BIBLIOTHECA
HISPANA VETUS.
TOMUS SECUNDUS.

BIBLIOTHECA
HISPANA VETUS,

SIVE

HISPANI SCRIPTORES QUI AB OCTAVIANI AUGUSTI ÆVO
ad annum Christi MD. floruerunt.

AUCTORE

D. NICOLAO ANTONIO HISPALENSI I. C.
Ordinis S. Iacobi equite, patriæ Ecclesiæ canonico, Regiorum negotiorum in Urbe & Romana curia Procuratore generali, Consiliario regio.

CURANTE

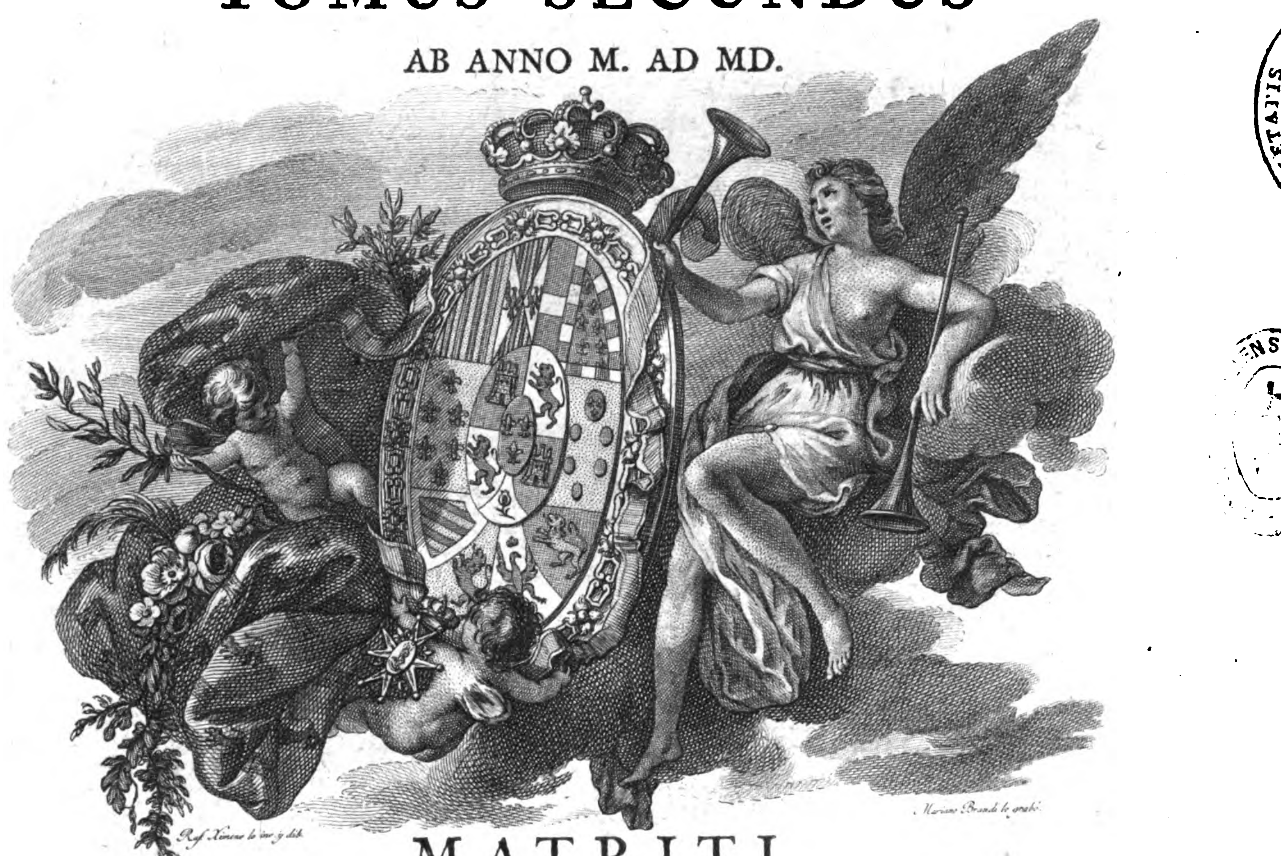
FRANCISCO PEREZIO BAYERIO,
Valentino, Sereniss. Hisp. Infantum Caroli III. Regis filiorum Institutore primario, Regiæ Bibliothecæ Palatino-Matritensis Præfecto,

QUI

Et prologum, & Auctoris vitæ epitomen, & notulas adiecit.

TOMUS SECUNDUS

AB ANNO M. AD MD.

MATRITI

APUD VIDUAM ET HEREDES D. IOACHIMI IBARRÆ REGII QUONDAM TYPOGRAPHI.

MDCCLXXXVIII.

INDEX AUCTORUM
QUI IN HOC SECUNDO TOMO CONTINENTUR.

ASTERISCO NOTATI, SUPPOSITITII VEL FALSO HISPANIÆ ATTRIBUTI; QUI VERO CURSIVO CHARACTERE EXARANTUR ADDITI A NOTATORE IN HAC EDITIONE SUNT.

A

ABdala Narach, pagina 381. columna 1.
Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali, pag. 381. col. 1.
Abel Madi, seu Aben Madi, pag. 381. col. 1.
Aben Agatin, pag. 172. num. 321.
Aben Alfange ex Iudæo Chriſtianus, pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 2.
Aben Gezar, pag. 381. col. 2.
Aben, ſeu Ibnu Habar, pag. 382. col. 1.
Aben Jahie Acirovicla, pag. 382. col. 1.
Aben Pace, ſeu Ebn Bajah, pag. 382. col. 1.
Aben Rudianus, pag. 89.
Aben Zohar, pag. 382. col. 2.
Aben Zohar iunior, qui & Ibnu, pag. 385. col. 1. & seqq.
Abi Muhamed Ali, pag. 386. col. 1.
Abi Zelti, pag. 386. col. 1.
R. *Abner Burgenſis*, pag. 104.
R. *Abrahem*, pag. 84.
R. *Abraham Abenazin*, pag. 209.
R. *Abraham Bar R. Isaac Bar R. Iehudæ*, pag. 355.
R. *Abraham Ben Meir Abeneſra Toletanus*, pag. 36.
R. *Abraham Ben Samuel Chaſdai Barcinonenſis*, pag. 36.
R. *Abraham Ben Samuel Zacuth Salmanticenſis*, pag. 354.
R. *Abraham Ben R. Chiiar Barcinonenſis*, pag. 36.
R. *Abraham Ben R. Iehudæ Barcinonenſis*, pag. 104.
R. *Abraham Halevî Ben David Ben Dior Toletanus*, pag. 36.
R. *Abraham Sabah Uliſſiponenſis*, pag. 355.
R. *Abraham Vivas Ben Sem Tob Aragonenſis*, pag. 354.
Abu Bahar Ibnu Chalson, pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Ebn Al Saieg, idem cum Aben Pace, pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, pag. 386. col. 1.
Abu Chalid, pag. 386. col. 1.
Abu Chalim, pag. 386. col 2.
Abu Hamed, pag. 388. col. 1.
Abu Hazen, pag. 388. col. 2.
Abu Labas Cordubenſis, pag. 388. col. 2.
Abu Lcacim Tarif Aben Taric, pag. 388. col. 2.
Abu Nazarus Phatius, pag. 390. col. 1.
Abu Said Honein Ibn Iishaquel Abedi, pag. 390. col. 2.
Abulcacim Abnaçâh, pag. 84.
Abulkaledus Iaſid Ben Abdelgiabar Almarvâni, pag. 3.
Abulkaledus Iaſid, *Alradhæus cognominatus*, pag. 3.
Ægidius Carrillo de Albornoz Archiepiſcopus Toletanus, pag. 168. num. 295. & seqq.
Ægidius Diaz Poeta, pag. 363.
Ægidius Gil, pag. 65. num. 117.
Ægidius quidam Minorum ſodalis, pag. 356. col. 1.
Æmilius quidam Hiſpanus, pag. 356. col. 1.
Ahmed Muhamedis filius, pag. 390. col. 2.

Aimericus de Gaufa, pag. 356. col. 1.
R. Akiba, pag. 209.
Dux de Alba Poeta, pag. 354.
Albertus de Alauanya, pag. 146.
Albertus Monachus, pag. 13. num. 41. & seq.
Dux de Alburquerque Poeta, pag. 354.
Magifter Alexander Hifpanus, pag. 163.
Ali Aben Ragel Toletanus, pag. 390. col. 2.
Ali Albucazem Toletanus, pag. 391. col. 1.
Almeon Almanzoris filius, pag. 391. col. 1.
Alphonfus de Alphama Carmelita, pag. 241. num. 286.
Alphonfus Alvares (Toparcha de Valdecorneja) Poeta, pag. 252.
Alphonfus Alvarus de Illefcas, pag. 106.
Alphonfus Alvarus de Villafandino Poeta, pag. 341. num. 853.
Alphonfus de Aragonia Archiep. Cæfaraug., pag. 353.
Alphonfus Aragoniæ & utriufque Siciliæ Rex, pag. 271. num. 443. & seqq.
Alphonfus Aragoniæ Rex II., pag. 29. & 106.
Alphonfus Aragoniæ Rex IV., pag. 155.
Alphonfus Bonus-Homo Dominicanus, pag. 157. num. 249. & seqq.
Alphonfus Burgenfis, alias de Valladolid, pag. 152. num. 234. & seqq.
Alphonfus Camara, pag. 339. num. 842.
Alphonfus Cardona Poeta, pag. 354.
Alphonfus Carrillo Poeta, pag. 354.
Alphonfus Carrillus de Albornoz. Vide Petrus Carrillo de Albornoz.
Alphonfus Caftellæ Rex VI., pag. 178.
Alphonfus Caftellæ Rex VII., pag. 178.
Alphonfus Caftellæ Rex VIII., pag. 178.
Alphonfus Caftellæ Rex X., pag. 78. num. 186. & seqq.
Alphonfus Caftellæ Rex XI., pag. 162. num. 271. & seqq.
Alphonfus Chirino, five de Guadalaxara, pag. 213. num. 107.
Alphonfus Didaci à Montalvo Iurisconsultus, pag. 334. num. 811. & seqq.
Alphonfus de Flores Salmanticenfis, pag. 348. num. 891.
Alphonfus de Fuentidueñas Francifcanus, pag. 352. num. 922.
Alphonfus Gayosus de Morana, pag. 106.
Alphonfus Gonzalez de Castro Archidiacon. de Toro, pag. 106.
Alphonfus Grammaticus. Vide Halo Poeta.
Alphonfus Hifpalenfis de Corduba, pag. 318. num. 730. & seq.
Alphonfus Hifpanus Prædicatorum fodalis, pag. 155.
Alphonfus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos, pag. 71.
Alphonfus de Madrid, pag. 356. col. 1.
Alphonfus Martini à Toleto, pag. 249. num. 324. & seq.
Alphonfus de Medina Hieronymianus Poeta, pag. 252.
Mag. Fr. Alphonfus de la Monja Poeta, pag. 251.
Alphonfus de Morraña Poeta, pag. 251.
Alphonfus Nuñez de Toledo, pag. 323.
Alphonfus de Oropefa Hieronymianus, pag. 292. num. 565. & seqq.
Alphonfus de Palentia, seu Palentinus, pag. 331. num. 796. & seqq.
Alphonfus de Paredes, pag. 102. num. 283.
Alphonfus Pecha Epifcopus Giennenfis, pag. 174. num. 330.
Alphonfus de Peralta, pag. 356. col. 1.
R. Alphonfi (Petri) Ex-Iudæus, pag. 209.
Alphonfus de Portugallia, pag. 161. num. 270.
Alphonfus primus Lufitaniæ Rex, pag. 29.
Alphonfus Ramiri, alias Fernandi, Aurienfis Epifcopus, pag. 46. num. 6.
Alphonfus Sanchez de Jaen Canon. Tolet. Poeta, pag 251.
Alphonfus de S. Maria, five de Carthagena, Burgenfis Epifcopus, pag. 261. num. 389. & seqq.
Alphonfus de S. Chriftophoro Prædicatorum fodalis, pag. 245.
Alphonfus de Silva Poeta, pag. 354.
Alphonfus de Soto Civitatenfis, pag. 350. num. 903. & seqq.

Alphonſus de Spina Minorita, pag. 279. num. 481. & seqq.
Alphonſus de Toleto Conchenſis, pag. 249. & 304.
Alphonſus de la Torre, pag. 328. num. 776. & seqq.
Alphonſus Toſtatus Epiſcopus Abulenſis, pag. 255. num. 355. & seqq.
Alphonſus de Vargas Epiſcopus Hiſpalenſis, pag. 170. num. 305. & seqq.
Vicecomes de Altamira Poeta, pag. 354.
Alvarus de Cañizales Poeta, pag 251.
Alvarus Garſias de S. Maria, pag. 240. num. 282. & seqq.
Alvarus Hiſpanus, pag. 82.
Alvarus de Luna Comeſtabilis Caſtellæ, pag. 248. num. 322.
Alvarus de Luria & Mendoza, pag. 66. num. 125.
Alvarus Pelagius, pag. 149. num. 220. & seqq.
Alvarus Ruiz de Toro Poeta, pag. 252.
Alvarus de Villaſcuſa, pag. 205. num. 67.
B. Amadeus Luſitanus, pag. 317. num. 725. & seqq.
Andreas de Albalàt Epiſcopus Valentinus, pag. 47. & 353.
Andreas Cordubenſis Medicus, pag. 205. num. 66.
Andreas de Eſcobar Epiſcopus Megarenſis, pag. 235. num. 260. & seqq.
Andreas Febrer, pag. 106.
Andreas Limòs, pag. 335.
Andreas Muñoz Camaldulenſis, pag. 344.
Angelus Eſtanyol Barcinonenſis, pag. 342. num. 854.
Angelus Pacenſis, pag. 356. col. 2.
RRabb. Anonymi Complutenſes, pag. 354.
RRabb. Anonymi Poetæ, pag. 251.
Anonymi duo, pag. 48. num. 17.
Anonymi duo alii, pag. 61. num. 72.
Anonymi duo libri *del Becerro* auctores, pag. 168. num. 292.
Anonymus, pag. 357. col. 1.
Anonymus Adelantatus de Murcia Poeta, pag. 354.
Anonymus alius, pag. 357 col. 2.
Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
Anonymus alius, pag. 357. col. 2.
Anonymus alius, pag. 21. num. 74. & seqq.
Anonymus alius, pag. 358. col. 1.
Anonymus alius, pag. 71. num. 148.
Anonymus alius, pag. 101. num. 282.
Anonymus alius, pag. 358. col. 1.
Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
Anonymus alius, pag. 358. col. 2.
Anonymus alius, pag. 230. num. 82.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 1.
Anonymus alius, pag. 359. col. 2.
Anonymus alius, pag. 28. num. 105.
Anonymus alius, pag. 360. col. 1.
Anonymus alius, pag. 360. col. 2.
Anonymus alius, pag. 153. num. 241.
Anonymus alius, pag. 360. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 1.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.

Anonymus alius, pag. 27. num. 104.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 65. num. 116.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
Anonymus alius, pag. 363. col. 2.
Anonymus alius Burgensis, pag. 87. num. 225.
Anonymus alius forsan Hispanus, pag. 362. col. 2.
Anonymus alius Granatensis Maurus, pag. 391. col. 1.
Anonymus alius historicus, pag. 254. num. 354.
Anonymus alius historicus, pag. 351. num. 915.
Anonymus alius Lusitanus, pag. 357. col. 2.
Anonymus alius Scriptor libri *de las Virtudes*, pag. 318. num. 729.
Anonymus alius Valentinus, pag. 318. num. 732.
Anonymus Archidiaconus Taurinensis Poeta, pag. 251.
Anonymus Archidiaconus Toletanus auctor Concord. cum Exact. Cam. Apost., pag. 210.
Anonymus auctor operis inscripti: Cuento de las estrellas, pag. 84.
Anonymus auctor operis: Del Palacio de las horas, pag. 84.
Anonymus Bachalaureus Poeta, pag. 252.
Anonymus Bachalaurus & Artium Magister Poeta, pag. 251.
Anonymus Benedictinus, pag. 22. & 28.
Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis, pag. 358. col. 2.
Anonymus Catalanus, pag. 358. col. 2.
Anonymus Catalanus alius, pag. 359. col. 2.
Anonymus Civitatensis Episcopus (f. Gundisalvus I.) pag. 210.
Anonymus clericus Regularis S. Augustini, pag. 358. col. 2.
Anonymus cognomento Almenar, pag. 357. col. 1.
Anonymus cognominatus Ochoa de Salazar, pag. 361. col. 2.
Anonymus Comendatarius de Ludueña Poeta, pag. 354.
Anonymus Darocensis canonicus, pag. 362. col. 1.
Anonymus Episcopus Burgensis, pag. 263.
Anonymus Episcopus Hispanus, auctor operis inscripti: Reportorio de la Historia general del mundo, &c. pag. 162.
Anonymus Episcopus ordinis Prædicatorum, pag. 163.
Anonymus Episcopus Segoviensis, auctor operis: Peregrina, seu Apparatus Peregrina, pag. 185.
Anonymus Expositionis Orationis Dominicæ auctor, pag. 158.
Anonymus Ferdinandi Aragoniæ Regis I. historicus, pag. 204. num. 61.
Anonymus Ferdinandi Portugalliæ Infantis historicus, pag. 243. num. 295.
Anonymus Georgii Manriquii Carminum glossator, pag. 342.
Anonymus Gerundensis canonicus, pag. 357. col. 2.
Anonymus Gundisalvi de Berceo encomiastes, pag. 106.
Anonymus Hispaniæ chronographus, pag. 16. num. 98.
Anonymus Hispanæ historiæ Scriptor, pag. 168. num. 291.
Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus, pag. 357. col. 1.
Anonymus Hispanus de arte veterinaria Scriptor, pag. 144.
Anonymus Hispanus Lemosinus Poeta, pag. 106.
Anonymus Hispanus Poeta, pag. 106.
Anonymus Historiæ belli Sacri auctor, pag. 56. & 60.
Anonymus Historiæ Roderici Ximenii continuator, pag. 57.
Anonymus interpres Lilii Medicinæ Bernardi Gordoni, pag. 344.
Anonymus interpres operis: Excitatorium mentis in Deum, pag. 155.
Anonymus interpres operis: Memoriale virtutum, pag. 265.
Anonymus interpres operis Petri Oxomensis: Super libros Metaphysicorum, pag. 311.

Ano-

Anonymus interpres Tractatus de Febribus *R. Isaaci Beimirami*, pag. 36.
Anonymus Lusitanus, pag. 357. col. 2.
Anonymus Magnus Castellæ Thalasiarcha Poeta, pag. 354.
Anonymus monachus Benedictinus, pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus Benedictinus, pag. 4. num. 11. & seq.
Anonymus monachus Benedictinus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus monachus Cisterciensis, pag. 359. col. 1.
Anonymus monachus Rivipullensis, pag. 6.
Anonymus Moralium S. Gregorii interpres, pag. 194.
Anonymus operis Rams de flores *auctor*, pag. 164.
Anonymus de Padilla. Vide *de Padilla Anonymus.*
Anonymus de Palma dictus, pag. 352. num. 921.
Anonymus Poematis del Cid *auctor*, pag. 106.
Anonymus Poematis Los Votos del Padron *interpres*, pag. 106.
Anonymus Poeta, pag. 251. num. 334.
Anonymus Poeta alius, pag. 313. num. 705.
Anonymus Poeta D. Ferrandi Cordubensis Episcopi Œconomus, pag. 252.
Anonymus Regum Hispaniæ historicus, pag. 196. num. 24.
Anonymus S. Ioannis Pinnatensis historicus, pag. 170. num. 304.
Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi, pag. 359. col. 2.
Anonymus Toletanus, Philosophus nuncupatus, pag. 361. col. 1.
Anonymus Valerii Maximi & Lucani interpres, pag. 237.
Fr. Anselmus de Turmeda, pag. 363.
Antinchus de Bages Cæsaraugustanus, pag. 296. num. 586.
Antonius Andreas, pag. 142. num. 188. & seqq.
Antonius Bou canonicus Valentinus, pag. 294.
Antonius de Burgos, pag. 313.
Antonius de Canales, pag. 189. num. 396.
Antonius de Canalibus, pag. 178.
Antonius de Castellanos, pag. 248. num. 321.
Antonius de Castellono, pag. 248.
Antonius Cerdá S. R. E. Cardinalis, pag. 278. num. 473. & seq.
Antonius Garsias de Villalpando canonicus Toletanus, pag. 351. num. 917.
Antonius de Mercede, pag. 210.
Antonius Panormitanus, pag. 268.
S. Antonius Patavinus, pag. 47. num. 10. & seqq.
Antonius Riera Valentinus, pag. 124.
Antonius Tajal Mercenariorum sodalis, pag. 204. num. 63. & seqq.
Antonius de Velasco Poeta, pag. 354.
Antonius Ximen, pag. 352.
Antonius Zorita, pag. 210. & 361.
Arabi, alias Iben, seu Eben Arabi, pag. 391. col. 1.
Aratius Aben Zacharias, pag. 391. col. 2.
Arsaracides, seu Iben Arsaracides, pag. 391. col. 2.
Arnaldus Catalans Comes Emporiarum, pag. 106.
Arnaldus Cescomes Archiepiscopus Tarraconensis, pag. 141.
Arnaldus Ioannes, pag. 147.
Arnaldus de Peralta Episcopus Valentinus, pag. 353.
Arnaldus de Podio, vulgo de Puig, pag. 363. col. 1.
Arnaldus alius de Podio Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Arnaldus Pontius, sive Pons, pag. 97. num. 259. & seqq.
Arnaldus de Rosignol, pag. 121. num. 69.
Arnaldus de Stanyol Carmelitanus, pag. 223.
Arnaldus Terreny, pag. 162.
Arnaldus de Villanova, pag. 112. num. 31. & seqq.
Arnoldus, sive Arnaldus de Moraria Catalanus, pag. 363. col. 1.
Arzachel, seu Arzahel, vel Abraham Eizarakeel, pag. 391. col. 2.
Marchio de Astorga Poeta, pag. 354.
B. Atto Pistoriensis in Italia Episcopus, pag. 23. num. 83. & seqq.
Averroes Medicus, pag. 392. col. 2.

Au-

Aufredus Gonterus, pag. 143. num. 198. & seqq.
* Avicena, seu Aben Sina, pag. 6. num. 16. & seqq.
* Aulus Halo Poeta Burdigalensis & civis Toletanus, pag. 29. num. 111.
Ausias March Poeta Valentinus, pag. 156. num. 246. & seqq.
Aybertus Abbas Cistercienfis, pag. 363. col. 1.
Mosen Azanus de Tarrega Poeta Lemosinus, pag. 106. & 141.
Azarchiel Astronomus Toletanus, pag. 6. & 84.
Azarias Bonposc Bonfill Barcinonensis, pag. 355.

B

BAitar, alias Ibnu El Baitar, pag. 401. col. 2.
Balthasar Ioannes Balaguer Cisterciensis, pag. 314.
Bartholomæus Catanius Minorita, pag. 283. num. 500. & seq.
Bartholomæus quidam Dominicanus, pag. 66. num. 121.
Fr. Bartholomæus Garcia de Cordoba Poeta, pag. 251.
Bartholomæus Martî S. R. E. Cardinalis, pag. 314.
Bartholomæus Peyró Carmelita, pag. 201. num. 51.
R. Becchaii Hadaiian Ben R. Ioseph Barcinonensis, pag. 36.
R. Beehai Bar Ioseph Cæsaraugustanus, pag. 104.
R. Beehai Hadaïian Ben Aschêr Michalaio Toleti incola, pag. 104.
Comes de Benavente Poeta, pag. 354.
Benedictus XIII. Antipapa. Vide Petrus de Luna.
Benedictus Crinigandus, seu Crinigrandus Dominicanus, pag. 208. num. 90.
R. Beniaminus Ben Iona Tutelensis, pag. 36.
Berengarius natione Catalanus, pag. 363. col. 1.
Berengarius Compostellanus Archiepiscopus, pag. 122.
Berengarius, seu Bertrandus Gualbes, pag. 153.
Berengarius de Montrava canonicus Urgellensis, pag. 212. num. 105.
Berengarius de Noya Gallæcus, pag. 363. col. 2.
Berengarius de Palasôl Comes Emporiarum, pag. 106.
Berengarius de Podio Pardînes, pag. 18.
Berengarius de Valle Arenosa Carmelita, pag. 162.
Magister Bernaldus, pag. 84.
Bernardus Archiepiscopus Toletanus, pag. 10.
Bernardus Bazim canonicus Cæsaraugustanus, pag. 304.
Bernardus de Boil sacerdos eremita, pag. 328. num. 774.
Bernardus Bonastrius, pag. 147.
Bernardus Briocanus canonicus, pag. 90.
Bernardus Cabrera, pag. 177.
Bernardus de Ceva Catalanus, pag. 363. col. 2.
Bernardus Cisterciensis monachus, pag. 273. num. 453.
Bernardus Compostellanus, pag. 62. num. 79. & seqq.
Bernardus quidam Dominicanus, pag. 363. col. 2.
Bernardus Ermengaudi ordinis Prædicatorum, pag. 155.
Bernardus Fenollar presbyter, pag. 336. num. 824.
Bernardus Fontova Carthusianus, pag. 245.
Bernardus Gavî, pag. 223.
Bernardus de Montemirato presbyter Compostellanus, pag. 63.
Bernardus de Montesa Carmelita, pag. 272. num. 446. & seqq.
Bernardus de Montjui, pag. 153.
Bernardus Olivella Archiepiscopus Tarraconensis, pag. 73.
Bernardus Oliverius Dertosanus Episcopus, pag. 155.
Bernardus Ollerius Carmelita, pag. 172. num. 318. & seqq.
Bernardus Oxomensis Episcopus, pag. 168. num. 294.
Fr. Bernardus Portugues, pag. 144.
Bernardus Raymundi Archidiac. Maioricensis, pag. 173.
Bernardus de Riera Mercenariorum sodalis, pag. 198. num. 30.

Ber-

Bernardus de Sclot, pag. 93. num. 243. & seqq.
Bernardus Senollar poeta Catalanus, pag. 352. num. 923.
Bernardus Thesaurarius Compostellanus, pag. 63. num. 92.
Bernardus Trilla, pag. 95. num. 252. & seqq.
Bernardus de Ventadour Catalanus, pag. 102.
Bertrandus de la Cueva, pag. 193. & 274.
Bertrandus quidam Hispanus, pag. 363. col. 2.
Bonastruchus de Porta, pag. 104.
Bonifacius Ferrerius Carthusianus, pag. 213. num. 114.
Bonifacius Lusitanus, pag. 350. num. 910. & seq.
Brafome filius Mudir, pag. 402. col. 1.

C

CAcham, alias Iben Cacham, pag. 402. col. 2.
Cacim Aben Hegi, pag. 402. col. 2.
Cag quidam Toletanus, pag. 82. num. 205.
Callistus III. Romanus Pontifex, pag. 273. num. 454. & seqq.
Carolus de Guevara Poeta, pag. 354.
Carolus de Urries Cardinalis, pag. 210.
Carolus Vianæ princeps, pag. 280. num. 491.
Comes de Castro Poeta, pag. 354.
Catharina Portugalliæ Infans, pag. 283. num. 503.
Catiib, seu Iben Chatib, pag. 402. col. 2.
Cerverinus de Girona Catalanus, pag. 106.
R. Chaim Bar Schemuel Tutelensis, pag. 104.
R. Chasdai Krescas Cæsaraugustanus, pag. 355.
Christophorus Columbus, pag. 344.
Clemens Ferrarius, pag. 337.
Clemens Sancii de Vercial archidiaconus de Valderas, pag. 208. num. 93. & seqq.
Cominetus Sephardi, sive Hispanus, pag. 355.
Comes de Coruña Poeta, pag. 354.
Cosmas de Monte Serrato archidiaconus Tarraconensis, pag. 255.
Cozta, sive Alcozrî, pag. 84.
Crespinus Valldaura Poeta, pag. 354.
Cyprianus Benetus, sive Benedictus, Dominicanus, pag. 363. col. 2.

D

DAlmatius Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
R. David Ben Abudrahâm Hispalensis, pag. 189.
R. David Ben Selomoh Ben R. David Ben Iachiia Ulyssiponensis, pag. 354.
R. David Cohên Sephardî Hispalensis, pag. 189.
R. David Destiliiâh, sive de Estella, pag. 189.
R. David Gedaliâh Ben Iachiia Castellanus, pag. 189.
R. David Kimkhî, pag. 209.
R. David Vidal Ben Selomoh Toleti incola, pag. 354.
Didacus Anaya Maldonatus Episcopus Hispalensis, pag. 236.
Didacus Ægidius, vulgo Gil, pag. 148. num. 217.
Didacus Bernaldez parochus, pag. 351. num. 914.
Didacus Campidoctus, pag. 364. col. 1.
Didacus de Campis, pag. 47. num. 8.
Didacus de Comontes, pag. 274. num. 458.
Mag. Didacus del Covo Medico-Chirurgus, pag. 209.
Fr. Didacus de Famusco, pag. 210.
Didacus Guillén, pag. 337.
Didacus Henriquez del Castillo Segoviensis, pag. 348. num. 892. & seqq.
Didacus Hernandez de Mendoza, pag. 282.

Di-

Didacus de Herrera, pag. 252. num. 343.
Didacus Lopez de Faro Poeta, pag. 354.
Didacus Lupi de Faro dominus de Vizcaya, pag. 89.
Didacus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Didacus de Medina, pag. 344.
Didacus Murus, seu de Muris, Mercenariorum sodalis, pag. 324.
Didacus de S. Petro Poeta, pag. 249. num. 326.
Didacus Rodriguez de Almela, pag. 325. num. 759. & seq.
Didacus de Torres, pag. 324. num. 756.
Didacus de Valentia, pag. 248. num. 319. & seq.
Didacus de Valentia Minorita, pag. 251. & 254.
Didacus de Valera Conchensis, pag. 314. num. 708. & seqq.
Dionysius Galvaon, pag. 144. num. 201.
Dionysius de Murcia, pag. 175. num. 331.
Dionysius Portugalliæ Rex, pag. 106.
Dominicus de Agramûnt Catalanus Prædicatorum sodalis, pag. 141. & 155.
Dominicus archidiaconus Segoviensis, pag. 364. col. 1.
Dominicus Aymericus, pag. 147.
Dominicus Bon Fill, pag. 283.
Dominicus de Catalonia Dominicanus, pag. 364. col. 1.
Dominicus Episcopus Placentinus, pag. 46. num. 7.
Dominicus Gundisalvi Archidiaconus Toletanus, pag. 9.
Dominicus de S. Ioanne Maioricensis, pag. 364. col. 1.
Dominicus Mascô, pag. 147.
S. Dominicus ordinis Prædicatorum institutor, pag. 102. num. 284.
Dominicus Seminiverbius, pag. 364. col. 1.
Durandus de Osca, pag. 45. num. 4.

E

EDuardus Portugalliæ Rex, pag. 241. num. 287. & seq.
Eduardus quidam, pag. 364. col. 2.
Elias Rotensis canonicus, pag. 29. num. 71.
R. Eliefer, pag. 209.
Elisabetha Castellæ Regina, pag. 335.
Elisabetha de Villena, alias Elionora Manuel de Villena, pag. 335.
Emmanuel Brudus Lusitanus, pag. 364. col. 2.
Emmanuel Didaci, vel Diez, pag. 277. num. 470. & seqq.
Emmanuel Rodriguez de Sevilla, pag. 216. num. 125.
Ennecus de Astuniga Marisch. Poeta, pag. 252.
Ennecus Lupi de Mendoza S. Iulianæ Marchio, pag. 275. num. 459.
Ennecus Mendoza ex ordine Minorum, pag. 106. 277. & 314.
Ennecus de Vallterra Episcopus Tarraconensis, pag. 203.
Ennecus de Velasco Poeta, pag. 354.
Esparga Poeta, pag. 268.
Evanafla Hispalensis, pag. 402. col. 2.
Eximinus Archiepiscopus Toletanus, pag. 155.
Eximinus Petri Salanova, pag. 145. num. 206. & seqq.
Ezarharagui medicus, pag. 403. col. 1.

F

FAramella, seu Pharamella, Cordubensis, pag. 403. col. 2.
Febrer Poeta Valentinus, pag. 72. num. 150.
Federicus de Castro Arjonæ Dux, pag. 106.
Ferdinandus Alphonsi parochus S. Iustæ Toletanæ, pag. 188. num. 394.
Ferdinandus de Beatia, pag. 345.
Ferdinandus Bonet, pag. 210.

Fer-

Ferdinandus Casquicius, pag. 106.
Ferdinandus Castellæ Rex IV., pag. 119.
Ferdinandus Castellæ Rex V., pag. 335.
Mag. Ferdinandus de Corduba, pag. 144.
Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus, pag. 319. num. 734. & seqq.
Ferdinandus Didaci de Carrione, pag. 313.
Ferdinandus Emmanuel Landi, pag. 106.
Ferdinandus Episcopus Carthaginensis, pag. 163.
Ferdinandus Gomezius de Civitate Regali, pag. 250. num. 327. & seqq.
Ferdinandus Ioannis I. Castellæ Regis filius, & ipse Aragoniæ Rex, pag. 203.
Ferdinandus Lopez, pag. 245. num. 306. & seqq.
Ferdinandus Mexía, pag. 336. num. 822.
Ferdinandus Nonius de Concha, pag. 197. num. 26.
Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis, pag. 208. num. 95. & seq.
Ferdinandus Perezius Guzmanus, pag. 326. num. 761. & seqq.
Ferdinandus Petri Guzmanus, pag. 268. num. 430.
Ferdinandus de Ribera, pag. 348. num. 890.
Ferdinandus Rodriguez Portocarrero, pag. 106.
Ferdinandus Sanchez, pag. 106.
Ferdinandus Sancii de Tobar, pag. 173. num. 322. & seqq.
Mag. Ferdinandus de Toledo, pag. 84.
Ferdinandus Vaccæcapitis, pag. 162.
Ferdinandus de Vasurto, pag. 342. num. 855.
Ferdinandus Vazquez de Arce, pag. 353.
Ferdinandus Zamorensis, pag. 364. col. 2.
Comes de Feria Poeta, pag. 354.
Fernandus Monachus Benedictinus, pag. 22. num. 81.
Ferrandus Emmanuel del Arando, Lando aut Lango, Poeta, pag. 251.
Ferrandus Perez de Illescas Poeta, pag. 251.
Ferrandus Sanchez Calavera Poeta, pag. 252.
Ferrarius Abella Episcopus Barcinonensis, pag. 162.
Ferriolus de Bolea, pag. 2. num. 5.
Franciscus Aguiló Episcopus Segobricensis, pag. 223.
Franciscus Alegre, pag. 344.
Franciscus Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Franciscus de Bachone Carmelita, pag. 172. num. 314. & seqq.
Franciscus de Baena, pag. 251.
Franciscus Carroz Poeta, pag. 354.
Franciscus Centelli, pag. 282.
Franciscus Eximenius, pag. 179. num. 352. & seqq.
Franciscus Fenollet Poeta, pag. 354.
Franciscus Imperial Genuensis, Hispalis incola, Poeta, pag. 251.
Franciscus de Leone, pag. 336. num. 823.
Franciscus Lopez de Villalobos, pag. 106. & 344.
Franciscus Marêsme Carthusianus, pag. 246.
Franciscus Martini Carmelita, pag. 175. num. 334. & seq.
Franciscus Medina Mendoza Guadalfaxarensis, pag. 192.
Franciscus Monzon, pag. 314.
Franciscus de Pace Mercenariorum sodalis, pag. 365. col. 1.
Franciscus Pertusa Canonicus Valentinus, pag. 236.
Franciscus Romanus, pag. 305. num. 649. & seq.
Franciscus Rufatî, pag. 162.
Franciscus de Toleto Cauriensis Episcopus, pag. 308. num. 675. & seqq.
Franciscus à Velasco, pag. 335. num. 817. & seqq.
Franciscus Ximenius, pag. 48. num. 18.

G

GAbriel de Casalfagès Prædicatorum sodalis, pag. 293.
Galaf quidam Iudæus Catalanus, pag. 365. col. 1.
Garsias Alvarez de Alarcon Poeta, pag. 252.
Garsias Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Garsias Canonicus Toletanus, pag. 93.
Garsias Eugui Baionensis in Gallia Episcopus, pag. 184. num. 373.
Garsias Ferdinandus de Gerena, pag. 106.
Garsias Fernandez de Jarena Poeta, pag. 252.
Garsias Hispanus, pag. 93. num. 241. & seq.
Garsias Lupi de Roncesvalles, pag. 365. col. 1.
Garsias Menesius Orator, pag. 313. num. 703.
Garsias Monachus Cuxanensis, pag. 5.
Garsias Peresius, pag. 85. & 93.
Gaspar Torrella Episcopus S. Iustæ, pag. 344.
Gaubertus Fabricius de Vagad monachus Cisterciensis, pag. 341. num. 849.
Gaufredus Archidiaconus, sive Jofre de Loaysa, pag. 95. num. 250. & seq.
Geber, alias Mahomed Geber, pag. 403. col. 2.
R. Gedaliah Ben David Iachiia, pag. 189.
Georgius Jafer, pag. 146. num. 209.
Georgius Manriquius ordinis S. Iacobi eques, pag. 342. num. 856. & seqq.
Georgius del Rey Valentinus, pag. 106.
Georgius de S. Georgio, pag. 106.
Gerardus Carmonensis, pag. 365. col. 1. & seqq.
Gerardus Compostellanus canonicus, pag. 19. num. 67.
R. Gerson Ben Scelomôh Catalanus, pag. 104.
Giraldus Cabrera Catalanus, pag. 106.
Giraldus quidam, pag. 144. num. 202.
Gofredus de Biure, vulgo Jofre, pag. 146. num. 210.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, pag. 367. col. 2.
Gombaldus de Uligia Dominicanus, pag. 175. num. 333.
Gomesanus quidam monachus & abbas Ildensis, pag. 367. col. 2.
Gomesius Lusitanus Ulyssiponensis, pag. 223.
Gomez Perez Patino Poeta, pag. 251.
Gomezius Garcia, pag. 352.
Gomezius Ioannes de Zurara, pag. 311. num. 695. & seqq.
Gomezius Manriquius, pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius quidam Franciscanorum sodalis, pag. 346. num. 875.
Gonzalus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Gonzalus de Quadros Poeta, pag. 252.
Gregorius Presbyter Hispanus, pag. 29.
Grimoaldus, sive Grimaldus, Benedictinus, pag. 5. num. 14.
Guido de Monte Rogerio, pag. 155.
Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelita, pag. 158. num. 252. & seqq.
Guilielmus Andreas, pag. 147.
Guilielmus Anglês Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Guilielmus Aventurêr, pag. 203.
Guilielmus Berghedanus, pag. 106.
Guilielmus Boterus, pag. 153.
Guilielmus de Cabestâny Catalanus, pag. 106.
Guilielmus Dominici Catalanus, pag. 368. col. 1.
Guilielmus Episcopus Carthaginensis, pag. 203.
Guilielmus Gorris Aragonensis, pag. 346. num. 867. & seq.
Guilielmus Loarte, pag. 252. num. 341.
Guilielmus de Monserrat Catalanus, pag. 345. num. 864. & seqq.
Guilielmus Morêll, pag. 282.
Guilielmus de Mur Catalanus, pag. 106.
Guilielmus de Podio, pag. 153.

Gui-

Guilielmus Præpositi, ſive Deſpaborde, pag. 168. num. 293.
Guilielmus Raymundi de Moncada, pag. 103.
Guilielmus Rubione, pag. 148. num. 218.
Guilielmus Sedacenſis, *ſive Sedacerius*, *Carmelita*, pag. 162.
Guilielmus à Valleſicca, pag. 160. num. 264.
Fr. Gundiſalvus, pag. 254.
Gundiſalvus Archiepiſcopus Toletanus, pag. 89.
Gundiſalvus de Berſeo Benedictinus, pag. 4. num. 13.
Gundiſalvus de Frias monachus Hieronymianus, pag. 346. num. 869.
Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria, pag. 244. num. 303. & seqq.
Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria Civis Cæſarauguſtanus, pag. 353. & 362.
Gundiſalvus Gundiſalvi de Buſtamante Epiſcopus Segovienſis, pag. 185. num. 377.
Gundiſalvus de Hinojosa, pag. 142. num. 187.
Gundiſalvus Hiſpanus, pag. 108. num. 5.
Gundiſalvus Hiſpanus alius Conchenſis diœceſis, pag. 108. num. 6.
Gundiſalvus Hiſpanus alius, pag. 368. col. 1.
Gundiſalvus Martini, pag. 203.
Gundiſalvus Martini à Peñafiel, pag. 165. num. 276.
Gundiſalvus de Ocaña Hieronymianus, pag. 255.
Gundiſalvus de Vallebona, pag. 111. num. 28. & seqq.
Gundiſalvus de Villadiego, pag. 323.
Guterius Didaci de Gamez, pag. 212. num. 106.
Guterius Gamiz, pag. 250. num. 332.
* *Guterrius de Guemez*, pag. 197.
Guterrius de Toledo Archidiaconus Guadalfaxarenſis Poeta, pag. 251.

H

HAjam, ſive Ibnu Hajam, Luſitanus, pag. 405. col. 1.
Hali Uxafal, pag. 405. col. 2.
Halo Poeta, ſive Alphonſus Grammaticus, pag. 33. num. 129. & seqq.
Hamech Ben Serif, pag. 405. col. 2.
Hani, ſive Iben Hani, pag. 405. col. 2.
Haſen, alias Iben Haſen, pag. 405. col. 2.
Henricus de Aragonia Marchio de Villena, pag. 220. num. 151. & seqq.
Henricus Caſtellæ Infans ordinis S. Iacobi, pag. 243. num. 296.
Henricus Caſtellæ Rex II., pag. 163.
Henricus Caſtellæ Rex III., pag. 163.
Henricus Petri Prædicatorum ſodalis, pag. 155.
Hieronymus abbas Ciſtercienſis, pag. 368. col. 2.
Hieronymus à S. Bernardo monachus Ciſtercienſis, pag. 368. col. 2.
Hieronymus Cucalon, pag. 335. num. 817. & seqq.
Hieronymus de S. Fide, ſive Joſias Lurki, pag. 199. num. 45. & seqq.
Hieronymus Michael Carmelus, pag. 143. num. 197.
Hieronymus de Ocon Carmelita, pag. 208. num. 91. & seq.
Hieronymus Paulus, pag. 340. num. 844.
Hieronymus quidam monachus Ciſtercienſis, pag. 347. num. 887.
Hieronymus Torrellas Valentinus, pag. 339. num. 839. & seqq.
Hugo Catalanus, pag. 368. col. 2.
Hugo d' Eſcûre Catalanus Poeta, pag. 106.
Hugo de Mataplana Catalanus Poeta, pag. 106.
Hugo Portucalenſis, pag. 19. num. 65.
Hugo de Urries, pag. 294.

I

JAafar, alias Abu Jaafar Ebn Tophail, ſive Abu Becr, pag. 405. col. 2.
R. Iacob Ben Chabib Ben R. Selomoh, pag. 354.
R. Iacob Ben Iehuda Ben Kaſtel Bæticus, pag. 355.
R. Iacob Ben Samſon Antolì Granatenſis, pag. 104.

R. Iacob Ben Vivas Aragonensis, pag. 354.
R. Iacob Berab, pag. 355.
R. Iacob Mantenu, pag. 355.
Iacobus Ægidius Sætabitanus Prædicatorum sodalis, pag. 273. 274. & 369.
Iacobus de Anglesola, pag. 314.
Iacobus Aragoniæ Rex I., pag. 69. num. 143. & seqq.
Iacobus Aragoniæ Rex II., pag. 119.
Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 177. num. 345. & seqq.
Iacobus Bretôn Episcopus Pacensis, pag. 264.
Iacobus Calicius, pag. 153.
Iacobus Calicius Vicensis eques, pag. 198. num. 31. & seqq.
Iacobus Calvêt, pag. 153.
Iacobus Cardoni Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Cardonius, pag. 153.
Iacobus Catalanus Dominicanus, pag. 369. col. 1.
Iacobus de Cavallêr, pag. 147.
Iacobus Conesa protonotarius regius, pag. 369. col. 1.
Iacobus Dominicus Dominicanorum sodalis, pag. 171. num. 310.
Iacobus de Faro, pag. 153.
Iacobus Febrer, pag. 106.
Iacobus Ferrer de Blanes, pag. 337.
Iacobus Ferrer Prædicatorum sodalis, pag. 275.
Iacobus Gazull Poeta, pag. 336. & 354.
Iacobus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos, pag. 71.
Iacobus Ianêr Cisterciensis, pag. 344.
Iacobus de S. Ioanne, pag. 268. num. 428.
Iacobus Lupi Rebello Lusitanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Magni Augustinianus, pag. 203. num. 56. & seqq.
Iacobus March, pag. 106.
Iacobus Marquilles iurisconsultus, pag. 244. num. 299. & seqq.
Iacobus Matthæi Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monellis Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monteiudaico, sive de Montjuí, pag. 153. num. 239.
Iacobus Perez de Valentia, pag. 329. num. 779. & seqq.
Iacobus Pons Catalanus, pag. 305. num. 648.
Iacobus Roig Poeta Valentinus, pag. 242. num. 293. & seq.
Iacobus de Vallesicca, pag. 160. num. 264.
Jahia Aben Muhamed filius Abi Siuker, pag. 407. col. 1.
Jahia Iben Habetis Ibn Edden, pag. 407. col. 1.
Jaljal, sive Eben Jaljal, pag. 407. col 1.
Iannotus Valero, pag. 344.
Ianuarius Rabaça Iunior, pag. 147.
Ianuarius Rabaça Senior, pag. 147.
Jasa Gafekæus, pag. 407. col. 1.
Iben Ibrahim, pag. 407. col. 1.
Ibnu Lchatib, pag. 407. col. 1. & seq.
R. Iedahia Hapenninî Ben Abraham Bardaxî Barcinonensis, pag. 104.
R. Iehuda Bar Ascher Toletanus, pag. 189.
Iehuda Barcinonensis, pag. 2. num. 6.
R. Iehuda Ben Iachiia Ben David Ulyssiponensis, pag. 189.
R. Iehuda Ben Ioseph Masehgosah Cæsaraugustanus, pag. 354.
R. Iehuda Ben R. Isaaci Abarbanel, vulgo Leo Hebræus, Ulyssiponensis, pag. 355.
R. Iehuda Ben R. Levî Barcinonensis, pag. 36.
R. Iehuda Ben Samuel Abarbanel, pag. 355.
R. Iehuda Mosca Iunior, pag. 85. & 104.
Iehuda filius Mossis Alcohen, pag. 82. & 104.
R. Iesuah Ben Ioseph Hallevi Toleti incola, pag. 354.
Ioannes Alepusius, pag. 147.
Ioannes de Aragonia Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 149.

Ioannes Ægidius Zamorensis, pag. 108. num. 7. & seqq.
Ioannes Alphonsus de Baena, pag. 251. num. 335. & seqq.
Ioannes Alphonsus de Benavente, pag. 347. num. 878. & seqq.
Ioannes Alvarez Gato Matritensis, pag. 346. num. 877.
Ioannes Alvarez presbyter militaris de Avis, pag. 243. num. 295.
Ioannes Andreas Canonicus Ilerdensis, pag. 370. col. 1.
Ioannes Andreas ex Mauro Christianus, pag. 324. num. 757.
Ioannes Andreas ex Mauro Christianus alius, pag. 369. col. 2. & seqq.
Ioannes Aragonensis, pag. 370. col. 1.
Ioannes de Aragonia, pag. 148. num. 219.
Ioannes Arias de Avila, pag. 340. num. 844.
Ioannes Ballistarius Carmelita, pag. 171. num. 311. & seqq.
Ioannes de Beseteria, pag. 203.
Ioannes Burgensis Benedictinus, pag. 103.
Ioannes de Capua forsan Hispanus, pag. 340. num. 848.
Ioannes de Cardalhago Archiepiscopus Bracarensis, pag. 171. num. 309.
Ioannes Cardona Poeta, pag. 354.
Ioannes Carvaxalius Cardinalis, pag. 296. num. 584. & seq.
Ioannes de Casanova S. R. E. Cardinalis, pag. 234. num. 259. & seq.
Ioannes de Castella Palentinus, pag. 323.
Ioannes Castellæ Rex I. pag. 163.
Ioannes Castellæ Rex II., pag. 106.
Ioannes de Castro, sive de Castromocho, pag. 178. num. 347. & seqq.
Ioannes Cirita Taurocanus, pag. 26. num. 96. & seq.
Ioannes Claravó, sive à Claravalle, Carmelita, pag. 160. num. 262. & seqq.
Ioannes Consobrinus Lusitanus, pag. 349. num. 896. & seqq.
Ioannes de Contreras Archiepiscopus Toletanus, pag. 223.
Ioannes Conversus, sive Vallisoletanus, pag. 154. num. 243. & seqq.
Ioannes de Cuenca, pag. 203.
Mag. Ioannes Daspáso, pag. 84.
Ioannes Davila de Roa Can. Reg. S. Augustini, pag. 104.
Ioannes Daza Decanus Giennensis, pag. 344.
Ioannes de Deo pag. 64. num. 93.
Ioannes Diaconus Matritensis, pag. 97. num. 257. & seq.
Ioannes Emmanuel Castellæ Infans, pag. 166. num. 278. & seqq.
Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius Carmelita, pag. 188. num. 395.
Ioannes Emmanuel Poeta, pag. 354.
Ioannes Episcopus Carthaginensis, pag. 141.
Ioannes Escrivâ, pag. 343.
Ioannes Evangelista de Corduba Minorita, pag. 370. col. 1.
Ioannes Eximêns de Salanova, pag. 147.
Ioannes Eximini Cerdan iurisconsultus, pag. 236. num. 267. & seqq.
S. Ioannes de S. Facundo Augustinianus, pag. 310. num. 685. & seq.
Ioannes de Sant Fagûn, pag. 193. & 274.
Mag. Ioannes Ferdinandus de Heredia, pag. 164.
Ioannes Fernandez de Heredia Poeta, pag. 354.
Ioannes Figuerola Canonicus Valentinus, pag. 139.
Ioannes Figuerola Valentinus Acolythus, pag. 163.
Ioannes Fört Carthusianus, pag. 275.
Ioannes Francès Boscan, pag. 241. num. 290. & seq.
Ioannes Francès Catalanus, pag. 241. num. 290.
Ioannes Garcia de Vinuesa Poeta, pag. 251.
Ioannes Garsias de Castro Xeris, pag. 179. num. 351.
Ioannes Gayosus, pag. 106.
R. Ioannes Gerundensis, pag. 104.
Ioannes Gonzalez de Sanabria, pag. 106.
Ioannes Gundisalvi, pag. 370. col. 1.
Ioannes Gundisalvi Canonicus Hispalensis, pag. 203.
Ioannes de Guzman Poeta, pag. 252.
Ioannes Hispalensis, pag. 370. col. 2. & seq.

Ioan-

Ioannes Hiſpalenſis Auguſtinianus, pag. 351. num. 913.
Ioannes Hiſpanus, pag. 370. col. 1.
Ioannes Ivandus de Bardaxi, pag. 348. num. 888.
Ioannes ex Iudæo converſus, pag. 369. col. 2.
Ioannes de Ixar de Aragon, pag. 268. num. 427.
Ioannes Laurentius Segura de Aſtorga, pag. 79. 89. & 106.
Ioannes Lopez de Salamanca, pag. 330. num. 792.
Ioannes Lopez Dominicanus, pag. 330. num. 792.
Ioannes Lopez Segovienſis, pag. 337. num. 825. & seq.
Ioannes de Lucena, pag. 250. num. 331.
Ioannes Mancipe Auguſtinianus, pag. 371. col. 2.
Ioannes Marbres Canonicus Dertoſanus, pag. 314.
Ioannes Marques Pactenſis Epiſcopus, pag. 325. & 337.
Ioannes Martî Carthuſianus, pag. 344.
Ioannes Martinez Mercenariorum ſodalis, pag. 307. num. 671. & seqq.
Ioannes Martorell, pag. 280. num. 490.
Ioannes de Mella, pag. 283. num. 506. & seqq.
Ioannes de Mena Poeta, pag. 265. num. 412. & seqq.
Ioannes de Meneſes Poeta, pag. 354.
Ioannes Mercaderius, pag. 147.
Ioannes Moles Margarit S. R. E. Cardinalis, pag. 320. num. 740. & seqq.
Ioannes de Montesono Dominicanus, pag. 185. num. 378. & seqq.
Ioannes Nonnius de Villaſan, pag. 174. num. 326. & seqq.
Mag. Ioannes de Paguera Barcinonenſis ordinis S. Benedicti, pag. 210.
Ioannes Papa XXI. alias Petrus Ioannes, pag. 73. num. 151. & seqq.
Ioannes de Paſtrana, pag. 371. col. 2.
Ioannes Petri Prædicatorum ſodalis, pag. 294.
Ioannes Polemar, ſive Palomar, archidiaconus Barcinonenſis, pag. 223. num. 166. & seqq.
Ioannes Portalegrenſis, pag. 66. num. 118.
Ioannes de Quadros Aragonenſis, pag. 371. col. 2.
Ioannes quidam, pag. 65. num. 113. & seq.
Ioannes Raymundus de Traſmiera, pag. 371. col. 2.
Ioannes Rodriguez de Cuenca, pag. 197.
Ioannes Rodriguez del Padron, pag. 247. num. 315. & seqq.
Ioannes Roig Preſbyter, pag. 336.
Ioannes Roiz de Corella, pag. 336.
Ioannes Ruiz Poeta, pag. 106.
Ioannes Ruiz Corella Poeta, pag. 336. & 354.
Ioannes Sanchez, pag. 372. col. 1.
Ioannes Sanchez à Mendoza, pag. 252. num. 342.
Ioannes Sancii à Mendoza, pag. 250. num. 330.
Ioannes Scrivà Poeta, pag. 354.
Ioannes Segovienſis S. R. E. Cardinalis & Cæſareenſis Archiepiſcopus, pag. 225. num. 172. & seqq.
Ioannes Senior Toletanus, pag. 372. col. 1.
Ioannes Serra, pag. 250. num. 333.
Ioannes de Socarrats Catalanus, pag. 307. num. 667. & seqq.
Ioannes Stephanus Valentinus, pag. 305. num. 647.
Ioannes Suarez de Pavîa, pag. 106.
Ioannes de Tahuſte Epiſcopus Albarracinenſis, pag. 223.
Moſen Ioannes Tallante Poeta, pag. 354.
Ioannes Teixeira, alias Ludovicus, Luſitanus, pag. 328. num. 775.
Ioannes de Tordesillas Poeta, pag. 251.
Ioannes de Tornamira, pag. 156.
Ioannes de Turrecremata, pag. 286. num. 515. & seqq.
Ioannes de Valentia Medicus, pag. 103.
Ioannes Valentinus Minorita, pag. 310. num. 683. & seq.
Ioannes Valerus Maioricenſis, pag. 304. num. 644.
Ioannes Velascus Luſitanus, pag. 323. num. 750.
Ioannes Ventallol Maioricenſis, pag. 362. col. 1.

Ioan-

Ioannes Vespertilio, pag. 362. col. 1.
Ioannes de Viena Poeta, pag. 252.
Ioannes de Villalpando, pag. 268.
Ioannes Villar Catalanus, pag. 306. num. 651.
Ioffredus de Foxâ, pag. 106.
Jofre de Loaisa Vide Gaufredus archidiaconus.
Ioleus Ioli Toletanus, pag. 407. col. 2.
R. *Iom Tob Bar Abraham Hispalensis*, pag. 189.
Ionas Benganach, pag. 2. num. 6.
R. *Ionas Ben Ganach Cordubensis*, pag. 36.
R. *Ionathan Ben Uziel*, pag. 209.
Iordanus Dominicanus, pag. 372. col. 1.
Iordi Poeta Valentinus, pag. 71. num. 149. & seq.
Ioseph Aben Isaac, pag. 47. num. 9.
R. *Ioseph Albo Soriensis*, pag. 189.
R. *Ioseph Ben Caspi Barcinonensis*, pag. 104.
R. *Ioseph Ben Chabîb Legionensis*, pag. 189.
R. *Ioseph Ben Don David Ben Ioseph Iachia Ulyssiponensis*, pag. 355.
R. *Ioseph Ben Iachiia Barcinonensis*, pag. 104.
R. *Ioseph Ben Meir Halevi Hispalensis*, pag. 36.
R. *Ioseph Ben R. Schem Tob*, pag. 354.
R. *Ioseph Chivan Ulyssiponensis*, pag. 355.
R. *Ioseph Ezobi Perpinianensis*, pag. 355.
R. *Ioseph Gekatiliah, alias Castellanus, Hebræis vulgo Harig*, pag. 355.
R. *Ioseph Hadaiian Ben Iacob Aben Sachal Cordubensis*, pag. 36.
R. *Ioseph Metolitolah*, id est, *Toletanus*, pag. 189.
Iosias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
R. *Isaac*, pag. 36.
Isaac Abarbanellus Ulyssiponensis, pag. 354.
R. *Isaac Aben Latif*, pag. 104.
R. *Isaac Abohab Castellanus*, pag. 354.
R. *Isaac Alchadaheph*, pag. 355.
R. *Isaac Bar Barûk Ben Alcaliia Cordubensis*, pag. 36.
R. *Isaac Beimiranus*, pag. 36.
R. *Isaac Ben Giath Cordubensis*, pag. 36.
R. *Isaac Ben Ruben Barcinonensis*, pag. 36.
R. *Isaac Ben Said Toletanus*, pag. 104.
Isaac Cordubensis, pag. 2. num. 6.
R. *Isaac Haramah Ben Ioseph Zamorensis*, pag. 354.
R. *Isaac Israelî Ben Ioseph, vulgo Ruivî, Toletanus*, pag. 104.
R. *Isaac Kanpantòn, vulgo el Gaòn de Castilla*, pag. 189.
R. *Isaac Karo Toletanus*, pag. 354.
Isaacus Aben Zulaime, pag. 407. col. 2.
Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati, pag. 407. col. 2.
Ismael Andalusius, pag. 407. col. 2.
Iuda Ben Rabbi Mosis Haccohen, pag. 83. num. 209.
R. *Iuda Ben Schelomôh Ben Alchopnî, alias Alcharizî*, pag. 189.
R. *Iuda Levî Ben Saul Cordubensis*, pag. 36.
Iulianus Gutierres Toletanus, pag. 340. num. 845.
* Iulianus Petri Archipresbyter S. Iustæ Toletanus, pag. 36. num. 138. & seqq.
Iulianus Toletanus quidam Medicus, pag. 338. num. 832.

K

KOtobi Castiliensis, pag. 407. col. 2.
R. *Kréskas Vidal de Quislad Catalanus, aut Aragonensis*, pag. 189.

L

LAurentius à Cárceres, aut Cázeres, pag. 103.
Laurentius Companis Mercenariorum sodalis, pag. 308. num. 674.

Lau-

Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis, pag. 311. num. 694.
Laurentius Martinez, pag. 165. num. 277.
Leander de Murcia, pag. 252. num. 339. & seq.
Leo de Balneolis Catalanus, pag. 189.
Lesanoddinus Aben Chatib, pag. 407. col. 2.
Lucas Tudensis Episcopus, pag. 58. num. 61. & seqq.
Lucena Ioannis Remirez de Lucena filius, pag. 345.
Ludovicus Alcañiz, pag. 304.
Ludovicus de Angulo, pag. 372. col. 1.
Ludovicus de Averzô Barcinonensis, pag. 106.
Ludovicus de Aviñon, pag. 372. col. 2.
Ludovicus Castelvî Poeta, pag. 354.
Ludovicus Cornêll, pag. 313.
Ludovicus de Escobar Minorita, pag. 325. num. 758.
Ludovicus Fenollêt, pag. 324.
Ludovicus Fernandez de Tarancon, pag. 283. num. 504. & seq.
Ludovicus Fontanus Mercenariorum sodalis, pag. 307. num. 670.
Ludovicus Pansanus, pag. 212. num. 103.
Ludovicus Teixeira. Vide Ioannes Teixeira Lusitanus.
Ludovicus de Torres Poeta, pag. 354.
Ludovicus de Vivero Poeta, pag. 354.
Lupus Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Lupus Barrientus Dominicanus, pag. 294. num. 570. & seqq.
Lupus de Espejo, pag. 254. num. 350. & seqq.
Lupus Ferdinandi Augustinianus, pag. 236.
Lupus Garzia de Salazar, pag. 330. num. 793. & seqq.
Lupus del Monte Franciscanus Poeta, pag. 251.
Lupus de Olmedo Hieronymianorum sodalis, pag. 217. num. 129. & seqq.
Lupus de la Roca Alamâny, pag. 344.
Lupus de la Roca Poeta, pag. 354.
Lupus Salinas Franciscanus, pag. 296. num. 582. & seq.
Lupus de Stunica, pag. 268. & 354.
Lupus Vasquez de Serpa, pag. 313. num. 706.

M

MAcarius quidam, pag. 372. col. 2.
Magribus Hispanus Maurus, pag. 408. col. 1.
Mahomât El Xartose de Guadalfajara Poeta, pag. 252.
Mahomed Geber. Vide Geber.
Manfredus Ermengaudus de Bezeys, pag. 102.
Marcus Garzia, pag. 249. num. 323.
Marcus quidam Toletanus, pag. 372. col. 2.
Martinus de Almodovar eques Calatravensis, pag. 324. num. 754. & seq.
Martinus Alpartilius Canonicus Cæsaraugustanus, pag. 197. num. 27. & seq.
Martinus Alphonsus à Corduba, pag. 307. num. 658. & seqq.
Martinus Alphonsus de Melo, pag. 175. num. 332.
Martinus Alphonsus de Montemayor Poeta, pag. 252.
Martinus de Avila, pag. 275.
Martinus Caro del Rincon, pag. 353.
Martinus de Corduba, pag. 372. col. 2.
Martinus Didaci de Aux, pag. 242. num. 292.
Martinus Episcopus Ulyssiponensis, pag. 185. num. 376.
Mag. Martinus Hispanus, pag. 103.
Martinus Indaletius, pag. 373. col. 1.
Martinus Legionensis canonicus, pag. 28. num. 107. & seqq.
Martinus de Luzena cognominatus El Machabeo, pag. 245.
Martinus Mindoniensis. Vide Munio.
Martinus Perez, pag. 373. col. 1.
Martinus Pertusa, pag. 351. num. 916.

Mar-

Martinus de Salvâ Cardinalis, pag. 210.
Martinus Toletanus, pag. 373. col. 1.
Martinus Torresius, pag. 147.
R. Mathathias Haiietzahrî Cæsaraugustanus, pag. 189.
Matthæus Ortiz Dominicanus, pag. 373. col. 1.
Matthias vulgo Macîas, pag. 106. & 251.
Matthias Mercaderius Archidiaconus Valentinus, pag. 294.
Mauricius quidam forsan Hispanus, pag. 373. col. 2.
Dux de Medina Sidonia Poeta, pag. 354.
Melchior de la Torre, pag. 373. col. 2.
Mendus Vasquez de Briteiros, pag. 145. num. 203.
Mendus Gomez, pag. 373. col. 2.
Menegaldus Magister, pag. 374. col. 1.
Michael Fenales Minorum sodalis, pag. 344.
Michael de Fraga, pag. 120. num. 65.
Fr. Michael Hieronymianus Poeta, pag. 251.
Michael Massotus Carmelita, pag. 283. num. 502.
Michael Palomar Archidiaconus Carthaginensis, pag. 203.
Michael Perez Poeta, pag. 354.
Michael Perez Valentinus, pag. 338. num. 833.
Michael Verinus Poeta, pag. 323. num. 749.
Millan Perez, pag. 88.
Milo Toletanus, pag. 161.
R. Moises Abenezra Ben Isaaci, pag. 36.
Moises Maimonides Cordubensis, pag. 36.
R. Moises Oscensis, alias Petrus Alfonsi, pag. 36.
Mola cognomento Catalanus, pag. 106.
R. Moseh Ben R. Iacob Mikozzi Toletanus, pag. 104.
R. Moseh Ben Schem Tôu Legionensis, pag. 104.
R. Moses Ben Iehuda Ben Thibon Marimòn Granatensis, pag. 36.
R. Moses Ben Nachman Gerundensis, pag. 36.
R. Moses Gikatîla Cordubensis, pag. 36.
R. Moses Maimonides, pag. 209.
D. Mossê Henrici Regis chirurgus Poeta, pag. 251. & 354.
R. Mossem Ben Chabib Ben Sem Tob Ulyssiponensis, pag. 355.
Mugaribus Maurus Granatensis, pag. 408. col. 1.
Muhammed Aben Isaac, pag. 408. col. 1.
Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique, pag. 408. col. 1.
Munio, sive Martinus Mindoniensis, pag. 19. num. 65.
Munio Prædicatorum sodalis, pag. 73. & 172.
Muslimus Cordubensis, pag. 408. col. 1.

N

NArcissus de S. Dionysio, pag. 374. col. 1.
Narcissus Vinyôles, pag. 337.
Natalis Gavêr Mercenariorum sodalis, pag. 155.
Nicolaus Bonet ordinis Minorum, pag. 322.
Nicolaus Episcopus Carthaginensis, pag. 203.
Nicolaus Eymericus Dominicanus, pag. 183. num. 383. & seqq.
Nicolaus de los Romances, pag. 106.
Nicolaus Rossel S. R. E. Cardinalis, pag. 167. num. 286. & seqq.
Nicolaus Saguntinus, pag. 295. num. 580.
Nicolaus de Valentia Poeta, pag. 252.
Nicolaus de Valleoleti Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Nonnius Lusitanus abbas, pag. 18. num. 64.

O

S. Oldegarius, sive Ollegarius, Tarraconensis Archiepiscopus, pag. 20. num. 72.
Oliva Ausonensis, sive Vicensis Episcopus, pag. 5.
Comes de Oliva Poeta, pag. 354.
Fr. Oliverius, pag. 283.
Ordonius quidam monachus Cellænovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
R. Oseas filius R. Heliæ, pag. 209.
Osmundus Asturicensis Episcopus, pag. 5. num. 15.
Ota quidam, pag. 374. col. 1.

P

DE Padilla anonymus, pag. 374. col. 1.
Comes de Paredes Poeta, pag. 354.
Paschasius Garsias, pag. 162.
Paschasius quidam canonicorum regularium abbas, pag. 28. num. 106.
Paulus de Benliure, pag. 106.
Paulus Christianus Prædicatorum sodalis, pag. 73.
Paulus Heredia ex Iudæo Christianus, pag. 330. num. 788. & seqq.
Paulus Lusitanus canonicus Regularis, pag. 254. num. 353.
Paulus de Sancta Maria Episcopus Burgensis, pag. 237. num. 270. & seqq.
Fr. Peira, pag. 93.
Pelagius Ovetensis Episcopus, pag. 13. num. 44. & seqq.
R. Perez Ben R. Isaac Hacohen Gerundensis, pag. 104.
R. Peripôt Duran Aragonensis, pag. 189.
Petrus Abad Carthaginensis Episcopus, pag. 141.
Petrus Acuña Poeta, pag. 354.
Petrus Alberit Aragonensis, pag. 198. num. 29.
Petrus Albertus Barcinonensis canonicus, pag. 204. num. 62.
Petrus Alladius, pag. 374. col. 2.
Petrus Alphonsi ex Hebræo Christianus, pag. 10. num. 35. & seqq.
Petrus de Amerio, pag. 66. num. 122. & seqq.
Petrus Aragoniæ Rex IV., pag. 176. num. 341. & seqq.
Petrus Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Petrus Archiepiscopus Hispalensis, pag. 162.
Mag. Petrus auctor operis: Del Consejo y Consejeros, pag. 163.
Petrus Belluga iurisconsultus, pag. 278. num. 475. & seqq.
Petrus Calbêt, pag. 146.
Petrus de Canales, pag. 313. num. 707.
Petrus de Canalibus Prædicatorum sodalis, pag. 203.
Petrus Carrillo de Albornoz, pag. 270. num. 441.
Petrus Carrillus Poeta, pag. 251.
Petrus Castellæ Rex, pag. 178.
Petrus de Castrovol, pag. 351. num. 912.
Petrus de Cavalleria, pag. 247. num. 314.
Petrus de Cixar Mercenariorum sodalis, pag. 306. num. 652. & seqq.
Petrus de Colunga Dominicanus Poeta, pag. 251.
Petrus Compostellanus. Vide Petrus de Monsongio.
Mag. Petrus Compostellanus, pag. 121.
Petrus del Corral, pag. 275. & 358.
Petrus Dagui Catalanus, pag. 323. num. 751. & seqq.
Petrus Despens Catalanus, pag. 374. col. 2.
Petrus Diaz de la Costana, pag. 326. num. 766. & seqq.
Petrus Diazius de Toleto, pag. 253. num. 344. & seqq.
Petrus de Escabias urbis Illiturgitanæ præfectus, pag. 374. col. 2.
Petrus Ferdinandi de Velasco Comes de Haro, pag. 237.
Petrus Fernandez, pag. 66. num. 119.
Petrus Ferrus Poeta, pag. 251.

Pe-

Petrus Figuerola , pag. 374. col. 2.
Petrus de Fonteluporum Dominicanus, pag. 199. num. 44.
Marisch. Petrus Garcia Poeta , pag. 252.
Petrus Garsias de Xátiva , pag. 103.
Petrus Garzés de Cariñena , pag. 212. num. 104.
Petrus Garzia Valentinus , pag. 327. num. 769. & seqq.
Petrus Gomes Albornoz Archiepiscopus Hispalensis , pag. 375.
Petrus Gonzalez de Mendoza , pag. 106.
Petrus Gonzalez de Mendoza S. R. E. Cardinalis Archiep. Toletanus, pag. 344.
Petrus Gonzalez de Mendoza , Didaci Furtado Navarchæ pater , Poeta, pag. 251.
Petrus Gonzalez de Uzeda Poeta , pag. 251.
Petrus Guillen , pag. 294.
Petrus Hispanus , pag. 75. num. 159. & seqq.
Petrus Hispanus alius , pag. 76. num. 163.
Petrus Hispanus alius , pag. 375. col. 1.
Petrus Hispanus alius , pag. 375. col. 1.
Petrus Hispanus Catalanus Poeta , pag. 106.
Petrus Iacobi I. Aragoniæ Regis filius , pag. 71.
Petrus Ilerdensis , pag. 375. col. 2.
Petrus Ioannes Ferrer Eques Valentinus , pag. 304.
Petrus Ioannis. Vide Ioannes Papa XXI.
Petrus Legionensis Episcopus , pag. 12. num. 39. & seq.
Petrus de Luna , seu Benedictus XIII. Antipapa , pag. 209. num. 97. & seqq.
Petrus Lupi de Ayala , pag. 191. num. 5.
Petrus March Senior , pag. 106.
Petrus Marsilius , pag. 120. num. 66.
Petrus Marsilius alius , pag. 154. num. 242.
Petrus Maza Dominicanus , pag. 197. num. 25.
Petrus Maza Dominicanus alius, pag. 214. num. 115.
Petrus Morrera Poeta , pag. 251.
Petrus Nuñez de Osma , pag. 350. num. 900. & seqq.
Petrus de Opta , vel de Huete , pag. 322. num. 748.
Petrus Paez Lusitanus, pag. 375. col. 2.
Petrus de la Panda , pag. 353. num. 924.
Petrus Paschalis , vel Petrus Nicolaus Paschalis, pag. 98. num. 263. & seqq.
Petrus de Perpiniano , seu de Riu , pag. 120. num. 67. & seq.
Petrus Pintôr , pag. 345.
Petrus Portugalliæ Infans , pag. 160. num. 265. & seqq.
Petrus Portugalliæ Infans alius, pag. 243. num. 297. & seq.
Petrus quidam , pag. 65. num. 113. & seq.
Petrus quidam alius , pag. 374. col. 2.
Petrus quidam alius Archiepiscopus Hispalensis, pag. 375. col. 1.
Petrus quidam alius Compostellanus Episcopus , pag. 13. num. 43.
Petrus Ribera de Perpeja , pag. 57. num. 59. & seq.
Petrus Rodriguez de Lena , pag. 223.
Petrus Seguinus Auriensis Episcopus , pag. 24. num. 91. & seq.
Petrus Stunica Dux Bejarensis , pag. 323.
Petrus Tafur , pag. 254. num. 349.
Petrus Tenorio Toletanus Archiepiscopus , pag. 184. num. 374. & seq.
Petrus Terrasa Carmelitanus , pag. 351. num. 918.
Petrus Terreni , pag. 375. col. 2.
Petrus Toletanus Magister , pag. 24. num. 93. & seqq.
Petrus de Toleto , pag. 236.
Petrus Tomich Catalanus , pag. 351. num. 919. & seq.
Petrus de Turri , pag. 305. num. 648.
Petrus Velesius Guevara , pag. 106. & 251.
Petrus de Villarrasa, pag. 146.
Petrus Uxamensis , vulgo de Osma , pag. 310. num. 687. & seqq.
Petrus Ximenez de Prexano , seu Prexamo, pag. 338. num. 834. & seqq.
Pharamella. Vide Faramella.

Phatechaddinus filius Seid Alphas, pag. 408. col. 1.
Philippus Clericus, pag. 6.
Philippus Ribot Carmelita, pag. 175. num. 336. & seqq.
Philo Gaditanus, pag. 375. col. 2.
Picatrix quidam Hispanus, pag. 375. col. 2.
Pontius Barba, pag. 106.
Pontius Carbonellus, pag. 94. num. 244. & seqq.
Prudentius Columba, pag. 103.
Ptolemæus de Hispania, pag. 376. col. 1.

R

RAimirus Gaditanus, pag. 376. col. 1.
Ramirus Hispanus auctor operis: Los esponimientos de la Biblia, pag. 173.
Raymundus Albert, pag. 147. num. 211.
Raymundus de Area, sive Arca, pag. 153.
Raymundus de Astruch de Cortiellis, pag. 136.
Raymundus Ballestêr, pag. 153.
Raymundus Berengarius Comes Barcinonensis huius nominis primus, pag. 5.
Raymundus Lullus, pag. 120. num. 70. & seqq.
Raymundus de Llavia, pag. 294.
Raymundus Martini, pag. 89. num. 227. & seqq.
Raymundus Montaner, pag. 145. num. 204. & seq.
Raymundus Montaner Catalanus, pag. 106.
S. Raymundus de Penyafort, pag. 67. num. 126. & seqq.
Raymundus de Ponte, pag. 119. num. 63.
Raymundus Rôs Catalanus, pag. 121.
Raymundus Sebunde, pag. 215. num. 116. & seqq.
Raymundus Vidal, pag. 376. col. 1.
Raynaldus, vel Renallus, quidam Magister Barcinonensis, pag. 376. col. 1.
Reginaldus de Arca Catalanus, pag. 376. col. 1.
Comes de Ribargoza Poeta, pag. 354.
Ricardus monachus Cisterciensis, pag. 376. col. 1.
Comes de Rivadeo Poeta, pag. 354.
Robertus Cordubensis, pag. 103.
Rodericus de Arana Poeta, pag. 252.
Rodericus Campuzanus Commendatarius de Estremera, pag. 344.
Rodericus Cota Toletanus, pag. 106.
Rodericus Davalos Poeta, pag. 354.
Rodericus Didaci de Quesada, pag. 295. num. 581.
Rodericus Gundisalvi à Clavijo, pag. 195. num. 20. & seqq.
Rodericus de Maioricis, pag. 155.
Rodericus Manrique Poeta, pag. 354.
Rodericus Martinez de Medina de Rio-Seco, pag. 174.
Rodericus Narvaez Episcopus Giennensis, pag. 210. & 223.
Rodericus Osforio Poeta, pag. 354.
Rodericus Sancii de Arevalo, pag. 297. num. 587. & seqq.
Rodericus Sanctius Archidiaconus Trevinienfis, pag. 304.
Rodericus de Valdepeñas, pag. 106.
Rodericus Ximenez Archiepiscopus Toletanus, pag. 49. num. 20. & seqq.
Rolandus quidam, pag. 88. num. 226.
Rolandus Ulyssiponensis, pag. 376. col. 2.
Romæus de Levia Episcopus Tolosanus, pag. 46.
Ruizius Paez de Ribera Poeta, pag. 251.
Rupertus, sive Robertus, quidam Coquus, pag. 279. num. 479. & seq.

S

SAed, alias Alkadi Saed Eben Ahmed, pag. 408. col. 1. & seq.
R. Sahadia, pag. 209.
Saigh, alias Aben, sive Ibnu Saig, pag. 408. col. 2. & seqq.

R. Salomon Abenjubayzôl, pag. 209.
R. Salomon Ben Gabirôl Malacitanus, pag. 36.
R. Salomon Ben Virga, pag. 354.
Salomon quidam, pag. 370. col. 1.
Salomon quidam alius archipresbyter Toletanus, pag. 4. num. 10.
Salvatus ſive Salvianus quidam, pag. 22. num. 79.
Sampirus Epiſcopus Aſturicenſis, pag. 1. num. 2. & seqq.
Samuel Ben Chopnî Hacohen Cordubenſis, pag. 36.
Samuel Eben Iuda, pag. 410. col. 2.
Samuel Leví, pag. 84.
Samuel quidam ex Iudæo Chriſtianus, pag. 3. num. 7. & seq.
Sancius Aragoniæ Infans Archiepiſcopus Toletanus, pag. 47.
Sancius Caſtellæ Rex, pag. 96. num. 256.
Sancius de Beſaran Dominicanus, pag. 214. num. 115.
Sancius Porta Dominicanus, pag. 213. num. 108. & seqq.
Sancius de Ull, ſive Ul, pag. 148. num. 214. & seqq.
Fr. Sancti Stephani Preſbyter Cardinalis, pag. 353.
R. Sanctius de Carrion Poeta, pag. 106. & 189.
Sanctius de Furca, pag. 323.
Sanctius de Rojas Poeta, pag. 354.
R. Scelomôh Ben Abraham Ben Adêret, vulgo Arisba, Barcinonenſis, pag. 104.
R. Schem Tob Ben R. Iſaac Sephrôth Tutelenſis, pag. 189.
R. Sem Tob Ben Ioſeph Ben Palquira, pag. 355.
Siekouri Lachmens Granatenſis, pag. 410. col. 2.
Simon Poncius Hieronymianorum ſodalis, pag. 220. num. 150.
Stephanus Guzman Poeta, pag. 354.
Stephanus quidam Prior Cellænovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
Stephanus Trahimâ, pag. 283.
Suerus de Rivera Poeta, pag. 252.

T

TEdricus, ſive Thudericus Prædicatorum ſodalis, pag. 73.
Tereſia de Carthagena, pag. 322.
Thomas Mieres iuriſconſultus, pag. 241. num. 289.
Thomas de Templo, pag. 66. num. 120.
Thomas de Toledo Dominicanus, pag. 304. num. 643.
Thomas de Torquemada, pag. 340. num. 846. & seq.
Tibaldus Navarræ Rex, pag. 89. & 106.
Tobias Berengarius Carmelita, pag. 104.
Triſtanus de Silva Civitatenſis, pag. 348. num. 889.

V

VAlaſcus de Taranta Luſitanus, pag. 210.
Fr. Valerus Prædicatorum ſodalis, pag. 336.
Vaſcus de Gama Aſiaticæ Indiæ inventor, pag. 340. num. 843.
Vaſcus de Guzman, pag. 254.
Vaſcus Lobeira Luſitanus, pag. 105. num. 291.
Vaſcus Perez de Camoes, pag. 106.
Vaſcus Ramirez de Guzman archidiaconus Toletanus, pag. 163. & 254.
Marchio de Villafranca Poeta, pag. 354.
Villaquiran Epiſcopus Ovetenſis Poeta, pag. 354.
Marchio de Villena Poeta, pag. 354.
Vincentius archidiaconus Arevalenſis, pag. 149.
Vincentius Ariæ de Balboa Placentinus Epiſcopus, pag. 202. num. 52. & seqq.
Vincentius de Burgos, pag. 338. num. 831.
S. Vincentius Ferrerius, pag. 205. num. 68. & seqq.
Vincentius Mazuela, pag. 311. num. 692. & seq.
Vincentius quidam, pag. 65. num. 113. & seq.

Vin-

Vincentius quidam alius cognomento Hiſpanus, pag. 376. col. 2.
Vincentius, ſive Zeit Abu Zeit, Valentiæ Rex ex Mauro Chriſtianus, pag. 71. num. 146. & seqq.
R. *Vitalis Benveniſte Cæſarauguſtanus*, pag. 189.
Vitalis de Canellas Oſcenſis Epiſcopus, pag. 61. num. 74. & seqq.
Wulſa Epiſcopus, pag. 376. col. 2. & seqq.

X

X*imenus*, *ſive Ximenezius*, *presbyter Darocenſis*, pag. 73. & 362.

Z

R. *Zarachia Sephardi*, id eſt, *Hiſpanus*, pag. 104.
R. *Zeit Abu Zeit Valentiæ Rex. Vide Vincentius Zeit.*
Zourus quidam *Sapiens* cognominatus, pag. 410. col. 2.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER SEPTIMUS.

DE SCRIPTORIBUS SÆCULORUM UNDECIMI AC DUODECIMI.

CAPUT PRIMUM.

De SAMPIRO *Asturicensi Episcopo historiæ Scriptore.* FERRIOLUS DE BOLEA *sæculi undecimi Scriptor.* IONAS BEN-GANACH, ISAAC *Cordubensis*, *&* IEHUDA *Barcinonensis, Hebræi Scriptores. De* SAMUELE *&* ABEN-ALFANGE *conversis. De* SALOMONE *archipresbytero Toletano. De* ANONYMO *Benedictino, eiusque opere*, *seu* Vitâ S. Dominici Exiliensis. *De* GUNDISALVO DE BERSEO *&* GRIMOALDO *Benedictinis monachis*, *&* OSMUNDO *Asturicensi Episcopo.*

Quo anno undecimum à Christo in terris orto sæculum inchoavit, Legionense tenebat regnum Alphonsus V. Veremundi filius: Castellanis præerat Garsias Ferdinandi Comes: Alphonso ad Viseum occiso à Mauris filius successit Veremundus tertius anno MXXVII. & huic Ferdinandus I. levir, qui eum in prœlio interfecit, anno XXXVII. Hic Ferdinandus cognomento Magnus Castellæ etiam Rex fuit: quo diem suum anno MLXV. obeunte, Sancius filius usque ad LXXII. atque, eo ad Zamoram urbem interfecto, Alphonsus Sancii frater, huius nominis VI. quod reliquum sæculi fuit, Castellanis ac Legionensibus præfuere. Navarræ alterum Christianorum regnum Sancius, appellatus Maior, tenuit ab initio sæculi usque ad annum eiusdem XXXIV. hinc Garsias Sancii ad LIV. Sancius Garsiæ ad LXXVI. hinc Sancius Ranimiri, qui in obsidione Oscæ urbis occubuit anno XCIV. & filius eius Petrus, qui sæculum absolvit, regnavere. Surrexit & novum aliud circa annum XXXIV. in Aragonia regnum, Ranimiro Sancii Maioris Navarræ Regis filio habenas moderante: cui filius Sancius Ranimiri, is quem diximus apud Oscam urbem à Mauris occisum fuisse, in regimine succedens, Navarræ atque Aragoniæ regna uno sub iugo tenuit.

His præmissis de Hispaniæ moderatoribus huic sæculo æqualibus, ad Scriptores qui sub eorum imperio vixere, iam accedamus.

2. SAMPIRUS, Episcopus Asturicensis, primus venit exornandus laude non infima, ob scriptam, post Isidorum Pacensem, ac Sebastianum Salmanticensem, sive Alphonsum Regem Magnum, CXXIV. annorum historiam, seu Chronicon: nempe ab era DCCCXCVI. sive anno DCCCLVIII. quo Alphonsus prædictus Rex cognomine Magnus regnare cœpit; absolvitque narrationem suam laudatus Sebastianus, sive Alphonsus, per Garsianis, Ordonii II. Froilanis II. Alphonsi IV. Ranimiri II. Ordonii III. Sancii Crassi, tempora, usque ad annum CMLXXXV. quo extinctus fuit Ranimirus III. Sancii filius. Dedit hanc historiam ex pervetusto codice Ovetensis Ecclesiæ, atque eodem illo unde Sebastianus sive Alphonsus primùm erupit, Pru-

dentius Sandovalius Pampilonensis præsul, ediditque Matriti (1) cum Isidoro, Idacio, Sebastiano, antiquioribus historicis; Pelagioque Ovetensi, qui è manu huius nostri accepta lampade regiam hanc historiam ad sua usque tempora continuavit. Incipit: *Erâ DCCCXCVI. Adephonsus filius domini Ordonii successit* (2). Huius auctorem libri omnes Asturicensem Episcopum vocant (3); floruit autem sub Alphonso V. Legionis Rege, qui ad Viseum obiit, uti diximus: quod constat ex quodam instrumento (*privilegium* sermo noster appellat) eiusdem Regis anno MXIX. confecto, cui Sampirus subscribit Episcopus [a]. Noviores aliqui Sancium Petri, sive Sancium Pirez, pro Sampiro interpretari seu resolvere amant. Sed Sampiri, loci nomen, in alia huiusmet Regis concessione anni MXXII. expressum legi docet nos Ambrosius Morales lib 17. cap. 37. appellatum hunc à Sampiro nostro suspicatus (4).

[a] Apud Moralem lib. 15. cap. 34.

3. Eius meminit, atque huius eiusdem historiæ, Pelagius iam laudatus Ovetensis Episcopus in libro Chronicorum ab exordio mundi usque ad eram MCLXX. cuius operis mentionem fecimus in Isidori Hispalensis, Iuliani Toletani, Sebastianique Salmanticensis Episcoporum, prodendis germanis & nothis libris. In præfatione huius libri Chronicorum legitur: *Ab Adephonso Casto usque ad Veremundum Regem podagricum, Sampirum Astoricensis Ecclesiæ Episcopum, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothis Regibus, prout potuit, plenissimè* scripsisse. Quæ si certa essent, huic tribui oporteret eius Chronico colophonem Sebastiano Salmanticensi vulgò tributi Chronici, quo res ab Ranimiro primo Alphonsi Casti successore, & Ordonio I. eius filio gestæ continentur. Planè in editione Sandovalii, ad hoc tempus unica horum Chronicorum, adeo obscurum est in Sebastiani Chronico, quænam eius verba, quænam verò Pelagii Ovetensis additiones, sive alterius sint: ut penè deferam eidem Pelagio inter Sebastiani & Sampiri historias limites præscribenti.

4. Res digna esset accuratâ docti hominis industriâ quatuor hæc Chronica, sive antiquæ nostræ historiæ corporis membra, sic lacera deformiaque iterum componere, & in aliquam tolerabilem restituere formam, notis & animadversionibus illustratam; quærereque horum Historicorum codices, quibus inter se diversis usus fuisse Morales videtur. Sæpe enim duobus tribusque eorum easdem res acceptas ferre solet, tamquam si eiusdem temporis eventa omnes, & non alius post alium, persecuti essent. Cuius exemplum rei opportunè hìc dabimus. Sub Veremundi Regis titulo in Sebastiani Chronico insertus alius titulus legitur: *De arca reliquiarum Toleto in Asturias translata.* Ubi quæ de Ecclesia S. Ioannis Baptistæ, Ecclesiæ S. Salvatoris ab Alphonso Casto edificatæ adiacente, leguntur, non quidem Sebastiano, neque Pelagio, sed Sampiro is tribuit [b]: tantùm eadem verba è latino in vulgarem sermonem transferens.

[b] Lib. 13. cap. 40.

5. Circa medium ferè huius sæculi vitam agebat in monasterio Pinnatensi regni Aragoniæ FERRIOLUS DE BOLEA: cuius, uti operis cuiusdam historici de rebus sui temporis auctoris, Surita meminit *Indicum Latinorum* lib. 3. ad annum MXLIX. (5) his verbis: *Vetustæ præterea tabulæ exstare in cœnobio S. Ioannis Pinnatensis gothicis literis inscriptæ feruntur, quibus Ferriolus Bolea, qui se cum Nunneone fratre ei sacro cœtui addixerat, dum hostium feritatem atque immanitatem devitat, & paganos vocat, perhibet hoc anno Ramirum Regem* &c. Hæc Surita.

6. Huius loci erant, nisi manere iussissemus Hebræos omnes bibliothecam suam Hispano-Rabbinicam, IONAS BEN-GANACH, Cordubensis medicus, & grammaticus celebratissimus; ISAAC eiusdem urbis civis, Hebosi Granatæ Regis Consiliarius, IEHUDA Barcinonensis, & si qui alii huic tempo-

(1) Immo Pampilone anno 1615. ut Cl. Florezius docet H. S. *Tom. XIV. pag.* 425. *n.* 10.

(2) Quæ paulo antè Noster hoc eodem num. 2. de Alfonso cognomento Magno dixerat, nimirum Erâ DCCCXCVI. sive anno Christi DCCCLVIII. regnare cœpisse: id nunc ex Sampiri historiæ initio repetit; cum ex Ordonii parentis epitaphio, ab Ambr. Moralio *Libr. XIV. c.*36. allato, constet, hunc Ordonium *VI. Calendas Iunii Erâ DCCCCIV.* seu quod idem valet, *XXVII. Maii anni DCCCLXVI.* diem suum obiisse: à quo tempore Alfonsus regnum solus obtinuit; nam quadriennio antè, nimirum ab anno DCCCLXII. cum patre senio ac morbis graviter afflicto corregnaverat, ut nos olim ad primum huius Bibliothecæ Tomum *Lib. VI. c.* 10. *n.* 240 notavimus.

(3) Exstat huius Sampiri Historia seu Chronicon in Complutensi aliàs laudato sæculi XII. codice, quo usum Ambrosium Moralium fuisse diximus, à fol.34. pag. 1. Inc. *Erâ DCCCCIV. Adefonsus filius Domni Ordonii* &c. Desinit fol. 48. pág. 1. *In patria sua unde venerant.*

(4) De vero Sampiri Astoricensis nomine Cl. Florezius *Tom. XIV.* pag. 420. *n.* 2. qui & Eiusdem Chronicon multo quam in antea editis correctius evulgavit *eodem Tomo à pag.* 438.

(5) Immo *Lib. I.* ad *annum MXLV.* ut in Editione Cæsaraugustana MDLXXIIX. *Pag.* 26. *init.*

pori æquales fuere (1). Nihilominus tamen horum Hebræorum albo eximere eos libuit, qui renuntiantes mortuæ iam & antiquatæ legi, Christianæ legis suave iugum sponte subiere.

7. Quare huc SAMUELEM advocamus, ex Iudæo Christianum, Toleti, recèns postquam ab Alphonso Rege VI. anno huius sæculi octogesimo quinto recuperatum est à Maurorum manibus, ad veram Fidem conversum. Iccircò eum Hispaniæ adscribimus, qui revera in Africa & Fessana urbe natus dicitur, apud nos tamen Fidei natales sortitus. Postquam verò Ecclesiæ gremio exceptus fuit, aliqua ex causa Marochum rediens, concertationem ibi cum Albucalebo Mahometanorum magistro insignem habuit [c]: de qua historiam arabico sermone, quæ MS. adservatur in regia Escurialensi bibliotheca, formavit (2).

[c] Hieron. Romanus de la Higuera in *Hist. Tolet.* MS. lib. 16. cap. 5.

8. Celebrior tamen eiusdem Samuelis epistola, seu veriùs liber iustus, ad Isaac Rabbinum synagogæ, quæ in Subiulmeta fuit prædicti regni Marochitani, magistrum directus, arabicè & ipse loquens; cuius translationem habemus latinam, auctore Alphonso Bonhominis Dominicano Hispano, huic operi circa annum MCCCXXXVIII. incumbente. Quæ quidem est manu exarata in bibliothecæ Vaticanæ cod. 4079. 98. librorum MSS. cum hoc titulo: *Alphonsi Hispani interpretatio argumentorum de Fide Samuelis Ismaelitæ* (3). Excusa fuit unà cum Petri Alphonsi dialogo contra Iudæos Coloniæ apud Gymnicum MDXXXVI. in 8°. & in *Bibliotheca SS. PP.* seorsumque Venetiis á Matthæo Leni MDCLV. in 8°. cum Hieronymi Moratini ad Ioannem Franciscum Barbadicum Senatorem Venetum epistola. Hispanam quoque Alvari de Villascusa Iurisconsulti Salmanticæ degentis extare anno MCDXVIII. in gratiam cuiusdam amici sui, nomine Ioannis de Villa-fuerte, factam scribit Hieronymus Romanus de la Higuera, in *Hist. Tolet. urbis* MS. lib. 16. cap. 5. Et hac quidem epistola ex Prophetarum dictis, Christum Iesum verum Messiam venisse, passumque ac mortuum esse, resurrexisseque, & ad cælos ascendisse, iterumque adventurum, liquidò monstratur. Quare interpres latinus iure suspicatur mersum in tenebris Iudæorum industriâ tamdiu fuisse opus, quòd tam luculentis rationibus testimoniisque adversus eorum perfidiam ageret. Namque scriptum fuisse mille annis post gentis & Hierosolymorum excidium testatur auctor: quo indicat annum huius sæculi septuagesimum; nam eodem septuagesimo sæculi primi Christiani à Tito urbs capta, eversumque fuit & incensum Hierosolymorum templum.

9. Æqualis fuit horum temporum ABENALFANGE Maurus ex Valentiæ regno, sed & ipse Christiano adscriptus gregi, postquam Valentina urbs regia in manus Roderici Didaci de Bivar, cognomento *Cidi*, magni huius ætatis quam persequimur, ducis, pervenit: quod anno MXCIV. sive erâ MCXXXII. contigisse novimus [d]. Scripsit hic historiam nuper laudati, nunquamque pro dignitate laudandi herois: qua usus fuit in describendis eiusdem rebus gestis, nescio cuius operâ in vulgarem linguam conversâ, Petrus Antonius Beuter; ut in prologo historiæ suæ *De rebus Hispaniæ* nos docuit, ministrum fuisse eum, sive officialem, admonens eiusdem Cidi. Laudat quoque hanc historiam Gaspar Escolanus Part. I. lib. 2. *Hist. regni Valentini* cap. 23. n. 6. Ignota ea tamen est Castellanis Scriptoribus, qui res magni viri ge-

[d] Sandoval. *Histor. del Rey D. Alonso* VI. fol. 86.

(1) De tribus his, aliisque eiusdem sectæ popularibus, late post Buxtorfium patrem, Plantavitium, Bartoloccium, Wolfium D. Iosephus Rodriguezius de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustos in Biblioth. Hispano-Rabbinica Matriti 1781. edita fol. *à pag.* 30. Prioris autem *R. Ione Ben Ganàch* Medici Cordubensis, libri השרשים *hascherascim*, id est, *Radicum* (linguæ scilicet Hebraicæ); et הרקמה *harkamâh* sive Operis *Phrygionici* (quod totidem fere literis Hispani *Recamado* dicimus), exstant in Regia Laurentiana Escurialensi num. 58. inter Hebraicos codices. Liber autem *Radicum* dicitur in eiusdem fine *scriptus in urbe Cæsaraugusta in lingua Arabica, & translatus à R. Iehuda Ben Saûl Ben Tibbûm de Granata Hispaniæ in Linguam Hebraicam in Turri Lumêl* (*Lunêl* quod Occitaniæ oppidum est) *anno* 4931. Christi 1171. Vixisse autem Auctor ad annum Chrstii 1121. vulgo à Bibliographis creditur; ac proinde iure à D. Rodrig. de Castro loco citato inter XII. sæculi Scriptores recensetur.

(2) *Albucalebum* nullum reperi in Arabico Hispana Escurialensi Cl. Mich. Casîri Bibliotheca; *Abulkalêdos* binos: alterum *Iasîd, Alradhæum* cognominatum, qui ad annum Hegiræ 484. Philosophicis disciplinis, Iuris prudentiâ, Poetice, & Arabicarum antiquitatum peritia floruisse dicitur *Tom. II. pag.* 40. *col.* 1: alterum *Iasîd Ben Abdelgiabar Almarvâni* aliquanto præ illo recentiorem, cuius meminit *Tom. II. pag.* 131. *col.* 2. & in *Indicibus* Hispaniæ Annales scripsisse asserit. Samuelis autem ex Iudæo Christiani, quode Noster hoc loco agit, nulla prorsus apud Cl. Casîrum mentio. Periit fortasse Arabica eius cum Albucalebo concertationis historia in miseranda Escurialensis Bibliothecæ conflagratione ann. 1671. Meminit quoque *Abulchalîdî Andalusii*, id est *Hispani*, Samuel Bochartus *Hierozoici Part. II. lib. II. c.* 15. sed in longe diversi argumenti opere. De hoc recurret inferius sermo in scriptoribus Arabico-Hispanis.

(3) Nullibi non exstat in exteris & in Hispaniæ nostræ Bibliothecis. In Laurentiana Regia Escurialensi *Lit. e. Plut. IV. n.* 23. cum eiusdem Alfonsi Epistola ad Hugonem Ord. Præd. Generalem Magistrum.

gestas literis tradiderunt; nisi vulgaris illa sit quæ absque nomine auctoris prostat (1).

10. Ad hispani generis viros redeuntibus primus occurrit SALOMON archipresbyter Toletanus, si ipse proprius auctor fuit libelli *De virginitate sanctæ Mariæ* literis gothicis scripti, quem sanctissimæ Trinitatis sodales Toletani adservant. In cuius fine ita legitur: *Benedictus es Domine, qui adiuvisti me, & consolatus es me. Ego miser Salomonis archipresbyter, servus Dei indignus, & peccator, scripsi hoc libellum* De virginitate S. Mariæ Virginis & Dei genitricis Domini, *& ad finem usque conscripsi in civitate Toleto in Ecclesia S. Mariæ Virginis sub metropolitanæ Sedis domino Paschali Archiepiscopo* XVIII. *Cal. Octobris in era millesima centesima quinque; notatum sub die sexta feria, horâ tertiâ, in diem sancti Cipriani Episcopi.* Annus hic est septuagesimus septimus supra millesimum; totque in hac notula stribiligines vix persuadent aliam quàm exscriptoris operam in libello forsan sanctissimi Ildefonsi *De virginitate Deiparæ Virginis* à Salomone navatam (2): de quo nos admonere debuit auctor rei Hieronymus Romanus ab Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon [e].

[e] Ad annum CMXXXVII. pag. 439.

11. ANONYMUS Benedictinus monachus antiquæ Domus S. Dominici de Silos in Castella veteri & Burgensi diœcesi, hoc ferè tempore, id est sub Alphonso VI. Rege, *Acta* seu *Vitam* scripsit eiusdem *sancti* viri *Dominici Exiliensis, sive de Silos*, huius monasterii abbatis, qui sanctissimè obiit Decembris XX. anni MLXXIII. cuius memoria fastis sacris, præsertim nostris hispanis ritè inserta legitur. Acta hæc edidit D. Ioannes Tamaius *Martyrologii hispani* tomo 6. hac die XX. Decembris, quæ exhibuit ei D. Iosephus Pellizerius: quod præterquam à Pellizerio ipso in bibliotheca suorum librorum fol. 67. affirmante dicimus: fatetur Tamaius ipse, pariter monens exstare ea in monasterio eodem Exiliensi, & in S. Martini Matritensi; sed & ad calcem huius codicis, quo usus ille fuit, legi ait narrationem, quam uti prolixam edere noluit, centum quatuordecim miraculorum ad eiusdem sancti intercessionem à Deo factorum duobus libris contentam: quam quidem D. Iosephus Pellizerius ineditam à Tamaio relictam fuisse dolet.

12. Eidem aut alii eiusdem cœnobiticæ domus habitatori, cuius nomen ignoratur, Chronicon Castellanorum, sive potiùs Legionensium, Regum à Pelagio usque ad Ferdinandum, sæculo huic supparem, quod *Exiliense* audit ab auctoris monasterio, tribuimus (3).

13. GUNDISALVUS DE BERSEO Benedictinus monachus in eodem S. Æmiliani monasterio scripsit carmine illius ævi usitato, quod tredecim pedibus constat, vulgarique nomine audit *endecha doblada*, sanctorum quorumdam vitas, aliaque. Inter has eminet S. Vincentii (4) Levitæ illa quæ incipit:

Quando ofrecio Christus la su carne preciosa.

definitque his versibus:

Gonzalo fue su nombre, que hizo este tratado
En San Millan de suso fue de niñez criado,
Natural de Berzeo, donde San Millan fue nado.
Dios guarde la su alma de poder del pecado.

Sunt & vitæ sancti Æmiliani, & S. Dominici de Silos; necnon & carmen aliud de prœlio Septimancensi (*de la batalla de Simancas*) quo Ranimirus II. Legionis Rex anno CMXXXVIII. Saracenorum exercitum penè ad internecionem delevit (5) [f]: exempla item, seu monita ad promovendam pietatem. Membranaceis duobus voluminibus hæc & alia eius opera custodiuntur in cœnobii S. Æmiliani archivo (6). Floruisse autem Gundisalvum sub Al-

[f] Morales lib. 16. cap. 14.

(1) Romanensem fabulam ex eius & sequioris ævi Scriptorum genio potius quam probabilem Roderici Bivarii Historiam censent cordatiores: á quibus nec dissentit Noster, infrà *Syllab. Scriptor. Arabicorum in Aben Alfange.* Atque ipsi huius operis fautores non inficiantur plurima in eo contineri ad nutricum cunas meritò ableganda. Videndus præ aliis Vincentius Ximenus noster *Biblioth. Valent. Tom. I. in Notit. prælim.* §. *II. n. VII.* & D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritensis Custos in Syloge *Poetar. Hispanor. qui sæculum XV. præcessere Tom. I. pag.* 226. quode opere mox.

(2) Diximus in Ildefonso Toletano ipsius indubiè esse aureum *De perpetua virginitate Sanctæ MARIÆ Virginis Dei genitricis* opusculum; ac proinde Salomon de quo agimus librarius tantum sive exscriptor Toletani codicis fuit.

(3) Exiliense Chronicon vulgavit Cl. Florezius *T. XVII à pag.* 270. incertus, num ad Petrum Legionensem Episcopum pertineat: de quo mox.

(4) Imno *Laurentii:* cuius item Vitæ initium & finis longe ab allatis hoc loco á Nostro diversa sunt. Vid. D. Th. Anton. Sanchez T. II. prælaudati operis pag. 229. & in eiusdem Tomi prologo *pag. XVII.*

(5) Peculiarem de prœlio Septimancensi historiam à Gundisalvo scriptam fuisse falsò videtur sibi Noster persuasisse. Vidend. D. Sanchez *T. II. prolog. pag. XVIII.*

(6) Poetica quæ exstant Gundisalvi opera nuper edidit laudatus D. Thomas Antonius Sanchez *Syllog. Poetar. Hisp. ante ann. MD.* Matriti ap. Antonium de Sancha 1779. & deinceps, tribus vol. 8.° hoc ordine I. *Vitam S. Dominici de Silos. II. Vitam S. Æmiliani. III. De sacrificio Missæ. IV. Passionem S. Laurentii Levitæ. V. Laudes Beatissimæ Virginis MARIÆ. VI. De signis quæ iudicium præcedent.*

Alphonso VI. Rege circa annum MLXXX. ex relatione ad nos ab eodem monasterio transmissa notum facimus. Hunc S. Dominici vitæ auctorem nescio quare *Megiam* vocat Ludovicus Arizius, Benedictinus & ipse, in *Abulensis urbis historia*. (1).

14. Eiusdem asceterii monachus fuit eodem ferè tempore GRIMOALDUS, seu Grimaldus, nempe circa annum sæculi nonagesimum octavum. Hic latino atque eleganti stilo scripsisse refertur *vitam & mortem S. Dominici de Silos* (2) : *translationem* item *corporis S. Felicis à castello Bilibio* (quod *Haro* nunc audire credunt) *ad monasterium Æmilianense*, atque aliorum sanctorum vitas. Transtulisse eundem sacra Biblia, & S. Gregorii Moralium libros, quod ex eadem religiosissima domo ad nos delatum fuit, nescimus planè an ad exscribendi tantùm, an ad ex latinis vulgaria faciendi maiorem industriam pertineat. Asservari ea omnia opera in monasterii tabulario inde item sumus certiores facti (3).

15. OSMUNDI quoque Asturicensis Episcopi circiter annum sæculi quinquagesimum nonum (4) ad Idam Eustachii Comitis Bononiensis in Gallia uxorem scriptæ epistolæ mentionem iure, quantumvis brevissimæ hìc facimus. Continet enim hæc [g] septem discipulorum, Torquati, Iscii, & sociorum in Hispaniam adventûs notitiam; transportatarum item ad alpes (ita vocat) Asturicenses, Maurorum ob metum, sacrarum reliquiarum, quæ Asturicæ, Ovetique repositæ fuere. *Nos verò posteri* (finem audis) *sic eas habentes, & præcepto nostri Regis, videlicet Adephonsi, non obviantes, misimus vobis de melioribus & dignioribus magnam partem, obsecrantes ut sitis memoratrix Astoricensis Ecclesiæ. Valete. Ego verò Adephonsus Rex hanc cartam vidi & legi, & quæcumque in ea scripta sunt, propria manu confirmavi.* Idam tunc temporis in castro Lenensi, quod nunc *Lens* vocant pagi Atrebatensis, Deiparæ Virgini exstruxisse templum, in eoque canonicorum collegium instituisse, reliquiis undique conquisitis in ædem istam sacram invectis, ex Balderici Chronico, & Iacobi Malbranc libro 8. *De Morinis* cap. 49. observavit, illustrandæ huic epistolæ Ioannes Mabillonius Benedictinus, vir ingentis in producendis antiquis libris, ac diiudicandis meriti, qui eam in *veterum Anclectorum* tomo 1. [h] superioribus annis Lutetiæ edito, primum protulit (5).

[g] Edidimus nos hanc epistolam tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hisp.* pag. 225. cum Notis D. Ioannis Mabillonii. CARDINALIS DE AGUIRRE.

[h] Pag. 287.

CA-

dent. VII. Miracula Beatissimæ Virginis MARIÆ. VIII. Planctum Eiusdem. IX. Vitam Sanctæ Auriæ sive Aureæ (Santa Oria .) *X. Epitaphium Eiusdem. XI. Hymnos.* Ex his Poema *De Missæ sacrificio* exstat in membranaceo sæculi XIII. Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, subiectum Roderici Toletani Hispaniæ Historiæ.

(1) Sæculo XIII. ineunte Gundisalvum floruisse ac proinde huc non pertinere; nec professione Monachum sed sæculari quem vocant Clero adscriptum vitam traduxisse; ac demum *Megiæ* cognomentum gratis eidem ab Arizio appictum, invictis argumentis docet D. Sanchez *Prolog. II. T. à pag.* 3.

(2) Et hic quoque Grimoaldus ad sæculi XIII. Scriptores referendus; cum Gundisalvi σύγχρονος dicatur á D. Sanchez *Prol. II. T. pag. III.*

(3) Huc pertinere existimo *Raimundi Berengarii* Comitis Barcinonensis huius nominis *primi*, qui sæculo XI. inclinante, una cum prudentissima coniuge Almondi seu Adalmondi concessit Barcinonensibus *Fora*, sivè *Usatica Barcinonensia.* Exstat pervetus eorum exemplum in Regia Bibliotheca Escurialensi *Lit. c. Plut. II. sub num.* 16. Diagus *Hist. Comit. Barcinon. lib. II c.* 59. *fol.* 121. *pag.* 2. censet hæc *Fora*, sive *Usatica*, anno demum MLXVIII. promulgata fuisse.

(4) Immo post annum huius sæculi XI. octogesimum secundum, quo Osmundus sive Ansemundus Episcopus Astoricensis consecratus fuit, ut liquet ex catalogo Præsulum eius Ecclesiæ apud Cl. Florezium. *T. XVI. pag.* 188. *n.* 98. Corrigendus igitur Mabillonius, qui hanc Epistolam circa annum MLIX. scriptam fuisse existimat, *Vet. Analect. pag.* 433.

(5) Non incongruè huc retulerim indictos prorsus Nostro *Olivam* Olivæ Cabretæ Bisuldunensis comitis filium, è Rivipulensi Monacho, eiusque & Cuxanensis Monasterii Abbate, Ausonensem sive Vicensem ab anno Christi MXVII. Episcopum : cuius præclara gesta á Cl. Florezio (qui extremus omnium eius labor fuit) in ordinem redacta vulgavit ab eius morte Cl. Hispaniæ sacræ continuator Fr. Emmanuel Risco *T. XXVII.* à pag. 122. scripta autem nonnulla in eiusdem Tomi *Appendice X.* à pag. 265. nimirum I. *Sermonem in natali S. Narcisi Episcopi & Martyris, cui subditur : Narratio conversionis Beatæ Afræ* : *II. Epistolam ad Gaucelinum Archiepiscopum Bituricensem*, pag. 275. III. *Aliam ad Monachos Rivipulenses, circa ann.* 1023, à Petro de Marca è Cataloniæ tabulariis eruta ac primùm evulgata; necnon : IV. *Ecclesiæ Vicensis sive Ausonensis consecrationem anno MXXXVIII. V. Synodicam Concilii Narbonensis adversûs sacrarum rerum invasores : VI. Epistolam ad Sancium Navarræ Regem (cognomento Maiorem) anno MXXIII. directam de incesto coniugio vitando*, è Sancti Ioannis Pinnatensis tabulario. Ibid. *à pag.* 275. Quibus addi posset è Galliarum Regis Bibliotheca *Tom. III. pag.* 343. *col.* 2. *cod.* 2858. *VII. Epistola Olivæ ad Sancium Regem Ibericum, qua eum hortatur ut aliquid de suo conferat ad exstruendam Ecclesiam Rivipullensem* ; necnon : *VIII. De Paschali Cyclo & computo Ecclesiastico* ex eadem Regia Bibliotheca *T. IV. pag.* 364. *col.* 1. *Cod.* 7476 : quode opere frustra Baluzius, atque ex eo Cl. Florezius *T. XXVIII. pag.* 139. *n.* 59. subdubitant, num alius Olivæ Rivipullensis item Monachi sit; cum nullum cognominem Scriptorem nôrint Bibliographi.

ITEM : *Garsiam* Monachum Cuxanensem qui ad annum Christi MXL. scripsit : *Epistolam, De initiis Monasterii Cuxanensis ; ac de sacris reliquiis in eodem custoditis, ad Olivam Ausonensem.* Exstat apud Petrum de Marca *Append. CCXXII. à col.* 1072.

ITEM

CAPUT II.

AVICENAM, *seu* **ABEN-SINAM**, *malè à quibusdam ex nostris auctoribus Hispanorum albo & huic sæculo affigi. Ioannes Gerundensis Episcopus qualis eruditionis vir. Avicena non Rex dignitate, sed* Alraiits, *sive* Errahis *princeps ob excellentiam doctrinæ. Bochara Persiæ, sive Aphshana vicus huic urbi proximus Avicenæ patria: quod ex Sorsano vitæ eius auctore, verbisque Avicenæ ipsius, atque aliis Arabibus historicis confirmatur. Nec item in Hispania fuit. Contrarium autem increbuisse verosimile est ex fabula quæ in Chronico Lucæ Tudensis legitur, Isidori Hispalensis Episcopi medicos libros à quodam Avicena in Arabicum translatos & falsatos. Avicenæ fatum in obscurato sibi à pluribus scribendi merito. De ætate Avicenæ Stephani Garibaii error. Absque ullo fundamento duo à nonnullis constituuntur Avicenæ. In transcursu de huius interprete, qui Gerardus Carmonensis, non Cremonensis fuit. Verum Avicenæ nomen* Abu-hali Elhusein Abdala Ibnu-sina, *sive* Aben-sina, *unde corruptum* Abicena.

16. AVICENAM medicorum Arabum florem ac principem, iniuriâ magnâ recentiorum quorumdam Persiæ, unde ortu fuit, eripi adscribique Hispaniæ ægrè ferimus. Disquiremus igitur de eius patria, deque origine erroris; falsaque esse, quæ veluti fato quodam adversus eiusdem famam à quibusdam iactantur, ostendemus:

17. Nescio unde invasit nostros homines, non recenter sed iam diu nata persuasio, Avicenam medicorum Arabum principem, qui Persa fuit, in Hispania esse natum. Sæpissimè enim hunc errorem committi video, priusquam ex Arabicis recentiorum operâ evulgatis historiis immissa his tenebris vera lux fuisset. Eo nempe tempore, quo verè dicere Lucius potuit Marinæus Siculus [l], de Avicenæ vita certi quidem nihil inveniri. Hispanum sanè sunt qui vocent sine loci nota [k], Bæticum alii [l], plures qui Cordubensem [m], plurimi qui Hispalensem [n]. Qui Cordubæ favent, vanè sic argutantur. *Corduени* populi sunt Persiæ, *Corduena* illius regio Plinio, Ammiano, & aliis laudata; necnon *Corduba* urbs Hispaniæ à Persis condita, ut contendit Stephanus Garibaius lib. 5. *Compendii hist. Hispan.* cap. 4. pro quo stat Pseudo-Luitprandus in Chronico ad annum DCXCVIII. urbem istam à Persis conditam non obscurè affirmans. *Corduensem* ergo & *Cordubensem* qui Avicenam dixerint, una tantum literâ variantes

ITEM. *Anonymum* Monachum Rivipullensem qui anno Christi MXLVII. *brevem scripsit Monasterii Rivipullensis historiam.* Extat apud eundem Marcam *Append. CCCCIV. pag.* 1296.

ITEM *Azarchielem Astrónomum Toletanum* sæculi XI. inclinantis Scriptorem, auctoremque operis Arabicè inscripti *Azafêa* (aliis *Azafêha*) sive: *Lamina universalis stellarum & planetarum* quod exstat in Regia Bibliotheca Escurialensi *Lit. h. Plut.* 1. *n.* 1. ac de eo, eiusque Auctore inferius sermo recurret. Vixisse autem Azarchielem sæculo XI. elicitur è recentiore alio Hispanico eiusdem operis exemplo in Regia Matritensis superstite, in cuius folio 204. pag. 1. hæc de Azarchiele habentur: *Dicho avemos del Alcora::: mas ahora queremos hablar de la* Azafêha *que hizo Azarquiel el sabio astrolabiano de Toledo à honrra del Rey Almenúm que era entonce señor de esa Cibdad è nombròla por ende* Almemonîa: *è despues fue à Sevilla è hizo esta* Azafêha *misma en otra manera mas conplida è mas acabada: et hizo otrosy el libro de como se debe hacer: è de como deben obrar por ella á honrra del Rey Almuhamid Aben Abet que era señor de esa Cibdad en aquel tiempo: è nombróla por esso* Alhabedîa. *Este libro sobredicho trasladò de arabigo en rromance Maestre Fernando de Toledo por mandado del muy noble Rey Don Alonso, hijo del muy noble Rey Don Fernando et de la Reyna Doña Beatriz et Señor de Castilla de Leon::: en el año quarto que él reynó: y despues mandólo trasladar otra vez en Burgos mejor è mas complidamente à Maestre Bernaldo el Arabigo è à Don Abrahên su Alfaquin en el XVI. año de su Reyno que andaba la Era de Cesar en mill è trezientos è quince años.*

Nescio autem an hùc pertineat *Philippus Clericus*, Patricii filius interpres, ut perhibetur, ex Arabico in latinum sermonem operis inscripti *Secretum Secretorum* ab Aristotele ad Alexandrum M. directi: cuius operis, & versionis, atque interpretis mentio non raro ocurrit in exteris & in nostratium Bibliothecis. In Regia Escurialensi Latine & Hispanicè habetur: Latine quidem *Lit. f. Plut. III. n.* 1. Hispanicè autem *Lit. z. Plut. I. n.* 2. agiturque in eo *de moribus & virtutibus quæ Regis animum ornare debent; ac de tuenda corporis eius valetudine: De morbis eorumque remediis: De impressione Planetarum in inferiora corpora*; deque aliis Arabici plane saporis. In exemplo Latino nuncupatoriæ epistolæ inscriptio hæc est: *Domino suo Excellentissimo & in cultu christianæ Religionis strenuissimo* GUIDONI *natione* DE VALENCIA, *civitatis Tripolis glorioso Pontifici*, PHILIPPUS SUORUM MINIMUS CLERICORUM *se ipsum, & fidele devotionis obsequium; In Hispanico autem:*

A su senyor muit scogido et muit noble en honra de la religion Christiana GUIDO *varon noble de la ciudad de Valencia alabado Princeb.* PHELIP MUI CHICO DE LOS SUOS LETRADOS *embia con fiel servicio y obediencia. Pues assi es, como yo fuese con vos certa de Antiochia, alli fallada aquesta piedra mui preciosa de la Philosophia plació a vuestra senyoria que se translatasse de la Lengua Latina de Arabia en Lengua Latina. Et yo por cierto cobdiciando de obedecer á vuestro mandamiento::: aqueste libro el qual no han los Latinos, ni es fallado sinon en pocos de los Arabicos translatè con grant trebajo, et con palabras claras de romance arabico en Latin á la vuestra honra: lo saquè de letra á letra et de sentencia á sentencia; porque* otra

[l] *De laudib. Hisp.* lib. 6. sive *De viris eius doctrina illustrib.*

[k] Damianus Goes in sua *Hispania*, Ioannes Garsia *De nobilitate.*

[l] Didacus Lopez Bilbilitanus ad Avicenæ librum *De viribus cordis* anno MDXXVII. editum.

[m] Pet. Medina. *Grandezas de España.* Matamorus *De Academiis & doctis Hisp. viris.* Ludov. Nonnius in *Hispaniæ* suæ cap. 10. Volaterranus lib. 21. *Comment. Urbanor.* Henricus Vaca de Alfaro in *Vita Avicenæ.*

[n] Catalogorum collectores Paschalis Gallus, Gesnerus, Lycosthenes, Simlerus, Gaspar Bauhinus, quos Ramirezius citat *ad Luitprandum Notis* anno DCXCVIII. pag. 377. Plantavitius in *Biblioth. Rabbinica*, Lucius Marinæus Siculus dicto lib. 6. *De laudib. Hisp.* Tarrafa *De Regib. Hisp.* in *Alphon. VIII.* Valerius Andreas in *Catal. Scriptor. Hisp.* Lantius in *Consultationibus, Consult. pro Hispania.* Bern. Lutzemburgensis in *Catalogo hæreticorum* lib. 2. literâ A. verbo *Avicena.*

tes erunt; facilisque à Corduba Hispaniæ ad Corducnam (*Cordusam* Garibaius vocat) Persiæ, ab Hispano ad Persam lapsus.

18. Nondum tamen vagandi finis. Nam Aragonenses ad se pertinere aiunt Avicenam, quippe natum in castro *Avicaña* quæ nunc *Avizanda* huius regni, dicto audientes Fabricii Gauberti eiusdem cronographi; nec improbat Vincentius Blascus de la Nuza in *Histor. Aragoniæ* volum. 1. lib. 5. cap. 44.

19. Valentini quoque civem suum contendunt Hieronymi Pauli fide, viri doctissimi, quem laudat Gaspar Escolanus lib. 9. *Hist. Valent.* cap. 48. huncque ait existimâsse *Abicena* oppidum in *Valle Gallinaria* huius regni situm Avicenæ originem, atque eius gentiles nomen dedisse oppido (1).

20. His omnibus commissus error ex vocabuli proximitate: quemadmodum, & his quæ Avicenam in Ebuso insula (*Ibiza* nunc) Balearium una, esse ortum iactant: in testimonium rei adducentes quandam turrim, sive in ea domum in muro Ibizæ civitatis, de Avicena dictam; vulgaremque apud insulanos famam inde eum fuisse: quod in *Itinerario* suo *legationis ad magnum Tamberlanem*, Henrici III. Castellæ Regis nomine ante CCL. ferè annos obitæ, Rodericus Gundisalvi á Clavijo memoriæ tradidit. Hinc factum ut in eadem Ebuso insula hunc regnâsse Ioannes Margarit, Gerundensis vulgò dictus Episcopus, per somnum viderit. Qualis huic *Paraleipoménon Hispanicarum historiarum* observatori debeatur fides, ex his de re verbis coniectari lector poterit. *Dicta Ebusa à candore salis, quod ebori simillimum est* (ait lib. 1.). *Nunc autem eadem insula Alviza dicta est ab Avicena Arabe medico, quem ibi regnâsse ferunt Arabum tempore.*

21. Cordubæ [o] alii, Ægypti alii [p], Bithyniæ & aliqui Regem [q], nonnihili homines credidere. Huic errori ansam dedit attributa magno huic philosopho ac medico principis appellatio *Alraiits* sive *Errahis*: quæ honoris ob doctrinam exhibiti, non potestatis nota est, uti observavit Ioannes Leo Africanus in Avicenæ elogio libri sui [r] *De Scriptoribus Arabicis*; & Vopiscus Fortunatus Plempius in scholio ad præfationem Canonis huius auctoris, cuius unum & alterum librum nova ex arabico versione, scholiisque illustriorem, ante aliquot annos in lucem emisit.

22. Planè nugati sunt qui aliam Avicenæ patriam constituêre quàm Persiæ regnum, atque in eo *Bocharam*, aliàs *Bucharam*, ab Europæis *Bachora* nuncupatam, ad Euphratem fluvium vetustissimam urbem, Bactrianæ quondam metropolin, sive villam huic proximam *Aufene* dictam (*Bachora* urbs habet circum se plures villas & vicos, quos omnes murus ulterior, hoc est tertius, cingit, quorum è numero *Aufene* sive *Aphshana*, nam & ita audiit, esse potuit. Golium vide in Notis ad Alfergani elementa Astronomica [s]): cuius rei testis est omni exceptione maior Sorsanus in Magistri, cuius auditor fuit, vita arabicè conscripta: quam primùm transtulit in italicum Marcus Fadella Venetorum mercatorum interpres, ac postea in latinum (ex italico forsan) Nicolaus Massa medicus; eamque prefixêre Iuntæ Veneti editioni suæ Avicenæ operum anni MDCVIII. inseruit item suis *Medicorum vitis* Petrus Castellanus; Georgius item Abulfaraius in *Historia Dynastiarum* adducit eiusdem Avicenæ de se ac parentibus suis verba: quæ ex Eduardi Pocockii, arabicarum literarum clarissimi professoris Oxoniensis, versione dabimus. *Pater meus Belchensis* (*Belch* urbem vocant) *fuit unde se in Bocharam transtulit diebus Nuhi Ebn-Mansur, & in villa Harmatain procuranda occupatus est; matremque meam è villa, cui nomen Aphshana, duxit, atque ibi ex ea nati sumus ego & frater meus. Inde cum Bocharam migrassemus, missus sum ad præceptorem*, &c. Quo quid clarius dici potuerit, non video.

23. Consonat omnino Mahomet Ben-Casem, cuius testimonio utuntur diligentissimum *vitarum illustrium virorum* auctorem appellantes, Gabriel Sionita, & Ioannes

[o] Didacum Lopezium vide sîs in Comment. ad Avicenæ librum *De virib. cordis* Tolosæ edito MDXXVII.

[p] Ioannes Bapt. Montanus apud Plempium in proloquio ad suam Canonis Avicenæ ultimam interpretationem ad lectores medicos.

[q] Marinæus Siculus lib. 6. *De laud. Hisp.* Matamorus in *De Acad. Hisp.*

[r] Apud Hottingerum in *Bibliothecario* pag. 256.

[s] Pag. 177.

otra manera es de faular los Arabianos et otra los Latinos.

Quæ totidem fere verbis habentur in exemplari Latino; versio autem Hispanica dicitur facta iussu et operâ Fratris Ioannis Fernandez de Heredia Magistri Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani, quem circa annum MCCCLXXX. vixisse novimus; Philippum autem ex Arabico interpretem ob iniectam ab eo Antiochiæ et Tripolitani in Syria Guidonis Pontificatûs mentionem, ad Sacri belli tempora ex coniectura retulimus. In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 95. *col.* 2. *cod.* 1208. *Aristotelis liber de Astrologia ex Arabica lingua in Latinum à Philippo Clerico translatus.* Plura nos infra in *Guidone de Valentia.*

(1) Longe alia Valentinis nostris mens est, quam ut *Ibn Sinam* sive *Avicenam* civem suum contendant aut existiment. Abest quoque à domesticis Scriptorum gentis nostræ Bibliothecis. Nec si uni omnium Gaspari Escolano libuit Hieronymi Pauli Barcinonensis somniis nova supersomniare alia, idem continuo de reliquis statuendum. Et cur non item Noster Avicenam Hispalensibus suis adscribat, cum Schenchius *Biblioth. Medic. fol.* 80. *Arabem* eum *Hispalensem* vocet?

nes Hefronita, professores & interpretes arabicæ linguæ Christianissimi Regis Galliarum, in tractatu *De nonnullis orientalium urbibus*, quem versioni suæ latinæ *Geographiæ Nubiensis* subiecere (1). Hæc forsan est historia arabica *De vitis philosophorum & medicorum Arabum & Græcorum* ab Andrea Alpago Avicenæ interprete laudata [t]; eave, quam ex arabico vertisse Marcum Obelum, in curia Matritensi huius linguæ interpretem docuit nos D. Laurentius Ramirezius ad Luitprandum Notis [u]. Quibus solidissimis testimoniorum fundamentis nostri etiam, qui iudicio & non præiudicio utuntur, vulgariter iam acquiescunt [x].

24. Adeoque verum est Hispanum non fuisse Avicenam, ut nec eum ad Hispaniam venire potuisse, quod Garibaius noster admisit, ex historia eius constet, coniecturisque ex eiusdem libris deductis fulciatur. Tenorem vitæ omnem locaque ab eo habitata, cùm ex Avicena ipso, tum ubi deficiunt quæ de se is narravit, ex Abu-Obaida Alfuziani eius familiari & usque ad mortem socio, comprehendit Gregorius Abulfaraius in *Historia Dynastiarum* [y] memorata. Obiisseque diem suum *Hamdani* (hæc est Parthiæ urbs [z]) monet Albulfaraius, & ex Historia Aben-Casem laudati Maronitæ *Geographiæ Nubiensis* interpretes.

25. Nusquam autem, ut credo, inter tot rerum ad medicam artem toto orbe deservientium commemorationem Hispaniæ à se habitatæ, observationumve ibi factarum vestigium reliquit. Quinimmo lib. 11. Canonis tract. 2. cap. 6. ubi de *Wagi*, sive *Acoro*, postquam Dioscoridem citâsset, addidisse eum descriptioni à se factæ huius radicis ait *sibi à Iosepho Hispano Bætico relatum esse, aliquod quoddam, esse Acori genus, Gabatense vocatum, quod ex Hispania Bætica advehitur*, ex Plempii nova interpretatione [a]. Quibus satis ostendit hispanas, immo & bæticas res, aliorum tantùm inditio sibi notas. Clariùs cap. 11. ubi de *Ketsengi*, sive *Ketsengio*. *Crescit plurimùm* (inquit) *in regionibus nostris, nimirum Maurenahra, atque etiam Chorasana.*

26. Alteram ab altera ex duabus his Asiæ provinciis dividit Oxus fluvius, uti Plempius ad hunc locum notat. Fragmentum Geographiæ Abulfedæ principis Hamatæ in Syria de duabus his provinciis edidit à se conversum Ioannes Gravius, ut in *Bibliotheca Orientali* Hottingeri [b] legitur. Cap. 12. ubi de *Laiia*, inquit: *Videtur illa esse planta, quam in Ferauva & Busengia nominant antidotum.* Utraque urbs est illarum partium, *Ferauva*, fortè *Farab*, cuius Geographus Nubiensis meminit [c], *Busengia* una est è præcipuis Chorosanæ, ut notat Plempius. Frequentissimè etiam Caramanica, Persica, Syriaca, Nabathæa, Ægyptia, Arabica, simplicia inter se distinguit [d]; rarò aut nunquam Hispanorum meminit. Opponunt haberi apud Avicenam [e] earum concharum mentionem, quas ad visitandum S. Iacobi Compostellanum templum venientes secum reportare consueverunt. Esto id quod Didacus Lopezius observat Bilbilitanus, qui auctoris librum *De viribus cordis* commentario à se illustratum ante sesquisæculum in lucem edidit [f], quem locum quærere nunc non vacat. Potuit enim ex aliorum relatione id nôsse.

27. Examinare autem volentibus huiusce maiorum nostrorum erroris in adscribendo civitati nostræ Avicenæ originem, innuam quod suspicor: ex fabula eum derivâsse, quam Hispalensis præsulis sanctissimi ac Hispaniarum doctoris Isidori rebus temerè immistam Lucas Tudensis Episcopus Chronico suo, quasi ex S. Ildephonso desumeret, inseruit. *Successit* (ait) *beatissimo doctori Isidoro Theodisclus natione græcus, varietate linguarum doctus, exteriùs locutione nitidus, interiùs autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam* De naturis rerum & arte medicinæ; *necnon &* De arte notoria, *quos pater Isidorus facundo stilo composuerat, & nedum ad publicum venerant, in odium Fidei corrupit, resecans vera, & inserens falsa; atque per quendam Arabem nomine Avicenam de latino in arabicum transtulit.* Hæc ille. Quæ S. Ildephonsi verba esse ex additione ad Isidori Chronicon, & non potiùs glossema scioli alicuius, persuadere mihi non possum.

28. Fatum hoc Avicenæ fuit, ut abnegaretur ei ex tot libris conscriptis meritum. Apud orientales enim increbuit rumor, non ab eo, sed à summo quodam alio medico cui famulabatur is, digestos, tantumque ab eo exscriptos & vulgatos fuisse: quod Maronitæ in laudato cap. 3. *De Bochara Avicenæ patria* prodidere. Apud Hispanos quoque nostros aliter viri famæ insultatum reperio. Dicam id verbis Ioannis Ægidii Zamorensis Franciscani, qui tribus

(1) Eius verba sunt *cap. III. init. de Bochara: Patria est Honain Abu Ali-Ben Sina, quem Avicennam Latini vocant.*

[t] In præfat. ad Avicenæ opera.

[u] Ad annum DCXCVIII. pag. 377.

[x] Morales lib. 12. cap. 22 fol. 127. & lib. 16. cap. 8. Mariana lib. 6. cap. 7. Monardes *De lapide Bezoar.* fol. 113. Texeira in *Histor. Regum Persiæ* Hispanica lib 1. cap. 35. Item quotquot seriò, & doctè de Avicena scripsērunt, Plempius in dicto *Proloquio ad lectores*; Eduardus Pocockius in *Specimine historiæ Arabum*, Caferrius in *Compend. chronologico*, eoque laudato R. P. D. Iulius Bartoloccius amicus noster in *Magna biblioth. Rabbinica* 1. tomo pag. 6. Golius in *Notis ad Alfergani elementa Astronomica* pag. 177.

[y] Pag. 229.

[z] Vide Golii Notas ad Alfergani elementa Astonom. c. 9. pag 220.

[a] Pag. 115. edit. Lovan. an. MDCLVIII.

[b] Pag. 258.

[c] Octava parte Climatis quarti pagina mihi 211.

[d] Vide dict. tract. 2. cap. 9. in Tihatthikhets. Cicada cap. 11. in Kenimum Cynsinum cap. 1. in Bakhili, seu faba.

[e] Lib. 4. Can. fen. 21. tract. 3. cap. 4.

[f] An. MDXXVII. Tolosæ in fol.

bus ferè ab hinc sæculis varia scripsit historica; hucusque enim non maximo dispendio his etiam nunc ineditis caremus. *Accedit ad Hispaniam decorandam* (ait) *Avicena philosophus, qui præ ceteris philosophis plures libros composuit, omnes scientias circumiens & perscrutans, triviales, & quadriviales, cælicam, & mundianas. Ut aliqui asseverant, quaterviginti philosophi Cordubæ congregati omnes libros illos composuerunt, & Avicenæ cuidam Regis filio adscripserunt, ut ex hoc in maiori auctoritate libri haberentur, & filii Regis nomen, & maiori memoria & reverentia haberetur.* Nec inverisimilia his dici Garibaius credidit [g]; imo convenire ait *Abu-hali* verum Avicenæ nomen cum Regis nomine qui per id tempus Africæ & Hispaniæ Mauris imperabat. Magnus quidem hic Historicus nostræ gentis parum hìc lynceus fuit, æquales eiusdem temporis Avicenam, Averroem, Aven-Zoar, philosophos inter se, & cum Abu-Hali Aben-Tafin Rege Maurorum existimans; cùm Avicena toto sæculo præcesserit ceterorum ætatem.

[g] Lib. 38. cap. 12.

29. Mortuus quippe anno Christi MXXXVI. aut uno è duobus sequentibus, quinquaginta sex circiter in ætate habens, iuxta exquisitam Erpenii & Gutschonii, quibus Plempius utitur, computi rationem. Aben-Zoar vero mortuus fuit anno MCLXXXVI. [h] & adhuc eo tardiùs Averroes eius discipulus. Abu-hali autem, Hali filium, Iosephi nepotem, qui tres è genere Almoravidum fuere, Alphonso VII. nuncupato Imperatori æqualem vixisse, & anno MCXLVII. interfectum Africano in prœlio ab Abdelmone fuisse; idem agnoscit Garibaius [i]. Cadit ergo chronico isto telo & altera fabula de Avicenæ & Averrois inimicitia, ob quam sese mutuò eos interfecisse, tam verè quàm superiora dicuntur. Et tamen retulit in historiam Iacobus Philippus Bergomensis [k], Garibaius [l], quem nuper laudavimus, Marinæus Siculus [m], similium nugarum amaxarius; & quod magis est, Alphonsus Garsias Matamorus [n] vir haud parum eruditus, implacabilem Averrois æmulum Avicenam vocans.

[h] Ioannes Leo in huius & Abenrois elogiis.

[i] Dict. cap. 12. 13. & 14.

[k] In supplem. ad annum MCXLIX.

[l] Dict. cap. 12.

[m] Lib. 6. *De laudibus Hisp.*

[n] *De Academiis & doctis Hisp. viris.*

30. Nec video quare avertendis his nebulis Persicarum rerum, & hominum cum Hispanis confusorum opus, aut operæ aliquod pretium sit Avicenas duos, alterum hunc Persam qui verè fuit, alterum civem nostrum constituere. Tribuitur coniectura hæc Ioanni Marianæ, quem sequuntur Ioannes Riolanus, & Renatus Moreau, medici doctissimi, apud Plempium; Gaspar item à Regibus in *Elysio iucundarum quæstionum campo* [o]. Marianæ locus mihi adhuc invisus est.

[o] Quæst. 2. num. 28.

31. At quod in Avicena pessimo iure nobis defertur, in eius interprete præcipuo ac principe aufertur maximâ iniuriâ; cùm qui Gerardus Carmonensis fuit & nuncupari debuit, hoc est ex Carmona urbe non parum inter Bæticas etiam tempore illius civis nobili, pravâ unius literulæ transmutatione Gerardus Cremonensis, etiam inter eruditos, audiat; quem tamen nos loco suo patriæ, & genti vindicabimus (1). Duo interim non tacebo in Avicenæ, qui saltem reputatus fuit noster, gratiam. Primo opera eius Arabica exstare MSS. in bibliothecis Ecclesiæ Toletanæ octo voluminibus, Hebraicè autem versa quatuor aliis in ea quam habent Romæ PP. Societatis Collegii Sancti Ignatii (2). De translationibus in latinum agemus in Gerardo Carmonensi. Secundò, verum illius nomen fuisse *Elhusem*, *Alhazen-Sem*, sive *Hazen*; dictum verò vulgari appellatione *Abuali Elhusein Abdalla Ibnu-sina* à qua ultima, sive avi sive familiæ appellatione, corruptè pronuntiari cœpit, vel *Aben-sina*, quomodo appellat Reuchlinus lib. 1. *Cabalæ*, & alii, sive adhuc corruptiùs, *Avicena* (3), sed nimium iam in extero commoramur.

CA-

(1) Nubes & inania; laudanda tamen Viri voluntas est, atque in patriam pietas. Dictum suprà nimirum *Lib. VI. Cap. XII. n.* 291. *Not.* Gerardum, quode agimus, Cremonæ Insubrum natales hausisse, vix ut supersit dubitandi de eo locus. Sed quando eius, ut Hispani Avicenæ interpretis, iniecta hìc à Nostro mentio est, minime ipsi tacendus erat indubius alter Hispanus, nec longo intervallo à Gerardi ætate proximus, X. Avicenæ Metaphysices, ac de cælo, mundo & anima librorum ex Arabico in Latinum interpres, nimirum *Dominicus Gundisalvi* Archidiaconus Toletanus: cuius versio exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *Tom. III. pag.* 244. *cod.* 6443. Item in Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. T. I. pag.* 106. *col.* 1. *n.* 2186. quo loco legitur: *Gondisalvi Archidiaconi Toletani varia opera;* atque apud Eundem in Laurentiana Medicea *Plut. LXXXIV. T. I. pag.* 403. *Liber Avicenæ De Anima translatus ex Arabico in Latinum ab Anonymo Archidiacono Toletano.* Item, in Bodleiana *Class. V. Kenelmi Digbæi n.* 1677. *pag.* 81. *col.* 1: *Alpharabius. De scientiis, sive liber Gundisalvi* de *divisione Philosophiæ.*

(2) Exstant quoque bini Hebraici Avicenæ codices in Regia Laurentiana Escurialensi, inter Hebraicos nn. 64. & seq.

(3) Apud Herbelotum *Biblioth. Orient.* in eo: *Abou Ali Houssain Ben Abdallah, Ben Sina Al-scheikh Al-Reis.* In fronte autem nitidissimæ Arabicæ Romanæ omnium eius operum editionis è Typographia Medicea ann. MDXCIII. fol. *Abu Ali-Ischaich Alraiis* (id est *Senioris, Principis*) *Ibn Sinæ.*

CAPUT III.

De Scriptoribus sæculi XII. PETRUS ALPHONSI *ex Hebræo Christianus. De hoc, eius patria & ævo errores quorumdam notantur. Eius Dialogi contra Iudæos, & alia.* PETRUS *Legionensis Episcopus Alphonsi VI. Regis Historicus.* ALBERTUS *monachus.* PETRUS *Compostellanus Episcopus idem est cum* PETRO DE MONSONCIO *superius laudato.* PELAGIUS *Ovetensis præsul. De eius collectione historiarum Hispaniæ, & quodam earum codice* MS. *cuius præfatio vero haud constat. De aliis eius libris. Nostrorum hominum incuria historiæ fontes non quærendi, & publico bono exponendi. Ambrosium Moralem aliis quàm nos Isidori Pacensis, Sebastiani, Sampiri, atque huius Pelagii Chronicis usum fuisse, pluribus argumentis comprobatur.* BERNARDUS *Gallus Toletanus Archiepiscopus temerè creditur quorumdam sermonum S. Bernardo Claræ-vallensi attributorum auctor. De* NONNIO *Lusitano abbate, & quodam eius opusculo.*

32. INITIO sæcli duodecimi iam Regum Christianorum in Hispania vires & imperium longè lateque dispersa in unam Bæticam viciniorem & commodiorem Africæ Saracenos ferè protruderant. Quo quidem excellentissimi principes, ampliandæ Ecclesiæ ditioni à Deo nobis concessi, bellica vi atque virtutibus regiis, si qui alii, floruere. Obiit quidem Alphonsus VI. Castellæ ac Legionis Rex magnus, anno MCVIII. relicta herede Urraca, quæ Alphonso I. Aragonensium Regi, *Prœliatori* cognominato, non dudum nupserat: qui aliis Alphonsus Castellæ VII. aliàs, quòd Urraca ex priore coniuge Raymundo Burgundionum Comitis filio Alphonsum regni heredem futurum iam susceperat, nullo inter huius nominis Reges Castellæ numero habetur. Post Urracæ obitum Alphonsus Raymundi iam laudatus, vulgò septimus & Imperator Hispaniarum dictus, ab anno MCXXII. usque ad MCLVII. utriusque regni habenas moderatus, obiens Sancium primogenitum Castellæ, Ferdinandum verò iuniorem Legioni præfecit. Sancio unius anni Regi, qui propterea vulgari ad posteros nuncupatione, *Desideratus* audiit, Alphonsus filius VIII. *Nobilis* & *Bonus* appellatus, anno MCLVIII. succedens, absolvit sæculum longævus ac felicissimus princeps. Ferdinandus item Legionis anno MCLXXXVIII. fato functus, Alphonsum filium, sæculo & ipsum æqualem, successorem reliquit.

33. Aragoniæ verò Regnum, cui Navarræ unitum erat, post Petrum germanum fratrem huius nominis *tertium* (1), qui eodem ineunte sæculo rerum potiebatur, Alphonsus obtinuit, ille qui propter Urracam coniugem Castellæ quoque Rex, uti diximus, fuit. Quo absque liberis diem suum obeunte, Aragonenses Ranimirum monachum Benedictinum, Navarræi Garsiam Ranimiri, è regia utrumque stirpe, anno MCXXXIV. Reges elegerunt. Ranimirus ducta coniuge Petronillam suscepit, quæ Raymundo Berengarii Barcinonensium Comiti (2) (*huius nominis quarto*) nupta circa annum huius sæculi XXXVII. Alphonsum filium, *Castum* nuncupatum, anno sexagesimo tertio reliquit Aragoniæ, unà cum Cataloniæ Principatu, Regem. Huic Petrus, cognomento *Catholicus*, nonagesimo sexto successit.

34. Navarræ verò post Garsiam prædictum Sancius eius filius *Sapiens* ab anno MCL. Huic alius Sancius, *Fortis* appellatus, ab anno MCXCIV. præfuere. Portugalliæ Comitatum Henricus cum Teresia Alphonsi VI. Castellæ ac Legionis filia initio sæculi regebat: cui anno MCXII. successit Alphonsus filius, primusque eiusdem iam regni Rex, quod septuaginta tribus annis usque ad MCLXXXV. tenuit, successore relicto Sancio I. Hæc de Hispaniæ totius Regibus prænoscere, ut liqueat quibus eorum quisque æquales huius sæculi Scriptores vixerint, non inutile duximus.

35. Agmen ducit hos inter Moyses Hebræus natione sectaque, ab ea ad Christianissimum conversus anno MCVI. in urbe Osca regni Aragoniæ, ac PETRUS ALPHONSI nuncupatus, eo quòd in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli sacro tinctus lavacro Alphonsum Aragoniæ simul & Castellæ atque Legionis, uti diximus, Regem, cuius medicus fuit, sponsorem aut susceptorem, sive ut vocat ipse spiritualem patrem, habere meruit. Id quod expressissimè idem narrat in prologo eius dia-

Huc referri commode posse existimo *Bernardum Archiepiscopum Toletanum* qui interfuit Conciliis Legionensi, Nemausensi, & Gerundensi Annis MXCI. MXCVI. & MXCVII. auctorem *Sermonum IV. in Antiphonam Salve Regina &c.* De quo vid. Fabric. *med. & inf. T. I. p* 234. Is autem quamquam Gallus origine fuerit, incolatu ac munere nostris iure videtur accensendus.

(1) An potius *secundum?* Quod verius existimo.

(2) Addidimus uncinis inclusa ad vitandam confusssionem quæ ex ὁμωνυμία oritur. Vidend. Diagus *Hist. Comitum Barcin. Lib. II. cap. CVIII. fol.* 180. *pag.* 1. *col.* 2.

dialogi, de quo paulò pòst dicemus. Hunc esse quem innuimus Alphonsum de quo loquitur, tum ratio temporis, tum Hispaniæ Imperatoris titulus, quo eum vocat, contra eos evincunt, qui Alphonsum huius nominis II. Aragoniæ intelligunt: quem non ante annum sexagesimum tertium eiusdem sæculi regnum suum inchoâsse iam notavimus. Nec minus virgâ censoria dignus est Petrus Amboesius, qui in præfatione apologiæ pro Petro Abailardo, Alphonsum hunc Regem optimum & mathematicum doctissimum appellat, confundens eum cum Alphonso X. Castellæ Rege, Ferdinandi sancti filio, *Sapiente* cognominato.

36. Baptismatis item locum Oscensem urbem eius regni nobilissimam Sertorii Academiâ, & longè plùs sanctissimorum martyrum Laurentii Vincentiique natalibus celeberrimam (1), unde domo idem fortè Petrus noster Alphonsus fuit [p], corruptè *Ostam* vocat auctor *Magni Chronici Belgici* inter Scriptores rerum Germanicarum à Pistorio editi, dum anni MCI. gesta refert [q]; atque eo corruptè magis Vincentius Bellovacensis, & S. Antoninus Florentinus, apud quos *Hostia* legitur. Malè itidem Matthæus Palmerius in Chronico ad annum MLXVIII. nostri meminit [r], qui ante sex tantùm fuerat natus; anno enim MCVI. quo in gremio Ecclesiæ fuit susceptus, quartum & quadragesimum, ut ipse ait, in ætate habebat. Quo autem nomine appellandus erit eorum crassissimus in paucis error, qui uno & ultrà sæculo antequàm Dominicus Prædicatorum sanctissimus parens ordinem suum instituisset, Dominicano Prædicatorum ordini Petrum adscribunt? Quem errorem Andreas Schotus in *Bibliotheca Hispana*, & Valerius Andreas Taxander in *Catalogo* suo *Hispanorum Scriptorum* inadvertenter admisere. Scripsit, nomen suum à gentilium suorum, qui eius ad castra Christianorum transitum malignè interpretabantur, calumniis vindicaturus doctissimè atque eruditissimè,

37. *Dialogos*, (sive dialogum in XII. partes sive titulos distributum) *in quibus impiæ Iudæorum opiniones evidentissimis, cùm naturalis, tum cælestis philosophiæ argumentis, confutantur, quædamque Prophetarum abstrusiora loca explicantur.* Quomodo nuncupati Coloniæ primùm ex Gymnici officina anno MDXXXVI. in 8°. prodiere, ab Hermanno Comite Nuenario Ecclesiæ Argentinensis Præposito, viro doctissimo ac doctorum amicissimo sedulò conquisitum, & in bibliotheca tandem Corbeiensi repertum opus. Quod Moyses Iudæus & Petrus Christianus, nempe is qui olim fuerat, cum eo qui iam esse cœperat, accuratissimè pertexunt. *In eo* (auctor ait) *omnium aliarum gentium credulitatis destructionem præposui: post hæc Christianam legem omnibus præstantiorem esse conclusi: ad ultimum etiam omnes cuiuslibet Christianæ legis adversarii obiectiones posui, positasque pro meo sapere cum ratione & auctoritate destruxi.* Prodiit quoque in editionis *Bibliothecæ Veterum PP.* tomo 12. & in novissima Lugdunensi tomo 21. Laudat hominem opusque sequentis sæculi Scriptor Raymundus Martini Dominicanus in *Pugione Fidei adversus Mauros & Iudæos* [s]: fuisse eum, priusquam Christianus fieret, magnum apud Iudæos Rabbinum asserens. Vincentius [t], uti diximus, Bellovacensis, & Antoninus Florentinus, & Matthæus Palmerius [u], Alphonsus item Spina [x] *Fortalitii Fidei* auctor, qui sapientissimum & eruditissimum, & Alphonsi Imperatoris medicum, & venerabilem vocat: Valerius historiarum noster [y], Alphonsus Venerus [z], Iacobus Philippus Bergomensis [a], Paulus Langius [b], præter noviores bibliothecarum editores, Possevinum, Schotum, Miræum & Hispanos historicos. Tribuitur quoque eidem à nonnemine [c]

38. *De scientia & philosophia* lib. I. Qui forsan idem est cum libro *Disciplinæ*, ita ab eo appellati: cuius exemplum veteris valdè scripturæ codex Vaticanus MS. 4161. conservat, cuius initium: *Dixit Petrus Alphonsus servus Iesu Christi, compostor huius libri: Gratias ago Domino* &c. Et mox: *Prologus libri Petri Alphonsi. Deus in hoc opusculo mihi sit in auxilium, qui me librum hunc componere & in latinum convertere compulit. Cùm enim apud me sæpiùs* &c. Et paulò inferiùs: *Propterea ego libellum compegi, partim ex proverbiis philosophorum, & suis castigationibus Arabicis, & fabulis, & usibus; partim ex animalium & volucrum similitudinibus* &c. Principium libri: *Hoc philosophus qui linguâ Arabicâ cognominatur Edrich, dixit filio suo* &c. Et in fine est: *Explicit liber Petri Alphonsi, qui intitulatur* Disciplina, *prout habetur in proœmio.* Character est lectu difficilis ob frequentes abbreviaturas, & æqualis, aut ferè sæculo huic quo auctor vixit. *Dialogorum* MS. codicem Labbeus laudat in *novæ bibliothecæ* MSS. *libro-*

[p] Ita credit Lanuza *Hist. de Aragon.*

[q] Pag. 220.

[r] Et cum eo Paulus Langius in *Chronico Citizen.* & ad hunc ann.

[s] 3. par. dist 3. cap. 4. pag. 540. editionis Parisinæ anni MDCLI.

[t] In *Spec. histor.* par. 2.

[u] In Chron. ad anuum MLXVIII.

[x] Lib. 1. fol. 39. 65. & lib. 3. col. 122. 128. 134. 137.

[y] Lib. 8. tit. 6. cap. 9.

[z] In *Enchiridio.*

[a] *Supplem.* lib. 12. fol. 210.

[b] In *Chron. Citizensi* ad annum MLXVIII.

[c] Bergomensi ubi suprà, Venero in *Enchiridio.*

(1) Quæ hactenus hoc numero traduntur panegyrin mihi potius quam historiam videntur sapere: certe obrussam desiderant. Et mirandum sane quod Nostro, Catoniani alias supercilii critico, tam facile exciderint.

[d] Pag. 26.

brorum parte secunda (1) [d].

39. Eiusdem temporis fuit æqualis PETRUS Legionensis Episcopus, Alphonsi VI. Castellæ ac Legionis Regis maior capellanus & historicus : cuius de eiusdem Alphonsi VI. rebus gestis historia latino sermone scripta, ut suspicor, & ab aliquo in vulgarem non eius ævi, sed recentioris translata, latet adhuc in schedis, fato quodam veterum transacti temporis monumentorum, quibus recentia quæque præferre solemus. Hanc tamen historiam laudavit, eaque usus fuit, Prudentius Sandovalius, ut liquet ex his quæ de rebus Alphonsi VI. in literas retulit [e]. Eius quoque meminit Laurentius Padilla archidiaconus Rondensis, & Caroli V. chronographus, inter veteres alias, quæ ad manum ei ad scribendam novam *Hispaniæ historiam*, adhuc hodie si primum exceperis librum ineditam, olim fuere. Habuit quoque eiusdem exemplum atque eam sæpiùs laudat, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia*, nondum & ipsa typis editâ [f], quamvis Didacum pro Petro eum vocet. Alio usus fuit [g] D. Iosephus Pellizerius, amicus noster, Philippi IV. & Caroli II. Regum nostrorum historicus laude dignissimus.

[e] *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon Don Fernando* &c. pag. 93.

[f] Lib. 15. cap. 14. & 16. cap. 7. & 19. & lib. 17 cap. 8.

[g] Meminit in lib. *Informe de la casa de Sarmiento* fol. 4.

40. Qui auctor in Annalibus Hispaniæ, quibus ante aliquot annos immortuus fuit, lib. 4. num 37. indicium nobis fecit servari hoc opus inter MSS. libros qui Excellentissimi Comitis de Villa-umbrosa fuere, & nunc penes lectissimam eius olim coniugem sunt. In cuius principio de se ipse auctor ait : *Ego itaque ab ipso iuvenili flore colla pio Christi iugo subnectens apud cœnobium quod* Domus seminis *nuncupatur, habitum monachalem suscepi*: *ubi diversis sententiis sanctorum Patrum, catholicorum Regum sacris indicantibus libris, mecum ipse spatiando revolvens, statui res gestas domini Adephonsi orthodoxi Hispaniæ Imperatoris, vitamque eiusdem carptim perscribere* (2). Cœnobium *Domus seminis* appellatum, non aliud videtur, nisi *S. Dominici de Silos*; nam *Silos* nos vocamus granaria subterranea, quæ verè *domus seminis*. Petri autem ipsius Legionensis Episcopi ætate sibi æqualis meminit Pelagius Ovetensis præsul versus finem sui Chronici, quum ad Alphonsi huius VI, obitum pervenit (3).

In-

(1) Petri Alfonsi *Dialogorum* opus *adversus Iudæos* non raro occurrit in celebrioribus MStorum. Bibliothecis, varieque inscribitur. In Cottoniana, *in Galba cod. XV. pag.* 68 *col.* 1 : *Iudaismus*. In Alnensi, *Classi IV. Decur.* 6. *pag.* 247. à Bosquiero: *De vera amicitia*. In Galliarum Regis, *T. III. pag.* 252. *cod.* 2213. *De prophetiis veteris Testamenti*. Non item *Liber de scientia & Philosophia* de quo, num idem sit cum opere ab ipso Petro Alfonso DISCIPLINA, ab Oudino, Fabricio & aliis DE CLERICALI DISCIPLINA inscripto, Noster ambigit. Mihi utrumque idem videtur opus; nam in Escurialensi Bibliotheca *Lit. q. Plut.* 1. *sub n.* 14. notatum reperi : *Petri Aldefunsi, sive Alfonsi Oscensis Opus* PROVERBIORUM *seu* CLERICALIS DISCIPLINÆ: quo loco in eius Bibliothecæ codicum recensione (*Tom. III. Latinor. pag.* 10. *init.*) hæc addidi : *Tribus libris : Latino quidem sermone, sed Hebraici aut Arabici saporis*. Iure igitur DISCIPLINÆ titulo, PROVERBIORUM titulus præponitur; nam *ex proverbiis Philosophorum compactum* opus ab eius Auctore dicitur. Extat in Regia Taurinensi *Tom. II. Cod. DCCXXXVII. pag.* 236 ac eodem atque apud Nostrum initio : *Dixit Petrus Adelfonsus &c.* Itemque in Oxoniensi & Cantabrigiensi apud Oudinum *T. II. pag.* 993. *col.* 1. qui & *Logicam* à Petro Alfonso conscriptam fuisse tradit, extareque in Bibliotheca Regis Galliarum *Cod.* 6279. eo tamen numero, atque in IV. eius Bibliothecæ Tomi Indicibus frustra quæsivi; & puto *Petri* potius *Hispani* cognominati quam *Petri Alfonsi* Logicam esse. Sanderus apud Fabricium *Biblioth. med. & inf. T. V. pag.* 239. eidem tribuit : *De abundantia in Sermonibus ad omnem materiam*. In Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. pag.* 212. *col.* 1. *Cod.* 6184. hæc legi quasi in eo codice contenta : 7.° *Fragmentum ex libro* PETRI ALPHONSI *contra Iudæos ; porro illud fragmentum desinit in hæc verba* : " Sed inter iam dicta „ & dicenda, libet hìc metricam illam intersere fabu„ lam quam aliàs ante triennium scripsi ; cuius figuræ & „ similitudines plenè & perfectè intellectæ, proprie„ tates gentium & ordinum, & causas perturbationum „ universalis Ecclesiæ declarabunt." *& statim subiicitur carmen de pavone figurali, id est .... unde colligas carminis huius authorem esse Petrum Alphonsum*. Hactenus.

(2) Totidem atque ipsis verbis leguntur hæc in Chronico Exiliensi apud Cl. Florezium *T. XVII. pag.* 273. *n.* 7. ut pronum sit coniicere, Monachum *Domus seminis* id est Exiliensis Cœnobii eius Chronici auctorem, non diversum esse à Petro Legionensi Episcopo. Sed intercedunt alia apud eundem Florezium videnda *eod. Tom. in Notit. præv. ad id Chron. pag.* 267. *à num.* 9.

(3) Pelagii verba in fine Chronici (qualia in Complutensi olim, nunc Regiæ Bibliothecæ Matritensis non semel aliàs à me laudato eiusdem & Sebastiani & Sampiri codice fol. 52. pag. 2. leguntur) hæc sunt: *In nativitate S. Ioannis Baptistæ hora sexta in lapides quæ sunt ante altare Sancti Ysidori ubi tenet sacerdos pedes quando missam celebrat non per iuncturas lapidum sed per medias petras cepit manare aquam videntibus cunctis civibus tam nobilibus quam innobilibus una cum Episcopis, videlicet* Pelagius Ovetensi & Petro Legionensi : *& hoc fuit factum tribus diebus quinta feria & sexta feria sive & sabbato.* Et aliis interiectis : *peracto sermone ab Episcopo Ovetensi. & peracta missa accesserunt prædicti Episcopi ad locum ubi erat aqua. & ipsi Episcopi biberunt ex ea. & multi alii homines. Illa vero que remansit posuerunt in vase vitreo, & fuit in eo multo tempore* &c. Cl. Emmanuel Risco Augustinianus Hispaniæ Sacræ Florezii Continuator *Tomo XXXIV.* qui hactenus editorum postremus est, catalogum Legionensium Præsulum ad Froilanum tantùm huius nominis secundum perduxit, qui ab anno CMXCII. ei Ecclesiæ præfuit, reliquos, ut coniicimus

41. Interfuisse dicitur eiusdem Alphonsi VI. Regis sepulturæ, qui anno MCVIII. è vivis excessit, ALBERTUS monachus SS. Facundi & Primitivi monasterii, quod in *Sahagun* contraxit sequior ætas: cuius historiam de rebus eiusdem huius monasterii SS. Martyrum vulgari lingua scriptam laudare possumus fide unius Hieronymi Romani de la Higuera nuper laudati, qui memoratæ *Historiæ Toletanæ*, quam in schedis adhuc legunt qui eius exempla ad manum habent, cap. 13. & 14. lib. 17. fragmentum inde vulgaris linguæ, sed non eius quo vixit auctor temporis, quod hærere facit nos, depromsit. Laocoontis Virgiliani verba illa licetne usurpare?

Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.

42. Nisi latinè auctor scripserit, isque hispanam translationem dederit. Certè in fragmento asserit Albertus hic, se morienti Alphonso præsentem fuisse, eundemque filiam Urracam regnorum heredem reliquisse.

43. Celebratur eiusdem Regis tempore à nonnemine PETRUS quidam Compostellanus Episcopus, idemque à Callisto II. Papa ad Archiepiscopi dignitatem exaltatus, & Emeritana dioecesi mactus, qui in laudem Virginis composuisse quædam dicitur. Ita in *Supplemento Chronicorum* [h] Iacobus Philippus Bergomensis, & noster Marinæus Siculus [i]. At hìc magnus commissus fuit ab his auctoribus error. Aut enim ad Petrum Martini Compostellanum Episcopum (1) respexerunt, ut in eo diximus cap. 14. lib. 6. aut, quod magis credimus, Didacum (non Petrum) Gelmirez, primum Compostellanum Archiepiscopum à Callisto II. creatum significare voluisse credendi sunt. At hic nihil scripsisse de B. Virgine aliàs refertur. Quare ad nos non pertinet, summus quantumvis, si quis alius, Hispaniarum antistes.

[h] Ad annum MCXX.
[i] *De laudib. Hisp.* lib. 6.

44. Sub Alphonso etiam sexto, sed ultra etiam, dignitate floruit literisque, iuxta illius ævi captum, PELAGIUS Ovetensis Episcopus, qui huius Regis sepulturæ interfuit, & in Ecclesia S. Isidori Legionensis concionem habuit pro actione gratiarum seu expiatione miraculosæ aquæ ab altari per triduum manantis: quod ipse refert in fine Chronici (2) iam laudandi. Adsuit idem Concilio cuidam in urbe Ovetensi anno huius sæculi decimo quinto, regnante Urraca, celebrato: cui simul interfuere Bernardus Toletanus primus post urbem à Mauris receptam Archiepiscopus, Pelagius Bracarensis, & quindecim alii antistites. Cuius notitiam ex archivo sanctæ Ecclesiæ Toletanæ primus, ut credimus, Prudentius Sandovalius in huius Reginæ rebus gestis [k] publicavit. Superstitem verò Pelagium fuisse adhuc anno MCXXIV. liquidum est ex instrumento cuiusdam donationis [l] Sanciæ Infantis Alphonsi VII. qui rerum iam potiebatur, sororis germanæ, Petro cognomento Venerabili, Cluniacensi abbati, hoc anno factæ, cui eius nomen inter alia subscriptum legimus. An autem annis aliquot ultra vixerit, postea videbimus.

[k] *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon* fol. 123.
[l] Sandoval. ibidem fol. 124.

45. Sumto hìc in manus filo nostratis historiæ quam aliquot sæculis veteres Episcopi Isidorus Pacensis, Sebastianus Salmanticensis (nisi alius fuerit, uti suo loco diximus) & Sampirus Asturicensis, unus post alium ad Ranimirum usque III. prosecuti sunt, res ipse gestas Veremundi II. Alphonsi V. Veremundi III. ac Ferdinandi Legionis Regum, qui ultimus & Castellam obtinuit, eiusque filiorum Sancii I. & Alphonsi VI. stilo duxit; brevissimè quidem, ut in more tunc fuit, & incompositè. Huic tamen huius temporis res, nec alii ferè, acceptas ferimus: quem ab eodem Sandovalio cum tribus aliis Episcopis editum habemus (3). Sed quod idem ait, descriptum à se hoc Pelagii Chronicon ex codice Gothico, qui Oveti servatur, & ab ipso Pelagio scriptus creditur, admonet nos, ut pro certo habeamus eodem isto codice usum Ambrosium Moralem olim fuisse, cuius cum laude magni pretii is meminit lib. 9. cap. 7. & lib. 12. cap. 29. utpote manu ipsa auctoris, aut per alium iussu eius descripti, & ex eadem bibliotheca Ovetensi ad manum habiti. Sunt tamen in eo codice, præter lauda-

mus mox daturus. Iure igitur à Viro Cl. uberiorem Petri Legionensis historiam, scriptique de quo agimus notitiam propediem exspectamus, quæ verbo fortassis rem expedient.

(1) *Petrum* videlicet *Martini de Monsoncio*, aut *Monsoro*, qui prius Abbas fuerat Monasterii *de Antealtaria*, cuique nonnulli, praeunte Guillelmo Durando, tribuunt Orationem *Salve Regina.* Dictum à Nostro, atque à nobis de eo suprà *Tom. I. lib. VI. c.* 14. *n.* 341. *seq.*

(2) Exstat item hoc Pelagii Asturicensis, sive Ovetensis, Chronicon in prælaudato olim Complutensi, nunc Regio Matritensi codice *fol.* 48. *pag. I. Inc. Mortuo Ranimiro Veremundus Ordonii filius &c.* Definit (fol. 54. pag. 1.): *Sepeliêre prædictum Regem* (Alfonsum) *in Ecclesia Sanctorum Facundi & Primitivi cum laudibus & hymnis* &c.

(3) Exstat item à Cl. Florezio vulgatum *Hisp. Sacr. T. XIV. à pag.* 466.

data Chronica quatuor Episcoporum, aliqua etiam de Gothorum tempore; atque item genealogiæ latinæ quædam Gothorum Regum à Cindasvintho, quas idem Morales dicto cap. 29. lib. 12. repræsentavit.

46. Quibus indiciis eò ferimur, ut non solùm Sandovalio & Morali unum eundemque visum Ovetensem librum credamus; sed neque de alio quàm de isto locutum fuisse D. Iosephum Pellizerium, cùm de Pelagii hoc opere, & eo in quo descriptum est codice bibliothecæ nunc Reynosianæ (hoc est Excellentissimi D. Didaci de Arce Reinoso, viri summi & olim dum viveret Inquisitoris Generalis Hispaniæ regnorum) mentionem in observationibus ad Dulcidii Chronicon [m] facit. Nisi duos inter codices Ovetenses, quos Morales in eius Ecclesiæ libris olim viderat, ut infrà dicemus, distinguendum sit. Pelagium (Pellizerius ait) fecisse compilationem quandam plurium historiarum, veluti centonem quendam, cui titulum hunc dedit: *Liber Chronicorum ab exordio mundi usque eram MCLXX* (1).

[m] Fol. 15.

47. Quæ autem liber is comprehendit, præfatio hæc docet: *Charissimi fratres, si* Chronicam *hanc, quam aspicitis, bono animo eam legeritis: invenietis quomodo iunior Isidorus Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellexit, ita ab Adam usque ad Noe, & usque ad Abraham, & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de Iudicibus, sive & Regibus, sive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispaniæ Regibus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit.* Maximum tamen hìc admissum errorem crediderim (antequam ad alia procedamus) à Pelagio nostro, dum Isidoro Pacensi barbaro *Epitomes Imperatorum* vel *Arabum* Scriptori Chronicon Isidorianum vulgò dictum & eleganter ductum, adscribit: qui dubio procul Isidori magni Hispalensis est, ut in huius mentione iam monuimus.

48. Sequitur in præfatione: *Et beatus Isidorus Hispalensis Ecclesiæ Episcopus (de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesia* [n]*) de Regibus Gothorum à primo Athanarico Rege ipsorum usque ad catholicum Wambanem Regem Gothorum, prout potuit, plenissimè exposuit. Et à prædicto Rege Wambane usque ad catholicum Pelagium Regem Gothorum B. Iulianus Toletanæ Sedis Archiepiscopus, qui arcam cum Sanctorum pignoribus (quâ nunc Ecclesia Ovetensis gloriatur) cum Rege Pelagio secum in Asturias transtulit; & sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, prout potuit, plenissimè scripsit.* Erroribus etiam hæc omnia scatent. Nam neque Isidorus Hispalensis, qui sub Chintilanæ obiit, gesta successorum eius Cindasvinthi ac Recesvinthi, quos penè secutus fuit Wamba, literis potuit commendare; neque Iulianus Archiepiscopus Toletanus, Wambanis rerum historicus, Egica regnante, scilicet anno DCXC. vitâ functus, ad Pelagii tempora, quibus etiam translata Ovetum arca reliquiarum ob Saracenorum fuit metum, historiam pertexere naturâ potuit.

[n] Corpus eius ibi quiescit.

49. His verè & notæ historiæ visis defectibus, in quos Pelagius vix incurrerit, facilè persuadeor (nisi librum contrectantibus aliunde contrarium constet) non Pelagii hanc præfationem, sed alterius eo recentioris esse (2): qui summam rerum, quæ in eo libro continerentur, conficere voluit; atque eò magis quòd non sese auctorem continuationis usque ad Alphonsum VI. quod ipse loquens debuit, sed Pelagium quasi à se alium commendet. *Et ab Weremundo podagrico usque ad Adephonsum Regem filium Raymundi Comitis & Urracæ Reginæ, Pelagius Ovetensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothis & Aragonensiis Regibus, prout potuit*

(1) Deest quidem hic titulus in Complutensi sæpius laudato, nunc Regio Matritensi codice; sed verè Pelagius, ut Pellizerius ait, *Compilationem, veluti centonem plurium historiarum à mundi exordio ad Eram MCLXX.* consarcinavit: qualis profectò codex quode agimus est. Continet enim fol. 1. *Civitates quas regebant Reges Gothorum, earumque Pontifices;* & continuò, eodem fol. 1. *Parvos annales per Eras à XXXVIII. in qua Christus natus fuit, ad MLXXIII. die III. f. ri.* (Februarii) *in quo occiderunt Regem Beremutus* in *Val de Tamaròn.* = Fol. 4. *Parvos annales à captione urbis Hierusalem, Erâ MCXXXIII.* = Fol. 6. sub hac maiori rubrica: *Pelagius Episcopus Ovetensis ait: De originibus celebriorum Hispaniæ urbium.* = Fol. 8. *Librum Chronica, seu Tabularium ab Adam ad diluvium; & quatuor Romanorum, Gothorum, Asturiarum & Saracenorum Regum ordines.* = Fol. 28. *Ordinem annorum mundi Beati Iuliani Pomerii Archiepiscopi Toletani.* = Fol. 29. *Excerptum è Sebastiani Salmanticensis* (seu verius Alphonsi Magni) *Chronico.* = Fol. 34. *Chronicon Sampiri Asturicensis.* = Fol. 48. *Chronicon Pelagii Ovetensis de quo agimus.* = Fol. 54. *De Salomonis pænitentia.* = Fol. 55. *Decreta Adephonsi & Geloiræ Reginæ;* & minora alia usque ad folium 73. quod codicis extremum est.

(2) Rem videtur Noster acu tetigisse; cum enim tot insint quot vidimus prælaudato Complutensi codici: abest ab eo præfatio quæ magnas illi turbas excitavit.

tuit, *plenissimè scripsit*: æquè ut de duobus aliis Episcopis Sebastiano & Sampiro sermonem priùs habuerat. Præterea, cùm de Aragonensibus Regibus nec verbum quidem unum apud Pelagium fiat: iure quidem optimo ab eo depellimus ignorantiæ eorum, quæ ipse literis consignasset, invidiam. Nullum ergo ex præfatione ista præiudicium, quod Pellizerio visum, notis & compertis iam memoratorum Chronicorum auctoribus creari velim; neque item ex ea necessariò colligi systematis huius diversorum operum formatorem Pelagium fuisse.

50. Adiungimus his adversus præfationem consideratis, vacillare & inscriptionis seu tituli fidem. Quomodo enim Pelagius potuit anno huius sæculi XXXII. hoc est erâ MCLXX. conficere opus hucusque perductum, qui ante biennium ultràve ad plures abierat? Alphonsus etenim Ovetensis Episcopus, eius ut videtur successor, comes fuit Alphonsi Regis VII. in ea expeditione, quam adversus Mauros anno MCXXIX. unà cum Zafadola eorum Regulo, quem fœdere sibi copulaverat, perfecisse dicitur [o].

[o] Sandoval. ubi suprà *Hist. de D. Alonso el VII.* fol. 146. Garibay lib. 12. cap. 2.

51. Codicem hunc vidisse Ambrosium Moralem nullus dubito, eo tempore quo regiâ Philippi Regis II. auctoritate munitus lustravit monasteria omnia & Ecclesias Asturiarum, Galliciæque & Castellæ veteris, rationem Regi piissimo redditurus antiquorum quorumcumque monumentorum, sanctarum reliquiarum, & manuscriptorum librorum, quæ in iis reperirentur & adservarentur: de quo industriè à se adimpleto munere relationem in schedis reliquit, *El santo viage* (1), sive sanctam expeditionem, inscriptam. Historiam quoque hunc librum apellat Ecclesiæ atque urbis Ovetensis (quam innuere videtur Sandovalius, aut eius hunc titulum, de prœlio Clavixano scribens [p]): cui inserta legi ait privilegia omnia & bullata diplomata à summis Pontificibus huic Ecclesiæ & urbi concessa: quod genus codicum in Asturiarum principatu, Gallæciæque, ac Portugalliæ regnis proprio vocabulo *tumbos*, in Castella verò *becerros* vocant. Easdem quoque historias sive Chronica ibidem reperisse, alio libro insigni & raro contentas, idem auctor paulò inferiùs refert. Sed post laudata eiusdem Pelagii alia huc statim redibimus.

[p] In Notat. ad *Episcopos* fol. 208. pag. 2.

52. Exstat quoque apud historiæ seu Magnalium Abulensis urbis auctorem (2), qui Ludovicus est de Ariz Benedictinus monachus, Pelagio adscriptum de rebus huius nobilissimæ urbis fragmentum: in quo de fundatore eius Hercule Nestorinum quendam Græcum Scriptorem laudat, seque ait idem postea legisse in *legenda* Guidonis Turonensis *De orbibus* (an *de urbibus*?) qui centum ferè annis antea floruerat, hoc est, nisi fallimur, sæculo undecimo: quæ omnia suspecta mihi sunt, seu potiùs meræ nugæ [q]. Fatetur tamen Morales opus hoc Pelagii Ovetensis superesse, in quo de quibusdam Hispaniæ præcipuis urbibus tractavit, inque aliis de Legionensi ea, quæ inde dictus Morales refert 19. capite libri decimi septimi. Meminit quoque huiusmet sub titulo *Historiæ Abulensis urbis* MS. & in tabulario eius curiosissimè asservatæ Prudentius Sandovalius in historia Regis Alphonsi VII. [r] Hunc commentarium Chronico ipsi Pelagiano videtur mihi contribuisse Ioannes Ægidius Zamorensis Franciscanus, multæ vir lectionis: qui in adversariorum, hactenus ineditorum, tractatu VI. *Pelagius verò* (ait) *Ovetensis Episcopus in Chronicis suis dicit, quòd ab exordio mundi usque ad ædificationem urbis Toletanæ fluxerunt anni MMMMDCCLXXIV.* Quæ de opere illo quo urbes illustravit intelligere oportet, cùm in Chronico eius vulgato nihil tale de Toletanæ urbis fundatione legatur.

[q] Videndus Pet. Abarca *De Regibus Aragoniæ* par. 1. in fine additionum.

[r] In *Additionibus* ex quadam historia MS. sive indice capitum historiæ præmisso sub cap. 45.

53. Indignor quidem Hispaniæ doctorum hominum, quos semper tulit & hoc nostro sæculo fert haud vulgaris eruditionis, negligentiæ aut contemtui publicæ utilitatis in postponenda quibuscumque aliis non magni compendii aut fructûs libris pretiosissimorum antiquitatis monumentorum, è quibus velut è limpidissimis fontibus historia tota nostræ gentis derivat, accuratissima editione. Indignor principibus viris patriæ amantibus, doctorumque Mæcenatibus, incuriositatem exprobrans, promovendi eam industriam, quæ in purgandis & ad usum derivandis nostrarum originum his fontibus collocari ante alia debuisset. Quod Pelagii nostri & lucubrationum eius, sive unius eiusdemque, sive variorum codicum occasione, iure à me dictum inficias nemo iverit, qui amore ac desiderio veri noscendi quamvis leviter tactus, Sandovalianam editionem, aliàs incorrectissimam, quadruplicis Chronici cum

(1) Editum Matriti fuit apud Antonium Marin anno 1765. curante Cl. viro Fr. Henrico Florez.

(2) Vernaculus eius operis titulus est: *Historia de las grandezas de la Ciudad de Avila. Compluti apud D. Martinez Grande* 1607. *fol.*

cum eiusdem auctorum eâ formâ, quam in Ambrosii Moralis *Hispana historia* & si quorum aliorum habent, conferre velit. Quod aliquando nos fecimus, animadvertentes id non ignorari magnum operæ pretium esse. Nec prætermittemus hìc, ne alia occasio non obveniat, ea quæ in Sebastiani seu Alphonsi III. Magni, & Sampiri, immo & Isidori Pacensis, Chronicis, iteratò fuit monendum, semel in Pelagio notare; atque hominibus nostris ab his salebris, quomodo possint, emergendi, consultis nempe, ubi sint, memoratis codicibus, viam ostendere.

54. Nimirum ad manum fuere huic nostro veteris historiæ vindici non solùm duo hi codices quos diximus Ecclesiæ Ovetensis, unde, sive ab eorum aliquo, tam Prudentius Sandovalius editionem suam, quàm Pellizerius suprà positam narrationem & præfationis textum depromsere; sed & alii quoque illa ipsa Chronica continentes, alia tamen facie ac titulo quàm edita sunt. Nec enim aliter evadere possumus difficultates inde provenientes, quòd cùm in editione distinctæ sint partes integri Chronici, suoque earum formatori quæque adscripta, ut quæ Isidori Pacensis sunt, sub eius nomine, quæ Sebastiani seu Alphonsi, quæque Sampiri ac Pelagii sunt, sub eorum legantur: Ambrosius tamen Isidori Pacensis Chronicon id, quod typi repræsentant, vidisse vix appareat, sed aliud quodvis: adeò absunt ab eius vulgari forma quæ Isidoro à Morali tribuuntur. Immo ea quæ apud Isidorum legimus, Sebastiano aut Sampiro is adscribit. Sebastianum quoque Isidoro antiquiorem supponit, ac sæpiùs affirmat; tandemque ab his tribus, quasi eiusdem temporis omnes historiam scripserint, eosdem eventus, easdem res quærit, & non inventas desiderat. Exempla dabimus uniuscuiusque partis.

55. Primò, adscribit Isidoro Pacensi, immo & Sebastiano Salmanticensi, quæ apud eos frustrà quæras. Libro 12. cap. 65. ex Isidoro ait Rodericum Regem Cordubense palatium paternum valdè munivisse: quod nusquam ab eo dictum apparet. Lib. 12. cap. 59. ex eodem & Sebastiano refert Egicam Gothorum Regem omnes regni sui rebelles domuisse: quod apud eos non legitur. Cap. 64. ait, se de Pelagii rebus non alia proditurum nisi à Salmantino & Pacensi Episcopis prodita: quorum posterior ne semel quidem Pelagii meminit. Postea ait Isidorum expresè dixisse Fafilam Cindasvinthi Regis filium à Witizane occisum reliquisse in eiusdem aula Pelagium filium, qui apud eundem Regem Protospatharii munere fruebatur. Id autem neque Isidorus, neque aliorum aliquis enuntiâsse legitur. Cap. 65. de Witizanis sceleribus agere & conqueri affirmat Isidorum & Sebastianum. Non ii quidem, quibus editis utimur. Cap. 66. de eiusdem Witizanis obitu diversè loqui monet Pacensem, Salmantinum, ac Tudensem (Lucam scilicet) Episcopos ab eo quod Rodericus Toletanus prodidit. Nihil de Witizanis morte Isidorus, neque de Witizane Sebastianus. Cap. 40. eiusdem libri 12. (eum enim ordinem sæpe retrogradum, quo his observandis processimus, sequi lubet) Reccesvinthi mortem erâ DCCX. contigisse referens, huius rei Isidorum laudat auctorem, de quo vulgatus altè silet.

56. Secundò, attribuit idem Sebastiano Salmanticensi (aliquando & Sampiro Asturicensi) ea quæ Isidoro adscripta in editis habemus. Quo argumento planè convincitur Isidori Chronicon Sebastiano, Sebastiani autem Chronicon Isidoro inscripta eum vidisse. Iccircò hunc ætate posteriorem, illum priorem credidit: quod frequentissimè inculcat. Nempe lib. 12. cap. 53. De Ervigio Rege ac Toletano Concilio eius tempore celebrato referens, Sebastianum Salmanticensem secuturum inde se ait, cuius Chronicon in Ovetensi codice repertum totius nostratis historiæ primam scaturiginem profitetur. Sed adhuc magis de ordine quo uterque, Sebastianus & Isidorus, fuere ab eodem habiti, ex libri 12. cap. 40. * constat, ubi Ildephonsum ait Isidori Hispalensis Chronicon ad annum usque Reccesvinthi duodevicesimum continuâsse: Wambanis rerum non ignorari auctorem (Iulianum Toletanum scilicet), ulteriora autem post longum temporis intervallum prodidisse, cùm Sebastianum Salmanticæ, tum Isidorum, quem iuniorem, seu Pacis (vulgò *de Beja*) vocant, præsules. * Fol. 162.

57. Prosequitur: (eius verba latinè sic sonant) *Salmantinus usque ad Alphonsum Regem Castum, cuius tempore vixit; Pacensis autem ad Ordonium usque primum, neque ultrà, se extendit, quamvis adhuc vixisse videatur sub Garseane Rege*. At parum inferiùs admittit Roderico Archiepiscopo Toletano aliter visum fuisse. *Archiepiscopus* (ait) *D. Rodericus non dicit scripsisse hunc auctorem* (Isidorum) *nisi ad Hispaniarum usque excidium; noster verò exemplaris liber historiam prosequitur usque prefatum tempus* (Ordonii nempe Regis primi), *eamque his verbis absolvit, quæ unum eundemque totius historiæ auctorem fuisse planè ostendant*. Item libri 13. cap. 15. poste-

steriorem Sebastiano Isidorum facit, illum circa id tempus quo Alphonsus Catholicus obiit, nempe anno DCCLVII. in lucem editum affirmans. E contrario autem à principio libri 13. quo Pelagii & successorum res gestas tractare cœpit, Sebastianum pro eo agnoscit, qui talis est in editis, nempe auctorem primæ adversus Mauros pugnæ. Cap. 2. ac 3. aliorumque eventuum in sequentibus. Sed cap. 13. notat nuncupâsse eum historiam suam, uti in ea legitur, Alphonso Casto, quæ tamen in editis usque ad Ordonium tertium, à Casto Regem, pertingit; nec ullum in ea talis nuncupationis reperitur vestigium.

58. Tertiò asserimus, Moralem credidisse hos tres Episcopos (Sebastianum, Isidorum & Sampirum intellige) non quidem de suo tempore singulos, quasi lampade in manus ab antiquiore accepta historiam formâsse; sed unumquemque generalem Hispaniæ historiam scribendi finem sibi proposuisse: quamvis in his tamen, quæ alius iam enarrâsset, verba eius plerumque transcribere contentus fuerit. *Plerumque* diximus; namque variâsse unumquemque eorum à prototypo in iis quæ transcriberet, exinde perspicuum redditur, quòd Morales diversa inter se plura de eodem tempore, ac de eadem loquentibus re sæpe attribuat. Unde manifestum etiam fit, non æqualium aut recentiorum curiosâ industriâ in unum coaluisse historiæ corpus tria quatuorve ista Chronica, sive historiæ partes, ut sic totus rerum apud nos per ea tempora gestarum cinnus ad posteros ita compositus coordinatusque perveniret; immo unumquemque laudatorum auctorum continuationem suam historiæ ab alio iam cœptæ sic literis consignatam voluisse, ut non minùs auctor credi vellet, aut forsan recognitor & corrector eius partis, cui ipse continuationem superstrueret. Absque quo vix fuerit, ut qui transcriptoris tantùm fungi vellet munere, à transcriptis verbis sensuve auctoris eorum recederet.

59. Planè Morales initio libri 13. quo recuperari cœptam à manibus Saracenorum Pelagii operâ Regis Hispaniam refert per plura capita, tres illos Sebastianum, Isidorum, Sampirum eorumdem eventuum auctores sæpiùs conformes, quandoque etiam à se invicem discrepantes laudat. Huius nempe libri cap. 2. & 3. miraculosæ paucorum Christianorum adversus ingentem hostium, Alcamane Duce, multitudinem ad Covadongæ antrum reportatæ victoriæ successum beatissimæ Virgini Mariæ tribuere ait [t] Sebastianum Episcopum; idque ipsum facere Isidorum Pacensem aliquantò clariùs, Sampirumque inquit Asturicensem. Quam rem in Sandovaliana editione frustra quis apud alios, quàm apud Sebastianum quæsierit. Cap. 4. Pelagium obiisse completo anno regni undevicesimo, ex tribus illis auctoribus prodit; cuius rei auctorem unum legimus Sebastianum. Cap. 5. Isidorum, ait [u], & Sampirum bene plura iis addidisse, quæ Sebastianus de Pelagio scripserat. Vides, lector, ut inter se variaverint. Cap. 9. ædificâsse Fafilam Regem Pelagii filium iuxta oppidum *Cangas* sacram vivificæ Crucis ædem docet [x] ex iisdem tribus; adiuncto tamen, quòd Isidorus Pacensis mirè eam ædificatam expresserit. Sebastianus dumtaxat id rei narrat simpliciter in editis.

60. Cap. 10. tribus iisdem Episcopis refert auctoribus successisse Fafilæ Alphonsum; adiungere tamen Pacensem electione id populi factum: eosdem item dixisse Alphonsum è Gothorum semine esse, quem non *Catholicum* [y], uti Rodericus Toletanus, Lucasque Tudensis, sed *Magnum* cognomento, appellant. Nos unius Sebastiani testimonio uti possumus, qui verè ait ex semine Leovigildi & Reccaredi Alphonsum progenitum; attamen disertè eum *Catholicum* fuisse dictum prodit. Cap. 12. & 13. Alphonsi huius Catholici narrat expeditiones, tribus his laudatis. In eodem cap. 13. legimus post nominata, simulque recentioribus explicata vocabulis recepta à Mauris oppida, quæ mirè hìc ab editis variant. *Hæc loca* (ait) *nos ita appellavimus, quomodo apud tres antiquiores Episcopos, quos maximè sequimur, omnino hac in re conformes, appellata invenimus. Rodericus tamen Toletanus & Lucas Tudensis addidere his non iam oppida, sed provincias, Alavam, Viscaiam, Orduniam, Pampelonem, & Ruconiam, quæ nunc Rioja. Sed existimamus nos huiusmodi expeditiones minimè tales esse, quarum omisisset habere mentionem Sebastianus Episcopus, qui eos qui interfuissent his noscere potuit, historiamque suam, uti in illa conspicimus, huius Alphonsi nepoti Alphonso Casto nuncupavit*, &c. Consule sis apud eum vernacula.

61. Nec iis contentus auctor, parum simile vero esse prosequitur quod de Viscaia, Alava, Orduniaque per eundem tractum temporis ab Alphonso recuperata subiunxere Tudensis ac Toletanus; cùm notoria res sit, inquit, has nunquam in Maurorum potestatem venisse: Pampilonem itidem urbem non nisi Carolo Magno duce, anno scilicet DCCLXXXVIII. à Mauris receptam, apud Franciæ Scripto-

[t] Cap. 3. lib. 3. *Assi el Obispo Sebastiano atribuye expressamente este milagro à la sacratissima Virgen* &c. *y aun mas claramente lo dice el Obispo de Beja; y el de Astorga sigue al de Salamanca.*

[u] *Añadieron hartas cosas* (el de Beja, y el de Astorga) *à la Historia del Obispo Sebastiano en lo que toca à este Rey* &c.

[x] *Solamente escriben los tres Prelados mas antiguos, como edificò cerca de Cangas la Iglesia de santa Cruz; añadiendo el de Beja, de maravillosa labor.*

[y] *Llamándole D. Alonso* el Catholico *el Arzobispo D. Rodrigo, y D. Lucas de Tuy; porque Sebastiano, y los otros dos Obispos mas antiguos siempre le nombran* Magno.

res referri. Miratus quidem valdè sum in Sebastiani legens Chronico ea, quæ si Morales legisset, non coniecturâ suâ, sed expressissimo illius testimonio usus, Roderici, Lucæque antistitum de recuperatis prædictis regionibus narrationem refellere potuisset. *Alava namque* (apud Sebastianum habemus) *Viscaia, Araone, & Ordunia, à suis incolis reparantur, semper esse possessæ reperiuntur, sicut Pampilona dictum est, atque Berroza.*

62. Quid ergo credemus? Interfertane hæc in editione, iuxta Moralis coniecturam ob oculos positam, fuisse? Poteram quidem hanc suspicionem alio etiam argumento diversitatis adiuvare, quæ inter editum Sebastiani, atque id, quod consulebat Morales, manuscriptum Chronicon eiusdem intercedit. Morales ait cap. 14. sequenti, adiunxisse hos tres Episcopos Alphonsi hoc tempore repopulatam (verbo utimur eorum barbaro) *Barduliam, quam hodie* (ille ait) *Castellam vocant.* Consulentibus tamen editum Sebastiani Chronicon, Bardulиæ loco *Burgi* occurrunt. *Burgis quæ nunc appellatur Castella.* Quæ suspecta esse alicui poterunt, ob introductam eò *Burgorum* mentionem. Nihil tamen nos mala fide factum temerè credimus. Appellandum ergo est necessariò ad codicum differentiam, quibus Morales & Sandovalius usi sunt; repetendumque, ne ultrà hìc moremur, magnum operæ pretium facturum eum, qui curiosè hos omnes codices, quotquot invenire possent, huius historiæ inter se conferret; veraque horum auctorum propriaque lineamenta, quibus dignosci possent signarique, nostræ libertatis ac postliminii origines, accuratè nobis exprimeret.

63. Eodem, quo Urraca Castellæ Regina obiit, anno MCXXVI. è vivis quoque [z] abiit Bernardus Toletanus præsul post receptam à Maurorum ditione urbem primus, quam non minùs quatuor supra quadraginta annis rexerat, gestis rebus clarissimus. Gallus quidem is ex territorio Agenensis in Aquitania urbis, & in monasterio Cluniacensi Benedictinus monachus, sed ad Alphonsum Regem VI. ab Hugone Cluniacensium abbate missus, S. Facundi cœnobium administrandum & ad severiorem vivendi formam reducendum suscepit. Unde ad cathedram Toletanæ urbis expugnatæ anno MLXXXV. magna omnium approbatione ordinum ascendit. Huic Bernardo Toletano, non autem Claræ-vallensi, debere adscribi Sermones quinque super *Salve Regina*, & alterum super *Magnificat*, qui inter huius sancti opera editi leguntur [a], persuadere voluit is, qui Iuliani Petri Chronicon fabrefecit [b]. Iure quidem Claræ-vallensi abiudicatos eorum iudicio [c], qui aures stilo melliflui doctoris tritas habent; unde quærendus fuit alius Bernardus ex eodem religioso ordine cui adscriberentur: quem invenit industrius vir Iulianus, qui sese habere ait scriptos manu ipsius Bernardi huius Toletani prædictos Sermones; quem rei auctorem, parum tamen uti decet ei fidentes, laudant Philippus Labbeus, Theophilus Raynaudus, Vincentius Placcius. At Meditationem seu sermonem quintum super *Salve Regina*, quæ incipit: *Ad salutandam Virginem*, B. Anselmo Lucensi Episcopo, Mantuæ anno MLXXXVI. demortuo, Antonius tribuit Possevinus.

[z] Mariana lib. 9. cap. 17. & lib. 10. cap. 14.

[a] In edit. Parisiensi anni MDCLVIII. t. 4. pag. 288. & 294.

[b] Num. 607.

[c] Vide Notam, quæ præcedit hos Sermones in dicta edit. Parisien. pag. 288. Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erotem. 10. n. 202. Placcius in *Pseudonymorum catalogo* pag. 163. Labbeus *De Script. Eccles.* tom. 1. pag. 197.

64. NONNIUS Lusitanus abbas monasterii *de Tibaens* circa annum MCIX. scripsisse dicitur Vitam Ioannis abbatis, cuius ea celebratur quamplurimum annorum ecstasis ad aviculæ cantum, cuius meminit Alvarus Lupus martyrologii lusitanè conversi auctor; quamque penes Emmanuelem de Resurrectione, Augustinianum reformatum provinciæ Portugalliæ ipsius testimonio exstare novimus. Qui & ipse nobis retulit multa hunc reliquisse MSS. de Regibus Portugalliæ monumenta (1).

CAPUT IV.

De Historiæ Compostellanæ auctoribus, MUNIONE *Mindoniensi,* HUGONE *Portucalensi Episcopis, &* GERARDO *Compostellanæ eiusdem Ecclesiæ canonico.* Annales Compo-

(1) Huc pertinere puto, nimirum ad sæculi XII: initia, *Berengarium de Podio Pardînes* (vernaculi *de Puig Pardines*) Gotholanum auctorem libri Latine primum, ut coniicio, ab eo scripti, ac deinde ab Anonymo in vernaculum Gotholanorum, seu Lemosinum Sermonem translati, hoc titulo: *Sumâri de la poblaciô de Espanya, è de les conquestes de Catalunya, è de òn devallen los Comptes de Barcelona:* id est: *De priscis Hispaniæ incolis: deque urbibus oppidisque Cataloniæ Saracenis ereptis; ac de Comitum Barcinonensium origine.* Exstat Lemosina versio in Regia Escurialensi *Lit. l. Plut III. n.* 4. Auctor in Prologo se in Cataloniæ atque in cognomine ipsi Castro *Puig Pardînes*, quod Vice-Comitatûs de Bas oppidum est, natales hausisse; vixisseque Raimundi Arnaldi Berengarii (huius nominis III.) Comitis Barcinonensis ævo, id est exeunte Sæculo XI. usque ad sequentis seu XII. annum trigesimum: quode videndus Diagus *Hist. Comit. Barcin. Lib. II. c.* 103. Coniicio autem opus Latine primum scriptum, quòd Auctoris ætate non ita excultus esset Lemosinus quo constat Sermo. Item: EIUSDEM Berengarii exstat in eadem Regia Bibliotheca *Lit. l. Plut. III. n.* 5. exemplum aliud *Historiæ Comitum Barcinonensium* multum à præcedenti discrepans.

postellani. *Iriensis Ecclesiæ historia vernacula.* ELIAS *Rotensis canonicus auctor Vitæ S. Raymundi eiusdem Ecclesiæ antistitis.* S. OLDEGARIUS *Tarraconensis Archiepiscopus.* ANONYMUS *auctor historiæ Alphonsi VII. Regis Castellæ*; *carminis item* De expugnatione Almeriæ urbis. SALVATUS *S. Martini Sauriensis presbyteri vitæ Scriptor.* FERNANDUS *monachus Benedictinus.* ANONYMUS *alius Chronici auctor à Resendio visus.* ATTO *Pistoriensis in Italia Episcopus.*

65. INTER insignia alia veteris historiæ nostratis monumenta præcipuo quodam loco habita semper fuit *Compostellanæ Ecclesiæ historia*, cuius auctores fuere MUNIO, aliàs MARTINUS Mindoniensis, & HUGO Portucalensis Sedium in Gallæcia Episcopi, cum GERARDO presbytero. Munius, aliàs Martinus (quod idem nominis est, sicut & Nunnus, sive Nonnius, vulgò inter nos *Nuño*, annotantibus originum nostrarum vindicibus [d]) ex Thesaurario Compostellanæ Ecclesiæ factus Mindoniensis præsul, capellanus & à secretis fuisse dicitur Alphonso Regi VII. *Imperatori* cognominato, instrumenti cuiusdam testimonio [e] cui ita se subscripsit: *Munio Mondoniensis Episcopus, & capellanus regius notavit.* Anno scilicet MCXXVI. Idem pars fuit regiæ adversus Saracenos expeditionis circa annum MCXXX. factæ: cui inter alios, ut moris fuit, Episcopos interfuisse ipsum observavit Prudentius Sandovalius in huius Regis Alphonsi VII. historia [f], sub nomine tamen Vallobricensis Episcopi, quod idem esse ait ac Mindoniensis. Verè enim locus, ubi ædificata urbs fuit, Vallibriensis [g], hodie *Valdeabria* dictus. Munius Alphonsus à nonnemine hic audit [h].

66. HUGO item Portucalensis antistes, Gallus natione, ut creditur, tam ex hoc eius quàm ex Guilielmi cuiusdam nomine, qui se, his diebus quibus Hugo Sedem hanc tenuit, fratrem se Episcopi cuidam instrumento subscripsit: de quo à Roderico da Cunha in historia monemur Portuensium Episcoporum. Idem enim est oppidum *Portucale* antiquum ab Idacio [i], & in Dulcidiano carmine Episcoporum sui temporis memoratum, cum *Portu*, sive *Porto* Lusitanorum, cui urbi laudatus Hugo præfuit. Et hic ille est Hugo Portucalensis, quem huius sæculi nugatores ante aliquot annos epistolæ cuiusdam ad Mauricium Archiepiscopum Bracarensem scriptæ auctorem finxere [k]: ut de prædicatione Iacobi Apostoli, Petri Ratensis vicariatu per Hispanias, quicquid in mentem iis venerat pro certo venditarent.

67. His duobus accessit operæ supplementum GIRARDUS, & ipse Gallus, Compostellanæque Ecclesiæ canonicus, & ad sanctæ Anastasiæ sacram ædem parochus, Didaci Gelmiri Archiepiscopi Compostellani, summi illius ætatis viri, familiaris: qui in Prologo illius partis, quam conscribendam susceperat, eidem Didaco antistiti, cuius verè iussu & auspiciis totum opus cœptum & absolutum fuit, directæ, quibus id auctoribus acceptum ferri deberet noluit posteros ignorare. *Tuæ igitur sanctitatis* (ait) *hortatui obsequentes, reverendissime pater Didace secunde* [l], *S. Iacobi antistes* [m], *præcedentis libri seriem ex parte contexere studuimus. Eiusdem namque libri præcedentia Munio Mindoniensis, & Hugo Portugalensis, Episcopi viri scilicet prudentes ac reverendi scripserunt.* Quæ Girardi verba exscripsit è codice quodam huius historiæ manu exarato laudatus nuper Rodericus Cunha; eademque ex alio collegii maioris Salmantini S. Salvatoris *de Oviedo* nuncupati, Ioannes Vasæus de tribus his auctoribus prodidit [n]. Quos quidem ignoravit Prudentius Sandovalius, dum Alonsum (*Alonem* dicere debuit) Grammaticum, cuius in ea mentionem ait haberi, auctorem huius historiæ suspicatus fuit [o]. Cuius & aliud exemplum in bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ asservatum novimus. *Continet ea* (ut Vasæus inquit) *primordia, successus, incrementa Ecclesiæ Compostellanæ*: in qua plurima scitu digna se reperisse ait, quæ suis locis ponere cogitabat. Videri possunt de ea Morales lib. 9. cap. 7. [p] & Sandovalius in historia Regis Alphonsi VII. [q] & Ramirezius ad Luitprandi Pseudo-Chronicon [r]: qui tribus eam constare partibus docet, primæ duobus Episcopis, secundæ tertiæque Girardo auctoribus.

68. *Annales*ne iidem *Compostellani* sunt, quibus non semel Morales utitur [s]? Vix credo, cùm *Annales Compostellanæ Ecclesiæ* qui initio libri privilegiorum (*Tumbos* dicunt) eiusdem leguntur, alio loco totidem verbis laudet: quos *Annales* quosdam *breviores*, inde dictos *Compostel-*

[d] Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares *Historia de Segobia* pag. 282.

[e] Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Eccl. de Mondoñedo* paginâ 421.

[f] Fol. 146. pag. 2.

[g] Davila ubi proximè pag. 407. & 412. Iepes *Hist. de la orden de S. Benito* cent. 1.

[h] Pellizer *en el Memorial de los Saavedras.* Ægid. Gonzalez in *Theatro Compostell. Eccles.* cap. 9. pag. 44. Zurita lib. 1. cap. 39.

[i] In Chron. sub Marciani imperio.

[k] Vide Bivarium in Com. ad Dextri Chron. inter elogia pag. 9

[l] Cùm primus fuerit Episcopus Compostellanus Didacus hic Gelmirez, secundum iccircò vocat auctor, quia Ecclesiæ Iriensi, cui Compostellana subrogata fuit, paulò ante ista tempora Didacus alter Pelagii præfuerat (1).

[m] Iacobi, non Compostellæ antistitem similiter inscripsit se cuidam dedicationi apud Cluniacense monasterium Dalmacius huius Didaci decessor; quod vide in *Theatro Compostellanæ Eccles.* Ægidii Gonzalez pag. 42.

[n] In *Chronico Hisp.* cap. 4. num 10.

[o] In *Histor. Alphonsi VI.* fol. 105.

[p] Fol. 232. pag. 2. & 241. pag. 1.

[q] Fol 136. & fol. 144.

[r] Pag. 453. edit. Antuerp.

[s] Lib. 9. cap. 7. fol. 241. & lib. 15. cap. 19. in fine.

(1) Præfuit Iriensi Ecclesiæ *Didacus*, huius nominis primus, cognomento *Pelagii*, ab anno MLXX. ad MLXXXVIII. in quo, ut habetur in Historia Compostellana (*Lib. 1. cap. 2. in fin.*) *à Domno Rege Adefonso* (Castellæ, huius nominis *sexto*) *fuit exigentibus meritis captus, spatio XV. annorum permansit in vinculis.* Reliqua eius acta vide sis in Historia Compostellana à Cl. Florezio *T. XX.* edita; & ordinatiùs apud eundem *T. XIX. à pag. 201.*

lanos (1), quod in libro eius Ecclesiæ ab eo reperti essent, non *historiam Compostellanæ Ecclesiæ*, quam suo nomine appellare consuevit, existimamus. Hanc potiùs significare nobis videtur, quum lib. 17. cap. 20. *Archiepiscoporum Compostellanorum antiquioris historiæ* meminit.

69. Iriensis quoque Ecclesiæ historiam quandam vulgaris linguæ circumferri manu exaratam legimus [t]; sed ea nihil ad Compostellanam de qua agimus pertinet; quantumvis Irienses origines, unde Compostella derivavit, hæc prodat. Ferè latet adhuc antiquum hocce ac pretiosissimum historiæ monumentum, paucis olim visum; qui tamen inde ad areolas suas quicquid observatione atque memoriâ maximè dignum fuit sese deduxisse aiunt, Vasæus nempe, Morales, Sandovalius, Ioannes Tamaius, aliique. Ferè latere diximus; excusam enim iam fuisse hanc historiam in libello supplici, sive memoriali, ut nos vocamus, confecto pro instruenda lite votorum S. Iacobi, hoc est, solutione eius partis, quæ olim per totam Hispaniam voto promissa dicitur Ecclesiæ Compostellanæ S. Iacobi: admonuit nos D. Iosephus Pellizerius Regius historicus [u], adiungens propria Pelagii Ovetensis Episcopi manu scriptam sese habere.

[t] Sandoval *Observ. à los Obispos* paginâ 219. Pellizer ad Dulcidii Chronicon fol. 30. Tamaius in *Martyr. Hisp.* 1. Martii pag. 38. & 39.

[u] In lib. cui tit. *Trofeo de la verdad de la Historia* fol. 34.

70. Sed falsus fuit amicus noster, si de historia Compostellana, quade loquimur, excusam eam in laudato memoriali affirmat, & non de Iriensis Ecclesiæ historia quam typis edidit memorialis auctor. Nec prætermittendum est in bibliotheca Olivariensi, quæ ut credimus hodie est in hortis Marchionis del Carpio Matriti, hanc historiam Compostellanam olim fuisse, quam tamen catalogus MS. quem penes nos habemus, ita per errorem appellat. *Chronica de España por el Arzobispo D. Gil Almeiriz*: ubi ad oram notatur: *Està en Salamanca en el colegio de S. Salvador* (2). *Estan al fin las guerras de D. Fr. Berenguel. Es del archivo de la Iglesia de Sant-iago.*

71. Sub Alphonso Aragoniæ Rege cui cognomentum fuit *Bellatori*, præsul fuit Rotensis & Barbastrensis Ecclesiarum eius regni Raymundus Guilielmi Gallus, Tolosanæ diœcesis, vir sanctissimus, virtutibus ac rebus supra mortales vires gestis eo tempore ad omnemque memoriam admodum clarus, qui xx. Iunii die anni MCXXVI. ad superos fuit translatus. Huius Vitam, Godefridi seu Gaufredi earundem Ecclesiarum antistitis iussu in literas retulit Elias Rotensis canonicus, quam etiam nunc membranis descriptam in huius Ecclesiæ archivo servari Vincentius Blascus prodit volumine historiarum Aragonensium 1. lib. 5. cap. 4. Ex qua Vita quicquid de Beato isto Raymundo in commentaria sua retulere, dubio procul hauserunt, tam idem Blascus dicto lib. 5. quàm ante eum Michael Cercitus Barbastrensis Episcopus peculiari libro, Didacus de Ainsa in *Historia urbis Oscensis*, Martinus Carrillus post vitam S. Valerii in catalogo Episcoporum Aragoniæ, Hieronymus Surita in Indice latino rerum eius regni, & si qui alii.

72. Æqualis fuit huic B. Raymundo Barbastrensi beatus item Tarraconensis metropolita OLDEGARIUS, sive OLLEGARIUS, qui de eiusdem Raymundi ab Ecclesia Barbastrensi per vim Stephani Oscensis Episcopi, connivente ipso Rege cui valdè is carus fuit, eiectione, clarisque virtutibus ad Innocentium II. Papam multa scripsit in epistola, quæ apud eundem nuper laudatum Oscensis urbis historicum Ainsam lib. 2. cap. 42. exstat [x]. B. Oldegarius, qui Barcinonensis domo, natus anno MLX. patriæ urbis fuit Episco-

[x] Duas huius sanctissimi præsulis epistolas edidimus nos tom. 3. *Collect. Max. Conc. Hisp.* alteram Raymundo Ausonensi Episcopo (3), alteram Innocentio II. Papæ directam. Quarum posterior à nobis primùm luce donata. Consulit in ea Innocentium circa consecrationem Episcopi Barbastrensis à canonicis electi. CARDINALIS DE AGUIRRE.

(1) *Annales Compostellanos breviores* primus, ut puto, omnium vulgavit Franciscus Berganza Monachus Benedictinus *T. II. Antiquit. Hisp.* Matriti MDCCXXI. è recenti eorum exemplo Matritensis Sancti Martini Benedictinorum Cœnobii: mox Cl. Florezius *T. XXIII. à pag.* 317. è Compostellano codice vulgò *Tumbo negro* appellato.

(2) In Bibliothecæ Comitis olim Ducis Olivariensis catalogis à Fratre Luca de Alahejos Escurialensi Monacho anno MDCXXV. confectis, eiusque manu exaratis, quos possidemus autographos, duobus voluminibus fol. sub literis C. M. S. legitur in priore eorum pag. 170. *Chronica Archiepiscopi Compostellani Ægidii Ramirez. Folio. C.* 4. Et paulo inferius pag. 171. *Compostellana historia Incerti: ab anno 1327. vetusta notâ in folio. C.* 2. abest tamen utrobique: *Està en Salamanca* &c. Item eodem volumine in *Indice materiarum*, verbo *España*, *pag.* 143. *Chronica de Iacobo Gil Ramirez* (pro *Gelmiride*, *sive Gelmirez*) *Arzobispo de Santiago: de las cosas que acontecieron en los tiempos antiguos. Tiene al cabo las guerras del Arzobispo de Urgel* (pro *Berenguêr*) *MS. fol. Latinè C.* 4. Exstat hodiedum eadem Didaci Gelmiridis, sive, ut Hispani cognomina patronymica efferimus, *Gelmirez*, Compostellana Historia à triumviris Munione, Hugone & Gerardo conscripta, Salmanticæ in Bibliotheca Collegii Sancti Salvatoris Ovetensis, quam ad annum MDCCXLVI. sæpius contrectavimus, bonamque descripsimus eius partem.

(3) Consuluerat Oldegarium Raymundus de iuvene, qui puer cum esset puerum ludens colludentem impegerat ad casum ex quo vulneratus fuit; post dies autem non multos, cum iam è vulnere convaluisset, in languorem recidens defunctus est: utrum irregularis censendus esset? Respondet autem: *Quoniam Beati Augustini & aliorum Doctorum consilia nos edocent, talia incerta in meliorem partem*

ſcopus, atque eodem tempore aliquot annis Tarraconenſis Archiepiſcopus, tandemque ſanctitate & miraculis inclytus, obiit ſexta die Martii MCXXXVI. ætatis ſuæ LXXVI.

73. Vitam reſque ab eo geſtas deſcripſit Antonius Ioannes Garſia Caralps canonicus pœnitentiarius in Eccleſia Barcinonenſi [y]. At prior eo Anonymus laudatur eiuſdem vitæ Scriptor canonicus Eccleſiæ Gerundenſis, ut ex Franciſco Diago in *Hiſtoria Comitum Barcinonenſium*, & Iacobo Rebulloſa, qui & is vitam viri huius ſanctiſſimi nobis poſt alios dedit, monuerunt ad ſextam Martii diem in Actis Sanctorum PP. Henſchenius & Papebrochius. Anonymi Vita iſta reperta fuit in archivo Eccleſiæ Barcinonenſis, ubi ſanctum eius corpus in veneratione magna habetur, teſte Antonio Dominico lib. 11. *Hiſtoriæ Sanctorum Catalaniæ* [z] (1).

[y] Barcin. edita MDCXVII. in 8.

[z] Pag. 75.

74. ANONYMUS hinc laudandus venit, cuius nomen ſilentio mulctari ſi quod aliud minimè debuit, auctor *Hiſtoriæ Alphonſi VII.* cognomento *Imperatoris*, Caſtellæ ac Legionis magnanimi ac victorioſiſſimi omnes inter omnium ætatum Regis. Ex hoc auctore hiſtoriam ſuam huius principis formavit Prudentius Sandovalius: qui, ſi mens læva noſtrorum hominum veteribus monumentis in ſchedis latentibus quodammodo bellum non indixiſſet, confirmandæ narratorum fidei latinam hanc, quâ linguâ ſcripta eſt, vernaculæ ſuæ præponere debuit, magnumque ita operæ pretium facere. Vidiſſe hanc ſeſe ait in codice literis gothicis exarato, ab iis ſcriptam, qui rebus ipſi quas referunt interfuere. Et, ut incurioſus eſſe ſolet (aliàs multa vir dignus laude atque optimè de hiſtoria noſtra meritus) in oſtendendis, quam nobis propinat, aquæ fontibus, hoc eſt antiquis libris quos vidit ſcripſitque, aut ex quibus profecit, germana eorum facie, ac notis diligentiſſimè deſignandis (quod recentioribus viris, quo quiſque doctior eſt & eruditione præſtantior, non ultima conſuevit præfationum eſſe pars ad eorum operum, quæ publici iuris tunc primùm faciunt, editiones); nihil ultrà de iſto codice Gothico docet nos, excepto quòd *Hiſtoriam Toletanam* opus hoc paſſim appellans, eiuſdem Eccleſiæ ſignificare librum planè videtur.

75. Sandovalius quidem hiſtoriam Alphonſi huius Regis VII. ex hac Anonymi auctoris eorum temporum, ut credere eſt, æqualis, pluribuſque eiuſdem Regis publicis inſtrumentis, brevioribuſque aliis Chronicis locupletatam Matriti primùm anno MDC. deinde cum aliis ſuperiorum Regum quos Ambroſius Morales non tetigerat, Ferdinandi, Sancii, Alphonſi VI. & Urracæ eius filiæ, Alphonſi huius VII. matris, recognitam ac reformatam, ut ipſe ait, capitum tamen, uti appellant, diſtinctione (quonam id conſilio?) mulctatam, Pampilone MDCXV. iterum edidit. Nec eo tamen Eruditorum ſitim ceimelion hocce antiquitatis curioſo legendi oculo potuit extinguere. Utinam aliquando D. Ioſephus Pellizerius rixas ſuas cum nugacibus, atque otii quo fruuntur malè prodigis hominibus cuivis alteri curandas relinquens, è codice iſto, quem penes ſe dum viveret habere aiebat [a], deſiderio publico ſatisfacere voluiſſet!

[a] In *Memoriali por Don Fernando de los Rios* fol. 6. n. 17. in margine & in biblioth. ſuorum librorum fol. 146. pag. 2.

76. Idem verò Hiſtoriæ auctor, ut Sandovalio viſum, eiuſdem fini carmen ſubiunxit, quod ſub titulo *Præfationis de Almeria* laudatus Sandovalius loco ſuo, ideſt, cùm attingit hiſtoria expeditionem contra urbem Almeriam ab noſtro Caſtellæ, Garſiaque Navarræ, Raymundoque Berengarii Aragoniæ Regibus, necnon & Genuenſium claſſe, anno quadrageſimo ſeptimo huius ſæculi tactam, intexuit. Malè autem, ſi quid video, exiſtimavit illæ impoſitum ab auctore *Præfationis* nomen integro carmini; cùm hic titulus tredecim verſibus, qui nuncupationem totius continent operis, tantum conveniat.

77. Atque id certè monumentum eſt quovis pretio dignum, barbari quantumli-

tem interpretari debere: de confidentia Dei, cuius miſericordia melior eſt ſuper vitas, præſumentes: hunc bonæ indolis iuvenem laudamus in Eccleſia Dei ad minores Ordines poſſe provehi; ac deinde ad ſacros Gradus, ſi laudabilis eiuſdem vita & honeſta morum converſatio cum ætate proficiens ipſum Canonico tempore acceptabilem commendaverit: paucis his ſeſe in Scriptura & Patribus, atque in utroque etiam Iure non vulgariter verſatum exhibens. Videndum dubium non diſſimile apud I. C. Paulum *l.* 30. §. 4. *ff. ad legem Aquil.* Habetur Oldegarii epiſtola in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 42. *cod.* 5132

(1) Oldegarii vitam anno MDCCLX. edidit Cl. Matthæus Aymerichus, amicus olim noſter, Barcinone apud Ioannem Nadal in *Nominib. & Actis Epiſcopor. Barcinon. à pag.* 318. ignoſcendus ſub initium pag. 325. quo loco pro *Innocentii II.* uti ſcriptum oportuit, *Callixti II.* qui ſeptennio antè obierat, nomen parum advertenti excidit. Binas item alias, atque ex iis poſteriorem hactenus ineditam, vulgavit Cl. Florezius *T. XXIX. poſtumo pag.* 472. & 492. Vid. Card. Aguirrius *T. III. Concil. Hiſp. pag.* 342. *vet. Edit.* Apud Martenium *T. I. vet. Scriptor & monum. col.* 717. exſtat: *Oldegarii Tarraconenſis charta per quam dat pauperibus lectos & pannos Clericorum defunctorum. VI. Cal. April. ann. XXV. Regis Ludovici*, (Chriſti MCLXIII).

libet, &c, si artem quæras, ferrei oris poetastri. Nec id tamen perfectum. Auxiliaris enim Genuensium classis, nec minus summæ rei, communibus tot Regum viribus confectæ, notitiam desideramus in eo carmine, quo quidem totius belli apparatum, vix nullum verò armorum successum describit. Mutilatum dixeris aliqua sui parte; ac Pellizerius iudicio suo nostrum confirmat, monens codicem ipsum originalem ultimo quaternione mutilum apud se habere: quod patratum ab eo ait, qui facinore isto speravit fore, ne auctori suo sed alii quàm is credi voluit facilè tribueretur. Scilicet fuisse ait hunc codicem penes Hieronymum Romanum de la Higuera (omnes sciunt hunc ab eo, quamvis dissimulante, significatum) ut colligitur ex notis nonnullis scripturæ manûs eius ibi exstantibus.

78. Nec tamen suspicari possum corruptum ab eodem Chronici, unà & carminis finem, in quo veri auctoris legeretur nomen, ut suppositItio, hoc est Iuliano archipresbytero Toletano, supponeret; sed potiùs cùm reperisset mutilum & anonymum, genio suo obsecutum, finxisse Iulianum ita de se alicubi enuntiâsse. De quo nos in Iuliano. Liber incipit post hunc titulum: *Chronica Adephonsi Imperatoris*, ita: *Quoniam semper ab historiographis antiquis historiæ memoriæque posterorum per scripturam tradita* &c. Post hanc præfationem lib. I. incipit: *Notandum ergo quòd prædicta Regina Urraca* &c. Auctorem æqualem fuisse iis rebus quas narrat, prodit ipse, describere se ea quæ ab illis qui viderunt, didicisset & audivisset, affirmans. Præfatio incipit:

Rex pie, Rex fortis, cui sors manet ultima mortis,
Da nobis pacem, linguam præbeque loquacem.

Opus autem ipsum, quod Leoninis ferè versibus totum constat,

Convenere duces Hispani Francigenæque,
Per mare per terras Maurorum bella requirunt.
.
Dux fuit imperii cunctorum Rex Toletani:
Hic Adephonsus erat: nomen tenet Imperatoris &c. (1).

79. SALVATUS, aliàs SALVIANUS per hæc tempora scripsit in Portugallia sancti Martini Sauriensis in eo regno presbyteri vitam. Hic fuit Martinus Arias, cui & Menendo fratri eius germano ad quem Salvatus vitam fratris direxit Conimbricensis Ecclesiæ utique canonico, Alphonsus Rex Portugalliæ I. sive eius mater Teresia, *Sauriam* oppidum á Mauris destructum, non procul à Conimbrica urbe, restituendum & civibus excolendum, ut in eo pastoris munus tam ii quàm ex eorum progenie alii successores (ita ferebant ævi illius mores) administrarent, anno MCXXIV. concessit. Vixit is sanctissimis moribus, & fructuosissimè peracto sacerdotis officio uno supra viginti annis, usque ad MCXLVI. quo à Mauris captus, Scalabimque, indeque Eboram, atque hinc Hispalim, atque Cordubam perductus, in pædore & angustiæ huius urbis carceris spiritum cælo sequenti hunc anno pridie Cal. Februarii reddidit.

80. Promiserat Andreas Resendius, lumen Portugalliæ magnum, hanc edere vitam ex libro quodam cœnobii canonicorum S. Crucis Conimbricensium, ut in eius primo libro *Antiquitatum Lusitanarum*, ubi de Tapiæo agit monte, legimus: cuius & vitæ meminit quoque lib. 2. ubi *De fluminibus & Anco amne*. Eam tamen à D. Thoma Tamaio de Vargas, Philippi Regis IV. chronographo, habitam, Ioannes Bollandus edidit in magno ab eo cœpto *De Actis Sanctorum* opere XXI. die Ianuarii.

81. Sub Alphonso Raymundi Hispaniæ Imperatore FERDINANDUS etiam vixit in

(1) Adelfonsi (VII.) Imperatoris Chronicon, quode Noster hoc loco agit, binis discretum libris, vulgavit, primus, ut puto omnium Fr. Franciscus Berganza *Antiquit. Hisp. T. II. à pag.* 590. mox auctius & correctius Cl. Florezius *T. XXI. à pag.* 320. cumque doctis & apprime necessariis prolegomenis. In Catalogis Bibliothecæ Comitis Ducis Olivariensis T. I. in *Indicibus materiarum, pag.* 145. verbo *España MS.* legitur: *La vida de Don Alonso* (VII.) *el Emperador y de los successores del Reyno por un Monge de San Benito de Santo Domingo de Silos en Latin.* Exstat quoque in Regiæ Bibliothecæ Matritensis Codice huius Adelfonsi *Forum Sancti Facundi* dictum, in ipso statim imperii sui limine, Erâ MCLXIV. Calendis Ianuarii concessum Abbati & Monachis Sancti Facundi ex una, & *Burgensibus*, id est incolis oppidi cognominis, sive *de Sahagún* ex alia parte, ad dirimendas inter eos lites. Memorantur in eo *Sancius & Ferdinandus Reges Adelfonsi filii, cum Imperatrice Domna Rica, & sorore sua Regina Domna Sancia.* Præterea in Codice Escurialensi *Lit. C. Plut. IV. n.* 2. habetur: *Alfonsi Hispaniæ Regis cognomento Imperatoris Privilegium* De Foris: *scilicet de eo quod Clerici non respondeant coram Iudice sæculari in causis criminalibus; ac de aliis. Dat. Burgis XIV. Cal. Iulii Era MCLXXIV.*

Demum in alio eiusdem Bibliothecæ Codice *generalem Alfonsi X. Hispaniæ historiam continente, Lit. X. Plut. I. num.* 4. tribuitur huic Alfonso VII. Imperatori cognominato, fol. CCLXXII. *Liber Fori militaris*, vernacule: *El Fuero de las cavalgadas*, Mentesæ Bastitanorum (Beatia aut Giennium urbes, an oppidum *la Guardia*, incertum) editum absque anni notatione.

in monasterio S. Æmiliani Benedictinus monachus circa annum MCL. Huius quædam scripta manu servantur opera in archivo eiusdem cœnobii, bonæ frugis plena, ut audio: *Translatio* scilicet eiusdem *S. Æmiliani* [b] eleganti sermone, necnon & *Conciones* aliquot; itemque *Narratio destructionis antiqui monasterii S. Æmiliani* patratæ ab Almanzore Saracenorum Duce, quo tempore Ferucius abbas eidem præerat.

[b] Hanc Ferdinandi *Translationem*, sive translationis S. Æmiliani historiam, edidimus nos primùm tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hisp.* pag. 215. quò lectorem huius monumenti studiosum remittimus. CARDINAL. DE AGUIRRE.

82. In idem tempus ANONYMUS auctor recidit *Chronici* cuiusdam Hispanicarum rerum, quod vernaculâ illius ævi linguâ scriptum penes Andream Resendium fuit: de quo huius verba subiecimus, cùm contenderet, matrem Alphonsi I. Portugalliæ Regis, Henrici Comitis uxorem Terasiam, cui pater Alphonsus Castellæ ac Legionis VI. quicquid Portugallensis limitis à Maurorum manu recuperatum fuerat, nuptuæ in dotem concessit, è Simena, non concubinâ sed iusta Alphonsi coniuge, procreatam: quod argumentum curiosissimè alii, quos inter Alphonsus Brandanus Cisterciensis, Regius Portugalliæ post Brittum chronographus, pertractavit. *Verum apud me* (ait lib. 4. *Antiquit. Lusitanarum* [c]) *Chronicon Hispanicâ vetustâ linguâ habeo factum, septuaginta annos ante Rodericum* (Toletanum præsulem intellige, qui contrà stat) *in quo eadem Simena minimè concubina, sed iusta uxor & Regina disertè perhibetur: de qua re ad Ioannem Barrum scripsi, & quidem prolixè.* Non potuit non esse plena doctrinæ atque antiquitatis hæc epistola, quæ inter eius alias desideratur. At si calculus Resendi non fallit, anno MCLXXIII. formata fuit hæc historia; quæ septuaginta annis Rodericianam præcessit. Hic enim clarus rerum nostrarum historicus, ut in fine annotatum voluit, anno MCCXLIII. suam absolvit.

[c] In editione Coloniensi operum Resendii pag. 219.

83. Ab anno huius sæculi XXXIII. usque ad LIII. Pistoriensem in Etruria Ecclesiam sanctissimè rexit B. ATTO, ex Abbate octavo Vallis-umbrosani monasterii, hoc est totius Congregationis quam B. Ioannes Gualbertus è Benedictinorum ordine formavit Generali præfecto ad istam dignitatem promotus. Hispanus hic fuit, domo Pacensis, sive ex Pace-Iulia (quam *Beja* in Portugalliæ regno Recentiores appellant), sive ex *Badajoz* hodierna Extremaduræ urbe satis clara, quæ *Pax-Augusti*, unde corruptum fuit barbarum istud huius temporis nomen, ab antiquis appellata dicitur; quicquid nonnisi unam, eandemque *Pacem* Andreas contendat Resendius [d] (1).

[d] In epist. ad Ioann. Vasæum *De colonia Pacensi.*

84. De patria quod dicimus, in eo conformes hi omnes sunt, qui literis B. Attonem, gestaque eius consignaverunt, Franciscus Forteguerra, Arnoldus Uvion [e], Iustinianus Marchetus, Ferdinandus Ughellus [f], &, quem hic non vidit, Ludovicus San-Laurentius noster peculiari libello [g]. Apud quem legimus instrumentum quoddam stipulationis VIII. Cal. Martii anni MCLIII, ab eo factæ laudatum, in quo sese ipse Pacensem profitetur. Scripsit Atto *Vitam S. Ioannis Gualberti abbatis, Congregationis Vallis-umbrosanæ institutoris*, quam post tam longum tempus hoc nostro typis commisit sæculo Thesaurus Velius, eiusdem Congregationis sanctæ Praxedis in urbe abbas, Benedicto S. R. E. Cardinali Iustiniano nuncupatam in typographeio Guilielmi Faciotti MDCXII. in qua editione *Pacensis, Hispanique nominis propugnator* audit *eximius*.

[e] Lib. 1. *Ligni Vitæ* c. 34.
[f] *Italiæ sacræ* tom. 3. in *Pistorien. Episcop.* col. 300.
[g] *Vita B. Attonis*&c. Romæ ann. MDCXIII. in 4. apud Stephanum Paulinum.

85. Huic adiungitur *Vita S. Bernardi monachi abbatis monasterii S. Salvii Vallis-umbrosæ, etiam Generalis, Parmensis Episcopi, Sacræque Rom. Eccles. Cardinalis*, quam idem Velius Odoardo Farnesio Cardinali dedicavit. Sed hanc cùm dicat *à gravissimis* suæ Farnesii urbis (hoc est, Parmæ) *viris descriptam atque laudatam*, agnoscere videri poterat alterum, à nostro Attone diversum, eius vitæ auctorem fuisse. Attamen *descriptam* de transcriptionis opera debemus accipere. Nam diversum minimè credidit Ferdinandus Ughellus, dum in *Episcopis Parmensibus* Bernardi res gestas prodit [h], quemadmodum & cum aliis San-Laurentius noster.

[h] Tomo 2. *Ital. sacræ.* col. 214. & 215.

86. Sequitur in eadem editione sectio quædam, sive tractus, à *Vita B. Bernardi* diversus, ita inscriptus: *Quæ S. Bernardus, etiam Cardinalis existens, pro sua Religione gesserit.* In cuius opusculi quarto capite de successore Bernardi in præfectura monasterii Vallis-umbrosæ: *Tandem Deo favente* (ait auctor) *S. Attonem Hispanum unanimiter elegerunt optimè quidem ut sancto sanctus locum à sancto Ioanne sanctificatum ascenderet.* Et cap. 10. *Habetur lib. 2. cap. 10. in Vita S. Ioannis* (Eudoxi, ut credimus, Locatelli qui hanc scripsit) *quòd S. Bernardo S. Atto successerit; fuit enim à Pacensi* (ita est editum) *Hispani nominis propagator eximius.*

87. Scripsit idem Atto, ut refertur, epistolarum librum unum.

Item

(1) De una Pacensi colonia, nunc *Beja* Lusitaniæ Transtaganæ urbe; deque eiusdem *Iuliæ* primùm, mox *Augustæ* cognomentis nobilitata: plura nos olim *T. I. lib. IV. cap. 2. n. 13. Not.*

88. Item *De translatione reliquiarum, & miraculis S. Iacobi Apostoli* librum unum, quem minus rectè *De translatione capitis S. Iacobi Apostoli ad suam Ecclesiam ex Hispania* Arnoldus Uvion in *Ligno vitæ* appellat [i]. Exstant enim testes omni exceptione maiores in archivo Ecclesiæ Pistoriensis, epistolæ scilicet Rainerii cuiusdam Ecclesiæ huius diaconi, & alia D. Didaci Gelmirez Compostellani præsulis ad Attonem nostrum directæ; unde liquet *non minimam* (ut ait Raynerius) *reliquiarum de capite beatissimi Apostoli Iacobi, fratris Ioannis Evangelistæ, partem*, ab eodem Compostellano antistite difficillimè obtentam, & ad Attonem fuisse remissam. Has epistolas tam San-Laurentius, quàm Ughellus, publici iuris fecere.

[i] Lib. 1. cap. 34.

89. Ad sanctitatem quod attinet B. Attonis, prætermitti non debet, quòd in una ex iam laudatis Rainerii epistolis habemus dixisse quondam in Anglia Matthæum S. Georgii Cardinalem, interrogatum ab eodem Rainerio de statu Romanæ Ecclesiæ, *quòd Romana & Apostolica sedes beata foret, si Attonis duceretur moderamine gubernaculi* (1).

90. Diversus à nostro est Atto Vercellensis antistes decimi sæculi; cuius *capitula*, atque librum *De pressuris Ecclesiasticis*, atque item epistolas, è Vaticano codice foràs dedit Lucas d'Acherius tomo octavo sui *Spicilegii*.

CAPUT V.

PETRUS SEGUINUS *Auriensis Episcopus.* PETRUS *Toletanus magister, Alcorani Latinus interpres. Ubi de Roberto Ketenensi Anglo altero interprete, Pampilonensis Ecclesiæ archidiacono.*

91. SUB Ferdinando Legionis Rege, Alphonsi VII. Imperatoris filio, qui anno MCLVII. regnare cœpit, vitam agebat ministerque eius à sacramentalibus fuit confessionibus D. PETRUS SEGUINUS Auriensis Episcopus, quem Gallum fuisse, domo Pictaviensem, in libro quodam *Dotationum*, ut vocant, huius Ecclesiæ expressum exstare aiunt [k]. Lusitani verò suum asserunt, & monasterii S. Crucis Conimbricensis urbis canonicorum regularium S. Augustini ex primis sodalibus, de quo agit D. Rodericus da Cunha in *Historia Bracarensi* ad annum MCLIII. Georgius Cardosus in *Hagiologio Lusitano* die XIV. Februarii in commentario, D. Nicolaus de S. Maria in *Chronico Ordinis canonicorum regularium* Lusitano lib. 11. cap. 28. qui, & Ægidius Gundisalvi Davila in *Theatro Eccles. Auriensis*, ex monumentis eius monasterii constare aiunt ex canonico huius monasterii factum fuisse Auriensem antistitem. Seguini certè nomen alienum non fuit ab Hispanis hominibus; cùm in quodam testamento latinè scripto ac Toleti reperto [l], nescio quid sese legare aut committere testator asserat *domino meo Seguino canonico sanctæ Mariæ.*

[k] Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Auriensis Eccles.* pag. 387.

[l] Apud Pisam in *Hist Toletana* lib. 4. cap. 20.

92. Scriptorum autem Hispanorum albo inscribi iure is debet propter exaratum ab illo libellum, sive relationem *De inventione corporis sanctæ virginis & martyris Euphemiæ*, decem ab Auriensi urbe leucis reperti: de qua martyrologi nostræ gentis curiosè tractant. Hanc historiam barbarâ & vernaculâ sui ævi linguâ à Seguino conscriptam, ex MS. commentario *De Sanctis Galleciæ* D. Gregorii Lobarinhas Feixoò portionarii Ecclesiæ S. Crescentii Tudensis diœcesis desumtam, ut suspicor, Ioannes Tamaius Salazarius publicavit in *Martyrologio Hispano* partim VII. partim XVII. die Augusti; eiusque latinam translationem ab Alphonso, Seguini eâdem in Sede successore factam, quæ in antiquo huius Ecclesiæ breviario exstat. Sed utique affixum duobus his locis de ipsa re latinum carmen ut ait vetustum, quasi ex eodem Gregorii Lobarinhas opere acceptum, è penu Tamaii ipsius, harum inventionum instructissimo esse, in omnes fortunas meas pignus dabo. Huius quoque Seguini nomen præ se fert vulgaris eius temporis linguæ interpretatio latini operis Servandi de antiquis Hispaniæ familiis nobilibus: de quo Servando, Auriensi eo quoque Episcopo, atque eius hoc opere, aliàs egimus lib. 6. cap. 1. n. 14. seq. (2).

93. PETRUS quidam magister Toletanus

(1) Memini, Pistorii cum essem ad annum MDCCLVI. oblatum mihi à nescio quo libellum ibidem editum passimque obvium: *De vita & gestis Beati Attonis Hispani Pistoriensis olim Episcopi, cum Ecclesiastico Eiusdem officio, atque Historiola de translatione* (Pistorium ex Hispania) *reliquiarum Sancti Iacobi Apostoli*, aliisque ad Attonem pertinentibus; exstatque dubio procul inter reculas literarias nostras; nunc autem, cum maxime usui futurus esset, frustra eum quæsivi.

(2) Vernaculam quæ sub Petri Seguini Auriensis Præsulis nomine circumfertur *De inventione corporis Sanctæ Virginis & Martyris* historiam Cl. Florezius *T. XVII. pag. 92. n. 11.* iure ipsi abiudicat, vel ex eo solùm quod quo anno à Tamaio Salazario (*Tom. IV. pag. 493. ad diem XVII. Augusti*) scripta dicitur nimirum Christi MCLIII. vernaculus Hispanorum sermo non admodum scribendæ historiæ congrueret. Certe seu is Castellanus esset, sive inde enatæ Gallæca aut Lusitanica dialecti, primos tunc vagitus edere cœpere. De Servandi autem *Hispanicarum rerum compendio*, atque *De illustrium Hi-*

nus ſub idem tempus vixit, cuius operæ in Alcorani tranſlatione ex arabico in latinum facta iuſſu Petri Venerabilis Cluniacenſis abbatis tunc in Hiſpania degentis, exſtat memoria in quodam codice MS. qui apud Marſilium Ficinum fuit ex donatione duorum fratrum germanorum Antonii & Michaelis Miniatenſium, anno MCDLIX. ſcripto: quem Martinus Siruela, noſter in paucis olim dum viveret amicus, Hiſpalenſis noſtræ metropolitanæ Eccleſiæ portionarius, ſingularis vir fidei atque doctrinæ ſe ſe vidiſſe, aut ſaltem annotata exinde habita quæ iam producimus, nobis affirmavit. Continebat liber Alcorani latinam verſionem, & in fine hanc notam: *Illuſtri viro Petro Cluniacenſi abbate præcipiente ſuus Angligena Robertus Ketenenſis librum iſtum tranſtulit anno Chriſti MCXLIII. anno Alexandri MXLIII. anno Alhigeræ DXXXVI. anno Perſarum DXI.* Attamen hanc conſequebatur hæc altera nota: *Hunc librum fecit dominus Petrus Cluniacenſis abbas transferri de arabico in latinum à Petro magiſtro Toletano, cùm eſſet ipſe abbas in Hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo Adephonſo, eo anno, quo glorioſus Imperator Coriam civitatem fecit* (1).

94. Planè Robertum Ketenenſem Alcorani interpretem, qui hoc ſæculo vixit, atque ex Oriente redeuntem, atque in Hiſpania Pampilone obtento ſacræ ædis archidiaconatu hærentem, magno ſtipendio ad id opus conficiendum Petrus Cluniacenſis conduxiſſe dicitur, agnovere Nicolaus Cuſanus in *Cribratione* eiuſdem *Alcorani*, & ex eo Ioannes Pitſæus *De illuſtribus Angliæ Scriptoribus*, ad annum MCXLIII. & Haubertus Miræus in auctario *De Scriptor. Eccleſ.* cap. 373. & poſt alios Auguſtus Pfeiffer Saxo in *Faſciculo diſſertationum philologicarum*, diſſertatione 4. Qui tamen, Erpenii fide, huic Ketenenſi comitem in ea tranſlatione adiungit Hermannum quendam Dalmatam.

95. Quo motus utique laudatus Siruela noſter ſuſpicabatur fuiſſe olim cum verſione Alcorani compactum in eodem codice aliquod aliud opus ex arabico id etiam in latinum converſum à Petro Toletano, eiuſdem Petri Cluniacenſis iuſſu, ad quod referri hæc nota poſterior debeat. Sed bene potuit Cluniacenſis iſte abbas binum interpretem applicare operi, quod optimè converſum haberi cuperet; cum vel Ketenenſis ea tranſlatio hodie à multis culpetur *tamquam parum accurata, & extra manifeſtas hiſtorias veram Arabiſmi ſententiam ſatis raro fideliter exprimens*, ut ver-

Hiſpaniæ familiarum aſſumento, dictum ſuprà *T. I. Lib. VI. c. 1. n. 14. ſeq.* fucum omnia meraſque eſſe præſtigias. Videndus Tamaius loco citato, & ad diem VII. Auguſti *T. IV. pag.* 413.

(1) Totidem atque ipſis fere verbis eadem hæc legas in Regiæ Bibliothecæ Taurinenſis codice CLVI. *T. I. pag.* 46 *col.* 1. atque item in Bodleianæ Ioannis Seldeni alio, *Claſſ. VII. cod.* 3419. ac demum in Io. Dan. Andr. Ianozki Zaluſcianæ Dreſdenſis, MDCCLII. *cod. CCLVIII. pag.* 77. quæ deſcribere ex aſſe placuit, atque eodem ſcripturæ ordine, nimirum ut uno obtutu Lector variantes lectiones obſervare, ac de vero huius verſionis auctore apud ſe ſtatuere ac iudicium ferre poſſit.

REGIVS TAVRINENSIS.

Illuſtri viro Petro Cluniacenſi Abbate præcipienti ſuus Angligena Robertus Kertnenſis librum iſtum tranſtulit anno Chriſti M.C.XLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno Alligere quingenteſimo trigeſimo ſeptimo. Anno Perſarum quingenteſimo undecimo. Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacenſis Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magiſtro Toletano cum eſſet ipſe Abbas in Hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo Adefonſo eo anno quo videlicet Imperator Coriam civitatem cepit.

BODLEIANVS.

Illuſtri Glorioſiſſimo viro Petro Cluniacenſi Abbate præcipiente ſuus Angligena *Robertus* Retinenſis librum iſtum tranſtulit A. D. 1143. An. Alexandri 1403. An. Al-Higiræ 537. An. Perſarum 511. Hunc librum fecit Dominus *Petrus Cluniacenſis* Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magiſtro Toletano, iuvante Monacho ſcriptore cum eſſet idem Dominus ac Ven. Abbas in Hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo Imperatore Aldefonſo eo an. quo idem Imperator Choream civitatem cepit & Saracenos inde fugavit.

ZALVSCIANVS.

Libri titulus

Illuſtri glorioſiſſimoque petro cluniacen. abbate precipiente ſuus angligena robertus retenenſis librum iſtum tranſtulit anno nat. Xr̄i. M.° C.° XLIII. anno Alexandri 1403. anno alhigere D.° xxxvii.°. anno perſarum D.° XI.°

Hactenus libri titulus. In eius autem fine legitur.

Hunc librum fecit dompnus Petrus cluniacen. Abbas transferri de arabico in latinum à petro magiſtro toletano iuvante petro monacho ſcriptore. Cum eſſet idem dompnus ac uenerabilis abbas in hiſpaniis conſtitutus cum glorioſo imperatore adefonſo eo anno quo idem glorioſus imperator choriam civitatem cepit & Sarracenos inde fugavit.

Eadem fere habet, è Bodleiano codice mutuata, Thomas Tannerus Epiſcopus Aſaphenſis *Biblioth Britanico-Hibernica* in Ketenenſi (*Roberto*) ſive Retinenſi *pag.* 454. E tribus autem his codicibus *Taurinenſis* recens eſt, ſæculo XVI. ſcriptus: *Bodleianus* epochen non habet, ſicut nec *Zaluſcianus* qui tamen *perantiquus* ab eius Bibliothecæ auctore dicitur; ille autem alter quem à Martino Siruela viſum Noſter affirmat, anno MCDLIX. exaratus dicebatur: concordantque omnes, in aſſerendo *Petrum Magiſtrum Toletanum tranſtuliſſe Alcorani librum de Arabico in Latinum.*

bis loquar eiusdem Erpenii [m]; sive *ineptissima est & sententias miserè subvertens, strigosa ad hæc nonnunquam & exilis in nimiam statim molem assurgit, ut nemo inde Alcorani intelligentiam sibi spondere queat:* quod in libro secundo de interpretatione Petrus Daniel Huetius ait. Et Ioannes Albertus Widmestadius iurisconsultus Germanus in *Theologiæ* suæ *Machometi* & *epitomes Alcorani* (quam Norimbergæ anno MDXLIII. editam vidit Alphonsus Ciaconius, quod in schedis docet) præfatione admonet Ketenensis translationem epitomen tantùm Alcorani esse. Præterea & à Iosepho Scaligero Petrus Toletanus, ut Alcorani interpres, alicubi laudatur: quamvis inter eos qui huic studio incubuerunt, tam in Latii, quàm in aliarum gentium idiomata id opus vertendi, laudatus nuper Pfeiffer, qui eos collegit, de Petro isto sileat (1).

[m] Ad *Suratam* 12. *Alcorani* quam edidit præfatione ad versionem antiquam.

CAPUT VI.

De IOANNE CIRITA *Taurocano abbate ordinis Cistercienfium.* ANONYMUS *Hispaniæ regni chronographus.* ORDONIUS & STEPHANUS *S. Rudesindi Vitæ auctores.* ANONYMUS *auctor* Historiæ Alphonsi VII. Regis Castellæ. ANONYMUS *alter auctor libri cui titulus:* Flores de Filosofia. PASCHASIUS *abbas canonicorum regularium.* MARTINUS *Legionensis canonicus, & abbas S. Isidori.*

96. IN Portugallia sub Henrici Comitis, & Alphonsi primi huius provinciæ Regis imperio vixit, atque anno huius sæculi sexagesimo quarto ad superos evocatus fuit, IOANNES CIRITA, abbas Taurocanus ordinis Cistercienfium, qui unà cum Guiscardo sodali suo *Equitibus militiæ de Avìs regulam* scripsisse dicitur, quam Chrisostomus Henriquez in huius sancti viri vita lib. I. *Fasciculi Sanctorum ordinis Cistercienfium* dist. 19. in publicum edidit, unà cum duabus eiusdem epistolis, alterâ ad Taurocanos monachos cùm renuntiato abbatiali munere privatus ageret in S. Christophori monasterio, alterâ ad Boemundum abbatem. Obiisse refertur XXIII. Decembris dicti anni MCLXIV. quod idem post alios Chrisostomus Henriquez in *Menologio Cistercienfi* nos docet.

97. De rebus eius plura scribit Bernardus Britto in Chronico vulgari Lusitano Cistercienfis ordinis lib. 2. cap. 14. ac duobus sequentibus. Interim disquirendum nos aliis relinquimus, utrùm Augustinianus seu Eremitarum fuerit monachus, antequàm Cistercienfibus à S. Bernardo in Hispaniam & Portugalliæ regnum missis sese & sodales suos aggregavit: quod Augustinianæ historiæ auctores referunt [n]. Ad hunc exstat S. Bernardi directa epistola, quæ numero 368. est, & ultima in prioribus editionibus, antequàm ex bibliotheca Oxoniensi auctarium aliarum hactenus ineditarum accessisset.

[n] Hier. Roman (*Augustinianus*) in *Hist. Eccles. Hisp.* Ms. lib. 6. cap. 44. Ioannes Marquez *Origen de los ermitaños de S. Agustin* cap. 15. §. 9. Thomas Herrera in *Alphabeto Augustiniano.*

98. Huius temporis forsan æqualis fuit ANONYMUS auctor *Chronici* (ut vocavit) *Gothorum*, sive *Historiæ* compendium usque ad mortem Alphonsi Henrici Portugalliæ primi Regis, quæ anno MCLXXXV. contigit, ab auctore continuatum. Latinè id scriptum fuisse apud Andream Resendium ex eius monumentis constat: quod & laudat Prudentius Sandovalius. Quædam autem eius fragmenta in Alcobacienfi bibliotheca à se reperta Antonius Brandanus *Monarchiæ Lusitanæ* part. 3. in prologo (*tradit*): adiungens originale ipsum, quod fuit Resendii propriis quibusdam eiusdem locupletatum notis, ostendisse sibi Emmanuelem Severinum de Faria cantorem Eborensis Ecclesiæ, virum aliàs de Lusitana omni antiqua re optimè meritum. Editum fuit ab eodem Brandano in appendice laudatæ partis 3. *Monarchiæ Lusitanæ.*

99. ORDONIUS monasterii Cellæ-novæ in Gallæcia monachus ac Prior hæc eadem tempora notavit, quibusdam in bonæ frugis monumentis memoriam sui relinquens. Scri-

(1) Vidimus Martini Siruelæ & Nostri de vero Alcorani libri interprete coniecturas: è quibus ea mihi magis arridet, quæ è Ioannis Alb. Widmanstadii præfatione descendit, nimirum: *Ketenensis translationem epitomen tantum Alcorani esse;* seu quod eòdem redit, Ketenensem Alcorani librum primùm in epitomen redegisse, moxque Arabicam eius epitomen in Latinum sermonem transtulisse. Consonat Gesnerus in eo, inquiens: *Alcorani libros IV. in epitomen redactos transtulit in sermonem Latinum*; & Tannerus loco citato, qui Ketenensem *in epitomen redegisse* (ait) *& ex Arabico in Latinum Mahumeti Alcoranum.* De *Petro* autem *Magistro Toletano* sinceri id est integri Alcorani textûs interprete, dubitare non sinunt quatuor unius labii codices in quibus legitur *Alcorani librum Petri Cluniacensis monitu aut iussu ex Arabico in Latinum ab eo translatum fuisse.* Quæ si cum iis conferas quæ præfati codices in ipso inscriptionis seu nuncupationis libri limine uno quasi ore de Ketenensi habent, nimirum *Robertus Ketenensis librum istum* (Alcorani) *transtulit*: postrema hæc multò præ iis, quæ de Petro Toletano in iisdem codicibus, leguntur generaliora esse, nec Librario minus seu codicis exscriptori, quam Interpreti accomodari posse deprehendes. Quibus addesis Petrum Toletanum, *ut Alcorani Interpretem* alicubi à Iosepho Scaligero laudari, ut Noster hoc eodem numero innuit. Annum autem quo Coria urbs Saracenis erepta fuit quatuor memorati codices MCXLIII à Christo nato designant: Cl. tamen Florezius magno nisu MCXLII. sive Eram MCLXXX. fuisse contendit *T. XXI. pag.* 314. *n.* 20.

Scripsit enim S. Rudesindi vitam, amplissimi huius monasterii fundatoris, qui primò Dumiensis, tandemque Iriensis [o], sive Compostellanus, præsul fuit munifica sanctitate clarissimus, & à Cælestino Papa III. in Sanctorum catalogum relatus. De quo latè agit historicus noster pius æquè ac diligens Ambrosius Morales lib. 16. historiæ cap. 36. [p] Quamvis enim S. Rudesindus anno CMLXXVII. prima die Martii ad superos abierit: nondum tamen aliquis res eius gestas pro dignitate literis consignaverat: quod Ordonius fecit, & post eum STEPHANUS eiusdem monasterii Prior, sancti confessoris miracula post mortem edita duobus libris comprehendens. Ut iam suspicio cesset Christophori Sandii in notis ad Vossium *De histor. latin.* Stephanum ab Ordonio non distinguentis.

[o] Aliàs *tandem Dumiensis*, ut Morales reliquit scriptum *en el santo viage* cuius libri statim mentio fiet.

[p] Cum aliis quos colligit Tamaius in *Martyr. Hisp.* 1. Martii pag. 26.

100. Duo hæc Ordonii & Stephani opera, Benedictini, quorum domus est monachi, simulque *S. Rudesindi testamentum* in codice adservant curiosa manu descripto versicoloribusque atque aureis literis passim ornato. Quem ibi Ambrosius Morales nuper laudatus vidit [q], adiungens custodiri quoque ab iisdem monachis eiusdem Ordonii Cællæ-novæ monachi & Prioris *Exhomologeses*. Ita ille in *Descriptione sanctæ expeditionis* regiis auspiciis à se factæ, de qua sæpè alias subiit loquendi occasio. Sed in historia nonnisi *Ex pomonogeron* appellatum hoc opus ait, instarque esse *Rationalis divinorum officiorum*. Cuius fini auctor hos versus affixit:

[q] Meminit d. lib. 16. cap. 36. & in lib. MS. *Del santo viage.*

Ordonius librum per Christum concedit [r] *istum,*
Bis denis annis septem supra mille ducentis.

[r] *Confecit* fortè, aut se donâsse monasterio significat (1).

Quos eræ inter Hispanos vulgaris annum MCCXXVII. hoc est Christi nativitatis MCLXXXIX. significare idem auctor censet.

101. Habemus tamen iam quicquid in Cellæ-novæ monasterio de S. Rudesindi rebus, dum viveret & post obitum gestis fuit, reverendissimorum PP. Godefridi Henschenii, Danielisque Papebrochii Iesuitarum diligentiâ è manibus Benedictinorum huiusce domus sodalium acceptum, industriaque in publicam lucem editum magno in opere *De Actis Sanctorum* 1. die Martii, quâ mortalem cum æterna vita is commutavit. Apud quos tamen unicum exstat opus tribus contentum libris, Magistro fratri Stephano eiusdem cœnobii Cellæ-novæ monacho adscriptum, quorum primus liber vitam, duo posteriores miracula referunt. Exemplum hoc se habuisse aiunt, postquam alterum accepissent, quod præseferebat scriptum opus fuisse *per Reverendos magistros fratres Ordonium & Stephanum monachos eiusdem cœnobii*: cuius exemplar fortè id est, quod Morales viderat.

102. Qua differentiâ moti patres doctissimi in eam sententiam ivere, ut existimarent, omne id quod continetur duobus primis libris, ab Stephano; quæ autem tertio, ab Ordonio conscripta esse; acceperant enim ab Hispania Stephanum Ordonio priorem vixisse. Commentarium eorum prævium ad sancti Rudesindi hanc vitam consule, si vis, lector. Certè auctor quisquis ille sit fine libri tertii sic loquitur: *Quia ea quæ nostris temporibus fiunt magis delectant, & meliùs memoriæ commendantur: ideo de miraculis B. Rudesindi nonnulla huic operi inserere dignum duxi. Tempore igitur claræ memoriæ illustrissimi Ferdinandi Regis genitoris gloriosissimi principis Regis Alphonsi, princeps quidam illustris & potens nomine Fernandus Roderici de Castro* &c. Qui Alphonsus patri Ferdinando successit in regno Legionensi à Castellæ regno seorsum habito, uti suprà diximus, anno huius sæculi octogesimo octavo.

103. Post hunc ergo annum historicus, sive continuavit opus suum, sive alterius adiunxit, quæ olim vel is vel alius commentariis digesserat. Huius operis partem aliquam, aut schedas antiquiores è quibus profecit auctor, Cælestinus Papa III. qui Hyacinthus proprio nomine, cùm adhuc esset S. R. E. Cardinalis & Apostolicæ Sedis Legatus in Hispania versatus fuerat, corpusque S. Rudesindi honorifice collocari concesserat, in hoc eodem Cellæ-novæ monasterio certè viderat. Siquidem in bulla solemnis canonizationis eius sancti viri [s], quam Summus Ecclesiæ creatus pastor edidit, pontificatus sui anno V. qui Christi fuit MCXCV. his verbis utitur. *Per multorum relationem agnovimus, & per ea quæ in libro rerum gestarum à Rudesindo Episcopo Dumiensi, qui requiescit in Domino, apud cœnobium, quod Cella-nova nomen, nos legisse fatemur, deprehendimus* &c.

[s] Apud Tamaium in *Martyrol. Hisp.* 1. Martii pag. 40.

104. Huiusmet ætatis fuit æqualis, ut credere par est, auctor innominatus Chronici latinè scripti *Rerum Alphonsi Regis Castellæ VII.* cognomento Hispaniæ Imperatoris, quod ad hoc usque tempus, quantumvis luce dignissimum & optimæ fidei scriptum lucem non vidit (2). Eo tamen usus

(1) Putarem pro *concedit*, aut *confecit*, restituendum *condidit*.

(2) Bis editum à PP. Berganza & Florezio diximus non ita pridem, scilicet *Libro VII. cap. IV. n.*78. in

usus fuit ad conficiendam huius Regis inclyti historiam Prudentius Sandovalius, qui prorsus debuit ostenso hoc limpidissimo fonte vulgari suæ narrationi auctoritatem præstruere. Æqualem verò eidem Regi, aut ætate paulò posteriorem fuisse, ex his eius verbis constat: *Sicut ab illis qui viderunt didici & audivi, describere ratus sum.* Hunc autem codicem, qui apud Sandovalium fuit, pervenisse postea ad manus D. Iosephi Pellizerii Regii historici membranis scriptum, docuit nos Pellizerius ipse in *Bibliotheca suorum librorum* fol. 146. ubi initium operis, & aliqua profert ex eius præfatione: observans inde aliqua notatu digna, præsertimque hunc librum penes Hieronymum Higueram olim fuisse, à quo mutilatum aliquot foliis fuisse coniectatur: eo forsan proposito, ut Iuliano Petri S. Iustæ archipresbytero, manuum suarum operi (qui auctorem se huius Chronici Alphonsi Regis in Pseudo-Chronico suo iactavit) contrariam aliquam ibi exstantem veri auctoris notam, è medio tolleret. Huius exempla habent Matriti Marchio Mondexarensis, amplissimæ possessor bibliothecæ, quâ optimè utitur, D. Ioannes Lucas Cortesius Dicasterii Matritensis criminalium rerum iudex; & Franciscus de la Sota Benedictinus, ordinis sui chronographus, qui quidem hanc historiam cum Notis propriis edere in publicum, dum viveret, iactabat.

105. Sub Alphonso Rege Castellæ VIII. cui *Bono* fuit cognomen, & qui anno huius sæculi quinquagesimo octavo Sancio patri successit, hoc est iussu illius, ANONYMUS conscripsit librum, *Flores de Filosofia* nuncupatum, vernaculâ huius ævi linguâ, quem non vidimus, sed laudat, verbaque inde refert, Dominus Sebastianus de Covarrubias in *Thesauro linguæ Hispanæ* verbo *Lazeria* (1).

106. Sub eodem floruit PASCHASIUS primus abbas monasterii canonicorum regularium S. Mariæ de Bene-vivere dioecesis Palentinæ, qui distichis latinis non omnino incultis conscripsit *Vitam Didaci Martinez de Villamayor* huiusce monasterii fundatoris, viri nobilissimi & optimi. Ea latet, nec proripuit se hactenus è curiosorum manibus, cuius carmina aliqua leguntur in libro D. Iosephi Pellizerii ita nuncupato: *Informe del origen, antigüedad, calidad, y succesion de la excelentisima casa de Sarmiento de Villamayor*, fol. 32. & 33.

107. Sub Alphonso altero Legionis Rege & Ferdinando eius genitore, vixit sanctitate præclarus, doctrinaque non quidem acquisitâ sed infusâ, mirabilis, MARTINUS presbyter, Legionensis Ecclesiæ, dum viveret, canonicus, idemque nunc in cælis protector: qui & abbas fuit insignis coenobii canonicorum regularium S. Isidoro Hispalensi in ea urbe sacri. Fama est ex rudi atque illiterato repentè doctissimum factum ab eodem nuper memorato Isidoro, ut Ioannis Marianæ [t] verbis utar, *oblato in somnis libro quem comederet*. Exinde intentus doctrinæ suæ, cudendis ad posterorum utilitatem sacris monumentis, non minus sanctissimè vivendi normâ æqualibus, quàm doctissimorum operum formatione quandocumque futuris, proficuus esse voluit. Asservantur apud canonicos iam dictæ Ecclesiæ Sancti Isidori non modò sacræ eius exuviæ, manusque integra scribendi adhuc gestum imitata; sed & libri plures etiam nunc inediti, & antiquissimo huius quo vixit ævi charactere scripti. Nempe

[t] Lib. II. c. 16. in fine.

108. *In Apocalypsin commentarius*, cuius meminit Ludovicus Alcazar in suis ad eundem hunc librum *Investigationibus* notatione 26. procemiali sect. 3.

In epistolas SS. Iacobi, Petri, & Ioannis Apostolorum.

Conciones ab Adventu usque ad festum Trinitatis. Singularesque aliæ his titulis inscriptæ:

Quod fratres non habeant proprium.

De prælatis Ecclesiæ iuxta curam suorum subditorum.

De obedientia.

De disciplina Ecclesiastica.

Qualiter iuvenes ab otio fugiant.

Qualiter senes ac iuvenes Deo servire debeant.

Ne monachi & canonici Regis curiam frequentare præsumant.

Ne monachi & canonici secreta principum scire appetant.

De translatione S. Isidori.

De Spiritu sancto.

De Sancto Ioanne Baptista.

De Ascensione Dominica. Et plures aliæ conciones aliorum Ecclesiæ festorum. Hæc omnia ex Ægidio Gundisalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Legionensis.*

Al-

in not. adiunximusque è Catalogo Bibliothecæ comitis Ducis Olivariensis, eius auctorem fuisse Monachum Benedictinum, Coenobii *de Silos* sive Exiliensis. Allata à Nostro ex eo verba: *sicut ab illis qui viderunt didici* &c. habentur in Florezii edito *T. XXI. pag.* 320. in præfatione.

(1) Exstant bina eius operis exempla in Bibliotheca Escurialensi, utrumque *Digramm. & Plut. II. sub n.* 8.

Alphonſus Venerus *Enchiridii* auctor adiungit inſignem, ut ait, librum ſic nuncupatum:

Concordiæ veteris & novi Teſtamenti (1).

109. Quo quidem ſanctiſſimo viro ita perfunctoriè laudato, ſæculum aureo veluti ſigillo claudimus, ut tamen ad ſuppoſititiorum claſſem qui ad idem referri debent flabello eventilandam nos transferamus: monito priùs, vixiſſe hoc eodem ſæculo Hebræorum Hiſpanorum verè coryphæos, Moſen Maimonidem eiuſque præceptorem Ioſephum Ben-Meir, Abrahamum Aben-Eſra, Ioſephum cum duobus filiis Davide & Moſe Kimkiis, Iehudam Levitam, & alios, quorum in *Bibliotheca Rabbinico-Hiſpana* proprio cuiuſque eorum nominis loco meminimus (2).

CAPUT VII.

AULI HALI, *ſive* HALONIS, De adventu D. Iacobi in Hiſpanias *carmen ſuſpectum. De Ioannis Tamaii fide & libris iudicium. Carmen iſtud ex Alvari Gomezii* Thaliſtiæ *verſibus pluribus in locis conſarcinatum fuiſſe oſtenditur. Huius tota eſt Hiſpaniæ deſcriptio, & ipſa à Ioanne Tamaio, quodam verſu de Ilipa, quæ patria ei fuit, mentione interpolata. Verè Halo, aliàs Alphonſus, poeta ſive grammaticus hoc tempore, cuius aliqua producuntur carmina.*

110. DECERTANDUM nobis iam eſt capite iſto & aliquot ſequentibus cum apocryphis, aut veriùs chymæricis auctoribus quos ætas noſtra in lucem protulit, quaſi ab hocce eodem duodecimo ſæculo per manus acceptos, occultiſque canalibus ad nos uſque deductos. AULUM HALUM, ſive HALONEM, poetam ut aiunt natu Burdigalenſem at civitate Toletanum, & IULIANUM PETRI huiuſmet ultimò dictæ urbis Eccleſiæ archidiaconum, intelligimus.

111. AULI HALI poetæ Burdigalenſis civiſque Toletani, *De adventu in Hiſpanias D. Iacobi Zebedæi filii* &c. carmen heroi-

(1) Martini Legionenſis (quem indigenæ vulgo *Sancto Martino* vocant) opera quotquot in Regio Legionenſis Sancti Iſidori Hiſpalenſis Cœnobio reperîri potuerunt, edita fuere Segoviæ iuſſu & impenſis Exmi. atque Illmi. præſulis Domini Franciſci Antonii Lorenzana & Butrón Archiepiſcopi Toletani civis item Legionenſis, duobus vol. fol. Typis Antonii Eſpinoſæ MDCCLXXXII.

(2) Huc referendum cenſeo, nimirum ad annum huius XII. ſæculi trigeſimum, indictum prorſus Noſtro *Gregorium Presbyterum Hiſpanum* auctorem *Collectionis Canonum & Conciliorum inſcriptæ* POLYCARPUS, Didaco Gelmiridi primo Archiepiſcopo Compoſtellano nuncupatæ; necnon: *Ordinis de celebrando Concilio*, aliorumque ad Ius Eccleſiaſticum pertinentium. Exſtat Florentiæ in Bibliotheca Riccardiana *Plut. S. Ordine II. n. XLI.* Nuncupatoriæ Epiſtolæ initium hoc eſt: *Dilecto Domino D.* (Didaco) *S. Iacobi Eccleſiæ Pontificali infulâ digne decorato* GG. (Gregorius) *Presbyterorum humillimus. Salutem. Petiſtis iam dudum & hoc ſæpe ut opus arduum & ſuper vires meas aggrederer librum canonum ſcilicet ex Romanorum Pontificum aliorumque Sanctorum Patrum auctoritatibus, atque diverſis authenticis Conciliis utiliora ſumens ſeriatim componerem. Id vero non iccirco à me inſcio placuit requirere ut aut veſtra excellens ſapientia huic labori vel etiam multo maiori non ſufficeret. aut plures ad id magis idoneos ac prudentiores voluntarie obſecundari præceptioni ſuæ non haberet. ſed ut in hoc magiſterio diu exercitatus ad alia maiora iniuncta inſtructior & paratior efficerer* &c. Codex eſt membranaceus ſæculi ut videtur XII. forma quartâ mutilus in fine, cui deeſt bona libri ſexti pars, ſeptimuſque & octavus integri. Deſcripſi αὐτόπτης Florentiæ Octobri menſe MDCCLVI. benigne id mihi indulgente Cl. atque Eruditiſſ. viro Ioanne Lamio eius Bibliothecæ Præfecto. Meminit huius Scriptoris atque operis Cl. D. Ioannes Andrès civis ac ſingularis amicus noſter *Epiſtolar. Famil. ad Carolum fratrem* nuperrime Matriti editarum *T. I. Epiſt. IV. pag.* 79.

ITEM *Alfonſum primum Luſitaniæ Regem*, cuius *Conſtitutiones Militum Sancti Michaelis ſive de Ala* anno MCLXVI. promulgatæ exſtant in Privilegiis Ordinis Ciſtercienſis Antuerpiæ editis MDCXXX. ITEM *Epiſtola ad Lucium II. Papam qua regnum ſuum tributarium Romanæ Eccleſiæ conſtituit Idibus Decembris Era* MCLXXX. Apud Baluzium *T. III p.* 78. *col.* 1.

Huc item pertinere exiſtimo *Alfonſum* huius nominis *Secundum* Raimundi & Petronillæ F. Aragoniæ Regem & Marchionem Provinciæ qui Era MCCXIV. Chriſti MCLXXVI. *Forum* id eſt *Leges* Turolio urbi, noviſque eius incolis conceſſit. Exſtant in Regia Bibliotheca Matritenſi Latinè atque Hiſpanicè duobus iuſtæ molis voluminibus. In Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. II. pag.* 157. *num.* 2701. inter poetas Provinciales, quos vulgus *Trobadores* appellat, legi: *Rey Nanfó de Caſtella.* 2. P. (id eſt *bina poematia*); atque illico ſuccurrit, hunc Alfonſum non Caſtellæ ſed Aragoniæ Regem fuiſſe eius nominis ſecundum, quem Poeſeos ſtudio deditiſſimum aliàs noveram; ac de eo cum in III.° præfati catalogi volumine; *Table des noms des Auteurs* &c. *pag.* 11. eundem codicem 2701. ita inſcriptum reperiſſem: *Alphonſe II. Roi d'Aragon, Trubador.* 2. *Pieces de Poeſie. MS.* 2701. aliquanto ſedatior effectus ſum; donec in D. Th. Sanchezium incidi qui omnem à me ſcrupulum abegit. Is enim in *Syllog. Poem. Hiſp. ante ann. MD. T. I. pag.* 74. *n.* 125. hunc Alfonſum inter Hiſpanos Poetas *cognitos* (id eſt uti ego interpretor *explorati nominis*) agmen ducere; eius autem *Eroticum* tantum *carmen* ſupereſſe ait: quibus & bina incerti argumenti Poematia in prædicto Valleriano olim Codice 2701. exſtantia adiungi debent. Huc etiam congrue referri poſſe exiſtimo *Alfonſi VIII.* Caſtellæ & Legionis Regis *Forum Conchenſe*, ſive peculiares eius urbis Leges illico ab eiuſdem recuperatione, nimirum anno MCLXXVII. Conchenſibus incolis & Colonis conceſſas. Exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. Q. Plut. III. n.* 23. quibus adiungitur *Forum de Telonearia*, ſeu *De rebus quæ pedaticum debent*; ſed hoc videtur recentius.

roicum ex MS. ut ait, Gothico codice erutum, correctum, & Notis brevibus illustratum, Ioannes Tamaius Salazarius *Martyrologii Hispani* auctor Matriti ex officina Didaci Diaz de la Carrera anno MDCXLVIII. in publicum emisit. Ut verò ipse fidem adstruat novo auctori, sic de inventione ait in Notis [u]: *Ut ut sit, carmen hoc qualecumque in manus nostras pervenit, in vetusto codice literis panè gothicis exaratum, cum alio* Carminum *libello, in quo varia Sanctorum Hispanorum sepulcralia, elegiæ, hymni, & istius generis alia, quæ in meo* Hispanico martyrologio *suis locis apponimus, continentur. Illum ergo codicem inter librorum molem cuiusdam Grammatici magistri, vulgò* El ciego de Toledo, *quam vænalem exposuerat librarius nomine* Andrada, *in ipsa urbe inveniens, cum aliis* MSS. *vetustioribus accepi, & continuo labore perlegi, exscripsi, & eruditorum bono excudendum proposui hisce notulis illustratum.* Specimen formæ characteris, quem pænè gothicum appellat, in epistola ad lectorem typis expressit, lectu difficilem & longævitatem, si non ludimur, abundè repræsentantem. Et quod magis me movet ad fidem ei non omnino denegandam, D. Iosephus Pellizerius chronographus regius in censura de hoc opere facta atque ei præfixa, innuere videtur sese codicem ipsum pervetustum gothicis characteribus exaratum vidisse (1).

[u] Fol. 4. pag. 2.

112. Sed cum codex iste, in quo non modò Halus, sed & epigrammatum sive carminum continebatur libellus ille unde Sanctorum Hispanorum elogia plurima Tamaius possessor ad martyrologium Hispanum transtulit, nusquam sit repertus, quamquam sedulâ conquisitus operâ librariam inter ipsius Tamaii fato functi supellectilem, & in amplissima Excellentissimi domini D. Didaci Arce Reinoso Placentini dum viveret Episcopi, & generalis Inquisitoris, quo nos Tamaii hæredes remiserunt, Bibliotheca: integrum cuique erit, hoc præiudicio interim silente, & inventoris fidem, & operis formam examini subiicere.

113. Ioannes Tamaius, ut hinc exordiamur, homo diligens & laboriosus, insignique copia librorum, quæ ad manum semper ei fuit in laudata bibliotheca Inquisitoris generalis, usus, non tamen cunctas ad scribendum attulit dotes quæ in historico maximè sacro desiderantur. Nam, ut prætermittam latinæ linguæ ignorantiam, quæ omnibus ferè versibus sese prodit, non dico elegantis & idonei sermonis cui aliqua deberetur laus, sed recti saltem & soloecismis vacui, de quo ad quemcumque latina etiam balbutientem verba provocare possum: totum se dedit in ulnas confictorum nuper auctorum in officina Toletana, qui omnes ei paginas & omnia illustrissimarum aliàs lucubrationum spatia nugis & fabulis intolerandis & enormibus implevere: adeò ut absque his vastum opus mole senoque volumine turgens, maiori ex parte, ad iustamque decrevisset formam.

114. Sed & quo adhuc magis premitur viri existimatio, quamplura ipsæ condituræ suæ, & aliorum recentiorum pro veteribus, antiquitatisque sigillo notatis monumentis venditavit: qualia sunt ferè omnia epigrammata illa Iuliani Toletani, Cypriani Cordubensis, & Anonymorum aliorum titulis inscripta, ac per totum opus, ubi tamen fictiones Dextri & contubernalium aliis fictionibus corroborari expediens visum, non in veris & certis confirmandis (quod mirè arguit stupidam hominis securitatem) sparsa. Accedunt his Breviariorum, & Legendariorum, ut appellant, veterum exhibitio frequens, non in claris & quæ sua veræ historiæ luce splendent, sed in difficillimis & apocryphis, seu veriùs falsis, quæ, nisi falsis etiam fulcirentur substructionibus, *perlucente iam* (quod Iuvenalis ait) *ruinâ* citò casura erant. De Ioanne Tamaio id breviter; ne partem hanc omitteremus litandi vero, & quod commissum fuit in Auli Hali libello facinus, hoc præiudicio faciliùs persuadendi.

115. Nîl nos videmus in toto opere quod quicquam antiquum sapiat; immo Ioannis Tamaii stilum atque morem ineptè sentiendi & rusticè loquendi non redoleat; si tamen demseris Hispani cuiusdam clarissimi anterioris sæculi poetæ consarcinata his fragmenta, quæ vel cæcutientium & lipporum oculis assutæ vilissi-

mo

(1) D. Iosephus Pellizerius doctrinæ alias minime vulgaris ac stupendæ lectionis vir, qui non modo characteris specimen, quo Auli Hali constabat codex in eodem Aulo iam typis edito repræsentatum viderat, sed & codicem ipsum autographum à Tamaio Salazario eidem exhibitum contrectaverat recensueratque (ut in censura præmissa operi testatur): veritati ac suæ ipsius famæ iniurius fuit, in pronuntiando *pervetustum exemplar, & Gothicis characteribus codicem exaratum esse;* planeque se hospitem in re Palæographica prodidit. Vel prima speciminis eius codicis scripturæ facies, atque unus *Auli Hali Poetæ* præfixus specimini titulus grandioribus fractisque literis quas alii *De Tortis*, *Gryphianasve*, alii *Monachales* vocant expressus, heri aut nudiustertius in furtivis officinis confictum edocet.

mo panno purpuræ inſtar ingerunt. Hic de quo loquimur Alvarus Gomezius *de Ciudad Real* eſt, Guadalaxarenſis eques, qui venâ ubere & amœna verſibus latinis & vulgaribus, maximè ſacris, pangendis laudabiliter vitam procudit. Nimirum Pauli epiſtolas ſub nomine *Muſæ Paulinæ*, & Salomonis Proverbia, & pſalmos ſeptem penitentiales nuncupatos, aliaque; item Chriſti Redemtoris triumphum, *Thali-Chriſtiam* inſcriptum, animi & elegantiæ pleno carmine ante ſeſquiſæculum edidit.

116. Huius poſtremi operis ſemel tantùm anno MDXXII. Complutenſi prælo ſubiecti exemplum, quod rarò iam inveniretur, fereque ignotus eſſet auctor, planè viſus Pſeudo-Haloni eſt ditiſſimus theſaurus, quo augmentum facere rei domeſticæ, cœptumque, aut conceptum iam *De adventu S. Iacobi Apoſtoli in Hiſpaniam* libellum, aliquot paginis augere poſſet. Ridicula hominis confidentia cum hominibus agere quaſi cum fungis aut ſtipitibus; perſuaderique furtum ſic manifeſtum è typis edito non ita pridem libro, cuius exſtare multa exempla neceſſe erat, latere poſſe; omniumque eruditorum hominum, qui bibliothecarum & bibliopoliorum nullum non angulum in dies excutiunt, oculos fugere!

117. Paginâ 16. ſymbolum Fidei, quod Iacobus Apoſtolus Hiſpanis populis prædicabat, duodequadraginta verſibus contentum, illud ipſum eſt quod in *Thali-Chriſtiæ* legimus libro 23. fol. 185 [x] Incipitque:

[x] v. 91.

Vult quicumque bonis ſecurum vivere cælis
Lucis opes, niveaſque domos, campoſque ſerenos
Sortiri, & menſis æternum veſcier almis:
Ardua vota nimis, quæ nonniſi viribus altis
Fas implere, fidem decet omni mente beantem
Catholicam veri teneat ſuper omnia Chriſti &c.

[y] v. 128.

Uſque ad illa de trina Deitate [y].

Quam non perſonæ diſcindunt gloria ternæ.

118. Pag. 23. alloquitur Iacobus beatam Virginem tamquam præſentem, refertque mœſtus ſe parum in ſua Evangelica expeditione Hiſpanica, quam eius ſuſceperat nutu, profeciſſe: ineptiſſimis porrò ſenſibus, qui ſanctæ Dei genitrici adhuc in vivis agenti applicari minimè poſſunt;

[z] v. 163.

[z] *Eia parens Domini, quæ & virgo & nupta, superni*
Quæ Regina chori, quæ lætis præſides arvis,
Quæ occiduas migrare ripas me compulis, eia
Dives opima, tuos ſecutus ordine nutus
Hiſpanias luſtro.

Quiſnam autem huc deveniens conciperet animo, importuniſſimam ſuccedere poſſe totius Hiſpaniæ deſcriptionem Iacobi verbis factam, alloquentis adhuc Chriſti matrem: quæ quidem deſcriptio totius libelli pluſquam dimidium occupat, eamque ex eadem *Thali-Chriſtia* clepere auſurum auctorem? Planè ita eſt, atque futura ipſa indicat eiuſdem oſcitantiam, qui tam diverſis in unum coagmentandis ne quidem grammaticas advocare regulas novit. Nulla enim eſt, quæ iam notatis verſibus, atque hemiſtichio iſti:

Hiſpanias luſtro,

adaptare valeat quæ ſequuntur, & iam ſubiicimus:

[a] —— *Quorum pede Calpes ad alta* [a] v. 167.
Loccobrutini primus faſtigia colli
Flectitur: hoc amplo quæ eſt preſſa Hiſpania gyro
Ulterior, quæ animoſa, ferax, mox fine reſurgit
Virgintaniaco, iuga quæ protenditur uſque
Citerior Pyrnea, &c.

Adaptatur certè his quæ in *Thali-Chriſtia* præceſſerunt, relativum illud maſculi generis. Integer enim hic eſt verſus:

Quatuor inque ſinus, quorum pede Calpes ad alta &c. (1).

119. Gomeziana hæc Hiſpaniæ deſcriptio Halonianis aſſuta non minùs centum ſexaginta tribus verſibus conſtat; cùm operis reliquum (demtis his, & aliis ab eadem *Thali-Chriſtia* tranſcriptis verſibus) ducentos, quos aſſerere ſibi centonis auctor poſſit, vix contineat. Cui quidem fidelis exſcriptoris laudem utique tribueremus, niſi nimio is erga patriam affectu in tranſverſa ductus, *Ilipæ* nomine, atque unius verſûs augmento alienæ operæ ſuperſtruxiſſet: hoc ſcilicet

[b] *Ilipa, quæ minor iſti nunc contiguior urbi.* [b] v. 257.

Ilipam Tamaius, in Beturia oppidum *Zalamea* eſſe, unde is erat oriundus, credidit: falſus & hic malè tranſcripto lapide qui ibi in Eccleſia cippus eſt, cui concha luſtralis aquæ innititur, cui quidem apertiſſimè inſcriptum legitur MUNICIPIUM IULIPENSE, non ILIPENSE, de quo, ne aliis fidem haberemus, proprios oculos ac mentem attentam, nec unum aut alterum ex oppidanis teſtes vocavimus, illac ab Hiſpali anno DCLI. Matritum tranſeuntes.

120. Verſus hic in *Thali-Chriſtia* deeſt, in-

(1) Initio ſcilicet libri X. Thali-Chriſtiæ v. 11. quo loco habetur Hiſpaniæ Chorographia, de qua ſuprà.

insertusque fuit aliis Gomezianis, ut consignaret auctor huic libello aliquam patriæ, quæ desiderabatur, mentionem iudicio suo perennaturam (1). Ast secus contigit, vestigium enim luculentum vel in eo reliquit mentis malesanæ, ac veranè aut falsa diceret, propriosve quorumcumque labores auctoribus suis adiudicaret, an furto aliis supponeret, tantundem habentis. Animadversione dignum est etiam, quò magis se falsator proderet, inadvertenter eum reliquisse Hispalensis urbis quandam memoriam à Ferdinando Rege III. Sancto in ea urbe relictam, cuius utique Halus eo antiquior, ac multò minùs Iacobi Apostoli verbis præteritum referentibus, non verò futurum prædicentibus, neutiquam potuit. Alvarus autem Gomezius, tribus sæculis posterior, potuit quidem mentionem habere. Gomezius (nonnulla) de quatuor Beticæ conventibus iuridicis quos Plinius descripsit [c]. Pro quibus hos Hali formator:

[c] Lib. 3. cap. 1.

Quatuor hæcque tenet conventus, Gadibus unus,
Ast alius toti fundavit [d] *nomina genti.*

[d] v. 185.

Hispalensem conventum intelligens; nam ab Hispali mutuâsse nomen suum universam Hispaniam quorundam fuit sententia.

121. Sequitur:

Quo titulum magni præscriptum marmore Regis
Cæsar habet, nunc Hispalis.

In *Thali-Christia* deest Hispalis nomen, quæ tantùm indicatur, non disertè appellatur, ut vidimus. Huius namque urbis illa nota est, quòd titulum Cæsaris adhuc servet in lapide à magno Rege posito: quo significare voluit auctor sanctum Castellæ Regem Ferdinandum, cuius auspiciis isthoc marmori sculptum legitur, supra Xerezienſem (ut vocant) urbis portam, vulgaris linguæ carmen:

Hercules me edificò,
Iulio Cesar me cercò
De muros y torres altas,
El Rey santo me ganò
Con Garzi-Perez de Vargas.

Et tamen commisit Pseudo-Halus, ut Iacobum Apostolum qui duodecim sæculis, aut veterem (si quis fuit) Halum, qui ferè uno sæculo Regem præcessit sanctum, de eo iam loquentes, ac monumentum gestorum eius laudantes, in ludum introduceret.

122. Conservavit idem transcriptor errores editionis *Thali-Christiæ*, quò magis furtum constaret [e]. (*Item in Thali-Christia fol. 70. p. 2.*)

[e] De Ana fluvio absconden te passim sese agro Laminitano v. 177. *Modò se inpræclusa resorbens Hostia.* Sic in utroque pro *Ostia* editum fuit.

——— *Quam Bætis circiter actis.*
Cursibus, ingrato brava haud dat robora ponto.

Ita excusum fuit contra mentem auctoris in opere isto, qui *parva*, non *brava* scripserat; & tamen huc veniens talpa fuit aut stertit Pseudo-Halus, qui parum advertit vigilantibus & oculatis tantùm succedere, ut alios ludificare possint (2).

123. Simili errore fœda est editio *Thali-Christiæ* in his versibus:

Hic Nebrissa manet, Bætisque est inter & æstus
Veneria & Colobona simul: quæ hic regia signo
Asta alio, verè hasta, suos quæ territat hostes.

Quem errorem in hybride hoc libello religiosè conservatum fuisse, oscitantia eadem auctoris fecit: qui distinguere & interpungere ita debuit:

Veneria & Colobona; simulque hic regia signo
Asta alio &c.

124. Mutavit & ex originali *Thali-Christiæ* textu quædam exscriptor, quæ mutari prosodiæ lex minimè permittit: in quibus poeticâ licentiâ decurtandi propria nomina usus fuit Gomezius, quale est hic versus [f]:

[f] v. 306.

Ensis adest, sonituque tumens Pampilonia magno.

cùm lex metri postulet *Papilonia*; & ita editum sit in *Thali-Christia*, fol. 71. p. 2.

125. Consequuntur geographicam Hispaniæ descriptionem apud Gomezium in isto opere ceterarum Europæ provinciarum aliæ similes ab illis verbis:

Multa manent dictanda notis &c.

quæ cùm minùs essent ad Pseudo-Hali propositum, intacta relicta sunt, & pro eis subrogata alia ineptissimam digressionem suam absolventis Apostoli rustica & inficeta, ac ne quidem sibi constantia, hæcce carmina:

En mater intacta hæc tuo sacro nomine visi
Oppida: nec labor improbus hiccine valet
Vincere ferocis tam subito pectora gentis:
Te

(1) In Thali-Christiæ edito *Lib. X. fol. 71. pag. 1. v. 8.*
Multiiugasque domos: hic primi est nominis Arsa:
Mirobrica, & magnæ non bello ignota Carissæ.
In Pseudo-Aulo *pag. 43. v. 256.*
Multiiugasque domos; hic prima est nominis Arsa
ILIPA QUÆ MINOR ISTI NUNC CONTIGUIOR URBI.
Mirobrica & magnæ non bello ignota Carissæ:
ut vel hinc perfrictam hominis frontem & summam in qua versabatur Poetices inscitiam nôris.

(2) In Thali-Christia *fol. 70. pag. 2.* non *brava*, ut Noster, sed *barba* in hoc versu legitur; apud Pseudo-Aulum, *pag. 36. v. 221. brava:* prono typographi utriusque lapsu pro *parva*.

Te satis ergo quidem cupiebam cernere. Quis te
Cerneret? O magnam! Non sunt mihi pectora, quæ se
Te capiant. Mihi sat erit omnia volvere, quæ sis.

Indigna prorsus quovis, vel qui primis labris poesin gustaverit, ac digna tantùm *Martyrologii Hispani* auctore.

126. Quid quod statim apparentis Iacobo Deiparæ placidissimæ Virginis miraculum eâ horroris & fragoris prævenit pompâ, qualem Christi iudicis in maiestate & iudicio venturi, aut, si Deo placet, in conspectum se dantis furiosi dæmonis apparatum magis decuisse, nemo refragabitur.

Vix ea fatus erat, cùm splendida subitò nubes
Cælicolûm totos loci penetravit amœnos
Sacrati latices: furibundo in tempore cælum
Contremens subitas nubilavit murmure luces.
Obstupuit Divus: quid multo? fumigat orbis,
Montis vicini flammis cacumina prorsus
Ignescunt: ipsas glomeravit gurgite flumen
Undas ferventes, concoquens litora fulmen
Cæsarisaugustæ (quo tot prodigia certant)
Ad sonitum tanti fragoris mœnia tremunt.
Quid ultrò? titubavit totus stellifer axis,
Pulverulenta reddens tunc omnia concava cæli.
Tempora temporibus dant sidera. Protinus omne
Quod penè corruerat, simul in iam corpore pulcro
Vertitur, has tetras virgo relegavit & umbras.

In quibus omnibus nec mica salis, ullave, aut congruo sensui, aut latinis, aut poeticis legibus constat periodus (1). Atqui in historiola (qualis ea sit aut cuius fidei, nunc non quærimus) huius miraculi, omnia rident & allubescunt, placata omnia sunt & affluentia suavitate [g]. *In hora ipsius mediæ noctis audivit B. Apostolus voces angelorum cantantium:* Ave Maria gratiâ plena, *quasi suavi invitatorio matutinale Virginis officium inchoando: qui statim flectens genua sua vidit Virginem matrem Christi inter duos choros millium angelorum* &c. Furor ergo non divinus poetarum, sed ægrorum atque insanientium Iulipensem arripuit Halum, ut sic deliraret.

[g] Exstat hæc *Historia* in Notis Tamaii ad hunc locum.

127. Sequitur S. Iacobi oratio ad præsentem sibi factam columna super Cæsaraugustana Deiparam:

Heus tu virgo parens, virgo pulcherrima, quæ tu.

Cui versui sex alios ex eodem *Thali-Christiæ* opere simili dolo cleptos, quamque potis est ineptissimè assutos ac pessimè cohærentes, subiecit. Ecce illos:

[h] *Qualiter & Libano cedri exaltantur in alto,*
Atque in palma Cades, viridisque in monte cupressus;
Tantum læta tuos extendis vertice ramos.
Tu terebyntus ades, placidi tu montis oliva,
Tu platanus aquis, tu myrrha & balsama; tuque
In Hiericontino rosarum semina campo,
Tu vitis.

[h] v. 369.

Hæc ex oratione apud Gomezium lib. 7. laudati operis [i], unius ex magis Christi Dei genitricem salutantis verba, redolentia quidem suum artificem. Cuius & sunt, aliunde tamen carpti [k], apes ut imitaretur variis insidentes floribus Halus, tria quæ sequuntur carmina cum initio quarti, ex ore Elisabethæ Mariam hospitem salutantis desumta, & ultimò dictis pessimè assuta, nec fideliter translata:

[i] Pag. 57.

[k] Ex lib. 6. *Thali-Christiæ* fol. 43.

Tu vitis [l]. *Mihi quò tanta est gloria, mater,*
Ut Domini miserum dignetur visere servum?
Fortunata domus! tecta hæc felicia, quæ te
Excipiunt!

[l] P. 77. v. 375.

Pessimè inquam assuta; cùm primus versus iam non constet, qui priùs apud Gomezium constabat integer, ita nimirum:

Sic ait. Unde mihi tanta hæc est gloria, mater,
Ut Domini &c.

Addidi, nec fideliter translata. Absurda enim sunt illa:

Mihi quo tanta est gloria?

germanis & latinis subrogata.

128. Quæ hinc leguntur solocis iam lanæ sunt:

——— [m] *Hispania felix hæc tua, te te*
Quæ capit unica, vivam per miracula tanta
Intueri mecum. Sed & ego, lux mea, felix
Æternumque ero.

[m] P. 77. v. 378.

Sæpiusque peccant in prosodiæ legibus: quæ quidem non veteri sed recentissimo ac personato Halo tribuenda sunt, utpote quæ inventis Pseudo-Dextri passim velificentur: qualia sunt Lætum & Vincentium *Libisocæ*, Aquilam & Priscillam *Arsæ* fuisse martyres, S. Iacobum Gallias & Britannias lustrâsse, aliaque.

129. Sed manum iam è tabula, ut moneamus Halonem quendam fuisse huius tem-

(1) Mirandum sane quod una Thali-Christiæ, quod ad Latinam phrasim & metri leges spectat (ut mittamus alia) cum ineptissimis his Pseudo-Auli ineptiis collatio, non attentiores cautioresque effecerit, qui id genus deliramenta calculo suo ut ederentur comprobarunt.

temporis, quod lustramus nunc, poetam (cuius aliqua superfuere ad nostram usque ætatem epigrammata), eundem cum eo, quem *Alphonsi Grammatici* nomine compellatum, Prudentius Sandovalius [n] auctorem laudat epitaphii pro sepultura Constantiæ Reginæ Alphonsi VI. uxoris:

Francia me genuit.

quod iam producemus integrum; eundemque ut suspicari possumus, cum Alone Asturicensi Episcopo, cuius *Compostellanæ* suprà laudatæ *Historiæ* auctores meminere (1); cuiusque, annis huius sæculi XXIII. ac XXIV. non uni aut alteri piarum largitionum instrumento subscriptum nomen legitur [o].

Epigrammata Halonis Grammatici hæc leguntur in MS. codice, qui fuit Petri Ruizii de Azagra, cuius codicis ipse Azagra meminit in Notis brevibus ad *Corippum Africanum* à se editum, quemque Ioannes Baptista Perezius reposuit in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca [p]; quem tamen Hieronymus Romanus de la Higuera in MS. *Hist. Toletanæ urbis* lib. 16. cap. 12. non *Halonem*, sed *Rollonem* appellare consuevit, antequam Pseudo-Iuliano incumberet eiusque de Halonis rebus testimonio fabricandis, quo de statim erit referendi occasio.

130. Epitaphium [q] HALONIS grammatici in sepulchro Constantiæ Reginæ [r].

Si generis formæque decus, si gloria mundi
Non benè fida darent, ne [s] memoretur homo,
Regum sanguis ego Constantia Regis & uxor,
His ornata satis, credito, viva forem.
At neque dant aliis, mihi nec potuere dedisse,
Quin genus humanum sorte pari sequerer.
Ergo precor, quicumque vides epitaphia nostra,
In me ne quæras nobilitatis opes.
Sed prece dulciloqua pius exorare memento,
Quò mihi culparum det veniam dominus.

131. Item aliud [t] in mortem eiusdem.

Si pretium pro morte dari novus ordo petîsset,
Et Deus omnipotens qui cuncta iubet voluisset,
Non Regum soboles Constantia morte perîssem,
Omnia nam mundi pro me pretiosa dedissem.
Nunc ergo, quia non potuit sors hæc generalis
Non venisse mihi, suplex peto, quò specialis
Cordis in altare mea commemoratio dignè
Fiat, ut inferni penitùs non tangar ab igne:
Ac procul effugiam, ne diræ torsio pœnæ
Stringere me possit; sed visio pacis amœnæ
In me splendescens concedat gaudia cæli,
Atque frui vitam secum per sæcula sæcli.

132. Aliud in eiusdem sepulcro.

Francia me genuit, Adefonsus Rex sibi duxit,
Gloria magna mihi, multaque pompa fuit.
Fortè rogas nomen? Constantia noveris esse,
Quod docet hic tumulus, & notat hic titulus.
Felix valdè forem, nisi me cita mors rapuisset;
Nam Regina fui vivere dum potui.
Sex liberos genui, mox quatuor hìc sepelivi,
Ipsa sequor statim, claustraque iam tumuli
Contineo: sed vivo Deo, cui supplice voto
Ut suplices rogito, idque rogans repeto.

133. Aliud in eiusdem sepulcro.

Dormit in angusto post gaudia vana sepulcro
Uxor Adephonsi, Constantia nomine, Regis,
Regalis proles, Francorum germine florens,
Consilii pollens: fuit huic sapientia sollers,
Constans, facunda, viguit benè religiosa
Omnibus & grata [u] . . . .
Sex liberos genuit, generatos hìc sepelivit
Quatuor; hos nempe quos [x] conspicis ipse iacere.
[y] . . . . . *gravidos moriendo clausit ocellos.*
[z] *Ac sepelitur . . . .*

Quatuor ista in Asturicensis codicis dicti Azagræ priore pagina, quæ vacua erat, epitaphia seu carmina scripsit possessor libri, quem Morales vidit, Hispanis characteribus, sed valdè antiquis, & ante quadringentos annos exaratis, ducta, referens (3).

[n] In *Histor. Alphonsi VI.* pag. 105.

[o] Sandoval *Historia de D. Alonso VII.* fol. 134. Franciscus Bivar. in addit. Braulionis ad Maximi Chronicon pag. 65. Ægidius Gonzalez in *Theatro Asturic. Eccles.* Colmenares *Hist. de Segovia* cap. 14. §. 15. Marchio Acropolitanus statim citandus.

[p] Marchio Acropolitanus in libro *Discurso por el Patronato de S. Frutos* §. 35.

[q] Asservamus hanc epigrammatum τετράδα inter schedas nostras, ex codice Toletano. Quibus, quandoquidem ita res postulat, variantes in apographo nostro lectiones, in margine adiiciemus. CARDINALIS DE AGUIRRE.

[r] Alphonsi VI. uxoris.

[s] *Ne moreretur.* in cod. Tol.

[t] Fortè eiusdem Halonis, quamquam non eiusdem fili (2).

[u] *Omnibus & grata vultu fuit & veneranda* Cod. Tolet.

[x] *Aspicis* Codic. Tolet.

[y] *Mater & hæc gravidos* &c. Cod. Tolet.

[z] *At sepelitur in hoc, sibi quod parat ipsa, sepulcra* Cod. Tolet.

(1) Extra dubitationis aleam videtur positum hunc Alonem Grammaticum eundem esse Episcopum mox Asturicensem, ab anno scilicet Christi MCXXII. ad MCXXXI. ut elicitur è variis eius ævi monumentis, quibus subscribit; præcipue vero è Concilio apud Sanctum Zoilum Carrionensem ad annum MCXXX. habito, ut ex Didaco Colmenario *Hist. Segoviens. pag.* 116. docet Cl. Florezius *T. XVI. pag.* 200. *num.* 112. & ex Alfonsi VII. Imperatoris privilegio Templo Sanctæ Marthæ de Tera, concesso X. Cal. Iul. Erâ MCLXVII. Christi MCXXIX. in quo legitur: *Tibi Abbati Domno Ioanni cum canonicis tuis qui cum gratia Venerabilis Patris Domni Alonis Asturicensis* &c. & mox in subscriptionibus: *Ego Alo Dei nutu Astoricensis Episcopus confirmo.* Congruunt præterea ævum, Alonis patria, & peculiare ipsi *Grammatici* cognomen.

(2) Eiusdem omnino Alonis, ut habetur in Toletano Ruizii Azagræ codice, ac *miniatis literis*, ut notatur in Regio Matritensi exemplo.

(3) In Regio Escurialensi sæculi duodecimi, ut videtur, codice *Lit. C. Plut. III. n.* 17. exstat Poemation ἀδέσποτον cuius auctor Alonem Grammaticum irridere, propositisque logogriphis irretîri velle videtur, scilicet ut ostendat nihil ipsi profore Grammaticalium præceptorum sarcinam, ut ab eorum tricis ambagibusque sese expediat. Gustum eius placuit sistere.

Propono quod dopnus Halo nunquam morietur:
Si nullus moritur. tunc Halo non moritur.
Sed nullus moritur. Nam si quis homo moreretur
Mortuus aut vivus morte sua caderet.
Forsan dicetur. Qui mortuus est morietur.
Sed quod præteriit non remeare licet.
At si quis moritur vivens. inconveniens est.
Nam mors cum vita non habet hospitium.

Epi- Nam

134. Epitaphium verò Bernardi Toletani Episcopi, quod habere se in manuscripto suo libro gothicis pænè literis exarato Ioannes Tamaius iactabat [a], non ullius Hali, aut Halonis, sed ipsius Tamaii est; nec ovo magis ovum, quàm hocce aliis eius carminibus simile. Quod idem censeas, lector veri amans, de illis aliis, quæ per totum Martyrologii Hispani opus carmina, epitaphia, epigrammata, quoquomodo vocari placuit, sparguntur.

[a] In Notis pag. 5.

135. Sed cur Ioannem Tamaium auctorem fuisse operis *De S. Iacobi adventu* verisimilius iudicavimus, quod Iulianus Petri S. Iustæ Toletanæ archipresbyter in Chronico suo Aulo Haloni attribuit? Promtum, dices, responsum est. Iulianus & ipse huius sæculi inventum, & fabulosus auctor est. Sed instas. Aut inventus fictusque ab eodem Tamaio, aut ab alio antea. Prius non dices, cùm iam olim ante Tamaii ætatem notum esset Iuliani Chronicon. Si posterius, quonam potuit modo à Tamaio fingi, quod pridèm in notitia erat Iuliani, sive eius qui Iuliani opera credulis intrusit? Audi sìs hunc Pseudo-historicum [b]: *Vivebat hoc tempore iam ætate decrepitus Aulus Halo, poeta Burdigalensis, donatus civitate Toleti ab Imperatore Adephonso VI. quem dicunt venisse ex Gallia cum D. Regina Constantia, filia Regis Gallorum Henrici, sorore Regis Philippi, cui munificus Imperator dederat villulam Arabicè dictam* Manalhabiam (1), *ab aliis etiam vocatam* villam Hallonis poetæ. *Semper enim hic poeta celebris fuit. Scripsit enim elegantissimo carmine adventum S. Iacobi Zebedæi filii ad Hispanias, fundationem ab eodem factam B. Mariæ Cæsaraugustanæ de Pilari, idque uno libro versibus heroicis. Vitam S. Elpidii, Iuliani, Saturnini &c. Blasii, Servi-dei, & aliorum, ad Paschalem usque Toletanum Pontificem elegantissimis versibus. Coronationem Ildephonsi Raymundi filii, epitaphia multa, quæ dedicavit D. Bernardo Archiepiscopo Toletano; & iam grandævus cecinit in præsentia multorum Pontificum, abbatum, & palatinorum eleganter panegyricum carmen, Sidonium Apollinarem imitatus, in laudem eiusdem Imperatoris. Obiit hoc anno Cal. Februarii, iacetque in sacello Ecclesiæ maioris quod est S. Margaritæ, cui ego tale compposui cœnotaphium:*

[b] In Chron. num. 633. ad ann. MCXXXII.

Dulce poetarum lumen, Gallæque & Iberæ
Gentis honos, numeris nobilitatus, Halo.
Patria Burdigali est vati: Constantia princeps
Attulit hunc secum Gallica regna sinens.
Ingenio felix, florens ætate poeta,
Eius honestati Musa Latina favet.
Cui nil turpe placet, cui displicuere profana
Omnia, Toleti Pontificesque canit.
Atque, Iacobe, tuos adventus ad iuga nostra,
Pilaris templum carmine concelebrat.
Hic fit Toleti civis, moriturque senectâ
Extremâ: cunctis civibus in pretio est.
Vita decens, mores placidi, sine felle venustas,
Vir pius hoc tumulo conditur Aulus Halo.

136. Hæc omnia Pseudo-Iulianus, ut Halonis poetæ memoriam in aliquot uti monuimus epigrammatis conservatam, oblatâ hìc aliorum eius operum notitiâ illustriorem redderet: quod vanus iste passim conatus fuit. Quod eius testimonium dignâ censurâ notatum dimisit in libello seu *Discursu historico patronatus S. Fructi,* sive Fructuosi, *in Ecclesia Segoviensi*, vir in paucis eruditus & amicus noster D. Gaspar Ivañez de Segovia Marchio Acropolitanus, iam hodie Mondexarensis, ex Hispaniæ magnatibus. Neque ideo existimare debemus, quicquam horum ab inventore, unà cum Iuliani Chronico unde superior est de Alone concepta fabula, confictum, & ex idealibus latebris in lucem productum. Plura enim huiusmodi, quæ nec formare cogitabat, ubique iactat se vidisse: ut ad conscribenda ea, quæ vix fidem inventura præviderat, veterum quamplurimis & exquisitis monumentis instructum venisse faciliùs persuaderet.

137. Et planè deperditum fuisse Alonis librum *De S. Iacobi adventu* in Hispanias, ab eoque fundata Cæsaraugustana Deiparæ virgini sacra æde, post Iuliani Chronicon editum Franciscus Bivarius conqueritur [c]. Quare non ullum hinc nascitur pro Tamaii bona fide argumentum. Potuit enim is nugacibus hisce adinventionibus addictus, uti Toletanus Higuera Dextri Chronicon loco deperditi atque olim à S. Hieronymo laudati dolo malo suppposuisse creditur: ita libellum Alonis à Pseudo-Iuliano, ut præstigiis luderet, dumtaxat appellatum, ad eam reducere quam præ se hodie fert figuram vitæ senium affectantis. Sed nec omittemus lectorem monere, ut animadvertat libelli hu-

[c] Commentario ad Braulionis & Helecæ appendices ad Maximi Chronicon pag. 15.

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II. E 2

Nam si contingat. contraria sunt in eodem.
Quod nunquam iussit summus Aristoteles &c.
¶ Interseruntur alia, clauditurque Poemation hoc disticho
Ergo cum vivus nec defunctus moriatur.
Nullus homo moritur. sic Halo non moritur.

(1) Forsan vicum, non prorsus ignobilem, *Menasalvas* vernaculè dictum, ad vigesimum à Toleto lapidem versûs Occasum.

huius carmina, barbara fermè, nulliusque vigoris aut animi, elegantissima vocari vix potuisse ab eo, qui tam idoneè in laudem Alonis versificatus est; sive is fuerit, quod iactant, antiquus aliquis, sive, quod re vera est, recentior Higuera: cuius quidem alii passim exstant huius commatis versus. Hæc interim nos, dum codex ille antiquus è tenebris aliquando caput denuò extollens aliter nos existimare cogat (1).

CAPUT VIII.

IULIANI PETRI *S. Iustæ Toletanæ archipresbyteri opera curiosè atque distinctè examinantur toto hoc libro, carboneque, uti falsa & commentitia, notantur. Eorum inventor Hieronymus Romanus de la Higuera Iesuita Toletanus, cuius historiæ Toletanæ* MS. *quædam producuntur ad rem testimonia. Iuliausne aliquis Petri hoc tempore Toleti vixerit? Iulianus Petri* Alvazil *non huc pertinet. De huius muneris* Alvazil, *seu* Alguazil, *arabico nomine. An quidam Conciliorum codicis Scriptor qui habitavit in Alcalaga. Ignoratio Higueræ de Petro de Riga* Auroræ *auctore. Frustra adduci pro Iuliani fide testimonia ex scripturis bibliothecæ Toletanæ Ecclesiæ, quibus adaptatum Iulianum suum finxit Higuera, cuius & in hac conformatione notantur errores. Quidnam ipse de se narret Pseudo-Iulianus. Plura hìc contradictoriè & inadvertenter ab eo iactata. Quænam opera sibi arroget. Inventum eiusdem de Eutropio historico Christiano à se è græca lingua converso, & de S. Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos, & aliis.*

138. NUSQUAM aliàs visus auditusve, primùm hoc prodiit sæculo in theatrum historicum, in quo veros tantùm rerum eventus, aut qui saltem existimantur tales, pronuntiari fas & æquum est, sub persona veteris cuiusdam latens IULIANUS PETRI, ut vocat se, archipresbyter S. Iustæ Toletanæ urbis. Nempe eius Chronicon, atque item Adversaria; necnon & *De eremitoriis Hispanis* brevem descriptionem, atque *Variorum carminum* ab eo factam *collectionem*, uno volumine, tanquam ex bibliotheca Comitis Olivariensis habita (2), Laurentius Ramirezius à Prato senator regius eruditissimus, sed qui hærere salebris his amabat, foras emitti anno MDCXXVIII. Lutetiæ Parisiorum curavit.

139. Sed quoniam magnum ad fidem examinandam rei momentum affert, inventoris huiusce vulgò nuper existimati ditissimi antiquarum rerum Hispanarum thesauri, cognitio: Hieronymus ille ipse Romanus Higuera est, Iesuitarum sodalis non vulgaris literaturæ, miræ tamen audaciæ ac securitatis homo in iis quæ nigra sunt

(1) Præter Scriptores Hebraico-Hispanos paulo antè à Nostro laudatos, nimirum *cap. VI. n.* 110. *huius libri*, & Rabbi Benachem Ben Sarûk, qui adulto iam sæculo IX. floruisse creditur: recensere hoc loco placuit eiusdem gentis popularium nomina & patrias qui sæculis XI. & XII. lucubrationes suas foras emiserunt: quemadmodum à D. Iosepho Rodriguezio de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustode in eius Bibliotheca Hispano-Rabbinica Matriti anno MDCCLXXXI. edita memorantur: apud quem peculiaria singulorum scripta videri possunt, nimirum:

SÆCVLO XI.

R. Samuelem Ben Chophnî Hacohen Cordubensem: R. Isaácum Bar Barûk Ben Alcaliia Cordubensem: R. Iehudam Ben R. Leví Barcinonensem: R. Samuelem è Iudæo Christianum, cuius est prælaudata à Nostro epistola ad Isaacum Synagogæ Subiulmetæ in Marochitano regno Rectorem: Rabbi Salomonem Ben Gabirôl patriâ Malacitanum Cæsaraugustæ incolam: R. Isaacum Ben Giath Cordubensem: R. Isaacum Ben Ruben Barcinonensem: R. Iosephum Ben Meir Halevi Hispalensem: R. Abraham Ben R. Chiia Barcinonensem: R. Isaacum & R. Moisem Abenezram Ben Isaaci, incertum cuiates. Quibus è Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit. M. Plut.* I. *n.* 20. adnumerandus R. Isaacus Beimiramus Salomonis Medici filius quem sæculo XI. inclinante, anno scilicet MLXX. vixisse Gesnerus tradit, in eo; vel saltem Hispanus interpres tractatûs eius *De febribus aliisque morbis in quinque libros distributi:* qui vulgo audit. *Los libros de Isaaque.*

SÆCVLO XII.

R. Moisem Oscensem alias Petrum Alfonsi à Nostro suprà, cap. 3. huius libri laudatum: R. Iosephum Hadaiian Ben Iacob Aben Sachal Cordubensem: R. Abraham Ben Meir Abenesram Toletanum: R. Iudam Leví Ben Saul Cordubensem: R. Ionam Ben Ganach, cuius item Noster *cap. I. libri VII.* meminit, Cordubensem: R. Abraham Haleví Ben David Ben Dior Toletanum: Cel. Moisem Maimonidem Cordubensem, incolatu tamen & cognomento Ægyptium: R. Mosem Ben Iehuda Ben Thibon Marimòn Granatensem: R. Mosem Gikatila Cordubensem: R. Becchaii Hadaiian Ben R. Ioseph Barcinonensem: R. Beniaminum Ben Iona Tutelensem: R. Abraham Ben Samuel Chasdai Barcinonensem: R. Mosem Ben Nachman Gerundensem. Eorum autem Scriptorum atque operum bonam partem in Regia Bibliotheca Escurialensi superstitem, atque à me olim in eiusdem Bibliothecæ codicum recensione descriptam, vidisse se, atque in usus suos retulisse bona fide testatur Cl. Bibliothecæ Hispano-Rabbinicæ Auctor in eiusdem Prologo.

(2) Exstitit quidem in Comitis Ducis Olivariensis Bibliotheca *Iuliani Petri Chronicon.* In eius enim autographo codicum MSS. Catalogo à Fratre Luca de Alahejos Escurialensi Monacho confecto *Lit. I. M. S. pag.* 198. legitur: *Iuliani Petri Chronicon M. S.* ANTIQUA NOTA, *forma* 4. Θ. 28. quæ verba ANTIQUA NOTA parum cohærent cum iis quæ Noster paulo inferius *num.* 141. de eodem chronico subdit.

sunt in alba mutandis, verisque ac falsis, dum in gentis nostræ honorem tendere viderentur, æquè habendis. Ille inquam Hieronymus Higuera, quem Dextri & Maximi, cum Braulionis & Helecæ appendicibus; necnon & Luitprandi Ticinensis Chronica, è Germania, & codice, qui olim fuit bibliothecæ Fuldensis, curâ Thomæ à Torralba eiusdem Societatis accepisse, iam sæpiùs, ubi exigebat res, prodidimus.

140. Quod ad Iulianum attinet, è bibliotheca Olivariensi, ut meminimus, opera hæc eius habuit Ramirezius, ut ipse ait in libri vestibulo, atque iterum in epistola ad eundem Comitem Olivarum nuncupatoria. Exemplum autem hoc ibi posuisse D. Petrum de Sandoval & Roxas Moræ Comitem ab alio D. Francisci fratris eius germani descriptum, apud quem id se olim vidisse Franciscus Bivarius alicubi reliquit annotatum [d], constat liquidò nobis ex confessione eiusdem D. Petri Comitis, dum Laurentio Cocco, viro docto atque huiusmodi rerum curioso indagatori in curia nostra degenti, deque hac re per epistolam eum interroganti, ad oram, uti rogatus fuerat, secunda Decembris anni MDCXLV. responderet.

141. Habeo penes me autographas literas cum chartacea Cocci supellectile olim coemtas. Verba eius vernacula in margine legi possunt [e], unde certissimam rei mutuamus fidem. Quod ex parte confirmat Ramirezius editor in laudata nuncupatoria epistola, referens Hieronymum hunc Higueram Iuliani operum quoddam habuisse exemplum. Nam quod item ait, extitisse aliud apud clarissimum virum Tarraconensem antistitem D. Antonium Augustinum, quod ad eum miserat abbas *Abis* ex ipsius Iuliani autographo, quod ea tempestate Ticini in Italia asservabatur exscriptum: sine ullo auctore, parumque verosimiliter ait; cùm tantus hic thesaurus vix potuerit non alicubi ab eruditissimo possessore iactari ac prædicari; exstetque bibliothecæ eius librorum MSS. index, nullaque in eo Iuliani huius aut operum eius mentio. Et quisnam ille abbas est *Abis*, Antonii Augustini æqualis, qui Scytham aut Ægiptium magis quàm Italum hominem præseferre videtur?

142. Hanc certè Iuliani primam inventionem in *Toletana historia* MS. sæpè sibi arrogat laudatus Higuera; sed tamen his verbis arrogat, quæ potiùs brevem aliquem Toletanorum Episcoporum catalogum, quàm id opus quod Chronicon hodie audit, vereque universalem Hispaniæ tam sacram quàm profanam historiam continet, significare apta sint [f]. Idem in prologo ad Luitprandi Chronicon Iulianum subdiaconum Toletanum testem advocat [g] ex libro *De ordine Archiepiscoporum* his laudatis verbis, quæ in Chronico [h] ferè eadem leguntur. Neque abnuendum est quin aliquam in prædicta historia Toletana Iulianæi Chronici mentionem habuerit. Locum indidem expromam, quasi fatalem omnium istorum quæ ab Higueræ manu post aliquantulum temporis prodierunt Chronicorum sufflaminandæ auctoritati; nec minus partium aut sectionum eorum aliquali substruendæ fidei: quæ turbatis primæ inventionis vestigiis, & confusis iam cum mendatio si quæ fuerunt veris, omnia in eandem conditionem suspicionis & incertitudinis pervenere. Ait ille lib. 18. cap. 5. utrâque linguâ à nobis repræsentatus:

143. *Muchas cosas de las que van en este capitulo estan sacadas de memoriales antiguos del real monasterio de Sahagun, y de las que se sacaron de un libro viejo de pergamino, que solia tener la libreria del monasterio de Santa Maria de la Sisla extra muros desta ciudad, escrito de mano, en pergamino, donde estavan los fragmentos de* DEXTRO, MAXIMO, LUITPRANDO, *y* JULIANO, *y cosas desta ciudad bien notables, que se vendiò à cierto librero desta ciudad con otros libros de mano; y el doctor Juan de Vergara dio por el veinte y dos escudos. Yo le vi en la dicha libreria, y de alli saquè algunas cosas bien dignas de saber. Vendieronse entonces alli unos otros libros de mano, que fuera justo se conservàran, que ya se han perdido ò deshecho, vi-*

Plura in capite isto contenta, deducta fuere ex antiquis schedis regii monasterii S. Facundi, ac de his quæ in libro veteri membranaceo exstabant, qui olim fuit in bibliotheca monasterii S. Mariæ de la Sisla extra muros huius Toletanæ urbis, manu exaratus in membranis, in quo erant DEXTRI, MAXIMI, LUITPRANDI, & IULIANI *Chronicorum fragmenta, resque aliæ huius urbis notatu valdè dignæ, qui liber venditus fuit eiusdem urbis bibliopolæ cuidam unà cum aliis pariter manuscriptis. Hunc viginti duorum scutorum pretio doctor Ioannes à Vergara redemit. Quem in prædicta bibliotheca nos vidimus, atque nonnulla ex eo scitu dignissima annotavimus. Venditi quoque ibi sunt manuscripti alii libri, quos iustum fuisset conservari; attamen deperditi iam sunt, aut dis-ie-*

[d] In comm. 3. ad annum Christi XXXIV. Dextri Chron. pag. 25.

[e] *Respondiendo à lo que se me pregunta, digo, que al Padre Geronimo Roman de la Higuera se le deben los tesoros de Julian Perez Arcipreste de Sta. Justa, y de Luitprando y sus Adversarios. Constame por haberme dicho el Padre Francisco Portocarrero de la Compañia de Jesus que dexó traslадar el Chronicon de Julian Perez à D. Francisco de Roxas, segundo Conde de Mora mi hermano: que este Julian Perez lo habia habido el Padre Higuera de la libreria de Fulda; y que era el primero, que en estos Reynos andava. Y yo saque una copia del que me dexó mi hermano, y se la di al Conde Duque de Olivares y de esta le trasladó D. Lorenzo Ramirez del Consejo Real, y de Indias, y le imprimió.*

[f] Lib. 14. c. 2. *Y assi en ninguno de los catalogos viejos se pone por Arzobispo* (Urbano) *ni en el de Julian.* Et cap. 18. *Y que le ponen los catalogos de los Arzobispos de Toledo, el de Juliano, el del Sagrario, y el del Señor D. Garcia de Loaisa.* Et in tractatu *De quatro linages de Toledo: de los Higueras, Romanos, Cuellos, y Peñas*, qui penes D. Iosephum Pellizerium fuit MS. *Pero Julian Arcipreste de S. Justa en las vidas de los Arzobispos de Toledo dice*, &c.

[g] Edit. Luitprandi Antuerpien. pag. 288.

[h] Num. 503. & 505.

viniendo à manos de quien no los conocia, con notable daño de las buenas letras: segun yo lo llorava el otro dia con un grave y anciano padre de aquella Casa, que se hallò presente al destrozo.

iecti eorum inter manus, qui eos minimè cognoscebant, cum ingenti bonarum literarum detrimento: de quo lamentabamur non ita pridem nos cum gravi quodam ac sene monacho illius Domus, qui stragi præsens fuit.

144. Habes fragmentorum Chronici de quo agimus Iuliani mentionem expressissimam, sed planè deperditi, si demas tamen nonnulla ea notatu digna, si quæ sunt, ab Higuera ex iisdem fragmentis huiusce Chronici desumta: quod specialiter non utique docet. Atque hoc testimonium eò magis evertit fabulam remissi ad Higueram è Germania & Fuldensi bibliotheca Iulianæi Chronici: quòd è libro historiæ iam laudatæ 18. transcriptum sit; cùm iam in 14. libri cap. 16. idem admonuisset auctor ante annos aliquot ex antea dicta Fuldensi bibliotheca se accepisse *fragmenta quædam* (nempe Chronicorum Dextri & Maximi, quorum nuper meminerat) *nonnullasque successiones, & catalogos successionum* (quæ verba eius sunt) *Hispaniæ Episcoporum*. Tam à vero longè est è Germania venisse integrum, quod possidemus, Iuliani Chronicon. Sed tantum (ut idem refert Higuera) catalogum Episcoporum Toletanorum, quo frequenter in eadem historia utitur.

145. Quod gratis quidem ei damus, causam istam ampliantes, quæ & ipsa, & catalogi veritas gravi quodam vulnere debilitata sunt ab eodem Higuera his verbis inflicto, quæ depromsimus ex toties adductæ historiæ lib. 16. cap. 1. [1] *Iulianus archidiaconus, inde archipresbyter Toletanæ Ecclesiæ, ait se inter opera sua reliquisse librum quendam genealogicum de nobilitate Mixtarabum Toletanorum, maximè Barrosorum, Portocarrerorum, Gudielium, & Pantoxarum. Neque tamen liber iste, aut ullus alius ex his quos auctor hic reliquit, nunc exstant.* Qua confessione videtur ipse Higuera sibi obstruxisse viam commendandi quicquam è Iuliani operibus, quæ deperdita asserit omnia. Plane verò, id in quo retulit de suis scriptis, liber est aliquis aut fragmentum libri: quorum huiusmodi aliqua, non tam duri sumus, ut vel ex Cissensi codice vel è Germania habere eum potuisse obstinatè negemus. Certè in Chronico, seu Chronici fine, ubi de suis scriptis Iulianus docens legitur, ne verbum quidem de libro isto reperias genealogico. De inventione affatim; unde colligi datur ex Higueræ penu & observationibus, sive iis quæ antiquitatis sigillo munita persuadere aliis impotenter voluit, catalogum brevem Toletanorum præsulum in Chronicon plenum & ex omni parte perfectum, quo Dextri, Maximi, & Luitprandi eo antiquiorum ludionum nugis confirmandis novus testis accederet, excrevisse. Quod semel & in genere dictum partibus infrà demonstrare conabimur.

[1] *Juliano arcediano, y despues arzipreste de Toledo, dize, que entre sus obras dexò un libro de genealogias de la nobleza de los Mozarabes de Toledo, principalmente Barrosos, Portocarreros, Gudieles, y Pantojas. Este libro, ni alguno de los que este autor dexò, se hallan,* &c.

146. Quæri nunc potest, fueritne aliquis huius ævi Iulianus, cui memorata hæc adaptari queant? Aiunt quidem, nec sine documentorum auctoritate. Primò producitur charta quædam donationis, seu legati canonicis Ecclesiæ Toletanæ relicti, his verbis: *In Dei nomine, ego Alvazil Iulianus Petri corporali infirmitate detentus, sana tamen mente, & gratuita voluntate pro remissione peccatorum meorum dono fratribus meis Ecclesiæ S. Mariæ de Toledo pro anniversario meo unam vineam*, &c. Integra legi potest in fine *Historiæ Toletanæ*, seu primi eius voluminis, D. Petri de Roxas Comitis de Mora iam laudati, anno MDCLIV. Matriti editæ.

147. Quominùs, verò hìc admittamus agi de Iuliano archipresbytero Toletano, quantumvis S. Mariæ canonicos Christiano cuiusvis status aut conditionis recepto more fratres suos vocare potuerit: nos cogit *Alvazili* munus, quod nomini suo testator præposuit. Hoc enim ex Arabica lingua desumtum, vulgareque inter Christianos etiam vocabulum, urbis aut loci rectorem seu gubernatorem importat: quod minimè clerico Toletano convenit. Petitis ex eodem ævo testimoniis id credere oportet. In Lamecensibus comitiis Henrici Regis Portugalliæ primi tempore habitis [k], si fictitia non sunt, *Omnes* (legitur) *de regno Portugalliæ obediant Regi, & Alvazilibus locorum qui fuerint ibi per nomine Regum; & isti iudicabunt per istas leges iustitiæ.* Latina *Regis Alphonsi VII.* MS. adhuc *historia* (1) huiusmet sæculi, ita habet de Zafadola Rege Saraceno loquens: *Quando hæc audivit, vocavit filios suos*

[k] Apud Ant. Brandanum in *Monarch. Lusitan.* tomo 3. lib. 10. cap. 13.

(1) Prædiximus bis editam à Berganza & Florezio, atque ab hoc, *Hisp. Sacr. T. XXI. à pag.* 320. Locus autem à Nostro adductus exstat in fine pag. 330. & initio sequentis; & in eo pro: *filios suos ex uxore*, restituit: *filios suos & uxores*: quæ lectio magis arridet.

ſuos ex uxore, & Alguaciles, & Alcaides, omneſque maiores ſuos, &c. Chronicon quoddam Gothorum ex codice MS. Andreæ Reſendii ab Antonio Brandano Portugalliæ hiſtoriographo editum [l]. *Era MCXXIX. octavo Calendas Septembris obiit Alvazil dominus Siſnandus.* Cuius Siſnandi meminit Salvatus in *vita S. Martini presbyteri Saurienſis*, de qua ſuperiùs mentionem habuimus, eodem uſus muneris vocabulo. *Verùm enimverò* (ait) *poſt longa annorum curricula ſub Adephonſi Regis imperio præfectum ſuum Alvazid Siſnandum Aben-Mir, qui tunc temporis Colimbricenſem urbem, Montiſ-maiorenſiumque municipium ſuo ſolerti pectore procreabat, reædificationem habere cœpit.* Fruſtrà ergo in legato iſto Iulianum hominem ſacris addictum quærimus. Iulianum, ſive Illanum (quod idem hominis nomen eſt) Toletanæ urbis præfectum eo inſtrumento deſignatum credunt ex noſtris quidam (1).

[l] Eodem tom. 3. *Monarch. Luſitan.* in fin.

148. Secundò, dicitur in almæ Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca librum ſervari manu exaratum gothicis characteribus Conciliorum Hiſpaniæ, cuius Scriptor ſui notitiam huic elogio commendatam in eo reliquit:

[m] *Finit liber Canonum Concilii*
nu me ro
Sanctorum patrum, ſeu decreta præſulum
fo li o rum
Romanorum feliciter.
Deo gratias.
hu ius
Iulianus indignus presbyter
ſcripſit, is,
li bri
Cuius eſt adiuvante Deo,
habitans
C. C. C.
In Alkalaga [n], *quæ ſita eſt*
ſuper Campum
L. I.
Laudabilem [o] *F. XVII. K.* ✠
5. Ian. TCXXXIII.

[m] Apud Moralem lib. 17. cap. ult. & apud Comitem de Mora in *Hiſtor. Toletan.* lib. 1. cap. 12. qui addidit quod inter lineas ſcriptum eſt de foliorum numero.

[n] De *Compluto* & *Alcalà*, & *Campolaudabili* plura habet D. Thomas Tamaius ad Luitp. Chronic. ex pag. 135.

[o] Apud Moralem legitur IV. *fer. Kalend. Iun. erâ TCXXXIII.*

Atque ad hunc ipſum à ſe ſcriptum codicem Conciliorum reſpexiſſe aiunt Iulianum, in Chronici fine, ubi ait Concilia Toletana ſæpè ſe tranſcripſiſſe, ubi & admonet ſe vixiſſe *Toleti, & aliquando in Alcalà, in campo laudabili.* In qua relicta ibi nota ſuæ habitationis, notæ illi Conciliorum libri conſona, mirè triumphant Iulianææ fabulæ propugnatores. Cùm potiùs maniſeſtè appareat, ob notam libri Conciliorum priùs obſervatam, impoſuiſſe Iuliano eius artificem, ut loqueretur de ſe congruè omnino his quæ libri Scriptor incertus ſibi adſcripſerat.

149. Tertiò adduci poteſt pro aſſerendo huius temporis Iuliano, Alphonſi Regis VI. epiſtola ad Petrum Toletanum S. Iuſtæ (uti vocat) Epiſcopum XIV. Februarii, erâ MCXX. (qui annus eſt Chriſtianus MLXXXII.) directa. Habuit hanc epiſtolam à D. Roderico Zapata canonico Cæſarauguſtano, & in ſenatu rerum indicarum ſub Philippo Rege II. conſiliario, Hieronymus Romanus de la Higuera quod ipſe refert eiuſdem *Tolet. hiſtor.* lib. 16. cap. 1. ex bibliothecæ magni Antonii Auguſtini vetuſtis ſchedis exſcriptam. In ea reſpondens Alphonſus Petri epiſtolæ, quâ eum ex urbe ipſa Toleto ad continuandam eius obſidionem hortabatur: ea de Iuliano ait, quæ, latina ipſa non adepti, dabimus ex vernaculis ab Higuera productis in latinum tranſlata [p]. *Fac ut Iulianus archidiaconus conferat ſe in hunc locum, ubi ego ſum, ſecretò & cautè. Cum eo enim mihi opus eſt nonnihil agere. Mane inveniet me quo loco Agalienſe monaſterium fuit, aut propè in Prætorienſi SS. Petri & Pauli, horâ poſt meridiem quartâ. Salve iterum, pater, & ſancte, atque ora pro me miſero peccatore.* Hunc ait Higuera eſſe Iulianum à ſe quandoque laudatum, qui ſcripſit *Vitarum Toleti Archiepiſcoporum catalogum.* Sed cùm hæc non aliunde quàm ex eodem Higuera ad nos pervenerint: ſedet utique Thomæ Tamaii monitum de hominis ingenio, quod, ne toties repetamus, in Notis eius ad Luitprandi Chronicon [q] videri poteſt.

[p] *Procurad que Julian arcediano venga à verme dò yo eſtoy, con ſecreto, y recato. Tengo ciertos negocios que comunicar con el. Hallarme hà mañana donde fue el Agalienſe, ò cerca de alli, en la Pretorienſe de San Pedro y S. Pablo, à las quatro deſpues de medio dia. Otra vez ſalud, padre, y ſanto, y ruega por mi pecador miſerable.*

[q] Ad annum DCCXLVIII. pag. 139.

150. Suggerunt & alia, non iam ut Iulianum aliquem per hos dies exſtitiſſe credamus Toleti presbyterum; ſed pro certitudine eius operum quæ circumferuntur, maximè Chronici, argumenta, qui ſeduci ſe his figmentis ſemel paſſi ſunt [r].

[r] Comes de Mora in *Hiſtor. Tolet.* lib. 1. cap. 12.

151. Primò id quod refert Iulianus [s], ex-

[s] In Chron. num. 625. & Adv. ultimo.

(1) In Bibliothecæ Regiæ Matritenſis codice Privilegiorum, Ambroſii Moralii autographo, fol. LXXXV. exſtat Adelfonſi VII. Imperatoris charta data Segoviæ VI. Cal. Iunii Era MCXCI. Chriſti MCLIII. cui ſubſcribunt Ioannes Toletanus Archiepiſcopus: Guter. Rodriguez Alcayde in Toieto: ALUAZIL IULIANUS DE CAPELLA &c. Item fol. LXXXIV. eiuſdem Aldefonſi alia menſe Septembri Era MCXC. Chriſti MCLII. cui ſubſcribunt Comes Pontius Maiordomus: Rodericus Muñoz: MENENDO ALGUAZIL teſtis. Item fol. CI. habetur Adelfonſi VII. donatio Toletanæ Eccleſiæ eiuſque Archiepiſcopo Cerebruno facta, Aldeæ de Cortes: cui ſubſcribunt Comes Petrus de Lara: Comes Lupus: Senior Fortun Lopez: STEPHANUS IULIANI ALGUAZIL &c.

expugnationi nempe se interfuisse Almeriæ urbis eamque carmine descripsisse, confirmari aiunt eo quòd in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca liber sit manu exaratus, qui opus hoc metricum unà cum *Historia rerum gestarum Alphonsi VII. Imperatoris* continet: quam historiam Iulianus ipse attribuit sibi Adversario 582. sive ultimo. Sed cùm novisset Hieronymus Romanus eo loci, quem frequenter adire solebat, prædictum exstare codicem non ullo auctoris notato nomine: fecit quod sæpè aliàs, nominavitque eorum, quæ ibi erant, proprio illius testimonio, auctorem Iulianum (1).

152. Æquè plumbeum est, atque eodem impulsu declinatur telum secundum, quòd scilicet in eadem bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ reperiatur liber quidam, cui titulus: *Biblia sacra versibus exposita*, qui Rigam quendam habet auctorem. Quem quidem Rigam fuisse archidiaconum Toletanum à Raymundo primo Episcopo creatum, eiusque libri Scriptorem, Iulianus nos monet in epistola Chronici præambula ad Albertum Furnensem. Attamen & hunc ibi librum Higuera viderat, quem fallendi occasiones captanti, proclive fuit fictitio archidiacono Toletano Rigæ tribuere apud Iulianum. Sed, quod mirere, ignoravit bonus pater huius libri, quem *Auroram* vocavit, auctorem Petrum de Riga fuisse appellatum, nec ultrà quàm clericum Rhemensis Ecclesiæ, Henrici Gandavensis qui laudat inter Scriptores Ecclesiasticos testimonio [t]. Exstat quidem opus non modò in Toletanæ Ecclesiæ, sed & in collegii sancti Bartholomæi Salmantina bibliotheca, ut audio; estque metrica explanatio Bibliorum, sive eorum partis (2).

[t] Cap. 22.

153. Tertium adiungitur eàdem responsione retorquendum. Ait Iulianus [u]: *Decimo quarto Decembris occisi sunt in persecutione Numeriani Imperatoris in urbe Beaci, consulari Holybrio Bæticæ provinciæ, Iustus, Sisinius. Isidorus Pontifex Hispalensis sanctissimus & doctissimus in horum laudem eleganter hymnum edidit*. Exclamatur hìc, & in cælum attollitur Iuliani diligentia, qui horum martyrum, cùm nomina tùm passionis locum solus memoravit, ab Smaragdo quodam Benedictino monacho S. Michaelis abbate doctus, qui eorum acta literis commendaverat, in bibliotheca eadem Toletana, unà cum vitis aliis Sanctorum, in membranis descripta. Certè laudari debuit potiùs quàm veteris Iuliani, recentioris Higueræ industria: qui cùm bibliothecam istam Toletanam frequenter excuteret, eâ tamquam armamentario usus fuit ad milites suos armandos, quibus hoc erat in mandatis, vera omnia ut everterent falsorumve aggestu deformarent. Dicam quod res est. Legit is in Toletano isto codice *Acta Iusti & Sisinii* sub Holybrio consulari passorum Numeriani Imperatoris tempore. *Iusti* & *Sisinii*, inquam, quomodo ibi appellantur; bibitque imprudens errorem. Haud enim Iusti comes Sisinius sed Abundius fuit, ut constat ex illo, quem Iulianus adducit, S. Isidori hymno in Missali Mixtarabico sive Isidoriano. Unde missi sunt à Baronio in *Romanum Martyrologium* [x]. Addidit tamen pro petulantia sua Iuliani artifex loci nomen, quod acta reticent (3). Et hoc existimatur congruum esse argumentum bonæ fidei Iuliani!

[u] Chronici n. 283.

[x] Eadem die xiv. Decembris.

154. Sed antequam ad particulares eum refellendi locos descendamus, è re erit de Iuliano nunc nos id, quod de se ipse deque suis operibus annotavit in medium producere; nec interim omittere quænam vel hic contraria aut improbabilia dixerit annotare. Filium se esse ait alicubi Nonnii Petri [y]. Cur autem non vocatus fuit Iulianus Nonnii, ut mos fuit illius ævi? Alibi [z] Petri Iuliani (patrum duorum prolem), Toletique natum, & baptismo lotum à Paschali Archiepiscopo Toletano [a], cuius principium ab eodem auctore ponitur [b] anno MLV. sicut & obitus anno MLXXV. sive MLXXIX. Intra hoc ergo vicennium, plus minus, natus Iulianus fuit, seu verè initio eius, ut colligere datur. Quî enim tardiùs potuit natus, tricenario scilicet minor, ad vicariatum sive regimen Toletanæ suæ Ecclesiæ, dum vacaret Sedes, cooptari? quod factum iam anno MLXXXV. quo ipso urbs Tonus D. Ioannes Antonius de las Infantas.

[y] Adv. 93.

[z] Chron. num. 641.

[a] Ibidem.

[b] Chron. num. 540.

(1) Memini me olim Toleti cum essem ad ann. MDCCL. lustrandis ac recensendis Amplissimi Canonicorum eius Ecclesiæ Bibliothecæ codicibus in pervetus Legendarium incidisse in quo cum alicubi pridem scriptum fuisset: *In Hierusalem Passio SS. MM. Iusti &c.* ceu clara fugientium semerasarum literarum vestigia demonstrabant: pro τῷ *Hierusalem* recenti manu subrogatum *Beatia*. Atque hunc alterum esse è codicibus quibus olim usus fuerat Hieronymus Romanus Higuera, retulit mihi Cl. Doctissimusque eius Ecclesiæ tunc Canonicus mox Decanus D. Ioannes Antonius de las Infantas.

(2) Cantorem & Canonicum Rhemensem vocat Fabricius in *med. & inf. T. V. pag.* 277. Eius opus *Aurora* inscriptum nullibi non exstat in editis Europæ Bibliothecarum Catalogis. Est & aliud opus *Aurora* inscriptum, sive de *Arte Notariatus*, cui glossas adiunxit *Petrus* quidam *de Unzola*.

(3) Fortassis hic codex fuerit in quo pro τῷ *Hierusalem*, *Beatiæ* urbis nomen subrogatum à veteratore fuit. Et subit eundem codicem esse.

Toletum capta ab Alphonso VI. fuit, eidem credimus affirmanti [c]. Peregrinationem item unà cum Raymundo Toletano antistite in Galliam suscepisse: in Portugallia quoque peregrinatum [d], & in Valentino regno in comitatu Bernardi Archiepiscopi Toletani, Apostolici per Hispanias legati. Temerè quidem & inadvertenter, cùm Valentiæ regnum in ditione infidelium Mahometanorum eo adhuc sæculo perseveraret. Tum Romæ semel atque iterum fuisse [e], senili iam seu decrepita ætate, hoc est erâ MCLXXXIX. sive anno Christiano MCLV. Ex archidiacono Toletano eiusdem Ecclesiæ archipresbyterum à Raymundo Archiepiscopo creari meruisse [f]: qui Raymundus hoc anno diem suum iam obierat, ut Ioannes Mariana docet lib. 10. cap. ultimo.

c Chron. num. 554. & 557.

d Adv. 398.

e Adv. 410. pag. 96. & in Chron. num. 641.

f In *Præfat. Chronici.*

155. Audivimus quoque eum anno isto MCLV. factum fuisse archipresbyterum, qui ante triginta circiter annos eadem dignitate mactus, referente ipso, adstitit coronationi Alphonsi VII. Regis, atque ad eum orationem habuit [g]. Centenario maiorem se scribere adhuc ait in fine libelli *De eremitoriis*; & perduxisse Chronicon suum usque ad MCLX. in calce Adversariorum. Sed nondum vivendi metam ei ponimus, qui alicubi scriptum reliquit (cùm de S. Isidori Mantuani, hoc est Matritensis, sacratis exuviis loqueretur [h]) factam fuisse primam earum translationem anno MCLV. à cœmeterio ad Ecclesiam S. Andreæ, secundam verò à Celebruno Archiepiscopo ad latus altaris SS. Petri & Pauli, cùm in pavimento ante dictum altare XXXVIII. annis priùs iacuisset. Vixit ergo usque ad MCXCIII. sive centesimum tricesimum octavum circiter ætatis annum. Id enim temporis ab initio Paschalis usque huc intercedit. Quam eius ætatem sic extendere ut naturæ leges supergrederetur, minimè debuit is qui fabulis suis propitia cupiebat legentium iudicia.

g Chronicon num. 623.

h Adv. 527. & 528.

156. Multa quidem tam longævus vir scribere potuit, & scripserit utique, si æquum & fas esset credere de se affirmanti tam nullius fidei (sic putamus) historico. Nam præter ea quæ diximus pro Iulianæis edita, de quibus sigillatim distincteque paulò pòst quæremus, sequentia idem Iulianus sibi attribuit opera:

157. *Historiam* scilicet *Regis Alphonsi VI.* Nempe in Adversariis 422. & 582. sive ultimo.

158. *Historiam Alphonsi Regis VII. cognomento Imperatoris*, quam Anonymo iam suprà (ignoratur enim auctor (1)) adscripsimus, Adversario ultimo. In *Historia Toletana Ms.* Patris Higueræ lib. 17. cap. 18. id quoque asseritur ex Iuliano.

159. *Historiam domini Bernardi Archiepiscopi Toletani*, primi post recuperatam à Mauris urbem. In eodem Adversario ultimo.

160. Historiam specialem *De obsidione & captione Toleti; ac de tempore captivitatis.* Ibidem.

161. *Vitas multorum Sanctorum* tam prosâ quàm carmine. Ibidem.

162. *Origines & successiones multorum nobilium Muzarabum & Toletanorum, videlicet Barrosorum, Nucumque, & Toletanorum, Godielium, Columbatorum, Ficulnorum, Portocarretorum, Pantoxarum, genus Munionis Adephonsi, Arlarum* (mendosè editum cognomen hocce credimus) *& similiter Alcarramarum.* Ita disertis verbis ibidem. Meminit huius operis, uti deperditi, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hist. Ms. Tolet. urbis* hisce verbis, quæ latina damus ex lib. 16. cap. 1. iam in superioribus utrâque linguâ in medium producta. *Iulianus archidiaconus, postea archipresbyter Toletanus, refert se inter alia reliquisse opus, sive librum genealogicum* De nobilitate Muzarabum *Toletanæ urbis, præcipuè Barrosos* (Hispanâ formâ hæc damus cognomina, ut notiora lectoribus reddantur) *Portocarreros, Gudieles, & Pantojas. Neque hic liber, neque alius ex his quos auctor hic reliquit, usquam exstant: qui sanè magnum attulissent antiquis huiusce urbis atque nobilium Muzarabum rebus lumen.* De hoc opere facienda nobis erit mentio, cùm Chronicon in examen vocabimus.

163. *Pro Officio Muzarabum.* Ex Adversario 434. hæc sunt: *Ego utpote archidiaconus priùs, nunc archipresbyter sanctæ Iustæ, defendi libris editis Officium Muzarabum, vel sancti Isidori Missale, Breviarium, Manuale, & Antiphonarium, quod primus reformavit sanctus Melantius Episcopus Toletanus*, &c.

164. *Volumen epistolarum, & bullarum, ac privilegiorum à sancto Eugenio primùm ad Raymundum de Patriarchali iure sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, satis longum.* Adversario ultimo.

165. *Librum carminum & panegiricorum* dicatum Alphonso VII. Imperatori. In Chronico num 639.

166. Carmina quædam *De captivitate*

Al-

(1) Monachum Benedictinum Exiliensis Cœnobii fuisse pridem diximus è Comitis Ducis Olivariensis librorum Catalogo.

Almeriæ. Hoc est carmen, quod servari diximus unà cum historia Regis nuper laudati Alphonsi VII. in codicibus MSS. Adversario ultimo.

167. *Epitaphia aliquorum Archiepiscoporum Toletanorum & virorum illustrium*, de quo (ait ibidem) exstat iustum volumen.

168. *Prologum in librum Soliloquiorum B. Ildephonsi Archiepiscopi Toletani, quod* (potiùs *qui*) *incipit: Dominus meus*. Adversario 412.

169. Translationes quoque has ex arabico in latinum:

170. *Historiæ Hispaniæ Rasis, Mauri Arabici*. Adversario 422.

171. *Averrois medici Cordubensis quorundam operum*. Ibidem. *Averrois* (inquam) qui sæculo integro post hunc interpretem suum vixit: de quo errore & anachronismo loco suo lectores admonebimus.

172. Item ex arabica, seu hebræa, in vernaculam Hispaniæ tunc temporis linguam,

Trium epistolarum in Tabulario S. Iustæ repertarum. Primæ *Iudæorum Hierosolymitanorum ad Hebræos Hispanos, præcipuè Toletanos, ut suffragarentur in morte Iesu Christi*, &c. *& ipsi noluerunt horum petitionibus consilioque consentire*. Secundæ *Responsivæ Toletanorum ad Hierosolymitanos*. Tertiæ, *in qua petebant Hierosolymitani Annas, & Caiphas, & Ioseph, & alii, ne si venirent discipuli Christi, & in primis sanctum Iacobum Zebedæi filium* (*sic omnino*) *nullo modo eos admitterent*. Adversario 421.

173. *Epistolæ* alius, *quam scripserunt Iudæi Toletani qui erant Hierosolymis, De Resurrectione Christi & adventu super discipulos Spiritus sancti, & quòd Apostoli loquerentur variis linguis, & de miraculis Petri*. Advers. 424. & Advers. 474. 475. 476. 477. Meminit & Adversario 10.

174. *Epistolæ, quam Rabbi Caleluten-sis* (scribe.......) *misit ad Moysen Hispanum Rabbinum maximum consistentem in Hierusalem, qui & venit cum literis de non recipiendis à Iudæorum Hispanorum synagoga discipulis Christi*. Adversario 424.

175. *Scripturarum* quarundam ex arabicis ferè mille, quæ erant in Archivo Toletano tempore Maurorum. Adversario 425.

176. Nec non de Græco in Hispanum,

Historiæ Eutropii historici Christiani, in qua multa de sanctis Apostolis Dei tractat, &c. Adversario 423. Eutropius quidem, cuius *Breviarium* exstat *rerum Romanarum*, utpote Italus, latinè scripsit, non græcè, neque compertum, gentilisne an Christianus fuerit. Hoc tamen eius Breviarium græcè vertit, auctore Suida, Capito Lycius. Vossium vide, si lubet, lib. 2 *De historicis latinis* cap. 8. ac *De historicis græcis* lib. 2. cap. 17. Nullum tamen (*verbum*) in hoc Breviario de Christo aut eius discipulis: quæ quidem nec ad alium ex Eutropiis, qui usquam fuerunt, memorati ab eodem Vossio [l], pertinere possunt. Quare hanc existimamus meram Pseudo-Iuliani fabulam.

[l] Dict. lib. 2. cap. 8. *De H.L.*

177. Item de Latino in Hispanum,

Epistolæ sancti Pauli ad Hebræos Hispanos, præcipuè Iudæos, qui venerant ex XL. *quos transtulit Nabuchocerdam Hieros........ & ad Zamorenses, qui dicuntur nonnullis vocati Numantini; & hanc apud se dicunt autographam conservare*. Adversario 426. Quæ insignis est fingendi audacia aut temeritas: de qua alibi.

178. *Historiæ, quæ erat in tabulario sanctæ Mariæ Cæsaraugustanæ de Pilari*. &c. (hæc est celebris historiola de apparitione Deiparæ Virginis Apostolo Iacobo, & ædificatione capellæ extra Cæsaraugustam urbem eius nomini, ut ferunt, dicatæ). Adversario 428.

179. *Historiæ sancti Memmii Mantii, primò Catalaunensis, mox Eborensis Episcopi, cuius corpus sepultum est in Hispania*, &c. Adversario 431. Unum ex duobus sanctis Memmio, & Mantio finxisse Iulianum, alibi erit comprobandi locus.

180. Transtulisse quoque se ait *Poemata Orontii patriâ Tarraconensis, Episcopi Illiberitanæ Ecclesiæ, ad quem Sidonius Apollinaris scribit*, &c. Adversario 433. Eiusdem Orontii meminit in Chronici num. 256. ubi appellat Episcopum Tarraconensem, quem *alii* (ait) *vocant Orientium, & fuit Episcopus Illiberitanus in Bætica, civis autem Tarraconensis, & Scriptor nobilis*. Diximus iam, cùm de Orentio ageremus, nullam sive huius sive Orontii, sed unam Oresii, mentionem in epistola 12. lib. 9. epistolarum Sidonii reperiri.

181. Memorat & Hieronymus Higuera in *Toletana historia* MS. [k] libelium, seu Memoriale Iuliani se vidisse, in quo annotaverat quosdam libros Ecclesiæ sanctæ Iustæ Toletanæ; atque inter alios *Historiam Arthuagi Cislæ monasterii abbatis tempore Sisebuti Gothorum Regis*. De qua dictum à nobis loco suo quid existimandum esset.

[k] Lib..... cap. 6.

182. Ecquidem hæc de se ipse, aut alii de Iuliano Scriptore (verane an falsa?) literis consignavere. Chronicon, Adversaria, *De eremitoriis* libellum Collectionum va-

variorum carminum à superioribus seorsum habuimus, eò quod edita iam simul hæc sint, uti diximus; atque item epistolas præsulum á Iuliano collectas cum eiusdem annotationibus, quibus adiunxit suas D. Laurentius Ramirezius in editione Antuerpiensi operum Luitprandi, ex schedis, ut suspicamur toties memorati Hieronymi Higueræ Toletani.

183. Sed de his strenuam, nec parum brevem, instituere opus est disquisitionem ad calcem huius Bibliothecæ veteris quam prosequimur depromendam, iactis dumtaxat hic fundamentis seu locis convincendi falsitatem Iulianææ suppositionis, ferè iisdem cum his quorum tenore usi sumus ad similium Dextri, Maximi, Luitprandique pseudo-historicorum, arguendas nugas (1).

CAPUT IX.

Duodeviginti ostenduntur loci, ex quibus refellere promtum est cuivis Iuliani Chronicon & Adversaria.

184. IULIANI fidem in Chronico & Adversariis multi redargutionum loci seu capita collabefactant, multi affligunt: quos omnes summatim dabimus, indicatis tantùm, non perpensis aut comprobatis exemplis confirmatos. Hoc enim maioris argumentum operis Iuliani scilicet hypobolimæi, fecimus.

I *Anachronismos sæpè committit: ea quæ infra tempora eius contigere, aut non eo tempore quo contigere, incautè memorans.*

II. *Contradicit sibi ipsi & aliis authenticis Scriptoribus, quorum fides non lubrica.*

III. *Desiderantur in his scriptis ea eius testimonia, quæ alii ex iisdem scriptis, priusquam ederentur in publicum, laudavere; aut non ea facie in publicum prodierunt, quam præ se ferebant apud laudatores.*

IV. *Depromit auctor ea quæ dicit ex Scriptoribus eo recentioribus; & ubi illi à vero deviant, cum his & ille fallitur.*

V. *Errores crassissimos, falsa, absurda multa passim continet.*

VI. *Impiis narrationibus piorum aures offendit, & sanctitatem iis tribuit de quorum sanctitate aliunde non constat.*

VII. *Homines duos in unum coagmentat, aut unum in duos dividit, ad conciliandas variantes sententias.*

VIII. *Sanctis quorum ignoratur natalis locus, Hispanos natales temerè asserit; atque item æquivoco usus, assignata his martyrii loca in martyrologiis, cum Hispaniæ aliis eadem facit.*

IX. *Eundem æquivocationis ludum in locis ludens, peregrè facta quæque in Hispania contigisse ridiculo ausu scribit.*

X. *Archiepiscopatus Toletani primatialem dignitatem à prima Evangelii apud nos promulgatione sæpissimè ac ferè omnibus paginis ridiculè & importunè inculcat.*

XI. *Hispanis Episcopis, qui non eò venêre, constare facit aliarum nationum Concilia.*

XII. *Hispanis Episcopis nuncupatas decretales summorum Pontificum fingit epistolas.*

XIII. *Quibusnam scripta sint Martialis epigrammata, ridiculè anxius est.*

XIV. *Ex iis quæ vidit monumentorum veterum inscriptionibus aut recentiorum auctorum observationibus, suas procudit.*

XV. *Ut emergat è difficultatibus heri aut nudiustertius, ut sic dicam, suscitatis, totum se in affectatas effundit expressiones.*

XVI. *Certis incerta addit & fabulosa.*

XVII. *Nova, inaudita, inverisimiliaque, & ab aliis indicta refert.*

XVIII. *Quibus ut fidem adstruat, fingit se ex nunquam aliàs auditis aut visis auctoribus, quorum opera laudat, profecisse. Inquiritur in ea omnia, quæ ex hisce derivavit fontibus. In re geographica Hispaniæ multa is temerè, multa ineptè, & antiquitati contraria excogitanda, dicenda sibi indulsit (2) *.*

(1) Videtur propositum Nostro fuisse singulas quæ præcedunt Pseudo-Iuliani Petri absurditates ad iustam trutinam exactas sub huius Bibliothecæ finem solidis rationibus atque argumentis refellere ac confutare: quod idem in MS. iustæ molis ac stupendæ doctrinæ volumine, in Regia Matritensi Bibliotheca superstite, in Flavii Dextri, Marci Maximi, Eutrandi & aliorum id genus Chronicis, abunde ab Eo præstitum novimus. Invidere tamen hactenus Hispanis nostris ut publici iuris fierent

.... *crudelia fata:*
Fata quibus nequeas opposuisse manus,
ut prosanus olim Poeta.

(2) In alio item MS. eiusdem Regiæ Bibliothecæ Matritensis volumine præcedentia octodecim adversus Pseudo-Iulianum loca singulatim à Nostro examinantur & refelluntur: quibus adiungit alium, nimirum: *Inculcata sæpius & affectata Ficulneorum Toletanorum & aliarum familiarum eiusdem urbis quibus assentari voluit apud Iulianum & alibi mentione, palam ostendit se Pater Higuera Pseudo-Iuliani architectum:* in quibus exquisitam Viri industriam & singularem patriæ historiæ veterisque Hispaniæ chorographiæ cognitionem non satis laudare possum.

Ad-

* Adnotare hoc loco placet nonnullos incertæ ætatis Scriptores Interpretesve omnino Nostro indictos, qui mihi dum hæc scriberem succurrebant; quosque non longe ab hoc in quo versamur XII. sæculo lucubrationes suas edidisse credibile est; cum eo adhuc tempore australior Hispaniæ plaga sub Maurorum iugo teneretur, nimirum:

I. *Alfonsum VIII.* al. *IX.* Castellæ Regem qui Mauros ad Ubedam sive ad Tolosæ Navas memorando prœlio superavit idemque scripsit Epistolas binas *De Saracenis profligatis; ac De Albigensium hæresi exstincta*, Basileæ MDLIII. editas; atque aliam *Ad Philippum Augustum Franciæ Regem* quam edidit Baluzius *T. II. Miscell. pag.* 251. Fabric. *T. I. p.* 71. *in fin.*

II. *Ioannem Toletanum*, cui in Bibliotheca Bodleiana *classi IV. n.* 1030. tribuitur versio ex Arabico libri: *De nativitatibus.*

III. *Ioannem Boniam*, (seu Boniæ) Valentinum Interpretem ex Arabico libri inscripti: *Sexagenarium instrumentum*, sive *Canones quadrantis universalis* Auctore *Alfachy* Saraceno. In Bibliotheca Galliarum Regis *Part. IV. pag.* 354. *col. I. cod.* 7416.

IIII. *Magistrum Martinum* Hispanum Physicum *Libri Geomantiæ* auctorem. In Bodleiana *Class. XVI. n.* 6714.

V. *Franciscum Nipham* Hispalensem *Alfragani Astronomi* ex Arabico interpretem. In Bodleiana *Classi V. n.* 1829.

VI. *Guillielmum Hispalensem*, qui *in Artem de cælo & mundo* scripsisse dicitur in Bodleiana *Classi V. n.* 1656.

VII. *Iacobum Toletanum* Monachum Eremitam quem plurima scripsisse ferunt. Gesnerus in eo: præter *Marcum Canonicum Toletanum*, *Dominicum Archidiaconum Segoviensem*, & alios à Nostro in Bibliotheca Scriptorum incerti temporis laudatos, de quibus inferius sermo recurret. Item: Huc refero *Petri I.* Aragonum Regis *Constitutionem adversus hæreticos Waldenses*, sive *Sabbatatos & Pauperes de Lugduno* anno MCXCVII. editam. Exstat in Baluzii appendice ad Marcam Hispan. p. 1384. & alias de quibus vid. Io. Alb. Fabric. *med. & inf. T. V. p.* 242.

BI-

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER OCTAVUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI TERTII SÆCULI.

PRÆMONITIO DE REGIBUS.

SUCCESSIONES Regum præmittere operæ pretium duximus, ut in superioribus libris, eo fine, ut sub quonam eorum se quisque fecerit merito scriptorum illustrem legentibus, duo simul ordines, cùm Regum, tum doctorum hominum, sive duæ Imperii ac doctrinæ facies, in conspectum veniant.

2. In Castellæ regno Alphonsus VIII. *Nobilis* cognominatus & *Bonus*, inchoavit sæculum iam vetus princeps, absolvitque vitæ cursum anno eius decimo quarto. Successit ei Henricus filius decedens anno MCCXVII. relicta regni herede sorore Berengariâ Alphonsi Legionensis Regis coniuge: quorum filius Ferdinandus, huius nominis tertius *Sanctus* vulgò dictus, à matre hoc eodem anno Castellano sibi renuntiato, patre verò anno MCCXXX. diem suum obeunte, Legionensi imperio susceptis usque ad sæculi quinquagesimum secundum simul tenuit. Hoc anno ad superos evolans, Alphonsum X. aliàs XI. *Sapientem* appellatum, utriusque regni heredem reliquit: quem anno MCCLXXXIV. vitâ functum, Sancius excepit IV. eius filius, *el bravo* cognominatus. Hoc decedente post undecim annos, hoc est MCCXCV. Ferdinando eius nato contigit, ut sæculo finem imponeret.

3. Hoc ipsum inchoavit in Aragonia Petrus cognomento *Catholicus*: cui filius successit Iacobus I. anno MCCXIII. huic autem Petrus eius natus anno MCCLXXVI. Petro Alphonsus III. anno MCCLXXXV. Alphonso Iacobus II. anno MCCXCI. Portugalliæ post Sancium I. qui obiit anno sæculi XII. Alphonsus II. usque ad XXIII. Alphonsus III. usque ad LXXIX. Dionysius, quod superest, Reges fuere. Navarræos ineunte sæculo Sancius VIII. seu *Fortis*, regebat, cui successerunt hoc ordine: Theobaldus anno XXXIV. alter Theobaldus LIII. Henricus LXX. Ioanna LXXIV. quæ Philippo Pulcro Galliarum Regi post decennium nubens, ad Francos Navarræ regnum transtulit.

CAPUT PRIMUM.

De DURANDO DE OSCA, *è Waldensium hæresi ad Ecclesiam recepto, & eius scriptis. De* ALPHONSO RAMIRI *Auriensi Episcopo, & eius S. Euphemiæ martyris, & S. Antonii abbatis historiis. De hac ultima quæritur. De* DOMINICO *Placentino antistite, eiusque Chronico* De Alphonsi VIII. rebus. *De* DIDACO DE CAMPIS *atque eius opere* Planeta *Toleti* MS.

4. CIRCA huius sæculi initium reliquiæ adhuc supererant Waldensium hæreticorum sectæ, quæ in Galliis maximè grassata fuit. Ex his quidam ad se reversi

ſi meruerunt in gremium recipi Eccleſiæ ab Innocentio III. tunc Pontifice. In quibus nominantur præcipuè DURANDUS, ſcilicet DE OSCA, quem nullus dubito ab eius nominis in Aragonia urbe cognominatum[l]; & Wilielmus de Sancto Antonino, cum aliis fidem catholicam ſolenniter profeſſis apud eundem Innocentium: quorum confeſſionis tenorem, & novi, quod ſibi impoſuerunt, inſtituti rationem continet epiſtola eius 78. libri 13. *Regeſti*, qui reſpondet anno huius ſæculi decimo: quæ quidem epiſtola inſcripta eſt Archiepiſcopo Tarraconenſi, & ſuffraganeis eius; impoſitumque in ea his omnibus, aut Archiepiſcopo cum ſuffraganeorum aliquo, ut pœnitentes eos iuxta Eccleſiæ ritum reconciliare procurarent. Pertinet quoque huc epiſtola Innocentii 77. iiſdem *Durando de Oſca, Willelmo de S. Antonino, eorumque fratribus* ſcripta (1).

[l] Et ita videtur Franciſco Boſqueto in Notis epiſt. 77. ſeu 76. Innocent. III.

5. His æqualis auctor Guilielmus de Podio-Laurentii (*Puy-laurens* vulgò audit) quem Gulielmus Catellus publici iuris fecit ad calcem hiſtoriæ ſuæ Comitum Toloſanorum in Chronici cap. 8. huius Durandi, eiuſque conſignatæ ſcriptis doctrinæ recordatur, dum ait: *Fuit alia diſputatio apud Apamiam, in qua ſoror Bernardi Rogerii* &c. *Fuitque ibi diſputatum contra Waldenſes ſub magiſtro Arnaldo de Camprano tunc clerico ſæculari arbitro à partibus electo: qui cùm eius iudicio ſuccubuiſſent, ex eis ad cor aliqui redeuntes, ad Sedem Apoſtolicam adierunt, & pœnitentiam habuerunt, datâ ſibi licentiâ vivendi regulariter, ut audivi. In quibus Durandus de Oſca fuit prior, & compoſuit contra hæreticos quædam ſcripta. Et tunc in quadam quidem parte Cataloniæ annis pluribus ſic vixerunt; ſed paulatim poſtea defecerunt.* Hæc ille.

6. Ceſſit è vivis erâ MCCLI. qui annus eſt ſæculi decimus tertius, in Sede ſua Aurienſi regni Galleciæ ALPHONSUS RAMIRI, aliàs FERNANDI, poſt triceſimum pontificii annum (2), ut in libris eiuſdem Eccleſiæ legitur: è quibus *Theatrum* eiuſdem ſcribens Ægidius Gundiſalvi Davila profecit[m]. Qui & ait præſulem hunc hiſtoriam quandam *De miraculis S. Euphemiæ martyris* (quonam autem ſermone quærimus) ſcripſiſſe; atque item à Græco in Latinum Vitam S. Antonii abbatis tranſtuliſſe, ſcriptam ſcilicet à S. Athanaſio; alia enim nunquam exſtitit. Et quis auderet poſt hunc hiſtoricum? Hæc tamen S. Hieronymi operâ in ſermonem venit Romanum[n], eaque vulgò creditur quæ in manibus omnium eſt, laudata à Gelaſio Papa inter ſcripturas à fidelibus ſuſcipiendas[o]. Nam Evagrii Antiocheni Epiſcopi alia in latinum tranſlatio, cuius meminit idem Hieronymus[p], periiſſe videtur. Quare non video quid movere potuit noſtrum Aurienſem Epiſcopum; niſi è latina Hieronymi verſione vernaculam dederit: quod magis credo (3).

[m] Tomo 3. *Theatri Eccleſ. Hiſp.* pag. 387.

[n] Ut ipſe ait in *epiſt. ad Pammachium* 101.

[o] In cap. *Sancta Romana Eccleſia* 15. diſt.

[p] *De Script. Eccleſ.*

7. Occaſione mortis Alphonſi Regis Caſtellæ VIII. quæ MCCXIV. contigit, laudamus hìc de rebus eius geſtis quandam hiſtoriam, cuius notitiam Hieronymo Romano de la Higuera Societatis Ieſu acceptam ferimus. Hic enim in toties à nobis memoratæ *Toletanæ urbis & regni hiſtoriæ* adhuc ineditæ libro 20. cap. 8. Chronicon citat, ſive hiſtoriam hanc manu exaratam, quæ olim fuit Comitis de Comares (immo Marchionis; & Didacum Fernandi à Corduba indicatum credimus, qui tertius fuit Marchio de Comares, & ultimus huius tituli; filius enim eius ex Ioanna Folchia Cardona ſuſceptus, & reliqui ſucceſſores Duces de *Cardona* & *Segorbe* appellari fuere); nunc autem, ait, penes Didacum de Frias Haro eſt Ocanienſem civem: cuius auctor, ut videtur, fuit D. DOMINICUS Epiſcopus Placentinus, poſt conditam ab eodem Alphonſo Rege urbem ſecundus. Si vera hæc ſint[q], Dominicus patriam habuit oppidum *Bejar*, à quo Duces ampliſſimæ Zunigarum domûs appellantur; electuſque fuit Placentinus Epiſcopus hoc ipſo anno MCCXIV. mortis Alphonſi; ſacro Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. ſequenti anno interfuit, ſed longè poſtea vixiſſe adhuc dicitur, uſque ad Ferdinandi III. ſancti Bæticarum expeditionum tempora, & annum MCCXXXII. & ultrà (4).

[q] Hæc quæ ſequuntur ex Ægidii Gundiſalvi Davila *Theatro Eccleſ. Placent. Eccleſiæ* tomo 2. pag. 484.

In

(1) Exſtat apud Aguirrium *T. III. pag.* 458. *n.* 201. *ad quos* etiam pertinet ſequens, *Archiepiſcopo & Suffraganeis Eccleſiæ Tarraconenſis* directa.

(2) Immo *poſt trigeſimum octavum* ſive etiam *nonum*: nimirum ab anno MCLXXIV. quo in Adami deceſſoris locum ſuffectus fuit, ut docet Cl. Florezius T. XVII. pag 95. à n. 1. & 8.

(3) Parum videntur arridere Cl. Florezio *l. cit. pag.* 99. *n.* 13. tributa huic Alfonſo ſcripta. In nullum certe eorum ſeu Latino ſive Hiſpano aut alio quovis idiomate hactenus incidi; cum celebriores Europæ Bibliothecarum catalogos frequens perluſtraverim.

(4) Huc iure videtur inſerendus *Romæus de Levia* (Livia) in Cataloniæ Principatu ordinis Prædicatorum Epiſcopus Toloſanus qui circa annum MCCL. ſcripſit: *Regulam honeſtatis Monachi; & De timendo & amando Domino Ieſu Chriſto proſâ & ligata oratione.* Apud Quetifum & Echardum *T.* 1. *p.* 161. & Fabric. *in eo.*

8. In bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ asservatur codex membranaceus cum hoc titulo: *Planeta*: de quo hæc annotata lego in exemplo meo librorum MSS. in ea exstantium. *Liber est de Christi regno, de B. Virgine, de S. Michaele, de anima beata, & de pace, auctore* DIDACO DE CAMPIS, *membranâ mediocri fol.* 1. 20. Ad oram autem hæc: *In tabulis huius libri in parte interiori hæc habentur verba scripta manu Ioannis Baptistæ Perez canonici Toletani, & Fabricæ præfecti.* Verba sequuntur, quæ ex Hispanis Latina damus: *librum hunc scripsit Didacus de Campis cancellarius regiæ domus Castellæ anno MCCXVIII. Vocavit eum* Planeta, *ex eo quòd septem libris constet, eiusque materia clarissima sit. In primo, secundo, & tertio, de Christo agit; & quomodo is in omnibus vincit, regnat, & imperat. In quarto de B. Virgine Maria sanctissima, deque eius laudibus atque dignitate, in expositionem salutationis Angelicæ. In quinto de Michaele archangelo ac de eius excellentiis, ac de beneficiis, quæ fidelibus semper contulit, & quotidie confert. In sexto de anima Christi, ac de animabus omnium beatorum. In septimo de pace interiori & exteriori, atque universæ Ecclesiæ. Dirigit hunc librum D. Roderico Archiepiscopo Toletano, cuius ibi sunt duæ epistolæ, prior post prologum, posterior in fine libri. In proœmio summis Archiepiscopum laudibus extollit, liberrimeque de Regibus & præsulibus, ac de eius temporis loquitur moribus, unico tantùm summo Pontifice excepto. Stilus est copiosus, absque eloquentia tamen.* Hucusque Perezius, vir valdè eruditus, & iudicio præstans, qui ex canonico dictæ Ecclesiæ datus fuit Segobricensibus in Valentiæ regno Episcopus (1).

9. IOSEPHI ABEN ISAAC Iudæi quidam medicæ doctrinæ commentarius anno Christi nati MCCLXVII. Toleti exaratus exstabat in bibliotheca Scorialensi (2).

CAPUT II.

De S. ANTONIO *Lusitano*, PATAVINO *passim appellato, atque eius mysticis & moralibus scriptis. Vitæ eius Scriptores, insigneque cuiusdam eidem æqualis de doctrina divinitùs ei infusa ineditum hucusque testimonium. De* ANONYMIS *duobus, stupendi* de los corporales de Daroca *miraculi dicti, celebratoribus. De* FRANCISCO XIMENIO, *eiusque* Historia restaurationis Hispaniæ. *De* RODERICO XIMENEZ *Toletano Archiepiscopo, atque eius pace belloque gestis rebus, multiplicique eloquentia & obitu extra Hispaniam, inque Hortensi Cisterciensium monasterio sepultura. Ineditum eius* Breviarium *scilicet* Ecclesiæ Catholicæ, *sive historiam veteris & novi Testamenti, satis prolixum opus, servari apud D. Ioannem Lucam Cortesium Matriti.* Rerum Hispaniæ Cronicon *quo tempore ab eo scriptum. De peculiaribus eius Ostro-Gothorum, Hunnorum, & Wandalorum; atque item Romanorum historiis, non rectè dubitari.* Arabum historiæ *certissimum esse auctorem. Sphalmata in his omnibus propter sæculi barbariem. Iornandes ex Roderico emendatur. De harum omnium historiarum vulgari translatione aliqua notantur, atque* Historiæ Hispaniæ *continuatione. Regis Ferdinandi sancti vernaculam historiam non esse Roderici. De aliis eius scriptis ineditis. De* PETRO RIBERA PERPEJA, *qui omnia hæc Roderici Toletani opera Catalanâ linguâ reddidit.*

10. SEQUITUR clarissimum sanctitatis lumen simul & doctrinæ ANTONIUS Lusitanus, vulgò PATAVINUS dictus, quod è Patavio Italiæ nobilissima urbe ad cælum anno huius sæculi primo supra tricesimum evolaverit. Non hìc propositum nobis est de vita eius angelica & miraculosissima quicquam post dignissimæ historiæ tot ac tam idoneos editores repetere; industriéque sæpiùs actum de novo agere; summatim tantùm dicam, Ulyssipone natum, ex canonico regulari, sodalitii Minorum tunc temporis à S. Francisco Assisiate inventi sacramentum dixisse, primumque inter sodales theologiæ professorem

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi huius codicis apographum è Toletano *Plut.* 5. *num.* 5. desumtum, cura & studio Cl. Andreæ Marci Burrielii, cui & nos olim cum autographo conferendo nostram operam impendimus. Inscribitur *Planeta;* opus nempe septem libris discretum: in quibus *De Christo: De Beatissima Virgine Maria: De Archangelo Michaele: De Anima*, atque *De pace* tractatur: auctore *Didaco de Campos Clerico Regis Castellæ Cancellario, qui scribebat anno Domini MCCXVIII.* Plura de hoc Scriptore D. Iosephus Rodriguez de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. pag.* 510. in eo.

(2) Frustra hunc codicem quæsivi in catalogis Hebraicis nostris Escurialensibus, atque in Hispanó Hebraica Bibliotheca D. Josephi Rodriguezii de Castro.

Sancius Aragoniæ Infans Iacobi I. Aragonum Regis filius Archiepiscopus Toletanus à Mauris ad annum MCCLXXV. occisus scripsisse dicitur *Litanias & hymnos in laudem Genitricis Dei Mariæ* apud Hippol. Marraccium *Biblioth. Mariana* T. II. p. 351. & Fabric. *in eo.*

Andreas de Albalát Episcopus Valentinus Ordinis Prædicatorum ab annó MCC. XLVIII. plurimas edidit *Constitutiones* in synodis Valentinis, annis MCCLV. MCCLVIII. & alias ex parte à Cardinali Aguirrio *T. III. Concil. Hisp. à pag.* 506. editas.

rem Bononiæ creatum, in eum reportatæ ob doctrinæ claritatem, & sacrarum habendarum ad populum concionum excellentiam, famæ apicem ascendisse, ut à Gregorio IX. Pontifice *Arca Testamenti* appellari iure optimo meruerit; eoque concursu, attentione, atque profectu audientium ubicumque de verbo Dei publicè diceret, sacrum hoc munus exercuisse, qualem Hieronymi Plati Iesuitæ [r] luculentissimis verbis Lucas Wadingus, Minorum ordinis inclytus chronographus, prodit [s]. Abreptus in flore ætatis Patavii iacet, magnaque religione ab Italis omnibus, nec minùs exteris, eius sepulcrum frequentatur. Scripsit

[r] *De bono statu Religion.* lib. 2. cap. 33.
[s] *De Script. ordin. Min. in S. Ant. Lusitano.*

11. I. *Sermones quadragesimales*, & *de tempore*, Parisiis per Badium editos anno MDXXI. Raphael Maffæus eiusdem ordinis correxit, auxit, & marginalibus illustratos Notis prodire fecit Venetiis ex officina Io. Antonii Bertani MDLXXV. in 8.°

12. II. *Sermones de Sanctis*, quos post alias editiones Carolus recudit Rouillard Parisiis anno MDCXLI. operâ Ioannis de la Haye Parisiensis Regii ecclesiastis, *Bibliorum magnorum* compilatoris: quibus adiunxit:

13. III. *Expositionem mysticam in omnes fermè sacræ Scripturæ libros, vel ab ipso S. Doctore scriptam, vel ex eius sermonibus decerptam.* Item

14. IV. *Concordantias morales S. Scripturæ, prædicatoribus ad virtutes commendandas & vitia condemnanda utilissimas.* Has Lucas Wadingus anno MDCXXIV. Romæ apud Alphonsum Ciaconium ex antiquiss. codd. MSS. Ara-cælitani cœnobii, Urbano VIII. dicatas, edidit.

15. De rebus sanctissimi ac doctissimi viri totâ vitâ gestis, patratisque post mortem miraculis, multa supersunt sive domesticorum sive non domesticorum commentaria. Eundem Wadingum consulere lector Antonii, immo & virtutis, amans poterit primo *Annalium Franciscanorum* volumine. Hieronymus à Ponte Italicè, Ioannes Franciscus à Rodrasem Polonicè, Antonius de S. Maria, Christophorus Moreno, Franciscus Lopez, Matthæus Aleman Hispaniarum linguis, hoc est, Castellanâ, Lusitanâve; alii aliis Spartam hanc amplissimam ornavere.

16. Adiungemus nos non vulgare de eo atque eius doctrina à Deo infusa testimonium F. Thomæ Galli, vulgò dicti Abbatis Vercellensis anonymi in commentario ad S. Dionysium Areopagitam, qui asservatur manu auctoris exaratus in bibliotheca Serenissimi Sabaudiæ Ducis. Hic ait: *Multi penetrârunt arcana sanctissimæ Trinitatis, sicut expertus sum in Antonio ex Minorum ordine, in familiari consuetudine quam habui secum: qui parum instructus disciplinis sæcularibus, tam brevi mysticam theologiam est adeptus, ut cælesti amore intus perustus, foris divinâ scientiâ illuminaret.* Hæc eius Antonio æqualis verba ex MS. produxit, & in syllabum *Scriptorum Pedemontanorum*, sub nomine *Abbatis Vercellensis* coniecit, Andreas Rossottus Cisterciensis (1).

17. ANONYMOS duos hìc sistimus, Catalanum alterum qui vernaculo provinciali, sive uti appellari solet Lemosino idiomate, alterum Darocensis in Aragonia Ecclesiæ canonicum, qui & ipse, ut suspicor, eodem sermone literis tradiderunt stupendum editum anno MCCXL. à Deo miraculum pro certitudine realis præsentiæ corporis Iesu Christi domini nostri in Eucharistiæ sacramento, corporalibus, seu pallâ corporali (sic vocat Ordo Romanus) quâ sacrificatum fuerat, sex hostiarum sanguine delibuta: qui hodie vividus & recenti similis hostiæque post quatuor & ultrà sæcula incorruptæ adhuc manent, eâque, quâ decet religione in Darocensi urbe asservantur (*Misterio de los corporales de Daroca* apud nos audit): cuius mentionem sub Iacobi Regis Aragoniæ primi huius nominis tempus patrati, omnes Aragonensium, immo Hispanarum huius sæculi rerum, historici constanter habuere [t]; specialemque commentarium Gaspar Michael de las Cuevas, eiusdem Ecclesiæ Darocensis canonicus, è monumentis his duobus veteris illius ævi desutum anno MDXXXIX. Compluti edidit.

[t] Martin de Viciana *Histor. de Valencia*. Petr. Ant. Beuter. in *Histor. Hispaniæ*, Pet. de Medina *Grandezas de España*, Mariana lib. 13. c. 1. Lanuza *Hist. Eccles. de Aragon.* tom. 1. lib. 2. cap. 27.

18. Darocensis viri quem diximus memoria suggerit nobis Darocensis alterius notitiam exhibere hìc, FRANCISCI XIMENII nomine, ex eadem urbe presbyteri: qui anno huius sæculi quinquagesimo vixisse dicitur, ac *Historiam restaurationis Hispaniæ* scriptam (quâ autem linguâ, Latinâve an Lemosinâ, non dicitur), reliquisse. Hunc verò auctorem, si quis fuit, ineditum hactenus, Valentinorum Scriptorum nullus quod sciam hucusque laudavit. Unus etenim

(1) Mirum quam ieiune de Sancti Antonii Patavini scriptis Lucas Wadingus in *Scriptor. Ord. Min.* Romæ MDCL. & Ioannes à Sancto Antonio *Biblioth. univers. Francisc.* Matriti MDCCXXXII. egerint. Nihil apud utrumque hunc Scriptorem legas, nisi: *Scripsit Quæstiones Quodlibetales Venetiis MCCCCXCIII. in folio editas.*

nini Franciscus Boil Sardus S. Theol. magister, ex instituto Mercenariorum, Regiusque Philippi IV. ecclesiastes in historia *Cameræ angelicæ Deiparæ Virginis del Puche regni Valentini* cap. 5. auctorem hunc laudat, atque eius fide Ioannes Tamaius Salazarius in Notulis ad *Aulum Halum.*

19. Miror tamen uni Boilio hunc Scriptorem cognitum, invisum aliis omnibus: qui quidem repertæ campanâ quadam huius venerabilis S. Mariæ de Podio, sive del Puig aut del Puche, iconis, recuperati Valentini regni cœpti tempore, multis meminere: quorum postremus Gaspar Escolanus diligens patriæ suæ historicus, lib. 7. cap. 6. post Beuterum, Bernardinum Gomezium Miedem, Martinum Vicianam & alios, inventionem huiusce imaginis narrat; nihil autem de campanæ illius olim Gothicis literis scripto elogio, ubi adventûs in Hispaniam Deiparæ Mariæ sanctorumque trium Apostolorum Petri, Pauli & Iacobi mentio diserta legeretur, adiungit, vel ex traditione illius gentis ad posteros propagatum; nedum ut auctorem rei laudet hunc Ximenium inventioni æqualem: quod referre is dicitur apud Boilium Tamaiumque. Nempe, ut ultimi huius utar verbis, refert Ximenius prædictus se inventioni huius sacræ imaginis interfuisse, & tintinnabulum sub cuius cavo effigies delituerat virginea conspexisse, in eoque foris expressas Virginis & SS. Apostolorum, Petri, Pauli, & Iacobi fusiles iconas demiratum fuisse & in circulo seu limbo nolæ has sigillatim Gothicis characteribus literas perlegisse. *S. Maria ora pro nobis. Imago tua sit nobis tutrix, quæ fuit ab angelis in lapide sepulcri tui dedolata, & ab eis adsportata, ac Apostolorum adventu decorata. Servi tui te colimus. Abige fulgura, tonitrua sonitu campanæ quam fecimus erâ DCLX.* Quæ iudicio meo, maiori testimonio probari æquum esset, quàm hoc est latentis etiam nunc & unica unius laudatoris fide probati Scriptoris (1).

20. Ingens huic sæculo & Hispaniæ nostræ cùm dignitatis ac rerum pace belloque gestarum, tum doctrinæ multiplicis nomine, RODERICUS SIMONIS, vulgò XIMENEZ, Archiepiscopus Toletanus, ornamentum præstitit. Origo ei regnum Navarræ, familia nobilissima sive *de Rada*, sive *Tison*: quæ utraque ex paterno & materno potuit genere ad eum pertinere. Nam avi sui D. Petri Tison meminit ipse in charta donationis abbati & monasterio S. Mariæ *de Fitero* regni Navarræ erâ MCCLII. hoc est anno MCCXIV. factæ [v]: qui famâ clarus fuit duodecimo sæculo Aragonensium procer ex eorum numero qui *Ricos hombres* vulgò audiebant [x]. *De Rada* verò Navarræorum stirpe Rodericum progenitum apud veterum conquisitores monumentorum non obscura fama est [y]. Stephanus certè Garibaius rerum Navarræ haud parum gnarus Rodericum Ximenez de Navarra, nec aliter, vocat [z].

21. Parisiis literas didicit, quarum quidem & morum gravitatis nomine ætatis iustæ factus, eò gratiæ apud Regem suum pervenit, ut privatus etiam auspex fieret pacis Alphonsum inter Castellæ, Sanciumque Navarræ Reges initæ. Quod recens meritum viam munivit, ut in Martini Toletani præsulis anno MCCVIII. è vivis erepti locum ipse ad hanc totius Hispaniæ amplissimam dignitatem assumeretur. Quam quidem tot egregiis factis, tot pietatis, prudentiæ, fortitudinis, misericordiæ gestis decoravit: ut nunquam non Rodericum in omnibus, quæ sive sacrorum apud nos principis, sive Saracenorum perpetui hostis munera respiciebant, illius temporis historiæ loquantur. Post biennium auctor Alphonso Regi VIII. fuit [a] Palentiæ veteris Castellæ (*urbe*) academiam instituendi, quæ post aliquot annos in eam, quæ Salmanticæ totius orbis celeberrima nunc audit, translata fuit. Nec diu pòst Romam ad Innocentium III. amandatus, Cruce-signatis omnibus qui bellum Hispaniense adversus Mauros excidium genti minitantes sequerentur, veniam pecca- to-

[v] Adducit eam Hieronymus Higuera *Hist. Tolet.* MS. lib. 20. cap. 5.

[x] Meminit ipse Rodericus, ut monet Surita lib. 1. *Annal. Arag.* cap. 53.

[y] Ex fide Francisci Rades de Andrada idem Higuera ibidem docet.

[z] Lib. 13. *Comp. hist.* cap. 4.

[a] Mariana lib. 11. cap. 22.

(1) De huius campanæ inventione & circum ipsam epigraphe; necnon de lapideo Beatissimæ Virginis Mariæ, quod eâdem contegebatur, simulacro, late Fr. Franciscus Martinez è Sacro Mercenariorum Instituto, in vernacula historia *De la Imagen sagrada de la Virgen Santissima del Puig*, edita Valentiæ 1760. 4. cuius narrationis fidei nihil profectò detractum vellem; de aureo tamen numismate, cuius icon pag. 61. visitur, in eius facti confirmationem adducto, quasi hac occasione à Iacobo primo Aragoniæ Rege percussum fuerit: est quod Lectores admoneam, non eius Iacobi, nec alterius ex Aragoniæ Regibus esse, neque ullo modo ad nos pertinere; cum manifestissime recens numus Venetus sit ex iis quos vulgus *Zecchinos* vocat, atque ita inscriptus: SIT. T. XPE. DAT. Q. TV. REGIS. ISTE. DVCA. sive: *Sit tibi Christe datus quem tu regis iste ducatus,* nimirum in antica, in qua Beatissima Virgo Maria circumdata stellis conspicitur; in postica vero: S. M. VENET. id est: *Sanctus Marcus Venet.* & Ducis sub quo cusus fuit nomen, cui genuflexo Sanctus Evangelista stans vexillum id est Reipublicæ gubernacula committit. Plurimos eiusdem omnino typi & commatis vidi, binosque possideo atque ad manum habeo, in quibus IOANNIS CORNELII, & FRA. FOSCARINI Venetorum Ducum nomina leguntur: ut nullus de hoc supersit dubitandi locus.

torum obtinuit; atque in Italia & Gallia ingentem numerum ad sacram istam expeditionem excitavit [b]. Interfuit ipse in comitatu eiusdem Alphonsi Regis prœlio omnium, quæ apud nos toto captivitatis tempore commissa sunt, celeberrimo ad Navas Tolosæ Bæticæ anno duodecimo sæculi profligato: de quo scriptam ad Innocentium epistolam [c] rei felicissimè gestæ nuntiam consulere non pigebit.

[b] Mariana lib. 11. cap. 23.

[c] Exstat apud Marianam ibidem cap. 25.

22. Elapso triennio Romam rediit vocatus cum aliis totius Christiani orbis Episcopis ad Lateranense Concilium IV. sub eodem Pontifice Innocentio celebratum: in quo, si vera nobis proferuntur ex schedis Ecclesiæ Toletanæ, à Garsia de Loaisa [d] *De facultate Pontificis latinè concionatus est. Sed quia ex diversis mundi provinciis tam clerici quam laici convenerant, ut omnibus satisfaceret, rationes, & testimonia latino sermone prolata, laicis, & maternis linguis singulis exponebat, Romanis videlicet, Theutonicis, Francis, Anglis, Navarris, & Hispanis. Huiusmodi autem prædicationis expositio* (subiungit auctor) *valdè placuit, utpote quæ admirationem omnibus propter concionatoris acumen & ingenii subtilitatem attulit; cùm ab Apostolorum tempore auditum non sit aut scriptum reperiatur quemquam ad populum eandem concionem habuisse tot ac tam diversis linguis cuncta exponendo.* Quæ quidem verba, ni fallimur, antiquitatis percussa videntur notâ. Sed quod sequitur de obtento ibi superioritatis adversus ceteros omnes Hispaniarum Archiepiscopos privilegio, ex Honorii Tertii qui Innocentio successit literis [e] ad Rodericum Toletanum & antistitem Bracarensem datis, unde pendere adhuc tempore illo causam liquet, falsi convincitur [f].

[d] In Notis ad decretum Gundemari pag. 288. in editione *Concil. Hispaniæ*, & Concilior. editionis novissimæ tom. 2. par. 1. pag. 235. Garibay lib. 13. cap. 4.

[e] In edit. Concil. ultima Paris. tom. 2. par. 1. col. 244. & 245.

[f] Monent Mariana lib. 12. c. 4. Surita lib. 2. *Annal.* cap. 67.

23. In patriam reversus, regia castra, quandocumque bellum Dei hostibus inferretur omnium primus (moribus id honestum & sanctum existimabatur) secutus fuit [g]. Sub Ferdinando III. Rege sancto nihil absque eo magnæ rei gestum invenire se Ioannes Mariana ait lib. 12. cap. 12. In urbe Toleto templum maximum antiquo disiecto ædificare cœpit [h]: quod urbis nobilissimæ decus & ornamentum vel hodie præcipuum est. Post emensum verò longum vivendi ac de omni posteritate bene merendi spatium, anno sæculi quadragesimo quinto Lugdunum Galliarum ad Concilium profectus, quod eò convocaverat Innocentius IV. præcipuè adversus Friderici Imperatoris II. contumaciam, è conventu isto breviter absoluto dimissus, dum secundo Rhodano patriam versus navigaret, seu maris iam potitus, vitæ cursum absolvit [i]. Cadaver eius ad nos delatum Hortenses monachi Cisterciensis ordinis in Castellæ & Aragoniæ regnorum confinio positi, honorificentissimo sepulcro tumulavere: quod hodie incorruptum, post quatuor, & ampliùs, sæcula, vestibus etiam illibatis, magna cum sanctitatis, miraculorum argumentis quampluribus sustentatæ, famâ, in præcipua veneratione est.

[g] Mariana lib. 12. cap. 11. & 12.

[h] Mariana lib. 12. cap. 12.

[i] Mariana lib. 13. cap. 5. Garibay lib. 13. c. 4. qui tamen ait obiisse in Hortensi monasterio. Ægidius Gonzalez Davila ubi proximè laudandus. Balthassar Porreño *Vida de santa Librada.* Escolanus *Hist. de Valencia* 1. par. lib. 2. cap. 3.

24. Viri maximi historiam exhibet eò venientibus hoc epitaphium lapidi insculptum [k]:

Angelicis manibus ad sidera tollitur iste
Cæli ninibus sociandus, laus tibi Christe.
Continet hæc fossa Roderici corpus & ossa,
De cuius morte soli bene contigit Hortæ.
Præsulum (*erat*) *gemma, totius gloria gentis,*
Lux, decus Hispaniæ, verus fons, arca sophiæ;
Et pius, & mitis, cunctis uberrima vitis
Exstitit alumnis, caruit sua vita calumnis
Mater Navarra, nutrix Castella, Toletum
Sedes, Parisius studium, mors Rhodanus, Horta
Mauseolum, cælum requies, nomen Rodericus.
Bis quater adde fuit, erit constructio plana.
Anno Domini MCCXLVII. obiit Archiep. Toletanus quarto Idus Iunii (1).

[k] Ægid Gonzalez Davila in *Theatro Eccles. Seguntinæ* 1. volum. *Theatri Eccles. Hispaniarum* pag. 158.

25. Unde emanavit aliorum opinio decessisse eum hoc anno MCCXLVII. non, uti suprà diximus, & ex habiti Lugdunensis Concilii tempore colligitur, XLV. Roderici elogia quærenda sunt apud nostros historicos [l].

[l] Garibay lib. 13. *Comp. hist.* cap. 4. Mariana lib. 13. cap. 5.

26. Venimus iam ad monumenta literarum ab eo relicta, quorum pars aliqua adhuc inedita est, scilicet:

Breviarium Ecclesiæ catholicæ compilatum à Roderico Toletanæ Ecclesiæ sacerdote. Hic libri titulus, cuius initium est: *De opere primi diei. Rerum principium creavit Deus in principio, dans rebus principium, quod est à principio sine principio* &c. Continetur hoc opus quodam satis grandi volumine, quod fuit Collegii S. Ildephonsi Complutensis, novem divisum partibus; & propriè est *Historia veteris & novi Testamen-*

(1) Exstat longius aliud Roderici epitaphium, seu potius elogium rhythmicum à Ricardo Hortensis cœnobii Monacho conscriptum, in Sylloge Privilegiorum Ambrosii Moralii Regiæ nunc Bibliothecæ Matritensis, *pag. CXCI.* Vulgavit illud D. Josephus Rodriguezius de Castro, *Biblioth. Hisp. T. II. pag.* 521. cum aliis bene multis ad Rodericum pertinentibus.

menti, usque ad Ascensionem Dominicam & Apostolorum divisionem, qualis Petri Comestoris *Scholastica historia* est. Hæc autem Roderici nostri prolixior aliquantò: quam præcedit prologus etiam prolixus. Opus est historicum, theologicum, & philosophicum, sanè doctum & eruditum, nec planè inelegans, si captum illius temporis consideremus; quandoque tamen subobscurum adeo, ut sæpè acumen legentium eludat. Scriptum fuisse postquam auctor *historiæ Arabum* incumberet, ex his verbis eius, dum de Hismael & Agare agit, liquere credimus: *Sed de his, & de genere Hismael, si Dominus dederit, in alio volumine proposui prosequi, & genealogiam, & facta suorum.*

27. De omnibus his certiores facti sumus literis D. Ioannis Lucæ Cortesii civis nostri eruditissimi, ac iudicii ad unguem facti, in curia nostra Matritensi litium iudicandarum olim Duodecimviri, nunc Indiarum senatûs patris, penes quem liber est. De alio autem operis huius exemplo in Regia Escurialensi bibliotheca servato, Laurentii Cocci Umbri, qui apud nos diu vixit, conquirendis & examinandis monumentorum reconditiorum arcanis intentus diemque suum obiit, quædam nota in schedis eius à me reperta aurem vellit. De Roderico enim ait: *Scripsit aliud opus huius tituli*, Historia catholica, in qua figuræ utriusque Testamenti conferuntur: *ut legitur in catalogo Regiæ bibliothecæ D. Laurentii in Escuriali confecto anno MDLXXVI. Tit.* Historici MSS. Latini *in folio, scriptione veteri, numero* 123. *in quo, loculo sive numero* 123. *comprehenduntur libri seu codices quinquaginta quatuor*. Hucusque nota Cocci (1).

28. Sed quæ lucem viderunt, & viri famam sustinent, sequentia sunt:

I. *Rerum in Hispania gestarum Chronicon*, quomodo editiones præferunt, sive, ut nos existimamus *Historia Gothica*. Hoc enim, nec alio appellat nomine auctor in *historiæ Arabum* capp. 32. & ultimo. Nec alio titulo insigniuntur veteres quique codices. Hæc primùm subiecta prelo fuit Granatæ anno MDXLV. in folio & quidem Xanti Nebrissensis Antonii filii operâ, valdè tamen vitiata: adeò ut Ioanni Vasæo hanc eandem Spartam ornaturo, ut ipse conqueritur [m], passim sistendum aut aberrandum fuerit, nisi in codicem non paulò emendatiorem huius historiæ ab Henrico Cardinali Portugalliæ sibi communicatum incidisset: unde ait innumeros locos in codice suo se restituisse, ac propemodum videri sibi suæ eum integritati reddidisse. Prodiit deinde auctior & correctior in systemate auctorum *Hispaniæ illustratæ* [n] Andreæ Schoti clarissimi viri, de Hispaniaque optimè meriti industriâ. Habemus nos huius historiæ varias lectiones è duobus codicibus MSS. altero sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, & altero monasterii S. Ioannis Regum eiusdem urbis, cum quibus anno MDLXVI. editam historiam contulere Ioannes Lopez de Leon, & Franciscus de Mendoza, Petri filius, qui, ut ibidem annotatur, in Goletam arcem Tunetani portus quo die ductu & auspiciis Caroli V. Imperatoris capta fuit, primus irrupit (2).

[m] *Chronici Hisp.* cap. 4. & 6.

[n] Volum. 2. & pag. 25.

29. Liber hic noster in eiusdem Laurentii Cocci, non ita pridem laudati, mancipio fuit, à quo notatum invenio, codicem de quo dictum est Ecclesiæ Toletanæ his numeris 29. 25. signatum esse: quo adiutus ipse Rodericianam hanc historiam edere cogitabat. Neque hanc notitiam rerum antiquarum, veterumque librorum amore captis celare debui. Exstare autem MS. huius historiæ codicem auctoris olim proprium, eiusque notationibus ad oram scriptis illustratum in cœnobio S. Mariæ Hortensis, in quo Rodericus iacet, docuit nos in schedis suis Alphonsus Ciaconius. Ex quo, vel simili alio emaculato exemplo, Hispanicam versionem huius historiæ factam fuisse ait, quæ edita fuit. Exemplum quoque bene antiquum Matriti servat Marchio Mondexarensis, in quo est & *historia Romanorum* de qua infrà; aliudque non minoris antiquitatis D. Ioannes Lucas Cortesius, quod libris tantùm, non capitibus constat. In quo libro MS. rarissimum, valdeque notatu dignum est, nuncupationem Ferdinando III. Castellæ ac Legionis Regi factam legi cum titulo etiam Lusitaniæ Regis ita scilicet: *Regi Castellæ & Toleti & Legionis, & Galliciæ, Cordubæ, Murciæ, Lusitaniæ, & Gienii* (3).

30. Nuncupavit Rodericus Chronicon suum Ferdinando (B. Ferdinandum iam lætabundus Christianus orbis appellat) Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Gallæciæ, Cordubæ, atque Murciæ. Unde col-

(1) Servatur hodieque in Regia Bibliotheca Escurialensi codex à Laurentio Cocco indicatus, *Lit. X. Plut.* 1. *n.* 10. totidemque verbis atque à Ioanne Luca Cortesio inscriptus. Late eum describit D. Rodriguezius de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. à pag.* 522. *ad* 527.

(2) Concessit autographa hæc Ioannis Lopezii & Francisci Mendozæ collatio cum duobus Toletanis Codicibus in Regiam Bibliothecam Matritensem: quæ & ad manum nobis cum hæc scribimus est.

(3) Exstat eadem nuncupatio in prælaudato I. Lo-

colligere datur scriptionis tempus fuisse post captam Cordubam, anno scilicet MCCXXXVI. immo & Murciæ Regem in fidem receptum anno MCCXLI. & ante recuperatam anno MCCXLVIII. Hispalim urbem, cuius in titulo isto non meminit. Immo in fine operis absolvisse id anno Incarnationis Domini MCCXLIII. liquidè admonet (1). In epistola nuncupatoria, quâ Regem alloquitur seseque hoc opus iussu eius aggressum refert, notandum est *Dionis gothicæ historiæ*, ut ait, Scriptoris quo inter alios usum se inquit nomen. Addendus nempe hic est Vossianis historicis Græcis, ignoratus aliis præterquam Iornandi, qui *De rebus Gothicis* libro Dionem laudat, *qui Historias Gothorum* annalesque *Græco stilo composuit*. Quo quidem sæpè idem Iornandes utitur, fortè iam non alibi quàm in huius hoc opere, cùm historiam noster Rodericus suam scribebat, quodammodo superstite. Iterum enim Iornandes recordatur Dionis, præcipuè his verbis [o]: *Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus indagator, qui operi suo* Gethica *titulum dedit*; & sæpè alias.

[o] Pag. 601.

31. Sed Rodericus laudat quoque alios per quos profecerat in originibus depromendis Gothorum, nempe lib. 1. cap. 9. Abavii descriptoris eius gentis egregii (hic est Ablavius Gothus) & *Iosephi Annalium relatoris verissimi, qui veritatis regulam, & causarum origines retraxit fideliter*: quæ quidem vix est ut ad Iosephum Hebræum *historiæ Iudaicæ* Scriptorem referri possint. Quid enim illi cum gente Gothica, ut Rodericus Gothorum originem, quam ex Ablavio profert probatque omissam apud Iosephum uti & apud Isidorum Hispalensem, veluti incuset? Sed ad Iosephum quod attinet, eatenus incusatur apud Iornandem per quem & Ablavii multa mentio fit in *Gethicorum* libro; & apud Recentiores [p]: ex quo Iornandis opere omnia ferè sunt, quæ Rodericus de Gothorum origine toto libro 1. & initio secundi usque ad sextum scribit. Consequuntur in editionibus historiæ huius peculiares aliæ illarum gentium; quæ in Hispaniis præter Gothos dominatæ sunt:

[p] Vossium *De hist. latinis* lib. 3. par. 2. *De hist. incertæ ætatis.*

32. II. *Ostro-Gothorum*, quæ cum altera *De rebus Hispaniæ* Francofurtensibus typis edita fuit anno MDLXXIX. in folio.

33. III. *Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum, & Silingorum.*

34. IV. *Arabum.*

35. V. *Romanorum.* Omnes hæ simul editæ sunt cum *historia Gothica* in corpore *Hispaniæ illustratæ* auctorum volum. 2. Sed Arabum illam correctiorem edidit Iacobus Golius unà cum Elmacini *historia Saracenica*, laudans operam in utraque à Thoma Erpenio, viro de Arabica doctrina optimè merito, collocatam. Prodiit Lugd. Batav. anno MDCXXV. in folio. Ambrosius tamen Morales noster lib. 11. cap. 13. Roderico abnegat barbararum gentium hanc historiam ac potiùs credit alicuius esse Isidoro antiquioris, à quo ille desumserit ea, quæ ferè iisdem verbis apud Isidorum in eiusdem tituli historiis, & hunc auctorem qualis ille sit, narrata legimus. Sed huius sui iudicii non ullum argumentum profert. Id enim nullum est quo utitur; cùm potuerit Rodericus ex Isidoro quædam, ut & facit in Gothica historia mutuare; mutuavitque ex Iornandis *Gethicorum* libro ea quæ diximus.

36. Ioannes quoque Vasæus videtur & hanc Severo cuidam tribuisse; conveniunt quippe quæ ex Severo is passim refert, cum hac historia [q]. Quem Severum, sive de Sulpicio sive Aquilio Morales intelligit, falsum in eo Vasæum pertendens; antiquiores enim his quæ hic narrantur duo illi Sulpicius Severus & Aquilius Severus, sæculo & ampliùs fuere. In eadem hac re dubium sese ostendit Andreas Schotus [r]. Codex ille meus MS. qui continet varias lectiones è duobus codicibus vetustis MSS. post *Hispanam historiam* integram, has alias habet minores hoc ordine: *Historia Romanorum, Historia Hunnorum, Wandalorum* &c. *Historia Ostro-Gothorum, Historia Arabum. Historia Romanorum* habet prologum iam editum qui incipit: *Quia direptiones*

[q] Vide Vasæum ad ann. CDXX. & historiæ caput 12.

[r] In Notulis ad historiam Roderici pag. 159. tomi 2. *Hisp. illustr.*

pezii, & F. Mendozæ codice variarum lectionum *fol. LXI.* nimirum: *Serenissimo & invicto, & semper Augusto Domino suo Fernando Dei gratia Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Galleciæ, Cordubæ, Murciæ,* LUSITANIÆ, *& Giennii, Rodericus indignus cathedræ Toletanæ Sacerdos hoc opusculum & Regi Regum perpetuo adhærere.* Crediderim vero τὸ LUSITANIÆ, pro BASTITANIÆ positum; & postrema hac voce *Bazam* urbem, BASTI, eiusque tractum BASTETANIAM, olim appellatam, significari: atque hoc magis quod inter urbes *Murciam* & *Giennium* collocata sit.

(1) In Escurialensi optimæ notæ codice sæculi XIV. *Lit. Q. Plut. II. n.* 19. legitur in eius Chronici fine: *Hoc opusculum ut scivi & potui consummavi anno Incarnationis Domini MCCXLIII. Era MCCLXXXI. anno XXXVI. regni Fernandi.* 5. *feria pridie Calendas Aprilis: anno Pontificatus nostri XXXIII. Sede Apostolica adhuc vacante anno uno. mensibus VIII. diebus X. Gregorio Papa IX. viam universæ carnis ingresso.* Consonant bini eiusdem Bibliothecæ codices nimirum *Lit. Y. Plut. I. n.* 12. & *Lit. l. Plut. III. n.* 1. quorum postremus scriptus dicitur à Ioanne de Villalon anno MCCCLXXXVI. *quo anno & prima eiusdem die accidit eclipsis Solis.*

nes Herculis &c. unde clarissimè apparet hanc, & quæ sequuntur omnes historias eiusdem auctoris esse, qui *De rebus Hispaniæ* scripserat; atque his aliarum nationum, quæ in Hispania dominatæ olim sunt quarumque res ibi gestas veluti per transennam literis consignaverat, origines pro complemento rei adiungere voluit. Nonne hæc eius verba cum auctorem eundem omnium esse, tum eo ordine, quem assignavimus, collocandas quatuor has historiolas planè convincunt? *Quia direptiones Herculis, quas gens misera pertulit Hesperorum in superioribus capitulis declaravi, qui* [a] *Romani, qui Wandali, & Suevi, Alani, & Silingi, & Arabes Mahometi; & qualiter Hispanias invaserunt; & quæ ei multiplicata supplicia addiderunt, prosequi dignum duxi.* Ostro-Gothorum historiæ non hìc meminit; eo quòd Ostro-Gothi Hispanias non vexaverint, in Italia tantùm & alibi dominantes: uti nec eorum recordatus fuit Rodericus noster in fine epistolæ ad Ferdinandum Regem historiæ *De Hispaniæ rebus* nuncupatoriæ quæ mirè cum his prologi huius consonat.

[a] Ita, non *quæ* (in codd. Tolet. Mss.)

37. Subiungit à Romanis exorsurus: *Romani quippe* &c. *quorum Reges successionibus prosecutus usque ad eos, qui Hispaniæ calamitatibus* (fortè *calamitates*) *adiecerunt, genealogiæ eulogia supputavi: ut discat Hispania* (*quæ Dei misericordiam perfunctoriè vix attendit*) *à tot tempestatibus iam respirans, quantum debeat divinæ gratiæ inclinari.* Sanè videtur hæc pars defuisse *Hispanæ historiæ*. Rodericus enim si propositum habuit res in Hispania quocumque tempore gestas describendi, Romanorum in ea imperium, bellaque inter Hispanos & Romanos tamdiu tamque acriter continuata omittere vix debuit. Aut si *Gothicam*, uti appellat, *historiam* tantùm, hoc est Gothorum in Hispania res gestas, stilo comprehendere in animo habuit (quod sanè videtur ex eo quòd leviter memoratis Hispaniæ antiquissimis incolis, primis nempe libri primi capitibus, in octavo per saltum transit ad Gothorum origines inquirendas eorumque cum Romanis antequam ad nos venirent progressus, quos usque ad caput sextum secundi libri prosequitur): certè is conscius prætermissæ à se Hispanarum rerum tot annorum historiæ, peculiaribus his libellis supplere voluisse credendus est, quod ad Gothicam, quantumvis Hispanam historiam, haud pertinere noverat.

38. Ita est, nec differt stilus & mos utendi poetarum carminibus in designandis antiquitatibus, quod fecit Rodericus lib. I. *De rebus Hispaniæ* per multa capita [b], & auctor huius Romanorum historiolæ cap. I. Interlucentque in hac Hispanismi, quos bene Rodericus, non verò antiquior alius, &, uti credebat Morales, ante Isidorum florens committere potuit: ut, *in casu discriminis adiuvarent* (*pro quo*) Hispani dicimus: *en caso de peligro. Cum Æenea iterum iter fecit:* quasi dicere volens: *prœlium inivit:* Hispani: *Llegar à jornada.* Et, *Campi victoriâ iam obtentâ:* Hispani *campo* pro exercitu dicimus. Frequentes ad hæc sunt errores in digerendis Romanorum rebus, quales frequenter Rodericus in geographica re & in antiquis quibuscumque committere solet. At hanc historiolam codex MS. ille, quem diximus D. Ioannem Lucam Cortesium penes se habere, *historiam Romanam de Regibus Latii* appellat (1).

[b] Nempe 2. 4. 5. 6. 9. 10. 12. 13.

39. Ponè consequi hanc Romanorum, *Historia Ostro-Gothorum, Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum & Silingorum* debet: una quidem atque eadem barbararum omnium harum gentium. Quam ab Ostro-Gothis exorsus fuit non quod pars fuissent rerum Hispaniæ Ostro-Gothi; sed ne ignoraretur de gente Gothorum, quam illustratum ibat, quibusnam Regibus gestisque rebus ubivis claruissent. Ad quos veniens ait se *in alio libro successiones & acta Visi-Gothorum* digessisse, *Gothicam historiam* significans.

40. *Historia Hunnorum* à cap. 7. sequitur, in cuius prologo indicat iterum se, nec alium, esse eorum quæ præcesserunt auctorem. *Quia stilo flebili* (ait) *nostræ gentis repetita excidia recitans, ad eorum tempora* &c. Et in fine, quòd *Gothorum originem, gloriam, & processum in superiore volumine* declaraverit. De *Gothica historia* intelligit, ubi latè de Gothis egerat non de *Ostro-Gothorum*, aut alia ex his peculiaribus historiolis: uti & in cap. 7. *Hermanaricus* (inquit) *Rex Gothorum, qui* (*ut superiùs retulimus*) *multarum gentium exstiterat triumphator.* Quæ verba desumta sunt ex cap. 19. lib. I. *Historiæ Gothorum*, in cuius libri 18. capite hæc de Hermanarico enuntiaverat. Similiter ait in eodem septimo capite: *Post quod bellum* (Catalaunicum) *de quo in superiore libro latiùs expressum est:* nempe cap. 8. libri 2. *Gothi-*

(1) Escurialensis codex *Lit. c. Plut. IV. n.* 12. non longe à Roderici ævo exaratus *Romanorum Historiam*, ita inscribit: *De priscis Latii atque urbis Romanæ Regibus; & deinde ad Iulii Cæsaris & Pompeii tempora;* atque iisdem fere verbis prælaudatus *Lit. Q. Plut. II. n.* 19.

thicæ historiæ; nusquam enim in pusillis istis gentium aliarum historiis huius belli mentio exstat. Octavo etiam capite: *sed eorum* (Hunnorum, Gothorum, Romanorum) *prœlia & processus in superiore volumine descripsi calamo latiore:* scilicet cap. 8. libri 2. ubi Rodericus iisdem verbis utitur quibus noster in describendo secundo Thurismundi Gothorum Regis cum Attila pro Alanis prœlio [a].

[a] Attilæ Regis Hunnorum vitam scripsit Iuventius Cœlius Callanus Dalmata, quam exstare MS. penes se ait Thomassinus in *Biblioth. Patav.* MS. pag. 127.

41. Caput nonum *De Wandalis* inscribitur, ubi ait: *Wandalos autem Scythas fuisse superioris libri auctoritas protestatur:* *Historiæ* nimirum *Gothicæ* cap. 9. lib. 1. cap. 12. Waliæ adversus Alanos victoriam verbis narrat ex lib. 2. cap. 7. eiusdem *Historiæ Gothicæ* desumtis. Hic & facit mentionem translatæ in Toletanam Carthaginensis Ecclesiæ metropoliticæ dignitatis: quod innuere Toletanis rebus obnoxium auctorem videtur. Ibidem & Arabum & *Andaluziæ* appellationis meminit: quæ pertinere nequeunt ad auctorem S. Isidoro ex suspicione Moralis antiquiorem.

42. Cap. 17. quod *De historia Alanorum* audit, historiam Alanorum sese ait superiùs enarrâsse; & cap. 18. quod *De regno Suevorum*, horum originem *superiore* se *opere* declarâsse: quibus non quidem iam ad Gothicam, sed ad superiora huiusmet infestatricum Hispaniæ gentium historiæ, sive ad caput eius nonum respexisse auctorem credimus. Caput 20. totum ferè desumtum fuit, aut eiusdem telæ est cum posteriore parte capitis noni libri secundi *De historia Gothorum*, ubi de divisione Suevorum Gallæciæ Regum in duas factiones agitur.

43. Cuncta hæc manifestè indicant peculiaria ista de nationum rebus commentaria, non ab alio quàm à Roderico, ut compleret Gothicæ historiæ veluti lacunas, suppleretque quæ in ea desiderari poterant, elucubrata. De *Historia* enim *Arabum* adhuc manifestiùs constat ab auctore hoc esse, eodemque ceterarum, & *Historiæ Gothicæ* Scriptore. Prologus enim ait: *Quæ calamitatum acervus* (lego *acervis*) *Hispania dispendia sit perpessa, in superioribus, ut licuit, explicavi. Nunc de excidiis Arabum* &c. Fatetur quoque sese *Gothicæ historiæ* auctorem dum ad eam se refert huius cap. 32. & cap. ultimo.

44. Descriptæ huius Arabicæ tempus ex eodem prologo palam deducendum ad Rodericum quoque nos manuducit. Nam de Hispania ait, *iam à quingentis triginta duobus annis & ultrà* à gladiatorum, hoc est Saracenorum, gladio dissecatam: qui numerus annorum adiunctus septingentesimo decimo quarto nati Redemptoris anno, quo Hispaniam invasisse ab Africa Mauros vulgò magis existimatur: annum elicit huius sæculi quadragesimum sextum. Quod mirè convenit Roderici lucubrationum tempori, & emissæ ante triennium in vulgus *Gothicæ historiæ*, ut suprà diximus.

45. Retardat nos aliquantulum scrupulus, quòd scilicet, cetera omnia cùm assensum urgeant, illud tamen non bene componi videatur cum felicissimis B. Ferdinandi temporibus & iustissimo imperio, his annis vigente, quod auctor in prologo *Romanorum historiæ* quasi de convulso aliquo & pessimo regni statu paratragœdiatur. *Sed (proh dolor!) nec præterita memoratur* (Hispania) *nec quæ accidere poterunt pertimescit. Principes etenim & potentes volitis & libitis involvuntur, & perturbato ordine rationis enervant iudicii veritatem, & procuratis iniuriis consuetudines violentæ pro iustitia inducuntur; & in partes iustitiæ advocati id iustum iudicant quod aures mulceat præsidentis; & à summi iudicis intuitu alieni oculos suos in terram statuunt declinare; nec est qui pauperi condescendat, nisi familiari debitu inducatur. Sed utinam Altissimus videat, & permittat, & non Hispaniæ miseræ, sed facientibus imputetur; & non luat universitas oppressorum, quod meretur iniquitas dominorum; & cessit* (lege *cesset*) *indignatio maiestatis compatiens clamoribus paupertatis, qui faucibus* (an *auribus?*) *præsidentium ingeri non sinuntur mediatorum rabie....*

46. Et post brevem quandam lacunam: *Cùm enim ceteræ mundi provinciæ certis agariis seu pangariis* (*angariis* & *parangariis* emenda, iuxta titulos utriusque codicis *De cursu publico, angariis, & parangariis*, & vulgarem postea horum nominum pro quibuscumque tributis & oneribus acceptionem [x]) *deducantur, Hispania misera incertis oppressionibus cruciatur*; & quæ sequuntur. Quæ quidem nisi ad quorundam procerum tyrannicas adversus sibi subditos vexationes, silentibus inter arma legibus, & oneratam ad immensos belli sumtus plebem tributis, respectum habuisse dicamus, rem non illius temporis, non illius Regis, significare videntur. Lucas Tudensis nonne huiusmet temporis Scriptor omnino fidem his derogat, dum inter alia, *in tanta pace* (inquit) *regnum sibi subditum rexit, ut maiores vel minores in aliorum res insurgere non auderent.* Aliter enim vix potuit Rodericus, qui certissimè harum historiarum auctor fuit, ita Regi carus, perpetuusque eius in acie comes defectum iustitiæ

[x] Ut in *Glossis* Isidori, Suida, & Matthæi Evangelio.

tiæ in publicis monumentis paulò post publicandis sic acribus verbis taxare ac detestari. Nisi tragica hæc lamentatio alicuius ætate inferioris sit appendix oræ libri adscripta Rodericianum prologum pro lubidine continuare, & ad sua tempora, infelicia forsan & turbida, qualia hìc describuntur, accommodare volentis. Quod facinoris genus exemplis non deficitur; & plerique huiusmodi insultus ab ora in auctorum textum facti passim deprehenduntur.

47. Planè ex his historiarum monumentis, quantumvis plura minùs rectè in antiquis præsertim rebus senserit Rodericus, utpote qui Singilim Bæticæ fluvium (*Xenil* hodie) *Silinguium* vocat, ac à Silingis mutuâsse nomen asserit cap. 12. *Hist. Ostro-Gothorum*, &c. Cæsaraugustam urbem Carpetaniæ adscribit eiusdem cap. 19. passimque in Romanis rebus ab Romanæ historiæ idoneis Scriptoribus secedat: gravissimus ante alios est, atque integer Hispanicarum rerum usque ad ætatem suam Scriptor, omnesque adivit vestutiorum se auctorum fontes: dignus equidem in quo maior aliqua & accuratior docti alicuius ac diligentis viri, cui cara esset antiquitas, collocaretur opera: computus annorum, qui sæpè fallit observante Ambrosio Morali [y], quodque librariorum incuriæ Mariana adscribit [z], adamussim veræ chronologiæ corrigeretur, in collationem vocato Roderici autographo, quem Hortæ in monasterio Cistercienſium suprà laudato se vidisse idem Morales prodidit [a]; Vaticano item codice bene antiquo, plusquam trecentorum annorum nî fallimur, quem Romæ vidimus hanc amplissimam bibliothecam excutientes, qui n. 2007. signatus est; & fuisse Cardinalis D. Bernardini Caravaxalii, ex quadam huic præfixa nota, scilicet *Chronica de España Carabaxal*, non temerè suspicamur.

[y] Lib. 16. cap. 30. & lib. 12. cap. 58.

[z] Lib. 12. cap. 3.

[a] Lib. 12. cap. 58.

48. Iornandis item historia *De rebus Gethicis* cum Roderici Gothicis libri primi & secundi collata invicem emendarentur. Cuius rei exemplum breviter dabimus. Rodericus ait lib. 2. cap. 8. Thurismundum Wisi-Gothorum Regem, antequam à suis per dolum interimeretur, *una manu parvo ganipulo, quem tenebat, sui sanguinis ultorem* fuisse. Unde corrigendus est Iornandes, à quo profecit Rodericus, qui pro *ganipulo*, *scabellum* habet, parum aptum instrumentum, quo ut auctor iste ait insidiantes aliquos exstinguere posset. Legerim ego *scalpellum*; idem etenim ferè sonat *ganipulum* Roderici, quo vocabulo paulisper ad vernaculam detorto, *ganivete* nimirum pro cultello seu gladiolo, iam duobus ab hinc sæculis usos fuisse maiores nostros observavimus [b]. Scalpellum verò, quod restituendum Iornandi censemus, ferrum est excisorium.

[b] Vide Thesaur linguæ Castell. verbo *Ganivete*.

49. Expediret non minùs *Historiam Gothicam* aliasque conferre cum earundem in vulgarem linguam facta, ut fama est, à Roderico ipso translatione: quæ, si alium non habet auctorem (1), eorum saltem quæ latina eius continet, continuationem à Roderici morte usque ad Ferdinandi Sancti mortem ab aliquo factam fuisse oportet. Atque ea quidem lucem sortita fuit anno, ut credimus, MCDXCV. Toleti. Manuscriptam vidit hanc translationem (quæ quidem plura habet, quæ in latina desunt, omnia autem illa quibus latina constat habet: ut solent operum suorum interpretes passim ac liberè divagari à prototypo, & quælibet adiungere) Ioannes Pineda Hispalensis Societatis Iesu [c], membranaceo codice, qui Marchionis de Tarifa erat, quadringentis septuaginta octo foliis descriptam.

[c] Ut ipse ait in *Memoriali de la Vida del santo Rey D. Fernando*.

50. Hunc codicem à laudato Marchione donatum fuisse monasterio S. Hieronymi Hispalensis urbis, quod Cartusianis per errorem attribuit; indeque exemplum à se procuratum, D. Laurentius Ramirez de Prado in Notis ad Luitprandi Chronicon [d] scriptum reliquit. An id exemplum è supellectile Ramirezii libraria coemerit vir summus D. Petrus de Guzman, Castellæ senatûs præses, Marchio de Montalegre ac de Quintana, Comes de Villa-umbrosa, penes quem quoddam esse aiunt, moneri cupimus. Planè in eo codice, simul cum omnibus his Roderici historiis Gothica, Barbarorum, & Arabum, aliud Anonymi opus, *Conquista de ultra mar*, ò *de la Tierra*

[d] Pag. 590. in omissis.

(1) Rodericum Latinæ Gothorum historiæ à se conscriptæ interpretem, sive Hispanicæ quæ vulgo circumfertur versionis (necnon *Romanorum*, *Gothorum*, *& Asturicensium Regum* historiarum) auctorem fuisse, videntur ostendere verba è *Compendio Chronicorum Hispaniæ generalium* in Escurialensi codice *Lit. X. Plut. I. n. 12*: *La Coronica* (inquit) *de España & de los Reyes que en ella ovo desde los Reyes Godos fasta el Rey Don Rodrigo: & del Rey Don Rodrigo &c. La qual Coronica romançó el Arzobispo Don Rodrigo desde los Godos fasta los fechos del Rey Don Rodrigo &c.* Et in eiusdem Roderici prologo: *Por ende nos Don Rodrigo Arzobispo de Toledo movido á cumplir el mandamiento del esclarecido Principe Rey & Señor, mi Señor Don Fernando de Castilla, propuse Yo en el comienço de esta obra por mi començada de compilar los mas fechos de España &c.* De quo tamen dubitare videtur D. Rodriguez de Castro *in Roderico*, *Biblioth. Hisp. T. II. pag.* 543. Videndus.

ra Santa, nuncupatum, de quo paulò pòst dicemus, descriptum legitur. Asservatur & in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca, ut ex catalogo eius quem manu exaratum habemus constat. In quo codice annotatum scimus Ioannis Baptistæ Perezii Toletani canonici doctissimi [e] manu, hanc esse Roderici Historiæ interpretationem hispanam quæ ex stilo videtur eiusdem temporis esse, quo scripta fuit latina. Interpretem verò plura è penu sua addidisse, quæ magnam historicæ veritati, cùm in latina desint, lucem afferunt. Quare libro eximiam utilitatis laudem consignat Perezius, magni iudicii, & insignis eruditionis nomine vir clarissimus (1).

[e] *Esta es la Historia de D. Rodrigo Arzobispo de Toledo, y es en Romance, y segun su manera y estilo debiera de ser de aquel tiempo; y en trasladar añadió muchas cosas el trasladador de suyo, y dan gran luz á la verdad de la historia, que no estan en la Latina. Y assi este libro es de muchissima estimacion.* Hæc Perezius, uti ex schedis Laurentii Cocci, qui descripsit, constat.

51. Nec parum attinet scire visam olim à D. Thoma Tamaio de Vargas regio Philippi IV. chronographo interpretationem hanc è Latino vernaculam, in cuius vestibulo hæc habentur: *trasladóla* (æquivocum hoc nomen est inter nos, haud minùs ad interpretationis quàm ad descriptionis operam referri pronum) *por mandado del Duque de Alva, Marques de Coria, Joan de Canal clerigo en Tale arrabal de la villa de Salvatierra de Tormes.* Hoc est: *Transtulit*, sive malis, *descripsit*, *iussu Ducis de Alva*, *Marchionis de Coria*, *Ioannes Canal presbyter in Tale suburbio oppidi Salvatiera ad fluvium Tormes.* Cui Ioanni deferendam iccircò esse translationis laudem nullus credo. Translator enim fidum interpretem, non paraphrasten, seu potiùs sic locupletem amplificatorem, qualis hic est agere debuit. Planè haud hic est Gaufridus Toletanus archidiaconus, qui Roderici historiæ *De Hispaniæ rebus* continuationem, eorum quæ sub Alphonso X. Ferdinandi filio, contigerunt, adiecisse dicitur: de quo nos alibi. Absolvam de historia hac, si dixero, epitomen eius quandam incerti auctoris in membranis ducentorum annorum exstitisse inter Antonii Augustini Tarraconensis præsulis libros MSS. in catalogo eius me legere. Ad alia eius pergimus (2).

52. VI. *Relationem* Hispanâ linguâ scriptam *victoriæ, quam à Saracenis ad Navas Tolosæ in Bætica Alphonsus Rex VIII. Castellæ anno huius sæculi duodecimo reportavit.* Quam cum latinè descripsisset pluribus octavi libri capitulis, vernaculam nihilominus relinquere voluisse dicitur. Atque eam inseruit *Annalibus* suis *urbis & regni Giennensis* [f] Martinus Ximena Iuratus, desumtam è pergameno libro sodalitatis sanctæ Crucis oppidi de *Bilches*: quæ quidem sodalitas constanter iactare solet, & quòd penes eam sit ipsum id crucis signum quod Rodericus præsul præ se in eo proelio ferebat; & quod memoratam *Relationem* à decessoribus eorum acceptam quatuor iam sæculis & ultrà possederint: quod & annotatum habemus à Iosepho Moreto Iesuita, eximio huius ævi historico [g].

[f] Pag. 26. & sequentibus.

[g] *Investigaciones del reyno de Navarra* lib. 3. cap. 5.

53. VII. Tractatum quoque *De primatia Ecclesiæ Toletanæ* circumferri eius nomine auctor est Ioannes Mariana lib. 12. cap. 4.

54. Frustrà autem sunt [h] qui eidem Archiepiscopo vulgaris linguæ historiam *De Ferdinandi Regis gestis rebus* attribuunt; cùm ea ferè descripta sit ex historia quam appellant *Generali*, Alphonsi eius filii iussu & auspiciis formata: de quo nos monuit qui eiusdem Ferdinandi adornare historiam pergit, dum hæc scribimus, D. Ioannes

[h] D. Iosephus Pellizerius in *Memor. de la calidad, y servicios de Don Fernando de los Rios* fol. 37. n. 11. in margine.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi Roderici Toletani Historiarum codex alter membranaceus elegantissimus sermone vernaculo, Era MCCXCIV. Christi MCCLVI. exaratus, ut in eiusdem fol. 141. pag. 1. sub finem Arabum Historiæ legitur. Prior omnium in eo rubrica hæc est: *Este es el prologo en la Coronica que Maestro Rodrigo Arçobispo de Toledo conpuso rogado por Don Fernando Rey de Castilla.* Continet autem à *fol.* 1. *ad* 104. *Historiam sive Chronicon Gothorum* usque ad Ferdinandum III. quo loco totidem atque ipsis verbis quæ paulo antè è Regio Escurialensi Codice *Lit. Q. Plut. II. n.* 19. Latina dedimus, vernaculo sermone leguntur, nimirum: *Esta obra como sópe & pude acabé el año de la Encarnacion del Señor de mill & dozientos & quarenta & tres. Era de mill & dozientos & ochenta & uno: veynte & seis años del Reynado del Rey Don Fernando el Jueves ante de las Calendas de Abril. año de mi Ponteficado treynta & tres. la See Apostolica aun vacante un año & ocho meses & diez dias. & Gregorio Papa noveno entrado al camino de la universa carne.* A folio autem 104. p. 2. ad fol. 111. p. 2. *Historiam Romanorum.* A fol. 111. p. 2. ad 118. p. 1. *Historiam Hunnorum.* A fol. 118. p. 1. ad 120. p. 2. *Historiam Ostro-gothorum.* Inde ad fol 141. p. 1. *Historiam Arabum.* Dein à fol. 141. ad 201. quod codicis extremum est *Historiam belli sacri*, sive ut in vernacula rubrica legitur: *Comiença la Estoria de Gerusalem abreviada*: auctore Anonymo, itidem atque in supralaudato Laurentii Ramirezii de Prato exemplo. Noster autem codex in extimo coriaceo operculo hunc titulum aureis capitalibus literis inscriptum exhibet: *De la Bibliotheca de Don Jayme Ortensio Lopez Almirante de la Armada naval de la Ribera de Amberes.*

(2) Præter laudatos hactenus Roderici Toletani codices exstant in Bibliotheca Escurialensi quatuor alii *Gothorum & reliquas eius historias* continentes, nimirum *Lit. X. Plut. I. n.* 19. = *X.* 11. 24. = *V. II.* 5. & *II.* 1. atque in Regia Matritensi membranaceus alter sæculi XIII. in quo *Historia Gothorum* novem libris discreta, & *Romanorum*: utraque notæ optimæ. Exstitit quoque Latinè & vernaculè in Bibliotheca Comitis Ducis Olivariensis ut in autographo MMStorum. eius catalogo pagg. 225. & 227.

nes Lucas Cortesius, iam laudatus, vir apprimè eruditus, & veri amans (1).

55. Exstant in codice illo quem suprà laudavimus monasterii S. Ioannis Regum Toletanæ urbis, unà cum Roderici memoratis operibus, peculiares aliæ lucubrationes: quas ut eidem auctori adiudicemus ea monent quæ in eorum singulis annotabimus. scilicet

56. VIII. *Chronica omnium Pontificum, Imperatorum Romanorum, ubi anni eorum ponuntur, & notabilia facta eorum; & distinguitur quis Papa, quo Imperatoris tempore: incipiens à Christo, qui fuit primus & summus Pontifex, & ab Octaviano Augusto, qui eius tempore imperavit; & vadit usque ad Innocentium Papam III. & Fredericum Imperatorem.* Incipit: *Dominus noster Iesus Christus* &c. In exemplari meo ab isto codice Toletano exscripto, primâ paginâ Pontificum, atque è regione Imperatorum series ponitur; idemque ordo alternis paginis servatur. Innocentius III. ultimus est, quem cum elogio celebravit auctor, carmine Leonino ac verè barbaro, quod ait Martinum Episcopum Zamorensem composuisse (2). Hic est D. Martinus Arias, qui per hæc tempora huic præfuit Ecclesiæ [l]. Cuius Innocentii memoriæ adiunxit auctor quatuor aliorum Pontificum nomina tantùm, sic: *Post hunc Honorius, post Honorium Gregorius, post Gregorium Cælestinus, post Cælestinum Innocentius:* qui omnes unus post alium successores fuere Innocentii, nempe Honorius III. anno MCCXVI. Gregorius IX. qui MCCXXVII. Cælestinus IV. qui MCCXLI. Innocentius IV. qui MCCXLIII. ad cathedram Romanam promoti. Supervixit autem Innocentius IV. Roderico nostro, uti & Fridericus II. Imperator, qui anno obiit MCCL. unde ordo Pontificum in Innocentio, & Imperatorum in Friderico desinens, palam evincit opusculi auctorem illis viventibus id scripsisse.

[l] Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Zamor. Ecclesiæ* pag. 400.

57. Laudat is in mentione Iustiniani II. Gotfridi *Pantheon*; & in Friderici I. Aenobarbi, historias eius quæ *Fridericæ* (ait) vocantur. Potuit quidem utrumque opus laudare Rodericus noster; cùm Godefridus Viterbiensis *Pantheonis* [k] auctor sub eodem Friderico I. & Henrico eius filio ad annum usque MCLXXXV. floruerit; *Fridericæ* autem ille *historiæ* absque dubio Othonis Frisingensis Episcopi duo libri sint, quos *De gestis Friderici I.* [l] fidelissimè scripsit, atque anno MCLVIII. aut sequenti è vivis cessit. Hæc eadem Chronica Pontificum & Imperatorum post historiam Gothicam Roderici in codice legitur venerandæ antiquitatis (quôde suprà diximus) D. Ioannis Lucæ Cortesii.

[k] Editi à Pistorio inter *Rerum German. Scriptores.*

[l] Vossius *De H. L.* lib. 2. cap. 53.

58. Sequitur in eodem codice Toletano VIII. *Provinciale* quoddam (sic enim appellare possumus, cùm inscriptione careat) *Cathedralium Ecclesiarum totius orbis.* Incipit: *Isti sunt Episcopi sub Romano Pontifice, qui non sunt in alterius provincia constituti. Ostiensis, Portuensis,* &c. cuius quidem germanus est *Codex Provincialis vetus* &c. quem Haubertus Miræus è libro Cancellariæ Apostolicæ excerptum edidit lib. 2. *Notitiæ Episcopatuum orbis Christiani;* idem cum *Provinciali Romano*, quem publicavit, unà cum *Praxi Cancellariæ Apostolicæ*, Hieronymus Paulus Barcinonensis (3). Sed nostrum de quo loquimur à Roderici manu esse, illud indicat, quòd cùm in Hispania Cordubensis Episcopatûs mentionem faciat, Hispalensis tamen non recordatur; quippe qui post recuperationem Cordubæ urbis & ante liberatam à iugo Maurorum Hispalim, hoc est inter annos MCCXXXVI. & MCCXLVIII. ab auctore scriptum. Expediret utique cum libris Provincialibus è quibus Miræus profecit nostrum hunc, atque item alium bibliothecæ Viennensis conferre, quem, quòd à Miræano haud parum discrepat, editurum se ante paucos annos promisit vir doctrina & industria singulari Petrus Lambecius lib. 2. comment. *De bibliotheca Cæsarea* cap. 8. [m] (4).

[m] Pag. 932.

59. Hactenus de Roderico Toletano an-

(1) Exstant tamen in Escurialensi codice *Lit. Y. Plut. I. n.* 12. post. Roderici Chronicon: *Anonymi, Continuatio historiæ Roderici Ximenii*, scilicet: *De rebus ad Ferdinandum III. pertinentibus usque ad obsessam Hispalim;* & continuo quaternio recentior codici assutus in quo: *De Hispali à Ferdinando capta usque ad eiusdem obitum*, Hispanico sermone.

(2) Habetur in Matritensi Variarum Roderici lectionum I. Lopezii, & F. Mendozæ sæpius laudato codice *fol.* 33. nimirum:

Qui Petro pridem Cathedram tibi terminus idem,
Præbens illud idem quod Petrus promsit ibidem.
Sed magistratus ubi quomodo fuit cathredatus
Accipiens apicem quem petit, atque vicem.
Hic enim quantum fuit in omnibus gloriosus
Opera eius testimonium perhibent veritati.
Nam lingua eius gladius acutus.
Fulgent enim splendida facta eius
In urbe pariter & in orbe.

(3) Exstat item in prælaudato variarum Roderici lectionum codice *à fol.* 33. *pag.* 2. *Provinciale Cathedralium totius orbis Ecclesiarum*, cuius Noster hoc loco meminit.

(4) Non dissimulandum, quando iam à Roderico recedimus, fectatum eum alicubi aniles quæ sub Tilpini aut Turpini Rhemensis nomine ipsius ævo circumferebantur fabulas, aliaque erraticam plane mili-

antistite. Cuius tamen interpretem quendam ab eo segregare, quamvis ævo aliquantulum inferiorem huius tamen eiusdem sæculi, piaculum sit. D. PETRUS is est RIBERA DE PERPEJA Catalanus, ut videtur, qui Roderici Toletani *Historiam* universalem *Hispaniæ*, & peculiares alias Romanorum, Gothorum, Wandalorum, Silingorum, & Arabum, post vicennium ab earum publicatione, Catalano, seu quod idem est Provinciali (*Lemosinum* vulgò dicunt) Catalanis vernaculo convertit ex Latino auctoris. Professus fuit nomen ipse ac tempus in *Historia Arabum* his eius idiomatis verbis: *Aquesta obra fò feta en lany de la encarnaciò de Iesu Christ MCCXLIII. en lany que on contava de la era MCCLXXXI. en lo veyntysisê any del Rey Ferrando; e fò feta en Romàns per En P. Ribera de Perpejà, que la feune segons son poder en lany que on contava de Iesu Christ MCCLXVI. en temps del Rey noble en Iacme Daragò & de Valencia, & de Mallorca, lo qual morì en lo ters dia de S. Iacme de Ioliol en la Ciutat de Valencia.* Vides ut *Romàns* vocat interpres vernaculam gentis, è Romana sive Latina lingua conversam linguam: quomodo & Castellani, & Galli, & Itali faciunt, nomine ipso agnoscentes dialectorum quibus utuntur fontes.

60. Hanc versionem penes se habuit D. Franciscus de Urrea Aragoniæ chronographus, cuius copiam fecit Ioanni Francisco Andreæ Ustarrozio, qui in munere isto ei successit, ex quo nos didicimus. Sed laudatus Ustarrozius suspicabatur hanc eandem esse cum ea historia, quam Hieronymus Surita lib. 11. cap. 51. & 63. *Annalium* tamquam Iacobi Regis tempore conscriptam, iis ipsis rebus adductis laudat, quæ in hac versione reperiuntur. Ita ille ad me datis literis. Quæ si vera sint, utpote à probatæ in aliis fidei viro profecta, oportet utique factum, ad ea quæ Roderici sunt adiecisse nonnulla interpretem. Hæc enim quæ Surita ex Catalana hac historia dictis locis adducit de Petro, Iacoboque eius filio, Aragoniæ Regibus, in Rodericiana minimè sunt (1).

CAPUT III.

De LUCA TUDENSI *Episcopo. Eum verosimiliter fuisse auctorem egregiè facti, quod Anonymo cuidam ipse attribuit. De eius patria, & Chronicorum libris Isidorianum cum eius appendicibus SS. Ildephonsi & Iuliani continuantibus, atque eorundem Chronicorum vernacula translatione. De opere eius alio* Adversus Albigenses, *atque item* Vitâ S. Isidori Hispalensis præsulis & eiusdem translationis historiâ, *vulgarique huiusmet historiæ versione. De* ANONYMI *huius ævi æqualis alia historia inedita. De* ANONYMO *altero qui* De rebus Castellæ ac Legionis *scripsit. De* VITALE CANELLAS *Oscensi Episcopo Aragoniæ legislatore. De* BERNARDO *Compostellano archidiacono, & quinque decretalium epistolarum ante Gregorianam collectionem auctoribus: quarum tertia, aliàs Romana, Bernardi est, ab Antonio Augustino edita. Eiusdem opera alia laudantur. Diversum esse* BERNARDUM *alium thesaurarium eiusdem Compostellanæ Ecclesiæ. De* IOANNE DE DEO, *eiusque* Cavillationibus, *sive* Correctione cavillationum Huberti de Bovio, *& aliis ineditis.* PETRUM, IOANNEM, *ac* VINCENTIUM *Hispanos in Canonum explanatoribus circa idem tempus laudari. De* ANONYMO *quodam, qui scripsit* De rebus in Portugallia gestis, Gothorum excidio, *&* Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma. *De* ÆGIDII *Lusitani Dominicanorum sodalis quadam epistola. De* PETRO FERDINANDI, *Vitæ S. P. Dominici historico, ac* THOMA DE TEMPLO *eiusdem ordinis Dominicani. De* BARTHOLOMÆO *quodam eiusdem instituti sodali, auctore cuiusdam* Summæ grammaticalis. *De* PETRO DE AMERIO *ex Mercenariorum ordine. Deque* ALVARO DE LURIA ET MENDOZA *ex equestri militia Calatravensi.*

61. DISIUNGENDUS non est à Roderico Toletano LUCAS Episcopus TUDENSIS, quippe eiusdem temporis, eiusdem dignitatis, sub iisdem ambo Regibus Alphonsis duobus & Ferdinando, & eximius uterque ac celeberrimus apud omnes famâ & historiarum de rebus nostris scriptarum laude, quæ nomen eorum æternitati consecravere. De patria Lucæ nîl est quod dicamus certum; sed cùm in Legionensis urbis S. Isidori Ecclesia canonicus fuerit regularis: non malè colligimus inde aut è vicinia originem sortitum. Quod in sequentibus coniecturâ aliâ ex eius monumentis confirmabimus. Diaconus cùm esset, eruditionis religionisque studio, ut Ioan-

litiam (quos Hispani libros *De caballerias* dicimus) redolentia, ut nos olim in recensione prælaudati Escurialensis codicis Lit. X. Plut. I. n. 12. (*T. II. Latinorum pag.* 398.) notavimus; non tamen ideo, cum tot alia in eo eximia nec facile aliunde haurienda exstent, tam acerbe à Petro de Marca, *Marc. Hisp. Lib. III. capp. VI. & XV.* exceptum oportuit virum bello & pace inclytum, doctrinæ autem laude pro eius ævi genio nulli secundum. Loca indicasse sufficiat.

(1) Longe diversa opera esse, de quibus Noster ex Ustarrozii suspicione dubitat, ostendemus infrà ubi ad Iacobum I. Aragoniæ Regem devenerimus.

[n] Lib. 12. c. 1. & 12.

Ioannes ait [n] Mariana, *Romam, Constantinopolim, ipsamque Hierosolymam abiit*: quo tempore vanissima in eadem urbe Legionensi superstitio Arnaldum quendam hæreticum, ex Albigensium ut credimus fæce; ante sedecim annos defunctum, sanctissimum martyrem acclamantium vires alere, & magna cum Christiani populi turbatione reclamantibus piis ac religiosis hominibus, grassari cœpit.

62. Quo nuntio excitus diaconus quidam qui tunc Romæ versabatur, zelo Dei accensus in patriam repedavit, ut increbrescenti malo pro virili obviam iret; veniensque, piis officiis, comminationibus, promissionibusque largè dispensandæ à Deo (statim atque superstitiosus cultus damnati hominis aboleretur) arescentibus campis pluviæ: id tandem evicit, ut eiectis hæreticis prisca rediret urbi spiritualis pacis serenitas. Id quod latiùs memorans in eo opere quod *Contra Albigenses* scripsit Lucas noster, qui se aliàs diaconum nuncupare solet, nec proprium viri sic in Dei causa efficacis & strenui nomen, quod ignorare vix potuit, adiungens: videtur mihi tecto modestè suo nomine proprium factum narrare voluisse. Quod si admittimus, præterquamquòd huius diaconi in patriam ab Roma urbe reditus Legionenses Lucæ natales confirmare videtur, quod suprà innuimus; cùm Roderici Legionensis Episcopi, cuius obitus superstitionem præcessit, memoria, usque ad eram MCCLXXV. vel annum Christianum MCCXXXVII. ut ex epitaphio eius [o] & monumentis aliis liquidum est, duret: verò mihi videtur simile, statim ab hac pia pro negotio Fidei pugna, quam his diebus decertavit, & quasi in præmium servatæ patriæ, vacanti Tudensi Sedi Lucam fuisse præpositum. Hoc enim fungebatur munere anno huius sæculi nono supra tricesimum; fortè ex eiusdem Ecclesiæ Scholastico (hanc enim dignitatem gessisse ante Episcopatum, immo & cum Episcopatu ipso, refertur [p]) assumtus. Nec ante quinquagesimum decessit è vivis. Olim verò, cùm & diaconus tantum audiret, & in laudata Legionensi S. Isidori Ecclesia canonicum ageret: propter insignem eruditionem delectus fuit à lectissima omnium sui temporis Reginarum Berengaria B. Ferdinandi III. parente, qui de rebus Hispaniæ commentaretur. Scilicet huius Reginæ iussu scripsit (1)

[o] In *Theatro Ecclef. Legionen.* Ægidii Gonzalez Davila.

[p] Sandoval *Obispos de Tuy.* Ægid. Gonzalez in *Theatro Ecclef. Tudensis.*

63. *Chronicon Hispaniæ*, sive *Chronicorum libros à Beato Isidoro, & à quibusdam aliis peritis de historia Regum Hispanorum & quorundam aliorum editos*: ut eius utar verbis in huius præfatione. Qui ipse in alio, quod sequitur, procemio *De excellentia Hispaniæ*, manum iam se mittere ait *ad libros Chronicorum à doctore Hispaniarum Isidoro editos*, prosecuturumque *secundùm quosdam alios auctores Hispanorum Regum, & quorumdam aliorum seriem.* Constat enim opus ex Chronico prædicto S. Isidori, atque eo quidem luculentiore quàm Isidorianum vulgare est: de quo iam in Isidori rebus coniectati sumus, quo primus liber clauditur. Secundus continet eiusdem sancti doctoris Wandalorum, Suevorum, & Gothorum historias. Tertius *Continuatio* audit *Chronicorum B. Isidori per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum composita*: cuius telæ suam annectit Lucas *Divisione* interim *Hispaniæ Ecclesiarum atque diœcesum*, quæ Wambanem præfert auctorem; deinde Iuliani Toletani Episcopi libro *De eiusdem Wambanis expeditione adversus Paulum* rebellem, insertis. Quæ sequuntur in eodem tertio libro, & quarto integro, Lucæ omnia sunt, pertinguntque usque ad expugnationis Cordubæ urbis tempus, quæ anno MCCXXXVI. sub gloriosissimi ac B. Regis Ferdinandi ditionem venit.

64. Hanc historiam *ingenio stiloque non ineleganti, neque prorsus vasto* conscriptam, Ioannes ait Mariana [q]. Autorem hunc & Rodericum Toletanum, qui *non ad voluptatem aurium, sed ad memoriam & iudicium posteritatis scripserint, quàm à deliciis longè, tam ab ineptiis & mendacio procul abfuisse*, Alphonsus Garsias Matamorus existimat [r]. *Pro illo sæculo non pœnitendum* Ioannes Vasæus vocat [s]; *sed vel temporum vel Scriptorum vitio ita depravatum, ut non facilè queat à quovis intelligi.* Habemus nos exemplum è codice bibliothecæ S. Ecclesiæ Toletanæ à Ioanne quodam Lopez de Leon fidelissimè descriptum, & à descriptore recognitum anno MDLXVI. (2)

[q] Lib. 12. cap. 12.

[r] *De Academ. & doctis Hisp. viris.*

[s] *Chronico Hisp.* cap. 4.

(1) De Legione urbe Lucæ Tudensis patria, deque eximiis eius gestis, & susceptis pro negotiis Ecclesiæ peregrinationibus latè Cl. Florezius *T. XXII. pag.* 108. *à n.* 19. *& n.* 47. quo loco Diaconum cuius ex Urbe in Hispaniam reditum ut patriæ laboranti succurreret Lucas memorat modeste nomen supprimens, ipsum esse Lucam affirmare nihil hæsitat.

(2) Exstat quidem in prælaudato Matritensi *variarum Roderici Toletani Lectionum*, Ioannis Lopezii codice à *fol.* 193. Lucæ Tudensis historia, disiecta tamen, foliisque & quaternionibus suo loco motis. Definit *fol.* 255. *pag.* 2. in Era MCCLXXIV. & captione urbis Cordubæ his verbis: *Capta est civitas Corduba*, Era *MCCLXXIV. & reversus est inclytus Rex Fernandus Toletum cum victoria* ::: *Acquisivit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam*

65. Certe hanc historiam seu Chronicon in vernaculam vertit linguam, an ipse auctor, an alius aliquis? quod non facilè dixeris. Mihi postremum placet, atque interpretis operam esse; quòd non, ut Latinum opus, in captione urbis Cordubæ Hispanum desinat, sed ad mortem usque Beati Ferdinandi, & initium Alphonsi Sapientis, Regum, pertingat (1). Translatio autem id non tacere debuit, mantissam adiunctam hanc Lucæ Historiæ; ne retenta *Diaconi* appellatio, & ad Berengariam Reginam directio vetus operis, crucem figeret legentibus in fine historiæ ea quæ diu post susceptas à nostro Luca Tudenses infulas, Berengariamque fato functam contigêre.

66. Hispanæ huius historiæ exempla quædam laudantur MSS: quoddam scilicet in bibliotheca Serenissimi S. R. E. Cardinalis, atque Hispaniarum Infantis Ferdinandi, olim fuit, & fortasse nunc est penes Excellentissimum Comitem *de Villa-umbrosa & Montalegre*, supremi Senatûs Castellæ præsidem: alterum in Cartusianorum Hispalensium libris. Latinæ autem codice satis antiquo atque correcto (quem à summo viro Benedicto Aria Montano mutuò habuit) usum se esse Ambrosius Morales affirmat [t]. Hæc prodiit primum in systematis *Hispaniæ illustratæ* volumine quarto, Francisci, Andreæ fratris, Schoti operâ. In codice Villumbrosano cuius nuper meminimus historiæ huius, exstare etiam, liber, elencus seu index eiusdem bibliothecæ ait, historiam *De la conquista de la tierra santa por el mismo Arzobispo D. Rodrigo*: ubi forsan substituendum Lucæ Tudensis nomen est, atque ei hæc historia tribuenda (2).

[t] In *Prolegom.* tom. 2. tit. *Las ayudas*, &c. fol. 19.

67. II. *De altera vita, Fideique controversiis adversus Albigenses* tribus libris. Quod opus Ioannes Mariana Societatis IESU primus, adiunctis Notis, in lucem prodire fecit. Exstat idem editum cùm Monachii, tum Ingolstadii MDCXII. in 4°. unà cum succedaneis aliquot *Scriptoribus contra Waldenses*; necnon in *Bibliotheca veterum PP.*

68. III. *Vitam S. Isidori Hispalensis Archiepiscopi.* Quam ante aliquot annos in *Actis Sanctorum Aprilis*, quarta die huius mensis, à me acceptam, Godefridus Henschenius Danielque Papebrochius Antuerpiensibus typis edidêre, unà cum brevibus meis ac propriis eorum Notis, ac mea item epistola: in qua cùm coniectatus fuissem vix videri, ut eundem Vita hæc & Chronicon vocare auctorem possent ob discrepantiam in iisdem rebus utriusque operis stilique differentiam: nunc sisto, & doctissimorum hominum sententiam non improbo: potuisse hanc differentiam ætatis maturioris aut provectioris varietate excusari; non adeò tamen ut Episcopus iam Tudensis Chronicon Lucas, quod aiunt, scripserit, qui *Diaconum* se ad Berengariam id mittens nuncupavit. Annexa est planè huic Vitæ in codice Toletano nostro

69. IV. *Translationis S. Isidori Episcopi Hispaniarum primatis historia*, quæ incipit: *Quæ dignè non plures*, &c. Quam in iisdem *SS. Actis* legere est. Huius tamen, & vitæ iam laudatæ, quin unus & idem fuerit auctor, vix nobis dubium est: adeò ut nullius horum operum, aut utriusque laus Tudensi nostro sit consignanda. Dispescuntur tamen in hac re expedienda recentiores historici. Vitam Lucæ quidam abnegant, *Translationis historiam* concedunt, Franciscus Padilla [u], Ægidius Gonzalez Davila [x], Ambrosius Morales [y]. Utrumque opus Lucæ nomine signatum voluit Alphonsus Morgadus lib. 1. *Hist. Hispal. urbis.* cap. 5. & lib. 4. cap. 4.

[u] *Hist. Eccles. Hisp.* cent. 6. cap. 22.
[x] In *Theatro Eccles. Hispal.*
[y] Lib. 12. c. 21.

70. Vidisse huius historiæ exemplum Salmanticæ in domo S. Mariæ *de la Vega* Canonicorum regularium, idem Davila docet. Manuscriptam superesse in tabulario etiam Legionensis Ecclesiæ, Ioannem de Palacios in *Catalogo Tudensium Episcoporum* docuisse, auctor nobis est Ludovicus Souza in *Historia Ordinis S. Dominici regni Portugalliæ* 1. parte seu libro [z]: qui addit, precibus Fr. Suarii Gomezii, Dominicanorum illius temporis præfecti provincialis, dedisse Lucam, ut hanc Spartam quam eidem nuncupavit ornandam susciperet. Idem scribit in *Hagiologio Lusitano* XXVII. die Aprilis Georgius Cardosus.

[z] Pag. 45.

ctam Crucem, Alhangem, & quædam alia castra: quo loco è regione hæc habentur in margine: *Este original Latino acababa aqui; y despues fallé fojas adelante en un Don Lucas en Romance: las quales traslade en el Don Lucas Latino que se sacò en limpio.* Latinus quoque Escurialensis codex *Lit. B. Plut. I. sub n.* 9. è vetusto Ecclesiæ Ovetensis alio desumtus ita inscribitur: *Lucæ Tudensis continuatio Chronici Hispaniæ usque ad tempora Ferdinandi Regis* (qui demum in Sanctorum numerum relatus est) *usque ad Eram MCCLXXIV.*

(1) Huc refer è præcedente Notâ verba: *Este original Latino acababa aqui; y despues fallé fojas adelante &c.*

(2) Enatum inde errorem existimo quod in nonnullis etiam Roderici codicibus post historias *Gothorum, Romanorum, Hunnorum, & Arabum*, habetur *Anonymi Historia belli sacri sive Urbis Hierosolymæ*: ut in Matritensi exemplo D. Iacobi Hortensii Lopezii, cuius non ita pridem meminimus.

sus. Vidit & in bibliotheca Complutensi S. Ildephonsi ab eius collegii & Universitatis magno fundatore D. Francisco Ximenio Zisnerio Toletano antistite, ex S. Isidori Legionensi monasterio descriptum exemplum Ambrosius Moeales, uti in prooemio secundi historiæ suæ voluminis sub titulo *De los libros antiguos*, &c refert.

71. Planè scriptum hoc transtulisse in vernaculam videtur nobis Ioannes de Robles in eo libro, qui solet vulgò ei adscribi, *Historia de los milagros de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla* nuncupatus, & anno MDXXV. in lucem editus [a]. Hic alicubi canonicus Legionensis Ecclesiæ, aliàs sacerdos militaris ordinis S. Iacobi, ac Prior S. Ioannis *de la Calzada* nuncupatur. Lucæ autem, ut iam absolvamus de eo dicere memoriam antiquis monumentis signatam ab era MCCLXXVII. usque ad MCCLXXX. hoc est ab anno huius sæculi tricesimo nono usque ad quinquagesimum, reperire se dives huius supellectilis, quâ Hispanas res locupletavit, Prudentius Sandovalius Tudensis, atque inde Pampilonensis Episcopus, in *Tudensis Ecclesiæ historia* scriptum reliquit [b] (1).

72. Ad B. Ferdinandi III. Regis obitum pertingit quoque ANONYMI cuiusdam *Historia rerum Hispanarum*, quæ à Froilanis II. Regis tempore initium ducit, in pluribusque ab historia quam vocant generalem, Alphonsi Regis X. auspiciis iussuque compilata differt; nec pauca continet quæ alibi frustrà quæras. Exemplum huius MS. ab alio, ut notatum ibi est, Salmanticæ anno MDLXXXVII. desumtum, possedit Matriti Excellentissimus dominus D. Petrus de Guzman olim Marchio Montalegrensis & Villumbrosanus, Castellæ Senatûs præses, Literatorum Mæcenas: de quo ad nos detulit, cùm prædictorum notitia, præcipuo amicorum loco ob insignes virtutes nobis semper colendus D. Ioannes Lucas Cortesius, toties mihi dictus atque laudatus.

73. Diversa videtur, utpote ab inferioris temporis principio ducta, quam ad hoc tempus Ferdinandi Regis ut superiorem, referimus, historia ANONYMI *De rebus Castellæ ac Legionis* post obitum Veremundi III. Legionis, usque ad Ferdinandi Regis III. Castellæ, Sancti, mortem: quam asservari Parisiis in Regia bibliotheca docet nos Philippus Labbeus *Bibliotheca suæ Ms.* pag. 315.

[a] Vide Moralem in *prologo* 2. part. tit. *De los libros antiguos*, &c. Athan. Lobera in *Histor. urb. Legionen.* cap. 32. fol. 311. & cap. 33. Monachum appellat per errorem D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annal. Hispalensib.* ad annum MCCLII. num. 17.

[b] Ubi de Tudensi Luca agit. Idem ait Davila in *Theatro eiusdem Eccles.*

(1) Quantum coniicere est, Tudensis Isidori, Ildefonsi, & Iuliani historias corrasit easque aliquanto locupletiores edidit; ac de suo continuationem usque ad Ferdinandi Tertii tempora & annum Christi MCCXXXVI. adiecit.

74. At isto ipso anno, quo B. Ferdinandus in cælum fuit translatus, scilicet sæculi quinquagesimo secundo, vitam cum morte commutâsse dicitur VITALIS DE CANELLAS, aliàs CANIELLAS [c], Catalanus gente, Oscensis Episcopus, *vir literatus* (ut Michaelis Molini verbis utar [d]) *valdè practicus & expertus in foris, & magnæ auctoritatis Iurisconsultus.* Interfuit hic bellicis ac politicis expeditionibus Iacobi I. Aragonensium magni Regis, Valentiæ nempe urbis recuperationi anno MCCXXXVIII. peculiaris eius fori sive iuris formationi; necnon & Concilio Valentino anno MCCXL. celebrato, comitiisque Cataloniæ & Aragoniæ anno MCCL. in oppido *Alcañiz* habitis, ut ex *Annalibus Aragonensibus* Hieronymi Suritæ [e], Petri Antonii Beuteri historia [f], & Martini Carrilli *Catalogo præsulum Aragoniæ regni* [g] constat.

75. Huic veluti Legislatori suo laudem Aragonenses consignant. Cùm enim in comitiis Oscæ anno MCCXLVII. celebratis placuisset, ut universum regni Aragoniæ ius, diffusum aliàs & dissipatum, in singula genera cogeretur digereretur que: in fororum collectione ista, quæ publica sanctione decreta fuit, *præcipuam operam navavit* (utar iam Hieronymi Blancæ verbis ex *Aragonensium rerum commentariis* doctissimis [h]) *reverendissimus ille Vitalis Canelis Oscensis Episcopus, magnæ eruditionis vir, ac in priscis nostris regni scitis valdè versatus: qui præter hoc magni laboris & industriæ opus reipublicæ adeò utile & necessarium, librum etiam composuit varia nostrarum antiquitatum explicatione refertum. Is autem, quia incipit:* In excelsis Dei thesauris, *vulgò liber* In excelsis *dictus est: cuius meminit prima observantia, sub titulo* De venatoribus. Hæc Blancas. Hieronymi quoque Suritæ iudicio *gravissimus totius regni auctor fuit in exponendis legibus, quæ Iacobi Regis I. tempore sancitæ primum sunt*, lib. 2. *Annal. Aragonensium* cap. 64.

76. Compilavit ergo veluti Tribonianus alter in unum corpus, digessitque per titulos Aragonenses leges, à *Suprarbiensis* vulgò dicti *fori* tempore promulgatas: sive ut Blancas alibi ait [i], *antiquum ius regni, nequaquam satis artificiosè digestum, generatim composuit.* Necnon & glossavit usque ad nonum collectionis librum inclusivè (ait Molinus [k]); cùm habuisset potestatem à Rege & curia generali Aragonum glossandi

[c] Zurita vocat eum *Canellas* lib. 2. cap. 64. Beuterus autem malè, *Canallos.* (Lib. 11. c. 41. pag. 220.)

[d] In *Repertorio fororum Aragoniæ*, verbo *Furtum.*

[e] Lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 45.

[f] Lib. 2. cap. 41.

[g] *Catalogo de los Obispos de Huesca* pag. 302. simul cum *Histor. S. Valerii Cæsaraug. Episc.*

[h] *Hispan. illustr.* tom. 3. pag. 656.

[i] In iisdem *Commentariis* pag. 796.

[k] Ubi suprà.

di & interpretandi dictos foros antiquos non mutatâ sententiâ eorum. Laudat alibi [l] Blancas maximam eius ubertatem & copiam in describendis iis quæ ad eius regni leges & mores pertinerent; necnon & alio loco [m]: *Is enim* (ait) *& communium legum & antiquitatis nostris hominibus documentum fuit.* Editum opus exstat cum titulo: *In excelsis Dei thesauris, sive ad foros regni Aragonum commentaria novem libris.* Quæ verò *De pœnis* inibi adiuncta sunt, non ab auctoris manu esse, sed regia auctoritate ab alio quodam addita: vel stilus ipse diversus prodit, Vincentio Blasco in *Historiis Aragonensibus* observante.

77. Didacus Morlanes Cæsaraugustanus tribuit & nostro *leges* quasdam seu *tabulas legum* (*Foros* vulgò vocavit) Catalanis ab ipso, iisdem Regis Iacobi I. auspiciis ac iussu, scriptas: quas se vidisse in schedis exaratas vernaculâ huius gentis linguâ alicubi retulit, ex eoque Ioannes Andreas Ustarrozius, regius Aragoniæ chronographus [n]. Ministralle dicitur Oscensi Ecclesiæ Episcopus ab anno tricesimo octavo usque ad quinquagesimum secundum huius sæculi.

78. Catalano iurisconsulto Castellanum, neque eo minùs nobilem ævoque suo illustrem annectimus iurisconsultum. BERNARDUS is est, quem sive à patria sive ab exercito munere appellant COMPOSTELLANUM. In hac enim metropolitana Ecclesia archidiaconus fuit, quomodo eum vocat Tancredus ille Bononiensis canonicus, qui ad tertium Decretalium compilationem & scholia eodem tempore scripsit, de qua statim dicemus. Diu autem Romæ fuit commoratus; siquidem clarus iam eximiâ iuris doctrinâ sub Innocentio III. qui anno MCCXVI. desiit inter mortales esse, usque ad Innocentii IV. tempora, qui MCCXLIII. Petri Apostolicam ascendit cathedram, in eadem urbe, sive continuò sive per intervalla permansit. Huius enim capellanus & familiaris vulgò audit.

79. Celebratur in paucis eius nomen inter plures canonici Iuris doctores, qui sub Lucio III. Cælestino III. Innocentio III. Honorio III. & Gregorio IX. collegerunt decretales epistolas eorum Pontificum, quorum adepti non sunt ætatem compilatores paulò antiquiores Decretorum Burchardus, Ivo, Anselmus Lucensis, Gratianusque. Laudantur enim huius temporis, de quo loquimur, quinque non minùs collectiones epistolarum decretalium, ante celeberrimam omnium illam quæ à Gregorio IX. appellatur, Raymundumque Barcinonensem auctorem habuit. Has omnes Ioannes Andreæ filius initio glossæ ad easdem decretales [o], & ex parte laudatus nuper Tancredus, in scholiis ad tertiam collectionem [p] dilucidè narraverunt. Quarum brevem notitiam, quia ad Bernardum nostrum maximè pertinent, nunc dabimus.

80. Prima facta fuit à Bernardo Circa Papiensi præposito, Faventino deinde Episcopo: Decretalium nempe usque ad Lucium tertium, *Breviarium extravagantium* ab auctore appellata. Secundæ post duodecim annos factæ quæ Cælestini III. epistolas adiunxit, auctor sive Gilbertus, sive Alanus, sive Ioannes Vallensis fuit Volaterranus. Fecerunt scilicet Gilbertus & Alanus singulas, ex quibus suam formavit, secundam vocatam. Tertiam confecit noster Bernardus ex Regestis Innocentii III. eamque Bononienses *Romanam compilationem*, quòd Romæ facta esset, appellaverunt; sed offensi Romani (ait ex Ioanne Andreæ & aliis Antonius Augustinus [q]) *quòd usu iudiciorum minùs accepta referret, ab eodem Innocentio impetrârunt, ut Pontificia auctoritate aliqua collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus notarius præfectus est anno duodecimo eiusdem Pontificis.* Hæc cùm *tertia collectio* audiat, uti præcedens Bernardi: aut hanc prorsus abolitam, aut utramque in unam fuisse coactam, editoris tantùm nomine mutato, existimare debemus.

81. Quartæ post quinquennium causam præbuit Lateranense Concilium, cuius LXXXI. capita, & constitutiones Innocentii aliàs, ea comprehendit. Has omnes publici iuris primus fecit Literatorum phoenix Antonius Augustinus, Gregorio XIII. nuncupatas, additis ad primam Notis. Quintam verò, quæ Honorii III. constitutiones habet, Tancredumque Bononiensem archidiaconum sortita fuit auctorem, eiusdem Ioannis Andreæ testimonio, Innocentius Cironius Tolosanus canonicus & Academiæ Cancellarius, è codice Albiensis bibliothecæ desumtam publicavit [r]. Quibus omnibus lumina obstruxit Gregoriana vulgaris Decretalium collectio, quâ nunc utimur [s]. Nec tamen absque maxima utilitate in his antiquis studium poni, qui Raymundo Barcinonensi fontes fuere, integrioresque auctorum suorum sanctiones retinent, Augustinus idem nos docuit. His necessariò præmissis, ulteriora ne obscura sint, opera Bernardi iam proponimus.

82. I. *Scholia in secundam collectionem Decretalium*, Ioannis Walensis, aut Guallensis nempe. Constat de his ex Ant. Augu-

[l] In iisdem *Comment.* tit. *De magistratus Iustitiæ Aragonum dignitate* pag. 722.

[m] Titulo *De optimatibus* pag. 727.

[n] In notitia MSS. quibus usus fuit in Notis ad coronationes Regum Aragoniæ.

[o] Scilicet ad tit. verbo *Gregorius.*

[p] Ex MSS. edidit fragmentum huc pertinens Franc. Bosquetus in *Notis ad Innocentii III. epist.* pag. 48.

[q] In procemio ad collection. Decretal.

[r] Exstat inter *Cironii opera* Tolosæ MDCXLV.

[s] De *Collectionum* harum historia eruditè ac plenè commentatus fuit decus Hispaniæ nostræ iurisconsultorum D. Emmanuel Gonzalez Tellez in *Apparatu ad Decretales, de origine ac progressu Iuris canonici.*

guſtini, qui ſecutus eſt Ioannem Andreæ, his quæ ſequuntur verbis: *Sed & Hugo Ferrarienſis Epiſcopus ab Innocentio III. ſæpe relatus* (in epiſtolis eius intelligo) *& Bernardus maior Compoſtellanus archidiaconus, huius collectionis interpretes fuere*, hoc eſt expoſitores ſive ſcholiaſtæ. Immo & in primam quoque collectionem, ut ex eodem Ioanne Andreæ ad procemium *Speculi* Guilielmi Durandi habemus. Sed *legerat* (ait) *duas primas compilationes, & apoſtillas dederat ſuper illis.*

83. II. *Collectio Decretalium*, quæ *Tertiæ* ſive *Romanæ* nuncupationem obtinuit. Hæc ſi ea eſt quam ſub *Tertiæ* titulo Ant. Auguſtinus edi curavit, ſubtractum inde voluit Pontifex noſtri nomen unà cum iis, quæ invidiam Romanis civibus, ut inuſitata, feciſſe monuimus ſuprà; cùm in præfatione hic Pontifex *Magiſtro P.* (hoc eſt, Petro Beneventano) *ſubdiacono & notario* ſuo laboris meritum laudemque conſignet. Deficit autem in *tertia* iſta *collectione* titulus *De ſumma Trinitate*, qui ſupplendus eſt, cum epigraphe totius operis à Bernardo uſurpata, ex MS. codice Nicolai Fabri apud eundem Antonium Auguſtinum [t]. Inſcriptio hæc eſt: *In nomine Dominicæ & individuæ Trinitatis incipit breviarium Decretalium omnium prope Innocentii Tertii per Bernardum Compoſtellanum canonicum fideliter compoſitum.* Tacuit diu noſter poſt hæc edita, uſque dum facta iuſſu Gregori IX. circa annum MCCXXX. noviſſimâ, quæ omnes alias peſſumdedit, collectione Decretalium quinque libris comprehenſa: ille cum aliis pluribus interpretationis earum ſeſe muneri accinxit, iuſſuque Innocentii IV. munitus edidit.

[t] Pag. 721.

84. III. *Lecturam auream* (uti editio præſefert) *ſuper primum librum Decretalium*, quæ in publicum venit primùm cum apoſtillis Antonii de Crevant abbatis S. Leonardi de Ferrariis, MDXVI. in 4.° typis Bertoldi de Rembolt. Accedit huic editioni, quæ locum tacuit,

85. IV. *Breviarium iuris canonici.* Incipit: *Quot modis*; & invenitur MS. in bibliotheca Barberina Romæ. Geſnerus, Poſſevinus, alii.

86. V. *Caſus ſuper Decretales libris* v. Argentorati MCDXCVIII. uti eſt in indice Scriptorum Iuris, & confirmat Venerus [u], Geſneruſque [x]. Fortè idem opus cum ſequenti.

87. VI. *Super Decretalium libros* v. Norimbergæ MCDXCIII. Utrumque, & hunc & ſuperiorem commentarium, tribuunt Bernardo noſtro Poſſevinus [y] Geſneruſque.

88. VII. *Apparatum in Decretales.* Eiſengreinio [z], Ciaconio [a], Venero [b], teſtibus. MS. ſervatur in bibliotheca S. Iuſtinæ Patavii, uti refert Thomaſinus in *Biblioth.* MS. *Patavina.*

89. VIII. *Summam quæſtionum ex Decretalibus.* MS. in bibliotheca Eccleſiæ Toletanæ [c]. Niſi idem ſit opus cum aliquo ex ſuperioribus.

90. IX. *Notabilia novæ compilationis Decretalium Gregorii IX. & in diſinitiones rubricarum à Gofredo compoſitas.* In membranis apud Antonium Auguſtinum, ut conſtat ex eius librorum catalogo [d]. Necnon &

91. X. *Apoſtillas in Codicem & Digeſtum.* Has eſſe in bibliotheca Eccleſiæ B. Mariæ Carnotenſis affirmat Labbeus [e] (1).

92. Diverſus omnino eſt BERNARDUS theſaurarius Compoſtellanus, de quo Amb roſius Morales hæc ait, ad Regis Veremundi II. quoddam diploma ex eo deſumtum præmonitione [f]: *Compoſtellani Archiepiſcopi librum habent manuſcriptum,* (inquit) *qui eis ſimul cum dignitate traditur: librum, in quo tranſcripta ſunt, tum ſummorum Pontificum, tum etiam priſcorum Regum diplomata ſanctæ eidem Eccleſiæ olim conceſſa. Hunc librum congeſſit Bernardus eiuſdem Eccleſiæ ut vocant theſaurarius, anno Domini milleſimo centeſimo viceſimo nono: quod in præfatione ipſemet oſtendit Bernardus.* Certè nos hæc una impedit affixi temporis nota, quominùs ad noſtrum Bernardum hanc laudem derivemus: quem obiiſſe diem ſuum, cùm ad interpretationem capitis: *Super hoc, De renuntiatione* in Decretalibus Gregorianis, quod quintum eſt noni tituli, deveniſſet, Antonius idem Crevant, qui apoſtillas ad eius in lib. I. Decretal. lecturam fecit, à nonnemine ſe audiviſſe in literas retulit. Neſcimus autem quò reſpexerit Conradus Geſnerus, ex eoque Poſſevinus, admonentes Bernardum

[u] In *Enchiridio tempor. Hiſpano.*
[x] In *epit. Biblioth.*
[y] In *Apparatu.*
[z] In *Catalogo teſt. veritat.*
[a] In *Vitis Pontif. in Innocent. IV.*
[b] Ubi ſuprà.
[c] Pluteo 28. num. 4.
[d] Inter MSS. Latinos.
[e] In *Biblioth. libror.* MSS. pag. 54.
[f] Tomo 4. *Hiſpan. illuſt.* pag. 352. & in edition *S. Martyris Eulogii operum.*

(1) In Indicibus Tomi IV. Bibliothecæ Galliarum Regis pag. XXIV. col. 2. init. ſub *Bernardo Compoſtellano* reperi: *Summulam de libellis, cod.* 4521. *B.* quem numerum cum in operis corpore requiſiiſſem, Tomo ſcilicet III. pag. 602. col. 1. comperi hanc *Summulam* eo loco *Bernardo*, cuidam *Dornæ* Provinciali tribui. Reliqua *Bernardi Theſaurarii Compoſtellani* opera nullibi non obvia ſunt. Diverſus autem ab hoc *Bernardus de Montemirato* Presbyter Compoſtellanus *Iuris Canonici peritia celebris, & apud Innocentium IV. gratioſus circa annum MCCL.* de cuius *Commentariis & caſibus in Libros Decretalium & Extravagantes* vid. Fabrici. *med. & inf. T. I. p.* 229. Oudin. *T. III. p.* 246. & Marten. *Anecdot. T. IV. p.* 932.

dum hunc à quibusdam Græcum appellari.

93. Æqualis tempore, ac in studiis atque doctrinæ prærogativa omnino similis, fuit Bernardo Compostellano Hispanus alter, IOANNES DE DEO nuncupatus (Speculator *Ioannem de Deo-gratia* singulariter vocat [g]) in Italia & gymnasio Bononiensi, ut videbimus, Decretorum doctor & professor, qui canonicum se Isbolensem & magistrum ipse appellat. Crederem editionibus potuisse accidere, ut pro Hispalensi prævaluisset Isbolensis, si non de eo tempore ageretur, quo nondum civitas Hispalensis in Christianorum potestatem venerat. Hunc etiam eundem esse existimarem cum Ioanne Hispano, qui inter veterum collectionum epistolarum Decretalium glossatores seu scholiastas laudatur à Ioanne Andreæ in prooemio Gregorianæ; nisi Guilielmus Durandus in prooemio *Speculi* Ioannem Hispanum à Ioanne de Deo clarissimè distinxisset. Multa quidem is in literas retulit, morem aliorum secutus qui de Iure canonico bene mereri cuperent. Sed latent in schedis maior eorum pars; immo, nisi fallor, omnia alia opera præter unum quod diversimode appellari solet, sub titulo isto in lucem prodiit:

[g] In *proœmio Speculi*.

94. I. *Cavillationes, seu doctrina Advocatorum partium, & Assessorum*, unà cum Guilielmi Durandi, nuncupati ab opere *Speculatoris*, Episcopi Mimatensis *Speculo*, Venetiis anno MDLXVI. volumine tertio. Opus hocce *Cavillationum* à quibusdam legum doctoribus olim, ut ipse ait [h], verè ab Huberto de Bovio incoeptum hoc initio: *Quia pietas paterni nominis*, ut Ioannes Andreæ memorat [i], valdè tamen confusum, ac verè chaos: ampliavit noster, ordinavit, ac suum fecit. *Summam cavillationum* vocat Bergomensis. In bibliothecæ Vaticanæ MS. codice *Correctio* audit *cavillationum Huberti de Bovio*. In huius operis nuncupatoria ad G. S. R. E. Cardinalem epistola refert se alia quædam elucubrâsse auctor, quæ nos dabimus eo ordine quo ille usus fuit in iis memorandis, suarum lucubrationum optimus testis: nempe

[h] In proœmio.

[i] In addit. ad proœmium *Speculi*.

95. II. *Apparatus Decretorum*:

96. III. *Breviarium Decretorum*. Bergomensis *Tabulam Decreti* appellare videtur. *Ioannes de Deo super Decreta*, erat inter libros, quos secum portabat Benedictus Papa XIII. appellatus, ut est in eorum catalogo in schedis à me viso.

97. IV. *Liber Pastoralis*.

98. V. *Liber Dispensationum*. MS. exstat tam in Vaticanis libris num 5066. quàm in Palatinis eidem bibliothecæ adiunctis, num. 802. Fuitque in Antonii Augustini

99. VI. *Summa sub certis casibus Decretalium*. In eiusdem Antonii Augustini exstitit, nuncupata, ut videtur, *Casus in collectionem Decretalium Gregorii IX.* Cuius præfationis initium est: *Ad honorem summæ Trinitatis*. Bergomensis appellat fortè *Tabulam Decretalium*.

100. VII. *Liber Iudicum*. Ioannes Andreæ ad prooemium *Speculi*, *Iudicium* appellat. Bergomensis, *Summam Iudicum*.

101. VIII. *Notabilia cum summis super titulis Decretalium & Decretorum*.

102. IX. *Chronica*. De quo opere nusquam alibi mentio (1).

103. X. *Apparatus metricus super arbore Decretorum*.

Intelligo arborem consanguinitatis, quæ inserta legitur post cap. *Primo gradu*. VII. 35. q. 5. Hanc commentario illustrare conatus Ioannes Andreæ, sic de eo ait: *Initio circa lecturam arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Ioannes de Deo Hispanus post illos lecturæ illius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas ipsius intellectum nisus fuit aperire. Sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, & aliis ignotum ignotius reddidit.* Hæc ille. Romæ in Palatina Vaticanæ bibliothecæ accessione num. 666. Ioannis Andreæ hæc *glossa* est *super lecturam arboris Ioannis de Deo.*

104. XI. *Liber distinctionum*. De quo nîl ultrà scio.

105. XII. *Commentum super Novellis Decretalium.*

106. XIII. *Liber Pœnitentiarius de cautela simplicium sacerdotum* MS. in 4.° asservatur in bibliotheca canonicorum Lateran. S. Ioannis in Viridario urbis Patavinæ, Thomasino teste [k]. Initio libri scriptum est in codice alio D. Feronii canonici Carnotensis: *Ad honorem summæ Trinitatis & individuæ unitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & B. Virginis, & omnium angelorum, & omnium Sanctorum, & præcipuè B. Vincentii, & ad honorem & gloriam venerabilium patrum Episcopi & capituli urbis Bononiensis, & ad utilitatem universi studii, & ad honorem Romanæ Ecclesiæ, & eius venerabilis præsulis Innocentii IV.* Magistrum se vocat, librum ad Episcopum & capitulum dirigens: doctorem, ca-

[k] In *Biblioth. Patav.* MSS. pag. 31.

(1) Exstitit in Bibliotheca MStorum. Comitis olim Ducis Olivariensis in cuius catalogo *pag.* 197. sub *Lit. I. M. S.* legitur: *Ioannis de Deo Chronica Romana ex multis auctoribus collecta*: *fol. cax.* 12 *n.* 26.

canonicum Decretorum, & ſervum eorum ſe appellat. Et in fine abſolutum à ſe opus ait ſub anno Domini MCCXLVII. Indict. v. v. Cal. Novembris. Quædam excerpta ex hoc libro edidit Iacobus Petitus Gallus ad calcem tomi 2. *Pœnitentialis Theodori Cantuarienſis Epiſcopi.*

107. XIV. *Liber quæſtionum. Quem nuper* (inquit) *edidi ad exercitium magiſtrorum.* Hucuſque librorum Ioannis, quorum ipſe in hac epiſtola meminit, elenchus. Laudantur verò aliunde alii, videlicet:

108. XV. *Concordantia Decreti & Decretalium.* Meminit Bergomenſis, niſi idem opus ſit cum aliquo ex ſuperioribus.

109. XVI. *Additiones ad ſummam Huguittioni* [l]. Exſtat inter libros MSS. Vaticanos numero 2280.

[l] *Hugutionis* lego.

110. XVII. *Catalogus hæreticorum.* Similiter in Vaticana bibliotheca num. 4896.

111. Habeo penes me MSS. ſchedas Alphonſi Ciaconii Dominicani, è ſuis ſcriptis ſat noti, ad Bibliothecam quam præparabat univerſalem: in quibus aſſervari affirmat in bibliotheca Ferdinandi Coloni Chriſtophori Magni Coloni filii, quæ nunc eſt Hiſpalenſis Eccleſiæ, Ioannis de Deo Hiſpani Ulyſſipponenſis Iuris Decretorum doctoris *Librum primarium de variis Iuris Pontificii materiis:* qui ſi cum noſtro idem eſt, ut ſuſpicari pronum, è Luſitaniæ primaria urbe is oriundus fuerit.

112. *Summa moralis* eiuſdem in eadem quoque bibliotheca aſſervatur MS. ſed anno MCCXLVII. in charta pergamena (1).

113. Occaſione autem duorum iſtorum Iuris canonici interpretum & illuſtratorum, Bernardi Compoſtellani & Ioannis de Deo, quode nîl præter dicta novimus: recenſeri hoc in albo digni ſunt eiuſdem temporis PETRUS, & IOANNES, & VINCENTIUS, Hiſpani omnes abſque ullo cognomine literis conſignati, ut ferè ſolet inter exteros uſu venire, patriæ ſubrogato nomine, ut ſubveniant difficultati pronuntiandi, aut memoriâ retinendi familiarum cognomenta. Ioannis & Petri Hiſpanorum Ioannes Andreæ meminit [m]: cuius Ioannis Hiſpani *Summa ſuper Decretales* in bibliotheca Vaticana num. 2343. aſſervatur. Fuit & in bibliotheca Comitis Olivarienſis *Ioannes ſuper Decretum* (2).

[m] Addit. ad procemium *Speculi.*

114. Petrum laudat idem Ioannes Andreæ his verbis [n] de Vincentio loquens, uno ex antiquis his gloſſatoribus: *Ait quòd hæc ultima opinio, quæ fuit P. Hiſp. quem vocat de Corbolio, ſibi non placet: quem Oſtienſis vocat P. de Bolio vel de Borliato.* Hæc Ioannes Andreæ.

[n] Gloſſa *Ergò Eccleſ.* ad cap. *Liberas. De reſtit. ſpol.*

115. *Vincentium* Antonius Auguſtinus inter cæteros gloſſatores, ad Gregorium XIII. Papam ſuper Decretalium collectionibus præfatus, appellat (3).

116. Anno huius ſæculi ſexageſimo nono ſcriptus fuiſſe dicitur, Bernardi Britti Ciſtercienſis *Monarchiæ Luſitanæ* auctoris in prolegomenis teſtimonio, liber quidam latinè ſcriptus, cuius auctor latet deficiente principio, *De rebus in Portugallia geſtis, Gothorum excidio, & Chriſtianorum ſub dominatione Maurorum vivendi forma.* Acephalum opus, quà ſanum eſt, ita incipere ait: *Diviſiones utriuſque gentis.* Finem verò ſic habere: *expulſi funditus interiere.* De quo opere unà cum Laimundi, Menegaldi, Petri Alladii, aliis, exſtare ſcilicet in Alcobazienſi monaſterio, ab eodem Britto rogati, teſtimonium dixere ii, quorum in prolegomenis laudatæ *Monarchiæ* mentio fit & atteſtationes exhibentur. Nos de inviſis hactenus cenſere abſtinemus (4).

117. Celebratur inter Dominicani ordinis illuſtratores [o] quædam epiſtola ſanctitate & miraculis eximii viri ÆGIDII, vulgò GIL, Luſitani, priùs magi ac diabolo addicti, deinde pœnitentis, atque in ordine Prædicatorum fulgentiſſimi omnium virtutum luminis, ac de diabolo glorioſi triumphatoris: quâ ad Humbertum Magiſtrum ordinis Generalem ſcripſit res geſtas quorundam Dei ſervorum cœnobii ſui Scalabitani, ſive Santarenenſis, in quo tandem vitam brevem cum æterna vita commutavit anno huius ſæculi, ut dicitur (5), ſeptuageſimo quinto. Cuius vita exſtat ab Andrea Reſendio V. C. deſcripta, & Pariſiis edita [p].

[o] Vide Marieta lib. 12. *SS. Hiſp.* cap. 34. & 56.

[p] Vide *Bibliothecæ* poſter. partem in *And. Reſendio*, Ant. Senenſem in *Chronic.* ord. pag. 123.

(1) Canonica Ioannis de Deo ſcripta paſſim habentur in MStorum. Bibliothecis. Auctor frequentius *Uliſiponenſis*, interdum *Sacerdos* tantum *Hiſpanus* audit.

(2) In Bibliotheca MStorum. Comitis Ducis Olivarienſis *pag.* 197. Lit. *I. M. S.* legitur: *Ioannis Hiſpani,* & *Bartholomæi Brixiani ſuper Decretum & Decretales. Tractatus fol. III. LL.* 5.

(3) Exſtat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 533. *col.* 1. *cod.* 3967: *Vincentii Epiſcopi Hiſpani*; & ſubditur (*qui & Vincentius Caſtellioneus Mediolanenſis appellatur*) : *Apparatus ſuper quinque libros Decretalium Gregorii IX.* Et codice ſequenti : *Vincentii Epiſcopi Hiſpani apparatus in quinque libros Decretalium.* Et ſequenti *ſeu* 3969. *eâd. pag. col.* 2. *Caſus Decretalium auctore Magiſtro Vincentio Hiſpano.*

(4) Recurſant animo huius ſcripti occaſione quæ de Bernardo Britto eiuſque ingenio ad furtivas merces in vulgus emittendas comparato ac veluti ad unguem facto, ſupra notavimus *T. I. Lib. VI. cap. IV. n.* 77. in *Laimundo Ortega.*

(5) De Ægidio Luſitano, deque eius ſcriptis ad Hum-

118. Celebratur quoque alius Vitæ Ægidii descriptor IOANNES PORTALEGRENSIS, ita dictus à patria (Episcopalis urbs est in Portugalliæ regno *Portalegre*) atque eiusdem temporis, De *conversione B. Ægidii* inscriptæ, & à Dominicanis quorum sodalis fuit laudatæ (1).

119. Eiusdem instituti sodalis Fr. PETRUS FERDINANDI sive FERNANDEZ, Gallæcus, inter fratres à puero persanctè vixit, ac pluribus locis professor fuit, tandemque è Zamorensi cœnobio ad superos abiit. Hic *S. P. Dominici Vitam* diligentia non mediocri adhibita compilavit. *Legendam* vocat Antonius Senensis [q], quæ incipit : *P. Dominicus adhuc puerulus*. Scripsit quoque, ut idem Senensis ait, *Chronicam ordinis, incipiendo à patre Dominico, usque ad Vitam Generalis Magistri ordinis Humberti*. Floruisseque hunc notat circa annum MCCLXX. Aliis placet [r] obiisse eum sæculi quinquagesimo nono (2).

[q] In *Biblioth. ord. Prædic.* pag. 193.

[r] Marietæ lib. 12. *SS. Hisp.* cap. 54. Seraph. Razzi 1. parte fol. 60.

120. Coævus his & parenti Dominico fuit Fr. THOMAS DE TEMPLO, utpote eiusdem sancti Patriarchæ socius, qui scripsisse librum refertur *De Rosario B. Virginis*, obiisseque anno MCCLX [s] (3).

[s] Ant. Senens. Anton. Fernandez, & ceteri Dominicani.

121. Laudatur etiam eiusdem instituti horum temporum sodalis BARTHOLOMÆUS quidam, *vir non in ineruditus* (ut verbis Antonii Senensis laudem) *& concionator non vulgaris; ea autem ratione etiam venerandus, quòd minùs doctis & sufficientibus compatiens, & se illis quodammodo debitorem cogitans, scripsit Summam quandam grammaticalem in eorum gratiam. Plura eius* (inquit) *non vidi. Claruit circa annum Dom. MCCLXV.* ex Iacobo de Suzato in *Chronico ordinis*. Unde Fernandez, Plodius, Altamura, hausere (4).

122. Circa hæc tempora nascentis etiam familiæ sacræ Mercenariorum, qui captivos ex instituto vitæ redimunt, quartus à S. Petro Nolasco Magister erat Generalis, anno MCCLXII. creatus, Fr. PETRUS DE AMERIO, ex Catalano equite ad hanc militiam ab eodem Petro admissus, prudentia & sanctitate vir eximia regulæque observantia, quantumvis non valdè literis exercitatus. Reliquit tamen fratribus possidendos tractatus aliquot, linguâ gentis vernaculâ, ut credimus : nempe

123. *De differentia ætatum, ac de eo quod unicuique convenit.*

124. *De differentia vestimentorum, super duo patrum loca : S. Gregorii alterum, quòd scilicet pro sola vana gloria vestimentorum pretiositas quæritur; & S. Bernardi alterum, quòd nempe exterior superfluitas interioris vanitatis indicium est.*

Videatur Petrus Zumel in catalogo Magistrorum Generalium huius sui ordinis, Petrus Ramon in historia, Marcus Salmeron in monumentis eiusdem.

125. ALVARUS DE LURIA ET MENDOZA, miles ordinis de Calatrava, iubente Iacobo Aragoniæ Rege, cuius per hos dies maxima fuit atque inclyta propter virtutem bellicam ac res fortiter gestas toto orbe terrarum fama, constitutiones formavit equitibus sive ordini S. Mariæ de Montesa in regno Valentiæ, ab eodem Rege instituto sub Cisterciensium regula. Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*, Haubertus Miræus in *Scriptoribus Ecclesiasticis* (5).

CA-

Humbertum Ordinis Prædicatorum Magistrum Generalem, plura apud Quetifum & Echard. *Scriptor. Ord. Præd. T. I. à pag.* 241. Historiam autem de magicis eiusdem artibus ab Andrea Resendio (qui prior ex Stephani Sampayi Lusitani exemplo Parisiis 1586. 8. edito imbiberat) haustam, affinesque alias à Iosepho Saravia & Lezana *Annal. Ord. S. Dominici Matriti* 1609. *T. II. p.* 145. & Stephano de Borbone, alias de Bellavilla *De Donis Spiritus Sancti Par. II. de don. pietat. tit. V. cap.* 6. eidem superstructas, ad vanos vulgi rumores, atque ad aniles fabulas uterque ablegat; & Resendii *Vitam Ægidii Scalabitani* nusquam typis editam fuisse affirmat *pag.* 242. *col.* 1. quod & Noster confirmare videtur *Bibl. Hisp. nov. in Andr. Resend.* dubius tamen utrum Antonius Senensis, qui de eadem Vita typis edenda fidem suam obligaverat, promissis steterit.

(1) Meminere huius Scriptoris atque operis Quetifus & Echardus *Tom. I. pag.* 902. *col.* 2. ubi tamen manuscriptum aut typis excusum servetur, ignorare profitentur.

(2) Meminere item utriusque huius Operis Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 127. *col.* 1. & 2. qui tamen dubitant, unumne atque idem sit.

(3) *Thomam de Templo* atque indivulsum eius comitem, doctrinæque virtutum & gestorum æmulum *Ioannem de Monte*, quos Alani de Rupe fide Hispanos, Beati Dominici socios, eiusque rerum Scriptores nonnulli fabulantur, mera tantum nomina ac phantasmata esse non corpora : ingenuè agnovêre Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 472. *col.* 2. in eis; & *pag.* 851. *col.* 2. fin. in Alano.

(4) *Bartholomæi Hispani* eiusque *Grammaticalis summæ* fidem, præter Scriptores à Nostro hoc loco laudatos, tuetur Ludovici à Valleoleti, qui sæculo XV. incunte vixisse dicitur, testimonium apud Quetifum & Echardum *Tom. I. pag.* 466. *col.* 1.

(5) Huc refero Sancti Patris Dominici Ordinis Prædicatorum Fundatoris, cum Canonicus Oxomensis esset, literas sive testimonium: *De reconciliatione Poncii Rogerii hæretici*, circa annum MCCVI. datas, apud Martenium & Durandum *T. I. Thes. nov. Anecdotor. col.* 802. Epigraphe hæc est : *Universis Christi fidelibus ad quos præsentes literæ pervenerint*, DOMINICUS *Oximensis Canonicus, Prædicatorum minimus salutem in Christo.*

CAPUT IV.

De S. RAYMUNDO DE PENYAFORT *ordinis Prædicatorum, eiusque egregiis erga Ecclesiam gentemque nostram factis. Compilationem sextam sive Gregorianam Decretalium, eius esse. Item* Summam Raymundinam, *cuius Summæ Summula quædam versibus barbaris Adami cuiusdam exstat.* Pugionem Fidei *adversus Iudæos non huius, sed Raymundi Martini esse. De* IACOBI I. *Aragoniæ Regis gestarum rerum ab eodem conscripta historia, Provinciali sermone; coævique eius* ZEIT ABU-ZEIT, *sive* VINCENTII *Ex-regis Valentini & ex Mauro Christiani, quodam opere. De* ANONYMO *Cataloniæ Principatûs historico* MS. *De duobus poetis Valentinis, Mossen* IÔRDI, *& Mossen* FEBRER, *quorum priorem imitatus fuit Franciscus Petrarcha.*

126. ILLUXIT eodem tempore non modò Hispaniarum, sed & universali Ecclesiæ fulgentissimis sanctissimæ vitæ atque inclytæ doctrinæ radiis S. RAYMUNDUS cognomine DE PENYAFORT, Catalanus, Barcinone, ut noviores [t] contendunt; sed priorum ac simpliciorum [u] affirmatione ex loco dioecesis quodam *Penyafort* nomine ortus (Provincialem Henricus Gandavensis perperam asseruit [x]: unde & quidam auctor [y] Gallicum *Rochefort*, tamquam gentilitium cognomen attribuit) maioremque suorum originem ad principalem illius provinciæ familiam, quod nonnullis pro comperto est [z], referens.

[t] *De Script. Eccles.* auctores.
[u] Marsilii & Humberti æqualium Vide Tamaium VI. Ianuarii pag. 89.
[x] *De Script. Eccles.* cap. 48.
[y] Rosweidus apud Bollandum infrà.
[z] Post plures de hoc loquentes vide Domenec *De Sanctis Cataloniæ* lib. 2. fol. 24.

127. Coluit is mores simul aque literas ea intentione animi, ut virum, in quem aliquando evasurus erat, immaturam adhuc ætatem agens iam promitteret. Viginti natus annos Philosophum in patria explicuit. Sed cùm ad studia sacrorum Ecclesiæ canonum totus propenderet, Bononiam se contulit, ibique intra breve tempus è discipulo in professorem laurea doctorali ornatum, eumque totius gymnasii primarium ascendit. Evocatus inde Barcinonem à Berengario huius urbis Episcopo viri famâ commoto, sacerdotium, simulque præposituram Ecclesiæ cathedralis adeptus fuit. Desiderio tamen aliquantò maioris perfectionis impulsus, non diu postea sodalibus Prædicatoribus S. Patris Dominici asseclis, annum quintum super quadragesimo in ætate numerans, se comitem dedit. Qua sui renuntiatione faciliùs apparuit Iacobo Regi huius nominis primo ante alios dignus, cui secreta conscientiæ regiæ, sic ingentibus plerumque negotiorum momentis, veluti nexibus quibusdam implicitæ, reseraret.

128. Quo tempore Deiparæ Virginis auspiciis intimationeque, auctor fuit magnanimo ac religiosissimo Regi, ut redimendis à servitute Saracenorum Christianis iure belli, quod apud nos ferè continuò gerebatur, factis mancipiis, sub sanctissimi viri Petri à Nolasco Galli administratione sacrum institueret ordinem: qui ex militari antiquo munere pietatis etiam huic operæ addicto, in Mercenariorum, ut nunc vocamus, sodalitatem, Deo sacrorum hominum dignitate virisque, maximè in Hispaniis florentem, non diu postea deflexit; eique sub regulæ S. Augustini forma constitutiones observandas composuit. Quo ferè tempore Iacobus Rex anno sæculi XXIX. [a] in Balearium insularum maximam, ut inde propulsaret Maurorum tyrannidem, navigaturus, vix se victoriæ compotem fieri posse credidit absque præsentis Raymundi precibus. Et voto quidem Rex non excidit, cùm hostium & insulæ sit potitus.

[a] Surita lib. 3. cap. 4.

129. Sed maiori adhuc celebritate nominis inde venit mactus Raymundus. Nam, quominùs Iacobum obsidioni Maioricæ urbis hærentem, de concubinatus autem crimine diu atque frustrà monitum, fugere posset, indicto ubique ne quis eum navigio transveheret impeditus: pallium dorso maris extensum, cuius partem baculo in carbasi adaptavit formam, ingressus; eaque fide quæ in Petro etiam Apostolorum principe titubaverat sustentatus, brevi tempore ad Barcinonense litus appulit, ingenti stupore omnium, præcipueque Iacobi: quem certiorem de re factum miraculi conscientiâ conversionem vitæ in melius, quod sanè debuit, condonâsse aiunt.

130. Abreptus hinc in Romanam curiam, vocanti Gregorio IX. Pontifici à capellæ ministerio, quod honorificentissimum fuit ea ætate, sacræque Rotæ Auditorum, sive universarum totius orbis catholici Ecclesiasticarum litium delegatorum iudicum muneri æquale munus, & indulgendæ supplicibus postulantibus veniæ delictorum nonnisi apud Sedem Petri laxandorum minister, (*poenitentiarium* vocamus) fuit. A quo Pontifice oblatos sibi Tarraconensem, necnon, ut ab aliis proditum legitur, Bracarensem quoque Archiepiscopatus, atque inde Barcinonensem Episcopatum constantissimè recusavit. Profectus verò inde in patriam impellentibus medicis, quò sanitati non parum afflictæ nativi aeris fomento suppetias iret, concursantium & hìc negotiorum, & hominum à Roma usque ipsa remissorum, multitudinem adeò non evitare potuit, ut, aien-

aiente quodam antiquo auctore, Barcinonensis urbs *altera Roma* videretur. Lucanus similiter dixit lib. 5. *Pharsaliæ:*

——— *Veiosque habitante Camillo*
Illic Roma fuit.

131. Denuò tamen relinquere patrium solum, diuque peregrinari opus habuit, eo quòd anno MCCXXXVIII. fato functi Iordani Generalis Prædicatorum magistri locum suscipere fuit iussus; cui tamen dignitati post biennium renuntiavit. Acceptum item nostro referri debere ait Marsilius sodalis & suppar (de quo postea) quòd Thomæ Aquinati doctori Angelico *Summam* scribendi *adversus Gentes*; atque Iacobo Regi, ut Aragoniæ ditionem Inquisitores à Romana curia impetrati, ab occultis Fidei hostibus sartam tectam servarent, auctor fuit. Mira de eius abstinentia, & patientia corporis, fidelium à Deo aversorum ac infidelium Dei hostium compassione, religionis zelo, sive, ut Synodi Tarraconensis ad Nicolaum Papam Gregorii successorem epistolæ verbis utar, *humilitate in corde, dulcedine in sermone, strenuitate in opere, fervore in caritate, in orationibus vigilantia, in consiliis prudentia, in moribus disciplina*, referuntur.

132. Contigit magno tandem seni desideratissimus ad superos transitus sexto die Ianuarii anni MCCLXXV. exsequias eius celebrantibus ante alios Iacobo Aragoniæ, filioque eius item Iacobo, Alphonsoque Castellæ Regibus, Iolantaque huius coniuge, ac Ferdinando germano fratre. Viventis verò sanctitatem ea miraculorum à Deo Opt. Max. eius suffragiis per tria ferè sæcula obtentorum confirmavit & commendavit legitimis documentis gliscens fama: ut à Clemente VIII. Pontifice Maximo, referente, quod tunc in more fuit, Francisco Peña viro clarissimo S. Rotæ Auditore XXIX. Aprilis die huius quod vivimus sæculi, Sanctorum catalogo adscribi, universæque iam solidè invocandus proponi Ecclesiæ, iure meritoque sit consequutus. Iacet, coliturque sepultus in Divæ Catarinæ Barcinonensium Dominicanorum domo, quamplurium mirabilium auctor: in quibus non pauci numerantur mortui vitæ restituti.

133. Res eius gestas literis commisere ex antiquis fereque æqualibus Petrus, quem laudavimus, Marsilius in Vita Iacobi Regis [b], Humbertus ordin. Præd. Gener. Magister in Chronico MS. peculiaribusque commentariis Nicolaus Eymericus, Bernardus Guido, Iacobus de S. Ioanne, qui in schedis apud domesticos latent; passimque recentiores historici, quos plena manu dant Ioannes Tamaius [c], Antonius Vincentius Dominicus; & qui *Acta Sanctorum* nunc Antuerpiæ magna cum laude pietatis eruditionisque prosequuntur [d]. Elegantissimum eiusdem sancti viri elogium lege sîs in historiæ latinæ Iacobi I. Aragoniæ Regis à Bernardino Gomezio Miedes scripta lib. 19.

[b] Edidit Tamaius VI. Ian. pag. 80.

[c] Ibidem pag. 79.

[d] Die VII. Ianuar. pag. 405.

134. Sed ride mecum lector cuiusdam Danielis Keiseri iurisconsulti Germani putidum, vixque dignum qui ab incuria aut negligentia excusetur errorem, Raymundum nostrum confundentis cum illo Parisiensi doctore, qui è feretro caput extollens anno, ut ait, MLXXXVI. deque sua damnatione præsentes monens, occasionem vitæ in melius convertendæ Brunoni dedit Cartusianorum Patriarchæ. Hoc ille scriptum reliquit in opusculo, *Historia iuris civilis, feudalis, canonici* &c. inscripto, Coburgique edito MDCLXIII. in 4.° [e] Dedimus latiusculè summa capita præcipuaque vitæ Raymundi, ut aliquantò tardiùs à singularis erga studia, maximè Ecclesiastica, meriti viro discederemus. Hic enim fuit Raymundus, cuius unicæ operæ, iussu accedente Pontificio, debemus

[e] Pag. 27.

135. *Compilationem* (post plures alias, de quibus in Bernardo Compostellano egimus, ultimam) *Decretalium Gregorii Papæ IX.* quinque divisam libris: in cuius præambula scholaribus Bononiæ (aliàs *Parisiis & Bononiæ* est) commorantibus epistola, Fr. Raymundum, ait Gregorius, cappellanum & poenitentiarium suum illas in unum volumen resecatis superfluis redegisse; atque eiusdem Gregorii alias, quibus priora quædam dubia declararentur, adiecisse. Cui rei etiam testimonium perhibent Petrus Marsilius [f], Henricus Gandavensis [g]; & Ioannes Andreæ [h], Raymundo æquales, & quotquot in hanc compilationem scholia moliti sunt [i].

136. Alterum opus est, quod Raymundo debemus, planè novum, nec ulli ante eum eâ formâ tentatum,

Summam, dictam ab auctore *Raymundinam*: aphorismorum nempe moralium, poenitentibus & poenitentiæ sacramentum administrantibus *valdè necessariam*, ut Henricus inquit à Gandavo: *quæ modò tam vulgata est* (inquit) *ut à nemine ignoretur*. Huius & meminit Guido Perpinianensis in *Summa hæresum* [k], S. Antoninus, Leander Albertus, alii. Annumeratam vidimus hanc libris, quos vehebat secum Benedictus Papa XIII. dictus, *Summam magistri Raymundi de Peñafort* inscriptam in bibliothecæ Barberinæ antiqua scheda. Prodiit in lucem, quæ aliàs *septem sacramentorum Ecclesiæ*-

[f] In *Vita Regis Iacobi Arag.* MS.

[g] *De Script. Cæles. cap.* 48.

[h] In procemio ad *Decretal.*

[i] Laude dignus præcipuè aliorum est postremus D. Emmanuel Gonzalez Tellez. in prol. *De orig. iuris canon.* prævio ad sua in 5. libros Decret. comment.

[k] In fine *utrum Iudæi sint inducendi ad iurandum.*

clesiæ audiebat, cum titulo *Summæ de pœnitentia & matrimonio*, ac Notis Ioannis de Friburgo eiusdem ordinis Prædicatorum sodalis, Romæ apud Tallinum MDCIII. in folio. Audio de editionibus etiam Bononiensi MDCXIII. Romanaque altera MDCXIX. in folio.

137. Eius autem quoddam specimen dedit, ante quàm summa ederetur integra auctoris, is qui ex ea summulam seu compendium confecit, Adamus quidam frater, eiusdem forsan instituti Prædicatorum (1), atque hanc quidem versibus barbaris, quæ incipit:

Summula de Summa Raymundi prodiit ista.
Dogmata multorum coniunximus huic manifesta,
Scriptorum spurios versus facili cumulantes
Eloquio textos, & in apta sede locantes.
Ingenio pueris tardo, quos cura studendi
Non stimulat &c.

Edidit hanc Coloniæ Henricus Kentel anno MDII. in 4.° quam à se enucleatam scientificis, ut dicitur, glossis M. Ioannes Chapuis Venetæ cuidam officinæ anno MDLXIX. in 8.° iterum edendam commisit. MS. Raymundi *Summam quando pœnitens remitti debeat ad superiorem*, in bibliotheca Thuani Parisiis exstare Labbeus prodit [l]. Item sæpiùs repetita in libraria supellectile MSS. librorum, qui ex Ambrosiana Serenissimi Archiducis Œnipontani bibliotheca Viennam transportati sunt ad Cæsaream, teste Lambecio lib. 2. *De bibliotheca Vindobonensi* [m]. Summam autem *De casibus conscientiæ* diversam credidit Antonius Senensis à Summa *De pœnitentia & sponsalibus*: quem sequitur Antonius Fernandez. Hæc duo aliis notiora nostri opera. Sed &

[l] In *Biblioth. MSS. libror.* pag. 52.

[m] Pag. 812. & 813.

138. *Dubitabilia cum responsionibus ad quædam capita missa ad Pontificem* (consultationes intelligo Gregorio IX. roganti directas) fuisse novimus inter libros membranaceos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis; & hunc ducentorum annorum tunc præseferre antiquitatem docet eius catalogus.

Laudatur quoque eiusdem Raymundi

139. *De duello & bello* liber à Gesnero, Possevino, Alphonso Ciaconio, Marieta, Antonio Senensi, Fernandez, aliisque.

140. *Constitutiones ordinis* sui *fratrum Prædicatorum* in meliorem formam redegit.

141. *Epistolam* item scripsit Bononiæ anno MCCXXXIV. ad Petrum Nolasco primum Magistrum Generalem ordinis Deiparæ Virginis de Mercede, pietate, humilitate, ac eruditione refertam, quâ dissuadet eum huius muneris renuntiationem quam Raymundi ipsius exemplo invitatus meditabatur. Hanc ex archivo Barcinonensis cœnobii Dominicanorum habitam publicavit Stephanus Corbera in *Vita Dom. Mariæ Cervellon*, sive *Mariæ de Socos* [n] (2).

[n] Cap. 28. fol. 66.

142. Temerè autem Raymundo nostro *Pugio Fidei adversus Iudæos*, qui Raymundi Martini est, attributus alicubi refertur, ex eo quòd ipse auctor fuerit Raymundo Martini ut opus id conscriberet, promotorque & adiutor operis, pro eo quo flagrabat zelo Fidei, hostes Iudæos & Saracenos disputationibus coram, librisque per viros utriusque harum linguarum gnaros, in castris suis oppugnandi. Philippus Iacobus Mausacus in prolegomenis ad *Pugionem* cum Iosephi de Voisins observationibus Parisiis anno MDCLI. editum de hoc monuit.

143. Altero anno post eum, qui fatalis S. Raymundo fuit, scilicet septuagesimo sexto mors contigit Iacobi Regis. IACOBUS primus huius nominis, Aragoniæ regni hæreditatem à Petro genitore, Valentiæ autem & Balearium insularum regna vi & armis adeptus, sexaginta trium annorum imperium fortissimè, nec minus feliciter iusteque, administravit: expugnator urbium, tricies Maurorum in acie victor, decore vultus & corporis, regiisque omnibus virtutibus dignus in quem, si eligendus dominator esset, vota omnium conspirarent, anno huius sæculi decimo tertio amisit patrem, inauguratusque imperio fuit: vicesimo nono Balearium maiorem insulam, tricesimo octavo Valentiam principem sui regni urbem, pòst eiusdem alias, expugnavit; demumque gloriosissimus omnium decessorum, isto quem diximus in eadem Valentia urbe decessit anno, qui ætatis septuagesimus tertius (3), re-

(1) Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 734. *col.* 2. inter dubios Ordinis Prædicatorum scriptores hunc Adamum referunt.

(2) Bina Diagus noster *Annal. Valent.* lib. II. c. 3. laudat præterea Raymundi opuscula, nempe: *Tractatum de ratione visitandæ Diœcesis*; &: *Modum iustè negotiandi in gratiam mercatorum*: ex quo ea mutuavêre Quetifus & Echardus, *T. I. pag.* 109. *in Raym.* & Fabricius, *med. & inf. T. V. pag.* 224. Reliqua eximii huius Scriptoris opera nullibi non obvia sunt. In Regia Escurialensi *Lit. Q. Plut. II. n.* 1. *Lit. I. Plut. III. n.* 20. In Matritensi passim.

(3) Immo *sexagesimus octavus*; natus enim fuerat (ut Bernardin. Gomesius Miedes ait in eius vita, *Lib. I. pag.* 17.) *ipsa nocte Calendarum Februarii anno à Virgineo partu supra octavum MCC.* denatus autem (ut idem Scriptor *Lib. XX. pag.* 390. & 391. init.) *VII. Idus Iulii anno Christianæ salutis MC-*

regni autem ſexageſimus ſecundus fuit. De cuius rebus geſtis nihil ulteriùs nos, quibus integra hiſtoricorum commentaria tranſcribere neque animus neque inſtitutum eſt.

144. Exſtant ſanè ſingulares de hoc Rege hiſtoriæ, Petri Marſilii qui ævo ei æqualis vixit, Bernardinique Gomezii Miedes Albarracinenſis præterito ſæculo Epiſcopi, ſatis locupletes. At, quod caput eſt ac noſtra intereſt, elucubravit ipſe Iacobus Rex vernaculâ gentis, hoc eſt Provinciali ut vocant linguâ (quæ tam in Cataloniæ, quam in Valentiæ, necnon in Montis-Peſulani unde Maria fuit Regis mater ditionibus in uſu fuit) rerum tempore ſuo geſtarum hiſtoriam. Nec audiendi ſunt qui non ab ipſo Rege, ſed iuſſu eius, eóve res uti geſtæ fuerant ſuggerente, formatam coniectantur. Prodiit ea Valentiæ cum hac vernacula inſcriptione, quam retinere placuit, venerationem ut habeamus antiquitati:

Chronica ò commentari del glorioſiſſim e invictiſſim Rey en Iacme Rey d' Aragò, de Mallorques, e de Valencia, Compte de Barcelona, e de Urgell, e de Munt-peiller, feita, eſcrita per aquêll en ſa lengua natural, e treita del Archiu del molt magnifich Rational de la inſigne ciutat de Valencia, hon eſtava cuſtodita. Valentiæ apud viduam Ioannis Mey MDLVII. in folio. Idem Cæſar Iulius fecit & alii principes: idem Ptolemæus Lagi filius Alexandri Macedonis res geſtas, quibus ipſe interfuerat, iam Ægypti Rex memorans, in quo, ut Arrianus ait [o], *turpius mendacium fuiſſet quàm in alio quopiam.*

145. Quare huic Iacobi hiſtoriæ non minor quàm Cæſaris commentariis ab omnibus his, qui Aragonenſium rerum commentaria ſcripſere, adhiberi fides ſolet. De qua Gomezius (*Miedes*) nuper laudatus: *In primis quidem hiſtoria* (inquit [p]) *cuius præcipuus ad perennitatem genius eſt veritas, ab ipſomet Rege non modò perdiligenter dictata, verùm etiam inter arma, ne quippiam excideret, haſtâ quandoque in lævam converſâ, dextrâ arrepto calamo, exarata; & quamvis ineleganter duroque ſtilo pro iniuria temporum; ſumma fide tamen, atque accuratè perſcripta. Ideoque calcaria mihi certè fuere acriùs ad hanc conſcribendam adhibita.* Lanuzam adire lector poterit lib. 5. *Hiſtoriarum Aragonenſium* cap. 37. Garibaium lib. 32. *Compendii hiſtor. Hiſp.* cap. 7. (1).

Sup-

[o] Procemio de Alex. rebus.

[p] Lib. 1. *De vita Iacobi Regis*, initio.

MCCLXXVI. ætatis vero ſuæ LXVIII. Conſonat Zurita, *Indic. Reg. Aragon. ad ann. MCCVII. pag.* 90. *Ea nocte* (inquit) *filius concipitur* ::: *Mompellerii* K. *Febr. naſcitur*. Et ad ann. MCCLXXVI. pag. 161. A. D. VI. K. Aug. *Rex* (Iacobus) *Valentiam delatus è vita excedit.* Abarca, *Tom. I. c.* 8. *n.* 3. *in Iacobo;* Hieronymus tamen Blancas ætatis ei LXXII. annos tribuit, *Aragon. rer. Comment. pag.* 168. inquiens: *Iacobus Rex, regali munere glorioſè perfunctus, ſenex obiit Valentiæ A. D. VI. Kal. Aug. ann. Chr. MCCLXXVI. ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſecundo.*

(1) Multa præterea Iacobum ſcripſiſſe comperi, in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi ad hanc diem exſtantia, atque à me olim in manuſcriptorum eiuſdem codicum recenſione obſervata, nimirùm:

I. *Lit. m. Plut. I. n.* 39. librum patrio Lemoſino ſermone inſcriptum: *De la Sauiêſa*, id eſt, *Sapientiæ*, quem proprie appellaveris *Ethica;* continet enim morales Philoſophorum ſententias & monita ex Ioannicio Iſaaci filio, Socrate, Ariſtotele & aliis. Prologi initium vernaculo communi Hiſpanorum ſermone verſum ſiſtere placet:

Dedi cor meum ut ſcirem prudentiam & doctrinam; erroreſque & ſtultitiam. Salamô diu eſta paraula en un libre qu'es dît Acleſiaſtês, è l'enteniment es aquêſt: Yo donî mon côr que ſabês doctrina è ſaviêſa, & error e follîa per guardárſi. Sabêr volch avêr pera sî, è doctrina pera áltres, per çô com deſtes coſes no's ſab hom guardar ſino les entên. Per çô Yo Rey En Iachme vên aqueſtes coſes, esfórçem d'apendre com les ſabês, les quals Salamô volch pera sî; è dóne mon côr per ſaber aquêlles; & demanán açô, trobe paraules bones de Philoſophs antichs; & jâ sîa que en Theologia sîa tot compliment d'enteniment & de sên: les bones paraules que dixêren aquells que no foren chreſtians, no es dany en ſabêr, ans es profît: qué diu Seneca: *Soleo transire in aliena caſtra, non tamquam transfuga, ſed tamquam explorator* &c.

Dedi cor meum ut ſcirem prudentiam & doctrinam; erroreſque & ſtultitiam. Eſto dice Salomon en un libro que es llamado Ecleſiaſtês, y ſu ſentido es eſte: Yo entregué mi corazon para que ſupieſſe doctrina y prudencia; y tambien errores y necedades para guardarſe. Ciencia quiſo haber para sî; doctrina pára otros: pueſto que de eſtas coſas nadie ſabe guardarſe ſi no las entiende. Por eſto Yo Rey Don Jayme viendo eſtas coſas esforçême á aprender como las ſupieſſe, las quales Salomon quiſo para sî; y entrêgo mi corazon para ſaberlas; y buſcando eſto, encuentro palabras buenas de Filóſofos antiguos; Y aunque en la Teología eſtâ todo el cumplimiento del entender y del juicio: las buenas palabras que digeron aquellos que no fueron chriſtianos, no daña antes bien aprovecha ſaberlas. Porque dice Seneca: *Soleo transire in aliena caſtra, non tamquam transfuga, ſed tamquam explorator* &c.

plu-

146. Suppar fuit Iacobo Regi ZEIT ABUZEIT, Valentiæ Rex, olim Mahometanus, deinde Christianus: postquam declinantibus in Hispania sub invictissimis ac bellicosissimis Ferdinando Castellæ, atque Iacobo Aragoniæ principibus Maurorum rebus, Valentiæque imperio factionibus discisso, Christianissimi Regis adversus hostes suos ac rebelles implorare auxilia, postremoque ei regni parte quæ sibi supererat, cedere habuit opus. Tunc enim VINCENTII assumto nomine, sacro meruit lavacro tingi, Christianoque ritu coniugem ducere. Huius hìc meminimus, quia auctorem habemus conscriptum ab eo fuisse

147. *De historia animalium*, seu *De animalibus* librum, qui cum Aben-Sinæ operibus per Michaelem Schotum ex Arabico in Latinum translatus vulgò editur. Nec absque idoneo rei testimonio id asseruisse speramus Hieronymum Paulum Barcinonensem, virum doctissimum, in *Antiquitatum commentario:* cui nonnisi magnam præstâsse fidem Petrum Ioannem Nunnesium Valentinum, clarissimum sui temporis philosophum & philologum, Gaspar Escolanus lib. 3. *Historiæ regni & urbis Valentiæ* capitis tertii fine scriptum reliquit. De Ex-rege hoc videri potest Hieronymus Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 2. & 25. Idem in *Indicibus Latinis rerum Aragon.* multis locis [q], Bernardinus Gomezius lib. 5. *De vita & rebus gestis Iacobi I.* lateque Escolanus proximè laudatus, qui ait obiisse hunc anno MCCXLVII. aut sequenti (1).

[q] Ad ann. MCCXXV. MCCXXIX. MCCXXXII. MCCXXXVI.

148. Ad ætatem eiusdem Iacobi Regis referimus, quia æqualis vixit, ANONYMUM cuius *historiam Cataloniæ Principatûs* vidit, & in *Annalibus* suis *Aragonensium rerum* laudat, Hieronymus Surita lib. 2. cap. 63. qui & in eiusdem libri cap. 51. historicum alium innominatum huiusmet temporis pro asserenda sacri Pontificii vexilli (*Confalòn* appellati) Aragonensis regni fasciis aureis rubrisque signati forma & causa in testem appellat.

149. Floruere hoc ipso Regis clarissimi tempore duo viri poetica facultate ad posteros clari. Mossen (ita pro *domino meo* Va-

Plura de hoc opere D. Ioseph Rodriguezius de Castro *T. II. Biblioth. Hisp. à pag.* 605.

II. *Lit. P. Plut. II. n.* 3. *Forum Aragoniæ* contentum in octo prioribus libris Fororum eius Regni.

III. *Lit. C. Plut. II. n.* 20. *Comitia Barcinonensia anno MCCXXVII. habita; & constitutiones in eisdem editas.*

IV. *Lit. L. Plut. III. n.* 17. *Forum Aragoniæ seu leges Aragonensibus datas apud urbem Oscensem anno MCCXXXIII. Dat. Iurundinæ IV. Kal. Martii Era MCCLXXI.*

V. *Lit. L. Plut. II. n.* 20. *Los Furs & costums de la Ciutât de Valencia*, id est: *Los Fueros y costumbres de la Ciudad de Valencia: anno MCCXXXIX.* Lemosino sermone.

VI. *Lit. C. Plut. II. sub n.* 16. *Constitutiones binas adversus usurarios; & de usurarum modo: ad annum MCCXL.* seq.

VII. *Lit. L. Plut. III. n.* 17. *Forum apud Exêam* (El Fuero de Exêa) *anno MCCLXV. VI. Kal. Maii editum.*

VIII. *Lit. C. Plut. II. sub n.* 16. *Constitutiones varias adversus eos qui rapiunt domicellas; & cum illis matrimonia contrahunt.* Item: *De domicellis quæ nubunt contra parentum voluntatem, ut nihil teneantur iis dare parentes.*

IX. *Lit. P. Plut. II. n.* 12. *Comitia Dertosæ, Tarracone, Villæ franchæ* (de Panadès).

Præterea in *Foro Turolii* (Teruêl) Hispanico, Regiæ Bibliothecæ Matritensis, postrema omnium sanctio inscripta: *De sagramênt* (id est *iuramento*) *de calumnia* Iacobum I. auctorem habet; edita autem dicitur *In Castiello Xativæ* (*Sætabis*, hodie *San Felipe*) *Kalendis Novembris Erâ MCCLXXXI.* Christi MCCXLIII. Quibus adde ex Hier. Blanca *Aragon. rer. Comment. pag.* 164. *Comitia* apud Almudevarem *De confirmatione pacis, anno MCCXXVII.* Item: Alia Cæsaraugustæ, *anno MCCXXXV.* Item: Alia Montione, *De confirmatione monetæ, anno MCCXXXVI.* Videndi de Iacobo I. Aragoniæ Rege Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 364. *in addit. & correct.* & *Fr.* Iosephus Rodriguezius *Biblioth. Valent. pag.* 573. Minutiora alia Eiusdem scripta, literas, privilegia, Institutionem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede, Testamentum &c. apud Martenium & Durandum *T. I. Thes. nov. Anecdotor. pag.* 1120. 1133. 1139.

A Iacobo I. Aragoniæ Rege *Petrum* eius filium, *Alfonsumque & Iacobum* nepotes & Regni successores, qui nonnullis editis doctrinæ atque ingenii monumentis hoc sæculo inclaruerunt, minime disiungendos censeo. Et PETRUS quidem Aragoniæ Rex huius nominis III generalia Comitia ab Eodem Barcinone, anno MCCLXXXIII. habita vulgasse dicitur in Regio Escurialensi codice *Lit. C. Plut. II. n.* 16. itemque alia Perpiniani, Cervariæ, & Montione, in eiusdem Bibliothecæ altero *Lit. d. Plut. II. n.* 12. ALFONSUS autem III. Petri filius Comitia ab Eodem Montione celebrata, constitutionesque in iisdem anno MCCLXXXIX. editas: quæ habentur in Escurialensi codice *Lit. c. Plut II. n.* 16. & alia apud Montem-album (*Mon-blânch*) *Lit. d. Plut. II. n* 12. ac demum IACOBUS II. Alfonsi frater, qui ab anno MCCXCI. ad sequentis sæculi XXVII. Aragoniæ Regnum obtinuit, Comitia ab Eodem Barcinone, Ilerdæ, & Monblanchi, & Constitutiones in iisdem promulgatas, in eodem codice *Lit. d. Plut. II. n.* 12.

(1) Neuter è paulo ante laudatis Valentinis Bibliographis Zeidi huius Abu Zeidi meminit, nedum eum in nostræ gentis Scriptorum album refert; nimirum, ut coniicio, quia non satis explorata iisdem visa sunt, quæ de eius scripto *De historia animalium*, seu *De animalibus*, hoc loco à Nostro adducuntur. Immo Gesneri Epitomator Michaelem Scotum non interpretem, sed auctorem eius operis fuisse asserit: *Scripsit* ::: (inquit) *De animalibus ad Cæsarem lib.* 1.

Valentini uſurpant [r]) IORDI, hoc eſt Georgius; & Moſſen FEBRER, qui vernaculâ gentis linguâ, quæ eadem eſt cum Provinciali & Catalana [s], magna cum laude verſificati ſunt. Priorem iucundiſſimè uſum fuiſſe iis carminum formis, quas *ſextiles*, *ſonetos*, *terzeroles*, *&* *octavas rimas* vocat, ab eoque plura deſumſiſſe, aut in pluribus imitatum fuiſſe Franciſcum Petrarcham ſæculi ſequentis famigeratiſſimum poetam, & veluti ſui temporis Homerum & Senecam, obſervavit rei totius auctor Gaſpar Eſcolanus lib. 1. cap. 14. ubi inter alia huius imitationis, ſive, ut ille vocat, uſurpationis, exempla hæc adducit. Petrarcha dixit in quodam *ſoneto*:

Pace non trovo, e non hò da far guerra,
E temo, e ſpero, & ardo, e ſon un giaccio,
E volo ſopra 'l cielo, e giaccio in terra,
E nulla ſtringo, e tutto il mondo abbraccio.

Et mox ibidem:

Et hò in odio me ſteſſo, & amo altrui.

Et aliud illius *ſonetum* ita incipit:

S' amor non è, che dumque è quel che ſento?

Moſſen autem Iordi Valentinâ ſuâ linguâ ſic:

E no he pau, e no tinch quim guerreig,
Vol ſoprel cel, e nom movi de terra,
E no ſtrench res, & tot lo mon abrás,
Oy he de mi, e vull altri gran bè.
Si no es amor, donchs azò che ſerà?

Bene autem notam habuit Franciſcus Petrarcha Provincialem linguam, tot annis in Gallia & Avenionenſi territorio moratus; potuitque de Iordio poeta noſtro audire, cùm adoleſcens, & Lomberienſis [t] in Vaſconia & Pyrenæis ſic prope Hiſpaniam cànonicus in comitatu Iacobi Columnæ huius urbis Epiſcopi dulciſſimè vixit [u]: quod Beuterus noſter conſideravit [x].

150. Poſterior autem Moſſen FEBRER reliquiſſe dicitur, cùm æquè eſſet egregius poeta eiuſdem Valentinæ urbis atque huius temporis, ogdoadibus deſcriptam tempeſtatem, qua Rex iactatus anno huius ſæculi ſexageſimo nono prope Minoricam inſulam, Balearium unam, cùm ad bellum ſacrum in Palæſtina gerendum navigaret, claſſem penè amiſit: de qua Bernardinus Gomezius lib. 18. & Surita lib. 3. *Annalium* cap. 74. (1).

CA-

[r] Vide Eſcolanum lib. 5. *Hiſt. Valent.* cap. 26. 8.

[s] Idem lib. 1. cap. 14.

[t] *Lombes* hodie.

[u] Thomaſinus in *Petrarcha redivivo* cap. 3. pag. 15. San-Marthani fratres in *Gal. Chriſt.* & *Epiſc. Lomber.*

[x] In *epiſtol. proœmial. Chronici.*

(1) Latè ac diſertè de noſtratibus *Georgio* & *Febrerio*, deque utriuſque ſcriptis atque ætate D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Cuſtos *Syllog. Poemat. Hiſpanicor. ante ann. ſeſquimilles. Matriti* 1779. *edita T. I. pagg.* 81. 85. & 89. in cuius demum num. 45. ex allatis ab Eodem literis Eneci Lopezii Mendozæ Marchionis Sant-Iulianenſis ad Petrum Portugalliæ Comeſtabilem, conficere ſibi videtur, utrumque hunc Poetam ſub ſæculi XIV. exitum floruiſſe, & fortaſſe ſequentis ſeu XV. initia indeptos. Ac de *Georgio* quidem ſeu *Moſen Iórdi*, quemadmodum eius nomen Valentini efferimus (ſi is modo Georgius de quo agimus eſt), aliquantò quam vulgo creditur recentiorem fuiſſe non abnuero; cum in laudatis Marchionis Sant-Iulianenſis literis quas circa annum MCCCCLV. ſcriptas fuiſſe veroſimillimum eſt, diſertè clariſſimi auctoris earum ævo (*en eſtos nueſtros tiempos*) floruiſſe is dicatur; atque adeo nec Iacobi I. Aragonum Regis alumnum itineriſve Hieroſolymitani ſocium, Regiæque claſſis ad Baleares inſulas diſperſæ disiectæque hiſtoricum fuiſſe; neque demum Petrarcham, qui anno MCCCLXXIV. diem ſuum obierat, quicquam ex eius Poematiis mutuaſſe. De *Febrerio* verò non eſt cur ita iudicem; cum nihil de eius ætate Sant-Iulianenſis Marchio in prælaudatis literis; nec quicquam præterea impediat quominus à Iacobo I. è ſacro fonte ſuſceptus, Eidem poſt vicennium, anno ſcilicet MCCLXIX. (1) ad Baleares periclitanti adfuerit, reverſuſque in patriam eius naufragii hiſtoriam metricè deſcripſerit, Dantemque demum Aligherium vernaculum Lemoſinis dederit; cum ſi eum anno MCCL. natum atque ad MCCCXX. vitam protuliſſe fingimus, plana fore omnia comperiemus. Nec *Febrerii* poſt *Georgium* mentio in Sant-Iulianenſis literis; neque Raymundi Montanerii ac *Febrerii* carminum collatio atque conflictus, ad quæ D. Sanchezius nn. 142 & 144. provocat, quicquam me movent. Lubrica hæc ſunt. Sant-Iulianenſis Provinciales Poetas ſibi notos memorat, parum moratus eorum ætatem, quæ forſan Eidem dum ſcriberet non in promptu aut non penitus explorata erat: indicta certè Ipſi fuit. Lenior autem qualis iure D. Sanchezio præ Montanerii viſus eſt *Febrerii* carminum habitus, ex pervulgatis nulliuſque non manibus attritis genealogiarum, quas id opus continet, exemplis provenire poteſt. Quid quod Onufrius quidam Eſquerdus civis Valentinus, elapſi proxime ſæculi Scriptor, veterem qui ei obtigerat Febrerii codicem refinxit ac plane transformavit, ut invictis argumentis docet Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 3. *col.* 2. & *T. II. pag.* 133. *col.* 1. è quo fonte manarunt exempla quæ vulgo circumferuntur. Exſtat penes me refictum Onufrii autographum nuperis hiſce diebus Valentiæ ac non parvo ære redemtum. Et ſane ſi Montanerius *Febrerii* ſynchronus fuit, quod ex hypotheſi D. Sanchezius n. 142. perhibet, hunc ſæculo XIII. inclinante ac ſub initium ſequentis vixiſſe omnino dicendum eſt; cum Montanerius anno MCCCXXV. quo primum animum ad Chronicon ſcribendum appulit, ſexagenarium ſe eſſe profiteatur in edito eiuſdem prologo, atque in Eſcurialenſi ſæculi XIV. codice, *Lit.* K. *Plut. I. n.* 6. Quæ ad *Febrerium*; videnda tamen quæ nos infrà in *Andrea Febrerio* qui ſe Alfonſi Aragonum Regis *Algutzirum* nominat, & nonnullas Dantis Aligherii Comœdias in Lemoſinum ſermonem tranſtuliſſe dicitur. De *Georgio* autem adhuc hæremus. Et quid ſi à Beutêro laudatum in Chronici eius prologo diverſum à Marchionis Sant-Iulianenſis *Georgio* dicimus? Id ſane Clariſſ. rei literariæ Hiſpaniæ Duumviris DD. Franciſco Cerdano Rico, & Ioanni Andrêſio placuiſſe video: qui Beutêri *Georgium* Iacobi I. Aragonum Regis alumnum itineriſque Ultramarini Socium, cuius Petrarca imitator fuit cognominem fuiſſe alium exiſtimant, itidem Valentinum vulgo DEL REY (fortaſſis quod à Iacobo altus atque educatus fuiſſet) vernaculè appellatum, tantæque exiſtimationis Poetam, ut de eius verſibus Gaſpar Ægidius Polus Valentinus, Poeta & ipſe ſæculi XVI. elegantiſſimus, affirmare nihil

(1) Surita ad hunc annum MCCLXIX. Regiæ claſsis diſperſionem refert *Indic. rer. Arag. pag.* 148. & I. Mariana *Lib. XIII. c.* 18.

CAPUT V.

De PETRO IOANNIS *sive* IOANNE *Pontifice, huius nominis XXI. deque eius doctrina, obituque miserabili. Diversus ab hoc fuit* PETRUS HISPANUS Summularum *auctor, ordinis Prædicatorum. Censiones de hoc invento. Petri Cirueli Darocensis laus. Eiusdem de* PETRO *altero* HISPANO *iuniore* Summularum *reformatore observatio. De* ALPHONSO X. *Castellæ ac Legionis Rege cognomento* Sapiente, *eiusque in literas studio. Plura huius nomen præseferre opera, quæ an ipse scripserit, an alios scribere iusserit, ambiguum est. Singula curiosè percurrimus, tam poetica, quàm prosaica. De* Tabulis *ab eo formari iussis astronomicis. Aliqua de earumdem confectoribus forsan Hispanis.* Quadripartitum *Ptolemæi, & Hali Aben-Raghelis opus astronomicum ex Arabicis Hispana, & ex Hispanis Latina facta fuisse; atque item Albategni* Canones *ex Arabica lingua in vernaculam Hispanam à Rabbi* CAG *Toletano translata. Avicenæ & Averrois Latinæ versiones ab eodem Rege promotæ; deque Rabbi* IUDA BEN RABBI MOSIS HACCOHEN *Toletano, aliisque quorum operâ usus fuit idem Rex in Arabicorum translationibus. De* Historia generali Hispaniæ *vulgaris linguæ annotantur non incuriosa aliqua; & insigne aliud universalis ab initio rerum historiæ eiusdem Regis iussu compilatum opus paucis notum laudatur. De septem Partitarum, sive Hispani Iuris corpore, atque eius proposito & excellentia. De* ANONYMO *quodam Burgensi Episcopo historiæ Alphonsi iam laudatæ Hispanarum rerum in Latinum interprete. De* ROLDANO *Scriptore libri* De regulis aleæ.

151. HOc auspicari caput ab eo qui per hæc tempora, brevissimo quamvis tempore, caput fuit & summus Ecclesiæ Pontifex, fas & æquum est. De IOANNE PAPA loquimur, vulgò magis vicesimo primo, aliis tamen undevicesimo existimato, Lusitano Ulyssipponensi. Petrus is dictus Ioannes, & Petrus Hispanus & Petrus Iuliani (vulgò *Giaens*, quomodo in monumentis Lusitanis): sicut & Petrus Physicus à parentis nomine, tenuis fortunæ hominis, si Pontificiis Scriptoribus credimus; si autem Lusitano Cardo-

nihil veritus fuerit, vel ipsam Poetarum altricem Italiam, si typis ederentur, territuros. Periêre tamen aut usquè in Eruditorum scriniis latent. Videndus uterque hic Scriptor; ac prior ille in Notis ad Gasparis Ægidii Poli Ogdoadas *Canto del Turia* vernaculè inscriptas, & Matriti MDCCLXXVIII. editas, pagg. 153. & 295; posterior autem in eximio opere Italico: *Dell'origine progressi e stato attuale d' ogni Letteratura, Parma MDCCLXXXII. pag.* 323. Nec prætermittendum, quod longè ante Cerdanum & Andresium dubitaverit Ximenus, *Biblioth. Val. T. I. pag.* 1. *col.* 2. diversusne esset Beutêri *Georgius*, à cognominato *De sancto Georgio*, cuius Marchio Sant-Iulianensis meminit: *y si este*, (inquit), *como lo parece, fue el celebrado Poeta de quien hablamos* &c. Quod autem ad Bibliothecam Hispanam spectat, Sant-Iulianensis *Georgii* (seu *Mosen Iordi*) à Nostro memorati paucissima supersunt, à D. Sanchezio è veteribus Hispaniæ *Cantionariis* recusa, *T. I. Sylloges pag.* 85; *Febrerii* autem *De gentilitiis Valentini Regni stemmatibus & Familiis*, opus hactenus ineditum, innumeris tamen exemplis pervulgatum ac minime sincerum.

HVC refero indictos Nostro *Ximenum*, sive *Ximenezium* Presbyterum *Darocensem*, qui ad annum MCCL. scripsisse dicitur vernaculè: *De restauratione Hispaniæ*, è notis MSS. D. Pauli Ignatii Dalmâses & Rôs ad Nostri Biblioth. Vet. quas benigne ad me transmisit singularis amicus D. Nicolaus Rodriguezius Laso violatæ Fidei apud Barcinonenses Quæsitor & vindex; Paulus autem in eius rei fidem adiicit: *Vid. P. Iordà Chronic. Ord. Eremit. S. Augustini Prov. Aragon. T. I. pag.* 27.

Fratrem *Tedricum* sive *Thudericum Catalanum* ex Ordine Prædicatorum qui circa annum MCCLX. scripsisse dicitur patrio Lemosino sermone: *De Chirurgia*: *De arte Veterinaria*, ac *De avium cura. Ad Andream Albalatum Episcopum Valentinum.* Apud Quetifum & Echardum T. I. pag. 355. qui id opus exstare aiunt in Bibliotheca Regis Galliarum *num.* 7249. eo tamen loco atque in Indicibus frustra id quæsivi; atque in Catalogo Codd. Mss. Angliæ *T. I. p. I. n.* 7802.

Fratrem Paulum Christianum item Catalanum atque ex Ordine Prædicatorum, *virum Hebraicè & Rabbinicè inprimis peritum*: qui ad annum MCCLXIII. die XX. Iulii Barcinone coram Iacobo I. Aragoniæ Rege eiusque Aulæ proceribus aliisque viris primariis disputavit cum *R. Mose Nachmanide* Gerundensi (*Rambàn*) de rebus Fidei, ac præcipue de adventu Messiæ: quem *ita clare demonstravit* (aiunt Quetifus & Echardus in eo, T. I. p. 246.) *ut Rabbinus, qui ceu oraculum apud suos habebatur, ad incitas redactus ac mutus redditus clam se subduxerit & aufugerit.* Longe tamen aliter huius disputationis exitum ab ipso Nachmanide narratum legas apud Christoph. Wagenseilium, *Tel. ign. Satan. Disp. R. Nachm. pag.* 60. Disputavit item Paulus cum *Bonastrucho Porta* Iudæo Gerundensi, ut auctor est Diâgus, *Hist. Comit. Barc. lib. III. fol.* 287. *pag.* 2. cuius disputationis exitum apud ipsum videsis. De Bonastrucho nos infrà inter Scriptores Hebræos sæculi XIII.

Fratrem Munionem Zamorensem Ordinis Prædicatorum ab anno MCCLXXXV. Generalem Magistrum, mox Episcopum Palentinum, auctorem *Encyclicarum Epistolarum* è *Capitulis Generalibus quibus præfuit*; & *Regulæ Fratrum & Sororum* de Pœnitentia *Beati Dominici.* Apud Quetifum & Echardum in eo, *T. I. pag.* 400.

Bernardum Olivellam Archiepiscopum Tarraconensem, qui circa annum MCCLXXX. composuisse dicitur *libros Missalem & Breviarium pro usu Ecclesiasticorum eius Diœceseos.* E not. D. Pauli Ignatii Dalmâses & Rôs ad Nostri Biblioth. Hisp. vet. qui hæc adiicit: *Vid. Blanc. Archiep. Tarr. cap.* 27. *fol.* 81 & 83. *pag.* 2.

ſo *Hagiologii* auctori [y], nobili ſtirpe *de Rebolo*, aliàs *Rabello*, nati. Cui quidem Cardoſo minimè debuit Ioannes, non optimæ famæ vir, pars argumenti *Hagiologii* eſſe. Hunc temerè alii Florentinum ex familia Mediceorum fuiſſe affirmare auſi ſunt: falſi, ut ſuſpicamur, attributione *Medici* quam nomini adiunctam legerant [z]. At is ingenio ſupra fortunam poſitus, in Gallis ſive Pariſiis ſive Monſpelii ſive utrobique philoſophiæ ac medicæ arti egregiam navavit operam. Quæ artes viam ei primùm ad patriæ Eccleſiæ ſacerdotium, aliaſque dignitates munivere; deinde ad munus Cardinalitium, quo eum Gregorius X. Pontifex circiter annum huius ſæculi ſeptuageſimum tertium, unà cum S. Bonaventura, Petro de Tarantaſia (qui Innocentius V. poſtea fuit) & aliis ornavit viris ampliſſimis; ac fortè ad Epiſcopatum etiam Bracarenſem [a], demumque ad principem totius Eccleſiæ cathedram: cuius præfecturæ obeunte diem ſuum Viterbii Adriano V. in eadem is urbe, Septembris decima tertia die anni MCCLXXVI. impoſitus fuit, ex Epiſcopo Tuſculano, non tamen ultra menſes octo imperium ſacrum prorogaturus. Ruinâ etenim conclavis oppreſſus, & è ruderum trabiumque cumulo ægrè ac ſemianimis eductus, poſt ſextum diem Maio menſe in eadem urbe Viterbienſi expiravit. Tranſeuntes quidem hac nos anno MDCLXXVIII. cùm è Roma in patriam reverteremur, non ſine horrore contemplati ſumus ruinæ huius locum, ſeu voraginem Pontificii palatii, nihil ab eo in quod tunc recidit immutati.

152. Non pauca de eo paſtoralis ſolicitudinis intra hoc breviſſimum temporis intervallum documenta narrantur, velificantibus aliis [b], ingenium hominis ad ſcholaſticam laudem potiùs quàm ad gerendam Eccleſiæ rempublicam natum, ut ferè ſunt ingenioſiſſimi homines adminiſtrandis negotiis inepti: obiicientibus aliis, præ ignorantia illius ſæculi, magicæ artis ſtudium [c], uti Alberto Magno, & ſimilibus non cum vulgo ſapientibus [d]; necnon violatam novis opinionibus pietatem [e], & à religioſis Ordinibus averſum animum. Quæ omnia tum Odericus Raynaldus in *Annalibus Eccleſiaſticis*, tum Antonius Macedo amicus noſter in *Luſitania purpurata* enixè atque egregiè refellunt: cuius hanc diligentiſſimam atque elegantiſſimam lucubrationem pro abſoluta Ioannis rerum notitia conſulere lector poterit. Nullus hoc non fatetur inſignem literis virum, & literatorum omnium beneficentiſſimum Mæcenatem fuiſſe. Ingenii autem Ioannis Papæ, ad rem noſtram ut iam veniamus, inconcuſſæ fidei partus medici omnes per me ſint, qui adſcribi ei conſuevere. Nempe in primis

153. I. *Theſaurus pauperum, ſeu de medendis humani corporis morbis per experimenta ex omni genere auctorum, & experientiâ propriâ congeſtum:* quomodo inſcriptus Lugduni prodiit anno MDXXV. ex Iacobi Myt officina. Editiones alias, binam Francofurtenſem annorum MDLXXVI. & MDLXXVIII. & Pariſinam MDLXXVII. laudat in *Bibliotheca Pontificia* Ludovicus Iacobus à S. Carolo Carmelita, plures ad codices MSS. qui Patavii, Pariſiis, & Cantabrigiæ in Anglia cuſtodiuntur, digitos intendens. Ex interpretatione Hiſpana prodiit, poſt antiquiorem ut ſuſpicor editionem, Pinciæ anno MDCXXII. in cuius tamen titulo monet temerè interpres, opus hoc iuſſu Ioannis Papæ formatum à Iuliano eius medico doctiſſimo, qui ad id conficiendum magiſtros omnes illius temporis in medicina celebres, hoc eſt non minùs quinquaginta ſex, in unum collegiſſe, abſque ullo rei tam novæ auctore ait: ſi excipias quam vetus quidam codex meus MS. huic ſuſpicioni confirmationem exhibere videtur: qui certè liber continet hunc niſi fallimur, *Theſaurum pauperum* linguâ Luſitanâ ſed Rabbinicis characteribus ſcriptum: cuius à me poſſeſſi atque ei in manus dati, Rever. Pater D. Iulius Bartholoccius meminit in appendice primi voluminis *Bibliothecæ* ſuæ *magnæ Rabbinicæ*, ubi ſanè auctor ſe magiſtrum Iulianum vocat librumque ipſum *Theſaurum pauperum.*

154. II. *De medenda podagra tractatus.* Cuius libri Petro Portugallenſi, Epiſcopo Cardinali Tuſculano, attributi, Paulus Corteſius meminit lib. I. *De Cardinalatu* qui idem cum noſtro eſt.

III. *De oculis tractatus*, qui MS. exſtat Oxonii in collegii omnium animarum bibliotheca vol. 3.

IV. *De formatione hominis tractatus* MS. Cantabrigiæ in archivo collegii Caii.

V. *Super Tegnis & Hippocratem gloſſæ de natura puerorum* MSS. Patavii inter libros S. Ioannis de Viridario canonicorum Lateranenſium; & in bibliotheca Veneta S. Antonii, auctore Thomaſino *Biblioth. Venetæ* pag. 4. & *Patavinæ* pag. 35.

VI. *Canones medicinæ.*

VII. *Conſilium de tuenda valetudine.* Ad Blancam Franciæ Reginam, S. Ludovici matrem. Ms. fuit apud Gabrielem Naudæum.

VIII. *Commentaria in Iſaacum de diætis univerſalibus & particularibus:* unà cum operibus Iſaaci edita Lugduni à Bartholo-

mæo

[y] Tom. 3. die XIX. Maii pag. 322. quem ſequitur in Cardinalium Portugalliæ elencho P. Fr. Emmanuel à Reſurrectione Auguſtinianus reformatus Prov. Portugalliæ, quem adornabat ſuperioribus annis Romæ.

[z] Corius & Zazara in Italiæ genealogiis pro hac parte laudari ſolent.

[a] Cardoſius in *Hagiolog.* ubi proximè pag. 322.

[b] Volaterranus lib. 23. *Comm. Urban.* Sabellicus Enneadis IX. lib. 8. Martinus Polonus in Chronico, Nauclerus, Platina, Simoneta *De Vita Pontif.* Rollevink in *Faſcic. temporum*, Magnum Chron. Belgicum ad an. MCCLXXVI. ex Bernardo Guidone.

[c] Auctor *Chron. Colmar. Dominican.* apud Raynaldum anno MCCLXXVII. num. 20.

[d] Vide Gab. Naudæum in ſua *Virorum pro magis falsò habitorum Gallica apologia.*

[e] Siſridus Miſnenſis in Chron. apud Raynaldum ibidem.

mæo Troſt MDXV. in folio, manuque exarata Oxonii in bibliotheca collegii omnium animarum vol. 23.

IX. *Commentaria* in eundem Iſaacum *De urinis*, ibidem apud eundem Troſt.

X. *Problemata* quædam ad exemplum Ariſtotelis. Id vulgò tribuitur Petro medicorum laudatorum auctori, ut iam videbimus.

155. XI. *Epiſtolæ*, quarum unum volumen in Vaticanis libris numeratur, certe noſtri auctoris ſunt. At, ut reliqua eidem Ioanni Papæ à Ludovico Iacobo, quem ferè ſequimur diligentiſſimum *Pontificum Scriptorum* enarratorem adſcripta his ſubiungamus, nondum eſt perſuaſum, quemadmodum nec *Sermones prædicabiles* (quamquam plura in divinis eum ſcripſiſſe, per errorem ut ſuſpicamur Sabellicus prodat [f]) aliaque Cremonæ, ut ait, in bibliotheca Auguſtinianorum ſervata. Tractatum item *De conceptione Deip. Virginis*, quem unus Ioanni attribuere non dubitavit Bartholomæus Guerrero Franciſcanus [g] (1).

156. Quamvis enim pluribus, atque utique doctis viris [h], non diſpliceat unum atque eundem eſſe Petrum Ioannis, ſive Iuliani, Hiſpanum de quo agimus, cum Petro Hiſpano decantatiſſimo illo *Summularum*, & aliorum philoſophicorum operum, auctore: ſilentium tamen de Ioannis Papæ operibus dialecticis ſive philoſophicis, ac præcipuè iſto libello *Summularum* qui tot ſtatim ſequaces & illuſtratores habuit æqualium eius temporis Scriptorum, qui Ioannem Papam, uti *Theſauri pauperum* & ceterorum quorum meminimus monumentorum Scriptorem tantùm laudant, ambiguam omnino rem facit. Ptolemæus Lucenſis in *Eccleſiaſtica hiſtoria*, quam perduxit ad annum uſque MCCCXLII. quo tempore florebat, *anno Domini eodem hoc eſt MCCLXXVI. & circa finem* (inquit [i]) *Septembris dominus Petrus Hiſpanus, dictus Petrus Iuliani, Cardinalis Tuſculanus, natione Portugallenſis, de Cardinalatu aſſumitur in Papam, & Ioannes XXI. eſt vocatus. Hic generalis clericus fuit,* (*virum philoſophicum, & in omni ſcientia eruditum* Ioannes Ægidius Zamorenſis [k], *in ſcientiis diverſis famoſum* Nicolaus Trivet [l], vocavere) *& præcipuè in medicinis. Unde & quædam experimenta ſcripſit ad curas hominum, ac librum compoſuit qui* Theſaurus pauperum *vocatur. Fecit & librum* De problematibus *iuxta modum & formam libri Ariſtotelis. Et quamvis magnus fuerit in ſcientia* &c.

157. Nec aliter Ioannes Trithemius *De Scriptoribus Eccleſiaſticis*, & in *Chron. Hirſaugienſi:* ubi ait confuſè & indiſtinctè ex libris de re medica, & aliis de arte logica opuſculis, *Summulam quandam* exſtare, *quam* Theſaurum pauperum *appellant.* Ioannes item Philippus Bergomenſis in *Supplemento*, Platina in Ioanne XXII. Franciſcus Taraſa *De Regibus Hiſpaniæ*, in Alphonſo X. & alii.

158. Accedit ut diverſus ab hoc auctor ſit *Summularum*, quòd Dominicani Scriptores ordinis ſui ſodalem Petrum Hiſpanum, cuius ex *Summulæ* nomen præſeferunt, communiter faciunt; aliique cum eis, tum veteres tum recentiores, ut poſtea dicemus, abſque tamen præiudicio veritatis: relinquentes aliis quorum intererit, duo an unus Petrus cognomento *Hiſpanus* fuerit, examinare. Interim nos, præter Ioannem Papam, privatum alium ponimus:

159. PETRUM ſcilicet, à gente HISPANUM vulgò nuncupatum. Hic ex ordine fratrum Prædicatorum fuiſſe dicitur, ac in Pariſiorum gymnaſio profeſſor publicus. At volens is domeſticis ſodalibus dialecticam artem faciliùs inſinuare: introductionem quandam ad Ariſtotelis magnam logicam excogitavit, diminuenteque verbo *Summularum* uſus, vulgarem fecit. Quamquidem, veluti fauſto conceptam omine, ſtatim ferè gymnaſium illud aliaque per Europam amplexata ſunt, auditoribuſque dictaverunt. Utinam verò ſucceſſores, atque in eadem ſchola Pariſienſi profeſſores dialecticæ artis, bonum Petri conſilium non evacuâſſent, imprudenterque alii poſt alios quaſi contendentes evertiſſent! Ecce enim, pro breviuſcula introductione compendioque viæ demonſtrato, ingentia mox volumina interpretes parum ſcholaribus morigeri, iuxta modum unuſquiſque ſectæ ſuæ, ſive magiſtrorum doctrinæ, planum atque apertum iter immenſis quæſtionum noviter excogitatarum molibus obſtruentes ſubſtituerunt.

160. Ioannes quidem Verſoris Thomi-

[f] Enneadis IX. lib. 8.

[g] *De controverſ. immaculat. Concept.* &c. fol. 12.

[h] Luſitani ferè omnes, Ioannes Barros, & ex eo Acunha *Hiſtor. Eccleſ. Bracar.* par. 2. cap. 35. Cardoſus in *Hagiolog.* tom. 3. Maii XIX. pag. 322. Miræus in *Auct. bibliotheca* c. 404. Macedo in *Luſitania purpur.* in Ioanne XXI. & ſecutus Ludovicum Iacobum, Auguſtinus Oldoinus in adiunctis ad Ciaconium *De Vitis Pontific.* edit. Romanæ MDCLXXVII. t. 2. col. 211.

[i] Auctoris inediti verba leguntur apud Raynaldum tomo 14. *Annal. Eccleſ.* anno MCCLXXVI. num. 29.

[k] Libro *De præconiis Hiſpan.* adhuc inedito tract. 5.

[l] In Chron. ad annum MCCLXXVI. edito in *Spicilegii* Dacheriani volum. 8.

ſta-

(1) In Regia Bibliotheca Matritenſi: *Petri Hiſpani Portugallenſis : Scientia de anima.* Codex membranaceus iuſtæ molis, circa annum MCCC. exaratus. Item: *Petri Hiſpani omnium Medicorum operum:* volumen ſpiſſum membranaceum Sæculi, ut videtur XIV. In Regia Eſcurialenſi *Lit.* g. *Plut. II. ſub n.* 15. *Petri Hiſpani : De ordine iudiciorum.* In Galliarum Regis *Part. IV. pag.* 341. cod. 7349. *Petri Hiſpani, tractatus mirabilis aquarum,* ſive *Secreta Medicinæ, de oculis:* quem ſupra n. 154. relatum eſſe exiſtimo. Sunt & alia operum huius Scriptoris exempla bene multa in Bibliothecarum Mss. catalogis.

ſtarum, Ioannes alius Magiſtri Scotiſtarum; necnon & tertius alius Ioannes cognomine *Buridanus* Nominalium, quos vocabant, ſectæ ac ſenſus prolixi defenſores. Quorum poſtremus correctiones etiam his *Summulis* de ſuo adiiciens, huius ipſius libelli auctor vulgò laudari non erubuit. Neque tamen hactenus ab iis, quos nuper laudavimus, meditata perpetuum ſcribendi cacoethes aliorum retardare aut deterrere potuerunt; quin textui Buridani Ioannes Dorpius eiuſdem Nominalium ſcholæ commentarium apponeret quæſtionibus refertiſſimum; hinc Buridani expoſitiones Georgius Bruxellenſis, atque utriuſque, Georgii nempe ac Dorpii, commentariorum amplificationes Ioannes Maioris publicarent.

161. Porrò aliàs *introductiones*, quas *terminorum* nomine appellaverunt, Petro de Alliaco ſatis breves, Ioanneque ipſo Maioris aliquantulum auctas, aliiſque alias ſuperiorum gloſſas obtrudentibus: evenit planè, ut veræ ac ſolidæ ſtudium logicæ philoſophiæque, triennio aliàs abſolvendum, maiori ex parte ſophiſtarum cavillis & inextricabilibus argumentorum nodis loco ſuo & poſſeſſione decederet. Hic fuit nempe ſucceſſus progreſſuſque, quem niſi feliciora liberalium artium tempora in melius hoc eſt ad rectam viam revocâſſent: haud utique eſſet cur Petro noſtro aliquam gratiam haberemus, qui invento ſuo infinitam Scriptorum literis & otio ſuo alienoque abutentium, vim ac veluti turbinem concitavit.

162. Hæc ferè omnia ſummatim excerpſimus ex Petri Cirueli Darocenſis, ut in omni hiſtoria & diſciplinarum genere fuit curioſus, ad eaſdem *Summulas* commentario. Adi, ſi vis, lector de omnibus harum *Summularum* enarratoribus & exemplaribus in bibliothecarum angulis aſſervatis, Ludovicum à S. Carolo toties dictum, dum hoc opus *Summularum* Ioanni ſuo XXI. Papæ adſcribit. Hunc Petrum Hiſpanum *Summularum* inventorem Dominicanum ſodalem fuiſſe, paſſiva eſt huius ſacræ familiæ perſuaſio: quam legere eſt apud eos omnes, qui de *Scriptoribus Dominicanis* à ſæculo & ultrà commentati ſunt [m]. Nec dicas domi hanc natam præſumtionem; nam & exteris quibuſdam ante hos domeſticos teſtes natis eadem ſedit ſententia [n]; & Ioannes Marieta Dominicanus quicquam adiunxit [o] efficacioris argumenti, ſervari nempe huius cadaver in cœnobio S. Dominici Stellæ Navarræ regni urbis. Necnon & in volumine MS. bibliothecæ Hiſpalenſis Eccleſiæ, quod *Summulæ cum commento Bartholomæi* inſcriptum eſt, hæc legitur operis totius concluſio: *Et in hoc terminatur lectio, & per conſequens totus liber Bartholomæi ſuper primam partem magiſtri Petri Hiſpani de ordine Prædicatorum* (1).

[m] Ant. Senenſis, Ambroſius Thegius, Alphonſus Fernandez, Seraphinus Razius.

[n] Marinæo Siculo, qui duobus diſtinctis capitibus libri 6. *De laudibus Hiſpaniæ*: altero *De Petro medico Epiſc. Tuſcul. & ſummo Pontifice*, altero *de Petro Hiſpano mathemat. & philoſopho* agit. Didaco Rodriguez de Almela ducentorum annorum Scriptori, in *Valerio hiſtoriar.* vulgaris Hiſp. linguæ lib. 6. cap. 9. Petro Ciruelo ubi ſuprà.

[o] Lib. 21. *De los ſantos de Eſpaña* cap. 57.

163. Sed & aliquid habemus his ex eodem Petro Ciruelo adiungere. Alterum nempe is PETRUM HISPANUM, præter priorem hunc *Summularum* inventorem, cognitum habuit, quem iuniorem appellat, cùm tempore, tum profeſſione vitæ diverſum. In clericali enim ſtatu honeſtiſſimè vivens, philoſophus fuit atque theologus doctiſſimus, omniumque bonarum artium diſciplinis excultus: utpote quem non barbarum ævum, ſed cultior utique ætas tulit. Huic tribuit Ciruelus commentaria

I. *In ſpheram Ioannis de Sacro-boſco.*

II. *In arithmeticam & geometriam Thomæ Bravadini.*

III. *In perſpectivam Cantuarienſis.*

IV. *In Ariſtotelis prædicamenta ſeu categorias, & poſteriora analytica.*

164. Huius quoque Petri iunioris adſcriptum nomini circumferri ait in antiquis quibuſdam exemplis *Summularum* opus hoc titulo:

Petri Hiſpani recentioris opuſculum Summularum ad magnam logicam Ariſtotelis introductorium. Hoc inde natum aiunt, quod iunior hic Petrus conterranei ſui & ſibi cognominis Petri alterius dolens vicem, cuius libellus ſcilicet orto iam diſciplinarum ſidere propter ruditatem ſtili contemnebatur: eidem limam iudicii ac ſermonis admoverit, inductis inſuper quæ neceſſaria, deductiſque prudenter quæ ſuperflua eſſent, omniaque in commodiorem ordinem redegerit.

165. Exemplum eſto ſeptimi & ultimi libri poſtremum caput *De redditione omnium fallaciarum ad ignorantiam elenchi*: quod in recentioris Petri editione omnino reiectum fuit; quemadmodum & exſulare hinc iuſſus eſt *Tractatus de parvis logicalibus* (de quo agit Io. Ludov. Vives in *De cauſis corruptarum artium* libro 3.) hoc eſt, *de ampliationibus, ſuppoſitionibus, reſtrictionibus, appellationibus, atque aliis proprietatibus terminorum.* Hæc omnia Petrus Ciruelus. Congeremus ergo hìc omnia quæ Petro Hiſpano, præter iam ſuprà memorata, novimus adſcribi conſuevif-

(1) Iure de hoc *Petro Hiſpano Summularum* inventore dubitant Quetifus & Echardus, Dominicanuſne Inſtituto fuerit *T. I. pag.* 485. & *ſeq.* Vide quæ Noſter infrà, hoc titulo & capite, n. 178.

visse, ut aliquem horum trium apud diligentiores rei difficilis perscrutatores auctorem suum nominare aliquando valeant. Ludovicus nimirum Iacobus à S. Carolo, helluo librorum & bibliothecarum diligentissimus inspector, in *Pontificia bibliotheca* ultra opera medicæ artis & *Summulas*, alia hæc dialectica & philosophica Petro suo Lusitano, seu Ioanni Papæ, attribuit

166. *Parva logicalia.* Quæ edita sunt seorsum à *Summulis* anno MDXCIII. in 4°. Venetiis.

167. *Tractatus logicales* sex, quos cum copulatis *elucidariis magistrorum in bursa montis Coloniæ regentium* edidit Henricus Quentelius Coloniæ MDIII.

168. *In physiognomicam Aristotelis.* Exstat MS. Cantabrigiæ in bibliotheca domus S. Petri vol. 54 num. 3. Et in Vaticano codice, & iis qui Ducis Urbini fuere, num. 472. pag. 46. legitur *Petri Hispani sententia super libro physiognomiæ Aristotelis.*

169. *Dialecticam.* Exstat MS. in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Patavii teste Philippo Thomasino. In hanc dialecticam (ait à S. Carolo) Christophorus Hegendorfius *Pragmata* Basileæ apud Cratandrum anno MDXL. in 4°. edidit. Fuit & MS. hæc dialectica in bibliotheca Cardinalis Carpensis. *Logica* Petri Hispani Hebraicè versa reperitur MS. in bibliotheca Cæsarea Viennensi, auctore Spizelio in *Sacris biblioth. illustr. arcanis* pag. 73. *Dialectica* ex interpretatione Græca Maximi Planudis MS. in bibliotheca Veneta Barociana, Thomasino teste [p]. Sunt & alia, quorum is non meminit, nempe

[p] In biblioth. Ven. pag. 48.

170. *In logicam reparationes Petri Hispani*, Coloniæ anno MDCX. editæ. Sunt in bibliotheca Sapientiæ Romanæ.

171. *Modernitates logicales* Petri Hispani fuere inter libros, quibus utebatur in via Benedictus XIII. Papa, ut in earum catalogo legitur, quem habet Barberina bibliotheca Romana.

172. *Textus & copulata* Petri Hispani edita in 4°. anno MCDXCIV. fuere in bibliotheca eiusdem Cardinalis de Carpi.

173. *Petri Hispani lectiones in primum lib. physicorum* servantur MSS. in Mediolanensi Ambrosiana.

174. Exstant in Hispalensis almæ Ecclesiæ bibliotheca, quæ D. Ferdinandi Coloni, magni Christophori filii & in eadem Ecclesia sepulti, olim fuit, quædam Petro Hispano tributa opera, sive MS. sive vagiente adhuc typographia edita, quorum en rationem.

175. *Textus omnium tractatuum Petri Hispani cum copulatis secundum doctrinam S. Thomæ, iuxta processum magistrorum Coloniæ in bursa montis regentium.* Possessor Colonus inscriptum à se habebat: *Petri Hispani tractatus logicales cum commento Lamberti de Monte*, anno MCDLXXXIX. folio.

176. *Glossulæ Petri Hispani super Ioannicium* MS. nec satis distincto isto titulo, in charta pergamena in folio.

177. *Summulæ Petri Hispani cum interpretatione Versoris doctoris Parisiensis* Venetiis MDXVIII. folio.

178. *Summulæ cum commento Bartholomæi* MS. antiquo satis charactere. In fine habet: *Et in hoc terminatur lectio, & per consequens totus liber Bartholomæi super primam partem mag. Petri Hispani de ordine Prædicatorum. Deo gratias. Amen.* Quod valdè notandum ad constituendum Petrum Hispanum Dominicanum.

179. *Petri Hispani Summulæ cum comment. Dorpii & Ocham* (apposuit Colonus ex suo Marte hunc titulum: *Petri Hispani Summulæ cum commentario compilato ex Buridano, & Ocham, & aliis. Item Nicolaus Amans super Summul. Pet. Hisp.*) Parisiis MDX. in 8°.

180. *Hieronymus Cingularius Chrysopolitanus in omnes tractatulos Petri Hispani.* Lipsiæ MDXIII. in 8°.

181. *Gerardus Herdevicensis copulata super parva logicalia Petri Hispani.* Coloniæ MCDLXXXVIII. in folio.

182. *Commentarium secundum modernorum doctrinam in tractatus logicos Petri Hisp.* MDIII. in 4°.

183. *Petri Hisp. Summulæ cum interpretat. Georgii Bruxellensis.* Rhotomagi MD. in 4°. Hæc omnia inter Colonæos libros.

184. Hic autem Dominicanus horum operum seu partis auctor, Petrus forsan est de Blanes, seu Valentinus seu Catalanus, creatus à Benedicto XIII. Cardinalis diaconus S. Angeli anno MCCCXCVI. Panvinio [q] & Ciaconio testibus; idemque eius Pontificis causæ, quæ totâ ferè Europâ contra Bonifacium Papam IX. in factiones iverat, de scripto patronus & propugnator: de quo Raynaldus in Bonifacii gestis [r]. Huic gesta alia, tamquam ex eodem Panvinio proficiens, falsò imputat Gaspar Escolanus in *Historiæ urbis & regni Valentiæ* vernaculè conscriptæ lib. 9. cap. 11. num. 8. Qui quidem ex occasione laudatæ ibi nobilissimæ *de Blanes* familiæ è Sabaudia oriundæ: de hoc eius stirpis viro monet, videri sibi non nusquam lectum, fuisse hunc *Petrum* à patria *Hispanum* dictum

[q] In *Romanis Pontificibus* pag. 234.

[r] Ad annum MCCCXCV. n. 5. tom. 17. *Annal. Eccles.*

ctum, cui ſcriptum hoc imputari ſolet (1).

185. Petri Hiſpani nomen præſefert liber *De rebus ſpiritualibus*, aſſervatus in bibliotheca Dominicanorum Bononiæ: cuius rei teſtem habeo Alphonſum Ciaconium in ſchedis ad *Bibliothecam univerſalem*. Præterea eiuſdem nominis æquivoco ductus, ut credo, Balthaſſar Porreño in opere ſuo adhuc inedito *De Cardinalibus Hiſpanis*, Petri cuiuſdam de Toledo, aliàs vocati Petri Hiſpani, quem Bonifacius VIII. Pontifex anno MCCCII. in Cardinalium collegium aſſumſiſſe dicitur, mentionem habens, ingenio eius laudato, digna eo nonnulla hunc ſcripſiſſe opera refert, quin ultrà aliud.

186. Iam verò ſupremum Eccleſiæ principem de quo nuper locuti ſumus, ſi unus ſit atque idem Petrus quem in duos aut etiam tres diviſimus, Rex ſequatur Hiſpaniæ noſtræ potentiſſimus ALPHONSUS X. *Sapiens* cognominatus & *Aſtrologus*, B. Ferdinandi filius, Caſtellæ atque Legionis antiquus, Murciæ autem, Giennii, Cordubæ Hiſpaliſque regnorum novus Rex, idemque in Romanum Imperatorem electus. Qui profectò, ſi eximiam partam ob ingentis doctrinæ magnanimitatis & aliarum corporis animique virtutum dotes famam, elatione quadam ingenii * iuſtò altiùs ſe efferentis atque iactantis non denigrâſſet: inter optimos & ſapientiſſimos, non tamen feliciſſimos, rerum dominos, monumentum ſui nominis albo ſæculorum inſcripſiſſet.

* Id ſcriptum reliquit D. Petrus IV. Aragon. Rex, quem laudat Surita. lib. 4. *Annal.* cap. 47. Idem lib. 9. cap. 64. Roder. Sancius *Hiſt. Hiſp.* parte 4. cap. 5. Garibay lib. 13. cap. 15.

187. Neque intendimus hiſtoriam quæ nulli ignota eſt * Regis, ſed ſtudiis dediti ac Scriptoris tantùm, quæ inſtituti eſt præſentis, texere: contenti ſi ob chronologiæ, quam accuratè perſequimur, obſervationem monuerimus anno huius ſæculi quinquageſimo ſecundo regni habenas à magno parente diem ſuum ſanctiſſimè obeunte dimiſſas in manus ſumſiſſe: quinquageſimo ſeptimo in Romanum Imperatorem à tribus electoribus adverſus Ricardum Ducem Eboracenſem, Henrici Angliæ Regis germanum fratrem, cooptatum fuiſſe: quò proficiſci cùm domeſticis impeditus negotiis diu cunctatus eſſet, novæ Rodulphi Augsburgici electioni locum fecit: anno demum ſæculi eiuſdem octogeſimò quarto, regni triceſimo ſecundo, ætatis LXIII. ferè exauctoratum à Sancio filio Hiſpali obiiſſe.

* Præter hiſtoricos Caſtellanos de Alphonſo agunt Bernardus Deſclot in *Hiſtoria Catalonia* cap. 6.

188. Huius erga literas meritum bifariam dividimus. Vel enim per ſe ipſum ac propriâ induſtriâ elucubravit, vel per alios elucubrare fecit, quæ ad poſteros eius nomine inſignita derivavere. Prioris generis certè ſunt

189. I. *Libro del teſoro*: in quo doctè ac excellenter agit de tribus philoſophiæ partibus, rationali, phyſica & morali. Hunc habuit MS. in codice qui fuerat priùs D. Ioſephi Gonzalez regii Caſtellæ & Cameræ Senatoris, Excellentiſſimus D. Petrus de Guzman Comes de Villaumbroſa, Marchio de Montealegre & de Quintana, ſupremi eiuſdem Caſtellæ Senatus olim præſes (2).

190. Alius tamen ab hoc videtur, quam-

(1) Neuter è Bibliographis Valentinis, neque Quetifus, aut Echardus huius Petri de Blanes meminêre.

(2) De huius *Theſauri* auctore atque interpretibus vix eſt ubi pedem figas. Terna eius exempla reperi in Bibliotheca Eſcurialenſi, è quibus bina Alfonſi Regis nomen in fronte gerunt, tertium anonymum. E prioribus alterum Hiſpanicum ſæculo, ut videtur, XIV. exaratum, *Lit.* p. *Plut. II. n.* 21. (T. III. Latinor. pag. 73.) lacerum initio ac miſere deformatum, reliqua utcumque melius habita; extrema vero pars quæ de Rhetorice agit ſub hac rubrica maiore: *Aqui comiença Rhetorica que es ciencia de la buena razon que enſeña & mueſtra à ome à bien fablar*, integra prorſus totiſque CV. capitibus conſtans, in cuius fine legitur: *Aqui ſe cumple de eſcrevir el libro del* Teſoro *con la gracia è bendicion del muy glorioſo Señor Dios que es Rey de paz eterna. Et por ſu alto remedio è esfuerço lo acabê de facer. Porque êl dà primeramente & otorga la vida al ome para conplir las obras. & à êl lôo & bendigo con anima & cuerpo por ſiempre Amen*: quæ Auctoriſne an Interpretis verba ſint, quis divinaverit? Alterum exemplum Gallicum aliquanto recentius, *Lit.* l. *Plut. II. n.* 3. (eod. T. III. pag. 251.) hoc titulo: *Ci començe le liure dou Tresôr le quel comence Maiſtre Brunet Latin de Fiorençe de latin en Romanz & pârole de la naiſſance de toutes choſes*. Tertium denique Anonymum Hiſpanicum ſæculi, ut videtur, XIV. *Lit.* e. *Plut. III. n.* 8. (T. I. Latinor. pag. 433.) cuius initium eſt: *Eſte libro es llamado* Teſoro: *cà bien aſi como el que en pequeño lugar quiere encerrar coſas de muy gran nobleza::: bien aſi eſte libro es complido de ſabencia: aſi como aquel que es ſacado de todos los miembros de filoſofia en una muy pequeña ſuma. La primera partida es aſi* como dineros contados *para deſpender todo el dia en las coſas que ome hà meneſter, que quiere decir que ella fabla del comienço del mundo e de la antiguedad de las viejas eſtorias::: La ſegunda partida es que fabla de las bondades & de las maldades, que es* como piedras precioſas *que dan à los omes deleytes & virtud, que quiere decir quales coſas debe ome fazer & quales non::: La tercera partida del libro del Teſoro es* Oro fino, *que quiere tanto decir como que ella enſeña al ome à fablar ſegund el enſeñamiento de rretorica, & como el Señor debe gobernar ſus gentes, que ſon en el ſu Señorio ſenaladamente ſegund las leyes & las coſtumbres de Italia &c.* Hæc in Bibliotheca Eſcurialenſi. Matritenſis Regia bina itidem huius *Theſauri* exempla poſſidet, utrumque Hiſpanicum, in quarum altero, chartaceo maioris formæ, qui in eiuſdem folio 151. ſcriptus dicitur Valliſoleti V. Decembris

quamvis ſimiliter inſcriptus, liber chimicus in quo refert ſibi datam à Deo fuiſſe lapidis, quem vocant philoſophorum, cognitionem; ad idque præceptore uſum ſe Ægyptio quodam homine, quem magnis præmiis allectum inde ad Hiſpaniam venire fecit: quod quidem partim ſoluta oratione, partim verſibus narrat. Specimen huius & principium, primus typis edidit Ægidius Gundiſalvi Davila in *Eccleſiæ Hiſpalenſis theatro* [u]. Unde colligere poſſumus, cùm germano illius temporis quo vivebat Alphonſus idiomate conſcriptus ſit, aliaque eiuſdem Alphonſi opera ſtillo referat: aut eius eſſe, aut æqualis alicuius eloquentiâ & maieſtate ſermonis eius bene imbuti: qui quidem ſe ſcripſiſſe librum anno huius ſæculi ſeptuageſimo ſecundo annotatum inſuper voluit.

[u] Tomo 2. *Theatri Eccleſ. Hiſp.* pag. 5.

191. *Theſaurum* Alphonſi Ioannes laudat Mariana in tractatu *De adventu S. Iacobi in Hiſpanias*. Nec dicere poſſumus, an hic ſit *Philoſophiæ occultioris liber, præcipuè metallorum*, qui eidem adſcriptus in *Theatro chimico* legitur [x]; ubi tamen *Alphonſus Rex Caſtellæ, ſapientiſſimus Arabum philoſophus* ridiculo errore audit. Meminit quoque Borellius in *Bibliotheca chimica* [y], *Clavis ſapientiæ* Alphonſi, quæ ſic incipit: *Quia ſemper honoratiſſ.* (1).

[x] Volum. 5. Argent. apud Zeſtner. ann. MDCXXII. in 8.

[y] Pag. 9.

192. II. *Libro de las querellas* verſibus, quos *de arte mayor* idiotiſmus noſter vocat, eo tempore vulgaribus, iam antiquatis, dodecaſyllabis, nec maieſtate & harmoniâ vacuis; qui tamen hendecaſyllabis ab Italia petitis grandiori cothurno elatis locum ſuum pridem ceſſerunt. Lamentatur in hoc opere Alphonſus de magnatum regni ſui vel ingratitudine vel infidelitate, qui Sancium eius filium, vivo adhuc patre Rege ac derelicto eo ſequerentur.

193. Nuncupavit librum Didaco Petri Sarmiento hac ogdoade:

A ti Diego Perez Sarmiento leal,
Cormano, e amigo, e firme vaſſallo,
Lo que à mios homes de cuita les callo
Entiendo dezir, plañendo mi mal.
A ti que quitaſte la tierra e cabdal
Por las mias faciendas en Roma e aliende,
Mi péndola buela, eſcúchala dende,
Cà grita doliente con fabla mortal.

Proſequiturque:

Como yaz ſolo el Rey de Caſtilla,
Emperador de Alemania que foe,
Aquel que los Reyes beſavan el pie,
E Reynas pedian limoſna è mancilla:
El que de hueſte mantuvo en Sevilla
Cien mil de à cavallo y tres doble peones,
El que acatado en lexanas regiones
Fue por ſus Tablas, y por ſu cochilla.

Quod libri principium nunquam luce donati ex D. Ioſepho Pellizerio archichronographo regio habuimus [z] (2).

[z] In opere huius tituli, *Informe del origen, antiguedad calidad y ſucceſſion de la caſa de los Sarmientos dè Villa-mayor* fol. 22.

194. III. *Libro de la vida y hechos de Alexandro Magno*. Metricum id quoque opus diverſorum rhythmi ac menſuræ, ut patet ex his verſibus, quos apud eundem Pellizerium [a] rei auctorem legimus, de expeditione Alexandri in Libyam atque Ammonis delubrum:

[a] In eodem opere fol. 35.

Subiugada Egypto con toda ſu grandia,
Con otras muchas tierras, que contar non podria,
El Rey Alexandre ſeñor de grand valia
Entrol en voluntad de ir en romeria.
Puſo ſu eſportiella, e prisò ſu bordon,
Pensò ir à Libya ala ſied de Amon (3).

195. IV. *De los loores y milagros de nueſ-*

bris 1433. poſt capitum indicem *fol.* 4. *pag.* 1. hanc notam reperi è minio: *Aqui ſe comienza el libro* Del Teſoro *que traſlado Maeſtre Brunet de latin en Romance frances. Et el muy noble Rey Don Sancho fijo del muy noble Rey Don Alfonſo & nieto del Santo Rey Don Fernando: el VII. Rey de los que regnaron en Caſtiella & en Leon que ovieron aſy nombre Don Sancho mandò traſladar de frances en lenguage caſtellano à Maeſtre Alonſo* (A.°) *de Paredes fiſico del infante Don Ferrando ſu hijo primero heredero. & à Paulo* (Pl.) *Gomes escribano del Rey ſobre dicho. Et fabla de la nobleza de todas las coſas.* Quibus vel ſi accumules quæ de hoc argumento noſtri Thomas Sanchezius *Syllog. T. I. p.* 167. *n.* 243. è Baſtero & Sarmiento, & Rodriguezius *T. II. à pag.* 626. (Pellicerius enim, *Specim. Interpr. Hiſp.* altum de eo ſilet) adducunt: nihilo magis elicies uter eorum qui hanc luſêre fabulam *Theſauri* quode agimus inventor diſpenſatorve, id eſt auctor aut interpres huius operis fuerit. Mihi quidem vel nunc vulgatum: *Incertior multo ſum* &c. ſtillat in aurem Comicus; atque interea exiſtimo parum aut nihil omnino eſſe quod Alfonſus Rex iure ſibi in hoc Theſauro vindicet. *De Bruneto Latino* hæc Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 286. *Theſaurum in tres diſtributum partes quibus hiſtoriam omnem doctrinamque moralem & Rhetoricam voluit complecti conſtat in Gallia ab eo primum Gallice compoſitum, & ab ipſo etiam auctore verſum Italice, ab aliis deinde in Latinam Linguam tranſlatum.* Apud Geſnerum nulla huius Bruneti Latini mentio.

(1) Late de hoc Alfonſi Regis theſauro Chimico D. Sanchezius *T. I. ſyllog. à pag.* 152. & Rodriguezius *T. II. pag.* 628.

(2) Plurima item ac ſcitu digna de hoc Alfonſi Regis Poematio D. Sanchezius *T. I. ſyllog. pag.* 149. *à n.* 224.

(3) Alexandri Poema ſub Alfonſi Regis nomine hactenus circumlatum, & in Matritenſi Ducis Infantatûs Bibliotheca diu latens, benigno quodam ſidere detexit Cl. D. Franciſcus Cerdânus Ricus (ut in eius Append. III. in Ger. Io. Voſſii *Partit. Orat.* Matriti 1781. pag. 147.) & in dîas luminis auras protulit D. Sanchezius *Syllog. Poemat. Hiſp.* T. III. qui non improbabiliter exiſtimat eius Poematis auctorem eſſe *Ioannem* quendam *Laurentium Seguram* de *Aſtorga*, ne nomine quidem Eruditis noſtris hacte-

nuestra Señora, & id quoque versibus: cuius quidem libri fecit mentionem Gundisalvus Argote de Molina in *Historia* sua [b] *nobilium familiarum*, quæ ad Bæticam adversus Mauros expeditionem venêre, *Cantica* tamen (seu vulgò *Cantares*) librum vocans. Erat ab hinc aliquot annis codex ipse Regius, hoc est iussu eiusdem Alphonsi ut coniicere datur pulcherrimè in membranis scriptus historiisque versicoloribus variegatus, penes D. Alphonsum de Siliceo, curiosum literarum omnis generis æstimatorem, uti accepimus ab amico nostro D. Ioanne Luca Cortesio literis ad nos datis XIX. Sept. MDCLXXIV. ex curia Matritensi. Nunc iam est, quum hæc scribimus, inter eiusdem D. Ioannis Lucæ libros. Miracula plusquam ducenta, maiorem partem sui temporis, & singularia quidem aliàs inaudita Rex enarrat, alterâ paginâ collocatis versibus, è regione autem pictis affabrè historiis miraculorum.

[b] *Nobleza de la Andalucia*, in *Indice librorum* quibus fuit usus.

196. Suspicatur autem idem Cortesius huic volumini deesse aliquid, aut maioris operis partem esse. Desideratur enim miraculum, quod Dominæ nostræ *del Castillo de Chincoja* vulgò appellant; cuiusque idem Argote meminit in laudata *Historia Bæticæ nobilitatis*. Hæc, ferè omnia poëtica, nota sunt nobis hactenus Alphonsi Regis opera (1). Nec dubito quin alia eius nomen præ se in ore omnium hominum ferentia plura eius curæ & industriæ habeant; quantumvis regiis iussu & auspiciis

ctenus notum; (Vid. Sanchezii Prologus ad Eiusd. T. III. n. 16. seq.) ac proinde Alfonso abiudicandum.

(1) De Canticorum (vulgo *Las Cántigas*) Beatissimæ Virginis Mariæ metrico Alfonsi Regis opere, sistere hìc placuit quæ in recensione insignis eorumdem membranacei Escurialensis codicis *Lit.* b. *Plut. I. n.* 2. in promtu olim, id est ad annum MDCCLXIII. nobis occurrebant (*T. I. Latinor. pag.* 155.) nimirum: *Alfonsi cognomento Sapientis liber inscriptus* LAS CÁNTIGAS DE SANTA MARIA, *Gallaico an potius Lusitano sermone incertum, versibus tamen alligato. In eo, quantus liber est, (est autem volumen ingens) in laudes Beatissimæ Virginis* MARIÆ *Rex iuxtà pius & sapiens totus effunditur, virtutes ac dona quibus Eam Spiritus Domini replevit deprædicans, Eiusdemque opem humiliter implorans. Metri genus varium atque insolens. Sunt in eo sex, septemque syllabarum versus, pares, impares, alterni: sunt & binarii octo syllabarum, dimetris Latinis Iambicis respondentes: sunt item & novem, quos iure sesquialteros dixeris; decemque atque undecim syllabis constantes,* HENDECASYLLABI *proinde dicti, unde & Hispanicum* ENDECHAS, *quamvis hodierno usu aliò detortum; necnon hexametri dodecasyllabi trimetris Iambicis respondentes; itemque tredecim, quatuordecim ac sedecim demum syllabarum; quindecim vero, quales apud sequioris ævi Græcos* POLITICI, *apud nos hymni sacri in Passione Domini:* LUSTRA SEX &c. & PANGE LINGUA GLORIOSI LAUREAM &c. *necnon profanum inscriptum Veneris pervigilium:* VER NOVUM &c. *nullum observavi. Horum vero carminum alii perpetuo rhythmo à primo usque ad ultimum strophæ versum procedunt; alii alterno ordine rhythmum conficiunt; ultimus autem singularum stropharum versus prioribus eiusdem strophæ versibus asymphonus est, postremis autem reliquarum stropharum fere perpetuo symphonus, ut sæpius à nobis observatum. Aliis præterea exordium præponitur, sive* ἐπιφώνησις, *in fine uniuscuiusque strophæ recurrens: quas Itali* RITORNELLOS, *Hispani* ESTRIVILLOS *vocamus; singulorum autem Canticorum sive Odarum initiis technicæ notæ adscriptæ sunt ad musicales modos. Iuvat omnium exempla subdere.*

Versus sex syllabarum pares:

Quen dona fremosa
Et boa quiser amar
Am' a groriosa
Et non poderá errar.

Septem sexque syllabarum alterni & impariter iuncti:

Macar poucos cantares
Acabèi è con son.
Virgem dos teus miragres
Peço chora por don.

Septem syllabarum, pares:

Beneyto foi ò dia
E benaventurada
A ora que à Virgem
Madre de Deus foi nada.

Octo syllabarum, pares:

Muito devem os varones
Loar à Santa Maria
Que sas graças è seus dones
Dà à quen por ela fia.

Novem syllabarum, pares, quod metri genus rarius in codice occurrit:

Sennor vos embiastes por mi.
E tanto que vôsa carta vi.
Vin quanto pude àquem' aqui.
Et el Rey logo respusll' assi.

Decem syllabarum, pares, frequentissimi:

O que à Santa Maria mas despráz
E de quen a o seu Fillo pesar fáz.

Undecim syllabarum, pares:

Santa Maria os enfermos sana
E os sanos tira de via vana.

Duodecim syllabarum, pares:

O que pò la Virgem de grado seus dones
Dèr: dáruolla ela grandes galardones.

Tredecim syllabarum, pares:

Com Deus fez vino d'agua ant'archetriclino
Ben assi pois sa Madr' acrecentou ò vino.

Quatuordecim syllabarum, pares:

Ben guarda Santa Maria pela sa virtude
Las relicas porque muitos receben saúde.

Quindecim syllabarum, nullus; sexdecim pares, rari, nimirum:

E desto vos quer eu ora contar seguñd à letra diz
Un mui gran miragre que facer quis po la Emperadriz
De Roma segund eu contar oý: por nome Beatriz
Santa Maria a Madre de Deus. ond' este cantar fiz
Que à guardou dò mundo que lle foy mal jolz.

Quorum postremus versus impar ac tessaradecasyllabus

ciis elaborata ab aliis credantur fuisse. E quibus, si non Scriptoris, saltem meritum promotoris & auctoris, hoc est veri literarum omnium ac literatorum sui temporis, sive in philosophica sive in medica sive in prudentiæ iuris sive tandem in sacræ profanæque eruditionis & historiæ disciplinis excellerent, Mæcenatis, inclytum reportavit. De quibus sigillatim agendum est. In hoc enim rem nostram procuramus. Cùm cives Hispaniæ sint ex iis plures, quorum industriam & stilum ad peragenda ea Rex applicuit sapientissimus. Notiora sunt.

197. V. *Tabularum Astronomicarum* opus celeberrimum, quas Alphonsinas posterior mathematicorum vocavit ætas. Hæ cælestium motuum tam errantium quàm fixarum stellarum, quæ ab observationibus Ptolemaicis multum iam desciverant, rationes continent, quæ ad superius usque sæculum in usu fuere. Astronomis pluribus viris ævi eius clarissimis ex Africa & aliunde magno impendio [c] evocatis id conficiendum, quod potentissimo ac doctissimo principe dignum esset, opus commisit. Quorum præcipuus fuisse Hebræus quidam dicitur ISAAC AZAN, id est *cantor*, quod synagogæ Toletanæ cantor esset. Isaacum *Ben* סיר *Sid* vocant Hebræi Scriptores librorum *Iuchassin* & *Scialsceleth hakabbalà*, ut observavit amicus noster abbas Dom. Iulius Bartholoccius Cisterciensis in *Bibliotheca magna Rabbinica* sive *De scriptis Hebræorum* [d]: quæ bene inter se duo conveniunt, alterum patris, alterum officii, nomina.

198. Attamen cum eo admovisse operi manus & laborem Alfarabium, Aben Raghelem, Profatium, Mahomad Haomar; necnon & Omar si alius est Hali, Geberum Hispalensem, Zacutum, Calo Calonymum, & alios quamplurimos: partim Iacobus Christmannus [e] & Augustinus Riccius [f], partim Lucas Gauricus [g] auctores sunt. Sed vixisse hos omnes Alphonso æquales non facilè ab aliis impetrabitur. Alfarabium quippe decimi aut undecimi sæculi auctorem Iosephus Blancanus [h], sicut & Geberum Io. Bapt. Ricciolus [i] credidere: qui Geberi & Arzakelis Hispalensium observationibus eos fuisse usos

[c] Ad quadringenta aureorum millia quidam extendunt. V. Caramuelem de hac summa disquirentem parte 1. *Mathesis* in disputatione procemiali art. 14. num. 34. Ricciolum in *Chronic. astrologorum Almagesti* sui parte.
[d] 1. volum. §.260. pag. 354.
[e] In *Astronom. hist.*
[f] In *Præfat. ad Almag. Ptolemæi.*
[g] In *Oratione de laudibus astronomiæ* Hos tres laudat Athan. Kirkerus in *Arithmologiæ* part. 1. cap. 4. pag. 49. & 55.
[h] In *Chronol. Mathematicorum* pag. 56.
[i] In *Præfatione novi Almagesti.*

qui *Tabulas* Alphonso componere, potiùs quàm operas suas contulisse his utrumque viventem & præsentem existimabat, uti in Gebero annotatum á nobis fuit.

199. Profatium verò Iudæum vixisse circa annum MCCCL. hoc est post sæculum integrum, censuit Ismaël Bullialdus [k]. Aben-Raghel est idem qui Hali; fuit enim filius Aben-Raghel, vixisseque hoc sæculo dicitur, quem in Hispanum vertendi curam, ut infrà dicemus, Alphonsus Hebræo cuidam delegavit. Zacutus verò, si est Abraham Zacutus libri *Iuchassin* auctor, ante sesquisæculum, hoc est proavorum, floruit tempore (1).

200. Diversum omnino est quòd Alphonsus ipse dicitur in quodam codice seu exemplo harum *Tabularum* scriptum reliquisse: qui codex fuit penes Ioannem de Herrera Bustamante, doctissimum Philippi II. Regis architectum, uti refert Hieronymus Romanus de la Higuera in *Historiæ* suæ MS. *urbis regnique Toletani* lib. 22. cap. 13. Ibi enim legitur [l] *Alphonsum iussisse Toletum ut convenirent Aben Raghel, & Alquibitium*, quos *præceptores suos* appellat, *Toletanos: Aben-Musium & Mahomad Hispalenses: Ioseph Aben-Hali, & Iacobum Ab-Vena Cordubenses, pluresque alios ad quinquaginta & ultrà è Guasconia & Parisiis ingentibus expensis convocatos; hisque curam imposuisse vertendi Ptolemæi Quadripartitum, & colligendi libros Mentesanis & Algazelis; præsertimque huic rei incubuisse Samuëlem, & Iehudam Elconheso*, quem *Alfaquì Toletanum* vocat; *hosque in palatio quod extra Toletum à Galiana* (ut aiunt) *Regina appellationem habet, congregatos, quibus ipse Alphonsus eo autem absente Aben Raghel & Alquibitius præerant examinandis firmamenti atque stellarum motibus ab anno MCCLVIII. usque ad MCCLXII. attentissimè ac perpetuò vacâsse, tandemque Tabulas* quibusde loquimur *confecisse. Quo absoluto negotio Rex* dicitur *omnes sive pecuniâ, sive exemtionibus tributa solvendi, quæ ad eorum quoque heredes pertingerent, alacres ac locupletes dimisisse. Quarum exemtionum conservari vel nunc instrumenta Toleti* XII. *die Maii æræ MCCC.* (qui est annus MCCLXII. suprà memoratus) *confecta*, idem subiungit: cu-

[k] In *Præfatione ad astronom. philolaicam.*
[l] Verba Higueræ: *Mandò el Rey que se juntassen AbenRagel y Alquibitio sus maestros, naturales de Toledo, AbenMusio y Mahomad de Sevilla, y Josef AbenHali, y Jacob AbVena de Cordova, y otros, mas de cinquenta por todos, que truxo de Gascuña y de Paris con grandes salarios; y mandóles traducir el Quadripartito de Ptolemeo, y juntar libros de Mentesan y Algazel. Diose este cuydado a Samuel, y Jehuda, Elconheso, Alfaqui de Toledo, que se juntassen en el alcazar de Galiana, donde disputassen sobre el movimiento del firmamento, y estrellas. Presidian, quando alli no estava el Rey, AbenRagel y Alquibitio. Tuvieron muchas disputas desde el año de* MCCLVIII. *hasta el de* MCCLXII. *Y al cabo hizieron unas Tablas tan famosas como todos saben. Y despues de haver hecho esta grande obra, y de haberles hecho muchas mercedes, los embiò contentos à sus tierras, dandoles franquezas, y que fuessen libres ellos*

labus est. D. Rodriguezius nostra hæc ἐκ ποδὸς in Bibliothecam suam transtulit *T. II. p.* 641. Alterum huius operis exemplum exstat in eadem Escurialensi Bibliotheca *Lit.* t. *Plut. I. n.* 1. in quo singulorum Beatissimæ Virginis miraculorum quæ in eo recensentur historiæ non ineleganter pro illorum temporum ratione depictæ sunt, stupendo sane labore atque immenso sumtu: prorsus ut Regium opus è vestigio esse dignoscatur. In Regia Matritensi exstat exemplum recens è Toletano antiquo codice, cura & studio Cl. Andreæ Marci Burrielii descriptum.

(1) Tabularum Alfonsi varia in Regia Escurialensi & Matritensi exstant exempla, & nullibi non sunt apud nos obvia.

y ſus deſcendientes de pechos, derechos y pedidos, de que hay cartas fechas en Toledo doze dias andados del mes de mayo era de MCCC.

cuius verba, quia inedita hactenus ſunt, remque ab opinione laudatorum priùs auctorum valdè diverſam continent, oræ imprimere pretium operæ duximus.

201. Non quidem dedignatus fuit Rex ſapiens mathematicarum artium ſummum fieri artificem: quod infra dignitatem excellentiæ Epicratis, quocum loquitur in *Amatoria oratione*, Demoſthenes arbitrabatur. Sed neque hæ *Tabulæ* ſcopum ſuum ferire omnino potuerunt. Quinimmo ab ipſo Alphonſo poſt quadriennium correctiores fuiſſe emiſſas Auguſtinus Riccius ſcriptum reliquit in libro *De motu octavæ ſphæræ* cap.46. ut poſtea dicemus, cùm de interpretatione Albategni *Canonum* ab eodem Rege procurata mentio fiet. Necnon variantibus temporum ſpatio ſtellarum ac cæli motibus Nicolaus de Cuſa Cardinalis decimo quinto ſæculo *correctionem* earum dedit; alii tamen, ſcilicet Ioannes de Lineriis [m] Gallus, & Ioannes de Saxonia *Canonibus* ſuis illuſtrârunt.

[m] *Canones Tabularum* Alphonſi R. ordinati per Ioan. de Lineris MS. in biblioth. Regis Galliar. teſte Labbeo in *Nova bibliotheca* MS. pag. 332.

202. Quod verò ad editiones attinet, primùm, ut ſuſpicor, C. Ioannes Lucilius Santritter Germanus de Fonte-ſalutis, vulgò dictus Heilbronenſis, *in facillimum* (ait) *ordinem* ſuâ operâ *redactas*, Venetiis anno MCDXCII. in 4°. publicavit. Ad hoc fortaſſe *Tabularum* conficiendum opus pertinuiſſe videtur liber Inſtrumentorum Alphonſi, quem ſe vidiſſe ex Arabico in Caſtellanum, & inde in Latinum idioma converſum, Egnatius Dantes quarta parte *Aſtrolabii* ſcribit, Ioanne Baptiſta Ricciolo in *Chronico Aſtrologorum* &c. referente. Eodem matheſeos, præſertimque aſtronomiæ & aſtrologiæ ſtudio Rex incenſus, eruderandis Arabum theſauris, & in compendium Hiſpanorum vertendis, eoſdem ævi ſui ſapientes applicaſſe dicitur. Laudantur enim eius auſpiciis iuſſuque elaboratæ.

203. *Tetrabibli*, ſeu *Quadripartiti Ptolemæi Alexandrini* verſio ex Arabico in Hiſpanum, ut iam vidimus ex Nota ipſius Alfonſi *Tabulis* ſuis affixa. Hanc verſionem Hiſpanam Latio donâſſe quendam Ægidium Tebaldinum ſive de Tebaldis Parmenſem, eruditis [n] notum eſt (1).

204. VII. *Hali Aben Raghelis filii operis aſtronomici* ſimiliter ex Arabico in Hiſpanum operâ Iudæ Ben-Muſæ, quod ex Hiſpano itidem fecit Latinum idem Tebaldinus [o] (2).

[n] Io. Seldenus ad *Marmora Arundeliana* pag. 138.

[o] Voſſius *De ſcientiis mathem.* cap. 35. §. 37. pag. 179.

205. VIII. *Albateni Canones* ex eadem Arabica lingua Hiſpanos fieri fecit. Quæ verſio exſtat hodie in grandi volumine penes D. Ioannem Lucam Corteſium Duodecim-virum litium iudicandarùm curiæ Matritenſis, cuius ob ingens erga literas meritum toties meminimus. Et quia ineditus eſt liber, eius hìc ſpecimen dabimus. Incipit: *Aqui ſe comienza el libro de los Canones de Albateni, que mando eſcrivir el muy noble Rey D. Alonſo, à quien Dios dè vida è ſalud por mucho tiempo. Capitulo I. del prologo deſte libro. Dixo Mahomad hijo de Geber Albateni, que la primera coſa en que deve home comenzar en cada libro es de loar à Dios, e alabarlo, que dio entendimiento al home con que ſe puede allegar à eſtas ſciencias precioſas. E yo Mahomad el ſobredicho, deſpues que eſtudiè mucho en eſta ſciencia que es la ſciencia de la Aſtrologia, y aturè de penſar en ella* &c.

206. Continet liber LVII capita cum tabulis, figuris & inſtrumentis affabrè depi-

(1) Exſtat in Laurentiana Eſcurialenſi *Lit.* e. *Plut. III. ſub n.* 4. hoc titulo: *Quadripartiti Ptolemæi operis expoſitio ex Arabico in Latinum tranſlata iuſſu Alfonſi X. Caſtellæ Regis cognomento Sapientis, cum gloſſis prudentiſſimis Hali Aben Rudianis Philoſophi, qui à Deo habuit* (inquit Tebaldus) *& ſua conſideratione mirabili, ut plenius intelligeret ipſa verba; & quidquid per ea voluit patefacere Ptolemæus transferre providit.* Et paucis interiectis: *Eum tamen librum* (idem Alfonſus) *de Arabico transferri mandavit primitus in Hiſpanicum idioma* &c.

(2) Habetur item in Regia Bibliotheca Eſcurialenſi inter codices quorum lectio promiſcue interdicta eſt *num.* 10. Latina operis *De iudiciis Aſtrologiæ Hali Abenraghelis filii* ex Hiſpanico idiomate verſio Ægidii de Tebaldis Parmenſis, una cum Petro de Rhegio Imperialis Aulæ Protonotario, iuſſu Alfonſi Caſtellæ Regis X. facta. ITEM alia ALVARI cuiuſdam HISPANI *qui ſe Regis Alfonſi* facturam *appellat*, *Num. II.* inter promiſcue interdictos libros. En eius priorem rubricam: *Hic eſt liber magnus & completus quem Hali Abenraghel ſummus Aſtronomus de iudiciis Aſtrologiæ* (compoſuit): *quem Iuda filius Moſsê de præcepto Domini Alfonſi illuſtriſſimi Regis Caſtellæ & Legionis tranſtulit de Arabico in idioma maternum; &* ALVARVS *dicti Illuſtriſſimi Regis* factura *eius ex præcepto tranſtulit de idiomate materno in Latinum.* In Regia Matritenſi exſtat præterea membranaceus codex Hiſpanicus ſæculi, ut videtur, XIII. exeuntis, operis inſcripti: *De iudicio ſtellarum Hali Abenraghelis*, interprete *Iehuda filio Moſſis Alcohén* (*ſacerdotis* ſive *Alfaquini*) in cuius initio legitur: *Por* (lo) *que Yhudâ fî de Moſſe Alcohén ſu Alfaquî, & ſu mercêt, fallando tan noble libro & tan acabado & tan conplido en todas las coſas que pertenecen en Aſtronomia como es el que fizo Alŷ fî de Aben Ragêl por mandado de dicho Señor* (Regis videlicet Alfonſi quem prænominaverat) *á quien Dios dê vida: traſladêlo de la lengua arabiga en caſtellana: & eſte libro es dicho por ſu nombre: el libro conplido en los iudicios de las eſtrellas:* forte qui in Bibliothecis MSS. vulgo inſcribitur: *Meſſa-Hallâh.*

pictis coloribusque distinctis. Post hæc sequuntur *Tabulæ* expansæ artificiosè pulcreque formatæ: quibus subiiciuntur aliæ *Tabulæ* Zarquielis, ut vocat, eiusdem generis; absolviturque liber tractatu, cuius initium est: *Este es el prologo del libro, que es de saber como puede home rectificar por el quadrante sennero todas las estrellas, quier los planetas ò las estrellas fixas; & de como puede escusar con ell todos los otros estrumentos de rectificar*. Constat hic tractatus tredecim capitibus. Primus: *De saber ell arredramiento dell estrella, quê tanto es del Eguador del dia en la parte del Septentrion, & en la parte del medio dia, e quê tanto es su altura en el cerco de medio dia, por la su longura e por la sua ladera*.

207. In fine *Prologi* totius codicis hæc habentur: *Et por esto nos Don Alphonso el sobredicho mandamos à Rabi Çag de Toledo, nuestro sabio el sobredicho, que lo posiesse en este libro, e que lo amostrasse bien paladino, & que aduga sobre cada razon su prueba de geometria & de astrologia, por toller la dubda, e porque se paresca la certidumbre del que havemos dicho; & este libro es partido en dos partes. La primera parte es en como pueden rectificar con un quadrante que se mueve sobre cerco, que es señalado en la tierra en lugar llano que sea enderecho del orizon, & que sea aquel cerco partido por quatro partes eguales, que sea cada parte dellas partida por noventa partes eguales, à quien dizen Zontes, & dizen à este quadrante el quadrante movible; & la segunda parte es en como pueden rectificar con un quadrante que sea armado en la linea del medio dia, & que sea fixable en logar, que non se mueva, & à este dicen el quadrante fixo; & la prima parte es partida en trece capitulos.*

208. Hoc opus est [p] Mahomadis Albategnii Aracensis seu Aractensis, Syri, Geberis filii: qui cùm iam suo tempore, hoc est circa annum DCCCLXXIX. Ptolemæi canones ab astrorum situ & motibus manifestè discessissent: novas tabulas cælestium motuum formavit, *De scientia stellarum* operi inscribens, quod Latinum ex Arabico fecit Plato Tiburtinus (1), & Ioannes Regiomontanus quibusdam notis illustravit. Laudat Albategnium atque eius hunc interpretem, Gulielmus Parisiensis circa hæc tempora lib. *De legibus* cap. 18. ubi, ne id omittamus scitu dignum, distinguit à Machometo pseudopropheta Machometum philosophum qui vocatus fuit *Albategni*: hunc scilicet Albategnium, profunditatem ac nobilitatem philosophicam huius *De astrologia* libri eius laudans. Occasionem dedisse dicitur huic versioni Hebræus alius Rabbi Iuda, qui conversum à se in vernaculam Hispaniæ linguam ex Arabica Albohazenis librum *De stellarum fixarum motu ac locis* Alphonso obtulerat: cuius auctoritate permotus Rex Albategnii sententiam de motu fixarum in eo libro confirmatam elegit, & pro tabulis anno MCCLII. editis, alias correctiores anno MCCLVI. substituit, si vera sunt quæ docet ex Zacuti relatione Augustinus Riccius *De motu octavæ sphæræ* cap. 46. [q]

209. IX. *Avicenam* etiam & *Averroem* in Latinum ex Arabico converti Salmanticæ iussisse dicitur (2). Quod quidem fortè intelligendum sit de Avicenæ Astronomicis, uti refert factum D. Iulius abbas Bartholoccius in laudato iam opere *De scriptis Hebræorum* [r]; idque operâ R. Iudæ Ben-Rabbi Mosis חכהן *Haccohen*, *Sacerdotis* (ut vocat) *de Toleto*, in utraque lingua & in astronomia eminentis. Eiusdem argumenti cum Tabulis, seu motibus stellarum, alius liber est ab eodem Rege confici iussus hoc titulo:

210. X. *Libro de las armellas*, hoc est, liber armillarum seu circulorum, ut interpretor: quem Compluti asservari in bibliotheca collegii maioris S. Ildefonsi Hieronymus Higuera refert lib. 21. *Hist. Toletanæ* cap. 8. In quo hæc præfatio legitur: *En el nombre de Dios. Amen. Este es el libro de las figuras de las estrellas fixas, que son en el octavo cielo, que mandò trasladar de Chaldeo y Arabigo en lenguage Castellano el Rey D. Alonso, hijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la Reyna Doña Beatriz, señores de Castilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaen, e del Algarve. E trasladólo Jehuda Elconheso Alfaquin, e Gullem Arremon Daspaso clerigo, e fue fecho en el catorze año que reynò este Rey sobredicho, que andava la era de Cesar en MCCXCIV. e despues lo enderezò, e lo mandò componer este Rey sobredicho, e tollò las*

[p] Vossius *De scient. mathematicis* cap. 35. §. 6. & cap. 48. §. 28. Ioan. Bapt. Ricciolus in *Almag. novo* 1. parte Chron. part. 2. *De Auctoribus, Astronom. & Cosmographiæ*.

[q] Apud Ricciolum ubi suprà, verbo *Albohazen*.

[r] Ubi suprà, verbo *Alphonsus* in 1. volum. §. 260. pag. 354.

(1) Exstat in Regis Galliarum Bibliotheca *Part. IV. pag.* 332. *cod.* 7266. hoc titulo: *Liber Mahometi filii Gebir filii Cinem qui vocatur* ALBATENI *in numeris stellarum, & in locis motuum earum* ::: *Interprete Platone Tiburtino*.

(2) Immo Toleti à Gerardo Cremonensi, ut Noster infrà in *Scriptoribus incerti temporis*, *Lit.* G. Nec tantum Avicenæ *Astronomica*, ut suspicatur Iulius Bartoloccius loco paulo inferius à Nostro adducto, sed &: *Medicinæ canones*: *Cantica*: *De viribus cordis*, permultaque alia de quibus *in Gerardo*.

las razones que entendiò que eran sobejanas e dobladas, e que non eran en Castellano derecho, e puso las otras que entendio que complian; e quanto en lenguage enderezólo el por si, e en los otros saberes hovo para ayudadores maestre Juan de Axssina, e à Mossen Juan de Cramona, e à Jehuda el sobredicho e à Samuel. E esto fue fecho el año XXV. *de su reyno, e andava la era en MCCCXIV. e la de N. S. Jesu Christo MCCLXXVI.* Hucusque præfatio, ex qua liquidò apparet diversum hoc esse opus à Tabulis, & ab astronomicis laudatorum Arabum libris, quorum iam meminimus (1).

211. De Mathematicis hæc Alphonsus. Ceterùm in historia providentiam æquè Rege dignam ostendit, quum formatam voluit in latinè ignorantium subsidium, seu po-

(1) In Bibliotheca Escurialensi *Lit. h. Plut. I. n.* 1. habetur huius Ildefonsiano-Complutensis codicis exemplum à Cl. Honorato Ioannio in usum Caroli Hispaniarum Principis Philippi II. Regis filii, cuius Institutor fuit, describi iussum, in cuius fine eadem fere leguntur, nimirum:

Este libro fué sacado de uno que el Rey Don Alonso mandó traducir de Caldeo y Arabigo en lengua Castellana á Judá Elcohén ó Alhaqin è Juan de Aspáso Clerigo en la Era de MCCXCIV. (1256.) *y enmendado por el dicho Rey en el lenguage, quitando lo superfluo, y añadiendole lo que le faltaba: en lo qual le ayudaron Maestre Joan de Messina y Maestre Ioan de Cramona, y el sobredicho* Iudá è Samuel *en el veinte y cinco anno de su reynado, que era del nascimiento de Christo nuestro Señor MCCLXXVI.* E quibus corrigenda videntur cognomina Interpretis *Iehudæ Elconhéso*, & *Ioannis de Axssina;* & pro iis substituenda ELCOHEN, & *de* MESSINA.

Opera autem in eo codice contenta cum eorum auctoribus interpretibusque hæc sunt:

I. *Cuento de las estrellas que son en el ochavo cielo.* Anonymo auctore.

II. *Libro de la Esfera, de su fayçon, è de sus figuras, & de sus uébras. Compuesto por* COZTA Oriental *è llamado en Arabe* ALCOZRÎ, *y traducido por* Maestro Iuan Daspáso.

III. *Libro del Astrolabio redondo compuesto por* Rabbi Çâg Toledano. *Primera y segunda parte en que se trata de cuemo se faz de nuevo, & de cuemo deben obrar con él.*

IV. *Libro del Astrolabio llano.* Eodem ut videtur auctore.

V. *Libro de la lamina universal: la qual fue fecha en Toledo donde fue sacada la Açafefa del Zarquiél. & del modo de facerla de nuevo: que fue compuesto por* Rabbî Çâg el de Toledo: *dividido en cinco partes.*

VI. *Libro de la Açafefa ó Açafeha, que es llamada Lamina: la qual compuso* Azarquiel *el Sabio Astrolomiano de Toledo à honra del Rey Almemún, è por esso llamada Almemunia, y despues Alhabedia* * *traducido primeramente por Maestre Fernando de Toledo; y despues por Maestre Bernaldo, y por Rabbi Abrahem.*

* Consonant quæ supra diximus in *Azarquiele* Lib. VII. c. 2. de AÇAFEHA. In codice autem Toletano *Rationum Regii census*, sive, ut vulgo loquimur, *Accepti & expensi Sanctii* IV. *Castellæ Regis*, circa annum MCCXCIII. scripti, ATABERA nablii seu instrumenti musicalis genus est. Apud *Archipresbyterum de Hita* EXABEYA. Vid. de utroque *Steph. Terreros* (seu potius *Cl. Andreas Marcus Burrielius*) Palæogr. Hisp. Matrit. 1758. pag. 81. 82.

VII. *Libro de las Armellas dicho en Arabigo* DETALHAC, *y en Latin* ARMILLÆ, *compuesto por* Rabbî Çâg el Toledano.

VIII. *Libro de las laminas de las siete planetas, compuesto por* Abulcacim Abnaçâh.

IX. *Libro de la piedra de la sombra, esto es del Relogio, compuesto por* Rabbî Çag el Toledano.

X. *Libro del Relogio del agua, compuesto por* Rabbî Çâg el Toledano.

XI. *Libro del Relogio del argent vivo, compuesto por* Rabbî Çâg el Toledano.

XII. *Libro del Relogio de la candela, compuesto por* Samuel el Levî Judio de Toledo; & ibidem: *Del Palacio de las horas.* Anonymo auctore.

XIII. *Libro del estrumento del levantamiento, dicho en Arabigo* ATACÎR, *compuesto por* Rabbî Çag el Toledano.

In quibus è nostris videntur in Scriptorum aut Interpretum Hispanorum album referendi *Ioannes D'Aspaso*, *Magister Ferdinandus de Toleto*, & fortassis *Magister Bernaldus;* ex Hebræis autem atque Arabibus *Iehudá Elcohén*, *Samuel Leví*, *Rabbí Çag*, *Azarquiel*, cuius iam supra meminimus in Scriptoribus XII. sæculi, & *Abulcacim Abnaçáh*, cui in eadem Bibliotheca *Lit. O. Plut. II. sub n.* 16. tribuitur *Antidotarium.* Videndus de his D. Josephus Rodriguezius de Castro *Biblioth. Hisp. Hebr. sæc. XIII.* In Regia Bibliotheca Matritensi habentur etiam bina magnæ huius collectionis exempla, sæculo, ut videtur XIV. exarata, diverso tamen tractatuum ordine. Ut autem nôrit Lector quam non perfunctoriè Alfonsus Rex in hoc studium incubuerit, iuvat subiungere quæ in eorum altero leguntur fol. 208. pag. 1. nimirum:

Nos Rey Alfonso el sobredicho viendo la bondad de esta açafea (nimirum Azarchielis) *que es generalmente para todas las ladêzas: y de como es instrumento muy conplido y muy acabado: è de como es caro de señalar: è que muchos onbres no podrian entender conplidamente la manera de como se face por las palabras que dixo este Sabio que lo compuso: mandamos figurar la figura della en este libro; y mandamos señalar con tinta prieta todos los arcos que son llamados* Almadarát, *y son los que están al par del cerco del yguador del dia enderecho dêl; y á estos cercos que son llamados en arauigo* Almadarát, *dicen èn castellano* circulos circulares; *y otrosy porque están estos circulos mas conoscidos y mas partidos de los otros: fezimos teñyr lo que há entrel uno y el otro dellos con azafrán: è mandamos fazer otrosy los arcos que son llamados en arauigo* Almamarrát *que van de un polo del mundo al otro con bermellon: y los arcos de las longuêzas que son en par del zodiaco y en su derecho: y otrosy los cercos de las ladêzas que van de un polo de los signos al otro: y estas dos maneras de arcos son al zodiaco. como los dos otros primeros al yguador: y destas quatro maneras son todos los cercos que há en la faz de la lamina: y porque se hacen muchos y semejantes los unos á los otros: fezímoslos señalar con colores departidas segund es dicho; y otrosy mandamos poner en el punto de medio de la faz de la lamina dos filos que están en logar de la regla que anda sobre ella, y es la regla á que llaman orizón inclinado: y con estos dos filos y con los dos lazos que fizieres poner en ellos se pue-*

potiùs ut ornandi latinorum omnibus divitiis vernaculi sermonis propositum urgeret.

212. XI *La historia general de España* quatuor partibus: de qua post Roderici Sancii laudes parte 4. *Historiæ Hispaniæ* cap. I. sanum est, & ob oculos habendum, Ioannis Vasæi iudicium in Hispaniæ Chronici cap. 4. *Alphonsus Rex* (ait) *& ex auctoribus probatis historiam Hispanam iussit in quatuor partes redigi, opus copiosum, & antiquo illius temporis idiomate venerabile, sed mirè vitiosum; ita tamen ut adhibito labore, & collatione auctorum, ex quibus collectum est, facilè possit in pristinum nitorem restitui; non quin alicubi totâ erret viâ, sed in paucis, in quibus Rodericum Toletanum tamquam auctorem irrefragabilem sequitur.* Similiter de historia hac censuere Florianus Docampo [s], Ambrosius Morales [t], Stephanus Garibaius [u], & alii. Asservantur quidem apud varios huius historiæ exempla: quæ differre admodum ab ea, quæ in lucem prodiit Floriani Docampi operâ primum Zamoræ anno MDXLI. deinde Pinciæ MDCIV. in folio, passim annotatur. Bibliothecæ regiæ Escurialensis codex aliquantum variat [x]: ubi & notatum legitur, desumtum hocce Chronicon ex historiis latinis antiquorum Idacii, Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagii, ac Roderici. Diversum quoque in nonnullis esse codicem collegii S. Catharinæ urbis Toletanæ, Ambrosius Morales admonuit [y].

[s] In præfat. ad hanc historiam, & in *epistola dedicat.* sui *Chron Hisp.* & lib. 4. cap. 14.

[t] In prologo tertii volumin. *Hist. Hisp.* & lib. 16. cap. 34.

[u] Lib. 10. cap. 13.

[x] Meminit D. Petrus de la Escalera in lib. *De los Monteros de Espinosa.*

[y] Lib. 17. cap. 16.

213. Observatione tamen præcipua dignum est, historiam hanc penes Excellentissimum Comitem de Villaumbrosa, magni Castellæ senatus aliquando præsidem, olim fuisse bipartitam, duplici hoc titulo notatam: *Historia general de España, compuesta por el Rey D. Alonso el Sabio, desde la primera poblacion de España, hasta el Rey D. Ordoño el segundo, y año de DCCCXCIII.* Seorsum altera pars legitur sic inscripta: *Historia general de España, por el mismo Rey D. Alonso el Sabio, desde el principio y origen de los Godos hasta la gloriosa muerte del santo Rey D. Fernando, y año de MCCLII.* Harum cum edita diversitatem non mediocrem observaverunt ii, quibus codices MSS. hauriendi oculis copia fuit.

214. Immo sub *Historiæ generalis Hispaniæ* nomine diversas ire historias valdè inter se variantes observavit Gundisalvus Ferdinandi Ovetensis in Quinquagenis suis MSS. cuius verba refert in historia vulgaris linguæ *De el origen de los Monteros de Espinosa* cap. 3. D. Petrus de la Escalera Guevara. Ceterum hanc historiam non iussu Alphonsi, alieno tamen labore, sed ab ipso formatam innuunt ea præfationis verba: *Mandamos ajuntar quantos libros podimos haver de historias*, &c. Et mox: *Y composimos este libro de los fechos que hallarse podieron*, &c. *Esto fecimos*, &c. quibus propriâ industriâ, non auspiciis tantùm, editum opus significari quis non videt (1)?

215. Alia prorsus est ab hac Alphonsi X. alterius Alphonsi Regis XI. sive ultimi, *Historia*, quarum utriusque Florianus Docampo in prologo suæ *Hispanæ Historiæ* meminit, habebimusque & nos mentionem, cùm ad huius Alphonsi XI. ætatem perventum sit. Nec minùs diversa est ab hac Alphonsi nostri *Hispaniæ generali historia* de qua egimus, universalis alia, quæ hoc titulo insignis ex parte adhuc exstat, paucissimis cognita & adhuc paucioribus visa. En titulum:

216. XII. *La grande y general historia.* Primum huius volumen habet Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, magnique, atque instar thesauri habet. Codex est membranaceus, magnitudine par iis, quibus divina officia in choro cantanda describi solent, palmi verò altitudine, figurisque antiquis exornatus. In fine dicitur scriptum fuisse Hispali erâ MCCCLXXVII. qui est annus redemti orbis MCCCXXXIX. Inscriptionem & initium operis lectori non invidebimus.

Aqui

puede fazer todas las obras que fazen con la faz de la lamina que es figurada en este libro. assi como si fuesse fecha de latón: otrosy mandamos figurar las espaldas della con todos sus señales: y otrosy la regla del orizón inclinado. y el Alhidáda. *y la atravesada.*

Iussit præterea Alfonsus in Hispanum sermonem transferri *Incerti Chaldæi*, ut ferebatur, librum *De gemmis seu lapillis*, eorumque colore, magnitudine atque efficacitate; necnon de peculiari in eos astrorum & planetarum influxu: quem librum Arabicè primum vertisse dicitur *Abolais* quidam Arabs; & ex Arabico Hispanum fecere *Rabbi Iehuda Móschæ* (seu Mosis) *filius*, *iunior* dictus, Toletanus, Alfonsi medicus; & *Garsias Peresius* Alfonsi Regis Clericus; atque Hispanicè inscripserunt: EL LAPIDARIO, in quo de CCCLX. lapillis eorumque mirabilibus virtutibus agitur. Bini huius versionis habentur codices in Regia Escurialensi, nimirum *Lit.* h. *Plut. I. num.* 16. & *Digramm.* &. *Plut. II. n.* 16. De utroque hoc codice ac de singulis lapillorum nominibus atque ἐνεργείᾳ late D. Iosephus de Castro *Biblioth. Hebr. Hisp. in R. Iehuda Moscha T. I. à pag.* 103.

(1) Generalis quæ sub Alfonsi nomine circumfertur Hispaniæ Historiæ dena minimum exempla habentur in Regia Bibliotheca Matritensi; totidemque in Escurialensi, quæ singulatim indicare longum esset. Exstant etiam in Bibliothecis Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, Salmanticensis Academiæ, atque alibi passim.

Aqui se comienza la general e grand Estoria, que el muy noble Rey D. Alfonso, hijo del noble Rey D. Fernando, y de la Reyna Doña Beatriz, mandò fazer.

PROLOGO.

Natural cosa es de cobdiciar los homes saber los fechos que acahescen en todos los tiempos, tambien en el tiempo que es passado, como en aquel en que estan, como en el otro que hà de venir. Pero destos tres tiempos no puede home ser cierto fueras da quel que es passado: ca si es del tiempo que hà de venir, non pueden los homes saber el comienzo nin la fin de las cosas, que y avernàn, e por ende non lo saben ciertamente. E si es del tiempo en que estan, maguer saben los comienzos de los fechos que en el se facen, porque non pueden saber la fin quel serà, tenemos que non lo saben complidamente. Mas del tiempo passado, porque saben los comienzos e los acabamientos de los fechos, que y se ficieron, dezimos que alcanzan los homes por este tiempo ciertamente el saber de las cosas que fueron. Onde porque el saber del tiempo que fue es cierto, e non de los otros dos tiempos, assi como diximos, trabajaronse los sabios homes de meter en scripto los fechos que son passados, por haber remembranza dellos, como si entonces fuessen, e que los supiessen los que havien de venir assi como ellos, e fizieron desto muchos libros, que son llamados Estorias, e gesta, en que contaron de los fechos de Dios, e de los Profetas, e de los Santos, e otro si de los Reyes, e de los altos homes, e de las cavallerias [a], *e de los pueblos, e dixieron la verdad de todas las cosas, e non quisieron nada encobrir, tambien de los que fueron buenos, como de los que fueron malos. E esso ficieron porque de los fechos de los buenos tomassen los homes exemplo para fazer bien, e de los fechos de los malos, que recibiessen castigo por se saber guardar de lo non fazer. Onde por todas cosas yo D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Toledo de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jahen, e del Algarve; fijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la muy noble Reyna Doña Beatriz, despues que hove fecho ajuntar muchos escriptos, e muchas Estorias de los fechos antiguos, escogì dellos los mas verdaderos, e los mejores que y sope, e fiz ende fazer este libro, e mandè y poner todos los fechos señalados, tambien de las Estorias de la Biblia como de las otras grandes cosas, que acahescieron por el mundo, desde que foe comenzado fasta el nuestro tiempo.*

[a] Hoc est *De bellis*. Ita significat verbum *Cavallero*, & *Cavalleria*, pro *milite*, & *bello* usus illius temporis, ut in legibus Partitarum 3. tit. 1. part. 2. L. 3. tit. 4. L. 5. tit. 7. L. 2. tit. 8. part. 5. Vegetio *De la Cavalleria*, hoc est, *De re militari*, exstat Hispanè conversus in biblioth. Escorial.

217. *Capit. I.*

De las obras que Dios fizo en los primeros seys dias.

Quando nuestro Señor Dios criò en el comienzo el cielo, e la tierra, e todas las cosas que en ellos son, segund que lo cuenta Moysen, que foe santo y sabio, y otros muchos que acordaron con èl, repartiólo, e fizolo todo en seis dias, desta guisa, &c. Et sic prosequitur in hoc volumine triginta librorum opus, quorum quilibet capita triginta, & ulteriùs, usque ad quadraginta continet; iisque triginta libris ea tantùm gesta, quæ in quinque libris Moysis sive Pentateucho narrantur, comprehensa sunt; unà cum regnorum & monarchiarum per varias orbis partes intra hoc temporis spatium originibus, atque ethnichorum deorum fabulis: quæ omnia latè nimis atque eruditè naturalibus doctrinis atque moralibus curiosè tractatis, enarrat, hoc in fine colophone addito: *En este lugar acabamos el Pentateucho, e nos desembargamos de todas las razones de los cinco libros de Moysen; e sea bendito e exaltado por ende el nombre de nuestro Señor Dios, e viva e regne por muchos años e buenos, e venza siempre à todos sus enemigos el dezeno D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, e de Toledo*, &c. *que la feche fazer* (1).

218. Quod autem deest huius magnæ historiæ, tomis aliis duobus aut pluribus contentum latet adhuc, aut esca vermibus tineisve factum iam fuit, magno eorum dolore dispendioque, quotquot antiquitatis amore flagrant, veteraque clarissimorum hominum huiusmodi monumenta toto ore exosculantur. Parum enim verisimile videtur, prologoque eiusdem Regis verbis concepto & in fronte huius voluminis collocato malè cohæret, non ultrà id processisse opus, aut priusquam absolveretur, id quod tantùm conceperat fore aut vix è limine Pentateuchi gestorum excesserat, quasi iam factum & absolutum esset, magno hiatu Regem sapientissimum celebrâsse, auctoritatisque suæ sigillo communivisse. Ad hunc fortè commentarium idem

(1) Exstat in Bibliotheca Regia Matritensi is idem Ioannis olim Lucæ Cortesii membranaceus sæculi XIII. codex, CCCXXIV. foliis constans; mutilus tamen in fine, desinensque in *Deuteronomio*, hac rubricâ: *De como el Rey Dario comenzó à fazer en el regno de la Reyna Tedriza.* Tituli autem in eo codice inscribuntur: *De la general estoria*: postremus omnium est XXIX.

idem respexit, quum in testamento suo, præter Biblia tribus tomis, tria alia Bibliorum historiæ volumina se relinquere ait. Nec dubito quin & oculos ad hunc habuerit doctus ævo suo vir Alphonsus Fernandez de Madrid archidiaconus *de Alcor* in Ecclesia Palentina, quum in historia huius urbis nondum typis edita Alphonsi Regis *Genesin* inter opera eius laudat. Quod autem imputatur quoque Alphonso, Bibliorum libros in maternam linguam, quod Ioannes Mariana ait [a], vertendos curâsse: non ad propriam versionem, quæ nusquam apparuit, sed ad hanc paraphrasin pertinere dixeris. Sed iam ad alia.

[a] Lib. 14. cap. 7.

219. XIII. *La gran conquista de Ultramar*, sive historia sacrarum omnium pro recuperandis Hierosolymis ac totius terræ sanctæ tractu expeditionibus, quas continet iam hoc erudito tempore collectio illa *Gestorum Dei per Francos* Wechelianis typis Hanoviæ edita, nec ante multos annos Gallica historia *des Croisades*, auctore Ludovico Maimbourg Iesuita. De operis hoc argumento sic ipse Alphonsus Rex in prologo: *Mandamos trasladar la historia de todo el sucesso de Ultramar, de como passò, segun le oimos leer en los libros antiguos, desde que se levantò Mahomad fasta que el Rey Luis de Francia, fijo del Rey Luis e de la Reyna Doña Blanca, e nieto del Rey D. Alphonso de Castilla, passò à Ultramar, e pugnò en servir à Dios lo mas que pudo.* Edita fuit Salmanticæ anno MDIII. in folio, apud magistrum Huns Scheffer (1). Hactenus de historicis.

220. At Iurisprudentiæ opus maximum, & Iustiniani Imperatoris, Tribonianive Latinorum, sive Basilii Græcorum, æterno de hac artium arte merito haud impar, nullis tacendum gentibus aut sæculis iam subiicimus,

221. XIV. *Las siete partidas del Rey D. Alonso* nuncupatum: hoc est, Hispanæ totius, tam sacræ quàm profanæ, tam publicæ quàm privatæ, tam civilis quàm criminalis, ut vocant, Iurisprudentiæ corpus absolutissimum: quod Ius Alphonsinum propriè dixeris, quod cum scholiis Alphonsi Diazii à Montalvo semel, & cum aliis Gregorii Lopezii Salmanticæ ter, editum habemus, ex Portonariorum officina annis MDLV. MDLXV. & MDLXXVI (2).

222. Interpretatio nempe quædam est Romanarum legum, atque item sacrorum canonum, nonnullis adiunctis pro resolvendis scholiastarum Iuris quibusdam controversiis, quas opus fuit exsolvi. Quare non aliter quàm ab earumdem Romanarum, tam Ecclesiasticarum quàm profanarum, legum sententia explicari has *Partitarum* leges debere notant nostri pragmatici [b]; atque item neque ante Ferdinandi & Elisabethæ catholicorum Regum tempora vim legum habuisse [c], ex eo quòd nunquam uti tales fuerint promulgatæ. *Partitæ* verò, quasi partes seu divisiones operis, dictæ; nam & intus hic verbi usus legitur, *alguna partida*, pro aliqua parte in L. 22. titulo 8. partita 5. & passim.

223. Fama est B. Ferdinandi tempore hoc exculptum legum systema; sed aliò nos vocat eiusdem inscriptio, & vulgaris [d] historicorum persuasio, hanc laudem non alii quàm Alphonso præstantium. Utrique autem habere gratias Hispaniam debere, aliis & melius placet [e], Ferdinando concepti & inchoati, Alphonso absoluti operis. De quo verè possumus dicere quod olim Cicero de suo Romanorum primitivo Iure non parum ambitiosè: *Fremant omnes licèt, dicam quod sentio: bibliothecas me hercule omnium philosophorum unus mihi videtur* XII. *Tabularum libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare.* lib. 1. *De oratore* (3).

224. Tribui quoque solet Alphonso Regi *De Saracenis profligatis epistola*, Basileæ anno MDLIII. in folio edita. Sed hæc ad Alphonsum Regem alium, scilicet octavum, pertinet; nec non & alia *Epistola de Albigensium hæresi extincta*, ibidem in folio publicata. Utraque exstat in bibliotheca Barberina Romæ. De Alphonso hactenus.

225. Sub eo vixisse ANONYMUS Burgensis Episcopus dicitur, qui sub hoc nomine historiam quandam scripsit, sive potiùs *Generalem* Alphonsi *historiam* latinè loqui fecit. Huius rei meminere Hieronymus Su-

[b] Covarrubias lib. 1. *Var.* cap. 14. num. 5. Roderic. Suarez ad leg. 1. num. 43. circa medium. titul. *De las ganancias* lib. 3. *For. iudicum.*

[c] Burgos de Paz ad L. 1. *Tauri* ex num. 367. 572. 663.

[d] Alphonsus de Cartagena in *Anacephalæosi Reg. Hisp.* cap. 84. Tarasa *De Reg. Hisp.* Matamorus in *Apologetico*, Rodericus Sancius *Hist. Hisp.* parte 4. cap. 1.

[e] Ioan. Marianæ lib. 13. cap. 8.

(1) Penes nos; atque omnino integra, sed absque prologo, qui editus nusquam fuit. In Regia Bibliotheca Matritensi habetur eiusdem argumenti codex alius sæculo ut videtur XV. ineunte exaratus, *Ultramart* (sive *Ultramarinus*) Lemosinè inscriptus: in quo plurima ad bellum sacrum, præcipuè vero ad Palæstinæ chorographiam spectantia.

(2) Cui non dictum tritumque præsertim è Pragmaticis nostris?

(3) Scripsit præterea Alfonsus Hispanicum opus EL SETENARIO, quod Partitarum Eiusdem isagoge quædam est. Eius specimen primus omnium protulit Stephanus Terrerus *Palæogr. Hisp. à pag.* 76. exemplum autem ἀπόγραφον è Toletano codice, *Plut. XXVI. n.* 14. descriptum, atque à nobis olim cum autographo collatum nonnullisque notis marginalibus respersum, in Regiam Bibliothecam Matritensem intulit Cl. Andreas Marcus Burrielius: sæpius à nobis lau-

Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 3. in fine. Bernardinus Gomezius Miedes lib. 5. *De rebus Iacobi I. Regis Aragonum* [f].

[f] *Hisp. illust.* t. 3. pag. 428.

226. Huiusmet Regis Alphonsi iussu anno MCCLXXVII. sive erâ MCCCXV. Magister ROLDANUS scripsit *el libro de las tafurerias*, sive de regulis aleæ ludi : quod opus MS. exstat initio cuiusdam codicis quo continentur *Ordinamenta Regum Castellæ*, ab Alphonso XI. sive ultimo huius nominis usque ad Ioannem II. qui quidem codex exstitit in bibliotheca D. Iosephi Pellizerii, dum viveret; nunc autem in ditissima & exquisitissima D. Ioannis Lucæ Cortesii, Curiæ criminalis Matritensis Duodecim-viri (1).

laudatus. Est autem iustæ molis volumen, formâ paulo supra quartam; habeturque integrum in Bibliotheca Escurialensi sub *Anonymi titulo*, *Lit.* p. *Plut.* *II. num.* 20. ITEM Opusculum inscriptum : *De iis quæ sunt necessaria ad stabilimentum castri tempore obsidionis & fortissimæ guerræ & multum vicinæ*, in Regia Escurialensi superstes, *Lit. Z. Plut. I. sub num.* 4. (T. II. Latinor. p. 277.) ITEM *Forum Regium Castellæ* (El Fuero Real de Castilla) apud Sanctum Dominicum Calceatensem, in eadem Regia Bibliotheca, binis minimum exemplis, nimirum *Lit.* Z. *Plut. III. nn.* 5. & 16. (T. II. Latin. pagg. 331. 339.) in quorum postremi fine legitur : *Este libro fue fecho & acabado en Valladolit por mandado del Rey Don Alfonso XXV. dias andados del mes de Agosto. Era de MCC. & novanta & tres años. El año que Don Odoart fijo primero & heredero del Rey Anrrich de angla-terra rescibio caualleria en Burgos del Rey Don Alfonso sobredicho. Millan Perez lo escribio el año quarto que el Rey Don Alfonso regnó.* ITEM *Forum Regium Burgense* (El Fuero Real de Burgos) quod aliàs *Vallisoletanum*, & *Sancti Facundi* (Sahagún) audit. In eadem Regia Bibliotheca *Lit. Z. Plut. III. nn.* 11. & 13. & *Lit. Z. Plut. II. sub num.* 8. & *Lit. K. Plut. III. n.* 25. ITEM Leges *De litibus brevi finiendis* (Ordenamiento para abreviar los pleytos) in Comitiis Zamorensibus, Erâ (pro anno Christi) MCCLXXIV. in eadem Bibliotheca *Lit. Z. Plut. II. sub n.* 6. ITEM *De ludo scachorum ac tesserarum sive taxillorum* (De los juegos del Axedréz & Dados & Tablas) eiusque speciebus nimirum. I. *De otro axedrez que fue fecho à semejanza de los quatro tiempos del año : á que dicen* El mundo. II. *Del juego llamado* El Alquerque de doze, *que juega con todos sus trebejos.* III. *Del juego que llaman* De cerrar la liebre *que se juega otrosy en el Alquerque de doze.* IV. Del Alquerque de nueve *que se juega con dados.* V. Del Alquerque de nueve *que se juega sin dados.* VI. Del Alquerque de tres. VII. Del Tablero de los escaques *è de las Tablas que se juegan por Astronomia, ó Del* Juego de los siete Planetas : quemadmodum olim hunc codicem Escurialensem *Lit.* t. *Plut. I. n.* 6. descripseram, quibus hæc subdidi : *In unoquoque autem ex his ludis non modo eorum icones in codice nostro depictæ sunt, sed pro variis ipsorum hypothesibus, quas combinationes vocant, varia itidem schemata seu figuræ, eæque non inelegantes, exhibentur, depictis quoque qui colludunt, aliisque ludo adstantibus, primariis nempe, uti apparet, aulæ Regiæ viris ac feminis, tum christianis, tum etiam Mauris, ut ex vestibus & sedendi ritu facile dignoscitur. Interdum etiam Rex & Regina colludentes inducuntur, Regiique item pueri ac puellæ Regiæ, quibus Institutores atque Institutrices adsident. Singulis autem figuris sive* χήμασι *subditur expositio eius hypotheseos quæ in schemate adumbrata est : incredibili sane labore & impensa, quam plane Regiam, in id opus collatam fuisse necesse est.* ACADEMVM, *ut mittamus minutiora alia*, Eiusdem Alfonsi Regis testamentum, seu suprema voluntas, *in Bibliotheca Escurialensi Lit. X. Plut. II. sub n.* 3. In eadem Bibliotheca *Lit. O. Plut. II. sub num.* 3. (T. III. Latin. p. 104.) habetur *Anonymi Hispani : Del juego del Axedrez :* qui forsan idem fuerit Alfonsus Rex. Ad eundem certè referri debent quæ in alio Bibliothecæ Escurialensis codice, *Digramm.* &. *Plut. II. sub num.* 8. inscripto : *De la nobleza y lealtad*, sub eiusdem finem me legisse memini; ea verò ne culpâ ingenii deteram, totidem ac vernaculè scripta sunt verbis transferre huc placuit : *Despues* (inquit de Ferdinando III. loquens) *que este santo Rey que ganó á Sevilla ovo finado regnó el Infant Don Alfonso su fijo primero & heredero ::: Et porque à poco tiempo acaescieron grandes discordias ::: por ende embiô el Rey por los doce grandes Sabios è Filosofos que nombrâra el Rey Don Fernando su Padre para haver su consejo con ellos. E porque dos de ellos eran finados embió à llamar à otros dos :::: Et luego que ellos todos doze* (concurrieron) *el Rey les demandó el su consejo ::: è ellos dixieronle sus consejos buenos & verdaderos de que el Rey se tovo por muy bien aconsejado. E despues que esto fue assi acabado dixieron al Rey estos grandes Sabios : Señor à nosotros paresce que en sepoltura de tan alto & tan noble Rey como fue Don Ferrando vuestro Padre que tanto servicio fizo à Dios, & que tanto ennoblesció & enriqueció los reynos en ganar e conquistar, como êl ganó e conquistô de los enemigos de la Fee : que la sepoltura deste bienaventurado Rey debe ser tytulada de los dichos de cada uno de nosotros : porque la su santa & buena memoria finque siempre. Et el Rey Don Alfonso les agradeció mucho este su decir por de ellos se mover à tan honrrada obra como esta era ; & rogòles que le diessen por escripto los sus dichos porque los fiziesse poner en la su sepoltura de letras de oro muy ricamente obradas segund que à êl pertenescia. Et estos Sabios dierongelo assi por escripto en esta manera* &c. Atque hinc originem ducere existimo magnificentissimum quadrilingue Ferdinandi III. in Divorum album iam relati apud Hispalenses sepulcrum.

(1) Exstat huius *Magistri Roldani Liber de las Tafurerias* in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, sæculi ut videtur XIV. seorsum editus; itemque in Regiæ Escurialensis alio *Lit. Z. Plut.* II. *sub n.* 3, hoc titulo : *Ordenamiento de las Tafurerias que fue fecho en la Era de MCCCXIIII. años.* Atque in codicis fronte : *Este es el libro que Yo Maestro Roldan ordenè & compuse en razon de las tafurerias por mandado del muy noble & mucho alto Señor Don Alonso por la gracia de Dios Rey de Castiella de Leon de Toledo* &c. *porque ningunos pleytos de los dados ni de las tafurerias no eran escriptos en los libros de los Derechos, ni de los Fueros ; ni los Alcaldes no eran sabidores, ni usaban, ni judgaban de ellos ; fize este libro aparta-*

CAPUT VI.

De RAYMUNDO MARTINI, *atque eius* Pugione Fidei *latè disseritur. Scaligeri error in tribuendo hoc opere Raymundo Sebeide. Quisnam hic fuerit, ac quo tempore vixerit. De* Pugione Fidei *testimonia. De* GARSIA *Hispano iurisconsulto. De* BERNARDO DE SCLOT, *atque eius* Cataloniæ Chronico; *eiusdemque nationis* PONTIO CARBONELLO *Minorita, eiusque in sacram Scripturam ineditis commentariis. An sit auctor* Catenæ aureæ in Evangelia. *De* GAUFREDI *archidiaconi Toletani continuatione historiæ Roderici Archiepiscopi vulgari & Latina. De* BERNARDO, *sive* BERNARDO TRILLA, *Dominicano, Hispanusne an Gallus fuerit, quæstio.* SANCIUM *quoque Castellæ Regem Alphonsi Sapientis filium*, Documentorum *opus conscripsisse. De* IOANNE *diacono Matritensi S. Isidori agricolæ Matritensis Vitæ auctore; &* ARNALDO PONS, *sive* PONTIO; *&* PETRO PASCHALI *Giennensi Episcopo & martyre, Mercenariorum sodalibus. Strictura adversus quendam, qui ut alteri assereret ordini Paschalem hunc, nihil non temerè finxit. De Petri Paschalis libris. Laurentius de Laurea Neapolitanus, Minor Conventualis, Vaticanæ bibliothecæ primus custos laudatur.* ANONYMUM *sub titulo Dispensatoris Reginæ Eleonoræ Ioannis Regis I. Castellæ coniugis, qui historiam quandam scripsit, huius temporis esse. De* ALPHONSI DE PAREDES *inedito adhuc opere.*

227. PUGIO Fidei RAYMUNDI MARTINI ordinis Prædicatorum adversus Mauros & Iudæos, nunc primùm in lucem editus curâ & auspiciis felicis memoriæ reverendissimi Thomæ Turco, subindeque reverendissimi Ioannis Baptistæ de Marinis Magistrorum Generalium, ope & operâ illustrissimi ac reverendissimi D. Episcopi Lodovensis, & illustrissimi præsidis D. de Mausac Comitis Consistoriani, cum observationibus D. Iosephi Voisin presbyteri & Ex-senatoriis Burdigalensis, ad Serenissimum regiæ stirpis primum principem Ludovicum Borbonium Condæum, Burdigalæ & Aquitaniæ Pro-Regem. Parisiis apud Maturinum Henault MDCLI. in folio.

228. Hæc libri inscriptio; sed argumentum & historiam operis, ex epistola D. Francisci Bosquet Episcopi Lodovensis ad Iosephum Voisin, observationum Scriptorem, atque item Philippi Iacobi Mausaci prolegomenis in eundem librum hanc desumsimus: *Hervia España en Judios, y en libros de su falsa secta, que vivian assi entre los Arabes como entre los mismos Christianos, con poder y riquezas. De estos libros suyos sacavan armas con que obstinarse mas en sus errores; no havia quien los convenciese de ellos. Por esto el santo varon Raymundo de Peñafort con ayuda del Rey D. Jayme de Aragon, despues de haver hecho que publicasse edictos contra esta falsa y calumniosa nacion, aplicò muchos* [g] *varones doctos en Theologia y sagradas letras al estudio de las lenguas Arabica, Hebraica, y Caldaica, de quien despues se valiò para ganar y enseñar à estos infieles.*

229. *Cuentanse entre otros, Fr. Paulus Christiani, & Fr. Raymundus Martini, oppido de Soubiratz* [h] *in Catalonia oriundus. El Fr. Pablo disputò publicamente en presen-*

[g] Dicese que veynte religiosos de S. Domingo, con ayuda de los Reyes D. Jayme de Aragon y el de Castilla, aplicaron al estudio de la lengua Arabiga: los quales dando el fruto deseado, convencieron mas de 100. moros. En la Hebrea hizo adiestrar otros que descubriessen las falsedades y corrupciones que havian insertado en la Biblia para ocultar los mysterios de la passion, y los otros Sacramentos de la Fee.

[h] Ser su patria en este pueblo, y no en Barcelona, como quiso Antonio Senense, dicelo Diago lib. 2. c. 28. de la provincia de Aragon, del orden de S. Domingo.

tadamente de los otros Fueros, porque se judguen las tafurerias por siempre: porque se viede el descreer, y se escusen las muertes è las peleas y las tafurerias. E tuvo por bien el Rey como sabedor Señor y entendido de todos los bienes que oviesse cada uno pena y escarmiento en el descreer; y en los otros engaños que se fazen en las Tafurerias. Consonat codex alter Escurialensis *Lit.* Z. *Plut. II. n.* 6.

EX HIS autem quæ in præsenti capite V. à nobis observata sunt, præter Scriptores tum Christianos tum etiam Iudæos Maurosque, quorum nomina ex Escurialensi *Armillarum Alfonsi Regis* codice retulimus, videntur mihi in eundem Scriptorum Interpretumve Hispaniæ numerum referendi *Ioannes Laurentius Segura de Astorga* Poematis Alexandri auctor: *Alvarus Hispanus factura* (quemadmodum ipse se nominat) *Regis Alfonsi*, interpres è materno, id est, ut coniicio, ex Hispano idiomate in Latinum, libri Aben Raghelis *De iudiciis Astrologiæ*: *Garsias Perezius* Alfonsi Regis Clericus, item interpres ex Arabico libri inscripti EL LAPIDARIO; & fortassis Aben Rudianus Maurus Glossator Quadripartiti Ptolemæi: quibus item adiungendus esset *Magister Alfonsus de Paredes*, nisi eius Noster paulo inferius meminisset, ut suo loco videbimus. ITEM *Didacus Lupi de Faro* Dominus de Vizcaya, cuius *Forum, sive Leges ab eo editæ pro oppido de Faro*, vulgo *El Fuero de Faro* circa annum Christi MCCLX. exstat in bibliotheca Escurialensi *Lit.* N. *Plut. III. n.* 14. ITEM. *Tibaldus Navarræ Rex*, qui apud Trapanam Siciliæ urbem (*Drépani*) obiit anno MCCLXX. auctor Fori *De homicidiis* Latino sermone, in eadem Escurialensi *Lit.* Z. *Plut. II. sub num.* 15. ac poematum: *Les chansons de Thibaut IV. Comte de Champagne & Roy de Navarre*, in Codice olim Ducis de la Valliere *T. II. n.* 2719. ITEM *Gundisalvus Archiepiscopus Toletanus*, cuius constitutio ad Clericos eiusdem urbis, *in qua pro eorum commodo reducit ad minorem numerum Rationes Parochialium Ecclesiarum Toleti*. Data 1. Maii *Era MCCCXXIII*: : *Index locorum in quibus Archidiaconus Toletanus ius procurationis habet*: : *Forma Visitationis Ecclesiasticæ* habentur in eadem Bibliotheca Escurialensi *Lit.* C. *Plut. IV sub n.* 3. necnon Eiusdem *Constitutiones Synodales Toletanæ Erâ MCCCXXVIII. De Foro quod sortiuntur prima tonsurâ initiati* (El Fuero de

ſencia del Rey D. Jayme el año MCCLXIII. con el docto Hebreo Moyſes Gerundenſe (1); detectiſque eius calumniis, & confutatis erroribus, omnium calculo victoriam reportavit.

230. Ex huius felicis pugnæ eventu Iacobus & Raymundus convertendæ gentis ad Chriſtum non dubiam ſpem concepere. *Mandò pues el Rey con edicto de 4. de las Calendas de Setiembre, que todos los Judios le recibieſſen como à legado, que iva à enſeñarlos: le oyeſſen, dieſſen lo neceſſario y le exhibieſſen los libros que le pidieſſe. Hizoſe aſſi, y Paulo por eſte medio deſcubria todo lo mas ſecreto de los libros Hebraicos. Dio cuenta al Rey, y obtuvo que ſe les mandaſſe que dentro de tres meſes borraſſen todas aquellas palabras que en ellos havia in contumeliam Chriſti Salvatoris, & Deiparæ Virginis matris eius. Quexaronſe diziendo que ſus libros no contenian blaſphemias ningunas contra la Eſcritura, y que no ſabian que ſe les mandaba borrar, pues no havia que; y aſſi el Rey ſuſpendio el orden con nuevo edicto de 27. de Marzo de MCCLXIV. Quo expunctionem calumniarum remiſit, niſi tales eſſe libri probarentur, datis menſis unius induciis ad eas probandas & refellendas. Dieronſe por juezes deſto el Obiſpo de Barcelona, y Raymundo de Peñafort, y Arnaldo de Sigarra, y Raymundo Martini, y Petrus de Janua, omnes ordinis Prædicatorum, earum rerum peritiſſimi.*

231. Hiſce modis Dei dextrâ cauſarum ſeriem nectente, quique reconditiores Hebræorum codices in manus Martini venere; & ille probus artifex ex hoſtium ferro hunc *Pugionem* confecit. Exinde arcana quæque Iudaicæ impietatis detegi, ſcripta Hebraica publica auctoritate legi, & in academiis Chriſtianis linguarum orientalium ſcholas & magiſtros generalis Concilii Viennenſis decreto inſtitui, originem habuit.

232. *Creyeron algunos haver ſido Fr. Raymundo de Peñafort autor del* Pugio Fidei: *lo qual no puede ſer; porque en el miſmo dize ſu autor parte 2. cap. 10. que tiene por titulo*: Quòd Meſſias iam venit: *que le dio la perfeccion, y acabò en el año MCCLXXVIII. Y el ſanto de Peñafort havia muerto el dia de los Reyes del año de la Encarnacion MCCLXXV. ut affirmat conſtantiſſimè Nicolaus Roſellus eiuſdem ordinis Dominicani, Cardinalis, in opere quod de beati Raymundi vita ſcripſit anno MCCCLVII. Lo miſmo dice S. Antonino 3. part. Chron. titulo 23. cap. 12. ℣.* Tertius ordinis Magiſter, *Leandro Alberto* De viris illuſtribus ordinis Prædicatorum, *in vita Raymundi. Surita lib. 3. cap. 94. & in* Indicibus *ſub annum MCCLXXV. Gomezius (Miedes)* De vita Iacobi Regis *cap. 15. Garibay lib. 12. cap. 12. Caſtillo 1. parte lib. 2. cap. 18. aunque un autor Anonymo, que eſcribio ſu vida, tenga en el lib. 1. cap. 78. que murio el de MCCLXXVI. lo qual puede ſer yerro de imprenta; y va à dezir poco para el intento un año antes ò deſpues. Al verdadero autor con nombre de Raymundo, le cita y alaba Lyra* Comm. *ad cap. 9. Oſeæ verſ.* 12. Sed & væ eis cùm receſſero ab eis; *y llámale* Frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus. *Porcheto* [1] *en el libro llamado* Victoria contra Iudæos, *dice, que*, ut omnis eorum (*Iudæorum*) excuſatio deſinat, & ut faciliùs refellantur: ſequar literam codicum Hebræorum veteris teſtamenti, ſecundum quod tranſlatum eſt à Fr. Raymundo Martini Hiſpano, ordinis Prædicatorum, de partibus Cataloniæ: à quo ſumſi huius libelli materiam in pleriſque compilandi, qui fuit vir eximius tam in ſcripturis Hebraicis & Arabicis, quam Latinis. *Hæc Porchetus. Auguſtino Juſtiniano Obiſpo Nebienſe, in præfatione editionis* Victoriæ *Porcheti, haviendo admiradoſe de que ſiendo nacido en Genova de padres Chriſtianos, en donde no ſe permite la vivienda de los Judios, tuvieſſe tanta comprehenſion de la lengua, y de todos ſus libros, dize:* Fatetur nihilominus, nimirum ut fuit candidus & ingenuus, ſe in ſtructura ædificii ſui adiutum à *Pugione*. Sic enim liber inſcriptus eſt Raymundi Martini Catalani, noſtræ Prædicatorum familiæ alumni, quem ſuſpicor quoque Hebræum fuiſſe. Hæc Iuſtinianus. *Tambien le llama con el miſmo nombre Antonio Senenſe; y Diago, que le celebra en muchas partes, lib. 1. cap. 2. y cap. 15; y en el lib. 2. cap. 28. le dà la patria en Soubiratz, y dize que tomò el habito en Barcelona: de quien dice el P. Marſilio: Erat multum ſufficiens in Latino, philoſophus in Arabico, magnus Rabbinus & magiſter in Hebraico, & in lingua Chaldaica multùm doctus.*

Que

[1] Natural de Genova.

de los Coronados) *Era MCCCXXIII.* in eadem Eſcurialenſi *Lit.* C. *Plut. II. n.* 2. ITEM. *Bernardus Briocanus* (de Brihuega) qui ſe *Alfonſi X. Clericum & alumnum & Eccleſiæ ...... Canonicum* vocat, eiuſque exſtant: *Flores* (id eſt *Vitæ*) *Sanctorum Chriſti Martyrum & Confeſſorum* Hiſpanicè, in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* F. *Plut. I. n.* 1. atque item in Regia Matritenſi.

(1) De Paulo Chriſtiano cuius memoriam refricat Mauſſacus in Prolegomenis Pugionis, dictum non ita pridem.

233. *Que fuesse Judio de nacion y Rabbino, llamado Rabbi-Puggi, dizelo Gauberto Fabricio en un prologo à su historia de Aragon. Y que fue sin duda uno de los religiosos aplicados por San Raymundo al estudio de la lengua Arabiga y Hebrea; porque como dice que escribio en el lib. 1. cap. 2. de la historia de su orden en el Capitulo celebrado en Toledo año de MCCL. fue destinado con otros siete religiosos para el estudio de la lengua Arabiga. Dice mas Diago, que fue muy estimado y querido de Reyes y principes: del Rey de Tunes, del de Francia D. Luis el Santo, y de D. Jayme de Aragon; y que murio despues del año de MCCLXXXIV. en Barcelona con casi cincuenta años de habito.*

234. [k] *Escaligero en la carta que escrivio à Casaubono 3. Idus Septembris MDCIII. y en otra de las posthumas al mismo 16. Calend. Maii MDCIV. dice que el autor es Raymundo Sebon. Devesele el haver sacado por el rastro el hurto de Galatino el primero; pero en confundir à nuestro autor con Raymundo Sebeide, errò mucho Escaligero. Raymundo Sebeide fue natural de Barcelona, professor de medicina, filosofia, y theologia en Tolosa, donde recibio el grado, y murio año MCDXXXV. como refiere Trithemio y Josias Simlero, abreviador de la biblioteca de Gesnero, cuyas palabras son estas:* Raymundus Sebeide natione Hispanus, scripsit Creaturarum, sive de homine lib. 1. quæst. disputat. lib. 1. claruit anno MCDXXX. Eius theologia naturalis, sive liber Creaturarum &c. impressus est Parisiis MDIX. apud Ioannem Parvum &c. *Dice tambien que Sebeide no es Dominicano,* nec in Hebraicis cum Martino comparandus. *Esto es todo de Mausaco en los prologos. El qual añade, que en el elogio de Fox de Tolosa està el exemplar que vio Escaligero, no en dos, sino en tres cuerpos grandes; y que no dice bien Escaligero quando dixo que no havria quedado mas exemplar que este y otro que tuvo Matheo Beroaldo; porque en el convento de Napoles estava tambien, como dice Antonio Senense; y por diligencia del General Turco se juntaron para que los confiriesse Josepho Voisin, otro que havia en el convento de Dominicanos de Tolosa, otro en el de Barcelona, otro de Mallorca. Dice Mausaco mas, que Jacobo Spiegelio Rozenbakio, doctissimo en la lengua Hebrea y otras, alcanzò poder copiar de propria mano el exemplar del colegio de Fox de Tolosa,* operâ domini de Bosquet Lodovensis Episcopi, *que era entonces colegial* [l]. *De aquella copia havia prevenido el mismo Mausaco esta edicion; pero parando en ella muchos años, no la hizo hasta ser instado por el General Turco.*

[k] A Escaligero le entrò en la libreria deste colegio de Fox Guillelmo Catel, que despues fue senador de Tolosano, y escrivio su historia, entonces mozo; y habiendo leido de passo algo en èl, y parado en lo de las hebdomadas de Daniel, luego cayò en el hurto de Galatino: esto dice Francisco Bosquet en una Prefacion.

[l] Y el mismo Bosquet dice en otra prefacion, que el fue el primero que descubrio el nombre verdadero del autor; porque en su proprio lugar no habia otra cosa que: *Pugio fidei Christianæ à Fr. Raymundo editus*; y en un rincon con letras muy menudas hallò razon del nombre del autor, que se havia escapado à los otros. Es la prefacion que se pone despues en nombre del que copiò esta.

235. *En el codice de la libreria Fuxense el que hizo aquella copia puso estas palabras alli:* Nota diligenter, lector, quòd hoc opus editum est à bonæ memoriæ Fr. Raymundo Martini ord. Prædic. Catalano, qui fuit bonus clericus in Latino, magnus in lingua Hebraica & Chaldaica & in Arabica philosophus reputabatur, qui in Conventu Barcinonensi quiescit. Hic talis ac tantus primò composuit diversas summas Saracenorum [m]: postea composuit in solo Latino opus quodam compendiosum, quod appellatur *Capistrum*; sed considerans Iudæorum astutam malitiam, qui parvipendunt quicquid illis Latinè profertur, & habent ad hoc diversa subterfugia: edidit hoc opus quod *Pugionem* vocavit. Pugio enim gladius acutissimus est, penetrans insitam Iudæorum infidelitatem, si in eo studens linguam habuerit Iudaicam. Nescitur enim tale opus usque hodie contra Iudæos esse scriptum. Hoc etiam opus Latinè & Hebraicè totum manu propria scripsit, in qualibet pagina literam ordinando, sicut in primo originali patet, quod modò non est in provincia ista. Et nota quòd opus modicum te diriget, nisi ipsum sic habeas ordinatum. Latinum enim per se modicum valet contra Iudæos, & corruptissimè tibi dat nomina Hebraicorum librorum; quia per literas nostras scribi non possunt. Hebraicum etiam per se quidem valet; sed non dat tibi conclusiones quas ipse auctor intendit, nec per se possunt de facili inveniri. Hoc itaque opus in certas partes divisit, & partes in capitula, & capitula in paragraphos. *Hucusque transcriptor Tolosanus.*

[m] Diago lib. 2. cap. 28. le atribuye *Summam unam contra Alcoranum Maurorum.*

236. *De Galatini suppilatione sic Mausacus:* Primus huiusce Pugionis auctor Raymundus Martini bellum acerrimum gessit contra Iudæos, ope tantùm classicorum auctorum, non levium aut hypobolimæorum, ut sibi persuasere hactenus quidam non vulgaris eruditionis viri, Galatinum quæcumque habet sive mala sive bona, ab eo petiisse existimantes. Nam Galatinum frequentes auctoritates produxisse in suis arcanis ex libris *Gale Razeia* (id est: *Revelans occulta*) & *Zohar* (id est: *Splendor*), sciunt illi qui eas omnino sublestæ fidei esse clamârunt. Quod Raymundo nostro non accidit, ne quidem ex *Zohar*, licet eius ponderis & fidei, ut à quibusdam antiquioribus & probatioribus Rabbinis æquiparetur; quia fortè secundum alios ante quingentos vel circiter annos, incognitus penè fuerit: unde tanta eius

eius vetustas ipsis suspecta visa est: tantum abest ut de alio *Gale Razeia* mentionem unquam fecerit, de quo plura paulò post. Nunc de altero *Zohar* videamus tamquam in transcursu quid eruditi quidam scripserint, & ad alia sensim perveniamus. *Adducit deinde Mausacus Seldeni & Buxtorfii de hoc libro* Zohar *sive* Sepher Haz-Zohar (*quod interpretatur:* liber splendore coruscans) *testimonia: qui magni haberi apud Hebræos, auctoreque Rabbi Simeone Ben-Iochai, discipulo Rabbi Achibæ natum, qui Simeon* circa annum Christi CXX. vexante Iudæos Hadriano, vixisse dicitur, at propter novitates quasdam & summam vetustatem doctioribus esse suspectum.

237. *Et adiungit*: Quod autem spectat ad alterum librum *Gale Razeia*, soli quoque Galatino valdè familiarem: credendum est firmiter spurium eum esse & suppostitium. Nec à vero fortè aberrabitur, si ab eius inscriptione *Arcana* fuisse formata dicatur *Gale Razeia*; namque *revelans arcana* denotat. Præterea cùm ex Buxtorfii bibliotheca de huius fide multos sæpe dubitâsse discamus: ulteriùs advertendum est, Iudæis ipsis fuisse semper ignotum, & ab eis in nullo pretio habitum; quamvis non erubuerit Galatinus eum tribuere celebri illi apud Hebræos magistro traditionum, sive Misnaioth *Hakkadosch* dicto ob sanctitatem. Quod quàm apposité & prudenter ab eo factum sit, sciunt illi qui iam diu odorati sunt magno Iudæorum doctori, & infensissimo Christiani nominis hosti, assignari non posse opus in quo de mysterio Trinitatis ita distinctè ac dilucide tractatur: ut apud ipsum S. Athanasium nec solidiùs nec fidei nostræ convenientiùs de eo disseratur; nec etiam apud alios patres ante ipsum Concilium Nicenum de Eucharistiæ sacramento. Quod non omisere eruditissimi viri Casaubonus & Tomsonus, Scaligerum per epistolas consulentes, quî fieri potuerit ut magister ille antiquus, qui ob insignem doctrinam & nominis celebritatem *Rabenu Hakkadosch* (*Doctor noster Sanctus*) meruit à sua gente appellari, in auctoritatibus à Galatino inde petitis, de transubstantiationis & aliorum secretiorum, similiumque huius mysterii vocabulorum explicatione egerit, quæ alicui ex infimis potiùs convenisset. Solus Galatinus arcanè in arcanis suis ausus est interserere hæc nauci & planè ridicula, inter innumeras alias auctoritates ex probatæ fidei Rabbinis à Martino nostro allatas & longè ante productas, ut à primo & vero huius apparatus parente. Qui enim post eum secuti sunt omnes, Nicolaus de Lyra, Finus, Riccius, Hieronymus à S. Fide, Porchetus, Galatinus, Fabianus Fioghi, Philippus Mornæus, aliique non pauci, ducem alium non habuerunt.

238. Petrus Galatinus ex Iudæo Christianus, anno demum MDXV. post ducentos triginta septem aut circiter annos, libros duodecim de arcanis catholicæ veritatis, *Pugione Fidei* nondum edito, publicare ausus est: ex quo quæcumque protulit bonæ notæ, in sua arcana transfudit, suppresso penitùs Martini nomine, non paucis dubiæ & incertæ fidei additis ex *Gale Razeia*, Rabbino *Hakkadosch*, id est ex eius opere *revelans arcana* dicto (unde fortè arcanorum suorum inscriptio), & libro *Zohar*, Rabbini Simeonis filii Iochai, qui quidem non est eiusdem farinæ, sed tamen tempore Raymundi Martini nondum in publicum prodierat. Tum secutus Porchetus de Selvaticis Genuensis monachus Cartusiensis, cuius *Victoria adversus Iudæos* tandem edita anno MDXX. ab Augustino Iustiniano Dominicano Episcopo Nebiensi, parta est ope *Pugionis* Martiniani, ut ipsemet, nòn Galatinianâ, sed bona & sincera fide palam professus est. *Hucusque Mausacus.*

239. *Testimonia de* Pugione *& eius auctore.* Nicolaus de Lyra in comm. ad cap. 9. Oseæ versu 12. *Sed & væ eis cùm recessero ab eis.* Locum hunc inter alios numerat quos Iudæi corruperunt: *secundum quod dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus.* Et quibusdam interiectis iterum eum adducit. Idem in responsione ad quendam Iudæum ex verbis Evangelii secundum Matthæum disputans anno Domini MCCCXXXIV. sæpiùs ex hoc Pugione argumentatur.

Paulus Burgensis in annotat. ad comm. Lyrani: *Expositio Raymundi est vera* (inquit) *ad cuius maiorem declarationem* &c.

Porchetus in prooemio *Victoriæ contra Iudæos*, verum Raymundi Martini nomen, professionem, patriam Cataloniam agnoscit, à quo sumsisse ait se libelli huius materiam: *qui fuit vir eximius, tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quàm Latinis: qui quidem in prooemio sui Pugionis ait: Materia huius libelli duplex est* &c.

Relatis his Porcheti verbis, notat is qui hæc testimonia collegit, Raymundum ad convincendos & ad incitas redigendos Iudæos, vulgata versione quam illi reiiciunt, ne frustra ageret, uti noluisse; sed versionem eorum locorum, de quibus lis est, de novo dedit, ex Rabbinis probatioribus. Quis enim contendere contra eos auderet antequàm de versione veteris Testamen-

menti communi consensu partium conventum fuisset? Hæc ferè ille.

Idem de Raymundi Martini nomine, patria, professione, Augustinus Iustinianus Episc. Nebiensis in præfatione editionis laudatæ *Victoriæ* Porcheti.

Antonius Senensis in Bibliotheca.

Contextus operis.

240. In primo capite primæ partis notat, eos qui à Fidei veritate exorbitant, vel esse habentes legem, vel non habentes aliam quàm naturalem; atque hos quidem vel esse temporales hoc est carnales ut Epicurei, vel naturales qui dicerent mortalem esse rationalem animam; vel denique philosophos, ut Socratem, Platonem, Aristotelem: ex Mauris seu Arabibus Avicenam & Alpharabium, qui dicunt mundum fuisse ab æterno, Deum particularia nescire sed universalia tantùm, denique corporum resurrectionem non esse. Adversus hos agit in prima parte Martinus, probans contra Epicureos Deum esse, & quod voluptas carnis seu delectatio non est summum bonum: adversus naturales, quòd anima immortalis est: adversus philosophos :::::: quæ tria ipsi negant.

Secunda parte iam agit adversus eos qui legem habent, scilicet Iudæos, probatque adventum Messiæ.

Tertia parte adversus eosdem Iudæos disputat, Fidem Christianorum eandem fuisse cum Prophetarum. Circa Trinitatem divinam (1), hominis lapsum, & peccati pœnam, generis humani redemtionem, & Iudæorum reprobationem.

241. GARSIAS Hispanus hoc ipso tempore, quo in vivis Alphonsus erat Rex, floruit & ipse in magna iuris studii fama. Trithemius de eo: *Garsias natione Hispanus, vir in utroque Iure exercitatissimus, ingenio subtilis, consilio promtus & cautus, & in solvendis quæstionibus causarum acutus, apud suæ facultatis professores suo tempore in pretio habitus, docendo & scribendo nomen suum dilatavit. Fertur enim in Iure canonico & in Legibus plura conscripsisse opuscula, quæ ad manus nostras non venerunt. Exstant eius*

242. *Super Decretalibus libri* V. *& in Legibus plura. Claruit temporibus Rudolphi Imperatoris anno MLCXX.* * Hæc ille. Mentionem quoque eius, atque huius *super Decretales* commentarii faciunt (*super Extravagantes* inscribitur in catalogo librorum Benedicti Papæ XIII.) atque eodem quidem sensu Raphael Maffæus Volaterranus lib. 21. *Commentariorum Urbanorum* [n], Iacobus Philippus Bergomas in *supplemento Chronicorum* [o], Lucius Marinæus Siculus *De laudibus Hispaniæ* lib. 6. [p] Franciscus Tarafa *De Regibus Hispaniæ*, in *Alphonso* X. Alphonsus Garsias Matamorus in *Apologetico* [q], qui disertè Hispalensem vocat, Ioannes Mariana lib. 14. cap. 16. (2).

* Sic. *Rest.* MCCLXXIII.

[n] Pag. 495.

[o] *Sub Martino Papa* IV. fol. 237.

[p] Pag. 60.

[q] Pag. 812. tomi 2. *Hisp. illust.*

243. BERNARDUS DE SCLOT Catalanus, genere nobilis, qui vixit sub Iacobo & Petro Aragoniæ Regibus, vernaculâ linguâ conscriptam reliquit rerum sui temporis historiam, quæ adhuc in schedis latet, sic inscriptam:

Chronicas ò conquestas de Catalunya, compostes è ordenades per en Bernat de Sclot. Aliàs: *De les histories de alguns Conmtes de Barcelona, y Reis de Aragò.* Huius exemplum servat Matriti excellentissimus Marchio Mondexarensis. Sed hanc, ne prorsus lateret, à se in Castellanum sermonem eleganter conversam publicavit, affixis oræ notis, Raphael Cervera Barcinonensis, quæ in eadem hac urbe edita fuit apud Sebastianum de Cormellas anno MDCXVI. in 4.° (3)

Sub

(1) In Rabbi Nachmanidis historia de concertatione cum Fratre Paulo Christiani Barcinone habita, apud Wagenseilium, *Tel. ign. Satan.* sub extremum, *pag.* 58. inducitur *Frater* quidam *Raimundus* (ברודר ריימון) de Divina *Trinitate verba faciens*, atque ita Iudæos alloquens: *Agnoscite tandem Trinitatem.* Fueritne autem hic *Martini, an Pennafortii* Raimundus? Incertum. Verum cum sub initium historiæ eiusdem concertationis *pag.* 24. recurset idem *Frater Raimundus* fandi ut velit copiam Nachmanidi faciens, *modo tamen nihil proferat quod in contemtum Christianæ Religionis cedat:* putaverim magis hæc *Pennafortio*, cuius summa erat in eo consessu atque apud Iacobum I. Aragoniæ Regem auctoritas, quam *Martini Raimundo* congruere. Nec dissimulandum in eiusdem concertationis historia *pag.* 52. mentionem exstare *Fratris* cuiusdam *Petræ*, quem Nachmanides ברודר פיירא חכם גדול *magnum sapientem*, interpres verò *Professorum facile doctissimum* appellat. Existimo autem Hebraica voce פיירא, *Piéra* potius (quod & oppidi in Catalonia nomen, & gentis cognomen est non infrequens) quam *Peira* legi debere. Raimundi Martini *Pugionis* opus exstat in Bibliothecæ Escurialensis sæculi XIV. ineuntis codice *Lit. K. Plut. II. n.* 19. (T. III. Latinor. pag. 350.)

(2) In Galliarum Regis Bibliotheca *T. IV. pag.* 531. *cod.* 3949. exstant *Gregorii X. Constitutiones in Concilio Lugdunensi editæ cum glossis Magistri Garsiæ.* Item *pag.* 535. *cod.* 3993. *Breviarium apparatus Innocentii IV. auctore Bernardo Compostellano: præmittitur apparatus Magistri Garsiæ Hispani super novissimis Decretalibus.* Alius videtur hic *Garsias* à cognomine *Canonico Toletano*, tractatus *De reliquiis Martyrum Albini & Ruffini* auctore, cuius meminit Montfauconius *Biblioth. Bibl. MSS. in Vaticana T. I. pag.* 17. *col.* 2. *n.* 163. Item à Garsia Perezio Interprete ex Arabico operis inscripti EL LAPIDARIO, cuius paulò ante meminimus.

(3) Exstant hæc Chronica patrio Auctoris seu Lemosino sermone in ea Bibliothecæ Vaticanæ parte quæ olim ad Urbini Ducem pertinuit, *num.* 894.

244. Sub idem tempus ornamento haud mediocri amplissimo Minorum ordini hoc sæculo nato PONTIUS fuit CARBONELLUS Cataloniæ civis, Barcinone, ut creditur, natus, religiosissimus vir simul & doctissimus. Sub hoc præceptore ac morum formatore Ludovicus Caroli Salernitani principis filius, Caroli Neapolitani regni Regis nepos, cùm ante infulas Tolosanas, & provectam absolutamque insignium virtutum ætatem (quibus post mortem quàm citissimè à Ioanne XXII. Pont. Max. Sanctorum albo adscribi promeruit) apud Aragoniæ Regem Alphonsum in custodia loco parentis pro obside detineretur, pietateque non minùs quàm doctrina in eum virum adolevit, qui candelabro inde lucernæ instar impositus, tempore suo per Galliam, immo Europam universam, splendidissimè coruscavit. Malè quidam [r] Ludovicum hunc Episcopum cum Ludovico Francorum Rege, sanctum nempe cum sancto confundentes, huius Regis præceptorem Carbonellum fuisse opinati sunt. Cur enim præceptore usus Hispano fuerit homine Rex Gallorum in regno isto doctissimorum ubique virorum feracissimo? Episcopus certè Ludovicus apud Catalanos detentus Catalanum præceptorem habere faciliùs potuit.

[r] Henricus Willot *De Scriptor. Franciscanis*. Possevinus in *Apparatu*, Andreas Schotus in *Bibliot. Hispana*, Alva in *Iudicio Salomonis* vulgaris linguæ. Contra quos pro vera historia sunt Wadingus infrà laudandus, & post plures alios Vincentius Baronius lib. I. Apologetici sui ordinis Dominicani sect. 2. articulo ultimo §. 2.

245. Incidit Pontius iam senex in ea tempora, quibus de paupertate Franciscanorum acriter disputabatur inter Minores ipsos; atque eo quòd is non improbaret doctrinam Petri Ioannis Olivi Galli, eiusdem familiæ, circa eiusdem paupertatis mensuram, atque eius libros interdictos apud se retineret: in carcerem missus ærumnisque vexatus, circa annum huius sæculi nonagesimum obiit, iacetque in cœnobio Franciscanorum Barcinonensium. Cuius innocentiam post mortem Deus multis miraculis (uti Wadingus ait in suis *Minorum Annalibus* [s]) contestatus fuit. De eo videndi Bartholomæus Albizius Pisanus in libro *Conformitatum S. Francisci cum Christo* lib. I. fructu 8. idem Wadingus *De Scriptoribus Minorum*, Antonius Dominicus *De Sanctis Cataloniæ* lib. 2. [t] Scripsit (Wadingus laudatus ait)

[s] Tomo 2. ad an. MCCXCVII. num. 35.

[t] Fol. 55.

246. *Commentaria in universa Biblia, ad singula loca collectis abundè sanctorum PP. sententiis, ita ut non ineptè vocari possit Catena SS. PP. in universam sacram Scripturam.* Reperitur octo non minus tomis contentum opus in bibliotheca Toletana fratrum Minorum, summè expetitum ab eis qui contrectaverunt, sed usque nunc voto suo fraudatis (1). Scio quas ex manuscripto codice isto, in quo & Evangelia continentur, controversias moverit Sancto Thomæ Aquinati de *Catena in IV. Evangelistas aurea* dicta, Petrus Alva & Astorga Franciscanus; & quid illi fuerit repositum. Reverendus quidem Pater Thomas Harney Dominicanus Belga, *Epistolam apologeticam* scripsit *ad Rever. P. Petrum de Alva de secunda editione eius* Nodi indissolubilis, *& publicatione libelli cui titulum fecit: Certum quid*, Bruxellis apud Ioannem Mommart MDCLXIV. in 4.° In qua epistola liquidis testimoniorum probationibus contendit iniuriam fieri maximam vero *Catenæ in Evangelia* auctori S. Thomæ Aquinati, ex eo tantùm quòd sub Pontii Carbonelli nomine hæc simul cum aliis in ceteros Biblicos libros *Catenis* Toleti reperiatur; cùm potuerit (id quod verisimilius est, Thomæque sanctissimo doctori non iniuriosum) Carbonellus in Thomæ invento sibi placens, reliquos Bibliorum post Genesin libros catenata ista ex SS. Patribus explanationis ratione percurrere & illustrare; & *in Evangelia* istam *Catenam*, quæ S. Thomæ esset, subsequentibus suis, veluti partem completi iam à se deinde magni operis, attexere. Certissimum quippe auctorem esse Angelicum doctorem Catenæ huius, constat ex epistola eius ad Evangelium Matthæi nuncupatoria ad Urbanum IV. Papam, qui obiit anno MCCLXIV. & ex alia dedicatoria trium Evangelistarum præter Matthæum, ad Cardinalem Annibaldum: ex Thomæ Reginaldi socii indiculo, & S. Antonino; exstatque in Vaticana bibliotheca eiusdem rei testimonio antiquissimus codex laudatæ *Catenæ*: quem ipsum esse oblatum Urbano Papæ ab auctore, verisimile multi credunt. Vide sìs Vincentium Baronium lib. I. *Apologetici ord. Prædicatorum* sect. 2. §. ultimo articuli 2.

247. Petrus Alva contendit fuisse æqualem S. Thomæ Pontium Carbonellum, & præceptorem S. Ludovici IX. Regis Gallorum. At fallitur. Nam anno MCCCXXXIV. in Capitulo generali Franciscanorum apud Cadurcum (nunc *Cahors* in Gallia) literæ quædam Benedicti XII. Papæ lectæ sunt, quibus præscripsit ordini quasdam leges ex consilio Cardinalium & aliorum religiosorum, ubi nominatur Pontius Carbonellus Provincialis Aragoniæ. Hæc notitia legitur in ipsius ordinis constitutionibus.

[u] Ex Fr. Martini Harney Dominic. *epist. apologetica ad R. P. Fr. Petrum Alva &c. De secunda editione eius Nodi indissolubilis & publicatione libelli cui titulum fecit: Certum quid* Bruxellis typis Ioann. Mommarti ann. MDCLXIV. in 4.

248. S. Thomas [u] quinquagenarius obiit anno MCCLXXIV. & *Catenam auream* ab-

(1) Vidimus non semel hæc Pontii Carbonelli volumina apud Patres Minores Toletanos insignis *Sancti Ioannis Regum* cœnobii ad annum MDCCL.

absolverat ante annum MCCLXIV. nam illam Catenæ partem absolutam dedicavit Urbano IV. qui obiit hoc anno. Carbonellus autem obiit circa annum MCCXC. si credimus Antonio Vincentio Domenec *De Sanctis & illustribus viris Principatûs Cataloniæ* scribenti, & Lucæ Wadingo Annalium Franciscanorum collectori. Et ratio temporis congruit. Fuit enim S. Ludovici postea Episcopi Tolosani præceptor Carbonellus. Quod enim Willot, Possevinus, & Schotus, & quidam Hugo Carbonellus, scribunt Pontium Carbonellum præceptorem fuisse S. Ludovici Regis, nullo modo est credibile. Et ratio congruit. Carbonellus enim fuit Catalanus; & non videtur in Gallia, quæ tot viris doctissimis abundabat, ad confessorem (*præceptorem*) Regis assumi potuisse. Fuisse autem confessorem (*præceptorem*) S. Ludovici Tolosani verisimile magis est; quia S. Ludovicus cum duobus fratribus pro patre Carolo Siciliæ Rege qui ab Aragonensi captus fuerat obses datus non procul à Barcinone (ubi habitabat & obiit Carbonellus), præceptore usus istius loci Minorita (*credendus est*): cui muneri aptissimus erat Carbonellus.

249. Deinde, si Carbonellus octo, talia qualia dicuntur, volumina, in sacra Biblia edidisset & Parisiis habitâsset, præceptor Regis Galliarum: penè impossibile creditu est, quin toto celeberrimum orbe semper fuisset, contrà quàm nunc accidit, Carbonelli nomen. Præterea Willot & Wadingus in rebus domesticis versatissimi, obitum Carbonelli constituunt viginti ferè annis post S. Thomæ mortem. Sanctus autem Thomas Catenam in Matthæum annis ante mortem, ut minimum, decem, hoc est triginta ferè ante Carbonelli obitum, absolverat. Nec bene argumentatur Alva ex eo quòd septem alios tomos in reliquas Scripturæ partes, eodem modo ac in istud in Evangelia commentarium, Catenæ formâ composuerit; nam potuit is inventum quod S. Thomas cœperat in Evangelia, ipse in aliis sequi. Credendum enim est S. Thomæ in epist. dedicatione operis sui ad Urbanum IV. & in epistola dedicatoria trium aliorum præter Matthæum Evangelistarum ad Cardinalem Anibaldum. Citat opus hoc S. Thomæ Reginaldus eius socius, & S. Antoninus. In Vaticana bibliotheca antiquissimum exstat exemplar, quod creditur illud esse quod auctor obtulit Urbano IV. Plura dictus Harney contra Alvam (1).

250. Ad ætatem Alphonsi Regis, sub quo vixisse fama est, referimus memoriam GAUFREDI archidiaconi Toletani (vulgari nuncupatione IOFRE DE LOAYSA fuisse, D. Iosephus Pellizerius alicubi monet) qui scripsit *Supplementum*, seu *continuationem historiæ Hispanæ Roderici præsulis Toletani.* Eam quidem vulgari lingua; hanc tamen ex ea in Latinum vertit Arnaldus de Cremona Cordubensis canonicus; idque rogatu ipsius auctoris, atque D. Ferdinandi Guterii, qui sub initium sequentis decimi tertii sæculi eidem Cordubensi urbi Episcopus præfuit. Quam interpretationem adservari Parisiis in collegio Navarræorum testatur idem Pellizerius [x].

251. Meminit certè huius operis, Latinaque ex eo verba adducit, in Gallica *Benearnensi historia* Petrus de Marca lib. 7. cap. 8. §. 6. & in Notis ait custodiri MS. in laudato collegio Navarræ. Meminit & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Vasconiæ* cap. 17. [y] qui ducentesimum vicesimum primum eius caput (adeò vastum opus Hispaniæ nostræ honorificentissimum desideramus adhuc) laudat. Recordatur itidem huius continuationis Ioannes Iacobus Chiffletius *Vindiciarum Hispanicarum* cap. 12. [z] Memoriâ autem nos retinemus ab aliquo audivisse, *Continuationem*, seu *supplementum* quoddam historiæ Roderici Toletani asservari membranaceo codice in bibliotheca Hispalensi Ducis Alcalitani, quæ hodie est Excellentissimi Ducis Medinæ-cæli.

252. Theologum historico subiicimus, Gaufredo scilicet Toletano BERNARDUM Dominicanum sodalem, quem Leander Albertus lib. 4. *De viris illustribus ordinis* huius *Prædicatorum* Scriptorem agnoscit, ex quo Antonius Senensis, Alphonsus

[x] In *Memoriali por Don Fernando de los Rios* fol. 10.

[y] Pag. 378. & 379.

[z] Pag. 111. editionis Antuerp. omnium Chiffletii operum.

(1) Exstat penes me *Beati Thomæ Aquinatis Continuum in Evangelium Sancti Iohannis*, satis antiquum fol. absque anni, Typographi & Loci notatione. Et in alio volumine eiusdem omnino typi: *Continuum in Evangelium Sancti Marci*, cui præmittitur nuncupatio *Reverendo in Christo Patri Domino Anibaldo &c.* & in fine subditur:

Aspicis illustris lector quicumque libellos &c.
MCCCCLXX.

ut in *Conr. Sweynheimii* & *Arnoldi Pannartzii* editionibus. Vid. de hac Guill. Franc. de Bure *Bibliogr. Instruct. volum. de Theologie pag.* 143. *n.* 148. & Guill. de Bure filium, *Catalog. libror. Ducis de la* Valliere *T. I. pag.* 58. *n.* 196. Item: *Continuum in quatuor Evangelia* Venetiis MCCCCLXXXII. fol. in cuius fine legitur:

Beati Thomæ Aquinatis Continuum in quatuor evangelistas finit feliciter: magna cura diligentiaque emendatum atque correctum. Impressum Venetiis impensa ingenioque Hermanni Lichtensteyn Coloniensis atque Iohannis Hamman Spirensis sociorum Anno Dominici natalis MCCCCLXXXII. die vero quarta Septembris:

quæ editio utriusque *De Bure* diligentiam fugisse videtur.

ſus Fernandez, & ceteri Dominicanorum nomenclatores, necnon & Antonius Poſſevinus in *Apparatu*, profecerunt. Hiſpanum vocant Senenſis, Fernandez, & Ioannes Marieta lib. 14. *Hiſtoriæ Eccleſ. Hiſpanæ*, ubi de Hiſpanis Dominicanæ familiæ Scriptoribus agit, eumque cognomento VOCATUM appellat.

253. Ambiguum tamen videri poteſt, an hunc confundant Hiſpani noſtri cum Bernardo de Trilla diœceſis Nemauſenſis Occitaniæ Galliarum provinciæ, cui & præfuiſſe dicitur: quem ſeorſum laudant iidem Senenſis & Fernandez, & ex Senenſi Poſſevinus. Eadem quippe utrique adiudicata ferme opera eò intendunt animum falli tergiverſantem. At hunc quoque Bernardum de Trilla Hiſpanis annumerat Geſneri epitomator. Sed audiamus Philippum Labbeum in *Bibliotheca manuſcripta* recenſentem libros MSS. Gabrielis Naudæi doctoris medici Pariſini [a], in quibus enumerat *Fr. Bernardi de Tritia* (non *Trilla*) *Hiſpani magiſtri, in Theologia, ordinis Prædicatorum, quæſtiones* XVIII. De cognitione animæ coniunctæ corpori *Pariſiis diſputatæ. Incipiunt*: *Quæritur* 1. *utrum anima coniuncta corpori intelligat veritatem naturaliter cognoſcibilem per ſpecies innatas vel acquiſitas* &c. *Deſinit*: *Sed potius ut paſſio quædam tranſiens in ea recepta. Geſnerus iuxta titulum illius codicis* MS. *bibliothecæ Naudæanæ Bernardum hunc Hiſpanis annumerat; ſed propriùs vero Ambroſius Gozzæus* (Raguſinus) *in catalogo Prædicatorum illuſtrium, ex provincia Provinciæ eum eſſe dicit. Nam Poſſevinus ex Antonii Senenſis bibliotheca diœceſin illi aſſignat Nemauſenſem prope Provinciam, & Avenionem; eundemque circa annum MCCXCI. vixiſſe contendit.* Hæc Labbeus. Nos in medio relinquimus obſcuram rem; non tamen ignari familiam de *Trilla* in Catalanis vel nunc eſſe, cuius eſt *Leo de Trilla* Præmonſtratenſis, in Præpoſitum Ebuſitanæ inſulæ ſuperioribus annis creatus (1).

[a] Pag. 228.

254. Attribuuntur quidem Bernardo Hiſpano *Commentarii ad aliquos Bibliorum libros*: *Quodlibeta tria* De ſpirationibus, creaturis, & potentia Dei; *liber* De anima corpori coniuncta & ab illo ſeparata. Bernardo autem Trillæ eadem prorſus paululum mutata, ſcilicet

Poſtillæ ſuper Eccleſiaſten.
Super librum ſapientiæ.
Super Ioannem, uſque ad XI. *caput.*
Super Apocalypſin.
Super Pſalterium.
Super Cantica Canticorum.
Quæſtiones De differentia eſſe & eſſentiæ.
Quæſtio De anima.
Quæſtio De potentia Dei.
Quæſtio De ſpiritualibus creaturis.
Quodlibeta aliquot.
Quæſtio ſuper totam aſtrologiam.

255. *Scripſit etiam* (ait Senenſis) *Tractatum* De cognitione animæ ſeparatæ; *ſed hunc morte præventus non abſolvit. Multa alia ſcripſiſſe fertur. Claruit circa annum MCCXCII. P. 4. Monum. Ordinis.* Hæc de Trilla Senenſis, quem alii ſequuntur, Fernandez, Poſſevinus, Geſneri epitomator.

256. SANCIUS quoque Rex Caſtellæ ac Legionis, Alphonſi Sapientis filius, qui ab anno MCCLXXXIV uſque ad MCCXCV. rerum potitus fuit: *Documenta* quædam Ferdinando filio, huius nominis Reges inter Caſtellæ quarto, ſeu *Librum* (ita vocant) *documentorum*, vernaculâ tamen linguâ reliquiſſe in ſchedis dicitur, auctore mihi viro magnæ fidei doctrinæque hiſtoricæ Didaco de Colmenares in *hiſtoria Segovienſis urbis*. Aſſervatur ita inſcriptus: *Caſtigos, ò documentos que dio el Rey D. Sancho el Bravo à ſu hijo el Rey D. Fernando el IV.* antiquo admodum charactere MS. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellentiſs. Comitis de Villa-umbroſa (2). Hunc Regem maiores noſtri ob bellicam ſtrenuitatem, animique magnitudinem *Don Sancho el Bravo* appellare conſueverunt, quod lau-

(1) Hunc Bernardum Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 432. invictis rationibus Occitanum Nemauſenſem eſſe affirmant. Vidend. de eo Petri Alvæ opus inſcriptum *Pleytos de libros: pleyto* 53. *pag.* 247. Dertoſanæ, ut venditatur, editionis 8°.

(2) Habetur in Bibliothecæ Eſcurialenſis codice ſæculi XIV. exeuntis *Lit. Z. Plut. III. n.* 4. atque item in Regiæ Matritenſis alio non longe ab Auctoris ævo exarato, in cuius fine, fol. nimirum 82. pag. 2. legitur: *Nos el Rey Don Sancho que fezimos eſte libro è lo acabamos en eſte logar, teniendo cercada la Villa de Tarifa;* & continuò: *En el año de Ceſar de mill & treſcientos & noventa & uno años:* in quo manifeſtiſſimus error eſt; cum omnino is annus eſſe debuiſſet à Chriſti nativitate MCCXCI (I. Mariana Tarifæ obſidionem ad annum MCCXCII. refert, XIV. 16.). Scripſit præterea Sanctius Hiſpanicum iuſtæ molis opus inſcriptum LUCIDARIO, in quo primum *De cælo, de aſtris, Sole, Luna: de Deo eiuſque in cælis ſede: de Dei figura: De Trinitate: De animæ rationalis ſede: De incarnatione Verbi: De Angeli ad Mariam Virginem ſalutatione, de que perpetua Eiuſdem virginitate: De Chriſti morte, reſurrectione, deſcenſu ad inferos, aſcenſu ad cælos cum humanitate quam aſſumſerat*, deque aliis bene multis tum Theologici tum phyſici atque ethici argumenti. Extat in Regia Bibliotheca Matritenſi in codice chartaceo ſæculi XV. in cuius *fol.* 3. *pag.* 1. *col.* 2. in fine legitur: *E por ende nos Don Sancho por la gra-*

laudis potiùs quàm vituperationis verbum inter nos est; quamvis non dubitem quin etymon à *pravo* duxerit, quod ferocem denotat Senecæ lib. 1. *De ira* cap. 17. de Pisone loquenti *: Vir à multis vitiis integer, sed pravus , & cui placebat pro constantia rigor*.

257. Ad hoc idem sæculum referendus est IOANNES diaconus Matritensis, qui brevi relatione (prout oportuit factum, bonaque requirit fides Historici) conscripsit *Vitam S. Isidori agricolæ Matritensis*. Cuius quidem anima volâsse ad cælum superioris (*scilicet XII.*) sæculi circiter annum septuagesimum dicitur, relicto in terris ad D. Andreæ Apostoli Matritensis curiæ parochiale templum pretiosissimo exuviarum thesauro: quibus honorificentiùs adservandis atque Ecclesiastico ritu colendis, sub Philippi IV. ultimos vitæ annos, novum & pulcherrimum Ecclesiæ ipsi contiguum amplitudine templis par sacellum, regiis, & fidelium eiusdem regii oppidi magnis sumtibus, curâ optimi & gravissimi Senatoris regii D. Antonii de Contreras, ædificatum fuit. Cùm vir sanctissimus atque Matritensium patronus, à Gregorio XV. Papa, unà cum Ignatio, Francisco Xaverio, Theresia de Iesu, atque Philippo Nerio, in Sanctorum catalogum die XII. Martii MDCXXII. sub initium nempe Philippi eiusdem Regis, fuisset relatus.

258. Vitæ auctor non quidem S. Isidori, sed eorum saltem æqualis fuisse videtur, qui de rebus eius sanctissimè ac mirabiliter gestis testimonia ei dixerunt, ut ex illis verbis colligere datur :*Ut relatu bonorum virorum didici*. Et infrà : *Et hoc , prout à fidelibus narratum est testibus , dignum duximus scribendum*. Constat verò post quadraginta ad minùs post obitum eius annos commentariolum hoc literis ab eo consignatum, cùm translationis sancti corporis, quæ quadragesimo circiter S. Isidori vitæ immortalis anno contigit; necnon & miraculorum post eam patratorum disertè meminerit. Ex archivo S. Andreæ Apostoli memoratæ Ecclesiæ Matritensis, in quo liber venerabili antiquitatis nota insignis conditur, acta viri sancti plures in literas retulerunt, quos refert Ioannes Tamaius *Martyrologii Hispaniæ* 3. volumine die XV. Martii, iisdem actis seu Ioannis diaconi libello, quod & alii fecerant, typis edito. Nempe Iacobus Bleda è Valentiæ regno Dominicanus à se ex Latino in vernaculam linguam conversum dedit foràs cum additionibus affatim luculentis : quarum cap. 1. ea omnia adducit quæ germanam veramque esse hanc historiam confirmant; & auctores, qui eâ, uti autentico veteris illius ævi monumento, absque hæsitatione ulla utuntur, laudat. Prodiit Matriti apud Thomam Iuntam MDCXXII. in 4.°

259. ARNALDUS PONTIUS, sive PONS (Catalanusne, an Valentinus incertum) cùm in Podii domo (*El Puig* vulgò) Valentiæ urbi proxima, Fratrum Redemtorum, qui sub Deiparæ Virginis patrocinio appellationeque militant Deo se mancipâs-

set,

gracia de Dios Rey de Castilla de Toledo de Leon & de Gallicia & de Sevilla de Cordoba de Murcia de Jacn del Algarbe : e Señor de Molina : e fijo del muy noble Rey Don Alfonso e de la muy noble Reyna Doña Violant . el setimo Rey de los que fueron en Castilla e en Leon que ovieron este nombre &c. pergitque usque ad fol. 4. pag. 1. alia interserens quæ huc non pertinent, post quæ: *E por esta razon tenemos por bien e por derecho de començar este libro à su servicio* (de Dios): *e por esso pedimos merced à êl è à la Virgen bienaventurada Santa Maria su Madre en guisa que nos è ellos ayuden que le podamos acabar. porque sea à su plazer è à su servicio : porque este libro es todo razon de preguntas e de respuestas & comiença assi : Maestro Yo sò tu discipulo e tu me has enseñado mucho. Empero el saber que tu me mostraste es todo de Thologia. E en esta villa en que nos vivimos* (incertum quæ urbs fuerit, forsan Salmantica; sed putò ἀλληγορέμενα hæc esse) *hai muchas escuelas en que se leen muchos saberes : è contesceme muchas vegadas que vò allà á estas escuelas hà algunas dellas por veêr quê tales son: e otrosy por oir los maestros que ỳ estan leyendo si amuestran tan bien à sus discipulos como vos mostráredes á mi: E acaésceme que he de entrar en algunas de estas escuelas què es en el arte que llaman* de Naturas. *è fállo ỳ buelta muy gran disputacion entre los escolares con su maestro. E tan grande fue el sabor que dende òve de aquellas cosas que ŷ vi disputar que ::: E vos quiero manifestar de toda la verdad è tornar ỳ muchas vegadas por oyr porque aprendiesse mas: è quanto bien parê mientes en aquellas cosas que allî oỳ fallê que muchas eran contrarias de las que oỳ à vos. E en ante que lo viniesse à disputar con otro escolar quèselo veer con vos que sôdes mi maestro que me diessedes recaudo à las cosas que vos Yo demandâre segund lo que sabêdes & entendêdes.* In fine codicis legitur: *Acabóse en el mes de Marzo año del Señor de mill & quatrocientos & cincuenta & cinco. Este libro es llamado* Lucidario *no porque fue assi llamado el maestro que lo fizo. mas fue compuesto à semejanza que un discipulo preguntaba à su maestro todas las cosas que en êl son puestas: el qual libro fabla primeramente de la santa Teologia è Filosofia natural.* Apud Maittair. *Annal. Typogr. T. IV. part.* 1. *pag.* 439. reperi huius operis titulum Italicè: LUCIDARIO *libro cosî detto. Dialogo trà Maestro è Scolare : per Dominicum di Silvestro de Cini :* 10. *Marzo* 4.to *Bononiæ* 1482.

ſet, quantumvis annis maior ac vertice canus; ſacræque iam theologiæ doctor ſuſceptus inter ſodales fuerit: egregiè quidem ſerum adventum inſigni virtutum omnium exercitio compenſavit: cubare in lacrymis perdius ac pernox, ſævè corpus affligere, pietatem inſuper quibuſdam ſcriptis inſinuare. Inter autem aſperrima hæc centeſimum fermè annum attigiſſe dicitur.

260. Opuſcula iſta ab eo emanâſſe domeſticis credimus teſtimoniis [b]:

De bono meditationis libellum, quo explanantur ea quæ S. Bernardus *De modo orandi* ſcribens olim docuerat.

261. *Super illa verba Geneſis cap. 24. Egreſſus fuerat Iſaac ad meditandum in agrum inclinata iam die*, tractatulum: ex quorum verborum crebra repetitione magno ſe afficiebat ſolatio.

262. *De meditatione mortis.* Aliaque non ſatis diſtinctè memorata: quæ omnia, Latinè an vernaculè ſcripta fuerint, iidem reticent.

Floruiſſe ſub Petro Amerio Generali Præfecto huius ordinis quarto dicitur.

263. Eiuſdem inſtituti ſacri Mercenariorum ſodalium fuiſſe dicitur, atque huius ſæculi exeuntis præſul Eccleſiæ Giennenſis, & Granatæ inclytus Chriſtianæ Fidei confeſſor, PETRUS PASCHALIS, vel PETRUS NICOLAUS PASCHALIS, Valentinus: qui cùm illius ævi more (ut quibuſdam placet) adverſus Granatenſes Mauros, quibus Eccleſiæ eius Giennenſis ditio proxima eſt, incurſionem aliquando bellicam faceret, aliàs, dum diœceſim ſuam paſtor inviſeret: captus ab iis Granatamque fuit perductus, atque in ea ærumnis, vexationibus, carceratione, tormentis maceratus, ac forſan gladio capite plexus.

264. Hic ad inſtar martyris apud domeſticos celebratur, Granatæque in cœnobio SS. Martyrum huius inſtituti Mercenariorum excalceatorum magna cum veneratione aſſervantur candidiſſima eiuſdem, uti creditur, caput, oſſaque; unà cum cruce, aliiſque paſtoralibus ornamentis, anno MDLXXXVIII. in quodam ſubterraneo carcere (Arabibus *maſmorra* nuncupato) ex iis uno, quibus captivos includere mos eorum fuit, reperta. Placet aliis Beatiæ corpus aſſervari; qui & ſepulturæ locum oſtendunt ita inſcriptæ, ut nequeat de alio intelligi.

265. Cuius religioſum cultum antiquiſſimum iam agnovit & approbavit Clemens Papa X. die XI. Decembris MDCLXXIII. necnon & inſurgentes adverſus communem exiſtimationem quoſdam ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis, æque redemtionis captivorum, ſodales, Petrumque ordini ſuo tam ſcriptis quàm picturis vindicantes, opportunè repreſſit; librumque de huius S. Martyris Vita ſub nomine fictitio *S. Petri de Figueriis Carpi de Valentia*, non incerti auctoris, damnavit literis è ſacra Rituum Congregatione emanatis, cùm die III. Septembris MDCLXI. tum XXX. Martii MDCLXXV. Miratus equidem ſum hominis, iam aliàs in hac re malè audientis, fingendi temeritatem (an impudentiam dixerim?) lecto ad libelli calcem eorum auctorum ſui huiuſce ordinis ſanctiſſimæ Trinitatis ſyllabo, quos in teſtimonium iam à ſe dictorum laudavit. Inter quos Robertus Palmer Anglus in libro *De redemtionibus* per eiuſdem familiæ fratres uſque ad ſuum tempus factis, anno MCCCVI. ſcripto: Ioannes Blakney eiuſdem gentis, in libro *De mundi ætatibus* anno MCCCIV. Ioannes Betay Scotus in libro *De laudibus ordinis ſanctiſs. Trinitatis* anno MCD. Robertus Lander, ſimiliter Scotus, in libro *De viris* eiuſdem *illuſtribus* anno MCDXX. ſcriptis; tandemque Ioannes de Burgos in libro MS. Burgenſique in cœnobio aſſervato, cui titulus: *Collectanea ordinis ſanctiſs. Trinitatis* anno MD. ab auctore formato.

266. Quorum duorum ex Anglia altum eſt ſilentium apud Ioannem Pitſæum, qui duos alios Ioannes, Lelandum & Balæum, ſecutus fuit, & exſcripſit, diligentiſſimos Angliæ Scriptorum perſcrutatores. Aliorum autem duorum Scotorum notitia liberaliſſimum, ne ultrà dicamus, erga ſuam hanc gentem Scriptorum pariter enarratorem Thomam Dempſterum omnino fugit. Ioannis demum Burgenſis neque nomen neque iſtum *Collectaneorum* librum auditum unquam aut viſum fuiſſe ex confeſſione conſtat Ioſephi Rodriguez, Valentiæ urbis conventûs Miniſtri (1), qui conquirendis huic rei firmandæ Caſtellæ cœnobiorum, atque adeò Burgenſis tabulariis, diu vacavit: literis nempe ad Vincentium Dominicum Henricum ſodalem datis, quæ typis editæ ſunt & oſtenſæ in cauſa ſuper hac re hìc Romæ agitata. Hæc nos ex occaſione huius de inſtituto Petri noſtri martyris controverſiæ.

267. Aſſervantur in bibliotheca Regia Laurentina quædam beati noſtri Petri Nicolai Paſchalis opera duobus voluminibus in folio manuſcripta, ſcilicet, in primo: *La impugnacion contra la ſecta de Mahoma*, y

[b] Alphonſus Ramon in *Hiſt. Mercenariorum*, Franciſcus Zumel *De Præfectis Ord.* ſui *Generalibus*, Salmeron *Recuerdos hiſtoricos*.

(1) Prodiit huius *Ioſephi Rodriguezii* Bibliotheca Valentina, Valentiæ ad ann. 1747. fol.

y defension de la ley Evangelica de Christo, por Don Pedro Obispo de Jaen compuesta. Continetur 198. chartæ foliis. Incipit: *En los libros los titulos y las rubricas alumbran los corazones de los que leen* &c. stilo scilicet Castellæ tunc vernaculo, quo scriptum est eiusdem ferè temporis *Partitarum*, sive Alphonsini Iuris, opus. Sequitur prologus, in quo ait, ut opitularetur eis, qui ob ignorantiam eius mali quod in Mahometi secta, atque eius boni, quod in lege nostra continebatur miserè peribant, inter Mauros scilicet: se ex Latino in Castellanum vertisse Mahometi eiusdem vitam, sicuti eam in libris nostris descriptam reperit; quibusdam tamen adiunctis, quæ à Mauris ipsis audiverat & in eorum libris legerat, ultra id quod in Evangeliorum & aliis Ecclesiæ autenticis libris scriptum invenit. Hispanâ inquam linguâ, quæ inde aut ipse auctor, aliusve in Latinum vertit, cùm Latina quoque exstent, ut mox videbimus.

268. Dividitur totum opus in sedecim titulos.

I. *De la historia de Mahomat, y cómo se prueva; y de su secta de los Moros, y como se prueva que no es verdadera, ni puede ser salud de las animas en ella.* Continet capita octo.

II. *De la encarnacion de Iesu Christo.*

III. *De la nacencia de Iesu Christo nuestro Salvador.*

IV. *De como adoraron los tres Reyes Magos à nuestro señor.*

& consequenter de aliis vitæ Christi mysteriis: quæ apud D. Martinum de Ximena Iurado in *Annalibus Ecclesiasticis Giennensis urbis* videri possunt [c].

XIV. Titulus, *De las imagenes* est.. XV. *De la Trinidad*.. XVI. *De como se prueba que Iesu Christo dixo que èl era Dios.* Monet ibi se anno MCCC. his scribendis incumbere, quo ipso mortuus dicitur.

269. Alterum volumen, supra pergamenam chartam, quâ compactum est, *Viridarii* nomine inscriptum, aliaque aliorum opera continens, hæc habet Paschalis nostri:

I. *Glossa del Pater noster*, cum hac inscriptione: *La glossa del Pater noster, que hizo Don Pedro Obispo de Jaen, jaciendo preso en la ciudad de Granada; e fizolo e ordenolo, è compusolo en razon de defension de la ley de Dios, ò por razon de que ningunos Moros ni Judios non se puedan llamar fijos de Dios, si non aquellos que laudan en su santo nombre, que es Christo.* Incipit: *Porque algunos Moros y Judios dizen, que tambien pueden ellos dezir el* Pater noster, *segun su secta* &c. Nec diversum ab hoc opus existimo *Vitam Christi*, quæ attribui nostro Paschali non nusquam solet.

270. II. *Libro en que prueva que Dios es Trinidad:* qui videtur ampliatio aut locupletatio tituli XV. *De Trinitate* alterius operis iam laudati contra Mahometanorum sectam, & pro Christiana lege.

III. *Contra los que dizen que hay Fados, y Ventura, horas menguadas, signos, y Planetas, en que nacen los hombres:* sive contra genethliacorum superstitionem.

IV. *Explicacion de los diez mandamientos.*

V. *Explicacion del Credo.*

271. Hucusque opera duobus his voluminibus comprehensa, quorum priori possessor nomen suum subscripsit Licentiatus Martinez Prior; posteriori annotatum legitur: *Variorum hoc tractatuum exemplum absolutum fuisse* XX. *die Martii anni MCCCXCII.* nonaginta scilicet duobus à morte sancti viri annis. Fuerunt, antequam Regio huic thesauro accenserentur, clarissimi viri Gundisalvi Argote de Molina, qui Philippo Regi II. Catholico dono dedit, ut eò illa inferret.

272. VI. Præter hæc aliud ab eo exstat opus quod *Biblia pequeña*, Biblia parva, nuncupatum se vidisse in membranis antiquissimis lingua Provinciali seu Lemosinâ, hoc est, vernaculâ Valentiæ regni unde erat, exaratum, & eodem in monasterio SS. Martyrum (*Granatensi*) conservatum D. Iustinus Antolinez sacri montis-Illipulitani eadem in urbe Granatensi abbas & Episcopus aliquando Dertusensis, in historia eiusdem urbis adhuc inedita reliquit scriptum. Huius quidem exemplum in Italicam linguam olim, nempe ut videtur ante ducentos annos translatum, invenimus nos Romæ in bibliotheca Theatinorum S. Andreæ de Valle [d]: unde hìc initium libri seu prologum, dum Valentinum nostrates celant (1), hoc idiomate dabimus. *In Dei nomine, & gloriosæ Virginis Mariæ. Incomenza il prologo del libro* or-

[c] Pag. 278.

[d] Pluteo 19. tabulâ supremâ, nisi mutatus inde sit.

(1) Sistimus eius operis initium & prologum Lemosino idiomate, qualia leguntur in antiquo Vaticano Codice olim Christinæ Suecorum Reginæ *num.* 2056. è quo ad annum MDCCLVIII: Romæ cum essemus, exemplum authenticum describi nobis fecimus: *En nom de Deu è de la Verge Maria. Comença lo Prôlech del libre ordonàt per lo molt Reverent Senyor Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutát de Jahên de Castella, açì no anomenât, à la honôr de Iesu Christ, è per informar los simples feels Christiâns, per ço ques púsquen defensar è rahonar de totes les demándes è questions que los* mal-

ordinato per lo reuerendo Signor Episcopo per la gratia de Dio della città di Jahèn del regno di Castella, ad honor di Jesu Christo, per informare gli semplici Christiani delle santa Fede Catolica. Et prosequitur huic titulo præfationem subiungens: *Come io detto Religioso, & Episcopo per la gracia di Dio della città di Jahèn del regno di Castella, cosi nominato, havesse letto trenta anni in Theologia, & altre scienze, per mia desaventura fui preso in poter del Rè di Granata; & vedendo io assai delli detti Christiani, qui captivi, & per non sapereno de lettere, ne sapereno la fede degli Christiani, alcuni Giudei mercanti* &c.

273. Ait inde se annorum esse septuaginta, formâsseque hunc librum per interrogationes & responsiones instruendis Christianis, ut tam Iudæis quàm Mahometanis aliisque perversis gentibus Fidei nostræ rationem reddere possent (1). Non autem esse hunc librum, in quo certè nomen subticetur, auctoris D. Gundisalvi Zunicæ (qui & Episcopus Giennensis, & Maurorum fuisse Granatæ servus dicitur), idem D. Iustinus Antolinez aptè comprobat, argumento inde ducto, quòd Gundisalvus is ante Episcopatum uxoratus fuerit; nec in hac mariti, atque item viri nobilis & laici, conditione cui professorium munus parum conveniebat, annis non minùs triginta docuisse eum theologiam, simile vero est. Accedit coniecturâ nostrâ potiùs esse ut Valentinus homo Valentinâ linguâ scripserit hoc est vernaculâ, quàm exterus aut peregrinus, qualis Zunica fuit.

274. VII. *Oratio* item, quæ incipit: *O principium sine principio*, deperdita est: cuius ipse meminit in libro *adversus Mahometi sectam* [e] his verbis: *E sabed amigos, que yo escribì una oracion en Latin, que comienza*: O principium sine principio. *En la qual brevemente comprehendì gran parte de las historias de los Evangelios, e de las cosas que son escritas en este libro.* Sed habemus iam post annotata hæc preli beneficio vulgo communicata hæc S. Martyris opera ex typographia Matritensi Bernardi à Villadiego anno MDCLXXVI. in folio, Clementi X. Pont. Max. dedicata, censurisque reverendissimorum PP. Laurentii de Laurea Minoris Conventualis, consultoris S. Officii & sacrorum Rituum, Vaticanæ bibliothecæ primi custodis, religione ac doctrina theologica & utriusque Iuris in paucis clari, aliorumque doctissimorum Hispaniæ nostræ virorum, commendata.

[e] Fol. 116.

275. Cùm autem tam vernacula sermonis forma quàm Latina sint antiquæ, & non huius aut superioris sæculi: verosimile nobis est, ab auctore fuisse vulgari sermone Castellæ conscripta, non Latino, hæc opera: illud maximè, quo absurditates Mahometicæ ostendit ac redarguit sectæ. Qui Christianis captivis nihil proderat hacce minus eis notâ linguâ verba salutis infundere, Mahometanosque suorum Alcorani errorum admonere, quibus Hispanica lingua non prorsus ignorata, sicut Latialis, erat. Deinde verò hæc eadem fuisse ab aliquo alio in Latinum conversa. Nec post multum quidem temporis; cum Latina ferè phrasis eiusdem temporis paulòve inferioris phrasin redolere videatur. Ordo autem hic est in editione Latina:

276. I. In *sectam Mahometanam.* Qui liber sic, ut in Hispana scriptus, distinctus XVI. titulis, maiorem voluminis partem occupat. Sequitur

277. II. *Glossa orationis Dominicæ.* Incipit: *Cùm autem aliqui Maurorum* &c. Quæ continet septem orationis huius petitiones cum glossis.

278. III. *Caput valdè utile in honorem sanctissimæ Trinitatis & exaltationem legis, in quo etiam ostenditur ignorantia quorumdam asserentium esse Parcas, horas infaustas, signa & Planetas, in quibus homines nascuntur.*

279. IV. *Glossa decem præceptorum Decalogi.*

Denique opus illud, quod fortè sub inscriptione aut nota *parvorum Bibliorum* alicubi exstat; sed in Latino sic dumtaxat inscribitur: V.

malvats juhêus, è les altres nacions malvades fân als dits feels Christians de la Sancta Fê Catholica. Et pergit: *Com Yo dit Religiòs è Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutat de Jahên, açi no anomenat, aguês legît per XXX. anys de Theulogia e altres sciencies per ma ventura fui prés en poder del Rey de Granada, è vehént yo molts dels Christians essêr aqui Catîus, è per no saber letra nì la fê dels Christians, è alguns Juheus mercaders è Moros ab ells ajustats, entrar en lo corral de la presò enterrogántlos de la Fê nostra, è no sabênt respôndre, tot die qui un qui altre dels dits Christians, tornâven à la mala secta dels Móros; e vehent yo açô ab la ajuda de Deu, misme en cerquar los libres de la Biblia è dels Profetes* &c. Constat autem rubricis seu capitibus XL. quorum primum: *Del peccât de Adam, è de la creaciô del môn*; postremum: *Quin captaniment feu Lucifer, Satanâs è los altres dimonis qui tenîen la anima de Adâm è dels altres Sancts Pares en lur podêr, quant la anima de Jesu Christ fon vista en los inferns.*

(1) Exemplum Vaticanum: *Aplegui tot aquêst volûm daquêst libre, axi com per demándes açi hò trobarêts. Empero yo dit Religiôs, açi no anomenât, stich en lôc que nom' plau, è hè partit lo meu enteniment en moltes parts, è son ya vêll entorn LXX. anys* &c.

280. V. *Quoddam perpulcrum opus compilatum* per admodum reverendum Episcopum civitatis Giennensis, dum Granatæ in publico carcere esset captivus. Incipit prologus : *Cùm ego præfatus religiosus* &c. Et hoc quidem Barcinone olim editum anno MCDXCII. hodie reperiri in archivo Congregationis, quæ ad promovendam purissimæ Conceptionis B. Mariæ Deiparæ mysterii causam à Philippo IV. Rege nostro ex viris Theologiæ Iurisque scientiæ doctissimis dudum fuit formata, in regia curia, in eiusdem operis anteloquio refertur (1).

281. Volâsse autem anima Petri Nicolai Paschalis è trucidato corpore in cælum dicitur vel anno MCCC. vel MCCCIII. Reliqua eius apud nostros [f] videre lector poterit. Vitam certè peculiari libello descripsit Fr. Petrus à S. Cæcilio Granatensis, huiusmet ordinis Mercenariorum, ut vocant, Reformatus, per Bartholomæum de Lorenzana MDCXXIX. Granatæ editam; atque eo meliùs D. Martinus de Ximena Iurado Toletanæ Ecclesiæ Portionarius, vir industrius ac doctus, in *Annalibus* suis *Ecclesiasticis urbis Giennensis*.

282. Latet adhuc verus auctor *Compendii* cuiusdam *historici*, quod manu exaratum anno MDLXXX. à quodam curioso, qui se antiquum alium codicem unà super quinquaginta chartis sive foliis contentum exscripsisse ait, aliquando vidimus. ANONYMUS icircò à nobis huic loco inseretur, quod scripserit *Sumario de los Reyes de España, desde D. Pelaio hasta D. Enrique el III. compuesto por N. despensero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* (2) Obiit Regina hæc anno huius sæculi LXXXII. Rex autem Henri-

(1) Superius laudata omnia Sancti Petri Paschalis scripta exstant hodieque in Regia Escurialensi Bibliotheca, nimirum : *Expositio XII. versuum Symboli Apostolorum* Hispanicè inscripta : *El Declarante*. Item: *Que Dios es Trinidad*; ac demum : *De las Fadas, agueros horas menguadas* &c. in codice sæculi XIV. *Lit.* P. *Plut. III. n.* 21. ITEM. *Contra Sectam Mahometanam* Hispanicè. Prologus incipit : *Aqui comienza el Prologo que yo Don Pedro Obispo de Jaên romancê á servicio de Dios, y à prò de las animas de los que quisieren leer este y oyr con buena voluntad. E esto fiz seyendo preso en Granada:* pergitque de Christi mysteriis disserens, ab eius salutifera incarnatione, usque ad in cælos ascensionem; ac de Sacra Pentecoste (*Cinquêsma*) : De sacrarum imaginum cultu: De Sancta Trinitate. In eadem Bibliotheca *Lit.* H. *Plut. II. n.* 25. in cuius tractatus fine habetur pia neque inelegans Hispana ad concaptivos apostrophe: *Amigos : Escúsome, que quando esta obra començê, no cuidê de todas las cosas hablar* : : : *Amigos* : *Esforçadvos è avèd consolacion en nuestro Señor Jesu Christo por cuio nombre çufrîs fierros, è carceres, hambre, sed è otras muchas lazerias, è penas, è sosaños* (sannas) *è tribulaciones muchas de muchas maneras* : : : & concludit : *Onde, Amigos, ya vêdes el consejo de nuestro Señor Jesu Christo : Ca como dice el Francês: Bon croyre faz à consil de prodóm*, id est : *Bien sienta, ò bien se cree, consejo de bueno* &c. Videnda de hoc notata nostra ad *Alfonsi Boni-Hominis* versionem Latinam ex Arabico Epistolæ Rabbi Samuelis ad Rabbi Isaac infrà *Lib. IX. cap. V. n.* 250. Ac demum *Biblia parva* de quibus suprà. In Vaticano autem eorum exemplo continuo orationis filo, ac Lemosino item sermone nonnulla alia insunt, quasi ab eodem Auctore profecta, quæ nobis etiam describenda curavimus. Sistimus eorum titulos, in quibus pietatem magis quam historiæ fidem crisimque exactam in Scriptore laudes.

I. Historia de Sanct Látzer com visquê, ne com son reconciliat, è aprês la mort com visquê aprês que son ressucitât, è com morî Bisbe D' Achs de la ciutat de Marsella, è hom morî, è hom es lo seu côrs. *Fol.* 43. *p.* 2.

II. Contemplació del dimêcres Sanct, cóm parlâren Jesu Christ e la Verge Maria gloriosa familiarment de la Passiô de Jesu Christ. *Fol.* 49. *p.* 2.

III. Historia de la Sancta Corona de Jesu Christ, la qual li son posâda lo divéndres sanct sobre lo seu gloriòs câp, e d' on vinguê, ne de que era, ne quês fêu aprês la Passiô. *Fol.* 55.

IV. Historia del Sanct Lâdre appellât Dîmas, lo qual lo jôrn que morî entrâ en Paradis &c. *Fol.* 58. *p.* 2.

V. Historia dels Sancts Ignocêns los quals moriren martyrs per Jesu Christ &c. *Fol* 63.

VI. Açî comênça com ni perquê dix S Iohan Baptiste lo primer Agnus Dei, ni hon ò dix, ni com nos devêm millorar per lo seu dit. *Fol.* 67.

VII. Com Sant Iohan vista la visiô del primer Agnus Dei desitjâba la segona, è còm la vehê, è com contemplâ &c. *Fol.* 69.

VIII. Lo segon Agnus Dei; è com vehé Sant Iohan part de la Passiô, è com son lo sanct baptisme de Jesu Christ. *Fol.* 70.

IX. Lo tercer Agnus Dei, *Fol.* 72. *p.* 2.

X. Lo libre de Gamaliêl lo qual tracta largament de la mort è Passiô de Jesu Christ. Constat XXXI. capitulis á *fol.* 73. *p.* 2. *ad* 97. *p.* 2, quod exempli postremum est. Ximenus *Bibl. Val.* T. I. pag. 9. ulterius eidem tribuit : *Regimen Principum Sæcularium* &c.

Fuerintne autem *Parva* hæc de quibus egimus *Biblia* ab Auctore primum Lemosinè, an communi hodierno Hispanorum idiomate, quod *Castellanum* vocant, conscripta, non facile diiudicare est. Nostro videtur arridere quod Lemosinè scripta fuerint ; cum paulo antè num. scilicet 273. de iisdem loquens dixerit, *potius esse ut ea Valentinus homo*, qualis certe Petrus Paschalis fuit, *Valentina linguâ scripserit, quam exterus aut peregrinus* ; atque in id conspirant terna minimùm (totidem enim hactenus novimus) Lemosina eiusdem operis exempla, atque satis antiqua, nimirum : *Vaticanum*, *Granatense*, & *Escurialense Lit.* L. *Plut. II. n.* 12. quod sub sæculi XIV. medium scriptum omnino fuit. Cui enim bono è communiori & receptissimo Hispanorum sermone, qualis dubio procul Castellanus est, opus in Lemosinum longe contractiorem (licet non parvus ipsi Scriptoris ævo constaret honos) iteratis exemplis propagare, nisi quia Lemosinè primitùs scriptum fuisset?

(2) Exstat eodem titulo in magna Chronicorum Castellæ Sylloge Matritensi apud Antonium de Sancha MDCCLXXXI. à Cl. Eugenio Llaguno Amírola Sancti

[f] Salmeron *Recuerdos historicos*, recuerdo 17. Pedraza *Hist. de Granada* parte 3. cap. 19. Argote *Nobleza de Andaluzia* lib. 2. cap. 38. *Catalogus* MS. *Episcoporum Giennensium*. Altuna in *Chronico Ordin. Sanctiss. Trinit.* part. 1. lib. 4. Figueras Carpi in *Chron.* Ordin. *SS. Trinit.* & in hist. eiusdem, Barthol. Ximenez Paton *Historia de Jaen* cap. 10. & 37. Martinus Ximena in *Annal. Eccles. Giennensibus*, Bilches *Santos de Jaen* part. 1. cap. 50. Quintanadueñas *Santos de Toledo* siglo 14. §. 1. Rus Puerta *Histor. Eccles. de Jaen*. Franciscus de S. Maria *Chronica de la Reforma del Carmen* lib. 4. cap. 8. num. 7. Vargas *Historia Ord. Mercenarior.* lib. 1. cap. 27. Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Eccles. de Jaen* Alcozer *Historia de Toledo* cap. 24.

ricus eius filius successit patri anno nonagesimo. Historiam verò hanc vidisse se penes Didacum de Colmenares historiæ Segoviensis urbis auctorem typis satis antiquis editam asseveravit aliquando nobis D. Iosephus Pellizerius regius chronographus; & habet eam editionem Marchio Mondexarensis Matriti absque notitia loci aut temporis.

283. Adiungam pro colophone huius sæculi **ALPHONSUM DE PAREDES**, qui Ferdinandi Castellæ Infantis, qui nempe in regno Sancii parentis successor fuit anno eiusdem nonagesimo quinto, medicum sese nuncupat in quodam opere, quod in membranis manuscriptum & coloribus variegatum in regia Laurentina bibliotheca adservatur, ita scriptum: *Theatro de la nobleza de las cosas*; hoc est, *Nobilitatis rerum theatrum* (1).

cti Iacobi Equite, atque è Decemviris qui Summo Reip. Constituendæ sive negotiorum Statûs Administro iugiter adstant, primario edita; sed ut ego existimo ad sæculum sequens sive XIV. referendum; cum eius Auctor ad Henricum usque Castellæ Regem huius nominis tertium Ioannis I. & Leonoræ Reginæ, cuius *Œconomus* fuisse dicitur, filium, historiam suam protraxerit.

(1) Hunc *Alfonsum de Paredes* Ferdinandi Castellæ Infantis Medicum suprà Lib. VIII. c. V. n. 189. in Not. laudavimus, ceu operis inscripti EL TESORO è Gallico in Hispanum sermonem interpretem: cuius versioni cum inditum fuisset nomen: *De la nobleza de todas las cosas*, ut ibidem notavimus: vero videtur simile hunc titulum Escurialensi codici cuius Noster hoc loco meminit è minio adscriptum ansam præbuisse effingendo *Nobilitatis rerum Theatro*, quasi diversum fuisset opus ab Hispanica eiusdem Alfonsi versione libri DEL TESORO.

Hæsitans huc refero, Catalanus, Valentinusne, an Gallus Biterrensis fuerit, *Mamfredum Ermengaudum de Bezeys* eximii operis Provinciali seu Lemosino idiomate anno MCCLXXXVIII. scripti auctorem, cui titulus: LO BREVIARI D'AMOR. Exstat in Regia Matritensi in chartaceo magnæ molis codice non longe ab auctoris ævo exarato, qui olim ad Ill. D. Gasparem Galcerandum de Gurrêa Comitem de Guimerà pertinuisse in eodem dicitur, integerque cum esset CLXIV. foliis constitit, nunc IX. ex eiusdem corpore avulsis miserè decurtatus. Est autem meo iudicio plenum bonæ frugis opus, Theologici præsertim argumenti, in quo primum *De arbore seu stemmate & gradibus amoris: De virgine in arbore seu stemmate depicta, cuius corona gestat amorem Dei & proximi: De Sancto Spiritu per amorem procedente ac de Sancta Trinitate & Divina Essentia: De prædestinatione: De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento: De natura Angelica: De triplici Angelorum hierarchia & novem eorum choris: De Angelis malis: De cælo & mundo: De astris & planetis: De cometis: De ventis: De gemmis & lapillis: De diebus & hebdomadis: De arboribus & plantis: De avibus, piscibus, bestiis, reptilibus: De nive, grandine, tonitru, fulmine: De somniis: De natura hominis integra & corrupta: De amore Dei ac proximi: Quare & quomodo amandus Deus: De ordinandis operibus & cogitationibus ad amandum Deum: De signis amoris Dei: De ieiunio: De operibus misericordiæ: De laudibus Dei: De laudibus Beatissimæ Virginis: De prædicatione & oratione: De pœnitentia: De contritione: De memoria passionis Domini nostri Iesu Christi: De pœnis inferni: De die iudicii: De confessione Sacramentali & absolutione: De peccatis: De peccatis Regum, Imperatorum, Ducum, Militum, Advocatorum, Medicorum, Mercatorum* &c. *De ordine amoris Dei ac proximi: De virtutibus Theologicis: De articulis Fidei: De conceptione, nativitate, passione, resurrectione Domini nostri Iesu Christi, eiusque in cælos ascensione: De Spiritu Sancto Apostolis illapso: De secundo Christi iudicis adventu*, plurimisque affinis argumenti aliis: quæ omnia singulatim prorsà oratione tractantur; nisi quod operis initio habetur metrica Divinæ opis imploratio, in qua Auctoris nomen & ætas, fortàssis & patria exprimitur; nam si quis aliunde Biterras eam fuisse me docuerit, non repugnabo. En illam:

En nom de Deu nostre Senyor
Ques fonts e payres d'amor
E es sens comensamen
E sens fi serà hizamên.
E l'escriptura per aysò
L'appella & alpha & hò.
Que es en vera Unitât
E en Persones Trinitât.
Mattfrês ermeniâns de bezeys
Senyor en leys e d'amor serfs.
E no solament d'amor
Mas de tot fizel amador.
En l'any que zom sens falensa
De Iesu Christ mil è CC.
LXXXVIII. sens mays sens meyns
Dementre qu'âls nom fazta
Comencent lo primer dia
De primavera sus l'albôr
Aquest briuiari d'amor
Per declarar las figuras
Del arbre d'amor obscuras
Lo qual ell mezeis compilêt
Aixî com Deu loy ministrêt.

Sequitur Prologus item metricus in quo Auctor *Messier Mattfrês* audit, hac strophe:
Messier Mattfres pus de concêll &c.

CAPUT VII.

An Scriptoribus accensendus sit S. DOMINICUS *ordinis. Prædicatorum auctor. Librum* De corpore Christi, *alterius esse Dominici de Pantaleonibus. Nihil ab hoc diversum probari ex miraculo voluminis de Dominicana confessione ab igne illæsi. Testimonium tamen ex quodam Chronico Latino-Gallico contrarium videri, si fides eius constat. De aliis eidem sanctissimo viro tributis temerè operibus. De* VASCO LOBEIRA *Lusitano, eiusque opere* De Amadîs de Gaula.

284. De sancto DOMINICO Prædicatorum ordinis auctore diu dubitavi, atque etiam nunc dubito, Scriptoribusne accensere debeam: confessorum quidem solem, & qui suffecisset solus nostrarum lucubrationum tenebras fulgore suo dispellere. Sed proposito insistendum est, non

Al-

non verò aliud agendum. Liber enim quidam Sancti Dominici præ se nomen ferens, *De corpore Christi*, falsò ei suppositus communiter vel inter suos existimatur; cùm Dominicum alium, de Pantaleonibus cognominatum, auctorem habeat. Ita vir doctissimus Thomas de Malvenda libro *De paradiso* cap. 60. & cum aliis Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num. 215. & in *Diptychis Marianis* parte 2. puncto 2. n. 19. post antiquiores Bartholomæum Pisanum [g] at-

[g] In opusc. *De univers. corrupt. gen. humani* part. 6. cap. 6.

Alterum huius operis exemplum sæculo ut videtur XIV. exaratum exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. S. Plut. I. n.* 3. metricum tamen, cuius Auctor *Fratrem Manfredum* (Fraires Matfrês) se vocat *ex Minorum Ordine*. Rubricæ eædem atque in prosaico opere dimetris versibus expressæ in hunc modum:

Del nom de MARIA,
& per chê Nostra
Dona hác nom
MARIA

Maria vol dir sens dubitár
Aitán com estela de mar.
Et es nominada veramén
Estela mout propriamén.
Car si com la estela guida
En lo gran mar desta vida
Tots los navilis que en mar són
Escuits en lo mar d' aquest món
La Verges santa Maria
De tot home qui sî fia
E qui fizelment la servîs
Adutz al port del Paradîs.

(id est)

Del nombre de MARIA,
y porquê Nuestra Señora huvo nombre
MARIA

Maria quiere decir sin dudar
Otrotanto como estrella del mar,
Y es llamada verdaderamente
Estrella muy propriamente.
Porque assi como la estrella guia
En el gran mar de esta vida,
Todos los barcos que navegan
Solos en el mar de este mundo.
La Virgen Santa Maria
A todo el que (en ella) se confia,
Y que fielmente la sirve
Conduce al puerto del Paraiso.

Quæ in antiquiore Regiæ Bibliothecæ codice frustra quæsivi metricè scripta; sed habentur soluta oratione in eandem sententiam ac totidem fere verbis expressa, fol. scilicet LXXVIII. pag. 1. quo loco de mysteriis Beatissimæ Mariæ Virginis agens, ait:

Del nom de Madona Santa Maria.
Per quê hâc nom axî

Maria vol aytán dir com estela de mar: & es nomenada propriament estêla per aytal significança. Car axi com la estêla guia en la gran mar les naus êls altres uexêlls qui van en la mar: axi Madôna Santa Maria guia tots nosáltres en aquesta gran mar d' aquêst mon. E tots aquells que en ella se fien ê lealment la serueixen adû á bon port ço es al glorios port de Paradîs: prorsus ut dubítari nequeat idem utrumque & metricum & prosaicum opus, atque unius Manfredi esse. Fueritnè autem hic Biterrensis Gallùs, quod Milloto placuit *Hist. Literair. des Trobadours T. III. Ed. Paris.* 1774 *p.* 418. an nostras Hispanus, Catalanus scilicet aut Valentinus, incertum mihi est. Et quidem prosaica nominis Beatissimæ Virginis Mariæ ratió atque expositio, quam in antiquiore Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice exstare diximus, Catalanæ aut Valentinæ dialecti omnino est, ne minimum quidem Provincialitatis, ut ita loquamur, vestigium aut saporem retinens. Præterea codicem de quo agimus Valentiæ nostræ asservatum, ibique coemtum fuisse docent eiusdem verba in extremo folio pag. 2. nimirum: *Emi hunc librum die veneris XI. Octobris anno MCCCCXXVI. in civitate Valentiæ á .... Estacionario, die prædicta, & fuit præsens .... venditor & dominus dicti libri præsentibus pro testibus Petro Castêlls Petro ...... & aliis in multitudine copiosa.* Exstat huius operis exemplum aliud metricum in Bibliotheca MStorum. Regis Angliæ Davîdis Caslei Londini MDCCXXXIV. edita, *pag.* 297. *sub n.* 19. *C.* I.° *Frayres Matfrês. Lo Breviari d' Amors: un poeme vieil escript l' an* 1288. *Fol.* 1. Sunt ibidem eiusdem Manfredi minora alia, nimirum: II.° *La pîstola que tramês Frayres Matfrês frayres Mendres en vers. Fol* 242. III.° *Salve Regina en Româns. Fol.* 243. IV.° *Del pecat d' Adam. Fol.* 244. *p.* 2. Huius Manfredi nec Lucas Wadingus. neque Ioannes à Sancto Antonio Bibliographi Ordinis Minorum videntur meminisse.

Nec minus quam de Manfredo hæsitans, huc refero *Ioannem de Valentia* Alfonsi Regis Castellæ (X. an. XI. incertum) Medicum, cuius *Tractatus De concordantia Legis* exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 409. *in cod. sæc. XIV. n.* 3360. eumque *Frater Gundisalvus Episcopus Gadicensis Præceptor Henrici Regis Castellæ* ex Hispano idiomate in Latinum transtulisse dicitur. ITEM *Guillelmum de Aragonia* libri *De prognosticationibus somniorum* auctorem. In eadem Regis Galliarum Bibliotheca *T. IV. pag.* 365. *in cod. sæc. XIV. n.* 7486. ITEM. *Ioannem Burgensem* Monachum Benedictinum, qui Gesnero teste, *in eo*, scripsit *Anglorum Annales*, & floruisse dicitur circa annum MCC. ITEM *Laurentium à Cárceres* (*f. Cázeres*) Lusitanum, quem nonnulla carmine scripsisse perhibet Gyraldus apud Gesnerum, *in eo.* ITEM *Petrum Garsiam de Xátiva* laudatum in Chrysopraso Ioannis Ekchii inter Scriptores Theologicos, apud eundem Gesnerum. ITEM *Prudentium Columbam* (Lemosinis *Prudêns Colóma*) Valentinum aut Catalanum: cuius exstant Epigrammata varia tetrastica: *De Adamo & Eva: De diluvio: De Arca: De Abrahamo: De Iosepho* (casto): *De Moyse: Samsone: Davide,* ac de Veteribus Patribus usque ad Christi adventum. In Escurialensi *Lit.* S. *Plut. III. sub. n.* 16. atque in Montis Casini, apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. p.* 204. *col.* 2. *lit.* A. ITEM *Guillelmum Raymundi de Moncada*, Militem, Artium Doctorem, Interpretem ex Arabico libri *Surathîl Hagi Mahumeti*, quam versionem Frederico Urbini Duci S. R. E. Vexillifero nuncupatam ferunt. *In Galliarum Regis *T. III. p.* 446. *cod.* 3671. ITEM. *Magistrum Martinum Hispanum* Physicum Auctorem libri *De Geomantia*. In Bodleiana *Class. XVI. Henr. Savillii p.* 316. *col.* 2. *cod.* 6714. ITEM. *Robertum Cordubensem*, cuius exstant *Commentaria in Priscianum;*

atque eo antiquiorem Ioannem de Turrecremata [h]. Quare huius operis in commemoratione sancti Patris nulla fit mentio, neque ab Theoderico de Apoldia, Vincentio Bellovacensi, S. Antonino, antiquis; neque à recentioribus scriptorum compilatoribus, Antonio Senensi, Michaele Pio, Razzio, Fernandio & aliis: qui è contrario laudatum *De corpore Christi* opusculum Dominico de Pantaleonibus constanter adscribunt. Pro adversa parte adduci solent S. Dominico id attribuentes, atque ex eo libro, tamquam viri huius sit sanctissimi testimonium quoddam pro illibata Virginis Mariæ Conceptione laudantes, non unus aut alter [i] qui adhæsisse huic piæ iamque hoc nostro tempore insigniter ab Ecclesia adprobatæ sententiæ, Dominicum ordinis ab ea discedentis Patriarcham si confirmâssent, non levis momenti rem ab se confectam existimavere. Sed quia ingentem eorum numerum collegit Petrus Alva & Astorga in *Militia* sua *Conceptionis*: age videamus, constetne iis omnino fides.

[h] *De Concept. B. V. Mariæ.*

[i] Pelbertus de Temesuar in *Stellarii B. Virgin.* part. 1. art. ult. Bernardin. à Busto *Marialis* serm. 5. Hilaretus nescio quis serm. *De Conceptione*, Coccius lib. 3. *Thesauri*. Canisius *De Beatiss. Virg. Maria* lib. 1. cap. 7. Salmeron *In epist. ad Rom.* 5. disp. 52. Suarez in 3. part. q. 27. disp. 3. sect. 7. Vasquez disp. 117. Galatinus lib. 7. *De arcanis* cap. 5. Cucarus in *Elucidario*, Helmesius serm. 7. *De Conceptione*. Quos omnes laudat Pet. Oxeda. Informacion *Eccles. en defensa de la limpia Concepcion* fundam. 1.

285. Sed antequam eò ingrediamur, animadversione opus est, è miraculo quod omnes sciunt probati & approbati per ignis purgationem, ad instar canonicæ, libelli Fidei quam tuebatur & prædicabat adversus Albigenses Dominicus: non statim, immo pessimè colligi hunc eundem esse cum libro, in quem inquirimus, *De corpore Christi* eidem attributo. In quo hallucinatur, aut confundit sponte rem paralogismo usus, *Militiæ* auctor. Quamvis enim nonnulla esset pars Albigensium insaniæ circa Eucharistiam error, pleræque aliæ partes non debuerunt, in libro *Fidei* per Dominicum exhibito hæreticis, sub eo tantùm *De corpore Christi* titulo comprehendi, vel potiùs taceri. Hunc enim illum fuisse librum, in quo patratum fuit ignis miraculum, huius partis assertores palam affirmant. Miraculum sanè referunt maior eorum pars, qui ab Alva coacervantur; sed non ideo, ut S. Dominici esse *De corpore Christi* librum contestarentur, coacervari debuerunt. Ecce enim Theodericus de Apoldia, S. Dominici ferè æqualis, qui Vitam eius circa annum MCCLXXXVIII. ex legendis fideliter scriptis Iordani Magistri Generalis secundi, Constantini, Humberti Magistri Generalis quinti, Gerardique Provincialis Theutoniæ formavit, exstatque apud Surium v. die Augusti lib. 1. cap. 6. hæc ait: *Permulti quoque catholici libellos conscribebant in Fidei defensionem. Scripsit quoque B. Dominicus librum Fidei suæ sacris auctoritatibus & divinis rationibus munitum, qui etiam præ ceteris approbatus, ab omnibus receptus fuit. Idemque ad confutandam hæreticam falsitatem, & catholicæ Fidei confirmandam veritatem, post longam disputationem apud fanum Iovis habitam, cum libello cuiusdam hæretici in ignem coniectus est.* Iterumque in cap. 9. repetitum ut videtur enarrans miraculum, *S. Dominicus quædam Fidei documenta scripsit in chartula, tradiditque eam hæretico* &c.

286. Quæ quidem libentiùs profero, quia Theodericus ipse auctor in epistola ad Nicolaum Magistrum ordinis, se ex prædictis patribus, non modò sententiam, sed plerumque verba de verbo posuisse inquit. Nec ulteriùs aliquid Petrus Vallisarnensis *Hist. Albigensium* auctor, cap. 7. Vincentius

num; ac *De barbarismo & Solœcismo*. In Vaticana Urbinatensi *cod.* 298. ITEM *Petrum de la Cavalleria* Iurisconsultum auctorem tractatus inscripti *Zelus Christi*. In ead. Vaticana Urbinatensi *n.* 536. & in Galliarum Regis, *T. III. p.* 409. *cod.* 3362. sub titulo: *Petri Cavallaniani Tarraconensis Cæsaraugustani adversus Iudæos & Saracenos, liber: De fide* in Christum. ITEM *Tobiam Berengarium* Cæsaraugustanum Carmelitam qui circa annum MCCXC. scripsit *Commentaria in sacram Scripturam*, teste Ludovico Iacobo à S. Carolo *in Biblioth. Carmelit.* MS. apud Fabric. *med. & inf. T. I. p.* 214. Ac demum ut mittamus alios qui sub huius XIII. sæculi exitum, aut sub initium sequentis nonnulla elucubrâsse videntur, *Ioannem Davilam de Roa* Priorem Sancti Ioannis de Chavero Can. Reg. Sancti Augustini cuius exstat in Vaticana Christinæ Suecorum Reginæ *cod.* 472. Tractatus *De personali prædicatione Sancti Iacobi Apostoli in Hispania*.

QUIBUS subdere hic placuit è D. Iosephi Rodriguezii de Castro Bibliotheca Hispano-Hebraica Iudæorum nomina, qui hoc sæculo XIII. scriptis inclaruerunt, nimirum *R. Ioannem* Gerundensem: *R. Iosephum Ben Caspi* Barcinonensem: *R. Iacobum Ben Samson Antoli* Granatensem: *R. Iehudam Mosca* Iuniorem, *R. Iehudam Ben Moséh Hacohén*, & *R. Çag de Suiurmença* Toletanum, quorum nos in Alfonso X. meminimus: *R. Isaacum Ben Said* Toletanum: *R. Bechai Bar Ioseph* Cæsaraugustanum: *R. Isaacum Aben Latif*, incertum cuiatem: *R. Moseh Ben. R. Iacob Mikozzi* Toletanum: *R. Perez Ben R. Isaac Hacohén* Gerundensem: *R. Abraham Ben R. Iehuda* Barcinonensem: *R. Zarachia Sephardí*, id est *Hispanum*, incertùm cuius Loci: *R. Gerson Ben Scelomóh* Catalanum: *R. Scelomóh Ben Abraham Ben Adéret* Barcinonensem, vulgo dictum *Arisba*: *R. Beehai Hadaiian Ben Aschér Michalaio* Germanum origine, Toleti tamen incolam: *R. Iedahia Hapenniní* (id est, *Margarit*) *Ben Abraham Bardaxí* Barcinonensem: *R. Ioseph Ben Iachiia* Barcinonensem, ut vulgo existimatur: *R. Isaac Israeli Ben Ioseph* vulgo *Ruiví* Toletanum: *R. Moseh Ben Schem Tóu* Legionensem: *R. Chaim Bar Schemuel* Tutelensem: *R. Abnér* Burgensem: quorum scripta apud eundem D. Rodriguezium videnda. Atque his addendus indictus Ipsi *Bonastruchus de Porta* qui ad annum Christi MCCLXV librum impudentissimum adversus Fidei Christianæ dogmata scripsisse perhibetur à Diago, *Hist. Comit. Barcinon. lib. III. cap. XI. fol.* 287. *p.* 2.

tius Vellovacensis, S. Antoninus, Iacobus de Voragine, qui non librum, sed *cedulam* appellavit, cap. 108. *legendæ Sanctorum*, quomodo & Petrus Episcopus Equilinus lib. 7. *catalogi* cap. 22. Surius, Lipomanus, Possevinus, aliique ab Alva collecti; atque in genere omnes hi, quos pius in sacratissimum hoc magnæ Matris mysterium non sic præoccupaverat affectus, ut iudicio ad censendum de emendicatis undique antiquorum testimoniis pro eo adductis defæcato ac libero renuntiâsse videntur. Si excipias tamen auctorem cuiusdam Chronici anonymum, cuius mentio legitur in Francisci Martini Carmelitæ compendio *De immaculata Conceptione*, quod cum aliis publicavit eiusdem argumenti Petrus Alva laudatus. Huius verba dabimus, quamvis multa sint, ne quod pro sancti Dominici partibus, ac sanctissimi mysterii Dominicana confessione militare videtur, subticentes reprehendamur. *Unde legitur* (ait) *in quadam Chronica Regis Franciæ, quam venerabilis quidam Magister in sacra pagina, vocatus Magister Ioannes Gollen, ordinis B. M. Dei genitricis de Monte Carmelo transtulit de Latino in Gallicum ad requisitionem Regis Franciæ Caroli, quàm Chronicam aliàs ego audivi dum scholaris fui in dicto studio, in sermone, quem dictus Magister fecit ad clerum, in domo fratrum Minorum anno Domini MCCCLXIV.*

287. Sequuntur verba ipsa Chronici, quibus ait Albigensium quendam errorem fuisse, Deiparam Virginem culpa originali maculatam, ideoque ex ea nasci non potuisse qui mundum fuisset redemturus; itemque alterum errorem, hostiam consecratam non continere verum Christi corpus. Sanctum autem Dominicum venisse de partibus Hispaniæ, qui ordinem Prædicatorum incœpit, fecisseque *quendam librum* De corpore Christi, *in quo ostendit quòd hostia consecrata continebat verum corpus Christi, illius qui redemit genus humanum.* Adiungitque: *Et dicebat contra eos, quòd Christus natus est ex Virgine immaculata.* Narratque inde miraculum coniecti & illæsi ab igne voluminis. Hæc Franciscus Martini.

288. Solet etiam eidem sancto Patriarchæ tribui *Postilla super epistolas S. Pauli Apostoli* ex Romanis prælectionibus, atque etiam ex Bononiensibus super alias epistolas canonicas, & Psalterium. Evangelium his adiungunt Matthæi, & specialem super illa capitis octavi verba: *Abeunte Iesu in naviculam* &c. *lucubrationem: in qua omnia ad navem necessaria pulcrè moralizavit*, Senensis ait: quem alii exscripserunt. Nullus verò aut vidit manuscriptos codices, aut de loco monet, in quo visi ab aliis, aut videri possunt. Vix autem est ut doctissimi & sanctissimi parentis lucubrationes tam viles apud suos fuerint, ut nemo hactenus, si minus ediderit, servari tamen has veneratione magna hoc vel illo bibliothecarum Dominicanarum aut aliarum angulo nondum admonuerit.

289. Vereor igitur ne ista eiusdem commatis sint cum his quas Alphonsus Cicarellus, impostorum coryphæus ille, quem vir clariss. Leo Allatius integro opusculo descripsit vivis coloribus exprimens, Dominico attribuit, Homilias tres, videlicet *De gratia Dei*, ac totidem *De ineffabili Trinitate*, quas penes se habere planus alebat.

290. Diversum quidem est, suoque, idest magno, pretio habendum, nec tamen Dominici adscribendum calamo, quòd cinnus quidam sermonum inter opera B. Alani de Rupe legatur, editus cum ea commendatione, ut revelati dicantur priùs beato nostro Patriarchæ, quos ad concionem diceret, iidemque postea laudato Alano.

291. Sub Dionysio Portugalliæ Rege, qui exeunte hoc sæculo vivebat, floruisse dicitur VASCUS LOBEIRA Lusitanus, Portuensis, primus auctor, ut fama est, prosaici poëmatis, seu fabulosæ historiæ *de Amadîs de Gaula*, à qua ceteræ huiusmodi tamquam surculi prodiere. Huius autographum Lusitanum exstare penes Dynastas Aveirenses notatum inveni in quadam notula, quæ post Antonii Ferreiræ Lusitani poetæ opera edita est: qui Ferreira duo epigrammata (*sonetos* vocant) composuit in laudem Lobeiræ, eodem stilo antiquo usus, quo ipse scripsit, scilicet *sonetos* XXXV. & XXXVI. Confirmat Antonius Augustinus, Latinis Andreæ Schoti verbis, qui *Dialogos* eius eâ lingua interpretatus fuit, loquens: *Quarum fabularum primum fuisse auctorem Vascum Lobeiram Lusitani iactant.* Plura nos de his Amadisii fabulis altera Bibliothecæ parte inter Anonymos (1).

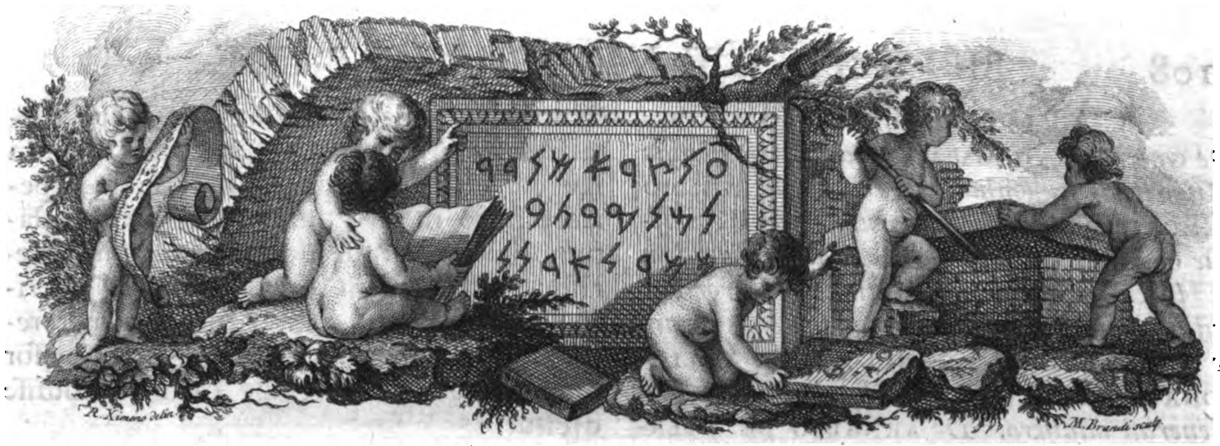
(1) Excidisse videtur Nostro *Amadisii fabularum* mentio inter Scriptores Anonymos; eam certè non reperi.

LIBET sub postremi omnium Libri VIII. huius Bibliothecæ capitis finem Poetarum quos Provinciales & *Trobadores* vulgus appellat; necnon Hispanorum, seu Castellanorum, præcipuè qui circa annum Christi MCCC. (quo maximè tempore hoc studium floruit, atque in Regum deliciis fuit), aut non longe ab eo clari ha-

habiti sunt, syllabum attexere è Marchionis Sanct-Iulianensis, Antonii Basteri, M. Milloti, Fratris Martini Sarmienti, D. Thomæ Antonii Sanchezii & aliorum commentariis; quamvis nonnullorum iam meminerimus, & Recentiorum peculiaris inferius mentio suis locis habenda sit. Et quidem post *Alfonsos* II. Aragoniæ, ac X. Castellæ, & *Thibaudum* Navarræ Reges, *Guillermi Berghedani* Catalani, meminère Marchio Sanct-Iulianensis, *Epist. ad Comestab. Portugall.* & D. Sanchezius, *in Not.* Basterus, *Crusc. Prov.* & Millotus, *Hist. des Troubadours*; atque idem Marchio in prælaudata Epistola meminit *Pauli de Benliure* Catalani: *Petri March Senioris*: *Georgii de Sancto Georgio*: *Iacobi Febrerii*, & *Ausiæ March* Valentinorum. *Ioannis Laurentii Seguræ de Astorga* auctoris, uti apparet, *Poematis Alexandri M.* D. Sanchezius *T. III. Syllog. Poem. pag. XIV. n.* 19... *Anonymi Hispani* Poetæ opus, qui Alfonsi XI. historiam dimetro scripsit carmine, servatur in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* L. *Plut. III. n.* 9. & quidem in sæculi XIV. codice; itemque in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Hispalensis *Lit.* AA. *tab.* 144. *n.* 39... *Iacobi March* Valentini *Lo libre de Concordances & de rimes* &c. testante Eod. D. Sanchezio ap. Cl. Cerdanum Ricum *Not. ad Gasp. Ægid. Polum pag.* 294... Præterea *Auctoris* sive *Interpretis Hispani* Poematis inscripti *Los votos del Pavón*, meminere Marchio Sanct-Iulianensis & D. Sanchezius; atque item *Ioannis Ruizii* Archipresbyteri de Hita, & *Petri Lupi de Ayala* Castellanorum; ac *Dionysii Portugalliæ Regis*... Item: *Ioannis Suarezii de Pavia* Lusitani: *Ioannis Gonzalezii de Sanabria*, incertum cuiatis: *Vasci Perezii de Camoës* Gallaici: *Ferdinandi Casquicii* Gallaici aut Lusitani: *Matthiæ*, qui vulgo *Macias* audit: *Petri Gonzalezii de Mendoza*: *Rabbini Sanctii de Carrione*: *Alfonsi Gonzalezii de Castro*: *Archidiaconi de Toro*: *Garsiæ Ferdinandi de Gerena*: *Alfonsi Alvari de Illescas*: *Ferdinandi Sanchezii*: *Petri Velesii Guevaræ*: *Ferdinandi Perezii Gusmani*: *Federici de Castro* Ducis Arjonæ: *Ferdinandi Rodriguezii Portocarreri*: *Ioannis Gayosi*: *Alfonsi Gayosi de Moràna*; ac demum *Ferdinandi Emmanuelis Landi* Castellanorum; quibus adiungi potest *Franciscus Lopezius de Villalobos* auctor Operis *Summario de la Medicina* versibus trimetris hexametris Salmanticæ MCCCCXCVIII. editi fol. Præterea idem Sanct-Iulianensis Marchio in *Proverbiorum prologo*, atque item Millotus meminere *Raymundi Vitalis de Besadúc & Ioffredi de Foxá* Catalanorum; necnon *Berengarii de Noya* * Balearici Maioricensis, quem Noster infrà *in Scriptor. incert. temp.* Gallæcum fuisse coniicit è cognomine eius regni Oppido; Marchio tamen Sanct-Iulianensis in MS. Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, quem ad manum habemus diserte Balearem Maioricensem nominat: EL MALLORQUÍ, pro qua voce in exemplis editis irrepsit: EL MAYORAL. Basterus, prætera & Millotus meminere *Arnaldi Cataláns*: *Berengarii de Palasól*: *Comitum Emporiarum*, ac *Provinciæ*: *Hugonis de Mataplana* Catalanorum. Basterus unus, *Bernardi de Ventadour*: *Guillelmi de Cabestány*: *Raymundi Montanèrii* ex eodem Principatu: item *Molæ* cognomento *Catalani*: *Raymundi Lulli* Balearici: *Iacobi Roigii* Valentini. Millotus *Pontii Barbæ* quem subditum Regis Aragoniæ vocat: *Hugonis d' Escùre*: *Giraldi Cabreræ*: *Guillelmi de Mur*: *Cerverini de Girona*: *Petri Hispani* Catalanorum; atque Inter incognitos, *Ermengaudi de Beziers*, quem à cognomento Biterrensem facit. Martinus Sarmientus *Roderici Cotæ* Toletani: *Caroli Vianæ Principis*: *Ioannis II. Regis Castellæ*: *Gomezii Manrici*: *Ioannis Ixar de Aragonia*: *Didaci de Sancto Petro*: *Ioannis Roderici del Padrón*: *Ferdinandi Gomez de Ciudad Real*: *Roderici de Valdepeñas*: *Nicolai de los Romances* & aliorum quorum Poematia exstant in vetustis Hispaniæ Cantionariis. His autem adnumerandi quos primus in lucem protulit D. Sanchezius *Syllog. Poem. Castellanor. ante annum sesquimilesimum*, nimirum *Auctor Poematis del Cid*: *Gundisalvus de Berceo* eiusque encomiastes ἄδηλος; necnon *Ioannes Laur. de Segura* cuius antea meminimus. Item *Georgius del Rey* Valentinus, cuius meminere Gaspar Ægidius Polus, *Diana Enamor. Canto del Turia p.* 153. & Ioannes Andresius *Orig. è progressi d' ogni Letterat. T. II. p.* 117. *Andreas Febrerius* qui se perpetuo Alfonsi Aragoniæ Regis *Algutzirum* vocat, tresque Dantis Aligheri comœdias in Lemosinum sermonem metrice transtulit, in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* L. *Plut. II. n.* 18. superstites. *Ludovicus de Averçó* Barcinonensis Poeta, metrici ex parte operis auctor Lemosinè inscripti EL TORCIMANY (id est Trugimánus, sive Interpres) *del Gay Sabér*, itidem in Escurialensi Bibliotheca servati, *Lit.* M. *Plut. I. n.* 3... *Mosen Aganus de Tarrega* Poeta Lemosinus Hexaemeri Sacri, seu *De opere sex dierum* Scriptor parensque: cuius operis Hispana item metrica versio habetur in eadem Bibliotheca *Lit.* L. *Plut. II. sub n.* 6. *Frater Ennecus Mendoza* ex Ordine Minorum *Vitæ Christi* dimetris decastichis scriptæ auctor, ibidem *Lit.* K. *Plut. III. n.* 7... *Anonymus Hispanus* Lemosinus qui Apollonii Regis historiam versibus pentadecasyllabis; item S. Mariæ Ægyptiacæ vitam, & alia metrice scripsit, in eadem Bibliotheca *Lit.* K. *Plut. III. n.* 4. ut mittamus alios in quos olim MSS. Catalogos prælegentes incidimus atque in adversaria nostra retulimus, quæ nunc relegere non vacat; atque hoc de quo agimus ævo recentiores; succurrunt tamen interea quæ de Ferdinando III. Castellæ & Legionis Rege cognomento *Sancto* Alfonsus Sapiens eius filius in libro *Setenario* hactenus inedito memoriæ prodidit: *Pagabase* (inquit) *de hombres cantadores: sabiendolo bien fazer. Et otrosy pagandose de omes de Corte que sabien bien de trobar & cantar*. Vid. Steph. Terrerus *Palæogr. Hisp. pag.* 89. *seq.*

* Cl. Mart. Sarmiento. *Berengarium de Troya* nominat. *Mem. para la Histor. de la Poesia T. I. pag.* 348. *n.* 768.

BI-

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER NONUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUARTI SÆCULI.

PRÆLOQUIUM.

VIAM huic libro ex more nostro munitam ne desideret lector chronographiæ amans, Regum ordinem damus, qui hoc toto, cui nunc insistimus, sæculo, rebus nostris præfuere. Degebat nempe anno MCCC. adhuc in vivis Ferdinandus Castellæ ac Legionis Rex quartus, qui vitâ functus anno MCCCXII. successorem habuit Alphonsum XI. aliis XII. eorum postremum, qui fatali hoc illustrium gestarum rerum nomine (& quare nunc iam desueto?) appellati sunt. Huic annò quinquagesimo Petrus filius successit, vulgo *Crudelis* dictus, qui occisus anno sexagesimo nono ab Henrico fratre, vacuum ei regnum reliquit. Henrici sceptrum suscepit septuagesimo nono Ioannes filius, huius nominis primus, qui ex equo præcipitatus anno huiusmet sæculi nonagesimo infeliciter obiit. Cuius filius Henricus III. cognominatus *Infirmus*, usque ad sequentis septimum vitam prorogavit.

2. Aragoniæ autem regnum Iacobus, sive Iaimes secundus, superioris etiam sæculi Rex, deinde ab anno MCCCXXVII. Alfonsus IV. *Pius*, Iacobi filius: ab anno XXXVI. Petrus IV. Alphonsi filius cognomento *Cæremoniosus*: ab anno octogesimo tertio Ioannes I. Petri filius; eoque improli decedente anno nonagesimo tertio, Martinus eius frater germanus, tenuere.

3. Res verò Portugalliæ, quæ penes Dionysium iam diu fuerant, ineunte hoc sæculo, anno eiusdem XXV. ad Alphonsum IV. filium transierunt; hinc autem ad Petrum filium anno quinquagesimo septimo: cuius vices Ferdinandus ab eo natus, anno septimo super sexagesimum suscepit. At hoc diem suum anno MCCCLXXXIII. obeunte, cùm iure successionis Ioannes primus Castellæ Rex propter Beatricem coniugem Ferdinandi filiam niteretur: Lusitani externi Regis odio magis quàm iure aliquo, Ioannem Ferdinandi prædicti Regis fratrem ex illegitimo toro natum regno imposuere, qui sæculum absolvit.

4. Quartum denique Hispaniæ regnum, Navarræ scilicet, Philippus Pulcer Franciæ Rex Ioannæ uxoris suæ nomine, cùm quartum decimum hocce incœpit sæculum, tenebat: qui anno eius quinto Ludovicum Utinum ex eo matrimonio natum huic regno præfecit, qui Rex etiam Francorum fuit. Ioannes paucorum dierum post patrem Rex, Philippum patruum cognomento *Longum* anno decimo quinto; hic autem Carolum Pulcrum fratrem anno vicesimo primo, Galliarum quoque Reges, successores sortiti sunt. Carolo autem orbo Ioanna successit, Ludovici Utini filia, cum coniuge Philippo Ebroïcensi Comite, qui *Nobilis* vulgari cognomento audiit. Hos excepit Carolus alter eorum filius, MCCCXLIX. atque hunc Carolus III. *Nobilis* appellatus, anno MCCCLXXXVI.

CAPUT PRIMUM.

De GUNDISALVO HISPANO *Ioannis Wallensis Minoritæ testimonium. De* IOANNE ÆGIDIO ZAMORENSI *eiusdem Minorum ordinis, eiusque operibus adhuc ineditis, dignis quidem ut lucem videant, quantumvis erroribus quibusdam historicis & geographicis ex parte deformibus. De* GUNDISALVO A VALLEBONA, *sive* VALBOA, *eorumdem Minorum Generali ministro. De* ARNALDO DE VILLANOVA. *Hispanis an Gallis sit accensendus. Multa huius in literis existimatio; errores tamen quosdam eius in religionis re Eymericum taxavisse. Clementis Papæ V. laus ei tributa. Variæ de eo censiones. Doctissimum fuisse in re chimica ac medica. De prædictione finis sæculi quæ ei imputatur, quæ aliis passiva præsumtio. Recensentur eiusdem Arnaldi opera.*

5. OCCURRIT ante alios sæculi huius æquales, si non antiquior est, GUNDISALVUS quidam, quem à natione HISPANUM ut moris fuit appellatum, laudatumque simul reperio apud Ioannis Wallensis Franciscani Florilegium *De vita & dictis illustrium philosophorum*: quod ex latebris bibliothecarum Lucas Wadingus anno MDCLXV. in lucem produxit. *Huic ultimæ diffinitioni* (ait par. 1. cap. 1.) *addit Gundisalvus in libro De ortu scientiarum* &c. ubi ad oram libri notatum Wadingus voluit Gundisalvum Hispanum scripsisse *De divisione philosophiæ*, ac *De anima*; & libros *De cœlo & mundo* ex Arabico in Latinum transtulisse. Librum eius *De anima* citat idem Wallensis in laudato Florilegio, seu Breviloquio *De sapientia Sanctorum* cap. 1. num. 2. Quem Wallensem novimus circa annum MCCC. floruisse, nec ab eo Gundisalvum dividimus (1).

6. Per hæc eadem tempora in vivis fuisse alterum GUNDISALVUM Diœcesis Conchensis, qui Nicolao cuidam Calabro dictavit librum *Virginale* vocatum, errorum & hæresum plenum, qui damnatus fuit ab Aragoniæ Inquisitoribus, ex Nicolai Eymerici *Directorio* [k] constat.

[k] 2. parte quæst. 11. & quæst. 28.

7. IOANNES ÆGIDIUS ZAMORENSIS ad principium huius sæculi referendus esse videtur, qui floruisse etiam dicitur post annum MCCC. in bibliotheca Scriptorum ordinis Minorum Lucæ Wadingi. Franciscanus hic instituto ex provincia S. Iacobi, Zamorensis autem patriâ, in eam doctrinæ civilisque conversationis atque pietatis famam pervenit apud sapientissimum Regem Castellæ Alphonsum, quem superiore libro meritis iam laudibus cumulatum dimisimus: ut ad gubernandam, literisque instruendam Sancii principis pueritiam accerseri ab eo inter tot unus mereretur. Qui Sancius deinde parentis successor præceptorem suum valdè carum habuisse dicitur.

8. Variâ Ægidius literaturâ conspicuus ad posteros venire conatus est; quodam tamen fato adversante, aut incuriæ ac ruditati istius sæculi suffragium subtrahentibus typis quos ei proximum inde sæculum in Germania invenit: laboriosissimæ lucubrationes, longissimæ quidem vitæ fructus, latebris suis infeliciter addictæ & à paucis visæ, lucem adhuc desiderant, & à sodalibus Francisci asseclis optimo quidem iure flagitant. Has septem non minùs atque his grandibus, contentas membranaceis voluminibus, asservari Zamoræ in monasterii Franciscanorum bibliotheca plures referunt [l]: quæ volumina vulgò sodales ab auctoris nomine *los Egidios* appellant. Varia hæc continere doctrinæ multiplicis documenta Ioannes Turrecremata olim nos monuit; nam dum *De conceptione Deiparæ Virginis* ad Concilium Basileense tractatum dirigeret, eosque auctores enumeraret qui pro ea parte quam is tuebatur, stitissent: *item* (ait parte 6. cap. 32.) *ad idem est eiusdem ordinis Pater Frater Ægidius Zamorensis Hispanus, qui iuxta ordinem alphabeti mira scripsit, tam de Chronicis, quàm de doctrinalibus, quàm etiam de moralibus: cuius verba informia* (*licèt propter distantiam à Basilea ubi hæc scribuntur ad insignem civitatem istam Zamorensem in regno Castellæ, ubi eius libri habentur, non sint mihi ad manum*)*: sententia tamen eius certa est in Summa sua in cap. De Maria* &c. In his septem voluminibus sequentia leguntur:

[l] Higuera in *Hist. Tolet.* MS. lib. 14. cap. 8. epistola quædam ex Zamora ad Rodericum Carum missa, quam vidimus. Wadingus *De Scriptoribus Franciscanis.*

9. *Archivum*, aliàs *Armarium scripturarum*. Utrâque enim inscriptione auctor utitur in altero quod mox laudabimus opere *De præconiis Hispaniæ. In eo* (ait Wadingus) *optima quæque eruditionis Ecclesiasticæ argumenta ad præcipua capita reduxit.* Huius libri testimonio bis utitur Alphonsus Spina in *Fortalitii Fidei* lib. 3. [m] *Archivum* quoque eum appellans, quem alibi *Arcanum*, per errorem ut videtur edi-

[m] Fol. 219. col. 4. & fol. 185. col. 4.

(1) Putaverim hunc Gundisalvum *Ioannem Gundisalvi* esse, qui cum *Salomone* quodam ex Arabico in Latinum quatuor Physicorum Avicenæ (f. Aristotelis) libros transtulisse dicitur; & solus, qui inscribuntur *De cælo & mundo.* Exstat utrumque opus in Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbini, num 186. ut nos olim in excerptis è Vaticanis Indicibus.

editionis, nuncupavit: uti & refert *Chronici Hispaniæ* cap.4. Ioannes Vasæus.

10. *De præconiis Hispaniæ.* Cuius exemplum vidimus in libro quodam Martini Vazquez Siruelæ Portionarii Ecclesiæ Hispalensis, viri eruditissimi. Unde hìc aliqua dabimus in specimen operis & doctrinæ auctoris. Initium eius: *Serenissimo domino suo Infanti Sancio illustrissimi Adefonsi Regis Legionis, & Castellæ, Toleti, & Wandaliæ, maiori filio & heredi, & Biscagiæ potentifico adeptori, humidissimus Scriptor suus Frater Ioannes Ægidius Fratrum Minorum indignus apud Zamoram doctor, diu & feliciter vivere, prosperè procedere & regnare. Quemadmodum sanguis animalium, & quod est mirabilius, sanguis uvæ ac mori, iuxta Machabæorum historiam, ostensus elephantibus ipsos acuit ad prœlium: sic exempla illustrium principum animos nobilium excitant & animant ad virtutum cumulum & profectum.*

11. Et post aliqua de vi persuadendi, quâ exempla funguntur, *brevem* (ait) *libellum* De præconiis Hispaniæ *subscribere cogitavi.* Quod mihi verum nomen operi fuisse ostendit. *Ut autem quod quæsieritis* (prosequitur) *faciliùs invenire possitis: singulis subsequentibus per ordinem capitulis digestis titulos adnotavi, quibus quasi quibusdam clavibus intellectus ad sequentia reseratur, & omni confusione remota, animus vester tamquam stellis interlucentibus illustretur. Primus autem liber sive tractatus,* De Hispaniæ impositione [a], & impositionum varietate, & populationum diversitate. *Secundus erit* De Hispaniæ fertilitate seu fœcunditate. *Tertius* De eius franquezia seu liberalitate, *quæ Reges debet inducere ad benefaciendum maximè suis. Quartus* De eius fortitudine, quoad situm & quoad animum, & de diffinitione fortitudinis, eiusque speciebus. *Quintus erit* De aliquorum virorum Hispaniæ potentifica strenuitate & animositate. *Sextus* De virorum Ecclesiasticorum exemplifica bonitate, *quæ Reges debet inducere ad cultum & respectionem Dei per timorem divinæ pietatis, & cognitionem divinæ veritatis, & amorem divinæ bonitatis. Septimus* De philosophorum & doctorum eiusdem sapientifica perspicacitate, *quæ Reges inducere debet ad circunspectionem sui & populi per virtutem temperantiæ, & continentiæ, iustitiæ, & clementiæ, providentiæ, & cautelæ. Octavus erit* De civitatum eiusdem nominibus immutatis. *Nonus verò erit* De apologia principum & magnorum, & eorum tyrannica cervicacitate, *incipiendo à creatione mundi usque nunc, descendendo per Imperatores usque ad tempora nostra. Decimus erit* De iuribus Magnorum, & de obligationibus vassallorum, *in quibus videlicet vassalli dominis & vassallis domini teneantur. Hæc autem scribuntur propter mores, & non propter historias; quia de historiis actum fuit in aliis libris nostris. Undecimus erit* De regulis bellorum generalibus. *Duodecimus erit* De cautelis habendis in rebus bellicis. Hæc ille de divisione operis (1).

[a] Fortè *nominis impositione.*

12. Quæ consequitur primus titulus, *liber primus De Hispaniæ incœptione, nominis impositionum varietate, & populationum diversitate.* Scribi cœpisse hoc opus anno MCCLXXVIII. patet ex his eius ex primo tractatu verbis: *Sexta quidem populatio mista usque in hodiernum diem sub era CCCXVI.* deest *M.* nota millenarii, sed suppleri debet ut concurrat cum isto Redemtionis anno. Stilus vitio potiùs ætatis quàm hominis, non semel in barbariem labitur; nihilominus tamen multa sunt quæ comparari meliorum auctorum optimis possunt. Animo ut plurimum & expressione viget, nervorumque & spiritûs, præsertim in describendis prœliorum congressibus, plenus est. Peculiare id in opere isto, quòd post repræsentata ea quæ quisque promittit libri titulus, ad Principem exemplis super iisdem admonendum ex sacris libris, Græcorumque ac Latinorum veteri memoria petitis, convertitur.

13. Erroribus tamen passim fœdatur, præsertim in geographica re ac etymologica. Tractatu nimirum primo ait in *Celtiberia* provincia comprehensam fuisse *Carpetaniam*, quæ quidem constabat quatuor civitatibus, *Auca*, *Calagurri*, *Tyrasona & Auripa*, quæ postea dicta Cesaraugusta fuit. Celtiberiamque sic interpretatur, ut sit quæ nunc *Catalonia*.

14. Tractatu 7. *Ovetum* ab *Ove* fluvio & *veto*, *as*, verbo nuncupationem accepisse docet: *ex eo quòd ibi flagitia vetabantur. Etenim* (ait) *in monte illo ubi constructa est civitas Ovetum, principes, & potentes iustitiam exercebant. Item quia mons ille situatus erat inter duo flumina, quæ* Ove & Deva *communiter vocabantur*, Ovetum *est ipsa civitas appellata.* Toletum quoque monet *Serrezola* olim dictum; vetusque

(1) Habetur *De præconiis Hispaniæ* opus in Regia Bibliotheca Escurialensi *Lit.* Q. *Plut. II. n.* 17. duodecim item libris discretum; atque eundem hunc esse codicem existimo, quem Noster hoc loco apud Martinum Vasquium Siruelam se vidisse perhibet.

que *Saguntum* hodiernum esse *Medinæ-Selim* oppidum. Ex aliis refert *Mundam*, Pompeianæ domus excidio celebrem, *Conimbricam* esse, quæ quidem à *connivendo* fuit *Conimbrica* appellata; eo quòd incolæ attriti pugnâ civitatem Cæsari conniverunt. *Mondegum* fluvium hanc urbem alluentem ita dici eo quòd *mundam* agat. *Septem-publicam*, hodie *Sepulveda*, à *septem-publicis* mulieribus quæ in ea habitarent nomen sortitam.

15. *Lusitaniam* à *lusu* & *Ana* fluvio, quòd Hercules ibi ludos instituerit. *Tyrasonam* à *Tyriis* & *Ausoniis* populatoribus de comitatu eiusdem Herculis dictam. Sicuti *Urgellium* ab eodem Hercule, quòd bello *urgeret* Celtiberos; & *Barcinonem* à *barca nona*: quem alii ex nostris ridiculum errorem admiserunt. *Numantiam* item esse *Zamoram*, fuisseque hanc iuxta aliquos à Numa Romuli successore populatam, & *Zamoram* dictam postea à *Zara* Pompeii filia & à *Roma*; quia nempe hoc pactum fuerat cum Numantinis ab ipsa *Zara*, quæ eos conciliaverat cum parente Pompeio. Monstra quidem historiæ! quale est etiam quod tractatu 6. Aristotelem natu Hispanum ex opinione Lucæ Tudensis fuisse affirmat. Hæc de opere, quod indigitavit *De præconiis Hispaniæ*. Unde & lucem accepimus ad alia, quorum in eo auctor meminit, hìc adiungenda.

16. *De mundi ætatibus*, *&* *De viris illustribus*. Idem tractatum IV. *De præconiis*, &c. his absolvit: *Hæc autem de strenuitatibus principum Hispaniæ sufficiunt causâ brevitatis. De aliis verò Legionis, & Castellæ, Aragoniæ, & Navarræ, ac Portugalliæ, Hispaniæ principibus & militibus generosis, & eorum victoriis gloriosis, & acquisitionibus famosis, à primaria Hispaniæ populatione, deducendo à creatione mundi nationum historias generales usque ad Regem nostrum Adephonsum, qui in Regem Romanorum electus fuit, & illustrem Infantem Sancium filium eius maiorem, qui iam eidem incipit conregnare, in libro nostro* De mundi ætatibus & De viris illustribus *fuit dictum. Et ideo pertranseuntes bellicosum Hispaniæ potentatum, ad alia Hispaniæ præconia calamum convertamus.* Hæc ille. Quibus manifestè ostenditur molis maioris hoc esse *De ætatibus* commentarium, & quò coniecit locupletiores historiæ opes. Alibi enim ait, de capta à Mauris Hispania per occasionem locutus, *sicut tetigi sufficienter in libro* De ætatibus.

17. *Historia naturalis*, *Ecclesiastica*, *&* *civilis*, Ita vocat Wadingus, & Ægidius Gonzalez Davila [o]. Saltem ex eodem Ægidio constat *De naturali & civili*, ad quas se se refert. Tract. 6. iam laudati *De præconiis Hispaniæ* operis, de Carthagine ait: *de qua sufficienter dictum fuit in libro nostro* De historia naturali. Alibi quoque in fine eiusdem tractatus sexti libros suos citat *De historia civili*. Nescio an diversum sit opus.

[o] In *Theatro Ecclesiæ Zamorensis*.

18. *Indices historiarum per literas alphabeti:* quorum mentionem facit epistola quædam à me visa D. Thomæ Tamaii (*Vargas*) viri clarissimi, ad D. Baltassarem Sandovalium Moscosum S. R. E. Cardinalem, Episcopum tum temporis Giennensem, atque immortali memoria dignum. Planè ita confusè de his Ægidii operibus apud varios refertur, ut curiosam diligentium hominum sitim potiùs accendant quàm extinguant. Quidam *Chronicon* laudant, quidam *Historiam*, quidam hosce *Indices historiæ verbales*. A quibus æquè nescimus an diversa opera sint, an superiorum alicuius fragmenta, quæ sequuntur:

19 *Vita S. Nicolai martyris*, sive *Vita sancti Leonardi*, *& utriusque Nicolai*, *Bletissæ*, *sive Ledesmæ oppidi martyrum*. Quam se vidisse refert Ægidius Gundisalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Salmantinæ* [p]; meminitque Hieronymus Romanus de la Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon [q]. Item

[p] Tomo 3. *Theatr. Eccl. Hisp.* pag. 247.

[q] Ad annum DCCXLVIII. pag. 406.

20. *De corporis S. Ildephonsi revelatione in Ecclesia Zamorensi*. Cuius operis librum primus alicubi laudat D. Thomas Tamaius de Vargas, recordaturque Stephanus Garibaius lib. 12. cap. 1. in fine. Itemque

21. *Adversaria*, quæ apud se descripta habet D. Gaspar Ibañez de Segovia Marchio Acropolitanus Matriti: quæ, quum hæc scribimus tam longè positi, de eorum argumento consulere vix potuimus.

22. *Liber* quoque *proprietatum* Ægidii Zamorensis fuit in Olivariensi bibliotheca MS. in membranis, & antiquâ notâ, in folio (1).

23. *Summam* quoque laudat, ut vidimus, Ioannes de Turrecremata parte 6. cap. 32.

24. *Antiguedades de España* Lusitanâ linguâ scriptas eum reliquisse, undè hausit is, quæ de legatione Hispanorum ad Alexandrum Magnum destinata in historiam retulit, Florianus Docampus monet lib. 3. *Chronici generalis Hispaniæ* cap. 32. Vereor au-

(1) Exstat in eius Bibliothecæ Mss. catalogo T. I. pag. 159. hoc titulo: *Liber proprietatum in membranis. Folio. antiqua notâ L. I.*

autem ne sit pars operis illius *De præconiis Hispaniæ*, aut alterius *De ætatibus*, ex Latino in Lusitanam linguam translata. Immo

25. *De casibus conscientiæ* librum Ægidio quoque adscribit Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Ecclesiæ Zamorensis* [s]. Nisi hæc *Summa* sit, de qua monuimus.

[s] Tom. 2. *Theatr. Eccles.* pag. 390.

26. Minimè tamen in Zamorensibus Ægidii lucubrationum voluminibus reperientur, quæ à novioribus nonnullis Higueræ dicto audientibus huic nostro tribuuntur *Additiones ad Iuliani Petri Chronicon:* quarum mentio fit apud Thomam Tamaium in *præfatione* ad librum suum vulgaris linguæ, *Novitatum antiquarum:* ex quibus, uti suspicor, fragmentum est à D. Laurentio Ramirezio adductum [s] pro confirmando Pseudo-Luitprandi asserto de Toletana cathedra, quâ sedit virgo parens sanctissima, cùm ad S. Ildephonsum descendit. Certè is, qui *Conchæ urbis historiam* publicavit, has additiones citat part. I. cap. 11. quemadmodum & P. Portocarrerus in libro suo *De descensione Deiparæ Virginis Mariæ ad Ecclesiam Toletanam* vernaculo. Nullus autem eorum de his additionibus vidit novitve aliud quàm quod idem Hieronymus de la Higuera Patri Portocarrero, eiusdem instituti Societatis, affirmavit. Cuius rei testem habeo laudatum paulò ante Thomam Tamaium in epistola memorata ad Eminentissimum Cardinalem Sandovalium: à quo interrogatus, vidissetne Ægidii Zamorensis ad Iulianum Notas, negavit utique; adiungens, valdè se de his dubitare, eo quòd earum notitiâ derivaverit à Patre Higuera [t]: *Qui* (inquit) *quantumvis vir admodum religiosus, pruritum patiebatur scripta quæque novitatum pro veris & fide dignis asserendi.* Quæ Tamaii verba consonant iis, quæ in Notis ad Luitprandi Chronicon de eodem Higuera, eiusque ac levitate præposteroque de historia iudicio, consignata manere voluit.

[s] Ad annum DCLXVIII. pag. 348.

[t] Verba Hispana: *que aunque fue muy religioso, fue tentado de autorizar papeles de novedades.*

27. Robusta valetudine vixisse Ægidium ad provectam adeò ætatem, ut quamvis pleraque volumina, tam historiarum quàm sapientialium scripserit: nec literas iam cognosceret, nec sciret se esse qui libros illos ediderit, Abulensis Episcopus magnus Alphonsus Tostatus prodit [u]. Hæc nos de Ioanne Ægidio annotare habuimus, dum alius uberiore omnium eius operum notitiâ, aut quod æquius esset editione, doctissimi viri famæ consulat (1).

[u] Tom. 2. in *Iosue* cap. 25. & in 3. *Reg.* cap. 3. quæst. 2. ut Wadingus refert.

28. Anno huius sæculi quarto Assisii in Umbria provincia in comitiis ordinis Minorum generalibus electum scimus in Generalem Ministrum F. GUNDISALVUM DE VALLEBONA (quod vernaculè VALBOA libenter interpretamur) Gallæcum natalibus, quem tamen Henricus Villottus [x] atque ei adhærens Possevinus [y] Ulyssipponensem in Portugallia credidere. Sed Lucas Wadingus, strenuus siquis alius Franciscanarum rerum vindex, quem nihil ferè latuit quo illustrari & constare sibi possent Minoriticæ antiquitates: pro Gallæca stat Gundisalvi patria, tam in *Annalibus* [z], quàm in *De Scriptoribus ordinum Minorum* commentario. Unde hæc sunt quæ de eo intimamus: sancti Iacobi provinciæ alumnum eum fuisse, & Castellæ præfectum; Assisiique electum Ministrum Generalem decimum quintum: Concilio Viennensi anno sæculi undecimo interfuisse: egregiè ordinem rexisse, & sapienter refor-

[x] In *Athenis Ord. Minor.*

[y] In *Apparatu.*

[z] Ad annum MCCCIV. num. 13. & MCCCV. n. 12. MCCCVII. num. 1. MCCCX. num. 6. & 9. MCCCXI. n. 1. MCCCXIII. n. 1. & 2.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur codex membranaceus satis spissus sæculo XIV. exaratus, formâ quarta, nonnullis indicis capitum foliis initio mutilus, cetera integer. Inscribitur *De Iesu & Maria*.

I. Omnium eius rubrica est: *Qualiter Virgo almiflua fuit Divinis oraculis revelata.*

II. *Qualiter Virgo almiflua fuit à Patriarchis præfigurata.*

III. *Qualiter Virgo almiflua fuit à Prophetis pronuntiata.*

Et post CC. minimum folia, circa codicis finem legitur è minio: *Explicit liber Iesu & Mariæ, quem edidit Frater Iohannes Ægidii, Doctor, Fratrum Minorum, Zamorensis.* Et aliquanto relicto spatio in membrana pura, habetur item è minio rubrica maior: *Incipit officium almifluæ Virginis quod composuit Frater Ioannes Ægidii apud Zamoram, ad preces & instantiam Illustrissimi Aldefonsi Regis Legionis & Castellæ.* Et continuò: *Serenissimo suo Domino Aldefonso Divina Providentia Illustri Regi Castellæ* &c. Sequitur officium Ecclesiasticum novem Lectionum pæne rhythmicum: quales sunt etiam meditationes variæ de Beatissima Virgine, quibus clauditur opus præcipuum *De Iesu & Maria*, nimirum:

Dicant illi qui damnati: sunt ad vitam revocati:
sunt Mariæ precibus.
Dicat ille desperatus: vitæ domus sum salvatus:
de inferni faucibus.
Dicant omnes tribulati: & peccatis onerati: ubi
sit refugium.
Ad petendum & habendum: certe tutè retinendum: ad Mariæ gremium.
Ad hanc currunt omnes rei: (ut) *in annum Iubilei: habet nostra servitus*
Ipsa lima peccatorum: Spes dolorum, schola morum: via scalæ cælitus;

Et pergit quadragenis minimum huius generis strophis laudes Mariæ semper Virginis decantando. Postremæ omnium strophæ hæ sunt:

Crux ostendit immo Christus: Qui in cruce fuit
fixus: Patri rivum sanguinis.
Mater pectus lac mamillas: tamquam nato offert
illas: Hæc sunt dona Virginis.
Audi Benignissime Pater peccatores: Per dilectum Filium fac nos meliores: Da nobis Paraclitum corrigentem mores: O Virgo dulcissima nobis hoc implores. Amen.

formâsse, virum solidè pium & prudentem, scripsisseque

29. Tractatum *De præceptis eminentibus regulæ*, &

30. *De æquipollentibus*: quæ habentur in *Enchiridio Minorum* Hispali typis edito anno MDXXXV. *Summam seu epilogum omnium, quæ in Regula continentur.* Hos vocat libros Ludovicus Miranda in expositione eiusdem. Obiit Parisiis anno MCDXIII. Maius est omni laude elogium de eo Alvari Pelagii, viri minimè assentatoris, sed integerrimi & ad amussim religiosæ vitæ exacti, lib.2. *De planctu Ecclesiæ* cap.33. dum de magistris agit. *Fateor autem me* (ait) *numquam magistrum vidisse, in quantum ut homo scire potui, maximè in S. Theologia, & maximè religiosum mendicantem, humilem, patientem, pauperem, oratorem, despectum mundo, mortificatum, nec pœnitentiam agentem, nec verum magistrum Christum in virtutibus sectantem, nec propterea magisterium appetisse, nisi magistrum Gonsalvum Sacræ Theologiæ professorem Hispanum, Generalem Ministrum, ordinis fratrum Minorum, qui me Assisii recepit ad ordinem.* Aliud eiusdem Pelagii datum ei earundem virtutum testimonium vide sis lib. 2. cap. 67. quod Wadingus exscripsit ad annum MCCCIV. num.33.

31. Vitam cum morte commutâsse anno eiusdem sæculi duodecimo aut circiter, ARNALDUS VILLANOVANUS creditur, quem Galli nobis competunt. Pro Gallica quidem patria stare videtur, quòd ibi operam literis dedit, Parisiis egit, & in Gallia se scribere *De regimine sanitatis* librum eius cap.20. ostendit: *De piscibus* (ait) *qui sunt in usu in his partibus Galliæ.* Gallicarum item feminarum sæpè meminit eiusdem libri cap. 2. & in Galliis scribere se frequenter significat [a]. Provincialem quoque se esse innuere videtur, dum ad Robertum Neapolis Regem Provinciæque Comitem *De conservanda iuventute* librum dirigens, *qui ex innata* (inquit) *fidelitatis devotione pro salute vestra meritò semper oro.* Provincialem appellat item Ioannes Villanus, qui eodem sæculo scripsit obiitque, *Historiæ* suæ *universalis* lib.9. cap. 3. S. Antoninus *Historiæ* tit. 21. cap. 2. §. 8. Paulus Langius in *Chronico Citizensi* cum aliis; nuperque Paulus Colomesius vir eruditus, suffragium, in re licèt ambigua, nimis animosè tulit in *Gallia* sua *Orientali*, sive Gallorum qui linguas Orientales calluerunt Vitis [b], oppidum Villanovanum in Gallia Narbonensi Arnaldo patriam adscribens. In quo Symphorianum Campegium viæ ducem secutus fuit, qui in Arnaldi Vita eundem cum Colomesio annum, atque idem oppidum origini eius præscribere non minoribus contendit animis. Vereor tamen ne in natalis loci, æquè ac in natalis anni, designatione uterque à via veri exorbitaverit: qui trecentesimo natum, quadragenario huius sæculi eum obiisse aiunt: quem evidentissimè, ut paulò postea dicemus, constat huiusmet duodecimo ad plures iam abiisse. Gallum quoque disertè vocat Ioannes Antonius Lindanus [c], ex Paschalis Iusti *Chronologia medicorum*; ipse tamen parum sibi constans, sive editionum adhærens titulis, dum Arnoldum Catalanum ab hoc diversum laudat *Regularum curationis morborum* auctorem: quod opus Villanovani esse nemo ignorat.

[a] *De regim. sanitatis* cap. 20.

[b] Pag. 2. edit. Hagæ-comitis MDCLXV.

[c] *De scriptis medicis* verbo *Arnoldus de Villanova*.

32. Hispanum autem nos haud minus idoneis auctoribus Arnaldum asserimus. Durandus de S. Porciano Dominicanus Meldensis Episcopus [d], anno MCCCXXVI. creatus, libro *De visione divinæ essentiæ ante diem iudicii*, quem Ioanni XXII. Papæ obtulit: *Fuit dictum* (inquit) *Magistro Arnaldo Catalano, qui volebat præfigere tempus Anti-Christi: Magister Arnalde, si vultis prudenter dicere, adsignetis tantùm tempus adventûs Christi.* Fuit autem Durandus hic natus in Galliæ oppido *Sancto Portiano*, vulgò *S. Porcain*, Arvernensis diœcesis, sive Claromontanæ, uti docet post alios vir clarissimus Henricus Valesius in *Galliarum notitia* [e]. Quæ Arvernorum provincia non ita semota est à Provincia propriè dicta, unde Arnaldum processisse aliis placuit, ut ignotum esse posset de viro famosissimo, in Gallia eum scilicet natum, homini eiusdem ævi, Gallo, & Arvernensi. Bernardus item de Lutzemburgo eorumdem Durandi & Arnaldi æqualis, in *Catalogo hæreticorum* [f]: *Arnaldus* (ait) *de Villanova in partibus Cataloniæ magnus medicus*, &c. Eodem loquendi genere utitur Nicolaus Eymericus Dominicanus, Aragonensis, qui de Arnaldi erroribus ad Archiepiscopum Tarraconensem detulit in *Directorio Inquisitorum*, eodem quoque sæculo in lucem edito, part.2. quæst.28. Ioannes Picus Mirandulanus, ingeniorum Phœnix, qui anno MCDXCIII. vitâ functus fuit, in *De rerum prænotione* lib.5. cap.10. *Arnoldus* (inquit) *Hispanus ex astrologica vanitate, aliisque compluribus, nobis Anti-Christum comminabatur anno gratiæ MCCCXLV.* &c. Quibus de nostro agi mox patebit.

[d] Sant-Marthani in *Gallia Christ.* tom. 3. Verbo, *Meldenses Episc.*

[e] Pag. 456.

[f] Verbo *Arnaldus*.

33. Ferè eodem tempore quo Picus florebat, nempe anno MCDLXXX. editus fuit Arnaldi liber *Regimen sanitatis* dictus,

cum

cum *Catalani* cognomento: quam quidem editionem vidimus nos in bibliotheca Colonæa Hispalensis Ecclesiæ, cum admonitione, *correctam eam noviter exire per Montis-pessulanos doctores;* absque tamen loci notatione. Quemadmodum, & sequenti sæculo eiusdem *Regulæ universales curationis morborum*, cum aliis, Basileæ MDLXV. teste Lindano *De scriptis medicis* in *Arnaldo Catalano*. Sequuntur Gabriel Prateolus [g], Abrahamus Bzovius [h], quamvis Villanum per errorem rei auctorem laudans, Henricus Spondanus [i]; ipse tamen non dissimulans alios repugnare & Provincialem credere, ut & Gesnerus fecit in *Bibliotheca*. Et tamen Symphorianus Campegius Gallicis partibus addictus in *Vita Arnaldi* hanc opinionem nullos habere auctores pronuntiare ausus fuit.

[g] In *Elencho omn. hæresium.* Verbo *Arnaldus.*

[h] In *Annal. Eccles.* ad ann. MCCCX. n. 14.

[i] In *Continuat. Annal. Baronii* anno MCCCIX. §. 5.

34. Recentiores conveniunt nostri, sed inter se divisi. Quidam enim è regno Valentiæ, & oppido eius *Liria* oriundum asserunt: Hieronymus scilicet Paulus, quantumvis ipse Catalanus, & Petrus Ioannes Nunnesius, viri magni, quos laudat, vix tamen sequitur, Gaspar Escolanus Valentinus, historiæ suæ huius regni lib. 3. cap. 18. Catalanis frequentior favet calculus. Et sunt utique in provincia ista plura oppida *Villanova* nuncupata, unde iuxta consuetudinem nuncupari Arnaldus posset: in Ruscinonensi nempe comitatu duo, in Ceritania unum, in Confluente unum, in Catalonia propria, sive Barcinonensi Comitatu, haud minus quatuordecim, ut videre est apud Andream Boschum in operis Catalanæ linguæ vernaculi *De titulis honoris Cataloniæ, Ruscinonis, & Ceritaniæ* lib. 1. cap. 19. 20. & 21. Cùm vix in Gallia tota huiusce appellationis locum invenire in *Galliæ descriptione* diligentissimi viri Henrici Valesii potuerìmus.

35. Nec minimè pertinet quòd ad Aragoniæ Regem (Iacobum II. intelligo) *Regimen* quoddam *sanitatis* direxerit, ab eodemque ad Clementem V. Papam destinatus venerit ut iam notabimus; necnon (*quòd*) & Parisios clam relinquens, non ad alium quàm ad Fridericum Aragonensem, laudati Iacobi fratrem confugerit: quod synopsis statim subiicienda rerum eius gestarum ostendet. Nec de fidelitate id quod ad Robertum Regem enuntiavit eatenus valet, ut eam intelligere, quâ Regi subditus, non verò eam debeamus, quâ quilibet ei principi cuius servitio sese dicavit obstrictus est. Meminisse quoque eum Galliarum, atque huius regni mulierum, indicat potiùs se ibi degere quàm in ea ortum fuisse. Maxime cùm de Hispaniæ rebus præcipuè medicis non minùs frequenter, & in specie in libro *De venenis*, mentionem faciat. Planè adduci utrimque non spernenda argumenta visum fuit iis, qui rem in medio relinquere maluerunt [k]. Nempe Arnaldo nostro idem contigit quod S. Raymundo de Pennaforti Barcinonensi, de quo hæc habet Labbeus in Dissertatione historica *De Script. Eccles.* *Henricus Gandavensis natione* (ait) *Provincialem vocat, cùm fuerit Catalanus: quòd ex illius temporis consuetudine profectum pauci nôrunt.* Hæc ille. Sed de patria satis.

[k] Gesnerus in *Bibliotheca*, Quenstedt. *De patriis illustr. virorum* pag. 63. Bulæus in *Hist. Universit. Paris.* tom. 4. pag. 120. Spondanus in *Annal. continuat.* anno MCCCIX. §. 5.

36. Coluit Arnaldus felicissimo quo floruit ingenio, non modò philosophiam, & medicam artem, quibus præcipuè censeri voluit, sed & sacram Theologiam, variisque linguis imbutum animum gessit. Hebraicæ enim, Arabicæ, Græcæque doctrinæ specimina eius opera ostendunt. Parisiis dicitur ac Monte-pessulano dedisse operam his disciplinis, & naturæ arcanorum indagationi plurimum vacâsse: adeò ut in ea (quod Campegius ait) *altius post ætatem suam penetraverit nemo.* Multum per Europam peregrinatus fuit, multorum vidit & mores & urbes, magno discendi atque docendi compendio. Italiam, Gallias, Hispanias peragravit (1); Græciam quoque meditatus. Magistrum in medicina suum Ioannem Casamidam frequentissimè laudat, sæpiùs tacito nomine, sed in capite *Breviarii practicæ* expresso.

37. Mira in eo & singularis fuit stili, barbariem inter & eloquentiam ut idem ait medii, claritas, & in commentando mentis aciei ad res ipsas intentio, ut omnem aliam scribendi rectè ac distinctè curam negligeret. Nec ad ea redire quæ scripsisset, cùm præcipuè hebeti laboraret videndi sensu, facilè tolerabat. Cuiusmodi sunt nonnulli homines præsenti adeò ingenio & parabili, ut omnes eius vires veluti primo impetu exhauriant, nihil ultrà, si ea resumerent quæ semel effuderunt, præstaturi. Eius famâ permoti, Gallias, ubi profitebatur, medicorum filii confluere cœperunt: qui priùs aliò quovis, Galli etiam ipsi, veluti ad mercatum huiusce artis pergebant.

(1) Immo & Africam, si nos non fallit eiusdem Arnaldi prologus operis *De confectione vinorum, ad Incertum Regem*, in quo legitur: *Confestim lætitiæ meæ festum festinans* (fortuna) *amovit super me Aquilonem, & induxit in Africam ad miseriam ipsam:* ut in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, de quo mox.

38. Post professionem, ut credimus, in patriam rediit. Cataloniam intelligimus; Barcinone enim medicinam faciebat circa præteriti sæculi annum octogesimum quintum, quo Petrus Magnus Aragonensium ac Siciliæ Rex in vivis esse desiit. Inde enim evocatus ad Petrum fatali morbo in itinere Tarraconem versus occupatum in historicis huiusce Regis monumentis refertur [l]. Fuisse eum in curia Romana, sive ea sit Roma urbs sive Avenio, ubi Pontifices illius temporis Sedem suam fixerant: scriptum nobis reliquit Ioannes Andreæ in additionibus ad Durandi *Speculum* paulò pòst laudandis. Anno eius sæculi nono ad Clementem Papam V. ivit Iacobi Aragoniæ Regis legatus, ut de Hierosolymitano regno cum eo ageret: ut in *Historia universitatis Parisiensis* Cæsar Egasius Bulæus auctor annotavit [m]. Parisiis cùm degeret circa annum MCCCX. scripsit *De iudicii die* libellum, ex astrologicis observationibus contendens id adventurum anno septuagesimo sexto huius decimi quarti sæculi. Ob quam rem, aliaque minùs rectè dicta in religionis causa, cùm & magnus audiret theologus, inde clam aufugiens, ne apud Inquisitores respondere cogeretur: Siciliam ad Fredericum Regem, tamquam ad asylum, se contulit, & apud eum vixit, donec non ita diu postea missus ab eo ad Clementem V. tunc temporis sacrorum protomystam Avenione commorantem, in mari diem suum obiit: quod Ioannes Villanus [n], & S. Antoninus [o], aliique [p] referunt: non aliud, ut existimo, quàm naturalem significantes vitæ finem. Quare huc è via reducendus est Raynaldus, sive is qui notulas affixit *continuationis Baronianorum Annalium* magno operi [q], dum fluctibus periisse Arnaldum ait.

[l] Surita lib. 4. cap. 71. Escolanus *Hist. Valent.* lib. 3. cap. 18.

[m] Tomo 4. pag. 120.

[n] Ubi suprà.

[o] Ubi suprà.

[p] Raynald. t. 15. ad annum MCCCX. num. 39. Bulæus in *Hist. Universit. Paris.* loco citato.

[q] Ubi proximè.

39. Meminit certè cum elogio eius non vulgari Clemens ipse, datis ad universos per orbem Episcopos circularibus ut vocant literis: quibus admonitos de eius obitu, suoque de viri medicinâ præstantissimi defectu iusto dolore, iubet diligentissimè, ac censurarum etiam indicto celantibus fulmine, ubique perquirere Arnaldi librum quendam *De re medica* sibi ab eo olim promissum; eumque repertum, Oliverio clerico, cui has partes Clemens iniunxerat, in manus consignare. Vidit literas Odericus Raynaldus in tabulario Pontificio [r]. Genuæ autem servari eius cadaver, in Ioannis Imperialis *Virorum illustrium elogiis* observatum invenimus: uti & referunt alii, è quibus Paschalis Iustus in *Chronologia medicorum*.

[r] Ubi proximè.

40. Magnum philosophum atque medicum omnes omnium ætatum Scriptores, qui de eo agunt, constantissimè agnoscunt; sed & *magnum theologum* addunt, nisi quòd fœdissimos quosdam errores adversus veram theologiam & summa religionis admisit capita: quorum disertam notitiam non modò Nicolaus Eymericus [s], sed & alii [t] suis literarum monumentis consignaverunt. Vix tamen est ut non resipuerit is, quem destinatum ad Clementem Papam catholicus Rex voluit: & cui per viam extincto, eâ, quàm diximus, laudis & honoris significatione idem Pontifex veluti parentavit. Quare maledicentiæ notam vix effugere Bzovius poterit; quum de Arnaldo his verbis agere haud veritus fuit [u]: *Professione medicum* vocans, *exercitio alchimistam*, *consortio dæmonum exsecrabilem*. Quare autem id? *A quorum doctus præstigiis* (inquit) *ostendebat se posse laminas æreas in aureas commutare*. Ioannes Mariana paulò benigniùs Arnaldum excepit, nec alchimiam exprobravit lib. 19. cap. 9. in fine, maioris famæ quàm laudis virum appellans: *cùm nobile ingenium, eruditionem maximam, pravis superstitionibus, pravisque de religione opinionibus fœdare visus sit. Quo nomine aliquantò pòst ab Inquisitoribus ignominiâ notatus est* (Aragonensibus, ut intelligo); *librique, quos magno numero ediderat, reprobati. Ex humano semine quibusdam in vase medicamentis hominis corpus efformâsse qui affirmet, auctorem habeo; vero an mendacio disputare non est necesse.* Hæc Mariana.

[s] *Directorii* part. 2. qu. 11. & quæst. 28.

[t] Bzovius in *Ann.* tomo 14. ad ann. MCCCX. n. 14. Bulæus ubi suprà pag. 121. Prateolus in *Elencho hæresum*, Verbo *Arnaldus*.

[u] Ubi proximè.

41. Circa enim chimicæ artis veritatem, & hunc eius effectum, quem doctissimi omnium ætatum homines naturalem, quantumvis rarissimum, credidere, minimè debuit Bzovius tam acri & effrenato iudicio adversus Arnaldum invehi: quem in curia sibi notum Ioannes Andreæ Iurisconsultus in additionibus iam laudatis ad Speculatorem hoc elogio commendatum voluit, postquam huius artis chimicæ innocentiam æquè commendâsset: *Plus nostris* (ait) *diebus habuimus magistrum Arnaldum de Villanova in curia Romana, summum medicum & theologum, de quo scripsi* De observatione ieiunii *consilium: qui etiam magnus alchimista, virgulas auri, quas faciebat, consentiebat omni probationi submitti.* Cuius fidei hac in re Oldradus, Abbas Panormitanus, Baldus, Ioannes Platenus, aliique Iurisconsulti crediderunt, ut Hermannus Conringius, inquit, multis experimentorum auctoritatumque argumentis pro fide Arnaldi & huius artis eruditè, ut solet, productis, in *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27.

Et

42. Et putasne eam, quam novit Bzovius, hoc sæculo quo vivimus pseudophilosophicæ, atque adeo scelestæ ac demoniacæ Arnaldi doctrinæ infamiam, æqualibus eius, & in his summo Ecclesiæ Pastori occultam adeò fuisse, ut nuper fato functi, uti diximus, famam eius & nomen, scriptaque, non in privatis colloquiis, sed sparsis per orbem Christianum eiusdem Clementis Papæ literis, laudari & approbari potuisse credamus homini non optimè in huiusmodi censendi licentia vulgo audienti? Raymundus certè Lullus, quem omnia chimica theatra crepant, rei magistrum se Arnaldum habuisse non dissimulat. *Ea* (inquit alicubi [x]) *accepi; & habui à serenissimo Rege Roberto* (Neapolis) *sub secreto sigillo: quæ quidem experimenta ipse habuerat à peritissimo Arnoldo de Villanova, qui meritò fons scientiæ vocari debet, quia in omnibus scientiis præ ceteris hominibus floruit.* Bernardus Trivisanus ridebat olim libros Raymundi & Arnaldi *De arte chimica*, quos aiebat [y] potiùs à recta via seducere, quàm ad scopum dirigere lectores eius cupidos; & tamen idem postea post varios errores in viam se reductum lectione operum Raymundi, multoque magis Arnaldi, professus fuit [z].

43. Quicquid autem in transmutandorum metallorum doctrina meruerit noster, in iis certè quæ ad medicinam pertinent, omnium ore [a] doctissimus audit; eaque remediorum ad sananda ægra corpora usus differentiâ, & efficaciâ, ut velut Apollo alter fuerit ætatis suæ vulgò habitus: quomodo Ioannes Michael Savonarola, decimi quinti, hoc est sequentis, sæculi Scriptor, in libello *De arte conficiendi aquam vitæ* loquitur.

44. Errores eius in re theologica planè abominamur, si eius verè fuerunt: quos detestatum fuisse eum, aut suspicionem utique de se habitam non indiligenter purgâsse, facilè credimus opinioni Clementis Papæ de eo post mortem quoque habitæ non iniuriâ deferentes. Nisi contendatur ex adverso, non ante annum MCCCXVII. hos errores animadversos fuisse atque damnatos: quod ex Eymerico Raynaldus docet Annalista ad hunc annum §. 62. Planè quòd Bonifacius VIII. Gallorum Regi exosus, quendam librum ab Arnaldo compositum & à theologis Parisiensibus reprobatum combustumque revocaverit & approbaverit: id inter capita, quibus prædictum Bonifacium publico & solemni iudicio Parisiis habito Galli Pontifices, & proceres Philippi Regis voluntati obnoxii premebant, instrumentum ipsum accusationis continet, quod *Historiæ Universitatis Parisiensis* auctor primus produxit [b]. Sed verius est Arnaldum, dum viveret, erroribus suis solemniter renuntiâsse: cuius rei instrumentum Avenione anno MDXCIV. repertum prodit Raynaldus. Ad quod respexit Ioannes Mariana ubi proximè.

45. Adversus errores iam dictos circa annum MCD. Petrus Maza & Sancius de Besaran Dominicani Aragoniæ provinciæ scripsisse dicuntur, Francisco Diago auctore in historia eiusdem provinciæ lib. 2. Improbatur etiam, quod suprà monuimus, temerè atque ut putant impiè annuntiati peculiari libello ex prænotionibus astrologicis ultimi iudicii diei: qui fuit reprobatus, Antonino teste [c], & quasi hæreticus reputatus; atque ipso transcursu temporis falsi & vani convictus [d]. In hac tamen arrogantia è cælo quærendi tempora & momenta plures comites Arnaldus habuit, qui stellarum cursus concursusque tantummodo contemplantes, finem sæculi, quem Deus voluntati suæ reservavit, constituere ausi sunt. Exempla referunt Hieronymus Vielmius [e], Martinus Antonius Delrius [f], Thomasque Malvenda [g]; nec fraudi aut culpæ fuit sanctissimo viro Vincentio Ferrerio Valentino in concionibus suis, præcipueque in epistola quadam ad Benedictum Papam XIII. data, assertus Antichristi iam suo tempore adventus & nativitas, ex Scripturarum testimoniis, signis datis, & revelationibus sibi vel aliis factis, ab eoque non planè intellectis, ut sanctus Antoninus ait [h]. Videri meretur idem Thomas Malvenda de re agens [i], sed iam ad Arnaldi opera.

46. Exstant quidem ea primùm, ut existimare pronum est, collectim data Lugduni in folio anno MDIV. cum præfatione Thomæ Murchii Genuensis, quam Gesnerus affert de Arnaldo loquens in *Bibliotheca*. Sequitur Parisiensis editio anni MDIX. cum inscriptione *Medicorum operum*, quæ servatur in Colonæa bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ. Triplicata fuit Venetiis anno MDXIV. in folio, sub titulo *Medicorum & chimicorum operum*; necnon & secundò Lugduni apud Guilielmum Huyon MDXX. Sed ultimam similiter inscriptam in manibus habemus cum annotationibus ad quosdam libros Hieronymi Taurelli Montbelgardensis, in Altorphiana schola professoris medici, Basileæ apud Petrum Pernam anno MDLXXXV. quam nunc describimus.

47. Constat hæc editio duobus voluminibus, quorum primum continet

I. *Speculum introductionum medicinalium.*

[x] In *præfat. artis operat.*

[y] *Alchimiæ* parte 1.

[z] Parte 2.

[a] Zacutus lib. 1. *Hist. princip. medic.* qu. 49.

[b] Tomo 4. pag. 40.

[c] Ubi suprà.

[d] Villanus, & Paulus Langius suprà laudati, Raynald. ad an. MCCCX. n. 39. Imperialis in elogio.

[e] *De sex diebus cond. orbis* lect. 6.

[f] *Comm.* ad Senecæ *Octaviam* v. 386.

[g] *De Antichristo* lib. 2. cap. 29.

[h] *Histor.* 3. parte titul. 23. cap. 8. §. 3.

[i] Eiusdem lib. 2. cap. 30.

II. *Aphorismos de ingeniis nocivis, curativis, & præservativis morborum, speciales partes corporis respicientes.* Ubi Taurellus notat, esse aliquos aphorismos aliunde huc insertos, scilicet ab eiusdem auctoris parte operativa: quæ sequitur,

III. *De parte operativa.* In hoc opusculo magicas ligaturas naturæ viribus adscripsisse Arnaldum, eoque magis superstitioni deditum, quàm naturæ gnarum, monuit Conringius cap. 27. laudato [k].

IV. *De humido radicali* duos tractatus.

V. *De conceptione.*

VI. *De simplicibus.*

VII. *Antidotarium.*

VIII. *De phlebotomia.* Lugdun. cum aliis aliorum MDXVII.

IX. *De dotibus theriacalibus.*

X. *Librum aphorismorum De graduationibus medicinarum per artem compositarum.*

48. XI. *De vinis.* Nescio ad quem Regem, cuius in exordio recordatur, directum. *Spiritus vini dotes* (ait Conringius [l]) *per Arnoldum maximè innotuisse primùm Europæ videntur, si eius est libellus de vinis* (1). Germanicè hic liber à Guilielmo Hirnkofen versus, ac Viennæ editus fuit anno MDXXXII. in 4.° *Bibliotheca medica.*

XII. *De aquis medicinalibus.*

XIII. *De conferentibus & nocentibus principalibus membris nostri corporis.*

XIV. *De ligaturis:* hoc est, ut in limine libri ait, *De incantatione, de adiuratione, & colli suspensione*, epistolam è Græco, ut ait, translatam (2).

XV. *Expositiones visionum, quæ fiunt in somniis, ad utilitatem medicorum non modicam.*

XVI. *De diversis intentionibus medicorum.*

49. XVII. *De regimine sanitatis.* Hunc librum, paucis mutatis, plagio sibi adscripsit Magninus quidam Mediolanensis, uti referunt auctor *Bibliothecæ medicæ*: item Lindanus *De scriptis medicis*, in *Magnino*, & Vincentius Placcius *De libris anonymis & pseudonymis* [m]. Ab hoc diversus est liber, & quidem brevior,

XVIII. *Regimen sanitatis* dictus, & ad Regem Aragonum (Iacobum II. scilicet) directus, uti habet inscriptio. Planè sive hic, sive proximè laudatus, liber prodiit seorsum cum aliis Venetiis ex officina Bernardini de Vitalibus MDLXXX. in 4.° Manu exaratus servatur in Ambrosiana bibliotheca. Hispanam quoque interpretationem, quam fecit ex Latino codice antiquissimo Hieronymus de Mondragon Barcinone MDCVI. in 8.° typis commissam vidimus.

XIX. *De regimine castra sequentium* brevissimam lucubrationem.

XX. *De conservanda iuventute, & retardanda senectute.* Ad Robertum Neapolis Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine sanitatis* MDLXXX. in 4.° Italicè quoque versus, ibidem typis Erasmi Valgrisii MDL. in 8.°

50. XXI. *De bonitate memoriæ.*

XXII. *De coitu.*

XXIII. *Considerationes operis medicinæ:* sive, ut ait auctor, *exemplariter de phlebotomia*, ad Groscinum Coloniensem.

XXIV. *Medicationis parabolas - secundum instinctum veritatis æternæ, quæ dicuntur à medicis regulæ generales curationis morborum.* Ad honorem scilicet Philippi Gallorum Regis scriptas, ut habetur in MS. codice Veneto, qui fuit Francisci Petrarchæ [n].

XXV. *Tabulas quæ medicum informant, specialiter, cum ignoratur ægritudo.*

51. XXVI. *Breviarium practicæ à capite usque ad plantam pedis, cum capitulo generali de urinis, & tractatu de omnibus febribus, peste, empiala, & liparia,* quatuor libris quibus, & signa, & causas, & curationes omnium ægritudinum comprehendit, ut ipse in prooemio ait, Ioannem Casamidam præceptorem suum laudans, & curationes eius præcipuè commendans. *Praxim medicinalem* Arnaldi editam Lugduni MDLXXXVI. in folio, ex *Breviario* isto, & aliis eius, constare suspicamur.

XXVII. *Practicam summariam, seu Regimen.*

XXVIII. *De cautelis medicorum.*

XXIX. *De modo præparandi cibos & potus infirmorum in ægritudine acuta.* Laudat in limine magistrum suum P. de Musfadi.

XXX. *Compendium regimenti acutorum.* MS. inter libros Francisci Petrarchæ Venetiis [o].

52. XXXI. *Regulas generales de febribus.*

XXXII. *Regimen sive consilium quartanæ.* Con-

[k] Pag. 383.

[l] Dict. cap. 27. pag. 381.

[m] Pag. 222.

[n] Biblioth. Veneta pag. 56.

[o] Bibl. Veneta pag. 56.

(1) Exstat in codice Regiæ Bibliothecæ Matritensis Arnaldi *Tractatus de confectione vinorum*: fere nihili. Est quoque in eodem codice: *De retardanda senectute*, quodè Noster paulo inferius n. 49. Utrumque manu recenti.

(2) In Regis Galliarum Bibliotheca *T. IV. p.* 299. *cod.* 6971. hoc opus inscribitur: *Costa ben Lucæ, de physicis ligaturis liber, interprete Arnaldo de Villanova*: quæ indicant non è Græco, sed ex Hebraico aut Arabico fonte hanc versionem derivari.

XXXIII. *Consilium sive curationem febris hecticæ.*

XXXIV. *Consilium sive regimen podagræ*, cum aliis: scilicet *De ligno vitæ*, *De oleo & vino antimonii*, *De facultatibus gemmarum*, *corali*, *& spiritûs vini*, *ac de peste.* Argentinæ apud Bernardum Iovinum MDLXXVI. in 8.° MS. inter Petrarchæ qui fuere libros Venetiis [p].

[p] Bibl. Veneta pag. 56.

XXXV. *De sterilitate tam ex parte viri quàm ex parte mulieris.*

XXXVI. *De signis leprosorum.*

XXXVII. *De amore heroico.* Ad amicum quendam petentem eius explicationem: quem *vehementem & assiduam cogitationem supra rem desideratam* deffinit, *cum confidentia obtinendi delectabile apprehensum ex ea.*

XXXVIII. *Remedia contra maleficia.*

53. XXXIX. *De venenis.*

XL. *De arte cognoscendi venena, quum quis proponit ea alicui ministrare.*

XLI. *Contra calculum.*

XLII. *Regimen curativum & præservativum contra catarrhum.*

XLIII. *De tremore cordis.*

XLIV. *De epilepsia.*

XLV. *De esu carnium pro sustentatione ordinis Cartusiensis contra Iacobitas* (Dominicanos intelligo qui in Galliis *Les Jacobins* appellantur): qui nempe contendebant constitutionem Cartusianorum, languentibus in extrema etiam necessitate carnium esum prohibentem, irrationabilem esse, & naturali legi contrariam.

XLVI. *Receptam electuari mirabilis præservantis ab epidemia, & comportantis mineram omnium virtutum.*

XLVII. *De ornatu mulierum.*

XLVIII. *De decoratione.*

XLIX. *Explicationem super canonem Hippocratis* 1. *Aphorismorum.* Vita brevis, ars verò longa &c.

L. *Expositionem super aphorismum Hippocratis*: In morbis minus periclitantur ægrotantes &c.

LI. *Commentum super libello de mala complexione diversa, cum textu Galeni.*

LII. *Quæstiones super eodem libro.*

54. LIII. *Commentum super regimen Salernitanum*, aliàs *medicinam Salernitanam*: *idest conservandæ bonæ valetudinis præcepta cum luculenta & succincta Arn. Villanovani in singula capita exegesi, per Ioannem Curionem primùm, deinde per Iacobum Crellium recognita & repurgata.* Pisis primùm, ut credere est, anno MCDLXXXIV. in 4.° deinde frequenter editam: nempe Francofurti apud Egenolphum MDLVII. apud Ioannem Saurium MDCXII. in 12.° Francofurti apud Steinmeierum MDCXXVIII. in 16.° Antuerpiæ apud Ioann. Withagium MDLXII. in 16.° Lugduni apud Ioannem Lettout MDLXXVII. in 16.° Parisiis apud Hieronymum de Marnes MDLXXX in 12.° quas omnes editiones laudat Ioannes Antonius Lindanus; sed nos adiicimus his Monspeliensem Francisci Chovet MDCXXII in 16.° & Roterodamensem, ex Zachariæ Sylvii recensione, Arnoldi de Laers MDCLVII. in 16.° cum aliis argumenti non dissimilis. *Scholæ Salernitanæ* nomine celebratur liber hic metricus celebratissimus, ad Robertum Normanniæ Ducem regnique Anglicani heredem directus ab Schola ipsa; cum proprium nomen suum auctor reticuerit, qui Ioannes Mediolanus fuisse perhibetur, notante Ioan. Georgio Schenkio in *Bibliotheca medica*; & recentiùs eo Renato Moreau, doctore medico Parisiensi eruditissimo, qui ad suam *Scholæ* huius *Salernitanæ* editionem animadversionibus propriis illustratam, non modò Ioanni Mediolano hanc laudem non invidet; verum & Villanovanum ingenuè ac prudenter à calumnia Schenkii tueri conatur, à quo is traducitur, quod verum auctoris nomen, dum *Scholam* cum Notis edidit, invidiâ motus occultaverit. Incipit:

Anglorum Regi scribit Schola tota Salerni,
Si vis incolumen, si vis te reddere sanum
&c.

55. Secundum volumen continet chimica:

Thesaurum thesaurorum, & rosarium philosophorum, ac omnium secretorum maximum secretum de verissima compositione naturalis philosophiæ, quâ omne diminutum reducetur ad solificum & lunificum verum. Adamus à Bodenstein Germanus, Andreæ Carolstadii filius, medicus Basileensis, *Isagogem* dedit *paraphrasticam* in hoc *Rosarium chimicum*, ut ait *Bibliothecæ medicæ* auctor. Exstat *Rosarium* hocce cum *Veræ alchimiæ* aliquot Scriptoribus à Guilielmo Gratarolo collectis Basileæ apud Henricum Petri MDLXI. in folio, tomo 2. pag. 35. simulque est *Novum lumen*, de quo mox, pag. 60. epistola super alchimia pag. 65. *Lumen luminum* pag. 67. *Practica ex Breviatio alchimiæ* pag. 73. è quibus duo posteriores libri exhibentur tertio volumine *Theatri chimici* Argentorati editi apud Lazarum Zetznerum MDCXIII. in 8.° *Nova opera chimica* Arnaldi, videlicet *Thesaurum*, *Lumen novum*, *Florem florum*, & *Speculum alchimiæ* edidit Hieronymus Megiserus Francofurti apud heredes eius MDCII. in 8.° *Thesaurus philosophorum* MS. est

est Patavii apud Hectorem Trivisanum Nicolai nepotem, Thomasino teste in *Bibliotheca Patavina* pag. 113. Sed editionem nostram continuamus.

56. II. Librum, qui dicitur *Novum lumen*, sive eiusdem argumenti secundum de lapide philosophorum, ad quendam directum, quem *patrem & dominum reverendum* vocat; aitque in fine, se non vidisse alium nisi magistrum suum, quem non nominat, *qui in debita* (inquit) *materia opus suum applicaret.*

III. *Sigilla duodecim pro totidem cælestibus signis:* quæ addidit Taurellus in hac editione: quæ superstitiosa videntur.

IV. *Magisterium, & gaudium, ad inclytum Regem Aragonum, quod quidem est* Flos florum, *thesaurus omnium incomparabilis, & margarita* &c.

V. *Epistolam super alchimiam ad Regem Neapolitanum.* Accedunt

VI. *Capitula Astrologiæ de iudiciis infirmitatum secundum motum planetarum.*

VII. *Thesaurus sive Rosarium, Flos florum*, & duo ad Reges Aragoniæ & Neapolis opuscula, prodierunt cum aliis in *Artis auriferæ*, quam *Chimiam* vocant, editione Basileensi apud Conradum Valdkirchium MDCX. in 8.°

57. Hucusque pertingunt editiones Arnaldi operum, sed & alia seorsum veniunt eidem tributa, nempe

I. *De febribus* liber exstat operis Veneti *De febribus* pag. 241.

II. *De sanguine humano epistola ad Iacobum Toletanum*, cuius Conringius meminit *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27. [q]

III. *De Anti-Christi adventu* librum, quem suprà diximus [r], quem fortè aliquis existimet eundem esse cum sequenti

58. IV. *De mysterio cymbalorum*: de quo Ioannes Franciscus Picus Mirandulæ Comes hæc ait [s]: *Arnoldus Hispanus præter ea quæ de futuro Anti-Christi adventu coniectatus fuerat, revelationen quampiam multarum atque magnarum rerum factam adducit in libro* De mysterio cymbalorum, & adventu Anti-Christi, ad monachos Scalæ-Dei, *quæ centum annos præfixit eventibus. Præteriere ducenti, nec impletam esse prænuntiationem constat. Hanc magni fecit revelationem Arnoldus, quoniam ab homine illiterato Latino edita stilo fuerat.* Unde patet ad prognosticationem suam de Anti-Christi adventu Arnaldum, æquè uti Vincentium Ferrerium, revelationibus permotos fuisse. Et quidem librum hunc *De adventu Anti-Christi* cum hac tantùm inscriptione habent MS. fatis antiquo charactere PP. Carmelitani S. Mariæ Transpontinæ Romæ. Incipit: *Constitui super vos auditores, speculatores* &c. Sed in codice isto post prædictum opus, quod his absolvitur, & *altero Augustini De civitate Dei*, ponitur seorsum tractatus eiusdem *De mysteriis cymbalorum*. Incipit: *Qui interrogent*. Respondetque in eo ad quæsitum sibi factum, quare Ecclesiæ catholicæ mos fuerit in hora matutinorum & vesperorum priùs pulsare cymbalum parvum, postea verò magnum. Sequuntur in eodem codice MS. alia eiusdem, ut credimus, argumenti de adventu Anti-Christi, scilicet: *Apologia de versutiis & perversitatibus pseudotheologorum, & religiosorum, ad magistrum Iacobum Albi canonicum Condignensem.* Item aliæ *responsiones* ad argumenta & oppositiones doctorum Parisiensium: quæ omnia nunquam, ut credimus, edita fuere.

59. V. Dialogus *De rebus Ecclesiasticis, cum Frederico & Iacobo Regibus Aragoniæ & Siciliæ.* Meminit Cæsar Egasius Bulæus *Hist. Universit. Paris.* volum. 4. [t]

VI. *De urinis tractatus.* Reperiri hunc in codice 435. bibliothecæ Thuaneæ, qui in editionum nulla, nec à Lindano laudatur, admonuit Philippus Labbeus in *Bibliotheca manuscripta* [u]. Sed nos Arnaldi tractatum *De urinis*, & alium *de phlebotomia*, Lugduni editos cum aliorum aliis anno MDXVII. aliunde novimus.

VII. *Testamentum Arnaldi.* Chimicum fortè opus, exstare in Lauredani bibliotheca Venetiis, auctor est Thomasinus in *Bibliotheca Veneta* [x].

VIII. *Medicamina.*

60. IX. *Abbreviatio libri Prognosticorum*, Hippocratis, ut credimus, ubi & *De crisi.* Inter libros Francisci Petrarchæ, nunc apud Fortunatum Ulmum Abbatem Casinensem, cum Thomasinus eandem formaret *Bibliothecam Venetam* [y].

X. *Interpretatio Avicenæ de viribus cordis.* In quarto volum. *Avicenæ operum* Venetæ Erasmi Valgrisii anni MDXX. in 8.° editionis exstat.

XI. Liber *De omni genere simplicium medicamentorum*, qui *Aggregator practicus* inscribitur, ex Avicena, Serapione, Pandectario, Plateario, &c. Sed cùm inter alios Arnaldus ipse laudetur: iure hunc ab albo germanorum eius operum exclusit Gesnerus in *Bibliotheca*, & catalogo Scriptorum *De plantis*; ex eoque *Bibliothecæ medicæ* auctor, qui hunc librum Iacobo cuidam de Dondis (hic Aggregator Patavinus nuncupatus) ex coniectura attribuit. Nec alium & ab eo diversum, credi-

[q] Pag. 381.

[r] Raynaldus ad an. MCCCX. num. 39.

[s] Lib. 9. *De rerum prænotione* cap. 5.

[t] Pag. 121.

[u] Parte 4. sect. 6. pag. 50.

[x] Pag. 100.

[y] Vide pag. 56.

dimus *De virtutibus herbarum*, qui laudari solet, librum in 4.° Eâdem notâ castiganda est inscriptio quæ

Librum *Tesoro de pobres* nuncupatum, qui Petri Hispani seu Ioannis Petri, aliàs Ioannis Papæ, fuit germana proles, Barcinone editum MDCIV. Arnaldo adscribit.

61. Chimicis operibus, quæ altera editionis nostræ Taurelli pars dedit, adiungimus aliunde.

I. *Lumen luminum.*

II. *Practicam ex Breviario alchimiæ*, quæ duo exstant in *Theatro chimico*, uti iam diximus.

III. *Speculum alchimiæ*, *carmen*, *quæstiones tam essentiales quàm accidentales*: quæ exstant eiusdem *Theatri chimici* volum. 4. Edidit quoque Megiserus Francofurti apud suos heredes MDCII. in 8.°

IV. *De aqua vitæ simplici.* Incipit: *In humanum corpus.* Exstat Patavii MS. in folio inter libros qui fuere Nicolai Trivisani, uti refert Thomasinus [a].

V. *Phœnix* eiusdem ibidem exstat [a].

VI. *Rosa novella.* Ibidem [b] *Parabolæ Arnaldi de Villanova cum commento Didaci Alvarez Chanca.* Editæ sunt Hispali anno MDXIV. exstant in bibliotheca Colonæa Hispal. Ecclesiæ: nisi opus sit iam dictum num. 23.

[a] In *Biblioth. Patav.* pag. 113.
[a] Eodem teste pag. 110.
[b] Ibidem.

62. At quid est, quòd etiam Theologum Arnaldus egerit? Legitur sanè in Vaticano codice MS. 5740. rei testis hæc operis, quod continet, epigraphe: *Expositio super Apocalypsi Magistri Arnaldi de Villanova.* Incipit: *Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia* &c. In codice etiam 5732. eius manu qui contenta in quoque volumine summatim in primo illius limine annotavit, scriptum vidimus: Abbatis *Ioachimi de Psalterio*, *De concordia vet. & novi Testamenti. Arnaldi de Villanova tractatus de semine Scripturarum. De nomine tetragrammato*, *& Alphabetum scholasticum. Petrus de Aliaco* &c. De Arnaldo iam satis (1).

CAPUT II.

RAYMUNDUS DE PONTE *Dominicanus*, *Valentinus Episcopus*, De sacramentis *libri auctor. De* MICHAELE DE FRAGA, *eiusque opere quodam.* PETRUS MARSILIUS *historiæ Iacobi Aragoniæ Regis in Latinum interpres. De* PETRO DE RIU *Perpinianensi Carmelita*, *& eius scriptis; atque item de* ARNALDO DE ROSIGNOL *Valentino, Mercenariorum sodali.*

63. RAYMUNDUS DE PONTE in Aragoniæ regno, & *Fraga* municipio, uti fama fert natus, inter ævi sui doctissimos, pietateque & virtutibus, gestisque rebus præstantissimos vulgò existimatur. Planè haud obscura testimonia sunt eximiæ eius doctrinæ ac dignitatis munera & honores, cùm in Hispania, tum apud exteros, ab eo gesti. Nempe Romanæ Sedi non tantùm Rotæ, ut vocant, senator, hoc est sacri palatii Duodecimvir, sed etiam Marchiæ Anconitanæ Exarchus, seu mavis gubernator, constitutus, operam suam & obsequium probavit. Aragoniæ Rex (Petrus forsan Magnus) Cancellarium eundem habuit, præsulemque Va-

(1) Habentur in Bibliotheca Escurialensi complura Arnaldi opera, quæ singulatim persequi otiosum esset; cum ex iis nihil non typis evulgatum sit.

Ad huius XIV. sæculi initia referri debere existimo IACOBI II. Aragonum Regis *Constitutiones perpetuas*, sive *Forum Aragoniæ novum* in Comitiis Cæsaraugustanis anno Christi MCCC. tertio Calendas Octobris habitis, editum... Item: *Constitutiones & Foros* in secunda Curia Cæsaraugustana editos V. Nonas Octobris anno MCCCI... Item: *Constitutiones & Foros* in comitiis apud Alagonem Nonis Septembris anno MCCCVII... Item: Alias in comitiis Darocensibus XII. Calendas Decembris MCCCXII. quæ omnia habentur in codice Escurialensi *Lit.* I. *Plut III. num.* 17... ITEM: *Eiusdem* Iacobi Regis: *Privilegio Real otorgado á los de la Señoría del Señor Rey de Aragon sobre la unidad de los Reynos de Aragon, de Valencia, y del Principado de Cataluña.* Tarracone, XIX. Cal. Ianuarii anno MCCCXIX... Item: *Constituciones fechas para los aldeanos de las aldeas de Daroca;* Et: *Capitulos de como se debe collir el maravedí en Aragon*, incertum quo anno. In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* I. *Plut. III. n.* 21... Item: *Eiusdem* Iacobi Regis: *Leges de litibus brevi finiendis* (quarum iam sub Iacobo I. meminimus) Lemosino sermone Valentiæ editas anno MCCCI... *Leges de salariis Notariorum* incertum quo anno... *Epistolam ad preces Iudæorum Barcinonensium* Datam Oscæ MCCCVII... *Comitia generalia* Barcinone habita MCCCI. MCCCXI. & alia. In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* C. *Plut. II. n.* 16... ITEM Eiusdem: *Binas Epistolas, alteram ad Hugonem de Fenolleto Iurisconsultum Maioricensem* qua eum invitat ad docendi munus in Studio Ilerdensi; alteram item invitatoriam ad *Oldradum Legum Doctorem Romanum* ad regendum Ilerdense Studium; atque ibidem: *Erectionem Studii Ilerdensis.* In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* D. *Plut. III. n.* 3.

Atque eòdem pertinere puto FERDINANDI IV. Castellæ Regis: *El Ordenamiento que fizo para la Villa de Niebla sacado del Fuero de Xerez*, Era MCCCXXXVIII. (anno sæculari MCCC.)... *Las leyes nuevas de cosas que establecio en las Cortes de Valladolid* Era MCCCXLV. (MCCCVII.) *Las mismas puestas por la orden de los libros y titulos del Fuero Castellano;* ac demum: *Leyes y ordenamientos que fizo en las Cortes de Burgos á* XIII. *dias de Julio* Era MCCCXLVI. (MCCCVIII.) In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* Z. *Plut. II. n.* 6.

Valentina Ecclesia delegit Calendis Maii MCCLXXXVIII. Templariorum equitum causæ cognitio per Aragoniæ regnum eidem cum Eximino de Luna Cæsaraugustano antistite à Clemente Papa & Iacobo Rege simul delata est. Veniensque in Concilium, quod Viennæ Gallorum celebrabatur, unus ex quinque viris exstitit, quorum iudicio ac sententiæ de rebus mox gerendis legibusque sanciendis ceteri PP. assentirentur. Obiit tandem in Tarraconensi urbe, dum Provincialis ibi Synodus anno huius sæculi decimo tertio ageretur, Dominicanorum ante aliquot annos, quod religionis & moris fuit, quin Pontificalis dignitas impedimento esset, sacro instituto addictus.

64. Nullum hodie scriptum ab eo exstat, attamen divulgatum fuit famâ scripsisse eum doctissimum *De sacramentis* librum. Plura de Raymundo scripserunt Dominicani Franciscus Diagus in historia ordinis sui Aragonensis provinciæ lib. 1. cap. 8. & ex eo Alphonsus Fernandez *De Scriptoribus* eiusdem, Vincentius Blascus Lanuza in eiusdem regni Chronicis tomo 1. lib. 5. cap. 31. ac 37. Meminit Hieronymus Surita in *Indicibus Rer. ab Aragoniæ Regibus gestarum* anno MCCCIX. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annum MCCCVIII. (1).

65. Huius Raymundi propinquum & civem MICHAELEM DE FRAGA vocatum, eiusdem Dominicanorum instituti, Franciscus Diagus laudat quoque cap. 8. libri 1. *Historiæ* huius *Aragoniæ provinciæ*; atque ab eo scriptum fuisse librum ait *De donationibus factis cœnobio Prædicatorum Valentiæ urbis* (2).

66. Circa eadem tempora FR. PETRUS MARSILIUS, eiusdem ordinis Prædicatorum, Domûs S. Catharinæ martyris Barcinonensis urbis, in Latinum ex vernaculâ Provincialium sive Catalanâ linguâ, convertit historiam, quam *De rebus sui temporis* Iacobus Rex Aragoniæ primus superiore sæculo conscripserat: quam interpretationem minimè vidisse suspicari possumus Bernardinum Gomezium Miedem Archidiaconum Saguntinum & canonicum Ecclesiæ Valentinæ: qui eandem Spartam cùm adornaret, hoc est *De rebus gestis* eiusdem *Iacobi Regis* commentaretur sermone Latino: id haud prætermittere debuit Marsilii operam suæ similem ævo adhuc constare nostro. Quam certè viderunt laudantque, magnus *historiarum Aragonensium* vindex Hieronymus Surita lib. 2. *Annalium* cap. 74. Ioannes Dametus in *Historiæ regni Balearis* lib. 1. tit. 1. §. 2. Franciscus Diago in *Hist. ordinis Prædicat. provinc. Aragoniæ* lib. 2. cap. 29. & 45. Floruisse sub Iacobo II. Rege, qui anno MCCCXXVII. diem suum obiit, disertè monet Surita (3).

67. PETRUS item de PERPINIANO, proprio familiæ nomine DE RIU (in quo Latinè exprimendo alii RIMI, alii RIMES, verè alii DE RIVO proferunt) æqualis horum temporum fuit, sodalis Carmelitarum, ex cœnobio Perpinianensi: cuius præfecturæ munus gessit, S. T. doctor, ingenio & eloquentia sacrarumque literarum studio clarus: quem & Trithemius cum Eisensgreinio, Xystus Senensis, & Possevinus, præter domesticos, laudant.

68. Scripsit, Petro Lucio teste in *Bibliotheca Carmelitarum*,

I. *Super Sententiarum* libros IV.
II. *Quæstiones Sententiarum* libris II.
III. *In Psalmos omnes Davidis* lib. I.
IV. *Sermones varios* libro uno.

Vixisseque ait circa annum sæcularem MCCC. Attamen Eisensgreinius ad annum MCCCXIV. eius mentionem habet in *catalogo testium veritatis*. Circa patriam Aloisius Pons Icart Tarraconensium rerum Scriptor, in c. 42. [c] reperire se non nusquam affirmat, tam Petrum hunc, quàm Guidonem de Perpiniano nuncupatos, non ex ea urbe in Ducatu Ruscinonensi fuisse oriundos, sed ex Tarraconensi; exstareque huius cognominis & stirpis quosdam in hac illius urbe (4).

[c] *Grandezas de Tarragona.*

FR.

(1) Huic Raymundo præter *Tractatum de Sacramentis* Quetifus & Echardus *Script. Ord. Præd. T. I. p.* 520. tribuunt: *Decreta & Statuta Synodi Diœcesanæ Valentinæ XIV. Cal. Oct. MCCXCVI. habitæ in Æde Cathedrali*... Item: *Sententiam de pretio ob ius ratæ emtionis terrarum seu prædiorum dominii Ecclesiastici* (nimirum *emphyteutici*: quod ius indigenæ *Lussme*, Hispani *Luismo* appellant) *solvendo*: *quæ ab inde rationem Legis obtinuit in Aragonia*... Item: *Inquisitionem de Templariis*; ac demum, *Testamentum XXXI. Octobris MCCCXII.* in quo Mss. eius Bibliothecæ codices Cœnobiis Prædicatorum Ilerdensi, Valentino, & Sætabensi pro virili legat.

(2) Titulus libri apud Quetifum & Echardum *T. I. p.* 602 est: *De beneficiis collatis, & aliis donationibus Domui nostræ Valentinensi præstitis.*

(3) Echardus & Quetifus T. I. p. 520. hunc Marsilium non interpretem modo, ut Noster, sed gestorum Iacobi primi Aragonum Regis Historicum volunt; & præterea *Vitam Sancti Raymundi de Peñafort*, à Francisco Diago Barcinone MDCI. editam, ei tribuunt.

(4) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ auctor præter commentaria in IV. libros Sententiarum tribuit ei ex Possevino *in Appar. Sacr. Quæstionum Sententiarum librum unum*; & peculiarem *Expositionem Psalmi* MISERERE, Lemosino sermone: quam exstare ait apud Augustinianos Aqui-Sextienses.

69. Fr. Arnaldus de Rosignol Valentinus, Mercenariorum domûs Podiensis (*El Puig*) Valentini regni sodalis, scripsisse dicitur circa annum MCCCXIV. Commentarium ad cap. *Nunquam. De consecratione* distinct. 5. in Decreto Gratiani, contra otium Religiosorum : quem in eodem monasterio asservari nos docuit Illustrissimus Archiepiscopus Hydruntinus Dominus Gabriel Adarzo & Santander, ex eodem ordine assumtus, datis ad me literis ex Hydrunto (1).

(1) Huius *Arnaldi* quem Valentinum & Podiensis Mercenariorum Cœnobii monachum Nôster facit, videntur Bibliographi nostri Rodriguezius & Ximenus non meminisse.

HUC ETIAM referri posse existimo indictos Nostro *Raymundum Rubeum* (Ramôn Rôs) Catalanum ex Oppido Tárrega, qui ad annum MCCCXX. varia Lemosino sermone scripsit, aut è Latinis Lemosina fecit. Scripsit,

Llaórs de Madona Santa Maria, id est: *Laudes Beatissimæ Virginis Mariæ*.

Del menysprêu del môn, id est : *De contemtu mundi*.

Vertit è Latino:

Purgatorium Sancti Patricii. Ad Beatricem uxorem Guillelmi de Anglesola Belli-Podii (*Belpûig*) Dominum anno MCCCXX.

Vitas *Sanctæ Euphrosines*, & *Sanctæ Marinæ Virginum*.

Vitas *Sanctæ Mariæ Ægyptiæ* : & *Sanctæ Paulæ Romano-Bethlehemiticæ*.

Vitas *Sancti Ludovici Tolosatium Episcopi* : *Sancti Christophori Martyris*, & *Sancti Francisci Confessoris*.

Historiam visionis quæ in Monasterio Claravallensi revelata fuisse dicitur anno MCXLIX. quo Sanctus Malachias in eodem Monasterio diem suum obiisse fertur.

Habentur omnia in Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit.* M. *Plut. II. n.* 3.

ITEM *Magistrum Petrum Compostellanum*, diversum à cognomine antiquiore *de Monsoncio* aut *Monsóro* dicto cuius suprà meminimus, auctoremque Latini operis magna ex parte metrici, bisque, & interdum ter rhythmici, cui titulum fecit: *De Consolatione Rationis*, circa annum Christi MCCCXXV. ut coniicimus scripti, & Berengario Archiepiscopo Compostellano huius nominis secundo nuncupati, exstantisque in Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit.* R. *Plut. II. sub n.* 14. *T. II. p.* 637. quem nos codicem in eius Regiæ Bibliothecæ MStorum. recensione ad annum MDCCLXIII. ita describebamus.

Incipit prooemium Magistri Petri Compostellani in honorem Domini Berengarii Compostellanæ Ecclesiæ Archiepiscopi.

Compostellæ Præsul velle videris honestum,
Berengari ; mente pari reprobas inhonestum :
Nobilis es, bene dividis, es probus, ex probitate
Nomen habes, vitiorum labes sit procul à Te.
Iuris amicus, mente pudicus, turpia nescis,
Iuxta legem, cæli Regem mente capescis &c.

Operis autem metrici initium:

Cum vitio nuper proprio caro victa pateret,
Iratum nec mente ratum cor ad ima moveret;
Et levitas in mente sitas excedere metas
Auderet, nec res fineret reprehendere cretas;
Et Veneris procul à Superis rubrica tumultum
Inferret, nec abhorreret mens turpia multum &c.

Atque alterno tum vorsæ laboriosissimæ scriptionis, tum etiam prosaicæ genere, binos implet absolvitque libros, eosque non admodum breves. Operis autem argumentum allegoria est perelegans, in qua inducitur *Mundus* sub pulcræ puellæ specie Auctori per somnium obversatus, qui ipsum multiplici lenocinio ad mundanarum rerum studium pellicere satagit. Cumque Ipse nutans & iamiam eam sectaturus aliquantisper hæreat : supervenit puella alia pulcrior, scilicet *Natura*, mediamque sese inter priorem illam & Auctorem ingerens, eximie se ipsam commendat à pulcritudine elementorum, de quibus ea occasione agit; necnon de animalibus quæ gignit ac nutrit; mox de plantis atque herbis quarum nomina, virtutes & efficacitatem indicat : hinc de avibus quarum item recenset nomina cantuumque & vocum discrimina numerat. Iis autem interea colloquentibus supervenit puella alia longe prioribus elegantior, scilicet *Ratio*, easque torvè intuens: *Quid hic* (inquit) *adstant scenulæ meretrices, adulationis artifices, figuli falsitatis, cordis aucupes imperiti, quæ sub hostili amicitia, tamquam Sirenes melodiam præseferentes ad mortis perducunt excidium? Et ad me* (pergit Auctor) *vultum convertens ait : cur à tui memoria mei finis peregrinari notitiam, in quo mea munera me loquuntur?* Et continuo de Grammatice, Rhetorice & Logice disserit, quas sub trium virginum Ipsi ancillantium habitu depingit. Hinc ad Arithmeticen, Musicen, Geometriam & Astronomiam procedit, eas sub quatuor item puellarum specie describens, quibus totidem germanas virgines adiungit, virtutes scilicet cardinales, ternasque alias seu Theologicas, quas Auctori unice sectandas proponit. Dolet Auctor interea quod *Mundus* & *Natura* Ipsi relinquenda sint, atque ita *Rationem* affatur: *Tu quidem tuarum decentiâ puellarum omne decus excedis terrenum, maiestate excelsior; sed illud est non mediocri admiratione stupendum, quod ab illis puellis illustribus* (*Mundo* scilicet & *Naturâ*) *modis omnibus me averti* (debere) *pronuntias : quod extremæ dementiæ est; cum nullum sit tam asperum pectus, tam immite, quod non oblectamentorum talium teneatur affectu.* Tunc Ratio, *hoc quidem* (pergit) *quod oculorum nutu spondebat proprio sermone confirmans, Nigromanticorum velut deliramentis circumventum Auctorem deplorat, qui superficie rerum, id est dealbatorum sepulcrorum specie se patiatur abripi*; ac subiratior ita Auctorem alloquitur:

O iuvenis captusque catenis carnis obesæ
Te læsæ, cor habes? tabes. Scis quod morieris?
Et Superis cariturus eris, si verba puellæ
Bellæ corde tuo fatue sectaberis? Illa
Stilla manu, quamvis pravis blanditur ocellis,
Cum mellis calice inversa vice dando venenum.
Sirenum modulis rapiens, capiens cor &c.

Pergitque salutaribus monitis Auctorem informando. Insurgunt tamen ex adverso caro, avaritia, gula ceteraque vitia ad suas partes Ipsum pertrahere studentia, fitque vitiorum virtutumque conflictus maximus, arbitrâ tamen *Ratione* quæ nunquam Auctorem deserit; is autem aliquantum confortatus, atque à terrenarum rerum desiderio tantisper avulsus, cælestium gustum percipere incipit; cumque ex intervallo carnis illecebræ & mundana desideria animo recursent, ob quæ *Rationi* subtristis mœrensque sistitur : ab Eadem rursus erigitur ac recreatur novis at-

CAPUT III.

De RAYMUNDO LULLO *Maioricensi eremita, atque eius rerum Scriptoribus. Gesta eius præcipua, occasio conversionis, illuminatio ad artem formandam, mors à Mauris Africanis illata. Nicolaus Eymericus iurene an iniuria eius errores notaverit, inter partes validè controverti: qui fortè alterius fuerint Raymundi de Tarraga nuncupati. Lucas Wadingus laudatur. De Artis Raymundinæ utilitate superiori simile partium dissidium. Prohibitam hanc tamquam novam in Academia Parisiensi. Premi eam doctissimorum hominum iudicio, aliorum exaltari. Athanasii Kircheri opera in hac arte posita. Wadingi catalogus Lulli operum repræsentatur, quibusdam adiunctis. Raymundi iudicium de ordinibus militaribus in confinio ditionis Maurorum constituendis. De Conceptione B. Mariæ librum Lulli non esse. Petri Alvæ de Raymundo de Centillis eius auctore non recta coniectatio notatur. De chimicis Lulli operibus quæritur, an eius sint, aut ei supposita. Wadingi suffragium de renovanda librorum eius omnium priùs examinatorum editione. Recensentur plures Raymundi artis sectatores & assertores.*

70. FAMA clarus, si quis alius, desinente superiore atque ineunte hoc sæculis, apud universas Europæ nationes & ad posteritatis omnem memoriam, RAYMUNDUS LULLUS fuit Maioricensis, rebus pro infidelium conversione opere gestis, & scriptis atque consilio promotis clarissimus, & tandem ab immanibus Fidei hostibus Mahometanis occisus fuit. In maiori Balearium insularum, urbeque (*Palma* hodie dicta) is natus est, Raymundo altero Lullo parente: qui cum Iacobo Aragoniæ Rege I. huiusce insulæ ac regni debellatore, miles venerat ibique domicilium fixerat. Raphael Volaterranus sponte fallitur, dum contra omnes unus *virum Gallicum* vocat initio lib. 37. *Commentar. Urbanor.*

71. Ut abstineamus tamen calamum ab enarrandis eius rebus ordine gestis, in causa est propositum operis, quod literarum præcipuè merita persequitur; & quòd huic rei operam iam alii navaverint Vitæ Raymundi auctores, Carolus nempe Bovillus Samarobrinas [d], Bonaventura Armengol Balearis Franciscanus [e], qui Nicolaum de Molinas, & alterum Nicolaum de Paz eidem curæ ante se incubuisse refert Latinè: Ioannes Segui pœnitentiarius & canonicus Maioricensis [f], & Gaspar Escolanus [g], & Vincentius Mut [h] Hispanè: quorum prior se vidisse ait relationem quandam de vita sua Philippo Gallorum Regi postulanti à Raymundo ipso olim datam, quam & penes se habuit (secutusque fuit Wadingus statim laudandus) N. Colletet Gallicè [i], necnon per partes, ut quoquo anno res eius occurrebant, ex fide cuiusdam anonymi Raymundo æqualis, quem MS. penes se conservare admonuit, quemque in publicum edi eiusdem interesset, Lucas Wadingus in *Annalibus Franciscanis* [k]. Ex quo quædam strictim tangere animus est, si priùs factam (ut Paulum Apostolum imitaretur) sui ipsius modestam à Raymundo descriptionem, ac vi-

[d] Parisiis apud Ascensium anno MDXI. & apud Gononum in *Vitis PP. Occidentis.*
[e] Unà cum *arte* Raymundi MDCXLV. Palmæ Balear. à Gabriele Guasp.
[f] Maioricæ MDCVI. in 8.
[g] In *Histor. Valentinæ urbis & regni* lib. 3. cap. 21. & sequentibus.
[h] In *Histor. Balearica* lib. 2. tit. 1. cap. 1.
[i] Borello teste in *Bibl. chimica* pag. 63.
[k] Tomo. 2. anno MCCLXXV. num. 9. & seqq. an. MCCLXXVI. 6. an. MCCXCII. 18. an. MCCXCIII. 3. an. MCCXCV. 5. & tomo 3. an. MCCCVIII. 33. MCCCXII. 8. & MCCCXV. 2. & *De Script. ord. Minor.* in *Raymundo Lullo.*

atque exquisitis narratiunculis de paradisi gaudiis: de beatitudine electorum: de laudibus Dei ac Beatissimæ Virginis: de præcipuis Eiusdem & Iesu Christi mysteriis: de infirma atque imbecilla hominis conditione: de pœnis inferni, ac de eiusmodi aliis: quorum occasione Auctor varias Rationi explicandas quæstiones proponit, cum Philosophicas tum etiam & præcipue Theologicas: de arbitrii libertate: de beatitudine: de peccatis: de peccato originali: de conceptione Christi & Beatæ Mariæ: de unione hypostatica: quibus à Ratione clare ac diserte expositis Auctor demum ad se rediens, nihilque iam terrena curans, ad cælestia intendit animum, desinitque mœstus esse; atque hinc operi, *Consolatio Rationis*, appositum scilicet argumento, nomen factum. Prodit autem se illico Auctor physices ac naturæ arcanorum, nec non Theologiæ atque universalis eruditionis, quam encyclopædian vocant, non vulgariter gnarum: quod ineunte XIV. quo floruit sæculo non modo apud nos, sed & in Galliis, ipsaque etiam altrice ingeniorum Italia rarum & miraculi loco habendum. Atque utinam non ille impeditissimum planeque puerile rhythmi genus in versibus cnosectatus fuisset! Haberemus profecto venam uberem, lacteam, sponte fluentem ad numeros, cuiusque sententia, nunc subobscura, Lectores vel parum attentos occupasset. Sed is erat ubivis eius ævi malus Genius.

Multus in hoc sum; neque tamen hinc me abire sinunt quæ Auctori de perpetua Beatissimæ Dei Genitricis virginitate, ac de Immaculata Eiusdem conceptione curiose sciscitanti Ratio tum prorsâ, tum etiam vorsa oratione respondet, nimirum: *In ipsa animæ infusione omnium gratiarum plenitudine eam beari non ambigo. Ipsa enim* (pergit) *Virgo peperit, Virgoque concepit atque omnium Redemtorem protulit.* Cui Auctor: *Modum* (inquit) *Conceptionis Eius vellem perpendere*; & continuo *Ratio*:

Ut propriis Solis radiis lux vitra subintrat:
Sic uterum Rector superûm mox Virginis intrat.
Ut Dominus clausis foribus loca Discipulorum
Ingreditur: sic Rex oritur de Matre bonorum.
Ut rubus ardens, non tamen ardens uritur igne:
Sic igitur Christus oritur de Virgine digne:
Arca Dei similis fit ei dum manna tenebat,
Et tabulas pro Lege datas virgamque ferebat:
Virgo parens sed peste carens fit filia tandem:
Sic Deitas, sed non levitas habitavit Eandem &c.

Inviti ab huius codicis descriptione recedimus.

Fueritne autem *Berengarius Compostellanus* cui opus quode agimus inscribitur, auctor Tractatûs *De rerum eventibus* Augustæ MDXXI. editus, cuius Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 214. meminit?

vitæ veluti synopsin quandam præmisimus [l].

72. *Homo* (inquit) *fui in matrimonio copulatus, prolem habui, competenter dives, lascivus & mundanus. Omnia, ut Dei honorem & bonum publicum possem procurare & sanctam Fidem exaltare, libenter dimisi. Arabicum didici, pluries ad prædicandum Saracenis exivi, propter Fidem captus fui, incarceratus, verberatus: quadraginta quinque annis ut Ecclesiæ rectores ad bonum publicum, & Christianos principes movere possem, laboravi. Nunc senex iam, nunc pauper sum, in eodem proposito sum, in eodem usque ad mortem mansurus, si Dominus ipse dabit.* Aliquot iam eius vitæ momenta subiungemus: conversionis occasionem scilicet, Artis ab eo inventæ rationem, piarum expeditionum compendium, & tandem mortem, quam ab infidelium furore subiit, antequam ad doctrinam & scripta veniamus.

73. Iuvenis nihil minus quàm in via virtutis ambulans prospicere animæ saluti, sed curiæ addictus Iacobi Balearium insularum Regis, Petri magni Aragoniæ filii, vana quæque atque ludicra sectari, quibus assurgere vulgus laudemque ac præconium adscribere solet; musicæque, ac poeseos, amorumque, ac deliciarum omnium effreni cupiditate circumagi. Quousque à formosa, quam deperibat, æquè tamen honesta quod factum prodit femina, ostensâ ei per quæsitam occasionem putridâ in uberibus quam cooperiebat plagâ, sic tædio & pœnitentia retroactæ vitæ in alterum hominem transformatus fuit: ut exinde relicto sæculo, vitam spiritualem, & ab omnibus, præterquam à salutis hominum & exaltandæ Fidei curis, segregatam sibi præscripserit. Sed illiteratus homo nîl minus poterat quam religionis causam literarum præsidio & armis propugnare. Cuius impotentiæ sibi conscius, precibus Deum assiduis in quodam eremitorio Maioricensis insulæ, ut mentis eius tenebras infusionis divinæ radiis ad exsequendum ritè opus illuminare dignaretur, urgere ac deprecari non desinens: antiquo etiam ardentiùs debellandi Mahometicam sectam, quo totâ flagravit vitâ, desiderium animitùs concepit; & ut fama est singulare quoddam instrumentum id opus, & pium quodcumque aliud eiusdem generis promovendi cælitus accepit, arte sibi monstrata breviter & sine disciplinarum acri & obstinata contentione addiscendi necessaria omnia, atque iis ex tempore utendi: quo doctissimus quisque post exantlatos quàm plurium annorum labores ægrè vix pervenit, quibus utique rem exsequi, atque piissimo voto suo defungi posset ipse, & ut alii defungerentur, procurare.

74. Scripsisse hanc *Artem* sub lentisci umbra vulgò dicitur; mirumque remansisse maioris rei, quàm ut humanæ vires eò pertingere possent, hoc loco patratæ vestigium, arbusti scilicet folia omnia characteribus linguarum Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, atque Arabicæ inscripta: quod adhuc perdurare iisdem signis sed ignotæ iam figuræ succrescentibus in dies omnibus in foliis conspicuum, Scriptores optimæ fidei tradunt [m]. Sed de hac Arte postmodum, ubi de ea agemus.

75. Prolixum quidem esset peregrinationes Raymundi omnes, per Europam ferè totam, Asiam, Africam, officiaque apud omnes sibi æquales Pontifices, Nicolaum IV. Cælestinum V. Bonifacium VIII. Benedictum XI. tandemque Clementem V. in Viennensi Concilio Ecclesiæ totius comitia celebrantem; necnon & Reges Philippum Franciæ, Iacobum Balearium, Carolum Neapolis, assiduè & constanter acta, ut collegia scholasticorum philosophiæ ac theologiæ, simul & linguarum quibus hostes Christiani nominis utuntur, ut doceri aut convinci cominus possent, ubique instituerentur: quod in Romana curia, Parisiis, Oxoniæ, Bononiæ, atque Salmanticæ fieri iussit, Raymundo uti ferunt urgente Clemens V. *De magistris* edita constitutione, quæ lib. 4. *Clementinarum* exstat; necnon ut Hierosolymitana expeditio magnis omnium illius temporis principum animis atque æquis viribus resumeretur.

76. Quod utique postremum præstaturus videri poterat, nisi antiquus ille Christiani proventus hostis tam fœcunda hæc omnia, quadraginta & ampliùs, ut à Raymundo ipso audivimus, annorum labore improbo iacta & consota fructuosissimarum & optimarum cogitationum, & operarum semina, permittente Deo, dispersisset & corrupisset. Nec defuit Raymundo, ut quod ab aliis fieri satagebat, ipse compleret opere. Quinimmo ad Mauros tandem, unde vivus olim vix evaserat, anno huius sæculi decimo quinto, constanti & erecto ad ponendam pro Evangelio vitam animo venit, Bugiæque in Africæ ora, dum ecclesiasten palam & hyperaspisten profiteretur Christianum & Alcorani hostem, coniectus primò in tristissimum carcerem, vinculis & fame atque verberibus maceratus, demumque inde eductus, festo ipso die SS. Apostolorum Petri & Pauli à furenti populo lapi-

[l] Ex quodam eius libro *Disput. Petri Clerici, & Raym. Phantastici* exscripsit Wadingus tom. 2. *Annal. ord. Minor.* anno MCCXCIII. num. 3.

[m] Escolanus lib. 3. cap. 21. num. 5. Wadingus ad annum MCCLXXV. n. 12.

pidibus obrutus, semianimis fuit à Genuensibus quibusdam mercatoribus in navim impositus, in qua invictum spiritum Deo reddidit; atque eius corpus Maioricam, faventibus patriæ Raymundi iurique eius ad sepulturam ventis, non sponte vectorum, fuit delatum: ubi in cœnobio Franciscanorum, ut verè martyris, religiosè colitur, religionem suadentibus & confirmantibus quampluribus signis, de quibus latè agunt Vitæ auctores.

77. Derogavit sanè non minimum huius ea virtute ac meritis & mortis genere clarissimi hominis famæ Nicolaus Eymericus, Dominicanus, Inquisitor provinciæ Aragoniæ, huiusmet sæculi, narrans in suo *Directorio Fidei* [n] sese in Raymundi curiosè perlectis libris plusquam quingenta, quæ exorbitarent à rectæ Fidei via, atque hæresibus consentirent, dicta olim notâsse; deque iis Gregorium XI. Pontificem Maximum, qui anno MCCCLXXI. clavum Ecclesiæ navis in manus suscepit, certiorem fecisse. Qui quidem diplomate suo ex Avenione anno huius sæculi tricesimo sexto ad antistitem Tarraconensem eiusque suffraganeos directo, lectione Raymundi quorumcumque librorum interdicta, enuntiationes illas ad se delatas ex doctorum virorum, quibus examen earum commisisset, sententia damnavit. Exstant apud Eymericum laudatum hæ literæ Pontificiæ non unquam improbatæ, aut hinc decedere iussæ. Quare non solùm is laicum hominem, phantasticum & imperitum; immo & doctrinæ falsæ atque à diabolo dictatæ auctorem vocare Raymundum; sed & alii hæresum & hæreticorum enarratores, Bernardus Lutzemburgensis, & Gabriel Prateolus hæreticis eum accensere minimè dubitârunt. Quibus consentiunt Genebrardus & Gualterius chronologi; & Eymerici partes strenuè agens Abrahamus Bzovius in continuatione *Annal. Ecclesiasticorum* [o] multis hominem, eiusque famam lacerat.

[n] Parte 2. n. 189. quæst. 9. sub titulo *De Raymundo & eius erroribus*.

[o] Ad annum MCCCXII. per plures section. & MCCCLXXII. 14. & ann. MCCCLXXVII. num. 25.

78. Quod tamen dedecus atroci iniuria illatum nostro Raymundo fuisse, retorquentes in Eymericum calumniæ facinus, multis & urgentissimis argumentis confirmant Baleares civis sui, & Franciscani sodalis sui (fuit enim Tertii ordinis laicorum unus) propugnatores. Alii enim convictum fuisse Eymericum falsi criminis in confingendo Gregorii Papæ diplomate, atque eo nomine damnatum anno MCCCLXXXVI. & ab Aragonia eiectum affirmant; deindeque anno MCCCXCV. Avenione sedente Benedicto XIII. iterum accusato eodem Eymerico ab Antonio Riera presbytero Valentino & eodem Eymerico comparare iusso, solemni examine comprobatum fuisse, nihil eorum quæ imputabantur Raymundi doctrinæ in eius libris uspiam, aut eo sensu quo imputabantur, sed recto quidem & catholico reperiri (1). Tertiò tandem, anno MCDXIX. auctoritate domini Alamani Ademari S. R. E. Cardinalis Pisani ad Regem Aragoniæ Alphonsum V. legati Martini Pontificis, Barcinone tum agentis, & coram Episcopo quodam Castellensi Bernardo actitatam denuò causam de Raymundi doctrina & fama; sententiamque ab eodem iudice pro librorum ab omni censura immunitate, bonoque auctoris nomine, pronuntiatam; cunctaque aliàs in contrarium deducta & allegata pro nullis & irritis haberi debere declaratum. Quorum actorum authentica instrumenta Maioricenses in archivo regiæ Universitatis domus asservari aiunt. Alia etiam testimonia, præcipueque declarationem Tridentinorum patrum, affert Vincentius Mut, paulò post laudandus.

79. Planè editus anno MDCIV. in eadem urbe Maioricensi typis exstat liber Latinâ priùs, vernaculâ deinde Hispaniæ linguâ scriptus, atque *Sententia diffinitiva in favorem Lullianæ doctrinæ* inscriptus [p]: quem Raymundi cives editæ atque etiam nunc exstanti Eymericiani *Directorii* accusationi opponi debere, magnumque operæ prætium sese facturos existimaverunt, productis è latebris suis & in vulgus communicatis, quæ maximo viri celeberrimi famæ detrimento in illum usque diem latuerant. Vidisse se ait Wadingus tomo 3. ad annum MCCCXV. num. 11. Antonii Bellvêr, professoris primarii & canonici Maioricensis, *Apologiam* integro & magno volumine contentam ad Xystum V. Pontificem, & Philippum II. Regem, pro Raymundi asserenda doctrina.

[p] Edita fuit. *Sentent.* Latinè unà cum *disp. Raymundi*, & *Homerii Saraceni* curante Alphonso de Proaza Valentiæ per Ioannem Lofredum MDX.4. inde Palmæ Balearium per Gabr. Guasp MDCIV. Tandem Hispanè cum vita Raymundi à Ioanne Segui scripta Maioricæ MDCVI. in 8.

80. Aliis tamen placuit, quin Eymerici prematur existimatio, non Raymundi Lulli huius, quem laudamus germana scripta eum accusasse; sed Raymundo falsò suppositos iunioris cuiusdam alterius Raymundi, quem *de Tarraga* vocant, sive *Neo-*

(1) Adversus hunc Rieram exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 381. *cod.* 3171. inter Nicolai Eymerici scripta: *Incantatio Studii Ilerdensis super XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi disseminatis*: cuius auctoris & operis iam supra meminimus. Meminêre item Quetifus & Echardus è Bibliothecæ Colbertinæ codice 2847: qui ternos è Rieræ articulis exhibent, *T. I. pag.* 713. *n.* 29.

Neophytum, utpote è Iudæo conversi ac Dominicanorum ordini aggregati, hæreticos libros, iussu nimirum Gregorii XI. damnatos, & igne comburi iussos. Qua de re facta duos inter eiusdem appellationis opportuna distinctione, Franciscus Peña doctissimus Rotæ Romanæ olim iudex in Notis suis ad Eymerici *Directorium*, atque ex eo alii [q] admonuere. Quæ sine veritatis præiudicio apta magis videri poterunt, ut illæsus famæ uterque maneat, tam Lullus quàm Eymericus: hic vir doctus admodum, & ob lucubrationes suas posteritati sic proficuus; ille verò constantissimus erga pietatem & Religionem innumerûm fere operum auctor. Lege sîs Francisci Marzal Minoricensis Franciscani *Archiologium vitæ & doctrinæ Lulli*, unà cum *Arte* eiusdem editum Palmæ Balearium MDCXLV. in 4.° & latè docteque nomen bonum Lulli facientem Vincentium Mut in *Historiæ Maioricensi regni* tom. 2. lib. 2. cap. 11. & pluribus sequentibus; & lib. 8. cap. 6.

81. Apologiam sanè Lulli Hispanicam Ioannis Arcæi de Herrera servari MS. novimus in Ambrosiana bibliotheca. Ioannes item de Riera Franciscanus, & ipse Maioricensis, edidit *Tractatum in quo respondet omnibus quæ hucusque obiecta sunt Raymundo*, Palmæ Balearium MDCXXVII. in folio. Strenuè hic causam egit Romæ eiusdem Raymundi, decessitque ibi in collegio S. Isidori Hibernorum. Laudatur alicubi [r] Lulli Vita eleganti ac terso stilo per Nicolaum Causinum scripta: quam non vidimus, nec laudant Scriptores de Scriptoribus Societatis, si non alius est à summo huiusce instituti viro. Pendent tamen adhuc alii sententiâ, & utrimque rationibus pressi, quas examinare non aliquod pretium operæ est & neutri causam adiudicant [s]: in quibus laudo sinceritatem, ac rectitudinem iudicii, quo Lucas Wadingus in hoc negotio utitur [t].

82. Derogat quoque multorum opinioni de mirabili eius, quam formavit Raymundus Artis, invento: quamplurium aliorum contra sentientium, & laboriosissimam eiusdem Artis inutilitatem, nullosque tanti promissi dignos fructus Lullistis, quomodo sectatores huius doctrinæ vocant, regerentium existimatio, dictaque ex animo de iis sententia. Quantumvis enim Lullianam doctrinam, & in primis hanc Artem, multoties fuisse approbatam ac doceri permissam sectatores eius referant: à Parisiensi nempe Universitate anno MCCCIX. à Petro Aragoniæ Rege anno MCCCLXIX. eiusque successoribus, Martino MCCCXCIX. Alphonso V. Magno MCDXLIX. Ferdinando V. Catholico MDIII. Philippo II. MDXCVII. quæ omnes approbationes, & artem docendi facultates in laudato priùs libello latæ pro Raymundo sententiæ continentur, proferant; mira etiam præstitisse, & vix humana, huius Artis beneficio, plures vulgò dicant: Petrus scilicet Daguinus, & Angelus Politianus, qui huius ope sese de omnibus disputare gloriabatur, Iacobus Faber Stapulensis, Canterii tres fratres, Andreas Petrus & Iacobus Frysii, Ferdinandus Cordubensis Hispanus, de quo altera huius Bibliothecæ parte [u] agitur, & iterum infrà agemus; pro eaque omnium nationum homines doctissimi strenuè decertaverint, Iulius Pacius Vicentinus Iurisconsultus, qui eius usum veluti renovâsse videtur, Iordanus Brunus Nolanus, Valerius de Valeriis Venetus, Henricus Cornelius Agrippa; & ex una Hispania Petrus Ciruelus, Iaimus Ianuarius, Franciscus Marzal, Augustinus Nuñez Delgadillo, Petrus Hieronymus Sancius de Lizarázu, & alii à Vincentio Mut in *Historiæ Balearicæ* iam laudato loco adducti: qui doctè & prudenter de vi & facultate Artis loquitur.

83. Quantumvis, inquam, omnia hæc tueantur inventi huius meritum: res tamen certa est, Ioannis Gersonis testimonio, repudiatam Parisiis hanc doctrinam & prohibitam fuisse. Sed quare repudiatam? Audi sîs Gersonis verba [x], quæ tamen ex parte magnam eiusdem laudem continent: *Sic nuper actum est Parrhysiis per sacram theologiæ facultatem adversus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lulli conabantur inducere: quæ licèt in multis altissima & verissima; quia tamen in aliis discrepat à modo loquendi doctorum sacrorum, & à regulis doctrinalis suæ traditionis, & usitatæ in scholis: ipsa edicto publico repudiata prohibitaque.* Et alibi [y]: *Alta, vera, & copiosa multa continere* professus: statutum fuisse ait, *ne derelinquentes* (scholastici) *modum doctrinalem sanctorum Doctorum per Ecclesiam approbatorum, & qui tentus esset hactenus in sacra theologiæ facultate, transirent ad novam hanc phantasiandi curiositatem*: quomodo Gerson loquitur. Una igitur exceptione novitatis Parisiis laboravit. Quam Artem non minus laudat, cùm deprimere magis conatur, Hieronymus Cardanus lib. 15. *De subtilitate. Tertium genus* (ait) *inutilis subtilitatis in Raymundi Lulli libris spectare licet. Res prorsus risu digna omnem velle tradere doctrinam, nullam nôsse; sed tamen, ut diligentiùs consideravimus, non pror-*

[q] Gab. Vazquez 1. parte dist. 133. cap. 4. Dermitius Thaddæus in *Nitela Franciscana advers. Bzovium*, ad an. MCCCLXXII. Wadingus ad ann. MCCCXV. 13. Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erot. 10. num. 246. Gaddius *De Script. non Eccles.* in *Lullo Raymundo*, Bulæus in *Hist. Univ. Paris.* tomo 3. pag. 498. & in *catalogo illustr. Academicorum* ibid. & tomo 4. pag. 439. & iterum in catalogo huius tomi.

[r] Apud Athanasium Kircherum in *Artis magnæ sciendi prologo ad lectorem.*

[s] Bellarminus cum Labbeo, Miræus in *Scrip. Eccles.* Brietius in *Annal.* ad annum Christi MCCCLXXII.

[t] An. MCCCXV. 12. & 17. & 18. & seqq.

[u] Sub nomine *Ferdin. Cordub.* tom. 1. pag. 373.

[x] In epist. ad Bartholomæum Cartusianum tom. 1. eius oper. fol. 95.

[y] *De examine doctrinarum* 2. parte consider. 1. eodem tomo fol. 105.

prorsus contemnenda inventio visa est; siquidem totam unam artem, utpote medicinam, duodecim ad summum chartis tradere licet.

84. Vulgò etiam improbant, difficultatis, obscuritatis, nulliusque usus nomine, Ioannes Mariana lib. 15. *De rebus Hispaniæ* cap. 4. *præstigia oculorum, ludibriaque potiùs artium, quàm veras artes*, ex quorumdam censione appellans. Sphinge opus esse ad Raymundi Artem Raphael credebat Volaterranus [a], qui subiungit obscuriora adhuc alia reliquisse, *quæ in sanctuariis Parisiorum asservari ferunt.* Iacobus item Gaddius, nostri temporis criticus eruditione ac iudicio non vulgari, *De Scriptoribus non Ecclesiasticis* agens [a]: pluribus urget hanc Artem, longiorique adhuc tempore opus haberi ait ad comprehendendam Lulli Artem, quàm ad totam Thomæ, aut Bonaventuræ, aut Alesii, aut Durandi theologiam. Cornelius & ipse Agrippa, qui commentaria in hanc Artem dedit *De incertitudine & vanitate scientiarum* cap. 9. eandem, inquit, *ad pompam ingenii, & doctrinæ ostentationem potiùs quam ad comparandam eruditionem valere; ac longè plus habere audaciæ quàm efficaciæ; esseque totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiori quadam literatura adornetur.*

[a] Lib. 35. *Comment. Urban.* in principio.

[a] Parte 1. lit. *L.* in *Lullo Raymundo.*

85. Laudo semper Wadingi iudicium in cordatè censendo de hac Arte [b]: Aliis tamen virum hunc grandi præconio adornantibus, *illuminati* sanè *doctoris* appellatio vulgaris adeò facta est, ut iam eâ usus sit Ferdinandus V. Aragoniæ Rex, *Divum* quoque nuncupans in privilegio doctrinæ eius concesso [c]; necnon & Alphonsus Magnus, eiusdem Ferdinandi patruus, Rex sapientissimus, *doctorem egregium, mirandarum artium & scientiæ auctorem* vocans [d]. Recenter magis Hieronymus Surita *magnum* appellat *inventorem docendi novam philosophiæ artem, disciplinarumque liberalium divinarumque literarum per novas revelationes atque mysteria* lib. 8. *Annal. Aragoniæ* cap. 1. *Excellentis ingenii philosophum* Papirius Massonus in Vita Bonifacii VIII. Pontificis vocat. Durant etiamnum huius Artis professores stipendio publico exhibiti Maioricæ, & forsan Barcinone; Gallisque pluribus cara esse dicitur; exindeque pretiosos haurire thesauros, ut ait Wadingus [e]: qui addit, Ivonem Parisiensem Cappuccinum ex Raymundi principiis duo magna volumina, quæ *Digestum sapientiæ* vocat, non ita diu concinnâsse. In Germania etiam multos esse huius doctrinæ admiratores ac sectatores Hottingerus fatetur [f]; cuius & *Clavim* Ioannes Henricus Alstedius Strasburgi olim ediderat anno MDCXXXIII. in 8.° Nuperque vir eruditissimus Athanasius Kircherus, noster Romæ amicus, examinatâ seriùs quàm vulgò solet Lulliana Arte, ut Ferdinandi Cæsaris III. quæsito satisfaceret, approbavit eam; quinimmo & commendavit, adiuncta ad faciliorem & locupletiorem eius usum combinatoria arte, sive *Arte magna sciendi*: quam dicavit Augustissimo Leopoldo Cæsari, typis Amstelodamensibus anni MDCLXIX. in folio editam.

[b] Tomo 3. ad an. MCCCXV. n. 11. & 12.

[c] In dicto opere *sent. diffinitiva* &c.

[d] Ibidem.

[e] *De Script. ord. Minorum.*

[f] *Hist. Eccles.* 3. parte cap. 14. sect. 1. pag. 703.

86. Sed iam tempus est, doctrinæ formâ quomodocumque adumbratâ, in opera huius descendere: quorum à Luca Wadingo in *Scriptoribus Minorum*, & priùs ab Alphonso de Proaza adornatum catalogum, quantumvis prolixum, in classes tamen curiosè distributum, hìc repræsentare satiùs duximus, quàm novum nunc exculpere, aut pleniorem eum quærere, quem habere se ex bibliotheca Escurialensi regia testatus olim fuit Petrus de Alva in *Militia Conceptionis* [g]. Annectemus ei tamen opportunè quicquid aliunde in notitiam nobis venit.

[g] Verbo *Raymund. Lullus.*

ARTIUM GENERALIUM LIBRI.

87. I. *Ars generalis.* Incipit: *Ars generalis.*

II. *Ars brevis*, quæ est imago artis, quæ dicitur *Ars generalis* sive *magna*, scripta anno MCCCVII. impressa variis locis. Incipit: *Ratio quare facimus istam artem.* Hæc Wadingus. Lugduni hæc prodiit ex officina Iacobi Marechal cum *Arte generali*, & Argentorati cum Raymundi operibus, quæ ad adinventam ab ipso *Artem universalem* &c. pertinent, MDCIX. in 8.° sumtibus Lazari Zetzneri.

III. *Ars generalis ultima.* Incepta Lugduni MCCCV. & finita Pisis in monasterio S. Dominici MCCCVIII. impressa Lugduni apud Iacobum Marechal MDXVII. variisque in locis; & ultimò Maioricæ apud heredes Gasparis Guasp, correcta & districtius divisa per fratrem Franciscum Marzal anno MDCXLV. Incipit: *Quoniam multas artes fecimus* &c. Exstat & in laudata editione Argentoratensi Zetzneri. Monet auctor in fine, ad hoc ut faciliùs addiscatur hæc *Ars magna*, debere addisci prædictam *Artem brevem*, quæ est imago *Artis* huius *generalis*, ut ipse ait. Hispanicè exstat: *Arte general de Raymundo Lullo para todas ciencias.* Matriti MDXLVIII. in 8.°

88. IV. *Ars demonstrativa veritatis.* Parisiis scripta anno MCCCIX. Incipit: *Quoniam hæc ars demonstrativa.*

V. *Ars* altera *demonſtrativa veritatis.* Incipit: *Finalis quidam.*

VI. *Compendium artis demonſtrativæ.* Incipit: *Quoniam omnis.*

VII. *Lectura ſuper artem demonſtrativam*, ſive *liber Chaos.* Incipit: *Quoniam Deus multum eſt accolibilis.* Alius habetur liber huic ſimilis cuius titulus eſt: *Chaos magnum* Lulliſta aliquis ſcripſit: *Introductorium ad artem demonſtrativam.* Quod incipit: *Introductoria artis demonſtrativæ* &c. in quo citatur Lullus.

89. VIII. *Liber correlativorum innatorum*, ſcriptus Pariſiis MCCCIX. Valentiæque editus curâ Alphonſi Proaza apud Gregorium Coſtilla MDXII. Incipit: *Quoniam ignoratis.*

IX. *Ars inventiva veritatis.* Incipit: *Ars præſens ab arte demonſtrativa deſcendit.* Nuncupata hæc magno illi viro ac Toletano præſuli D. Franciſco Ximenio prodiit Valentiæ MDXV. cum privilegiis regiis pro Lulliana doctrina.

X. *Tabula generalis ad omnes ſcientias applicabilis.* Incepta in portu Tuniſi xv. Septembris MCCXCII. & finita in civitate Neapoli MCCXCIII. in octava Epiphaniæ. Incipit: *Ratio quare iſta tabula.*

XI. *Ars expoſitiva, ſeu lectura ſuper artem inventivam, & tabulam generalem.* Incipit: *Ars iſta modum ſequitur & doctrinam artis inventivæ.* Prædicti tres ultimi libri Valentiæ prodierunt anno MDXV. correcti ab Alphonſo Proaza, & Franciſco Cardinali Ximenio dicati, ex officina Didaci Gumiel, Valentiæ.

XII. *Ars compendioſa inveniendi veritatem.* Incipit: *A. Ponimus.*

XIII. *Ars* alia *compendioſa.* Incipit: *Hæc ars compendioſa.*

XIV. *Ars inquirendi particularia in univerſalibus.* Incipit: *Cùm apud nos.*

90. XV. *Liber propoſitionum ſecundum artem demonſtrativam compilatus.* Incipit: *Ab arte demonſtrativa.*

XVI. *Liber De aſcenſu & deſcenſu intellectûs.* Incipit: *Quoniam ſunt aliqui homines.* Scriptus in Monte-Peſſulano anno MCCCIV. Valentiæ editus Alphonſi Proazæ curâ per Gregorium à Coſtilla MDXIX.

XVII. *Ars penultima.* Incipit: *Quoniam ſcimus iſtam.*

XVIII. *Ars ſcientiæ generalis.* Incipit: *Ars ſive ſcientia.*

XIX. *Lectura* alia *ſuper artem inventivam veritatis.* Incipit: *Circa quod.*

XX. *De conditionibus artis inventivæ.* Incipit: *Quoniam Deus.*

XXI. *Liber De declaratione ſcientiæ inventivæ.* Incipit: *Primò ad inveniendum.*

XXII. *Practica brevis ſuper artem brevem, ſive ſuper tabulam generalem.* Incipit: *Eſt autem hæc.*

XXIII. *Liber De experientia realitatis artis.* Incipit: *Quoniam experimentum.*

XXIV. *Liber De miſtione principiorum.*

91. XXV. *Liber De formatione tabularum.*

XXVI. *Lectura ſuper tabulam generalem.* Incipit: *Cum theorica.*

XXVII. *Practica brevis ſuper eandem.* Incipit: *Alphabetum.*

XXVIII. *Lectura ſuper tertiam figuram tabulæ generalis.* Incipit: *Dividitur hæc lectura.*

XXIX. *Liber facilis ſcientiæ.* Incipit: *Manifeſtum eſt.*

XXX. *De quæſtionibus ſuper eo motis.* Incipit: *Quoniam liber facilis ſcientiæ.*

XXXI. *Liber de ſignificatione.* Incipit: *Significatio eſt ens.*

XXXII. *Liber magnus demonſtrationis, ſeu brancha artis inventivæ veritatis.* Incipit: *Quoniam humanus intellectus.*

XXXIII. *Liber De lumine.* Incipit: *Quoniam intellectus eſt valdè.* Ms. exſtat in Eccleſia Hiſpalenſi in 4.°

XXXIV. *Liber De inquiſitione veri & boni in omni materia.* Incipit: *Scientia veri & boni.*

92. XXXV. *Liber de punctis tranſcendentibus.*

XXXVI. *Ars intellectûs.* Incipit: *Quidam homo.*

XXXVII. *De modo naturali intelligendi in omni ſcientia.*

XXXVIII. *De inventione intellectûs.*

XXXIX. *De refugio intellectûs.*

XL. *Ars voluntatis.* Incipit: *Cùm Deus.*

XLI. *Ars amativa boni.* Incipit: *Ad recognoſcendum.*

XLII. *Ars* alia *amativa.* Incipit: *Ad cognoſcendum.*

XLIII. *Ars* alia *amativa.* Incipit: *Deus benedictus.*

XLIV. *Ars memorativa.* Incipit: *Per quandam ſilvam.*

XLV. *De quæſtionibus ſuper ea motis.*

XLVI. *Ars* alia *memorativa.* Incipit: *Hic eſt neceſſarium.*

93. XLVII. *De principio, medio, & fine.*

XLVIII. *De differentia, concordantia, & contrarietate.* Incipit: *Senſuale eſt.*

XLIX. *De æqualitate, maioritate, & minoritate.*

L. *De fine & maioritate.* Incipit: *Quoniam quicquid.*

LI. *Ars conſilii.* Incipit: *Cùm ſit hoc quod conſilium.*

LII.

LII. *Liber* alius *de consilio*. Incipit: *Quidam homo*.

LIII. *Liber De excusatione Raymundi*. Incipit: *Dominus Deus humilis*.

LIV. *Liber ad intelligendum doctores antiquos*.

94. LV. *Ars infusa*.

LVI. *Art de fer y soltar questions*. Vernaculâ linguâ: quod sonat, *Ars faciendi & solvendi quæstiones*.

LVII. *Fundamentum artis generalis*.

LVIII. *Supplicatio Raymundi ad Parisienses*.

LIX. *Liber ad memoriam confirmandam*, scriptus Pisis in conventu S. Dominici. Incipit: *Ratio quare*.

LX. *Liber de potentia, obiecto, & actu* Incipit: *Cùm plures homines*.

LXI. *Ars generalis rhythmica*, scripta Maioricæ mense Martio MCCC. vernaculâ linguâ. Incipit: *Deus Gloriòs per* &c.

95. Edita exstant simul *Raymundi Lullii opera ea, quæ ad inventam ab ipso Artem universalem scientiarum artiumque omnium brevi compendio, summaque memoria apprehendendarum, locupletissimaque vel oratione ex tempore pertractandarum pertinet; ut & in eandem quorumdam interpretum scripti commentarii*. Argentinæ sumtibus Lazari Queztneri anno MDCXVII. in 8.° prodierunt.

LIBRI GRAMMATICÆ ET RHETORICÆ.

96. LXII. *Ars grammaticæ speculativa completissima*.

LXIII. *Ars grammaticæ brevis*.

LXIV. *Ars rhetoricæ*. Incipit: *Cùm verbum*. Has novit Wadingus. Nos verò adiungimus

LXV. *Rhetoricen* Lulli, quam edidit Remigius Rufus Candidus Aquitanus precibus Bernardi Lavinhetæ Raymundi studiosissimi, ut mox dicemus; mireque commendavit in præmissa epistola. Exstat in editione Argentoratensi quam diximus Zetzneri [h]. Incipit: *Ex tenebris lux ipsa emergit;* nuncupaturque in titulo liber *Alchimia verborum*, ab aliquo forsan sciolo. Lulli rhetoricam Parisiis editam anno MDCXXXVIII. in 4.° sicuti & *in Rhetoricam isagogen* eiusdem prodiisse ex Ascensiana Parisiensi anno MDXV. in 4.° alicubi legimus.

[h] Pag. 179.

LIBRI LOGICALES.

97. LXVI. *Liber qui vocatur* Logica de Grozell, versu vulgari. Incipit: *Deus per ser à nos honrament*.

LXVII. *Logica parva*. Incipit: *Logica est ars & scientia*. Edita primùm Compluti ab Arnaldo Guilielmo Brocar MDXVIII. illustrata deinde commentariis Antonii Belvêr Maioricæ à Gabriele Guasp MDLXXXIV.

LXVIII. *Logica nova*, absoluta Genevæ MCCCIII. & Valentiæ edita à Gregorio Costilla, curante Alphonso Proaza MDXIX. Incipit: *Considerantes veterem & antiquam logicam*. Præter has vidimus

98. LXIX. *Dialecticam seu logicam novam*, quam à superiore distinguimus; quòd hæc incipiat: *Logica est ars qua verum* &c. quam in editione Argentoratensi toties laudata exstantem Bernardus Lavinheta emendâsse, restitutis iis quæ olim fuerant sublata, dicitur.

LXX. *Liber de novo modo demonstrandi*. Incipit: *Quare dicitur*.

LXXI. *Liber de fallaciis*. Incipit: *Per istas fallacias possunt convenire theologi*.

LXXII. *Logica* alia *de quinque arboribus*.

LXXIII. *Liber de subiecto & prædicato*.

99. LXXIV. *Liber de conversione subiecti, & prædicati per medium*. Incipit: *Quoniam opiniones*. Ita est in editione quam laudavimus Zetzneri [i]; non, *Quoniam apponentes*, ut apud Wadingum.

[i] Pag. 166.

LXXV. *Liber de syllogismis*. Idem fortè cum eo qui sequitur,

LXXVI. *Liber de modo naturali & syllogistico, quo concluditur necessariò & naturaliter prædicatum esse in subiecto*. Incipit: *Quoniam omnes quà sumus*.

LXXVII. *Liber de affirmatione & negatione & causis earum*. Incipit: *Quoniam omnia sunt*.

LXXVIII. *Liber de quinque prædicabilibus & decem prædicamentis*. Incipit: *Quoniam quinque prædicabilia*.

LXXIX. *Liber de novis fallaciis*. Incipit: *Quoniam intellectus humanus*.

LXXX. *Liber, qui dicitur Fallacia Raymundi*. Incipit: *Quædam affirmatio*.

LIBRI PHILOSOPHICI.

100. LXXXI. *Liber lamentationis duodecim principiorum philosophiæ contra Averroistas*. Scriptus Parisiis mense Februario anno MCCCX. dedicatusque Philippo Francorum Regi. Incipit: *Principum illustrissimo*. In editione Argentoratensi Zetzneri [k] sic inscribitur: *Duodecim principia philosophiæ, quæ & lamentatio seu expostulatio philosophiæ contra Averroistas & Physica eiusdem Raymundi dici possunt*. Ms. est in bibliotheca Patavina quæ fuit

[k] Pag. 112.

fuit Nicolai Trevisani, Thomasino teste [l].

[l] Pag. 113. *Biblioth. Patavinæ.*

LXXXII. *Liber de principiis philosophiæ.* Scriptus Maioricæ MCCC. Incipit : *Cùm philosophia sit effectus primæ causæ.*

LXXXIII. *Liber de ponderositate & levitate elementorum.* Incipit : *Ad requisitionem medicorum.*

101. LXXXIV. *Liber de anima rationali*, absolutus Romæ MCCXCIV. atque editus Compluti per Guilielmum Brocar anno MDXIX. Incipit : *Quoniam anima rationalis.* Tractatus Raymundi *De anima* est MS. Venetiis, apud magnam domum Minorum Conventualium. Thomasinus in *Bibliothecæ Venetæ* pag. 109.

LXXXV. *Liber de reprobatione errorum Averrois.* Incipit : *Cùm Christianos fideles.*

LXXXVI. *Liber contra ponentes æternitatem mundi.*

102. LXXXVII. *Liber de quæstionibus super librum de anima rationali motis.* Incipit: *Utrum anima.*

LXXXVIII. *Liber de actibus potentiarum animæ æqualibus.* Incipit : *Utrum beatitudo.*

LXXXIX. *Liber de anima vegetativa & sensitiva.*

XC. *Physica nova.* Incipit: *Cùm aggredi.*

XCI. *De natura.*

XCII. *Ars philosophiæ.* Incipit : *Cùm natura sit.*

XCIII. *De consequentiis philosophiæ.* Incipit : *Cùm philosophia.*

XCIV. *Liber de generatione & corruptione.*

103. XCV. *Liber de graduatione elementorum.*

XCVI. *Liber super figura elementari.* Incipit; *Elementa sunt quatuor.*

XCVII. *Liber de qualitatibus, proprietatibus, & effectibus elementorum.*

XCVIII. *Liber de olfatu.* Incipit : *Ad inquirendum sensum.*

XCIX. *Liber de possibili & impossibili.* Incipit : *Quoniam philosophantes.*

C. *Ars compendiosa principiorum philosophiæ secundum artem demonstrativam in duas partes divisa.* Incipit : *Cùm intendamus artem valdè compendiosè componere.*

CI. *Liber de intensitate & extensitate.*

LIBRI METAPHYSICI.

104. CII. *Metaphysica nova.* Incipit: *Quoniam quidem intellectus.*

CIII. *Liber de ente reali & rationis.* Incipit : *Quoniam intellectus.*

CIV. *De proprietatibus rerum.*

CV. *Liber de homine.* Incipit : *Cùm sit dicens.* MS. Venetiis in magna domo Conventualium, teste Thomasino in *Bibliotheca Veneta* [m].

[m] Pag. 109.

CVI. *Liber de magnitudine & parvitate hominis.* Incipit : *O bone Deus!*

LIBRI VARIARUM ARTIUM.

105. CVII. *Ars politica.*

CVIII. *Liber militiæ sæcularis.* Incipit: *Ad significandum septem.*

CIX. *Liber de militia clericali* : aliàs *De clericis.* Incipit : *Liber iste.*

CX. *Art de cavallería* : vernaculè , ut credo.

CXI. *Tractatus de astronomia*, absolutus Parisiis MCCXCVIII. Incipit : *Cùm plures sint homines.*

CXII. *Ars astrologiæ.* Incipit : *Cùm plures homines.*

CXIII. *Liber de planetis.*

106. CXIV. *Geometria nova.* Incipit: *Quoniam brevis intentio.*

CXV. *Geometria magna.* Incipit : *Quoniam multum est.*

CXVI. *De quadrangulatura & triangulatura circuli* : aliàs appellatus *liber de circulis.* Incipit : *Ad investigandum.*

CXVII. *Ars cognoscendi Deum per gratiam.* Vernaculè. Incipit : *Deus es aquell ens.*

CXVIII. *Ars arithmetica.*

CXIX. *Ars divina.*

LIBRI MEDICINÆ.

107. CXX. *Ars de principiis & gradibus medicinæ.* Incipit : *Quoniam omnis ars habet sua principia.*

CXXI. *Liber de regionibus infirmitatis & sanitatis.* Scriptus in Montepessulano anno MCCCIII. Incipit : *Quoniam multùm est difficilis scientia.*

CXXII. *Liber de arte medicinæ compendiosa.* Incipit : *Ars ista hac intentione compilata est.* Continet hunc codex Vaticanus MS. 5902. & Urbinatensis 1083.

108. CXXIII. *Liber de pulsibus & urinis.*

CXXIV. *Liber de aquis & oleis.* Incipit : *Ego Raymundus.*

CXXV. *Liber De medicina theorica & practica.*

CXXVI. *Liber de instrumento intellectûs in medicina.*

LIBRI IURIS.

109. CXXVII. *Ars utriusque iuris.* Scriptus in Montepessulano mense Ianuarii MCCCVII. Clemente V. Pontifice. Incipit:

pit : *Quoniam ſcientia eſt longa.*

CXXVIII. *Ars iuris particularis.* Incipit : *Quoniam vita hominis.*

CXXIX. *Ars principiorum iuris.* Incipit : *Præſens ars.*

CXXX. *Ars de iure.* Incipit : *Quoniam ſcientia iuris.*

LIBRI SPIRITUALES ET CONTEMPLATIONIS.

110. CXXXI. *Liber natalis pueri Ieſu.* Scriptus Pariſiis anno MCCCX. Philippoque Francorum Regi dicatus. Incipit : *Da Domine in te credentibus.* Editus fuit Pariſiis apud Guidonem Mercatorem anno MCDXCIX.

CXXXII. *Liber de decem modis contemplandi Deum.* Incipit : *Ad honorem Dei contendere volumus.*

CXXXIII. *Liber de raptu.*

CXXXIV. *Liber contemplationis , quæ fit in Deo.* Incipit : *Summe Deus.*

111. CXXXV. *Liber Blancherna, tractans de quinque ſtatibus perſonarum , de uxoratis , religioſis , prælatis , Cardinalibus, & Pontificibus.* Translatus eſt in linguam Valentinam, & demum impreſſus Valentiæ per Franciſcum Iofredum anno MDXXI. Hæc de libro iſto Wadingus. Præmittitur huic editioni, quam vidimus , epiſtola Ioannis Bonlabii Catalani ex oppido *Rocafort de Queralt*, qui forſan interpretatus ipſe librum fuit ex Latino. Vulgaris titulus hic : *Blanquerna que tracta de ſinch eſtaments de perſones , de matrimoni, de religiò , de prelatura , de Apoſtolical ſenyoria , la qual es en lo Pare Sant , y en los Cardenals , y del ſtat de vida hermitana contemplativa , debaix los quals tots ſon contenguts : ordenat per lo illuminat dotor y martyr maeſtre Ramon Lull , traduit y corregit ara novament del primer original , y eſtampat en lengua Valenciana , ab lo libre de oracions e contemplacions del inteniment en Deu , fet per lo mateix dotor* (1).

112 CXXXVI. *Liber De orationibus & contemplationibus intellectûs.* Simul, uti diximus, typis editus Valentinâ linguâ anno MDXXII. Incipit: *En la ignorancia.*

CXXXVII. *Liber De meditationibus totius anni , aliàs de amico & amato.* Incipit : *Interrogavit amicus ſuum amatum.* Pariſiis editus MDV. Prodiit etiam Rhotomagi cum annotationibus Martialis Cenomanenſis tertii ordinis S. Franciſci.

CXXXVIII. *Liber De laudibus B. Virginis Mariæ :* qui dicitur *Ars inventionum.* Pariſiis editus per Guidonem Mercatorem MCDXCIX. Incipit : *Quæſtiones , diffinitiones , laudes.* Hæc Wadingus. Sed errore editum fuit *Ars inventionum*, cùm *intentionum* ſit legendum. Editio hæc anni MCDXCIX. typis Ioannis Parvi confecta, continet etiam *Clericum* & *Phantaſticum*, de quibus poſtea. Iacobus Faber Stapulenſis editionem procuravit , & proœmium addidit , quo ſe ait multum in lectione horum operum proficere.

113. CXXXIX. *Liber appellatus Clericus , ſive pro clericis.* Scriptus anno MCCCXI. ſeu veriùs MCCCVIII. ſimul cum præcedenti editus. Quibus adiungimus, illaudatum à Wadingo,

CXL. *Phantaſticum* , ſcriptum anno MCCCXI. ut ibi dicitur.

CXLI. *Liber de confeſſione.* Scriptus Maioricæ MCCCXI.

CXLII. *Liber de orationibus.* Incipit: *Com mals homens* , vulgaris.

114. CXLIII. *Philoſophia amoris.* Scripta Pariſiis menſe Octobris MCCXCVIII. Pariſiis edita per Iacobum Fabrum Stapulenſem , & dicata Alphonſo de Aragonia Cæſarauguſtano & Valentino Archiepiſcopo MDXVI. in 4.° Incipit : *Raymundus Pariſiis exiſtens.* Hæc Wadingus. Vernaculâ Valentiæ linguâ *Philoſophiam* hanc *amoris* , ſive primitus ſcriptam ab auctore, ſive poſtea redditam non dubitamus: ex quo in examine propoſitionum Raymundi noſtri quod præceſſit diffinitivam ſententiam prædictam, teſtimonia multa proferuntur, & in examen vocantur huius linguæ ex hoc libro.

CXLIV. *Liber proverbiorum* , editus Venetiis MDVII. unà cum diſputatione eremitæ & Raymundi &c. de qua mox, & cum præcedenti *Philoſophia amoris* anno MDXVI. in 4.° ſcriptus ab auctore Romæ. Incipit : *Cùm proverbium ſit.* Wadingus. Seorſum verò Valentiæ à Ioanne Iofredo MDX. in 4.° *Proverbiorum mille* liber (idem ne an alius?) eſt MS. in bibliotheca Ambroſiana. *Proverbia & ſententias Raymundi* Venetiis edidit Ioannes Tacuinus MDVII. Eſt in bibliotheca Sapientiæ Romanæ.

115. CXLV. *Liber de centum nominibus Dei*, alias *Pſalterium.* Incipit : *Cùm Saracenis.* Habetur etiam vernaculè. *Com los Sarayns.*

CXLVI. *Orationes per regulas artis verſibus rhythmicis vulgaribus.*

CXLVII. *Horæ Deiparæ Virginis vulga-*

(1) Ad manum nobis eſt, cum hæc ſcribimus, eius operis Valentiæ editi exemplum iiſdem omnino notis conſtans.

garibus modulis decantatæ. Incipit: *A honor del maior ſenyor.*

CXLVIII. *Elegiacus Virginis planctus*, vulgaribus verſibus: *Viveva en gran gaug la Verge Maria.*

CXLIX. *Lamentatio, ſeu querimonia Raymundi.* Scripta MCCLXXXV. vulgaris linguæ. Incipit: *Deus ab noſtra virtut.*

116 CL. *Carmina Raymundi conſolatoria*, vulgaris etiam ſermonis: *Sò creat è eſſer mundat.*

CLI. *Mille proverbia vulgaria.* Fortè ille qui eſt in Ambroſiana liber.

CLII. *Verſus vulgares ad Regem Balearium.*

CLIII. *Tractatus* vulgaris metricus *ſeptem Fidei articulos demonſtrans.*

CLIV. *Liber continens confeſſionem.* Scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit: *Cùm peccatum ſit magna tranſgreſſio.*

117. CLV. *Primum volumen contemplationum*, continens primum & ſecundum librum, & iſti continent viginti duas diſtinctiones. Incipit: *Ieſus Chriſt ſenyor noſtre.* Wadingus. Liber hic *Contemplationum*, ſeu volumen primum duos libros continens, editus fuit Pariſiis Latinè curâ Iacobi Fabri Stapulenſis, unà cum *Blancherna anachoretæ de amico & amato*, apud Ioannem Parvum MDV. in folio, emtum à ſe, ait Faber, obolo uno hunc librum ab egeno quodam; tantique eſſe, ut lecto eo quidam ſtatim propoſitum fecerit amplexandi religioſum quendam ordinem, ſeque ipſum idem facturum ſubiungit, nî valetudo eſſet impedimento.

CLVI. *Secundum volumen* continens librum tertium, incipiens à diſtinctione 23. uſque ad 32. incluſivè, ſcriptum per Ægidium de Bret Brabantinum die XXVIII. Ianuarii anno MCDLXVII. Incipit:

Deus glorios & virtuos
A vos ſenyor ſia donat.

CLVII. *Tertium volumen* continens quartum librum à diſtinctione 33. uſque ad 40. incluſive. Eſt *De oratione.* Incipit:

A Deus gran maravellos,
A vos ſenyor ſia feta reverencia.

CLVIII. *Quartum volumen*, & liber quintus *Contemplationum.*

118. CLIX. *De centum ſignis Dei.* Incipit: *Quoniam beatitudo hominum.*

CLX. *De centum dignitatibus Dei.* Incipit: *Quidam homo.*

CLXI. *Liber De expoſitione orationis Dominicæ.* Incipit: *Cùm oratio, quam Dominicam.*

CLXII. *Liber alius de eodem.*

CLXIII. *Liber De Ave Maria.*

CLXIV. *Liber dictus* parvum contemplatorium, *ſecundum artem inventivam & tabulam generalem factus.*

CLXV. *Liber De præceptis legis, articulis Fidei, & ſacramentis, per modum contemplationis.* Incipit: *Omnipotens Deus.*

119. CLXVI. *Liber De virtutibus & peccatis.* Maioricæ anno MCCCXII. Incipit: *Cùm ſit multum mirandum.*

CLXVII. *Liber De compendioſa contemplatione*, cuius quodlibet caput incipit: *Die ac nocte*; opus autem totum: *Cùm ſit creatus homo.*

CLXVIII. *Liber orationum* factus pro Regina Aragoniæ. Incipit: *Cùm multi homines.*

CLXIX. *Liber De orationibus per decem regulas.*

CLXX. *Liber De viis paradiſi & viis inferni.*

CLXXI. *Liber De orationibus & contemplationibus.* Incipit: *In ignorantiam.*

CLXXII. *Liber dictus* Opus bonum. Incipit: *Cùm multi homines.*

120. CLXXIII. *Liber De conſcientia.*

CLXXIV. *Liber De gaudiis Virginis:* aliter *De Benedicta tu.* Incipit: *Inter alia verba.*

CLXXV. *Liber De ſeptem horis officii Virginis Mariæ.* Incipit: *Ad honorem.*

CLXXVI. *Liber alius eiuſdem argumenti.*

CLXXVII. *Planctus doloroſus Dominæ noſtræ ſuper Paſſionem filii ſui.* Incipit: *Virgo Maria.*

CLXXVIII. *Ars philoſophiæ deſideratæ, ad ſuum filium.* Incipit: *Solus eram in quodam.*

CLXXIX. *Ars confitendi.* Incipit: *Cùm ſit neceſſarium.*

121. CLXXX. *Liber De doctrina puerili.* Incipit: *Deus vult.*

CLXXXI. *Doctrina alia puerilis parva.* Incipit: *Quoniam infideles.*

CLXXXII. *Liber De prima & ſecunda intentionibus*, ad filium. Incipit: *Cùm deſiderans & iacens.*

CLXXXIII. *Blancherna magnus.* Incipit: *Ad ſignificationem quinque plagarum.*

CLXXXIV. *Liber De placida viſione.*

CLXXXV. *Liber De conſolatione eremitica.*

CLXXXVI. *Ars ut ad Deum cognoſcendum & diligendum maiorem virtutem habere poſſimus.* Incipit: *Cùm intendemus.*

CLXXXVII. *Liber ducentorum carminum:* vulgaris linguæ.

122. CLXXXVIII. *Liber de vita divina.*

CLXXXIX. *Liber de diffinitionibus Dei.*

CXC. *Primêr libre, el deſconſuelo de Ramon.* Vernaculus.

CXCI. *Liber hymnorum.*

CXCII. *Liber sex mille proverbiorum in omni materia.*

Quæ omnes de contemplatione & piis aliis argumentis libri (ait Wadingus [a]) *devotionem spirant, Fideique dilatandæ præseferunt ardorem.*

[a] Tom. 3. ad ann. MCCCXV. num. 17.

LIBRI PRÆDICABILES.

123. CXCIII. *Ars prædicabilis.* Scripta Maioricæ MCCCXII. Incipit: *Cùm hæc sit maior ars prædicationis.*

CXCIV. *Liber super quatuor sensus S. Scripturæ.*

CXCV. *Ars prædicandi maior.* Incipit: *Cùm prædicatio.*

CXCVI. *Ars prædicandi minor.* Incipit: *Cùm ars maior.*

CXCVII. *Liber quinquaginta duorum Sermonum contra omnes incredulos.*

CXCVIII. *Commentaria in primordiale Evangelium Ioannis, seu in cap.* 1. *Evangelii Ioannis*: In principio erat Verbum. Editus fuit Ambiani in ædibus Francisci de Halenvim eiusdem urbis Episcopi anno MDXI. Incipit: *Hæc propositio varias intelligentias habet.*

LIBRI QUODLIBETALES, SEU VARIARUM RERUM.

124. CXCIX. *Liber primæ & secundæ intentionis.* Qui agit de virtutibus & vitiis, ac variis hominum statibus, vernaculè. *Aquest libre qui primerament.* Alius, ut videtur, à superiùs laudato, *ad filium.*

CC. *Liber De miraculis cæli & mundi:* vernaculè. Incipit: *En tristitia è en llanguiment.*

CCI. *Arbor scientiæ.* Prodiit Lugduni operâ Gilberti de Villiers MDXV. Incipit: *In desolatione & fletibus.*

CCII. *Liber quæstionum quodlibetalium super artem inventivam veritatis.* Incipit: *Quæstiones.*

125. CCIII. *Liber de fine.* Incipit: *Cùm mundus in malo.* Hunc laudat librum auctor ipse in *disputatione inter Raymundum & Homerium* (de qua postea) his verbis: *Ex his tribus ordinamentis fortasse mundus redire posset in bonum statum, ut largiùs locuti sumus in libro* De fine, *& quem præsentavimus Regi Aragoniæ*, (Iacobo II.) *& ipse statim misit illum ad dominum Papam* (Clementem V. ut existimo), *qui nunc ipsum habet, quando in Montepessulano me præsente obtulit totum suum regnum, suam personam, suam militiam, & thesaurum ad pugnandum contra Saracenos omni tempore quo placeret domino Papæ & dominis Cardinalibus. Sum ego de hoc certissimus, quia tunc temporis præsens eram.* Convenerunt quidem in Montepessulano Clemens V. recèns electus anno MCCCV. & Iacobus Aragonum Rex, ut Surita refert lib. 5. cap. 68.

126. Proposuisse ait se in hoc libro ad sustentandam adversus Saracenorum impressionem & immensam potentiam, Christianam Ecclesiam, tria remedia: quæ quidem omni tempore non inutilia videri poterunt. Primum: ut curaret summus Pontifex quatuor aut quinque fundari monasteria religiosorum, in quibus alerentur ac in linguis infidelium, theologiaque instruerentur ii, qui ex instituto ad annuntiandum toto orbe Evangelium tempore opportuno mittendi essent. Alterum: ut ex militaribus ordinibus Templi, Hospitalis, Alemanorum (scilicet Theutonicorum) Uclensium (Hispanum nôsti ordinem S. Iacobi cuius caput *Uclesii* domus), Calatravæ, atque Sepulcri, novus fieret ordo, novæ etiam appellationis, isque in confiniis ditionis Maurorum constitueretur, ut adversus eos bellum gereret: ducto initio à Granatensi, *in qua* (ait) *magnus thesaurus Saracenorum est, & fundamentum lapideum, & quia prope est*; eoque regnò expugnato transitum in Africam facerent, qua ex parte, & non aliunde, ad Hierosolymitanam expeditionem pergi debere existimabat.

127. Tertium: *quòd dominus Papa, & domini Cardinales* (audis eius verba) *decimam totius Ecclesiæ, quam dant Regibus Christianis, consignarent ad istam sanctam expeditionem & passagium* &c. *quia decima ideo à laborantibus data est ut Ecclesia per ipsam honoretur, & augeatur Fides catholica; non autem ut Reges ipsam deducant in alios usus forsitan non bonos.* Hæc ille. Planè decimæ Iacobo Aragoniæ Regi concessæ à Bonifacio VIII. per triennium circa annum MCCCIII. meminit Surita lib. 5. cap. 60. Ista omnia non inutilia existimavimus hìc annotari, ut posteritas discat senis Raymundi hac arte quandoque sapere.

128. CCIV. *Consilium Raymundi.* Linguâ Balearicâ. Incipit: *Un consill vull comensar.*

CCV. *Liber de acquisitione terræ sanctæ.* Incipit: *Ad acquirendum.*

CCVI. *Liber De Anti-Christo.* Incipit: *Omnipotens Deus.*

CCVII. *Liber De mirabilibus orbis*, dictus *Felix*. Incipit: *In tristitia & languore.* Et valdè commendatur. Wadingus. Hic idem

idem est quidem cum vernaculæ linguæ alio iam laudato *De mirabilibus cæli & mundi* num. 199. simile id enim principium ostendit utrobique notatum.

129. CCVIII. *Liber de civitate mundi.* Messanæ scriptus anno MCCCXIV. uno ante obitum. Incipit : *Civitas est locus.*

CCIX. *Liber variarum quæstionum.*

CCX. *Liber De gradu superlativo.*

CCXI. *Liber de virtute veniali & mortali* ad Regem Sancium, scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit : *Quoniam plerique homines.*

LIBRI VARIARUM DISPUTATIONUM, SEU CONTROVERSIARUM.

130. CCXII. *Liber De gentili, & tribus sapientibus.* Scriptus in Montepessulano MCCCVII. Incipit : *Deus excellentissime, cuius imperium.*

CCXIII. *Tractatus De articulis Fidei.* Scriptus Romæ lingua vulgari MCCXCVI. & translatus in Latinum Maioricæ MCCC. Incipit : *Cùm aliqui dicant.* MS. exstat inter libros Urbini Ducis in Vaticana bibliotheca codice 956.

CCXIV. *De Deo ignoto, & de mundo ignoto.* Parisiis mense Martio MCCCX. Incipit : *Ad ostendendum per quem Deus.*

CCXV. *Liber De efficiente & effectu.* Parisiis mense Martio MCCCXII. Incipit: *Parisiis Raymundus & Averroista disputabant.*

131. CCXVI *Disputatio Raymundi & Averroistæ de quinque quæstionibus.* Incipit : *Parisiis fuit magna controversia inter.*

CCXVII. *Liber contradictionis inter Raymundum & Averroistam, de centum syllogismis circa mysterium Trinitatis.* Parisiis scriptus mense Februarii MCCCX. Incipit : *Accidit quòd Raymundista.*

CCXVIII. *Liber alius de eodem argumento.* In Montepessulano mense Martio MCCCIV. Incipit : *Antequam Raymundus, sive Raymundista.*

CCXIX. *Liber De forma Dei*, quem aliàs vocat *parvam artem pro cognoscendo Deum.* Scriptus mense Iulii MCCCXI. Incipit : *Quoniam Deus est ens.*

132. CCXX. *Liber utrum fidelis possit solvere & destruere omnes obiectiones, quas infideles possunt facere contra sanctam Fidem catholicam.* Parisiis mense Augusti MCCCXI. Incipit : *Accidit quoque circa Parisios.*

CCXXI. *Liber disputationis intellectûs & Fidei.* In Montepessulano mense Octobri anno MCCCIII. Incipit : *Theologorum studia.*

CCXXII. *Liber appellatus Apostrophe, in quo probantur articuli Fidei.* Scriptus Romæ in vigilia S. Ioannis Baptistæ MCCXCVI. Incipit : *Ad probationem articulorum Fidei.* Prodiit in variis locis.

133. CCXXIII. *Liber de demonstratione per æquiparantiam.* In Montepessulano mense Martio MCCCIV. Incipit: *Quoniam quicquid demonstratum fuit ab antiquis.* Editus fuit curâ Alphonsi de Proaza Valentiæ apud Ioan. Gofredum MDX. cum disputatione, de qua mox, Raymundi & Homerii, & aliis.

CCXXIV. *Liber De convenientia quam habent Fides & intellectus in obiecto.* Scriptus ibidem, sive anno MCCCIV. sive MCCCVIII. sive tandem MCCCX. variant enim exemplaria. Incipit : *Dividitur iste liber.*

134. CCXXV. *Liber de iis quæ homo de Deo debet credere.* Scriptus in Armenia in urbe *Alleas*, mense Ianuario MCCCI. Incipit : *Com mals Christians.* Vernaculæ igitur linguæ est.

CCXXVI. *Liber de substantia & accidente, in quo probatur Trinitas.* Scriptus in civitate Messanæ mense Octobri MCCCXIII. Incipit : *Quoniam per plures modos.* Prodiit Valentiæ Alphonsi Proazæ curâ per Ioannem Gofredum MDXX.

CCXXVII. *Liber De Trinitate in unitate, sive de essentia Dei.* Scriptus annò MCD. Incipit : *Quoniam infideles derident Christianos.*

135. CCXXVIII. *Disputatio Raymundi Lulli & Homerii Saraceni, primò habita inter eos in urbe Bugiæ, sermone Arabico, postea translata in Latinum ab eodem Lullo Pisis in monasterio S. Dominici anno* MCCCVIII. Incipit : *Quidam homo Christianus, cui nomen erat Raymundus.* Edidit hanc Valentiæ per Ioannem Gofredum Alphonsus Proaza, Bartholomæo Gentili nobili Genuensi nuncupatam, anno MDX. unà cum aliis, scilicet *De demonstratione per æquiparantiam*, & proximè sequenti hanc disputationem alia *Quinque sapientum.* Continet disputatio hæc inter Raymundum Christianum & Homerium Saracenum ex condicto Bugiæ habita rationes omnes, quibus Saraceni errores suos, Christianique his disiectis legem suam tuentur: quam quidem Arabicè ab utroque conscriptam (in ea quippe lingua, ut ipse ait, doctissimus erat) Raymundus ab Africa exsilio missus cum omnibus bonis suis & libris, *qui sibi* (ait) *cariores erant*, iuxta Pisanum portum naufragio amisit. Sed post aliquot dies memoriâ excussâ Latino sermone deperditum opus restauravit Pa-

pæ-

pæque & Cardinalium collegio dicavit, inde ut discerent quibus argumentis pestiferam Mahometi legem sequaces eius propugnarent.

136. CCXXIX. *Disputatio quinque hominum sapientum.* Absoluta in civitate Neapoli MCCXCIV. simulque cum superiore disputatione edita Valentiæ MDX. scilicet primi Latini, secundi Græci, tertii Nestoriani, quarti Iacobitæ, quinti Saraceni. MS. exstat in bibliotheca Veneta S. Antonii °.

° Teste Thomasino in *Biblioth. Veneta* pag. 11.

CCXXX. *Liber de existentia & agentia Dei, contra Averroem.* Incipit : *Quoniam cognoscere & amare.* Parisiis scriptus MCCCXI.

CCXXXI. *Declaratio Raymundi Lulli per modum dialogi edita contra* CCXVIII. *opiniones erroneas aliquorum philosophorum, & damnatas ab Episcopo Parisiensi : quam ipse auctor præsentavit eidem Episcopo Parisiensi, & Cancellario ac Rectori Universitatis.* Incipit : *In quadam sylva.*

137. CCXXXII. *De significatione Fidei & intellectûs.*

CCXXXIII. *Ars theologiæ & philosophiæ mysticæ contra Averroem.* Incipit : *Cùm ad sanctam Fidem.*

CCXXXIV. *Liber de Spiritu sancto contra Græcos.*

CCXXXV. *Quòd in Deo non sint plures quàm tres personæ.* Incipit : *Ad probandam.*

CCXXXVI. *De non multitudine esse divini.* Incipit : *Præsuppono.*

CCXXXVII. *Quid habeat homo credere.* Incipit : *Cùm sint plures Christiani.*

138. CCXXXVIII. *De ente simpliciter per se, contra errores Averrois.* Incipit: *Quoniam Deus est.*

CCXXXIX. *De perversione entis removenda.* Incipit : *Facta hypotesi.*

CCXL. *De minori loco ad maiorem ad probandam Trinitatem & Incarnationem.* Incipit : *Quoniam aliqui Christiani.*

CCXLI. *De concordantia & contrarietate.* Incipit : *Ad idem probandum.*

CCXLII. *De probatione unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis, Creationis, & Resurrectionis.* Incipit : *Cùm aliqui dicant.*

CCXLIII. *De quæstione quadam valdè alta & profunda.* Incipit : *Accidit quòd circa Parisios.*

139. CCXLIV. *Disputatio trium sapientum.* Aliàs, *De gentili.* Fortè, ait Wadingus, erit alius liber à primo huius classis seu ordinis (nempe sub num. CCXII.) quia ponitur aliud principium : *Cùm longo tempore.*

CCXLV. *Liber De reprobatione errorum Averrois.* Incipit : *Cùm Christianos fideles.*

CCXLVI. *Liber de meliore lege.*

CCXLVII. *Liber contra Iudæos.*

CCXLVIII. *Liber de Reformatione Hebraica.*

CCXLIX. *Liber de participatione Christianorum & Saracenorum.* Incipit : *Raymundus veniens.*

140. CCL. *De adventu Messiæ contra Iudæos.* Incipit : *Duo viri.*

CCLI. *Liber De vera credentia, & falsa.* Incipit : *Perveniens ad tempus.*

CCLII. *Liber de probatione articulorum Fidei.* Incipit : *Quoniam infideles.*

CCLIII. *Disputatio Petri clerici, & Raymundi phantastici.* Incipit : *Accidit duos homines.* Idem forsan opus cum suprà laudatis num. CXXXIX. & CXL.

CCLIV. *Liber dictus* Dominus, *quæ pars fuit* (uti quidam asserunt) *Disputationis Raymundi & Scoti*, qui æquales vixerunt Parisiis.

CCLV. *Liber De probatione Fidei catholicæ.*

CCLVI. *Tractatus De modo convertendi infideles.*

CCLVII. *De duobus actibus finalibus.* Incipit : *Duodecim syllogismos.*

LIBRI THEOLOGICI.

141. CCLVIII. *Liber quæstionum super quatuor libros Sententiarum.* Scriptus Parisiis MCCXCVIII. infra octavam Ascensionis. Prodiit Lugduni MCDXCI. & Panormi per Ioannem Tacuinum MDVII. item cum Thomæ Atrebatensis in eosdem libros quæstionibus Venetiis MDVII. in 4.° Incipit : *Raymundus Parisiis studens.* MS. exstare hunc commentarium in collegio Complutensi sancti Ildephonsi docet Petrus Alva in *Militia Conceptionis*, verbo *Raymundus Lullus.* Lucas quidem Wadingus, qui hoc vidit, de eo sic olim censuit: *Opus theologicum in libros quatuor Sententiarum eò maiorem ingerit admirationem, quò copiosiùs miris & inusitatis modis loquendi omnia Fidei comprehendit arcana; de singulis theologiæ controversiis plures instituit quæstiones.* Codex quidem Urbinatensis 1085. inter libros Vaticanos forsan id opus continet sub hac inscriptione: *Ars generalis, sive quæstiones super Sententias.* Planè *Disputatio Eremitæ & Raymundi super aliquibus dubiis Sententiarum Petri Lombardi.* Compilatus scilicet, ut in fine legitur, tractatus Parisiis MCCXCIX. prodiit unà cum *Proverbiorum* opere, de quo iam dictum fuit, Venetiis anno MDVII.

MDVII. in 4.° Quæ editio exstat in Ecclesia Hispalensi.

142. CCLIX. *Quæstiones Magistri Thomæ Atrebatensis solutæ secundum artem.* Scriptæ Parisiis MCCXCIX. Incipit : *In Christo Domino.* Meminit in hoc opere libri *De geometria*, & alterius *De principiis theologiæ*, quibus se distineri per eos dies prodit.

CCLX. *Liber De Deo*, vernaculus. *Com lo principal si.*

CCLXI. *Liber de ente simpliciter absoluto.* Scriptus Viennæ tempore Concilii Viennensis anno MCCCXII. Incipit : *Ens simpliciter absolutum.*

CCLXII. *Liber De esse Dei.* Maioricæ MCCC. Incipit : *Esse Dei vocamus.*

CCLXIII. *Liber de principiis theologiæ*, iam laudatus CCLIX. Incipit : *Theologia est scientia.*

CCLXIV. *Liber De consequentiis theologiæ.*

CCLXV. *De investigatione divinarum dignitatum.* Incipit : *Quidam homo.*

CCLXVI. *Liber De Trinitate.*

CCLXVII. *Liber De Trinitate trinissima.* Incipit : *Quoniam secundum.*

CCLXVIII. *De inventione Trinitatis.*

CCLXIX. *De unitate & pluralitate Dei*, ad Regem Franciæ. Incipit : *Ad venandum.*

143. CCLXX. *De investigatione vestigiorum productionis divinarum personarum.* Incipit : *Investigationem istam.*

CCLXXI. *De divinis dignitatibus.* Incipit : *Nullum maius bonum.*

CCLXXII. *De propriis & communibus rationibus divinis.* Incipit : *Ad probandum.*

CCLXXIII. *De potestate divinarum rationum.* Incipit : *Quoniam infideles.*

CCLXXIV. *De infinitate divinarum dignitatum.*

CCLXXV. *De actu maiori, scilicet actu divinarum dignitatum.* Incipit : *Actum maiorem vocamus,*

144. CCLXXVI. *De diffinitionibus Dei.* Incipit : *Diffinitiones Dei.*

CCLXXVII. *De nomine Dei.* Incipit: *Quia Deus.*

CCLXXVIII. *De unitate Dei.* Incipit: *Quoniam quicquid est.*

CCLXXIX. *De perseitate Dei.* Incipit: *Volo credere.*

CCLXXX. *De natura Dei.* Incipit: *Dicitur quòd divina natura.*

CCLXXXI. *De vita Dei.* Incipit : *Legitur in sacra pagina.*

CCLXXXII. *De Est Dei.* Incipit : *Appellamus esse Dei.*

CCLXXXIII. *De esse Dei.* Incipit : *Utrùm æternitas Dei.*

145. CCLXXXIV. *De essentia & esse Dei*, scriptus in civitate Messanæ mense Decembri MCCCXIII. Incipit : *Dicitur quod in hac vita.*

CCLXXXV. *De forma Dei.* Incipit: *Quoniam Deus.*

CCLXXXVI. *De inventione Dei.* Incipit : *Omnia illa sine quibus.*

CCLXXXVII. *De memoria Dei.* In civitate Messanæ mense Martii MCCCXIV. Incipit : *Quoniam de divina memoria.*

CCLXXXVIII. *De voluntate Dei absoluta & ordinaria.*

CCLXXXIX. *De potestate Dei.* Incipit : *Ad cognoscendum.*

CCXC. *De potestate pura.* Incipit: *Credere.*

CCXCI. *De potestate Dei infinita & ordinaria.* Incipit : *Quoniam multi sunt.*

146. CCXCII. *De divina veritate.* Incipit : *Quoniam quicquid est.*

CCXCIII. *De bonitate pura.*

CCXCIV. *De productione divina.*

CCXCV. *De scientia perfecta.* Incipit: *Ad investigandum.*

CCXCVI. *De maiori agentia Dei.* Incipit : *Cùm infideles.*

CCXCVII. *De infinito esse.* Incipit: *Duobus modis.*

CCXCVIII. *De perfecto esse.* Incipit: *Quoniam infinitum.*

CCXCIX. *De ente infinito.* Incipit: *Quoniam humana.*

CCC. *De ente absoluto.* Incipit : *Quoniam theologia.*

147. CCCI. *De obiecto infinito.* Incipit : *Quoniam multi sunt.*

CCCII. *De inveniendo Deo.* Incipit: *Cùm Deus creâsset.*

CCCIII. *Liber De Deo.* Incipit : *Appellamus autem ens.*

CCCIV. *De Deo maiori & minori.* Incipit : *Cùm Deus creavisset.*

CCCV. *De Deo & mundo, & convenientia eorum in Iesu Christo.*

CCCVI. *Liber De Deo & Iesu Christo.* Incipit : *Cùm sit finis principalis.*

CCCVII. *De Incarnatione.* Incipit : *Quoniam Deus benedictus.*

CCCVIII. *Liber ad intelligendum Deum.* Incipit : *Ad intelligere.*

CCCIX. *Liber dictus : Propter bene intelligere, diligere, & possificare.* Incipit: *Multum est delectabile.*

148. CCCX. *Liber De prædestinatione & libero arbitrio.* Incipit : *Cùm prædestinatio.*

CCCXI. *Liber* alius *De prædestinatione.* Incipit : *Quoniam plures.*

CCCXII.

CCCXII. *Liber De natura angelica.* Incipit: *Quoniam angeli.*

CCCXIII. *Liber De locutione angelorum.* Incipit: *Raymundus iacens.*

CCCXIV. *Liber De hierarchiis & ordinibus angelorum.*

CCCXV. *Liber De angelis bonis & malis.*

149. CCCXVI. *Liber De conceptu virginali.* Incipit: *Contigit quòd.*

CCCXVII. *Liber* alius *De conceptu virginali.*

CCCXVIII. *Liber De creatione.* Incipit: *Multi sunt qui credunt.*

CCCXIX. *Liber De iustitia Dei.* Incipit: *Iustitia est forma.*

150. CCCXX. *Liber De conceptione Virginis Mariæ.* Wadingus.

Unus ex tribus his eiusdem argumenti libris est liber *De conceptione Virginis Mariæ ab omni culpa originali immuni*: qui editus fuit Hispali impensis fratris Martini de Almodovar ordinis Calatravæ, apud Paulum de Colonia MCDXCI. in 4.° Quæ disputatio est inter monachum quendam Dominicanum & laicos duos, quorum alter canonum peritus est. Hunc eundem editum fuisse Valentiæ anno MDXVIII. in 4.° curâ Raphaelis Gerardi Tarraconensis, qui Comiti Olivæ Seraphino de Scintillis dicavit, refert Petrus de Alva in *Militia Conceptionis.* Hispanè tandem prodiit, simulque Latinè, Bruxellis MDCLXV. in 4.° D. Alphonso de Cepeda interprete.

151. Hunc tamen librum non esse Raymundi Lulli bene coniectatur idem Petrus Alva; cùm auctor meminerit decreti super Conceptionis mysterio ab Aragonum Rege emanati; inveteratamque vocat diversitatem, quæ de hoc sanctissimo conceptu inter Christi fideles esset: quod quidem de Raymundi tempore, quo vixit Ioannes Duns Scotus huius controversiæ antesignanus, quôque nondum Ioannis I. Aragoniæ Regis princeps hac super controversia decretum prodierat, intelligi possunt. Perperam autem Alva confingit Raymundum alium de Centillis, vel Centelles, Aragonensem & canonicum, ut ei hunc librum adscribat, motus distícho isto:

En ego Centillis scutum pro Virgine præsto:
Contra hostes præsto bella parare suos.

Quod quidem ad dictum Olivæ Comitem Seraphinum de Centellas, & eius gentem Scintillarum cui librum dedicat referendum omnino est.

152. Quare credendum magis ei puto, quum refert, in bibliotheca Escurialensi hunc librum asservari MS. sub nomine cuiusdam Raymundi de Astruch de Cortyelles, Avinione mense ante annum MCCCV. scriptum (1): qui quidem Raymundus, ut habetur in codice isto, *Canonicus* tunc erat *Vit.* (Vicensem credimus); *& ibi in bono dies suos finivit extremos, cuius anima requiescat in pace.* Creditque Alva corrigendum pro anno prædicto annum MCCCXCV. Circa enim hunc annum Rex Aragoniæ decretum fecit pro immaculata Conceptione, ut ille ait. Fuit absque dubio hic liber eò transportatus cum aliis Antonii Augustini Tarraconensis præsulis; nam in eius librorum catalogo notatus invenitur num. 155.

153. CCCXXI. *Liber de angelis.* Hucusque librorum Raymundo adscriptorum catalogus Proazæ & Wadingi. Sequitur tamen apud eos appendix aliorum qui sub eius nomine circumferuntur, chimicorum maiori ex parte.

LIBRI QUI SUB NOMINE LULLI CIRCUMFERUNTUR.

154. I. *Liber Mercuriorum.* Incipit: *Fili oportet.* Wadingus. Coloniæ editus fuit à Ioanne Birckmanno MDLXVII. in 8.° cum sequentibus, & volum. 4. *Theatri chimici.*

II. *Liber dictus apertorium.* Incipit: *Sapientes asserunt.* Hic cum *Magia*, & *De secretis naturæ* de quibus statim, editus fuit Norimbergæ MDCLVI. in 4.° per Ioannem Petreium. *Apertorium de veri lapidis compositione* prodiit tom. 2. *Alchimiæ Scriptorum* Grataroli, & tom. 3. *Theatri chimici* apud Zetznerum MDCXIII. in 8.°

III. *Liber dictus Repertorium.* Incipit: *Aqua nostra philosophica. Repertorium valdè utile ad intelligentiam Testamenti, Codicilli, & aliorum.* tomo 3. *Theatri chimici.*

IV. *Ars intellectiva.* Incipit: *Sunt plures nimis errantes.* In iisdem collectionibus.

155. V. *Practica.* Incipit: *Corruptio & depuratio. Practica lapidis* exstat volum. 3. *Theatri chimici. Praxis universalis magni operis* volum. 3. *Theatri* eiusdem *chimici.*

VI. *Magia naturalis.* Incipit: *Compendium artis magicæ.* Omnes simul excusi sunt Coloniæ MDLXVII. in 8.° apud Ioannem Birckmannum.

156. VII. *De secretis naturæ*, *sive quin-*

(1) Periit dubio procul hoc *Raimundi Astruch de Cortyelles* scriptum. In Bibliotheca hodierna Escurialensi certe non exstat, neque ulla huius Scriptoris memoria.

quinta essentia, libri duo. Wadingus. Primùm editi unà cum *Consiliis* Matthæi de Gradi, Venetiis in folio apud Georgium Arrivebenium MDXIV. aliàs MDXVIII. in 4.° apud Sigifmundum Grim. Item cum eisdem & Blasii Astari Conciliis ibidem apud Lucam Antonium Iuntam MDXXI. in 4.° Deinde Argentorati apud Balthassarem Beck MDXLI. in 8.° cum Alberti Magni libris quinque *De mineralibus & rebus metallicis*, Venetiis apud Petrum Scheffer MDXLII. in 8.° Norimbergæ MDXLVI. in 4.° Coloniæ apud Birckmannum MDLXVII. in 8.° Adiicitur epistola ad Regem Robertum *De accuratione lapidis philosophorum*, teste Lindano in *De scriptis medicis*. Incipit: *Iam vero ut rem*. Prologus autem Raymundi: *Liber secretorum naturæ*. Stilus Raymundino simillimus est.

157. VIII. *Liber de quæstionibus mortis* (sive meliùs *motis*) *super librum De quinta essentia*.

IX. *Liber Testamenti*.

X. *Clausula Testamenti*.

158. XI. *Codicillus*. Tria hæc ita ieiunè in catalogo laudantur; at nos vidimus Raymundi Lulli *Testamentum*, duobus libris universam Chimicam complectens, antea nunquam editum, Coloniæ Agrippinæ apud Ioannem Birckmannum MDLXVI. in 8.° & MDLXXIII. in 8.° ibidem. Exstat & Ludolphi Verdemanni epistola procemialis, quâ ait, Testamentum nunquam aliàs impressum fuisse: quod quidem auctor Eduardo V. Anglorum Regi anno MCCCXXXII. dedicavit. Quæ quidem temporis ratio neque cum Raymundo, qui anno MCCCXV. in vivis esse desiit, neque cum Eduardo V. qui ab anno octavo usque ad vicesimum sextum huius sæculi rerum potitus fuit, congruere potest.

159. Incipit prologus: *Deus qui gloriosè*. Continetque *Testamentum* hoc tres partes, I. Theoricam, II. Practicam: quas duas iam continebat id quod in editione MDLXXIII. *Testamentum vetus* audit: cui appenditur *Compendium animæ transmutationis artis metallorum*, Ruperto Anglorum Regi transmissum. Incipit: *Iam sæpè & sæpiùs*. Exstant volum. 4. *Theatri chimici*, in fine Practicæ, dum de modo conficiendi margaritas Regem monuisset, eius scilicet coloris cuius conchilia fuerint, vidisse se ait conchilia quædam de quibus loquitur, in Cypro, Portugallia, & *in quadam villa Angliæ quæ dicitur* Conilla (corrigo *Andaluziæ, quæ dicitur Conilia*, nunc *Conil*); *& in alio loco, qui dicitur Portus Silvenæ, usque ad Sanctum Vincentium de finibus mundi* (loquitur de Silvensi Portu, & promontorio S. Vincentii, quod appellat *mundi fines*, olim sacro); *vidimus enim* (prosequitur) *omnia ista, dum ad Angliam transimus propter intercessionem domini Regis Eduardi illustrissimi*. Quæ omnia bene, seu vix alii quam Raymundo, conveniunt; nisi alius his omnibus fictitiis lineamentis ducere voluerit eius personam.

160. Sequitur tertia pars *Testamenti*, quæ hoc titulo insignis est: *Codicillus, seu Vademecum, aut Cantilena Raymundi Lulli, in quo fontes alchimiæ artis, ac philosophiæ reconditioris uberrimè traduntur*. Hic primùm editus Coloniæ MDLXIII. in 8.° iterum prodiit ibidem apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.° Prodiit etiam Rotomagi MDCLI in 8.° Incipit prologus: *Deus in virtute*. Hæc est illa, quam *clausulam Testamenti* appellatam legimus in Wadingi catalogo, & item *Testamentum novissimum*: uti appellatur in ultima editione *Testamenti*, curâ D. M. Rault Rhotomagensis castigati, & Rhotomagi sumtibus Davidis Bertelin anno MDCLXIII. in 8.° editi. Monet quidem auctor cap. I. huius *Codicilli*, se artem hanc, sive secretum philosophicum, commodâsse Eduardo Anglorum Regi in conversionem paganorum. Prosequitur catalogus:

161. XII. *Diadema Ruberti*.

XIII. *Lapidarium*. Ad hoc se refert auctor in fine *Compendii animæ transmutationis metallorum*.

XIV. *Liber* dictus: *De numero philosophorum*.

XV. *Liber experimentorum*.

XVI. *De inventione secreti occulti*.

XVII. *Ars curatoria*.

XVIII. *Liber* dictus *Proprietarium*.

XIX. *Liber* dictus *Aphorismorum*.

XX. Alius *liber De magia*.

Libellos aliquot Lulli chimicos Basileæ editos apud Petrum Pernam MDLXXII. operâ M. Toxitæ alicubi legimus.

162. Chimica tamen hæc omnia, & artis metallorum transformatoriæ scientiam Raymundo nostro quidam abiudicant [p]; eâ inter alias ratione permoti, non videri eum alio industriæ, quàm isto aurum conficiendi genere, potuisse acriùs & efficaciùs uti ad Christianis Regibus faciendos animos ad bellum adversus Saracenos mirè ab eo procuratum: quo tamen nusquam legimus eum fuisse usum; nisi eò referendum sit quod è *Codicillo* eius de Eduardo Rege paulò antea adduximus. Robertus tamen Constantinus in *Nomencla*-

[p] Wadingus *Annal. Franciscan.*

tore suo *insignum Scriptorum* [q]: *Lullus* (ait) *scripsit præter cetera multa de secretis naturæ, sive De quinta essentia. Hunc quidem inquirendo comperi apud Anglos re quidem vera præstitisse quod libris suis pollicetur, & in arce Londini iussu Regis probatissimum aurum confecisse; mihique genus numi ostensum est, quod adhuc appellant nobile Raymundi, auri videlicet puri & obrizi, summæque indicaturæ. Ipse in libro quod* Testamentum *vocat, fatetur hanc artem ex Arnaldo de Villanova coævo suo didicisse.* Hæc ille.

[q] Parisiis edito MDLV.

163. Alia congerit Conringius *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27. [r] qui tamen non ex *Testamento* Lulli, quod Constantinus ait; sed ex *Arte* eius *operativa* hoc esse testimonium refert, quo per Arnaldum se profecisse Raymundus monuit. Lucas autem Wadingus optimo egit argumento [s], ut ostenderet supposita hæc omnia Lullo fuisse, scilicet ex eius aliis germanis libris desumto, in quibus nihil frequentius est, quàm improbari artem hanc chimicam. Item ex iisdem, qui Lullo malè tribuuntur, de hac eadem arte formatis quidem, ut ex eorummet verbis constat, post Lulli obitum. Has quoque partes Vincentius Mut Balearis in *Balearium insularum historia* sequitur [t]: quem tamen impugnat acriter Olaus Borrichius Hafniensis medicæ artis professor, in *De ortu & progressu chimiæ* dissertatione [u] omnino videndus.

[r] Pag. 380.

[s] Tomo 3. ad ann. MCCCXV. num. 13. & 14.

[t] Tom. 2. lib. 2. cap. 15.

[u] Pag. 129. & seqq.

164. Præter tot autem catalogi propositi libros, adhuc à nobis dabuntur, spicilegii instar, quidam alii, scilicet,

I. *Ars brevis De auditu cabalistico, sive ad omnes scientiâs introductorio.* Incipit: *Quoniam quidem omnibus.* Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum *Arte brevi*, & *Arte magna*, & aliis Raymundi MDCIX. in 8.° ac priùs Parisiis MDXLVIII. in 16.°

II. *Liber De venatione medii inter subiectum & prædicatum.* Incipit: *Medium existens.*

III. *De articulis fidei chimicæ.* Ad Papam Clementem V. MS. Patavii in bibliotheca quæ fuit Nicolai Trevisani, teste Thomasino [x].

[x] Biblioth. Patavinæ pag. 113.

165. IV. *Liber De lumine*, in cuius fine: *Ad honorem Dei finivit Raymundus Lullus, De lumine, in Montepessulano mense Novembri MCCCIII.* MS. in eadem bibliotheca Trevisani [y]. Sed vide suprà in catalogo num. 33.

[y] Ibidem.

V. *Practica de terminis militis.* MS. ibidem [z].

[z] Eadem pag.

VI. *Philosophia desiderata* MS. ibidem.

VII. *Epistola ad Regem Rupertum de libris suis chimicis, & de accurtatione* MS. in bibliotheca Cæsarea, ex libris qui ex arce Ambrosiana iuxta Oenipontem anno MDCLXV. hæreditario iure Viennam translati sunt, uti refert Petrus Lambecius lib. 11. *De biblioth. Cæsarea* [a] cod. 184.

[a] Pag. 842.

166. VIII. *Liber De intentione* (aliàs *inventione*) *alchimistarum.* In cuius fine hæc leguntur: *Explicit liber de intentione alchimistarum Mag. Raymundi Lulli, Romæ anno MDXV. die* XXI. *mensis Decembris, sub Leone X. Pont. Max.* scilicet exscriptus, *Theatri chimici* vol. 4. MS. in iisdem libris cod. 185. & inter libros Renati Moræi, teste Labbeo in *Biblioth.* MS. [b]

[b] Pag. 217.

IX. *De conservatione vitæ humanæ.* In cuius fine sic legitur: *Explicit lib. Raym. Lulli De conserv. vitæ humanæ, Romæ MDXVI. die* XVII. *mensis Octobris.* MS. ibidem in iisdem libris cod. 185. Fuit & in bibliotheca Cardin. Carpensis. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum libro secretorum MDCXVI. in 8.°

167. X. *Magia chimica in* XXIII. *capita divisa*, &

XI. *Liber de investigatione secreti occulti*, qui inscribitur, *Compendium*: simul MSS. in iisdem libris cod. 166.

XII. *Alphabetum chimicum secretum*, &

XIII. *Arbor artis chimicæ, cum expositione, & subiuncta triplici appendice.*

XIV. *De aqua prima*, &

XV. *De distillatione aquarum*, &

XVI. *De operatione, vel practica lapidum pretiosorum.* Simul omnia hæc MSS. in iisdem libris bibliothecæ Oenipontinæ, iam Viennensis, cod. 186.

168. XVII. *Liber lucis Mercuriorum.* Diversus ab alio iam laudato *libro Mercuriorum.*

XVIII. *Arbor philosophalis.* Et alia simul inter eosdem libros cod. 198.

XIX. *Practica arboris philosophalis.* Meminit Labbeus in *Biblioth.* MS. part. 4. pag. 47.

XX *De lapide physico.* Coloniæ editus liber MDLXXXV. in 8.°

XXI. *De lapide philosophorum.* Coloniæ apud Ioannem Birckmannum anno MDLXVII. in 8.°

169. XXII. *De alchimiæ arte, ac philosophia recondita.* Coloniæ apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.° Fortè idem cum sequenti.

XXIII. *De arte chimica, & transmutatione metallorum.* Ibidem per Ioann. Birckmannum MDLXXIII. in 8.° Idem fortè *De chimia* Basileæ MDC. in 8.° & cum tit. *Fasciculi aurei* Francof. MDCXXX. in 8.°

XXIV.

XXIV. *Liber De Peste.* Patavii MS. inter libros qui fuere Nicolai Trevisani teste Thomasino in *Bibliotheca Patavina* [c].

[c] Pag. 108.

XXV. *Liber qui dicitur synodalis Ecclesiæ.* MS. in Bibliotheca S. Antonii Venetiis, quæ fuit domini Cardin. Grimani teste Thomasino [d].

[d] *Bibl. Veneta.* pag. 21.

170. XXVI. *Disputatio facta inter Ingetum Contardum mercatorem Genuensem, & quosdam Iudæos Maioricæ MCCLXXXXVI.* Exstat MS. Venetiis in Bibliotheca SS. Ioannis & Pauli monasterii, teste Thomasino [e].

[e] In *Bibl. Veneta* pag. 23.

XXVII. *Arbor scientiarum.* Edita fuit Lugduni MDCXXXV. in 4.°

XXVIII. *Artificium, sive ars brevis ad absolvendam omnium artium encyclopædiam.* Editum apud Claudium Bornatium anno MDLXV. in 8.°

171. XXIX *Monologium.* Meminit huius operis *Sententia diffinitiva pro Raymundi doctrina*, de qua suprà egimus.

XXX. *El contemplador.* Hunc Hispanâ vocans appellatione pro se adducit Ioannes Martinus Figuerola in libro MS. quem penes me habeo, *Lumbre de Fee contra la secta Mahometana* inscriptum (1).

XXXI. *Secreta secretorum.* Coloniæ anno MDXCII. in 8.° apud Gosvinum Colinum cum opusculis D. Thomæ *De esse & essentia mineralium.* Et Cornelii Alvetani *De conficiendo divino elixire* libello.

XXXII. *De Mercurio solo.* Libellus editus fuit volum. 4 *Theatri chimici* Argentorati anno MDCXIII.

172. XXXIII. *Epistolæ medicæ.* Exstant cum *Cista medica* Ioannis Hornungi Norimbergæ editæ à Simone Halbmaiero anno MDCXXV. in 4.°

Libelli aliquot chimici Raymundi, tunc primum, uti dicitur, excepto *Vademecum* in lucem editi, operâ doctoris Toxitæ Basileæ apud Petrum Pernam MDLXXII. & MDCX. in 8.° Hæc præter iam memorata continent

XXXIV. *Testamentum novissimè integrum.*
XXXV. *Elucidationem verborum eius.*
XXXVI. *Compendium de transmutatione, media ex parte auctum.*
XXXVII. *De compositione gemmarum & lapidum pretiosorum.*
XXXVIII. *Epistolam accuratoriam ad Regem Neapolitanum.* Videtur ea, de qua egimus num. VII. eorum qui Raymundo adscribuntur, librorum.
XXXIX. *Medicinam magnam.*
XL. *Dialogum* Demogorgon, *qui Lullianis scriptis multam præclarè lucem adfert.* Hæc ibi.

173. In Gesneriana quoque epitome quædam alia reperio ex Caroli Bovilli *De Raymundi vita* decerpta, quæ superiùs illaudata forsan haud fuere, scilicet,

I. *De tartaro*, nisi sit liber *De viis paradisi & viis inferni* num. CLXIX.
II. *De refrigerio intellectûs.*
III. *Artem navigandi.*
IV. *De erroribus Boerii & Fulgerii.*
V. *Librum De duratione.*
VI. *Librum Chaos.*
VII. *De sexto sensu.*
VIII. *De septem Sacramentis.* Nisi error sit communis cum eo qui summam *De Sacramentis*, quæ S. Raymundi de Pennafort est, huic Raymundo nostro alicubi adscriptam voluit.
IX. *Artem notandam.*
X. *Artem electionis.*

174. XI. *De divina & individua maiestate.*
XII. *De experientia realitatis.*
XIII. *De qualitate actuum animæ in beatitudine.*
XIV. *De propriis & communibus artibus.*
XV. *De nominibus differentiarum personarum.*
XVI. *De sufficientia trium personarum.*
XVII. *Artem mysticam.*
XVIII. *De ignotis corollariis.*
XIX. *De quæstionibus sapientiæ.*
XX. *De Deo & universo.*
XXI. *De substantia & actione Dei.*

Librum *De febribus*, quem Symphorianus Camperius vocat *mirandum & celeberrimum.*

In codice Vaticano, qui fuit bibliothecæ Ducis Urbini, signato notâ numeri 1084. sub nomine eodem Raymundi exstat *Clavicula.*

175. Quorum quidem plura, aut forsan omnia, sub aliis nominibus in catalogis duobus propositis comprehensa existimamus; sed nobis curæ nulli supersedendum fuit, ut nihil prætermitteremus.

(1) Cave ne hunc Ioannem Martinum Figuerolam Valentinum, Acolythum, Sanctæ Metropolitanæ eiusdem urbis Ecclesiæ (quam *Sedem*, & vernaculè *La Séu* vocant) Beneficiarium, qui circa annum MDXX. edidit. tractatum: *Lumbre de la fee* adversus Mauros, confundas cum antiquiore alio *Ioanne Figuerola* itidem Valentino, atque ejusdem Metropolitanæ Sedis Canonico, qui ad annum MCCCXCVII. tria edidit volumina *Adversus Iudæos* in eiusdem Sanctæ Metropolitanæ Bibliotheca hodieque exstantia. De utroque Figuerola Ximenus *T. I. pag.* 13. & 77. ac de antiquiore nos infrà; recentior enim ad *Novam* Nostri *Bibliothecam* pertinet.

[f] Dict. ann. MCCCXV. num. 17.

Interim subnecti æquum est consilium doctissimi & optimi viri Lucæ Wadingi [f] de renovanda editione omnium Raymundi operum. *Illud itaque Balearibus insulis, & admirandi huius viri sectatoribus, non adverso, sed propitio affectu illud suggesserim consilium, ut si iam tandem post tria integra sæcula finem imponere velint inveteratæ de Raymundi rebus controversiæ: genuina opera omnia Raymundi colligant in sua volumina, iuxta argumentorum varietatem distribuant, nitido & accurato tradant prelo, adhibitis ad singula duriora vel obscuriora loca commentariis seu brevibus scholiis, quibus vel explicentur, vel cautiùs legi admoneantur. In totius operis limine præfigant claram librorum distinctionem, spurios & apocryphos omnino reiiciant: quæ absque dubio Lulliana sunt suo ordine disponant: quæ dubium patiuntur in appendicem remittant. Hac ratione fiet, ut absque scrupulo admittantur, & absque offensione legantur, & procedi possit in causa quæ, ut tanto urgetur conatu, sed plurimas passa regulas* (exceptiones fortâsse voluit dicere, aut simile aliquid) *haud sortita est exitus felices.* Hæc Wadingus prudentissimè, in quo hactenus cessatum fuit. Regiis enim sumtibus, ac propemodum auctoritate, opus est ad colligenda hinc inde tam variis bibliothecarum angulis dispersa omnia hæc opera; neque successuro, ut videtur, eo impensarum fructu, qui editores allicere consuevit, è plurium voluminum sumtuosissima, eaque concursûs emtorum infrequenti, negotiatione (1).

176. Quamplures verò secretæ Raymundi Artis amatores (quales non fuissent si non in eius studio pro mensura exhausti laboris in ea addiscenda, invidiæque in ea commendanda profecissent), variis cogitationibus illustrare magistri hoc inventum conati sunt: quorum qui ad notitiam nostram pervenerunt, hìc appendimus album.

177. Iulius Paccius Vicentinus, iurisconsultus celeberrimus, scripsit *Artem Lullianam emendatam* libris 4. Lugduni MDCXVIII. in 8.° Neapolique MDCXXXI. in 4.° Gallicè autem Parisiis apud Franciscum Iuliot anno MDCXIX. in 8.°

178. Iordanus Brunus Nolanus *De specierum scrutinio*, *De lampade combinatoria Lulliana*, *De progressu & lampade venatoria logicorum*, in editione Argentoratensi Artium Lulli MDCIX. apud Zetznerum. De hoc Bruno vide *Biblioth. Neapolit.* cum additionibus Antonii Magliabechi.

179. Bernardus Lavinheta Gallus, ordinis Minorum, *Artem magnam* interpretatus est, Lugduni editam MDXVII. in 4.°

N. Morestellus, *encyclopædiam ad Artem magnam Lulli.* Rhotomagi MDCXLVIII. in 8.°

N. Brulæus super *Artem* scripsit, ut legitur in *Bibliotheca medica.*

Basilius Poliviacensis, tertii ordinis Minorum *Commentaria in artem*, atque item *in Metaphysicam, seu de ente universalissimo secundum Raymundum Lullum.* Obiisse hunc Parisiis anno MDCXLV. Wadingus docuit [g].

[g] *De Scriptoribus ord. Minor.*

180. Iacobus Ianuarius Catalanus edidit *Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli* anno MCDXC. in folio, sine loci nota. In huius editionis initio dicitur editus liber *à Magistro Iacobo Ianuario Catalano monacho Cisterciensi, qui dicat eum ad Fr. Didacum de Mendoza abbatem Cœnobii Crucum in monasterio eiusdem ordinis.*

181. Valerius de Valeriis patricius Venetus *Aureum opus in Arborem scientiarum*, & *in Artem generalem*: primùm, ut iactatur, editum in editione iam dicta Zetzneriana *Artium Lulli* anno MDCIX. Sed de editione antiquiore Augustana anni MDLXXXIX. in 4.° certiores facti sumus.

182. Henricus Cornelius Agrippa, *Commentaria in Artem brevem.*

Hugo Carbonellus, vulgò *Carbonet*, Gallus Tectosagus, ordinis Minorum, *Artis Lullianæ, seu memoriæ artificialis secretum explicitum, oratoribus & predicatoribus utilissimum.* Parisiis apud Ioannem Laguehay MDCXX. in 8.°

Ioannes Henricus Alstedius, *Clavim Artis Lullianæ.* Argentorati anno MDCXXXIII. in 8.°

Alphonsus de Cepeda Hispanus miles *Arbol de la ciencia de Raymundo Lullo, nuevamente traducido y explicado.* Bruxellis anno MDCLXIV. in folio.

183. Augustinus Nuñez Delgadillo Hispanus, Carmelita, *Breve declaracion del Arte de Raymundo Lullo.* Granatæ MDCXXIII. in 8.°

Fran-

(1) Videtur *Ivoni* cuidam *Salzingero Sacerdoti* idem hoc propositum fuisse, nimirum ut universa, ut Ipse in prioris omnium voluminis fronte ait, *Beati Raymundi Lulii Doctoris illuminati & Martyris opera quinque sæculorum vicissitudinibus illæsa & integra servata, ex omnibus terrarum Orbis partibus iam collecta, recognita, à mendis purgata & in unum corpus adunata*, immenso labore & sumtu typis ederet, Moguntiæ ab anno MDCCXXI. è Typographia Mayeriana: quod & pluribus maximæ molis voluminibus præstitum fuit.

Franciſcus Marzal, Minoricenſis, ordinis Minorum, profeſſor Lullianæ Artis apud Baleares, *Artem generalem ultimam à ſe correctam, diſtrictius diviſam, Notis marginalibus ornatam, & indicibus locupletatam;* unà & *Archiologium vitæ & doctrinæ eiuſdem Lulli*. Palmæ Balearium apud heredes Gabrielis Guaſp MDCXLV. in 4.°

184. Iacobus, ſive Iaimius Ianuarius, Ciſtercienſis monachus Sanctarum-Crucum Tarraconenſis diœceſis, *Artem methaphyſicalem naturalem ordinis cuiuſlibet rei intelligibilis Arboris naturæ, ad intelligendos omnes libros arteſque Raymundi, ac etiam ceterorum omnium*. Valentiæ apud Leonardum Butz. MDVI. in 8.°

Petrus Ciruelo Hiſpanus, Darocenſis, unam ex *paradoxis decem ſuis quæſtionibus De arte Raymundi Lulli in metaphyſica* nuncupavit. Quæ editæ ſunt Salmanticæ MDXXXVIII. in 4.°

185. Petrus de Guevara Hiſpanus, Belforadenſis, *Arte general para todas las ciencias en dos inſtrumentos recopilada del Arte magna, y* Arbor ſcientiæ *de Raymundo*. Matriti anno MDLXXXIV. & MDLXXXVI. in 8.°

Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazu, Aragonius, *Methodum generalem ad omnes ſcientias faciliùs & citiùs addiſcendas, in qua Raymundi Ars brevis explicatur, & multis exemplis, variiſque quæſtionibus ad praxin apertiſſimè reducitur*. Turiaſonæ anno MDCXIII. & MDCXIX. in 4.°

Hi omnes *Artem* ſeu *Artes* exornârunt, ſeu interpretati ſunt; Chimicæ verò Raymundi inſtiterunt. Plures alios Maioricenſes Raymundi cives laudat Vincentius Mut, qui huic Spartæ ornandæ operam ſuam applicuere, *Hiſtoriæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6.

186. Andreas Libavius, ſcribens *expoſitionem ſinceram Lulli & Arnaldi cum ſcholiis*. Francofurti apud Kopffium in 8.° ut eſt apud Borellum in *Bibliotheca Chimica* [h].

Ioannes Gerardus, *Arcanum Lullianum* Ulmæ MDCXL. in 8.° *Commentaria perbrevia in Apertorium Lulli de lapide philoſophico, & interpretationem Teſtamenti eius noviſſimi* Tubingæ MDCXLVIII. in 8.° teſte eodem Borello [i] (1).

[h] Pag. 136.

[i] Pag. 242.

CAPUT IV.

De GUNDISALVO DE HINOJOSA, *eiuſque* Compendio hiſtoriarum Regum omnium Chriſtianorum. *De* ANTONIO ANDREA *ordinis Minorum, Ioannis Duns Scoti auditore;* & HIERONYMO MICHAELE CARMELO *Mercenariorum ſodali; atque item* AUFREDO CONTER *Catalano Minorita. Laudantur Scriptores de paupertate Chriſti & Apoſtolorum diverſa ſentientes. De* DIONYSIO GALVAON *Luſitano, Bracarenſis Eccleſiæ archidiacono. De* GIRALDO *quodam* Rei veterinariæ atque accipitrariæ *Scriptore. De* MENDO VASQUEZ DE BRITEIROS *Luſitano, Ciſtercienſi monacho, eiuſque hiſtoria. De* RAY-

(1) Singularium Raymundi Lulli operum innumera fere in noſtratium Bibliothecis MSta. exempla ſuperſunt: unumque ex iis & alterum plus vicies repetitum: quapropter ab eorum peculiari enumeratione ſuperſedemus.

HUC refero indictum, ut videtur, Noſtro *Dominicum Catalanium* è Dominicanorum Familia, cuius ad annum MCCCXIV. citatur *Liber de Conceptione Beatiſſimæ Virginis Mariæ* ab Altamura *Biblioth. Dominic. Append. pag.* 469. è Poſſevino *Append. ad T.* 1. *Appar. Sacr. fol.* 725. Silent de eo Quetiſus & Echardus; & forſan idem fuerit cum *Dominico Agramunt Catalano* eiuſdem, ſed exeuntis XIV. ſæculi Scriptore, quo de nos ſuo loco: Item *Arnaldum Cescômes* Archiepiſcopum Tarraconenſem, qui anno Chriſti MCCCXXXVII. ſub die VII. Cal. Aug. ex urbe Turolio ternas ſcripſit epiſtolas, alteram ad Benedictum XII. binas ad Ioannem de Convenis S. R. E. Cardinalem Epiſcopum Portuenſem: *De Saracenis ab Hiſpania pellendis*. Exſtant apud Baluzium *T. III. Miſcelaneor. Edit. Lucenſis MDCCLXII. pag.* 106. Atque huc etiam referri poſſe exiſtimo *Azanum de Tarraga* Poetam Lemoſinum Hexaemeri ſaeri auctorem, cuius iam meminimus in Provincialium quos *Trobadores* appellant ſyllabo. Exſtat Hiſpanica eius operis verſio in Bibliotheca Escurialenſi *Lit. l. Plut. II. ſub. n.* 6. cuius guſtum ſiſtimus:

El ſeteno dia fue ſantificado
Por razon que todo era ya acabado.
E mandó que folgaſſe toda criatura
De las que fueron fechas á su santa figura &c.
E ſi quiſieres ſaber el mi nombre abierto
Sepas que Moſe Azan me llaman por cierto,
Vecino de Tárraga un pequeño Lugar
Et de mui nobles gentes & omes de preſtar.
Et es noble Lugar ordenado e pueſto
Et poblado de mucho ome limpio e honeſto &c.

Môſe autem non proprium, id eſt *Moyſis* nomen Hebræis familiare, ſed *ingenuitatis* ſeu *nobilitatis*, ſive etiam *gradûs* aut *officii Eccleſiaſtici* notio, quaſi prænomen eſt, Catalanis ac Valentinis uſitata; ne quis apellam auctorem noſtrum putet; cum è contrario chriſtianum eum fuiſſe poſtrema operis ſtrophe ſatis indicet:

Virgen MARIA ſancta digna glorioſa
En los cielos y en la tierra reyna coronada
Tu ſei con tu Fijo de mî buena Abogada
Pues eres ſu Madre, ſu Fija, è ſu Eſpoſa.

ITEM *Ioannem Epiſcopum Carthaginenſem* cuius exſtant *Conſtitutiones in Synodo Diœceſana Carthaginenſi Murciæ celebrata XVI. Cal. Decembris MCCCXXX.* in codice Eſcurialenſi *Lit. l. Plut. II. n.* 9. ITEM *Petrum Abad* eiuſdem Sedis Epiſcopum, auctorem *Conſtitutionum editarum in Synodo Carthaginenſi* Murciæ habita XXVII. Novembris MCCCXXXI. In eodem codice & numero.

RAYMUNDO MONTANER *egregio milite, & historiarum ævi sui auctore; &* EXIMINO PETRI SALANOVA, *Iustitia* (ut vocant) *Aragoniæ regni, atque eius* Observantiarum *doctissimo opere;* GEORGIO *item* IAFER *Aragoniæ Vicecancellario, fororum glossatore. De* GOFREDO DE BIURE *Tarraconensi canonico; deque* RAYMUNDO ALBERTI *Mercenariorum præfecto generali,* SANCIO DE ULL *Carmelita Episcopo Albarracinensi, &* DIDACO ÆGIDIO, *eiusdem instituti. De* GUILIELMO DE RUBIONE *Minorum ordinis.* IOANNEM DE ARAGONIA, *Iacobi II. filium, Toletanumque Archiepiscopum conciones scripsisse.* ALVARI PELAGII *Franciscani munera, & erga Ecclesiam merita. Eius* De planctu Ecclesiæ *opus celeberrimum laudatur, aliaque. De* ALPHONSI BURGENSIS *ex Hebræo Christiani libro* Bellorum Domini, *Hebraico & Hispano. D. Iulius Bartoloccius Cisterciensis* Magnæ bibliothecæ Rabbinicæ *auctor, laudatur. De* IACOBO DE MONTE-IUDAICO, *sive* DE MONT-IUÏ, *Usaticorum, uti appellant, Barcinonensium glossatore, &* ANONYMO *Aragoniæ chronographo. Forsan is est* PETRUS MARSILIUS *monachus Pinnatensis.* IOANNEM VALLISOLETANUM *ex Hebræo conversum,* De concordia legum *scripsisse, cuius operis singularia quædam ex* Fortalitio Fidei *annotantur.*

187. D. GUNDISALVUS DE HINOJOSA, cuius parentes Ioannem Diazium de Hinojosa & Maiorem Alvari laudat in *Genealogico suo opere* D. Petrus Comes Barcelensis Portugalliæ Infans, circa ann. MCCCXIII. creatus Burgensis Episcopus, gavisus fuisse dicitur eo munere usque ad MCCCXIX. quo in Sede sua diem obiit. Fertur is elucubrâsse *Compendium* seu *Abbreviationem* (ita forsan appellavit) *historiarum Regum omnium Christianorum*, ad suum quo vixit tempus: quam Hieronymus Surita notam habuit; siquidem in prologo ad *emendationes & animadversiones* à se factas *ad historiam Regum Castellæ Petri, Henrici, & Ioannis* à Petro Lupi de Ayala conscriptam, huius Breviarii meminit (1).

188. ANTONIUS ANDREAS, ex provincia Aragoniæ Franciscanorum, qui inter Ioannis Duns Scoti auditores cum Ioanne Bassolio, Francisco Maironio, Alvaro Pelagio nostro, Gualtero Burleo, Guilielmo Ochamo, Ioanne de Ianduno, Scriptoribus his omnibus, aliisque, vulgò enumeratur, *Fidelissimum sui magistri sectatorem, doctoremque* (ut nuncupare amavit hæc ætas eius) *dulcifluum*, Wadingus in Annalibus huiusce ordinis vocat [k], eidem sequentia in *De Scriptoribus* adscribens opera:

[k] Tomo 3. ann. MCCCVIII. num. 61.

189. I. *Commentarios in artem veterem Aristotelis, scilicet in Isagogen Porphyrii, prædicamenta, & postprædicamenta Aristotelis.* Incipit: *Gyrum cæli circuivi sola.* Prodiit in folio, exstatque in Barberina bibliotheca.

190. II. *In libros sex principiorum Gilberti Porretani.* Incipit: *Sumens reliquias dedit eis.* Gilbertus Porretanus hic Pictaviensis Episcopus sub Eugenio III. Papa, & Friderico I. Imperatore. De quo multis agit Otto Frisingensis lib. 1. *De gestis Friderici* cap. 46. & sequentibus, alia inter theologica, librum hunc *sex principiorum,* sive *supplementum Categoriarum Aristotelis,* scripsit.

191. III. *In libros Peri-hermenias Aristotelis.* Incipit: *Tu ergo Balthassar interpretationes narra.*

192. IV. *In librum divisionum Boethii.* Incipit: *Qui divisit mare rubrum in divisiones.* Omnes hi Venetiis simul uno volumine anno MCDLXXX. ex officina Octaviani Scoti, anno MDIX. ex Simonis de Lucre, anno tandem MDXVII. è Lucæ Antonii Iuntæ, in folio semper, prodierunt.

193. V. *In octo libros physicorum.*

194. VI. *In* XII. *libros metaphysicæ.* Incipit & hic commentarius: *Cæli gyrum circuivi sola*, qui ab nonnullis existimatur non huius, sed Ioannis Scoti præceptoris esse. Laudat tamen Lucas Wadingus Anonymi Franciscani vetustioris MSS. commentarios ad istud opus, quod quidem auctor Antonio Andreæ adscribit. Editum quidem fuit primùm Venetiis ab Octaviano Scoto anno MDXIII. in folio; & anno sequenti bis ibidem à Georgio Arrivabenio, correctum quidem operâ Fratris Angeli Lucidi Firmani, & à Gregorio de Gregoriis; correctum quoque industriâ Fr. Francisci de Valentia provinciæ Genuensis, quam utramque editionem habere se aiebat Wadingus.

195. VII. *In quatuor libros Sententiarum.* Incipit: *Circa prologum primi Sententiarum.* Opus quidem valdè doctum (Wa-

(1) Exstitit in Bibliotheca Comitis-Ducis Olivariensis: in cuius catalogo *T. I. pag.* 190. inter *Latina manuscripta Lit. G.* legitur: *Gundisalvi à Finojosa Burgensis Episcopi Chronica ab initio mundi ad Alfonsum XI Regem Castellæ, cuius tempore floruit. Fol. membran. cax.* 19. *n.* 1. Exstat item in Escurialensi *Lit. p. Plut. I. n.* 4. (T. III. p. 54.) codex ipse quo Surita usus fuit: quod ipsius manus, optimè mihi cognita, sub operis initium edocet In eius fine habetur: *Breve de Alfonso XI. Castellæ Rege Chronicon*, mutilum.

(Wadingus ait) quod cùm diu latuisset, Fr. Constantius Cardinalis Sarnanus Minorita, è tenebris erutum atque expolitum, & locupletibus indicibus, atque ad marginem annotationibus illustratum, emisit Venetiis apud Damianum Zenarium anno MDLXXII. quod & prodiit iterum MDLXXVIII. Cardinalis iam dictus Sarnanus ita de Antonii nostri, & horum commentariorum doctrina, censet. *Denique ut huius libri commoda uno verbo* (inquit) *absolvam, tanta claritatis & facilitatis laude (quod præcipuè mireris in subtili doctrina) omnia pertractavit: ut dubio procul clarissimam facem Scoti præ subtilitate obscurissimis scriptis adhibuerit, ut horum librorum adminiculo nemo iam possit dubitare, quin nullo negotio difficillimum doctorem facillimum habet.* Hæc Sarnanus.

196. Floruit circa annum MCCCXX. cùm Scotus magister MCCCVIII. è vita migraverit. Laudant Possevinus, Miræus, Bellarminus, Labbeus, Vincentius Blascus in *Historia Aragon.* [l] qui monet ignorari nunc, cuiusnam urbis, cuiusve religiosæ domus alumnus fuerit (1).

[l] Tom. I. lib. 5. cap. 38.

197. In ordine Deiparæ Virginis, *de Mercede* dicto, eorum qui captivos ex instituto à Mauris redimunt, floruit sanctitate vitæ ac literarum merito HIERONYMUS MICHAEL CARMELLUS, quem ex solo cognomine, ut in more gentis est, FR. CARMELL vulgò audiebat, in Aragonia natus. Scripsit his *in Canticum Canticorum commentaria*: quibus cùm incumberet, & in eo capitis quarti versiculo quo totam pulcram & absque macula sponsam suam sacer sponsus celebrat versaretur: sanctissimam Deiparam, cui tribuebat eas laudes, vivus & videns coràm adoràsse dicitur. Quod sibi indigno servo exhibitum tanti pretii beneficium posteris testatum volens: ad oram ipsius commentarii propria manu adnotavit, quod etiam num legitur: *verè pulcra est nimis; nam & egomet hisce vidi oculis.* Auctores rei habeo Philippum Guimeranum in *Historia* vernacula *Domûs Podii Valentini regni*, Alphonsum Ramonem in *Hist. ordinis Mercenariorum.* Exstare verò his versibus exscriptum Barcinone Carmelli sepulcrum refert oculatus testis Petrus à S. Cæcilio in libro MS. *De Scriptoribus* sui *ordinis Mercenariorum.*

Hic dormit Carmell Hieronymus Michael ille,
Virgineisque precibus expectat resurgere felix.

Claruisse refertur circa annum MCCCXXII.

198. Huius temporis Scriptoribus annumerari debet FR. AUFREDUS GONTERUS, vulgò ut credimus, GONTER, Catalanus, ordinis Minorum, & Barcinone lector. Ita enim appellatur in opusculo seu scripto quodam, quod eius notatur nomine, inter alia diversorum eiusdem familiæ tam literis quàm dignitate spectatissimorum hominum, qui in controversia sub Ioanne XXII. Papa circa annum MCCCXXII. suscitata *De paupertate Christi & Apostolorum*, sententiam suam in literas retulerunt. Quæ quidem in codice Vaticanæ bibliothecæ num. 3740. signato, nescio cuius operâ collecta, leguntur. Cuius codicis specimen è summario quod præponitur dare hìc non inutile existimamus. *Hi sunt* (ait) *qui scripserunt in quæstione de bonis & usu Christi & Apostolorum secundum ordinationem libri. Prima Pars Dom. Vitalis Cardinalis Albanensis* I. *quæstio proposita, & idem addit secundo: Ego frater Vitalis* &c. *Idem addit tertiò: Sed adhuc.* Hic est Vitalis, seu Ioannes Vitalis à Furno creatus Cardinalis à Clemente V. anno MCCCXII. qui obiit MCCCXXVI. de quo videnda historia ultimò edita Pontificum & Cardinalium [m]: falsò contributus à non nemine [n] Hispanis Scriptoribus, ut suo loco notabimus.

[m] Tomo 2. in 3. creatione Clem. V. col. 385.

[n] Petro de Alva in *Militia Conceptionis.*

199. Sequitur in Vaticano codice: *Dom. Bertrandus de Turre Cardinalis. Quæritur utrum sit hæreticum*, &c. Creatus hic à Ioanne XXII. Cardinalis anno MCCCXX. qui post decem annos vitâ decessit, ut habetur in eadem *Historia Pontificia* [o], ubi & inter alia eius opera tractatus hic *De paupertate Christi & Apostolorum* laudatur. *Dominus Arnaldus Roiardi Archiepiscopus Salernitanus: Utrum asserere* &c. Ferdinandus Ughellus vocat [p] Arnaldum Raiardum, sive Romaiardum, creatum præsulem huius Ecclesiæ anno MCCCXXI. Sequitur noster Hispanus: *Frater Aufredus Lector Barcinonensis: Salvator noster* &c. Deinde alii. *Fr. Monaldus Archiepiscopus Beneventanus: Ego frater Monaldus. Prædicti omnes ordinis Minorum ad eandem conclusionem intendunt: videlicet, quòd Christus & Apostoli nihil habuerunt in proprio vel communi. Secunda pars. Deinde sequitur in libro quædam brevis resumtio dominorum Vitalis & Bertrandi Cardinalium prædictorum; necnon Archiepiscopi Salernitani, Caphensis, Ulixbonensis, Paciensis, & Rigensis Episcoporum, ac Magistri Fratrum Minorum. Qui tamen dictam resumtionem ordinaverunt, non reperitur in ru-*

[o] Eodem tomo 2. col. 415. in 3. creatione Ioannis XXII.

[p] *Italiæ sacræ* tomo 7. col. 614.

(1) Exstant eius *Quæstiones metaphysicæ* in Bibliotheca Escurialensi, *Lit. g. Plut. III. n.* 25. (T. II. p. 33.) in codice sæculi XV. *qui fuit olim M. Danduli*, ut in eodem notatur.

rubrica. Tertia pars. Illi qui contrariam conclusionem intendunt, sunt qui sequuntur. Succeditque catalogus Cardinalium XIV. Prælatorum XXII. in quorum numero est *Fernandus Episcopus Portugalensis*, & Magistrorum variorum ordinum V. & tandem *Determinatio Parisiensis data per dominum Cardinalem Viennensem. Quæritur utrum Christus* &c. Hic necessariò est Simon de Archiac Cardinalis, tit. S. Priscæ, creatus Viennensis Archiepiscopus anno MCCCXIX. ut constat ex *Gallia Christiana* auctoribus [q].

[q] Tomo I. pag. 807.

200. Quod attinet ad Aufredum nostrum sic legitur loco sub : *Dicta Fr. Aufredi Gonteri Lectoris Barcinone ad informationem Minorum contra sequaces Magistri Guilielmi de Sancto-amore* : quæ quidem extenduntur per 23. chartæ folia. De hac re magnaque controversia, cui initium olim dederat prædictus Guilielmus contra mendicantes omnes, posterique Minorum aliqui quos Fratricellorum nomine vocavit Romana censura, cum Michaele Cæsenate Generali eorum Ministro: eadem ferè viâ contra religiones alias obstinatè propugnaverunt, sentientes Christum Dominum atque ejus Apostolos nullum dominium, neque quantum ad mobilia, neque quantum ad immobilia, neque in communi, neque in particulari, habuisse: Nicolai III. Papæ auctoritate [r] se tuentes; cum verus sensus Nicolai fuerit à Ioanne declaratus [s], eundem Dominum nostrum & Apostolos quantum ad immobilia, tam in communi quàm singulares nullo, quantum autem ad mobilia proprio dominio fuisse usos : agit, inquam, multis continuator Baronii doctissimus, gesta huius temporis in *Annalibus* memorans [t]. Qui adiungit, Minores illos suprà memoratos qui contrà senserant, declarationi Sedis Apostolicæ ex animo acquievisse [u]. Meminit certè huius codicis Raynaldus, quem nos in Vaticana vidimus, indeque suprà posita desumsimus.

[r] In cap. *Exiit* 3. *De V. S.* in 6.

[s] Extrav. Ioannis XXII. *De V. S.* cap. 3. & seqq.

[t] Raynaldus tomo 15. ad ann. MCCCXXII. num. 51. & seqq. & ann. MCCCXXIII. n. 38. & seqq.

[u] Anno MCCCXXIII. n. 62.

201. DIONYSIUS GALVAON Lusitanus, Bracarensis Ecclesiæ archidiaconus iussu Dionysii Portugalliæ Regis, qui XXV. anno huius sæculi ad superos abiit, partem aliquam Gastonis Fuxii operum in vernaculam huius regni vertisse linguam dicitur, Georgio Cardoso si credimus, in schedis ad *Bibliothecam Lusitanam* quas nos vidimus testimonium ferenti. Gastonis tamen Fuxii unicum laudatum opus novimus *De canibus & accipitribus*, Gallicum, ut par est credere.

202. Eiusdem Regis præcepto obsequutus GIRALDUS quidam, scripsit librum *De albeiteria y volateria*, hoc est, veterinariæ artis & accipitrariæ, quam vidit MS. in folio idem Georgius Cardosus, inque schedis laudatis annotatum reliquit (1). Ad

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur codex chartaceus exeunte, ut videtur, XIV. sæculo exaratus, forma quarta, foliis 196. constans, Hispanicè inscriptus: *De Albeyteria* seu *De re veterinaria*: in cuius folio 2. pag. 1. habetur hæc rubrica è minio: *El comienço de Fray Bernardo Portugues*; & continuò: *Pues assi es. En el nombre del que fizo todo esto* (cælum scilicet terramque de quibus præfatus fuerat) *Yo Fray Bernaldo Portugues. Comiença esta obrecilla á servicio de Dios è rruego de un mi hermano que me lo ha rrogado &c.* Et post pauca item è minio: ALBEYTERIA. *E aqui comiençan los siete libros del arte de la ciencia de Albeyteria. Libro primero &c.* Finiunt libri septem folio 100. quo loco pergit auctor: *Hasta ahora he tratado de la anatomia segun creo tan largamente que deydo se falla por tal via oy por su punto assi como lo has visto ::: assi que en todos los libros de Albeyteria dudo si se hallará de tal guisa : ahora razon es que seas esaminado.* Et pergit dialogistico more de iis de quibus in septem libris egerat rogans & respondens. Atque hactenus de re veterinaria. Fueritne autem hic quode Noster agit *Giraldus?* Pergit dein folio eiusdem codicis 133. pag. 1. quo loco habetur hæc rubrica : *Aqui comiençan las yerbas provechosas á salud. Flor de las yerbas*: cum herbarum copioso indice, adiectis singularum nominibus tum Hispanis, tum etiam Latinis, Græcis, atque Arabicis usque ad folium 148. p. 2. quo loco habetur *Flos chirurgiæ* quem composuit *Maestre Fernando de Cordoba.* In fine fol. 196. p. 1. *Aqui se acaba el mui notable libro de Cirugia el qual acabó un hombre que no quiso decir su nombre : por quanto se fizo aldabrado por no lo pagar segun merece. A Domino benedicitur. In civitate Toletana acabóse en el nombre de Jesu Christo &c.* ITEM in Escurialensi Bibliotheca *Lit. b. Plut. IV. n.* 31. (T. I. p. 250.) habetur : *Anonymi Hispani* codex membranaceus sæculi, ut videtur, XIV. inscriptus *De arte veterinaria*, seu : *De signis & equorum coloribus : de cura circa eos adhibenda : deque eorum morbis & medicamentis* cum figuris frenorum quibus pro diversa eorundem indole regi; atque instrumentorum quibus curari, lunulisque ferreis in ungulis muniri oportet. Incipit : *Porque los Reyes & los Principes & los altos Señores han à defender & à conquerir las tierras : tengo que ninguna cosa non les puede ser tan noble ni tan à prò pora ellos como los caballos : porque con ellos han à defender & à ganar : è sin ellos non lo podrian facer: ordéno este libro à servicio de Dios è de los Senyores & à prò de los que oyeren que es de fecho de los caballos ::: Et la primera cosa que tengo en que debe fablar. como quier que es poco mi entendimiento. es en fecho de las enfrenaduras : è de las facciones que los caballos deben aver pora seer buenos & à delecto & à servicio de los Senyores : quales pora correr por costadal; & quales pora arenales & por otros logares blandos : & quales pora axaral, ò por otra espesura qualesquier. ò quales por aguachales & quales non &c.*

203. Ad idem Dionysii Regis tempus Lusitani referunt MENDI VASQUEZ DE BRITEIROS Cisterciensis monachi memoriam; eique historica quædam Latinè exarata fragmenta adiudicant, si Georgius Cardosus in iisdem schedis non fallit.

204. RAYMUNDUS MONTANER [x], Peraladæ in Catalonia ex Ioanne parente natus, strenuus fuit superioris fine sæculi atque huius initio miles ac belli dux, & in emerita senectute accuratus historiarum Scriptor. Undecim annorum puer sese militiæ addixit, ab ea ætate Petri Magni, atque eius filiorum Alphonsi III. & Iacobi II. Aragoniæ, Fridericique amborum fratris, Siciliæ, Regum castra secutus: nunquam non in bellorum congressibus, quotquot auspiciis ductuve horum facta sunt ducibus suis probata operâ. Interfuit (quod ipsimet referenti credimus) triginta duobus terrâ marique commissis prœliis. Sæpe captus, carceribus inclusus, multisque ærumnis maceratus fuit. In expeditione illa præcipuæ celebritatis Aragonensium & Catalanorum, qui sub Friderico Siciliæ Rege olim meruerant, quietisque impatientes & gloriæ cupidi, pacato iam Siculo bello in Orientem Græcorum Imperatori Andronico Palæologo ægrè sese adversus Turcarum vim tuenti opem & auxilium præstituri, classe vecti sunt, diuque ibi etiam cum ingratis amicis gesto bello victoriam ferè semper pauci ab innumeris reportârunt: Raymundus magna pars fuit [y]. Gallipolim Thraciæ urbem anno MCCCVIII. ab impressione Genuensium, dum in Oriente adhuc versaretur [z]; Meningem Africæ insulam (*los Gerves*, aut *Gelves* vulgò) à Maurorum exercitu Friderici Regis Siciliæ auspiciis anno MCCCXIII. præfectus servavit.

[x] Raphael Cervrea in nota marginali ad *Hist. Bernardi Desclot* lib. 3. fol. 189. & 198.

[y] Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* c. 7. Moncada *Expedicion de Catalanes y Aragoneses* cap. 48.

[z] Surita d. lib. 6. cap. 13.

205. In Hispaniam reversus, Valentiæ, unde uxorem duxerat, civis mansit; sexagintaque iam annis natus rerum tempore suo ab Aragoniæ gestarum Regibus, & ab eorum subditis historiam anno sæculi xxv. aliàs xxxv. scribere aggressus fuit: quod & summa fide αὐτόπτης, hoc est, à se visorum enarrator, fecit, vernaculâ gentis linguâ, qua sic titulus concipitur: *Chronica, ò descriptiò dels fets & hazanyes del inclit Rey D. Jaume primer, Rey de Aragò, de Mallorques, e de Valencia, e de molts de sos descendents:* quæ edita fuit Valentiæ typis viduæ Ioannis Mey MDLVIII. in folio, indeque Barcinone MDLXII. in folio (1). Hanc nescio quis in sermonem Hispanum conversam Barcinone etiam prodire fecit anno MDXCV. in folio. Ms. fuit in bibliotheca Comitis Ducis de Olivares. Nescio autem deferendane sit fides asserenti non nemini ac pro se laudanti Montanerii librum *De los linages de Cataluña*; cùm vix illius temporis quo vixit Montanerius hocce studium videatur. Meminit sæpe huius viri cum laude Hieronymus Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* cap. 6. 13. & 19. & lib. 7. cap. 1. Gaspar Escolanus in *Historia Valentina* lib. 7. cap. 3. D. Franciscus de Moncada Osonæ Comes in libro *Expedicion de Catalanes y Aragoneses contra Turcos y Griegos*, passim.

206. Iisdem Aragoniæ Regibus Iacobo I. Alphonso III. & Iacobo II. æqualis, & *lumen* (Hieronymi Blancæ verbis) [a], *& ornamentum Aragonensis* fuit *reipublicæ*, EXIMINUS PETRI SALANOVA, anno retroacti sæculi quarto supra nonagesimum ob insignem patrii Iuris, totiusque antiquitatis peritiam, animi virtutem, dotesque innocentiæ, integritatis, seriæque benignitatis, quæ hominem gerendæ reipublicæ in primis idoneum constituunt, ad munus istius regni maximum, *Iustitia Aragonum* quod audit, exaltatus. Quod quidem summa omnium ordinum laude in summa principis sui Iacobi II. gratia & existimatione diu gessit. Nulla enim successoris mentio ante annum MCCCXXV. reperitur monumentis signata: quæ quidem ante oculos habuit Hieronymus iam laudatus Blancas vir diligentissimus, atque doctissimus, ab altero Hieronymo Surita nempe aliquantulum in assignando huius Salanovæ magistratus tempore discedens; videndus ipse omnino [b], totus in summi atque omnium monumentorum genere sacratæ memoriæ viri laudes effusus.

207. *Ab eo autem* (ait de lucubrationibus Eximini loquens) *quod ille tum diuturna observatione notâsset, tum notata ab aliis quæ diffusa & dissipata erant coegisset in genera*, Observantiæ Salanovæ *dictæ sunt: cuiusmodi* (ait) *satis multa exempla protulimus, dum locum illum de antiqua Ricorum-hominum dignitate tractavimus* [c]*; itidemque responsa, ex iis quæ exstant, nonnulla, Iacobo Regi II. de publico iure sciscitanti data.* Iterum ipse, neque minùs dignè, de eximio Iustitiæ apice alibi tractans: *magnus ille, clarus & præstans Eximinus Petri Salanova, Ioannis Zapatæ successor, nomine ac memoriâ dignissimus vir. Qui, ut Marcus ille Varro Romanæ an-*

[a] In *Arag. rer. comm.* infrà iterum laudandis.

[b] In laudatis *Commentariis rer. Aragon.* sub tit. *Iustitiæ Aragonum* §. 29. quæ in *Hisp. Illustratæ* corpore est tomi 3. pag. 802.

[c] Pag. scilicet 729. eiusdem corporis.

(1) Utraque Lemosina editio nobis cum hæc scribimus ad manum est MS. in Regia Bibliotheca Matritensi. Hispanam M.S. de qua Noster mox, in catalogis Bibliothecæ Comitis-Ducis Olivariensis frustra quæsivi.

antiquitatis, sic ipse nostræ diligentissimus investigator fuit; earumque rerum scientiam quæ apud nos solo usu constabant, à maioribus acceptam, auctamque per sese pluribus quàm antea, ac illustrioribus literis explicavit. Eas autem, quòd ab ipso collectæ fuerint, Salanovæ observantias *appellamus.* Hæc ille.

208. Manu quidem exaratas oportet eas per manus curiosorum currere, aut in archivis asservari: quarum editionis non ullam reperimus mentionem habitam. De genere autem scriptionis nec idem dissimulat [d], accurata esse omnia, & quamvis exilia & sine apparatu, ordinem tamen habere ac firmitatem. *Leges* idem noster *regni* veteres, quæ vernaculo gentis sermone dictatæ fuerant, Latino reddidit, è Regis regnique consensione, uti idem Blancas refert [e]. Meminit quoque Salanovæ Surita lib. 5. *Annal. Aragoniæ* cap. 8. & lib. 6. cap. 31 (1).

[d] Pag. 802.

[e] Idem Blancas pag. 735.

209. Huiusmet Regis Iacobi II. Aragoniæ Vice-cancellarius fuit GEORGIUS JAFER, quem in regno Valentiæ natum Gaspar Escolanus monuit [f]; quemque hoc munere functum fuisse ex privilegio quodam eiusdem Regis constat, uti docet Franciscus Hieronymus Leonius decisione quarta libri primi suarum *Aragoniæ regni decisionum. Glossas* hic scripsisse dicitur *ad Foros sive leges Valentini* sui *regni* (2).

[f] Lib. 5. *Hist. regni Valent.* cap. ultimo §. 10.

210. Circa hæc tempora vixit GOFREDUS (vulgò JOFRE) DE BIURE, doctor Iuris

(1) Diversus ab *Eximino Petri Salanova*, eiusque fortassis filius fuerit, *Ioannes Eximêns* (id est *Eximini*) *de Salanova Licentiatus in Legibus*, idemque scriptor *Notarum super Foris Regni Valentiæ*, de quo mox. Antiqui *Observantiarum, Legumque & Fororum Aragoniæ* Glossatores atque illustratores fuêre *Ioannes Petrus de Patos, Iacobus Hospitalis, Petrus Naja, Martinus Pertusa, Ioannes Antichius Bages, Ioannes del Rio, Martinus de Larraga, Ibandus de Bardaxi*, & Recentiores alii, videndi apud Franckenau *Sacr. Themid. Hisp. sect. VIII. à n.* 1. è quibus unus & alter nobis suo loco recurret.

(2) *Guillelmum* rectius Valentini Bibliographi Rodriguezius & Ximenus vocant, inde ducto, ut putamus, errore, quod eius nomen initiali tantum litera G. designatum vidisset alicubi Noster; quod non tanti est. Illud gravius quod hunc Guillelmum Iacobi II. Aragonum Regis (qui ab anno MCCXCI. ad MCCCXXVII. regnum obtinuit) Vicecancellarium *Fororum Valentiæ Glossatorem* vocet: *Franciscum* videlicet *Hieronymum Leonem* secutus, qui prior id falso existimavit, *T. I. decis.* 4. *n.* 35. Bini igitur, immo terni ex mea coniectura, cognomines *Guillelmi Iasferi*, ex eâdem, ut credere pronum est, gente ac stirpe, distinguendi sunt, ut nodus hic expediatur, nimirum: *primus* sive antiquior omnium, qui ad annum MCCXCVIII. *Iudex Curiæ Aragonum Regis* audit (*Cod. Privil. Regn. Val. ibid.* 1515. *edito, fol.* 140. *pag.* 1. *col.* 1.); & ad annum MCCCIX. *Consiliarius Regius*, Iacobi videlicet II. (*eod. cod fol.* 50. *pag.* 1. *col.* 1.); & ad MCCCXV. *Legum Doctor, Iudex Curiæ Regiæ* (*fol.* 157. *p.* 1. *col.* 2. *in fin.*); ac demum ad annum MCCCXXII. *eiusdem Regis Iacobi Vicecancellarius* (*fol.* 73. *p.* 2. *col.* 1. *in fin.*): cuius Guillelmi, si quid in leges patrias seu Foros Valentiæ edidit, nihil ætatem tulisse credimus: *secundus*, qui ad annum MCCCXLII. in comitiis Valentiæ prid. Cal. Ian. celebratis *signum* apponit *Guillermi de Iáffero nomine Legum Doctorum* (*For. ant. Regn. Val. typ. editi, absque folior. notat.* int. Foros Petri II.); atque ut ex eiusdem scriptis elicitur, Bononiæ sub Iacobo de Bellovisu, quem *Dominum suum* alicubi vocat, in Iuris studio meruit; demumque in Patria circa annum, ut creditur, MCCCL. Latinè elucubravit: *Notas* super *Foris Regni Valentiæ*, Iacobi nimirum I. unoque & altero Alfonsi II. & præterea: *Commentarium in Leges Iuris Romani*; patrio autem Lemosino sermone: *Declaraciôns de duptes sobre los Furs nous, fêtes* (ut fert earum titulus) *per Micêr Guillêm Jáffer: tertius* denique, qui Ximeno teste, *T. I. Biblioth. Val. pag.* 16. è Valentinæ urbis Tabulariis, anno MCCCLXXXVIII. & rursum MCCCXCV. *Iurati* (id est, *alterius ex eiusdem urbis Rectoribus*) munus sortitus fuit; ipsiusque urbis nomine ad comitia sub Ioanne I. Rege Calendis Decembris MCCCLXXXIX. Montisone habita Legatus.

Quando autem de *Ioanne Eximêns de Salanova* ac de *Guillelmo Iáffero* Fororum Regni Valentiæ Glossatoribus nonnulla præmisimus, reliquos, præsertim è Valentinis nostris, qui idem stadium cum laude confecêre, silentio præterire religio fuit. Primo autem, omnium loco nominandus venit *Albertus de Alauánya* (Nalbert d' Alauánya), qui inclinante sæculo XIII. floruit, *Glossasque ad Foros Regni Valentiæ* scripsit, quas Guillelmus Iáfferus *secundus* commentariis illustravit; & Arnaldus Ioannes (*Arnâu Ioán*) sub expresso auctoris nomine laudat, ad Forum: *Dehîm que si môr. Rubr. de Intestat*; subscribitque: *Albertus in Legibus Magister* sententiæ à Iacobo I. Aragoniæ Rege, anno MCCLXVIII. *quatre dies á la desexida del mes de Abril*, super decimis & primitiis Regni Valentini latæ, quæ exstat in fine antiqui Fororum Valentiæ codicis: *Nalbêrt dalauánya maestre en leys.* ITEM, *Petrus de Villarrâsa*, ad annum MCCCVIII. Regiæ Iacobi II. curiæ Iudex, eiusdemque ad Florentinos, Lucenses & Senenses Legatus (apud Zuritam, *V. Annal.* 72. Escolanum, *VII. c.* 24. *n.* 8. & alios); & *Fororum Iacobi I. Regis Glossator.* ITEM *Petrus Calbêt*, cuius ad annum MCCCXXIX. exstat memoria in vetere Privilegiorum Valentiæ codice *fol. LXXXII. pag.* 2. *col.* 1. ibi: *Petrus Calbêt Iurisperitus*; & in comitiis eodem anno Valentiæ sub Alfonso I. Rege habitis, in quorum initio legitur: *En Pêre Calbêt*; atque in eius *Glossas super Foris Valentiæ* Guillelmus Iáfferus commentaria scripsisse fertur. ITEM *Arnaldus de Morâria* (Arnâu de Morêra) quem Noster ad incerti temporis Scriptores reiicit (*infra in eorum Elencho*); & Catalanum, *Consuetudinumque* eius Principatûs illustratorem facit; cum re ipsa Valentinus fuerit, & Petri II. alias IV. Aragonum Regis Vicecancellarius, idemque *Fororum Regni Valentiæ* circa annum MCCCXLV. *Glossator*: cuius cum eximia laude Zurita, *VIII. Annal. cap.* 5. Abarca *T. II. in Petro II. c.* 4. *n.* 1. & alii meminere. Atque hi omnes *Guillelmum Iáfferum*, cuius occasione de iisdem agimus, præcelsêre; nunc autem de synchronis ac recentioribus nonnulla

bre-

ris opinatissimus, canonicus & archidiaconus S. Fructuosi Sedis Tarraconensis: qui *ad constitutiones* huius Ecclesiæ *commentaria* edidit, Ioanni Archiepiscopo idemque Patriarchæ Alexandrino, idibus Iunii anno MCCCXXXVIII. quod ex operis initio constat, nuncupata. Exstitit olim in bibliotheca Antonii Augustini eiusdem Ecclesiæ antistitis clarissimi manu exaratum opus cum hac inscriptione: *Scholia & glossæ in constitutiones aliquot provinciales ad Ioannem Episcopum* (1). Refertur quoque ad easdem constitutiones PETRUS eiusdem cognominis DE BIURE nonnihil lucubrationum dedisse; nisi error sit in nomine.

211. RAYMUNDUS ALBERTUS (vulgò ALBERT) Barcinonensis, clarus natalibus, Alberti Romeu Catalani Artaldæque à Pueyo Aragonensis filius, præfectus generalis sacræ ac religiosæ familiæ S. Mariæ de Mercede, à S. Petro Nolasco fundatore octavus; attamen primus eorum, qui regularem & sæcularem huius instituti familiam simul habuere, Iacobo eidem Regi II. eloquentiæ, pietatis, prudentiæ insignium, nomine commendatissimus.

212. Cùm Theologiæ is atque Ecclesiasticorum canonum solidè esset peritus, zeloque perfectionis æstuaret totus: ordinavit sodalibus suis Breviarium, Missale, ac Cæremoniale libros; item constitutiones, quæ quidem in generalibus anni MCCCXXVII. comitis Barcinonensibus promulgatæ etiam nunc observantur. *Acclamationes* etiam *catholicas pro Ecclesiasticis honoribus*, sive admonitionem pro immunitate bonorum Ecclesiasticorum. Laudantur & alii eius tractatus, *De resignatione propriæ voluntatis;* nec non *De obe-*

breviter addenda; ac primus omnium occurrit *Arnaldus Ioannes* (Arnâu Ioân) cuius ad annum MCCCLI. exstat mentio in vetere Privilegiorum Valentiæ codice *fol. CXX. pag.* 1. *col.* 2. ibi: *Arnaldo Iohannis Legum Doctori Iudici per Nos* (inquit Petrus II.) *deputato;* & fol. 126. pag. 1. col. 2. *Micer Arnâu Iohan doctor en leys*; atque ad annum MCCCXLVIII. in comitiis XX. die Febr. Valentiæ habitis, in quibus legitur: *Narnâu Ioân doctôr en leys tudôr del noble en ramonêt de riusêch*; atque apud Zuritam *VIII. Annal. cc.* 33. *&* 54. *in fin.* quique fertur Latine scrisipsse: *Notas* super *Foris Regni Valentiæ: Quodque non competat Iudici Ecclesiastico laicos corporaliter neque pecuniarie punire, aut mulctare ob crimen sacrilegii &c.* & patrio sermone: *Lo stîl de la governaciô*, qui habetur in fine veteris Fororum Valentiæ codicis cum Latina eiusdem subscriptione: *Arnaldus Ioannes Legum Doctor*. ITEM de *Ioannes Eximêns de Salanova* forsan *Eximini Petri Salanovæ*, cuius paulo antè Noster meminit, filius. Habetur eius mentio in Codice Privilegiorum Valentiæ fol. CXXXVI. pag. 2. col. 1. ibi: *Ioanne Eximêns de Salanova licentiato in legibus;* scripsisseque dicitur *Notas super Foris Regni Valentiæ;* ut & *Iacobus de Cavallêr*, cuius vix exstat memoria. ITEM *Ianuarius Rabaça Senior* (Ginêr, sive Janêr Rabâçal lo Pâre) qui se perpetuo *Licentiatum in Legibus* nominat, ferturque auctor *Notarum super Foris Valentiæ*, *& Commentariorum super Leges Iuris Romani*. Habetur eius mentio in comitiis generalibus Valentiæ à Petro II. *die Martis pridiè Calendas Ianuarii MCCCXLII.* habitis, in quorum fine legitur: *Sig✠num ianuarii rabacie licentiati in legibus*, idque bis; atque in aliis ab eodem Petro Rege itidem Valentiæ celebratis *XVIII. Cal. Febr. MCCCXLVIII.* quibus sermone patrio subscribit: *En janêr rabaça licenciat en leys*. ITEM *Ianuarius Rabaça Iunior* (Ginêr Rabaça lo fîll) *illustrium* etiam *commentariorum super Foris Valentiæ* scriptor: qui in laudato Privilegiorum Codice fol. CXXVI. pag. 1. col. 2. anno MCCCLVIII. subscribit: *Micêr ginêr rabaça licenciat en leys*; idemque, eodem anno in comitiis Valentiæ XX. die Februarii: *En giner rabaça doctor en leys:* notus aliunde Zuritæ, *XI. Annal. c.* 72. Blancæ, *Comment. pag.* 239. Morlano, *in prolog. Empor.* & cui non ex Historicis nostris? cum alter fuerit è Novemviris celeberrimi conventûs Caspensis in quo de Rege Aragonensibus dando deliberatum fuit. ITEM *Ioannes Mercaderius* Legum Doctor & *Notarum super Foris Valentiæ* scriptor: cuius ad annum MCCCCXIII. exstat mentio in Codice Privilegiorum, in Ferdinando I. *fol. CLXXI. pag.* 2. *col.* 1. ibi: *Fideli nostro Ioanni Mercaderii Legum Doctori*; & in comitiis Regis Martini Valentiæ habitis XXVIII. Septembris MCCCCIII. in quibus legitur; *En Iohân mercadêr doctôr sîndich de la ciutât de Valencia.* ITEM *Dominicus Mascò* Ioannis Aragonum Regis Vicecancellarius, cuius hodieque exstant egregia *super Foris Valentiæ commentaria*: subscribit autem in comitiis ad Regnicolas Valentinos Montisone ab eodem Rege celebratis *prima die Decemb. MCCCLXXXIX.* sic: *D. Maschô*; atque item in Foris Martini Regis Valentiæ XXIV. & XXVIII. Septemb. MCCCCIII. in quorum omnium decretis legitur: *D. Mascho*; *Do. Maschô*; & *Do. mas*; & *Do. mo*; & *Do;* & *Dñicus maschô*; & non raro plenis literis *Dominicus Maschô*; ter autem tantum; *Do. mascò* absque adspiratione, ut à me sedulo observatum. ATQUE his addi etiam possent *Martinus Torresius* (Martî de Tórres) *Guillelmus Andreas* (Guillêm Andrêu) *Dominicus Aymericus*; *Bernardus Bonastrius*; *Ioannes Alegusius;* necnon *Petrus Belluga*, cuius iam Noster infra, & Ger. Ern. de Franckenau, *Sacr. Them. Hisp. arc. sect. X. n. XI.* seu potius Ioannes Lucas Cortesius, meminere; quique unus ex ibi memoratis, cum ante annum Salutis sesquimillesimum scripserit, ad pensum nostrum, id est ad *Veterem Scriptorum Hispaniæ Bibliothecam* spectat. Atquè ad hos omnes *Fororum Regni Valentiæ* Glossatores nos quasi manuduxit Cl. civis ac singularis amicus noster D. Franciscus Xaverius Borrullius in urbe ac regno Valentino Regius litibus super Decimis iudicandis Præfectus, patriæ Historiæ, Legumque, ac Iuris utriusque consultissimus; qui literis, immo potius ubere atque egregio benigne ad nos transmisso de his commentario, rem sane obscuram explicasse, pleneque argumentum exhausisse visus est, è quo presse ut potuimus carptimque hactenus dicta desumsimus.

(1) Meminit huius *Gaufredi de Biure* Franckenau *Sacr. Themid. Hisp. sect. IX. n.* 29.

obedientia; aliusque ita nuncupatus: *Horæ recreationis*; tandemque *Monitiones ad orationem*. Quæ ultima vernaculo sermone ab eo conscripta suspicamur.

213. Paulo ante mortem creatus dicitur à Ioanne XXII. Papa S. R. E. Cardinalis, mirisque virtutibus tota vitâ floruisse. Decessit Valentiæ anno MCCCXXX. iacetque in Podii Valentina Mercenariorum domo, eiusque exuviæ magna cum veneratione, utpote hominis sanctitate conspicui, asservantur: de quo latè agunt huiusce ordinis historici Franciscus Zumel, Bernardus de Vargas in *Historia ordinis Mercenariorum*: in qua & Alphonsus Ramon, & Marcus Salmeron, atque Philippus Guimerà, in *Historia* laudatæ *domûs Podiensis Valentinæ*, Alphonsus Ciaconius *De vitis Pontificum* in 6. creatione Ioannis XXII.

214. SANCIUS DE ULL sive DE UL, ab Aragoniæ oppido huius nominis desumto forsan nomine: cuius incolæ cum aliis in novum castrum *El Real* dictum in confinio Navarræ regni versus Sanguesam auspiciis & iussu Iacobi II. Regis ædificatum anno MCCCL. commigravêre: quod Hieronymus refert Surita lib. 5. *Annal. Aragon.* cap. 49. unde Sancium de Ul in oppido *El Real* natum fuisse præposterè & inadvertenter Carmelitanis excidit Scriptoribus, excepto qui rem vidit deque ea monuit *Speculi Carmelitici* novum Scriptorem Belgam, qui parte 5. lib. 3. de hoc agit, amico nostro P. M. Fr. Ludovico Petri à Castro cœnobii S. Mariæ Transpontinæ studiorum præfecto, doctrina, eruditione ac pietate nulli non in urbe commendatissimo.

215. Carmelitarum hic professus religiosum ordinem in curia Avenionensi, quæ vulgò tum Romana audiebat, sub Ioanne XXII. Pœnitentiarii munus exercuit: aliis eidem Papæ à confessionibus fuisse dicitur. Albarracinensis autem factus in Aragonia Episcopus Martio mense MCCCXIX. vigilanter ei præfuit muneri, eiusque iura adversus Valentinum Archiepiscopum defendit, ob causam, de qua latè agit Hieronymus Surita, lib. 6. cap. 76. Segobricensi mox Ecclesiæ datus antistes fuit. Mortuus tandem anno MCCCLVI. Avenione. Tribuuntur huic

216. *Canones pro animarum regimine & pastorum spiritualium cura*, libris duobus, qui, ut fama est, in Albarracinensis Ecclesiæ archivo custodiuntur. Meminit Ioannes Tritemius libro *De viris illustribus Carmelitis;* & Carmelitani historici, Romanus in *Elucidario huius ordinis*, Lezana in *Annalibus* eiusdem. Iacet in sacello undecim millium virginum Ecclesiæ Cathedralis Segobricensis, quod ipse vivus ædificaverat, sed nostris diebus ab alio antistite eiusdem Ecclesiæ & ordinis Anastasio Vives in honorem decessoris sui insigniter ornato (1).

217. Eius Carmelitarum ordinis Lusitanæ provinciæ præfectus, MCCCXXXV. creatus fuit DIDACUS ÆGIDIUS (vulgò GIL) qui domûs Ulyssiponensis iam Prior fuerat. Qui quidem scripsisse dicitur librum *De fundatione & monumentis* eiusdem ordinis, Lusitanè, ut credimus: cuius rei adducere testem possumus Rev. P. Fr. Emmanuelem à Resurrectione Lusitanum ex Reformatis S. Augustini, rerum Lusitanarum curiosissimum.

218. GUILIELMUS DE RUBIONE, civibus eius de RUBIO, ex oppido *Villafranca* regni Aragoniæ ac territorii sacri Cæsaraugustani, ordinis Minorum, circa hæc tempora celebrabatur scriptis *In quatuor libros Sententiarum commentariis*, quos duobus voluminibus edidit Parisiis Iodocus Ascensius anno MDXVII. & MDXVIII. in folio. Meminere Wadingus in *Scriptoribus ordinis Minorum*, Vincentius Blascus in *Historia Aragoniæ* tomo 1. lib. 5. cap. 40. Gonzaga *De origine & progressu eiusdem ordinis in provincia Aragoniæ*, Verderius in *Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*.

219. IOANNIS DE ARAGONIA, Iacobi Regis Aragoniæ II. tertiò geniti ex Blanca Regina, *Liber concionum Evangelicarum* custoditur manu exaratus in Valentina Ecclesia: qui eò advectus fuisse ex bibliotheca Neapolitana Alphonsi V. Regis magni huiusce regni expugnatoris refertur. Abbas hic fuit Montis-Aragonis, electus inde in Toletanum antistitem circa annum MCCCXX. Huic Sedi usque ad MCCCXXVII. præfuit. Hinc translatus ad Ecclesiam Tarraconensem, quam tenuit, Alexandrino Patriarchatu per idem tempus à Papa ornatus. Obiit in oppido *Povo* dicto diœcesis Cæsaraugustanæ XVIII. Augusti MCCCXXXIV. Vide sîs Suritam in *Annalibus regni Aragoniæ* [a]. Quod autem de concionum libro diximus in *Historiæ Toletanæ Ecclesiæ* parte 3. cap. 35. §. 1. Didacus de Castejon & Fonseca Turiasonensis Episcopus refert (2).

[a] Libro 5. c. 89. lib. 6. cap. 22. & 64. & lib. 7. cap. 21.

Splen-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ auctor T. II. col. 710. huic Sanctio tribuit: *Librum de perfectione vitæ Catholicæ*, quem Ioanni XXII. obtulisse perhibet ex Andrea Schoto *T. II. Biblioth. Hisp.*

(2) Exstant huius Ioannis de Aragonia *Sermones va-*

220. Splendidissima quidem fax dissipandæ horum temporum caligini, quâ excæcatus omnis ferè status hominum vitia palam virtutum loco amplectebatur, doctrina fuit ALVARI PELAGII. Lusitanus, aliis Gallæcus hic (unde domo, ignoratur), vernaculè *Alvarus Paez* à civibus suis appellatus [h], (Wadingo tamen, ex quibusdam monumentis Pontificiis dispensantibus circa quendam defectum natalium, *Alvarus Pajo* seu *de Sampajo* est) ad ordinem sodalium Minorum, & provinciam S. Francisci admissus fuit Assisii à Gundisalvo de Vallebona, sive *de Valboa*, Hispano, Ministro eiusdem Generali, anno MCCCIV. quo exquisita quadam laude donato id ipse, quod dicimus, refert [i].

221. Prius Bononiæ sub optimis præceptoribus, inque his Archidiacono (uti vulgò audit) Ius canonicum perfectè didicerat: cui, nescio ubi, theologica studia primum adiunxit, atque in eodem gymnasio pileum doctoralem susceperat: cuius rei ipse meminit, dum Doctorum Bononiensium & aliorum malas eò dignitatis perveniendi artes acriter insectatur [k]; & in principio magni operis *De planctu Ecclesiæ* iam laudandi. Eo tempore quo Franciscanis iam addictus vivebat, Ioannem Scotum Parisiis audire potuit, cuius discipulum vulgaris tum fama prædicat. Certè horum numero Lucas Wadingus, dum Scoti discipulos famâ clariores laudat [l], (renitente quamvis Matthæo Ferchio Scoti propugnatore) constanter, ac ne famæ derogare videatur, accenset. Neque enim nisi post quatuor annos Scotus diem suum Parisiis obiit.

222. Mansit is fortè in Gallia usque dum Michaelis Cæsenatis Ministri ordinis Generalis adversus Ioannem XXII. Papam superbiæ cristas erigentis, exauctoratio Parisiis anno MCCCXXIX. in comitiis generalibus suscepta fuit: cuius temporis est quædam ad Alvarum huius Pontificis epistola [m], quâ eum, licèt aliàs è sinistra relatione sibi suspectum, de improbato Cæsenatis schismate laudat, & in posterum admonet in defendenda Ecclesiæ auctoritate constanter & laudabiliter perseverare. Nec dubito quin ea occasione ad curiam vocatus, iubente Pontifice, navandæ huic in scriptis operæ sese accinxerit. Fatetur enim *De planctu Ecclesiæ* opus cœptum à se Avenione sequenti anno MCCCXXX. qui fuit Ioannis decimus quartus, ut postea dicemus.

223. Biennio exacto Coronensis in Achaia Episcopatus titulum obtinuit [n]. Intereaque in curia manens Pœnitentiarius Papæ fuit: quod munus, *officialis in pœnitentiali officio indigni* vocabulo, designat ipse toties nominatum librum absolvens. Cardinalem S. R. E. creatum fuisse percrebuit fama, cui credidêre quidam ex Franciscanis [o]; atque item Ludovicus Gomezius in procemio ad *Regulas Cancellariæ Apostolicæ*, ubi antiquissimum Cardinalem eumpse appellat; sed falsa ea, nullique huius temporis monumento innitens [p]. Plane Sylvensem, id quod in comperto est, Ecclesiam Portugalliæ seu Algarbiorum regni adeptus, in patriam remeavit; nec tamen fato ibi functus est. Nam in templo S. Claræ monialium Franciscanarum Hispali, quò delatus nonnullius, ut credere par est, officii causâ fuerit, sepulturam, quæ vel hodie exstat, sortitus fuit: egregiorum operum auctor, quæ iam ostendimus, & in primis laudatissimam illius.

224. I. *De planctu Ecclesiæ* ad Petrum Gomezium S. R. E. Cardinalem titulo S. Praxedis: quem editiones in Gomezium Hispanum totius ordinis Ministrum Generalem absurdissimo errore transformaverunt; cùm ex contextu ipso & operis principio, id quod dicimus constet. Qui quidem

varii in Bibliotheca Regis Galliarum, *T. III. pag.* 242. *cod.* 2134. In Escurialensi habentur Eiusdem *Constitutiones editæ in Synodo Diœcesana Toletana, à die XVIII. Maii* MCCCXXIII. Item; *Aliæ* in Concilio Provinciali Toletano XXI. Novembris MCCCXXIV. *Aliæ* in Synodo Diœcesana apud Complutum eodem anno; ac demum *Aliæ* in Concilio Provinciali in eadem urbe celebrato à die XXVI. Iunii MCCCXXVI. Quibus accenseri debent *Aliæ* in Synodo Diœcesana Toletana mense Februario MCCCXXVI. celebrata, editæ à Vincentio Archidiacono Arevalensi in Ecclesia Abulensi Eiusdem Ioannis Vicario Generali. Omnia in codice *Lit. C. Plut. IV. n.* 2. (T. I. p. 306.) Apud Edm. Martenium *T. IV. Thesaur. Anecd. pag.* 283. citantur huius Ioannis Concilia Tarraconensia: *primum* anno MCCCXXIX. celebratum; item *secundum*, ac *tertium*, absque anni notatione. Alius ab hoc videtur *Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis*, cuius in Escurialensi codice seculi XVI. (qui tamen ex antiquiore videtur descriptus) *Lit. X. Plut. III. n.* 17. (T. II. pag. 457.) exstant: *Vitæ ac gesta nonnullorum Summorum Pontificum*, scilicet *Leonis IX.* qui ad annum ML. ad Pontificatum assumtus fuit: *Stephani IX. Nicolai II. Alexandri II. Gregorii* (pro *Gregorii*) *VII. Paschalis II. Gelasii II. Callixti II. Honorii II. Innocentii II. Cælestini II. Lucii II. Eugenii III. Anastasii IV. Hadriani IV. Alexandri III. & Gregorii IX.* Puto autem hunc non *Ioannem* sed *Iacobum Aragonium* esse, Comitis de Prades filium, Iacobi II. Aragonum Regis nepotem, S. R. E. Cardinalem titulo Sanctæ Sabinæ, & Valentinæ Ecclesiæ Administratorem, de quo mox; errorem autem è solitaria initiali nominis eius litera I. enasci potuisse.

[h] Marcus de Lisboa in *Chr. Francisc.* Hisp. linguâ scriptis lib. 15. cap. 35.

[i] *De planctu Eccles.* lib. 2. cap. 33.

[k] Ubi suprà cap. 33.

[l] Tom. 3. *Annal. Minor.* ann. MCCCVIII. num. 61.

[m] Apud Wadingum tom. 3. ann. MCCCXXIX. num. 8. & 9.

[n] Wading. an. MCCCXXXII. num. 7.

[o] Marianus Florentinus in *Fasciculo Chr. ordin. Minor.* lib. 4. cap. 3. 9. Gonzaga *De orig. ord. Minor.* eoque laudato Ant. Daza 4. par. *Histor. eiusd. ord.* lib. 1. cap. 12.

[p] Vide Victorell. in *Addit. ad Ciaconii Pontific. Vitas in Ioanne XXII.*

dem fuit D. Petrus Gomez Barroso Toletanus à Ioanne XXII. Cardinalis ex Episcopo Carthaginensi anno huius sæculi XXVII. creatus [q]. Libros duos opus continet. Primo de statu, secundo de planctu Ecclesiæ agitur; & quidem acerrimè atque doctissimè, ore verè Apostolico in publicum veluti prodire iussis, ac severissimè correptis, omnium statuum vitiis: ita ut mirum videri debeat auctori eò usque procedere licuisse in curia Pontificis & coram collegio Cardinalium scribenti de Paparum & Cardinalium defectibus lib. 2. cap. 16. id quod vix hodierna verecundia pateretur permitteretve. Quapropter derogare Alvarum externæ Ecclesiæ amplitudini in hoc eius *Planctu*, ut extolleret Minorum paupertatem, quodammodo voluisse, Odericus censet Raynaldus [r].

225. Editionem vetustam & obsoletam (Ulmensem intelligo anni MCDLXXIV. (1). cuius ex Gesnero Possevinus meminit, aut forsan Lugdunensem anni MDXVII.) renovavit Nicolaus Tintus quidam, physicum sese appellans, apud Sansovinos typographos Venetiis anno MDLX. præfixâ nuncupatoria ad Aloisium de Toleto Petri Neapolitani quondam Proregis filium. Cuius quidem Tinti optimo iudicio, *vir summus* (Alvarus) *& ad expellendas errorum tenebras, restituendamque veritatis lucem natus: qui in hoc opere quæcumque homines piè ac sincerè de Christiana religione sentientes diligenter quærere consueverunt, omnia ita subtiliter, eruditè, diserteque persecutus est, ut quantum heroibus illis, quorum virtus exitiosa monstra id est vitia extinguebat, antiquitas debuit: tantum nos huius ingenio, industriæ, pietati debere videamur.* Idem Lectorem præmonens, *utilissimum* esse arbitratur *opus, non solùm ad constituendum Christianam Rempublicam, ab hæreticis labefactatam propè ac convulsam; verùm ad suppeditandam rationem veluti quandam doctoribus, quâ in viam rectam ceteros mortales possint deducere, concionatoribus verò ad rerum ac sententiarum silvam comparandam, omnibus denique ad vitam piè sancteque degendam.* Statimque sanctum Antoninum Archiepiscopum Florentinum ait tanti hoc fecisse, ut *de manibus eum nunquam dimitteret: cuius etiam aliquando summa cum auctoris laude meminit* [s].

226. In eo tamen Tintus, ne cum eo alii decipiantur, evitandus est, quòd significare videtur, scripsisse Alvarum post Concilium Constantiense, tot annis ab eius morte celebratum. Cœpit quidem hocce opus noster Avenione, Ioannis Pontificis, quem *de Cadurco* (hodie *Cahors*; inde enim erat in Gallia oriundus) vocat, anno XIV. quo tempore schisma Petri de Corbario, qui Nicolaum V. sese vocari Ludovici Bavari auspiciis faciebat, maximè viguit: quem Petrum describit ipse in dedicatione operis, quod absolvit anno MCCCXXXII. ut ipse ait in fine libri secundi, notâ istâ adiunctâ: *manu propria una vice correxi & appostillavi anno Domini MCCCXXXV. in Algarbia Portugalliæ, ubi sum præsul, in villa Ramra. Secundò correxi & apostillavi in S. Iacobo de Compostella, anno Domini MCCCXL* (2). Villæ nomen, fortè Arabicum, degeneravit iam, ut credimus, in quodvis aliud, de quo illius provinciæ vernacula consulenda erit geographia.

227. Magnum faceret operæ pretium, si quis recoqueret utilissimi libri, rarò venalis, editionem. Mss. codices servantur in Vaticana bibliotheca, & Ducali Urbinatensi, quæ Vaticanæ iam adiuncta fuit. Vidimus nos Vaticanum codicem MS. 4280. in quo descriptus est Alvari commentarius hic, satis grandem, cum effigie Papæ sedentis in throno, & Cæsaris ab eo gladium è genibus accipientis inter quosdam religiosos sodales, Franciscanum, quo fortè significatur auctor, Carmelitanum, & Benedictinum, &c. Subiicitur scutum quoddam insignium quadripartitum, in cuius primo & quarto sinubus nigri duo leones super albis & rubris fasciis; in secundo autem ac tertio fasciarum rubrarum & aurearum, in medio scutulum minus, tria lilia continens, depicta visuntur. Præcedit opus hoc *Francisci de Toleto in Theologia magistri archidiaconi de Artigia* (de *Ecija* est, ut credimus, in Ecclesia Hispalensi) *divisio, ordinatio, continuatio: quæ & summa quadam per rubricas in librum*

Al-

[q] Ciaconius *De vitis Pontific. in Ioanne XXII.*

[r] In *Annalibus Eccles.* tomo 15. ad ann. MCCCXXXII. n. 30.

[s] Part. 3. *Histor.* tit. 24. cap. 8. §. 2.

(1) Exstat hæc penes me duobus voluminibus fol. charta maxima apud Ioannem Zeiner de Rutlingen; eiusque ut *libri rarissimi* Maittairius meminit *Annal. Typ. T. IV. p.* 332. atque item *T. V. part.* 1. *pag.* 34. Exstitit quoque in Bibliotheca Ducis de la Valliere *num.* 1070.

(2) Totidem hæc verbis Galliçè leguntur apud Auctorem catalogi librorum Ducis de la Valliere *T. I. p.* 330. *num.* 1070. *L' Auteur* (inquit) *dit à la fin de son ouvrage, qu' il l' a commencé en l' annee* 1330. *& qu' il l' a corrigé & apostillé pour la seconde fois à Saint Iacques de Compostelle l' an.* 1340. *Ramræ* autem, aut *Ramlæ* oppidi nomen iure Noster Arabicum esse suspicatur; cum Arabibus *Rámra* aut *Rámla*, *arenam* sive *arenosum litus*, aut *agrum* valeat; atque hinc Lemosinis nostris torrentes maximi *Ramlæ*; & Granatensibus *Bibarrámla*: *Porta arenarum*: *La Puerta del arenál*.

Alvari; & postremò *repertorium per alphabetum ad reverendissimum Cardinalem Firmanum* (1). Hic est celebris ille Dominicus Capranica. Exstat quoque Alvari hoc opus MS. inter libros Ducis Urbini, qui in eadem Vaticana asservantur num. 953. & 954. Scripsit etiam

228. II. *Collyrium Fidei contra hæreses*: quod nondum in lucem prodiit. Manu tamen exaratum conservant bibliothecæ Vaticana, scilicet codd. 1129. & 2324. Patavinaque S. Ioannis in Viridario, teste Thomasino [t]. Vidimus quoque nos aliud eius operis exemplum, ex parte chartaceis ex parte pergamenis foliis, antiquissimo charactere, ac fortè sub auctoris ipsius tempus descriptum. In fine operis ita habet: *Præsens opus compositum à Fratre Alvaro de ordine Minorum Episcopo Sylvensi, vocatur* Collyrium: *quòd sicut collyrium est quædam unctio facta ad faces oculorum tergendas & visum illuminandum: sic præsens liber utilis & necessarius est ad Fidem illuminandam. Et istud* Collyrium *dividitur in sex partes principales, quarum prima pars continet sexaginta quinque hæreses seu errores, qui noviter polluerunt. Secunda De erroribus qui continentur in Decretis; & primo de illis qui proponuntur* XXIII. *quæst.* 3. *cap.* Quidam. *Tertia De erroribus & hæresibus quæ alibi in Decretis continentur, & continet* XVII. *errores. Quarta De erroribus qui continentur in Decretalibus; & continet* XXX. *errores.*

[t] In *Biblioth. Patav.* MS. pag. 31.

229. *Quinta continet in se* XXVII. *errores, qui ante & nunc noviter polluerunt. In his præcipuè tractat & refutat errores Thomæ Scoti cuiusdam, qui Olisippone docuit, & adprehensus, hæresisque postulatus, in carcerem detrusus est.* In quo adhuc eum cùm hæc scriberet detineri ait, seque non semel cum eo de dogmatibus eius disputâsse. *Sexta pars de erroribus Græcorum, & sunt* XLI. *errores.* In fronte libri: *Rerum sive hæresum in eo contentarum elenchus est alphabeticus, seu tabula compilata per Fr. Petrum Dominici, in sacra pagina professorem, ord. fratrum Eremitarum S. Augustini.* Liber incipit: *In nomine Domini Iesu Christi, in quo vivimus, movemur, & sumus,* &c. *Frater Alvarus professor Minorita, Sylvensis minister, natione Hispanus, Decretorum doctor, in sacra Theologia scholasticus, gratia vobis, pax, & misericordia à Domino nostro Iesu Christo* &c. (2)

230. III. *Apologiam pro Ioanne XXII. Papa adversus Guillelmum Ockam.* Nominatissimus hic illorum temporum Theologus doctor Minorum ordinis, Scoti discipulus, Nominalium scholæ inventor, postea & princeps: inter alia *De potestate Papæ* eiusque auctoritate atque Imperatoris, occasione schismatis propter Ludovicum Bavarum Imperatorem suscitati; ac *De utili dominio rerum Ecclesiasticarum* peculiare opus adversus Ioannem Papam impudenti audacia foràs dedit: quod *Compendium errorum Papæ Ioannis XXII.* appellavit, quasi is in tribus Constitutionibus (nempe *Ad conditorem canonum: Cùm inter nonnullos*, & *Quia quorumdam* (quæ sunt capita 3. 4. & 5. *De verborum significatione* inter *extravagantes* ut vocant *Ioannis XXII.*) circa fratrum Minorum paupertatem, dominiumque, & usum rerum Ecclesiasticarum ab eo promulgatis contra veritates catholicas multipliciter errâsset. Quod quidem *Compendium* exstat volum. 2. *Monarchiæ Rom. Imperii*, Goldasti.

231. Pontificium autem scriptum seu Pontificis Apologia, ad hunc diem, ut credimus, in schedis latet. Sed laudat eam Trithemius, Marcus Ulyssiponensis, Wadingus, Ludovicus Iacobus à S. Carolo [u]. Sed Wadingus adiunxit, non tantùm contra Guillielmum Ockamum, sed & contra Marsilium Patavinum apologeticum hoc scriptum opus: qui Marsilius cognomento Menandrinus, Patavii natus, schisma Ludovici & Petri Corbariensis secutus *Defensorem pacis* erroribus frequentibus, & exsecrandis plenum, sive assertorium Imperialis auctoritatis super Ecclesiasticis rebus & personis commentarium iisdem temporibus publicavit.

[u] In *Bibl. Pontific.* lib. 2. verbo *Pelagius Alvarus.*

232. IV. *Speculum Regum.* Incipit: *In nomine Domini Iesu Christi.* Trithemius, Marcus Ulyssiponensis, & Wadingus.

V. *In quatuor libros Sententiarum.* Idem.

VI. *Summam theologiæ.* Quam editam Ulmæ eodem anno MCDLXXIV. quo *De planctu Ecclesiæ* libros, ait Wadingus (3).

233. In bibliotheca S. Ioannis Regum Toletanæ urbis Franciscanorum cœnobii exstat

VII. Ser-

(1) Exstat huius operis atque Auctoris mentio in Bibliotheca Lusitana *pag.* 108.

(2) Habetur Alvari Pelagii *Collyrium* in Regiæ Bibliothecæ Matritensis membranaceo sæculi XIV. codice, iisdem ipsis notionibus, eodem initio ac fine; præmissaque itidem Petri Dominici Augustiniani in Sacra Pagina Professoris tabula.

(3) Abest hæc Alvari *Theologiæ summa* à Maittairii Indicibus librorum anno MCCCCLXXIV. editorum *Annal. Typogr. Part. I.* (al IV.) *à p.* 105. *ad* 110. *Et Tom. V. part. I. pag.*34. atque item à Guillielmi Francisci de Bure *Notice des editions du XV. siecle, Bibliograph instructive Tom. III. pag.* 472. inter opera eo sæculo Ulmæ edita.

VII. *Sermo* (diffusus, ut Wadingus loquitur) *Fr. Alvari Hispani Decretorum doctoris Episcopi Coronensis, & pœnitentiarii domini Papæ, factus in die Iovis cœnæ Domini in præsentia domini Papæ Ioannis XXII.* In quo, ait, totum adhærere eum Ioannis opinioni circa visionem animarum, hoc est, denegatam iis ante diem iudicii; quam tamen sententiam, veluti à privato doctore defensam, Ioannes ipse in fine retractavit.

234. Anno huius sæculi tricesimo sexto in vivis erat adhuc, natu grandævus, utpote qui exeunte superiori iam vigebat, cùm literis, tum inter suos dignitate, ALPHONSUS BURGENSIS aliàs DE VALLADOLID, ab alterutro horum natali loco sic appellatus, Hebræus olim sectâ indeque Christianus & Christianorum religionis propugnator. Etenim obiurato hic Iudaismo, sese vere Fidei asseclam non solùm vitâ, sed scriptis adversus Iudæorum errorem perfidiamque lucubrationibus docuit sacrista (*Ædituus*) factus Vallisoletanæ Ecclesiæ. Causam suæ conversionis ipse narrat cap. 27. operis postea laudandi, mirabilem illam scilicet apparitionem crucum in Iudæorum palliis, ubiubi essent, per totum Castellæ regnum: dum in synagogas suas falsa spe suæ redemtionis à Prophetis suis falsissimis iniectâ permoti simul omnes coissent: quod anno contigit sæculi superioris nonagesimo quinto, quo Sancio Castellæ Regi Ferdinandus filius successit.

235. Ait idem se à suis confecraneis uti medicum fuisse consultum super eorum curatione, quos credebant ex infirmitate aliqua vel cerebri debilitate visa ista passos: diuque ambiguum se ipsum in re fuisse; sed illuminante Deo tandem credidisse, non sine grandi miraculo hæc facta, quæ oculis ipsis vidit, & in quorum testimonii fidem cælum terramque invocat. Verba eius in Alphonsi Spinæ *Fortalitio Fidei* lib. 3. [x] legi possunt. Idem auctor sæpius Alphonsum pro se adducit [y], præsertim ubi ex eo admonet [z] Christianos, ut à Iudæis medicis curari se nequaquam permittant, quia lex eorum præcipit occidere Christianos. Habitæ quoque ab eo cum Iudæorum potioribus atque doctioribus Vallisoleti, ubi curia tunc erat, disputationis meminit: quâ convicit eos negantes oratione quadam sese in publicis precibus Christianis omnibus omnipotentis Dei maledictionem imprecari solere: edictum afferens eiusdem Regis Alphonsi, quo iis ulteriorem huius orationis usum severè interdixit, datum in eodem municipio XXV. Februarii erâ MCCCLXXIV. qui annus est huius sæculi sextus supra tricesimum. Verba ipsa Alphonsini edicti apud eundem Spinam [a] reperies.

236. Ad quem annum saltem extendimus Alphonsi Vallisoletani vitam, cum eò res eius gestas pertigisse tam grave comprobet antiquitatis monumentum. Alphonsus autem undecimus, Ferdinandi filius, Sancii nepos Castellæ Rex, ab anno eiusdem sæculi duodecimo usque ad quinquagesimum imperio præfuit. Unde corrigenda est nota numeri, quem huius emortuali anno Paulus assignavit Burgensis Episcopus, quum in *Scrutinio* suo *Scripturarum* ait sexaginta ante se natum annis Alphonsum obiisse. Cùm enim è sepulcro eiusdem Pauli ad S. Pauli Dominicanorum Burgensium constet demortuum eum anno MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. quod quidem significat anno MCCCLII. fuisse eum in lucem editum; si ab hoc numero anni sexaginta deducerentur, anterioris sæculi nonagesimo secundo Alphonsus Vallisoletanus obiisse dicendus esset, hoc est sub Sancio, nedum sub Ferdinando & Alphonso Castellæ Regibus. Quæ omnia constabunt, si pro *sexaginta* in *Scrutinio* laudato *Scripturarum* Pauli Burgensis, *sex* annorum notam substituamus. Quod utique significabit Alphonsum sex annis ante ortum Pauli, hoc est MCCCXLVI. è vita migrâsse. Hinc colligere datur, potuisse quidem eum Alphonsi Regis X. qui anno MCCLXXXIV. diem suum obiit, ævum ætate contingere: sub quo hunc floruisse, quamquam minus aptè, Didacus Rodriguez de Almela in *Valerio* suo *historiarum* vernaculi sermonis scripsit. Huius Alphonsi opus, ex quo toties ab Spina in *Fortalitii* sui propugnationem vocatur,

237. *Bellorum Domini* titulo inscriptum fuit: Hebraicè quidem hoc scriptum ab auctore, postea tamen in Hispanum sermonem ab eodem conversum. Quæ quidem interpretatio reperitur in membranis antiquissimæ scripturæ apud Benedictinos Pincianos, uti refert Ambrosius Morales [b], cum hac inscriptione: *Este es el libro de las batallas de Dios, que compuso Maestro Alphonso Converso, que solia haver nombre Rabbi Abnèr, quando era Judio. Y trasladòlo de Hebraico en lengua Castellana por mandado de la Infanta Doña Blanca, señora del monasterio de las Huelgas de Burgos.* Hoc est: *Hic est liber bellorum Dei, quem composuit magister Alphonsus Conversus, nomine olim, cùm Iudæus esset, Rabbi Abnèr. Transtulitque hunc ex Hebraico in Hispanum iussu Infantis dominæ Blancæ, abbatissæ monasterii de las Huelgas urbis Burgensis.* Abbatissam pro domina interpretati su-

[x] Fol. 222. c. *De signaculis crucis.*
[y] Dict. lib. 3. fol. 119. col. 2. fol. 131. col. 1. fol. 167. col. 2. fol. 193. col. 1.
[z] Dict. lib. 3. fol. 191. col. 2.
[a] Lib. 3. fol. 193. col. 2. edit. Lugdun. anni MDXXV.
[b] En *el santo viage.*

sumus. Verè enim temporale dominium exercet non mediocris territorii magni illius monasterii abbatissa.

238. Respondit in hoc opere argumentis R. Iosephi Kimchi, quibus usus fuerat in libro suo eiusdem inscriptionis *Milchamót hascém*, *Bellorum Domini*. Exstat MS. Hebraicè Alphonsi opus in bibliotheca Vaticana, & in collegio Neophytorum Romano: teste mihi reverendissimo Patre D. Iulio Bartoloccio Cisterciensi abbate, quem ego ob eruditi ac humanissimi ingenii dotes carum in paucis habeo, in opere suo, quod edere pergit, *De scriptis Hebraeorum*, sive *Bibliotheca magna Rabbinica* [c] (1). Qui & admonet meminisse huius nostri Alphonsi, huiusque eius operis, Rabbi Scem Tou Sciprutt, in libro suo אבן בוחן *Eben-Bocham* (*Lapis probationis* seu *Lydius*) tract. 15.

[c] Pag. 366. tomo 1.

239. Sub Aragoniae Rege Iacobo II. aut forsan ultrà, fama est vixisse IACOBUM DE MONTE-IUDAICO, quem vernaculè cognominatum DE MONT-IUÎ dicunt Catalani: qui mons seu collis est prope urbem Barcinonensem castello munitus ad eiusdem urbis defensionem. A qua hominis appellatione arguit Hieronymus Puiades huiusce provinciae & gentis chronographus [d], ab antiquo *Montis-Iudaeorum*, non autem *Montis-Iovis* nomine, derivâsse *Mont-iuî* hodiernum (2).

[d] *Chronica de Catalunya* lib. 2. cap. 19. in fine.

240. Commentarium hic, sive *Glossam*, scripsit *ad Usaticos*, hoc est consuetudines Barcinonensis urbis: quae unà cum aliis glossis Iacobi & Guillielmi à Valle-sicca, & Iacobi Calicii, prodierunt Barcinone è typographia Claudii Amorosi MDXLIV. in folio. In bibliotheca viri incomparabilis Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut ex indice edito eius constat, servantur eiusdem Iacobi à Monte-Iudaico, *Apparatus in Usaticos Barcinonenses*, pars forsan laudatae iam *Glossae*. Item *De practica Usatici*, simili modo. Necnon & *De iurisdictione regia*: *De nominibus Baronum Cataloniae*. Tandemque *De processu pacis & treguae*. Fuisse autem Iacobum nostrum Dini Mughellani auditorem alicubi legimus, qui Dinus circa annum MCCC. Bononiae praecipuè floruit (3).

241. Circa haec tempora vixisse videtur ANONYMUS quidam *Regum Aragoniae Chronici* auctor: ab initio nempe rerum in Hispania usque ad Alphonsi Regis IV. cognomento Pii anno huius saeculi XXXVI. defuncti regnum, quod fuit MS. in regio Barcinonensi archivo, nuperque penes D. Franciscum Eximinum de Urrea Aragoniae regni archichronographum, uti refert eius in munere successor Ioannes Franciscus Andreas Ustarrazius in *Notis ad coronationes Regum Aragoniae*: admonens adscriptas se vidisse orae libri Notas Petri Michaelis Car[illegible] bo-

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur huius *Rabbi Amér* (non *Abnér*), & postquam ad Fidei transiit castra, *Alfonsi de Valladolid*, diversum, ut videtur, opus à libro *Bellorum Domini*, quem Noster hoc loco describit; quamvis & ipsum polemici argumenti sit adversus Iudaeos. In eo primùm è variis Veteris Testamenti locis quae Hebraicè, sed Latinis literis, profert scribitque: probare nititur veritatem articulorum Fidei, qui in Apostolorum symbolo continentur; mox de Trinitatis atque Incarnationis Dominicae mysteriis ac de Sacramentis novae Legis agit: in quorum comprobationem varia è Moyse, Davide, Salomone ac de Prophetarum libris adducit testimonia. Omnia Hispanicè; nisi quod Hebraica Latinitate donantur. Codex inscribitur, coaeva ipsi rubricâ: *De las tres gracias*; estque chartaceus, formâ quarta minore in cuius *fol.* 2. *pag.* 1. haec legi: *Dicen assi* (Mauri nimirum & Iudaei) *que Dios que non ha padre nin madre nin fijo: & que non fue concebido nin nascido de vientre de muger: & que nin nascio nin murio: è que non podrie ser que Dios quisiesse nascer nin morir. E sobre esta razon digo Yo Maestre Alfonso de Valladolit, que ante habia nombre Rabi Amér de Burgos, quando era en la ley de sin salvacion, que todo aquel que algun debdo ó alguna demanda quiere á otro demandar: si la otra parte ge lo negáre conbiene que traya consigo dos cosas con que lo pueda bien probar, &c.* Frustra autem in hoc opere quaesivi quae de crucum in Iudaeorum vestibus apparentium miraculo, deque Auctoris ad Fidem conversionis occasione Noster hoc loco adducit, neque demum opus in capita seu tmemata discretum est.

(2) Plurima Hebraeorum sepulcra in Barcinonensi *Mont-jui* vulgò dicto qua parte in urbem vergit, ad ann. MDCCLIV. reperi ac descripsi: è quibus unum item & alterum è schedis nostris in *Thesauri antiquitatum Hebraicarum Tomum XXXIV. in fin.* retulit Cl. Blasius Ugolinus Venetus amicus olim noster.

(3) *Usaticorum* seu *Consuetudinum Barcinonensium*, quique ad eas *Glossas* sive *Commentaria* scripsêre, exempla nullibi apud nos non obvia sunt praecipue in Cataloniae Bibliothecis. Commentatorum syllabum & nomina sistimus è Franckenau *Sacr. Themid. Hisp. Sect. IX. à n.* 13. nimirum: *Vitalem de Canellas*: *Iacobum Calicium*: *Iacobum de Monte Iudaico*, seu *de Montjui* quode nunc agimus: *Iacobum* & *Guillelmum de Vallesicca*: *Guillelmum Praepositi* seu *Despaborde*: *Petrum Albertum*: *Ioannem de Socarrats*: *Berengarium de Montravâ*: *Thomam Mières*: *Iacobum Marquilles*: *Narcisum de Sancto Dionysio*: *Petrum Despêns*: *Petrum Terrêny*: *Reginaldum de Arca*: *Arnaldum Morêram* seu *de Morâria* (quem non ita pridem Valentinis nostris adscripsimus): *Bernardum Cêvam*: *Guillelmum Doménech*: *Iacobos* (IV.) *de Monellis*, *Cardonium*, *Matthéu*, & *Calvêt*: *Guillelmum de Podio*: *Guillelmum Boterum*: *Raimundum de Area* sive *Arca*: *Raimundum Ballestêr*: *Iacobum de Faro*: *Bernardum de Montjui*: *Berengarium*, seu *Bertrandum Gualbes*, è quibus nonnulli inferius suis locis nobis recurrent.

bonelli, eiusque, & Antonii de Viladamòr historicorum Cataloniæ subscripta signa, scriptumque videri circa sequentis sæculi initium.

242. Sed hic (nisi fallimur) PETRUS MARSILIUS est, monasterii S. Ioannis Pinnatensis monachus, quem toties laudat Ioannes Brizius Martini eiusdem abbas in huiusmet monasterii historia, taxatque post alios, quasi sex Regum Superarbiæ, sive Aragoniæ, qui nunquam fuère, auctorem Petrus Marca lib. 11. *Historiæ Benearnensis* Gallicæ cap. 10. Neque alium credimus significare Hieronymum Suritam voluisse, quum in *Indice rerum Aragonensium* ad annum Chr. DCCLVIII ait: *Vetus rerum Aragoniensium auctor, qui ante ducentos annos Regum facta composuit in artificio & opera, quam tenui & exili, cum aliàs nullam adhibuisse diligentiam videatur in recensendis regni originibus, longè se & ceteros omnes superat. Sed falsò quæsita propria gentis laus leviorem auctorem facit.* Videndus & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriusque Vasconiæ* lib. 2. cap. 9. pag. 183. & 184. (1)

243. IOANNES ex Hebræo Christianus, atque ideo dictus CONVERSUS, sive à patria VALLISOLETANUS, sub Petro aut Henrico Regibus scripsit librum *De concordia legum*: quem, laudato eius auctore, sæpe ad rem suam Hebræos arguendi Alphonsus Spina in celeberrimo suo *Fortalitio Fidei* advocat. Nempe lib. 3. qui est *De bello Iudæorum*, consider. 4. argum. 5. [e] ubi Alphonsus verba Ioannis prædicti ex libro iam laudato adducit: ex quibus constat Vallisoleti tum scribendo vacare, quam *terram Vallisoletanam* Regis Castellæ in longitudine 66. graduum esse ait. Et considerat. 5. argum. 10. [f] & considerat. 6. impossibili 8. [g] & 9. [h] & 10. [i] & 11. [k] ubi affert hanc eius relationem de puero Iesu apparente in hostia sancta: *Sæpe divina gratia apparuit ad oculum multorum hominum & mulierum; quoniam respiciendo in illam hostiam consecratam aliquæ personæ viderunt unum puerulum pulcerrimum ultra modum. Et avus meus, qui erat valdè literatus in Lege, dixit mihi, quod in domo fratrum Minorum in Valleoleti cùm respiceret à casu illam hostiam consecratam, vidit, ut prædicitur, illum puerum pulcerrimum ultra modum. Et hoc fuit illis temporibus publicatum nimis & famosum. Et idem accidit uxori meæ, & interrogabat alias mulieres, si hoc videbant. Responderunt, non; & prona cecidit in terram viribus destituta, prout legitur de Manue Iudic. 13. capite:* Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Transcribo libens fragmenta hæc, quoniam liber non exstat, & *Fortalitium* iam infrequens est.

[e] In editione Lugdun. Ioannis de Moylin. anno MDXXV. fol. 117. col. 3. & fol. 118. col. 3.
[f] Fol. 155. col. 3.
[g] Fol. 169. col. 1.
[h] Fol. 170. col. 3.
[i] Fol. 171. col. 4.
[k] Fol. 173. col. 1.

244. Item impossibili 24. [l] narrat eiusdem Ioannis verbis miraculosam aliam ei factam S. Doctoris Ambrosii apparitionem, ut doceret eum de veritate sacrosancti Eucharistiæ mysterii. Necnon & considerat. 10. mirabili 10. affert Ioannem nostrum inter alios testes magni illius miraculi, quod contigit in regno Castellæ anno MCCXCV. apparentium Crucis sanctissimæ signorum in syndonibus, seu vestibus albis quibus induerant se Iudæi ad celebrandum festum quoddam magnum redemtionis suæ per Messiam venturum: quam iis duo Rabbini, alter Abulensis, alter Aillonensis, multæ apud eos famæ, asseverantissimè in illum diem promiserant. *De eodem signo* (ait) *facit memoriam Mag. Ioannes Conversus in libro suo* De concordia legum *tit. 4. cap. 4. Dicit enim ibi, quòd prædictum miraculum accidit in supradicto regno per quadraginta annos ante tempus suum; & quærebat à Iudæis, qui remanserant, quomodo cum tanto signo poterant remanere in Iudaismo? Et dicit, quòd responderunt sibi, quòd Rabbini Iudæorum illius temporis publicè prædicabant illud illusione diaboli esse factum ad Iudæorum deceptionem; & quòd omnes, ut priùs in lege Mosaica fortes permanerent. Et dicit ulteriùs* (ait *Fortalitii* auctor) *quòd quidam Nuntius Papæ suo tempore venit ad partes istas, qui cùm hoc cognovisset per eum, fecit per notarium publicum scribi rei veritatem facta diligenti inquisitione. Recepit enim multos testes Iudæos de visu, licitè ut decuit adiuratos, qui pro certissimo hoc asserebant; & dicit quòd omnes alii Iudæi illis temporibus confitebantur rei huius veritatem.* Sequitur: *Et de hoc facio omnibus fidem certam, & iuro per nomen Dei omnia prædicti miraculi esse vera.* Hactenus Ioannis Conversi verba ab Spina relata (2).

[l] Fol. 183. col. 2.

245. Ceterùm magni huius prodigii non so-

(1) In Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit. I. Plut. I. n. 15.* (Tom. III. p. 230.) inscripto: *Miscellanea Historici argumenti*, habetur exemplum recens quidem, sed eius codicis quem magnus olim Surita, & post eum Hieronymus Blancas, contrectavit apographum: in quo variæ utriusque notæ lectu dignissimæ continentur. Titulus operis est: *Petri Marsili, seu Marsilii Monachi Sancti Ioannis de la Peña, ut creditur, Historia vetus Regni & Regum Aragoniæ à priscis, Hispaniæ incolis & præcipue ab anno DCCLVIII. & Rege Garsia Eximini usque ad annum MC.*

(2) Bina mihi dum hæc scribo, ad manum sunt MSta. exempla operis Hispanici à *Ioanne* quodam *Seniore* dicto (*Maestre Juan el Viejo*) conscripti, hoc titulo: *El Memorial*: in quo adversus eius olim se-

ſolùm alii ex Iudaiſmo converſi, nempe Alphonſus Valliſoletanus de quo in ſuperioribus actum fuit, & Paulus Burgenſis ſuo tempore laudandus, & ipſi à *Fortalitii* auctore hic adducti; ſed & hiſtoriæ noſtræ recordantur [m]. Ex eo autem quòd miraculum hoc quadraginta annis ante tempus ſuum, & anno MCCXCV. contigiſſe Ioannes aſſeveraverit: rectè inducimus eum vel natum, vel iudicii compotem factum circa annum huius ſæculi triceſimum quintum; lucubrationibus autem his dediſſe operam, poſtquam coram domino Gomezio Manrique Toletano Archiepiſcopo iuſſu Regis in civitate Burgenſi cum Iudæorum potioribus diſputâſſet, ex relatione huius rei ab eo in lib. 1. *De concordia legum* facta liquet: cuius relationis meminit idem Spina lib. 3. conſiderat. 7. crudelitate 15. [n] Gomezius autem Sedem Toletanam ab anno MCCCLV. ad MCCCLXXV. hoc eſt per vicennium, tenuit. Nec tamen huius libri *De concordia Legum* dumtaxat mentionem in *Fortalitio* habemus; ſed & alterius, quem *Declarationem* vocat ipſe auctor Ioannes *ſuper Gloſſam Rabbi Abrahami Aben-Agra ſuper decem præcepta legis*. Meminit huius illius lucubrationis lib. 2. conſiderat. 4. argum. 5. [o] (1)

[m] Garibay lib. 13. cap. 26.

[n] Fol. 172. col. 4.

[o] Fol. 118. col. 4. & iterum fol. 119. col. 1.

ſectæ populares probat Meſſiæ, id eſt Chriſti Redemtoris incarnationem, nativitatem, atque omnium quæ de Eo Prophetarum vaticinia prædixerant complementum: quæ mihi eveſtigio *Ioannis*; quode hoc loco Noſter agit, *Valliſoletani* ideam animo ingerebant, quaſi is & libri *El Memorial* inſcripti auctor; atque idem eſſet utrumque opus; re autem maturius inſpecta comperi longe diverſa eſſe; & *Memorialis* opus multo præ *Concordia Legum* recentius, annoque demum MCCCCXVI. à *Ioanne Seniore* item *Ex Iudæo*, ſed Toletano, quem Noſter ad incerti temporis Scriptores reiicit, ſcriptum. De hoc nos plura inferius.

(1) HUC referri debere exiſtimo indictos Noſtro huius ſæculi Scriptores è Prædicatorum Ordine *Alphonſum Hiſpanum*: *Henricum Petri*: *Bernardum Ermengaudi* (Armengôl): *Nicolaum de Valleoleti*, *Dominicum de Agramûnt*, & fortaſſis *Arnaldum de Podio*, apud Quetifum & Echardum videndos: quibus adiungi debet indictus & his *Fr. Guillélmus Anglês* Valentinus in Metropolitana Eccleſia patriæ urbis ad annum MCCCXLV. Theologiæ Lector, Scriptorque operis inſcripti: *Expoſitio de ordine Miſſæ ſumta à multis dictis Sanctorum Doctorum*, in Bibliotheca eiuſdem Eccleſiæ ad hanc diem exſtantis. Videndi de eo Ximenus *Biblioth. Val. T. I. pag.* 12. Diagus *Hiſtor. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib.* 1. *c.* 21. *fol.* 40. ITEM Natalem Gavêr Barcinonenſem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede Redemt. Capt. Magiſtrum Generalem qui ad ann. MCCCXLV. ſcripſit *Epiſtolam Apologeticam De perfectione eiuſdem Ordinis ad Fr. Bartholomæum Ledô adverſus quoſdam detractores*; necnon *De cæleſti eiuſdem Ordinis revelatione, ac fundatione*: *De Magiſtris eiuſdem Generalibus*; deque affinîs argumenti aliis. Exſtare manu exarata in Chartophylaciis Conventuum Barcinonenſis, Valentini & Matritenſis coniunctim in membranaceis eius ævi codicibus retulit mihi R. P. Auguſtinus de Arques Jovêr generalîs Ordinis chartophylacii Matritenſis Præfectus, vir doctus, civis, atque in paucis amicus noſter. ITEM Alfonſum IV. Aragoniæ Regem, qui ab anno MCCCXXVII. ad MCCCXXXVI. regnum tenuit, exſtatque eius: *Collectio* ſive *Regeſtum Diplomatum Literarum-patentium*, & aliorum omne genus inſtrumentorum per Regiam Eiuſdem Cancellariam editorum; atque item Iacobi II. fratris, aliorumque Aragoniæ Regum, in Eſcurialenſi codice *Lit.* K. *Plut. II. n.* 17... ITEM Eximinum Archiepiſcopum Toletanum, qui ad annum MCCCXXX. Idibus Ianuarii in Concilio Provinciali Compluti celebrato conſtitutionem (inter alias) famoſam edidit: *Adverſus raptores, invaſores, vaſtatores & deprædatores bonorum Eccleſiaſticorum*; itemque *Alias* in Synodo Diœceſana apud Complutum habita IV. Nonas Auguſti MCCCXXXVI. Exſtat utrumque opus in codice Eſcurialenſi *Lit. c. Plut. IV. ſub num.* 2. (T. I. p. 306.). ITEM *Rodericum de Maioricis* tractatus: *Eximiæ Chiromantiæ in Univerſitate Oxonienſi circa medium ſæculi XIV. compilati* auctorem, ſeu: *De prædictionibus* ex lineis quas in volis ſeu manuum cavis gerimus: quam apud noſtrates artem quodammodo ſibi propriam fecêre quos vernaculè *Gitanos* dicimus. In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. p. Plut. III. ſub n.* 8. (T. III. p. 80.). ITEM *Bernardum Olivertum* Valentinum Ordinis Eremitarum S. Auguſtini Oſcenſem primò, dein Barcinonenſem ac Dertoſanum Præſulem, circa annum MCCCXLV: cuius meminêre Thomas Herrera *Alphab. Auguſt.* fol. 104. p. 2. noſtrateſque Bibliographi Rodriguezius & Ximenus; eique tribuunt varia tum Theologici, tum etiam Canonici argumenti, præcipue vero: *Excitatorium mentis in Deum ad Raimundum Gaſtonem Epiſcopum Valentinum* cuius eximii operis Latinum exemplum exſtat in codice Eſcurialenſi *Lit. b. Plut. III. ſub n.* 3. (T. I. p. 211.) & Hiſpanicè ab Anonymo verſum eâdem *Lit. b. Plut. II. ſub n.* 19. (T. I. p. 206.) hoc titulo: *Espertamiento ó levantamiento de la voluntad en Dios*, quatuor libris; & præterea ſcripſit: *Tractatum contra Iudæos*, Bibliographis noſtris incognitum, in Galliarum Regis Bibliotheca *T. III. p.* 565. cod. 4230. ſuperſtitem. ITEM *Guidonem de Monte Rogerio* (Mont-Rochêr): quem Io. Alb. Fabricius *Med. & inf. T. III. p.* 133. atque Allatius è Poſſevino apud Eundem, *Biblioth. Græc. T. X. p.* 786. *num. LVIII. Diſſ. de Georgiis*, natione Gallum volunt; cum omnino Valentinus aut Catalanus ſit. Eius certe opus eximium inſcriptum; *Manipulus Curatorum*, ſæpius Latinè editum, Græceque item à *Georgio*, ut Allatius loco citato aſſerit, *Coreliano* verſum, anno MCCCXXXIII. Raimundo Gaſtoni Epiſcopo Valentino nuncupatum fuit. Præter editiones Pariſinam MCCCCLXXIII. Venetam MCCCCXCI. & Antuerpienſem MDLXX. à Fabricio laudatas: memini me ante hoc quinquennium vidiſſe Cæſarauguſtanam aliam MCCCCLXXV. apud D. Ignatium Ibannezium Garſiam Sanctæ Eccleſiæ Turolenſis Præcentorem, quam tamen nec prece neque pretio, id eſt compenſatione aliqua, impetrare ab eo potui. Maittairius *Ann. Typ. T. IV. Part. I. pag.* 369. Colonienſem aliam anni MCCCCLXXVI. laudat apud Bartholomæum Unkel. Manuſcriptum exſtat in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice chartaceo ſatis antiquo,

CAPUT V.

De AUSIA MARCH *Valentino poeta*, *&* ALPHONSO BONO-HOMINE *Dominicano*: GUIDONE *item* DE TERRENA *sive* DE PERPINIANO *Carmelitarum præfecto generali*, *& Maioricensi postea ac Elnensi antistite*, *atque eius operibus editis ac ineditis*; *atque inter alia* (*De*) correctione Decretorum *Romæ* MS. *De* IOANNE A CLARAVÒ, *seu* CLARA-VALLE, *item Carmelita*: IACOBO & GUILIELMO A VALLESICCA *Usaticorum Barcinonensium glossatoribus*. PETRI *Portugalliæ Infantis* opus genealogicum *laudatur*. *De* ALPHONSO DE PORTUGALLIA.

246. A Musis principium huius capitis: quibus certè litabimus, mentione summi poetæ facta. Is est AUSIAS (aliis OSIAS) MARCH, qui oriundus ex Catalonia, natus tamen Valentiæ creditur, parentibus Petro March & Eleonora Ripôll, atque educatus in familia (*Alfonsi*) quem *Gandiæ Ducem regalem* illa ætas vocavit. Uxorem duxit Ioannam Scorna nobilem feminam; sed honesto (ut Francisci Petrarchæ, nostro tamen inferioris, exemplo contenditur) amore Theresiæ cuiusdam de Bou Valentinæ captus: vernaculi, hoc est Provincialis seu Lemosini pangendi carminis omnem facultatem, quâ maximâ fuit à natura ornatus, in eius extollendis animi & corporis dotibus, suique erga eam amoris ignibus acutissimè atque elegantissimè significandis insumere, Lauramque priorem, quam alia sequeretur maximi vatum Italorum Laura recentior, orbi eruditorum repræsentare voluit. In eo tamen solùm Petrarchæ celebritatem desiderare is videtur, quòd magnus ille vir adeptus fuerit committendis animi sui sensibus linguam, quæ vel nunc in maximo est & usu & pretio; nostro autem Ausiæ ut conferamus præconium iustæ laudis, nonnisi cives illius, aut forsan paucos alios consulere, iisdemque præstare fidem necesse habeamus.

247. Lilius quidem Gregorius Gyraldus, poetarum antiquæ ac recentioris ætatis celebrator eruditissimus, *ea religione* (ait *De poetis* dialogo 2.) *ab Hispanis legi Ausiam, ut à nostratibus Francisci Petrarchæ rhythmos*. Garsias item Lassus à Vega, nostrorum poetarum ætate princeps, quam pluribus ex hoc thesauro Hispana carmina ditâsse dicitur. Et Honoratus Ioannes Valentinus ipse, vir lectissimus, dignitateque ac sapientiâ summus, Caroli principis Philippi II. nati præceptor & Episcopus tandem Oxomensis, adeò in deliciis Ausiam habuit, ut quoties otiaretur, è manibus ferè non dimitteret, Hispanorum poetarum acutissimum ab eo existimatum, aliisque Valentinâ hac Marchi linguâ nescientibus Hispanâ interpretari eiusdem argutias in more atque in amore haberet. Ac, ne interprete aliis esset opus, accuratissimum vocabulorum omnium eius linguæ quibus poeta usus fuerat, Castellanis subiunctis elenchum formavit.

248. Prodierunt quidem Ausiæ omnia metrica opera cum hoc indice Vallisole-

ti

quo, ab *Alfonso* quodam *Segoviensi*, ut in eodem legitur, *in Loco de Ajofrín Toletanæ Diœcesis anno MCCCCXLV. exaratum* ac propterea falsò eidem adscriptum. Incipit: *Reverendo in Christo Patri ac Domino Raymundo Divina providentia Sancte Valencie Sedis Episcopo suorum devotorum minimus ꝑuido deuote ideo* (lege: *Guido de Monte Rocherio*) *cum deuota & humili recommendatione se totum suis obsequiis mancipat*. *Cum fons sapientiæ Dei verbum* &c. Quod autem is Raymundus Valentiæ nostræ Episcopus fuerit, ostendunt quæ sequuntur in eodem prologo: *Hæc ego* (pergit) *attenta vigili meditatione perpensans, sequens opusculum de instructione neophitorum Curatorum composui* ::: *ad Vos qui estis sacrosancte Ecclesiæ luminare preclarum* ::: *duxi humiliter destinandum, ut lima correctionis vestre politum prodeat in publicum* ::: *correctumque & emendatum si vestre dominationi videatur connominare nostris Curatis neophitis. ut qui nesciunt addiscant. & qui sciunt scire se gaudeant & ad maiora conscendant. Vestram Reverendam Personam conservet Deus* &c. Et in exordio operis: *Dignum duxi ad instructionem neophitorum sacerdotum maxime Curatorum scribere per quod possint se in executione su! officii dirigere & Deo debite ministrare* &c. Cui autem potius hæc conveniant quam Valertiæ nostræ ad annum MCCCXXXIII. Antistiti, cuius populus solido nondum exacto sæculo Christi iugo colla subdiderat? Postquam hæc scripseram incidi in aliam huius operis editionem anni MCCCCLXXXIV. absque Loci notatione, sed dubio procul Hispanam in 4°. quæ habetur in Regia Bibliotheca Matritensi; eius aptem nuncupatoria ad *Raimundum Episcopum Valentinum* his verbis desinit, quod maxime notandum: *Vestramque Reverendam Personam conservet Dominus* &c. pergitque: *Scriptum Turoli* (Teruêl, quæ nota est Aragoniæ urbs *Valentiæ nostræ collimitanea*) *anno Domini MCCCXXXIII.* ITEM *Ioannem de Tornamira* Medicum, cuius in Bibliothecæ Regiæ Matritensis codice sæculi XIV. exstat: *Tractatus de morbis, omne genus, eorumque remediis*; &: *Clarificationes noni Almanzoris* (libri). In Escurialensi *Lit. o. Plut. II. sub n.* 16.: *De mictu sanguinis*. In Regis Galliarum *T. IV. pag.* 301. *cod.* 6989. *De ingenio sanitatis*; & ibidem *cod.* 6992. *De Febribus*. In Vaticana olim Palatina Heidelbergensi *pag.* 472. *n.* 1229. *Modus medendi de pestilentia*: quem, licet inclinante hoc de quo agimus sæculo in Studio Montepessulano Medicinam docuisse nôrimus; è gente tamen & cognomento de *Tornamîra* Navarris nostris non infrequenti, Hispaniæ Scriptoribus per coniecturam accensuimus.

ti MDLV. in 8°. iterumque Barcinone anno MDLX. Fertur quoque editus cum Hiſpana D. Balthaſſaris de Romanî interpretatione Valentiæ MDXXXIX. apud Ioannem Navarrum, ſed abſque metri aut rhythmi legibus; ita tamen ut verſus verſum reddat, Ferdinando Calabriæ Duci nuncupatus: quatuor ſcilicet cantica eius tantùm, *Amoris*, *Morale*, *Mortis*, & *Spirituale*: ut neſciamus quam ob aliam cauſam, niſi quia hanc minùs approbaret antiquiorem interpretationem, Georgius à Monte-maiori Luſitanus, Caſtellæ verò linguâ facundus in paucis vates, novam adornare aggreſſus fuerit. Quæ quidem typis exſtat Cæſarauguſtanis anno MDLXII. in 8°. apud Petrum de Naxara, & Matritenſibus anno MDLXXIX. edita; at ea tamen, iudicio Gaſparis Eſcolani, dum lib. 1. cap. 14. *Hiſtoriæ Valentinæ*, brevitatem & ſuavitatem linguæ Lemoſinæ, ſeu mavis Lemovicinæ, dotemque pauciſſimis verbis acutiſſimos animi ſenſus explicandi multis laudat, à prototypo ſuo longè diſtans. Quæ omnia apud eum prædicto cap. 14. lib. 1. ac 29. libri 10. videri malumus (1).

249. ALPHONSUS BONUS-HOMO, vulgari formatione BUEN-HOMBRE, ſodalis Dominicanus, Arabicè doctus: quem alii Conchenſem natu [p] ex eo quòd in ea urbe adhuc ſint qui eodem appellantur cognomine, alii Toletanum [q] ſuſpicantur, circa annum huius ſæculi XXXVIII. interpretatus eſt ex Arabico in Latinum epiſtolam quandam bene longam Rabbi Samuelis, miſſam ad Rabbi Iſaac. Samuel hic oriundus fuit à Feza urbe Marocchitani Africæ regni; Toleti autem converſus è Iudaiſmo ad veram pietatem circa annum MLXXXVII. recèns à recuperata per Alphonſum VI. urbe iſta; Iſaac autem, cui nuncupatur epiſtola, magiſter audit ſynagogæ, quæ eſt in Subiulmeta prædicti regni Marocchitani.

[p] Higuera *Hiſtor. Tolet.* MS. lib. 16. cap. 5.

[q] Thomas Tamaius in *Elogiis Toletan. Script.*

250. Edita fuit cum Petri Alphonſi dialogo eiuſdem propoſiti adverſus Iudæos, adventum veri Meſſiæ, mortem ac reſurrectionem, adventumque futurum eius ſecundum propugnandi; atque item ad calcem *Hiſtoriæ S. Antonini*. Hiſpanam quoque eam exſtare audio, baccalaureo Alvaro de Villaeſcuſa interprete: qui dum Salmanticæ operam ſtudiis navaret, in gratiam nobilis cuiuſdam Salmantini civis Ioannis de Villafuerte anno MCDXVIII. Boni-hominis Latina vernaculo ſermone reddidit: uti annotatum legitur in *Hiſtoria Toletana* Hieronymi de la Higuera, quam ineditam ab eo relictam paſſim diximus, libro 16. cap. 5. (2)

251. Mille autem annis poſt everſionem

(1) *Auſiam Marchum* non iure Noſter ſæculo XIV. accenſet, cum vix vel puer extrema eius attigerit; denatum certe inclinante iam ſequenti, circa annum ſcilicet MCCCCLX. docet Ximenus *Bibl. Val. in eo*; neque altum tantum atque educatum Valentiæ noſtræ, ſed & inibi natum è nobili Cataloniæ Marchorum familia, ut legitur in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis Lemoſino codice Valentiæ 1. die Maii MDXLVI. ut in eodem dicitur, exarato: *Moſſen Auſias March en honra y memoria del qual* (ait Ludovicus Carrozius de Vilaragût Prologi eius codicis auctor) *ab tota veritàt hè attês y ſabût que fonch cauallêr Valenciâ, nât y criât en la ciutât de Valencia, de orîge y deſcendencia dels Marchs cauallêrs Catalâns de antîcha y honroſa proles, fill de Môſſen Pere March è de Elionôr Ripôll, è caſâ ab Ioana Scórna Dama Valenciana de antîch è honrrât linátge: è fonch Senyôr des Lochs de Beniarjô è Pardînes, è altres circumvehins, &c.* Vidit hunc codicem Ximenus Valentiæ in Bibliotheca Ioannis Baſilii Caſtellvinii Marchionis de Villatôrcas, atque eundem locum deſcribit. Exſtat item in Regia Matritenſi Lemoſinus alter codex aliquanto antiquior, in cuius fine, fol. CXXXXI. legitur: *Fonch acabadá de ſcrîure la preſent obra, per mî Pêre de Villaſalô preuerê per manamênt del Illuſtre Senyôr Almiránt de Nápols á XXIIII. dies del mes de Abril any MDXLII.* atque in Eſcurialenſi *Lit.* I. *Plut. III. n.* 26. (T. III. pag. 315.)

(2) Exſtat item Hiſpanicè edita Valliſoleti MDXI. forma 4. in Bibliotheca Sereniſſimi Domini, Ludovici Borbonii Hiſpaniarum Infantis, CAROLI III. REGIS germani fratris, nuper magno Bonorum omnium dolore exſtincti. Quetiſus & Echardus hanc *Alfonſi Boni-Hominis* Latinam ex Arabico verſionem ad annum MCCCXXXIX. referunt *T. I. pag.* 594. *col.* 2. Habetur etiam in Bibliotheca Eſçurialenſi *Lit.* Q. *Plut. II. ſub n.* 16. & *Lit.* e *Plut. IV. n.* 23. Latinè; Hiſpanſcè autem in Regiæ Matritenſis codice, quam excipit eodem idiomate: *Reſponſô Rabbi Çâg de Sujulmêça ad Rabbi Samuelem de Fez*, qui eum de nonnullis ad Hebræorum Fidem pertinentibus conſuluerat. Inc. *Salud ſea à ty hermano Semuel de Fez. è à toda tu compania. Yo Rābbi Çâg de Sujulmeça &c.* Meminit autem in eô reſponſô *Antonii* cuiuſdam *Epiſcopi Maroccitani* his verbis: *Dice Maeſtro Anton Obiſpo de Maruecos que eſte Juſtô: que reſuſcitô deſpues que nos le matâmos. E pareſce bien que dice verdat: è pruêbaſe por lo que dijo Dios por boca de David Profeta en un lugar donde dice el Señor: provâſtenos è conocíſteme: è tu conôciſte el mio ſabêr* (lège: *ſeêr*, Latinè *ſeſſionem*, id eſt *mortem*: *el mio morir*) *è el mio reſocitar* (1). *E en otro logar se dice por el Prófeta: Levántate Señor con el mandamiento que tu mandaſte: quêl pueblo de la ſynagôga te cercô. E por eſto ſubirâs en alto è retornarâs & judgarâs el Pueblo* (2); reſponſi autem clauſula hæc eſt: *Señor Maeſtro Semuêl, Yo departido tengo en poco prologo de la Venida de eſte Juſto, que es fijo de Dios & ome: el que negaron los fijos de Iſrraêl por ſu mala deſaventura & deſcreencia que hoi dia hàn. E guay de los judios que en eſſa porfia eſtán. Porquê, te ruego, Señor, por quanto te rogar puedo, aſy como amigo*

(1) Hiſpana Ferrarienſis 1553. verſio: *Dios, eſpeculósteme y supiste: tu conociste mi estar y mi levantar.* Psalm. 138. Hebræis 139.

(2) Hiſpa. Ferrar. *Levantate, Dios, con tu furor: enxálçate por sañas de mis angustiadores: y despierta á mi juicio que encomendaste: y compaña de nasciones te arrodearâ: y sobre ella á altura tórnate. Dios juzgarâ pueblos.* Psalm. 7.

nem Hierosolymorum ac Iudaicæ gentis ab Hadriano factam, scriptam fuisse epistolam monet Alphonsus: exinde suspicatus occultatam duobus & ampliùs sæculis ab Hebræis ipsis, eò quòd adversus eos tam apertis ageret testimoniis, usque ad id tempus fuisse, quo ad manus suas devenit. Uti autem se versione (*Bibliorum*) Latina, non S. Hieronymi, sed eâ quæ respondet Hebraico textui quo ipse Samuel usus fuit, Alphonsus testatur; ne subterfugisse verba ipsa & sensus auctoris sui in translatione videretur. At Hieronymus Romanus de Higuera nuper laudatus in literas retulit Samuelem hunc aliquando in Marrocchum venientem cum Alfachino (ut vocant) Albutaleb de re salutis prolixè disputâsse: quóde historiam quandam scripsit Arabicè, quam in bibliotheca regia Escurialensi adservari refert (1).

252. Circa eadem tempora maximè floruit Carmelitanæ decus familiæ maximum, quæ hoc sæculo viros edidit in paucis inclytos, GUIDO DE TERRENA, eo quòd Perpiniani fuisset ortus, DE PERPINIANO dictus; necnon & Parisiensis, quòd in hoc celeberrimo totius orbis gymnasio lauream theologiæ doctoralem susceperit. Unde fama illa vana videri debet, quæ ad aures Ludovici Pons Icart Tarraconensis urbis historici pervenit [r], Guidonem huic civem accensens. In testimonium quippe veræ originis præter agnomen ipsum, patricia, sic vel nunc appellata, *de Terrena* Perpinianensis familia producitur.

253. In patria is Carmelitarum dicto sacramento, quod ipse alicubi reliquit scriptum [s], Parisiisque, uti iam diximus, sacris instructus literis, doctorque renuntiatus, ad sacrum Apostolicum, quod Avenione tunc temporis erat, palatium docendis sacris literis vocatus, munere isto laudabiliter functus fuit; necnon & provinciæ, quam generali vocabulo *Provinciam* vocant, præfecturâ. Sed maioribus adhuc honoribus dignus, anno sæculi decimo octavo in comitiis fuit Burdigalæ creatus Latinorum, aliis duodecimus, aliis decimus tertius Generalis præfectus; & ante absolutum triennium, anno scilicet vicesimo, Maioricensium insularum, sextus eorum qui huic insulæ à Mauris receptæ præfuerunt, dignitate auctus fuit. Hinc post duodecim annos ad Elnensem Ecclesiam patriæ suæ translatus, hanc usque ad obitûs diem, qui contigit ei XXI. Augusti anni MCCCXLII. cum pietatis, doctrinæque eximia laude, meritisque de Apostolica Sede non vulgaribus, rexit. Quæsitor enim Fidei rerum Generalis vocari solet, & quampluribus dicitur legationibus, negotiisque aliis, Pontificalibus auspiciis insumtus atque exercitatus.

254. Multus est in Guidonis rebus iustâ præconii librâ pensandis *Annalium Ecclesiasticorum* continuator celebris Raynaldus [t], post antiquiores Trithemium, Eisensgreinium, Xystum Senensem, Bellarminum, Possevinum, Haubertum Miræum, Bellarminique illustratorem Labbeum, atque ordinis Carmelitici Lezanam [u]. Quibus consentit decimi quinti sæculi Scriptor Wernerus à Rollewink Cartusianus in *fasciculo Temporum* [x]; castigandus tamen in eo quòd Guidonem de Perpiniano eum appellans, Cluniacensem deinde pro Elnensi vocat Pontificem; Heliæ autem alterius elogio donatum dimittit. Miræus quoque in errore est, dum Guidonis à Monte-Perpiniano; & Xystus, & Possevinus, dum Elvensis Pontificis, facili unius in aliam literæ mutatione, nomen & munus de eo prædicant. In re theologica ac philosophica reliquit posteris non contemnenda ingenii sui documenta, scribens

255. I. *Super octo libros physicorum Aristotelis.* Manuscriptum vidimus commentarium hunc Romæ in cœnobio Carmelitarum S. Mariæ Transpontinæ D. Rogerio de Armanaco nuncupatum, qui sic incipit: *Ex stirpe nobili atque regalibus emanans finibus, tandem præclarorum Comitum frondescit dignitate*, &c.

II. *In libros de anima. Quæstiones de anima* Trithemius appellat.

III. *In XII. libros metaphysicæ.*

IV. *Quod-*

[r] Ut ipse scribit *Grandezas de Tarragona* cap. 42.

[s] In *Expositione Decreti.*

[t] Tomo 15. ad annum MCCCXXXII. n. 28.

[u] Tom. 4. *Annal. Carmelit.* anno MCCCXLII. num. 12.

[x] Ad ann. MCCCLIV.

go que Yo mucho amo è bien quiero: que todo esto que lo tengas tu en tu poridat fasta de hoi à treynta dias, que Yo me vaya à ty: è nos tornêmos ámos del mal camino que aviamos fasta aqui tomado: è tornêmos à la fê del Justo Jesu Christo que creen los Christianos, que es verdadero Mexias prometido è conplido en la Ley. Post quæ habetur in codice, ultimo omnium loco, ANONYMI elegans *Orationis Dominicæ expositio* Hispana. Inç. *Algunos moros è judios dicen que tambien pueden ellos decir el* Pater noster *segunt su Seta, como nos los Christianos segunt nuestra Ley. El Obispo* (pergit) *de Jaén Don Pedro que fue cattvo en Granada, por esta porfia dellos romanço esta oracion del* Pater noster: *por declarar que la non pueden decir, por el yerro en que son de ceguedat en la verdat conoscida &c.* Ioann. I. *Quotquot autem receperunt eum* (non aliis) *dedit eis potestatem filios Dei fieri &c.*

(1) In Bibliotheca Arabico-Hispana Escurialensi Cl. Michaelis Casiri, nihil horum reperi.

IV. *Quodlibetorum librum unum. Quodlibeta sex* vocat Trithemius, & incipere ait: *In prima nostra disputatione.*

V. *Quæstionum librum unum.*

VI. *Super IV. libros Sententiarum.*

256. VII. *De perfectione vitæ* librum, tribus partibus, qui MS. inter Vaticanos, codice 1011. in membranis exstat, Ioanni Papæ XXII. nuncupatus, cum hoc titulo: *Incipit tractatus* De perfectione vitæ, *editus à D. Fr. Guidone Episcopo Maioricensi, ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.* Et in fine annotatur, *factum fuisse & completum eum in vigilia Natalis Domini anno MCCCXXIII.* (1)

257. VIII. *Concordiam Evangeliorum, sive Quatuor unum.* Exemplo veterum Patrum, qui eandem pangendi ex quatuor unum Evangelium legem sibi dixere. Prodiit Coloniæ ex officina Petri Brachel anno MDCXXXI. in folio. Ms. asservatur in bibliotheca Thuanæa, ut Labbeus refert [y].

[y] In *Biblioth. manuscripta* pag. 22.

IX. *Expositionem in tria cantica*, Magnificat, Benedictus, & Nunc dimittis. Ioanni XXII. Pontifici: quæ edita fuit simul cum *Concordiæ* opere nuper laudato.

258. X. *Summam De hæresibus, & earum confutationibus.* Et hæc etiam Coloniæ cum duobus proximè dictis prodiit operibus iisdem Brachelii typis, operâ & studio Fr. Ioannis Seineri Volkmartiani, Carmelitæ, professorisque theologiæ Coloniensis, post antiquiorem editionem Badii Parisiensem anni MDXXVIII. in folio. Huius operis meminit Ioannes Nider Dominicanus, sequentis sæculi Scriptor, libro 3. *Formicarii*; & eo laudato Bernardus Lutzemburgensis in catalogo *De hæresibus* lib. 1. cap. 14. Alphonso autem Castrensi nostro, qui eandem notandarum & refutandarum hæresum adornavit Spartam, non valdè hic placuit *Commentarius* [z]: Quem tamen eo nomine multis arguit Ioannes Baptista Rubeus Carmelitarum, qui fuit Generalis Magister, in scholiis ad Thomæ Waldensis *Doctrinale*; aversatusque acre eius audaxque de Ioachimo abbate iudicium, hæreticum pleno ore vocantis, quem Ecclesia non improbat, Blasius Viegas in commentariis ad Apocalypsin [a].

[z] Vide lib. 2. *De hæres.*

[a] Pag. 184.

259. XI. *Correctionem Decretorum.* Quam tribuunt ei Trithemius, & Alphonsus Venerus noster, & auctor *Indicis Scriptorum iuris.* Manu exaratus liber hic exstat in Vaticana bibliotheca pulcerrimo charactere ac figuris descriptus, depictusque, idem ipse, ut credere par est, qui Cardinali Gaucelino, uti iam dicimus, fuit oblatus. Titulus nuncupatoriæ epistolæ, quæ prodit operis argumentum: *Reverendissimo patri in Christo, & domino suo domino Gaucelino divinâ providentiâ Episcopo Albanensi, sanctæque Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Frater Guido eius humilis & devotus, Dei permissione Episcopus Elnensis, se ipsum &c.* Et paulò pòst: *Multorum denique amicorum importunè instantium precibus devictus, ut auctoritates novi ac veteris Testamenti, & sanctorum, quas Magister Gratianus in toto suo Decretorum libro allegat, suis locis inscriberem, & unde accepta sunt, fideliter denotarem: hoc certè opus absque præsumtione, innixus auxilio divinæ gratiæ, flagitantium caritate deflexus, incipiam.* Hæc ille. Gaucelinus iste nepos fuit ex fratre Ioannis Papæ XXII. ab ipso Cardinalis & Albanensis Episcopus creatus. Hoc opus fortè significat Trithemius, quum scripsisse ait Guidonem librum quendam ad Cardinalem Albanensem, quin aliam inscriptionis notam adiungat. Aliud eiusdem operis exemplum servari Parisiina in bibliotheca regia nuper eò illatum, docet Stephanus Baluzius in editionis Antonii Augustini *De emendatione Gratiani* admonitione quadam ad Lectorem in fine voluminis [b]. Idem Stephanus Baluzius ad manum habuit, Conciliorum magnæ editioni Labbeanæ accensendas (2).

[b] Pag. 642.

260. XII. *Constitutiones* [c] *synodales Guidonis Episcopi Helenensis*, editas anno MCCCXXXV. MCCCXXXVII. MCCCXXXVIII. MCCCXXXIX. & MCCCXL. in quibus ait, *exstat decretum De immaculata conceptione B. Mariæ.* Hæc Baluzius, aut ex eo Labbeus, in *Synopsis Conciliorum historiæ* appendicis parte 3. §. 3. [d].

[c] Edidimus nos primi in *Collect. Max. Concil. Hisp.* tom. 3. pag. 592. & seqq. CARDINALIS DE AGUIRRE.

[d] Edit. Paris. MDCLXI. pag. 389.

XIII. *Epistolam ad Ioannem XXII. Papam. Utrum invocantes dæmonem sint hæretici.* Hæc fuit sub Guidonis Carmelitæ Helenensis Episcopi nomine inter libros MSS. Latinos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut constat ex eorum typis edito indice. Scripsit item, Possevino teste, non Trithemio,

XIV. *Reprobationes operis Catalonici:* quod aliqui (ait Possevinus) Arnaldo de Villanova attribuunt.

XV. *De*

(1) Exstat item in Bibliotheca Regis Galliarum, *T. III. p.* 404. *cod.* 3331. editusque dicitur *in Studio Parisiensi*; & eodem *T. III. p.* 437. *cod.* 360. & *p.* 541. *cod.* 4046.

(2) In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. p.* 597. *in fin. cod.* 3914. inscribitur: *Apparatus in Decretum Gratiani Guidonis de Perpiniano* diciturque anno MCCCXXXIX. exaratus.

261. XV. *De vita & moribus Christi* librum singularem eidem ab aliquo attributum, non facilè admittimus, ineptiam tituli abhorrentes. In maiorem Bibliorum partem scripsisse eum quoque, sed quæ ad manum vix habeantur, ait Trithemius [e] (1).

[e] *De Script. Eccles.*

262. Minimè separandus est à Guidone Perpinianensi alius eiusdem familiæ & gentis, vir literis etiam dignitateque spectatus, IOANNES DE CLARAVÒ, sive de CLARA-VALLE, ex quo Cataloniæ oppido, sibi patrio, mutuatus nomen creditur. Attamen est qui ex Catalanis CLARA vocet [f]. Carmelitarum ordinem assumsit in provincia Provinciæ, antequam in hanc & Narbonensem divideretur; Monspeliique creatus doctor theologus, in huius urbis studio generali primus (primarium intelligo) lector fuit. Anno autem MCCCXXI. comitiis generalibus ibidem habitis præfuit electus in iis primus Narbonensis provinciæ præfectus. Quo quidem administrato per triennium munere, non diu pòst, scilicet anno MCCCXXVII. à Ioanne Papa XXII. assumtus fuisse in Ecclesiæ Bosensis, quæ in Sardinia est, Pontificium dicitur, atque in hac Sede diem anno MCCCXL. suum obiisse. Bosnensem minùs rectè vocant Episcopum Gesnerus & Possevinus. Scripsit, ut fama est,

[f] Bosch. *Titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13.

263. I. *Commentariorum in libros Sententiarum* libros IV.

II. *Lecturas* alias libris duobus.

III. *Sermones* libris tribus, coram summis Pontificibus sui temporis Avenione habitos, Ioanne videlicet XXII. & Benedicto XI. qui obiit anno sæculi XLII.

264. Non seiungimus à Catalanis theologis iurisconsultos. Horum namque sub Rege Petro IV. aliàs III. qui patri Alphonso III. anno huius sæculi tricesimo sexto successerat, duo vixerunt eiusdem cognomenti, IACOBUS & GUILIELMUS DE VALLE-SICCA: illustrator uterque sive glossator *Usaticorum* (ita leges appellant) Barcinonensis urbis. Prior Iacobus, post Iacobum alium de Monte-iudaico antiquiorem, cuius iam meminimus, curæ huic incubuit, brevioribus commentariis contentus, ut colligitur ex iis quæ scripsit ad Usaticum: *Omnes homines* I. ubi & Iacobus Marquilles notat. Posterior Guilielmus, altero diligentior & laboriosior, magnusque in legibus patriis doctor, ab Antonio Olibano audit: *cuius sententia lubenter ab omnibus* (ait) *recepta est; qui & historiam Comitum Barcinonæ, totamque originem regalis prosapiæ enarravit in Usatico:* Cùm dominus Raymundus &c. Scripsisse hunc sub eodem Petro in Usatico: *Princeps namque*, testatur ipse, atque eius Cancellarius fuisse dicitur: uterque autem civis Barcinonensis fuit (2).

265. Dionysii Portugalliæ Regis, qui anno MCCCXXV. obierat, filius nothus hoc tempore quòde agimus maximè floruit PETRUS DE PORTUGALLIA, Comes Barcellensium (de Barcelos vulgò): qui cùm esset literis extra sortis suæ morem instructus, præcipuo arsit historiarum amore, maximè Lusitanarum, sive Hispanarum; & cupidissimè illius partis, quæ veterum familiarum origines & successiones quibus flos nobilitatis constat, accuratè, nec sine magno fructu ac delectatione persequitur, describitque, huius studii, in quo non lectione tantùm antiquorum codicum & instrumentorum à se consultorum, sed & plurium curiosorum hominum, quam corrogâsset, operâ eum adiutum, simillimum vero est: reliquit nobis monumentum ære perennius, opus genealogicum præcipuarum Castellæ & Portugalliæ familiarum nobilium: quod quidem opus esse maximæ inter nos auctoritatis, eiusque absolutionis & certitudinis, quâ maior vix dari possit, Ambrosius noster Morales, flos historicorum, cum omnibus aliis censet [g].

[g] En el *linage de Santo Domingo* in fine tomi 3. *Histor. Hispaniæ.*

266. Huc ab omnibus nostris prosapiarum indagatoribus, quantumvis in schedis tantùm manu exaratis tribus ferè sæculis legeretur opus, recurri mos & æquum fuit. Librum tamen ex archetypo archivi Ulyssipponensis descriptum Ioannes Baptista...

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ Auctor, T. I. col. 583. tribuit Guidoni opus: *De virtutibus: quod appellavit* (inquit) *Ethica seu commentaria in VIII. Libros Ethicorum Aristotelis: idque M.S. in Regia Galliarum Bibliotheca cod.* 3914. exstare ait; eo tamen numero, non Guidonis Ethica sed *Apparatus in Decretum Gratiani* continetur, ut superiore notâ dicebamus. In eiusdem certè Bibliothecæ *cod.* 3228. *T. III. p.* 389. *col.* I. legitur: *Ibi continetur Guidonis Elnensis Episcopi Ordinis Carmelitarum Ethica.* Nihil amplius. Præterea cum id opus ab Anonymo inscribatur: *Commentaria in VIII. libros Ethicorum Aristotelis*; atque aliàs constet Philosophum X. de hoc argumento libros ad Nicomachum scripsisse: coniecerim pro *in VIII. Physicorum Aristotelis*, irrepsisse in huius operis titulum: *in VIII. Ethicorum eiusdem libros*; neque posterius hoc diversum esse à priore scriptum.

(2) De *Usaticorum Barcinonensium Glossatoribus* atque *illustratoribus*, ac de utroque *Valle-sicca* dictum à nobis suprà, hoc Libro *cap. IV. n.* 239. in *Iacobo de Monte Iudaico*, seu *de Mont-Iuic*.

ptista Labanha Lusitanus Christi militiæ eques, & Catholicæ Maiestatis archicosmographus, Lusitaniæque suæ chronographus, propriis Notis & indicibus ornatum editionique paratum, apud heredes moriens reliquit: quem Excellentissimus D. Emmanuel de Moura & Corte-real, Marchio Castelli-roderici, Romæ, dum Philippi Regis nostri IV. legatum ageret, typis edi curavit Lusitanâ linguâ, quâ scriptus fuit, cum hac inscriptione:

Nobiliario de D. Pedro Conde de Barcelos, fillo do Rey D. Dionis de Portugal, ordenado e illustrado con Notas e Indices. Apud Stephanum Paulinum MDCXL. in folio. Eundem Castellanum à se factum prelo iterum Alphonsi de Paredes Matriti subiecit anno MDCXLVI. cum Notis suis & aliorum, doctus vir & eloquens Emmanuel Faria de Sousa, & ipse Lusitanus. Asservantur exempla eius in diversis bibliothecis MSS. binumque exstat in ea quæ fuit Comitis Villumbrosani (1).

267. Meminit huiusce operis adhuc tempore suo delitescentis Andreas Resendius in epistola quadam ad Bartholomæum Quevedum Toletanum canonicum [h]. *Librum* (ait) τῶν γενέσεων, *aut prosapiarum, si mihi permittant Ciceroniani prisco uti vocabulo, nobilium Hispaniæ familiarum, quem Gaspar Barrerius in sua* Chronographia *promittit* [i], *antiquum esse scito; auctoremque eius Petrum Comitem Barcellensem, Regis nostri Dionysii nothum. Liber est etsi stilo rudi, ut illud erat sæculum, lectione tamen non indignus. Comtiorem eum facere poterat Barrerius, cui non deest ingenium, & sermonis usus; novum facere non poterit, nisi plagio se involvat* &c.

[h] Quæ est inter Resendii opera tomo 2. pag. 213. & *Hisp. illust.* tomo 2.

[i] Fortè in eius Conimbricensis edit. anni MDLXI. fol. 163.

268. Antonius Brandanus Cisterciensis, Lusitaniæ post Brittum chronographus, lib. 10. *Monarchiæ Lusitanæ* cap. 4. [k] cuiusdam codicis meminit, olim in turri *do Tombo*, sive Ulyssiponensis regii archivi, exstantis, anno MCCCXLIII. scripti, quem ex temporis nota eiusdem Petri esse ab nonnullis colligeretur: in quem coniecisse is videbatur quicquid in præmisso iam opere genealogiarum seu Nobiliarii minus accuratè recteve priùs scripsisset. Neque tamen exemplum Ulyssiponensis turris *do Tombo*, unde facta est huius operis editio, auctoris autographum vulgò existimant. Nec desunt [l] quibus minus placet, quampluraque de novo adiuncta & ab exscriptoribus perperam posita conqueruntur, cum veris aliis monumentis parùm convenientia. Controvertitur tamen, ne id omittam, de libri auctore ab iis qui præter hunc, alium, cui nomen quoque Petro fuerit, eiusdem Dionysii Regis filium reperire se in veteribus produnt memoriis: cuius rei auctorem habeo Bernardum de Britto *Monarchiæ Lusitanæ* primum formatorem, in elogio Regis Dionysii [m] (2).

[k] Laudatus à Labanha in Notis ad tit. 21. & 40. fol. 119. & 225.

[l] Prudentius Sandovalius *Chronica del Emperador D. Alonso* fol. 188. Marchio Mon. tit. belli *Memorial de su casa* pag. 116.

[m] *Elogios dos Reys de Portugal.* Ulyssippone MDCIII. in 4.

269. Ipse tamen *Nobiliarii*, quisquis ille sit, compilator, inter Dionysii Regis filios nonnisi unius Petri Comitis recordatur, minimè alterum silentio damnaturus, si unquam fuisset. Et huic forsan eidem Petro tribuere possumus *Carmen* linguâ patriâ scriptum mille versûs complectens, glossis etiam quibusdam additis, *De contemtu rerum orbis delectantium*: quod impressum typis in Hispania cum hac inscriptione, Alphonsus Ciaconius in schedis ad universalem bibliothecam, quas penes nos habemus, laudat. Porrò matrem Comitis nostri Barcellensis Gratiam appellant, maiorisque vexilliferi Regis genitoris munus ei consignant: bis uxorem duxisse, & anno MCCCXLVII. vitâ iam defunctum fuisse absque prole aiunt: quo scilicet anno altera eius coniux Maria Eximina Cornelia in sepulcro Xixenensis regni Aragoniæ monasterii sese Petri Comitis viduam disertè vocavit. Iacet ipse in Taroucano Cisterciensium monasterio quod à Lamecensi urbe duabus distat leucis.

270. Lusitanus & ille videtur, quem Augustiniani sodales suæ familiæ asserunt, ALPHONSUS DE PORTUGALLIA; scripsisseque *Interpretationem* seu *expositionem*, ut mos ferebat huius temporis, *Magistri Sententiarum.* Subdubitat tamen ingenuus vir Thomas de Herrera in *Alphabetò Augustiniano*, an ad hunc ordinem suum pertinuerit (3).

(1) In Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivariensis sub *Indice materiarum*, verbo *Linâges*; p. 272. describuntur quatuor huius Nobiliarii exempla MSS.

(2) Quæ fides Bernardo Britto affirmanti adhibenda sit, diximus supra *T. I.* Lib. VI. cap. IV. n. 77. in *Laimundo de Ortega*; supersuntque dicenda alia in *Mendo Gomesio*, *Menegaldo Magistro*, & in *Petro Alladio* Lusitanis, infra inter Scriptores incerti temporis.

(3) HUC refero nonnullos huius XIV. sæculi inclinantis Scriptores qui oculatissimi Nostri diligentiam fugisse videntur, nimirum *Milonem*, nescio quem, *Toletanum*, cuius in Bibliotheca Bodleiana *Clas. XVI. pag.* 316. *col.* 2. *n.* 6673. *inter codices Eliæ Ashmolii* exstat: *Prognosticum de coniunctione facta anno MCCCLVII.* ITEM *Marcum Canonicum Toletanum* (qui aliquantò fortassis antiquior est, & suo loco nobis excidit) Alcorani ex Arabico in Latinum interpretem, apud Lambec. *Biblioth. Vindobon. Lib. II. c.* 8. *pag.* 979. *sub n. CCCCLX.* & in Biblioth. Re-

CAPUT VI.

De ALPHONSO *Castellæ Rege XI. sive ultimo huius nominis. De debellatis prœlio quodam ab eo Mauris, in Hieronymi Suritæ historia error editionum annotatur. Huius Regis Chronicon Hispaniæ prosaicum aut metricum. Liber de venatione*, De la monteria, *&* alius del becerro, *eiusdem iussu & auspiciis formati. Quinam huius posterioris auctores. De* IOANNE EMMANUELE *Castellæ Infante, & eius opere historico, aliisque moralibus, ac variis.* NICOLAUS ROSSEL *Maioricensis, S. R. E. Cardinalis. De* ANONYMO *Scriptore* Historiæ Hispanæ *ab initio rerum. Deque* ANONYMO *altero, seu potiùs* ANONYMIS *libri* Del becerro *vulgò appellati, auctoribus. De* GUILIELMO PRÆPOSITI, *sive* DES-PABORDE, *Catalano iurisconsulto.* BERNARDO *item Oxomensi Episcopo.* ÆGIDIO CARRILLO ALBORNOZIO *Cardinali, Archiepiscopo Toletano, præter summam ex rebus gestis laudem, Scriptoris laus è Constitutionibus Ægidianis, aliisque ab eo formatis consignatur. Fundatio collegii S. Clementis Hispanorum in Bononiensi urbe. De* ANONYMO *auctore historiæ Latinæ S. Ioannis Pinnatensis in Aragonia. De* ALPHONSO DE VARGAS *Toletano, Hispalensi antistite. De* IOANNE DE CARDALHACO *Archiepiscopo Bracarensi.* IACOBUS DOMINICI *Dominicanus.* IOANNES BALLISTARIUS, FRANCISCUS DE BACHONE, *&* BERNARDUS OLLERIUS, *Carmelitæ. De* ABEN-AGATIN *Mauro, eiusque operibus.*

271. DUOBUS etiam aliis regiis Scriptoribus caput hoc inchoabimus, qui per hæc tempora summam rerum nostrarum, secundum suam quisque eorum

Regis Galliar. *Part. III. pag.* 414. *col.* 1. *sub num.* 3394; necnon Tractatûs Galeni *De motibus liquidis* à Ioannicio pridem è Græco in Arabicum sermonem conversi, in eadem Biblioth. *Part. IV. pag.* 287. *col.* 1. *sub n.* 6865. de quo Noster infrà inter Scriptores incerti temporis *Lit.* M.... ITEM *Ferrarium Abellam* Ordinis Prædicatorum Episcopum Barcinonensem ab anno MCCCXXXIV. ad MCCCXLIV. Quetifo, Echardo & reliquis eius Instituti Bibliographis indictum, qui anno MCCCXXXIX. in Synodo Diœcesana Barcinonensi *Constitutiones* edidit. Exstant in codice Escurialensi *Lit. C. Plut. II. sub n.* 7. (T. 1. p. 264.) Videndus de eo Cl. Matthæus Aymerichus *Nom. & Act. Episcopor. Barc. pag.* 370... ITEM *Franciscum Rufatî* Canonicum & Vicarium Generalem Barcinonensem, qui circa annum MCCCLV. *Constitutiones* quoque *Synodales* edidit pro Domino Michaele de Riçôma Episcopo Barcinonensi in remotis agente, in Escurialensi antea laudato codice *c. II. sub n.* 7. superstites... ITEM *Arnaldum Terreny* Ecclesiæ Elnensis Sacristam circa annum MCCCLXX. scriptorem Tractatûs *De celebratione Missarum*, ac *De Horis canonicis*, qui habetur in Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 60. *col.* 1. *n.* 731. Du-Pinius *Tom. II. Des Auteurs du XIV. siecle c.* 5. hunc Arnaldum Guidonis Terreny sive de Perpiniano Elnensis Episcopi ex fratre nepotem existimat, Iurisque Doctorem vocat, scripsisseque ait præterea: *Quæstiones Theologicas compilatas Avenione* circa annum MCCCLXXIII.... ITEM *Berengarium de Valle Arenosa* Hispanum Carmelitam qui *Commentaria in varios Sacræ Scripturæ libros* edidisse dicitur à Ludov. Iacobo de Sancto Carolo in Biblioth. Carmelit. apud Fabric. *med. & inf. T. I. pag.* 214. ITEM *Guillelmum Sedacensem*, sive *Sedacêrium* (Lemosinè *Sedacêr*, quod iisdem idem valet ac *Incerniculorum faber*) Carmelitanum, ab Anonymo Aurelianensi eius Instituti Bibliographo Tom. I. col. 607. ad annum MCCCLXXVIII. relatum, ceu Scriptorem Summæ *Sedacinæ totius Alchimiæ, libris II.* in Bibliotheca autem Escurialensi *Lit. g. Plut. II. sub n.* 5. (T. II. p. 13.) exstat: *Guillelmi Sedacensis sive Sedacerii de Ordine Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo existentis in exilio sui Ordinis, Summa totius artis Alkimiæ ab Auctore* Sedacina *dicta.* Sic Auctor in prioris libri exordio: *Cum enim acerbis & cephalicis adstrictus, per leones, serpentes, & dracones mei sacri Ordinis, quibus sine damnatione intellectivæ & perditione suppositi non poteram contradicere ::: dedi locum diabolis, serpentibus & draconibus, & eorum sequentibus, abdicando suppositum meum à corporali societate eorum &c....* ITEM *Ferdinandum Vaccæcapitis* (Cabeza de vaca) & *Paschasium Garsiam* Decanum Auriensem, Ioannis Castellæ Infantis ad Ludovicum Ducem Andegavensem anno MCCCLXXVIII. Legatos: quorum exstat oratio apud Edm. Martene *Tom. II. Collect. vet. script. & mon. pag.* 1502... ITEM *Petrum Archiepiscopum Hispalensem* huius nominis secundum (*Gomezius Albornozius*, an *Gomezius Barrosus*, qui ei Sedi ab an. MCCCLXXI. ad MCCCLXXV. præfuêre, incertum; & puto priorem sive *Albornozium* esse, qui in mox laudando codice anno MCCCLXXII. immortuus dicitur. Vid. Noster infrà *in Script. incert. temp. Lit.* p.) cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo formæ IV. exstat opus Hispanicè inscriptum: *De la justicia de la vida espiritual de todos los hombres; è de la perfeccion de la Iglesia militante, è la onestad de la vida corporal*; & in Comitis olim Ducis Olivariensis Lit. P. MS. pag. 221. *Vita animarum Hispanicè MS. Fol.* 1. *II.* 2. cuius operis meminit Noster *Script. incert. tempor. in eo*; ac demum scripsisse dicitur: *La peregrinacion de su vida*, sive: *De rebus ad se pertinentibus ab anno MCCCLIII.* ut auctor est Ægidius Gonzalez Davila *Theatro Eccl. de Sevilla T. II. p.* 57. quod opus in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ servari ait... ITEM Innominatum *Episcopum Hispanum*, qui ad annum MCCCLXXX. scripsit: *Reportorio de la Historia general del mundo desde su creacion asta el gran cisma de la Iglesia*, metro Hispanico ogdoasticho è senariorum genere, cuius specimen sistere placet:

E fue su comienço (schismatis videlicet) *quando contesciera*
El año de mil è trescientos è ochenta,
Por ser la primera electìon violenta
A la qual dixieron no ser valedera
Los Cardenales en esta manera,
Diciendo que avian elegido al Urbano
Por miedo que ovieron del Pueblo Romano,
E por esso fue la eleccion postrimera;

quæ

rum conditionem, tractavere. Alter est ALPHONSUS Castellæ & Legionis Rex, huius nominis vulgò XI. aliis XII. certè ultimus, appellatione *Iustus*, atque etiam *Conquestor*: quem etiam in more est vocari [n] ab insigni de Mauris victoria in Bætica ad fretum ab eo reportata iuxta Salsum fluviolum. Natus hic è Ferdinan- do

[n] *D. Alonso el de la batalla del Salado.*

quæ penultima est universi operis ogdoas: in Escurialensi codice, *Lit. h. Plut. II. n.* 22. (T. II. pag. 90.) Sunt qui hoc opus *Alfonso de Sancta Maria*, sive *de Cartagena*, Pauli Burgensis filio, adscribant: quod si verum est, ad sequens sive ad XV. sæculum pertinebit; cum is Alfonsus anno MCCCCLVI. die XII. Iulii diem suum obierit. In alio Escurialensi codice *Lit. X. Plut. II. n.*17. (T.II. p.424.) habetur eiusdem operis atque eodem metri genere continuatio usque ad. Callixti III. & Pii II. tempora sive ad annum MCCCCLVIII.... ITEM *Magistrum Alexandrum Hispanum*, nescio quem, cuius opuscula: *Melleus liquor Physicæ artis*: *Vita Beatissimæ Virginis MARIÆ*, &: *Conversio Sanctæ Catharinæ Virginis & Martyris* habentur in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice sæculi XIV.... ITEM *Magistrum Petrum* (absque cognomento) auctorem Hispanici operis: *Del consejo, y consejeros de los Principes para su buen gobierno*, in Escurialensi sæculi, ut videtur XIV. *Lit. Z Plut. III. sub n.* 4. (T. II. p. 331.) exstantis, atque in Regio Matritensi alio eiusdem sæculi LVI. foliis constante, in quorum sexto hæc leguntur: *E Yo Maestre Pedro poniendo los ojos del corazon en esta palabra del Sabio: è demas pensando que los omes en este mundo por sabios & por entendidos & por poderosos que sean, non pueden venir en el su acorro & syn consejo unos de otros* &c. Et in eiusdem folii sexti averia: *Pues Yo queriendo fablar del consejo & de los consejeros* &c. Diversus autem omnino hic *Magister Petrus* est à cognomine Toletano Alcorani ex Arabico in Latinum sermonem interprete, cuius Noster meminit suprà *Lib. VII. cap. V. n.* 94.... ITEM *Vascum Ramirezium de Guzman* Archidiaconum Toletanum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice inscripto: *Vade mecum*, sæculi ut videtur XIV. folio 98. habetur eximia ad Ioannem I. Castellæ Regem *Epistola nuncupatoria Hispanicæ versionis dialogi Lucianæi* in quo Alexander Annibal & Scipio de bellicæ gloriæ laudisque primatu coram Minoe disputant.... ITEM *Ioannem Figuerolam* Equitem Valentinum patriæque Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicum, qui ad an. MCCCXCVII. Latinè scripsit: *Adversus Iudæos & Thalmudem.* Exstant tria insignis huius operis membranacea satisque spissa volumina formâ folii in Bibliotheca eiusdem Ecclesiæ, sæpius à me contrectata, in quibus Auctor & eximium Theologum, & Hebraicè non vulgariter doctum, inque Hebræorum scriptis versatissimum sese prodit. Videndus Ximenus noster *Biblioth. Valent. Tom. I. pag.* 14... ATQUE his quos modo retulimus adiungi debent *Henrici Secundi* Castellæ Regis Constitutiones in Comitiis Burgensibus, Taurensibus, Complutensibus, ac Toletanis; necnon *Ioannis Primi*, in Burgensibus, Soriensibus, Vallisoletanis, Segoviensibus, Briviescanis; & *Henrici Tertii* in Matritensibus anno MCCCXCI. ac duobus sequentibus editæ, quarum omnium exempla exstant in Escurialensi codice *Lit. Z. Plut. I. sub n.* 6; atque in alio *Lit. l. Plut. II. sub n.* 9.. *Ferdinandi Episcopi Carthaginensis* constitutiones aliæ in Synodis Diœcesanis XV. Aprilis MCCCLXXXIV... XIV. Aprilis MCCCLXXXV... X. Aprilis MCCCLXXXVIII.. XXVIII. Apr. MCCCXCII.. ac demum XXIII. Aprilis MCCCXCV. promulgatæ.

SED NONDUM me hinc abire sinit scrupulus de egregio huius sæculi exeuntis Scriptore Anonymo Hispano è Prædicatorum Ordine, incertæ Sedis Episcopo, quem ferunt, Plutarchi *Chronica*, id est *Illustrium virorum παράλληλα*, è nativo pridem in vulgarem Græcorum sermonem conversa, in Hispanam dein Aragonensium dialectum transtulisse. Atque huius rei auctor est Cl. Ioannes Andresius sæpius à nobis laudatus, qui in priore Epistolarum ad Carolum fratrem volumine, anno MDCCLXXXVI. Matriti edito, *Epist. IV. pag.* 86. de nonnullis Italicis quos Florentiæ viderat codicibus loquens, hæc habet: *Dicen pues estos codices (de los que solo en esta Bibliotheca del Subdecano Riccardi hai tres diferentes): que la Cronica de Plutarco (assi llaman al libro de los Varones Ilustres) fue traducida de Gramatica Griega (esto es de Griego antiguo; ó como dicen, Literal) en Griego vulgar, por un Filosofo llamado Domitritalódiqui, y del Griego en Aragonês por un frayle predicador Obispo de Tudernopoli (aqui varián los codices, diciendo uno Tudernopoli, otro Ludernopoli, otro Ludervopoli y otro Andrinopoli) muy suficiente Griego, grande Historiador y experto en varias lenguas: por mandado* (pergit) *del M. R. en Cristo Padre y Señor Messer fray Juan de Eredia por la gracia de Dios Maestre y Señor del Hospital de San Juan de Jerusalen* &c. Quæ postrema verba memoriam animo meo refricant operis inscripti: *Secretum secretorum Aristotelis* à Philippo Clerico Patricii filio ex Arabico in Latinum conversi, in Bibliotheca Escurialensi *Lit. f. Plut. III. n.* 1. (T. I. p. 493.) exstantis, cuius nos suprà, *Lib. VII. sub finem capitis I. pag. huius Tom.* 6. *in not.* meminimus; nam & Hispano-Aragonensis eius operis è Latino sermone translatio, eiusdem Bibliothecæ, *Lit. Z. Plut. I. sub n.* 2. itidem *Ioannis Fernandez de Heredia Magistri Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani iussu & auspiciis* facta dicitur; necnon Hispano-Aragonensis alia è Latino *septem Pauli Orosii librorum*, Valentiæ in Bibliotheca insignis Collegii Sanctiss. Corporis Christi, in membranaceo magnæ molis codice, in cuius fronte Magistri Ioannis Hierosolymitani effigies, *bifurcata*, qualem eum Petrus Amelius (1) & Vertotus (2) depinxêre, *barbâ*, & gentilitium Herediarum stemma conspicitur. Varietas autem Italicorum codicum in designanda Episcopali Anonymi de quo agimus interpretis Sede, monstrosaque & vix Geographis audita urbium *Tudernopolis*, *Ludernopolis*, & *Ludervopolis* nomina, ansam nobis coniiciendi præbent, num pro *Tudernopolis*, quemadmodum in altero illorum legitur, *Tripolis* restituendum sit. Ac si non vana est coniectio, facilè nos manuducet ad *Guidonem* (Nerei) *natione de Valentia civitatis Tripolis* (Africæ an Syriæ?) *gloriosum Pontificem* (3); cui Philippus ille quem prædiximus Clericus Latinam ex Arabico libri *Secreti secretorum Aristotelis* versionem (ex qua Hispano-Aragonensis iussu Magistri Ioannis Hierosolymitani facta descendit) in prælaudatis codicibus Escurialensibus nuncupasse dicitur; hoc tamen admisso is Philippus, quem nos olim ad sacri belli tempora ex coniectura referebamus, unà cum Guidone Episcopo ad sæculi demum XIV. exitum retrahendus erit. Et quidni etiam, cum & libri *Secretorum Aristotelis*, & Pau-

(1) *In Itinerar. Gregorii XI. Avenion. Romam à Papirio Massono & Abrabamo Bzovio edito, T. XIV. ad annum MCCCLXXVI. ap. Iac. Bosium lib. III. Histor. Meliten.*

(2) *Hist. des Chev. Hospital. lib. V. T. II. p.* 79.

(3) In Escurialensi codice *Lit. l. Plut. I. sub n.* 27. vocatur *Guido Nerei de Valentia.* T. III. pag. 248.

do IV. & Constantia Dionysii Portugalliæ Regis filia anno huius sæculi undecimo, proximè sequenti anniculus genitori successit. Cumque iustæ esset ætatis factus, rebus strenuè domi & contra hostes gestis, Alphonsini nominis celebritatem propagavit; neminique eorum, quibus fatalis hæc virtutis & gloriæ appellatio contigit, inferior fuit.

272. In ea quam diximus pugna, iunctis exercitui suo Portugalliæ, quas ipse Rex Alphonsus IV. ducebat, copiis, immensam Albohaceni Marochii & Aben Iosephi Granatæ Regum aciem Tarifam obsidione cingentem (quam ad septingentorum & ampliùs millium ascendisse, vulgaris fama est): quatuordecim tantùm equitum, ac viginti quinque millibus peditum III. Cal. Novembris anni MCCCXL. perfregit fugavitque, ducentis, ut aiunt, millibus cæsis, & innumeris captis: de quo consuli æquum est historias [o]; quibus adiungo libens summi viri, & ad posteritatem omnem commendati, D. Ægidii Carrilli Albornozii, qui prœlio interfuit, Antistitis iam eo tempore Toletani, postea S. R. E. Cardinalis, & Pontificii patrimonii recuperatoris inclyti, quandam epistolam, Ambaldo Tusculanensi Episcopo (potiùs Annibaldo, cognomine *de Ceccano* [p]) S. R. E. Cardinali directam: quæ à Philippo Labbeo in *Chronico Rothomagensi* volum. I. *Bibliothecæ novæ* MSS. librorum [q], non ita dudum edita fuit.

273. Neque miraculo vacat tantam hostium stragem viginti quinque dumtaxat Christianorum militum cæde constitisse. A quo quidem numero (ne id prætermittamus valdè notâ dignum) quamvis Hieronymus Surita dissentire videatur, observante Raynaldo, & Ciacco-

[o] Garibay lib. 14. *Compendii Histor. Hisp.* cap. 15. Mariana lib. 16. cap. 7. Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 53. Raynaldus *Annal. Eccles.* tom. 16. anno MCCCXL. num. 16.

[p] Ut constat ex *Hist. Pontif. & Cardinal.* in Ioannis XXII. creat. 4.

[q] Pag. 388. ad annum MCCCXL.

Pauli Orosii historiarum versiones Hispano-Aragonenses sint, iussuque Magistri Ioannis Hierosolymitani factæ dicantur, utramque ad eundem *Tudernopolitanum* seu *Tripolitanum* antistitem, Ioanni ut videtur Magistro valde familiarem, referamus? Lubrica hæc sunt fateor; atque optandum sanè, quod vel exigua nobis ad manum esset Aragonensis *Plutarchi Chronicorum* versionis portio, cum libri *Secreti secretorum Aristotelis*, cumque *Pauli Orosii Historiarum* versionibus Aragonensibus conferenda. Utraque hæc certe seu phrasin & verba, sive orationis structuram consideres, illicò germana eiusdem parentis proles esse dignoscitur, ceu subiecta docent specimina.

Aragonensis libri *Secreti Secretorum* versio, è codice Escurialensi. *Lit. Z. Plut. I. sub num.* 2.

Libro de Secreto secretorum *el qual compuso el grant filosofo Aristotiles. A su Senyor muit scogido & muit noble en honra de la religion christiana* GUIDO *varon noble de la Ciudad de Valencia alabado Princeb. Phelipa muit chico de los suos letrados* &c. Et in prologo: *El qual* (Magister scilicet Ioannes Hierosolymitanus) *considerando que las cosas contenidas en esti present volumen podrian con el favor de Dios redundiar en muit gran provecho & sobirana victoria de la Christianidat & ensalcamiento de la nuestra Fee Catolica mandò screvir aquesti present libro* &c.

Aragonensis libri *Pauli Orosii Historiarum* versio, è codice Bibliothecæ Collegii Sanctiss. Corporis Christi Valent.

Esta es la taula è sumaria annotaciô de los libros rubricas è capitoles del libro que Paulo Orosio de la nacion de Spanya famoso poeta & ystorial copilô à instancia è mandamiento del bienaventurado sant Agosti :::: *Et por ende el muyt reverendo en Xpō. padre & senyor Don frai Iohan Fernandez de Eredia por la gracia de Dios Maestro de la Orden de sant Iohan de Ihrlm. veyendo & considerando que aquesti florient memorial & sumario document de los judicios de Dios à muchas personas de diferentes professiones & condiciones è maiorment à aquellas que non eran instructas en sciencia era ignoto & non rês menos quasi non sabido nin oido: por tanto el dicho Senyor* &c. :::: *El primer titulo reconta de que tracta aquesti libro: & fizo esti libro repartido en siete libros* &c.

Nec dissimulandum in prælaudato codice Escurialensi *Z. I. sub n.* 2. haberi ANONYMI scriptum alterum patriâ itidem Aragonensium dialecto, atque hoc titulo: *Rams de flores*, cuius auctor in prologo: *Al qual libro* (inquit) *hè posado nombre* Rams de flores: *por asin como lo ram es bello por las flores: asina questi libro es bello por la flor de los dichos que hi son. queriendo resemblar à la abella la qual de diversas flores plega & compila la miel & la departêx en bresca* &c. Continet autem flores sententiarum è sacris Bibliis, Patribus & Philosophis.

Neque demum prætereundam hoc loco existimo non vulgarem Magistri Joannis Ferdinandi de Heredia commendationem, à propagato scilicet per Italiam & ubivis literarum & maximè patriæ Aragonensis dialecti cultu; quam laudem ignorâsse, aut viro fortissimo nec pace minus quam bello inclyto invidisse videntur rerum Melitensium Historici; immo etiam Hispanis Scriptoribus iure accenseri debuit; cuius hodieque exstant atque observantur: *Leges & Statuta Sacri Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani in Comitiis eiusdem generalibus edita*, ut apud Bosium legimus (1); ac de iis Vertotus (2): *Nous avons* (inquit) *de lui d'excellentes loix, ou pour mieux dire de sages ordonnances, qui se conservent* (*f. s' observent*) *encore, dans le Liure de Statuts; & qui font voir son zele, & combien il étoit habil dans le gouvernement.* Vid. de eo Mehus *in Ambros. Camald.* & Col. Salutatus ap. Cl. Andresium *l. c. pag.* 87.

(1) *Istor. di Malta Lib. IV. ad annum MCCCXCVI.*

(2) *Hist. des Chev. de Malt. T. II. lib. V. f.* 111.

[r] De *Vitis Pontif.* in *Clement. VI.* & *Ægidio Albornozio Card.*

conio [r], viginti quinque millia Christianorum desiderata referens : operarum tribuendum hoc errori est, ut pro *viginti quinque*, *viginti quinque millia* nunc legamus. Qui error ex iis quæ statim adiungit manifestè coarguitur, prœlium hoc alteri *de Vbeda* cognominato, quod Alphonsus VIII. anno. MCCXII. profligavit [s], in quo non maior quàm viginti quinque Christianorum numerus desideratus fuit, aliis quindecim supra centum affirmantibus, omnino exæquans. Idque ipsum censuisse eum, ex *Indicibus rerum Aragonensium*, in quibus incruentam vocat hanc victoriam, planè confirmatur. Tantum valet ad deterendam quantumvis maximam gloriam, vel levissimus typorum lapsus. Sed iam receptui canere opus, gloriosissimi triumphi recordatione extra rem vagantibus.

[s] Mariana lib. 11. cap. 24.

274. Obiit diem suum Alphonsus pestilenti morbo, dum Calpen freti urbem (*Gibraltar* hodie) obsideret, XXVI. die Martii anno MCCCL. ætatis suæ tricesimo octavo. Cui quidem attribui communi solet famâ *Historia* quædam *generalis Hispaniæ*, alia prorsus ab ea quæ Alphonsi X. Sapientis proavi huius nostri nomen præsefert, quantumvis utramque pro una habuerit Sandovalius Episcopus Pampilonensis [t]. Certè hanc diversam à *Generali* vulgari *historia* (*Alphonsi*) Sapientis agnovit, & per eam profecit, Florianus Docampus: qui unam & alteram in prologo *Hispaniæ* sui *Chronici* omnium aliarum copiosissimas diffusissimasque rerum nostrarum historias esse ait; qui & aliis in locis [u] eius testimonio utitur. De hac senserit fortasse meliùs quàm de alia D. Ioannis Emmanuelis historia, cuius statim mentio fiet, Ambrosius Morales lib. 13. *Chronici Hispaniæ* cap. 4. habere se in membranis exaratum antiquissimum Hispaniæ Chronicon anno MCCCXLIV. quod ibidem legitur, scriptum, referens. Agnovit etiam hoc Alphonsi opus nonnusquam esse Garibaius lib. 14. cap. 1.

[t] *En las Notas à los Obispos* pag. 220.

[u] Lib. 3. cap. 42. & lib. 4. cap. 5.

275. Neque negamus verosimilius esse huius Regis iussu & auspiciis potiùs, quàm ab illo hunc exantlatum compilandæ historiæ laborem fuisse : quod itidem de Alphonso seniore, dictaque eius historia, loco suo monuimus. Sed cùm nonnisi eorum duorum nomine utramque consignatam habeamus : regio titulo inscribere fas & æquum fuit. Diversum autem quid à laudato opere, si Deo placet, Gundisalvus Argote de Molina significare videtur, dum in *Baticæ Nobilitatis* [x] commentario libris manuscriptis, quorum ope hunc confecisset laudatis, accenset *Chronica en coplas redondillas, por el Rey Don Alonso el ultimo :* hoc est, Chronicon versibus Hispanæ linguæ vernaculis ab Alphonso Rege ultimo compositum. In quo tam disertè notando opere, ut metricum non verò prosaicum fuerit, virum diligentissimum ac veritatis amatorem vix falli potuisse credimus. Atque hoc quidem historico-musicum opus quin Alphonso ipsi Regi haud ineptè tribuamus, nullam invenimus rationem. Planè neque hanc, nec alteram pede liberam historiam hucusque formis impressam vidimus.

[x] *Nobleza de Andalucia*, in principio.

276. Eiusdem quoque Regis Alphonsi munitus appellatione fuit, sive ab eo, sive ab alio confectus, liber *De la monteria*, sive *De venatione* : quem illustratum à se idem Gundisalvus Argote Hispali MDLXXXII. in folio, Andreæ Pescioni typis subiecit; Gallique iam, Labbeo teste in *Bibliotheca nova manuscripta* [y], sermone suo verterunt (1).

[y] Pag. 301.

277. Hoc etiam iubente Alphonso liber alius confectus est & publicâ notâ insignitus, qui *Del becerro*, hoc est, *vitulinus*, vulgò audit. Cuius auctores fuere GUNDISALVUS MARTINI A PEÑAFIEL, & LAURENTIUS MARTINEZ, eiusdem oppidi, anno ut dicitur MCCCXL. ab iis cœpti; & MCCCLII. regnante iam Petro, absoluti. Quo scilicet describi placuit veluti in albo publico nobilium totius Castellæ hominum nomina, atque item oppidorum, in quibus vel natales vel patrimonia fortiti essent. Liber hic ex sanctione Elisabethæ Reginæ, quæ hodie lex est 5. tit. 15. libri 2. *Recopilationis* apud Cancellarium, uti vocat, Pinciani oppidi esse debuit. Hodie tamen in Septimancensi servatur archivo regio.

Al-

(1) Exstat elegantissime scriptus in Bibliotheca Escurialensi *Lit. Y. Plut. II. n.* 16. (T. II. p. 365.) Item *n.* 19. *eiusdem Literæ & Plutei*, in quo habetur Pars II. *De los montes de Castilla, Leon, Galicia, Asturias, y Andaluzia, en que se encuentra caza de puercos, venados, ossos, y otras animalias : de sus bocinas & armadas.* ITEM *Eiusdem* : *Institutio equestris Ordinis* de la Vanda; eiusque Constitutiones & ritus, cum priorum eiusdem militum catalogo. In Escurialensi *Lit. Y. Plut. II. sub. n.* 13. ITEM : *Comitia Vallisoleti* celebrata MCCCXXV. *Matritensia* MCCCXXXIX. Segoviensia MCCCXLVII. Compluten. MCCCXLVIII. ITEM Binæ Leges *De adulteriis* ac *De furtis* ad Toletanos qui eas sibi petierant directæ anno MCCCXL. In Escurialensi *Lit. Z. Plut. III. sub n.* 18. peramultaque huius generis alia.

278. Alphonsi huius cognatus fuit IOANNES EMMANUEL, Emmanuelis Infantis filius, B. Ferdinandi Castellæ atque Legionis Regis nepos, Villenatum princeps, ac Dux de Peñafiel, cuius ex Beatrice Sabauda filiam Ioannam Henricus II. Castellæ ac Legionis Rex uxorem duxit: vir suo tempore in paucis clarus, regiæ stirpis, divitiarum ac dignitatis multarumque animi & corporis dotum prærogativâ, unâ dumtaxat maiestate Regum Ferdinandi IV. atque eius filii Alphonsi, quos adulta ætate adeptus fuit, minor. Ferdinando certè Archioeconomus (*Maioremdomûs* olim Gallia, & nunc nos appellamus) atque à consiliis erat, cùm in vicem fato functi Regis Alphonsus eius filius ante annum in lucem editus succedens, plurium regii sanguinis principum, atque in his Ioannis huius ambitiosos gerendi regias vices conatus (1); atque itidem sui compos factus, iam amicum eum & fidelem, iam aversum & hostem, iuxta momenta rerum varia, expertus fuit.

279. Sibi tandem constans Emmanuel noster à Regis latere nunquam discedere, virtutis bellicæ laudem in prœliis omnibus ante alios reportare, Mauris hostibus terrori esse. Quamquidem toto vitæ tempore amplissimè atque honestissimè partam belli sudore gloriam honestis æquè pacis artibus cumulavit: poeta, si quis alius eorum temporum, genio & ingenio præstans, philosophiæ morum, & civilis regiminis doctrinâ excellenter instructus. Multa composuit soluto, ligatoque numeris sermone, quorum omnium uno fruimur edito libro, cui titulus:

280. I. *El Conde Lucanor*, instar dialogi: opere consiliorum moralium, & frugi rerum pleno: quem retenta, uti decuit, antiqua auctoris phrasi, Gundisalvus Argote de Molina, inter præcipuos antiquitatum nostrarum vindices, Hispali anno MDLXXV. in lucem edidit: adiunctis & Vitâ Ioannis nostri, & nobilissimæ inter nos ab eodem derivatæ familiæ *de los Manueles* successione, atque item *discursu* quodam *De Castellana eius temporis poesi*. Hunc iterum edidit Matriti Ioannes Diaz de la Carrera anno MDCXLII. in 4.° Cetera adhuc latent à viro clarissimo relicta monumenta, nempe

281. II. *Sumario de la Chronica de España*, tribus libris: quorum primus DV. secundus CCCXXV. tertius tandem CCCXLI. capitibus constant. Absolvitur ultimum beati Ferdinandi Regis, auctoris avi, morte. Verè autem summarium; quia, ut ipse ait [a], compendium Alphonsinæ *Generalis* est *historiæ* amplioris. Matriti hanc in bibliotheca D. Christophori de Zambrana Calatravæ militiæ equitis manu exaratam olim vidimus, & nuper apud Marchionem Mondexarensem, licèt acephalam; laudatque Gundisalvus idem Argote, è libris unum, quibus MSS. ad utilissima & accuratissima componenda, quæ vel in lucem edidit vel aliquando meditabatur edere monumenta, uti se, monere nos voluit.

[a] In prologo.

282. Diximus in superiore Alphonsi Regis elogio, non Ioannis hanc, sed istius Alphonsi auspiciis formatam historiam videri Ambrosium Moralem ad manum habuisse: quam is, tamquam si Ioannis esset, lib. 13. cap. 4. & 28. historiæ suæ laudat. Cui quidem compendio Gundisalvus Argote sæpè iam dictus adiungit sequentia opera, quæ relicta ab auctore fuisse ait in cœnobio S. Pauli ordinis Prædicatorum, quod in oppido *Peñafiel* Castellæ veteris, in quo tumularetur, vivus sumtibus suis ædificari fecerat, nimirum

283. III. *Libro de los sabios*. Liber *sapientum*.

IV. *Libro del Cavallero*. Quod interpretor, librum *De milite qui equo meret*.

V. *Libro del Escudero*. Hoc est, *De pedite*.

VI. *Libro del Infante*. Idest, *De Regis filio*.

VII. *Libro de Cavalleros*. Fortè *De re equestri*.

VIII. *Libro de la caza*. Hoc est, *De venatione*.

284. IX. *Libro de los engaños* (2). Scilicet, *De fraudibus dolisve*. An verò *strategematibus*?

X. *Libro de los Cantares*. Carmina videlicet, quæ quidem editurum se post publicatum *Comitis Lucanoris* laudatum antea opus, idem Gundisalvus in se recepit [a].

[a] In discursu sobre la *poesia Castellana*.

XI. *Libro de los Exemplos*. *De exemplis*.

XII. *Libro de los Consejos*. *De consiliis*.

285. Iacet in prædicto cœnobio S. Pauli *de Peñafiel*, sub hoc epitaphio:

AQVI

(1) Videtur nonnihil deesse ut constet huius periodi sententia, quam alioqui pronum est divinare.

(2) Lege: *Libro de los enjeños*, Latine *De ingeniis*, qua voces nostrates, *machinas*, bellicas scilicet, *hydraulicas*, *tormentarias*, *dynamicas*, nimirum quibus moles maximæ facilè quoquò velis impelluntur aut elevantur, significant, ut nota sequenti.

AQVI IACE EL ILVSTRE SEÑOR D. IVAN MANVEL FIJO DEL MVI ILVSTRE SEÑOR INFANTE D. MANVEL Y DE LA MVI ESCLARECIDA SEÑORA DOÑA BEATRIZ DE SABOIA, DVQVE DE PEÑAFIEL, MARQVES DE VILLENA, ABVELO DEL MVI PODEROSO REY, Y SEÑOR DE CASTILLA, Y DE LEON, D. JVAN PRIMERO DESTE NOMBRE. FINO EN LA CIVDAD DE CORDOVA EN EL AÑO DEL NACIMIENTO DE NVESTRO SALVADOR DE MCCCLXII.

Sed nonnisi circa annum MCCCXLVII. quamvis inscriptus hic reclamet lapis diu post mortem positus Ioannis nostri, decessisse eum ex historiis constare, idem ait Gundisalvus Argote, ex quo quicquid hactenus de viro inclyti nominis dictum fuit, accepimus (1).

286. Post virum principem laicum, principem virum Ecclesiæ laudabimus, NICOLAUM ROSSEL videlicet, S. R. E. Cardinalem ab Innocentio VI. Papa anno huius sæculi LVI. Avenione, ubi tunc Pontificum aula erat, creatum. Balearium maiorem insulam hic patriam habuit: in quo conveniunt Vincentius Mut in *Historiæ regni Balearici* tom. 2. lib. 8. cap. 6. & lib. 11. cap. 4. Hieronymus Surita lib. 9. *Annalium* cap. 6. Balthassar Porreñus in *elogiis Pontificum & Cardinalium Hispanorum* MSS. Ciaconius autem, atque eum secuti Dominicani, Lopez Monopolit. Episc. *Histor. Ord. Præd.* par. 4. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annos MCCCL. MCCCLI. MCCCLVI. quorum institutum professus fuit, nonnisi Tarraconensem appellantes, de patria in Aragoniæ Regum ditione, quod nomen à Tarracone dictum urbe quidam pro comperto habent, intelligendi sunt.

287. Præfectus fuit Aragoniæ provinciæ, simulque Inquisitor Generalis ingentis famæ ac meriti gratiæque apud Petrum Regem IV. à quo postulatum ei purpureum fuit Cardinalitium schema: quod primus è subditis Aragoniæ Regum obtinuisse dicitur. Romæ dum esset anno MCCCLXII. ægrotavit, tabulasque testamenti condidit; navigioque inde in patriam Maioricam vectus, si fortè nativo aere à morbo liberaretur, decessit ibi XXIII. die Martii eiusdem anni, ante quadraginta & octo natus. Res eius gestas copiosiùs aliis enarrat Porreñus; nullus autem in scriptis laudandis: quorum Ciaconius aliique certiores nos fecerunt.

288. *Romanorum Pontificum gesta pergrandi volumine complexus est* (Ciaconius ait in Innocentio VI.): *cuius exemplar tineis fulvatum Romæ se vidisse affirmat in bibliotheca collegii Capranicensis, & in Vaticano, auctor nomenclatoris Cardinalium.* Exemplar aliud asservari in bibliotheca Aniciana, ut vocat, Benedictinorum, Constantinus Caietanus affirmat in *Commentario ad Galesii II. Papæ Vitam Pandulphi Pisani* pag. 19 (2). Scripsit etiam (Ciaconius infit)

289. *De quadruplici iurisdictione Romanæ Ecclesiæ in regnum Siciliæ, hoc est Neapolitanum.* Quem servari librum in bibliotheca Vaticana Ciaconius ait. Aliud ab his diversum opus, cum de superioribus taceat, Ioannes Eiseinsgreinius in *catalogo testium veritatis* nostro attribuit, nempe

290. *De unitate Ecclesiæ, & schismate vitando.* Sed Vincentius Mut *Balearis historiæ* auctor, loco iam laudato aliorum operum meminit, nempe

Hi-

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi eximius Joannis Emmanuelis *Exemplorum* Codex Hispanicus, auctori non modo synchronus, sed eo, ut videtur, superstite exaratus: in cuius prologo habetur operum ab eodem eatenus editorum catalogus, hoc titulo: *E los libros que El fizo & ha fecho fasta aqui son estos;* Et continuo: *La Coronica: & el libro de los Sabios: El libro de la cavalleria: El libro del Infante: El libro del cavallero: El libro del escudero: El libro de la caça: El libro* de los enjeños (sive de *machinis*, de quo in præcedente nota): *El libro de los cantares: E los libros de los frayles pedricadores que estan en el monesterio de Peñafiel.* Et fortassis is prologus ipsius Joannis Emmanuelis fuerit. Eiusdem *Historia del Conde Lucanor y de Petronio su compañero*, exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. L. Plut. II. sub n.* 6. (T. III. p. 253.)

(2) Meminit huius operis Montfauconius *Biblioth. Bibl. T. II. pag.* 1193. *col.* 2. his verbis: *Gesta aliqua Romanorum Pontificum collecta ex diversis Registris, & libris Cameræ Apostolicæ; & ex aliis etiam libris & Chronicis per Rev. Dominum Nicolaum Cardinalem Aragoniæ* (aliàs Nic. Rossell Dominicain, mort en 1362.) *: quæ quidem collecta in Chronicis non habentur.*

Historiæ ordinis sui *Prædicatorum*, quam ait Romæ eum anno MCCCLVII. absolvisse.

Indicis item *copiosi virorum insignium eiusdem ordinis, qui Parisiis doctores creati fuissent.*

Commentariorum quoque *in eiusdem ordinis institutum*. Necnon &

Commentariorum in Matthæi Evangelium (1).

291. Usque ad principium Petri Regis perduxit ANONYMUS ab initio rerum historiam, cui ob hanc causam locum hîc dedimus. Huius epigraphe : *Historia de España*, quæ exstat in Bibliotheca quæ fuit Comitis de Villaumbrosa, quò magna pars librorum Mss. apud plures latentium confluxit. Hæc ab orbis fundatione ducto principio, res Hispanas usque ad huius Regis initium persequitur. Scriptusque dicitur anno MCDIV. Chronicon hoc *La historia Gallega* tralatitiè appellari huiusmet bibliothecæ liber elenchus annotat, fol. 105. Huius sæpè meminit Prudentius Sandovalius in sua *Regum Castellæ historia*.

292. Horum temporum sunt ANONYMI, sive plures sive unus, confectores libri, qui apud nos audit *Del Becerro*, fortè à vitulina pelle, quâ coopertum primum & publicum exemplum fuit : quod asservari nunc in Regio totius Castellæ archivo, seu tabulario Septimancensis oppidi, comperta res est. Continet relationem quandam locorum eiusdem Castellæ regni : cuiusnam ditionis seu dominii quisque sit, & in eo quinam nobiles domum aut prædia possideant, & quæ iura seu vectigalia Regibus debeat solvatque. Exstracta ex eo quædam nos habemus in schedis nostris ex codice Excellentissimi Domini D. Gasparis à Mendoza Ibañez de Segovia, Marchionis nunc Mondexarensis. Aliud exemplum habuit D. Iosephus Pellizerius literis admodum antiquis exaratum, ex quo transcripsit suum, quod Matriti nunc habet D. Ioannes Lucas Cortesius, rerum criminalium dicasterii & curiæ iudex.

293. GUILIELMUS PRÆPOSITI, sive DESPABORDE, Catalanus, Arenii Comitatûs Ripacurtii iurisconsultus, Petri IV. Aragonum Regis tempore circa annum MCCCLVI. in vivis fuisse dicitur. A quo scripta inter libros manu exaratos amplissimi viri Antonii Augustini Tarraconensis præsulis fuere

I. *De privilegio militari tractatus.*

II. *De pace & treuga, ad consiliarios & probos homines Barcinonis.* In charta scilicet annorum plusquam centum, ut in *indice* eius *bibliothecæ* legimus (2). Item

III. *Alphabetum iuris patrii.*

294. BERNARDUS Oxomensis Episcopus, Alphonso adhuc in vivis agente Castellanorum Rege undecimo, pro instructione Petri principis filii eius primogeniti qui in regno eidem successit, ex Latino in vernaculum sermonem convertit Ægidii de Columna sive Romani, ordinis Eremitarum sancti Augustini decantatissimum opus *De regimine principum*, quem quidem hac Hispana inscriptione editum scimus : *Regimiento de los principes de Ægidio Romano, para enseñamiento del Infante don Pedro, hijo de don Alonso Rey de Castilla, de Leon*, &c. Hispali per Meinardum Ungut anno MCDXCIV. in folio (3).

295. Maximè verò illustratum sese fateri hoc sæculum debet, eo quòd excellentissimum belli & pacis tempore, nullique superiorum secundum, heroem produxerit: insigne Hispaniæ nostræ ornamentum, Pontificiæque dignitatis decus & splendorem in paucis futurum. ÆGIDIUS hic est CARRILLO DE ALBORNOZ, Toletanus Archiepiscopus & purpuratorum patrum apex, quem paucis laudare vix decet ; neque multis opus est, post non unum aut alterum de vita & rebus eius gestis commentarium in vulgus editum, atque hisce plenam omnium huius temporis historiarum memoriam. Ioannis præsertim Genesii Sepulvedæ Cordubensis elegantem adire licebit hu-

(1) Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 650. *Processus quosdam iudiciales* ei præterea tribuunt in Fidei negotiis adversus Fratrem Franciscum Baiuli Barcinonensem Ordinis Minorum ; & adversus Jacobum Jûst Valentinum, & Berengarium quendam de Montefalcone ; minoraque alia. Io. Alb. Fabricius, seu potius Dominicus Mansius *T. V. med. & inf. pag.* 125. addit huius Nicolai : *Excerpta è Chronicis aliisque libris & chartis Archivi Apostolici LXIII.* capitibus divisa.

(2) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. h. Plut. II. n.* 4. (T. II. p. 79.) Dictum de hoc Guillelmo inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores.

(3) *Bernardum* hoc sæculo nullum inter Oxomenses Præsules reperi ; et fuerit fortasse *Barnabas* (errore ab abusu propria virorum nomina solitariis initialibus literis designandi ducto) qui eam Ecclesiam ab anno MCCCXXX. ad MCCCLI. rexit ; verùm neque is Ægidii Romani opus è Latio in Hispanum sermonem transtulit, sed eius tantum versionis suasor fuit Ioanni Garsiæ de Castrogeriz Ordinis Minorum, ut nos infra *in eo*. Ad manum est mihi cum hæc scribo laudata à nostro Hispanica Hispalensis MCCCCXCIV. huius operis versio, in cuius fronte legitur è minio: *E fizolo trasladar de Latin en romance Don Bernardo Obispo de Osma : por honrra & enseñamiento del muy noble infante Don Pedro* &c. In Codice tamen Regio Matritensi satis antiquo mox à nobis laudando diserte legitur : *Hecho à peticion è ruego del Obispo de Osma Don Bernabe.*

huius argumenti librum, si quis virum maximum vivis coloribus descriptum videre cupiat.

296. Brevi ut compendio morem exsequar, natus fuit in Concha urbe Castellæ novæ, ex parentibus nobilissimis Garsia Alvari Albornozio ac Teresia de Luna, Tolosæ literas doctus, & ab Alphonso XI. Rege ad Toletanæ amplissimæ dignitatis vocatus infulas; cum eiusdem Alphonsi obitu, in Petri eius filii & successoris cognomento *Crudelis* tempora incidisset: sibi cavens, ne fortè sævitiæ Regis, clarissimo cuique regnorum suorum viro usque ad excidium infensi, subiacere posset: quæsitâ occasione ad Clementen VI. Pontificem Maximum Avenione degentem se contulit, à quo galero Cardinalitio fuit ornatus.

297. Huius autem successor Innocentius VI. Ægidium Sabinensem promotum Episcopum, *fortem opere & sermone* virum (ut verbis eiusdem Pontificis laudem), tamquam Pacis angelum in Italiam summa potestate instructum delegavit: cuius munus & cura esset integrum ferè Romanæ Sedis patrimonium ab tyrannis dissipatum atque armis oppressum, libertati ac statui pristino vindicare. Quod mira animi & corporis industriâ atque vi intra non multum temporis spatium perfecit: Urbano V. qui Innocentium excepit, ampla viâ munita, ut (quod magno omnium plausu & Pontificiæ dignitatis honore & compendio, huius sæculi anno quinto supra sexagesimum exsecutus fuit) ab Avenione & Provincia Galliæ, in Italiæ & Romanæ urbis propriam Sedem sese & Pontificiam aulam & curiam opportunè ac tutò transferre posset.

298. Quatuordecim Ægidius annis summæ rerum in Italia præfuit, tam armis adversus tyrannos, quàm consilio erga cives administrato optimè imperio. Inter cuius plenæ frugis & prudentiæ alia opera, formatæ ab eo Constitutiones, quas *Ægidianas* inde vocant, pro Piceni & aliorum tractuum Pontificiæ ditionis recta administratione, optimo iure laudantur. Libri titulum in MS. codice Altempsianæ bibliothecæ hunc legimus: *Constitutiones editæ per reverendissimum in Christo patrem & dominum D. Ægidium miseratione divina Sabinensem Episcopum, Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum, ac in terris in Italia consistentibus citra regnum Siciliæ vicarium in temporalibus generalem, in generali parlamento dictarum terrarum celebrato in civitate Fani, & per ipsum parlamentum receptæ, currentibus annis nativitatis Domini millesimo CCCLXII. indictione* x. *die ultimo Aprilis, secunda & tertia Maii, Pontificatûs Domini Innocentii Papæ VI. anno quinto.* Incipiunt: *Volentes, sicut nobis commisit*, &c. Ægidianæ hæ constitutiones cum additionibus Carpensibus & glossis Gasparis Cavallini Venetiis editæ sunt MDLXVIII. & MDLXXI.

299. Præterea scripsit Institutiones quasdam, quarum pervetustum exemplar in membranis inter antiqua civium suorum monumenta se legisse fatetur Iulius Roscius Hortinus in *Elogiis militaribus*, de quo Ciaconius admonet [b].

[b] In vita Clemen. VI. & Ægidii nostri elogio.

300. Alias quoque edidisse eum constitutiones, cùm vicarius esset regni Siciliæ citra Pharum, Neapolitani scilicet, Ioannæ Reginæ tempore quæ in Cardinalis Sirleti bibliotheca olim viserentur, *Nomenclator Cardinalium* nos docet.

301. In *Nova* autem *bibliotheca manuscripta* Philippus Labbeus edidit epistolam quandam Anibaldo Episcopo Tusculanensi directam, quam scribit ei Archiepiscopus Toletanus (qui noster Ægidius est) de victoria Regum Castellæ & Portugalliæ adversus Saracenos iuxta fretum reportata, quam nos à fluvio *Salato* vocamus, cui præsul hic interfuit. Reperitur ea Chronico cuidam Rothomagensi inserta, *Bibliothecæ* istius I. volumine pag. 388. (1)

302. Æquè tamen meritus fuit ab Hispana sua gente, nec minus à Bononiensi, quam efflictim amavit & ornavit, urbe, collegio quodam alendis uni super triginta Hispanis scholaribus in hac ædificari iusso: ad quod duobus ferè sæculis, non minùs quàm ad Parisiensem scholam, nostra Iuventus, rudi hactenus bonorum studiorum Martiales inter fremitus Hispaniâ, confluere sueta, alumnos sortita est huius collegii doctrinâ dignitateque eminentissimos; quamvis hodie iam ab antiquo illo splendore defecerit, fundatis intra Hispaniam

(1) Edidit præterea Ægidius *Constitutiones* in Synodo Diœcesana Toleti habita pridie Calendas Ianuarii MCCCXXXIX. Item *Alias* in Concilio Provinciali Toletano XIV. Calendas Iunii eodem anno, cum comprovincialibus Segoviensi, Seguntino & Giennensi, atque aliarum Ecclesiarum procuratoribus. Item *Constitutionem contra Clericos concubinarios*, Latinè, Toleti XVI. Cal. Maii MCCCXLII. Item *Catechismum* Hispanicè: *Interrogationes & Scrutinia de peccatis publicis* pro Visitatoribus Ecclesiarum; ac demum *Constitutiones* in Concilio, ut videtur, Provinciali apud Complutum habito XXII. Aprilis MCCCXLV. *De luctuosa; ac de cathedratico subsidio Episcopis persolvendo.* Habentur omnia in Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit. C. Plut. IV. sub n.* 2. (T. I. p. 306.) Io. Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 19. *Commentaria ei* præterea tribuit *in Ius Canonicum.*

niam tot amplissimis studiorum gymnasiis, tamque maioribus, ut vocant, quam minoribus studiosorum domibus, quò omnes qui literis edoceri cupiunt ex omnibus eius angulis innumeri, neque unus aut alter exterorum, tamquam ad mercatum bonarum omnium disciplinarum, convenire solent.

303. Viterbii vir magnus obiit die XXIV. Augusti MCCCLXVII. Quem, verbis licèt non ita elegantibus, æqualis tamen ei Scriptoris, laudatum dimittemus. Is est Anonymus, qui *Vitam Urbani V. Papæ* descripsit, & à doctissimo Francisco Boscheto Monspeliensi Episcopo lucem vidit, in *Pontificum è Gallia oriundorum historia.* Hic de Ægidio dum meminit: *Fuit insuper homo* (ait) *admodum virtuosus, literarum scientiâ præditus, in agibilibus multùm circumspectus, corde magnanimus, corpore laboriosus, ac in factis armorum non omissa Pontificali decentia valdè edoctus & expertus: sic ut in omnibus sic & taliter se gereret, quòd in tota Italia vivens amabatur, aut saltem timebatur.* Hæc ille, & nos ad alia; ne noctuas, ut proverbium est, Athenas.

304. Huius temporis, anni scilicet MCCCLXX. notam præsefert Latinus auctor *Historiæ Pinnatensis in Aragonia*: quæ MS. custoditur in monasterio Benedictinorum Claustralium S. Ioannis *de la Peña* vulgo dicto, in mediis Pyrenæis montibus, unde post Maurorum inundationem Christiana religio & regnum Gothorum ferè extinctum, ad hanc plagam ex parte revixit & enatavit. *Historia* exstat vulgaris è Latina ista veniens, Ioannis Briz Martinez eiusdem monasterii abbatis. Sed ANONYMI Latinam veterem illius quod diximus temporis, non prorsus exacta diligentiâ scriptam fuisse, sed ordinem rerum turbâsse conqueritur Petrus Abarca in *Regibus suis Aragoniæ* fol. 33. prioris partis. Qui tamen alibi (fol. 71.) Iosepho Moreto, *Investigationum regni Navarræ* auctori doctissimo, gratias habet pro eius publicatione lib. 2. earumdem *Investigationum* cap. 5. Quam & ipse iterum typis commisit; & hìc laudamus, quantumvis brevissimam, ob insignem eius excellentiam, ac totius Aragonensis historiæ regnique veluti Palladium semper habitam. Videndus Iosephus item Moretus in *Congressionibus apologeticis pro veritate investigationum*, congressione 5. qui, & Surita lib. 1. *Annal.* cap. 11. turbatum in ea rerum ordinem accusat. Eundem Moretum vide congressione 8. num. 14.

305. Ante annum à magni Albornozii Toletani præsulis obitu Alphonsus Hispalensis antistes, eius olim amicissimus, & in Italico sacro adversus tyrannos Ecclesiæ Romanæ urbium ac ditionis gesto bello, strenuus valdè copiarum ductor, diem suum obierat. In hoc viro nescias qua arte eximiam literarum theologicarum peritiam & professionem religiosumque vitæ institutum apud Augustinianos susceptum, cum militari vita, & cunctis quæ in acie & oppugnationibus ad præfectum belli spectant diu atque acriter exercitis, componas. Nam ex confessione tam domesticorum, quàm illorum qui res pontificias literis tradidere: idem est ALPHONSUS DE VARGAS Toletanus, Ioannis Alphonsi filius, qui Parisiis in academia sacræ scientiæ operam dedit, renuntiatus ibidem eiusdem doctor & professor, cum Toleti in patria iam olim Augustinianorum eremitarum sacramentum dixisset: idem, inquam, est cum Alphonso Toletano Pacensi Episcopo, qui Ægidium memoratum Albornozium in expeditione illa Italica inter alios fuit secutus: auctus (ut verbis utar Genesii in libro *De rebus Albornozii* primo) hac dignitate à Pontifice (Innocentio VI.) Ægidii precibus exorato, quòd esset ei veteri fidaque familiaritate coniunctus. At nec solus is dicitur sacer homo sese comitem Cardinali dedisse; cùm & Lupus Cæsaraugustanus Episcopus idem apud eundem Historicum fecisse referatur.

306. Gestum est hoc bellum scilicet ab anno MCCCLIII. Innocentii Papæ primo, usque ad MCCCLIX. quo anno Forum Livium Romanulæ seu Æmiliæ provinciæ urbs, una cum Francisco Ordelaffo tyranno in ditionem Romani Pontificis reversa est, ut ex Matthæo Villano constat: quibus ultimis belli partibus, Genesio eodem teste, Alphonsus interfuit præfuitque Toletanus. Quo tempore non dubitamus, quin, conferente se Avenionem & in curiam Ægidio, sit etiam facultas eidem Alphonso concessa in propria redeundi. Sed ab anno isto usque ad fatalem eius annum MCCCLXV. septem dumtaxat intercessêre: quo quidem intervallo temporis minimè potuit à Pacensi ad Oxomensem Ecclesiam, indeque ad Hispalensem transferri, septemque annis Oxomensem, quinque autem Hispalensem Ecclesias regere. Oportet igitur iam Oxomensem factum ad nos rediisse, & anno MCCCLXI. Archiepiscopali urbis Hispalis dignitate auctum (quod ex monumentis huius Ecclesiæ compertum est) usque ad sexagesimum sextum vixisse: quod ex sepulcrali ad capellam S. Iacobi Maioris Apostoli eiusdem almæ ædis lapide notum habemus: cuius inscriptio hæc est simplex & minimè ambitiosa:

Aquí

Aquí jace D. Fr. Alonso por la gracia de Dios Arzobispo desta santa Iglesia de la muy noble ciudad de Sevilla, y maestro en santa Theología. Espirò à XXVII. *de Diciembre Era de MCDIV. años*

307. Scripsit Alphonsus in Aristotelis libros *De anima*, sive *Quæstiones de anima*, Venetiis editas MDLXV. aliàs MDLXVIII. apud Iordanum Ziletum, in folio; itemque *In librum primum Magistri Sententiarum*, ibidem anno MCDXC. in folio apud Paganinum de Paganinis. In reliquos libros *Commentaria*, si vera est fama, Romæ apud Augustinianos S. Mariæ de Populo exstant (1).

308. De nostro agunt, præter laudatum Ioannem Genesium Sepulvedam, & Porreñum in *Rebus gestis Ægidii Albornozii*, Tarafamque in *Alphonso Rege XI.* Thomas Herrera in *Historia Domûs eremitarum Salmantinæ*, & in *Alphabeto*: Elsius in *Encomiastico*, aliis laudatis: Ægidius Gundisalvi de Avila in *Theatro Hispalensis Ecclesiæ*: D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annalibus Hispalensibus*: Andreas Schotus in *Bibliotheca*, qui in anno mortis & in sepulcri loco binum admisit errorem.

309. Ante annum scripserat, hoc est, sæculi huius septimo supra sexagesimum, IOANNES DE CARDALHACO Archiepiscopus Bracarensis *Librum regalem*, quo iura Henrici postea Castellæ Regis, post decessorem Petrum fratrem ab eo post biennium occisum, ad hoc ipsum Castellæ regnum tueri conatus fuit: iustum opus, quod MS. servat inter alia eodem codice compacta D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus noster & civis dilectissimus, capitalium rerum curiæ Matritensis nunc primus iudex. Libri titulus hic: *Incipit Liber Regalis, divina favente gratia editus per me Ioannem de Cardalhaco Legum exiguum professorem, & sanctæ Bracarensis Sedis vocatum Archiepiscopum & Hispaniarum primatem, anno Domini millesimo tercentesimo sexagesimo septimo, in civitate Zamorensi Castellæ.* Incipit liber: *Cùm iura abhorreant rerum dominia sub incerto domino divagari*, &c. Præcedit dedicatio: *Sanctissimo in Christo patri & domino clementissimo domino Urbano*, &c. *Universalis Ecclesiæ summo Pontifici* &c. & Præfatio, quâ divinum auxilium invocat: in cuius fine innuit titulum libri *Regalem* esse, quo tuentur, quæ suprà diximus, Henrici Regis iura. Urbanus Pontifex V. est huius nominis, qui anno MCCCLXII. rerum sacrarum apicem adeptus est, Gallus, qui fortè Gallum hunc Ioannem de Archiepiscopatu Bracarensi providit (2).

310. Idem cum Nicolao Rossellio de quo suprà egimus, atque eodem tempore, atque in eadem provincia, Institutum Dominicanorum secutus fuit IACOBUS (JAIME vulgò) DOMINICUS, in cœnobio Cauco-liberitano (*Colibre* nunc audit) Cataloniæ provinciæ Ruscinonensisque Comitatûs. Provinciæ tamen Gallicæ hic fuit præfectus; deindeque & suæ Aragonensis, Urbani V. Papæ iussu & auctoritate creatus anno sæculi sexagesimo. Hoc equidem maximæ gloriæ fuit illius huic præfecturæ, quòd eo tempore Dominicanorum dixit sacramentum in Valentiæ urbis Domo Vincentius Ferrerius, sanctitate vitæ & miraculis sequenti maximè sæculo clarissimus. Volumen is grande scripsisse dicitur *De rebus Ordinis sui rectè administrandis*. Hæc Ioannes Lopez Monopolitanus Episcopus parte 5. *Historiæ* eiusdem *ordinis* lib. 2. cap. 22. (3)

311. Carmelitas tres ut stilo nunc ducamus, petit ætatis ratio. Primus fuit IOANNES BALLISTARIUS (vulgari appellatione *Ballestèr*) Catalanus origine, Balearis autem domo, ex oppido *Campos* dicto Maioricensis insulæ. Carmelitarum, quorum castra secutus fuit, XVI. aut XVII. Prior Generalis. Munus hoc sexdecim annis administravit felicissimo ac florentissimo huiusce Ordinis ævo, gratus Deo ac viris principibus; ad hæc in theologicis studiis, quorum magister fuit, versatissimus. Huius laudantur hæc opera:

312. I. *Super libros Sententiarum* lib. IV.
II. *Constitutionum sui Ordinis* libri duo.
III. *Sermones varii*, duobus libris.
IV. *De bello forti militantis Ecclesiæ, & An-*

(1) Gesnerus alterius *Alfonsi Archiepiscopi Toletani* meminit, qui in Aristotelis libros *De anima* quæstiones scripsit, excusas, ut ipse ait, Florentiæ MCCCCLXXVII. Nescio an hûc pertineat; & fortassis hoc loco Gesnerus Alfonsum Toletanum Antistitem cum cognomine Hispalensi, cuius paulo ante meminerat, confundit.

(2) In Bibliothecæ Regis Galliarum locis inferius designandis, vocatur hic Ioannes *Patriarcha Alexandrinus & perpetuus Archiepiscopatûs Tolosani Administrator*; & alibi: *Archiepiscopus Bracarensis ac postea Tolosanus*. Tribuuntur autem ei *T. III. p.* 121. *col.* 2. cod. 1465. I°. *Sermo de* (magno) *schismate tunc incœpto*. II°. *Sermones De nativitate Regalis filiæ DD. Ludovici, filii DD. Ducis Andegavensis: De officiis Prælatorum: In die benedictionis Monialium*; atque eodem *T. p.* 400. *col.* 1. *cod.* 3294. *Sermones & Orationes coram magnis viris, & de maximis negotiis habitæ*.

(3) Latè Quetifus & Echardus *T. I. p.* 622. contenta in eo volumine explicant.

Anti-christo, sive *De novissimis temporibus*.

313. Obiit, atque sepultus fuit in cœnobio Maioricensis urbis sub hoc epitaphio: *Hic iacet reverendissimus magister in sacra theologia Generalis Ordinis Virginis Mariæ de Carmelo Fr. Ioannes Ballistarius. Obiit ultima die mensis Septembris anno MCCCLXXIV*. In quo conveniunt Trithemius & Andreas Schotus *Bibliothecæ Hispanæ* brevioris auctor (1).

314. Alter est FRANCISCUS DE BACHONE, sive ut credimus, DE BACHÒ, eundem Ordinem Carmelitarum in cœnobio Peraladæ provinciæ Cataloniæ professus, Parisiensibus studiis & professione laudabiliter exercita, anno huius sæculi sexagesimo sexto in comitiis Montis-Albani procurator generalis creatus; tandemque provinciæ Cataloniæ præfectus, triennio exacto vitam simul & præfecturam anno MCCCLXXII. Augusti 8 die, in cœnobio Campi-rotundi (*Camp-redò* vernaculè) reliquit moriens. Inter scripta huius laudantur, præter alia quæ Trithemium latuêre,

315. I. *Repertorium Prædicatorum*. *Magnum & insigne opus* ab eodem vocatum, in quo omnia antiquorum Patrum dicta in unum ad concionatorum usum collegit. Necnon pro more illius temporis, & scholæ Parisiensis,

316. II. *Super libros Sententiarum*. Qui asservatur Romæ in bibliotheca Domûs Transpontinæ MS. commentarius pulcræ notæ, quamvis antiquæ: in cuius initio Ioannes auctor *sublimis doctoris* appellatione insignitus apparet.

317. III. *Sermones plures*, ad populum habitos, laudat Trithemius: cuius quidem præconio *vir fuit* Ioannes *literaturâ nobilissimus*, *philosophus*, *orator*, *atque poeta celebris*, *theologus quoque*, *sacrarum legum exercitatissimus*, *tantumque animi magnitudine*, *consilio*, *& doctrina valens*, *ut doctor sublimis cognominaretur*. Errant attamen hic & Eisensgreinius, dum prior ad annum MCD. posterior ad MCDX. floruisse nostrum affirmant.

318. Tertium ponimus BERNARDUM OLLERIUM, (*Ollêr* vocant domestici [c]) Catalanum & ipsum ex *Manresa* oppido Vicensis diœcesis, sive ex proxima gentilium eius domo *Mas-ollêr* vocata. Hunc Instituto suo addictum in patrio cœnobio sacer hic carmelitarum Ordo Priorem Generalem habuit ex Latinorum serie decimum septimum, aliàs decimum octavum; & Ioannis, quem nuper laudavimus, Ballistarii successorem, anno MCCCLXXV. Podii Velaunorum (*le Puy*, sive Anicii) creatum, Parisiensis theologiæ professionis, ubi & doctoralem reportavit pileum, Avenionensis item eorumdem studiorum rectu-ræ studio iam olim decurso: quibus provinciæ suæ præfecturam, diffinitorisque generalis munus adiunxit. Scripta eius hæc laudantur duo:

[c] Bosch *Dels titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13.

319. I. *De Ordinis sui origine*. Liber singularis ad Urbanum VI. Pontificem Maximum, quam alii appellant *Informationem* historico iuridicam, ad Petrum Cardinalem Corsinum Florentinorum antistitem directam: quo quidem scripto suscitatæ huius Ordinis sodalibus de nomenclatura B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo controversiæ pro virili satisfecisse visus fuit. Siquidem paulò pòst idem Urbanus septimo Cal. Maias anni septuagesimi noni bullato quodam indulgentiarum eidem Ordini concessarum instrumento non alio hunc nomine vocâsse legitur. Hanc *Informationem* seu librum, intexuêre *Ordinis Carmelitarum Speculo* ii, qui anno MDVII. Venetis typis publici iuris id fecerunt.

320. *De immaculata Virginis conceptione* liber singularis. Vitam diu produxisse dicitur usque ad annum sæculi nonagesimum (2).

321. ABEN AGATIN Maurus, Granatæ civis sub Iosepho Rege huius urbis primo, qui ad fluvium Salsum memorabile ac mirabile prœlium Alphonso XI. Castellæ cessit Regi, si Francisco Pedrazæ credimus Historiæ Granatensis auctori: quamplura scripsit moralis doctrinæ opera, & epistolas. Prædixit is Petro Regi Alphonsi laudati filio necem, quam ab Henrico fratre passus fuit, prophetiâ ad eum quadam directa, quasi Merlini Angli esset (3).

CA-

(1) Ioannis Ballistarii *Sermones* exstant in Vaticana olim Heidelbergensi Palatini Comitis ad Rhenum, *num.* 486. Anonymus Carmelitanæ Bibliothecæ Aurelianensis MDCCLII. auctor minutiora alia eidem tribuit.

(2) De hoc *Bernardo*, & qui proximè præcessit *Francisco Bachone*, nihil addit prælaudatus Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Auctor; immo plurima videtur è Nostro mutuâsse.

(3) HUC refero indictos Nostro Scriptores Hispanos quorum ætas non satis explorata est, videntur tamen hoc sæculo lucubrationes suas edidisse, *Nunium* videlicet, seu *Munium*, sive *Martinum* (quæ varia sunt eiusdem nominis vocabula) è Prædicatorum Ordine, cuius in Escurialensis Bibliothecæ membranaceo codice sæculi XIV. *Lit.* T. *Plut. II. n.* I. (T. II. p. 220.) habentur Tractatus Scholastico-morales: *De virtutibus in communi*: *De tribus Virtutibus Theologicis*: *De quatuor Cardinalibus*: *De donis Spiritus Sancti*; ac *De Beatitudinibus*. Videtur autem à *Munio* seu *Munione Zamorensi* septimo eiusdem Ordinis ad annum MCCLXXXV. Generali Magistro, cuius suprà meminimus, recentior. Diversa certe sunt utriusque scripta. Quetifus & Echar-

CAPUT VII.

FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, *&* IOANNES NONIUS DE VILLASAN *chronographi Regii. De* ALPHONSO PECHA *Guadalaxarensi, Episcopo Giennensi.* DIONYSIUS DE MURCIA *Augustinianus, Archiepiscopus Messanensis.* MARTINUS ALPHONSUS DE MELO *Lusitanus historiographus.* GOMBALDUS DE ULIGIA *Dominicanus.* FRANCISCUS MARTINI, *&* PHILIPPUS RIBOT *Carmelitæ.* PETRUS IV. *Aragoniæ Rex*, Historiæ, *&* Ordinationum *auctor.* IACOBUS DE ARAGONIA *Cardinalis, Valerii Maximi interpres.* D. IOANNES DE CASTRO-MOCHO *Petri Crudelis cognomento historiæ auctor.* F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS. FRANCISCUS EXIMENEZ. *Eius patria, honores, & opera.* GARSIAS EUGUI. D. PETRUS TENORIO *Toletanus, &* MARTINUS *Ulyssiponensis Episcopus, de re schismatis Scriptores.* GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE *Episcopus Segoviensis. Eius opus* Peregrina. IOANNES DE MONTESONO *Dominicanus.* NICOLAUS EIMERICUS. *Super eius fide Dominicanos inter & Franciscanos controversia. Eiusdem opera.* FERDINANDUS ALPHONSI, *eiusque historia.* IOANNES EMMANUEL, *Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelita.* ANTONIUS DE CANALES.

322. SUB Alphonso XI. Petro eius filio, & fortasse etiam Henrico II. Castellæ Regibus, dignitate & auctoritate, propriisque ingenii & eloquentiæ dotibus, commendabatur FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, idem dictus DE VALLADOLID, eo quòd in hoc oppido Castellæ veteris omni memoria inclyto domicilium à maioribus suis, & inter hos à Sancio Ferdinandi de Tovar parente, susceptum haberet. Alphonsi Regis tempore [d] Notarius maior fuit Castellæ, & consequenter unus ex magnatibus, quos *Ricos-homes* olim vocabamus. Cancellarius quoque maior Castellæ quo anno adversus Maurorum Hispaniæ atque Africæ innumeram multitudinem felicissimè ad urbem Tarisam pugnatum fuit. Huius quidem non infrequens habetur mentio in Chronicis antiquioribus eiusdem Alphonsi [e]; atque itidem Petri [f] Regum; genusque eius & successionem variè memorant Prudentius Sandovalius [g], & D. Iosephus Pellizerius [h], regius uterque historicus. Ferdinandum autem vulgaris fama auctorem prædicat antiquorum Chronicorum *De rebus gestis Alphonsi X. Sapientis, Sancii IV. & Ferdinandi IV. Castellæ & Legionis Regum.*

[d] De hoc munere *Notarii maioris* vide leg. 32. tit. 11. & toto tit. 12. lib. 2. *Recopil. Hisp. legum.*

[e] Cap. 35. & cap. 153.

[f] Anno IV. cap. 15. & ann. V. cap. 15. & 32. anno X. cap. 11.

[g] *Decendencia de la casa de Tovar*, una cum *Historia Alphonsi VII.*

[h] *Informe de la casa de Sarmiento de Villa mayor* fol. 87.

323. Opportunum verò, quum in horum mentionem incidimus, admoneri lectorem existimamus, à Ferdinando III. quem sanctum ac beatum auctoritate Pontificia iam lætantes dicimus, continuâ ferè historiarum serie usque ad Henricum IV. habere nos ferè, absque auctorum nomine, singularia uniuscuiusque eorum Chronica per annos digesta, & auspiciis regiis, principum ferè virorum operâ, in literas absolutissimè & accuratissimè relata. Et quidem B. Ferdinandi rerum auctor ignoratur, quam excipiunt

324. *Chronica del Rey D. Alonso el Sabio.* Hæc seorsum ab aliis Pinciæ anno MDCIV. edita refertur. Exstareque eam absque auctoris nomine, aliquantum ab edita diversam, inter libros qui Marchionis de Tarifa olim fuere, nunc autem Hispali asservantur in domo huius familiæ, quam Excellentissimus Dux de Medina-Cœli possidet, fama est.

Chronica del Rey D. Sancho el Bravo.

Chronica del Rey D. Fernando el quarto llamado el Emplazado.

De his tribus & Ferdinandi alia priùs laudata, Ioannes Vasæus cap. 4. proœmiali ad suum Hispaniæ Chronicon: *Alfonsus XI.* (ait) *pater Regis Petri Crudelis, secundò iussit colligi atque ordinatiùs digeri Hispanorum historias. Eius exemplar esse puto, quod mihi commodatò dedit Eboræ vir ornatus ac probus Ferdinandus Nonius Leo iuris Cæsarei Licentiatus. In quo libro est historia Regum Castellæ à Ferdinando magno* (Ferdinandum III. intelligit) *usque ad finem Ferdinandi IV. eius, qui in civitate Giennensi mortuus est, die sibi dicto ab iis quos iniustè iusserat de rupe præcipitari* (1).

325. Quatuor has historias consequitur

alia

Echardus eius non meminêre... ITEM *Bernardum Raymundi* Archidiaconum Maioricensem, scriptorem *Apparatûs*, ac *Declarationum super Libro VI. Decretalium.* In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 544. *col.* 2. *codd.* 4088. *& seq. sæculi XIV...* ITEM *Ioannem de Toleto*, cuius in eadem Regia Bibliotheca, *T. IV. pag.* 299. *col.* 2. *cod.* 5978. sæculi XIV. exstant: *De conservanda sanitate: De quatuor complexionibus: De Zodiaci signis;* & *Collyrium adversus omne vitium oculorum...* ITEM *Ramirum Hispanum* qui eodem sæculo XIV. patrio sermone scripsit: *Los esponimientos de la Biblia*, è quo opere plurima citantur loca in Hispanica Sacrorum Bibliorum versione Regiæ Bibliothecæ Escurialensis num. 2°. inter codices quorum lectio promiscue interdicta est.

(1) Huius *Ferdinandi Sanctii de Tovâr* aliàs *De Valladolid* habetur in Escurialensi Bibliotheca *Lit. l. Plut. II. n.* 13. (T. II. p. 364.) Hispanico Sermone *Historia Alfonsi X. Sapientis...* ITEM: *Las Coronicas del Rey Don Alfonso el deceno, llamado el Sabio; y del Rey Don Sancho el quarto llamado el Bravo*, iussu Alfonsi XI. Regis Sanctii nepotis, Alfonsi X. pronepotis. Ibidem eâdem *Lit. l. Plut. II. n.* 15.

alia Alfonsi XI. quæ Ioanni Nunnesio à Villasan communiter tribui solet; attamen hunc in formanda ista præ oculis habuisse antiquiorem aliam à Ferdinando nostro de rebus eiusdem Alphonsi priùs formatam, auctorem habemus D. Iosephum Pellizerium antea memoratum [l]. Et convenit cum eo Ambrosius de Morales. Qui Pellizerius codice usus perantiquo fuit, in quo hæ quatuor historiæ continebantur: à quo exemplo non pauca demta atque addita sunt ab his qui eas in lucem typorum proximo sæculo ediderunt. Codicem amicus noster D. Gaspar Ivañez de Segovia, Marchio Acropolitanus, nunc Mondexarensis & ex Hispaniæ Magnatibus, Matriti possidet, à Pellizerio sibi pro aliis libris cessum, quod refert ipse in *Bibliotheca suorum librorum* vulgari lingua scripta [k]. Continet codex hic historiam seu Chronica Alphonsi Imperatoris, Sancii, Ferdinandique, & Alphonsi, Hispaniæ Regum, descriptus anno MCDLXXXIX. in quo notatum ad oram libri legimus deesse ibi septemdecim integra capita, quæ in aliis libris exstare auctor rei affirmat. Quod autem adeptum fuisse eum Henrici II. Regis tempora post Petri cædem rerum potiti, superiùs diximus, ex instrumento huius Regis constare ait Sandovalius in *Tudensis urbis historia* [l], unde novimus Erâ MCDIX. qui annus Christianus fuit MCCCLXXI. Ferdinandum nostrum donatum fuisse ab eo Rege *Astudillo* oppido, & aliis iuxta Castrum-Cæsaris, quem locum hodiernus sermo *Casto-xeriz* appellat. Interea non frustrà annotamus, inter libros qui fuere olim Excellentissimi Comitis de Villa-umbrosa codicem exstare MS. quo continentur harum trium duæ saltem historiæ, scilicet Alphonsi Sapientis, & Sancii eius filii.

[l] In *Memoriali de la casa de Cabeza de Vaca.*

[k] Pag. 146. editionis Valent. MDCLXXI. in 4.

[l] Fol. 171.

326. Interim pro certo haberi debet, huius ultimò dicti Regis Alphonsi rerum in commentaria digerendarum operi præter Ferdinandum Sancii proximè laudatum incubuisse alium haud inferiorem existimationis & auctoritatis virum. Hic est IOANNES NONNIUS DE VILLASAN, aliàs VILLAIZAN, Henrici II. Regis summus iustitiæ inter curiales præfectus (*Justicia, y Alguazil mayor de la casa del Rey*, vocatus vulgari appellatione): qui eiusdem Regis dicto obediens scripsit eam, quam dicimus, patris eius historiam, quæ quidem prodiit vulgaris hoc titulo inscripta:

327. *Coronica del esclarecido Rey D. Alonso el onceno de este nombre*, Medinæ Campi anno MDXIV. in folio, & iterum MDLXIII. tertioque Toleti apud Petrum Rodriguez MDXCV. in folio. In quo tamen Chronico deesse ultima Alphonsi, notâ dignum est; sexennium scilicet, ab anno MCCCXLIV. usque ad quinquagesimum. Sed locupletiorem eam perfectamque in MSS. esse, & aliquando luci dandam, spem fecit alicubi regius historicus Pellizerius [m].

[m] *Memorial por el M. de Ribas* fol. 46.

328. Necnon conscriptum ab eo Ioannis etiam primi Henrici filii, Alphonsi nepotis, Chronicon, quam provinciam sortitus quoque Petrus Lopezius Ayala fuit, apud auctorem *Historiæ urbis Molinæ* legimus. Etenim prorogâsse eum vitam usque ad Ioannis imperium liquidò constat veteris instrumenti fide, quo decima die Augusti Eræ MCDXVII. (sive anni MCCCLXXIX.) dum Burgis comitia haberentur, confirmavit prædictus Ioannes Rex Ioanni Nuñez de Villaizan, iuridico maiori regiæ domus, donationem oppidi & arcis *de Capilla*, cum eius territorio, eidem olim ab Henrico parente XXV. die Aprilis Eræ MCDVIII. (anni MCCCLXX.) Medinæ Campi factam. Cuius rei auctor est Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Giennensis Ecclesiæ* [n] (1).

[n] Pag. 356.

329. Huius Ioannis filius fuit Nonnius Martini de Villaizan, cuius mentio est in Chronico MS. Henrici III. Ioannis Regis primi filii, cap. 59. qui cùm Zamorensis arcis custodiæ præesset, solicitatus per regios tutores, ut eam illis in manus traderet: id se facturum negavit, priusquam in manus Regis ut consignare posset, iusta eius ætas sibi copiam faceret: adiuncto in testimonium fidelitatis suæ, patrem Ioannem Martini à Villaizan (idem est cum nostro Ioanne Nonnio, *Nonnius* etenim, & *Martinus*, & *Munius* sive *Munio*, tria eiusdem nominis vocabula sunt [o]) Henrici Regis atque eius filii Ioannis magnum iuridicum fuisse. Quo magis confirmamus Ioannis I. tempora, & fortasse Henrici III. Villaizanum hunc adeptum.

[o] Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares *Hist. de Segovia* pag. 282.

330. ALPHONSUS PECHA Guadalaxarensis, Francisci Roderici Pechæ filius, quem Alphonsus Rex iam laudatus camerarium habuit, Giennensi Episcopatu per novennium iam gesto in Pontificis Gregorii XI. ma-

n 15. (II. 365.)... ITEM sed sub *Anonymi* titulo, *Eædem; & Ferdinandi IV.* Chronica, Alfonsi itidem XI. iussu. Ibidem *Lit. Z. Plut. III. n.* 7. ac *Lit.* n. *Plut. III. n.* 11. (II. 380.)

(1) Quinos minimum vidi ac recensui huius Chronici codices in Regia Bibliotheca Escurialensi, *Lit. L. Plut. II. nn.* 10. & 12. *Lit. L. Plut. III. num.* 10. *Lit. K. Plut. I. n.* 13. *Lit. X. Plut. II. num.* 3. *Lit. Z. Plut. III. n.* 8. In uno tamen eorum & altero hoc opus tribuitur *Roderico* cuidam *Martinez de Medina de Rioseco*, Nostro ut videtur indicto; sed fortassis exscriptor is fuerit.

manibus renuntiato, pauper, & eremiticæ vitæ addictus Romam venit: in qua urbe S. Birgittæ sanctissimæ heroinæ á confessionis sacramento fuit minister, unàque ambo ad visitanda sacra Palæstinæ loca in Asiam transierunt. Reversi autem, mirabilis vitæ finem Birgitta fecit, Alphonsusque, renuntiatis quæ sibi supererant bonis in Hieronymianos eremitas nuper à Petro Ferdinandi germano fratre institutos S. Bartholomæi Lupianensis, diem vidit extremum in eadem alma urbe anno MCCCLXXIX. cuius *pro revelationum sanctæ Birgittæ factarum fide Epistola* quædam est *ad Reges* inscripta, *Solitarii* nomine, quæ legitur in editione Coloniensi earundem *Revelationum* anno MDCXXVIII.

331. DIONYSIUS DE MURCIA, ab urbe hac sui regni principe satisque nota fortasse oriundus, eremitarum ordinis, ac S. Theologiæ doctor Parisiensis fuit, ibique ferè decem annis ex cathedra docuit. Magister quoque & capellanus Regum Siciliæ audit. Anno huius sæculi LVIII. vicarius generalis erat Neapolitanæ ordinis sui provinciæ, & LXXIII. creatus ab Urbano V. Papa Messanensis antistes. De quo præter Augustinianos, Thomam Gratianum in *Anastasi*, Thomam de Herrera in *Alphabeto*, & Philippum Elsium in *Encomiastico Augustinianis*, non perfunctoriè agit Rocchus Pyrrhus in *Notitia Siciliensium Ecclesiarum* [p]. Laudantur eius doctissima *In libros Sententiarum commentaria;* atque item *Sermones*: omnia inedita. Exstat Dionysii memoria usque ad annum MCCCLXXX. quo eum vitâ functum Pyrrhus credidit.

[p] Tomo I. in *Messanensi.* pag. 349.

332. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lusitanus, sub Ferdinando Portugalliæ Rege, qui anno MCCCLXXXIII. ad superos abiit, *Historiam sui temporis*, ut in schedis ad Bibliothecam Lusitanam Georgius Cardosus refert, scripsisse dicitur.

333. GOMBALDUS item DE ULIGIA, Catalanus, ex *Cervera* oppido, Prædicatorum sodalis, provinciæque suæ aliquando præfectus, doctus vir & prudens, scripsisse etiam dicitur, pro more illius ævi, *In quatuor libros Sententiarum commentaria*; necnon & *De vitis Sanctorum* volumen, obiisseque diem suum anno MCCCLXXXIV. De quo Franciscus Diagus videndus in *Historia* huius *Dominicanorum provinciæ Aragonensis* lib. I. cap. 31. & Antonius Fernandez in concertatione Prædicatoriæ familiæ, post Antonium Lusitanum & Balthassarem Sorionem (1).

334. FRANCISCUS MARTINI, Barcinonensis, sub sacro Carmelitarum fratrum vexillo militans, pro conceptione Deiparæ Virginis ab omni labe originali immaculata decertâsse scripto dicitur libro singulari, *De conceptione Mariæ semper Virginis* inscripto; atque item scripsisse *Compendium* in honorem ordinis sui libris octo. In quo tamen Ioannes Trithemius & Ioannes Eisensgreinius diversa dicunt; immo Trithemius ipse malè sibi convenit, qui quidem in libello *De viris illustribus ordinis Carmelitarum*, duorum istorum Martini operum disertis verbis, uti nos, meminit. Idem verò in libro alio *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, opus *De conceptione Virginis* vocat *Compendium libris septem scriptum:* quemadmodum & Eisensgreinius *De conceptione opus septem libris*, *quibus* (ait) *Compendii titulus tribuitur.* Nec aliter Philippus Bergomensis, Possevinus, Marracius, Alva. Cuius quidem in *Militia Conceptionis* testimonio didicimus asservari hoc opus in bibliotheca interiori collegii Romani (hoc est Iesuitarum), & Parisiis in cœnobio Carmelitarum; adiungitque, sub prelo iam eo tempore, quo hæc scribebat, apud se sudare.

335. Prodiit quidem cum aliis *De conceptione* auctoribus, eiusdem Alvæ curâ editum *Compendium veritatis Immaculatæ conceptionis Virginis Mariæ Dei genitricis, universis fratribus & singulis iuvenibus ordinis Carmelitarum dicatum:* quo magistrum in sacra theologia provinciæ Cataloniæ sese vocat, non quidem libris, sed tractatibus septem distinctum, in quorum primo fatetur se in academia Parisiensi, quam matrem vocat, studiis incubuisse. De eo Erardus Carthusianus in Chronico ad annum MCCCLXXXIV. hæc de nostro habet: *Franciscus Martini, Theologorum vivamentum, singularis sui temporis lucerna, in honorem prægloriosæ sui Carmelitici ordinis patronæ librum* De sancta conceptione immaculatæ Dei genitricis *conscripsit, cunctis Virginis zelatoribus gratissimum.* Claruisse eum circa annum MCCCXC. ex Trithemio Possevinus monet.

336. Eiusdem Carmelitarum instituti alium celebrabat hæc ætas PHILIPPUM RIBÔT, natione itidem Catalanum, sed patriâ Gerundensem, in qua eadem urbe hu-

(1) Volumen *De Vitis Sanctorum* huic Gombaldo à Balthasare Sorione tributum, Quetifus & Echardus *T. I. p.* 687. suspicantur *Petri de Clodio* seu *de Chiozza* Ordinis item Prædicatorum esse, qui ad annum MCCCX. floruisse dicitur.

huius religiosæ familiæ sacramentum dixit. Provinciam suam gubernavit præfectus, & maxima laude doctrinæ pietatisque, necnon & erga sodales suos & sacram familiam caritatis zelique commendatur, quam amplissimo testimonio Ioannes ei Trithemius exhibuit. Quod verò etiam extinctus famâ viveret, effecit scribens

337. I. *De institutione & gestis Carmelitarum peculiaribus* libros decem, qui Venetiis editi sunt anno MDVII. *Speculum ordinis* appellatum ait Ioannes Baptista Lezana in *Apparatu* paulò pòst laudando. Opus hoc ex Latino in varias linguas conversum fuisse adnotant domestici. In Anglicam linguam vertisse id scio Thomam Scrope, aliàs Brandley, eiusdem ordinis, Dromoriensem in Hibernia Episcopum, Eugenii IV. Papæ tempore, ut Vossius monet [q].

[q] *De Histor. Latinis* lib. 3. cap. 9. pag. 631.

338. II. *De viris illustribus Carmelitarum* librum singularem. At ea quæ in his refert, è quatuor potissimùm antiqui ævi Scriptoribus se hausisse ait, nempe Ioanne Episcopo Hierosolymitano, Cyrillo Constantinopolitano presbytero, Guilielmo Samucensi Anglo, & Siberto Bekano Gelrensi doctore Theologo. Ioannis Hierosolymitani (si Deo placet) librum innuit *De institutione primorum monachorum in veteri lege exortorum, & in nova perseverantium, ad Caprasium monachum.* Quem cum aliis eidem Ioanni tributis operibus Bruxellis edi curavit cum *Vindiciis* suis Petrus Wastelius, qui lib. I. sect. I. articulo I. §. I. earundem *Vindiciarum* annotat integrum hunc ad Caprasium directum à Ioanne commentarium prioribus septem libris ex his decem, quos Philippus Ribot *De peculiaribus gestis Carmelitarum* scripsit, verbatim expressum reperiri. Guilielmum Samucensem, non Anglum sed Gallum dicere voluit, ut credimus, qui ex Achonensi Palæstinæ urbe à Saracenis fugatus, in Cypro scripsit: *De amissione monasteriorum terræ sanctæ*, &: *De multiplicatione sui ordinis per Europam*, circa annum MCCLXXX. ut Vossius docet [r]. Sisbertus autem Bekanus, sive de Beka, eiusdem ordinis, eodem Vossio teste [s], *Historiarum flores*, sive *Fasciculum*, edidit.

[r] Lib. 2. *De H. L.* cap. 60. pag. 490.
[s] Lib. 2. cap. 64. pag. 510.

339. III. *Sermonum* quoque, elegantium quidem & doctissimorum, ut verbis laudem Eisensgreinii. Atque item

IV. *Epistolarum libros duos*: quos aiunt non minus typis editos.

340. Obiit in conventu Peraladæ, ubi habet sepulcrum ita inscriptum:

Hìc iacet R. F. Philippus Ribôt magister in sacra pagina, & Prior provincialis provinciæ Cataloniæ, ordinis Fr. B. Mariæ de Monte-Carmeli, qui obiit XXIII. *mensis Septembris anni Domini MCCCXCI.*

Videndus, post alios Carmelitarum celebratores Trithemium, Luciumque & similes, Ioannes Baptista Lezana in *Annalibus ordinis* cap. 9. & 10. *Apparatûs*, quo loco maximas Riboto habet gratias ob insertum *Speculo* suo integrum Ioannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum* librum, & quandam B. Cyrilli epistolam. Unde factum ait Lezana, non ultrà aliquem dubitare de vero & germano huiusce libri auctore sic antiquo posse. Sunt tamen qui à Philippo Riboto hunc formatum, & Ioanni Hierosolymitano suppositum, etiam post Wastelii vindicias enixè contendant (1).

341. Anno huius sæculi octogesimo septimo, quinta die Ianuarii, Barcinone decessit Aragonum Rex PETRUS, huius nominis IV. vulgari attributione *Cæremoniosus* dictus, quinquagesimo primo regni sui [t], alacer, atque iræ promtus facileque irritabilis, & magni animi & peritiæ armorum, totiusque bellicæ rei, viribus licèt imbecillis, omnis generis literarum amans præsertim mathematicarum, & in aliis Chimiæ, cuius gnarum valdè hominem, *Menahâm* medicum doctorem Hebræum apud se habuit, eoque præceptore usus dicitur.

[t] Vide Suritam lib. 10. *Annal. Aragon.* cap. 39. Blancas *De Aragon. rerum comment.* in Petro IV.

342. Huic Petro adscribi solet *Historia suorum temporum*, vernaculo illo sermone scripta, quo pars maior ditionis eius loquebatur: quam quidem Petrus Michael Carbonellus ex archivo regio Barcinonensi habitam *Chronico* suo *Hispaniæ* eâdem linguâ scripto integram atque illibatam inseruit. Magno autem Suritæ [u] non sic, ut aliis [x], res comperta est, quod dicimus de Rege eius auctore (2).

[u] Lib. 6. cap. 56. & 65.
[x] Garibaio lib. I. cap. 3.

343. Præterea eius iussu & auspiciis formatus fuit liber *Ordinationum* pro servitio domus regiæ, qui continet cærimonias omnes in unaquaque publica actione seu ministerio adhibendas. Cui rei perfi-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianensis auctor *T. II. col.* 641. strenue Ribotum vindicat à nonnullorum suspicione, quasi librum: *De institutione primorum Monachorum ad Caprasium* à se confictum Ioanni Hierosolymitano suppoiuerit. Videndus.

(2) Exstat huius Historiæ exemplum non longe à Regii auctoris ævo, ut videtur, exaratum penes Cl. Vincentium Blascum Canonicum Valentinum Serenissimorum Hispaniæ Infantum Caroli III. Regis filiorum olim Subpræceptorem, amicum in paucis & Collegam nostrum: in quo nonnulla exstare dicuntur

ficiendæ certior fieri voluit de iis, quæ insignes quique sui temporis Reges in curiis suis usurpare solebant: unde quicquid optimum sibi visum fuit & magnificentissimum, elegit. Libri titulus: *Ordinations fetes per lo senyor en Pere Ters Re de Aragò, sobre lo regiment de tots les oficials de sua cort.* Quem sic inscriptum se vidisse apud D. Fredericum de Palafox S. Iacobi equitem in membranis pulcerrimè aureis ac rubris descriptum literis, & picturis ornatum, Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione Oscensis S. Laurentii protomartyris patriæ* retulit [y]. Aliud exemplum Mantriti in amplissima bibliotheca sua excellentissimus Marchio Mondexarensis habet satis antiquum (1). Petrum autem tertium per errorem vocatum in isto exemplari, non tam mirum est, quàm in *Codice legum* ab eo promulgatarum Petrum secundum vocari: quod notat in *Commentariis rerum Aragonensium* Hieronymus Blancas [z]. Laudatur quoque eiusdem Regis Petri stemmatographicus liber. *Nobiliarium* nos dicimus (2).

[y] *Defensa de la patria de San Lorenzo* cap. 6. pag. 110.

[z] In Petri IV. mentione.

344. Petri Regis patruelis fuit IACOBUS DE ARAGONIA, Petri Comitis de Prades in Catalonia filius, Iacobi II. Regis nepos [a], qui à Clemente VII. in fastis Romanis Antipapa nuncupato, ab Aragoniæ tamen Rege Petro, uti ab aliis legitimo Pontifice existimato, huius sæculi anno octogesimo octavo in S. R. E. Cardinalem solus promotus fuit, deindeque in Sabinensem Episcopum. Quo mortuo Clemente, Benedicti XIII. partes secutus, vixit usque ad annum MCCCXCVI. affirmantibus Alphonso Ciaconio [b], Contelorio [c], Ughello [d]. Valentinæ eum in Hispania Ecclesiæ fuisse Episcopum (3) ab eodem Clemente renuntiatum, ex monumentis illius regni liquidum est, quæ vidit Balthassar Porreñus, retulitque in *Elogia* sua adhuc inedita *Cardinalium Hispanorum*: cuius exemplar laudatorum Cardinalium insignibus propriis coloribus depictis ornatum adservat in bibliotheca sua Franciscus Cardinalis Barberinus Romæ, aliudque inde nos iisdem ornamentis conspicuum describi fecimus.

[a] Surita lib. 7. cap. 18.

[b] *De Vitis Pontificum* in *Clemente*, tom. 2. ult. edit. col. 686.

[c] In *Elencho Cardinal.* pag. 187.

[d] In *Italiæ sacræ Episcop. Sabin.* tomo 1. col. 205.

345. Huius Iacobi nomine inscriptum Chronicon secum inter alios libros portabat olim Benedictus XIII. quod ex elencho eorum apud eundem Cardinalem Barberinum constat, ubi sic notatur: *Item Chronica, aliàs liber aureus, Cardinalis Aragoniæ, in pergameno, cum postibus & corio viridi.* Quæ quidem iudicio nostro possessorem magis quàm auctorem significare posita verba sunt.

346. Saltem pro comperto habemus vertisse eum in Hispanam linguam Valerii Maximi *Dictorum factorumque memorabilium* libros: quàm interpretationem MS. asservari apud cœnobitas Hieronymianos Melioratenses [e] prope Ulmetum Castellæ veteris oppidum, Ambrosius Morales alicubi annotatum reliquit [f]. Vereor tamen, ne aliud quicquam denotetur in codice

[e] *Convento de la Mejorada.*

[f] *Relacion de su viage* &c.

tur quæ in Carbonelli edito frustra quæras. In eo Petrus res ab se gestas ex propria persona, non secus ac in *De rebus ad se pertinentibus* Iacobus I. eius proavus propria ac præclara eiusdem gesta sincere ac simpliciter enarrat.

(1) Exstant in Regia Bibliotheca Escurialensi Lemosino Sermone, *Lit. h. Plut. II. n.* 9. (T.II. p.82.) dicunturque Barcinone promulgatæ, anno MCCCXLIV. XV. Cal. Novembris: in quarum fine additur à Michaele Clemente Protonotario Regio, qui ad annum MDLXII. Caroli Hispaniarum Principis iussu eas è Lemosino in Castellanum sermonem transtulit, *earum autographum cum notis manu ipsius Petri Regis servari in Regio Barcinonensi Tabulario.* Petrus Michael Carbonellus, *Chroniques de Espanya, Barcinon. MDXLVI. fol. CCII. pag.* 2. *col.* 1. harum Ordinationum editionem ad annum MCCCXLIII. refert, *cum Rex esset ætatis XXVII.* addens: *E per quant acabádes que fóren: y escrítes de mà del dit Rey en Pêre, bêll escriptor: car miráues e presáues en bè scríure, encâra que fôs Rey: e fôs occupât en gouernar sôs règnes* &c.

(2) Scripsit præterea: *De ordine servando in coronationibus Regum Aragonum.* Exstat in Regiæ Escurialensis codice sæculi XIV. *Digramm.* &, *Plut. III. sub n.* 3. (T. II. p. 222.) Item: *Leges & ordinationes pro classe quam parabat adversus Petrum Castellæ Regem, qui ad annum MCCCLIX. Ebusum insulam obsederat:* unà cum insertis aliis BERNARDI CABRERÆ magni Aragonum Thalassiarchi, in quibus plurima pro instruenda classe, tum de Thalassiarchi eiusque Vicarii munere; deque reliquis navium ducibus, militibus, navarchis, ministris, eorumque officiis; ac de universo triremium, celocium & liburnicarum instrumento: *De la Galèa grôssa: De la Galeâ bastârda: De la Galèa sôtil* &c. aliisque affinis argumenti, Lemosino sermone: in eadem Bibliotheca Escurialensi *Lit.* q. *Plut. III. n.* 22. (T. III. p. 48.) Carbonellus *Chron. de Esp. fol. CCIII. p.* 1. *col.* addit scribere aggressum *Ordinationes Equestris Ordinis Sancti Georgii De la Crêu-bermèlla* (Crucis rubeæ), pervenisseque ad XXXII.am eique operi immortuum fuisse. Leges ab eodem editas in Comitiis generalibus Valentiæ pridie Cal. Ianuarii MCCCXLII. Item *ibidem* MCCCXLVI. & MCCCXLVIII. Item *Montisone X. Octobris MCCCLXIII.* Item *in castris apud Saguntum à Petro Castellæ Rege pridem captam*, MCCCLXV. Item apud oppidum Sancti Matthæi, quæ postmodum Valentiam translata fuerunt, MCCCLXX. Item *Valentiæ* XXVI. April. MCCCLXXI. videsis in antiquo Fororum Valentiæ codice ibidem edito, absque tamen anni notatione.

(3) Administrator tantum, non Episcopus eius Ecclesiæ fuit.

MS. antiquæ admodum notæ, qui asservatur cum aliis libris manu exaratis Comitis de Villaumbrosa apud Excellentissimam & lectissimam Comitissam eius relictam, cum hoc titulo: *Valerio Maximo traducido en Castellano de orden del Cardenal de santa Sabina, hijo del Infante D. Pedro de Aragon, y embiado por el dicho Infante à su ciudad de Barcelona* (1). Æquè ambiguum est an huc pertineat Thomasini quædam nota, asserentis in bibliotheca Veneta S. Antonii *Boethium cum Guilielmo de Aragonia* servari MS.

347. Eiusdem Petri Regis Aragoniæ æqualis fuit alius Petrus Castellæ & Legionis Rex, *Crudelis* cognominatus, non tamen opinione quam habuit & quâ imbuere alios voluit, D. IOANNES DE CASTRO aliis DE CASTRO-MOCHO, qui locus est Beneventani Comitis in Palentina diœcesi, scribens *Veram* (ut creditur à nonnullis) *historiam* laudati *Regis Petri*, cuius fuit domesticus: quam, cùm prevaluisset Henricus occiso fratre, nihil antiquius ei fuit, quàm ut è memoria hominum abolere, & exempla omnia undique conquisita flammis committere procuraret. Attamen aliqua eius historiæ fragmenta in manus Petri de Gratia-dei, Catholicorum Regum Ferdinandi & Elisabethæ haraldi simul & chronographi, pervenisse fama est: quibus usum eum fuisse in describenda singulari libro Vita eiusdem Petri Regis, quæ servabatur olim MS. in bibliotheca Olivariensi, nullus dubito (2). Manuscriptam eam tamen asservari in bibliotheca quæ fuit Excellentiss. Comitis de Villaumbrosa, & nunc est lectissimæ eius coniugis, libro eius indici crederemus, nisi fragmenta, seu excerpta quædam dumtaxat eius esse, ab erudito viro, qui contrectavit, moniti essemus.

348. Habet nihilominus apud se Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus noster, *Relacion de la vida del Rey D. Pedro y de su descendencia, que es el linage de Castilla, por Gratia-dei, con annotaciones de D. Diego de Castilla Dean de Toledo*. Brevem scilicet apologiam seu defensionem eorum quæ imputantur ei facinorum, quam aliis auctoribus, præcipueque historiâ *del despensero de la Reyna Doña Leonor* vulgò nuncupata, Didacus prædictus de Castella progenies eius confirmat, in vulgus sparsis olim his versibus:

El gran Rey D. Pedro que el mundo reprueva,
Por serle enemigo quien hizo su historia,
Fue digno de clara y famosa memoria.
Por bien que en justicia su mano fue seva.
No siento como ninguno se atreva
Dezir contra tantas vulgares mentiras,
De aquellas locuras, cruezas, y iras
Que su muy viciosa Coronica prueva.
No curo de aquellas, mas yo me remito
Al buen Juan de Castro Prelado en Jaen,
Que escribe escondido por zelo de bien
Su Chronica cierta como hombre perito &c.

349. Ioannis autem reliqua nostros inter historicos controvertuntur. Ægidius namque Gundisalvi Davila, Palentinorum Præsulum album exponens in *Theatro Hispaniæ Ecclesiarum* [a] affirmat, id quod non parum verisimile est, Ioannem in comitatu Constantiæ Petri Regis filiæ, quæ Ioannis coniux erat Lencastri Ducis, cuius Constan-

[a] Tomo 2. pag. 162.

(1) Versio est primùm è Latino in Lemosinum sermonem à Fratre *Antonio de Canalibus* (Canâls) Ordinis Prædicatorum huius Iacobi de Aragonia S.R.E. Cardinalis Sabinensis & Valentinæ Ecclesiæ Administratoris iussu facta, & in Escurialensi codice *Lit.* r. *Plut. I. n.* 11. (T. II. p. 615.) exstans, transmissaque ab eodem Iacobo (non à Petro eius parente) ad Magistratum & Consiliarios Barcinonenses: quæ mox versio è Lemosino in Hispanum id est Castellanum sermonem ab eodem Antonio de Canalibus Ioannis I. Castellæ Regis iussu rursum translata fuit, ut legitur in prologo alterius codicis Escurialensis *Lit. h. Plut. I. n.* 10. & 11. (T. II. p. 72.) prorsus ut huius Iacobi nihil sit præter Epistolam, quam cum priore Lemosinâ versione misit ad Magistratum & Consiliarios Barcinonenses I. Decembris MCCCXCV. per Bartholomæum Çavâlls Calligraphum; ea vero simul cum eucharistico Magistratûs Barcinonensis responso 10. Decembris eiusdem anni, habetur in prælaudato codice Escurialensi *h. I.* 10. Exstat hodie in Barcinonensis urbis chartophylacio ùt nobis significavit singularis amicus noster D. Nicolaus Rodriguezius Lasus violatæ apud Barcinonenses Fidei Quæsitor.

(2) Exstat in eius Bibliothecæ Catalogo *T. I. pag.* 191. *Lit.* G. M. S. *Gratia Dei*, *Relacion de la vida del Rey Don Pedro y su descendencia. Folio* Θ. 19. omnino qualis à Nostro paulo inferius *num.* scilicet 348. describitur. Item *Lit. P. M. S. T. I. pag.* 221. *D. Pedro Rey de Castilla su Chronica mui antigua* Ibidem: *Otra mui antigua sin principio*. Fuit quoque olim in Bibliotheca Pauli Dalmâses, & Ròs, cuius exemplum MS. nos ad annum 1752. Barcinone vidimus apud D. Dalmâses Canonicum Barcinonensem eius gentilem.

ATQUE huc pertinet *Petrus* ipse *Castellæ Rex*, cuius exstant *Leges in Comitiis Vallisoleti habitis* die II. Novembris Erâ MCCCLXXXIX: *De mendicis tollendis: De conductitiis operariis & diaria eorum mercede: De pastorum & domesticorum stipendiis sive salariis*. Item *Aliæ* in comitiis Vallisoletanis, *Petitionum* eiusdem anni: *De moribus corrigendis; ac de delictis quæ diu impunita remanserant coercendis*: omnia in Escurialensi codice, *Lit. Y. Plut. II.* sub *num.* 8. (T. II. p. 361.) Item: *Forum ingenuorum Castellæ* (El Fuero de los Hijosdalgo) à Regibus Alfonsis VI. VII. VIII. & X. olim editum atque ampliatum, à Petro demum ordinatum atque in quinque libros digestum, in eadem Regia Bibliotheca *Lit. X. Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 417.)

stantiæ capellanus, aliis à confessionibus, fuit, ad Anglos transfretâsse, ibique Aquensis Ecclesiæ remuneratum infulis, non antequam eorundem Ioannis & Constantiæ filia Catharina Henrico III. Ioannis I. filio nuberet, in patriam rediisse. In qua tamen Giennensem primùm, deindeque Palentinam Ecclesias administrandas Præsulem suscepisse. Si vera tamen hæc sint, Aquensis Ioannis Episcopatus vel in ipsa Anglia fuerint *Aquæ-calidæ*, sive *Bathonium* (*Bathe* vulgò, seu *Bath*) in Somersetensi Comitatu Episcopalis urbs; sive in Galliæ Britannorum ditionis Gasconia urbs *Aquæ-Augustæ*, sive *Tarbellicæ* (*Acs* hodie, aut aliis *Baiona*); licèt non ullam huius Episcopi mentionem habeant duarum istarum Sedium Aquensis & Baionensis catalogi San-marthani.

350. Diversâ pergentes viâ alii [h], Ioannem de Castro, non de Castro-mocho appellare amant, progenitumque ex nobilissima *de Castro*, Comitum Lemosiorum stirpe affirmant; neque illum tot annis peregrè fuisse; immo post Aquensem in Gasconia, quem & hi quoque agnoscunt præsulatum, Giennensi functum apud nos iam ab anno sæculi septuagesimo nono, qui fuit primus Ioannis primi, atque etiam octogesimo primo, tot annis ante Catharinæ cum Henrico MCCCLXXXVIII. [i] contractas nuptias. Ab hac Giennensi Ecclesia in Palentinam & hi quoque transmigrâsse aiunt. Quam litem aliis diiudicare libenter sinimus.

[h] Martinus de Ximena in *Annalib. Giennensibus*. Surita in prologo ad librum ex eius schedis nuper editum, *Enmiendas y advertencias à las Coronicas de D. Pedro López de Ayala*.

[i] Garibay lib. 5. cap. 26.

351. F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERÌS, ex quonam instituto religiosus ignotum, transtulisse dicitur ad usum eiusdem Petri Regis *Regimiento de Principes*, Ægidii, ut credimus, Columnæ *De regimine Principum* opus: quæ interpretatio exstitit inter libros D. Ludovici de Castella MS. (1)

352. Sæculum hoc nobilitavit in paucis, Ioannis præcipuè Aragoniæ Regis Petri parentis successoris, tempora, FRANCISCUS EXIMENEZ, aliis XIMENEZ, seu XIMEN (sed *Eximenez* vernaculæ editiones præseferunt) ordinis Minorum, quampluriumque operum spiritualium, & moralium, suæ præsertim vernaculæ linguæ Scriptor. Quem nonnulli cum Toletano magno præsule eiusdem nominis & professionis temerè confundunt [k]. De patria contendunt regna duo, Valentinum & Catalonia: pro Valentina stantibus Vincentio Iustiniano in *Vita S. Vincentii Ferrerii*, Morlà in *Emporio Iuris*, & Hieronymo Surita. Sed revera Gerundensis è Catalonia fuit, quod eiusdem testimonio non semel dicto alii confirmant, è quorum numero Escolanus est Valentinus lib. 5. *Valentinæ historiæ* cap. 7. Hieronymus Puiades, & Andreas Bosch, Catalani, Ioan. Andreas Ustarrozius Aragonensis, in *Defensione patriæ S. Laurentii*, cap. 5. Wadingusque *De Scriptoribus sui ordinis*. In domo autem Valentina Franciscanorum S. Vincentio (*Martyri*) sacra hunc ad ordinem admissus fuit, unde forsan data errori ansa: quod idem admonet Escolanus.

[k] Bovadilla in *Polit.* par. 3. cap. 7. num. 39.

353. Neque solùm sacras literas, sed & Mathesin calluisse eum, tum scripta theologica ab eo emanata, tum Hieronymus Torrellas in quodam *De imaginibus* libro sequentis sæculi auctor, confirmat: à quo *Theologus* audit *summus & mathematicus non mediocris*. *Virum doctissimum* vocat Michael Carbonellus cap. secundo *Chronici Hispaniæ* Catalanè conscripti.

354. Patriarchatûs idem honore fulsit Alexandrini, quod Francisco Gonzagæ, Lucæ Wadingo, domesticis testibus, & Morlæ iam laudato, credimus; atque ita editum Valentiæ est in fine operis, cui titulus; *Crestià*, cuius postea meminimus, MCDLXXXIV. contra id quod Escolanus affirmat, Hierosolymis hunc titularem antistitem disertè mancipans. Quòd verò Elnensis in Catalonia urbis Episcopus fuerit, vulgaris fama est; quamquam in *Catalogo Elnensium præsulum*, quem, ut Galliæ Ruscinonensem contribuerent Comitatum cuius Sedes *Elna* habetur, San-marthani fratres *Galliæ suæ Christianæ* inseruêre, nus-quam

(1) Fuit hic Ioannes Minorum Ordinis sodalis & Mariæ Alfonsi XI. Castellæ Regis uxoris conscientiæ moderator, ut legitur disertè in eius operis epigraphe in codice Escurialensi *Lit. K. Plut. I. n.* 5. (T. III. p. 319.) & clarius in Matritensi Regio membranaceo satis antiquo, cuius initium è minio: *Este libro que es llamado è dicho del rregimiento de los principes & señores que han de rregir, fue trasladado de latin en lenguage..... Et copilólo Frey Iohan Garcia de Castro Xerês de la Orden de los Frayles Menores. confessor de la rreyna de Castilla por el noble infante Don Pedro primero fijo heredero del noble Señor Don Alfonso rrey de Castilla que venció los rreyes moros de Benamarin & de Granada en la de Tarifa. & ganó la cibdat de Algezira, à peticion è ruego del Obispo de Osma Don Bernabé.* Exstare diximus Hispali excusum anno MCCCCXCIV. apud Meinardum Ungût & Stanislaum Polonum fol. inque eius editionis fronte, pro *Barnabæ* Episcopi Oxomensis, uti scriptum oportuit, legi *Bernardi*. Apud Montfauconium *Bibl. Biblioth. T. I. p.* 277. *col.* 1. legitur: *Exponenda Domino Nostro Papæ ex parte Serenissimi Aragonum Regis* &c. *pro Magistro Ioanne Garsia Confessore suæ Maiestatis*; videntur autem ad factum magni Ecclesiæ schismatis pertinere.

quam appareat. Barcinonensem qui credidit præsulem, Ioannes Iustinianus in prologo suæ Hispanæ interpretationis Ludovici Vivis *De instructione feminæ Christianæ* commentarii, magno in errore est. At Vincentius alter Iustinianus in *De S. Vincentii rebus* vulgari opere, & Franciscus Diago *Annalium Valentinorum* lib. 1. cap. 4. hunc inter virum mirabilem & Franciscum nostrum Ximenium magnam in Deo dilectionis necessitudinem intercessisse auctores sunt. Quòd si de amicitia inter vivos exculta intelligatur, magna ii ἀνιςορησίας culpâ sese involvêre. Porrò is ut civibus suis studiorum rationem suorum redderet, vernaculum in manus assumsit stilum, insuper habito Latino; nam, ut puto, maiorem operum partem, aut omnia opera, quorum notitia sequitur, proprio Cataloniæ sermone composuit.

355. *Vita Christi.* Librum hunc, de cuius Catalonica editione nihil hactenus audivimus, vernaculâ Castellæ linguâ loqui fecit Anonymus quidam: quam recognovit & castigavit interpretationem summus ille Christianæ prudentiæ antistes Ferdinandus Talaverensis, Granatensis primus post recuperatam à Mauris urbem Archiepiscopus, typorumque luce donavit. Quam editionem absque Loci nota nonnunquam vidimus. Gallica etiam eiusdem operis versio inter libros Regis Galliarum exstat, codice 116.

356. *Crestià*, sive *De regiment de princeps, è de la cosa publica.* Hoc est, *Christianus, sive De regimine principum, & republica.* Varium quidem opus & vastum, Theologico-politicum, doctum atque eruditum, & verè Christianum. In eo integræ tractationes de republica & illius regimine, de principatu, de belli ducibus & re militari, atque de optimo cive, ac civitatum prosperè conservando statu, de mercaturæ beneficiis, pluribusque aliis rebus ad publicam rem spectantibus comprehenduntur. Quare non debuit Wadingus ex uno duos facere commentarios, scilicet alterum *Crestià*, alterum verò *De regimine reipublicæ* appellatos. Idem enim opus est, & sub inscriptione hac posteriore tantùm (quod Wadingo forsan fuit errandi occasio) id laudant Diagus *Annal. Valentiæ* lib. 1. cap. 9. & Escolanus in eiusdem argumenti historia lib. 5. cap. 23. qui & *De republica* alibi appellat. Sed & idem Escolanus & Hieronymus Puiades in *Historia Cataloniæ principatûs*, & Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ S. Laurentii* cap. 5. pag. 65. & ante eos omnes Hieronymus Torrellas in Commentario *De imaginibus*, & Petrus Michael Carbonell in *Chronico Hispaniæ* cap. 2. agnoscunt alteram *Crestià*, sive *Cristià*, libri appellationem: quem & laudavit Alphonsus Tostatus magnus Abulensis Episcopus, in opusculo *Contra clericos concubinarios.* Et scriptum ab auctore fuisse anno MCCCLXXIX. Ustarrozius proximè laudatus monet verbis ex eo opere adductis. Nuncupatum verò hoc opus auctor voluit Alphonso (*Namfos* vulgari vocabulo) Marchioni de Villena, Comiti de Denia & de Ribagorza, filio Infantis Petri de Aragonia, ordinis fratrum Minorum, qui natus è Iacobo Rege Aragoniæ fuit. Alphonsus hic, de quo loquimur, primus creatus fuit Castellæ Comestabilis à Ioanne Rege I. de quo, & de parente eius Petro, qui Franciscanorum ordinem ingressus est, Alphonsi IV. germano fratre, Iacobi II. filio, videri potest Hieronymus Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 12.

357. Scire autem aves, lector, quàm vastum sit opus? Tredecim, nec minùs, partes, seu libros continet: quorum librorum aliquis, nempe duodecimus, integris duobus voluminibus satis grandibus continetur. Exstare omnia hæc simul in cœnobio *de Iesu* dicto Franciscanorum Barcinonensium, fama est. Nos vidimus primò laudati nuper duodecimi libri priorem partem, sive tomum, Valentiæ editum per Lambertum Polmart Alemannum anno MCDLXXXIV. in amplissima simulque selectissima bibliotheca Marchionis Mondexarensis: quem etiam possedit in supellectile non parum lauta librorum suorum amicus olim, dum viveret, noster D. Raphael de Vilosa, Consilii Aragonensis Senator optimus & literatissimus, apud quem fortè fortuna primum quoque totius operis librum, unde fax ad dignoscendam illius formam, reperi.

358. Argumenta iccircò singulorum librorum hìc subiicere non extra rem erit, cùm libri rarissimi sint, ac penè invisi.

Primus liber agit de religione Christiana, de eius initio, progressu, & dignitate.

II. *Quòd homo Christianus ab hac dignitate tentationibus variis emotus excidat; ac de dotibus ei datis.*

III. *Peccata exponit omnia, in quæ Christianus cadit homo.*

IV. *Quibus remediis à Deo adiuvetur ad resurgendum à peccatis: de divinis inspirationibus, prædestinatione, gratia, libero arbitrio: de donis & fructibus Spiritus sancti, ac septem beatitudinibus.*

V. *Quomodo relevetur per lumina theologicarum virtutum.*

VI. *Quo-*

VI. *Quomodo relevetur per virtutes morales & cardinales.*

VII. *Quomodo relevetur per legem Dei sanctam, atque eius decem pracepta.*

VIII. *Quomodo relevetur à Deo per ostensionem divinæ potentiæ, sapientiæ, & clementiæ, in rebus creatis, & earum ordinatione manifestarum.*

IX. *Quomodo relevetur per divinæ Incarnationis mysterium.*

X. *Quomodo per sancta Sacramenta.*

XI. *Quomodo per sanctum Ecclesiasticum statum, & altitudinem sanctæ religionis.*

XII. *Quomodo per rectam publicæ rei gubernationem secundum dominorum & subditorum varietates, diversaque vivendi genera.*

XIII. *Quomodo per minas magnarum pœnarum, & promissiones supernorum cælestium bonorum.* Hactenus librorum epigraphe. Unde manifestum redditur quàm immensam operam auctor doctissimus mancipaverit Christiani hominis studio per omnes Theologiæ ac Philosophiæ moralis, Politicæque artis, quatenus ad philosophiam spectat, limites instruendo ac muniendo.

359. *De natura angelica.* Hunc dicavit auctor domino cuidam Petro (*Mossen Pêre* Catalanè) Regis Aragoniæ Ioannis Magistro Rationali, sive ex præfectis rationum. Qui Rex usque ad annum vixit MCCCLXXIX. Audit hic alibi *Petrus de Artês*, eques, & camerarius, & magister domûs Regis Ioannis. Hispanam editionem vidimus Burgensem anni MDXVI. (Wadingo est MDXXVII.) apud Fredericum de Basilea in folio. Gallica: *Le livre des saints Anges* inscripta Parisiis anno MDXVIII. à Wadingo forsan significata ab officina Michaelis le Noir prodiit, Verderio teste in *Bibliotheca Gallica*. Ms. quoque asservatur in [1] regia Parisiensi, ut Labbeus testatur, & in Ambrosiana Mediolanensi.

[1] *Biblioth. manuscripta* pag. 313.

360. *Pastorale*, ad Episcopum Valentinum pro instructione Episcoporum, & quorumcumque superiorum. Wadingus laudat Barcinonensem editionem anni MCDXCV. in folio. Manuscriptum asservatur in bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis urbis, Francisci Ximenez nomen præseferens, forsan Latinum opus.

361. *De feminis* liber. *De les dones* vernaculè: quomodo enuntiatum apud Puiades vidimus. Hispana autem translatio retinuit Catalanum vocabulum. Inscribitur enim: *El libro de las donas. Trata de las virtudes y vicios de las mugeres en todos estados, y como se pueden estos remediar.* Librum dirigit Fr. Franciscus Ximenez ordinis Minorum ad dominam Sanciam Ramirez de Arenòs Comitissam de Prades. Ms. possidet carus mihi ex sorore nepos D. Iosephus de Bernuy, & Mendoza Marchio de Benamexî Bæticæ provinciæ nostræ, cum quadam ad calcem nota, quâ monentur lectores scriptum codicem ab Andrea Mudarra iussu Fr. Ioannis de Guadalupe Monasterii Guadalupensis Prioris, principio Aprilis MCDLXXIII.

362. Attamen sive hæc sive alia in publicum iam prodiit translatio, cum hoc titulo: *El carro de las donas*, facta, ut ibidem dicitur, à quodam religioso Franciscano provinciæ Conceptionis, quatuor libris: quibus plura immiscuit parùm fidus interpres, veluti opus renovans; necnon & adiunxit quintum *De memoria æterna* inscriptum, sive de præparatione ad mortem, Pinciæ apud Ioannem de Villaquirân MDXLII. Catharinæ Portugalliæ Reginæ directa. Forsan & ad Eximinum nostrum pertinet *Informacion de la vida Christiana, en que se contienen tres tratados è rudimentos de la vida Christiana, penitencia que es virtud, y penitencia que es Sacramento. Por el Maestro Fr. Francisco de la orden de los Menores:* qui liber prodiit Hispali anno MDIX. Hispana seu Castellana videtur Catalani operis, de quo loquimur, interpretatio. Hanc Matriti habet D. Ioannes Lucas Cortesius, criminalium olim causarum Duodecim-vir, Indiarum iam Senator regius, amicus noster, & Musis amicissimus.

363. *Scalæ Dei* opus aliud tributum novimus huic eidem Eximino à Ioanne Francisco Andrea Ustarrozio *De patria S. Laurentii* cap. 5.

Alia ab aliis opera tributa Ximenio annectimus,

364. *Historia Ecclesiastica*, teste Morlà in *Emporii Iuris* præfatione.

365. *Doctrina compendiosa.* Quam hac tantùm complexione nominis Petrus Carbonêll Cataloniæ historicus laudat: *Doctrina compendiosa de vivir justamente* nuncupata prodiit Barcinone anno MDXIX.

366. *Flos Sanctorum*, sive *Sanctorum vitas*: cuius meminit Petrus de Salazar in *Chronico provinciæ Castellæ* eiusdem ordinis.

367. *Librum de pomo* laudat ipse auctor in *Crestià*, parte 2. cap. 135.

368. *La gloriosa.* De quo opere monuit nos cùm Granatæ moraremur Thomas de Leone Societatis Iesu, vir doctissimus atque eruditione eximius, noster in paucis amicus. Certè Franciscus Gonzaga Franciscanorum generalis præfectus, & rerum do-

domesticarum exactus Chronographus, tredecim voluminum auctorem Franciscum Ximenium fuisse ait; iacereque in cœnobio Sancti Francisci Perpinianensis urbis.

369. Habeo tamen de quo cum doctissimo, & ut fama est sanctitate vitæ conspicuo viro, expostulem. Etenim videre mihi videor in Francisco Ximenio isto, decimi quarti huius sæculi auctore, alterum & quidem eo priorem Antonium Guevaram Mindoniensem Episcopum: cui minimè quidem bona insedit mens fingendi auctores veteres, atque notis etiam certisque, ea quæ non dixerunt quosque nunquam scripserunt libros appingendi: ut verè videatur existimâsse is, sacris exceptis, quod ipse nonnunquam dixisse sugillantibus perhibetur, de omni alia antiquitate ludere se impunè, immo & laudabiliter posse. Minimè autem hic magni Præsulis impotentiæ culpam alibi iam notatam refricaremus, nisi eadem cepisset Ximenium hunc lubentia & amor catalogo Scriptorum Scriptores, qui nusquam gentium fuere, ac bibliothecæ librorum similiter libros nusquam exstantes magna securitate fidei suæ ac nominis immittendi. Quod vitium omnes ferè paginas & capita, duodecimi saltem libri laudati iam operis, cui *Christiani* nomen, & cuius priorem partem, uti dictum fuit, vidimus, infecisse, nullus spero in hoc studio eruditionis mediocriter versatus, lecto eorum qui sequuntur & ex innumeris præcipui habiti sunt elencho, inficias iverit. Auctores intùs, capita verò in quibus ii laudantur, ad oram invenies.

370. [m] *Actor De spiritu & anima.* [n] *Candidus in Informatorio*, [o] *Fulgidus Nolanus Episcopus*, [p] *Chronicon Africanum*, [q] *Gregorius Capuanus Episcopus*, & *magnus doctor, in tractatu de Congregatione.* [r] *Chronicon Bulgaricum*, quod de Polymarcho loquitur Chalcedonensi legista & philosopho. [s] *Guilielmus monachus S. Dionysii, magnus historicus*, quem nostri Possevinus & Vossius *De historicis Latinis* lib. 3. nomine tenus nôrunt. Hunc eundem credimus sub nomine *Guilielmi Gallici*, [t] alibi laudatum. [u] *Ethnicus* (an *Ethicus?*) [x] *Manasses de Domâs*, *sive de Damasco*, quem laudare ait Iosephum. Nicolaum Damascenum dicere debuit, quo Iosephus utitur lib. 1. *Antiquit. Iudaic.* lib. 1. cap. quarto. [y] *Mamenot, qui scripsit* De antiquitatibus Ægyptiorum pro *Manethone.* [z] *Historia Orientalis* nescio quæ. [a] *Facundus in sermone De gubernatione divina*, fortè pro Lactantio Firmiano. [b] *Primas Authenticus.* [c] *Tertullius Philosophus.* [d] *Magni iurisconsulti Fabius & Sempronius*, atque item *Pompilius*, nusquam visi, etiam à Ximenio antiquioribus. [e] *Caladius poeta.* [f] *Macrobius ad Tercullium.* [g] *Magnus philosophus Agellius in suo Informatorio*: cùm verè Macrobius ad Eustachium filium utrumque opus suum direxerit. Agellius autem, nisi fallimur, nullam in *Noctibus* suis *Atticis* (quod unicum eius opus noscitur) civitatis diffinitionem, unde laudatur, nobis reliquerit. [h] *Sallustius poeta*, & [i] *Misael astrologus*, & *Mellisius philosophus. Trogus Pompeius* frequenter advocatur, qui nusquam fuit repertus, nisi in Iustini epitome; nec in historia semper, sed aliquando in *tractatu facundo*; necnon referens de Almario quodam Romano legislatore, qui mihi certè ignotus est. [k] *Fulgentius* item nescio quis de cive quodam Strigonii in Alemania loquens. [l] *Bassium chronicon* de re quadam Sabaudiæ, & Martino Papa (nugæ!) Templariorum destructore. [m] *Medus in historiis Ungariæ* Regis cuiusdam *Axysti* nomine, factum narrans. [n] *Macrobius* iterum in *Saturnalibus* falsò laudatus de his quæ prudentiæ insunt virtuti docens, cùm debuisset in *Somnii Scipionis* lib. 2. cap. 8. Horum omnium in prima huius primæ partis duodecimi libri parte meminit.

371. Ad secundam transeamus. [o] *Novatianus De urbibus mundi.* [p] *Simplicianus*, sive *Simplicius*, in *Commentario*; nisi is sit ad Epictetum scriptus. [q] *Plato in Officiatorio.* [r] *Magnus cancellarius Parisiensis*, qui certè vix potuit esse Ioannes Gerson: qui anno, quo id scribebatur, MCCCLXXIX. uti iam diximus, XVIII. ferè annos in ætate habebat. [s] *Iuvenalis poeta in suo Dictato minori* [t]. *Martialis in Exsecutorio*, *Leontiusque in Instructorio* [u]. *Gilabertus Nolanus & Avicebron in suo Morali* [x]. *Marcianus poeta* [y]. *Simplicianus in suo Morali* [z]: *Honorius Papa in suo Decretorio*, & *Felix Papa in epistola ad Heliodorum Senensem Episcopum* [a]. *Aristoteles in libro De bona fortuna* [b]. *Balthassar Suecia Rex ad Ptolemæi Quadripartitum* [c]. *Fulgentius in sua poesi*, de Sabio Austriæ Duce loquens [d]. *Polus De ædificiis. Theophrastusque* in *Elementari*, quem de Lesbio philosopho acciperem qui libellos huc spectantes edidit, nisi auctor laudaretur novæ Hierosolymæ sub finem mundi ædificandæ, in qua simul degere debebunt Papa & Imperator; nisi Theophrastum Paracelsum significare voluerit [e]. *Amelius magister equitum*

[m] Lib. 12. 1. part. cap. 3.
[n] Cap. 6.
[o] Cap. 6.
[p] Cap. 7.
[q] Cap. 12.
[r] Cap. 14.
[s] Cap. 15.
[t] Cap. 36.
[u] Cap. 16.
[x] Cap. 17.
[y] Ibidem.
[z] Ibidem.
[a] Cap. 22.

[b] Cap. 26.
[c] Cap. 27.
[d] Cap. 29. 30. 33.
[e] Cap. 33.
[f] Cap. 42.
[g] Cap. 43. & 2. part. cap. 1.
[h] Cap. 50. & part. 2. cap. 78.
[i] Cap. 57. & 2. part. cap. 102. 160. 176. 180.
[k] Cap. 55.
[l] Cap. 62. & 2. part. cap. 98.
[m] Cap. 63.
[n] Cap.....
[o] 2. parte cap. 70.
[p] Cap. 73.
[q] Cap. 75.
[r] Cap.....
[s] Cap. 79.
[t] Cap. 82.
[u] Cap. 83.
[x] Cap. 84.
[y] Cap. 85.
[z] Cap. 99. & 100.
[a] Cap. 102.
[b] Ibidem.
[c] Cap. 103.
[d] Cap. 106.
[e] Cap. 110.

tum Caroli Manies (Magni) *in tractatu arcium defensorii* [f]. *Candidus in suo Communiloquio* : idem fortè, cuius *Informatorium* suprà laudaverat [g]. *Fulgidus Nicosiensis* narrans de Episcopi cuiusdam Cypri urbis quoddam ridiculum [h]. *Sallustius in suo Complanctorio*, Ferisonem quendam Bohemiæ Regem commendans [i]. *Alanus in Doctrinali vivendi* [k]. *Lucanus in sua Prosodia* [l]. *Rabbi Eleazar in chronico Iudaico* [m]. *Methodius in Instructorio ad Sanctos monachos* [n]. *Titus Gallus in sua Politia* [o]. *Forseus Arabiæ Rex in suo Regimine* [p]. *Gervasius Ambianensis Episcopus in suo Officiario* [q]. *Restitutus Cordubensis ad cives Hispalenses scribens* [r]. *Quintinus Arcadius in Politica* [s]. *Primatianus Episcopus* scribens *ad Pisanos, Genuenses, & Venetos, qui in Romania erant* [t]. *Lellius Theutoniæ historiographus* [u]. *Liberius historicus Latinus* [x]. *Caladius philosophus in libro De libero & servitute* [y]. *Atlotus Prænestinus in Compendio morali* [z]. *Gondisalvus in suo Historiali*, ex quo exemplum adducitur cuiusdam Regis Legionensis [a]. *Castorius Episc. de Ambru* [b]. *Severus in Rationali* (illéne Severus, quem se vidisse in Escurialensi bibliotheca regia de rebus Romanorum Scriptorum Petrus Antonius Vila-damôr historicus Catalanus affirmavit? Non tamen, ut crederet ei de Tetrico & Gallieno Imperatoribus quicquam narranti Hieronymus Puiades lib. 4. *Histor. Catalon.* cap. 62.) & [c]. *Lactantius in Ecclesiasten.* [d] *Herculanus Episcopus Beneventanus in epistola ad Guilielmum Siciliæ Regem* [e]. *Leopoldus*, ex quo narrat nonnulla de *Antisthene* Rege Odociæ, eiusque successore *Erullum* Philosopho magno [f]. *Satyrus princeps Bohemiæ*, & ipse magnus Philosophus [g]. *Gorgias nobilis eques in Catay tempore Assueri Imperatoris* [h]. *Otto primus huius nominis Imperator* noluisse falsò dicitur in Romanorum Regem eligi suum filium primogenitum : quæ mera fabula est in Ottonis historia [i]. *Sevus magnus legista, & homo valdè moralis* [k]. *Titus Livius* quoddam factum narrans Rageni Lydiæ Regis, de quo illum nusquam egisse apparet [l]. *Anastasius Papa in epistola ad Valentinianum Imperatorem*, cui attribuit fabulosam & ridiculam, seu potiùs Pontificio indignam stilo, historiam de Rhodo Parchiæ Rege, & collegio canonicorum; cùm Anastasii epistolæ palam omnibus sint in Conciliorum collectionibus [m]. *Pantaleo magnus Dalmatiæ iurisconsultus* [n]. *Novatiannus in suo Morali* [o]. *Sallustius Ciculus* [p]. *Prosper in epistola ad Bavarum* [q]. *S. Ioannes Boca-dôr in quodam Sermone* : est S. Ioannes Chrysostomus [r]. *Audifax consiliarius Pipini Franciæ Regis* [s]. *Esdræ* tribuitur scriptura quædam de dignoscenda cuiuslibet anni conditione ex die quo incipit, memorque huius revelationis laudatur *Cordubensis in quodam Sermone* [t]. *Misael astrologus antiquus super Centiloquio Ptolemæi* [u]. *Zosimus eximius doctor in epistola ad Lotum Otlandiæ ducem* [x]. *Zoilus doctor gloriosus ad Lodegatum Liguriæ principem* [y]. *Licurgus insignis iurisconsultus* referens factum illius (Armeniæ vocat Regem) qui iudicem iniquum excoriari, inque pelle eius cooperta sede occisi filium ius dicere præcepit [z]. *Paulinus Panhormitanus Episcopus in elogio suorum dogmatum* [a]. *Iustinus Pompeius historicus magnus*, pro Iustino Trogi Pompeii epitomatore; cui tamen nec tribuit quæ in eius epitome invenias : exempli gratiâ, iter Alexandri ad Regem Darium, tamquam Legatus esset Alexandri, datumque in convivio sibi præbito generositatis suæ specimen [b]. *Flavius Capsinus magister equitum Romanæ reipublicæ in Phrygia*, cuius *epistolæ ad Castorium filium* datæ meminit, adiungens de ea se legisse in *historiis Torpegis* [c]. *Iovis Cretæ Regis documenta* laudat *militaria* [d]. *Luctorius Episcopus Bellovacensis* Scriptor, nescio cuius rei [e]. *Pyrrhus Romæ Rex*, & [f] *Pompinianus iurisconsultus* in eiusdem comitatu Neapolim obsidentis. Aliaque huiusmodi, quorum continuatio lectoribus nauseam, nullâ colligentis gratiâ, dudum forsan movet.

[f] Cap. 112. [g] Cap. 113. [h] Cap. 114. [i] Cap. 118. [k] Cap. 119. [l] Cap. 120. [m] Cap. 128. [n] Cap. 131. [o] Ibidem. [p] Cap. 133. [q] Cap. 136. [r] Cap. 137. [s] Cap. 137. [t] Cap. 138. [u] Cap. 152. [x] Cap. 155. [y] Cap. 160. [z] Cap. 162. [a] Cap. 165. [b] Cap. 166. [c] Cap. 166. [d] Cap. 167. [e] Cap. 172. [f] Cap. 173. [g] Ibidem. [h] Cap. 174. [i] Cap. 176. [k] Cap. 178. [l] Cap. 181.

[m] Cap. 183. [n] Ibidem. [o] Ibidem. [p] Cap. 185. [q] Cap. 191. [r] Cap. 193. [s] Cap. 196. [t] Cap. 197. [u] Cap. 201. [x] Cap. 202. [y] Cap. 204. [z] Cap. 207. [a] Cap. 213. & 214. [b] Cap. 217. [c] Cap. 232. [d] Ibidem. [e] Cap. 287. [f] Cap. 297.

372. Quibus tamen sub conspectum dandis operam non illiberalem accomodavisse nobis videmur, ne iis qui dignoscendis antiquis Scriptoribus non accuratè invigilant, subesset adversus nos suspicio calumniæ magnâ erga Ximenium iniuriâ negantes exstitisse olim libros qui hodie latent, deque hominum exciderunt memoria, quasi non multi perierint qui olim fuere. Id quod in paucorum dinumeratione Ximenii causam posset apud aliquos dubiam reddere ; in tot verò hactenus inauditorum tot falso nomine aut ex falsis libris laudatorum, sive Scriptorum, sive Regum, atque aliorum hominum diligenti recensione, minimè poterit (1).

Lau-

(1) Exstant in Bibliotheca Escurialensi bini Hispanici è Lemosino sermone codices, alter operis : *El Christiano, Lit. n. Plut. II. n.* 18. alter: *De las Dônas, Lit. h. Plut. III. n.* 14. cuius posterior sive se-

373. Laudatur ab Stephano Garibaio nostro libri 21. cap. 1. *Compendii historici* eos inter auctores, qui de Navarræ regni rebus aliquid in literas retulerunt, GARSIAS EUGUÍ, Bayonensis in Gallia Episcopus ex eremita Augustiniano: quem ait in eodem regno Navarræ natum, & Carolo Regi III. à confessionis sacramento fuisse. Hunc tamquam Scriptorem brevis cuiusdam Regum Navarræ, ab Inico Arista usque ad memoratum Carolum, historiæ huc advocamus; quamvis incertum Garibaius reliquerit, cuiusnam Navarræ portionis, eiusne, quæ intra Hispaniæ limites, an eius quæ Galliæ est, domo natus fuerit. Neque enim quicquam aliàs de patria docuere San-marthani fratres, Bayonenses præsules in *Gallia Christiana* describentes: qui tamen circa annum MCCCXCII. Garsiæ meminere, incerti an HEUGUI, an EUGUY cognomento vocari debeat (1).

374. Inter Archiepiscopos Primatis nostræ Toletanæ Ecclesiæ paucis concedit, si iuris doctrinam, morum honestatem, accuratam Sedis suæ ac muneris administrationem, gestaque eius magnificentissima considerentur, D. PETRUS TENORIO Lusitanus gente [g], natus verò in *Tavira* eius regni, sive Algarbiorum oppido. Sub Regibus Henrico II. Ioanne I. & Henrico III. ab anno scilicet MCCCLXXV. ad MCCCXCIX. Ecclesiæ isti præfuit. Exstat quidem huius, ut ad nos pertineat, qui Scriptoribus peculiarem consignamus laudem, inter inedita plura diversorum opera quæ ad magni huius temporis schismatis negotium spectant collectaque in varia volumina olim fuere, ut in chartophylaciis Vaticanis servarentur, epistola, seu *Excursus* sive *Apologia* eorum, qui ad sedandam Ecclesiæ illam infelicissimam discordiam vocari & congregari universale Concilium desiderabant, adversus contrarium librum Petri Cardinalis S. Eustachii: cuius epistolæ fragmentis quibusdam ad explicanda quædam huius controversiæ momenta Odoricus Raynaldus XVII. *Annalium Ecclesiasticorum* tomo utitur [h].

375. Vidimus nos codicem Vaticanum num. 5608. signatum, in quo litera eiusdem nostri legitur *Reverendiss. Patri dom. Cardinali S. Eustachii pro parte domini Archiep. Toletani super facto præsentis schismatis anno LXXX.* Incipit: *Rev. P. & dom. meo præcipuo dom. Petro S. Eustachii Cardinali diacono, Toletanus Archiep. vestræ Paternitatis orator, inter decretorum professores non dignus adscribi, modicum id quod est quæro verborum stemmate* &c. Sequitur hanc epistolam *Responsio* eiusdem Cardinalis S. Eustachii super rebus schismatis (2). Ad-

[g] Fernandus Perez de Guzman in elogio eius lib. *De las semblanzas.*

[h] Ad ann. MCCCLXXX. n. 43. & seqq.

secunda pars repetitur eàdem *Lit. & Plut. n.* 20. Item Opus: *Dels Angels* Lemosinè, *Lit. h. Plut. II. nn.* 13. & 16. & Eadem Literâ, *Plut. III. n.*21. Item: *El Chrestiâ* Lemosinè, *Lit. t. Plut. I. n.* 11. In Bibliotheca Regia Matritensi quini minimum habentur operis *El Chrestiâ*; bini: *De les dones*: omnes Lemosino sermone, Valentiæ, anno MCCCCLXXXIV. & Granatæ MCCCCLXXXVI. editi. *Pastorale* exstat in Bibliotheca Galliarum Regis *T. III. pag.* 384. *cod.* 3188. Barcinone typis evulgatum MCCCCXCV. fol. Fabricius *med. & inf. T. VI. pag.* 329. Tractatum: *De Scala Dei* Barcinone MDI. vulgatum fuisse; aliaque eius Opera MSS. in Bibliotheca Cœnobii Sanctæ Mariæ de Iesu prope Barcinonem servari ait, ex Wadingo.

(1) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. X. Plut. II n.* 22. (T II. p. 428.) huius *Garsiæ* codex sæculo XV. ineunte exaratus, inscriptusque: *Las Chronicas que fizo escribir el Reverent en Iesu Christo Padre Don Fray Garcia de Eugui Obispo de Bayona de los fechos que fueron fechos antiguament en España, segunt se trueba por escripto en diversos libros antiguos:* à Iapheto nimirum & primis Hispaniæ incolis ad sæculum à Christo nato XIV. iam adultum, atque annum MCCCXL. & memorabile prœlium ad flumen *Salsum* cum Benamarino Maurorum Rege commissum: post quæ habetur in eodem codice: *Genealogia Regum Navarræ ab Eneco Arista usque ad Carolum Vianæ Principem* & sæculi XV. initia. In Regia autem Matritensi habetur eiusdem operis auctorisque codex alter aliquanto recentior, hoc titulo: *Estas Chronicas fizo screbir el Reverent en Jesu Christo Padre Don Fray Garcia de Eugui Obispo de Bayona de los fechos que fueron fechos antigoatment en Spania, segunt se trueba por scripto* &c. ut in Escurialensi codice. E quibus eliciat Lector, fueritne Euguinus operis quode agimus auctor, an hortator suasorve tantum. Utrobique autem cognominatur, *De Eugui.* apud Herreram *Alphab. August. pag.* 295. *De Eugi.* In codice Regio Matritensi nuper laudato, fol. 167. hæc leguntur: *Item fasta aqui escribió el Arçobispo Don Rodrigo en el ayno que andaba la hera en mil dozientos ochenta y uno. á los veinte é cinco aynos que regnaba el Rey Don Ferrando* (Tertius); *& á los treynta & tres aynos quél fuera Arçobispo, & estónce vacó la Sy de Roma un ayno & ocho meses & diez dias empues la muert de Gregorio, & despues fizieron Papa à Innocent Quarto*: quæ indicant superiora è Roderici Toletani historia mutuata fuisse. Ulterius à folio eiusdem codicis 167. pag. 2. usque ad 172. pag. 2. habetur: *Brevis historia Regum Castellæ ab Alfonso X. cognomento Sapiente usque ad eius pronepotem Alfonsum XI. & prœlium Benamarinense*: quam excipit: *Genealogia Regum Navarræ ab Eneco Ariesta ad Carolum Ioannæ Reginæ filium & annum Christi MCCCCXX*: à fol. nimirum 172. ad 183. quod codicis extremum est.

(2) Habetur quoque in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 123. *col.* 1. *n.* 1470. hoc titulo: *Epistola Petri Tenorii Archiepiscopi Toletani ad Petrum Flandrini Cardinalem Sancti Eustachii super facto electionis Bartholomæi* (Pisani). Et eadem pag. *col.* 2. *sub n.* 1472. *Tractatus Archiepiscopi Toleta-*

376. Adiungitur his in eodem cod. Vaticano MARTINI Epiſcopi Ulyſſiponenſis propoſitio facta nomine domini Ferdinandi Portugalliæ Regis coram Carolo Galliæ Rege XIV. Iulii eodem anno MCCCLXXX. Hic eſt Martinus.......

377. Ab Archiepiſcopo Toletano D. Petro Tenorio D. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE ſeparari non debet, quem floruiſſe ſub regibus Ioanne I. & Henrico eius filio, eidem Tenorio carum, & in magno pretio propter doctrinam Iuris ſingularem fuiſſe, compertum eſt. Epiſcopus fuit Segovienſis Eccleſiæ uſque ad annum, quo in vivis eſſe deſiit, MCCCXCII. Iulio menſe; Scriptorque cuiuſdam libri qui *La Peregrina* audit. Hoc opere concordavit is cum Romanis noſtras Hiſpaniæ, hoc eſt Partitarum, leges. Hunc hominem & *Peregrinæ* opus laudant Didacus Colmenares *Hiſtoriæ Segovienſis* auctor, & Ægidius Gundiſalvi de Avila in *Theatro* eiuſdem Eccleſiæ, & in vita Henrici III. Regis; & ante eos Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 7. & adhuc omnibus his antiquior Ferdinandus Petri Guzmanus in elogio D. Petri Tenorio, ad calcem hiſtoriæ Ioannis II. Regis. Et hic eſt Gundiſalvus (*ille quem* Bonifacium *ſeu* Bonifacii *falsò appellat*) Ioannes Narbona in libello ſuo *De appellatione à vicario ad Epiſcopum*, eos laudans qui Toletanis Archiepiſcopis à conſiliis fuere. Diem obitûs expreſſit in Petri Tenorii elogio Guzmanus laudatus. At noſter (ſive *Gundiſalvus Gundiſalvi*) diverſus eſt à Gundiſalvo Bonifacio, quem prædictus Narbona videtur mihi cum Segovienſi noſtro Epiſcopo confudiſſe: qui quidem Bonifacius Luſitanus fuit, & Scriptor proximè ſequentis ſæculi, ut loco ſuo videbitur. Et ad huius noſtri antiquioris Gundiſalvi *Peregrinam* reſpexiſſe mihi videtur Alphonſus Didaci à Montalvo, Partitarum antiquus gloſſator, quum ita ait: *Caſus ſummarios legibus præmittam, quos pro maiori parte à repertorio aureo, & multum utili* Partitarum *per alphabetum*, Peregrina *vulgariter nuncupato, compoſito aſſumſi.* Hæc ille. Diverſus autem ab eo eſt Gundiſalvus Bonifacius, quantumvis homonymi alterius libri, *Peregrina* quoque dicti, artifex, qui exeunte ſæculo ſequenti vixit, quo loco erit quærendus (1).

378. In celebriorem huius exeuntis ſæculi Doctorum Theologorum, qui Pariſiis ut moris tunc erat inſignia huius tituli ritè ſuſceperant, numero, IOANNES fuit DE MONTESONO vulgò DE MONZON, Dominicanus è Regno Aragoniæ, forſanque ex oppido huius appellationis. Cuius quidem memoria, non ita illi proſpera ſemper, aut ordini ſuo, ad nos pervenit. Suſcitaviſſe enim eum anno MCCCLXXXVII. turbas ingentes doctrinæ causâ, quam Thomiſticam prætendebat, in Pariſienſi ſchola; ſibique adverſantes ceteros Theologorum ordines, & academiam integram, Epiſcopumque ipſum Pariſienſem, poſtremoque etiam Clementem Anti-papam VII. Avenione commorantem, quem appellaverat, expertum fuiſſe, ex monumentis eius ævi editis atque ineditis conſtat: quorum nonnulla foras dedit Cæſar Egaſius Bulæus in hiſtoriæ iſtius Univerſitatis tomo 4. [i]

[i] A pag. 628. uſque ad 633.

379. Ex oratione quidem, ſeu propoſitione contra eundem facta coram Urbano Papa à Petro de Alliaco doctore Pariſienſi, aliàs celebratiſſimo, huic hiſtoriæ infertâ, liquet Gallum eum non fuiſſe, ſed alienigenam: *Dum quidam dictus* (ait [k]) *Fr. Ioannes ord. Prædicatorum de neſcio quo Monte-ſono, de monte utique ven-*

[k] Pag. 624.

tani (Petri videlicet Tenorii) *ſuper diſcordia populi*. Atque idem videtur opus à Durando & Martenio laudatum *T. II. Theſ. nov. Anecdot. pag.* 1099. hoc titulo: *Acta Domini Toletani ſuper facto ſchiſmatis ad Dominum Sancti Euſtachii Cardinalem: De neceſſitate & utilitate Concilii Generalis.*

(1) Bina huius *Peregrinæ* exempla ſervantur in Bibliotheca Eſcurialenſi, nimirum *Lit.* e. *Plut. I. n.* 4. (T. I. p. 409.) & *Lit. Z. Plut. I. num.* 11. (T. II. p. 285.) prius illud Latinum ſub Anonymi *Seguntini* (lege, *Segovienſis*) Epiſcopi nomine, inſcriptum: *Peregrina*, ſeu *Apparatus Peregrina*: quod proprie appellaveris *Indicem locorum communium*, ſive *Alphabetum Iuridicum utriuſque, necnon patrii Iuris;* nam ordine alphabetico digeſtum eſt, adiectis è regione ad oras codicis concordantibus ex *Foro Iudicum*, & ex nova Ordinatione quæ dicitur *de Alcalá;* poſterius hoc Hiſpano ſermone, ac ſub nomine *Gundiſalvi Gundiſalvidis de Buſtamante* Epiſcopi Segovienſis, eodem *Peregrinæ* titulo, ſive *Alphabeti Iuris utriuſque*, ac præſertim patrii Hiſpanorum, è *Foro Iudicum*, è *libro Stili Curiæ*, *Ordinationis de Alcalà*, & *De Madrid: De Valladolid: De Brivieſca: De Toro*, & *De Sevilla:* ſcriptum autem in eodem legitur *ab Alfonſo Sanctii in Oppido Alcala de Guadayra Conventûs Hiſpalenſis die VII. Septembris anno MCCCCXIX:* quæ aliquanto prolixius deſcribi placuit, ad vitandam de hoc *Peregrinæ* opere atque auctore dubitationem, inde enatam quod recentior alius *Gundiſalvus* cognomento *Bonifacius*, ſeu *Bonifacii* Luſitanus, quode nos inferius, affinîs argumenti ſed longe diverſo operi, titulum itidem *Peregrinæ* indiderit; *Seguntinum* autem, quod alter è codicibus Eſcurialenſibus Gundiſalvum Gundiſalvidis *Peregrinæ* auctorem *Epiſcopum* vocat, error manifeſtiſſimus eſt; cum nullum *Gundiſalvi* nomine inter Seguntinos Præſules toto XIV. ſæculo cenſeri videam; Gundiſalvus autem à Sancta Maria ab anno MCCCCXL. aut circiter ad MCCCCXLVIII. eam Sedem tenuit, ac proinde huc non pertinet. Plura nos infrà in *Gundiſalvo Bonifacii.*

toso, sono dissono latrans, me violenter irritavit; & me meos inter domesticos meis in castris fraudulenter invasit, atque peregrinis è partibus adveniens in illam, quæ teste Quintiliano & Hieronymo recitante, sola monstris caruit, Galliam, monstrum horrendum, immo errorum monstra quamplurima, pertinaciter inducere conatus est. Eâdem ferè in altera propositione [l] de cognomine Ioannis formâ loquitur. *Frater Ioannes de Monte-sono, de monte inquam eminentis superbiæ, sono dissonantis arrogantiæ intonans*, &c.

[l] Pag. 629.

380. Fuisse tamen eum natalibus Aragonensem illud confirmat, quòd post Pontificium præceptum ut rediret Parisios, dictataque Universitatis sequeretur, clam aufugiens, in Aragoniam tamquam in Patriam fugerit; quod & Bulæus, & Dominicani Scriptorum collectores, historicique Aragoniæ regni admittunt [m]. Videtur tamen paulò pòst idem Ioannes, sive quia iudicio Clementis ita sese subducere posse credebat, sive alia de causa, cœpisse bene mereri de Ecclesiæ pace, ac illius communi desiderio, Urbanique VI. causam totis ingenii & eloquentiæ viribus propugnare. Aquis enim Provinciæ positus anno MCCCLXXXIX. egregium opusculum adversus schismaticos, qui Clementi adhærebant, composuit, ex quo in voluminibus *De schismate* Vaticanis MSS. descripto Raynaldus ad annales huius anni [n] quædam derivavit. Nec diu postea commentarium alium cui *Correptorium contra epistolam fundamenti schismatis* inscripsit, cuius argumentum idem Raynaldus ibidem exponit [o].

[m] Diago lib. I. *Hist. Provin. Aragon.* cap. 21. Fernandez in *Scriptoribus.* Lanuza *histor. Aragon.* lib. 5. tomo I. cap. 39.

[n] Tom. 17. an. MCCCLXXXIX. n. 15. & seqq.

[o] Num. 27.

381. Tertiò tandem adversus schismaticos in eadem causa decertaturus postremum alium commentarium laude dignissimum, quinque dialogorum libris contentum, ad Cardinalem Reatinum direxit: quo inter alia infelices quorundam Europæ Regum & principum, Clementis deterioribus seu schismatis partibus adhærentium, Caroli nempe Dyrrachii principis, Regis Castellæ Ioannis I. Ludovici Andegavensis Ducis, Ioannæ Reginæ Neapolis, Bernabonis Mediolani, Leopoldi Austriæ Ducum, Raynaldi tandem Ursini obitûs divinæ vindictæ adscribit. Asservatur hic liber MS. in bibliotheca Barberina, ut idem Raynaldus compendiosè eum iisdem annalibus contexens [p], prodit. In bibliotheca Colonæa Hispalensis Ecclesiæ est etiam MS. liber hic, aut alius ex superioribus, *De schismate* inscriptus. Huius quoque concionum voluminis, variorumque vernaculâ linguâ scriptorum memoriam servant domestici [q] (1).

[p] Ad ann. MCCCXCI. n. 24.

[q] Diago lib. I. cap. 21. Fernandez in Scriptoribus.

382. Æqualis fuit horum temporum & Ioannis de Montesono, eiusque sodalis in eadem Aragonensi Dominicanorum provincia, NICOLAUS EIMERICUS, Catalanus gente, natus quidem in Gerunda urbe: qui cùm doctrinâ iuris existimaretur & sacrâ non leviter excultus, post Nicolai Roselli eiusdem ordinis Generalis per Aragoniæ Regum ditionem adversus hæreticam væsaniam & pravitatem Inquisitoris ad sacrum Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ collegium assumtionem, idem iussus fuit munus exercere anno sæculi sexto supra quinquagesimum.

383. Quo autem profectu & integritate in eo se gesserit, suscitata ingens & vix reconciliabilis Dominicanos [r] inter & Franciscanos quæstio iam olim fuit occasione bullæ cuiusdam contra Raymundi Lulli errores, quæ Gregorii XI. Papæ nomen præsefert. Hanc ab Eimerico suppositam Franciscani, Raymundum suum Lullum qui Tertii ordinis Minorum fuit tuentes; enixè contendunt; ex eo confirmantes, quòd eadem bulla diligenter quæsita inter alias eiusdem Pontificis, regesto illius excusso nusquam apparuerit: cuius rei legitimæ custodum archivi Papalis fidei testimonium exhibent. Documentum quoque sententiæ in cœtu Generalis Aragoniæ Inquisitoris Magistri eiusdem ordinis Prædicatorum Bernardi Ermengaudi, aliorumque, tam Dominicano-

[r] Bzovius, & contra Bzovium scribentes Thaddæus in *Nitela Franciscana*, & Lucas Wadingus in *Annalib.* videri possunt. Theoph. Raynaudus *De immun. Cyriacor.* diatriba 6. pag. 141. & qui è Dominicanis pro Cyriacis scripserunt.

(1) Huius Ioannis de Montesono nihil prorsus in Bibliothecis Regiis Escurialensi & Matritensi reperi. In Regis Galliarum *T. III. pag.* 121. cod. 1466. habentur: I. *Dialogus ad Cardinalem Reatinum super Schismate*.. II. *Informatorium de Schismate pro Urbano VI. contra Clementem VII.*. III. *Correptorium contra epistolam fundamenti Schismatis*.. IV. *Scopus LXXII. conclusionum ad peragrandam viam Ecclesiæ à devio triviali ad Bonifacium Papam IX.* Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 17. invictis rationibus ostendit patriâ Valentinum fuisse è *Montçonorum*, seu *Montsoniorum* gente (indigenis *Montçó* & *Montsó*) ad hanc diem in ea urbe superstite; eique præterea tribuit: *Tractatum de conceptione Beatæ Virginis*, quem olim Tolosæ in Fuxensi Bibliotheca exstitisse, indeque, Echardo teste, furto sublatum fuisse refert. In Vaticana olim Christinæ Suecorum Reginæ Cod. 870. legitur hic titulus: *Ioannis Thomæ* & *Ioannis de Montesono ex Ordine Prædicatorum Palinodiæ ad idem argumentum* (scilicet *De conceptione Beatissimæ Virginis*) *pertinentes*: Latinè & Gallicè. Incipit: *Cum multas* &c. Ulterius Ximenus *l. c. pag.* 19. aliud eidem opus adscribit, cuius initium est: *Dicit Apostolus: In novissimis diebus instabunt tempora periculosa;* præterea *Volumen concionum*, & minora alia Lemosino sermone, è Diago, Fernandezio & Bibliographis domesticis.

norum quàm Minorum, Barcinone habito anno MCCCLXXXVI. vivente adhuc Eimerico, pro sana Lulli doctrina in libro *De philosophia amoris* inscripto, & ab Eimerico hæresis postulato, solemniter pronuntiatæ; aliaque, in quodam libello videnda, quo quidem continetur lis & litis exitus de hac re Avenione, sedente Benedicto XIII. & aliàs continuatæ, à nobis suprà, dum de Raymundi rebus ageretur, laudato.

384. Epistolam quoque Regis Ioannis Aragoniæ ex archivo desumtam adducunt, quâ Eimericus, *nequam hominis, & pestilentis, suique & eius subditorum publici inimici, ac venenosæ viperæ;* necnon *& Fidei orthodoxæ suspecti* compellationibus diffamatus, in exsilium eiicitur. Quibus quidem famam eius ita gravantibus testimoniis opponunt Dominicani horum non illibatam fidem, ac præ aliis inverisimilitudinem suppositionis Gregorianæ istius bullæ. Insanum enim, & cuius vix esset capax homo haud emotæ mentis, nedum eius, qui munus integrâ famâ obiret, Inquisitoris, videri debet, ut celebratissimi eius temporis eremitæ, ac propter Fidei odium à Mauris mactati Lulli doctrinam, à pluribus probatam, defensamque, confictо Gregorii Papæ Avenione ferè in vicinia sedentis diplomate; neque uno tantùm, sed tribus (totidem enim super eadem re à partibus producuntur) statim examinandis, ac si falsa inventa fuissent, cum auctore & falsatore damnandis, convellere ac exstirpare se posse, ac tantum facinus mansurum impunitum, sibi persuaderet.

385. Sed nos litem hanc nostram non facimus, id, quod sine missione inter partes decertatum bellum novimus, iis relinquentes, & eo adiecto contenti, quod vel testimonio domesticorum Eimerici constans haberi debet: eum scilicet nimio, & quem vix ferrent ea tempora, zelo tractum eò usque in exercendo Inquisitionis munere processisse, ut in Perpinianensibus ordinis seu provinciæ suæ comitiis eo decedere iussus sit, eidem tamen post aliquot annos restitutus; at æque infelici exitu, cùm in odia multorum incurrens, regiæ etiam offensionis scopulo navem illiserit, extraque ditionem totam Aragoniæ regni peregrinus & exsul patriæ demorari coactus fuerit. Hæc in historia ordinis Prædicatorum Monopolitani Episcopi extensiùs narrata fidem fortasse mereri possent, darique temporum malitiæ ac impotentiæ inimicorum, innocentis & tantum, si Deo placet, nimium iusti hominis per exsilia & odia vexatio; quin tamen errorem historici laudati manifestum sequi propterea debeamus, qui per sequens decimum quintum ferè totum sæculum Eimerici memoriam resque gestas 5. parte lib. 11. cap. 20. digessit: qua in navi vehitur etiam Ioannes Marieta.

386. Melius quidem nuperi Scriptores Dominicani, Ambrosius Altamura in *Bibliotheca* ad annum MCCCXCII. & Vincentius Maria Fontana in *Monumentis Dominicanis* sub Simone Lingoniensi, Elia Tolosano, Raymundo de Capua, præfectis generalibus, cap. 8. 9. ac 10. per omnes ferè paginas, veram illius ætatem & acta literis tradiderunt. Quod verò ad meritum doctrinæ pertinet, illibatum id, vel inter tot pessimè sentientium iactationes, hucusque mansit; opera enim ab eo scripta, & vel typorum beneficio foras emissa, vel etiamnum latentia, doctissimum, tamque divinarum quàm canonicarum literarum eximiè gnarum fuisse ostendunt. Inter cetera autem caput semper extulit:

387. *Directorium Inquisitorum.* Quod cum commentariis suis, facultate usus Gregorii XIII. Pontificis, Romæ edidit anno MDLXXVIII. Franciscus Peña Rotæ sacræ iudex, qui & Eimerici Vitam adiunxit; unde aliæ prodierunt editiones, quarum meminimus Peñam laudantes in altera Bibliothecæ huius parte. Certè hic liber *Directorii*, quasi prora & puppis est doctrinæ ad sartam tectam præstandam Fidei puritatem necessariæ; ideoque summi viri Francisci Peñæ lucubrationibus dignus semper visus fuit. Nec nisi insanientis animi oestro scriptum fuisse dixeris à Petro Alva Franciscano in quodam vulgari libello *Respuesta limpia* &c. nuncupato, *mancha* 18. falsitatum plusquam literarum in eo libro contineri. Alia de iisdem rebus Fidei adiiciunt Franciscus (*Diagus*) in *Historia* sui *ordinis prov. Aragoniæ*, & antea memorati Altamura & Fontana: scilicet

388. *De potestate Pontificis contra hæreticos* librum.

De duabus Christi naturis, & de tribus personis in Deo, adversus errorem Valentinorum parochorum, qui quando ægrotos sacro reficiendi erant viatico, interrogabant: *Credis quòd hæc sacra hostia est Pater, Filius, & Spiritus sanctus?* & affirmantibus tum demum ministrabant.

De excellentia Christi & B. Virginis Mariæ: contra quosdam hæreticos malè de iis sentientes.

389. *Adversus alios hæreticos, S. Ioannem Evangelistam filium naturalem B. Mariæ Virginis asserentes.* Error fuit (ut aiunt) Boneti cuiusdam & Francisci Maironis; idque per transsubstantiationem corporis S. Ioannis in corpus Christi ad illa verba: *Ecce filius tuus*: adversus quos Belgas duos scripsisse, Ioannem de Ecoute & Ioannem Tinctorem, in *Bibliotheca Belgica* Valerii Andreæ legitur. Quod Theophilus Raynaudus in suo *Ioanne Evangelista* * vix credit; Nicolaum scilicet Bonetum, & Franciscum Maironis potuisse sic monstrosè insanire. Quamquam non diffiteatur eodem tempore scripsisse adversus eumdem errorem Dominicum de Dominicis Venetiis anno MDLVII. excusum. Quisquis autem erroris auctor sit, saltem id confirmant fuisse, tam Dominici istius quàm Eimerici nostri scripta de eo opuscula. Edidisse etiam dicitur

* Puncto 10.

390. *Vitam & miracula B. Fratris Dalmatii Molnêr*, cuius ipse fuerat alumnus, cuiusque memoria in eadem utriusque horum patria Gerunda urbe venerabilis est. Diagus, Sorius, in *Prov. Arag. historia*, Fernandez, & Altamura in *Bibliotheca*.

Insuper &

Super quatuor Evangelia commentaria. Quorum Matthæi & Marci propediem è typographia quadam Lugdunensi proditura, Romæ à Dominicanis ante paucos annos audivimus.

391. *In epistolas Pauli ad Galatas & ad Hebræos.* Quibus, cùm pergeret adiungere aliam *ad Romanos*, absolvendis super hancce commentariis, mors intercessit. Antonius Senensis, Diagus, Michael Pius, Alphonsus Fernandez, Altamura.

Conciones plures tam de tempore quàm de Sanctis. Iidem.

Logicam & physicam. Iidem.

392. *Contra adoratores & advocatores dæmonum.* In quo probat huius delicti poenam infligendi facultatem Inquisitorum esse; ut confirmaret ritè iudicium anno superiore factum fuisse de Astruco Piera Iudæo Barcinonensi apud se Inquisitorem. Astrucus hic diversus ab eo videri debet, filius forsan eius, qui urbe Darocensi (*Dertusensi*) disputationi illi coram Benedicto XIII. anno huius sæculi XIII. interfuit, nominante eum in aliis sectæ suæ doctoribus Salomone filio Virgæ, ex literis Abunstroci cuiusdam, fortè eiusdem, qui de se loquitur. De hac disputatione dicemus in Hieronymi à Sancta-Fide mentione.

393. *Contra calumniantes præeminentiam Christi & Virginis matris eius*, bis scripsit, primò Clementi Papæ (*Septimo*) atque iterum Benedicto XIII. dicatum opus, cuius meminit Petrus de Alva in *Funiculis nodi indissolubilis, de prima approbatione doctrinæ S. Thomæ in communi* §. 2. Obiisse autem Eimericum Gerundæ in patria Ianuarii die IV. anni MCCCXCIX. ex vetusto in cœnobio Dominicanorum sepulcri eius titulo constare ait Altamura, ex Diago, ut credimus (1).

394. FERDINANDUS ALPHONSUS, Sanctæ Iustæ Toletanæ urbis parochus, scripsisse dicitur anno huius sæculi XCIII. *Sanctorale* quoddam, sive *De Sanctorum vitis*, quod asservari in eadem Ecclesia docuit nos Martinus de Roa Iesuita in sua *Astigitanæ urbis* (*Ecija* nunc) vulgari *historia* fol. 169.

395. Huiusmet sæculi pars fuit IOANNES EMMANUEL, Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelitarum sodalis, qui anno MCDXLI. præfectus datus fuit tum Ulyssiponensi domo, tum provinciæ cum vicarii generalis titulo. Factus quoque primas Africæ Episcopus, necnon Guardiensis,

(1) In Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag.* 381. *Cod.* 3171. habentur præterea huius Eymerichi. I. *Confessio Fidei Christianæ ad Benedictum XIII.* (*De Luna*).... II. *Tractatus contra emissum in Conclavi anno* MCCCXCVII. *per Papam & Cardinales promissorium iuramentum, & contra epistolam Parisiensium Magistrorum*.... III. *Contra Universitatem Parisiensem Dei Ecclesiam impugnantem, responsiones ad XXIX. quæstiones*.... IV. *Contra Alchimistas: ad Abbatem de Rosis Decretorum Doctorem*.... V. *Correctorium Correptorii* (alias *Corruptorii*, ut est apud Echardum *T. I. pag.* 713.) sive: *Censura libri de vilitate conditionis humanæ* (Cardinalis ut videtur Lotharii, qui postea fuit Innocentius III.).... VI. *Contra præfigentes certum terminum fini mundi: ad Ioannem Comitem Empuriarum*.... VII. *Tractatus contra Astrologos imperitos, atque Necromanticos de occultis perperam iudicantes: ad Thomam Ulzinam Ordinis Minorum Regis Aragoniæ Confessorem*.... VIII. *Elucidarius Elucidarii* (nihil amplius).... IX. *Tractatus de admiranda sanctificatione Dei & Hominis Genitricis: ad Martinum Aragoniæ Regem*.... X. *Incantatio Studii Ilerdensis super XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi disseminatis*.... XI. *Super declaratione XXII. articulorum Magistri Sententiarum.* Eadem fere legas apud Quetifum & Echardum in Eymericho *T. I. pag.* 709. Exstant in Regia Escurialensi *Lit.* n. *Plut. I. num.* 18. (T. III. p. 146.) *Directorium Inquisitorum anno* MCCCLXXVI. Avenione compilatum; & *Lit. Z. Plut. II.* sub *n.* 12. (T. II. p. 325.) *De iurisdictione Inquisitorum in & contra Christianos dæmones invocantes*; &: *Tractatus de potestate Papæ tempore maximi Schismatis: iussu Clementis VII. Antipapæ conscriptus anno Domini* MCCCLXXXIII.

sis, & Archicapellanus regius, scripsisseque dicitur atque edidisse: *A regra de viver en pax*, sive, *Regulam in pace vivendi*, & alia. Vitam eius à Georgio Cohin, eiusdem Familiæ doctore theologo, scriptam Romæ habet amicus noster ac doctissimus magister Fr. Ludovicus Perez de Castro, S. Mariæ Transpontinæ Regens, ab Emmanuele de Resurrectione Augustiniano nudipede dono acceptam (1).

396. ANTONIUS DE CANALES, ordinis Fratrum Prædicatorum, dicitur Ioannis Castellæ Regis I. iussu sub finem huius sæculi vertisse in sermonem Hispanum Valerii Maximi opus: *De dictis & factis memorabilibus*. Quæ versio exstat MS. in folio MCCCXCV. confecta in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ à Ferdinando Colono, magni Christophori Indiarum Occidentalium inventoris filio, eiusdem Capitulo, cum moreretur, legata. Cuius habendæ curæ impositus hoc tempore D. Ioannes de Loaisa, huius portionarius, vir industrius & probus, nos per literas monuit, versionem hanc non ex Latino Valerii (ruditatem admiramur temporis) sed ex antiquiori versione Catalana, in Castellanum sermonem commigrâsse (2).

BI-

(1) Nihil præterea de huius *Ioannis Emmanuelis* scriptis Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianensis MDCCLII. auctor: quin potius Nostrum ipse κατὰ πόδας describit *T. I. pag.* 837. *seq.*

(2) Bina huius operis exempla exstare in Regia Bibliotheca Escurialensi, diximus non ita pridem in *Iacobo de Aragonia* Cardinali Sabinensi: alterum Lemosino sermone *Lit.* r. *Plut. I. num.* 2. alterum Hispanico sive Castellano iussu Ioannis I. Castellæ, ab eodem Antonio de Canales sui ipsius interprete confectum. Aliud item Hispanicum eius versionis exemplum habetur in Regia Matritensi. Vincentius Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 33. ipsi prætere tribuit opus Lemosino sermone inscriptum: *De la Confessiô*, seu *De Exhomologesi*, hoc est: *De Sacramentali confessione*; atque invictis rationibus docet non Catalanum, sed Valentinum, atque in Metropolitana patriæ Ecclesia Sacræ Theologiæ Lectorem fuisse. In Regia Bibliotheca Taurinensi *pag.* 359. *cod.* 1065. habetur: *Expositio libri Raymundi Lullii De memoria, Fratris Antonii de Canâls Ordinis Prædicatorum Linguâ Provinciali*: cuius scripti Quetifus & Echardus videntur non meminisse.

SCRIPTORES HEBRÆO-HISPANI SÆCULI XIV.

R. David Ben Abudrahâm Hispalensis, auctor: *Expositionis nonnullarum precum & festorum Hebraicorum* ::: *R. Ioseph Metolitoláh*, id est Toletanus, operis inscripti: *Rector mundi*, in quo de Hebræorum præceptis exactè adimplendis agit ::: *R. David Destiliiâh*, sive *De Estêlla* Navarræ urbe, tractatuum: *Turris Davidicæ*: *Domûs Dei*: *Kiriáth-Sêpher*, sive *Civitatis libri* ::: *R. Iehuda Bar Ascher* Toletanus, qui scripsisse dicitur: *Statuta Legis Mosaicæ*, &: *Statuta cælorum* ::: *R. Don Santo de Carriôn* ex Oppido de *Carrion de los Condes* in Castella veteri, cuius exstant *Poemata varia Hispanica* in codice Escurialensi *Lit. b. Plut. IV. num.* 21. (T. I. p. 241.); atque in Regia Matritensi, *Anonymi Hispani* metrica, item Hispana eorundem poematum expositio: in cuius prologo Interpres auctorem appellat: *Rabbi Santób* Hebraicè שם טוב *schêm tób*, Latinè *nomen bonum* ::: *R. Krêskas Vidal de Quislad*, verius *de Esquellâr*, aut *Escallâr*, Catalanus aut Aragonensis, qui è Latino in Hebraicum sermonem transtulit *Arnaldi de Villanova summam Medicinæ*; exstatque eius versio in Bibliotheca Escurialensi inter codices Hebraicos num. 63 ::: *R. David Gedaliâh Ben Iachiia* Castellanus, incertum cuias, auctor: *Compositionis seu combinationis iudiciorum*; &: *Tractatûs de iudiciis super êpulis*, in eadem Bibliotheca Escurialensi superstitum num. 46 ::: *R. Isaac Kanpanton*, vulgo dictus *El Gaôn* (sive *Excellens*) *de Castilla*, auctor libri *Viarum Talmudis* ::: *R. Iosue Halurki*, ex urbe Lorca, Hebræis *Megadêf*, id est *blasphemus* dictus, ex quo è Iudaismo ad castra Christianorum transiit, assumto *Hieronymi de Sancta Fide* nomine, de quo plura nos in eo sub sæculi XV. initia ::: *R. Ioseph Albo* Soriensis, sed incola Cæsaraugustanus, qui congressui seu disputationi Christianorum Doctorum cum Iudæis, coram Benedicto XIII. (*de Luna*) Dertosæ ad annum MCCCCXIII. habitæ interfuit, & popularium Hebræorum partes obstinatissime tutatus fuit, *polemicaque nonnulla scripsit* sæpius edita Venetis & Soncinatensibus typis inque iis: *Sepher Ikkarim*, sive *Librum fundamentorum* ::: *R. Vitalis Benveniste* Cæsaraugustanus in eodem Dertosano congressu orator ::: *R. Schem Tôb Ben R. Isaac Sephrôth* Tutelensis, auctor: *Lapidis lydii*, & *Bellorum Domini*; item; *Horti malogranatorum*, & fortassis aliorum ::: *R. Iehuda Ben Iachiia Ben David* Ulisiponensis auctor operis inscripti: *Kinâh*, id est: *Threni*, seu *Lamentationis* ::: *R. Mathathias Haiietzahri* Cæsaraugustanus auctor *Commentarii in Psalmos* ::: *R. David Cohên Sephardi*. id est Hispanus; Hispalensis, *Lexici Arabici* in Bibliotheca Escurialensi superstitis, atque aliorum auctor ::: *R. Ioseph Ben Chabib* Legionensis qui in *R. Alphesi institutiones parvas commentarium* scripsisse dicitur ::: *R. Iom Tob* (Hispan. *Buen-dia*) *Bar Abraham* Hispalensis, auctor operis inscripti *Turris fortitudinis*: *Libri memoriæ*, & aliorum ::: *R. Iudà Ben Schelomôh Ben Alchopni, aliâs Alcharizi*, incertum cuias, auctor libri: *Remedium corporis* ::: *R. Peripôt Durân* Aragonensis alius item è concertantibus cum Hieronymo de Sancta Fide in congressu Dertosano MCCCCXIII. auctor operis inscripti *Opus* (Phrygionium) *Ephód* id est *Pectoralis*; &: *Chéseb Ephôd* id est: *Cingulum* sive *Cinctorium Pectoralis* ::: *R. Gedaliah Ben David Iachiia* Scriptor libri: *Schibhâh henâim*, sive *Septem oculi*; ac demum *R. Schelomôh Hallevi*, & abiurato Iudaismo, Clarissimus *Paulus de Sancta Maria*, alias *Burgensis*, nemini non notus, atque elogio nostro maior: quæ nos è D. Iosephi Rodriguezii de Castro Bibliotheca Hispano-Rabbinica, ex asse descripsimus; In Escurialensi autem codice *Digramm. &*, *Plut. IV. n.* 22. (T. II. p. 259.) in quo Cl. nostratis Ioannis Paezii de Castro *Adversariorum* habetur silva, hæc à me olim in eius codicis recensione notata reperi: *Ex Leone de Balneolis* (de Banyôles, Catalano) *Hebræo qui floruit anno Christi MCCCXXIX. Excerpta* (à Paezio) *ex libris: De Anima.*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ

LIBER DECIMUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUINTI SÆCULI.

PRÆLOQUIUM.

DEVENIMUS ferè iam ad carceres post circundatam continuo cursu sæculorum quatuordecim in hoc Musarum circo metam: quæ quidem nunc sequitur decimum quintum & ultimum huius partis. Porrò æquales huic fuere moderatores Hispanarum rerum in Castellæ ac Legionis regnis Henricus III. cognominatus *Æger*, qui anno VII. Ioannes II. qui LIV. Henricus IV. qui LXXIV. vitâ functi sunt: quorum postremo absque prole demortuo, Elisabetha germana soror cum coniuge Ferdinando (Aragoniæ Catholici Rex & Regina) maximo rerum nostrarum compendio successêre.

2. Et quidem in Aragonia Ferdinandum præcesserat Ioannes parens demortuus anno sæculi septuagesimo nono; & hunc Alphonsus frater germanus, Neapolitanus primus Aragonensis Rex familiæ, qui diem suum obiit quinquagesimo octavo; & hunc Ferdinandus I. quem decimus sextus huiusmet sæculi annus sustulit, Martini illius qui hoc ipsum inchoavit successorem.

3. Portugalliæ autem Ioannes I. iam superioris sæculi Rex, usque ad huius tricesimum tertium: Eduardus usque ad trigesimum octavum: Alphonsus V. usque ad octogesimum primum: Ioannes II. usque ad nonagesimum quintum; Emmanuelque abhinc, præfuêre.

4. Navarrense obtinebat regnum anno MCD. Carolus III. *Nobilis* dictus, qui MCDXXV. diem suum obiit, Blancâ filiâ herede, Ioannis Aragoniæ II. coniuge: quibus successit anno septuagesimo nono Eleonora filia, Gastonis Fuxii Comitis vidua; eodemque anno Eleonoræ Franciscus Phoebus nepos, atque huic Catharina soror anno octogesimo tertio, quæ Ioanni Albretano nupta sæculum absolvit.

CAPUT PRIMUM.

De PETRO LUPI DE AYALA, *eiusque gestis & honoribus. Regum quatuor historiæ ab eo scriptæ, item alia.* RODERICUS GUNDISALVUS A CLAVIJO *Henrici Regis Castellæ III. ad Tamberlanem legatus, historiæ huius legationis Scriptor.* ANONYMUS *Scriptor epitomes Regum Hispaniæ à Pelagio usque ad Henricum III.* PETRUS MAZA *Dominicanus.* FERDINANDUS NONIUS DE CUENCA *Henrici dicti Regis chronographus.* MARTINUS ALPALTILIUS *canonicus Cæsaraugustanus. De* PETRO ALBERÎT, *eiusque opere genealogico. De* BERNARDO DE RIERA *Mercenariorum sodali.* IACOBUS CALICIUS *iurisconsultus Catalanus magni nominis.* PETRUS DE FONTE-LUPORUM *Dominicanus.* HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, *sive* IOSIAS LURKÎ, *ex Iudæo Christianus. Disputatio contra Iudæos coram Benedicto XIII. & qui-*

quinam ei adfuerint, aut de ea scripserint. BARTHOLOMAEUS PEYRÒ *Carmelita.* VINCENTIUS ARIÆ DE BALBOA, *sive* VALBUENA, *Placentinus Episcopus.*

5. PRINCIPIUM ferè huius sæculi virum Hispaniæ, fortissimum, nec minus doctum atque disertum, pace ac bello parem eripuit. PETRUS LUPI DE AYALA hic est, Ferdinandi Petri de Ayala Adelantati (ut cum vulgo loquar) Murciæ regni filius, matre Elvira de Zavallos, domina Vallis *de Escalante.* Excellentissimorum Comitum *de Fuensalida,* Hispaniæ nunc magnatum, ex coniuge sua Leonora Guzmana propagator inclytus. Quatuor hic Castellæ Regibus, quos per ætatem adeptus fuit, Petro cognomento crudeli, Henrico II. eius fratri, Ioanni I. Henrici, & Henrico III. Ioannis filiis, non minùs ob sanguinis & munerum apud eos gestorum commendationem, quàm ob eximias animi & corporis dotes carus in paucis vixit. Iuvenis Petro æqualis, nec ingratus dum tolerari potuit ei adhærens, Henricum postea secutus fuit, qui adversus fratrem toti regno perosum Gallorum ope usus prævaluit. Repetente autem, cum Anglorum & Navarræorum exercitu unde eiectus fuerat regnum Petro, & cum Henricianis iuxta urbem Naxaram anno MCCCLXVII. commisso feliciter prœlio, captus noster, ingentisque summæ redemtus pretio, Henricum rebus in melius mutatis imperio cum fratris cæde restitutum, obnoxium sibi semper habuit, eique à consiliis fuit.

6. Nec minùs Ioanni I. successori Henrici patris in bello Lusitano fortissimam, licèt improsperam, navavit operam. Vexillifer enim signi, quod ab ordine quodam equestri *de la Vanda* nuncupabatur, in sæva decretoriaque illa, quæ de *Aljubarrota* audit, pugna, secundùm à Lusitanis fuit captus, postquam nihil quod strenuo esset milite ac fortissimo duce dignum prætermisisset. Quibus gestis pares eum obtinuisse honores, ius & æquum erat.

7. Castellæ igitur [t] Cancellarius, ut vocant, maior, archimetator, &, quod etiam legimus, Comes cubiculariorum [u] Regibus fuit: quorum primo dicto munere conspicuum omnes nôrunt, qui à Ferdinando Perezio Guzmanio confectum lectissimi huius viri elogium aliaque historiarum æqualium monumenta consuluêre. Alterum ipse præsefert regia privilegia confirmans. Ultimum tandem genealogici nostri auctores produnt [x].

[t] *Canceller mayor de Castilla.*

[u] *Aposentador mayor, Camarero. Sumiller de Corps.*

[x] Haro *Nobiliario genealogico* lib. 5. c. 17.

8. Procero fuit & pulcro, licèt gracili, corpore, summa vir auctoritate atque prudentia, sapientique seu bellum seu pax esset consilio, benignus idem & comis, ac Dei timens. Nec dictu facile, quibusnam, aulæne ac militiæ rebus an literis ac libris magis aptus. Vehementer enim studia, præsertim moralis philosophiæ, rerumque olim gestarum, in illa bonarum omnium artium quæ tempore suo apud nos vigebat egestate, amavit ferè solus excoluitque. Titum Livium præcipuè in profanis, & Sanctum Gregorium in sacris Scriptoribus caros & assiduos habuit.

9. Idem tamen, ut sacrorum & profanorum Scriptorum illustri gentis nostræ honore augeret numerum, Regum quatuor Castellæ & Legionis, Petri nempe, Henrici II. Ioannis I. & Henrici III. res gestas eleganti, quem ætas ferebat, stilo, summaque fide historicæ telæ commisit. Quas ei historias disertè attribuit laudatus antea Ferdinandus Perezius. Editæ sunt earum tres priores sub his titulis:

Coronica del Rey D. Pedro.
Coronica del Rey D. Henrique II.
Coronica del Rey D. Juan el I.

tum aliàs, tum Pampelonæ MDXCI. in folio. Duas posteriores continet codex MS. in bibliotheca Villumbrosana Matritensi: in quo notatur, originale seu exemplar historiæ Ioannis Regis apud Hieronymianos Guadalupenses exstare. Immo omnes, huncque Guadalupensem codicem emendatissimum, inde fuisse mutuò acceptum Regis Ferdinandi iussu à Laurentio Galindi Carvajalio anno MDX. eoque hunc esse usum, constat ex nota eidem codici apposita, cùm post viginti octo annos è manibus heredum laudati Carvajalii recuperatus fuisset, & ad monasterium reductus operâ Fr. Didaci de Cazeres. Quam notam vidimus in volumine 9. *Miscellaneorum* eiusdem bibliothecæ transcriptam. Hunc tamen codicem mutuò datum Caravajalio, & ab eius heredibus restitutum Guadalupensibus cœnobitis, continuisse veram quam appellant historiam Petri Regis, à Ioanne de Castro Giennensi conscriptam Episcopo, non autem hanc Ayalæ nostri, olim iactatum fuit ab his qui de amissione illius dolebant valdè. Nec destiterunt ita opinari ex quo curiosis quibusdam hominibus innotuit ex relatione Guadalupensi nîl aliud continere codicem istum sibi restitutum, quàm Chronica vulgaria Regum Petri, Henrici, & Ioannis, quæ Ayalæ præ se nomen ferunt.

runt. Reponunt quippe, coniecturæ nimium dantes, alterum codicem mutuatum à monachis, & alterum iis dolosè restitutum: priore illo Ioannis Castrii, posteriore Aialæ diversam prorsus historiam Petri Regis contentam. His tribus historiis, & quartæ (de qua statim dicemus) additiones seu Notas fecit magnus vir Hieronymus Surita, quæ in eadem Bibliotheca MSS. asservantur in folio; quasque Cæsaraugustæ in lucem post hæc scripta dedit Didacus Dormer Aragoniæ chronographus anno MDCLXXXIII. Attamen Henrici III. quarta, usque ad annum eius sextum sive sæculi superioris nonagesimum quintum, ab eo perducta, in schedis mansit. Vidimus eam nos ita inscriptam & annotatam:

10. *Historia ò Chronica del Rey D. Henrique el III.* Quæ incipit: *La desastrada muerte del Rey D. Juan el I.* &c. & in fine post annum sextum sequitur hæc vulgaris linguæ nota: *Hasta aqui el noble cavallero Hernan Perez de Ayala* (error est pro Petro Lopez de Ayala, Ferdinandi Petri filio, quem fortè horum historiarum auctorem existimavit) *desde la muerte de D. Alonso XI. sobre Gibraltar hasta este lugar. Desde aqui se añade, aunque en suma, del noble cavallero Hernan Perez de Guzman señor de Batres, que escrivio los illustres varones de este tiempo; e de Mossen Diego de Valera, e de Alvar Garzia de santa Maria e del Obispo D. Alonso de Cartagena su hermano. Añadiò lo que se sigue Francisco de Medina y de Mendoza, natural de Guadalaxara.* Quibus significatum videtur ex quatuor his, Ferdinando Perezio Guzmano, Didaco de Valera, Alvaro Garzia, & Alphonso fratribus de S. Maria sive de Carthagena, quod reliquum fuit Henrici Regis Vitæ usque ad initium anni MCDVII. laudatum nuper Franciscum de Medina & Mendoza supplevisse (1). Quod quidem latuisse videtur diligentissimum *Rerum Segoviensis urbis* historicum Didacum Colmenares, qui de continuatore nihil certi esse affirmat [y]. Immo ne quidem in literis esse hanc continuationem Stephanus novit Garibaius, dum lib. 15. cap. 47. *Compendii sui historialis* non le-

vi-

[y] *Historia de la Ciudad de Segovia* pag. 318.

(1) Quatuor Petri Lupi de Ayala Chronicorum, plurima apud nos exstant exempla, tum in Regia Matritensi, tum in Escurialensi, & in privatis aliorum Bibliothecis. Escurialensis *Lit. Y. Plut. II. n.* 9. (T. II. p. 362.) exhibet: *Las Cronicas de los Reyes Don Pedro: Don Henrique segundo: Don Juan el primero, y Don Henrique tercero asta el año sexto de su reinado*, id est; ad annum Christi MCCCXCV. qui aliis est *nonagesimus sextus*. In eiusdem Bibliothecæ codice *Lit. X. Plut. II. n.* 5. (T. II. p. 407.) exstat: *Eiusdem La Cronica del Rey Don Henrique Tercero*, scilicet ab anno MCCCLXXXIX. quo regnum auspicatus fuit, usque ad MCCCXCV. eius regni sextum, *cum supplemento usque ad eiusdem mortem*: quo loco in nostra Escurialensium MStorum. ann. 1763. recensione hæc è prælaudato codice ad literam descripta reperi: *De aqui adelante no se falla que el Coronista escribiesse los fechos que despues de esto sucedieron en el reino; y es de creer, que quando Pedro Lopez de Ayala que tuvo el cargo de ello estuvo absentado de estos reinos, como lo dice en la rubrica del capitulo proximo passado* (missus eo tempore Petrus fuerat Lutetiam Henrici ad Regem Francorum Legatus): *despues que vino cessò de escrevir por vegez: segund que lo pone el Coronista que despues de el tuvo, en su prologo de la Coronica del Rei Don Juan fijo de este Rei Don Henrique* (III)::: *Mas porque estos años que faltan asta la muerte del Rei Don Henrique no quedasen del todo vacios, se continua la historia tomando lo que se fallò en algunas sumas mui breves que hablan de este Rey Don Henrique en la forma siguiente.* Ex quibus elicitur Henrici III. historiam in hoc codice contentam usque ad annum MCCCXCV. (aliis XCVI.) omnino Petri Lupi Ayalæi esse, quamvis non ita incipiat: *La desastrada muerte del Rei Don Juan el primero* &c. ut illa cuius exemplum Noster sub finem n. 9. huius capitis se vidisse perhibet; sed ita: *Luego que se supo la muerte del Don Juan* &c. Suspicor autem vehementer hunc esse codicem cuius exemplum penes Ioannem Lucam Cortesium exstitisse Idem affirmat *num.* 10.; cum in eo post res eatenus, id est ad annum Christi MCCCXCV. ab Henrico gestas, habeatur itidem ANONYMI (nimirum Francisci Medinæ Mendozæ Guadalfaxarensis): *Supplementum perbreve historiæ Henrici III. usque ad eius mortem Toleti obitam ipso recurrente festo Natalis Domini die, anni MCCCCVII.* Exstat quoque huius Henrici III. historiæ cum Francisci Medinæ Mendozæ supplemento exemplum alterum in eadem Bibliotheca Escurialensi *Lit. X. Plut. II. n.* 9. (T. II. p. 415.) Item aliud Quatuor Chronicorum, *Lit. X. Plut. I. n.* 51. (T. II. p. 390.) trium autem scilicet Petri, Henrici II, & Ioannis I, sæpius repetitum *Lit. Z. Plut. III. num.* 15. ::: *Lit. I. Plut. I. num.* 14. ::: *Lit. Q. Plut. I. n.* 3 :: *Lit. M. Plut. I. num.* 10. Item Chronicorum Ioannis I. cum aliis ad Reges Petrum & Henricum II. spectantibus *Lit. X. Plut. II. n.* 11. (T. II. p. 403.) ac demum unius Petri Regis Chronicon *Lit.* K. *Plut. II. n.* 20. (T. III. p. 351.) ac repetitum in Regia Bibliotheca Matritensi, in maximæ molis codice chartaceo sæculi, ut videtur XV. non multum adulti. Omnia autem hæc coniunctim edita fuère Tomis I. & II. *Sylloges Chronicorum Hispaniæ Regum* Matritensis ab anno MDCCLXXIX. cum emendationibus Hieronymi Suritæ, notisque & correctionibus Cl. Eugenii de Llaguno Amírolæ ex equestri Sancti Iacobi Ordine, primariique è X.viris Supremi R. P. C. quod Status vocant, Ergasterii. In Bibliotheca Ducis olim Olivariensis *pag.* 221. *lit.* P. *MS.* legitur: *Don Pedro Rei de Castilla, su Chronica mui antigua.* 4. *D.* 31; *Otra mui antigua sin principio fol. A.* 4:: *Otra, cajon* 14. *n.* 18 :: *Otra con la de Don Henrique y Don Juan.*

viter lamentatur, quo desiit loco Ayala noster, sibi quoque opus fuisse rerum Henrici filum abrumpere; neque enim vidit unquam audivitve, quantumvis sedulò conquisitum, quem in prosequenda huius Regis historia ducem sequi posset. Mstam. Matriti habet hanc historiam D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus & civis noster, cui adiungitur *Tractatus genealogicus*, is forsan, de quo statim agemus.

11. II. *Libro de linages* MS. quem penes Petrum Salazarium de Mendoza, indeque in bibliotheca D. Petri de Roxas Comitis de Mora olim fuisse, credimus amico nostro D. Iosepho Pellizerio id affirmanti [z]; subtractum tamen vero auctori, dum præsefert titulus *Didacum Lopez de Ayala Vicarium Toleti*, qui nescio quid antiquis novi adiunxit. Immo se iam esse huius libri possessorem idem Pellizerius alio loco ait [a]. In eorum quidem auctorum elencho, quibus se usum fuisse ad scribendam *Nobilitatis Bæticæ historiam* Gundisalvus de Argote & de Molina ait, *Linage de la casa de Ayala, escrito por D. Pedro Lopez de Ayala el gran Canciller*, legimus.

[z] *En el Memorial por el Marques de Ribas* fol. 48.

[a] *Memorial de los Marteles.*

12. *Libro de cetreria*, sive *de la caza*. Hoc est, de re accipitraria, cuius meminit in eodem elogio toties memorato Ferdinandus Perezius Guzmanus, eiusce rei bene peritum fuisse Ayalam nostrum adiungens. Hunc & laudat, inter libros quos ad manum habuit, Gundisalvus idem Argote. Exstareque Hispanum quoddam eius exemplum MS. in regia bibliotheca Regis Galliarum cod. 2170. docet Labbeus in *Bibliotheca manuscripta* [b]. (1)

[b] Pag. 305.

13. *Libro llamado Rimado del Palacio.* Cuius rei testis est idem Ferdinandus Perezius: metricum ut videtur opus, fortè deperditum. Coniectabatur tamen vir magnus Surita [c] huc deveniens, *Primado*, non autem *Rimado* legendum, quasi ordinationes Palatii (2). Laudantur & eiusdem nobilissimæ optimorum auctorum ex Latino in vernaculum Castellæ sermonem interpretationes,

[c] Vide epistol. procemial. libri *Enmiendas y advertencias à las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala*, de Surita.

14. *Decades* nempe (quod usus introduxit temporum barbarorum dicere) seu potiùs Titi Livii historiarum libros, qui tunc noti erant, nondum tamen typis mandati (prima enim huius historiæ editio Pauli Papæ secundi nomine insignitur circa MCDLXX. [d]) (3) manu scilicet exaratos Hi-

[d] Vide Ioannis Frederici Gronovii *Præfationem* ad Amstelodami Livii editionem anni MDCLXV.

(1) Frustra in Regis Galliarum Bibliotheca MSS. hoc n. 2170. atque in Indicibus hunc librum quæsivi. Exstare tamen bina eius exempla MSS. in Bibliotheca Matritensi Illustris Feminæ Comitis de Campo-Alange, atque apud Cl. Eugenium de Llaguno Amirolam paulo ante laudatum, notat D. Thomas Antonius Sanchezius *T. I. Syllog. Poemat. Hispan. ant. ann. sesquimilles. pag.* 107. *n.* 4. *Not.* In Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo sæculi XV. inscripto: *Juan de Sant Fagùn*, *De Cetreria*, cum commentario *Bertrandi de la Cueva* (quem utrumque Nostro indictos Hispanis Scriptoribus suo nos loco adscribemus), habetur fol. 88. Tractatus Hispanicus *De re accipitraria* à Petro Lupi de Ayala dum in carcere detineretur ad Gundisalvum (de Mena & Vargas) Episcopum Burgensem directus, hoc titulo: *De la caza de las aves. & de sus plumages è dolencias è amelezinamientos.* Incipit nuncupatio: *Al muy honrado padre & Señor Don Gonzalo por la gracia de Dios, Obispo de la muy noble cibdat de Burgos. Pero Lopez de Ayala vuestro humill pariente & servidor me encomiendo en la vuestra mercet. Señor, dice el Filosofo Aristotiles en el ochavo libro de las Ethicas en la filosofia moral, que à los verdaderos amigos de buena è honesta amistança non los departe la distancia de logares ::: E Señor gran tiempo ha que fui è soy alongado de la vuestra presencia & vista por grandes departimientos de tierra: empero Señor la vuestra buena verdadera è honesta amistança tovo siempre en mi toda su virtud. E Señor, como en las quexas è cuidados sea grande consolacion al paciente haver memoria de sus amigos: por ende Señor en la mi grand cuyta & quexa que tove de tiempo,* aqui en la prision dò estò, *hove por consolacion acordarme de la vuestra verdadera amistança::: E como por muchas vegadas fui alegre & consolado de vos en la caza de las aves asi como de aquel que tove siempre en ella por maestro & por Señor. Et por quanto, Señor, en esta arte è ciencia de la caza de las aves oy e vi muchas dubdas ::: por esto acordè de trabajar por non estar ocioso, de poner en este pequeño libro todo aquello que mas cierto fallè assi por los libros como por las opiniones de los caçadores, segund la esperiencia que de este fecho provè è vi. e fecho este pequeño libro acordè de vos lo enbiar asy como à mi Señor è mi maestro para que vos lo veàdes emendèdes è tirèdes è añadàdes lo que à la vuestra merced ploguiere* &c. Continet autem LXIV. maioris formæ folia.

(2) Exstat in Bibliotheca prælaudatæ Comitis de Campo-Alange, hoc titulo: *El libro de Palacio*, ut notat D. Thomas Ant. Sanchez *Syll. Poetar. Hisp. ant. ann. sesquimilles T. I. p.* 109. *n.* 169. quo loco & eius argumentum exponit. Est autem opus metricum, & *rhythmicum*, *Rimado* propterea, ut coniicimus, à Ferdinando Perezio Gusmano Hispanicè appellatum; non *Primado*, ut magnus olim Surita coniiciebat apud Nostrum hoc loco; neque *Metro de Palacio*, ut Cl. Sarmientus apud D. Sanchezium *pag.* 112. *n.* 173.

(3) Maittairius *Ann. Typ. part. I. pag.* 66. *not.* b. de Romana omnium principe Titi Livii Conr. Sweynheim & Arn. Pannartz editione loquens: *Nullum* (inquit) *gerit editio hæc anni indicium; sed coniicio prodiisse anno* 1469. *quòd Liviana Vindelini editio quæ* 1470. *prodiit, eandem quam illa habeat Episcopi Aleriensis epistolam. Oportet itaque huic illam antecessisse.* De Veneta Vindelini, idem Maittairius *part. I. pag.* 69. *not.* g. in cuius fi-

Hiſpaniæ invexit primus, eodem Ferdinando Perezio teſte, & in Hiſpanam linguam convertit. Quæ quidem interpretatio Salmanticæ abſque auctoris nomine anno MCDXCVII. in folio prodiit, rurſuſque additis quinque libris poſtremis quintæ decadis, alio quodam interprete qui & ipſe nomen ſuum reticuit, ex officina Arnaldi Birchman Colonienſis typographi anno MDLII. ſeu MDLIII. Philippo Hiſpaniarum principi Caroli Cæſaris filio dicata. Auctorem verò fuiſſe huius interpretationis Petrum Ayalam, idoneo ſatis comprobamus teſte Ioanne Alphonſo de Zamora Ioanni Regi II. à ſecretis, de quo ſtatim dicemus: qui in præfatione quadam ad verſionem aliam eiuſdem auctoris mox laudandam, integrum Livium ab eo Hiſpanè converſum [e] diſertis verbis annotatum reliquit. Qua in gloria Latinum Romanæ hiſtoriæ principem vulgaribus linguis communicandi, alios omnes ceterarum Europæ nationum antevertiſſe is videtur (1).

[e] Verba Hiſpana: *Romanzò enteramente el Tito Livio, los Morales de Job, y otras algunas obras.*

15. *Los Morales de Job.* Ita effert laudatus iam Zamora, rem ipſam adſtruens. Quod intelligo de Commentariis moralibus in Iobi librum S. Gregorii Magni; hos enim cum Livio & aliis aliorum auctorum operibus, communicâſſe eum ſuis Hiſpaniæ civibus, Ferdinandus ait Perezius toties à nobis advocatus Didaci (*Petri Lupi Ayalæi*) rerum teſtis (2). Hanc autem interpretationem ſive ignoravit ſive inſuper habuit ut novam procuderet, Alphonſus Alvari à Toleto, quum eidem verſioni *Moralium* S. Gregorii ſeſe accinxit, quæ anno ſuperioris ſæculi decimo quarto Alphonſo Manriquio S. R. E. Cardinali & Hiſpalenſi antiſtiti nuncupata, Hiſpalenſibus poſtea Ioannis Barba de Salamanca prodiit typis, anno eiuſdem ſæculi triceſimo quarto (3).

16. *La caida de principes de Juan Boccaccio* ex parte etiam vulgarem fecit. Ioannis Boccaccii *De caſibus virorum illuſtrium* ad inſignem militem Machinardum de Cavalcantibus, præclarum regni Siciliæ Mare-

fine habetur: M.CCCC.LXX. In Bibliotheca Ducis olim de la Valliere num. 4852. extitiſſe dicitur T. Livii editio altera Romana MCCCCLXX. ex recenſione Ioann. Ant. Campani apud Udalricum Gallum 2. vol. fol.

(1) De Hiſpana Titi Livii Hiſtoriarum Petri Lupi Ayalæi verſione ita Noſter hoc loco diſputat, quaſi is primus inter reliquas Europæ nationes hanc aream triverit, aut è Latio Livium ad Hiſpaniam tranſtulerit; cum Ipſe variis in locis ingenuè profiteatur facem ſibi in hoc ſtudio præluxiſſe Petrum *le Berceur* (Berchorium) Gallum Sancti Hilarii monachum. Regius Matritenſis Hiſpanicus Petri Lupi Ayalæi codex, anno, ut mox dicemus, MCCCCXXXIII. exaratus in eiuſdem limine: *Aqui comiença el libro primero de Titus Livius de las eſtorias & coronicas Romanas: el qual libro traſladò de Latin en Frances maeſtre Pedro Berceur monge de Sant Ylario en Paris: & traſladôlo à peticion & mandado del Rey Don Juan de Francia* (Philippi ſcilicet Valeſii filii, qui Ioannes ab anno MCCCL. Gallorum imperium tenuit). Atque in eiuſdem verſionis prologo Petrus ipſe Lupus Ayalæus his verbis Henricum III. Caſtellæ Regem alloquitur: *Por ende la vueſtra Real Mageſtat ::: fue movida con neceſſidad loada de mandar à mi vueſtro homil ſubdito & muy natural pedro lopes de Ayala vueſtro canceller maior, que de la dicha ordenança è deciplina de cauallería que traſladaſſe un libro que es eſcripto por un yſtoriador antiguo è famoſo del qual faze mencion Sant geronimo en el prologo de la Vibria loando la ſu alta manera de fablar: el qual es llamado Titus Livius: & plógo vos que lo tornaſſe en lenguaje de caſtilla: el qual eſtaba en Latyn por vocablos ignotos & eſcuros: & deſpues por mandamiento del muy excelente Don Juan Rey de Francia fue traſladado en frances* &c. In eius autem codicis fine, folio nimirum 290. legitur: *Eſte libro & coronica ſe eſcribio en la Villa de haro lugar del muy alto principe Señor Don Pedro Ferrandes de Velaſco Conde de haro en el año del Señor de mill CCCC.XXXIII. años à ſervicio del Señor Dios è del dicho Señor Conde: el qual fue eſcripto por ſu mandado & lo eſcribio martin ſanches de tricio eſcribano vecino de la dicha Villa de haro, vaſallo & ſervidor del dicho Señor Conde. Laudetur Deus.* Eadem fere in aliis Hiſpanicis codicibus legas. Quod autem Henrici potius tertii iuſſu quam alterius è Caſtellæ Regibus quorum ætate Interpres noſter floruit iiſque indivulſus adhæſit comes, verſionem quade agimus aggreſſus fuerit (cum Regis nomen expreſſum non exſtet in prologo): elicitur ex eiuſdem verbis in quo Alfonſus qui Mauros ad Tariſam inſigni clade afflixit, undecimus nimirum huius nominis: eius Regis quem Interpres alloquitur proavus, Henricus autem alter, ſive ſecundus eiuſdem avus enumeratur.

(2) D. Th. Sanchezius *T. I.* ſylloges, *pag.* 107. *n.* 166. *not.* 2. occaſione unius forſan 87.[a] Petri Lupi Ayalæi ſtrophæ è libro *Rimado de Palacio*, in qua de ſe ipſo loquens in *Gregorii Moralia* incidiſſe, & Iobi librum expoſuiſſe affirmat: enatam opinionem exiſtimat Hiſpanicam eidem Moralium Gregorii verſionem tribuendi: quod verum fortaſſe fuerit; mihi certe quid reponam in numerato nihil eſt, niſi quod in recenſione Eſcurialenſis codicis *Lit.* H. *Plut. III. n.* 19. (T. II. p. 122.) in quo ſub ANONYMI titulo varia Petri Lupi Ayalæi opera & poematia exſtant, hæc olim à me notata legam: *Librum denique Iob occaſione codicis Moralium Beati Gregorii forte fortunà eidem oblati longo atque eleganti carmine exponit* παραφραστικῶς: quæ utut à me raptim in eo temporis articulo ſcripta, non tamen de nihilo ſunt. Viderint quibus is codex ad manum eſt.

(3) Exſtant in Regia Bibliotheca Matritenſi tria membranacea ingentis molis volumina, ſæculo ut videtur XV. ineunte exarata: in quibus integra Hiſpanica *Moralium Sancti Gregorii* verſio atque expoſitio continetur ANONYMO ſeu potius INCERTO Interprete; bona enim prologi pars initio primi voluminis, quo loco Scriptores nomen ſuum profiteri ſolent, forfice abſciſſa eſt. Videntur autem ex armorum ſtemmate ad oram alterius eorum depicto pertinuiſſe olim ad Petrum Ferdinandi de Velaſco Comitem de Haro.

reschallum, audit opus in exemplo, quod MS. vidimus Romæ in Altempsiana bibliotheca. Habet & aliud Vaticana MS. cod. 2030. Quibus quidem similia exstare alia in Oxoniensi & Lincolniensi, ex Thoma Iamesio didicit Gerardus Ioannes Vossius [f]. De editione autem eius operis nusquam audivimus. Edita autem hæc Hispana interpretatio fuit primùm Hispali anno MCDXCV. in folio typis Meineardi Ungut Germani & Lancalai Poloni; atque iterum Compluti apud Ioannem Brocâr MDLII. in folio (1).

[f] *De Histor. Lat.* lib. 3. c. 1.

17. Non tamen ea tota Petri nostri est. Cùm enim ipse ex decem libris octo integros, nonique usque ad id caput, quod de Arturo Anglorum Rege est, Hispano stilo percurrisset, imperfectum opus reliquit: quod supervenienti eius morti ex coniectura imputat is, qui versionem absolvit, Alphonsus Garsias de Sancta Maria, Decanus Compostellanæ & Segoviensis Ecclesiarum, qui præsul deinde Burgensis fuit, Pauli decessoris filius, de quo infrà latiùs. Constat hoc ex huius editionis Hispalensis præfatione, quæ Ioannem Alphonsum de Zamora Regi Ioanni II. à secretis auctorem habet, qui quidem dictante iam laudato Alphonso Decano, dum ambo regiis cum mandatis in Portugalliæ curia versarentur, manu propria se id quod deerat Boccaccianæ versioni scripsisse ait. Manuscriptum codicem huius interpretationis servabat Matriti Excellentissimus Comes Villumbrosanus: in cuius titulo [g] notatum legitur Ioannem Alphonsum prædictum edidisse opus hoc in lucem, hoc est, ut intelligo, aliis manu exaratum communicâsse, anno MCDXXII.

[g] *Caida de Principes por Juan Bocacio, traducida de Latin en Romanze por D. Pedro Lopez Ayala por la mayor parte, y continuada por el Dean de Santiago el Doctor Alphonso Garzia, sacada á luz año de* MCDXXII. *por Juan Alphonso de Çamora secretario del Rey D. Juan el II.*

18. Nescio autem an de aliis eiusdem translationibus intelligenda sint quæ Ferdinandus Perezius in elogio ait, beneficio nempe eius cognitos fuisse in Castellæ regno quosdam libros non antea notos, scilicet *Titi Livii Romanam historiam*: *Casus Principum Ioannis Boccaccii* (ut vidimus): *Morales libros S. Gregorii*: *Isidorum De summo Bono*: *Boetium*, ac *Troianam historiam* (2). Vix credo: maximè cùm visi nusquam sint *Boetius* Hispanè olim conversus, sed primùm ab Antonio Genebrada Dominicano; Guidonis autem de Columna *Troiana historia*, de qua una Perezius loqui videri poterit, ab extero homine in Hispanum translata, ignotum quo tempore, dicatur in fine editionis Toletanæ anni MDXII. quam Petrus Nuñez Delicatus procuravit, recognita à se & in pluribus locis meliore facta, atque peregrinis verbis, à peregrino interprete usurpatis, expurgata versione: ut in altera recentiorum Scriptorum parte annotatum fuit.

19. Obiisse nostrum in Calagurritana urbe quinque annis septuagenario maiorem, sæculi huius septimo, & in monasterio de *Quexana* familiæ suæ sepulcro conditum fuisse, in fine elogii ait Guzmanus: quod cum aliis aliorum sui ferè temporis conspicuorum sanguine aut dignitate virorum in libellum coniecit *Las generaciones ó semblanzas*, nuncupatum, ad calcem *Historiæ Ioannis Regis II. Castellæ*: de quo, cùm ad Guzmanum devenerimus, congrua erit iterum quærendi occasio. Huic & locum inter Hispaniæ viros illustres iure dedit meritoque Lucius Marinæus Siculus *De Hispaniæ laudibus* lib. 5. & Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 3. Vide & magnum Suritam in *Prologo ad emendationes in eius historias*, seu *Regum Chronica*, quarum antea meminimus.

20. RODERICUS GUNDISALVI A CLAVIJO, ob legationem ad Tamberlanem initam Henrici Regis III. Castellæ nomine huius sæculi initio apud nos fuit in celebri fama. Hic Matriti nobili loco natus eo loci habitâsse dicitur, in quo nunc spectatur iuxta Ecclesiam S. Andreæ Apostoli sacellum à Garsia de Vargas Placentino antistite constructum. Delegaverat Henricus, Tamberlanis, seu Timuri Tar-

(1) Bina Hispanæ huius versionis exempla exstant in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* L. *Plut.* II. *n.* 14. (T. III. p. 264.) & sub ANONYMI HISPANI titulo *Lit.* E. *Plut.* III. *n.* 7. (T. I. p. 433.) Item aliud in Bibliotheca Ducis olim Olivariensis *Pag.* 173. C. MS.

(2) Isidori *De summo bono*, & *Boetii* Hispanam versionem Petri Lupi de Ayala nunquam me vidisse memini; Troianæ autem Guidonis de Columna Historiæ bina exstant in Bibliotheca Matritensi exempla: alterum Lemosino sermone circa annum MCCCLXXX. alterum Hispano, quem Castellanum vocant, ineunte XV. ut videtur sæculo exaratum: utrumque tamen absque Interpretis nomine. Habetur item Hispali edita MDXLV. fol. In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* L. *Plut.* II. *n.* 16. (T. III. p. 265.): ANONYMI *Historiarum de bello Troiano* versio Hispanica malè lacera & in fine mutila, ac præterea atramenti acrimoniâ exesa, dimetro carmine, cuius gustum sistimus:

, De Diomede cum captum à Troianis equum
, ad Calchantis filiam per puerum internuntium misit :
, El Doncel de que fue entrado
, Y vio entrar à la Doncella :
, (Assi) como era enseñado
, Los hinojos fincò ant' ella
, Et dixol' Señora mia
, Saludavos Diomedes
, Et por mor de vos embia
, Este cavallo que vedes &c.

Tartarorum ducis famâ rebusque fortiter gestis permotus, ad eum Legatos Pelagium Gomezium de Sotomaiori, Ferdinandumque Sancium de Palatiolis: qui de bello adversus Turcarum Imperatorem suscepto, deque arreptis propria virtute insignibus & potestate vasti imperii regio nomine gratulati, ambitiosum hominem & gloriæ cupidissimum officiis ab extremo orbe mandatis compellarent. Qui cùm iniuncto munere perfuncti, cum donis literisque ad Henricum datis, atque insuper proprio Tamberlanis legato comitati rediissent: repetendum sibi grati animi officium, quâ erat regiæ dignitatis famæ, que ad exteros propagandæ curâ, legationemque alteram adornandam Rex duxit.

21. Delecti sunt gerendæ pro dignitate rei tres viri, Alphonsus Perezius à S. Maria Prædicatorum sodalis, Gomeziusque Salazarius Regis custodiam, tertiusque Noster cubiculi curam gerens. Hi commissum sibi opus omnes, prout tanti principis susceptæ vices postulabant, æque expediverunt. Rodericus autem itineris historiam, qua Tamberlanis imperium resque in bello gestas nostris hominibus ostenderet, præterea scripsit; quam Gundisalvus Argote de Molina, huiusmodi monumentorum superioris ævi perstudiosus deque Hispana historia optimè meritus, adiecto rei & auctoris indicandi gratiâ procemio, typis edi curavit. Inscriptio libri hæc: *Historia del Gran Tamorlan. Itinerario y enarracion de la embaxada que Rui Gonzalez de Clavijo le hizo por mandado del muy poderoso señor Rey D. Henrique tercero de Castilla.* Ad Antonium Perezium Philippo Regi II. à secretis, Hispali apud Andream Pescioni MDLXXXII. in folio. Qui commentatius quantivis pretii haberi debet iis, qui decantatissimi huius & invictissimi Imperatoris res gestas noscere cupiunt. Adiungendus Achmedis Arabschæ filii Arabica quam Golius edidit, Petri Perondini Latinæ, & Schiltbergeri cuiusdam Bavari Germanicæ historiis eiusdem argumenti; atque iis quæ late ac luculenter de eodem Timure *Historiæ* suæ *Ecclesiasticæ* xv. sæculo cap. 5. sect. 2. Ioannes Henricus Hottingerus scripsit.

22. Triennio is cùm abfuisset, nempe è vicesima secunda Maii die anni MCDIII. usque ad Februarii quartam super vicesimam MCDVI. in patriam reversus apud Franciscanos fratres eiusdem Matritensis municipii sacellum templi maximum grandi sumtu ædificavit, sibique in eo marmoreum tumulum effigie sui imposita, exaratisque in circulum hisce literis:

AQVI IACE EL HONRADO CAVALLERO
RVI GONZALEZ DE CLAVIJO
QVE DIOS PERDONE, CAMARERO DE LOS REYES
D. HENRIQVE DE BVENA MEMORIA, E DEL REY
D. IVAN SV HIJO, AL QVAL EL DICHO SEÑOR REY
OVO EMBIADO POR SV EMBAXADOR AL TABORLAN.
ET FINO DOS DIAS DE ABRIL AÑO DEL SEÑOR
DE MIL Y QVATROCIENTOS Y DOCE AÑOS.

23. Hoc loco mansit conditum eius cadaver, usque dum, nullo ab eo herede relicto qui ius posset quæsitum prætendere, cœnobii illius sodales hinc deduxêre, Ioannam Reginam Henrici Regis IV. uxorem telluri apud se traditam honorificentissimo totius templi loco, ubi & nunc marmoreum eius sepulcrum conspicitur, accepturi. Exuviæ Roderici, monumentumque in alium locum, à quo deinde ad Ecclesiam mediam, rursusque hinc in proximum amboni parietem ante annum MDLXXX. fato quodam, insignique rerum humanarum inconstantiæ argumento, sedem mutârunt (1).

24. Sub Henrico III. Rege, qui anno septimo è vivis cessit [a], ANONYMUS quidam vixit, obscurus ad posteritatem derivatus, excepto quòd de munere ab eo gesto inter curiales constat. Dispensatorem enim

[a] De hoc ipso Anonymo iam suprà actum lib. VIII. cap. VI. num. 282. sed quoniam hic plenior eius notitia exhibetur, quodque ipsa auctoris manu repetita illius hic mentio, eam delere religioni duximus. CARD. DE AGUIRRE.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi huius legationis exemplum auctori ut videtur synchronum, sed ἀκέφαλον, desinens his verbis: *Lunes en la noche postremero dia de Noviembre llegaron* (de Legatis loquitur) *á la isla de Cecilia é tomaron puerto en la Cibdat:* quibus prælaudatus D. Eugenius de Llaguno Amírola in nuper edito eiusdem Legationis opere Matriti apud Antonium de Sancha 1772. adiecit reliqua, nimirum à die ultima Novembris 1405. ad 24. Martii anni sequentis seu 1406. quo die Complutum ubi tunc Henricus III. cum Regia Curia versabatur pervenerunt.

enim se appellat Eleonoræ Reginæ Ioannis I. Castellæ Regis coniugis; non autem proprio nomine: quod suspicari possumus inter exscriptorum manus evanuisse. Nam cui fini reticere nomen & abscondere hominem, cuius aliàs indicium ex tam noto munere fecerit? Liber exstat ita inscriptus, propter quem hunc laudamus: *Sumario de los Reyes de España desde D. Pelagio hasta D. Henrique el III. compuesto por . . . . despensero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* Brevis quidem historia est, sed bene ordinata. Exemplum huius vidimus anno MDLXXX. exscriptum ex antiquiore alio. Vidimus etiam typis editum opus vagientis adhuc impressoriæ artis in 4.° sine loci nota apud Excellentissimum Marchionem Mondexarensem. Meminit Ægidius Gundisalvi de Avila in *Historia Henrici III. Castellæ Regis* cap. 57 (1).

25. Circa hæc tempora PETRUS MAZA Oscensis, Prædicatorum sodalis ex Aragoniæ provincia, uti Franciscus Diagus refert in eiusdem provinciæ *Dominicanæ historiæ* libro 2. cap. (*XCII. fol. 269 pag. 2.*) eruditum opus scripsit adversus Arnaldi Villanovani errores.

26. Anno septimo desiit mortalis esse Castellæ Rex Henricus, ob afflictam continuò valetudinem Æger sive Infirmus vulgò cognominatus. Huius res in historiam digessit FERDINANDUS NONIUS DE CONCHA, huius forsan nobilissimæ urbis civis, archicapellanus eiusdem Regis, quæ MS. adhuc à paucis legitur. Fuisse autem apud Carthusianos Hispalenses à multo tempore scriptum laudatum hoc aliudve Henrici III. Chronicon, indeque acceptum exemplum, ante aliquot annos in bibliotheca Comitis Ducis Olivarum, testes optimæ fidei habeo (2). Meminit huius auctoris & historiæ D. Didacus Sanchez Portocarrero in *Historia Molinæ*, *atque eius dominorum catalogo*, sæpiusque variis in locis D. Iosephus Pellizerius.

27. Gliscebant apud nos initio huius sæculi animorum turbæ ob controversam magnis animis inter Gregorium XII. & Benedictum XIII. vulgò Antipapam dictum, atque utriusque asseclas, supremam Ecclesiæ dignitatem: quo tempore Benedicti, cuius adhærebant partibus Castellæ & Aragoniæ atque alii Reges, in familia fuit MARTINUS ALPARTILIUS Aragonensis, Cæsaraugustanæ S. Mariæ Virginis de Pilari Ecclesiæ, ut olim audiebat, Camerarius, fidus semper strenuusque Benedicti comes, quocum in Avenionensi palatio Gallorum Cardinalium & adversæ partis ducum obsidionem circa annum MCCCXCIX. diu pertulit; ab eo autem, dum in Niciensi (*Galliæ*) Provinciæ urbe ageret, aliquando (quinto nempe huius sæculi anno) ad Siciliæ Regem Martinum iuniorem, Martini alterius Aragoniæ Regis filium, destinatus fuit.

28. Huius passim in *Annalibus Aragonensibus*, atque huius temporis rebus meminit Hieronymus Surita [i] ex quo eum in commentarios retulisse ait *Historiam huius schismatis*, unde plurium eventuum huius temporis æqualium deservire historiæ suæ mentionem fecit. Quo similiter in Latinis *Rerum Aragonensium indicibus* [k], uti solet, præcipuè circa finem, ubi ait Martinum Alpartilium *Operarium Cæsaraugustanum, qui in intimis Benedicti erat, eius varios actus actionesque ferme omnes consiliorum & temporum, ex quo in summum Pontificem est evectus, diffusè complexum fuisse.* Alibi Dertosanæ Ecclesiæ Camerarium vocat, ad annum scilicet MCDVI. Nec tacuêre hominem, atque eius has lucubrationes, alter eiusdem regni chronographorum coryphæus Hieronymus Blancas, *egregium antiquarium* eum appellans; ac Didacus Espès, Blancæ (*Ioannis II. Aragonum Regis uxoris, an filiæ?*) præceptor, Cæsaraugustanæ Ecclesiæ sancti Salvatoris portionarius & archivi custos, in prolixis suis, at eruditissimis ac diligentissimis rerum eiusdem Ecclesiæ Cæsaraugustanæ nondum editis, à quibus tot alii profecerunt, commentariis. Meminit quoque Petrus Ribadeneyra in Vita S. Vincentii Ferrerii. Necnon & Escolanus *Valentinæ historiæ* decade 1. lib. 5. cap. 27.

&

[i] Lib. 10 cap. 56. 61. 68. 74. 80. 85. & 88. lib. 11. cap. 31.

[k] Lib. 3. ad ann. MCDVIII. & MCDX.

(1) Hoc item *Regum Hispaniæ Summarium* è Bibliothecis Regia, Matritensi Escurialensi & aliis primus omnium in lucem protulit idem D. Eugenius de Llaguno Amírola in Sylloge Chronicorum Hispaniæ Matriti apud *De Sancha* 1782. cuius auctorem falso eatenus à nonnullis creditum *Gutterrium* quendam *de Guémez*, *Ioannem Rodriguezium de Cuenca* Eleonoræ Ioannis I. Regis uxoris, atque item Catharinæ Castellæ Reginæ Œconomum sive Dispensatorem verè appellatum fuisse statuit, illustris Marchionis Mondexarensis fide ac testimonio. In Catalogo materiarum Bibliothecæ Ducis olim Olivariensis *pag.* 270 exstat: *Genealogías de los Reyes de Castilla por el Despensero. F.* 24.

(2) Frustra hoc Enrici III. Chronicon in utroque & nominum & materiarum Bibliothecæ Ducis quondam Olivariensis catalogo sub *Ferdinandi Nonnii Conchensis*, ac sub aliorum Chronicorum titulis quæsivi. Tantum exstant *T. I. pag.* 174. *C. MS. La Chronica del Rey Don Henrique el tercero folio*: *La misma Tom.* 14. *n.* 5.

& Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ sancti Laurentii* cap. 8. Natum verò eundem prope locum, quem *Pueyo de Aranda* vocant, alicubi [l] admonuit laudatus iam Surita.

[l] Lib. 11. cap. 31.

29. Ad rem ac tempus eiusdem Benedicti pertinet PETRUS ALBERÎT Aragonensis, quo iussu laudati priùs Benedicti dum Cardinalis esset, *Genealogicum* de familiis eiusdem regni Aragoniæ illustribus opus confecit. Quod laudat Ioannis Martini de Bahamonde in *Elogiis quorumdam Sanctorum*, elenchoque auctorum quibus usus fuit, his verbis: *Pedro Alberit en el libro que hizo de linages ilustres de Aragon por mandado del Cardenal Luna llamado Papa Benedicto XIII.* atque item tacito Alberiti nomine Alphonsus Lopez de Haro lib. 5. *Nobiliarii Hispaniæ* cap. 15. fol. 463 (1).

30. BERNARDUM itidem DE RIBERA Mercenariorum fratrum sodalem, atque eò quod insigne volumen *De laudibus Benedicti* eiusdem XIII. aliquando edidisset ad collegium Cardinalium ab eo exaltatum, Historici huiusmet religiosæ familiæ, cum aliis eodem honore mactis, laudant: quibus, cùm testimonia alia deficiant, non solidè credit Ciaconius Cardinalium sedulus enarrator, aut ii qui Ciaconium locupletavêre [m].

[m] In editione Rom. an. MDCLXXVII. *Vitarum Pontific. & Cardin.* tom. 2. col. 746.

31. Catalonia semper edidit egregios prudentiæ iuris & omnimodæ doctrinæ viros quorum auxit numerum celebris sub Martino, ac Ferdinando & Alphonso Aragoniæ Regibus, postremique huius consiliarius & fisci advocatus, IACOBUS CALICIUS, seu DE CALICIO, Vicensis eques, monumentis pluribus à se relictis de patrio iure optimè meritus. Exstant quippe eius

32. I. *In Usaticos urbis Barcinonensis* (leges municipales ita vocant [n]) commentarii, qui cum aliis Iacobi à Monte-Iudaico sive de Mont-Juî, Iacobique, & Guilielmi de Vallesicca anno MDXLIV. in folio Barcinone prodierunt. Hos sese conscripsisse circa annum MCDI. admonitum idem voluit auctor in *Margarita fisci* cuius infrà meminimus. Quo loco animadvertere æquum est quamplures Cataloniæ iurisconsultorum hanc Spartam *Usaticorum* explanandorum sibi adornandam delegisse, quorum nomina, quia de eius monumentis aliàs obscura memoria est, ex Andreæ Boschi Perpinianensis vernaculo *Admirabilium titulorum honoris Cataloniæ, Ruscinonis, ac Ceritaniæ opere* [o] huc advocavimus. Laudat nempe is lib. 3. cap. 13. hos *Usaticorum* glossatores, Raymundum de Area, Raymundum Balistarium, Iacobum de Farò, Petrum Terrenam, Petrum Despens, Bertrandum de Monte-Iudaico, Berengarium de Gualbis, Petrum de Ponte. Præter hos quibusdam aliis testimonium tribuit Antonius Olivanus [p], nempe Bertrando de Seva, Guilielmo Dominico, Iacobo de Monellis, Iacobo Cardoni, Iacobo Matthæi, *qui omnes* (Olivanus ait) *partim scripserunt observationes aliquas in nostra iura: quas postea colligentes alii maioris nominis Scriptores, in suis commentariis, auctore quandoque expresso, quandoque tacito, continuarunt.* Hæc ille (2).

[n] De quibus vide Olivanum *De actionibus* parte 1. lib. 3. cap. 3.

[o] *Summari, ò epitome dels admirables titols de honor de Catalunya, Rosellò, y Cerdania* Perpiniani edito MDCXXVIII.

[p] Tract. *De actionibus* ubi suprà num. 98.

33. II. *Directorium pacis & treugæ.* Secutus in eo *Iacobi Cardoni* (ut idem Olivanus ait [q]) *Iurisperiti, & egregii causarum patroni civitatis Vici, ut idem noster Calicius testatur in præfatione huius tractatus* De pacibus & treugis, *quem dicit complevisse in anno MCD. sub Rege Martino: in quo tractatu plures constitutiones, pragmaticas, privilegia declaravit.* Fuit MS. cum additionibus Thomæ Mieres, propria eius manu exaratis, in bibliotheca Antonii Augustini. Huic adiungitur

[q] Ubi suprà.

34. III. *Processus soni emissi* (vulg. *Somatèn*) Quod peculiare genus est in Catalonia adversus delinquentes procedendi, à Calicio conscriptus MCDVI. Utrumque opus prodiit charactere Longobardico; typographus tamen & nomen & locum silentio pressit. Tractatum hunc dicavit auctor Speranti-in-deo Cardona, Martini Regis Vice-cancellario.

35. IV. *Margarita fisci.* In ea *propositis octo quæstionibus explicat iura fisci, & alia iura ad principem spectantia, pœnas pecuniarias, corporales, & alia id genus* &c. *Hæc sub Alphonso IV. edita est* (Alphonsum IV. Catalani vocant, quem Aragonenses V. qui anno sæculi decimo sexto regnare cœpit) *ut idem scribit in præfatione num 5. & in fine operis, in anno scilicet MCDXXIV.* Hæc Olivanus.

36. V. *De prærogativis militaribus*, tractatus, anno scilicet MCDXIX. sub eodem Alphonso scriptus, *in quo iura huius patriæ* (ait iterum Olivanus) *communia & privata privilegia militum declarantur.* Thomas Mieres eiusdem sæculi auctor,

(1) Cave ne hunc *Petrum Alberit* Aragonensem confundas cum *Petro Alberti* sive *Albertini* Catalano Canonico Barcinonensi Usaticorum patriæ Glossatore: quode Noster, nosque infrà *cap. sequenti n.* 62. *Not.*

(2) Glossatorum in Usaticos Barcinonenses syllabum longe auctiorem dedimus suprà *Lib. IX. C. IV. n.* 240. *Not.* è Franckenavio *Sacr. Themid. Hisp. Sect. IX. à n.* 13.

ctor, *collectione quarta Iacobi II. curiarum Barcinonensium* cap. 27. circa finem, tractatum *De re militari* vocat, *ubi, opinor* (ait) *posuit prolixiùs privilegia militaria, cùm ipse fuisset etiam miles.* Sed cùm *Viridarium militiæ* vocatum ab auctore ibidem adiunxerit, referri ad sequens opus testimonium hoc debet. Scripsit etenim Calicius etiam

37. VI. *Viridarium militiæ*, MCDXXIV. editum, à superiore aliud opus, quod Olivanus disertè aliique distinguunt.

38. VII. *De moneta* tractatus, anno MCDXXI. Hunc Thomas Mieres vocat *tractatum Seccæ, & monetariorum*, librum laudans, & auctorem in operis antea memorati collatione 4. cap. 11. num. 7.

39. VIII. *Extravagatorium curiarum.* Post curias generales per Alphonsum Regem celebratas anno MCDXIX. in monasterio S. Cucuphatis del Vallês scriptum, quod est de curiarum celebratione ut idem in præfatione auctor ait, & Olivanus. *Curiale*, sive *Exgravatorium*, disertè vocat idem Mieres collatione 7. cap. 1. num. 7. Editum fuit Barcinone seorsum à Ioanne Guardiola anno MDLVI. uti ait Verderius in *Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*. Hæc omnia fuisse inter libros MSS. summi viri Antonii Augustini eius te docebit catalogus; sed & alia ista quæ sequuntur:

40. IX. *Tractatus* ita inscriptus: *Quis dicatur heres solidus.*

41. X. *De iurisdictionibus*, quædam alia.

42. XI. *Additiones super Directorio suo pacis; & postillæ, & quæstiones, & conclusiones Doctorum super processu pacis & treugæ, cum variis pragmaticis de eadem re.*

43. XII. *Allegationes super facto luitionis inchoatæ contra Ecclesiam in favorem eiusdem.*

Calicii hæc opera, sive eorum maior pars, Lugduni prodiere anno MDLVI. in folio (1).

44. PETRUS DE FONTE-LUPORUM Dominicanus, qui in domo Tarraconensi professionem emisit, in Bilbilitana autem diem suum obiit, provinciæ suæ Aragoniæ præfectus fuit; tum Fidei causarum per integrum regnum censoriâ supremaque potestate ornatus. Scripsisse dicitur tractatum *De modo celebrandi comitia provincialia.* Laudatus ob id scriptum à Francisco Diago in *Historia* sua eiusdem *provinciæ Aragoniæ Dominicanorum* (*Lib. I. c. XXXII. fol.* 59. *pag.* 1.), qui anno MCDXII. eum vitâ functum ait (2).

45. Benedicti Pontificis circa hæc tempora medicus fuit HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, olim Iudæus, IOSIAS sive IOSUA LURKÎ nomine; inde Christianus, atque Iudæorum hostis acerrimus. Celebratur maximè disputatio huius cum Hebræorum Hispaniæ totius doctissimis anno MCDXIII. iussu Benedicti habita. Cui quidem Hieronymus obtulerat, si sapientissimos eorum quosque acciret, se illis ex Talmude clarissimè demonstraturum Messiam iam pridem venisse. Eius aliqua pars legitur in epistola quadam Abunstroci ad Geronense (Gerundense intelligo) Conciliabulum missa: quam *Historiæ* suæ *Iudaicæ* inseruit Salomon filius Virgæ Hispanus, quam ex Hebraico in Latinum sermonem non ita pridem Georgius Gentius convertit [r]. Huius tamen disputationis verum eventum aliunde sanè quàm ab Hebræo historico peti oportuerit.

[r] Edita fuit Amstel. apud Pet. Niellium MDCLI. in 4.

46. Meminit quidem ex nostris Hieronymus Surita historicorum flos, *Annalium Aragonensium* lib. 12. cap. 46. qui notat convenisse hunc cœtum in Dertusensi Cataloniæ urbe: quam *Romam*, solemni curiam Pontificiam ubi ubi esset appellandi more, Salomon ille Hebræus vocavit; cumque Hieronymo de Sancta Fide, pro meliori causa stetisse Garsiam Alvari de Alarcon Hebraicè, Chaldaicè Latineque doctissimum, & Andream Bertrandum olim Iudæum ex Valentia urbe, Papæ eleemosynarium & aliquando Barcinonis præsulem, in iisdem literis Hebraicis atque Chaldaicis versatissimum. In Iudæorum nomenclatura, qui vocati convenerant sectæ suæ principum, Salomon & Surita toto cælo differunt. Hebræus quidem aut verè ignoravit eventum rei, aut silentio involvere satiùs duxit; nam aliquot sessionibus eorum descriptis, quibus omnibus interfuisse Benedictum disertè ait, deficiente filo epistolæ, abrupit & ipse narrationem; cùm sanè constet ex eodem Surita Benedictum vices suas ut cœtui præ-

(1) Exstant omnia ferè huius Calicii opera ac pluries repetita in Bibliotheca Escurialensi: in quibus qui à Nostro hoc loco *n.* 38. inscribitur *Tractatus de moneta*, & à Thoma Mieres ibidem: *Tractatus Seccæ*, & *monetariorum*: in Escurialensi codice *Lit.* E. *Plut. II. n.* 18. (T. I. p. 427) hunc titulum habet: *Monetarium seu Liber Alcaldorum Seccæ. Seccam* sive *Zeccam* Lemosini Officinam monetariam vocant, unde Italicum *Zecchini*, atque hinc *Zequines*, *Zequies*.

(2) Nihil præterea de eo Quetifus & Echardus, qui potius huius Scriptoris notitiam gestaque è Nostro, atque è Francisci Diagi Historia Ord. Præd. Prov. Aragoniæ *Lib. I. cap. XXXII.* mutuasse videntur.

præessent Ministro Generali ordinis Prædicatorum, atque S. Palatii Magistro delegâsse; atque huic sementi messem admodum uberem felicemque successisse, conversis integris aliquot Locorum synagogis, pluribusque aliarum familiis, usque ad trium ferè millium capitum; & inter alios Theodorum (*Todroz* vulgari nomine) Benvenist Cesaraugustanæ præcipuum, causam Dei simul agente Vincentio illo Ferrerio, Prædicatorum ordinis clarissimo huius temporis Evangelii præcone, nullius non ore prædicando.

47. Neque contentus noster Hieronymus coràm cum Iudæis disputâsse, eiusdem fortè Benedicti iussione, quicquid pro asserendo Messiæ vanè ab eis sperato etiam nunc adventu, tam ex sacris literis quàm ex Talmude ipso Hebræorum observâsset, in commentarium retulit: quem duobus libris distinctum, & *Contra Iudæos* inscriptum, è manibus abire permisit.

48. Hunc dimidium Tiguri editum anno MDLII. indeque Hamburgi, monet in prolegomenis suis [s] ad opus תשובה יהודה (*Texubâh Iehudâh*), sive *De convincendis & convertendis Iudæis*, Ioannes Hoornbeckus, nostri ævi heterodoxus, Calvini assecla, in hoc saltem laudandus, quod & hìc, & in opere alio *De convertendis gentilibus* catholicorum zelum æmulatus fuerit. Integer tamen commentarius prodiit, toto scilicet libro auctior, Francofurti anno MDCII. Cùm enim in primis duabus illis editionibus secundus dumtaxat de erroribus Talmudicis sex capitum liber apparuisset: adiunctus fuit in hac ultima primus, duodecim capitibus pro convincenda Iudæorum perfidia contentus: quorum lemmata, cum aliis observatione dignis ex isto opere, *Annalibus* suis *Ecclesiasticis* [t] Odoricus Raynaldus intexuit. Exstant hi duo libri *Contra Iudæos* in editionibus *Bibliothecæ veterum Patrum*, signateque postremæ Lugdunensis XXVI. volumine.

[s] Pag. 6. editionis Lugduno-Batavæ an. MDCLV.

[t] Tomo 17. ad an. MCDXII. num. 8.

49. Codex autem MS. qui inter libros fuit Antonii Augustini, historica hac inscriptione conspicuus legebatur [u]: *Hieronymi à Sancta Fide artis medicinæ magistri, disputatio contra Iudæos Dertosæ habita præsente Papa Benedicto, & eius curia convocatisque maioribus Rabbinis totius Hispaniæ, anno salutis MCDXIII.* Ms. codice hanc eandem servat controversiam Bibliotheca Altempsiana Romæ, quem vidimus, sed non antiquæ notæ. Adversus quem ex Iudæis insurrexerunt pro consueta obstinatione & animositate R. Vida Ben-Levi, scribens קדש קדשים (*Kodêx Kodaxîm*), *sanctum sanctorum*; atque item R. Isaac Nathan תוכחת מתעה (*Thocachât methahâh*) *Redargutionem seductoris*: quem vulgatum fuisse librum post Hieronymi obitum Hottingerus in *Bibliotheca* monet *Orientali* [x].

[u] In catalogo lib. MSS. Latinor. n. 156.

[x] Cap. I. Classe 4. pag. 22.

50. Ad hanc Hieronymi cum Iudæis disputationem pertinet, aut totus liber, aut pars saltim eius, qui in bibliothecæ Lugduno-Batavæ catalogo laudatur, sic ס׳ הכלימה (*Sépher hacelimâh*) *Liber opprobrii* (1): *Epistola Impourpet cum comm. Ioseph f. Schem Tof: epistola Estrick* (videtur hic Astrocus Levita ex urbe Daroca, quem huic congresui interfuisse docuit nos Salomon Virgæ laudatus) *ex Iudæo Christiani ad Anschaltiel Bonfos: Epist. Schelomoh Bonfed: Nachmanidis disputatio cum Prifolo Iudaicæ fidei desertore, in palatio Barcinonensi, coram Rege & Magnatibus: Epistola Iosiæ Lurki* (is est noster Hieronymus) *ad D. Schelomoh Hallevi amplexum religionem Christianam in urbe Avenionensi: Literæ D. Schelomoh Levitæ ad D. Meir Alondilam: Expositio epistolæ Impourpet, cum refutatione dogmatum Christianorum.* Hactenus libri seu codicis inscriptio Lugduno-Batava (2).

In-

(1) Frustra in Catalogo librorum Academiæ Lugduno Batavæ, 1716. inter Hebraicos Scaligerianos atque Warnerianos codices à pag. 404. ad 408. hunc titulum quæsivi; atque item in excusis, à pag. 308. ad 323.

(2) Exstant in Bibliotheca Escurialensi huius disputationis Acta in Membranaceo sæculi XV. ineuntis codice *Lit. S. Plut. I. n.* 10. quem olim ego ita describebam (T. II. pag. 545.)

, Magistri Hieronymi de Sancta Fide (1), (olim , Iosuæ Lurkî ex Hebræo Christiani) Medici Domi- , ni Petri de Luna alias Benedicti Papæ XIII. Acta , disputationum quas per LXIX. diætas habuit coram , Domino Benedicto Papa XIII. & Cardinalium Colle- , gio in urbe Dertusensi Provinciæ Tarraconensis cum , famosioribus Synagogarum eius regionis Rabbinis de , præcipuis Fidei nostræ articulis, & signanter de adven- , tu Iesu Christi veri Messiæ & Servatoris generis hu- , mani, scilicet anno Eiusdem nativitatis MCCCCXIII: , à die VII. mensis Februarii. Exemplum synchronum , proque archetypo habendum.

, In Bibliotheca MStorum. Illustr. Antonii Au- , gustini Archiepiscopi Tarraconensis codex eâdem fe- , re inscriptione recensetur, binaque eiusdem operis , exempla in Vaticana atque Altempsiana Bibliothe- , cis exstare dicuntur. Cum autem constet Antonii , Augustini Bibliothecam bona saltem ex parte in Re- , giam Escurialensem immigrâsse, crediderim hunc , esse eundem illum codicem qui olim ad incompa- , rabilem Præsulem pertinuit; & maxime quòd eiusdem , initio antiqua manu legatur: *Este libro es de la* , *Cartuja de Aula Dei*; subscribitque: *Frai Simon.* , *Sebastian Prior*: ut pronum sit coniicere ex eius , Cœnobii in Antonii Augustini Bibliothecam con- , cessisse.

, Bartoloccius *Biblioth. Rabb. Part. III. pag.* , 776.

(1) Hunc Hieronymum Hebræi מגדף (*megadef*) vocant: quæ vox ipsis idem ac Latinis *blasphemus*, *blasphemator* valet; conflata autem est è capitalibus literis M. G. D. F. quæ plenè significant *Magister Geronymus De Fide* (τῶ *Sanctâ* religionis causâ omisso), hoc scilicet convitio in eum debacchantes. Familiare autem Hebræis est technica hæc vocabula brevitatis causâ confingere: RAMBAM quo R. Mosem Ben Maimonis: RALBAG, quo R. Levi Ben Gersonis significant.

51. In Carmelitarum laudatur monumentis BARTHOLOMÆUS PEYRÒ, cui patriam tam naturæ quàm religionis Perpinianum; Sedem à Gregorio Papa XII. (potiùs à Benedicto cui adhærebat Catalonia cum Aragonum Rege) ei commissam, El-

; 776. è libro inscripto *Virga Iudæ* catalogum at-
, texuit Rabbinorum qui è variis Hispaniæ atque or-
, bis partibus evocati huic disputationi interfuêre, ni-
, mirum : *E civitate Cæsaraugustana Rabbi Za-*
, *rachia Hallevî*, & *Nasî Princeps D. Vidal*
, (בנבנשתי) *Benbanaste* (Hisp. Benveniste, Bien-
, venido) : *E Calagurritana*, *Macaltia Præfectus*,
, *Don Samuel Hallevî. De civitate Ghorisca* (Huesca,
, ca, *Don Todròs Alconstantîn*; *Theodorus Constan-*
, *tinopolitanus. De Alcaubs* (Alcañîz) *Don Joseph*
, *Aben* ארדוט *Ardut*, *Don Meîr* חליגוא *Chalegua*.
, *De Daroca Don Astrùk Hallevî*, *De Montalván*
, *R. Ioseph Albo : : : qui non diu pòst librum* עקרים
, *Ikkarîm*, *id est Fundamentorum scripsit. De*
, *Monçôn*, *Don Joseph Hallevî*, & *R. Iom Tov*
; *Korkôst. De Montalbano* (f. Montblanch Catalo-
, niæ) *Abuganda. Ex Maliešet* (f. Mallént) *Don*
, *Ioseph Albalag*, & *Sapiens Bongua*, *cum R. To-*
, *dròs Aben Iachiia Gerundensi*; atque his adiicit
, *R. Mathathiam Haiietzarî*, *R. Samuelem Levi-*
, *tam*, *R. Mosem*, atque innominatos alios.
, Nos autem perfunctoriè decurso codice non-
, nullos præterea invenimus, nimirum *Rabbi Ferrer*:
, *Magistrum Salomonem Isaaci Rabbinum Aliamæ*
, *Dertusensis* : *Magistrum de Gerunda* : *Bonastrum*
, *Gerundensem*, diversum *à Bonastrucko de Alca-*
, *ñicio* : *Rabbi Mosem Aben-abêz*, & *Mathathiam*
, *Cæsaraugustanum*.
, Conventus autem ac disputatio ista per bien-
, nium continuata fuit, nimirum à die VII. Februarii
, MCCCCXIII. quo prima dieta fuit habita, usque
, ad XII. mensis Novembris anni sequentis, quo po-
, strema omnium celebrata dicitur apud oppidum
, Sancti Matthæi Diœcesis Dertosanæ in Regno Va-
, lentino.
, Prioribus autem huius disputationis congressibus
, videntur Rabbini omnes postulatis atque argumenta-
, tionibus Hieronymi de Sancta Fide ordine suo, vel
, prout sors illis obtulerat responsa dedisse: dein ta-
, centibus aliis res ad triarios rediit, nimirum ad Rab-
, bi Ferrerium, Astruckum Darocanum, Mathathiam
, Cæsaraugustanum, & Salomonem Dertosanum; at-
, que ex iis Mathathias itidem discessit dicens : *quod*
, *non intendebat amplius os suum aperire* (Cod.
, fol. 349.); Salomon autem & Astruckus veritati
, aperte cedere coacti sunt, ut mox dicemus.
, *In eadem vero dieta*, scilicet X. die mensis
, Novembris MCCCCXIV. apud oppidum Sancti
, Matthæi habita (verba sunt Actorum Codicis fol.
, 399. & seq.) lecta fuit quædam Cedula quam in
, præsentia Rmi. in Christo Patris & Dñi. Dñi. Car-
, dinalis Sancti Angeli Iudæi obtulerunt sub tenore
, sequenti : *Et ego Astruk Levî cum debita humili-*
, *tate subiectione & reverentia Rmæ. Paternita-*
, *tatis & Dominationis Domini Cardinalis*, *alio-*
, *rumque Rev. Patrum & Dñorum. hic præsentium*
, *respondeo dicens : quod licet auctoritates Talmu-*
, *dicæ quæ contra Talmùd tam per Rev. meum*
, *Dominum Eleemosynarium* (1) (Benedicti Papæ)
, *quam per Honorabilem Magistrum Hieronymum*
, *allegatæ*, *sicut ad literam iacent*, *male sonent*:
, *partim quia prima facie videntur hæreticæ*, *par-*
, *tim contra bonos mores*, *partim quia sunt erro-*
, *neæ*; & *quamvis per traditionem meorum Ma-*
, *gistrorum habuerim*, *quod illæ habeant*, *aut pos-*
, *sint alium sensum habere* : *fateor tamen illum me*
, *ignorare. Idcirco dictis auctoritatibus nullam fi-*
, *dem adhibeo nec auctoritatem aliqualem*, *nec*
, *illis credo*, *nec easdem defendere intendo. Et*
, *quamcumque responsionem per me superius datam*
, *huic meæ ultimæ responsioni obviantem illi*, *revo-*
, *co* & *pro non dicta habeo*, *in eo solum in quo huic*
, *contradicit. Omnibus Iudæis* & *Rabbinis totius*
, *Congregationis Aliamarum ibidem præsentium*
, (*Rabbi Ferrer*, & *Rabbi Iucef Albo* (2) *dum-*
, *taxat exceptis*) *magna voce clamantibus* & *di-*
, *centibus* : *Et nos in dicta Cedula concordamus* &
, *illi adhæremus*
, Die vero Lunæ XII. mensis Novembris apud
, præfatam Villam Sancti Matthæi Iudæi dictæ Con-
, gregationis vice & nomine omnium præfatam Cedu-
, lam obtulerunt. In eadem vero dieta SSmus. Dñus.
; noster Papa sententiam contra ipsum Talmùd per eun-
, dem Dñum. nostrum datam & promulgatam; nec-
, non & quasdam constitutiones vel ordinationes per
, præfatam Sanctitatem contra Iudæos factas & ordi-
, natas in generali Consistorio mandavit publicari:
, quæ quidem : : : præfata die Lunæ & die Martis se-
, quenti publicatæ & recitatæ fuerunt : : : sub hac forma:
, *Benedictus Episcopus Servus Servorum Dei* &c.
, Exiguum autem hoc tanti laboris atque operæ
, pretium cuivis meritò videri posset, nisi rei exitus
, copiosæ per Christum redemtionis virtutem atque effi-
, cacitatem comprobâsset. Tria fere Iudæorum millia
, post eam disputationem Catholicam Fidem amplexata
, fuisse per gratiam illius qui potens est de induratis
, lapidibus suscitare filios Israel, legimus in prælaudato
, Benedicti Brevi (3).
, In Actorum autem progressu nonnulla præter-
, ea observata à nobis fuere, hoc loco in Lectorum
, gratiam sistenda,
, Fol. 47. pag. 2. *Perfecta dictâ dieta* (sci-
, licet quæ die Mercurii primâ Martii habita fuerat)
, Divina gratiâ quæ illuminat omnem hominem ve-
, nientem in hunc mundum misericorditer inspirante
, in decem Iudæos notabiles, quinque videlicet de
, Aliama Montissoni, duos vero de Aliama Loci de
, Mora, unumque notabilem Studentem Talmudistam
, de Aliama Villæ Alcañicii (*qui*) à cunabulis de do-
, mo paterna ac Schola sua continuè Talmút audien-
, do nunquam discesserat : quendam etiam iuvenem de
, civitate Calataiubii se ipsam illustrative effudit; qui
, omnes pariter decem magna cum devotione magna-
, que cum humilitate genibusque flexis ante scabellum
, pedum SSmi. Domini nostræ Papæ prostrati confessi
, sunt dicentes unanimiter : *Evidenter enim videmus*
, & *clare cognoscimus rationes Magistri Hierony-*
, *mi fore veras*, & *responsa Rabbinorum Iudæo-*
, *rum nullius penitus esse valoris. Ideo Sanctitati*
, *Vestræ* : : : *supplicamus ac requirimus quatenus*
, *Vestra Sanctitas benignissima nos faciat bapti-*
, *zari ut valeamus acquirere nostrarum salutem*
, *animarum*. Quod Clementissimus Dominus noster
, Papa pie ac diligenter attendens; visaque devotio-
, ne ardentissima eorumdem, cum qua dicti decem
, pariter ad Fidem orthodoxam veniebant, honorificè
, ac solemniter fecit eos baptizari : quibus conversis
, laborantibus diligenter, uxores & eorumdem fami-
, liæ usque ad numerum XXX. animarum & ultra
, in fonte baptismatis à lepra Iudaica fuerunt mundatæ.
Fol. 58. 'Eadem die XXV. Martii MCCCCXIII.
, venerunt aliqui Iudæi de Cæsaraugusta, de Turolio,
, &

(1) Hic fuit *Andreas Bertrandi Valentinus* ex Iudæo Christianus in Hebraicis & Chaldaicis versatissimus, Episcopus dein Barcinonensis.

(2) Auctore Libri עקרים *Ikkarîm*, sive *Fundamentorum*.

(3) In codice nostro. *Ultra tria millia hominum ad Fidem Catholicam conversa fuisse dicuntur*, (fol. 399. p. 2.) Odoricus autem Rainaldus Edít. Lucensis Tom. VIII. ad ann. MCCCCXII. n. VIII. *quinque millia*.

nensem Ecclesiam, de literis autem meritum *De Sanctis* librum assignant; decessisseque aiunt anno huius sæculi sive decimo quinto sive vicesimo. Constat Elnensi Ecclesiæ præfuisse anno huius sæculi sexto (1).

52. VINCENTIUS ARIÆ (ARIAS nostri efferunt) DE BALBOA, sive quod idem est VAL-BUENA, doctor iuris suo tempore clarus, archidiaconus in Toletana Ecclesia, domesticus & à consiliis fuit regiminis eximio viro Petro Tenorio, eiusdem Primatis Ecclesiæ præsuli: in cuius elogio Vincentii nostri Ferdinandus Perezius Guzmanus ad calcem *Historiæ Ioannis II.* Regis cum laude meminit; uti & Alphonsus Didaci à Montalvo in præfatione glossæ ad leges Fori regii, seu Fori legum Hispanarum, doctorem egregium appellans. Petrus quidem Tenorius vir fuit præstanti doctrina Iuris, uti suo loco diximus, doctorumque hominum consuetudine, quos secum habebat quibusque in expediendis rebus utebatur, maximè gaudebat. Plures laudat iam dictus Guzmanus: nempe Gundisalvum Episcopum Segoviensem *Peregrinæ* auctorem, Vincentium nostrum, Ioannem de Illescas Seguntinum, & fratrem eius Burgensem præsules, & Ioannem Alphonsum à Matrito iurisconsultum maximum.

53. Placentinus antistes hic noster fuit, non Palentinus, ut falsò legitur apud Montalvi glossam dicti *Fori legum*, & quidem ante annum MCDIV. ad eum honorem evectus, quod ex monumentis huius Ecclesiæ constat. Cum verò de successione in Aragoniæ regnum à Martini obitu Ferdinandus Castellæ Infans Ioannis Regis patruus, anno sæculi XII. iure acturus, consilium doctorum quorumcumque virorum exquireret: coacto Hispali eorum cœtu, Vincentium Placentinum præsulem, ut ex Annalibus Suritæ lib. 11. cap. 83. perspicuum est, ante alios suffragatorem habuit: quibus ceteri ob eximiam doctrinæ auctoritatem facilè acquieverunt.

54. Memoriam sui Episcopi, cum aliàs, tum in appellatione cuiusdam Decimarum generis, quod *Rediezmos de Vicente Arias* vocant, Placentinos conservare ait Guzmanus in Tenorii iam priùs laudato elogio. Decessit è vivis, ut ibidem legimus, Augusto mense anni MCDXIV. sepulturæque locum (*delegit*) in eiusdem Archiepiscopi sacello, quod intra pomœrium maximi templi est, marmorea eius effigie ornatum. Scripsit primus

55. *Ad Forum legum* (quod Alphonsum XI. aliàs X. Sapientem auctorem habet, diuque præcipuum Castellæ ac Legionis regnorum ius continuit) glossam verna-

, & de Alcañicio, dicentes quod audierant relative , in suis Locis de responsionibus debilissimis quas , eorum dabant Rabbini; & ideo deliberaverant ad , Fidem converti Catholicam. Quibus Dominus noster Papa dari sacrum baptisma præcepit. Et fuerunt , viri notabiles numero tredecim; & postmodum omnes sic baptizati ad propria redeuntes fecerunt uxores, filios & totam eorum familiam baptizari.

Fol 91. pag. 2. 'Durante hoc præfato tempore , pluribus Iudæis qualibet hebdomadâ quotidie venientibus ad agnitionem veritatis & Fidem Catholicam publice confitentibus contigit, ut nunc tres, , nunc quatuor, nunc vero plures in præsentia totius , Sanctæ Curiæ Domini nostri Papæ qualibet hebdomadâ anni præsentis sacrum receperunt baptisma, ultra aliquos qui in diversis regni partibus convertebantur ad Fidem, sicut in Cæsaraugusta, Calataiubii, Alcañicii, & Regni aliis Synagogis. Audiebant , quidem qui præsentes erant & aliis referebant validas tam notabiles ac rationes transcendentes per præfatum Magistrum Hieronymum contra Iudæos factas, , & scientifice allegatas, responsionesque tam debiles, , tamque cautelosas à Rabbinis oppositas.

, Sunt præterea in codice plurima notatu dignissima quæ ut hìc ex asse describamus instituti nostri , rationes prohibent; non tamen silentio prætereundum, , in eo præter Andream Bertrandi & minorum gentium alios, mentionem fieri complurium illustrium , virorum Hispanici nominis qui Benedicti partes sequebantur, nimirum Lupi Garsiæ de Alarcon, Didaci Episcopi Pacentini (sic omnino), Gundisalvi , Garsiæ Sacri Palatii Apostolici causarum Auditoris, , Sanctii Portæ Magistri Scholarum. Sacræ Theologiæ , in Palatio Apostolico, quode Noster *Cap. seq.* Lupi , de Galdo Benedicti Papæ Pœnitentiarii, & aliorum , de quibus an Hispani fuerint non liquet.

Atque hæc nos ad annum MDCCLXIII. Iosephus autem Rodriguezius de Castro sæpius à nobis laudatus in *Biblioth. Hisp. Rabbin. Sæc. XIV. à pag.* 203. latius huius disputationis historiam complexus minutiora alia postea corrasit è Hieronymo Surita *T. III. Ann. Arag.* Salomone Ben Virga *Hist. Iudaic.* & Latina Gentii versione Amstelædamensi MDCLI. in qua plura insuper habentur Hebræorum nomina, patriæ, incolatus, munera; atque è Bartoloccio & aliis Hieronymi de Sancta Fide orationem ad Papam & Cardinales habitam, singularesque huius disputationis sessiones, notato dierum quibus celebratæ sunt ordine, aliaque affinis argumenti accurate recensuit apud eum videnda.

(1) Nihil præterea de hoc Bartholomæo Anonymus Aurelianensis Bibliothecæ Carmelitanæ 1752. editæ Auctor in eo, nimirum *T. I. pag.* 246. *col.* 1. nisi quod non à Gregorio Papa XII. neque à Benedicto (XIII. ut Noster hoc loco) sed à Clemente VII. in Episcopatum Helenensem assumtus fuerit. *Excitato autem* (inquit) *perniciosissimo schismate Urbanum inter VI. & Clementem VII. huic cum suis Hispanis & Gallis adhæsit Bartholomæus noster: qui post varia discrimina factus est Episcopus Elnensis sive Elenensis in Catalonia, cum iam Avenionem se recipiens ibi testis fuisset examinatus in favorem Clementis VII. Sic enim* (pergit) *è Registro Pontificio Romam Avenione translato hausit Illustris. Ioseph Suarezius Episcopus Vasionensis* &c.

naculo sermone, quæ lucem nunquam vidit. Nec tantùm id compertum habemus ex Alphonso Montalvo, qui in *Glossæ* suæ procemio ita ait : *Considerans quòd vir vitâ nobilis, sermone scientiaque præclarus, Vincentius Ariæ, doctor egregius, Episcopus Placentinus* (ita legendum est) *super hoc libro, qui* Forus legum *est*, *aliter* Forus Castellanus, *vulgariter appellatur, aliquod iam opus sub brevi compendio desudavit. Sed quia aliqua omisit, quæ requiruntur explicanda*, &c. Immo *Glossa* ipsa manu exarata rei testis est, quam in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca adservari, Ioannes Narbona in libello suo *De appellatione à vicario ad Episcopum* parte 2. fundam. 5. num. 19. scriptum reliquit. Sed & alium *Glossæ* huius codicem ferè eiusdem cum auctore, quod è scriptura colligitur, temporis, contrectabamus, cùm de his commentaremur, nobis ostensum ab erudito viro D. Ioanne Luca Cortesio, criminalium rerum in curia & domo regia tunc XII. viro, postea Indiarum Consilii regio senatore : à quo exspectamus *De originibus Hispani iuris* libellum, huic operi adiungendum forte pro maiori eorum, quos frequenter laudamus, eiusdem Hispani iuris tot diversis compilationibus contenti, glossatorum, sive interpretum cognitione (1).

CAPUT II.

IACOBUS MAGNI *Augustinianus an noster sit non satis liquet.* ANONYMUS *auctor historiæ Ferdinandi I. Aragoniæ Regis.* PETRUS ALBERTUS *Barcinonensis canonicus.* ANTONIUS TAJAL *Mercenariorum Generalis Præfectus.* ANDREAS *Cordubensis medicus.* ALVARUS DE VILLASCUSA. S. VINCENTII FERRERII *gestorum synopsis*; *& cuiusnam sint eius nomine vulgares sermones*; *ac de aliis eius libris.* BENEDICTUS CRINIGANDUS, *seu* CRINIGRANDUS, *ordinis Prædicatorum, &* HIERONYMUS DE OCHON *Carmelitarum.* CLEMENS SANCII DE VERCIAL *archidiaconus de Valderas.* FERDINANDUS DE PAZOS *Mercenariorum sodalis.*

56. IACOBUM MAGNI Augustinianum accenseri frequenter Hispanis Scriptoribus potiùs novimus quàm probamus. *Sophologium* hic scripsit *De sermone seu inquisitione divinæ sapientiæ*, Parisiis editum à Gaspare Philippo anno MDVI. in 4.° & Serenissimi ac Christianissimi principis Fran-

ADDENDI SUB INITIUM SÆCULI XV.

HVC refero *Ferdinandum Ioannis I. Castellæ Regis filium* Aragoniæ postea Regem, cuius scriptum : *Regla ò devisa como Cofradía, que ordenò à honor de Nuestra Señora de la Assumcion ; y tomò su principio en Medina del Campo à XV. de Agosto de MCCCCIII.* Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* D. *Plut. III sub n.* 25. (T. I. pag. 384.)::: ITEM *Petrum de Canalibus*, Antonii, Valerii Maximi interpretis, fratrem, ex Ordine Prædicatorum, qui ad annum MCCCCIV. scripsisse dicitur tractatum Hispanicum *Super antiphona Salve Regina, atque incerti argumenti alia* apud Vinc. Ximenum *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 15. Diversus est autem hic Petrus de Canalibus à cognomine Tarraconensi Benedictino Cœnobii Sancti Cucufatis Vallensis in Catalonia monacho itemque Scriptore, quode Noster infrà *hoc libro cap.* 12. *n.* 707::: ITEM *Enecum de Vallterra*, equitem Valentinum, Gerundensem primum ac Segobricensem, mox Tarraconensem Præsulem, cuius exstant *Constitutiones Synodales Gerundenses* incertum quo anno editæ; ac ternæ *Tarraconenses Synodi Provinciales*, annis MCCCXCI. MCCCXCV. & MCCCCVI. celebratæ : apud eundem Ximenum *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 16::: ITEM *Ioannem de Cuenca* Optensem (*de Huête*) auctorem versionis Hispanicæ operis Ioannis Goêr Angli cui titulus : *La Confession del amante*, circa annum MCCCCIV. Habetur versio in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* G. *Plut. II. n.* 19. (T. II. p. 24.)::: ITEM *Michaelem Palomár* Archidiaconum Carthaginensem eiusque Diœceseos Vicarium Generalem pro Paulo Episcopo apud Regiam Curiam agente, cuius sunt *Constitutiones editæ in Synodo Carthaginensi habita à die* XXIV. *Aprilis* MCCCCVI. atque ITEM *Gundisalvum Martini* eiusdem Ecclesiæ Cantorem & Vicarium Generalem auctorem *Constitutionum editarum in Synodo Carthaginensi habita à die* XX. *Aprilis* MCCCCIX. ITEM *Nicolaum Episcopum Carthaginensem*, *Constitutionum in Synodo Carthaginensi* Murtiæ celebrata à die X. Maii anno MCCCCVIII. ITEM *Guillelmum eiusdem Sedis Episcopum*, & *Ioannem de Befeteria Thesaurarium* aliarum itidem Constitutionum annis MCCCCVIII. MCCCCXV, MCCCCXVII. MCCCCXVIII. & MCCCCXX. in Synodalibus Comitiis editarum auctores : quæ omnia habentur in Escurialensi codice *Lit.* I. *Plut. II. num.* 9. (T. III. p. 257. seqq.).. ITEM *Guillelmum Aventurér* (quod Catalanorum aut Valentinorum, certè Lemovicensium proprium cognomen est) Medicinæ Doctorem Scriptoremque *Practicæ Medicinæ*, sive *Antidotarii* in cuius fine legitur : *Expleta est practica Magistri Guillelmi Aventurerii in Medicina Professoris extracta à principio Avicennæ usque ad finem ::: & G. Indiamidis ::: & Rhasis ::: & Gilleberti ::: & Alcaphaqui, secundùm quod eam audivit Petrus Sillemont Medicinæ studens Bononiæ MCCCCVII.* In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* O. *Plut. II. n.* 16. (T. III. p. 112.) ::: ITEM *Ioannem Gundisalvi* Canonicum Hispalensem, Doctorem Sacri Palatii causarum Auditorem & *unum* (inquit Ioannes Dominicus Mansius in *Not. ad Fabricii Biblioth. med. & inf. T. III. pag.* 75.) *de Regentibus Artium Iuris Canonici Cathedram in Universitate Salmantina, qui in vivis agebat tempore Concilii Pisani anno MCCCCIX. celebrati, auctorem Tractatus* : Contra duos Pontifices de Papatu inter se contendentes. Ad Patres Concilii Pisani.

Francorum Regis Confessori Episcopo Altisiodorensi dicatum ab auctore.

57. Item *Librum bonorum morum. Annotationes in omnes sacros libros. In Aristotelem* De anima *quæstiones. Compendium utriusque philosophiæ*, aliaque, Pamphilo, Stellartio, Elsio testibus, Augustinianorum historicis.

58. Et quidem ut non Hispanus sed Gallus fuerit Iacobus, facit quòd Altisiodorensi Episcopo, ut ex nuncupatione *Sophologii* patet, obnoxius: quòd Carolo VII. Gallorum Regi à ministerio confessionum sacramentalium, indeque Burdigalensis antistes electus, recusato tamen munere, Gallos inter, vixerit. Tolosanum credunt qui Gallis favent; sed Hispanum, & Toletanum, non Hispani modo [y], sed & exteri affirmant; nempe Ioannes Trithemius [z], Iacobus Philippus Bergomensis [a], Xystus Senensis [b], Antonius Possevinus [c], Lucius Marinæus Siculus [d], Conradus Gesnerus [e]; Gallus quoque Gabriel Lurbæus, qui in *Chronico Burdigalensi* confectum à se dedit catalogum eius urbis Episcoporum, notavitque *Iacobum de Eubio Toletanum cognomento Magnum Carolo VII. Regi à confessionibus auctorem* Sophologii *ordinis Eremitarum S. Augustini, in literis sacris versatissimum, postulatum fuisse ad infulas MCDXV. sed recusâsse.* Quæ verba ex Lurbæo sunt San-marthanorum fratrum in *Galliæ Christianæ* Burdigalensibus Episcopis. Necnon Renatus Chopinus lib. I. *Monasticon* titulo 3. num. 14. Hispanum & Toletanum facit, *Sophologium* vocans *sapientiæ exquirendæ per accommodum* opus. Iosephus item Pamphilus in *Chronicis Augustiniani ordinis Iacobum Magnum de Eubio dictum Toletanum* laudat [f].

[y] Romanus in *Chron. ord. Aug.* cen. 10. fol. 61. Ægidius Gonzalez Davila *Vida del R. D. Henrique III.* cap. 53.
[z] *De Script. Eccles.*
[a] In *supplem. Chron.* ad ann. MCDVI.
[b] In *Bibliotheca* lib. 4.
[c] In *Apparatu.*
[d] *De laudibus Hispaniæ* lib. 6.
[e] In *Epitome Bibliothecæ.*
[f] Sub *Petro de Vena* Generali fol. 72.

59. Nihilominus, cùm ex *Sophologii* opere iam laudato nihil pro Hispanis natalibus deducere possimus; cognomenta quoque, sive *Eubii* sive *Magni* haud nostra videantur, perpetuaque auctoris commoratio, ac munera gesta Gallicana sint: non temerè suspicamur inter Trithemii aut Bergomensis sphalmata haberi posse, quòd Toletanum, pro Tolosano Iacobum crediderint, ac recentiores deceperint: quòd & docto viro arridet ex eiusdem familia, atque eius chronographo, Thomæ ab Herrera in *Alphabeto Augustiniano* [g]; & iterum in *Salmantinæ domus Augustinianorum historia* [h].

[g] Tomo I. pag. 420.
[h] Cap. 21. pag. 190.

60. Sive Parisiensis fuerit, quod significatur antiquissima, & forsan prima *Sophologii* editione, quam habet Matriti amicus noster D. Ioannes Lucas Cortesius cum hac in fine notula: *Sophilegium editum à fratre Iacobo Magni de Parisius, ordinis Eremitarum S. Augustini, finit feliciter,* sine loco editionis (1).

61. ANONYMUS quidem huc loci pertinet, qui Ferdinandi I. Aragoniæ Regis res in commentaria retulit, quem in schedis habere se, in *Salmantinæ Ecclesiæ theatro* Ægidius Gonzalez Davila reliquit scriptum. Hic etenim Ferdinandus, ut in præloquio huius libri annotavimus, anno huius sæculi decimo sexto in vivis esse desiit. Nec si quis dicat historiam hanc esse illam, quæ auctorem habuit Laurentium Vallam, è Latino in sermonem Hispanum ab aliquo translatam, valdè resistam: aut si Ludovicus Pansanus sit, de quo nos infrà, ex eodem Ægidio. Exstabat ea olim in Bibliotheca Olivariensi D. Gasparis de Guzman Comitis Ducis de San-Lucar (2).

62. PETRUS ALBERTUS Catalanus, Barcinonensis canonicus, eiusdem Ferdinandi Regis tempore scripsit de municipali Cataloniæ Iure aliqua. *Commemorationes* appellavit Ioannes de Socarrats, qui ad eas commentaria elucubravit, ut in hoc dicemus (3).

63. ANTONIUS TAJAL Catalanus, Tarraconensis, Mercenariorum sodalium Deiparæ Virginis Generalis Præfectus, anno sæculi XVII. Constantiæ obiit in Germania, dum Concilium ibi œcumenicum pro danda Ecclesiæ pace, faciendaque summi Pontificis electione celebraretur. Electus hic anno MCDVI. è Barcinonensis Domûs in totius ordinis Præfectum: quibus aptum sese gerendis muneribus Salmanticæ professor philosophus atque theologus olim ostenderat, Martini Regis nomine Catharinam Henrici Castellæ Regis III. anno septimo defuncti viduam eo destinatus Christiana allocutione solatus est.

64. Post aliquot annos, cùm inter Sigismundum Imperatorem Ferdinandumque Ara-

(1) Ioannes Albertus Fabricius *Biblioth. med. & inf. T. IV. pag.* 13. & Ioannes Dominicus Mansi in Not. *Tolosanum* volunt, Nostrum laudantes.

(2) In eius Bibliothecæ catalogo pag. 174. exstat hoc titulo: *Anonymi Chronica del Rei Don Fernando el primero: Fol. C.* 17.

(3) Habentur huius Alberti *Constitutiones feudales, & Usatici ac Consuetudines Cataloniæ* in Bibliotheca Escurialensi *Lit. Z. Plut. I. sub num.* 4. (T. II. p. 275.) Item *Pragmaticæ sanctiones* complurium Aragoniæ Regum; &: *Stilus Curiæ Archiepiscopatus Tarraconensis tam in temporalibus quam in spiritualibus* Latino & Lemosino sermone, in eiusdem Regiæ Bibliothecæ optimæ notæ codice chartaceo anno MCCCCXXX. exarato *Lit. Z. Plut. II. n.* 10. (T. II. p. 224.) Vid. de eo Franckenavius *Sacr. Themid. Hisp. arc. sect. IX. num. XIX.* p. 208.

Aragoniæ Regem convenisset, ut communibus officiis Benedictum ad renuntiationem summi Pontificatus adigerent, atque ipse Sigismundus Perpinianum usque rei causâ accessisset: Antonius dicitur cum Benedicto sæpiùs, quantumvis frustrà, Ferdinandi iussu convenisse. Delegatus tandem ab eodem Rege unà cum Ioanne Raymundo Folchio Cardonæ Comite, Philippo Malla concionatorum illius ævi maximo, Gundisalvo Garsia de Sancta Maria Pauli Burgensis præsulis filio, & aliis, venit Constantiam, ibique rem Ecclesiæ ac principis, cuius gerebat vices, strenuè procuravit. Quin tamen eam ad exitum perductam videre posset ante absolutum Concilium electione Martini V. anno decimo septimo vitâ functus fuit; sepultusque in Petro Martyri sacra Dominicanorum domo eiusdem urbis: cuius corpus ad nostram usque ætatem incorruptum, non sine Constantiensium civium veneratione asservari, domestici aiunt Scriptores. Legationis quidem ad Concilium ab eo obitæ, atque mortis eius præterea meminit Hieronymus Surita lib. 12. *Annal. Aragon.* cap. 63. & 66.

65. Quatuor autem integris voluminibus comprehensum ab eo fertur quicquid *Circa unitatem Ecclesiæ, capitisque eius ac sponsi Iesu Christi præstantiam, obsequioque Vicario eius deferendo*, in literas retulit. Necnon & scripsisse dicitur *Rosam ad auroram*, seu de Mariæ Deiparæ conceptione intemerata; itemque *De institutione novitiorum*. Multi sunt Mercenariorum Historici in laudandis eiusdem Tajalis (quem Surita *Caxàl* vocavit, nisi non eius error sit) virtutum Christianarum, ingenii, prudentiæ, atque omnimodæ literaturæ dotibus.

66. Hoc eodem anno MCDXVII. ad superos abiit Gregorius XII. Papa, qui ante biennium solemni Pontificatus Romani facta in manibus Constantiensium PP. per procuratorem suum renuntiatione, viam Martini V. electioni, finique teterrimi schismatis straverat. Huius forsan medicus fuit ANDREAS CORDUBENSIS cuius *consilium* quoddam ad summum Pontificem Gregorium, qui renum dolore vexabatur, laudatum reperies in libello *De imaginibus astrologicis* Hieronymi Torrellæ medici Valentini, de quo ad finem huius sæculi agemus.

67. Sequenti MCDXVIII. ALVARUS [illegible] DE VILLASCUSA, *baccalaureus* vocatus, dum Salmanticæ operam literis daret, Rabbi Samuelis *De Fide* ad R. Isaacum epistolam, quam ex Hebraico in Latinum Alphonsus Bon-hominis converterat, in Hispanum ipse, ut Ioanni à Villa-forti eiusdem urbis equiti morem gereret, vertisse dicitur. Rei auctor est Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia* MS. (1)

68. Eiusdem anni, aut sequentis, quinta dies Aprilis Christiano eripuit orbi VINCENTIUM FERRERIUM Valentinum, ex urbe regni huius regia Dominicanorum ordinis magnum incrementum: qui ob sanctissimè actam, & portentosis miraculis clarissimam vitam, reductamque in concionibus per Hispaniam, Galliam, Belgium, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Italiamque, Apostolico ritu habitis innumeram hominum, quà Hebræorum & Saracenorum ad Christi gregem, quâ Christianorum à bona mente deerrantium, ad viam salutis multitudinem; coronatumque peregrinationis agonem felicissimæ in Deo mortis palmâ; confirmatam demum innumeris mirabilium signorum attestationibus beatissimæ eius animæ ad superos translationem, Calistus Papa III. in Sanctorum numerum, quos invocare ritè possumus, huius sæculi quinto anno super quinquagesimum retulit; literas tamen Pontificias eius apotheoseos testes Pius II. anno MCDLVIII. publicavit.

69. Natus Vincentius ex quorumdam opinione anno circiter MCCCXL. ex aliorum non ante annum MCCCLVIII. ex nostra post annum saltem MCCCLII. ut ex epistola eius ad Benedictum Papam liquidò constat; & ad Prædicatorum ordinem decimo octavo ætatis admissus: opere vir potens atque sermone, prophetici spiritus, mortuorum suscitator, nulliusque virtutis non dives affatim, novusque sui temporis Apostolus, in Britanniæ Armonicæ Venetica urbe, vulgo *Vannes*, diem suum obiit.

70. Hic, cùm ob Martini Aragoniæ Regis mortem absque ulla prole, in novem electores futuri Regis conventum fuisset: pro Valentino regno S. Vincentius noster, & cum eo Bonifacius eius germanus frater Carthusianorum Prior Generalis, tertiusque alius delecti, Ferdinando Castellæ Infanti potiore aliis iure regnum competere declaraverunt. Præterea Bene- [illegible] di-

(1) Meminerat Noster huius Interpretis operisque ab eo ex Hebraico in Latinum sermonem conversi, suprà *Lib. VII. cap.* 1. *num.* 8. quam versionem MStam. alicubi se vidisse ait. Nos editam in Bibliotheca Sereniss. olim Hispaniarum Infantis Ludovici Caroli III. Regis germani fratris exstitisse ibidem, atque item *Lib. IX. cap. V. n.* 250. diximus.

dictum Papam XIII. dum causam suam modestè agens tueretur olim secutus, præfractè atque obstinatè impedientem Ecclesiæ concordiam, surdaque renuntiationi obnitentem aure, palàm inde aversatus fuit, & ad Constantiæ magnæ Synodi iudicium se totum convertit. Ingentia hæc duo rerum ab eo gestarum capita ea propter attigimus, quòd relinquere aliis earum enarratoribus singula quæque referenda magis opportunum nobis videtur.

71. Plures enim Vincentius historicos sortitus est, qui consuli possunt. Petrus scilicet Ranzanus Siculus Lucerinus Episcopus, quem Surius olim, recenter autem Antuerpienses *De Actis Sanctorum* Scriptores dedere: Salvus Casseta Panormitanus Dominicanorum Generalis præfectus, Franciscus Castellionensis S. Laurentii Florentiæ urbis canonicus, S. Antoninus eiusdem Archiepiscopus, ferè æquales, Io. Antonius Flaminius Forocorneliensis, aliique: ex Hispanis Ioannes Marieta [i], Vincentius Iustinianus Antistius, Franciscus Diago, Ioannes Lopez Monopolitanus antistes, & alii: quos omnes, tam apud eosdem *De Actis Sanctorum* doctissimos Commentatores, quàm apud Ioannem Tamaium nostri *Martyrologii Hispani* Aprilis quinta die laudatos novimus. Præseferunt eius nomen, quibus maximè promovetur pietas, ascetica hæc:

[i] Lib. 12. *De SS. Hispaniæ.*

72. *Sermones*, tribus tomis comprehensi, quorum duo sunt *De tempore*, scilicet partes hyemalis, & æstiva; tertius *De Sanctis*. Prodierunt Lugduni anno MDXXX. in 8.° & MDXXXIX. & ex officina Iacobi Iuntæ MDL. in 4.° Antuerpiæ ex Philippi Nutii MDLXIX. Venetiisque ex recognitione Damiani Diazii Dominicani, typis Bartholomæi Rubini MDLXXIII. in 8.° Moguntiæque MDCXXI. Tandem Coloniæ MDCLXXV. tribus tomis in 8.° apud Ioannem Guilielmum Friessem. Suspicari utique possemus horum sermonum in unum collectione promisso se exsolvisse Vincentium Infanti Martino, deinde Regi, olim facto, de compingendo ac nuncupando ei concionum à se habitarum volumine: nisi vulgaris esset persuasio, doctrinam quidem sanctissimi concionatoris continere hos Sermones, minimè autem concepta verba; discipulorum enim eius, qui exceptorum loco essent, ea certò haberi debere; cùm & Vincentium ipsum in iisdem Sermonibus non semel laudatum offendas. Cùm enim is ubique, sive Anglis, sive Gallis, sive Italis sermonem haberet Valentinâ hoc est vernaculâ suæ gentis linguâ, quam omnes tamen certissimo miraculo caperent, uteretur, quod ex Petro Ranzano Vitæ auctore constat [k]: haud potuere iidem Sermones vernaculè concipi, & pronuntiari, Latinoque apparere eâdem occupatissimi hominis operâ, & qui extemporalia atque inspirata potiùs quàm meditata plerumque ad populum diceret.

[k] Lib. 2. cap. 3. §. 14.

73. Quare credendum est de his Sermonibus eundem Ranzanum loqui, dum, *Ne autem perirent ea* (inquit) *quæ de tanti viri ore emanabant: movit Deus animos nonnullorum ex auditoribus eius, ut quæ ipse prædicabat, utcumque possent conscriberent. Itaque composuerunt ex eis complura volumina, quorum aliqua sunt multis in locis divulgata, ex quibus nostri temporis concionatores multum utilitatis accipiunt. Sunt tamen multi* (adiungit idem) *qui & eum prædicantem audierunt, & nunc legunt* Sermones, *quos ipse suo tempore prædicabat, in scripta redactos; asseruntque quòd vix consequuntur umbram eorum, quæ ipse suo ore resonabat.*

74. Coloniæ scimus prodiisse tomum quendam *Sermonum* hoc titulo insignem: *S. Vincentii Ferrerii tuba extremum resonans iudicii diem, sive conciones de Rosario*, apud Io. Guil. Friessem MDCLXXV. in 4.° Perusii quoque servari codicem sermonum nondum editorum eiusdem Sancti propriâ eius manu exaratum, iccircoque magna veneratione in sacristia Dominicanorum domûs cum aliis reliquiis habitum, quem ibi reliquit Leonardus Mansuetus eiusdem ordinis Magister Generalis Perusinus, refert Seraphinus Razzius *De viris illustribus Dominicanis* [l].

[l] Pag. 243. editionis Lucencis MDXCVI.

75. Eius magis certè sunt quæ sequuntur opuscula, quæ quidem Vincentius Iustinianus Antistius Hispanus Vitæ S. Vincentii Scriptor collegit, scholiisque explicata Valentiæ apud Petrum Patritium Mey anno MDXCI. publicavit. Hæc sunt:

I. *Tractatus De vita spirituali.* Quem cum SS. Augustini & Bernardi *Meditationibus* alicubi; solum, Venetiis anno MD. prodiisse audimus. At Franciscus Ximenius Cardinalis Toletanus in linguam Hispanam conversum typis edi curavit, quod Valentiæ factum dicitur. Tria is capita continet. 1. *De paupertate.* 2. *De taciturnitate.* 3. *De obedientia.* Incipit: *Ponam in hoc tractatu.*

76. II. *Tractatus consolationis in Fidei tentationibus.* Servabatur antiquis characteribus, partim in membrana, partim in charta, apud Carthusianos Scalæ-Dei Tarraconensis diœcesis, descriptus, ut ex titulo apparet, ante solemnem sanctitatis eiusdem declarationem; *Magistri* etenim *Vincentii Ferrerii* esse dicitur.

III. *Epi-*

77. III. *Epistola ad Benedictum Papam*, ex oppido *Alcañiz* regni Aragoniæ XXVII. Iulii MCDVII. directa, quâ reddit ei rationem uti supremo Christi vicario, prædicationis suæ de Anti-christi adventu. Inventa est in domo Carthusianorum Vallis-Christi Segobricensis diœcesis, manu Andreæ Martini S. Vincentii discipuli: qui suscepto ibi ordinis cucullo hanc in eo monasterio reliquit. In Hispanum sermonem convertit, atque in sua Hispaniæ *Historia Ecclesiastica* [m] Ioannes Marieta edidit.

[m] Lib. 11. c. 25.

78. IV. *Epistola* alia *ad Ioannem de Podio-nucis ordinis sui Generalem Præfectum* data Genevæ XVII. Decembris MCDIII. Hispanam fecit atque edidit idem Ioannes Marieta [n]. Comparuit ea quidem propria auctoris manu exarata in urbis Cataniæ cœnobio S. Mariæ maioris: ubi eam posuit idem Ioannes de Podio-nucis, cùm ex Præfecto Generali creatus fuisset à Martino V. Papa Catanensis antistes. Ex qua quidem epistola constat de conversione hæreticorum quamplurium in Sabaudiæ & Italiæ confiniis.

[n] Lib. 11. c. 24.

79. V. Fragmentum *Epistolæ ad Bonifacium fratrem Carthusianorum Generalem Priorem*. Autographum sanè, at præ vetustate lacerum iam & exesum, habetur in Portæcæli Carthusiano (*Valentini Regni*) monasterio.

80. VI. Fragmentum *Epistolæ ad Ioannem Gersonem cancellarium Parisiensem*. Habetur in huius operum 1. parte tract. 22. lit. E.

81. VII. *Epistolæ duæ ad Infantem Martinum* Petri IV. Aragoniæ Regis filium, deinde Regem, idiomate Lemovicensi, hoc est patrio Valentini regni, qui tunc in usu. Sed Latinè reddidit, ut cum superioribus simul ederet, Vincentius idem Iustinianus Antistius.

82. VIII. *Epistola ad Ferdinandum Castellæ Infantem*, primumque huius nominis Aragoniæ Regem, quam ad eundem Iustinianum remisit Ferdinandus de Castello, magnus ille Dominicanorum chronographus. Præter hæc in eodem volumine edita ab eo S. Vincentii opuscula & epistolas, Hispanam & hanc publicavit Marieta [o]. Scripsit opus aliud

[o] Dict. lib. 11. cap. 21.

83. IX. *De fine mundi*. In quo agitur, primò de casu sive ruina Ecclesiasticæ dignitatis; præterea de impugnatione sanctæ Catholicæ Fidei; denique de duplici adventu Anti-christi, videlicet puro & misto. Editum sane opus Neapoli, quod & exstabat in bibliotheca sancti Severini: idem quod Antonius Senensis refert.

Fecerat olim dum docendæ philosophiæ operam daret,

84. X. *Suppositionum* librum.

Servatur item in cœnobio ordinis Pisarum urbis volumen grande eius effigie signatum, quod ita possumus indigitare:

85. XI. *Biblia, seu Promtuarium*, scilicet *locorum sacræ Scripturæ singulis diebus, sive de Tempore, sive de Sanctis usurpandorum*. Cuius initio affixa hæc legitur nota: *Hanc Bibliam inspirante Domino mihi Fr. Antonio de Auria reliquit beatissimus pater F. Vincentius*.

86. XII. *Liber de sacrificio Missæ, atque eius cæremoniis*, lingua Lemovicensi seu vernacula, teste Marieta.

87. In codice Vaticanæ bibliothecæ MS. num. 1043. fol. 246. sic legimus: *Incipit tractatus novus & valdè compendiosus contra perfidiam Iudæorum. Fuit editus & compilatus iussu Benedicti Papæ sic in sua obedientia dicti per quatuor famosos magistros in sacra theologia, quorum unus fuit Fr. Vincentius Ferrerius*. Incipit: *Prophetam suscitabo eis*, &c. In fine notatur: *Scripsit manu propria Fr. Ferdinandus Hispalensis Minor anno Domini MCDXL*.

88. *Sermones* item *S. Vincentii Ferrerii, distinctiones, & expositio præceptorum decalogi*. Lugduni MDXXIII. in 4.° edita extant in Ecclesia Hispalensi.

89. Sepulcrum Apostolici viri magna religione in sua Venetensi urbe Britannia colit Gallica: in cuius principe Ecclesia olim sanctum corpus humo conditum, anno MCDLVI. scilicet post Callisti declarationem altero, in superiorem locum elevatum aliquando diu latuit, usque ad annum MDCXXXVII. quo honorificentiori quàm hactenus fuerat, conditæ sunt reliquiæ eius, quæ reperiri & coagmentari potuêre, capsâ argenteâ, & marmoreo tumulo in sacello à tergo maioris capellæ ædificato, uti lectiones huius translationis referunt, quæ Septembris VI. die celebratur. Rei testes etiam sunt Venetensis Episcopus illius temporis in epistola quam cum his lectionibus in *Actis Sanctorum* Henschenii & sociorum editam reperies [p]; atque insuper Petrus Lezin in *Vita venerabilis patris Fr. Philippi Thibaut Carmelitæ* [q] Gallicè edita (1).

[p] 1. Tomo April. pag. 526.

[q] Edit. Parisien. anno MDCLXXIII. in 12. cap. 26.

Ce-

(1) De Sancti Vincentii Ferrarii scriptis præstat silere quam pauca loqui, aut aliorum dicta recoquere. Videndus Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. à pag.* 24. qui minutiora alia eiusdem S. Doctoris opuscula undeunde corrasit.

90. Celebratur à Dominicanis per hoc idem tempus familiæ huius ſodalis ex Aragoniæ regno **BENEDICTUS CRINIGANDUS**, ſeu **CRINIGRANDUS**, ſacræ theologiæ magiſter Pariſienſis, quem aiunt *In quatuor Sententiarum libros* ſcripſiſſe, Ioannes Marieta lib. 14. *Hiſtor. Eccleſiaſticæ*, ſive *De Sanctis Hiſpaniæ*, Alphonſus Fernandez *De Scriptor. ord. Prædicatorum*, Antonius Poſſevinus in *Apparatu* (1).

91. Eiuſdem Benedicti XIII. Papæ miniſter fuiſſe dicitur à confeſſionibus ſacramentalibus, atque Helenenſis Eccleſiæ præſul, anno MCDXX. **HIERONYMUS DE OCON** (ita enim Catalani efferunt, pro eo quod communiter audit **OCHON**, ſive **OCHUS**) Carmelitarum cœnobii Perpinianenſis, ex qua urbe fortaſſe fuit, ſodalis, ſacræque theologiæ doctor, moribus & ſcientiâ ſpectabilis, qui *In libros Machabæorum* eruditè ſcripſit.

92. Eidem *Acta* eiuſdem *Papæ Benedicti XIII.* attributa novimus ab Emmanuele Romano in *Elucidationibus Carmeli*, & à Ludovico Iacobo à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* [r] auctore. Et tamen *Acta* hæc, ſive *De vita & moribus Benedicti XIII.* alterius Hieronymi Ochi eſſe, Navarri Pampilonenſis, eiuſdem ordinis Carmelitarum, Benedicto admodum cari, & in pretio habiti, ob inſignem doctrinam & in rebus gerendis prudentiam dexteritatemque, Martinum Carrillum affirmâſſe in ſuo *De vita S. Valerii Cæſarauguſtani Epiſcopi* libello cap. 13. alicubi fingitur; cùm in dicto Carrilli loco nulla alia quàm Hieronymi Oconis Carmelitæ, Benedicti à confeſſionibus, *Actorum* eius auctoris, mentio fiat. Deeſt hic Helenenſis Epiſcopus in San-marthanorum *Galliæ Chriſtianæ catalogo*, aliàs parùm correcto (2).

[r] Pag. 338. edit. Lugduni MDCXLIII.

93. **CLEMENS SANCII DE VERCIAL** Iuris legum, uti audit, baccalaureus, archidiaconus de *Valderas* in Legionenſi Eccleſia, ſcripſit *Sacramentale* opus (vulgari an Latinâ linguâ non facilè dixerim): quod ſe inchoâſſe in urbe Segontina tertia die Auguſti anni MCDXXI. & in Legionenſi exeunte Martio anni MCDXXIII. abſolviſſe, auctor ipſe ait. In Eſcorialenſi bibliotheca Regia antiquo charactere ſcriptum aſſervari *El Sacramental de Clemente Sanchez arcediano de Valderas*, fama eſt (3). Id opus in Luſitanum ſermonem ut loco Catechiſmi eſſet fidelibus ſuæ diœceſis, Henricus Portugalliæ Infans, & Archiepiſcopus tunc Bracarenſis, atque aliquando eiuſdem regni Rex, verti ac typis Bracaræ anno MDXXXIX. edi curavit, uti referunt Rodericus da Cunha in *Hiſt. Eccleſiæ Bracarenſis*, & Antonius Macedo in *Luſitania purpurata* [s].

[s] Pag. 262.

94. Habet inſuper eadem regia bibliotheca Eſcorialenſis eiuſdem auctoris alium librum: *Suma de exemplos del Arcediano de Valderas*, in folio antiquis literis ſcriptum (4).

95. **FERDINANDUS DE PAZOS** Luſitanus ex inſtituto Mercenariorum B. Virginis ſub Antonio Taxal Præfecto Generali, quem diximus anno MCDXVII. Conſtantiæ Alemannorum deceſſiſſe, duabus redemtionibus Caſtellæ & Portugalliæ provinciarum ducenta quadraginta quatuor ſervorum Chriſtianorum capita è Maurorum poteſtate, iuxta morem ordinis ſui, propriorum redituum deſignata portione, piorumque eleemoſynis, liberavit.

96. Eidem tribuitur liber *De primatu Romanæ Eccleſiæ*, quem ſcripſiſſe aiunt domeſtici; ac tunc maximè floruiſſe circa annum MCDXXIV. Sed quod adiungunt, ſub Eugenio IV. Papa, non bene convenit cum huius tempore, quippe non ante annum MCDXXXI. creatus fuit in Chriſti vicarium. Niſi emendandum ſit, MCDXXXIV. Rei auctores habeo Alphonſum

(1) Nihil præterea Quetifus & Echardus in eo, nimirum *T. I. pag.* 771. niſi quod nonnulli eundem ſolido ſæculo recentiorem faciunt, ad annum MCCCXVI. referentes.

(2) Anonymus Aurelianenſîs Bibliothecæ Carmeliticæ 1752. auctor totidem atque ipſis verbis hoc loco Noſtrum deſcribit, nihil addens præterea.

(3) Huius Clementis Sancii *Sacramentale*, ſive *Catechiſmus Parochorum*, Hiſpanicè primùm ſcriptum fuit; exſtatque in Eſcurialenſi Bibliotheca inter libros quorum lectio promiſcue interdicta eſt *num.* 14. iiſdem ipſis notionibus quas Noſter hoc loco adducit. In Regia item Bibliotheca Matritenſi habetur alterum eius operis exemplum chartaceum circa annum ut videtur MCCCCXX. exaratum abſque titulo; in cuius tamen prologo legitur: *Et por quanto por nueſtros pecados en el tiempo de agora muchos Sacerdotes que ſon Curas de animas no ſolamente ſon ignorantes para inſtruir y enſeñar las coſas que perteneſcen à nueſtra ſalvacion ::: E por ende Yo Climen Sanches* (non addit *de Berceal*, quod ei cognomen à patria fortaſſis inditum fuit) *Arcediano de Valderas en la Igleſia de Leon maguêr pecador indigno propuſe de trabajar de facer una breve colacion de las coſas que neceſarias ſon à los Sacerdotes que han curas de animas confiado en la miſericordia de Dios* &c. Editum Hiſpali XXVIII. Maii MCCCCLXXVIII. apud Magiſtros Antonium Martinez, Bartholomæum Seguram & Alfonſum del Puerto *fol.* exſtat penes Cl. Antonium Taviram, ex equeſtri Sancti Iacobi Ordine, Regium Eccleſiaſtam, Regiique Uclenſis Conventûs Priorem, amicum in paucis noſtrum.

(4) Fruſtra fui in exquirendo hoc *Summæ exemplorum* codice in Indicibus meis Eſcurialenſibus.

sum de Roxas in *Catalogo virorum illustrium ordinis* sui *Mercenariorum*, ac Petrum de S. Cæcilio in tractatu, quem MS. vidimus, *De Scriptoribus eiusdem ordinis* (1).

CAPUT III.

PETRUS DE LUNA, *seu* BENEDICTUS XIII. *Antipapa. Eius libri inediti in Vaticana bibliotheca, & alibi. Vita eius Scriptor* LUDOVICUS PANSANUS. D. PETRUS GARZES DE CARIÑENA *Scriptor sub Benedicto XIII.* De familia de Luna. BERENGARIUS DE MONTRAVÀ *iurisconsultus Catalanus.* GUTERIUS DIDACI DE GAMEZ. ALPHONSUS CHIRINO, *seu* DE GUADALAXARA, *Ioannis II. Castellæ Regis medicus.* SANCIUS PORTA *Dominicanus, S. Palatii Apostolici Magister.* BONIFACIUS FERRERIUS *Carthusianus.* SANCIUS DE BESARAN *Dominicanus.* RAYMUNDUS SABUNDE *quinam homo fuerit ignoratur: confusus cum Raymundo Martini Pugionis auctore, de quo iam suprà.* Theologia *eius* naturalis, *& quale eius argumentum. Michael de Montagne Gallus, huius libri vindex.* De natura hominis *eiusdem Sabundii opus, & alia.* EMMANUELIS RODRIGUEZ DE SEVILLA Historia Hispanarum rerum. LUPUS DE OLMEDO *Hieronymianus cuiusdam* Reformationis *auctor. Res eius gestæ, opinio sanctitatis, & libri.* SIMON PONCII (Pons) *veteris Hieronymiani instituti adversus Lupum defensor.* HENRICUS DE ARAGONIA, *Marchio de Villena. A magiæ impostura quâ inuritur liberatur. Eius scripta, laudesque.*

97. PETRUS quoque DE LUNA, idemque BENEDICTUS XIII. Papa Romanus, aliquod meritum erga literas habet, quo Scriptoribus annumeretur. Ex

(1) ADDENDI A SÆCULI XV. INITIIS AD ANNUM CIRCITER MCCCCXX.

Magister Didacus del Covo, Medico-Chirurgus, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat metricum opus Hispanicè inscriptum: *El segundo tratado en la Cirugia Rimada, que conpuso Maestre Diego el Covo Medico è Cirugiano: el qual tratado es de las apostemas, segund huniversal è particular fablamiento. Et el su prologo general comenzando por Rima es aqueste que se sigue:*

Despues del loor de Dios por loamiento
Por mi fecho sin numero è sin acabamiento,
Aqui comienza en las apostemas tratar
En quanto pudiere la mi fuerza bastar

Pergitque eodem metri sive rhythmi genere usque ad folium 82. in cuius priore pagina habetur operis epilogus, atque anni quo scriptum fuit nota, scilicet:

En veynte dias de Mayo fue el fenescimiento
Año de mill & quatrocientos & doze del nascimiento
De nuestro Salvador Jesu Christo & Señor del mundo
para alcançar este presente & el segundo:
Reinant la muy Catolica criatura
Don Johan (II) *que Dios cunpla de gracia & de buenaventura.*

Videtur autem Auctor priorem de eodem argumento tractationem pridem absolvisse, cuius fatum ignoratur. ITEM *Narcissus à Sancto Dionysio* I. V. D. Canonicus Barcinonensis, cuius nos supra *Lib. IX. c. IV. num.* 240. *in Not.* inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores meminimus; quique ab anno MCCCCXII. ad XVI. Lemosino sermone scripsit: *Compendi de les Constitucions de Catalunya*: quod ter repetitum exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. Z. Plut. II. nn.* 11. 12. 13. (T. II. p. 224.) Noster infrà inter incertæ ætatis Scriptores *Lit.* N. hunc Narcissum collocat; constat autem ab anno MCCCCXII. ad XVI. floruisse; laudat enim in operis prologo ut superstitem Ferdinandum primum Ioannis I. Castellæ Regis filium Aragoniæ Regem, quem constat anno MCCCCXVI. diem suum obiisse ::: ITEM *Ioannes Senex Toletanus* (Maestre Iohan el Viejo de Toledo) *Ex-Iudæus*, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat opus hoc titulo: *Este libro fizo el Sabio Maestre Iohan el Viejo de Toledo que es sacado de toda la Biblia aprobada por todos los Profetas que profetizaron como fue venido el Rey Mexias que es el nuestro Salvador Jesu Christo; & como los Judios cegaron & non lo vieron, nin lo quisieron conoscer nin creer, ni hoy en dia lo creen, por donde son perdidos & condempnados sus cuerpos & sus almas ::: Essomesmo, se prueba por este libro como Santa Maria es su Madre de Jesu Christo, è fue virgo ante del parto, è en el parto, è despues del parto: lo qual los Judios niegan* &c. moxque in Prologo: *Et por ende dixo nuestro Señor: Otearán à mi el qual punçaron* (*Et aspicient ad me quem transfixerunt*, Zachar. XII. v. 10. qui locus maxime inter Christianos & Iudæos controversus est). *E Yo Maestre Joan el Viejo veyendome que estò en la edad postrimera que dijo David esto en el Salmo: nuestros años son setenta & quando mucho ochenta: pensé de otear continuadamente en nuestro Señor Jesu Christo, & espender este poco de tiempo que me fincò segun mi edad, en declamar como fállo* (las profecías) *conplidas en él. E maguera que esta cosa ya clara es è manifiesta como el Sol: Yo por quanto era oveja fuera del corral. è él por la su sancta merced me llamó à la su santa Fee Catolica. tómo gozo en trabajar è espender mi seso en fazer à mi è à mis fijos un memorial de las cosas que atañen à nuestro Señor Jesus è à la su santa Fee. Cà en fablando de su santa Fee,* otéo en él. *por lo qual hè fiuzia en él, que por la su santa passion averé en el su santo regno* &c. In operis autem processu ætatem qua scripsit sæpius indicat, nimirum annum Christi MCCCCXVI. Meminit disputationis Hieronymi de Sancta Fide Dertosæ triennio antè cum Iudæis, præcipuè Catalanis & Aragonensibus habitæ, & nonnullorum Hebræi nominis Scriptorum, nimirum *R. Sahadiæ: R. Mosis Nachmanidis: R. Ionathanis Ben Uziel: R. Abrahami Abenazin: R. Salomonis Abenjubayzól: R. Mosis Maimonidis: R. Davidis Kimchi: R. Akibæ: Rabbix* (sic) *Alfonsi* (Petri) Ex-Iudæi: R. Oseæ filii *R. Heliæ: R. Eliezer*, & aliorum, quorum unius & alterius ne nomina quidem alibi legimus; eosque omnes è popularium olim suorum scriptis CEFEYAZARA (ס׳ היצירה *sépher haietsiráh*: Liber creationis mundi): ABODAZARA (עבודה זרה *Abodáh*

Za-

familia is. Lunarum Aragoniæ regni nobilissima, Ioanne Martini à Luna & Mariâ Pereziâ à Gotôr [t] parentibus ortus, & ex archidiacono Cæsar-augustanæ Ecclesiæ, professoreque magnæ famæ Iuris canonum Monspeliensi S. R. E. Cardinalis diaconus S. Mariæ in Cosmedin à Gregorio XI. creatus, aliquandoque post Clementis VII. obitum anno MCCCXCIV. renuntiatus Avenione summus Ecclesiæ Pontifex adversus Bonifacii IX. partes, qui ante aliquot annos Romæ fuerat electus, dignitatem integris triginta annis, quâ iure ut multis videbatur obstinato ad preces omnium ferè principum, atque ipsius Ecclesiæ in Concilio Constantiensi congregatæ, animo retinuit, Peninsulæ (*Peniscola*) tandem Valentini regni, tamquam in scopuli deportatione, mortuus nonagenarius, anno huius sæculi quarto suprà vicesimum, si Alphonso Ciaconio credimus; aliàs anno vicesimo tertio, si Suritæ, & Marianæ, & aliis rerum Hispanarum Scriptoribus. Brevis fuit staturæ gracilisque, severi ac rigidi ingenii, vitæ integræ, ac omnis labis alienæ, iuris utriusque doctor peritissimus. Omnia hæc ostendit iam octavum supra septuagesimum annum agens, in conventu Perpinianensi coram Sigismundo Imperatore, Rege Aragoniæ Ferdinando, & Legatis omnium ferè Christianorum principum, habita pro se & iuribus suis oratione septem horarum; atque ea quidem contentio-

[t] De utraque familia latè agit D. Iosephus Pellizerius *Informe de la Casa de Sarmiento* fol. 80.

Zarâh: Cultûs alieni, sive *De Idololatria*): MORÈ (מורה נבוכים: *Morêh nebuchîm: Doctor perplexorum*): PEREQUE (פרקי אבות: *Pirkê abôth: Capitula Patrum*); & præsertim è Talmude atque è sacris V. T. libris confutat atque acriter urget. Exstat in extremo operis, iudicium de eo Fratris Didaci de Famusco, incertum cuius Instituti, qui se indignum Magistrum in sancta Theologia vocat, elegans profecto, sed paulo longius quam ut huc transferri debeat, Hispanico sermone. Alterum eiusdem operis exemplum neque minus antiquum vidi ante hoc triennium Placentiæ apud D. Iosephum Ildefonsum de Roa Canonicum Pœnitentiarium, nunc ut audio eiusdem Ecclesiæ Decanum, quod postea iuri meo cessit atque ad manum mihi nunc est. In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* n. *Plut. I. sub num.* 12. exstat huius *Ioannis el Viejo* incolæ Oppidi de Villa Martin: *La executoria de hidalguia suya y de su Linage.* (T. III. p. 142.) ::: ITEM *Valascus de Taranta* Lusitanus (Fabricio *T. VI. med. & inf. p.* 279. Montepesulanus) auctor operis inscripti: PHILONIUM pharmaceuticum & chirurgicum, incœpti, ut in eiusdem prologo legitur, *anno MCCCCXVIII. in vigilia sancti Barnabæ Apostoli:* remoto schismate & *regnante Domino Papa Martino*, *anno primo sui Pontificatus: in Portugallia regnante Rege Johanne conflictum Saracenis continuè inferendo: in Comitatu vero Fuci* (Foix) *& Biarnio regnante Domino Iohanne Isabelle mre* (matre) *eiusdem domina & comitissa principali existente. In Francia tunc regnabat Carolus Albricus* (Albritus) *fidelissimus rex Franciæ cum guerris & tribulationibus quæ fere in toto regno Franciæ invalescebant. In Anglia regnante Domino Iohanne pro tunc in Normandia militante & obsessionem super Rhotomagum possidente.* Unius Castellæ tunc Regis non meminit; ut vel hinc Lusitanum fuisse coniicias. Exstat penes me editum Lugduni per Iohannem Trechsol Alemannum MCCCCXC. fol. in cuius fine legitur

Laus & honor gloria sint nostro Creatori,
Qui finem imposuit præsenti labori.
Completum est PHILONIUM iussu Salvatoris,
Liber utilissimus & magni valoris.

Quaterna insuper eiusdem exempla MSta. exstant in Regis Galliarum Bibliotheca *Part. IV pag.* 317. *Codd.* 7142. *& tribus seqq* :: ITEM *Antonius de Mercede* Alfonsi Aragonum Regis ad Concilium Constantiense Legatus *cuius Parentatio* (inquit Fabric. *T. V. med. & inf. pag.* 69.) *in exequiis Ferdinandi Regis Aragoniæ anno MCCCCXVI. XXX. Aprilis habita exstat apud Herm. ab Hardt in historia illius Concilii*, *pag.* 129. 138 :: ITEM *Martinus de Salvâ* Presbyter Cardinalis Sancti Laurentii in Lucina, auctor *Allegationum pro Benedicto XIII.* In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 124. *sub n.* 1475. ::: ITEM *Rodericus* (Narvaez) *Episcopus Giennensis* cuius exstat: *Votum Benedicto XIII. factum ut se Pontificatu abdicet pro bono pacis Ecclesiæ*, in eadem Regia Bibliotheca *Part. III. pag.* 125. *sub n.* 1479; atque ITEM ibidem & in eodem Codice, *Ferdinandus Bonêt* Procurator Fiscalis Curiæ Benedicti XIII. auctor: *Propositionis adversus quosdam Francos suadentes subtractionem obedientiæ Benedicto XIII. debitæ:* cum eiusdem Benedicti Bulla ::: ITEM *Carolus de Urries* Cardinalis Sancti Georgii, cuius exstant: *Allegationes pro Benedicto XIII. adversus Cardinales Concilii Pisani* in eadem Regia Bibliotheca, *Part. III. pag.* 113. *num.* 1450. :: ITEM *Magister Ioannes de Paguera* Barcinonensis Ordinis Sancti Benedicti auctor: *Letarii novi sive Calendarii & Martyrologii* Catalanicâ seu Lemovicensi dialecto, in Appendice Bibliothecæ Regis Galliarum *Part. IV. pag.* 529. *n.* 7300. *B.* in Codice sæculi XV. ineuntis ::: ITEM *Antonius Çorita* interpres è Gallico sermone operis Honorati (Boneti) inscripti: *L'arbre des batailles:* quæ versio Hispanica circa annum MCCCCXX. facta, atque Eneco Lopezio Mendozæ Marchioni Santillanensi nuncupata fuit. In Codice Escurialensi *Lit.* h. Plut. II. n. 19. (T. II. p. 87.) ::: ITEM *Anonymus Archidiaconus Toletanus* cuius in Bibliotheca Vaticana Christinæ olim Suecorum Reginæ sub n. 386. exstant: *Concordata cum Exactoribus Rev. Cameræ Apostolicæ ad annum MCCCCXI.* ::: ITEM *Anonymus Civitatensis Episcopus* (Gundisalvus, ut puto, huius nominis primus) auctor operis inscripti: *Chronica recollectio XXIV. schismatum in Ecclesia factorum à tempore Felicis II. anno CCCLIV. usque ad Benedictum XIII. anno MCCCCXVII.* In Bibliotheca Basileensi apud Montfaucon. *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 610. *col.* 2. Meminit huius quoque operis, *Anonymique Civitatensis Episcopi auctoris* Theophilus Spizelius *Sacr. bibliothecar. illustr. retectis*, *pag.* 29. quod Noster infrà *hoc eod. libro cap. V. num.* 266. Andreæ *Scobario* è Benedictinorum Ordine Episcopo Megarensi per coniecturam adscribit. Vid. Notat. infrà *cap. IV. n.* 266. *in Andr. Scobario.*

tione & præsentia virium & animi, ut fatigatis & lassatis auditoribus, ipse magis atque magis fervere & invalescere videretur. Quædam reliquisse sui monumenta is dicitur, nempe

98. I. *De potestate summi Pontificis & Concilii* librum, quem exstare aiunt in bibliotheca Vaticana MS. Nos tamen hunc non vidimus, quantumvis sedulò illius catalogos legerimus; sed loco istius codice 5608. MS. fol. 238. *Tractatum subtilem Petri de Luna super facto schismatis, docendo de ipsius vera & canonica electione, & reprobando gesta in Concilio Pisano.* Incipit: *Quia nonnulli*, &c. & fol. 273. *Replicationem contra libellum factum contra tractatum præcedentem:* Quia nonnulli &c. Incipit: *Inter distractionum molestias mihi assiduè occupato, nuper libellus quidam meas devenit ad manus*, &c. Quæ quidem ea sunt fortasse *De potestate summi Pontificis & Concilii* ei attributa. Exstat item in Capranicensi eiusdem urbis, teste mihi Ciaconio (1).

99. II. *Vitæ humanæ adversus omnes casus consolationes.* Hispanicè. Si autem scripsit eum Hispanicè, is certè liber Latinus exstat in Vaticana codice 4853. Qui quidem sine alio titulo incipit: *Quoniam secundum Apostolum quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt*, &c. Et post aliqua: *Ideo consideratis mundi huius tribulationibus ac multiplicibus turbationum causis seu occasionibus, cogitavi de infinitis consolationibus contentis implicitè vel explicitè in Scripturis, quasdam redigere in qualicumque opere in scriptis ad honorem Dei consolatoris optimi & eximii, ac gloriosæ Virginis Mariæ, quam ipse sic fœcundavit Paraclitus, quòd Deum totius consolationis nobis genuit*, &c. Prosequitur se exemplum Boetii ante oculos habuisse, qui ex eo quòd Theoderici tyrannidi non faveret in exsilium missus, librum De consolatione philosophiæ scripsit: *Sic & ego* (ait) *ab impugnantibus iustitiam pariter & obedientiam Romanæ Ecclesiæ à propriæ mansionis loco eiectus, quandam exsilii speciem retinens, præfatum opus aggressus, ipsum, ut legentibus placeret,* De consolatione theologiæ *appellandum iudicavi.* In quibus satis se auctorem prodit Benedictus. In fine hæc nota legitur: *Explicit liber* De consolatione theologiæ, *aliàs, vitæ humanæ: quem compilavit sanctissimus pater D. Petrus de Luna, quondam Papa, aut propter ipsum compilatus est.* Potuit ergo liber ab eo scriptus vernaculâ forsan linguâ, transferri, vel ab eo vel ab alio in Latinam (2).

100. III. *Tractatum de horis dicendis per clericos.* Incipit: *Quod nuper de horis canonicis dicendis in quadam lectione disserui*, &c. Ms. nos vidimus cum hac nota: *Quem composuit reverendissimus pater & dominus Petrus de Luna, divinâ providentiâ Cardinalis Aragonensis, qui pòst eius exigentibus meritis unus de successoribus Petri est electus.* In catalogo librorum, quos ad usum ferebat secum idem Benedictus, quem in Barberinâ bibliotheca vidimus, ita legitur: *Item tractatus domini nostri Benedicti Papæ XIII. tunc Cardinalis de Luna, super dicendis horis, in papiro, coopertus pergameno, cum corrigio albo.* In eodem catalogo habetur hæc altera nota:

101. IV. *Libellus, ubi est repetitio facta per Dominum nostrum in cap.* Sicut stellas; *& aliquot arengæ scriptæ in papiro de manu propria, coopertum de pergameno, cum corrigio albo.* Repetitio, ut credimus, fuit ab eo facta Monspelii ubi professor fuit, super cap. *Sicut stellas* 8. 38. distinct. in Decreto Gratiani, quam de utilitate ex sacrorum librorum studio certè percipienda eum formâsse verisimile nobis est; hoc est enim eius capitis argumentum, quod Zephyrinum Papam habet auctorem. Habeo penes me testimonium à Petro Hilôcha Dominicano, lectore theologo in cœnobio oppidi de Gotôr Aragoniæ regni, quod Iacobus Martinez de Luna circa annum MDXV. ædificavit Prorex Cataloniæ, datum v. die Sept. MDCXLIII. quo affirmat in prædicto cœnobio esse tria volumina Papæ Lunæ (sic vulgò audiit): Primum *De historia Troiana* 217. chartæ foliorum absque principio & fine. Alterum similiter acephalum, multiplicis doctrinæ moralis, œconomicæ, & politicæ, quâ instruuntur omnes cuiuscumque status homines ad explendum munus quisque suum. Tertius liber continet Ethnicorum gesta secundum Ægypti Regum tempora, usque ad Octaviani Imperium. Quartum inde extractum (quónam ignoratur.) Quos omnes eiusdem Pe-

(1) Habetur in Bibliotheca Escurialensi hoc titulo: *Petri de Luna tractatus adversus Concilium Pisanum;* atque eodem initio: *Quia nonnulli &c. Lit.* L. *Plut. II. n.* 17. (T. III. p. 266.)

(2) Exstat item Hispanicè scriptus in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* Y. *Plut. III. n.* 7. (T. II. p. 377) in codice chartaceo sæculi ut videtur XV. ineuntis, hoc titulo: *Libro de las consolaciones de la vida humana contra toda miseria è tribulacion que acaesciere à la criatura*: in quindecim sectiones distributus.

Petri Lunæ esse, iuxta vulgarem famam asserit Hilôcha laudatus.

102. *Regulæ* item D. Benedicti Papæ XIII. *in Cancellaria datæ* de eius mandato per dominum Ioannem Cardinalem S. Anastasiæ, Vivariensem vulgò nuncupatum, S. R. E. Vicecancellarium. Exstant in codice MS. 3983. Vaticanæ bibliothecæ (1).

103. Benedicti mortem procuratam fuisse, haud naturalem, ut affirmemus Scriptor alius huc advocandus est, scilicet LUDOVICUS PANSANUS (vulgò PANZAN) *De rebus Benedicti*, aut *sui temporis*, *commentator*. Verbis enim Ioannis Marianæ lib. 20. *Historiæ Hispanæ* cap. 14. *Ludovicus Pansanus civis Hispalensis, atque è familia Alphonsi Carrilli Cardinalis S. Eustachii* (creatus hic fuit à Benedicto XIII. Luna anno MCDVIII.) *pro certo affirmat in proprio commentario Benedictum veneno fuisse peremtum, infectis nebulis dulciariis, quibus in secundis mensis libenter vescebatur, à Thoma monacho, quo is multo & familiariter utebatur: de confesso atque convicto sumtum supplicium corpore in quatuor concerpto partes consilii auctorem Cardinalem Pisanum*, &c. Nisi hæc eius verba sint ex historia, quam scripsisse dicitur *De rebus Ferdinandi I. Aragoniæ Regis*: cuius rei testis est Ægidius Gundisalvi de Avila in *Historiæ Regis Henrici III. Castellæ* cap. 48. quam etiam laudat cap. 13. De quo auctore non aliud scimus, nisi quod Panzana familia non ignota est in Aragoniæ regno.

104. D. PETRUS GARZÊS DE CARIÑENA Aragoniæ civis, scripsisse sub Benedicto Papa dicitur, sed privato adhuc, opus *De familia* eius *de Luna*, sive Latinè sive Hispanè: quod vidit tam Latinæ quàm vulgaris linguæ laudatis inde testimoniis D. Iosephus Pellizerius *en el Informe de los Sarmientos* fol. 73. & seqq.

105. BERENGARIUS DE MONTRAVA canonicus & Sacrista Urgellensis in Catalonia Ecclesiæ, scripsit anno MCDXXVI. *Lumen constitutionum, & aliorum iurium Cataloniæ ordine literarum*: quod opus MS. fuit inter libros clarissimi Tarraconensis præsulis Antonii Augustini, ut ex eorum catalogo constat (2).

106. GUTERRIUS DIDACI DE GAMEZ scripsit anno MCDXXV. *El victorial, ó historia de D. Pedro Niño Conde de Buelna, compuesta por Gutierre de Gamez su escudero.* Hanc ipse Comes custodiri iussit moriens manu auctoris descriptam in Sacristia (ut vocant proprio verbo) Ecclesiæ S. Iacobi de Cigales, in qua sepulturam sibi delegit. Exemplum quoddam eius servatur in bibliotheca quæ fuit Comitis de Villa-umbrosa, & nunc conservatur magna ex parte ab Excellentissima Comitissa eius vidua. Aliud habere penes se ait D. Iosephus Pellizerius *en el Informe de los Sarmientos* folio 63. (3) GUTIERRE DIAZ DE GULMEZ ab aliis audit. Laudavimus iam nos in altera Bibliothecæ parte, cùm adhuc quanam is ætate vixerit, ignoraremus.

AL-

(1) Plurima insuper alia Benedictum XIII. (de Luna) scripsisse docent nos Bibliothecarum MSS. Catalogi atque Scriptores. In Bibliotheca Regis Galliarum, præter *Bullas* & *Literas*, habentur: *Protestationes ab eo factæ quando detinebatur in Palatio Avenionensi, anno MCCCXCIX.* ::: *Allegationes* (pro se ipso) *contra duas vias capitulatas inter Regem Aragonum & Imperatorem* :: *Practica tenenda pro unione Ecclesiæ per ipsum transmissa Carolo VI. Francorum Regi* ::: *Narratio eorum quæ pro sedando schismate facta sunt Paniscolæ inter Benedictum XIII. & quosdam Prælatos anno MCCCCXVII. omnia in Cod.* 1479. T. III. pag. 126. :: *Responsum ad Literas Gregorii XII. super unione Ecclesiæ facienda in Cod.* 5914. T. IV. pag. 176. ::: *Responsiones tres factæ Legatis Galliæ, Cod.* 5156. ::: *Deliberatio in facto Fratris Thomæ de Asinâr Ordinis S. Benedicti Prioris Ecclesiæ Cathaniensis qui ad eiusdem partes transierat, circa annum MCCCCXIV. in Cod.* 5155. T. IV. pag. 47. ::: *Oratio ad Regem Castellæ pro Clemente VII.* in Cod. 1472. T. III. pag. 124. In Vaticana exstare dicuntur à Montfauconio *Biblioth. Bibl. T. I. p.* 117. *col.* 2. *n.* 117. *Benedicti XIII. impositiones novi subsidii*: *Prorogatio Concilii Perpinianensis & alia.* Exstat item in eiusdem Bibliothecæ parte quæ fuit olim Comitis Palatini ad Rhenum: Petri de Luna *Sententia deiectionis è Pontificatu*, num. 647. pag. 301... Apud Martenium *Vet. Scriptor. & monum. collectione T. VII. pag.* 633. habetur: *Responsio Domini nostri Papæ Benedicti XIII. facta Ambasciatoribus Regis Aragonum post supplicationes ipsorum ut condescenderet ad capitula per Ambasciatores Regis Franciæ sibi proposita;* Et pag. 636: *Acceptatio capitulorum Regis per Dominum Benedictum.* Apud eundem & Durandum *Thesaur. nov. Anecdotor. T. II. pag.* 1134. exstat: *Litera ex parte Benedicti XIII. directa Regi Aragonum*. . . In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* l. *Plut. II. n.* 17. (T. III. p. 265.) *Academiæ Tolosanæ literæ ad Galliarum Regem directæ super facto schismatis quæ à nonnullis* (ut in earum rubrica legitur) *Benedicto XIII. Lunæ tribuuntur.* Longum esset omnia recensere.

(2) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. Z. Plut. I. n.* 3. (T. II. pag. 273.) eodem titulo, cui adiicitur: *Ad relevamen Advocatorum*: *perfectum anno MCCCCXXVI. ordine alphabetico;* & subduntur: *Privilegia civitatis Barcinonis.* Habetur huius Berengarii mentio suprà *Lib. IX Cap. IV. n.* 240. in elencho Glossatorum in Usatica Barcinonensia.

(3) Editum Matriti MDCCLXXXII. apud Antonium de Sancha in Sylloge Chronicorum Hispaniæ sæpius à nobis laudata. Meminit infra huius Guterii Noster, nimirum *cap. VI. n.* 332. inter eos Scriptores qui sub Ioanne II. Castellæ Rege floruêre; neque tamen de eorundem exitu quicquam certi statui, aut affirmari potest.

107. ALPHONSUS CHIRINO, aliàs DE GUADALAXARA, Conchensis, medicus Ioannis II. Castellæ Regis à cubiculo, regiusque protomedicus (vocabulo illius ævi *Alcalde*), ac medicorum & chirurgorum ex munere examinator. Scriptum reliquit artis suæ opus: *Menor daño de medicina*: hoc est, quod in medica arte minus noceat, sive regulas & compendium eius, ad filios. Prodiit anno MDV. sive, ut alibi lego, Hispali ex officina Iacobi Cromberger anno MDXLVII. in folio. Simul editum fuit auctoris *Testamentum* Medinæ-Cæli scriptum XII. die Augusti MCDXXIX (1).

108. SANCIUS PORTA Cæsaraugustanus, ordinis Prædicatorum, quem in patria domo fuit professus, Ecclesiastes sui temporis clarissimus audit, multiplicis doctrinæ ac eloquentiæ armis strenuè munus suum atque utiliter gerens, à Benedicto XIII. creatus S. Palatii Apostolici Magister, cùm ab eo sanior fidelium pars restituendæ veteris Ecclesiæ pacis ergô recessisset, ipse quoque muneri isti sponte cessit. Varia idem reliquit opera concionatoriæ suæ, quâ sic prævaluit, artis, *rudi tamen ac simplici sermone*, (ut Xystus ait Senensis) *pia tamen moralitate referta*: quæ Alphonsus de Castro, eiusdem Prædicatorum familiæ, sanctitate vir ac literis præstans, quòd speraret magnum operæ pretium sese facturum, formis edi curavit. Nempè

109. I. *Divinum, ac proinde inæstimabile, sed & omnium quæ hucusque de Christifera Virgine scripta sunt, Mariale.* Quo cum elogio editum fuit Lugduni à Ioanne Cleyn Alemanno MDXVII. in 4.° cùm priùs exiisset è typographia Valentina Ioannis Gofredi, seu Jofrêu, anno MDXII. cum titulo: *Sermones festivitatum annualium beatissimæ Virginis Mariæ*, in folio.

110. II. *Sermones æstivales de tempore.*

111. III. *Sermones hiemales de tempore.* Adiiciuntur

112. IV. *Introductiones sermocinales in Sermones, tum de tempore, tum de Sanctis.*

113. V. *Sanctorale, seu sermones de Sanctis*, Hagenoæ per Henricum Gran MDXIV. Omnia hæc simul prodiisse credimus Lugduni eodem anno MDXVII. in 4.° Fortè & priùs Valentiæ, de quo nihil habemus certi. Sermonum tomos duos Senensis laudat. Iacet in domo Cæsaraugustana quam sodales habitant XIX. die Nov. anni MCDXXIX. è vivis ereptus. Xystus Senensis in *Bibliotheca* lib. 4. Gesnerus, Franciscus Diagus *Histor. prov. Aragon.* lib. 14. pag. 35. Vincentius Blasco prima parte *Histor. Aragonensis* lib. 5. cap. 27. Murillus in *Histor. Pilariensi*; Ioannes Marieta *Histor. Ecclesiast. Hispaniæ* lib. 14. §.93. Nomenclatoresque Scriptorum ordinis, Antonius Senensis, Michael Pius, Alphonsus Fernandez (2).

114. BONIFACIUS FERRERIUS, S. Vincentii, quem ante biennium ad superos translatum fuisse proximo diximus capite, anno MCDXIX. (3) frater. De hoc agit

(1) Bina huius operis exempla MS. vidimus in Regia Bibliotheca Matritensi, utrumque chartaceum sæculi ut videtur XV. non multum adulti. In altero habetur: *Auctoris testamentum*; in alio: Eiusdem *Replicatio adversùs Medicos eius obtrectatores*, qui audito primùm operis titulo quasi agmine facto Auctorem adorti sunt. Titulus hic est: *Esta es la replicacion que replicô Maestre Alfonso de Guadalajara Fisico del Rei, contra lo escrito è dicho contra el su primer tratado*: Espejo de Medicina *por algunos Medicos escandalizados con la acusacion de la verdad: la qual replicaron. Assi comienza.* Continet autem folia LXIII. mediæ formæ ad maiorem accedentis; folio autem 61. *pag.* 2. *col.* 2. notanda hæc legi: *De todo lo qual se sigue, que non es de menos provecho lo que yo amonêsto que debemos dexar de la Medicina, que lo que digo que debemos tomar de ella mesma*; & paucis interiectis (initio fol. 62.): *Todo esto pregonê & demostrê muchas vezes delante los grandes Señores, estando entre muchos famosos Letrados en los lugares mucho publicos en Castilla, & en Aragon, en los años de la natividad del nuestro Salvador Jesu Christo de mill & quatrocientos & honze: & de doze: & de treze años fasta que fui cansado de dar voces tres años. Et non fallê boz ni escuchador: nin quien lo quisiesse bien entender: los unos por poco sensibles & menos racionales: otros porque su ciencia non les acostumbrò querer verdad nin buscarla: los quales pues desprecian la verdad non debieran despreciar el peligro: otros &c.* Et paucis interiectis (*initio paginæ* 2. *fol.* 62.) sic concludit: *E desque vî que todos desdeñaron este pleyto, assi como si fuera mio seyendo suyo de todos proprio: por ende dexêlo yo desdeñado assi como pleyto ageno. è luego judguê que nunca fallê ôme cuerdo en medicina. Yo mas loco que todos que esto sabîa & queria remediar el mal tan sin remedio::: è à todas estas tres partes que es un tratado*, llamêlo à todo: ESPEJO DE LA MEDECINA &c. Exstat exemplum aliud sub titulo: *Menor daño de la Medicina* in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* b. *Plut. IV. n.* 34. (T. I. p. 253.) Ferdinandus Baccalaureus de civitate Regali, *Centon Epistolar.* Epist. XXIV. eum appellat *Doctorem Garsiam Chirinum.*

(2) Nihil præterea Quetifus & Echardus in eo, *T. I. p.* 779.

(3) Decesserat Bonifacius biennio antè, nimirum anno MCDXVII. die XXIX. Aprilis in Monasterio Vallis-Christi Valentini Regni, ut constat ex eiusdem Necrologio, nondum solido ante Vincentium fratrem anno: quem quinta Aprilis die anni MCDXVIII. ad cælos evolâsse longe probabilius est, quàm quòd sequenti, sive MCDXIX.

agit Arnoldus Boſtius Carmelita, in tract. *De præcipuis aliquot Carthuſianæ militiæ patribus* cap. 15. *Prior* (ait) *Carthuſiæ xxv. Iuris Pontif. doctor apprimè celebris, ſanctimoniæ ſublimitate egregius, diſciplinarum omnium cognitione ad unguem excultus evaſit. Scripſit inter pleraque alia ad Bonifacium ſacri ordinis ſui profeſſorem*, Librum de confirmatione ac approbatione ſacræ religionis ſuæ & cæremoniarum eius: *utilem & frugiferum, miræque claritatis lucem radiantem. Ad eundem etiam tractatum condidit omni profecto commendatione dignum (hoc titulo):* Cur in eodem ordine ſanctiſſimo perpauci canonizati ſint, miraculaque publicè non fiant (1). Ait deinde natum Valentiæ, priuſque uxorem duxiſſe, qua obeunte, hortatu Vincentii fratris Carthuſiæ nomen dediſſe in domo Portæ-cæli propè Valentiam, ubi poſt quatuor ferè annos cùm eſſet rerum uſu admodum ſolers & induſtrius, in huius ordinis Priorem Generalem aſſumtus fuit, nihilque egit non ſumma laude & commendatione digniſſimum. Verùm quia in ſchiſmate Eccleſiæ electus fuit, quod malum ad religiones quoque ſeſe extendit: electo pro pace Eccleſiæ in Concilio Piſano Alexandro V. ipſe in capitulo generali abſolutionem ab officio petiit & impetravit, Stephano de Sævis (aliàs *Mazonio*) Priore Generali alterius obedientiæ ſimul cedente. Hæc Boſtius. Idem ferè Dorlandus lib. 4. cap. 25. Obiit anno MCDXIX. XXIX. Aprilis (1).

115. Circa annum MCDXXX. ſcripſiſſe

(1) Utrumque hoc ſcriptum archetypum exſtare hódie in chartophylacio Cœnobii Cartuſianorum *De Porta-Cæli* in Valentino regno, XVI. à primaria urbe milliari verſûs Aquilonem, docet Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 22. *col.* 2. *nn.* 3. & 4.

(2) Dictum paulo ſuperius Bonifacium biennio antè, ſive anno MCCCCXVII. deceſſiſſe. Scripſit prætcrea *Tractatum De approbatione Ordinis Cartuſiani*, quem quia Ioannes Gerſonus in compendium redegit, ſunt qui Gerſoni adſcribant. Theophilus tamen Raynaudus ſtrenuè eum Bonifacio vindicat, *T. IX. punct. X. & XI. pagg.* 46. & 57. apud Ximen. *l. c. n.* 5.::: Item *Tractatum De Paſſione Domini*, eodem Ximeno teſte *n.* 6. Manſius, *Addit ad Fabric. T. I. med. & inf. pag.* 259. Tractatum *pro defenſione Benedicti XIII. Pontificis, uti vocant, Avenionenſis* ab Edm. Martene *T. II. Anecdotor. p.* 1435. vulgatum, minutioraque alia eidem tribuit; ac poſtremo *Sacra utriuſque Fœderis Biblia in patrium Lemoſinum ſermonem tranſtulit:* quæ verſio Valentiæ anno demum MCCCCLXXVIII. typis edita fuit. Exſtat penes me poſtremi eius editionis folii opiſthographi exemplum ex archetypo apud Cartuſianos Cœnobii Portæ-Cæli Monachos ſervato accuratiſſime deſcriptum, eodem prorſus charactere columnarumque & linearum œconomia: in quo extrema capitis XX. Apocalypſeos pars à v. 8. *ſobre la ampléa de la terra: e cercolâren los caſtêlls dels ſants e la ciutât amada;* & bina quæ ſequuntur integra eiuſdem libri capita continentur; & continuo:

, Gracies infinîdes ſien fêtes al omnipotẽt dêu e
, ſenyor nóſtre Jeſu Criſt: e a la humîl e ſacratiſſima
, vêrge maria mâre ſua. Acâba la biblia molt vera e
, catholica: treta de una biblia del noble moſſen be-
, rẽguer vîues de boîl cauallêr: la qual ſon trellada-
, da de aquella propria que ſon arromançada en lo
, moneſtír de porta celi de lengua latina en la noſtra
, valenciana per lo molt reverent micer bonifaci ferrêr
, doctor en caſcum dret, e en facultat de ſacra theo-
, logia: e don de tota la Cartôxa: germâ del benaven-
, turât ſanct vicent ferrêr del ôrde de p̄ricadors: en la
, qual tranſlacio fôren altres ſingulârs hômẽs de ſcien-
, cia. E ara derreramênt aqueſta es ſtada diligenmênt
, corregida, viſta, e regoneguda per lo reuerẽd meſtre
, jaume borrêll meſtre en ſacra theologia del orde de
, p̄ricadors: e inquiſidor en regne de valẽcia. Es ſta-
, da empremptada en la ciutat de valencia à deſpêſes
, del magnifich en philip vizlant mercadêr de la vila
, de Jſne de alta Alemâya: per meſtre Alfonſo fer-
, nãdez de Cordoua del Reg' de Caſtella, e per meſ-
, tre lambêrt palomâr alamãy meſtre en arts: comença-
, da en lo mes de febrer del any mil quatrecents ſe-
, tãta ſet: e acabada en lo mes de Març del any mil.
, CCCC LXXVIII.

Lemovicenſis Sacrorum Bibliorum verſionis meminêre Ferrarienſis Hiſpanicæ ſeu Caſtellanæ 1553. Interpretes in eiuſdem prologo; atque item Cyprianus Valera in Exhortatione ad Lectorem præmiſſa Hiſpanicæ eiuſdem tranſlationi Amſtelodamenſi apud Laurentium Iacobi 1602; exſtantque nobis ad manum ſeptena è duplici ut videtur Lemovicenſi ſacrorum Bibliorum verſione folia MS. quorum terna chartacea ſunt, inque iis bona Sancti Hieronymi in Apocalypſin prologi pars, nonnullaque eiuſdem libri capita continentur: reliqua membranacea, varia item exhibent tmemata è Danielis, è I.° Machabæorum, & ex Actuum Apoſtolorum libris; neutra tamen harum verſionum annum Chriſti MCCCCXX. neque Bonifacii Ferrerii ævum antevertit, ut ex utriuſque charactere coniicimus. Præterea in Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis *T. I. pag.* 168. *Lit.* B. *MS.* legitur: *Biblia traducida en Caſtellano por un Rabino, con ſus notas y comentarios: por orden de Don Luis de Guzman Maeſtre de Calatrava. Acabôſe año* 1430. En pergamino folio Regio B. I.. Demum in Bibliotheca Eſcurialenſi inter libros quorum lectio promiſcue interdicta eſt *n.* 14. exſtat *Hiſpana verſio ſacri textus quatuor Evangeliorum; ac XIII. Pauli Epiſtolarum.* Interprete *Doctore Martino Lucena* cognomento *El Machabeo*: de quo nos infra in *Addendis ad annum circiter MCCCCL.*

Exſtat item penes me: *Relatio itineris Bonifacii Ferrerii & DD. Petri Archiepiſcopi Tarraconenſis, Epiſcoporum Mimatenſis, Avenionenſis, Sennetenſis: Petri Epiſcopi Seguntini, Dominici Ram Prioris Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ, & Fratris Didaci de Maiorga ex Ordine Minorum Electi Pacenſis*, qui ex urbe Perpiniano Piſam anno MCCCCIX. ad generale Concilium inibi congregatum Benedicti XIII. nomine Legati miſſi fuêre; eorumque Piſam adventûs, geſtorumque ibidem hiſtorica narratio, ex authentico apud Ioannem Baptiſtam Dei Civem Florentinum Romanorum Imperatoris Magnique Etruriæ Ducis Antiquarium codice Florentiæ à me ad annum 1756. deſcripta: quæ cum ab altero ex Legationis ſociis confecta videatur, fortaſſis Bonifacium quode agimus auctorem habuerit.

se referuntur *Adversus Arnaldi Villanovani errores* è Dominicanis sodalibus Fr. SANCIUS DE' BESARAN Oscensis cœnobii, atque itidem eiusdem Fr. PETRUS MAZA ante decennium, quem suprà [u] laudavimus: cuius rei testes sunt præter nomenclatores Dominicanorum Scriptorum, Franciscus Diagus in *Histor. prov. Aragoniæ* lib. 1. cap. 25. Vincentius Blasco lib. 5. *Histor. Aragon.* cap. 42.

[u] Huius libri 10. cap. 1.

116. Hoc ipso tempore floruisse creditur professoriâ celebritate ac libris in publicum datis RAYMUNDUS quidam, in editionibus SEBUNDA, aliàs SEBONDE, atque etiam SABUNDE cognominatus; apud Trithemium verò SEBEIDE, ab aliis SANTSEBEIDE, & SEBON, appellatus, obscuri æquè nominis & conditionis, non ita tamen obscuræ ad posteros in monumentis ab eo relictis famæ. Hispanum sanè omnes fatentur, & *virum* Trithemius vocat *in divinis Scripturis studiosum & eruditum, atque in sæcularibus literis egreglè doctum, artium & medicinæ doctorem insignem: quæ docendo & scribendo in gymnasio Tolosano* (ita corrigo pro *Toletano*, quod editiones habent) *magnum eruditionis suæ experimentum dedit*.

117. Docuisse autem eum Tolosæ ex ipso eius testimonio constat initio dialogorum, quos deinde laudabimus, consignato. Cætera ignorantur, adeò ut vir Galliarum eruditissimus & qui nihil ignorare suo tempore credebatur Hadrianus Turnebus, à Michaele domino de Montagne, quem in paucis studiosum Raymundi huius lucubrationum fuisse mox videbimus, olim consultus, de his magnificè, de auctore nîl certum responderit. Quocum (ut & aliàs altè eum latuisse diligentissimos & perspicacissimos præteritarum rerum homines intelligas) confudit Iosephus Scaliger ad Casaubonum scribens [x], Raymundum alium Martini cognomento, *Pugionis Fidei contra Iudæos* verum auctorem, professione quidem Dominicanum, fereque duobus sæculis ætate superiorem. Quisquis tamen ille fuerit, de quo ultrà quicquam desiderare frustra sit: celeberrimum in primis commentarium in schedis reliquit, quem Trithemius

[x] Epist. 84.

118. I. *Creaturarum* sive *De homine librum* appellat. Eodem hoc titulo *Creaturarum* libri Raymundi Sebeide inscriptus codex, & in 4.° scriptus Tolosæ anno MCDXXXVI. fuit in bibliotheca Cardinalis Carpensis, ut ex eius librorum elencho patet, nisi in designando numero error commissus aliquis sit. Eundem quoque servavit titulum princeps ut videtur editio, cuius Gesnerus meminit, Parisina Ioannis Parvi anni MDIX. Quem aliæ editiones in *Theologiæ naturalis*, qualis verè est, mutaverunt, cum adiuncto, sive *Liber creaturarum, specialiter De homine, & natura eius, in quantum homo; & de his, quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum seipsum, & Deum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur tam Deo quàm proximo* (quod totum habet inscriptio Lugdunensis anni MDXL. addito alicubi, vice elogii, altero illo non ita rei proprio) *Thesauri divinarum considerationum.* Laudatur à Possevino Veneta Francisci Ziletti anni MDLXXXI. Nec ultima, ut credimus, Lugdunensis est Petri Compagnon anni MDCXLVIII. cum titulo *Theologiæ naturalis, sive libri creaturarum* in 8.° nam Amstelodami prodiisse ex officina Petri Vandemberg anno MDCLXI. ex nundinis Francofurtensibus vernis huiusce anni didicimus.

119. Scopus auctoris fuit in hoc libro ut ad convincendos etiam eos, qui revelatæ veritati nihil deferunt, omnes Christiani dogmatis, tam divinæ in se, quàm communicatæ homini in verbo æterno Dei naturæ articulos à naturali veritate non esse absonos, immo naturalibus non incongruè confirmari posse argumentis ostenderet. Quod quidem arduum ac durum quibusdam visum, mollire conatus fuit laudatus suprà Michael de Montagne, nobilis eques Petragoricus: qui in Gallico libro *Les essais*, hoc est, *specimina*, nuncupato, insigne sui experimentum eruditis omnibus dedit, non *Theologiam* solùm ipsam Gallicè vertens, sed in versione Rothomagi MDCIII. & iterum MDCXLI. in 8.° edita pretium operæ factum ostendens, scripto vulgari lingua ac sæpiùs edito, Raymundi Sebundii, sive *Theologiæ* huius *naturalis* ab eo relictæ *Apologetico*: quod Italis communicavit unà cum *Saggi* libro altero, Marcus Ginammi Venetiis anno MDCXXXIII. publicatum.

120. Sciebat autem vir clarissimus, ac tandem nostræ Ecclesiæ iugalis, Hugo Grotius, cùm *De veritate religionis Christianæ* commentaretur, *excoluisse hanc materiam philosophica subtilitate Remundum Sebundum, dialogorum varietate Ludovicum Vivem, maximâ autem tum eruditione tum facundia*, memoriâ aliàs indignum, *Philippum Mornæum.* Excellit quidem erudita & nervosa brevitate commentarius hic Grotianus: qua de re alios qui noti sunt collegit, censuram unicuique adiiciens, heterodoxus quoque ipse, attamen doctus, Ioan. Hoornbeck *De conversione Indorum* &

& *Gentilium* lib. 2. cap. 2. qui tamen Raymundum ait *magis laudem acuminis quàm soliditatis promeritum fuisse*. Diversum à *Theologia* opus, & quasi Theologiæ compendium, in dialogisticam formam reductum, alius liber est,

121. II. *De natura hominis, seu Viola animæ, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium artium, medicinæ atque sacræ theologiæ professorem eximium, & Dominicum Seminiverbium De hominis natura, propter quem omnia facta sunt tractans, ad cognoscendum se, Deum, & homines*, editus Toleti anno MD. in 4.° sequenti etiam Coloniæ apud Henricum Quentel eâdem formâ.

122. Crederem ab alio quovis factum hoc dialogisticum Theologiæ compendium cultiori stilo, quàm *Theologia* est, à Dominico scilicet isto dialogista. Nec retardat, quòd initio operis eidem auctori duo hæc attribui videantur. Potuit enim hoc velamento compendiator uti, ut Raymundum posterioris huius libri auctorem credulis faciliùs persuaderet. Dominicus ibi ait: *Hesterno sero cùm essem in gymnasio Tolosano post varias quæstiones explicitas audivi illic à narrantibus iis diebus, quibus pro communi utilitate absens fui, mirabilem te omnibus coram disputationem habuisse, quâ sanctiorem utilioremve nemo se unquam asserit audisse; tantæque fuisse virtutis, ut non ullum ullatenus arbitremur hominem, neque spem habere salutis, qui eâ non fuerit à vitiis ad iustitiam permutatus.* Raymundus. *Multum mihi homines tribuunt, sed ipsi viderint qua id faciunt ratione. Ego fructum ingenii mei Domino dicavi.* Dominicus. *Iustissimè id facis. Sed obsecro te (hac enim causâ tam manè in tuum hunc agrum festinus descendi), ut quæ illic à te disputata sunt scriptis coràm exhibeas.* Raymundus. *Scripta est, fateor, disputatio illa. Sed hei mihi! Dominice. Aurelius Sulpicius amicus noster, iam fermè mensis est, librum illum, ut sibi describeret asportavit. Quid igitur tibi nunc faciam?* Dominicus. *Numquid tu me vacuum patieris abire? numquid ideo sine doctrina es, aut industriam omnem perdidisti, quia liber ille à te dimissus est?* Raymundus. *Sed quid tibi vis faciam?* Dominicus. *Certè ut videam; aperi mihi lumen ingenii tui, & illam sapientiam, qua librum illum Dei munere condidisti, rursum, quæso, mihi clemens aperias*, &c. Et infrà. Raymundus. *En pareo libens votis tuis & trium dierum disputationi me promtum exhibeo. Dum igitur materiam à fundamentis exordior, tu diligenter aspicito, & sapienter interrogato.*

123. His tamen nihil moveor à præmissa coniectura, maximè cùm Thritemius huius operis non meminerit; & Valerius Andreas Taxander in *Bibliotheca Belgica* mihi auctor, post coniectationem hanc nostram, visus sit, Petrum Auratum Artesium ord. Prædicatorum ex Theologia Sebundi concinnâsse operis *Violæ animæ* à se inscriptæ sex priores dialogos; septimus enim aliunde fuit desumtus, atque inter Mariam Virginem & Dominicum ipsum formatus. Hoc opus Hispanè loquitur operâ Antonii Ares Taurensis ex ordine Minorum, *Dialogos de la naturaleza del hombre* inscriptum, & Matriti anno MDCXVI. in 4.° editum. Nostro tamen attribuit is præter laudatam theologiam,

124. III. *Quæstionum disputatarum* librum unum (1).

125. Anno huius seculi tricesimo quarto scripta iussu D. Roderici Alphonsi Pimentelii Beneventani Comitis *Historia* quædam *generalis Hispanicarum rerum* vulgaris linguæ, auctorem præseferens EMMANUELEM quendam RODRIGUEZ DE SEVILLA; pertingensque ab origine ipsa nostræ gentis ad Alphonsum usque Legionis Regem huius nominis quintum, qui sagittâ percussus in Visensi obsidione obiit, apud Prudentium Sandovalium Tudensem ac postea Pampilonensem Episcopum, olim fuit, ut ex mentione eius non semel ab eo facta [y] constat; at nunc est Matriti, quum hæc scribimus, penes amicum nostrum D. Ioannem Lucam Cortesium, sæpe à nobis nec unquam sine elogio laudatum. Porrò hic me certiorem fecit de scripturæ antiquitate, huius ævi, quo compilatum opus fuit, æqualis; pluraque ibi esse planè singularia; deesse tamen in principio tria quatuorve capita, & in medio totidem chartæ folia.

[y] *En las Notas à los Obispos* pag. 177. & 187. inque eodem volumine pag. 321. ubi de rebus agit Comitis Ferdin. Gonzalez, laudans ibi: *La historia del Sevillano, que à mas de CCC. años que se escrivio.*

126. Admonuit me itidem historiæ huic adiungi aliam existimatam eiusdem auctoris, *De la conquista de Tierra santa*, sive de expeditionibus sacris in Palæstinam Godefridi Bullionæi, & aliorum: quo libro chorographia Syriæ, & Ægypti, morumque & religionis illarum gentium notitia continetur.

Sed

(1) Hunc Raymundum in Bibliotheca Escurialensi non reperi. Terna *Theologiæ* Eiusdem *naturalis* exempla habentur in Regis Galliarum, *Part. III. pag.* 376. *codd.* 3133. & *duob. seqq.* è quibus antiquius anno Christi MCCCCXXXIV. inceptum, & MCCCCXXXVI. absolutum in eodem dicitur. In aliis per Europam MStorum. Bibliothecis non rara occurrunt.

127. Sed postquam hæc scripseramus, fidem D. Ioannis Lucæ secuti, codicem contrectavimus, in cuius fine, hoc est voluminis folio 180 rubro scriptum exstat: *De como se acabò este libro, quien fue el que lo mandò facer, e qual fue el escribano que lo escribio, e en qual lugar, e à quantos dias, e en que año.* Quibus subiiciuntur alia hæc atramento communi expressa: *Esta primera parte desta Chronica de España acabò Manuel Rodriguez de Sevilla por mandado del señor Conde de Benavente D. Rodrigo Alphonso Pimentel: la qual acabò en la dicha villa de Benavente à 15. dias de Marzo del nacimiento de nuestro señor Jesu Christo de MCDXXXIV. estando en la dicha villa el dicho señor Conde, e D. Juan su hijo, à los quales dèxe Dios vivir por muchos años y buenos.* Pertinet, uti diximus, usque ad mortem Alphonsi V. & annum MV.

128. Hoc autem in eodem volumine consequitur *La estoria de Jerusalem abreviada:* cuius caput primum sic inscribitur: *Capitulo primo que fabla en como nuestro señor Dios dispuso la tierra santa por diversos azotes y contrarios acaecimientos que en ella vinieron.* Mutilum opus & sine auctoris nota. Quod totum exprimere voluimus, nondum certi cuiusnam nomen sit, Scriptorisne an exscriptoris, Emmanuel Rodriguez de Sevilla, quem clausula ista quam adduximus scribam vocat; nisi ætate ista, pro eo qui invenit & auctor scriptionis erat, *Escribano* dictum fuerit.

129. Ante annum obierat Romæ LUPUS DE OLMEDO Hispalensis natalibus, instituto autem vitæ Hieronymianus sodalis, Guadalupensis domûs ob miraculosam Deiparæ Virginis imaginem, quæ in ea colitur & magna pietate à populis frequentatur, affatim notæ: ex eo scilicet ordine, quem sub nuncupatione Eremitarum S. Hieronymi Gregorius XI. anno MCCCLXXIII. Hispanis quibusdam institutoribus, præscribens iis observandam S. Augustini regulam, confirmaverat.

130. Huic magnâ iniuriâ quidam cùm nomen, tum stirpem mutâsse deprehenduntur. *Lupum de Oliveto* (*Ulmeto* dicere debuêre Latinè Hispanum cognomen designaturi) Ioannes Eisensgreinius [z], Franciscus Tarafa [a], Antonius Possevinus [b], Marianus Victorius [c], & alii vocant. Adiungitque Eisensgreinius, errori errorem cumulans, & Possevinus deinceps, S. Vincentii Ferrerii fratrem eum germanum fuisse: qui fortè audierat de Bonifacio Ferrerio Carthusiano eius verè fratre, & pro isto Lupum nostrum habuit. Hic cùm studio legum civilium & canonicarum Perusiæ in Italia olim addictus, iurisque civilis doctor creatus, huius ordinis sacramentum dixisset: post alia munera urgentibus meritis ad summam ordinis sui præfecturam, anno ut creditur MCDXXI. fuit promotus. Quo tempore concepit animo, ut pius erat & vitæ strictioris cupidus, si verè monachalem, quam professus fuit pater Hieronymus, vivendi formam pro eremitarum Instituto à quo denominari hactenus maluerant, sodalibus ut amplecterentur, persuaderi posset: congruentius illis Hieronymianorum appellationem postmodum adaptandam, rigorosèque magis, atque ut tanti parentis deceret filios, vivendum.

132. Eo consilio Romam cum eorum quibusdam profectus, tentavit frustra huc ceteros pertrahere: qui cùm nihil in haud ita diu à Sede Apostolica confirmato religioso vivendi genere reformatione dignum existimarent: spurium eius filium, ac verè matri lupum potiùs quàm reformatorem vociferabantur, animi inconstantiâ, non verò pietatis stimulo ad id negotii actum. Qualis (*cumque*) tamen revera Lupus existimatione Hispanorum fuerit sodalium, certè Martinus V. Pontifex hominem doctrinæ religiosarumque virtutum nomine olim sibi (ut aiunt) notum atque in pretio habitum benignissimè excepit, & unicè carum habuit. Quinimmo approbato eius consilio, monasterium ei & aliis qui novo Instituto nomen dare vellent, sancti Alexii in monte Aventino habitandum concessit; eumque ibi & quocumque alibi recipiendorum monachorum Præfectum Generalem creavit.

133. Hinc in Hispaniam semel atque iterum eum rediisse Scriptor Vitæ inferiùs laudandus refert, quod alii temerè negant. Certè in Hispania novum hoc Institutum radices egit, quod ab eodem Lupo præsente procuratum simile vero est: cùm scilicet remoto ab Hispalensis honore Pontificatus viro sui temporis illustri D. Didaco de Añaya Maldonato, Lupus ipse à Martino V. Papa sacrorum eius Ecclesiæ administrator fuit circa annum sæculi XXIX. eò destinatus: quod eum gessisse munus triennio saltem sequenti, usque ad XXXII. ex tabulario cœnobii S. Isidori iuxta urbem Hispalim, ibique asservatis rei monumentis, constare aiunt [d]. Quo quidem tempore cœnobiis aliis novi Instituti ditissimum hocce S. Isidori accessit, à quo nova propago vulgò nomen *Isidorianorum* apud nos sortita fuit [e]; manse- re-

[z] In *Catal. Test. veritatis.*

[a] *De Regibus Hisp.* in Ioanne II.

[b] In *Apparatu.*

[c] In editione *oper. S. Hieronymi* tomo 4. pag. 351. editionis Lugdunen. an. MDXXX.

[d] Iosephus de Siguenza lib. 3. *Hist. Ord. S. Hieron.* cap. 7. D. Franciscus Vergara in histor. D. Didaci Añaya, & Collegii S. Bartholomæi c. 11. pag. 41. Corrigendus in eo quòd anno MCDXXI. (erratum forsan pro MCDXXXI.) hanc deputationem adscripserit.

[e] Iosephus de Siguenza lib. 3. cap. 8.

reque monachi ab eremitis separati, usque dum sesqui-sæculo transacto res ad pristinum statum reversa est, ac dissipata Hieronymianorum Hispanorum divisio: de qua re latè agit Iosephus Seguntinus in historia huius ordinis, Ioannes Mariana lib. 20. cap. 15. & Silvester Marulus in *Oceano religionum* lib. 5. Garibay lib. 16. cap. 16.

134. Romæ tandem post ampliatam in Italia sacram familiam, earumque virtutum, quas plantationi suæ tot curis & molestiis exantlatis conatus fuit inserere, continua documenta exhibita: diem vidit extremum in eadem S. Alexii sacra domo, ante maiorem aram sepultus, cum hac circum eius imaginem lapide excisam inscriptione: *Hîc iacet reverendus in Christo pater frater Lupus de Olmeto, natione Hispanus, resuscitator, & reformator, ac primus Generalis Præpositus ordinis monachorum eremitarum S. Hieronymi, Priorque huius monasterii: qui obiit tertia die Aprilis anno Dom. MCDXXXIII. Pontificatûs dom. Eugenii Papæ IV. anno tertio* (1). Vitam Latinè scripsit D. Pius Rubeus Placentinus, eiusdem ordinis Generalis aliquando Præfectus, quæ edita est Novocomi unà cum *Floribus S. Hieronymi*, quorum iam meminimus; necnon Italicè ab eodem conversa in Ioannis Petri Crescentii *Præsidio Romano* lib. 1. [f] qui duo Philippi Bergomensis [g] elogium adducunt.

[f] *Presidio Romano, ò vero della militia Ecclesiastica.* Placentiæ MDCXLVIII. in fol. pag. 407.

[g] Ad ann. MCDXXVIII.

135. *Virum undecumque doctissimum, vitâ & morum sanctitate clarum, philosophum insignem, nec ulli theologorum secundum, eloquentiæ vi pollentem, ac divinæ gratiæ nervis validum* vocat Eisensgreinius: *divinarum Scripturarum eruditissimum* Franciscus Tarafa & Iacobus Philippus Bergomensis; & quod caput est Martinus V. in quodam diplomate [h] *multipliciter* eum *apud se religionis zelo, vitæ munditiâ, & literarum scientiâ commendatum* asseverat. Multa de eo Iosephus Seguntinus *Historia ordinis S. Hieronymi* vulgaris linguæ Hispanæ lib. 3. cap. 1. 5. 6. 7. & seqq.

[h] XVII. Aug. MCDXXIV. apud Rubeum in Vitâ Lupi cap. 9.

136. Ad hoc undique magis stabiliendum vivendi iuxta Hieronymi normam propositum, omnia quæ Lupus consignavit literis, respiciunt opera: nempe in primis

I. *Flores S. Patris Hieronymi*, ex eius scriptis decerpti in centonis formam; adeò tamen appositè congruenterque in unum connexi, ut non aliter fudisse Hieronymum ipsum existimaverit Marianus Victorius, vir doctissimus atque operum Maximi Ecclesiæ doctoris annotator egregius. Inter hæc enim iam diu editur [i] horum *Florum* collectio sub *Regulæ monachorum S. Hieronymi, ex scriptis eiusdem per Lupum de Olmedo collectæ* nomine: unà cum *Bulla approbationis Martini Papæ V.* Verè enim eo consilio hic liber compilatus fuit à Lupo, ut Hieronymiani monachi non aliam quàm S. Hieronymi monachi regulam profiterentur, quod iis Martinus concessit, pro S. Augustini alia quam sequebantur ad eum diem, hanc substituens [k]. Ms. quidem is liber exstat in Vaticana bibliotheca, & in Basileensi, Spizelio teste [l]. Prodiitque post editiones dictorum Hieronymi operum eiusdem Pii Rubei curâ Novocomi apud Ioan. Angelum Turatum MDCXXI. in 8.° quadraginta & uno capitibus constans: quorum aliqua Pius ipse, quæ deesse videbantur, adiecit, eâdem industriâ excerptoris usus.

[i] In edit. Lugdun. an. MDXXX. vol. 4. pag. 351. & aliis.

[k] Dicta Bulla XXVII. Aug. MCDXXIV. apud Rubeum cap. 15.

[l] In *Sacris Biblioth. illustr. arcanis retectis* pag. 4.

137. Ægrè tamen ferunt aliqui, & inter eos Ioannes Petrus Crescentius, vir admodum eruditus, in *Præsidio* suo *Romano* [m], abiudicari hanc regulam Doctori maximo, quæ tamquam illius aliquot ab hinc sæculis habita fuit, etiam Pontificum Romanorum existimatione. Sed cùm apertissimè è fragmentis contrarium constet hinc atque illinc ab excerptore desumtio, antiquitatis tantùm hoc præiudicio nihil detinemur, ne suum cuique tribuamus; præsertim cùm ex statim adducenda Lupi *Responsione ad obtrectatores* sese eius regulæ compilatorem fateatur. Consule sîs Francisci Bivarii *De veteri monachatu* lib. 4. cap. 4. §. 1. huius regulæ censuram, & confirmaberis, lector, ut pro hac parte stes. Simul enim in eodem Pii Rubei volumine, Lupi eiusdem habemus

[m] Lib. 1. n. 146. pag. 74.

138. II. *Responsionem obtrectatoribus* novæ regulæ factam, quæ incipit: *Invidis respondendum* &c. quibus subiecit alienis operibus proprium Rubeus: *Venerabilis viri Lupi de Olmeto Hispalensis congregationis monachorum S. Hieronymi olim instauratoris ac Præpositi Generalis perpetui Vitam.* Sed quia lex sibi dicta in *Floribus* sive *Regula* verbis tantum Hieronymi loquendi, ulteriorem quamcumque divagationem respuebat, adiunxit Lupus Pontificia usus auctoritate

III. *Sta-*

(1) Vidimus, ac non semel, descripsimusque ad annum MDCCLV; atque Lupi effigiem, ut potuimus, eiusque sepulcrum cum coronidibus Gothici saporis adumbravimus. Exstat in Ephemeridibus nostris Romanis MS. *T. II. pag.* 177.

139. III. *Statuta cum suis declarationibus*, ad usum eorundem sodalium, quæ incipiunt: *Venerabilibus & discretis viris* &c. & promulgata fuisse nona die Maii anni MCDXXIX. idem Rubeus ex tabulis domesticis cap. 17. *Vitæ Lupi* annotat.

140. IV. *Ordinarium*, hoc est ita inscriptum triginta capitum librum, teste eodem Rubeo [n], qui & sequentia subnectit

[n] Cap. 17.

141. V. *Doctrinam testamenti S. Patris Hieronymi*, XXV. capitibus, atque item

142. VI. *Epilogum S. Hieronymi*. Unaque

143. VII. *Vitam S. Hieronymi*, Martino V. & sacro Cardinalium collegio nuncupatam. Hæc in prima huius S. Doctoris operum editione *cuidam devoto & eius operum studioso*, tacito auctoris nomine, adscripta legitur. Sed eam Lupi esse, advocatâ in rem eâ quam diximus nuncupatione, cuius se ipse auctorem prodit, Rubeus comprobat [o]. Eaque usus videtur Marianus Victorius fuisse, *cùm ab ea quam ipsemet operibus S. Hieronymi adiecit* (Rubeus ait), *haud distare videatur. Quòd si deinceps* (prosequitur) *Cardinalis Baronius eius non meminerit in annotationibus ad* Martyrologium Romanum, *ut in* Annalibus Ecclesiasticis: *id in causa fuit quod illi eamet incognita prorsus fuit. Quæ enim tomo nono dictorum operum legitur, quamque Baronius ipse reprobat: diversa omnino ab hac est, quam præfatus vir Lupus ex allegatis operibus primus conscripsit.* Tradidit quoque in manus domesticis suis Lupus ipse

[o] Dict. cap. 17.

144. VIII. *De Sanctis*, ac *de tempore sermonum*, *seu homiliarum* à se elaboratarum volumen, ut legimus in *Supplemento Chronicorum* Bergomensis, & apud eundem Rubeum [p]: qui & advertit multa alia *sub eiusdem nomine* MSS. *circumferri*, *præsertim verò quæ grandi uno volumine comprehensa sequuntur*, *videlicet fragmentum in clericum*, cui titulus hic appositus legitur:

[p] Cap. 18.

145. IX. *Castigatio S. Lupi ad clericum monendum.*

146. X. *Vitæ patrum sive adhortationes contra octo principalia vitia.*

147. XI. *Sententiæ patrum.*

148. XII. *Adhortationes sive homiliæ ad perfectam vitæ rationem:* in quorum calce legitur: *Liber S. Columbani de Bobio.* Servatur autem volumen in bibliotheca Ambrosiana Mediolani. Ibi & aliud extare *Commentaria* continens *in Isaiam prophetam* Rubeus item ait; *licèt istud, non, uti paulò ante adlata, originale existimetur, cùm præsertim nuperrimè transcriptum sit. Ex quo & factum reor ut in eius fine legatur.* Laus Deo, B. Virgini, & B. Francisco, *cuius regulam fortè profitebatur transcriptor.* Libri huiusce titulus est:

149. *Frater Lupus in Isaiam prophetam;* ac pro certo habet non alium esse huius auctorem; *cùm nusquam* (ait) *in quolibet Ecclesiasticorum Scriptorum catalogo Frater Lupus ab hoc alius occurrat.* Planè deceptus fuit Rubeus; cùm horum commentariorum verus auctor fuerit Alphonsus Lupus ordinis Capuccinorum; constetque ex Frederici Borromæi S. R. E. Cardinalis, Mediolanensisque antistitis aureo libro *De sacris oratoribus*, Alphonsi, quem in paucis concionatorem laudat, hunc librum sese in ea bibliotheca à se constructa, unicum tanti viri monumentum, reposuisse. Quod in altera bibliothecæ huius parte de eo loquentes, annotavimus (1).

(1) Exstant huius Lupi in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* F. *Plut. IV. n.* 15. (T. I. p. 519.): *Regula Monachorum Instituti Sancti Hieronymi sumta ex veris atque authenticis dictis eximii Doctoris de institutione & directione spiritualis vitæ Monachorum*, sub *Anonymi* titulo; atque ITEM in eodem codice sub expresso *Lupi* nomine, & cum adiuncto: *Præpositi Generalis Ordinis Sancti Hieronymi: Statuta & declarationes Ordinis Monachorum Eremitarum eiusdem Sancti Doctoris*, præmissa Martini V. Bulla ac delegatione ad eadem Statuta conficienda, Data Gallicani Prænestinæ Diœcesis IV. Idus Augusti Pontificatûs anno VII. (Christi MCCCCXXIV.) edita & publicata. ITEM, ibidem: *B. Eusebii (olim B. Hieronymi Discipuli) Epistola ad Damasum Portuensem Episcopum & Theodorum Rom. Senatorem: De doctrina Monachorum in obitu Sancti Hieronymi & per eum tradita: quæ cum Statutis præcedentibus publicata fuit Romæ per eundem* FRATREM LUPUM *in Monasterio SS. Bonifacii & Alexii in monte Aventino die* IX. *Maii MCCCCXXIX. Pontificatus Martini V. XII.° præsentibus Fratre Ioanne de Macinonibus Priore Monasterii Sancti Petri ad Vincula; Clemente de Portugallia Vicario Monasterii SS. Bonifacii & Alexii: Alexio de Turrégano: Ioanne de Segovia, & Ioanne de Wachtendonch presbyteris monachis professis dicti Ordinis monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi per Michelinum Pardze Clericum Traiectensem Notarium.* ITEM Fratris *Lupi de Olmedo*: *Ordinarium Ordinis Monachorum Eremitarnm Sancti Hieronymi.* Codex membranaceus forma octava ad quadram figuram accedente, circa annum MCCCCXL. scriptus in quo nonnulla inducta sunt atque erasa, adiectaque de novo alia. In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 308. *cod.* 2640. EIUSDEM: *Flores Sancti Hieronymi.* In Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. pag.* 111. *col.* 2. *lit.* B. EIUSDEM: *Vita Sancti Hieronymi.*

150. Lupus autem aurem vellit nobis, ut alium Scriptorem ei æqualem & adversarium in eo negotio reformationis, de quo dictum fuit, subiungamus, PONCIUM nempe sive SIMONEM PONCIUM (vulgò, ut credimus, *Pons*) Tarraconensem quendam: non quidem eiusdem familiæ, ut persuasum fuit non nemini [q]; sed medicum, quod professus munus est in eo, quem scripsit *Apologetico libro*, seu defensione veteris Instituti Hieronymianorum Hispaniæ adversus prætensam Lupi reformationem. Hunc editum reperies ad calcem *Chronici* huiusmet ordinis Latinum Petri de la Vega. Meminit auctoris Iosephus Seguntinus lib. 3. *Historiæ* eiusdem ordinis cap. 18.

[q] Sylvestro Marulo in *Oceano Religionum* quem Pius Rubeus in *Vitæ Lupi* c. 5. laudat.

151. Sequens annus quartus supra tricesimum sustulit literarum magnum quendam alumnum, nec minus studiorum laude quàm utrimque à Regibus derivato sanguine in paucis clarum: HENRICUM DE ARAGONIA intelligo, quem MARCHIONEM DE VILLENA compellare vulgus solet, Aragonensium ex masculo, Castellæ autem Regum ex sequioris sexus latere familiis oriundum. Parentes enim habuit Petrum & Ioannam Henrici II. Castellæ Regis filiam notham. Petrus autem ex Alphonso extra matrimonium natus, qui Alphonsus Villenæ Marchio, Comes Diamii & Ripacurtiæ, & postea Dux Gandiæ, primusque Castellæ Comestabilis, filius idem Petri Aragoniæ Infantis, nepos Iacobi II. Regis fuit, Surità lib. 14. cap. 22. *Annalium Aragoniæ*, & Salazario Mendoza lib. 3. *De dignitatibus Castellæ & Legionis* cap. 20. necnon & Ferdinando Perezio Guzmano in *Historia Ioannis Regis II.* & in libro *Similitudinum*, sive elogiorum ad calcem eius posito, rei auctoribus.

152. Fato quodam huic familiæ Castellæ regnum improsperum accidit. Nam Alphonsus Comestabilis munere ab Henrici III. tutoribus, ac iure quidem spoliatus dicitur; noster autem Henricus, cùm à Ioanne II. Rege Comitatum *de Cangas* ac *de Tineo* in Asturibus obtinuisset; eique mox, ut magister Militiæ S. Mariæ de Calatrava deligeretur, renuntiâsset: à militibus ipsis depositus magistratu quoque decidit, soloque ornatus *Iniestæ* oppidi Toparchæ titulo, eò loci se contulit: revocata ad se coniuge Maria Albornozia plurium oppidorum domina, quam olim, ut ordinis religiosi præfectum ageret, cœnobio cuidam monialium non abnuentem incluserat: de quo videnda Ioannis Regis historiæ, quam diximus, 4. & 248. capita.

153. Sed neque concorditer unquam vixere. Quippe qui Henricus à puero totus libris & studiis deditus, non solùm exercitia militiæ atque omnes nobilium hominum proprias artes, sed & curam rei domesticæ, & quicquid eum à philosophiæ studiis & contemplatione rerum naturalium avertere posset, omnino sprevit. At sibi nonnullis artibus interdictis famam (nec ausim dicere veram, an falsam) suscitavit, non astrologiæ dumtaxat quâ vana existimatur, sed & superstitiosis aliis, quovis catholico, immo principe viro indignis, ex somniis nempe, sternutationibus, aliisque huiusmodi futura prædicendi operam dedisse. Quare à temporis sui Regibus & proceribus non eo loco fuit aut pretio habitus, quo aliàs oportuit regiæ prosapiæ ac singularis doctrinæ hominem apud omnes mortalium ordinis planè censeri. Atque ivisse dicitur quasi in proverbium, plus cælestium quàm terrenarum, plus inutilium quam utilium ac necessariarum rerum assecutum studio suo Henricum fuisse.

154. Itaque *amissas opes, atque amplissimos honores ablatos, iniuriamque fortunæ honestis* (*vel saltem studiosis*) *solatiis ad extremam senectutem toleravit* (quæ Ioannis Marianæ verba sunt lib. 21. cap. 7.) podagrâ, chiragrâque gravatus; neque etiam post mortem iniuriæ & ignominiæ speciem quandam evitare potuit. Librariam enim supellectilem, quâ divite & electa vivus fuit usus, Regis præcepto, vir doctus quidem atque ei valde carus, Lupus Barrientus Dominicanus Henrici principis præceptor, lustrandam suscepit; ex eaque plusquam centum volumina, quasi damnatæ lectionis essent, Vulcano tradidit, publicè ut aiunt comburenda. Quod quidem iudicium approbantes Ferdinandus Perez de Guzman in *Historia Ioannis Regis* cap. 248. & in *Elogio*, Lupumque ipsum adducens Pincianus infrà; alii improbantes [r] alii ex æqualibus variè referunt.

[r] Petrus Carrillo historicus, quo utitur Surita lib. 14. cap. 22.

155. Ferdinandus certè quidam Gomezius, Ioannis medicus, in quadam ad Ioannem Menam, clarissimum poetam & historicum data epistola facetè admodum rem totam uti facta fuit enarrat: quem piaculum esset alio quàm suo sermone loquentem hoc loco sistere. *No le bastò à D. Henrique de Villena su saber para no morirse* (epistolâ inquit 66.) *ni tampoco le bastò ser tio del Rey, para no ser llamado por encantador. Ha venido al Rey el tanto de su muerte, e la conclusion que os puedo dar es, que asaz D. Henrique era sabio de lo que à los otros* cum-

cumplia, e nada supo en lo que le cumplia à èl. Dos carretas son cargadas de los libros que dexò, que al Rey le han traido. E porque diz que son magicos, e de artes no cumplideras de leer, el Rey mandò que à la posada de Fr. Lope de Barrientos fuessen llevados. E Fr. Lope, que mas se cura de andar del principe que de ser revisor de nigromancias, fizo quemar mas de cien libros: que no los vio èl mas que el Rey de Marruecos, ni mas los entiende que el Dean de Cidad-Rodrigo; que son muchos los que en este tiempo se fan dotos, faciendo à otros insipientes e magos; e peor es, que se fazan beatos faciendo à otros nigromantes. Tan solo este denuesto no habia gustado del hado este bueno e manifico señor. Muchos otros libros de valia quedaron á Fr. Lope, que no seran quemados, ni tornados. Si vuestra merced me manda una epistola para mostrar al Rey, para que yo pida à su señoria algunos libros de los de D. Henrique para vos, sacaremos de pecado la anima de Fray Lope, e la anima de D. Henrique haurá gloria, que no sea su heredero aquel, que le hà metido en fama de bruxo e nigromante. Nuestro señor &c.

156. Hæc tota epistola Ferdinandi Gomezii non iniucunda, neque iudicii forsan expers; nam & Ioannes de Mena summis quibusque laudibus Henricum extollit his versibus:

Aquel que tu vês estar contemplando
En el movimiento de tantas estrellas,
La fuerza, la orden, la obra de aquellas,
Que mide los cursos de como y de quando:
Y ovo noticia filosofando
Del movedor y los commovidos,
De huego, de rayos, de son, de tronidos
Y supo las causas del mundo velando:
Aquel claro padre, aquel dulce fuente,
A quel que en el Castalo monte resuena,
Es D. Enrique señor de Villena,
Honra de España y del siglo presente.
O inclito sabio, autor muy scyente!
Otra y aun otra vegada yo lloro,
Porque Castilla perdio tal tesoro
No conocido delante la gente.
Perdio los tus libros sin ser conocidos;
Y como en exequias te fueron ya luego:
Unos metidos al avido fuego,
Y otros sin orden no bien repartidos.
Cierto en Athenas los libros fingidos
Que de Protagoras se reprobaron,
Con ceremonia mayor se quemaron,
Quando al Senado le fueron leidos.

157. Ad quem tamen poeta locum Ferdinandus Pincianus vir summus adducit quædam Lupi huius Barrienti verba ex libro quem *De divinatione ac eius speciebus*, sub idem tempus hac occasione, & ut factum excusaret, ut Ioannes Mariana libri 21. cap. 7. ait, scriptum Ioanni eidem Regi nuncupavit; cuiusque dum de auctore mentionem infrà habebimus, notitia suum sortietur locum. Hic ait *Rasiel* librum, sic inscriptum ab angeli nomine qui Adami cuidam filio eum dictavit, invocationes bonorum angelorum ad benefaciendum, malorumque ad malefaciendum continentem, se Regis iussu igni cum aliis tradidisse; at quidem invitum: quippe qui existimaret Lupus huiusmodi libros servari apud fidos quosque oportere, quibus aliquando uti ad religionem tuendam, & idololatras ac necromantas redarguendos, æquum & expediens foret (1).

158. Nihilominus tamen ignorat nemo fatum huic simile accidisse olim magnis viris, ac literis innocuis (extra tamen communem aliorum usum & captum positis) instructis: quos magiæ & quarumcumque indignarum artium insimulare sua eorum ætas non dubitavit. Præstò sunt Rogerii Baroni Angli Minoritæ, qui obiit MCCLXXXIV. ac Thomæ Bungeri eiusdem nationis & Instituti apud Wadingum *De Scriptoribus Franciscanis* differentem: Ioannis Trithemii *Steganographiæ* auctoris, cuius autographum Fredericus II. elector Palatinus, quasi incantatoriis artibus plenum, comburi fecit, defensi à Sigismundo abbate monasterii Seon in Bavaria, & à Ioanne Caramuele Episcopo Viglevanensi, amico nostro: Gereberti quoque, in Pontificatu Silvestri dicti, & aliorum passim exempla. Exstat quidem Gabrielis Naudæi, viri famâ clari, libellus de his, quibus immeritò magiæ crimen omnibus sæculis fuit imputatum, Gallicè scriptus.

159. Certè ad nos usque derivavit fama non multùm Henrico favens, quasi futura prædixerit, aliaque moriens vana in mandatis reliquerit, quæ nos inter aniles fabulas & otiosorum cantilenas reputamus. Staturâ brevi sed crassus fuit, colore autem vultûs albedine & rubore misto: neque ciborum neque Veneris parcus, acumine poetico nulli sui temporis secundus, atque historiarum valdè gnarus, mul-

(1) Qui plura de his desideret, adeat Ferdinandum Nonnium Pincianum *Comment. ad Ioann. de Mena Cant.* 128. *editionis Salmant.* 1505. *fol.* 70. sive *Antuerpiensis Ioann. Steelsii* 1552. *pag.* 289. Franciscum Sanctium Brocensem, nostratesque Ioannis Menæ interpretes.

multiplici vir doctrinâ, atque idiomatum variorum cognitione præstans, Guzmani testimonio. Matriti obiit quinquagenarius xv. die Decembris MCDXXXIV. (corrigenda enim editio Hispalensis est anni MDXLIII. quæ habet xxiv.) & in cœnobio Franciscanorum ad lævam aræ maximæ sepulturam accepit.

160. Plena sunt rerum nostrarum commentaria [s] Henrici mentione Villenæ Marchionis. Præstat autem Ioannis Mariana è libri 19. cap. 8. verba subnectere, quia de operibus ab eo relictis, & iam dicendis, non tacet: *Petrus ad Aliubarrotam ceciderat, eius Henrici pater, cui à Villena cognomentum fuit: eruditionis huic tantum studium, ut magica etiam sacra, carminaque calluisse fama sit. Exstant ingenii monumenta, in quibus multa reconditaque eruditio est, elegantiæ parum, quippe affectatæ, sed horridæ, & cum Hispana lingua Latinam miscentis.* Idem ferè de studiis eius cap. 7. lib. 21. quæ quidem eximia sed innocua existimavit Marinæus Siculus in Henrici elogio lib. 7. *præstantissimum* eum vocans *in mathematicis, & liberalibus disciplinis, astrorumque cognitione, & secretis naturæ, per quæ sæpè futura prædiceret.* Idem ait permulta eum de rebus cælestibus egregia opera posteris reliquisse. Quorum nos velut è naufragio quodam tabulas colligemus.

[s] Rades de Andrada in *Historia Ordinis S. Iacobi*, atque item Caro de Torres in eadem. Surita lib. 10. *Annal.* cap. 54. & lib. 14. c. 22. Alphonsus de Madrid archidiaconus de Alcôr. in *Hist. Palentina* MS. Garibay lib. 16. cap. 24.

161. Liber *De los trabajos de Hercules* inscriptus, carmine, ut credimus, Burgis prodiit ex Ioannis de Burgis officina anno MCDXCIX. scriptus ab auctore, ut ibidem dicitur ad preces Petri Pardi Catalani equitis. Utitur eo Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo; Henricum ex hoc opere laudans lib. 1. cap. 73 (1).

162. *De rebus philosophicis & moralibus* exstat alius codex bene antiquus varia opera continens MS. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellent. Comitis Villumbrosani Castellæ præsidis, nunc autem Excellentissimæ coniugis ex pretiosiori manuscriptorum codicum parte.

163. Diversum ab hoc, an eundem cum eo, habuit olim D. Franciscus de Quevedo Villegas vir clarissimus, ut ipse refert in præfatione ad Ludovici Legionensis Augustiniani carmina, varia Henrici opera continentem: in quibus quoddam erat *De la Gaya ciencia*, hoc est *De poetica arte*, ut Quevedus interpretatur, inscriptum. Ego autem Gallicum, seu mavis Provinciale (Galli enim non suum agnoscunt) vocabulum hoc Rhetoricæ artis existimo; cùm Guilielmus Catel in *Occitaniæ historia* Gallica lib. 3. [t] collegii cuiusdam meminerit, in quo docebatur hæc ars; idque ex regesto quodam constare ait, cuius hic Gallicus titulus: *Registre des deliberations faites au college intitulè: De la science de Rhetorique, autrement: De la Gaye science, fondè en Tolose par Dame Clemence, le quel registre commence en l'an MDXIII.* Quibus ille adiungit laudes Noguerolis cuiusdam Gaiæ scientiæ, uti appellat, doctoris, quem ante multos annos variorum carminum librum edidisse ait.

[t] Pag. 397.

164. Sed Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius, vir eruditus & Aragoniæ chronographus, in notationibus huius regni Regum [u] admonuit apud se esse Henrici nostri: *Del arte de trovar*, hoc est, *De arte versificandi*, ut vocat, discursum (2).

[u] Pag. 48.

165. *Henricus de Villena sobre Virgilio*, sive huius tituli volumen, in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ pluteo 17. num. 32. servatur, ex meo eius catalogo exactissimè transcripto. *Glossas sobre Virgilio* vocat, Villenatem Henricum laudans, Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo lib. 2. cap. 1. 19. & 27. Nescio autem de quonam (diversóne?) Henrici eiusdem libro intelligam fuisse olim (quod alicubi

(1) Exstat in Biliotheca Escurialensi, *Lit.* I. *Plut. II. n.* 6. (T. III. p. 253.) hoc titulo: *Los XII. trabajos de Hercules*, adiectis *allegoriis moralibus earumque declarationibus: ad Petrum Pardum Equitem Valentinum*, in codice, maiori ex parte chartaceo, sæculo XV. non multum adulto, ut videtur, exarato. Editus penes me non carmine, ut Noster existimavit, sed prorsâ oratione, Burgis apud Ioannem de Burgos 8.ª die Augusti anno 1499. fol.

(2) Meminit huius operis *Del Gay saber*, sive *De la Gaya sciencia* ab Henrico de Aragonia editi, D. Thomas Antonius Sanchez sæpius à nobis laudatus *T. I. Syll. Poem. Hisp. ant. ann. sesquimill. in not. ad Epist. March. Sant-Iulian. n.* 8. *pag.* 5. quo loco & nn. seqq. de *Gayæ scientiæ* Consistorio sive collegio, Tolosæ ad annum MCCCXXIV. erecto; deque eiusdem auctoribus, legibus, statoribus (*Mantenedores*) atque aliis è Iosepho Mervesino *Histor. Poeseos Gall.* Antonio Bastero *Crusc. Provenzal.* Marchione Sant-Iulianensi *in Prol. proverb.* Hieronymo Surita *Ann. Arag. ad ann.* 1398. Milloto *Hist. des Troubadours* & aliis, docte & copiose agit; atque iis adiungi possent nostras Ludovicus de Averçô in opere *Torcymâny*, sive *Interpres*, vernacule inscripto (Hisp. *Trugimân*) quode superius egimus; & *Guillelmus Molinerius*, ab eo laudatus in Libro *Flors del Gay saber:* quod vocabulum non ad Rhetoricen sive ad Oratoriam, ut Noster hoc loco existimabat, sed ad metricen rhythmicenque seu versificandi artem pertinere constat: eamque propterea Lemovicenses *Art de trovâr* sive *inveniendi*, Hispanice *De hallâr ò encontrar*, appositè appellârunt. Poetæ enim *inventores* dicuntur ac sunt; *trobar* autem sive *trovar*, quasi *strophare* Gr. στροφεῖν, quod Latinis *vertere* & στροφὴ *versio*, *versile* &c.

bi legi) penes Didacum Colmenares, ac deinde ad Comitem de Ribadavia pervenisse (1).

CAPUT IV.

IOANNES POLEMAR, sive PALOMAR, archidiaconus Barcinonensis, qui Basileensi Concilio interfuit. Scripta eius contra Bohemorum errores: De procuranda decisione piæ sententiæ immaculatæ conceptionis Deiparæ Virginis, & alia. IOANNES DE SEGOVIA, *eiusdem Concilii clarum lumen, circa quem errores quorumdam notantur. Viri docti ex Hispania qui huic Concilio magna cum auctoritate interfuere. Segoviensis laudes ex Æenea Sylvio. Cardinalatus eius & Cæsareensis Episcopatus, demumque secessus in quodam monasterio. Ioannis Pinedæ Iesuitæ doctissimi lapsus. S. Antonini Florentini Archiepiscopi alius. Insignes famâ sanctitatis viros huic Concilio, & illius ei parti, quâ schismatica audit, consensum commodâsse. Segoviensis scripta,* Concordantiæ biblicæ vocum indeclinabilium: De actis Concilii Basileensis: De immaculata Virginis Deiparæ conceptione *(cui adversatus fuit Ioannes de Turrecremata)*: De mittendo gladio spiritûs adversus Saracenos, *cùm Alcoranum Latinè converti procurâsset: cuius operis adhuc inediti synopses capitum damus.* IOANNES DE CASANOVA, *qui scripsit* De potestate Papæ supra Concilium. ANDREAS DE ESCOBAR *Benedictinus Megarensis Episcopus.*

166. BASILEENSI Concilio generali, quod maxima rerum Ecclesiasticarum agitatione partim catholicum, partim schismaticum totos undecim annos sub Eugenio Papa IV. anno MCDXXXI usque ad MCDXLII. duravit, tres, inter plures, aliis clariores, Ioannes de Turrecre-

(1) Exstant in Regia Bibliotheca Matritensi terni priores Virgilianæ Æneidos libri ab Henrico de Aragonia Hispanico iure donati, prorsâ oratione, cum amplissimo eorumdem commentario, recenti manu, sed ex antiquo sæculi XV. codice, ut in iisdem legitur, descripti. Senos item priores prorsâ quoque oratione, absque commentario tamen, in Sanctæ Metropolitanæ Hispalensis Ecclesiæ Bibliotheca superstites describi, atque in prædictam Regiam Matritensem inferri curavit D. Thomas Antonius Sanchez interventu D. Didaci Alexandri de Galvez Bibliothecæ Hispalensis Ecclesiæ Præfecti.

Exstat præterea in Bibliotheca Escurialensi, *Lit.* f. *Plut. IV. n.* 1. (T. I. p. 509) Henrici de Aragonia liber Hispanico sermone inscriptus: *Del arte del cortar del cuchillo*, pro dapibus scilicet in Regia aut Procerum mensis dividendis, rogatu *Sanctii* cuiusdam *de Járava* Regi à secespitâ, quod hodie munus Itali *Scalchum*, nostrates *Trinchante* appellant, confectus; atque ut inaudio nuperrime Matritensibus typis evulgatus.

ADDENDI AB ANNO MCCCCXX. AC DEINCEPS VSQVE AD ANNVM CIRCITER MCCCCXXX.

HVC referri posse existimo *Fratrem Ioannem de Tahuste* è Sacro Mercenariorum Instituto, Episcopum primùm Oscensem, mox, ab anno scilicet MCCCCX. ad XXVII. Segobricensem atque Albarracinensem, auctorem *Constitutionum Synodalium Segobricæ XXV. Aprilis MCCCCXVII.* editarum, teste Vinc. Ximeno *Biblioth. Valent. T. I. pag.* 34... ITEM *D. Franciscum Aguilonem* (Aguilò) Equitem Valentinum Episcopum Segobricensem, qui anno MCCCCXXVIII. die XVIII. Octobris *Constitutiones Synodales* edidit, teste Vinc. Ximeno Biblioth. Valent. *T. I. pag.* 35. *col.* 1... ITEM *Arnaldum de Stanyól* Carmelitanum, cuius in Escurialensi Bibliotheca *Lit.* r. *Plut. I. n* 8. (T. II. p. 613.) exstat Lemosina versio operis: *De Regimine Principum*, hoc titulo: *Lo libre del Regiment dels Princeps, fet è compilat per Frare Egidi Româ del Ordre des Frares Ermitans de Sent Agostí, declarat è explanât per Frare Arnau Stanyól del Ordre de Senta Maria del Munt del Carme, á instancia del molt alt e magnifich Princep lo Senyor Infant En Iacme Comte D'Urgel è Vezcomte D'Ager*, in codice chartaceo circa ann. MCCCCXXX. exarato. Abest ab Anonymi Bibliotheca Carmelitana Aurelianis edita MDCCLII.... ITEM *Bernardum Gavi*, qui sub idem tempus Raymundi Lulli *Artem de memoria*, sive *Artis memorativæ librum* è Latina in linguam Provincialem Lemovicensium transtulisse, fusoque commentario explanâsse dicitur, in Regia Bibliotheca Taurinensi inter *Codd. Lat. cod. MLXV. T. II. pag* 350. *col.* 1... ITEM *Gomesium Lusitanum* Ulisiponensem (diversum à cognomine Ordinis Minorum) qui *cum Monachi Benedictini cucullum induisset Patavii anno* 1413. (inquit Ioann. Dom. Mansi *Addit. ad Fabric. med. & inf. T. III. p.* 74. *col.* 2.) *deinde transivit Florentiam, eiusque Abbatiæ regimen tradente Nicolao Guascono eiusdem Abbate Commendatario suscepit, tenuitque annis duobus supra viginti ::: In tabulario Abbatiæ Florentinæ plures eius literæ exstant, tum:* PROTESTATIO CONTRA BARTHOLOMÆUM DOMINICI. *Item:* CAPITULA PRO REFORMATIONE MONASTERII SANCTI DOMNINI. Hæc loco citato Mansius... ITEM *Petrum Rodriguez de Lena* Tabellionem, cuius est liber inscriptus: *Defensa del passo honroso que defendiò Suero de Quiñones cerca de la puente de Orbigo á seis leguas de la Ciudad de Leon è tres de la de Astorga: en que justaron nueve Cavalleros Castellanos con otros nueve Aragoneses año de* 1434. In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* f. *Plut. III. sub. n.* 19. (T. I. p. 492.) Matriti 1784. editus in Sylloge Chronicorum Hispaniæ, curante Cl. Iosepho Michaele de Flores Regiæ Academiæ Historiæ Matritensis socio, atque à Secretis perpetuo, nunc iam cum hæc scribimus Regio criminibus vindicandis XII. viro. ITEM *Anonymum Archiepiscopum Toletanum* (*Ioannem* scilicet *de Contreras*): cuius in Regis Galliarum Bibliotheca, *Part. III. pag.* 123. *cod.* 1472. *n.* 4. exstat: *Tractatus Archiepiscopi Toletani super discordia populi* in facto schismatis. ITEM *Rodericum* (de Narvaez) *Episcopum Giennensem*, auctorem: *Voti Benedicto XIII.* (Lunæ) *facti ut se Pontificatu abdicet pro bono pacis Ecclesiæ*. In eadem Regia Bibliotheca, *Part. III. pag.* 125. *cod.* 1479. *n.* 6.

cremata, Polemar, & de Segovia, Hispani doctores, interfuere. De horum primo aliàs dicemus; duo reliqui hoc simul capite describendi sunt IOANNES POLEMAR, sive PALOMAR [x], archidiaconus Ecclesiæ Barcinonensis è Catalonia, Eugenii IV. Papæ capellanus, & S. Palatii auditor (ita, qui nunc *Auditores Sacræ Rotæ*, tunc temporis audiebant) Decretorum doctor gymnasii Viennensis, in laudato Basileensis urbis Concilio tum dignitate, tum doctrinæ existimatione valdè conspicuum sese præstitit. *Die enim Iovis decimâ nonâ Iulii de anno Domini MCDXXXI.* (principium Concilii habet) *applicuerunt Basileæ domini scilicet Ioannes Polmar* [y] *capellanus summi Pontificis, & auditor sacri palatii; & magister Ioannes de Ragusio doctor in theologia Parisiensis, Procurator generalis ordinis Prædicatorum, delegati ad præsidendum Concilio à domino Iuliano* (Cæsarino) *Cardinali S. Angeli Legato Apostolico* &c.

[x] Ita vocat Andreas Bosch Catalanus, cives suos Scriptores laudans in *Summario dels titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13. & Hier. Surita lib. 14. cap. 40.

[y] Ita habent editiones Parisienses ann. MDCXXXVI. & ultima ann. MDCLXXII. & Panvinius in *Epit. Pontif. & Cardinalium in Eugenio IV.*

167. Idem refert Iulianus ipse Cardinalis ad Eugenium epistolâ quadam recenter publicata [z]: quòd scilicet, cùm in Bohemiam exercitum adversus Hussitas ducturus esset, ne Concilii res interim omitteretur, hos duos suo loco deputaverit. Corrigendum tamen ibi est Ioannis cognomen, quod minus rectè *Pilombar* fuit editum. Constat verò ex actis eiusdem Basileensis Concilii [a], Bohemis invitatis ad Ecclesiasticam unionem in amplissimo congressu isto de articulis secum controversis disputantibus, singulos designatos Concilii patres tam theologiæ, quàm canonum doctores, qui articulo cuique proposito ac propugnato, Fidei regulam, aut saltem Ecclesiæ totius consensum antiquissimum rationibus suis vallatum opponeret.

[z] In *Historia Pragmat. sanctionis* parte 2. pag. 825.

[a] In editione ultima Parisiensi ann. MDCLXXII. & seqq.

168. Quod quidem exsecutus fuit anno MCDXXXIII. Ioannes Polemarius, ex iis unus, cuius, ut de civili dominio clericorum cui Bohemi obnitebantur disssereret, partes fuere: tribus diebus strenuè docteque Petri Payne [b] Angli, qui per triduum quoque ipse auditus fuerat, argumenta evertens, atque rem totam explicans. Oratio, seu disputatio hæc cum titulo *Responsionis ad quartum articulum Bohemorum de temporalitate Ecclesiæ, sive quòd licet Ecclesiæ habere temporalia*, edita primùm Ingolstadii anno MDCIII. fuit ex MSS. codicibus ab Henrico Canisio *Antiq. lection.* quarto volumine, atque inde in recentioribus Conciliorum editionibus [c].

[b] Aliàs *Rayne*.

[c] In ultima Parif. laudata tom. 12. columnâ 1354.

169. Absoluta disputatione visum est patribus opportunum destinare in Bohemiam Legatos, qui cum gentis illius coetu Pragæ coacto Concilii nomine coràm agerent, ut controversiæ finis imponeretur. Venit inter hos Pragam Polemarius: qui post Episcopos duos, Constantiensem in Normanniâ & Augustensem, primus in actis laudatur ante alios non Episcopos; ipseque aliorum nomine orationem ad Bohemos habuit, ut ex Ioanne Cochlæo lib. 6. *De historia Hussitarum* constat. *Venimus* (inter alia dixit) *ad vos ambasiatores numero decem pro parte S. Concilii, quorum tres sunt de Francia, quinque verò sunt Teutonici; unus Episcopus Augustensis, & reliqui de diversis partibus. Ego verò inter omnes minimus de partibus Hispaniæ regni Aragoniæ, civitate Barcinonensi, adhuc per quadraginta sex diætas distante* &c.

170. Cumque Bohemi hoc patrum officio unionisque desiderio tractabiliores facti, quatuor articulorum declarationem peterent; eaque petitio ad Concilium remissa fuisset; in mandatis habuere Polemarius & alii tres ex Legatis, Basileensium patrum mentem, & quam postulaverant articulorum declarationem, iis significare: *cuius rei gestæ seriem* (ait idem Cochlæus lib. 7.) *nemo meliùs explicat, quam orator Concilii Ioannes de Polemar Hispanus, in ea oratione, cuius initium est:* Magister scimus quia verax es: *quam in secundo suo in Bohemiam adventu Pragæ habuit ad Bohemos.* Meminit idem nostri Ioannis alibi [d]. Qui quidem præterea scripsit libellum ad Sigismundum Imperatorem ante Concilium Basileense inscriptum *De procuranda decisione piæ sententiæ asserentis B. Virginem conceptam fuisse sine macula.*

[d] Lib. 8.

171. Cuius rei auctor est, ut aiunt, Ioannes Ludovicus de Schonleven [e] ab Hippolito Marraccio Congregationis clericorum regularium matris Dei, nostro quondam Romæ, dum viveret, amico, viro utique pio, totque Marianorum monumentorum cumulatore indefesso in *Bibliothecæ Marianæ* quadam *appendice* [f] laudatus. Scripsit etiam ad Ioannem abbatem monasterii Scotorum ordinis S. Benedicti Viennensis *De abstinentia carnium* insignem tractatum, uti appellat Trithemius, cuius initium est: *Surgunt in iudicio filii.* A quo & eidem tribuuntur sermones, & quæstiones, aliaque multa sibi nondum comperta, quæ in gymnasio Viennensi scripsit Sigismundi Imperatoris tempore. Quem utique *doctoris Decretorum insignis, tamque in divinis scripturis, quam in sæcularibus literis notabiliter docti, ingenio subtilis, sermone scholastici, vitaque & conversatione præclari* laudibus ornat. Similiterque Eisensgrei-

[e] Lib. 4. *orbis votorum* §. 14.

[f] Non meæ editionis Romanæ anni MDCXLVIII. sed alterius posterioris.

greinius Sermonum meminit *non minus doctè quàm eleganter* ad populum habitorum: quem & plura alia proficua Ecclesiæ Dei posteritatis ait memoriæ consecrâsse (1).

172. Alter Hispanus huiusmet Basileensis Concilii decus maximum IOANNES fuit, sive à patria, sive proprio gentis cognomine, SEGOVIENSIS vulgò nuncupatus cuius res inter nos & in propria patria obscuræ, in hoc autem amplissimo Ecclesiæ totius conventu clarissimæ in paucis fuere. Planè hominis fama invitavit ætate nostra quosdam familiarum nobilium Segoviæ urbis illustratores, ut alius [g] ei quæ de Contreras audit, alius [h] ei quæ *de Segovia* Ioannem adscriberent. Non rectè autem Ioannem de Villavitiosa, & archidiaconum Ovetensem cognominavit Ciaconius in *Vitis Pontificum* [i]; cùm nonnisi archidiaconus de Villavitiosa, quæ dignitas est in Ovetensi Ecclesia, non ab stirpe sic appellatus fuerit. Quo munere ornatum ostendunt acta ipsa Concilii Basileensis sessione 38. §. 3. & Æneas Sylvius lib. 2. de eiusdem *Concilii gestis* [k].

173. Corrigendos quoque monemus, Franciscum Tarafam, qui Ioannem Segobricensem, fortè ut Segobricæ urbi Valentini regni adscriberet, vocare maluit [l]: Onuphrium Panvinium, & Genebrardum, qui unius literæ inversione Segonium pro Segovio, quomodo eum Æneas Sylvius vocare amat, aut ipsi, aut operæ posuerunt. Sororium suum (sive de sororis viro, sive de fratre aut fratris filio intelligas) Didacum Ferdinandi de Ubeda ipse alicubi laudat [m]. Canonicus autem Toletanus audit in editionis *De conceptione* operis titulo, quod mihi non aliunde notum est (2). Natum quidem anno sæculari fuisse MCD. historico Segoviensis urbis minimè credo; cùm alicubi recordetur is prœlii cum Turcis infeliciter suis diebus, ut ait, commissi, quo captus fuit Ioannes Burgundiæ Dux: quod quidem prœlium anno superioris sæculi sexto supra nonagesimum contigisse auctores produnt [n].

(1) De *Ioanne Palomario* nollem qui meo dudum hæserat animo scrupulum non palam exponere, virisque doctis eventilandum sistere. Etenim cum à puero in patriæ Academia non in scholarium modo, sed & in Magistrorum colloquiis, ac sæpius inaudiissem, Basileensi Concilio interfuisse virum eximium nostratem, cui *Palomarii* vel à maiorum traduce, vel potius ab oppido Valentini regni non ignobili *Palomâr* dicto in Valle Albaydensi in quo natales hausisse potuit, cognomen inditum fuisset: mirabar ego quidem altùm de eo silere Bibliographos nostros Ortinum, Rodriguezium, Ximenum. Ubi autem primùm ad hanc Bibliothecæ Hispanicæ partem deveni, in qua de se Ipse *de regno Aragoniæ, ac de civitate Barcinonensi* ad Pragam Bohemiæ urbem atque ad Basileense Concilium venisse affirmat: omnem iamdiu de Valentina eiusdem patria cogitationem abieci. Sed quid si Barcinonensem se à sacerdotio, longoque ea in urbe incolatu appellet, potius quam à natali solo? Viderint cives nostri, quorum res agitur; mihi hæc vel indicasse sat est. Verum illud tamen affirmare interea possum, *Palomarii* cognomen Valentinis nostris minime peregrinum esse; immo & vicum Valentinæ urbis quem pii atque optimi parentes ab anno minimùm 1680. incoluerunt (in quo & paternæ, iuris nunc mei, ædes, in quibus & ipsi diem suum obierunt & ego cum fratribus meis in lucem editus fui, sitæ sunt) hodie indigenis *De Palomâr* dici: quod ego nomen è conspicuo aliquo Palomariæ gentis viro qui olim eundem vicum incoluerit, mutuatum fuisse coniicio; cum proximos eidem *De En Sêndra, De Valeriôla, Dels Exárchs, De En Côll*, ob eandem causam nomenclaturam sortitos fuisse videam. Atque hæc parergi loco; Palomarii scripta quod attinet, in Regis Galliarum Bibliotheca hæc reperi: *Magistri Ioannis Palomar scriptum contra Basileense Concilium*. Part. III. pag. 112. cod. 1442... Item: *Schedula per Ioannem de Palomar oblata in generali congregatione* (Concilii Basileensis) *anno MCCCCXXXVII. adversus Cardinalem Arelatensem*. Part. III. pag. 135. cod. 1502... Item: *Eiusdem Oppositiones & responsio ad positionem Magistri Ioannis de Rokezana coram Patribus sacri Concilii Basileensis* Part. III. pag. 137. cod. 1506.... atque ibidem num. 8. *Eiusdem positio super possessionibus bonorum temporalium ab Ecclesia*. Et num. 9. *Eiusdem replica & responsiones pro veritate ad rationes Magistri Petri Anglici de Secta Orphanorum factas contra temporalitatem terræ Ecclesiasticorum*... Item: *Eiusdem. Responsiones ad ea quæ dixerant Sacerdotes Bohemorum hac secunda vice qua accesserunt ad sacrum generale Basileense Concilium* Part. III. pag. 137. cod. 1507... In Vaticana autem Comitis olim Palatini ad Rhenum Lit. S. num. 596. pag. 265. *Ioannis de Palomar Sermones in Concilio Basileensi*. Item: *Sermo de Septuagesima*... Apud Gesnerum in Eo: *De abstinentia carnium. Ad Ioannem Abbatem Monasterii Scotorum Ordinis S. Benedicti Viennensis*.., Apud Martenium Coll. vet. Script. & mon. T. VIII. pag. 353. *Invocatio Divini auxilii præambula ad positionem De possessione rerum temporalium ab Ecclesia per Dominum Ioannem de Polemar Decretorum Doctorem, Auditorem Cardinalis Sancti Angeli contra Magistrum Petrum Anglicum Oratorem, Bohemorum habita in præsentia Concilii Basileensis* (exstat & apud Labbeum T. XII. p. 1363.) Item apud Martenium T. VIII. pag. 515: *Pulcra positio pro temporalitate & iurisdictione Ecclesiæ; & defensio eiusdem venerandi Doctoris Decretorum Ioannis Palomar Auditoris Rmi. in Christo Patris Domini Cardinalis Sancti Angeli*. Et pag. 596: *Anno Domini 1433. in Praga 3. mensis Iunii Dominus Ioannes de Palomar fecit relationem eorum quæ habuit in commissis ex parte Concilii*.. Et pag. 717. *Epistola Ioannis Palomar Auditoris & Ambasciatoris Sacri Concilii versùs Bohemiam*. Plura forsan apud Fabricium, Canisium, Trithemium.

(2) Eundem illi *Canonici Toletani* titulum tribuunt Regis Galliarum codices 3457. & 4225. *Part. III. p. 421. & pag. 564.* de quibus mox.

[g] Colmenares in *Historia de Segovia* tit. *de los Escritores*.

[h] *Memorial, ò libro del linage de Segovia* nondum publicatum, ut credimus, Pellizerii.

[i] Tomo 2. editionis Romanæ ultimæ col. 942.

[k] Errant editiones huius operis; nam quædam *de Ecclesia Metensi*, uti & Contelorius in *Cardinal.* at illa quam sequimur, ex *Hist. Pragmaticæ* habet *de Ecclesia Ovetensi*, quomodo & in Parisiensi ultima Conciliorum fuit excusum, & apud Panvinium legitur. Retinuit tamen verum Ecclesiæ nomen editio Coloniensis Gymnici an. MDCVI.

[l] *De Regibus Hisp.* in *Ioanne II.*

[m] *Adversus Alcoran.* consider. 4.

[n] Vide Marchant in *Flandriæ descript.* lib. 3. in *Ioanne Digeonio Burgundiæ Duce.*

174. Doctor erat Theologus Salmanticensis (1), atque adhuc apud nos morabatur anno huius sæculi tricesimo primo: quo quidem super duobus Fidei nostræ articulis, Trinitate & Incarnatione Christi, disputationem cum Mauro quodam, qui Medinam à Campo dictam Castellæ oppidum, ubi tunc Ioannes II. Rex degebat, Granatensis Regis legatus venerat, se habuisse, comite usum sororio suo quem diximus Iurisperito, eo ipso loco docet, ubi eius meminit.

175. Paulò pòst indicto Basileæ Concilio, eò se Ioannes contulit Salmanticensis Academiæ nomine, & iussu Ioannis II. Regis; & cùm post celebratas sessiones quamplures inter Eugenium Pontificem & Conciliares Patres malè convenire cœpisset; resque eò perducta esset, ut Concilium falsò existimans iure id posse Papam citaverit, & cessantem citationi deferre, contumacem eum declaraverit: huic primùm sessioni quæ vicesima octava fuit, Calendis Octobris anni MCDXXXVII. celebratæ, interfuisse gestæ rei testes in eiusdem Concilii actis referuntur *Venerabiles & circunspecti viri domini, & magistri Ægidius Camineti in medicina Parisiensis, & Ioannes de Segovia in theologia magistri Salmanticensis, almarum universitatum studiorum generalium in dicta sancta synodo Ambasiatores, Guilielmus Kircher* &c.

176. Et quamvis Eugenius literis suis Concilium Ferrariam transferre procuraverit: nihilominus Basileæ eò demum fuit perventum, ut ad Eugenii exauctorationem, & alterius Papæ electionem Concilium procedere non dubitaverit. Quæ electio ut ritè perficeretur [o], destinari triginta duos ex patribus qui suffragia ferrent, totiusque Concilii vices obirent, placuit. Sed primò tres tantùm electi sunt, quorum fuit inde de singulis unum, duos, aut tres alios; deindeque omnibus his hoc modo electis eligendi ceteros usque ad supra dictum triginta duorum numerum facultas data. Ex tribus autem illis, sive, ut appellat Æneas Sylvius [p], *Trium-viris*, unus fuit noster Ioannes de Segovia archidiaconus de Villavitiosa in Ecclesia Ovetensi, unà cum Thoma abbate de Dondraina ordinis Cistercienfis, & Thoma de Courcellis canonico Ambianensi, theologi omnes magistri.

[o] Basil. Concilii sess. 38. §. 3. Æneas Sylvius lib. 2. *De gestis Concil. Basileensis.*

[p] Lib. 2. *De gestis Basil.*

177. Ab his utique reliqui omnes sunt electi: quorum è numero ex Hispanis fuere (neque extra rem est, quum illustres literis viros celebramus, eorum hìc meminisse, qui cum aliis virtute ac meritis existimationeque digni tunc apparuêre, quibus de tanta re, hoc est de supremo eligendo ut credebant Ecclesiæ capite, restituendisque Ecclesiæ illibato suo decore & antiqua pace, arbitrium concrederetur) ex Episcopis Otto Dertusensis, Georgius Vicensis, & Ludovicus Visensis in Portugallia: ex monachis Benedictinis Petrus S. Cucufatis in Barcinonensi diœcesi, Antonius Arularum in Elnensi, abbates: ex canonicis cum Ioanne nostro Ovetensi Bernardus de Bosco Ilerdensis, & Raymundus Albioli Turiasonensis Ecclesiarum.

178. Isti vero omnes Episcopi Cardinalatu postmodum fuêre à Felice V. tunc ab iis electo remunerati. Otto quidem Dertusanus, cognomento de Moncada: Georgius de Ornis Vicensis: cuius inscripti nomine sermones tres anno MCDXXXVIII. habiti MSS. asservantur in bibliotheca Basileensi, Spizelio teste [q]: Ludovicus de Amaral Visensis, Portugalliæ Regis Legatus, de cuius rebus gestis latè atque eruditè pro more suo Antonius Macedus in *Lusitania* egit *Purpurata* [r]. Sed priores duo, quum Felix Eugenio decessit & sublatum schisma fuit, honore spoliati sunt; tertius iam priùs obierat. Horum trium & aliorum electorum Hispanorum virtutes Ioannes noster in declaratione eorum quam apud Æneam Sylvium [s] patribus fecit, sigillatim enumerat.

[q] In *sacris Bibliothecar. illustrium arcanis* pag. 33.

[r] Pag. 169.

[s] Lib. 2. De actis Basil.

179. De Segoviensi nostro ut iam dicamus, maximaque in consessu isto privati hominis existimatione & auctoritate, aliquot colligemus data ei ab Ænea Sylvio, qui tunc à secretis erat patribus & ea quæ vidisset, literis tradidit, summarum laudum testimonia. *Theologiæ peritissimum* primo libro *De gestis Basileensibus* vocat, cùm de responsione eius ad Nicolai de Tedeschis, abbatis Panormitani nuncupati, quandam orationem agit [t]. Deinde: *Inter tot tamen strepitus* (ait [u]) *turbulentasque vociferationes non defuit spectato & optimo viro Ioanni Segovio ex gymnasio Salmantino theologo audientia; quoniam & illum Conciliares avidi audiebant, quasi ex suis unum; & alii virtutem hominis, summamque bonitatem etiam inviti venerabantur. Tanta est enim virtuti innata auctoritas, ut etiam in hoste colatur; verumque Virgilianum illud in eo fuit:*

Tum

[t] Pag. in edit. *Pragmaticæ* 766.

[u] Pag. 794.

(1) Et hunc *Theologi Salmanticensis* titulum Ioanni tribuit Regis Galliarum codex 1494. III. Part. p. 130. & Fabricius med. & inf. T. IV. p. 142. Actaque Concilii Basileensis, ut paulo inferius.

Tum pietate gravem ac meritis, si fortè
virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus
adstant.

Omnes namque, ut assurrexit Ioannes, silentium tenuerunt. Ille autem postquam desiderari sua verba cognovit, sic exorsus est &c.

180. Initio item libri secundi [x], *summâ scientiâ virum* appellat; & quum de datis futuro conclavi, in quo eligendus erat iudicio eorum Pontifex, cibariorum legibus refert: *Rigidus* (ait [y]) *huiusmodi legum non solùm observator, sed custos etiam fuit Ioannes Segovius; qui non aliter violare alienas leges exhorruit, quàm suas proprias, apud Romanos Arrius Rustio: de quo illud memoriae fertur, eum foris, quoad vixit, postea non cœnasse, ne testis fieret contemtæ legis, quam ipse bono publico pertulisset.* Idem Sylvius, *venerabili & doctissimo magistro Ioanni de Segovia theologo excellenti sanctissimi domini nostri Felicis ad diætam Bituricensem oratori* direxit epistolam, quâ eum de coronationis Amadei, seu Felicis, Basileæ nono Calendas Augusti MCDXL. peractæ solennibus certiorem fecit. Atque hæc edita est in eiusdem *Pragmaticæ* editione post *Gesta Basileensia*, unde etiam liquet missum eum Felicis oratorem ad conventum Bituricæ in Gallia hoc ipso anno habitum hac re super, ut electionis & Concilii res tueretur: in qua legatione comitem certè habuit alterum ex Trium-viris Thomam de Courcellis Gallum [z]; cuius tamen muneris infelix iis fuit exitus; cùm Carolus Rex VII. eò veniens displicere sibi quæ facta fuerant, Eugenioque veteri Papæ adhærere se velle declaraverit. Planè cuncta ferè gravissimi huius negotii sed maximè ambigui, & in quo pro utraque parte & rationes & homines decertabant eximiæ auctoritatis, momenta Reges eius temporis, pro virili quisque, ad ea quæ utiliora sibi essent, dirigere videbantur.

181. Destinatus quoque fuit earundem partium defensor cum aliis ad conventum Moguntiæ ab Imperatore indicendum anno MCDXLI. tunc recèns creatus à Felice Cardinalis tituli S. Callisti, ut ex Historiæ Basileensis huius Concilii, quæ auctorem habet Augustinum Patricium Senensem, quamque Philippus Labbeus in Parisiensem ultimam Conciliorum editionem contulit, cap. 113. 117. & 118. constat. Cùm enim Bituricis adhuc ageret, creatus fuit Ioannes à Felice Cardinalis tituli S. Mariæ Trans-tiberim (Augustino Patricio S. Callisti, uti diximus) die XII. Octobris hoc ipso anno MCDXL. Cui quidem honori postea renuntiâsse eum comperta res est, cùm discisso schismate Felix & ipse Pontificatui renuntiavit, & Nicolaum V. tota acclamavit Ecclesia. *Ioannes Segoviensis* (Ioannes Nauclerus ait [a], qui hoc ipso vixit sæculo) *homo Hispanus, moribus & doctrina illustris, qui Amadeo Pontifice Cardinalatûs præeminentiam acceperat, & deinde unioni consentiens, à Nicolao Pontif. Max. dimisso Cardinalatûs titulo, Cæsareensi Ecclesiæ præfectus fuit, monasterio contentus modico.*

182. Eadem Æneas Sylvius vetus amicus in *Europa* sua; qui cùm Amadei renuntiationis in cap. 38. quod *De Sabaudia* inscriptum est, meminisset, nullum alium ex his qui eius electioni se immiscuerunt, quem elogio afficeret, præcipuum habuit; *moribus & doctrina illustrem* vocans; & *qui summos theologiæ præceptores doctrinâ æquaret.* Iacobus Philippus Bergomensis in *Supplemento* [b], Sabellicus Enneadis 10. lib. 3. Franciscus Tarafa *De regibus Hispaniæ* in *Ioanne II.* & alii. Unde neque Ioanni Pinedæ Iesuitæ doctissimo, qui de Ioannis nostri rebus quicquam ut mox dicemus, elucubravit, in dubium verti debuit, an Cæsaraugustæ fuerit antistes factus, Cæsaream de ista urbe intelligenti. Siquidem Cæsareensem Episcopatum ipsi collatum, aliquem nempe ex his qui ita in partibus infidelium vocantur, prædicti omnes auctores constanter produnt; nec vita solitaria, quam in parvo monasterio, sive, ut ait Tarafa, in altissimorum Hispaniæ montium secessu, sibi elegit, cùm Cæsaraugustanis infulis bene conveniunt.

183. Quisnam verò hic locus fuerit, tempusve eius obitus, non ita constat: uti planè certum est in privato isto secessu non inutiliter sibi posterisque, ut paulò pòst dicemus, eum vixisse, atque sanctè diem suum obiisse. Quibus evincitur falsum ab aliquo fuisse S. Antoninum, dum Ioannem Segoviensem non modò Prædicatorum sodalem credidit, sed & statim ab allectione sua in Purpuratorum senatus patres, vitâ functum affirmavit. Sed iam ad scripta. Collegit hic:

184. I. *Concordantias biblicas vocum indeclinabilium:* quas post antiquiores Hugonis Cardinalis, qui ad id operâ usus dicitur quingentorum monachorum, *Grammaticas*, & S. Antonii Patavini *Morales concordantias*, quòd hæc indeclinabilium pars deesset, à nostro elaboratas, in Germania à Petro de Langendorf & Ioanne Frobenio de Hamelburg, præmissa dedicatione Ioannis Brant ad Ioannem Geyler

[x] Pag. 807.

[y] Pag. 817.

[z] Ex *elencho Cardin.* Contelorii, & Auberio, Oldoinus *De vitis Pontif.* ultima editione Ciaconiana.

[a] *Chronol.* vol. 3. ad ann. MCDXXXIX.

[b] Ad ann. MCDXLIX.

ler & Keiserſperg, editas vidit Ioannes Henricus Hottingerus, ut ipse refert in *Bibliothecarii* sui lib. 1. cap. 5. [c] & MSS. exstare in Basileensis urbis bibliotheca Theophilus monet Spizelius in *ſacris bibliothecarum illuſtrium arcanis detectis* [d].

[c] Pag. 172.

[d] Pag. 21.

185. Meminere quidem operis Xystus Senensis, Alph. Ciaconius, Possevinus, & distinctè magis Michael Angelus de S. Romulo Franciscanus in prologo ad *Concordantias ſacrorum bibliorum Hebraicorum* Fr. Marii de Calasio his verbis: *Ioannes de Segovia vir planè doctus, canonicus Toletanus, in Concilio Baſileenſi, cùm ei ante negatam Eugenio obedientiam cura demandaretur cum Græcis diſputandi circa proceſſionem Spiritus ſancti, & ex Scripturæ Patrumque locutionibus illarum præpoſitionum per & ex, ſenſus omnes & acceptiones eſſent indagandæ; totumque evolveret, & attentiùs legeret Biblicum volumen: omnes dictiones indeclinabiles coniunxit, Gualtero Lonau ſuo ſibi adſtipulante ſacellano; eaſque alphabetario ordine digeſſit: quibus poſtea ſuis locis ſecundum ſyllabicam ſeriem concordantiis declinabilium inſertis, prodière auctiores & locupletiores: ut non immeritò ob hoc, aliaque, quæ receperunt augmenta, in editionibus recentioribus* Concordantiæ maiores *inſigniantur*. Hæc ille.

186. Cui Segoviensis operæ nescio quid additum à Gaspare de Zamora Iesuita Hispalensi hoc nostro sæculo fuerit, editis Romæ anno MDCXXVII. *Concordantiis ſacrorum Bibliorum, duobus alphabetis: altero dictionum variabilium, invariabilium altero* (ut legitur) *abſolutiſſimis*. Cui fortè obvenit, ob ignotum Segoviensis antea iam exantlatum laborem, quod olim mihi cùm iuvenis in scholastico pulvere adhuc versarer, in colligendis *Pandectarum nominibus*, antequam in Antonii Augustini absolutum huiusce rei commentarium incidissem.

187. II. *De proceſſione Spiritus ſancti ex Filio* liber: ad disputandum cum Græcis, cui rei à sancta Synodo Basileensi deputatus fuerat, ut ipse inquit in præfatione operis statim laudandi ad D. Ioannem Cardinalem de Cervantes, cuius familiaris erat: quod ipse loco isto apertissimè testatum reliquit.

188. III. *De ſumma auctoritate Epiſcoporum in univerſali Concilio.* Ad prædictum Cardinalem directus liber in Concilio Basileensi, & Ioanni de Segovia adscriptus in bibliotheca urbis Basileensis exstat, auctore laudato iam Spizelio *De bibliothecarum arcanis* [e]; & in Regia Escorialensi MSS. librorum (1).

[e] Pag. 21.

189. IV. *De actis Concilii* eiusdem *Baſileenſis* duo volumina eidem nostro Ciaconius tribuit [f], sive potiùs auctores *De vitis Pontificum*. Hoc enim modo, nec aliter tutò allegari possunt, postquam in editione ultima Romana sic Augustinus Oldoinus cum Ciaconianis sua confudit, ut quænam huius, quænam istius sint, nisi collatis prioribus editionibus vix appareat. Habemus huiusce rei potiorem aliis testem Augustinum Patricium Senensem canonicum, qui anno MCDLXXX. Iacobi Amanati seu Piccolominæi Cardinalis Papiensis iussu *Summam Conciliorum* Basileensis, Florentini, & aliorum eius temporis, composuit: quæ hodie iam Conciliorum Parisinæ ultimæ editionis Labbeanæ volumine 13. legi potest [g]. *In huius Summæ capite* 143. *Quæ hactenus* (inquit auctor) *de rebus geſtis Baſileenſis Synodi perſcripſimus, ex longa hiſtoria & maximis duobus codicibus excerpſimus, nihil omnino prætermittentes rerum publicarum, ſed ſummariè omnia atque integra fide ſumus proſecuti. Hos quidem codices ipſi Baſileæ vidimus magnâ diligentiâ ut Sibyllarum libros à civibus ſervatos: quorum exemplum à reverendiſſimo domino Cardinali S. Marci, rerum Eccleſiaſticarum diligentiſſimo perſcrutatore nuper habuimus. Horum Scriptor & auctor fuerat Ioannes Segovienſis natione Hiſpanus, qui deinde à Baſileenſibus Cardinalis S. Calliſti eſt appellatus: vir quidem magno ingenio & multa doctrina præditus; & qui in ſua pertinacia uſque ad extremum vitæ ſuæ etiam diſſoluta illa multitudine ſemper permanſit. Camerariatus officium geſſit.* Hæc Patricius.

[f] In Felice V.

[g] Col. 1488.

190. V. *De immaculata Virginis Deiparæ conceptione:* sive extensiùs, *Septem allegationes, & totidem aviſamenta pro informatione PP. Concilii Baſileenſis anno MCDXXXVI. circa ſacratiſſimæ Virginis Mariæ immaculatam conceptionem, eiuſque præſervationem à peccato originali in primo ſuo animationis inſtanti.* Opus hoc Petrus Alva & Astorga Franciscanus ex MS. Ecclesiæ Hispalensis cuius exemplum Matriti reperit, aliisque, ut ipse ait, Gallicis, & Belgicis, anno MDCLXIV. in folio apud Balthassarem Vivien Bruxellis edidit. Duplex quidem opus idem continet, quem descripsimus, titulus. *Allegationes* enim ab *Aviſamentis* series, ac tenor utrorumque distinguit apertissimè.

Al-

(1) Frustra hunc codicem in Catalogis nostris Escurialensibus quæsivi.

Allegationes tantùm continet codex Hispalensis, quem è pulvere extractum D. Petri de Castro & Quiñones Archiepiscopi tempore, Ioannes Pineda Societatis Iesu, vir doctissimus, recognovit, notitiaque Ioannis Segoviensis auctoris eruditâ locupletavit. *Avisamenta* verò Parisiis in Fucana, ut ait, bibliotheca Petrus Alva invenit.

191. Et quidem Segoviensis *Allegationes* has, ut ex prooemio earum constat, in consessu PP. opposuit *Assertionibus* Ioannis de Montenegro S. T. magistri ex ordine Prædicatorum, & Lombardiæ Provincialis, qui contrà nitebatur. Ioanni verò Segoviensi postmodum anno MCDXXXVII. Ioannes de Turrecremata suum illum *De veritate Conceptionis beatissimæ Virginis tractatum* reposuit: qui editus apud Antonium Bladum anno MDXLVII. Romæ fuit: quod in ipsius tractatus par. I. c. 8. is admonet, ubi mentionem facit ex adverso locuti Segoviensis, cum *Venerabilis S. Theologiæ professoris & magistri Ioannis de Segovia compatriotæ sui* elogio. In eodem Concilio Basileensi, ut ipse refert in præfatione iam laudata libri *De processione Spiritus sancti* ad Cardinalem suum Io. Cervantesium, plures alios composuit *tractatus*, publicas fecit plures *Allegationes*, & inter alias *De materia communionis sub utraque vel altera tantùm specie*, cum Bohemis disputans.

192. VI. *De mittendo gladio spiritus in Saracenos.* Nempe zelo propagandæ ad Mahometanos etiam Fidei ardens noster in monasterio illo, quo se inclusisse suprà diximus, vocatis ex Hispania legis Arabicæ magistris (ut Æneæ Sylvii in *Commentario* suo, quem anno MCDLVIII. scribebat de Europæ statu sub Frederico III. Imperatore, verbis utar) *librum, quem vocant* Alcoranum, *& in quo Mahometis pseudo prophetæ non tam mysteria quàm deliramenta continentur, in nostram linguam de novo convertit; & ineptias eius veris ac vivis rationibus & argumentis explosit.* Eadem Nauclerus, Bergomensis, Franciscus Tarafa, & Ioannes Eisensgreinius, præter noviores. Hunc autem posuisse titulum operi, quod aliàs *Contra Saracenos tractatum* Alphonsus Spina *Fortalitii* auctor vocat [h], ex eodem libro constat. Nos certè MS. olim vidimus sed aliqua parte mutilum, penes amicum olim, dum viveret atque in Ecclesia Hispalensi Portionarii munere fungeretur, nostrum Martinum Vasquium Siruela, virum eruditissimum: cuius operis capitum summarium quod integrum est, ne totus labor pereat, infrà subiungemus.

[h] Lib. I. in 4. examine fol. 13.

193. Prologus ita concipitur: *Præfatio Ioannis de Segovia Cæsareensis Archiepiscopi summatim quædam explicantis de lege Mahumeti, & avisantis de mittendo gladio spiritus, accendendoque gladio divini amoris in corda Saracenorum, & eorum conversionem in sacramenta catholicæ Fidei, à qua multum retrahit eos iuxta legem suam Christianis falsò imponentes, adoratores esse plurium deorum, quia Patris, Filii, & Spiritus sancti, quos vocant Dei participes, seu socios; ac quòd impossibile est Deum hominem esse. Super his autem describuntur* XL. *considerationes* (in elencho deinde earum describendo, XXXVIII. dumtaxat sunt, deesse tamen videtur aliquid) *insertis intelligentiis duodecim, De mysterio Trinitatis, & de Incarnationis sacramento, septem advertentiis; annexa illis duodecim expositione primæ partis Symboli Athanasii; & his septem declaratione prævia, quid propriè sit auctoritas.*

194. Sequitur elenchus capitum quæ summam integri operis continent, isque ut ex veteri scriptura, quomodo potuit, translatus.

195. I. *Consideratio. Quòd per divini verbi expositionem intelligendum sit ad conversionem Saracenorum Episcopis ac doctoribus Fidei catholicæ in ea re existimaturis exemplum doctrinamque exsequentibus eius, quam gentibus insinuandam esse voluit usque ad sæculi consummationem.*

196. II. *Consideratio. Explicat bellorum causas per Saracenos continuandorum semper in Christianos, manente lege Mahometi, id ipsum multifarie, multisque iubente modis.*

197. III. *Consideratio. Pro guerrarum cessatione avisamentum continet, si videatur ex parte Christianorum persequendum ut per confessionem publicam Fidei, quæ persæpè est de necessitate salutis, defendatur honor Christi, Ecclesiæ, prælatorumque eius in omnem partem, sive boni, aut mali sint, in lege Mahometi turpissimè diffamatorum, & virtualiter omnium Christi fidelium, qui tamquam legis variatores & idololatræ in ea designantur.*

198. IV. *Consideratio. Narratis summariè collationibus nonnullis habitis cum Saraceno quodam ambasiatore Regis Granatæ, notat quòd sit compatiendum cæcitati Saracenorum, ex solo defectu intelligentiæ imponentium Christianis plurium adoratores esse deorum, & negantium Incarnationis mysterium, scilicet, quòd multi eorum attentè audiunt sobriè expositam veritatem.*

199. V. *Consideratio. Quòd non satis esse putatur ad exponendam Fidei catholi-*

licæ veritatem Saracenis mitti duodecim viros, ut Apostolos Christi in pauperate; cùm pro temporalibus caussis ad eos mittantur ambasiatæ magnificæ; & quòd adeptio terræ per eos inhabitatæ vi armorum pluries facta hactenus fuit minimè permanens; à tribus annis id ipsum probante experimento in quam multis enumeratis passagiis Christianorum.

200. VI. *Consideratio. Ex effectu ostendit quàm brevi tempore velut infinita multitudine belligerantium exundaverit lex Saracenorum, cuius indulto semper ac magis augetur; & an deceat pietatem Christianæ Fidei illis primùm exponere caussas belli; & si, aut quomodo hactenus exstitit factum.*

201. VII. *Consideratio. De spe multitudinis convertendæ Saracenorum, eorum lege plurimas quæ inseruntur affirmante veritates catholicæ Fidei, quantum verò ad mores virtutesque plurimas in Evangeliis contentas persuadente.*

202. VIII. *Consideratio. Septenario divisis numero erroribus in Alcorano contentis, duos principales exponit de mysterio Trinitatis & Incarnationis; & quare Mahometo non fuit difficile illos introducere sub colore auferendæ idolorum culturæ, vexantibus adhuc Ecclesiam erroribus Arianorum & Nestorianorum tunc vigentibus.*

203. IX. *Errores describit in lege Mahometi contentos quantum ad legem matrimonii, quam vocat castitatem, quamplurimum laxatis habenis pro saturanda libidine.*

204. X. *Recitat exhortationes, præceptaque multiplicatissima sectæ Mahometi, ut Saraceni pugnas prædasque semper continuent, indulgentiam concedentis plenariam omnibus interemtis, & interemtoribus Paradisi quoque celsiore promisso gradu præ aliis benefacientibus.*

205. XI. *Designat mendosas excessivè laudes libri Alcoran, aliosque multos absque nexu contentos errores.*

206. XII. *Prout in Alcorano describitur, recitat Paradisum ultimamque beatitudinem per Mahometum Saracenis promissam in voluptatibus dumtaxat corporeis, & deliciis consistentem.*

207. XIII. *Consideratio. Alloquitur prælatos Ecclesiæ, doctoresque catholicæ Fidei, ut subveniant tam infinitæ multitudini hominum Christi sanguine redemtorum quorum cæcitas manifestiùs agnoscitur ex promissa illis beatitudine, latâ portâ, & spatiosa patente via in divinis eloquiis, ad exponendas veritates catholicæ Fidei, errores sectæ Mahometicæ exsufflantes.*

208. Sequuntur intelligentiæ duodecim ad exponendum Trinitatis mysterium proximè pertinentes.

209. I. *Intelligentia ad exponendum mysterium Trinitatis, quòd sicut duplex est locutio oris & cordis, ita duplex est verbum, ad eius esse quatuor conditionibus requisitis.*

210. II. *Intelligentia. Quia omnis cognitio est per similitudinem rei cognitæ; quòd cognitio ipsa ab specie rei cognitæ & intellectu procedens, est magis propria similitudo rei cognitæ, quàm eius species; quodque omne ens intellectuale agnoscit se per suam propriam similitudinem, ac Deus quoque.*

211. III. *Intelligentia. Quòd Verbum Dei ab eo productum seipsum cognoscente est dumtaxat Dei similitudo, non verò creaturarum: quodque non est aliud quàm ipse Deus.*

212. IV. *Quòd licèt Verbum Dei idem sit quòd Deus, nihilominus quà est similitudo Dei, imago quoque eius, quòd inter Verbum Dei & ipsum Deum necesse est intelligi distinctionem; quia Verbum non à se dicitur, sed ab alio; nec imago aut similitudo est respectu sui, sed alterius.*

213. V. *Intelligentia. Quia Verbum Dei, quod est imago similitudoque eius, à Deo procedit tamquam vivus à vivente, estque sibi similis omnino, immo id quod ipse Deus; quòd igitur processio hæc nativitas dicitur, Deusque Pater, & Verbum verissimè est filius eius.*

214. VI. *Intelligentia, explicitè declarans quare non verbum hominis vel angeli, sed Dei Verbum dicitur Filius, eiusdem quoque naturæ cum Patre, totam divinam substantiam, omnesque divinas habens perfectiones; & quare nullatenus esse aut dici creatura potest, deque stupore Saraceni his auditis.*

215. VII. *Intelligentia. Quia inter Deum patrem eiusque Verbum infinitus est amor mysticus ab utroque procedens, quòd hic amor est Deus Spiritus Sanctus; quòdque huiusmodi tres, Deus, Verbum eius, & Amor sint tres personæ coæternæ sibi & coæquales.*

216. VIII. *Intelligentia, commemorans quædam ex prædictis palam facio, quòd necesse* [1] *est intelligere in Deo tres esse personas impermutabilis ordinis, quodque non plures quàm tres.*

217. IX. *Intelligentia exemplariter manifestans quamvis singula proprietatum personas divinas constituentium unum idemque omnino sint cum deitate; nihilominus quòd suam servent rationem alteri comparata*

[1] Sic videtur scriptum abbreviatè, ut sensu constet.

ta proprietati, intelligi facit personas invicem esse distinctas, distinctionem hanc minimè impediente immensitate divinæ essentiæ, sed corroborante.

218. X. *Intelligentia, explicatione particulari declarans apertiùs constitutionem distinctionemque personarum divinarum, & quomodo longissimè exsulat ratio compositionis ab eisdem habentibus omnimodam similitudinem, æqualitatem, consubstantialitatem, identitatem, atque circuminsessionem, ut una sit in altera.*

219. XI. *Intelligentia apertissima demonstrans ratione, quòd tres divinæ personæ tres Dei esse non possunt, aut tria principia rerum; sed quòd sunt una tantùm & prima causa, & primum principium.*

220. XII. *Intelligentia, licèt in Filio & Spiritu sancto sit potentia generandi, ac in Spiritu sancto spirandi: quare non potest generari alius Filius, nec spirari alius Spiritus sanctus? & quòd licèt Deus sit omnipotens, non potest alium facere Deum, quia repugnat Deum esse creatum aut factum.*

221. *Conclusio duodecima præcedentium intelligentiarum exponens docta speculatione descripta in Symbolo Athanasii, quantum ad mysterium Trinitatis, de quo sentitur quadrifario gradu* [k] *sp. celsiori.*

[k] Ita scriptum, aut *super*, aut *semper*, fortè.

222. *Præfatio in septem advertentias de mysterio humanæ redemtionis declarans radicitus differentiam inter auctoritatem & intelligentiam veritatis; & quomodo nisi credatur divinis verbis, nunquam intelliguntur, verbis autem hominis quòd non creditur, nisi primo intelligantur; quodque Saracenis non credentibus auctoribus canonis sacri exponenda sunt mysteria Fidei ratione.*

223. *Conclusio duodecim intelligentiarum & præloquium septem animadvertentiarum sequentium.*

I. *Animadvertentia de sacramento Incarnationis. Ad quem finem homo conditus sit suæ conditione naturæ monstrante, quod ad percipiendam æternam beatitudinem debet æternum summumque semper cognoscere & amare.*

224. II. *Animadvertentia, quòd homo factus est à Deo magna perfectus virtute, ut suæ naturæ conditione aptior esset beatitudinem adipisci quàm ab ea deficere.*

225. III. *Animadvertentia, quòd omnis homo veniens in hunc mundum non est talis qualis primus homo fuit à Deo conditus; sed est in dispositione contraria, ad malum inclinatus magis quàm ad bonum.*

226. IV. *Animadvertentia, quòd inclinatio ad malum provenit omnibus hominibus propter peccatum primi parentis Adæ iustissimè à Deo cum tota sua damnati progenie: ut, quia cùm in honore esset non intellexit, iumentis comparetur, legi mentis repugnante lege membrorum.*

227. V. *Animadvertentia describens quid peccatum, quidve satisfactio sit: declarat seriosiùs gravitatem cuiusvis damnabilis culpæ, præsertim quæ fuit primi parentis, pro qua nec ipse aut quivis filiorum eius satisfacere potuit.*

228. VI. *Animadvertentia, quòd ad satisfactionem pro peccato originali decuit divinam pietatem supplere impotentiam hominis, & sic Deum fieri hominem, ut satisfaceret qui debuit homo, & qui potuit Deus: Filius utique, non Pater, aut Spiritus sanctus; & quòd differens sit confessio mysterii huius per Iudæos, Christianos, & Saracenos. Subiungitur autem lucida speculatione quòd Deus potuit assumere naturam humanam in unitate personæ.*

229. VII. *Animadvertentia, quòd sufficiens, immo & superabundans, pretium fuerit redemtionis humanæ mors spontanea Filii Dei, & quòd permaxima fiducia est Christi fidelibus de assequenda æterna gloria; quia sibi datus est Filius Dei; quia & eius participant sacramenta; quia observant mandata Dei; & quia tenent apud se omnem integritatem divinæ doctrinæ.*

230. *Regressus ad considerationes priores, de Saracenis specialiter alloquentes.*

XIV. *Consideratio. Quòd gentilibus nulla fuit, estque Iudæis spes æternæ vitæ, præmaximè autem Saracenis divinam multifariè despicientibus doctrinam, & abiicientibus à se disciplinam Domini.*

231. XV. *Quòd nulla etiam spes est Saracenis divina mandata non observantibus, sed circa illorum quædam erroneè sentientibus, dum eorum secta contraria divinis præceptis quàm persæpe & in magnis casibus iubet.*

232. XVI. *Consideratio nullam spem Saracenis suffragari; quia nulla habentibus sacramenta, specificatis allocutione & confessione in lege Mahometi contentis, deque ieiunii qualitate omni plena sorditie.*

233. XVII. *Expositio, quid est Iesum dissolvere, ostendit quòd supra omnes alias hæreses Mahometi Iesum dissolvit, eius deitatem omnino negans, necnon mediatoris officium, quod sibimet tribuit Mahometus, tamquam semen sit Abrahæ, in quo benedicendæ sunt omnes gentes; & quomodo præteriens redemtionis mysterium commendat dumtaxat beneficium creationis.*

234. XVIII. *Quòd ut sectatores sui viverent in lege naturæ, nec tenerent legem gratiæ,*

tiæ, aut scripturæ, profundissimâ nequitiæ usus astutiâ, Mahometus finxit, datam sibi fuisse quam commendat Abrahæ legem; & quòd Abrahæ divina tribuit Scriptura falsò illorum quædam exponens replicatissimè mandat.

235. XIX. *Consideratio inserit verba libri Alcoran per Mahometum recitata de lege Abrahæ super aliquibus eorum positis glossis vilificantibus textum.*

236. XX. *Exponit, quare in legibus humanis prior ad posteriorem trahitur, non autem è converso; utque videatur si ita est in divina lege explicat substantias differentiasque legis naturæ ad legem Scripturæ, & huius ad legem gratiæ sub paucissimis verbis declarat differentias.*

237. XXI *Ostendit quàm à recta ratione exsulet ad priorem trahi posteriorem legem Dei; & declarat speculativis exemplis Christum non solvisse sed adimplevisse Moysis legem; quantaque sit cæcitas apud Saracenos utentes circumcisione post eam, quam fatentur, adimpletionem fœderis; & quomodo ex divinis Scripturis probari non potest legem aliquam specialem datam fuisse Abrahæ.*

238. XXII. *Quòd legem Abrahæ observandam Mahometus præcepit, ut solvat Iesum, negans ipsius excellentias, quarum specificantur quædam; quodque præsertim negat redemtionis mysterium, iudiciariamque auctoritatem Christi, cuius invidiâ Saraceni audire nequeuntes laudes, quas Christo exhibet Christiana religio, conantur extinguere nomen Christianum.*

239. XXIII. *Quòd laudes de Mahometo scriptæ in libro suo sunt quadrifariam: aliæ personam eius concernentes, aliæ singulariores virtutum actiones; tertiæ quale de ipso, dum viveret, commune fuit iudicium; & postremò quæ miracula fuit operatus. Duo prima genera primò exponuntur, quibus innotescit qualis fuit spiritus loquens ad eum, permaximè ex tenore multiplicium, quæ illi fecit, iuramentorum.*

240. XXIV. *Consideratione describitur de vita & actionibus Mahometi: qualiter pervenit ad principatum, & quid de his constat, teste libro suo; deque probatione Mahometo facta per spiritum suum in expugnationibus aliorum, & quomodo illi defecit circa purgationem infamiæ.*

241. XXV. *Præmittens quomodo sæpè Mahometus affirmat opera naturæ, artisque & fortunæ miracula esse, notificat decem alias excusationes descriptas in libro Alcorani, quare Mahometus non faciebat miracula.*

242. XXVI. *Designat miracula quæ in libro Alcorani facta narrantur, quadruplici differentia inter illa sistente; quia aut tantùm dicuntur confusè ut intelligentia haberi non possit; aut rationem habent miri seu mirabilis, non verò miraculi; aut dicunt pollicitationem, non autem exhibitionem; aut sunt invisibilia, per homines nusquam visa.*

243. XXVII. *Recitat miraculum unum de septem dormientibus, quod Mahometi spiritus sibi attribuit fecisse ad probationem resurrectionis futuræ, illud referens, ut moris sui, cum fabulis multis; quòd vero nulla fides attribuatur verbis Lebri subiunguntur dicta quatuor constantia ex eius tenore, & deducitur specialiter, quòd spiritus Mahometum alloquens fuit Belzebub, qui ut suum, ita hominum peccata, Deo tribuit, errore hoc in lege Mahometi tamquam pro fide commemorato persæpè.*

244. XXVIII. *Docta speculatione palam faciens quod fuit peccatum Luciferi, caussam refert quare ex lege Mahometi tantopere spiritus eius visus est negare Filii beatissimæ Virginis deitatem ab ipso Lucifero concupitam permaximè: quantùm verùm distet Iudicii dies multipliciter primò varians; tandem Mahometus exhortatur patienter indurare, quia eius spatium est quantum quinquaginta millia annorum.*

245. XXIX. *Inquirens facti caussas, quare Mahometi secta tam in brevissimo tempore convaluit, utrùm ratione legis fuerit principatus Saracenorum, sive è converso: ostendit ex auctoritate Mahometi totam ipsam pendere legem in his sistentem verbis duobus, quòd Deus est unus, & quod Mahometus est nuntius eius; quodque in collationibus utrimque habendis per Christianos agendum est ut Saracenis probatio omnis incumbat Mahometum Dei fuisse prophetam.*

246. XXX. *Consideratio commemorat viginti & unam rationes, quæ pro magna parte haberi possunt ex lege Mahometi. Quare secta eius acceptata fuit, accepitque, & accipit in dies multiplicationem, quarum ultimæ septem, ut quibusdam videri possit, pungunt magis.*

247. XXXI. *Consideratio explicat seriò responsionem primarum quatuordecim rationum, notificans qualitatem dogmatis Mahometi; & quomodo bona ex gratiæ opera absque recta Fide non valent; quodque manifestè reperitur acceptio personarum in lege Mahometi, peccata, quamvis minima* [1], *aliis verò suis cultoribus etiam maxima, non imputante.*

248. XXXII. *Consideratio respondet, quatuor ex septem rationibus ultimis allegatis, quare secta Mahometi continuò mansit in maiori propagatione; & quòd magna dignum est*

[1] Immo *peccata, quamvis minima aliis, suis verò cultoribus etiam maxima* &c.

est admiratione quomodo id sit factum absque gloria martyrii Christianorum inter rationes alias, quia putatum est non conuriari [m] (legerem: *contrariari*) *doctrinæ Evangelicæ, quam præ ceteris Saraceni odio habent; & quare non est apud eos multitudo librorum divini aut iuris humani, aliaque multa referantur.*

[m] Sic legitur.

249. XXXIII. *Consideratio ad tres ultimas respondet quæstiones. Quoniam verò maior est victoria Saracenorum, quò maior illis succedit victoriarum prosperitas, opportunè illis subveniendum esse. Et quòd terrore belli vix aut nunquam infidelium fit conversio, sed exhortatione doctrinaque: super quo narrantur exempla ex libris Regum, & de Bohemis tempore nostro. Item specificantur multæ rationes quare ab initio per Ecclesiam non* [n] *tam fuit diligentia pro secta Mahometi reducenda, sive exstirpanda tamquam hæresi.*

[n] Forsan *facta fuit.*

250. XXXIV. *Consideratio epilogationem addendo designat modos quatuor, quibus cogitari potest de conversione Saracenorum, vel aliàs de subversione* [o] *sectæ Mahometicæ: explicans minùs convenire duos primos; vel nulla interveniente diligentia Christi fidelium, exspectando à Deo fieri miraculum, vel mittendo prædicatores, nullo consensu habito illorum.*

[o] An *subversionem.*

251. XXXV. *Consideratio de via belli tertia pertractat, si gladio anathematis sunt feriendi Saraceni, specificatis constitutionibus quatuor, à quibus excludit sententia excommunicationis. De responsione ad bellorum causas eos moventes in Christianos pluribus parte hac se offerentibus. Quodque Mahometus ut placeret Arabibus, præcepit, velut essent à Deo, prædas, quibus ab initio intenderunt, & hoc probatur.*

252. XXXVI. *Consideratio multifaria ratione arguit Saracenos adoratores esse principis mundi huius, cuius nuntius fuit Mahometus, si non confiteantur alium esse creatorem mundi, alium eorum legislatorem. Explicantur autem* XII. *in quibus vera religiò consistere nequit, & quomodo* Belzebub quando *peccavit ab initio, phantasma proprium arbitratus fuit esse Deum.*

253. XXXVII. *Consideratio prosequitur quartum membrum, quòd opportunum sit per modum tractandæ pacis intendere ad conversionem Saracenorum, severitati parcendo ob multitudinem eorum, ignorantiamque ipsorum instruendo, & sic notitiâ veritatis uniendo animos, violenta pace nunquam firma manente. Cùm verò eadem sint principia essendi & conservandi, quamvis hoc Mahometi secta non servat, quod decet religionem Christianam, uti originem accepit per verbum Dei vivi, sic semetipsam continuare, & sibimet subdere orbis nationes, talibus armis sibi concessis.*

254. XXXVIII. *Consideratio, quia per Dei verbum generantur filii eius, abiiciendos fore Saracenos ex hac permaxima dignitate, ex cuius declaratione intueri possunt felicitatem eis promissam non esse veram; & quòd intelligendo participes, sicut lex accipit eorum, Christiani non sunt reputandi increduli. Responditurque ad rationes legis eorum, negantes Deum habere filium, Christianis secundùm intellectum eorum etiam negantibus Deum non assumsisse personam hominis.*

255. Desunt, ut videtur, summaria duarum *Considerationum*, tricesimæ nonæ & quadragesimæ, si error non est in numero isto in capite seu præfatione operis assignato.

256. Circa hanc, de qua suprà diximus, Alcorani conversionem ex Arabico in Latinum sermonem, observatione non indignum est Petrum Toletanum, sive Robertum Ketenensem Anglum, iussu Petri Cluniacensis abbatis in Hispania tunc morantis circa annum MCXXX. priorem aliam fecisse, aut forsan duas Alcorani translationes: quibus habitis Petrus ipse Cluniacensis opus suum adversus hanc sectam scripsit (1). Sed cùm translatio Ketenensis quæ exstat, plures defectus habeat (de quo iam nos in Petro Toletano lib. 7. cap. 5. aliqua): desiderandum esset alterius huius interpretis conversionem prodire in lucem integram: cuius Suratta prior cum Roberti & Hermanni interpretatione edita est, ait Huetius, adiungens: *quæ an Ioannis Segoviensis, alteriusve sit, aliorum esto iudicium.* Hæc ille posteriore libro *De interpretatione.*

257. Exstat quidem inter Vaticanos codices MSS. is qui numero 2923. signatus est, cuius, quia ad hoc Segoviensis nostri opus pertinet, descriptionem quandam facere lubet. Incipit scriptura: *Reverendissimo in Christo patri & venerandissimo domino domino Ecclesiæ Cardinali Senensi, præceptori ac specialissimo benefactori suo.* Deinde post nuncupationem: *Omnimoda cum humilitate* &c. subcribitque epistolæ huic sive prologo: *Servitor ac supplex discipulus Ioannes de Segovia Cæsareensis Archiepiscopus.* Data epistola fuit: *Ex prioratu Esthon, Manzianensis diœcesis......... Maii anno*

(1) De hac *Petri* potius *Magistri* Toletani quam *Roberti Ketenensis* Latina Alcorani ex Arabico versione, dictum latè, suprà *Lib. VII. cap. V. n.* 95. *in Not:* quo loco Ketenensem, *Epitomen Alcorani, non purum eius Libri textum* ex Arabico in Latinum sermonem convertisse coniiciebamus.

no MCDLVIII. Epiſtola longiuſcula eſt ad Cardinalem Senenſem, quem Franciſcum Ammanatum intelligas, Cardinalem Senenſem vulgò appellatum. In fine eſt *Summarium capitulorum in epiſtola contentorum.* Sequitur folio 35. reſponſio eiuſdem Cardinalis ex Inſpruck xxix. Decembris ſubſcribitque *filius N. Cardinalis* manu propria. Sequitur folio 39. alia epiſtola ad quendam, ut apparet, Ducis Burgundiæ ſubditum: quem refert ſcripſiſſe adverſus Alcoranum quoddam opus ſermone vernaculo, iuſſu eiuſdem Ducis, quod transferri in Latinum idem præceperat; gratulaturque ei quòd eâdem atque ipſe curâ diſtineretur. Refert item ei Cardinalem N. mandâſſe ad ſe librum quem ediderat *De pace fidei habenda cum Iudæis, Saracenis, Arabibus, Perſis, Armenis, & multis aliis diſcedentibus à Chriſtianæ religionis cultu*, &c. Tum opus ſequitur, quod ipſum idem eſſe cum ſuperiùs laudato exiſtimamus. Folio tamen 145. inſcriptum legitur: *Allegationes libri Alcorani de peccatis primi parentis facientes mentionem*: quam epigraphen non vacat nunc cum ſummariis iam ſuprà poſitis conferre. Folio item 157. *Ex plurimis in ea contentis primi errores legis Mahometi excerpti de libro legis ipſius Alcorani nominati.* Et 164. *Tituli documentorum & ſpeculativarum inquiſitionum.* Et folio 186. *Præfatio Ioannis de Segovia Cæſar. Archiepiſcopi in tranſlationem noviter editam ex Arabico in Latinum, vulgaremque Hiſpanum, libri Alcorani per Saracenos reputati legis divinæ*, &c. Cuius præfationis exemplum penes me habeo ex laudato codice excerptum (1).

258. His iiſdem cum Baſileenſibus patribus Romanæ controverſiæ immiſcuit ſe, & conatus fuit calamo Eugenii Papæ tueri partes IOANNES DE CASANOVA, quem *Theologum* vocat *inſignem* Alphonſus Ciaconius in *De vitis Pontificum & Cardinalium* ſub Martino creatorum volum. 2. pag. 864. Unde novimus Aragonenſem hunc patriâ fuiſſe, genere nobili, & ſodalem Dominicanorum Barcinonenſium ab anno huius ſæculi tertio. Cùm ad confeſſiones ſacramentales Aragoniæ Regis (Alphonſi Magni ut credimus) audiendas deligi meruiſſet in iuvenili adhuc ætate: evocatus fuit Romam ad magiſterium ſacri Palatii adminiſtrandum, quo tempore, furente Baſileenſis Concilii æſtu, ſcripſit adverſus hunc conventum

259. *De poteſtate Papæ ſupra Concilium*, aliaque multa, ut aiunt, theologicæ doctrinæ. Factus è Magiſtro ſacri Palatii Boſanus in Sardinia, mox Elnenſis in Catalonia Epiſcopus, octavo tandem Novembris die anni MCDXXX. à Martino V. obtinuit annumerari patribus purpuratis, quamvis ab Eugenio poſt quinque menſes pileum receperit. Deceſſiſſe eum fama eſt primâ Martii MCDXXXVI. Florentiæ, aliàs Barcinone: quorum prius è monumentis Vaticanis & cœnobii S. Mariæ Novellæ Florentiæ urbis conſtare ait Ciaconius; inde tamen corpus eius ad Barcinonenſem Dominicanorum domum non diu poſtea tranſlatum fuiſſe (2).

Pa-

(1) *Ioannis Segovienſis in Bibliotheca Regis Galliarum* Part. III. pag. 111. cod. 1441. exſtat: *Liber de auctoritate Epiſcoporum in Concilio generali.* Authenticus... Item Pag. 112. cod. 1442. n. 8. *Dicta famoſiſſimi ſacræ Theologiæ Doctoris & Magiſtri Ioannis de Segovia circa materiam neutralitatis Principum.* Authenticus.. Item Pag. 130. cod. 1494. quod eſt authenticum Actorum Concilii Baſileenſis exemplum Regio iuſſu deſcriptum: *Acta Concilii Baſileenſis auctore Ioanne de Segovia Theologo Hiſpano*; et pergit: *Ioannes de Segovia Doctor Hiſpanus ſcientia & morum candore claruit. Academiæ Salmanticenſis, & Ioannis Caſtellæ Regis iuſſu Baſileam profectus ab initio fere ad finem uſque Baſileenſi Concilio interfuit: hiſtoriam Concilii à primo eius exordio* ad annum uſque MCCCCXLIII, *novemdecim collationibus ſive libris perduxit; inſeruitque paſſim & ſuo quæque loco non modo Decreta & Epiſtolas Synodales, verum etiam quæcumque pertinent, cùm ad Bohemorum reductionem, tum ad Græcorum reconciliationem; & exinde ad illud bellum memorabile, quod Concilium inter & Eugenium IV. exarſit* &c. Item, Pag. 421. cod. 3457. *Ioannis de Segovia* CANONICI TOLETANI: *Adviſamenta ſeptem de ſancta Conceptione* MARIÆ *Virginis Beatiſſimæ Dei Genitricis, oblata de menſe Octobris anno Domini MCCCCXXXVIII. Deputatis à ſacro Baſileenſi Concilio ad videndum & referendum quæ in diſputationibus utrimque fuerint allegata*; Atque ad calcem: *Eiuſdem, Officium & miracula Beatæ MARIÆ Virginis...* Item, Pag. 443. cod. 3650. *Ioannis de Segovia Cæſareenſis Archiepiſcopi ad quendam S. R. E. Cardinalem Epiſtola pro exterminanda Saracenorum ſecta.* Ac demum Pag. 564. cod. 4225. *Ioannis de Segovia* CANONICI TOLETANI *ſuper neutralitate & proteſtationibus factis per Oratores quorundam Principum intendentium declinare ad tempus ab obedientia ſacri Baſileenſis Concilii...* In Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbinatenſis num. 402. ſub titulo: *Æneæ Sylvii Epiſtola*, habetur: *Ioannis de Segovia Cardinalis Sancti Callixti Epiſtola*, cuius initium: *Trinas ſuperioribus* &c. In eadem, olim Comitis Palatini ad Rhenum Lit. C. n. 600. *Tractatus de Conciliorum & Eccleſiæ auctoritate*; repetitus Lit. E... Item Pag. 112. n. 286. *Eiuſdem*, cum titulo *Oratoris Regis Caſtellæ & Legionis, Sermo in Epiphania Domini*; & pag. 273. n. 600. *Tractatus ſuper præſidentia in Concilio Baſileenſi.* Plura forſan apud Fabricium, Labbeum, & præcipue apud Martenium & Durandum. In Bibliotheca Eſcurialenſi nihil prorſus.

(2) Nihil præterea de huius ſcriptis Quetifus & Echardus in eo, *T. I. Scriptor. Ord. Præd. pag.* 791.

260. Patribus autem Concilii Basileensis, aut saltem iis qui gestis in eo rebus se immiscuerunt, annumerandus etiam venit ANDREAS DE ESCOBAR Benedictini ordinis, Megarensis Episcopus. Ita enim legitur inscriptus duplici commentario, quod in bibliothecæ Vaticanæ codicibus 4067. & 4117. cum aliis de Basileensis Concilii rebus, continetur. Primum est

261. • *Tractatus copiosus contra quinquaginta Græcorum errores, sanctissimo domino nostro Eugenio IV. legitimo & indubitato Pontifici.......... intitulatus, de Græcorum errantibus, & ipsorum erroribus.* Incipit: *Tractatus optimus in nomine Domini Iesu Christi à paupere Episcopo Megarensi ordinis S. Benedicti in theologia magistro Andrea Hispano de Scobar compositus & collectus, &c.* In fine repetit: *Tractatus iste De Græciæ errantibus ad studium iuris Ecclesiæ valde utilis & necessarius, completus fuit & recollectus ex multorum doctorum thesauro anno Domini nostri Iesu Christi MCDXXXVII. die* XV. *mensis Decembris Bononiæ.*

262. Hic ille annus fatalis fuit Ecclesiæ paci, quo postquam dissidentes Eugenius IV. Pontifex & Basileenses Patres, nullò modo convenire potuerunt in idoneo aliquo Italiæ loco Græcis Episcopis quò cum nostris concurrere possent, communibus votis designando: res eò tandem fuit deducta, ut Eugenium Basileam vocatum, nec venientem, Basileenses tamquam contumacem declaraverint, unde prætensa deinde exauctoratio fuit secuta. Tunc temporis Bononiæ aderat Andreas noster, ut vidimus, ubi & Eugenius. Inde forsan & aliud emisit opus huius tituli, quod codex Vaticanus 4117. manu exaratum servat: *Gubernaculum* scilicet *Conciliorum per dominum Andream Episcopum Magorensem* (lege *Megarensem*) *editum, & Domino patri & domino Cardinali Legato transmissum.* Incipit: *Ad perpetuam Conciliorum generalium memoriam, & ipsorum reformationum faciendarum ac statutorum in ipsis ordinandorum, avisamenta nonnulla corrigenda, addenda, minuenda per vos pater, reverendissime domine Iuliane de Cæsarinis tit. S. Angeli Cardinalis dignissime, & nunc in sacro Concilio de consensu universalis Ecclesiæ catholicæ, & sanctissimi domini nostri Papæ Eugenii IV. præsidens, iustissimè tibi stabo* [p] *tractatum præsentem*, &c.

[p] Forsan *dabo* (1).

263. Quod quidem scriptum ad eum fuisse datum anno circiter MCDXXXI. quo ab Eugenio IV. datæ Iuliano partes fuere ut Basileensi Concilio præesset [q], existimare possumus; eò quòd in fine scripta hæc notula sit, diversæ quidem manus, sed eius antiquitatis quam ipse præsefert, nempe: *Hunc librum emit magister Ioannes de Turrecremata Basileæ anno MCDXXXII. Martii decimâ.* At hoc opusculum potuisset utique conciliaribus aliis adiungi, quæ Philippus Labbeus & Gabriel Cossartius, Iesuitæ doctissimi, in *Apparatu ad sacrosancta Concilia* novæ luci edidere.

[q] Raynaldus hoc anno, num. 17.

264. Idem, ut credimus, Andreas Hispanus est cuiusdam tractatus *De decimis* auctor: qui in magnæ collectionis *Tractatuum Doctorum*, voluminis XV. partem secundam coniectus fuit;

265. Necnon & alterius commentarii *De forma & modo confitendi peccata sacerdoti*, qui sub nomine *A. Episcopi Megarensis* Daventriæ MDIV. in 4.° atque item sub *Andreæ Hispani* Argentorati MDVIII. excusus fuit. Andreæ Scobaris *Lumen confessorum* MS. exstat in bibliotheca Ambrosiana. Legimus apud Possevinum *Antidotario animæ* Nicolai abbatis de Bogardis præfixum, Norimbergæ, ut credimus, apud Hieronymum Holsel MDVIII.

266. In bibliothecæ Antonii Augustini Tarraconensis antistitis catalogo Andreæ de Dati Hispani Episcopi laudatur tamquam in ea servatus liber huius tituli: *Quædam notabilia depromta ex libro inscripto:* Lumen confessorum, *De restitutione*: quæ aut nostri Andreæ sunt, aut ab eius hoc opere per alium excerpta. Attamen idem nuper laudatus Possevinus ex uno tres Andreas fecit, primum Hispanum Benedictini ordinis Episcopum Megarensem, deinde Civitatensem, mox Aiacensem, postremò Cardinalem ac Pœnitentiarium & decretorum doctorem, ut ipse de se fateri ait in nuper dicto *De modo & forma confitendi* tractatu: quod totum confirmatum adiungit (id quod certum est) à Ioanne Trithemio lib. 2. *De viris illustribus S. Benedicti* cap. 136. & lib. 4. cap. 43. Secundum Andream Hispanum, cui iterum tribuit eundem tractatum: tertiumque Andream Megarensem Episcopum, cuius tractatum: *De Græcis errantibus*, & item alterum: *Gubernaculum Conciliorum* nuncupatum, manu exaratos, & in Bibliotheca Sirleti quæ fuit mox Ascanii Cardinalis Columnæ, exstantes laudat. Nos pro eodem habemus; nec tamen Cardinalem aliquando fuisse creatum

791. nisi diversum sit opus inscriptum: *De potestate Papæ* &c. ab Eiusdem *Tractatu contra Schismaticos Basileenses.*

(1) Forsan: *præsidens iustissime, tibi sisto tractatum præsentem.*

tum admittimus; cùm eius creationis nusquam habeatur mentio; neque Trithemius, neque Arnoldus Uvion, aut ex his Balthassar Porreñus de Cardinalibus Hispanis agens, quando, sive à quo Pontifice creatus is fuerit exprimere potuerint. At si Episcopus Civitatensis fuit, quod ad Hispanam Ecclesiam non facilè referimus, videtur idem esse auctor cuiusdam commentarii, quem reperiri inter MSS. libros Theologicos Basileensis bibliothecæ docet nos Theophilus Spizelius in *Sacris bibliothecarum illustrium arcanis retectis* [r] cum hac epigraphe: *Civitatensis Episcopi Chronica recollectio 24. schismatum in Ecclesia factorum à tempore Felicis II. anno CCCLIV. usque ad Benedictum XIII. anno MCDXVII.* in folio (1).

[r] Pag. 29.

CAPUT V.

IOANNES EXIMINI CERDAN *Iustitia, ut vocant, Aragoniæ regni, Iurisconsultus.* PAULUS DE S. MARIA *Burgensis Episcopus. Quædam de eius genere, dignitate, rebus gestis, habitisque in matrimonio filiis. Additiones eius ad Nicolai Lyrani* Postillas, *&* Scrutinium Scripturarum; *quædamque eius nomen præseferens historia.* ALVARUS GARSIA DE S. MARIA *eiusdem Pauli filius.* ALPHONSUS DE ALPHAMA *Carmelitarum ordinis.* EDUARDUS *Portugalliæ Rex.* THOMAS MIERES *Gerundensis.* IOANNES FRANCES *&* IOANNES FRANCES BOSCAN *historici Aragoniæ regni.* MARTINUS DIDACI DE AUX. IACOBUS ROIG *Valentinus poeta.* ANONYMUS *Scriptor vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis Septæ in captivitate martyris. Hic forsan est* IOANNES ALVARES, *qui de eodem argumento scripsit.* HENRICUS *Infans Castellæ magister ordinis S. Iacobi.* PETRUS *Portugalliæ Infans.* IACOBUS MARQUILLES *iurisconsultus Catalanus.* GUNDISALVUS GARSIA DE S. MARIA *Pauli Burgensis Episcopi filius. Eius gesta & scripta.*

267. AB anno proximi retrò sæculi nonagesimo, usque ad huius vicesimum tertium, summa illa post Regem po-

(1) Huius Andreæ Scobarii Episcopi Megarensis scripta: *Gubernaculum Conciliorum*, &: *Lumen Confessorum*, nullibi non exstant in nostratium atque exteris Bibliothecis; non item aliud: *De Græcis errantibus, ac de eorum erroribus. Chronicam* autem *XXIV. Ecclesiæ schismatum recollectionem* &c. quade Noster hoc loco agit, nos suprà, hoc Libro, sub finem capitis 2. num. 96. in: *Addendis circa annum MCCCCXX.* ad Gundisalvum eius nominis primum Episcopum Civitatensem per coniecturam retulimus; & fortassis ad eius in Episcopatu successorem Alfonsum Emmanuelem pertinuerit: quem constat Era MCCCCLXVI. sive anno Domini MCCCCXXVIII. obiisse.

ADDENDI AB ANNO MCCCCXXXIV. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCXL.

HUC referri posse existimo indictos Nostro *Petrum de Toleto* in Academia Complutensi Legum Studentem (nam & ante Card. Franciscum Ximenium, Gundisalvus item Gudielus & Alfonsus Carrillus Toletani Præsules ea in urbe Musarum domicilium fixerant primaque Academiæ fundamenta iecerant, ut docent Alvarus Gomezius *De reb. gest. Ximen. Lib. II. p.* 28. Mariana *XIV.* 16. *& XXIV.* 22.): cuius in Codice Escurialensi *Lit. Q. Plut. II. n.* 9. (T. III. p. 19.) circa annum MCCCCXXXIII. scripto, habentur: *Epistolæ ad Anonymum patruum* Sacrorum Canonum Professorem, Auditorem. & Referendarium, Regiumque Relatorem & Secretarium; huiusque ad Nepotem ἀμοιβάιαι, in quibus agitur *De causa ob quam Angeli in diversis locis simul esse non possunt*... ITEM. *Fratrem Lupum Ferdinandi* Augustinianum (quem Herrera *Alphab. August.* in eo *De Portugallia* cognominat) Scriptorem operis Hispanici inscripti: *Espejo del alma;* atque item tractatus: *De la Penitencia & de las señales por donde se conoce quando es verdadera; & primero de la contricion è sus señales.* Exstat utrumque opus optimæ frugis plenum in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* h. *Plut. II. sub num.* 14. (T. II. 85.)... ITEM *Didacum Anayam Maldonatum* Episcopum Salmanticensem, dein Conchensem atque Hispalensem, qui ad annos MCCCCXXXV. & XXXVII. ternas edidit Constitutiones Collegii Salmanticensis Sancti Bartholomæi, vulgo *El Colegio viejo*, recèns ab eo erecti, Salmanticæ anno 1598. apud Petrum Lasum editas. ITEM *Guillelmum de Monserrát* sive de Monte Serrato in Principatu Cataloniæ Scriptorem: *Commenti super Pragmaticam Sanctionem Caroli VII. Galliæ Regis anno* 1439. de potestate Generalis Concilii ac de Episcoporum electione: *De intellectu regulæ Basileensis Concilii: De reservationibus* & aliis, apud Fabricium *med. & inf. T. III.* p. 155. seq. vidend... ITEM *Franciscum Pertûsam* (Francesch de Pertûsa) Equitem & Canonicum Valentinum magni nominis Theologum qui exeunte anno MCCCCXL. volumen ingens Theologicum Lemosino sermone scripsit hoc titulo: *Lo Pertûsa*, sive: *Memorial de la Fee Catholica;* in quo de præcipuis Fidei articulis, deque circa eosdem dubiis ac solutionibus. Exstat autographum in Bibliotheca Sanctæ Metropolitanæ Ecclesiæ Valentinæ, chartaceum, formâ quarta; atque item eiusdem operis exemplum aliquantò auctius in fol. cum XVII. Auctoris additionibus: quod utrumque sæpius vidi ac manibus meis tractavi. Habetur exemplum aliud chartaceum fol. anno, ut in eodem legitur, 1464. exaratum in Regia Bibliotheca Matritensi. Sistimus gustum è Prologo: *Perço, com têm que les rahôns scampades per diversos libres que Deu per gratia sua è mijançant mon continuât gran trebâll m'ha donades a trobar sobre la declaració ó probacio dels articles de la Santa Fee Catholica, no m' hisquen de memoria ò los lochs ò son posades. Per tal à laôr e gloria de nostre Senyor Deu Jesu Christ è de la sua Mare Verge gloriosa Senyora è advocada nostra Madona Santa Marîa, è à consolació del meu sperît. Yo Francesch de Pertusa jatsîa indigne servent de Iesu Christ, les hè replegades totes en lo present Memorial::: En los quals tractâts apparrâ assâts clarament, les grans dificultats de moltes materies subtils: les quals*

potestate Iustitiæ, ut vocant, Aragoniæ, functus fuit IOANNES EXIMINI CERDAN, Dominici Cerdani filius, cui in magistratu successit, cùm fisci advocatum priùs egisset. Huic laborem in negotiis, fortitudinem in periculis, in agendo industriam, in conficiendo maturitatem, ac in præcavendo consilium, inter alias dotes & innumeras laudes, Hieronymus Blancas clarissimus Aragonensium rerum post Suritam historicus, de rebus eius gestis, in commentario de iis & elencho Iustitiarum attribuit. Cui tandem muneri cessit, ne Alphonsi Regis secum irati maiorem adhuc indignationem provocaret.

268. Vixit tamen sub aliis tribus Iustitiis. Anno enim quinto supra tricesimum Martino Didaci de Aux, qui Francisco Zarzuelæ, qui Berengario Bardaxino, qui nostro Ioanni successerant, nobilem scripsit paulò ante mortis tempus epistolam maximarum rerum plenam, & interdum etiam iocosam: in qua seriem, immo historiam comprehendit omnium qui ante se hunc magistratum gessissent: quæ licèt absque temporum designatione atque ideo non ita luculenter hoc argumentum pertractaverit: ea tamen unica ad illum diem genus hoc scribendi ornavit, dignaque visa est quam publicarum legum volumini earumdem compilatores annecterent. Disertè, ut solet, de hac atque eius auctore Cerdano laudatus iam Hieronymus egit Blancas: cui epistolæ, & alter Hieronymus Surita lib. 8. cap. 38. ornatissimum præcipuæ fidei testimonium perhibuit. Necnon & in *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus gestarum* ad annum DCCCXLIV.

269. Exstat huius temporis Hispana interpretatio Valerii Maximi, addo & Lucani, nisi fefellit nos qui vidisse librum affirmavit sic notatum: *Este libro de Valerio Maximo escrivio Diego de Lobrañan, criado de Alfon Gonzalez de Leon contador del Rey, por mandado del dicho Alfon Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años.* In eodem volumine se vidisse Lucani etiam versionem idem nobis asseruit (1).

270. Eodem huius sæculi anno tricesimo quinto, ætatis suæ octogesimo tertio, diem vidit extremum magnus ille, quem de Hebræorum obstinatione Christiana Fides triumphum reportavit, PAULUS à patria urbe BURGENSIS dictus. Prosapiam hic referebat inter Iudæos Hispanos ad Leviticam tribum, quod innuit ipse alicubi [s], dum verba illa *Tribui Levi non mandata est possessio, quia Dominus est possessio eius*, ad Alphonsum filium sermonem dirigens, sibi & suis attribuit. Filiorum iam aliquot parens, egregieque in literis philosophorum ac theologorum instructus, eminentissimusque inter legis Mosaicæ magistros habitus: lecto, ut fama est [t], S. Thomæ Doctoris Angelici *De legibus* tractatu, quæ Summæ pars est theologicæ, divinoque illuminatus veræ lucis radio: collegit prudens in tenebris sese ad illum usque diem ambulâsse, neque ullam aliam præter Christianam legem in via salutis sectatores suos dirigere; atque tunc primùm *de portis mortis* (iuxta Psalmum [u]) *fuit exaltatus, ut in portis filiæ Sion*, seu in iudicio natæ de Iudaismo Ecclesiæ, omnes Dei laudationes annuntiaret. Cuius conversio innumeros eiusdem originis viros & mulieres, exemplum tanti apud eos viri secutos, ad Ecclesiæ gremium pertraxisse dicitur.

271. Postquam verò unà cum filiis, matre

[s] In dedicatione *Addition. ad Nicolaum Lyranum.*

[t] Garibay lib. 15. cap 48. Bellarminus & Labbeus *De Scriptor. Eccles.*

[u] Psal. 9.

quals coses seràn al enteniment molt plasênts, è à la conscientia dels Catholichs molt consolables & profitoses &c. ITEM *Petrum Ferdinandi de Velasco* Comitem de Haro Dominum Domûs de Salas, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat: *El seguro que dio en nombre de su Alteza el Rei Don Juan el Segundo à los convocados, y que ovieren à venir à la Villa de Tordesillas al llamamiento de su Alteza en el año MCCCCXXXIX.* Typis iam editus Matriti in Sylloge Chronicon Hispan. 1784. ap. Ant. de Sancha.

(1) Idem ipse, ut videtur codex Hispanicas *Valerii Maximi & Lucani* versiones continens Auctore *Anonymo*, habetur in Regia Bibliotheca Matritensi; in quo post Valerii libros legitur è minio: *Este libro de Valerio Maximo escribió Diego de Lonbraña* (non *Lobrañan*) *criado de Alfon Gonzalez de Leon Contador del Rey por mandado del dicho Alfonso Gonzalez. En la muy noble Cibdat de Sevilla año del Señor de M.CCCC. è XXXIII.* Deest prologo initium in quo forsan Interpretis olim nomen exstabat; in superstite tamen eius parte hæc leguntur: *E como entre los otros estoriales que han tratado de los fechos virtuosos de Roma en conpendioso & breve estilo & mui sentencioso sea Valerio, el qual vos Señor havedes singularmente por manos, que deseades que los omes que non son Gramaticos entiendan el dicho Valerio perfectamente. El qual es peregrino & poco comunicado por el Reyno de Aragon. E esto por el estrecho estilo que tiene en su ordenacion. Porque Yo ha mandamiento de vuestra Señoria* HELO TRAIDO EN NUESTRA AUULGADA LENGUA MATERNA VALENCIANA *assi breve como pude: ya sea que otros lo hayan traido de latin en romance catalan* &c. Quæ indicant Hispanam hanc Valerii versionem è Lemovicensi Valentina descendere. In primo codicis folio, manu recenti legitur: *Historia de los Romanos traducida por el Gran Cardenal: tiene 329. fojas:* quæ verba infrà recurrent in *Petro Gonzalezio de Mendoza.*

tre & fratribus, in Ecclesia Burgensi anno ætatis suæ quadragesimo, sæculi autem superioris nonagesimo, sectæ suæ sacro lavacro exceptus renuntiâsset, cognomento sibi SANCTÆ MARIÆ cooptato, ut indicaret ad Leviticam Deiparæ genitorum familiam originem familiæ suæ pertinere [x]: Christianismi quàm optimè instruendus mysteriis, Parisios usque venisse dicitur; ibique doctoris pileum suscepisse; postmodumque in Romani Pontificis Avenionensi curia eximiam ab habendis ad populum sacris concionibus laudem ac meritum reportâsse. Nactus interim in eadem Burgensi Ecclesia eum, quem *de Treviño* vocant, archidiaconatum, Carthaginensi paulò pòst Ecclesiæ præficitur; indeque ad Burgensem translatus, in celsissimo dignitatis, & apud Henricum III. & Ioannem II. eius filium Castellæ ac Legionis Reges existimationis & gratiæ fastigio usque ad mortem positus, vixit.

[x] Notat Fernandez *Annales de Placencia* lib. 1. cap. 27.

272. Prioris quippe horum electione nominatus fuit ex his unus, qui supremam eius, cùm fato functus esset, voluntatem exsequi deberent; necnon & inter eos, quibus Ioannis filii nondum biennis custodiam usque ad pubertatis annos habendam commisit: quem & Cancellarium ut vocavit illa ætas, maiorem eiusdem principis iam creaverat. Ad hæc Ferdinandus Infans, defuncti Henrici Regis frater & Ioannis ex eo nepotis tutor, anno huius sæculi XI. (*rest. XII.*) Aragoniam profecturus ad capessendum regni huius sibi delati regimen, eundem Paulum cum aliis regiam vicem eius gesturis delegit [y]. Erat quippe magni consilii, profundæque vir prudentiæ, ac secretorum retinentissimus: quas eius dotes cuiusvis boni ac prudentis Regis demerendæ gratiæ valdè opportunas, Ferdinandus Petri Guzmanius, Ioannis II. chronographus, disertè in elogio eius commendat [z].

[y] *Hist.* eadem *Ioann. II.* cap. 165. año XI. (*XII.*)

[z] In libello *Generaciones de los Reyes* cap. 26.

273. Planè in huius historia frequens, & quoties de comitiis omnium regni statuum agitur, præcipua mentio nostri habetur. Cuius utique gloriæ accessit quòd pares sibi sortitus est filios olim in matrimonio procreatos, Gundisalvum scilicet Placentinum & Seguntinum præsulem [a], qui Constantiensi Concilio Alphonsi Aragoniæ Regis legatus interfuit: Alphonsum, quem in Burgensi Pontificatu successorem vivus habuit [b], eundemque Concilii Basileensis maximum ornamentum: Alvarum Garsiam de Sancta Maria rerum Ioannis Regis ex parte Scriptorem: Petrum quoque de Carthagena, cuius & hastiludii ab eo Burgis coram eodem Rege fortiter depugnati Ferdinandus idem Guzmanius in *Historia Ioannis* meminit [c]. Cùm verò Ecclesiæ suæ Burgensi per vicennium præfuisset, quo locum daret Alphonso filio, huic muneri renuntiavit, Aquileiensi suscepto Patriarchatu: quod quidem ab æquali Scriptore & qui eiusdem Alphonsi Episcopi familiaris fuit, proditum [d], ita interpretari debemus, ut datum fuerit ei hoc munus titulo tenus; cùm in catalogo Patriarcharum huius Ecclesiæ [e] nulla legatur Pauli Patriarchæ memoria. Quam quidem renuntiationem, dum haberetur Basileæ Synodus generalis, ibique Alphonsus degeret, factam ex eo credimus, quòd in historia toties laudata tunc cùm Ecclesiarum Compostellanæ, ac Segoviensis decanum tantùm ageret, eò missus cum aliis Ioannis Regis referatur legatis; in libris verò de eiusdem Concilii gestis Æneæ Sylvii, Burgensis Episcopus, quoties occurrit de eo loquendi occasio (& occurrit sæpiùs) appellatur.

[a] Anno XIX. cap. 272. anno XXI. cap. 324. ann. XXV. c.68.

[b] Ibidem.

[c] Anno XXV. cap. 68.

[d] Anno XXXIV. cap. 243.

[e] *Italiæ sacræ* tomo 5. in principio.

274. Sed ne sacrarum Scripturarum exquisitæ suæ, quâ pollebat doctrinæ in Hebraicis fontibus haustæ, fructum invidisse posteris videretur; & (*cum*) *Postillas* (sic illa ætas de Latinis lusit vocabulis) Nicolai Lyrani, eiusdem originis viri Minorumque ordinis clarissimi sideris, ad omnes veteris ac novi Instrumenti libros perpetuas fundamentum vigiliis suis biblicis delegisset: elucubravit ipse

275. I. *Additiones notabiles ad has Postillas Nicolai de Lyra in totam Scripturam:* ad Alphonsum filium, de quo nuper locuti sumus: quibus corrigere nonnulla, & supplere alia Postillatoris sese commodùm posse existimavit. Et hæ quidem additiones cum iisdem *Postillis* editæ leguntur præcipuè in editione Lugdunensi anni MDXC. & eis, quæ secutæ sunt, *Biblia magnæ cum scholiis seu glossis diversorum.* Attamen & simul prostant subiectæ Paulinis additionibus portiones ex *Defensorio Lyrani* quod Matthæus, aliàs Matthias Doringus seu Toringus eiusdem sæculi Franciscanus sodalis, provinciæque Saxoniæ minister, pro Lyrano decertans contra Pauli Burgensis additiones, composuit, parum modesto usus titulo, & ut Averrois contra Argazelum stilum imitaretur, *Correctorii corruptoris Burgensis.* Tribuntur & Paulo

276. II. *De cœna Domini* liber. Necnon & alius

277. III. *De genealogia Iesu Christi.*

At maioris operæ est, & clarius, in eoque genere quod contra Iudæos Evangelii tuetur fidem opus præstantissimum, quod sequitur,

IV.

278. IV. *Scrutinium* scilicet *Scripturarum*: aliàs dialogus, quem hoc nomine laudat *Fortalitii Fidei* auctor, quòd dialogus verè sit, duobus libris continuatus: quorum prior est polemicus contra Iudæorum errores, dialogistis *Saulo* & *Paulo*, hoc est, Hebræo, & ex Hebræo Christiano; posterior autem didascalicus inter magistrum Ioannem & discipulum: quo primus secundum instruit de iis quæ discipulus in Scrutinio Scripturarum mira, declarationeque digna reperisset. Huius operis editio princeps in Sapientiæ Romanæ bibliotheca est, Mantuana scilicet apud Ioannem Schallum MCDLXXV. in folio (1). Aliam habet bibliotheca quæ fuit Lucæ Wadingi Romani Franciscanorum Hibernorum collegii, absque tamen loco & anno, bene antiquam. Huic notam apposuit typographus huius hexastichi non parum arguti sensus:

Anser Tarpeii, custos Iovis, unde quòd alis
Constreperes, Gallus decidit, ultor ades.
Vuldricus Gallus, ne quem pascantur in usum
Edocuit, pennis nîl opus esse tuis.
Imprimit ille die quantum non scribitur anno:
Ingenio, haud noceas, omnia vincit homo.

Tetrastichon Ioannis Antonii Campani est in celebrem tunc temporis typographum Udalricum Han, qui Romam hanc artem ex Germania detulit, Iacobo Wimphelingio teste, in *Epitome rerum Germanicarum*, quem laudat Iacobus Mentelius *De vera typographiæ origine* parænesi [f]. Distichum verò ultimum suis editionibus veluti notam infigere Udalricus is consuevit.

[f] Editionis Parisinæ an. MDCX. pag. 10.

279. Hunc dialogum à Paulo compositum post additiones ad Lyrani postillas anno Christiano MCDXXXIV. ætatis suæ LXXXI. hoc est paulò ante mortem, docet inscriptio iam laudatæ Udalrici Galli editionis. Recognitum verò ac restitutum à Christophoro Santotisio Augustiniano eiusdem Burgensis urbis, adiunctâ etiam Pauli Vitâ, fideliter ex vetustissimis historiis, ac ipsiusmet Patriarchæ scriptis collectâ, Burgis prodiit ex officina Philippi Iuntæ anno MDXCI. Servari autem hos libros omnes manu auctoris exaratos, sive ut aiunt originales, in cœnobio Dominicanorum S. Pauli eiusdem urbis, quod ipse sumtibus suis non parùm ampliavit, Ægidius Gundisalvi Davila in *Theatro Burgensis Ecclesiæ* prodidit.

280. Sed & vernaculæ opus linguæ, sive verè sive falsò, ei tributum observavimus. Exstat quippe à nobis visus codex MS. cum hoc titulo:

V. *Suma de las Coronicas de España, hecha por el christianissimo y gran varon el Obispo D. Pablo.* Principium tale est: *Los que escribieron el departamiento de las tierras.* In fine, post absolutum Chronicon, nomen suum transcriptor iis verbis subiecit, quæ nisi de auctore iam ab initio ipso nos docuisset, ambiguum relinqueret ipsine deberemus an alii adscribere [g]. *Hic liber* (ait Latinè loquens ex Hispano) *scriptus in nobili urbe Burgensi, Castellæ capite, & absolutus Septembri mense anno Nativitatis Dominicæ MDLXXI.* (immo MCDLXXI. ut mihi stilus persuadet proprio idiomate ad oram videndo) *quem librum cum consilio, advisatione, & auxilio divino scripsit Ferdinandus Martinez de Burgis notarius olim publicus eiusdem urbis, qui quidem* [h] *Io. Martini obiit sodalis in monasterio S. Dominici de Benfica non longè ab Ulyssipponensi urbe in Portugalliæ regno.* Deficit historia in Ferdinandi Castellæ Infantis in Aragoniæ Regem electione, qui fuit (*annus*) huius sæculi decimus tertius (*rest. secundus*). In qua id ante alia singulare, notatque valdè dignum est, quòd Bernardi de Carpio fortissimi viri res gestas, non ut ceteræ historiæ nostræ, Alphonsi Casti sive secundi, sed Alphonsi tertii sive Magni, regno æquales collocat.

[g] *Este libro se escrivio en la muy noble ciudad de Burgos, cabeza de Castilla, y acabóse en el mes de Setiembre año del nacimiento de nuestro Señor Jesu Christo de mil y quinientos y setenta y un años: el qual libro con el consejo, avisacion, e ayuda divina escrivio Fernan Martinez de Burgos, escribano publico que fue de la dicha ciudad, el qual Juan Martinez finò fraire en el monasterio de S. Domingo de Benfica, cerca de la ciudad de Lisboa, en el reyno de Portugal.*

[h] Sic legitur pro: *Ferdinando Martini.*

281. In bibliotheca locupletissima Raphaelis Fricheti Fresnæi Galli, cuius catalogus in manibus omnium est, MS. similiter fuit: *Compendio de la Chronica del Obispo D. Pablo, que trata de las cosas de España desde el año de trecientos y quarenta y tres, hasta mil y quatrocientos y cinquenta y quatro.* Quam quidem, sive eandem cum superiore historiam sive deductum ex ea compendium, aliquot annis, à decimo tertio usque ad quinquagesimum quartum, locupletavit aliquis, Alphonsus forsan Pauli filius, qui biennio pòst obiit. Paulus enim quî potuit huc pertingere, ante vicennium fato functus? Clarissimus verò dignitate vir, doctrinaque, & cunctis virtutibus sacro antistite &

(1) Immo princeps *Scrutinii Scripturarum* editio ea est, quam Noster mox recenset *Udalrici Han*, id est *Galli* (cognomine, non patriâ); circa annum enim MCCCCLXX. & Romæ facta perhibetur in Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. I. Theologie*, *pag* 50. *n.* 172. scilicet: *Dialogus qui vocatur Scrutinium Scripturarum per Rev. Patrem Dominum Paulum de Sancta Maria Episcopum Burgensem: quem composuit ::: anno Domini* 1434. *anno vero ætatis suæ* 81. *Romæ per Udalricum Gallum circa* 1470. *in fol.* in cuius fine exstat: *Anser Tarpeii* &c. & subditur: *Superbe exemplaire de la premiere edition* &c.

& consiliario regio dignis, atque item liberalitate & munificentia in pauperes, & pia alia opera (*sic*), quorum memoriam historici nostri literis suis ad posteros transire fecerunt, obiit tandem Burgis in Sede sua Augusti die XXIX. anni MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. sub inscriptione ista tumulatus in maiori capella cœnobii S. Pauli eiusdem urbis:

Hic quiescit corpus reverendissimi patris
Domini Pauli miseratione divina Episcopi
Burgensis, magistri in theologia, archicancellarii,
Atque consiliarii sereniss. dom. nostri Regis
Ioannis huius nominis secundi. Qui venerandus
Pontifex hanc Ecclesiam cum sacristia &
Capitulo suis sumtibus ædificavit, additiones
Ad postillam mag. Nicolai de Lyra, & librum
Qui dicitur Scrutinium Scripturarum, *ad fidelium*
Eruditionem, & infidelium impugnationem
Composuit. Et post hæc, & multa alia opera
Liberatus de corpore mortis huius profectus est ad
Omnipotentem Deum senex & plenus dierum
xxix. Augusti anno Dom. MCDXXXV. ætatis verò
Suæ LXXXIII. clementia divina illum in gloria
Sua collocare dignatus. Amen (1).

282. Huic Paulo unum ex filiis eius coniungimus, quòd incertum sit nobis, quo potiùs loco sit laudandus. ALVARUS GARSIAS DE SANCTA MARIA is est, cuius in referenda summi viri mascula prole nuper meminimus: quem Ioanni Regi Castellæ à secretis fuisse, & Ioannis Infantis, Ferdinandi & Alphonsi Aragoniæ Regum filii, & germani fratris. Quæstorem sive rationibus præpositum Hieronymus Surita lib. 13. *Annalium Aragoniæ* cap. 37. refert: quo loco, & alibi [k] ad Alphonsum venisse eum cum aliis, ait, Castellæ ac Legionis urbium procuratoribus, Burgensium nomine, ut eiusdem Alphonsi in Castellani ditionem cum exercitu ingressum communibus officiis & protestationibus moraretur. Verè enim is in magna olim floruerat gratia Ferdinandi priùs memorati, qui ex Castellæ Infante in Aragoniæ Regem cooptari promeruit: quem & in hoc regnum secutus, laterique eius adhæsisse dicitur in *Prologo historiæ Ioannis II. Regis*, quem Laurentius Galindi Carvaxalius confecit, & ad Carolum V. Imperatorem direxit.

[k] Cap. 36. eiusdem lib. 3.

283. In hoc eodem prologo scripsisse ait Alvarum historiæ prædicti Ioannis Regis principium ab Henrici exorsus parentis obitu, usque ad vicesimum huius sæculi annum, sive regni eius decimum quartum. Quæ quidem historiæ pars potissimùm, aut vix nisi Ferdinandi Infantis nuper laudati res in tutela Ioannis Regis, atque inde in capessendo Aragoniæ regno enarrat gestas. Atque exstant quidem in ea, quæ in vulgus emanavit, Ioannis II. Regis historia, prologus, & capita viginti quinque nostri Alvari, eas res continentia, quæ ante mortem Henrici Regis tertii Ioannis huius parentis contigêre.

284. At illa, quibus inchoâsse eum, ac per aliquot annos prosecutum fuisse Ioannis Chronicon suprà monuimus, supererant ea quidem, cùm Carvaxalius prædictus ad memoratum Ioannis Chronicon à se recognitum prælocutus fuit. Ibi enim refert recordari se Ferdinando V. Regi cognomento Catholico Castellanorum & Aragonensium Regi, oblatum à quodam equite istud Alvari commentarium, quasi Ferdinandi Aragoniæ, non Ioannis Castellæ Regis verè esset Chronicon. Subiungit verò ibidem, historiam hanc Alvari Garsiæ usque ad annum sæculi vicesimum tantùm ab eo perductam, Anonymum quendam ad usque quintum supra tricesimum continuâsse: quem Ioannem fuisse Menam, poetam eius ævi clarissimum, fama est.

285. De tribus aliis huius Helenæ procis, Petro Carrillo Albornozio, & Lupo Barriento, ac Ferdinando Perezio Guzmano dicendi locus alius nos manet; dummodo interim hìc notemus, horum postremum Guzmanum, cui tota nunc *Historia Ioannis II. Regis Castellæ* adscribitur, Alvari

(1) Pauli Burgensis *Postillæ*, & *Scrutinium* sæpius excusa sunt & nullibi non obvia; non item *Tractatus de cœna Domini*, ac *De Iesu Christi genealogia:* ad quos forte respexit epitaphii auctor illis verbis: *Et post hæc, & multa alia opera. Chronicorum Hispaniæ summa* exstat in Escurialensis Bibliothecæ sæculi XV. non multum adulti codice, *Lit. h. Plut. II. sub num.* 22. (T. II. p. 90.) eodem prorsus atque apud Nostrum initio: *Los que escribieron el departimiento de las tierras.* Item in codice *Lit. X. Plut. I. sub num.* 12. (II. p. 397.): *Compendium Chronicorum Hispaniæ & eiusdem Regum successiones à Pelagio usque ad Henricum III. Castellæ Regem:* quod forsan fuerit cuius Noster hoc numero meminit, atque à Paulo conscriptum, & post eius decessum ab Alfonso locupletatum conicit. Nobis is codex iam ad manum non est.

ri Garsiæ commentaria & aliorum ita sua fecisse, ut nullum iam illarum partium quæ cuiusque eorum fuere vestigium deprehendere valeamus. Et hanc auctorum sub uno nomine misturam fefellisse magnum virum Suritam existimo; quandoquidem de Alvaro Garsia loquens dicto cap. 37. lib. 13. *Annalium*, fuisse eum Alvaro de Luna Comestabili addictissimum, rerumque ab hoc gestarum magnum chronographum affirmat. Cùm verè is annum decimum quartum regni Ioannis, qui decimus quintus ætatis eius fuit, Carvaxalio auctore, non prætergressus neutiquam potuerit de Alvaro Comestabili narrare alicuius momenti rem; cuius hominis, nedum gestorum eius, toto hoc tempore *Historia Ioannis* auctor vix meminerit. Quare alium ab Alvaro Garsia fuisse eum oportet (Anonymum illum forsan continuatorem), quem Surita rerum ab Alvaro Luna gestarum auctorem laudare voluit. Immò descripsit quoque Alvarus Garsias *Henrici III. Regis* tempora, uti ex aliis Stephanus Garibaius lib. 15. cap. 48. refert: quod opus nunquam sese ait vidisse. De aliis Pauli Burgensis Episcopi filiis, Alphonso & Gundisalvo, suis locis mentio à nobis habebitur.

286. In Lusitania per eosdem annos floruit ALPHONSUS DE ALFAMA, Carmelitarum ordinis vicarius generalis, præter merita propria eo nomine memorabilis, quòd magni illius Lusitanorum Comestabilis Nonnii Alvari Pereiræ post suspensum à se in Ulyssiponensi Carmelitarum templo fatalem illum tot palmarum gladium, sæculo renuntiantis, sacramentum religiosam vitam in eodem ordine profitendi, factus ex munere tantæ rei spectator & auctor, susceperit. Scripsisse verò eum aiunt *Super Cassiani collationes* librum unum, cui titulus: *Doctrinale patrum*; necnon & *De ordinis sui progressu* libros 2. Ulyssippone natus dicitur (1).

287. Eidem Lusitaniæ annus sæculi tricesimus octavus, circa quem versamur, funestissimus fuit, Tingensis in Africa superioris anni cladis malum cumulante Regis EDUARDI obitu. Ioannis I. ac Philippæ Lencastriæ hic filius, Visensi in urbe ferè cum sæculo in lucem editus: quinque tantùm annis regno præfuit, cùm secundum iam super tricesimum agens patri successisset. Multas ei animi & corporis, mentis nimirum, doctrinæ, præsertim philosophorum cupidæ, iustitiæ ac religiosorum rituum curiosissimæ, pulcri etiam aspectûs & magnarum virium, atque item maximæ in equestribus cunctis exercitationibus dexteritatis, summæ ad hæc in loquendo venustatis & eloquentiæ, dotes, Lusitanorum historiæ attribuunt [k]. Bonis suis felix, nisi adversata ei omnia essent, continua ferè toto regno pestis, infelix bellum, mors denique apud Tomaris cœnobium XIII. Calen. Octobris immatura.

288. Scripsit in philosophia morum non contemnenda vulgaris Lusitaniæ suæ linguæ opuscula, scilicet [l] *De consiliario fideli* [m]. *De bono regimine iustitiæ*. Cuius libri fragmenta aliquot haud parvi momenti se vidisse in codice admodum antiquo Lusitaniæ magnus historicus Bernardus Brittus ait [n]; necnon & [o] *De misericordia*. Quæ tria idem Brittus laudat; Auctor autem historiæ huius Eduardi Regis, quæ ceteras superiorum Regum sequitur, ac Roderici Pinæ vulgò existimatur opus, secundum illum *De regimine iustitiæ* Latinè ab eo fuisse formatum commentarium refert: cuius aliquam portionem in domo Ulyssipponensi, uti vocant, Supplicationis, suo adhuc tempore superfuisse ait. Aliud verò *De fideli consiliario* Reginæ coniugi nuncupatum, vernaculæ certiùs linguæ adscribendum, vel hoc uno nuncupationis indicio existimamus. Tertium præter hos duos laudat librum laudatæ historiæ auctor, *De re equestri*, sive *equitandi arte*.

[k] Brito in *elogiis Regum PortuALLIæ*, vulgaris linguæ. Vasconzelos in *Anacephalæosi Reg. Lusit.* Mariana lib. 21. cap. 13. Garibay lib. 35. c. 9.

[l] *Dò fiel Conselheiro.*

[m] *Dò bon goberno da iustiza.*

[n] Ubi proximè.

[o] *Da misericordia.*

289. THOMAS MIERES, Catalanus, Gerundensis, iurisconsultus sui temporis primarius, Alphonso V. Regi Aragoniæ à consiliis, regiique patrimonii in Catalonia advocatus fiscalis, publicavit anno sæculi XXXIX. *Apparatum super constitutionibus curiarum generalium Cataloniæ*. Quod opus ornavit postea Sigismundus Despuiol *indice singularum materiarum doctorum practicorum Cataloniæ, in quo latebræ, quæ in Thomæ hoc Apparatu existebant abditæ, demonstrantur*. Editus dicitur hic Apparatus Barcinone MDXXXIII. duobus tomis, rursusque MDCX. in folio. Scripsisse quoque fertur *De homagio & oppressionibus* (2).

290. In Catalonia vivebat, ut fama est, his annis IOANNES FRANCES Barcinonensis natu; qui vernaculo gentis idioma-

(1) Meminêre huius Alfonsi Didacus Barbosa Biblioth. Lusit. I. pag. 27. item Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianensis 1752. auctor *T. I. pag.* 42. neuter tamen aliud præterea scriptum ab eo prodiisse affirmat.

(2) Hunc *Thomam* inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores supra retulimus Lib. IX. cap. IV. num. 240.

mate, quod Lemosinum vulgus vocat, copiosè ac verè *Historiam Regum Aragoniæ atque Comitum Barcinonis* composuit: quæ in schedis adhuc latet paucis visa. Hanc tamen laudat Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius Aragoniæ regni chronographus in libro *Coronationum Regum Aragoniæ* p,[p] quem cum notationibus suis foras emisit; eamque CCCX. capitibus comprehensam desinere tandem ait in Alphonsi IV. coronationis solemnitate: quam ante centum & ultrà annos, hoc est MCCCXXVIII. Cæsaraugusta urbs regni princeps omnium superiorum magnificentissimam vidit: de qua Hieronymus Surita lib. 7. cap. 1. *Annalium Aragonensium* agit, laudato dumtaxat rei auctore Raymundo Montanerio, æquali eius temporis, non autem Ioanne nostro, quem forsan non viderat. Iccircò idem Ustarrozius [q] hunc Ioannem Francès distinguit ab alio eiusdem nominis, IOANNE FRANCES BOSCAN, optimæ fidei historico, cuius quidem veras *relationes* Suritam in iisdem *Annalibus* laudare ait.

p Nota marginal. pag. 40.

q In Elencho auctorum quibus MSS. usus fuit in *Coronationum* opere.

291. Matriti penes Marchionem Mondexarensem liber exstat MS. qui hanc historiam continet. Cuius tamen titulus hic est: *En nom de nostro Senyor Iesu Christ Salvador, e Redentor &c. Com sia cosa natural que tota persona desitge saber e hoir nobles fets, per rahò dasso Jo. Francesc natural de Brtha* (Barcelona) *comèns à dictar e ordenar questa obra. La tal es appellada, libre de les noblèses dels Reys, sò es dels nobles fets e valenties, e cavalleries que fèren en fets darmes &c. Comêns assi à parlar del primer Rey que avia fò al mon, lo tal avie nom Ambrot, senyor de Troja &c.* Patriæ nomen auctoris iisdem literis quibus scriptum est descripsimus, quibus vix videtur Barcino urbs notari. Convenit autem cum relatione Andreæ Ustarrozii, quòd hæc historia usque ad inaugurationem Alphonsi Regis IV. Iacobi II. filii extenditur (1).

292. Anno huius sæculi quadragesimo fama fert in carcere demortuum Sætabitanæ urbis regni Valentini, ob contumaciam muneri Iustitiæ Aragoniæ contra fidem Regi Alphonso præstitam, non cedendi, MARTINUM DIDACI DE AUX, qui ante sex annos id obtinuerat. Rem narrat ex Martini Pertusæ scriptis consulendus Hieronymus Blancas in *Aragonensium rerum commentario*: ubi de Iustitiatûs hoc munere §. 42. *Industriâ is valuit* (ut eiusdem verbis de eo quod ad rem nostram pertinet Auxium laudemus) *& usu complurium negotiorum multum. Præterea is vir fuit, qui ex comitiali decreto regni nostri Scita, quæ Salanova, Hospitalis, & alii veteres, eorum observatores collegerant, undique tamquam flosculos carpens, coegit in genera, in illudque redegit, quod nunc sub* Observantiarum *nomine connexum exstat legibus nostris volumen. Qua in re eorum omnium diligentiam superavit; auctoritate verò longè operam vicit; quandoquidem huic eius labori is magnus cumulus dignitatis accessit ut publicarum legum instar publica ipsa lege sanciretur: sic fecit quod quisque eorum fecit, & quod omnibus defuit explevit.* Hæc ille (2).

293. Eiusdem temporis æqualem Valentia urbs iactat IACOBUM (*Jaime* vulgus vocat) ROIG, poetam vernaculâ eius regni, quæ eadem Lemosina est, linguâ facetum & ingeniosum: qui professione medicus hanc artem exercuit apud Mariam Reginam Alphonsi V. Aragoniæ ac Neapolis Regis magni coniugem.

Scri-

(1) In *Raimundi Montanerii* antiquo sane Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice post Montanerii historiam habetur aliâ manu sed itidem antiqua: *Parvum Chronicon Comitum Barcinonensium* præmisso eorundem stemmate, quod excipiunt: *Annales urbis Barcinonensis ab anno* MCXCVI. atque exitu Ildefonsi Aragoniæ Regis & Comitis Barcinonensis usque ad annum MCCCCLXXX. in quibus præcipua Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonensium gesta summatim continentur; anniversariæ autem Magistratuum, Consiliariorum, & Officialium urbis Barcinonensis electiones minutissimè describuntur, adiecta per singulos annos prolixa nomenclaturâ electorum ad peculiaria eiusdem munera: quod opus optimæ frugis plenum mihi visum fuit. *Boscanum* autem aliquem auctorem habere (quod propiùs nos spectat) id mihi indicio est, quod quoties inter electos, eius gentis sive familiæ cognomen occurrit, in margine è regione perpetuò adiicitur hæc nota †: quod mihi primum observare licuit in electione Magistratuum anni MCCCXIV. quo loco *in Concilio centum Iuratorum* (Concêll de cent Iurâts) legitur † *Iachme Boschâ*; itemque anni MCCCXVI. & MCCCXLII. atque anni MCCCXLIV. † *Pere Boschâ* & † *Iachme Boschâ*; ac demum anni MCCCLX. † *Iachme Boschâ*, & † *Pere Boschâ*, Fueritne autem hic *Ioannes Francês* Barcinonensis, quode hoc loco Noster? Postquam hæc scripseram, in hanc eiusdem Codicis notam incidi, quæ omnem de *parvi* huius *Chronici* auctore dubitationem amovere videtur: *En aquest present trienni* (inquit N. Boschâ Ioannis Francês id est *Francisci* filius) *plaguè à nostre Senyor Deu apellar de aquesta present vida al Senyor mon pare* EN IOAN FRANCH. BOSCHA *lo qual morî dissapte deprés dinâr passades les quatre hores e miga, apres mig jorn, que comptauem cinch de febrer del any* 1450. *dia de Santa Agata.*

(2) Habetur hæc *Observantiarum Regni Aragoniæ Collectio* auctore *Martino Didaci de Aux* in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* n. *Plut. II. num.* 22. (T. III. p. 154.)

294. Scripsisse dicitur, alia inter metrica, genere quodam versificandi, quod *Cudolâda* Valentini vocant, librum adversus feminas, quem inscripsit *Consejos*. Hoc opus & auctorem laudat Gaspar Escolanus *Historiæ Valentini regni & urbis* lib. 3. cap. 14. §. 4. & lib. 4. cod. 4. §. 10. Augustinus item Morlà in *Emporii iuris* præfatione, in qua agit de viris doctrinâ & scriptis in ea urbe claris: adiungens, conversum iam in Castellanam linguam legi posse hunc poetam. Planè edita Barcinone Iaimii Roig opera anno MDLXI. in 4°. in catalogo quodam librorum bibliothecæ regiæ Escorialensis olim legimus (1).

295. Anno XLIV. huius sæculi obiit in Africano carcere Ferdinandus Portugalliæ Infans, cuius Vitam ANONYMUS ferè æqualis in scriptum redegit. Vidimus eum in Vaticano codice, ex manuscriptis 3634. cum hoc titulo: *Incipit martyrium pariter & gesta magnifici ac potentis Infantis dom. Ferdinandi magnif. ac potentiss. Regis Portugalliæ filii, apud Fez pro Fidei zelo & ardore & Christi amore.* Incipit: *Diebus istis novissimis pater misericordiarum & Deus totius consolationis* &c. E regione huius tituli visitur Ferdinandi imago, ex vivo, ut credere par est, deducta: scriptura enim æqualis eius videtur temporis. Huius forsan auctor est IOANNES ALVAREZ presbyter militaris de Avis, Ferdinandoque à secretis. Nam huic inscriptam legimus: *A vida do santo Infante D. Fernando*, quam à Hieronymo Lopez, Ioannis Regis III. Portugalliæ familiari (*escudeiro* vocant) acceptam Ulyssiponensis quidam typographus anno MDXXVII. in lucem emisit. Nisi quòd hæc Lusitanè; superior verò illa scripta sit Latinè.

296. Anno quinto super quadragesimum, xv. die Iulii, Calataiubii decessit HENRICUS Infans Aragoniæ, Alphonsi V. magni germanus frater, Ferdinandi Castellæ Infantis deindeque Aragoniæ Regis filius, magister ordinis S. Iacobi, postquam unà cum Ioanne Rege Navarræ fratre ad Ulmetum Castellæ veteris prœlio victus atque fugatus fuisset. *Vir magni quidem* (ait Mariana noster [a].) *sed inquieti animi, neque otium patientis*, & qui magnas turbas, dum vixit, Castellæ Regi Ioanni II. fratrum Aragoniæ & Navarræ Regum, ac propriis viribus, dedit. Fama fert, atque editi libri fides confirmat, delectatum eum fuisse in vertendis in vulgarem sermonem veterum Mythicorum fabulis, quibus per allegorica mysteria non mediocris secretioris philosophiæ thesaurus comparatur. Liber exstat huic adscriptus cum hoc titulo: *Quatro libros de las fabulas de Esopo: Las extravagantes: Otras de la translacion de Remigio: Las de Arriano: Las collectas de Alfonso y Poggio, como largamente se dice en el prologo.* Editus fuit Burgis per Fredericum Aleman MCDXCVI. in folio (2).

[a] Lib. 22. c. 2.

297. Anno MCDXLVIII. die xx. Maii mensis occisus in prœlio diem suum obiit PETRUS Portugalliæ Infans, Ioannis I. Regis filius è Philippa Lencastria Regina, idemque Alphonsi V. ex fratre Eduardo nepotis socer. Hic duobus supra triginta annis natus, ne otio & vitiis otii affeclis iuventutem marcescere, atque aciem virtutis absque aliquo stimulo, quod cotis vice esset, hebetari sineret: orbis terrarum magnæ partis aggressus peregrinationem, post visitatum sanctum Domini nostri sepulcrum Hierosolymis, magnique Turcarum Imperatoris atque Ægyptiorum Soldani aulas, Italiæ, Germaniæ, Daciæ, quod tunc temporis vigebat, Angliæ, Navarræ, Castellæ regna, magni ubique habitus; omnes enim harum Reges, sive propinquitate sive amicitia obnoxios habebat, multorum denique hominum, ut cum poeta loquar, mores vidit & urbes, pace belloque (nam & hoc exercuit) æque bonus: tandem Alphonsi Regis generi ex fratreque nepotis indignationem malis consiliariorum artibus in se convertens, bello tueri se opus habuit: quo quidem optimus Princeps strenuè sese defendens in acie occubuit.

298. De hoc multis agit Portugalliæ Regum historicus antiquus in Chronico Ioannis I. cap. 99. & Alphonsi V. cap. 21. Huius nomine scripta est Lusitaniæ vernaculo sermone Historia Infantis Petri, *que anduvo las siete partidas del mundo* nuncupata: quæ quidem in Castellanum translata, cùm pueri essemus, vix è puerorum manibus cadere solebat: multis licèt fabulis potiùs illius sæculi genio, quod huiusmodi inventionibus delectabatur, quàm veritati conformata. Cuius quidem historiæ hìc memoriam relinquere, quo tempore in vivis esse desiit Petrus Infans,

(1) Quinquies minimum Valentiæ & Barcinone ab anno MDXXXI. editam docet Vinc. Ximenus *T. I. Bibl. Val. p.* 51.

(2) Huius Henrici habentur præterea in Escurialensi codice *Lit. M. Plut. I. sub n.* 20. *Leges & statuta Ordinis Militiæ Sancti Iacobi de Spatha in eiusdem Ordinis generalibus Comitiis Toleti anno MCCCCXL. celebratis editæ.*

fans, cùm veri auctoris ignoretur ætas, opportunum existimavimus. Exstant quoque, quæ non vidimus carmina sive de eo sive ab eo scripta, quæ edita cum hoc titulo novimus: *Las coplas del Infante Don Pedro de Portugal, con glossa.*

299. IACOBUS (vulgò JAIME) MARQUILLES, iurisconsultus Catalanus, circa hæc tempora egregiam illustrandis legibus patriis navavit operam. *Usatica* hæ audiunt, à Gothicis originem ducentes, ad quæ post Iacobum de Monte-Iudaico, Iacobum, & Guilielmum de Vallesicca, Iacobumque Calicium, præsumsit non absque fructu se novum commentarium ex iis, quæ illi præoccupâssent, & quæ adiungere proprii laboris poterat, se confecturum. Quare eum ceterorum Cataloniæ Doctorum parentem Hieronymus appellat Puiades [s].

[s] In *Histor. Catal.*

300. Presbyter hic, & civis Barcinonensis urbis, Vicecancellarium egit Martini Regis, ut ipse alicubi testatur [t], postquam in gymnasio Ilerdensi Scita utriusque iuris edoctus, baccalaureatûs, quod in præfatione commentarii sui ipse notat, insignia reportâsset. Exstat hic, *Manna Iacobi de Marquilles super Usaticis Barcinonæ* inscriptus, & in hac urbe ab Ioanne Luschner Alemanno anno MDV. in folio editus. Publicavit hunc cum magno auctoris elogio Ioannes Andreas Riquerius iurisconsultus, ac regiæ curiæ Barcinonensis iudex, Petro Cardonæ Urgellensi Episcopo, & principatûs Cataloniæ Cancellario nuncupatum. Sed audire ipsum Marquilles de se loquentem, ut ferebat sive hominis sive ætatis quâ vixit genius, iuvat librum suum dirigentem. *N. & N civitatis Barcinonensis consiliariis Iacobus Marquilles presbyter minimus in decretis baccalaureorum, civis & incola civitatis cuius suprà, & in octogenaria ætate cum uno constitutus, nullumque obtinens beneficium, nisi quandam in Barcinonensi Ecclesia capellaniam valoris septem librarum cum dimidia Barcinonensium, vel circa.* Quasi hoc scire omnes quicquam interesset.

[t] In *Usaticum: Princeps namque* vers. *Ea propter*: & in *Usatic. Potestatem*, quæst. ultima.

301. Post alia subiungit: *Prædictum librum* Usaticorum *dominis Iacobo de Monte-Iudaico, Bertrando de Seva, Iacobo de Vallesicca, & Iacobo Calîs, & aliis dominis & doctoribus, & ipsorum dictis me adhærendo, nihilque eis detrahendo, tremebundè assumsi glossandum.* Absolvitque his procemium: *Regnante victoriosissimo principe & Rege Aragonum, Comiteque Barcinonæ, dom. Alphonso IV. die Martis secundà mensis Aprilis anno à Nativ. Domini MCDXLVIII. regnique ipsius domini Regis XXXIII.* Hæc in iure (1).

302. Ceterùm scripsisse eum quoque opus *Genealogicum* circa annum MCDL. è tabulariis publicis atque aliis authenticis instrumentis, *Casas solariegas de Cataluña*, hoc est, *De Cataloniæ nobilibus familiis*, inscriptum, nonnusquam legimus.

303. GUNDISALVUS GARZIAS DE SANCTA MARIA, Pauli Burgensis Episcopi filius è legitimo toro natus, Alphonsi eiusdem urbis præsulis, & Alvari Garsiæ germanus frater, non indignum ea se stirpe summorum virorum fœcunda, & Regum apud quos vixit, Ioannis Castellæ & Alphonsi Aragoniæ gratiâ præstitit. Cùm enim esset apprimè ornatus non tantùm Latinè pronuntiandi peritiâ, sed & iuris doctrinâ atque historicæ rei cognitione: Alphonso Aragonensi quem diximus adhærens, præcipuus habitus ab eo fuit, qui alios inter sex ad Concilium Constantiense tollendi schismatis causa coacti Legatus mitteretur. Quo loco in electione Ottonis Cardinalis Columnæ, qui Martinus dictus fuit quintus, ad summum Pontificatum, unum è sex Hispanicæ nationis suffragium habuit: quod ex Hieronymi Suritæ *Annalium Aragonensium* lib. 12. cap. 63. & 66. constat. Interfuisse idem Concilio Basileensi refertur, aliaque munera regia obiisse. At in Ecclesiasticis plura obtinuit: Beroviscæ priùs Archidiaconatum in Ecclesia Burgensi, atque inde infulas Asturicensis, Placentinæ, Seguntinæque hoc ordine Sedium: extinctus in hac ultima XVII. Decembris MCDXLVIII. quod in sepulcro eius ad S. Paulum Dominicanorum Burgensis urbis, è regione sepulcri Pauli parentis extructo dicitur, in *Theatro Seguntinæ Ecclesiæ* Ægidii Gundisalvi Avila videndo.

304. At Gundisalvus ad nos pertinet. Scripsit enim Latino stilo *Aragoniæ Regum historiam*, sed cuiusnam temporis non ait Hieronymus Surita lib. 12. cap. 55. in fine.

305. Miratus sum cùm legerem in Notis quas ad librum Coronationum Regum Aragoniæ scripsit Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius eiusdem regni chronographus, vir exquisitæ industriæ, pag. 4. laudatam Aragonensem historiam Gauberti Fabricii de Vagâd Cisterciensis, atque huius historiæ Latinum interpretem Gundi-

(1) Et hunc *Iacobum* inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores è Franckenavii elencho supra retulimus *Lib. IX. c. IV. n.* 240.

disalvum Garsiam à S. Maria; cùm verè Gaubertus quinquaginta annis post Gundisalvi obitum suum opus evulgaverit. Alium ergo oportet Gundisalvum Garsiam esse: eum nempe qui recognovit Fabricii historiam, cuius hominis in eiusdem initio & fine, atque item navatæ ab eo huius operæ mentio fit (1). De quo nos in altera Bibliothecæ prius edita parte, & in additionibus ad eandem in hac altera parte antiquioris ævi (2).

CAPUT VI.

FERDINANDUS LOPEZ. *Quorumnam Regum Portugalliæ Vitas scripserit? Damianus Goesius laudatur.* PETRUS DE CAVALLERIA *Cæsaraugustanus.* IOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON. DIDACUS DE VALENTIA. ANTONIUS DE CASTELLANOS *historiæ rerum D. Alvari de Luna Scriptor.* ALVARUS *ipse* DE LUNA. MARCUS GARZIA. ALPHONSUS MARTINEZ A TOLETO *Archipresbyter de Talavera.* DIDACUS DE S. PETRO *poeta.* FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE-REGALI *Ioannis II. Regis medicus.* IOANNES SANCII A MENDOZA. IOANNES DE LUCENA. GUTERIUS GAMIZ. IOANNES SERRA. ANONYMUS *poeta* IOANNES ALPHONSUS DE BAENA. *Cantionaria systemata (vulgò* Cancioneros) *inter nos plura.* LEANDER DE MURCIA *Mercenariorum ordinis.* GUILIELMUS DE LOARTE. GUILIELMUS SANCHEZ DE MENDOZA. DIDACUS DE HERRERA. PETRUS DIACIUS DE TOLETO *Senecæ vulgaris interpres.* PETRUS TAFUR. LUPUS DE ESPEJO. PAULUS *Lusitanus.* ANONYMUS *Scriptor* Breviarii historiarum Castellæ Regum.

306. LUSITANORUM Regum, qui ab initio nascentis Portugalliæ nominis imperiique usque ad nostrum vixêre sæculum, historiam resque gestas posteritas forsan desiderâsset, nisi hoc vixisset, instrumentaque omnia huic operæ necessaria, cùm à natura tum ab Eduardo Rege, qui anno tricesimo octavo vitâ functus fuit, accepisset, FERDINANDUS LUPI, seu LOPEZ, eiusdem gentis homo: quem [u] Turris *do Tombo* (ita vocant) sive archivi regii Ulyssipponensis archicustodem, atque Infanti Ferdinando, Eduardi Regis germano fratri, à secretis intimis [x] fuisse aiunt.

[u] *Guardamòr da Torre do Tombo.*

[x] *Escrivâon da puridade.*

307. Hunc verò eas formâsse omnes historias, quas singulorum regni eius ab Alphonso I. Regum Lusitani manu tantùm exaratas in ulnis & manibus diu habuêre compendio earum contenti, quod Eduardus Nonnius de Leone iurisconsultus Eborensis, regius idem senator, amoliendo ex earum prolixitate delicatorum fastidio edidit, iure quidem existimat, atque aliis persuadere Damianus Goesius, Emmanuelis Regis chronographus diligens æquè disertusque, contendit. Hic in huius Regis historiæ parte 4. cap. 38. dum magnâ diligentiâ iudicioque de Portugalliæ Regum omnibus historiis, earumque auctoribus censet, multa certè adducit huic rei confirmandæ: quorum momenta hìc insinuare haud quidem erit extra rem agere. De historiis loquimur Alphonsi Regis primi (nam Henrici Portugalliæ Comitis, Alphonsi patris exstitisse aliquam, Lusitanis incertum est), Sancii I. Alphonsi II. Sancii II. Alphonsi III. Dionysii, Alphonsi IV. Petri, Ferdinandi, Ioannis I. atque Eduardi, sub quo Ferdinandus Lupi forsan diem suum obiit. Quas distinctè appellare opus fuit; eò quòd in asserendo uno omnium auctore altera alteri opem fert & coniurat amicè.

308. In primis Ferdinandum nostrum fuisse curæ huic impositum ab Eduardo adhuc principe, cùm Ioannes genitor etiam nunc

(1) Vide infra notata nostra ad annum sæcularem MD. Cæsaraugustanus is fuit, atque Alphonsi de Aragonia Archiepiscopatûs Cæsaraugustani Administratoris perpetui, advocatus, qui & alia plurima scripsit apud Nostrum videnda in *Bibliotheca* Eiusdem *Nova.*

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCXL. ET DEINCEPS USQUE AD ANNUM CIRCITER MCCCCL.

HUC refero *Doctorem Martinum de Luzena*, cognomento *El Machabeo*, cuius in Bibliotheca Escurialensi inter libros quorum lectio promiscue interdicta est n. 14. exstat: *Hispana versio sacri textûs quatuor Evangeliorum*; necnon: *XIII. Pauli Apostoli Epistolarum*, rogatu Illustris Viri Eneci Lupi de Mendoza Marchionis Sant Iulianensis confecta. De eô nos suprà *Lib. X. cap. 3. n.* 114. in Not... ITEM *Alphonsum de Sancto Christophoro* ex Ordine Prædicatorum ipsis, ut videtur, eius instituti Bibliographis Quetifo & Echardo indictum, auctorem *Hispanicæ versionis Literalis, Moralis & Asceticæ IV. Librorum Flavii Vegetii De re militari, in tres partes divisæ*: quarum

Prima: *Dirà lo que dixo Vegecio en sus libros rromançandolo.*

Secunda: *Serà como glossa de los libros de los Sabios que concuerdan con Vegecio.*

Tertia: *Fablarà espiritualmente, trayendo los dichos de Vegecio à las veces à las virtudes è à los pecados de esta vida*

cum glossis & allegoriis quibus interior homo adversus spirituales nequitias armatur. Ad Ioannem (ut videtur) II. & fortassis ad Henricum IV. Castellæ Regem. In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* L. *Plut. I. n.* 10. (T. III. pag. 225.) Et *Digramm.* &, *Plut. II. n.* 18. (T. II. p. 218.)... ITEM *Fratrem Bernardum Fontôva* Valentinum è Cartusianorum Ordine Coenobii Vallis-Christi prope urbem Segobricam alumnum, Mariæ Henrici Castellæ Regis filiæ, Alfonsi V. Aragonum coniugis conscientiæ moderatorem, cuius ex-

nunc in vivis esset, ut literis Eduardus fuit & bonis artibus non perfunctoriè deditus, coniectari rectè possumus ex eo quòd Gomezius Ioannis (Gomezeanes vulgus appellat) de Zurara in *Chronico Septensis urbis* cap. 3. refert Ferdinandum hunc scilicet multùm ac diu vagatum fuisse iussu Eduardi toto regno ut publicis chartophylaciis excussis, epitaphiisque Ecclesiarum & monasteriorum exceptis, bene de iis doctus ad eum rediret; eundemque Eduardum in Castellæ quoque regnis multa instrumenta conquiri fecisse. Quæ quidem cura veterum regni monumentorum eo studio promota, nisi eò quò credimus tenderet, inutilis prorsus futura fuit; nec ullius usus in conficienda tantùm Ioannis Regis, quam Ferdinandum habere auctorem in confesso est, historiâ, superstitum quidem, non demortuorum testimoniis in latebris iam antiquorum tabulariorum delitescentibus comprobanda: quod prudenter Goesius expendit.

309. Exstare etiam subiungit ipse antiquum librum Portorii, seu vectigalium Ulyssiponensis urbis, cuius quodam versu scriptum legitur: *Ferdinando Lupi turris do Tombo archicustodi assignatam à Rege summam fuisse quingentorum regalium* (Reaes) *singulis mensibus, dum viveret, super Portorio Ulyssiponensi, ob magnum laborem ab eo exantlatum, deindeque exantlandum, in formatione Chronici rerum à Portugalliæ Regibus gestarum.* Quo quidem documento idoneè satis addictum eum vixisse huic rei gerendæ comprobari nemo ambiget.

310. Ut verò ad rem propriùs veniamus, ac singulas consideremus historias, in eius, quæ Petri Regis est, prologo, prosecuturum sese illum ordinem auctor ait, quem in primo prologo sibi præscripserat: hoc est, ut in primis eius de quo acturus est Regis mores vitæque formam referat. Quod quidem nisi ad generalem totius historiarum systematis prooemium referas, vix est ut aliquem idoneum sensum habeat. In hoc etiam Petri Chronico tribuit sibi auctor Alphonsi IV. ibidemque Ioannis I. historias. In Chronico Ferdinandi cap. 39. refert se ad eandem Alphonsi IV. & cap. 83. ad eum locum, ubi eventum quendam temporis Sancii II. *Capelli* cognomento, in literas retulit. Quòd si Sancii hanc, & Alphonsi illam idem scripserit, nonne & intermedias duas Alphonsi III. Dionysiique? Planè ex Ioannis historia, quam nullus non Ferdinando adscribit, id ipsum quod intendimus, non semel evincitur. Cap. 50. hæc verba habet ex Lusitano Latina: *Iuxta id quod loco suo scripsimus, ubi de diminutione monetarum à Ferdinando Rege facta locuti sumus.* Quæ ad huius Regis historiam utique respiciunt à se confectam. Cap. 58. magis adhuc apertè, *Eo modo* (inquit) *quo in principio huius operis nonnullorum virorum nobilium mentionem fecimus, qui operam suam Comiti Henrico in expellendis à regno nostro Mauris navaverunt: similiter nunc in secundo isto volumine quorumdam recordabimur, qui in tuendo ab hostibus eodem regno comites Magistro fuere.* De Ioanne loquitur, qui ex Avisiensis ordinis Magistro sibi ad Portugalliæ regnum viam vi aperuit. Unus ergo idemque est integri huius, seu omnium Regum Chronici, ab Henrico huiusve filio Alphonso, ad Ioannem usque: quod in volumina duo se divisisse laudatis verbis significat auctor Ferdinandus Lupi, Ioannis historiæ certus Scriptor.

311. His tamen omnibus historiis sub eandem Scriptoris manum, Goesii iudicio, non temerè remissis: observandum tamen est de prima Alphonsi primi, penultima & ultima Ioannis primi & Eduardi Regum, non solidè id ipsum in confesso esse. Alphonsi etenim primi historiam, quæ quidem non eodem ac aliæ stilo exarata est, Eduardus Galvanus Emmanuelis Regis iussu, schedis & vigiliis usus ut creditur Ferdinandi Lupi, sive reformavit, sive in compendium redegit: quam quidem MS. asservari ad S. Crucis Conimbricæ, in Bibliothecæ huius altera parte, quæ iam dudum prodiit, cùm de Galvano dicendi occasio esset, annotavimus. Quod quidem ipsum non in hac solùm, sed & in ceteris quoque subsequentium Regum historiis facere, ut fecit postea Eduardus alter Nonnius Leonius, de quo nuper diximus, Galvanus meditatus forsan fuit; cùm audiamus in bibliotheca Excellentissimi Comitis Villumbrosani Ex-præsidis supremi Castellæ Consilii MS. codicem *Historia do reyno de Portugal por Duarte Galvaon*

exstant Tractatus Hispanici ascetici: I. *Tratado espiritual de las tres vias purgativa, iluminativa y unitiva.* II. *Menosprecio de las cosas visibles.* III. *Escuela de la Divina Sabiduría.* Apud Vinc. Ximenum in eo *Biblioth. Val.* p. 46... ITEM Fratrem *Franciscum Marésme* Saguntino-Valentinum ex eodem Cartusianorum Ordine in Cœnobio de Porta-Cœli, eiusque Instituti ad annum MCCCCXXXI. Priorem Generalem, virum aliàs clarissimum, auctorem: *Tractatûs de unione Cartusiani Ordinis occasione funestissimi & maximi Ecclesiæ schismatis per XL. annos in sectas divisi.* Exstare hodie à Iosepho Rodriguezio *Biblioth. Valent.* p. 137. dicitur MS. in memorato Cœnobio de Porta-Cœli.

vaon inſcriptum Matriti exſtare.

312. De altera verò Ioannis primi ut iam dicamus, publicata ea quidem fuit ſtatim atque res Portugalliæ poſt quadrageſimum huius, quod excurrit, ſæculi annum ad Brigantinam domum converſæ ſunt: cuius partem primam vidimus anno MDCXLIV. ab Antonio Alvari Ulyſſippone in folio editam, quam ſecuta eſt forſan poſterior pars. Ea diſertè adſcribitur Ferdinando Lupi, ut ex hac inſcriptione quam ſubiecimus, manifeſtum fit: *Chronica del Rey D. Joan I. de boa memoria, e dos Reis de Portugal ò decimo. Primeira parte, en que ſe contem à defenzam do reino àtè ſer eleito Rey, ofrecida à Mageſtade del Rey D. Juan o quarto noſſo ſeñor de miraculoſa memoria. Compoſta per Fernan Lopez.* Manu exaratum exemplar tribus comprehenſum tomis habet Matriti bibliotheca Villumbroſana.

313. Nondum tamen certum eſt eiuſdem eſſe auctoris integram hanc hiſtoriam, cùm Gomeſius Ioannis de Zurara, Alphonſi V. hiſtoricus, qui quidem iuvenis Ferdinandum noſcere potuit, non obſcurè ſcriptum cap. 3. laudati iam commentarii vulgaris linguæ [y] *De Septæ urbis Africæ expugnatione* reliquerit Goeſii teſtimonio, non ultra huius Septæ urbis tempus, hoc eſt annum MCDXV. Ferdinandum fuiſſe res Ioannis geſtas proſecutum. Ipſi tamen Goeſio certius videtur non alii quàm Ferdinando totam deberi hanc hiſtoriam; quinimmo nec dubitare ſe ait Eduardi Ioannis filii etiam illam, quæ ſuperiorem conſequitur, eiuſdem eſſe; ſi tamen quædam exceperis à Gomeſio eodem Ioannis addita, ut breviorem Eduardi rerum commentarium locupletaret: cui Spartæ ornandæ Rodericum Pinam tertium acceſſiſſe ait. Nihilominus tam Ferdinando Lupi quàm Zuraræ recentiores tribuunt eius gentis homines [z] totum hiſtoriæ Ioannis Regis corpus tribus voluminibus comprehenſum.

[y] *Da Tomada de Septa.*

[z] Toſcanus in *Parallelis* cap. 28. & 44.

314. PETRUS DE CAVALLERIA Cæſaraugustanus circa annum MCDL. tractatum quendam ſcripſit, *Zelum Chriſti contra Iudæos, Saracenos, & Infideles* nuncupatum: cuius exemplum à ſe repertum cum alio Savonenſi contulit doctus vir Martinus Alphonſus Vibaldus Toletanus, auctor *Candelabri aurei* moralis, ſcripti famigeratiſſimi, ac primus in lucem prodire curavit, gloſſis adiunctis affatim eruditis, apud Baretium de Baretiis typographum Venetum anno MDXCII. in 4.° ut in altera parte iam diximus, cùm de Vibaldo ſermo nobis eſſet (1).

315. IOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON, Gallæcus cognomen ab oppido huius appellationis in regno iſto, ut videtur, ſortitus, in Ioannis II. Regis aula bonam vitæ partem vanis amoribus colendis carmineque celebrandis, qua verſificatoria arte plurimùm valuit, contriviſſe dicitur. Perterritus tandem violenta Maziæ ſibi perfamiliaris morte, quam ei ardentiſſimi cuiuſdam amoris obſtinatio peperit (cuius quidem cadaver, ne id ex occaſione taceamus, in capella Catharinæ martyri dicata caſtelli oppidi *Arjonilla*, provinciæ Bæticæ regnique Giennenſis ſepultum hac inſcriptione dignoſcitur: *Aqui jace Mazias el enamorado*: quod in *Annalibus Eccleſiæ Giennenſis* [a] annotatum reliquit poſteris Martinus Ximena): perterritus, inquam, amici eàdem viâ deerrantis caſu, cuius Ioannes de Mena eius temporis poeta meminit [b], ac in ſe reverſus: laicum ſtatum, moreſque inſaniæ impenſos pro religioſa vita commutare voluit, & Franciſcanorum ſacramento in patria addictus, magno inter eos virtutum omnium viro huius converſionis dignarum, exemplo vixit, ædificandoque ibi eiuſdem inſtituti monaſterio facultates ſuas elargitus eſt. Hanc vitæ, tum profanæ, tum religioſæ, periodum, Ioannis Roderici noſtri, cùm Gundiſalvus Argote de Molina in lib. 2. *Nobilitatis Beticæ* [c], tum Lucas Wadingus *De Scriptoribus ordinis Minorum* agens, deſcripſere: quorum ultimus videndus eſt ſub nomine Ioannis de Herbon, quo item nomine, familiæ forſan, idem fuit appellatus.

Va-

[a] Pag. 171.

[b] In *labyrintho, orden* 3 *de Venus.* copla 105. & ibi Ferdinandus Pincianus in gloſſa.

[c] Fol. 272.

(1) Hunc *Petrum de Cavalleria* ſeu *Cavallanianum*, ut in Regis Galliarum Bibliotheca *T. III. pag.* 409. *cod.* 3662. nos ſuprà *Lib. VII. cap. VIII. pag. huius vol.* 104. *col. I. in Notis* ad finem ſæculi XIII. retulimus, parum memores de eo à Noſtro hoc loco, qui proprius eſt, agi. Conſtat enim inclinante hoc de quo agimus ſæculo XV. floruiſſe, atque ad annum MCCCCLXIX. Complutum è Valentia noſtra, unà cum Alfonſo Palentino Catholicorum poſtea Hiſpaniæ Regum Hiſtorico, à Ferdinando Aragoniæ Principe & Siciliæ Rege miſſum ad Alfonſum Carrillum Archiepiſcopum Toletanum, nuptiarum Principis cum Eliſabetha Ioannis II. Caſtellæ Regis filia Enrici IV. ſorore germana παράνυμφον, cum mandatis, ut XX. florenorum millia, monileque aureum pretioſiſſimum, nuptiarum arrhabonem, ad Archiepiſcopum Toletanum deferrent: ut legimus in Didaci Valeræ MSto. hactenus ut putamus, inedito Enrici IV. Caſtellæ Regis Chronico Regiæ Matritenſis Bibliothecæ, ad annum MCCCCLXIX. cap. XLIX. fol. XCV. pag. 2. quo loco *Petrum* de quo agimus vocat: *honrado Ciudadano de Çaragoça*; & rurſum eius meminit *cap. ſequenti* ſeu L. *fol. XCVII. pag.* 1. de hoc nos Didaci Valeræ Chronico, infrà in eo.

316. Varia scripsit carmina, & in iis *Infernum amoris*.

317. Item aliud opus *Cadira de honor*, hoc est, *sedem seu cathedram honoris*, ut interpretor: quod laudat Ferdinandus Mexia in suo *Nobiliario* lib. 1. cap. 45.

318. Necnon & genealogicum opus, quod vulgò ei attribui solet, *Compendio de linages* dictum; nisi alius sit eiusdem nominis, quod valdè suspicor (1).

319. Sub eodem Ioanne II. & Alvari de Luna Comestabilis Castellæ, cui quidem Ioannes totus obnoxius fuit, clientela DIDACUS DE VALENTIA vixit: de quo nîl aliud novimus quàm eiusdem Alvari auspiciis iussuque librum edidisse vulgaris linguæ *Arbol de batallas* inscriptum, è Gallico tamen Honorati Bonet conversum: qui quidem Honoratus dicavit opus hoc suum, de sacris, ut videtur, Bibliorum historiis conceptum, ut in translatione legimus, *A la santa corona de Francia, en la qual el dia de hoy por la ordenanza de Dios reyna Carlos sexto en este nombre*. Hoc est: *Sanctæ coronæ Francicæ, in qua hodie Carolus huius nominis sextus divina ordinatione regnat*. Doctorem se ibi auctor Decretorum, ac *de Lalo* (ita sonat Hispana scriptura) priorem vocavit. Verus libri Gallici & auctoris titulus: *L'Arbre des batailles fait & composè par Maistre Honorè Bonet docteur en Decret, & Prior de Challôn, à l'honneur de Dieu, & en faveur du Roy Charle le bien aimè*. Latinè appellatur hæc dignitas *Prior Catalaunensis*, Maresio *de Ioanna Papissa* pag. 11. qui ait habere se hunc librum MS. & compositum ante ccc. annos (2).

320. Nîl magis in historia Castellæ Regum decantat fama duratque ad posterorum documentum, quàm Ioannem II. addictum plusquam deceret maiorem vitæ partem vixisse, ac nihil non detulisse Alvaro à Luna Aragonensi, quem Castellæ Comestabilem, S. Iacobi ordinis Magistrum, sexagintaque oppidorum & arcium toparcham, magnâ omnium aliorum Castellæ Magnatum iniuriâ, nec minori invidia creaverat. Hunc ipsum, variante fortuna vices anno huius sæculi quinquagesimo tertio Pincianum municipium in foro suo, Regis eiusdem sententiâ, decapitatum vidit. Cuius quidem rerum gestarum historiam cum hac inscriptione: *Chronica del Condestable Don Alvaro de Luna* edidit nescio quis, absque nomine tamen auctoris, Mediolani anno MDXLVI. in folio. Quam apud Marchionem Acropolitanum olim Matriti vidimus. (3).

321. At huius Chronici auctorem ANTONIUM DE CASTELLANOS, hominem aliunde ignotum, rebus tamen quas descripsit æqualem, paulove inferiorem, ut ex stilo apparet, fuisse, affirmatè nos docuit huiusmodi monumentorum cognitione multum vir subactus D. Iosephus Pellizerius, regius historicus Philippi IV. & Caroli II. non uno loco [d], huius historiæ hunc architectum laudans (4). An autem hæc sit eadem cum ea quæ sine nomine auctoris MS. servatur in bibliotheca Villumbrosana Matritensi, exscripta, ut ibidem annotatur, ex codice bene antiquo castri sive arcis villæ de Cornago, nondum affirmare possumus.

[d] *Memorial por la grandeza de los Condes de Miranda* fol. 37. & in libro nuncupato *Informe de los Sarmientos* fol. 83.

322. Eidem tamen ALVARO DE LUNA tribuitur liber *De las claras mugeres Hebreas, Gentiles, y Christianas*: sive *De claris mulieribus Hebræis, Ethnicis, atque Christianis*, in exemplo huius operis MS.

quod

(1) Exstant variæ huius Ioannis eclogæ in Συνήμασι Poetarum & poematiων Hispanicorum, quæ *Cancioneros* vernaculè appellamus. In Hispalensi 1540. apud Ioannem Cronberger, fol. IX. p. 2. & X. *De caduca mundi gloria: Ad Christum Cruci affixum: Ad beatissimam Virginem Mariam Christum è cruce depositum gremio suo excipientem*... Fol. LXIV. *Septem amoris gaudia*... Fol. LXV. *Decalogus*, seu *decem amoris præcepta*... Fol. CLIV. p. 2. *Canticum eroticum*. Absunt *Compendium genealogicum: Cathedra honoris*, & *Infernus amoris*. Sub hoc titulo: *Infierno de amor*, ludit in eodem Cantionario fol. LXXXVI. pag. 2. *Garsias Sanchez de Badajoz*, quo in carcere *Ioannem Rodriguezium del Padron* detentum se vidisse narrat... Sub titulo *Infierno de amores*, *D. Carolus de Guivara*, ibid. fol. LXXVI. pag. 2. atque item Marchio Sant-Iulianensis: *El infierno de los enamorados* apud D. Sanchezium *T. I.* Syll. Poem. Hisp. p. XXXVIII. In veteri autem Escurialensi Cantionario MS. de quo mox, habetur *Ioannis Rodriguezii del Padron* Poemation hoc titulo: *Cantiga quando se fue à meter frayre à Jerusalen, en despedimiento de su Señora*.

(2) Huius operis versionem aliam Hispanicam *Antonii Çoritæ* è codice Escurialensi *Lit.* h. *Plut. II. n.* 19. supra retulimus, hoc libro, *cap.* 2. *post n.* 96. in *Addendis ad annum usque MCCCCXX*.

(3) Recusum fuit *Alvari de Luna Chronicon* Matriti apud De Sancha 1784. in Sylloge Chronicorum Hispaniæ curante Cl. Iosepho Michaele de Flores Regio Matritensi criminibus vindicandis XII. viro sæpius à nobis laudato. MStum. exstitit in Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivariensis pag. 162. A. MS. *D. Alvaro de Luna. Su Chronica. fol. D.* 27. Item, in editis Lit. A: *Alvaro de Luna su Chronica en folio. sin nota de Impression. K.* 8.

(4) *Antonium de Castellanos*, qui hactenus creditus fuit *Alvari de Luna Chronici* auctor, fictitium esse nomen, ex *Antonio de Castellono*, qui prioris omnium Mediolanensis eiusdem Chronici editionis 1546. curator fuit, in Hispanum sermonem parcè detortum, monuit opportune in editionis Matritensis 1784. prologo nuper laudatus D. Iosephus Michael Flores.

quod in supellectile sua libraria ditissima Excellentissimus Comes Villumbrosanus servat: ubi & annotatur anno MCDXLVI. *en el real sobre Atienza*, id est, in obsidione Atienzæ oppidi publicatum fuisse (1).

323. Magis quòd ad hunc eundem Alvarum pertinet, quàm quod huius temporis esse noscamus, laudandus venit nunc liber, *Defensa contra la conjuracion de D. Alvaro de Luna* qui in bibliotheca Olivariensi olim exstitit, ut ex eius catalogo constat, apposito *Baccalauri Marquillos* auctoris nomine: cuius quidem veram fuisse appellationem MARCUM GARZIA, cui munus, *Alcalde mayor de Toledo*, in eiusdem catalogi MS. ora notatum voluit, aliquis non ineruditus homo: qui totum, quantus ille est catalogus, marginalibus huiuscemodi animadversionibus locupletavit (2).

324. Huiusmet Regis Ioannis capellæ minister fuit, & archipresbyter *de Talavera* (quod municipium est in agro Toletano nobilissimum) ALPHONSUS MARTINI A TOLETO: cuius exstat liber non parum utilis admonendæ iuventuti, & ab amasiarum laqueis servandæ, hoc titulo insignis, in editione Lucroniensi MDXXIX. in folio Michaelis de Eguia: *Compendio breve y muy provechoso para informacion de los que no tienen experiencia de los males y daños que causan las malas mugeres à los locos amadores, y de otras cosas anexas à este proposito, nuevamente añadido y impresso.* Hoc est, *Breve compendium, sed valdè utile, ad informandos eos, qui damna nondum experti sunt, quæ insanis amantibus inhonestæ inferunt feminæ.* Prodiit iterum Hispali anno MDXLVII. in 8.° ex officina Andreæ de Burgos. Opus hoc à quibusdam *Corvacho* appellatum novimus (3).

325. Eundem quoque auctorem habuit liber *Atalaya de las Coronicas*, sive, *Specula Chronicorum* nuncupatus: quem inter libros nostri olim dum viveret amici, religiosi viri Fr. Ludovici Emmanuelis de Espinosa domûs B. Virginis de Monte-serrato Matritensis abbatis, eiusdemque illustrissimi Dom. Ioannis Emmanuelis de Espinosa Tarraconensis præsulis, germani fratris, manu exaratum contrectavimus. Possedit olim (idem an aliud?) exemplum Didacus Colmenares Segoviensium rerum historicus, quod penes Marchionem de Cábregas nunc esse, monuit nos in *Dissertationibus* suis *Ecclesiasticis* [e] Acropolitanus olim, hodie iam Mondexarensis Marchio. Alphonsus hic duorum istorum operum Scriptor magis notus est *Archipresbyteri de Talavera* dignitate, quàm proprio suo & familiæ nomine (4).

[e] *Disertaciones Ecclesiasticas por el honor de los antiguos tutelares, contra las ficciones modernas.* par. 1. disertacion 1. c. 4. §. 32.

326. In poetarum temporis eiusdem Ioannis Regis, sub quo maximè apud nos huic arti sese dedêre ingeniosi homines, aliquo numero fuisse dicitur DIDACUS DE S. PETRO Decurio Vallisoletani municipii: cuius ad eundem Regem directum exstare opus metricum *De los llantos* inscriptum, versibus dodecasyllabis ferè iam antiquatis, nulliusque inter nos hodie præ hendecasyllabis ab Italia acceptis pretii, D. Iosephus Pellizerius alicubi [f] affirmat (5). Hoc idem hominis nomen præ se fert prosaicum opus, *Carcel de amor*, hoc est *Carcer amoris* dictum, & ad Didacum Ferdinandi, quem *Alcayde de los donzeles* vocat, directum: cuius quidem Antuerpiensem Martini Nucii anni MDXCVIII. editionem laudare possumus.

[f] *Origen de la casa de los Sarmientos de Villa-mayor* f. 20.

(1) Exstat in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis, hoc titulo: *D. Alvaro de Luna, Claras Mugeres*, ac duplici exemplo: apud Marchionem de Alvêntos *Hist. Coll. T. I. p.* 312.

(2) Frustra fui in hoc codice in Catalogis Comitis-Ducis Olivariensis exquirendo: v. *Baccalaurus*: v. *Marquillos*: v. *Marcus Garcia*, in utroque & *Librorum* & *Materiarum* indice.

(3) Exstat in codice Escurialensi *Lit.* h. *Plut. III. n.* 10. (T. II. p. 115.); atque item EIUSDEM *Archipresbyteri Talaverensis* tractatus alter Hispanicus: *Contra la comun fabla & opinion que se tiene falsamente acerca de los Fados, Fortuna, Signos y Planetas*, anno, ut ibidem legitur, MCCCCXXXII. ab Auctore editus. Utraque & Lucroniensis MDXXIX. fol. & Hispalensis MDXLVII. 8.° ad manum nobis cum hæc scribimus est.

(4) Librum *Atalaya de las Chronicas*, sive *Speculam Chronicorum* non ad hunc *Alfonsum Martini à Toleto Archipresbyterum de Talavera*, sed ad *Alfonsum* alium *de Toleto Conchensem in Decretis Baccalaureum*, Nostro indictum, pertinere puto: cuius est etiam liber Hispanicè inscriptus: *El Invencionario, en el qual se hallan los primeros inventores de las cosas, ansi temporales como espirituales, & los motivos & las causas de las invenciones*: ad Alfonsum Carrillum Archiepiscopum Toletanum Hispaniarum Primatem, in Bibliothecæ Escurialensis codice, *Lit.* h. *Plut. II. n.* 24. anno MCCCCLXXXV. ab Antonio Corduba, ut in eodem legitur, exarato exstans. In eius enim codicis fine meminit Auctor alterius operis Hispanici à se conscripti iussu Conchensis Episcopi, hoc titulo: *Espejo de las Historias*: ut nos olim in eius codicis recensione *T. II. Latinor. pag.* 93. notavimus: quod non diversum ab *Specula*, sive *Atalaya Historiarum* fuerit. De hoc *Alfonso à Toleto* nos infra in *Addendis ad annum MCCCCLXXX.*

(5) Non exstat in Hispalensi anni MDXL. Cantionario; neque in Antuerpiensi MDLXXIII. apud Philippum Nucium 8.° In alio autem eius poematio Hispanicè inscripto: *Desprecio de la fortuna*, meminit alterius eius operis itidem Hispanici, cui titulus: *Carcel de amor.*

At neque alium à Vallisoletano Decurione & poeta hunc esse, confirmari potest è nuncupatione ipsa; Didacus enim Ferdinandi à Corduba Comarensium Marchionum progenitor, huiusmet ætatis quam percurrimus domicellorumque, seu puerorum regiorum magister præfectusve, quod munus *Alcayde de los donzeles* vulgus appellabat, is videtur, cui librum inscriptum voluit auctor.

327. Huius toties dicti Regis medicus fuit FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE REGALI, nescio an à municipio cognomine Castellæ novæ sortitus appellationem: qui & perpetuam sibi à Baccalaurei scholastico honore inditam voluit adhærere notam, in aula regia quatuor supra quadraginta & ampliùs annorum spatio medicinam fecit, ob urbanum ac veré aulicum ingenium in paucis cùm Regi, tum eiusdem proceribus carus. Ioannem hic Menam poeticâ per id tempus laude clarissimum, cuius & ipse haud expers fuit, eundemque regium historicum res gestas eius temporis conscribentem, crebris literis, quo Regis obsequeretur iussibus, in iisque veris eventuum narrationibus quos apprimè callebat, instruere consuevit.

328. Quæ quidem literæ unà cum aliis ad alios missis, inter cimelia præteriti istius ævi chalcographicæque artis recèns tunc natæ, paucissimorum hodie manibus teruntur. Elegantes quidem ipsæ (quæ illius temporis elegantia erat) facetiis partim, saleque innoxio aspersæ, ceteroqui rerum tot annis in turbulentissimo regno gestarum illustrem summam verè continent. Burgis has prodiisse docet libri frons anno MCDXCIX. sic inscripta: *Centon epistolario del Bachiller Fernan Gomez de Ciudad-real, fisico del muy poderoso e sublimado Rey D. Juan el segundo de este nombre.* Neque aliam existimo eam editionem anni MDC. in 4.° eiusdem Burgensis urbis, quam notatam inter libros Raphaelis Tricheti præsefert eius bibliothecæ catalogus, immo errorem in designando numero admissum fuisse. Nihilominus sublesti aliquid in ea editione ab eo, qui intrusis eò familiæ suæ aliàs nobilissimæ cognomine notatis aliquot viris, eam magnificare voluit, commissum; atque ut antiquitatem repræsentaret, veterum characterum alicubi repertorum, aut de novo fusorum, habitu eam vestitam fuisse, sunt inter nos equidem qui valdè suspicentur (1).

329. Colligemus nunc quorundam, qui sub eodem Ioanne II. Castellæ ac Legionis Rege, anno MCDLIV. fato functo, floruêre, nec de eorum obitu quicquam certò affirmari potest, nomina & literarum monumenta.

330. IOANNES SANCII A MENDOZA, quem familiarem huiusce Regis appellatum invenimus, laudari solet ex opere haraldico & genealogico huius tituli: *Discurso de armas y linages*: quod MS. extat.

331. IOANNES DE LUCENA, eidem Ioanni Regi à consiliis, scriptum reliquit vulgari sermone opus *De vita beata*, commutantibus verba duobus dialogistis, eximiis quidem virtute & proficuâ doctrinâ viris, Alphonso Burgensi, Episcopo *de Cartagena* dicto, & Enneco Lupi à Mendoza, sanctæ Iulianæ [g] Marchione; ac disquirentibus in quonam vita hominis beata consistat: quod ferè post sæculum prodiit typis editum Medinæ Campi ex officina Petri de Castro anno MDXLI. in 4.° (2).

[g] *Marques de Santillana.*

332. GUTERIUS quidam GAMIZ per hæc tempora scripsisse dicitur *La historia del Conde de Buelna D. Pedro Niño*: cuius ipse signifer fuisse dicitur, quam usque ad annum MCDXLVI. perductam, hoc est ad mortem Beatricis Portugalliæ, fuisse legimus in libro indice *Bibliothecæ Villumbrosanæ* Matritensis fol. 106. in qua asservatur eius quoddam exemplum (3).

333. IOANNES SERRA Valentinus notum se posteris, atque à nobis Scriptores persequentibus Hispanos commendandum reddidit, scribens hoc ipso tempore, aut circiter, librum quendam *De controversia trium animæ potentiarum, invicem de præstan-*

(1) Nimirum *à D. Ioanne Antonio de Vera & Zuniga* Comite de la Roca, ut vulgus Eruditorum putat: de cuius ingenio vidêsis Nostrum *Bibl. Hisp. Nov.* T. I. pag. 482. in eo... *Epistolaris Cento* nuper recusus fuit Matriti 1774. in Regio typographio *de la Gazeta* indigenis dicto, cum Hispanicis aliis opusculis. Cl. Editor Anonymus nonnihil innuit de suspicionis labe qua inuritur Burgensis *Centonis* annum MCDXCIX. (1499.) præseferens editio, quasi longe recentior sit, atque à nonnemine alicubi interpolata; nihil tamen de hoc definit. Indicatur hæc editio à Maittairio *T. I pag.* 359. hoc titulo: *Centon Epistolar del Bachiller por Jean de Rey.* 4.° *Burgis* 1499.

(2) Prodierat Burgis MCDXCIX. exstatque eius editionis exemplum penes me, in cuius fine legitur: *Esta obra fue impressa en la muy noble & mas leal Cibdat de Burgos. Acabose Jueves á ocho dias del mes de agosto por Juan de Burgos emprentador. Año del Señor: de mil y CCCC. y noventa y nueve* anos. Folio.

(3) Totidem hæc atque ipsis fere verbis apud Nostrum legas suprà, *Cap. III. huius libri n.* 106. prorsus ut alicubi superfluant; ea tamen omittere religio fuit.

ſtantia diſceptantium inſcriptum, ac Dominico S. R. E. Cardinali S. Crucis in Hieruſalem nuncupatum, qui MS. aſſervatur inter Vaticanos codices (1). Hic eſt Dominicus Capranica, celeberrimus huius temporis ſub Eugenio IV. Nicolao V. & Calliſto III. ſummis Pontificibus, cunctiſque virtutibus ornatus, ac literatorum Mæcenas, idemque ipſe doſtiſſimus ſacri ſenatus pater: cuius res geſtas luculenter habemus à Ciaconio, & qui Ciaconium continuaverunt, inter Cardinales Martini V. deſcriptos [h]. Obiit is anno huius ſæculi quinquageſimo octavo; Nicolaus autem Papa, ſub quo liber ſcriptus fuit, quode agimus, anno quinquageſimo quinto.

[h] Ultimæ editionis Rom. an. MDCLXXVII. tom. 2. col. 837.

334. ANONYMI poetæ carmen exſtat Ioannis quoque tempore ſcriptum *De las fazañas de Hercules*, ſive *De laboribus & expeditionibus Herculis* verſibus vernaculis dodecaſyllabis: cuius fragmentum in bibliotheca ſuorum operum Valentiæ MDCLXXI. edita D. Ioſephus Pellizerius regius hiſtoricus, tamquam totius operis ſpecimen, publicavit [i].

[i] Fol. 119.

335. IOANNES ALPHONSUS DE BAENA, neſcio quis, compilavit, aut ipſe auctor fuit, ſyſtematis cuiuſdam variorum carminum, quod *Cancionero Eſpañol recopilado en tiempo del Rey D. Juan el ſegundo por Juan Alonſo de Baena*, in codice chartaceo MS. regiæ Eſcorialenſis bibliothecæ inſcriptum exſtat. Sed ex occaſione hìc adiungam, in eadem bibliotheca, iuxta meum eiuſdem catalogum, ſub titulo *Poetas y gramaticos en Caſtellano de à folio de mano:* unà cum iam laudato Baenæ, ut ſic dicam, Cantionario, tres alios eiuſdem cum eo nuncupationis, hos ſcilicet, reperiri:

336. *Cancionero Eſpañol, que comienza:* Eſte jamas perdiò ſu repoſo.

337. *Cancionero de devocion, que empieza:* Diverſas virtudes y vicios.

338. *Cancionero de devocion de una obra larga continuada* (2).

(1) Exſtat penes me MS. in membranis hoc titulo: *De contemplatione amicitiæ in coniunctione animæ & corporis* (niſi diverſa ſunt opera); atque in Bibliotheca Regis Galliarum apud Montfaucon. *Biblioth. Bibl. cod.* 6313. & memini hoc titulo editum in Catalogis librorum venalium Lugdunenſibus Tourneſianis aut Fratrum de Ville circa annum 1740. evulgatis.

(2) Exſtat *Ioannis Alfonſi Baenæ* Bibliothecæ Eſcurialenſis *Cantionarius Lit.* h. *Plut. I. n.* 5. quem nos ad annum 1763. in recenſione MStorum. eiuſdem codicum ita deſcribebamus (T. II. à pag. 64.):
, *El Judino Juan Alfon de Baena*, qui ſe alicubi
, Regium tabellionem appellat. Titulus ab Auctore ſi-
, ve Collectore operi impoſitus: *El libro fundado*
, *ſobre la muy gracioſa & ſotil arte de la Poetria*
, *& Gaya ciencia, en el qual ſon eſcriptas è aſen-*
, *tadas todas las cántigas muy dulces & gracio-*
, *ſamente aſſonadas de muchas & diverſas artes.*
, Colludit autem Auctor in eo cum famoſioribus
, eius ævi Poetis, quorum nomina Hiſpano idioma-
, te, atque eodem quo in codice ſcripta ſunt ordi-
, ne ſiſtere placuit, nimirum:
, Juan Alfon de Baena eſcribano del Rey, com-
, pilador, y en gran parte auctor de eſte libro.
, Alfon Alvarez de Villaſandin.
, Fray Diego de Valencia del Orden de San Fran-
, ciſco Maeſtro en Santa Theulugia, è gran Maeſ-
, tro en las artes liberales, gran phyſico, eſtro-
, logo, mecanico, tanto è tan mucho que en
, ſu tiempo non ſe fallò ome tan fundado en las
, ciencias como èl; y lo manifeſtò bien en la
, reſpueſta que dio al Comendador Ferrandes Ca-
, lavera en la muy alta traſcedente queſtion: *De*
, *precitos è predeſtinados*.
, Don Pedro Velez de Guevara.
, Fray Miguel de la Orden de Sant Hieronymo
, Capellan del honrado Obiſpo de Segovia.
, Don Juan de Tordeſillas.
, Ferrant Manuel *del Arando* (aliàs: *de Lando* aut
, *de Lango*) Doncel del Rey.
, Fray Pedro de Colunga de la Orden de los Pre-
, dicadores (aliàs *De San Pablo*)
, Un Bachiller y Maeſtro en Artes de Salamanca,
, que no ſe nombra.
, Pedro Morrera.
, Franciſco de Baena Eſcribano del Adelantado
, Peraſan de Ribera.
, Pedro Carrillo.
, Alvaro de Cañizales.
, El Maeſtro Fray Lope del Monte del Orden de
, San Franciſco Bachiller en Theulugia.
, Ferrant Perez de Guzman Señor de Batres.
, Alfonſo Sanchez de Jaen Canonigo de Toledo.
, Don Gutierre de Toledo Arcediano de Guadal-
, fajara ò bien ſea....
, Ferrand Perez de Illeſcas Señor Déba...
, Micer Franciſco Imperial natural de Genova, re-
, ſidente en Sevilla.
, Fray Bartholome Garcia de Cordoba del Moneſ-
, terio de Frex de Val en Burgos.
, Don Moſsê Çurgiano del Rey Don Enrique.
, Diego Martines de Medina Jurado de Sevilla.
, Maeſtro Fray Alfonſo de la Monja.
, Pedro Gonzalez de Mendoza Padre del Almiran-
, te D. Diego Furtado.
, Alonſo de Morraña.
, Ruiz Paez de Ribera vezino de Sevilla.
, Pedro Ferrús ſu cántica para los Rabíes.
, Los Rabíes, reſpueſta.
, Macías el enamorado.
, El Arcidiano de Toro.
, Gonzalo Martinez de Medina.
, Pedro Gonzalez de Uceda hijo de Gonzalo San-
, chez de Uceda el viejo natural de Cordoba,
, ome muy entendido en todas Ciencias, eſpe-
, cialmente en el arteficio è libros de Maeſtro
, Rremon (*Lullii*)
, Gomez Perez Patino criado del Obiſpo de Bur-
, gos Don Juan de Villacreces, que era buen
, Gramatico, Logico, è Philoſoſo è Theologo è
, mecanico en las otras artes.
, Juan Garcia de Vinueſa Oficial de Juan Garcia
, de Soria Deſpenſero del Rey.

339. LEANDER DE MURCIA cognomen fortaſſe ab urbe patria habuit. Huius viri fama, qui ſodalis fratrum B. Mariæ de Mercede in Murciæ urbis cœnobio, dum rerum Ioannes II. Caſtellæ Rex potiretur, vixit, extincta ferme apud nos eſt; cùm & libri ab eo conſcripti atque ea ipſa hominis fama inter exteros etiam nunc duret. Inſignem habuiſſe cognitionem literarum proditur, floruiſſeque eâ poeticæ artis facultate ut in conſuetudinem proverbii de eo venerit, vel vivere in Leandro, vel ſuſcitatum à Leandro Virgilium fuiſſe. Eruditionem quoque cum pietate coniunxiſſe, qui ut ſibi viveret conditionem honeſtiſſimam docendi Latinas literas Ferdinandi Caſtellæ Infantis, Ioannis Regis patrui, filios repudiaverit. Scripta huius proſſa verſaque oratione hæc memorantur:

340. *Chriſtias:* hoc eſt, *Vita Chriſti.*
Diſtichon morale.
Annales ſacri.
Anagrammatum varietas.

Hæc omnia deſumſimus ex *Hiſtoria ordinis Mercenariorum* Alphonſi Ramonis lib. 10. cap. 11. ne hìc deſiderarentur. Ceterùm vellem ab eo adduci huius hominis, atque horum eius operum, idonea documenta.

341. Eiuſdem ordinis GUILIELMUS (vulgò GUILLEN) DE LOARTE, Aragonenſis, qui diu Granatæ commoratus, opus Inſtituti ſui agens, Regi priùs valdè carus, poſt ea verſo in odium amore, quod Mauros quoſdam nobiles ad Chriſti fidem convertiſſet, ab eodem Rege in carcerem detruſus fuit, duriſſimeque tractatus. Nec niſi poſt mortem eius ſolutus vinculis libertatem obtinuit. Reverſus, Pinciæ in monaſterio ordinis, quoad vixit, continuit ſe, aſperrimè corpus tractans, ac religioſiſſimè in omnibus agens. Scripſiſſe dicitur quoſdam, qui periêre, tractatus, & in primis *De obligatione Principis Chriſtiani ad redimendos eleemoſynis ſuis captivos qui à Mauris detinentur.* Hiſtoria ordinis Mercenariorum lib. 10. cap. 19. Lanuza *Hiſt. Aragon.* lib. 4. prioris partis cap. 36.

342. IOANNES SANCHEZ DE MENDOZA in familia eiuſdem Regis Ioannis fuiſſe dicitur, ſcripſiſſeque neſcio quid *De armas y linages.*

343. DIDACUS DE HERRERA in montanis Burgenſibus natus, ad S. Bartholomæi Salmanticæ olim ſodalis, atque inde monachus Hieronymianus in Melioratæ Ulmeto propinqua domo, cuius vitæ ſan-
cti-

, Alvar Rruiz de Toro Eſcudero de Juan Sanchez de Palenzuela.
, Don Juan de Guzman Hermano del Conde de Niebla.
Martin Alfonſo de Montemayor Señor de la Villa de Alcabdete.
, El Mariſcal Iñigo de Aſtúniga.
, Un Moro que decîan Maeſtro Mahomât El Xartoſe de Guadalſajara Phiſico que fue del Almirante Don Diego Furtado de Mendoza.
, Juan de Mena.
, Rodrigo de Arana.
, El Deſpenſero de Don Ferrando Obiſpo de Córdoba.
, Gonzalo de Quadros.
, Un Bachiller. (*innominatus.*)
, Juan Rodriguez del Padròn. Meminerat huius Noſter hoc libro X. c. V. num. 315. *eiuſque poematii:* Cántiga quando ſe fue á meter frayre á Jeruſalen en deſpedimiento de ſu Señora.
, Juan de Viena.
, Nicolas de Valencia criado de Juan Alvarez Oſſorio.
, Pedro Lopez de Ayala (*Cancellarius maior.*)
, Ferrant Sanchez Calavera, nimirum quem paulo appellaverat: *El Comendador Ferrandes Calavera.* Comendador de Villarubia
, Fray Alfonſo de Medina Monge de San Geronimo de Guadalupe, Bachiller en Teologia
, Garci Alvarez de Alarcon eſcribano del Rey vecino de Madrid.
, Alonſo Alvares (*Toparcha, ut puto de Valdecorneja*).
, Garci Fernandez de Jarena, el qual ſe tornò Moro y luego ſe volvio al Chriſtianiſmo (*è cuius poematiis eliciuntur præcipua & valde rara eius vitæ geſta;* figmentaque & hypocriſis.)
, El Mariſcal Pero Garcia
, Suero de Ribera

Hactenus Poetarum nomina quorum ſcripta collegit Ioannes Alfonſus Baena; ea vero in codice excipiunt: *La Carta ſobre los Proverbios que mandò el Marques Inigo Lopez de Mendoza al Principe de Caſtilla Don Enrique;* Et Hiſpanica notiſſimaque *Georgii Manrici* carmina: de quibus nos infrà.

, Pervellem equidem (pergebam codicem recenſens) nobiliorum Poetarum carmina aut ſaltem unius & alterius eorum guſtum ſiſtere; cùm ut Poeticam ſingulorum indolem internoſcere liceret; tum ut metri genus, obſoletaque patrii ſermonis vocabula noſtratium aures arrigerent ac titillarent. Quando autem id exequi non vacat, unum moneo collectionem hanc uberrimam atque omnium quæ circumferuntur antiquiſſimam eſſe; neque exiguum operæ pretium facturum quicumque eam non perfunctorie legerit. In his enim poematiis præter eorum elegantiam, nativamque patrii ſermonis copiam, bona forſan ævi quo ſcripta fuerunt hiſtoriæ pars graphicè depingitur. Nimirum his verborum involucris ac τοῖς αἰνίγμασι Poetæ animi ſenſa, quæ aliàs propalare tutum minime foret, includere amant.

Exſtat præterea in Regia Bibliotheca Matritenſi *Cantionarius* alter Luſitanus paulo priore recentior, in quo plurima, varii argumenti non iniucunda neque illepida exſtant poematia. Siſtimus alterius eorum ideam quando plura non licet: *Trovas do Coudelmoor à huma moça que le pedyô uns çocos. e que fôſſe bon par de lauôr.*

ctitatem historici huiusce ordinis enixè laudant, scripsisse dicitur inter alia quorum periit memoria, cùm theologus & philosophus esset eximius, memoriaque ad miraculum singulari,

In libros metaphysicorum Aristotelis commentaria.

In Boetii libros De consolatione glossam quandam. Obiit, cùm esset iterum domus suæ præfectus, floruitque hoc eodem tempore sub Ioanne II. Rege. Præter Hieronymianos Vegam lib. 2. cap. 23. & Seguntinum parte 2. lib. 4. cap. 7. vide Vergaram in *Historia Collegii S. Bartholomæi Salmanticensis* pag. 97.

344. PETRUS quoque DIAZIUS DE TOLETO circa hæc tempora, eiusdemque Regis auspiciis, de literis antiquis mereri quadantenus voluit, Senecâ in manus sumto, quem nondum iis communicatum, qui Latinè nescirent, civibus suis ægrè ferebat. Sed, quæ erat illius ævi infelicitas, cùm nondum critica sagacitas vera opera antiquorum auctorum ab suppositiis, subque magno aliquo nomine sese venditantibus, distinxisset: pro Senecæ germanis libris eos propemodum Hispana donavit civitate, qui in Senecæ sacrarium profani violentique irruerunt; non quidem aliàs viro probo doctoque, attamen Cordubensi illo sopho indigni.

345. Sed antequam huc accedamus præmittere opus est, Petrum hunc nostrum proverbia vulgaris linguæ amplissimi eius temporis Hispaniarum Magnatis Eneci Lupi à Mendoza Marchionis de Santillana excellentissimorum Ducum Infantatûs progenitoris de quo infrà erit nobis tractandum, quæ carminibus auctor complexus fuit, scholiis quibusdam unicuique eorum subiectis exposuisse. Præloquitur his Petrus ad Henricum principem, sese hanc glossam genitoris eius Ioannis Regis præcepto ductum confecisse: ubi & refert, iisdem auspiciis iussuque *Proverbia Senecæ* iam olim se in Hispanum sermonem vertisse. Multis quidem prudentibus documentis hæc plena glossa est; sæpe tamen ob ignorantiam rerum & hominum veterum deficiens.

346. Polycratum sæpe utì auctorem laudat, quæ operis Ioannis Saresberiensis compellatio est. Elimandum quoque in *Historia Romanorum* citat, qui Helinandus forsan est Gallorum historicus. Armenii etiam Bononiensis in libro *De Florica Fidei Argivi uxore*, nescio cuius testimonio utitur. Brasenum quendam in septenario Athenienſium, sive Græciæ sapientum, collocat. Pompeium ait in Numantino proelio in campis Philippicis à Cæsare victum. Platonem Stoicorum magistrum magnum vocat. De officiis librum Senecæ tribuit, ac fortasse alia, viro forsan iurisprudentiæ dedito (nam & Doctor in his monumentis audit) ad amoena hæc historiæ divertenti condonanda.

347. Hæc autem duo proverbiorum, quibus lucem noster commodare voluit, systemata Marchionis Sant-Iulianæi alterum, ut sic dicam, glossatum, Pseudo-Senecæ alterum Hispanè conversum, simul prodière Antuerpiensibus typis anno MDLII. in 8.° hac inscriptione: *Proverbios del Marques de Santillana, glossados por el doctor Pedro Diaz de Toledo*; unàque *Los proverbios y sentencias de Seneca.* Hæc eadem Senecæ proverbiorum interpretatio vulgaris cum aliis eiusdem libris similiter conversis simul prodiit Medinæ, ut credimus (liber enim nunc ad manus non est) anno MDLV. in folio ex officina Hadriani Ghemart. Quæ collectio hæc continet. Primò *Los proverbios:* Sed ii Publii Syri & Laberii Mimi sunt, ut in rebus Senecæ annotavimus, multorum qui aliàs crediderunt, & in his Ioannis Saresberiensis, errorem arguentes.

348. Annotat in præfatione huius libri auctor sese non hunc dumtaxat Senecæ, sed & alium eiusdem librum, quem *De las costumbres y hechos* appellat, vernaculo interpretatum sermone; necnon & ex Aristotelis philosophia morali (Ethicorum libros intelligo) testimonia quædam ex Latina ex Arabico versione desumta: quo quidem ostenditur illo tempore non è Græco Aristotelem, sed è Græco-Arabico Latinum fuisse habitum. Sequuntur II. epistolæ, *Las epistolas.* Sed ex CXXIV. quibus hodie fruimur, quinque tantùm & septuaginta, & alio quàm nunc eduntur ordine. III. *De la vida bienaventurada.* IV. *De las siete artes liberales:* qui non liber, sed epistola est Senecæ octogesima octava. V. *De las amonestaciones y dotrinas:* qui Senecæ non est. Incipit: *No hay cosa tan mortal á los ingenios humanos como la luxuria* &c. VI. *De la providencia de Dios*; inversis tamen capitibus. VII. *Libro segundo de la providencia de Dios*; cùm unus tantùm exstet Senecæ. Non tamen scimus quem intellexerit, cùm ista solùm inscriptione contentus, ad quorumdam fragmentorum interpretationem sese convertat, quæ ex Senecæ operibus aliquis antiquus racemator decerpserit. Pertinet autem ad auctoris laudem quod sequitur, hactenus pertingere hanc compilationem, quam primam sive priorem vocat, *Senecæ dictorum è nostra* (ut ait) *magna*

gna dictorum eius atque doctrinæ compilatione depromtam. VIII. *Fragmentos de las declamaciones* : quas quidem fortè exiſtimavit eſſe eiuſdem Senecæ , cùm patris Marci ſint. Hactenus hæc ſylloge (1).

349. PETRUS TAFUR , Cordubenſis eques, *Itinerarium* quoddam reliquit ſcriptum, quo quidem adhuc in ſchedis ſervato Ambroſius Morales uſus fuit, dum in opuſculo *De genealogia S. Dominici* quod in finem *Hiſtoriæ* ſuæ *Hiſpanæ* coniecit , Bononienſis urbis , atque in ea corporis eiuſdem Dominici aſſervati , inſigniumque Guzmanicæ domus ſepulcro inſcriptorum meminit. Familiarem eum Ioannis Regis II. fuiſſe ibidem ait. Hunc & conſulebat Gundiſalvus Argote de Molina ; ſiquidem in libris ſuis, quos ad manum habuit , cum *Beticæ nobilitatis* conficeret commentarios , Petrum Tafur laudat.

350. LUPUS DE ESPEJO Oriolanus Nicolao V. Pontifici ſeſe commendavit ad eum directâ epiſtolâ ex Neapolitana urbe anno huius ſæculi quinquageſimo tertio, præambula opuſculi , quod appellavit: *Propoſitionem adverſus quoſdam curioſos detractores Eccleſiæ , quia poſſidet , & ſuper ſtatu eius :* facta coram eodem Papa. Incipit : *Loquebar de teſtimoniis tuis* &c. In epiſtolæ principio fere oſtendit patriam, ac de ſe aliqua. *Et ut confutando reſpondeam , Beatiſs. Pater , alicui fortè me in promtu arguenti quod iniuſtè detraho de his quæ non ſentio : noverit ipſe reprehenſor quòd in ea natus fuerim , quæ non tunc, ſed nunc eſt civitas Oriola* (facta ſcilicet poſt natalem auctoris annum civitas) *pulcra , fertilis , amœna , de regno Valentiæ; & ibidem uſque ad duplex ſeptennium educatus , demum inter coætaneos noſtros in adoleſcentia noſtra in ſtudiis noſtrarum regionum totius Hiſpaniæ in arte componendi metra cuiuſcumque generis per dactylos & ſpondæos & ceteros pedes , de quibus facit mentionem Hieronymus in prologo ſuper Iob, non tantùm primus , ſed ſolus fui ; non tamen ſic eleganter, quia in Italia fui ſupremus , aut nullus* &c. Inſcripſit ſeſe epiſtolæ: *Humillimum ſervulum & devotum Lupum de Eſpejo.*

351. In fine ſunt hi verſus quaſi compendium operis:

Pars prior hortatur quòd ſacras quiſque loquatur
Semper Scripturas , clerus & ipſe magis.
Parſque ſecunda gemit laicorum murmur iniquum
Eccleſiam contra , ne bona poſſideat ;
Eccleſiæ & Petri Papæ quoque tractat honorem ,
Atque poteſtatem triplice lege probans.
Tertia pauca tenens , multa excellentia tangit
Alphonſo Regi munera ceſſa Dei.
Quarta parum dixit , Fidei niſi robur, & altas
Eccleſiæ vires. Sic citò claudit opus.

Vidimus eiuſdem Lupi de Eſpejo Italico ſermone ſcriptam

352. *Hiſtoria de' primi Rè delli regni de Napoli e d' Aragona* : ad Alphonſum de Aragonia Calabriæ Ducem , quod interpretor , Alphonſum Ferdinandi filium qui poſt patrem regnavit. Librum ſervant Carmelitani PP. Excalceati hoſpitii Romanæ urbis ſanctæ Annæ ſacri.

353. Hoc eodem tempore PAULUS Luſitanus , congregationis S. Ioannis Evangeliſtæ canonicorum regularium in Portugallia , ſcripſit huiuſmet ſuæ congregationis Chronicon , quod Cardoſus vidit , atque eo utitur in Hagiologio Luſitano die XII. Martii [k] , unde vixiſſe anno huius ſæculi LVIII. ſuſpicari poſſumus. [k] Pag. 150.

354. Sub eodem Rege Ioanne II. natum fuit opus hiſtoricum incerti auctoris, quod continebat Breviarium , ſeu abbreviationem (hoc enim verbo auctor uſus forſan fuit) hiſtoriarum omnium Caſtellæ Regum. Quam vidiſſe videtur Hieronymus Surita , eam laudans in prologo ad opus ſuum, ante paucos annos publicatum : *Emendationum & animadverſionum ad Chronica regia D. Petri Lupi ab Ayala.* (2)

CA-

(1) Quaterna minimùm huius operis exempla exſtant in Bibliotheca Eſcurialenſi : bina ſcilicet *Lit.* t. *Plut. III. nn.* 9. 10. alterum *Lit.* s. *Plut. II. n.* 10. ac demum alterum *Lit.* N. *Plut. II. n.* 7.

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCXL. AD ANNUM CIRCITER MCCCCL.

PRIMUM autem omnium ne memoriâ excidat, huc refero Fratrem Didacum de Valentia Ordinis Minorum cuius in nuper deſcripto Ioannis Alfonſi Baenæ Cantionario laudatur *Reſponſum ad Commendatarium Calaveram ſuper quæſito : De reprobis & prædeſtinatis ad gloriam...* ITEM *Vaſcum de Guzman* (*) auctorem Hiſpanicæ verſionis Salluſtii Hiſtoriarum *De coniuratione Catilinæ* ac *De bello Iugurthino :* Ad Ferdinandum Perezium de Guzman eiuſque hortatu , quæ habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* G. *Plut. III. n.* 11. (T. II. pag. 28.) Item *Fratrem Gundiſalvum* cuius in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* t. *Plut. III. num.* 3. (T. II. p. 523.) exſtat Hiſpanica verſio *L. Annæi Senecæ librorum: De ira eiuſque remediis ad Novatum :* in cuius prologo legitur : *Eſte libro escribio Frai Gonzalo suficiente Ortografo Capellan de la muy generoſa, & non menos virtuoſa Señora Doña Ines de Torres muger de Don Luis de Guzman de preclariſſima memoria Maeſtre de Calatrava que Dios haya. Et acaboſe à 8. de Octubre de MCCCCXLV.*

de

(*) Cognominem *Vaſcum Ramirezium de Guzman* Archidiaconum Toletanum auctorem eximiæ nuncupatoriæ Epiſtolæ ad Ioannem I. Caſtellæ Regem Hiſpanicæ verſionis Dialogi Lucianæi : *De bellicæ laudis gloria & primatu* , inter Auctores ſæculi XIV. inclinantis retulimus ſupra , Libro IX. in fine capitis V. è Bibliothecæ Regiæ Matritenſis codice; atque ex Eſcurialenſi *Lit.* h. *Plut. II. n.* 22. (T. II. pag. 91.) quo loco habetur , ſub INCERTI nomine.

CAPUT VII.

De ALPHONSO TOSTATO *Abulensi Episcopo. Insignes animi eius dotes & doctrina. Ferdinandi Pulgaris elogia laudantur. Adventus in curiam Pontificiam, ubi propugnatæ quædam theses* Apologetici *argumentum ei præbuêre, & occasionem Ioannis Turrecrematæ scripto. Collatus eidem ab Eugenio Pontifice Abulensis Episcopatus. Immensa vis & alacritas ingenii in commentando, mirabilisque eius memoria. Biblicorum operum editiones. De die mortis Christi sententia Tostati sequaces habuit. Propositionum eiusdem à Turrecremata impugnatarum congruus sensus. In Eusebium commentaria vernaculæ linguæ, & alia.*

355. Duo sequuntur ordine temporis, qui sub eodem Ioanne Rege clarissimi vixere, quantumvis post eius obitum, Henrico IV. iam rerum domino, diem suum intra eundem annum obierint. Quibus singula dabimus capita. Prior est ALPHONSUS TOSTATUS, notior Europæ integræ quàm peculiari egeat laude, nisi deberemus hìc nos præscriptis operi legibus obtemperare. *Madrigal* Castellæ oppidum patriam habuit, à quo maluit quàm à proprio cognomine, cùm in studiis literarum celebrari cœpisset, appellari. Unde vel *Alphonsum Tostatum*, vel *Alphonsum de Madrigal*, vel *Abulensem*, ab Episcopatu huiusce urbis quem gessit, vocatum offendimus.

356. Anno MCD. aut circiter Alphonsum nostrum genitori eiusdem nominis honestæque familiæ Maria de Ribera mater edidit. Grammaticis literis statim atque compos rationis factus, Arevali inter Franciscanos fratres, philosophiâ atque theologiâ Salmanticæ instructus, adiunxit in eadem amplissima Academia canonici ac civilis iuris prudentiam, linguarum Hebraicæ Græcæque notitiam, liberalium ceterarum artium doctrinam. Capacissimum quippe omnium ingenium, quòcumque transferres (ut Senecæ utar verbis) idem poterat.

357. Factusque brevi tempore totius encyclopediæ opum dives, gigantæis veluti passibus cæteros omnes eius gymnasii doctos, atque aliàs antiquiores magistros post se relinquens: & magisterii pileum viginti-quinque natus annos promeruit, & unus, veluti gerens omnium vices, adeptus fuit, ut ex cathedra memoratas istas ferè omnes sive scientias sive artes publico salario (triplici aiunt disertè alii) ornatus simul doceret; gestientibus omnibus illo uti magistro: quem, ut Livium Patavinum è Gadibus usque olim aliquem, visuros æquè tunc plerosque doctrinâ claros homines tam nostrates quàm exteros, Salmanticam venisse fama est ab æqualibus ad posteros fidis utique literarum monumentis propagata.

358. Planè inter alia exstat Ferdinandi Pulgaris, quem sæculum hoc idem protulit elogium Tostato dictum, sobrium quidem ac prudentiæ plenum moderationisque, ut cetera eiusdem, Catholicorum Regum Ferdinandi atque Elisabethæ chronographi, simul iam olim edita. In quo gnarus ille humanæ debilitatis, vix audet eo niti, ut contendat Alphonsum nostrum omnium scientiarum perfectam cognitionem consecutum; credere se tamen ait, in artium ac theologiæ, necnon philosophiæ utriusque naturalis atque moralis; astronomiæ insuper & astrologiæ doctrinâ nusquam gentium tempore suo æqualem habuisse.

359. Admissus interim ad collegium S. Bartholomæi (*ad Laurum* Possevinus addidit, ignoto aliis huiusce domûs cognomento) quod ante aliquot annos Didacus de Añaja Maldonado vir clarissimus Hispalensis antistes, in eadem academia, virorum undique eminentissimorum promtuarium futurum, exstruxerat: ei aliquando præfuit rector, inter præcipua & singularia huius sodalitii ornamenta nunquam non accensendus. Cuius quidem viri famæ ut secundaret Eugenius IV. Pontifex, canonicatum & Scholastriam Salmanticensis Ecclesiæ, penes quam dignitatem ultimò dictam ius est omne academicum, ei contulit: quod ille munus integerrimè rexit & con-

de la salutifera Encarnacion. Interpresne autem an exscriptor fuerit?... ITEM *Cosmatem de Monte Serrato* Archidiaconum Sancti Laurentii Tarraconensem, Priorem Sedis Cæsaraugustanæ, Magistrum in Sacra Theologia, Datarium in Palatio Apostolico, & Confessorem SSmi. Domini nostri Papæ Callixti III. Episcopum Gerundensem & mox Vicensem, qui circa annum MCCCCL. collegit ex *antiquissimis*, ut ipse ait, *libris Monasterii Sancti Laurentii Extra-muros Urbis Romæ, varia scripta de Christo Iesu: De Beatissima Virgine MARIA: De Sanctis Apostolis: De Sancto Ioanne Evangelista*, deque aliis. Exstat hæc collectio in Bibliotheca Escurialensi *Lit. Q. Plut. III. sub n.* 15. (T. III. p. 44.).. ITEM *Gundisalvum de Ocaña* Monachum Hieronymianum ad Sanctæ Maria *de la Sisla* prope Toletum, cuius in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* b. *Plut. II. nn.* 9. & 13. (T. I. p. 199. seq.) habetur: *Hispanica versio quatuor librorum, qui inscribuntur: Dialogi Sancti Gregorii Papæ*, ad preces Illustris viri Ferdinandi Perezii de Guzman, cuius in limine codicis exstat pia ac diserta Epistola ad Gundisalvum, & huius ad Ferdinandum responsum non minus elegans.

constantissimè. At quòd vasti & subtilissimi ingenii viribus eò forsan penetraverit quod aliis arduum & impervium videretur: quorumdam incurrisse dicitur in curia ipsa Papæ Romani censuram: quæ à viris utique non mediocris doctrinæ scriptis etiam confirmata eò usque percussit constantem hactenus de magno literarum coryphæo existimationem: ut iuxta aliquos rerum eius auctores, & necesse habuerit quàm primùm eò sese conferre; & in conspectu huius Ecclesiæ totius compendii, Eugenio priùs difficili, tandemque propitio, nominis sui causam dicere, palamque atque editis scriptis defendere.

360. Venisse tamen eum non ea necessitate ad Pontificem, sed cùm aliàs venisset, in Senarum urbe in qua Eugenius morabatur, theses quamplures ex theologia ostentationis causâ disputandas proposuisse: quarum aliquæ censuræ priùs dictæ subiacuêre, verosimilius est, & narrationi *Defensorii* libri magis consonum: à quo nec discedit Ioannes Mariana lib. 21. cap. ultimo, & Raynaldus *Annal. Eccles.* tom. 8. ad annum MCDXLIV. [l] Quo quidem anno id existimat contigisse, cùm potiùs proximè præcedenti contigerit, ut postea videbitur; in eo tamen explicatione etiam indigens, quòd Abulensem Episcopum iam eo tempore Tostatum vocat, qui in privato adhuc ordine numerabatur. Planè Ioannem Turrecrematam Hispaniæ civem, & ex ordine S. Dominici assumtum, postea S. R. E. Cardinalem parium inter se doctrinæ ac dignitatis famæque hominem, adversarium inter alios habuit.

[l] Num. 24.

361. Numerantur & alii duo, Anconitanus & Rhegiensis antistites. Anconitanus autem huius temporis Ioannes Cafarellus Romanus [m], Rhegiensisque Guilielmus Logotheta [n] eius urbis civis fuêre. Quibus omnibus & Curiæ integræ approbare is tandem conatus est se quidem subtiliter paradoxeque, nec tamen acatholicè, aut contra perpetuam Ecclesiæ persuasionem, quicquam in publica ista disputatione propugnâsse. Attamen propositiones eius, de quibus statim agemus, acri censione notatas docet antagonista Turrecremata in tractatu super his MS. qui inter Vaticanos libros servatur.

[m] *Ital. Sacræ* tom I. col. 384.
[n] Eiusdem operis tom. 9. col. 446.

362. E Roma Basileam transiisse, idque anno sæculi quadragesimo, hoc est ante hoc tempus, quod à nonnullis dicitur, vix credimus: nuper dictâ ibi in Concilio Eugenii IV. exauctoratione ac Felicis exaltatione, hoc est, indicto bello in Eugenium: quem, qui Basileensibus communicaret patribus, damnare quodammodo videretur. Quamquam non diffitear eos in præcipuo themate, quo quasi fundamento Eugenio adversantes nitebantur, Alphonsum, ut ex aliquo eius testimonio liquidum est [o], secundantem habuisse. Crederem potiùs Basileam cum aliis Hispanis theologis venire potuisse, indeque Romam circa annum MCDXLIII. ut inde alii, & inter eos Ioannes ipse de Turrecremata, recesserunt.

[o] Part. 2. *Defensorii.*

363. Est & qui è publicis monumentis Tarraconensis Scalæ-Dei monasterii Carthusianorum confirmare velit [p], in Hispaniam reversum ac strictioris vivendi normæ desiderio tactum in ea domo sese Carthusianis sodalem dedisse; tribus tamen ferè elapsis mensibus huic instituto renuntiare opus habuisse ut regiis expostulationibus, nec minùs publicorum negotiorum quibus sese subtraxerat necessitati, obsequeretur. Ascitus enim fuerat à Ioanne Rege in consilium suum, maiorque cancellarius, & Abbas Pincianæ collegiatæ Ecclesiæ dictus.

[p] (*D. Ioseph*) Valls in libro vulgaris linguæ (*Fundaciones de las Cartujas de España Matriti edito* 1663) (1).

364. Tandem, ne pontificali dignitati vis quodammodo iniuriaque ultrà fieri videretur: idem Eugenius Pontifex rogatu Ioannis Regis Abulensis urbis antistitem Alphonsum Tostatum in locum Alphonsi Fonsecæ ad Hispalensem Ecclesiam translati, anno MCDXLIX. renuntiavit. Quo munere per sexenium piissimè atque integerrimè functus, naturæ tandem concessit in oppido suæ dioecesis *Bonilla de la Sierra* dicto, III. die Septembris MCDLV. ætatis suæ anno LV. cùm ante aliquot menses publicis novi Regis Henrici huius nominis IV. coronationis comitiis interfuisset [q]. In quo quidem assignando ætatis anno, nimis à vero abeunt qui quadragenarium eum obiisse aiunt [r].

[q] *Hist. Regis Ioannis II.* ad hunc annum.
[r] Bellarminus, Labbeus, Possevinus.

365. Statura fuit mediocri (Pulgaris ait iam laudatus) crasso quidem corpore, sed aptè

(1) Huius Scriptoris locum describit D. Iosephus de Roxas & Contreras Marchio de Alventos in Historia Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis nuper Matriti edita tribus vol. fol. *Part. II. pag.* 18. nimirum: *Que á* 16. *de Enero del año* 1444. *víspera de San Antonio Abad tomó el habito de novicio en el Monasterio de Scala-Dei (que es uno de los que tiene la Religion de la Cartuja en el Principado de Cataluña:::) y que permaneció en él asta el dia* 15. *de Abril, tercero de Pasqua de Resurreccion, en que le fue preciso dejarlo, por haber sido requerido de su Rey, y de la Republica Christiana por los graves negocios que trataba: que salió de la Religion con harto dolor suyo y de los Padres. &c.* Vidend. tamen de Alfonsi Madrigalii Monachatu idem *D. Roxas & Contreras* in eadem Historia *P. II. pag.* 20. *fin. & init. seq.*

aptè formato, grandi capite robuſtoque, hoc eſt, virili vultu, eoque breviori collo ſubnixo. Quibus autem viribus ingenii memoriæque ad pertingendum literarum omnium apicem, nomenque ſuum in eminenti quodam loco, quo quidem eniti datum fuit pauciſſimis, collocandum acceſſerit perpetuoque uſus fuerit: monumenta ipſa ab eo relicta immenſæ molis, neque imparis doctrinæ, clamant. Quæ quidem ſi annorum quinquaginta quinque quos vixit, diebus componas, niſi fallit curioſorum hominum [s], qui iam olim ſupputaverunt calculus: ſingulis eorum dierum tria non minùs expanſæ chartæ folia Toſtatum exaraviſſe integra oportet; ſive, ut adſtrictiùs dicam ferè quinque aut ſex omnino, pueritiæ ſi demas adoleſcentiæque planè diſcendi, non docendi aut ſcribendi, annos, ſtupendo ad poſterorum omnium ſive documentum ſive æmulationem exemplo.

[s] Vide præfationem collegii ipſius S.Bartholomæi ad *Commentum Euſebianum* Toſtati.

366. Memoriâ item viguit felicitatis tenacitatiſque vix credendæ, adeò ut quæcumque ſemel etiam legiſſet, veluti è fideliſſimo depoſito ſtatim & quandocumque reddiderit. Mira prorſus res traditur Gundiſalvi de Aiora Catholicorum Regum hiſtorici fide confirmata [t], Bononiæ eum libri cuiuſdam uſum, ut legeret quin tamen exſcriberet à poſſeſſore adeptum: legiſſe quidem illum ſemel atque iterum eâ animi contentione, ut domum veniens facilè integrum è memoriæ penu depromtum ſchedis commiſerit. Quo quidem Charmidam illum apud Plinium lib.7. c. 24. laudatum ex æquo provocari, quis non videt? Recenſentur alia eiuſdem documenta rei cum Cyri, Cinnæque, Scipionis, aut Mithridatis, quorum idem recordatur ibidem auctor, conferenda. Huiuſque non ultimum ampliſſimæ indicium eſt eius memoriæ, quòd in ſic vaſta librorum ab eo relictorum mole nîl contradictorium, aut, in quo à ſe ipſe abierit, reperiatur: quod in præfatione ad Euſebianum eiuſdem commentum ſodales Bartholomæani collegii admonent. Alia notavit Bovoſius ſtatim laudandus.

[t] Referunt Ioannes de Guzman in *Rhetorica*, Vergara in *Hiſt. collegii S.Bartholomæi* pag. 89. Ægid. Gonzalez in *Theatro Eccl. Abulenſis*.

367. Et hac tanta opus quidem ei fuit memoria, ut tot libris ſic doctè copioſeque de tot graviſſimis, tam ſacrarum quàm profanarum rerum atque hiſtoriarum quæſtionibus à ſe ſubtiliter inventis, acutiſſimè atque nervoſiſſimè tractatis, cumque admiranda ſoliditate & perſpicuitate reſolutis: unus homo tan immaturè rapiendus diſputare poſſet. Hac tanta, inquam, opus ei fuit memoria ut de re quacumque diſputare poſſet, Gorgiæ illius rhetoris exemplo, qui ſe in auditoriis (ſi fides aliqua eſt antiquitatis) qua quiſque de re vellet interrogari permittebat [u], locumque dare, ut de ſe prædicaretur:

Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne,

[u] Quintilianus lib. 2 *Inſtitut. orat.* cap. ultimo.

Atque item *admirabilem theologum, univerſalemque ſcientiarum Oceanum* ab aliquo magnæ doctrinæ viro, *ſcriptorum mole, cognitione antiquitatis, multiplici eruditione ad miraculum clarum*, à Ioanne Mariana [x]: *virum multiſcium, cuius numeroſa & variis de rebus, tùm ſacris tùm profanis, edita volumina Didymo illi Alexandrino parem faciunt*, ab Alvaro Gomezio [y], ab aliis aliter audire.

[x] Lib. 21. c. ult.

[y] Lib. 5. *De rebus geſtis Franciſci Ximenii Cardinalis.*

368. Prætermitti neutiquam debet Alphonſi Garſiæ Matamori elogium, qui *ex tam infinita doctorum hominum* (ait) *multitudine, quantam hæc ætas habuit, nemo citra controverſiam ad Alphonſi Toſtati Epiſcopi Abulenſis laudem aſpiravit: cui ſi alio, quàm ſuo ſæculo, vivere contigiſſet, neque Hippone Auguſtinum, neque Stridone Hieronymum, nec alium quempiam ex illis proceribus Eccleſiæ antiquis nunc invideremus. Excellentis vir ingenii fuit, & admirandæ memoriæ, divinæ etiam ſapientiæ, & antiquitatis peritiſſimus: dignus fortaſſe qui poſt quatuor Eccleſiæ doctores cum Iſidoro & Thoma de quinto loco certaret. Quòd ſi purior quædam ſplendidiorque conſuetudo loquendi ſuis temporibus fuiſſet, non dubito quin poſteriores omnes in ſui admirationem eſſet converſurus.* Hæc ille in *Apologetico* ad rem digniſſimè. Raynerii Bovoſii canonici regularis elogium, de quo infrà dicemus, lectu non minùs dignum eſt.

369. Sed iam ad ſcripta, quæ quidem aſſervata olim in monaſterio Hieronymianorum S. Mariæ *de Guadalupe*, & in Salmantino gymnaſio MSS. uti Ferdinandus Pulgaris refert, nos hìc recenſebimus ex editione Veneta anni MDCXV. apud Ambroſium Dei, quæ viginti quatuor voluminibus, induſtriâ Paulini Berti Lucenſis, ordinis eremitarum S. Auguſtini congregationis Lombardiæ, *vetuſtiſſimo* (ut ait) *originali configurata, ac tribus indicibus inſignita, ſcilicet quæſtionum, conceptuum ad prædicatorum uſum, & ſententiarum ſacræ Scripturæ ab auctore expoſitarum*, Latina omnia noſtri opera hactenus edita comprehendit. Quibus præmittitur Raynerii Bovoſii canonici regularis congregationis S. Salvatoris de auctore atque eius editione ad lectorem præfatio. Sequuntur opera:

370. I. Tomus. *Commentaria in Geneſin.* Quibus præit *Commentarius in epiſtolam ſancti Hieronymi ad Paulinum*, qui *prologus* audit *Galeatus*; & *in præfationem* eiuſdem *in Pentateuchum.*

II. *In Exodum.* Duabus partibus.
III. *In Leviticum.*
IV. & V. *In Numeros.* Duabus partibus.
VI. *In Deuteronomium.*
VII. & VIII. *Super Iosue.* Duabus partibus.
IX. *Super Iudices & Ruth.*
X. *Super primum librum Regum.* Duabus partibus.
XI. *Super 2. & 3. Regum.*
XII. *Super quartum Regum.*
XIII. *Super primum Paralipomenôn,*
XIV. *Super secundum Paralipomenôn.*

371. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI, hoc est septem non minùs volumina, in *Euangelium Matthæi*: quorum sextum anno MCDXLVI. absolvit, septimum MCDXLIX. Interest enim vel minuta de viris summis hæc notari. Quæ sunt omnes ferè historiales libri veteris Testamenti; & copiosissima novi ab Evangelista Matthæo scripta historia: quos quidem ad literam (ut aiunt) relinquens, aliis moralia explanare conatus fuit.

372. XXII. Tomus continet opuscula, quæ hactenus edita sunt, nempe:

I. *Defensorium trium propositionum*, quod emisit anno MCDXLIII. videlicet Senis in Curia Eugenii IV. coram magna prælatorum, & eruditissimorum virorum frequentia, viginti & unam conclusiones à se propositas publicè, uti antea diximus, per biduum defendit: quarum quatuor parum sanæ quibusdam visæ sunt. Exstat quidem in bibliotheca Vaticana [a] *Ioannis à Turrecremata tractatus, in quo ponuntur impugnationes quarundam propositionum, quas quidam magister in theologia, nominatus Alphonsus de Matricali posuit & asseruit in disputatione publica in Romana Curia* XXI. *die Iunii anni MCDXLIII.* Propositiones sunt, I.º *In nullo anno ætatis Christi eum mortuum dicere possumus, nisi quando incœperit temporis sui annus tricesimus tertius.* II. *Quòd die Annuntiationis Virginis, scilicet* XXV. *Martii, ut communiter asseritur, Christum passum fuisse dici non potest; sed die tertio Aprilis eum mortuum fuisse dici necesse est.* III. *Nullum peccatum, cuiuscumque conditionis, & pro quocumque statu irremissibile esse.* IV. *Quòd à pœna & à culpa Deus non absolvit.* V. *Quòd neque aliquis sacerdos absolvere potest.*

[a] Cod. 5606. MSS.

373. Harum tribus ultimis adversus impugnatorem vindicandis *Defensorii* sui priorem partem, quæ Guterio Toletano huius urbis præsuli, duabus primis posteriorem, quæ Ioanni Carvaxalio Cardinali S. Angeli directa est, addixit. Censoriâ quidem notâ eas tunc confixas fuisse, scilicet duas de Christi mortis die, ut temerarias & scandalosas; tres autem reliquas de absolutione peccatorum, uti falsas, erroneas, & hæreticas, in iudicio trium Cardinalium & aliorum egregiorum, & in utroque iure divino & humano clarissimorum doctorum, Ioannes Turrecremata in fine tractatus sui refert. Nihilominus tamen *Defensorium* suum Tostatus huic promulgatæ iam sententiæ intrepidè opposuisse videtur. Neque tamen sine assertoribus & vindicibus viris nostro & superiori seculo rerum mathematicarum doctissimis [a] Alphonsi ea opinio de die mortis Christi, cuius primus ille fuit auctor, derivavit ad posteros. Et sanè ex hoc fonte, & Pauli Burgensis *in Matthæum apostillis* (Gerardus Ioannes Vossius ait [b]) *Iuniores ferè hortos suos irrigârunt, ut qui vix adferant quod non apud duos illos legerint, vel eos qui hos exscripserant.*

374. Neque etiam absque rationis ulla specie is dixisse videtur, quamvis nullum peccatum irremissibile sit, hoc est ex sua natura, ab eo tamen nec Deum, nec sacerdotem absolvere, sed à reatu illius dumtaxat. Culpa enim durat dum committitur; commissa transit, nec iam est quod absolvatur, quum pœnitentia intervenit. Item nec à pœna Deum aut sacerdotem absolvere aiebat; quia pœna non est propriè vinculum, quod absolutum dici possit; obligatur enim homo ad pœnam, necesseque est differre obligationem ab eo, ad quod est homo obligatus. Quæ quidem paradoxè ac rigoroso verborum atque scholastico usu, & ut ingenii vires exereret, credidit Alphonsus verè dici; adversarius verò Ioannes tamquam novè, & adversus communem sacrarum Scripturarum ac theologorum veterum phrasin usurpata, sensu alio reprobavit.

375. II. *Liber de quinque figuratis paradoxis.* Habeo editionem huius operis Venetam Ioannis & Gregorii de Gregoriis anni MDVIII. quæ in fine directionem habet *ad gloriosissimum Cæsarem, & magnificum triumphatorem semper Augustum illustrissimum Castellæ ac Legionis Regem*, &c. Ioannem II. scilicet. Incipit: *Humillimus vasallus*, &c. Cum *epistola nuncupatoria* Benedicti Binni Veneti *Francisco Simanesio Cardinali.* Hic est Franciscus Ximenez Toletanus antistes (1).

III. *De*

[a] Ioannes Lucidus *De emendat. temp. in opusc. De die Passionis Christi* cap. 9. Plures laudat Ricciolus *Almagesti* part. I. lib. 5. cap. 18. §. 5. Levera *De invicta verit. anni, mensis, & diei Passionis Christi* pag. 51. Mariana in *opusc. De anno & die mortis Christi* cap. 10. Baronium vide ad annum Christi XXXIV. n. 153.

[b] *De tempore Domin. Passionis* §. 8.

(1) Exstat *Hispanicè* translatus in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* A. *Plut. IV. num.* 3. (T. I. p. 127.) in cuius versionis fine: *A la mui esclarecida & gloriosa Señora mui magnifica & poderosa Reina de Castilla & de Leon* (Mariam videlicet Ioannis II. uxorem): *Del menor de sus vasallos Alfonso de Madrigal Maestro en Artes & Bachiller en Theologia: De las cinco figuratas Paradoxas un breve Tratado, con felicidá se concluye.*

III. *De sanctissima Trinitate.* Incipit: *Iuxta conditionem temporis vernalis.* Est penes me MS.

IV. *Libellus super* Ecce virgo concipiet, &c. *Isaiæ cap.* 7. Incipit: *Hoc mihi propositi*, &c. apud me MS.

V. *Libellus contra sacerdotes publicos concubinarios.*

VI. *Libellus de statu animarum post mortem* (1). Editus aliàs cum Barthol. Sibyllæ & Ioannis Trithemii *De Deo & intelligentiis*, Antuerpiæ apud Belleros MDCXXI. in 8.°

VII. *Libellus de optima politia.* Ms. codex noster, qui aliqua è superioribus continet, hoc opus sic inscriptum habet: *Amœnissimi ingenii, omniumque disciplinarum laude, & humanarum rerum usu ac consilio instructissimi, D. Alphonsi Episcopi Abulensis. Repetitio De optima politia.* Incipit *Nuper cùm valdè adolescentibus*, &c.

376. XXIII. Tomus. *Index rerum est præcipuarum, quæ in commentariis ac operibus omnibus Alphonsi Tostati*, &c. *continentur, auctore Francisco Fontano sacræ theologiæ magistro, per R. D. Raynerium Bovosium canonicum Regularem restitutus, nunc tandem per Paulinum Berti*, &c. *à mendis expurgatus & auctus.* Hic est Franciscus de la Fuente Ellenerensis, Complutensis Ecclesiæ canonicus, qui suum hunc indicem Carolo V. Imperatori dedicavit, editum Pinciæ à Ioanne de Villaquiràn MDXLVII. in folio duobus tomis, ut in altera bibliothecæ huius parte diximus.

377. XXIV. *Index conceptuum ad prædicatorum usum in totum anni cursum ex eiusdem operibus desumtus per eundem Paulinum Berti.* Item: *Index quæstionum ex omnibus dictis operibus ab eodem Berti confectus; & Index tertius auctoritatum sacræ Scripturæ, quas idem in suis commentariis obiter exponit.*

378. His XXIV. voluminibus comprehensa sunt in hac editione opera omnia Alphonsi Latina, quæ reperiri potuerunt. Sed princeps editio eorum, quæ in sacræ Scripturæ libros historicos commentaria sunt, Venetiis facta est à Gregorio de Gregoriis tredecim voluminibus anno MDVII. si non fallit Gesnerus, ut ex eius constat epitome: sumtus videlicet præbente magno illo Toletano præsule & S. R. E. Cardinali Francisco Ximenio de Cisneros [c]: cuius an eximiæ sanctitati, an auctoris meritis tribuere debeamus patratum non obscurè in manuscriptis codicibus miraculum, cùm in Italiam navi ad editores iterum divulgandi perveherentur, ambigua res prorsus est.

[c] Constat id ex epist. dedicatoria Benedicti Binni Veneti ad editionem *Quæstionum paradoxarum* ann. MDCVIII. de qua nos suprà.

379. Quassata navi, vectorum substantia omnis periit, unàque arca doctissimarum lucubrationum custos, Alphonsi Poli Conchensis canonici curæ commissa, qui cum ceteris ad Provinciæ litus prope oppidum *Matalòn* thesauro illo spoliatus ægrè evasit. Proximo autem mane coram innumeris unica præteriti naufragii præda ex alto ad litus arca eiecta fuit; salvumque in ea quicquid Alphonsus tot vigiliis elucubraverat, quicquid tot hominum doctorum ardentissimis exspectabatur votis, paulò pòst publicandum. Cuius rei examen factum Romæ apud Auditorem Cameræ anno MDXXV. sedecim non minus rogatis testibus qui rem vidêre, publicoque instrumento consignatum in tabulario Bartholomæani collegii Salmanticensis urbis asservatur [d]. Quin verò eventum hunc primæ ac secundæ attribuamus editionis tempori, eò cogit nos viginti ferè annorum intervallum inter priorem illam anni MDVII. editionem, & sumtum Romæ eo, quod nuper diximus, de recuperata è mari librorum arca testimonium: quod ceteri de hoc scribentes non animadvertunt.

[d] Ægidius Gonzalez Davila in *Theat. Eccl. Abulensis*, & *Alphonsi vitâ* pag. 92.

380. Huius quidem alterius editionis Caroli V. auspiciis ac iussu Venetiis nuper (ut ait) factæ, meminit Franciscus Fontanus in nuncupatoria indicis ad eum epistola circa annum MDXLVII. quo is liber prodiit, scripta; in quo tamen auctore obscurum mihi est, quòd alibi dixerit, se indicem istum ad exemplar eorum quæ Venetiis semel tantùm excusa fuerant, accommodâsse. In hac etenim urbe, tam prima illa anni MDVII. quàm secunda Carolina hæc, factæ sunt. Quæ quidem urbs & tertiùm edidit apud Sessas anno MDXCVI. qua editione XXVII. tomis distinctâ usum se, cùm historicæ *De Scriptoribus Ecclesiasticis* dissertationi navaret operam Philippus Labbeus testatur. Coloniensem quartam anni MDCXIII. ex officina Ioannis Gymnici prodiisse novimus: quam tomis tredecim comprehensam nostra Veneta, cuius ordini adhæsimus, anni MDCXV. secuta est. Audio tamen eorum operum quædam Antuerpiæ MDLI. atque item Hispali & Salmanticæ recocta fuisse [e].

[e] Idem Gonzalez in *Theat. Abulensis Eccl.*

381. Prodiit quoque in publicam hominum lucem eiusdem Alphonsi opus Hispa-

(1) Huc refer Isidori Hispalensis librum: *De ordine creaturarum*, quode Noster in priore volumine *Lib. V.* cap. IV. *num.* 170. nosque ibidem in Notis *pag.* 355.

ſpanum præcipuæ celebritatis, quod inſcribitur:

Commentario ſobre Euſebio, ſive in eius Chronicon, quinque voluminibus Salmanticæ per Hans Giſſer MDVI. in folio, expenſis eiuſdem Franciſci Ximenii Toletani præſulis. Simulque

382. *Tratado de los Dioſes de la gentilidad; ò Las catorze quæſtiones.* Quæ iterum Burgis prodière anno MDXLV. in folio, curâ Ludovici Ortiz computatoris tormentariæ rei Caroli V. Cæſaris, Petro Ferdinandi à Velaſco Caſtellæ Comeſtabili dicata; necnon & Antuerpiæ apud Martinum Nutium anno MDLI. in 8.° Quibus quatuordecim Quæſtionibus comprehenduntur quatuor illæ à Guterio Toletano (*de Toledo*), Palentino Epiſcopo, auctori propoſitæ. I. ſcilicet: *Cur tam frequenter Scriptores ſacri, tum Ioannis Baptiſtæ, tum Apoſtolorum; Deiparæ autem Virginis ſic rarò meminerint.* II. *Cur Deus Moyſi præceperit ut faceret tabulas lapideas duas, quibus inſcriberetur lex, nulla artificii curâ; vaſa autem omnia & inſtrumenta tabernaculi non niſi artificioſiſſimè à Beſeleel, & Oliab, & aliis conficienda eidem iniunxerit.* III. *Vitane contemplativa an activa, fructuoſa magis ac meritoria ſit.* IV. *Naturalis an moralis philoſophia utilior ſit.* Quæſtiones autem decem, quæ ſequuntur, ferè de diis gentium agunt: nempe V. *De Apolline.* VI. *De Neptuno.* VII. *De Luna.* VIII. *De Narciſſo.* IX. *De Venere.* X. *De vitæ humanæ ætatibus.* XI. *De quatuor virtutibus moralibus quas cardinales appellamus, ac de earum dignitate & præcellentia.* XII. *Quòd poetis frequens fuerit Dei alicuius aut Deæ nominibus res naturales ſignificare.* XIII. *De Minerva.* XIV. *De Cupidine* (1).

383. *Confeſſional, en el qual deſpues de haver tratado de todos los pecados, pone en fin los caſos al Obiſpo y ſumo Pontifice pertenecientes.* Lucronii apud Michaelem de Eguia MDXXIX. in 4.° iterumque alibi anno MDXLV. in 8.° opus nuncupatum ab auctore Mariæ Reginæ Ioannis Regis II. uxori (2).

384. Neſcimus autem an diverſum opus ſit id quod in quadam catalogo librorum ampliſſimæ & manuſcriptis ditiſſimæ bibliothecæ invenimus ſub hac inſcriptione laudatum: *Suma de caſos de conciencia de Alfonſo de Madrigal.*

385. *Artes y inſtruccion para todo fiel Chriſtiano como ha de dezir Miſſa, y ſu valor.* Cæſarauguſtæ MDIII. in 4.° Diverſus ab hoc videtur

386. *Reſpueſta à una peticion del Conde Don Alvaro de Zuñiga ſobre la expoſicion de la Miſſa, y como el Chriſtiano hà de eſtar en la Igleſia à oir los divinos oficios.* Cuius editionem anno MDCXVII. Salmanticæ ſeſe procurâſſe ait Ægidius Gonzalez Davila.

387. *Breve obra de los fechos de Medea.* Quod auctor ipſe laudat in principio *Quæſtionis* octavæ libri 14. *Quæſtionum.*

388. *Tratado que fizo el muy ſciente maeſtro en ſanta theologia el Toſtado, Obiſpo de Avila, eſtando en el eſtudio: por el qual prueva como al home es neceſſario amar.* Exſtat ſic inſcriptus in bibliotheca regia Eſcorialenſi manu exaratus (3); atque item in Colonæa Hiſpalenſis almæ Eccleſiæ, ut ab eius bibliothecario D. Ioanne de Loaiſa accepimus. (4).

CA-

(1) Item Salmanticæ 1509. In Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivarienſis *T. I. lit. T. pag.* 148. *Toſtado: Sobre la Chronica de Euſebio, y las Queſtiones de los Dioſes: dos tomos en folio. Salamanca* 1509. *E.* 1. 2... Commentarii in Euſebium quinque elegantiſſima membranacea volumina MS. in fol. vidimus ante hoc triennium in Bibliotheca Illuſtriſſimi Doctiſſimique Pace Iulienſis (Béja) in Luſitania Tranſtagana Præſulis Domini Emmanuelis à Cœnaculo è Minorum quos Tertii Ordinis vocant Inſtituto, numquam à nobis abſque elogio gratique animi ſignificatione nominandi.

(2) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. a. Plut. IV. n.* 4. & repetitum n. 5. (T.I. p. 129.)

(3) Hoc idem opus eſſe olim coniiciebam cum eo quod in Eſcurialenſis Bibliothecæ codice *Lit. h. Plut. II. n.* 15. (T. II. p. 85.) inſcribitur: *Breviloquio de amor y amicitia ſobre un dicho de Platon*; in cuius fine legitur: *Al mui glorioſo Ceſar & magnifico & vencedor ſiempre Auguſto mui eſclarecido Rey de Caſtilla & Leon mui poderoſo Principe* (Joannem ſcilicet II ut exiſtimo): *del menor de todos ſus ſiervos Alfonſo de Madrigal Maeſtro en Artes: Breviloquio de amor & amicitia ſobre un Breve dicho Platonico algun tanto reſpondiente.* Verum in proxime ſequenti nota atque ſcriptorum Alfonſi elencho, ut diverſa, diverſiſque titulis inſcribuntur nn. ſcilicet II. & XXIII.

(4) D. Joſephus de Roxas & Contreras *Hiſt. Coll. S. Barth. Salmant. Part. I. pag.* 122. ineditorum omnium Alfonſi Madrigalii operum catalogum exhibet nimirum. I. *Sobre los fechos de Medea..* II. *Que al home es neceſſario amar..* III. *Alegaciones del Teſtamento Viejo..* IV. *De las cinco Leyes Chriſtiana, de Naturaleza, de Moyſen, Gentilica y de Mahoma..* V. *Del origen y diſtincion de las Juriſdicciones..* VI. *De præſcriptionibus..* VII. *De poteſtate Papæ...* VIII. *De la reformacion de la Igleſia..* IX. *De Indulgentiis..* X. *De muger Sarracena convertida á la Ley de Moyſen..* XI. *De deſcriptione Terræ Sanctæ...* XII. *De errore & benedictione Iſaác..* XIII. *Sermones del tiempo..* XIV. *Sermones de Ferias de Quareſma..* XV. *Sermones de Santos..* XVI. *De Conciliis generalibus..* XVII. *De Monarchia..* XVIII. *Del error del Kalendario..* XIX. *Contra los errores del Alcoran..* XX. *Sobre la Epiſtola de San Pablo á los Hebreos, que no eſtá acabada..* XXI. *Sobre caza..* XXII. *Su-*

CAPUT VIII.

De ALPHONSO DE S. MARIA, *sive* DE CARTAGENA, *Burgensi Episcopo, Pauli Episcopi etiam Burgensis filio. Eius magnæ virtutes atque dignitas in Concilio Basileensi satis perspectæ, mireque laudatæ. Eiusdem legationes & scripta*, (super) *controversia præcedentiæ inter Angliæ & Castellæ Regum Oratores; & super insularum Fortunatarum dominio inter Castellæ & Portugalliæ. Diversa olim opinio de non repellendis ab honore & dignitate ulla è Iudaismo conversis. De* IOANNE DE MENA *Cordubensi, poeta & regio Ioannis II. Castellæ Regis historico, & eius carminibus. De* IACOBO DE S. IOANNE, FERDINANDO PETRI DE GUZMAN *Ioannis eiusdem Regis II. chronographo, &* ALPHONSO (imo *Petro*) CARRILLO DE ALBORNOZ. *De* ALPHONSO *item Aragoniæ & utriusque Siciliæ magno Rege, eiusque in literas & literatos amore. De* BERNARDO DE MONTESA *Carmelitarum sodali, ac* BERNARDO *altero Cistercienst monacho* : CALLISTO *Papa III. &* DIDACO DE COMONTES.

389. ALTER, post nunquam satis laudatum Abulensem Episcopum, ALPHONSUS huic loco sistendum se offert, utpote decem tantùm ab obitu Tostati mensibus fato functus. Pauli Burgensis Episcopi ex legitima coniuge filius, DE SANCTA MARIA, atque etiam GARSIAS DE S. MARIA, ac DE CARTAGENA, cognominatus, Burgensis & idem quoque præsul; nec ipse minor existimatione huius sæculi Alphonso Abulensi, si virtus & animi robur, necnon insignis Ecclesiasticæ & publicæ rei utilis doctrinæ, simulque prudentiæ atque facundiæ dotes considerentur. Quibus, dum viveret, Hispaniarum omnia regna, Germaniæ nationes, atque ipsam summi Ecclesiæ Sacerdotis aulam, sive fama, sive coràm præceptis, cum singulari quadam nec facilè aliis communi famæ celebritate complevit.

390. Natus hic, uti creditur, anno superioris sæculi sexto supra nonagesimum, & sub disciplina magni parentis ad sacram tempore suo ineundam vitæ rationem educatus, integerrimis & gravissimis moribus, quos vultus ipse ac status decore & honestate pleni commendabant, eximiam iuris utriusque prudentiam, naturalisque totius philosophiæ cognitionem, veluti monogrammæ ac lineari picturæ colores, adiunxit. Decanum ille tunc gerebat Compostellanæ Ecclesiæ (addunt & Segoviensis), cumque Portugalliæ Rege Ioanne, anno scilicet XXIII. Ioannis Castellæ Regis sui nomine pacem pepigerat: cùm idem Ioannes Castellæ Rex secundus Hispanam pro dignitate rei ad Basileensem Œcumenicam Synodum legationem adornaturus (quæ Synodus anno MCDXXXI. & aliquot sequentibus, favente olim Eugenio Papa, mox ab eo diris devota, perduravit): Alphonsum eò nostrum [f], unà cum Alvaro de Osorna Conchensi antistite, & Ioanne de Sylva Cifontano Comite, destinavit. Quo in loco & munere nactus is idoneum & apertum explicandæ suæ virtutis campum, mira res quantum honoris & plausus ab omnibus eiusdem Concilii patribus & consessu integro reportaverit.

[f] Garibay lib. 56. cap. 23.

391. Cuius rei quia egregium satis præsentemque gestis omnibus habemus testem, Æneam nempe Sylvium, qui Pius aliquando II. Papa fuit creatus: ex eius *Commentariis* de hoc Concilio ea quæ ad propositum spectant, quòd liber ille non adeò vulgaris est, sive quia præstat omnia simul haberi quæ vir laudatissimus de viro laudari dignissimo consignavit scriptis suis, desumemus. Libro I. ait ex Hispanis unum Episcopum Conchensem, cùm inchoaretur Concilium, præsentem adfuisse; *nondum enim deliciæ Hispaniarum* (infit) *Burgensis ex legatione ad Cæsarem erat reversus.* Unde liquet medio isto tempore postquam ex Hispaniis fuerat profectus, Burgensis eum Ecclesiæ infulis per renuntiationem (quod suo loco diximus) Pauli patris ornatum fuisse. Nam paulò pòst Æneas de congressu quodam inter patres habito, *plurima etiam* (ait) *prælatorum decus Burgensis Episcopus, atque Eleemosynarius Regis Aragonum* (alius à nostro hic est) *non minus eloquentiâ quàm doctrinâ præclarus, disputavere.* Deinde ad quæstionem de superioritate Papæ aut Concilii multa illum respondisse *sic doctè atque verificè: ut omnes ab eius ore avidè dependerent, iam non* (*ut in aliis fit*) *orationis finem, sed longam continuationem desiderantes, ipsumque unicum esse scientiæ speculum prædica-*

Suma de casos de conciencia.. XXIII. *De amor y amistad*.. XXIV. *Carta á un Señor de la Casa de Alva, consolatoria é instructiva*.. XXV. *Brevis formula confessionum* (*seu* Confessionale).. XXVI. *De æternitate.* Ei autem quod num. XXI. inscribitur: *Sobre caza*, id est *De venatione*, sive ut ego interpretor: *De re accipitraria*; *deque accipitrum morbis eorumque remediis*, caussam dedisse potuit aculeatum Alvari de Luna Magistri Sancti Iacobi & Castellæ Comestabilis, apud Ioannem Castellæ Regem in Alfonsum Madrigalium dictum: quod légesis apud eumdem D. Roxas & Contreras *Part. I. p.* 119.

carent. Sequuntur alia minus ad rem pertinentia. Loco autem alio: *Primus igitur Burgensis Episcopus inter omnes consilio & facundiâ præstans, differri conclusionem* &c. suadebat. Et mox: *Instabat magnopere Burgensis Episcopus, ut si posset, inter discordes patres concordiam sereret, & qua ipse sibi perpetuò fruitur, elargiri pacem aliis satagebat*. Constat autem ex primo isto, quem laudamus *Commentariorum* libro, Hispaniæ omnes præsules, quum de exauctorando Eugenio actum fuit, à sessione absuisse. Nec ulla ulterior in Concilii gestis apud Æneam Alphonsi mentio.

392. Carthaginensem quoque fuisse eum Episcopum, nescio unde eliciunt qui hunc fuisse prætermissum in huius Ecclesiæ præsulum albo, Ægidio Gundisalvi Davilæ, & Francisco Cascalio *Murcianarum rerum* historico, confundentes hunc cum Paulo genitore, culpæ vertunt. Ferdinandus enim Pulgarius in elogio altùm tacet de hoc munere.

393. Oportet autem, uti diximus, si Compostellanus erat decanus cùm Basileam fuit destinatus, & ab Eugenio IV. Papa creatus fuit Romæ Burgensis Episcopus (quæ duo Pulgarius disertè docet), in eius transitu per Romanam curiam Basileam aut Germaniam versus id contigisse; cùm intra breve tempus cùm in Concilium venisset, Burgensis iam ab Ænea Sylvio appelletur Episcopus. Porrò eam vel adhuc absentis opinionem Eugenium concepisse nostri auctores referunt [g]: ut cùm certior factus fuisset brevi eum in curiam venturum, coram sacro Cardinalium senatu, se præsente Alphonso, in Petri cathedra non sine verecundia sessurum ingenuè ac modestè pronuntiaverit.

[g] Garibay lib. 17. c. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Eccles. Burgensis*. Ioannes Mariana lib. 21. c. 6.

394. Dicitur quoque Alphonsus noster publico nomine, sive Ioannis Regis, sive Concilii ipsius Basileensis, Albertum II, Austriacum Imperatorem & Ladislaum Poloniæ Regem super Bohemiæ regno dissidentes conciliâsse: quod quidem post è Basilea discessum circa annum MCDXXXVIII. sequentemve, quo tempore Albertus imperavit, oportet factum.

395. Multis Pulgarius celebrat Alphonsi virtutes, mentis atque corporis æqualem munditiam, animi demissionem, temporalium abstinentiam, muneris sui gestionem ad unguem exacti, & insignem piarum erogationum munificentiam. Alphonsus item Palentinus in gestis Hispaniensibus suorum dierum, sive *Annalibus* adhuc MSS. gravitate honestateque insignem virum ac doctrinâ singularem prædicat. Opera autem nobis hæc reliquit, quorum non minùs quàm rectè & laudabiliter gestorum auctoramento, posteritati se commendavit. Aliquot autem eorum lucem viderunt; cetera remansisse Burgis in capella, in qua tumulatus fuit, Pulgarius refert.

396. *Anacephalæôsis nempe Regum Hispanorum, Romanorum Imperatorum, Summorum Pontificum; necnon Regum Francorum* (ad Burgense capitulum, ut ex præfatione colligitur, quâ innuitur etiam, quâ formâ voluerit auctor hanc recapitulationem seu arborem historiâ expositum chartis consignari) ex illa nempe maioris operæ, quam Ioanni nuper defuncto Regi nuncupatam olim obtulerat, ad maiorem brevitatem redacta; & ab Athanarico Gothorum Rege usque ad Henrici Castellæ Regis IV. initium, sive ad ultimum usque Februarii diem anni MCDLVI. quod in fine ait continuata. Hanc primùm in lucem emisit Xantus, seu Sancius Nebrissensis Antonii filius, unà cum Roderici Ximenii Toletani (&) Ioannis Gerundensis antistitum, eiusdemque Antonii Nebrissensis Catholicorum Regum historiis, Granatæ anno MDXLV. in folio. Unde iterum commissa fuit *Hispaniæ illustratæ* corpori ab Andrea Schoto. Sub *Genealogiæ Regum Hispanorum* titulo laudat hunc commentarium Didacus Roderici de Almela in *Valerio suo historiarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Attamen *Anacephalæôsis* titulum præsefert codex antiquus, qui apud Olivarensem comitem fuit manu scriptus (1). Vulgari autem lingua

397. *Doctrinal de cavalleros*: quem rogatu Didaci Gomezii Sandovalis Comitis de Castro ac de Denia scripsit librum, Burgis editum anno MCDLXXXVII. atque iterum MCDXCII, in folio: quæ duæ editiones in eximii viri D. Laurentii Ramirezii à Prato bibliotheca fuere. Continet hic liber nobilium virorum ad ea quæ noscere ac facere tenentur, ex legibus olim à Regibus Hispaniarum promulgatis, instructionem (2).

Ora-

(1) Habetur in Einsdem librorum Catalogo *T.I.pag.* 159. *inter codd. MSS.* hoc titulo: *Alfonsi de Carthagena Episcopi Burgensis Anacephalæosis, Historia Regum Hispaniæ; et ea quæ de Arabico transtulit in Hispanum sermonem, aliaque Eiusdem opuscula. Fol. antiquâ nota C.* 11. Quæ indicant eum & Arabicè doctum, nonnullaque Bibliographis atque historicis nostris indicta, ex Arabicis in vernaculam linguam transtulisse.

(2) Exstat eodem titulo in Escurialensi, XV. ut videtur sæculi inclinantis optimæ notæ codice. *Lit. h. Plut. III. n.* 4. (T. II. p. 112.) Ad Didacum Gomezium Sandovalium Comitem de Castro ac de Denia; codex autem Anonymo Regii stabuli Comiti nuncupatur: *Los famosos Cavalleros* (inquit) *mui noble Señor Condestable &c.*

398. *Oracional ò tratado que contiene* (apponimus inscriptionem integram editionis postumæ) *respuesta à algunas questiones que hizo el noble cavallero Fernan Perez de Guzman al reverendo P. virtuoso Prelado D. Alonso de Carthagena de buena memoria, Obispo de Burgos, tocante à la fiel y devota oracion* (1). Sequitur : *Contemplacion mezclada con oracion, compuesta en Latin, y tornada en lenguage Castellano, sobre el Psalmo de David* : Iudica me Deus (2). Item: *Declaracion de un tratado que hizo S. Juan Chrysostomo, el qual demuestra y concluye, que ninguna persona es dañada sino por si misma* (3) *; que le mandò el Rey D. Juan el II. hazer*. Adiungitur carmen seu epicedion Ferdinandi eiusdem Perezii in Alphonsi obitu. Quæ omnia Didaci Roderici de Almela, qui familiaris fuit Alphonso, ut credimus, operâ Murciæ ex typographia Gabrielis Loisii Arimo, & Lupi de la Roca MCDLXXXVII. in folio prodierunt. Hoc *Orationale* opus, aliàs *Duodenario*, quòd quæstionibus constaret duodecim, nuncupatum, idem Didacus Roderici in epistola quadam ad Ioannem Cordubensem scripta, quæ unà it cum eius opere *De las batallas campales* sub hac laudat epigraphe (4).

399. *Conflatorium* (nescio cuius argumenti) laudat idem Almela in *Valerii historiarum* sæpiùs dicto loco.

400. *Defensorium Fidei*. Hunc librum disertis verbis laudant idem Almela in *Valerio historiarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Alphonsus Venerus in *Enchiridio temporum*, & alii. Atque hunc editum typis fuisse alicubi legimus.

401. *Super altercatione praeminentiæ sedium inter oratores Regum Aragoniæ & Angliæ in Concilio Basileensi*. Ita inscribitur in codice Vaticanæ bibliothecæ manuscriptæ num. 4150. nostris auctoribus non cum Aragoniæ, sed cum Castellæ, controversiam Anglis legatis fuisse affirmantibus. Planè Castellæ dignitatem ab eo contra oratores Anglos, qui priora sibi vendicabant, scripto defensam & patribus oblatam, Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 23. & Ioannes Mariana lib. 21. cap. 6. docent, quo quidem scripto Anglorum audaciam fregit. Ac verè res inter Anglos & Castellanos gesta argumentum est libelli, quem plures viderunt. Quare mendum irrepsisse in Vaticani codicis inscriptionem consonum vero est. Nam codici eiusdem bibliothecæ 4151. *Propositio* inscribitur *facta per Rev. P. Alphonsum, Ep. Burgensem, super altercatione* &c. *inter Ambasciatores sereniss. & potentiss. principis dom. nostri Regis, & Ambasciatores illustriss. principis dom. Regis Angliæ* &c. Incipit : *Memor sum, reverendiss. reverendique PP. eius sententiæ, quam dixisse fertur Demosthenes* (5) &c. Hoc autem fortasse opus est, *De las sesiones*, hoc est, Sessionum : quod nostro tributum à Didaco Valera in *Caremoniali Principum*, quod manuscriptum exstat, observavimus.

402. Item. *Super Canariæ insulis pro Rege Castellæ allegationes*, quæ sunt in Vaticano codice 4151. MSS. Lis nimirum erat super dominio Fortunatarum sive Canariarum insularum, inter Henricum Portugalliæ Infantem Ioannis I. Regis filium cui Betancurtius Gallus nullo iure eas vendiderat, & Ioannem II. Castellæ Regem; reque ad Eugenium Papam delata, Ludovico Al-

(1) In Escurialensi *Lit. y. Plut. III. n.* 8. ad Ferdinandum Petri Guzmanum. (T. II. p. 378.)

(2) In Escurialensi, *Lit. h. Plut. II. sub n.* 22. *sub tit. Miscellanea Historica* (II. 92.) atque item *Lit. a Plut. IV. n.* 7. (I. 131.)

(3) In Escurialensi *Lit. a. Plut. IV. n.* 7. (II. 92.) Latine atque idem ab Auctore Hispanice versus *Lit. h. Plut. II. sub n.* 22. (T. II. p. 93.)

(4) Habetur in Bibliotheca Escurialensi *Lit. f. Plut. III. sub n.* 17. (T. I. p. 501.) *Anonymi Hispani Episcopi* (certè *Burgensis*) : *Binarium secundum ad Ferdinandum Petri de Guzman*; seu binæ è duodecim quæstionibus ipsi propositis : quasi sexies ad eum scripserit, aut sena epistolarum binaria miserit.

(5) In Escurialensi *Lit. Z. Plut. III. sub n.* 2. (T. II. p. 329.) hoc titulo : *Allegatio pro præcedentia Regum Castellæ præ Regibus Angliæ &c*, Latine; atque eadem ab Auctore Hispanicè versa, *Lit. h. Plut. II. sub n.* 22. (T. II. 92.) inscriptaque : *Proposicion que hizo contra los Ingleses seyendo Embajador en el Concilio de Basilea sobre la preeminencia del Rey de Castilla sobre el Rey de Inglaterra*. In Regia Matritensi bina itidem habentur huius Allegationis exempla, quorum antiquiori circa Auctoris tempora exarato subditur: *Definitio facta per Sacrosanctam generalem Synodum* (Basileensem) *super altercationibus sedium Illustrissimorum Regum Yspaniarum & Anglorum, pro Hispaniarum Rege. Nos autem* (inquiunt Concilii Patres) *post longas & maturas in sacris vestris deputationibus deliberationes desuper habitas : hodie in Congregatione nostra generali conclusimus, Ambassiatoribus præfati Ioannis Regis, necnon Regum Castellæ & Legionis pro tempore existentium, primum locum immediatum post Ambassiatores Karissimi in Christo Filii Regis Franciæ pro tempore existentis in honore & voce assignari debere : quem sic ipsis, ut præmittitur, tenore præsentium assignamus : decernentes Ambassiatores Regis Castellæ & Legionis pro tempore existentis prædictos in Congregationibus & aliis locis generalis Concilii pro tempore celebrandi dictum locum futuris temporibus tenere & habere posse & debere : Contradictores obstaculo quovis semoto &c.* Exstitit in Bibliotheca Comitis Ducis Olivariensis inter MS. Codd. Hispanicè. Pag. 162.

Alvari de Pace Ioannis procuratore, dicta pro eo sententia fuit: quod anno huius sæculi tricesimo primo contigisse, Franciscus Lupi à Gomara in *Historia generali Indiarum* docet; atque eo adhuc distinctiùs Ioannes Nonnius Peña in nova istarum insularum descriptione & historia cap. 7. Aderat fortè Alphonsus sub idem tempus Romæ Basileam venturus, cui commendatæ simul cum Ludovico causam instruendi partes fuere (1). Adiungit Almela simul agitatum fuisse de iure ad expeditiones in proximis Hispaniæ oræ regnis Africæ Fessano & Marochitano faciendis. Meminit etiam huius operis Alphonsus Madridius Alcoritanus archidiaconus in *historia* MS. *Palentinæ urbis*.

403. *Orationem* quoque habuit in *Concilio Basileensi*, quæ in Vaticano 232. MS. codice exstat.

404. *Defensorium unitatis Christianæ, ad sereniss. principem dom. Ioannem Castellæ & Legionis* &c. *Regem potentissimum*. Conversorum ex Hebraismo agit causam, ut scilicet benevolè & ex Christianæ charitatis legibus, non verò cum honorum indignis & expertibus ad Ecclesiæ gremium reciperentur. Liber est doctissimus suoque artifice dignus, sacrarum Scripturarum, Ecclesiæ universalis, atque Hispanæ Conciliorum, nec minùs Sanctorum Patrum & iuris utriusque testimoniis doctè atque nervosè explanatis, constans. Cuius tres partes sunt. *Prima* (ipsius auctoris verbis) *aliquantò generaliter: Secunda particulari distinctione specialiter hanc sanctam* (ait) *unitatem defendere tentat: Tertia quantum errorem incurrant qui contra eam aliquid dogmatizare præsumunt; ac quid ad eorum reductionem seu punitionem superioribus suis incumbat agendum, ostendit.*

405. Prima quidem pars continet capita 10. secunda in quatuor theoremata subdividitur. I. Demonstrat per Redemtorem mundi Christum Iesum dominum nostrum populum Israeliticum fuisse quoad sufficientiam salvatum. II. Gentes quoque universas eodem modo per eundem Salvatorem gratiam recepisse. III. Tam Israelitas quàm Gentiles per sacri baptismatis ianuam ad Fidem catholicam ingredientes, non duos populos aut duas gentes diversas manere, sed ex utriusque venientibus unum populum novum creari. IV. Tam hinc quàm illinc ad Fidem catholicam venientes, quamcumque eminentiam, nobilitatem, aliamve dotem quam primò habebant, in quantum Ecclesiasticæ hierarchiæ institutis non obviat, recuperare, habilitatemque de novo obtinendi acquirere. Primum theorema octo capita, secundum tria, tertium sex, quartum triginta quatuor habet capita.

406. Tertia demum pars operis capitibus quatuordecim continetur. Incipit prologus ad Regem: *Scripseram quidem vestræ regiæ maiestati, potentissime princeps, sub vestro* [h] *Hispano idiomate, quæ mihi tunc occurrebant ad exhortationem reductionemque illorum, si aliqui sunt, quos inadvertentia* &c. *quæ unitatem Ecclesiæ catholicæ* &c. *offendere possent.* Unde liquet aliud aliquid operæ in eadem adornanda Sparta ante hoc tempus eundem navâsse. Absolvitur totum opus his verbis: *Valeat prosperè, quinimmo feliciter, (ut unico verbo bona fortunæ & virtutis includam) regia serenitas vestra, & hoc parvulum munusculum in humilitate cordis, cum ardore caritatis oblatum, regali gratiositate acceptare, & ubi opus fuerit, corrigere atque emendare, dignetur. Anno quinquagesimo post quadringentos & mille ab incarnatione Verbi æterni conscriptum, sacri Romani tempore Iubilæi pio & optato currente. Laus Deo.*

[h] Forsan *nostro*.

407. Huius commentarii hoc specimen nobis benignè huc inserendum subministravit æternùm colendus amicus noster D. Ioannes Lucas Cortesius ex MS. codice, quem apud se habet, quemque nos ipsi vidimus. Attamen commune hoc inter doctissimos viros trium ferè sæculorum de hac re iudicium non potuit hactenus quampluribus stabilitum Ecclesiarum & gymnasiorum sanctionibus, Pontificia etiam auctoritate nitentibus, contrarium iudicium persuasionemque, non infrequentibus confirmatam apostatarum exemplis, labefactare. Occasionem verò huic dedisse Alphonsi scripto, quod quidem anno huius sæculi sui quinquagesimo confecisse dicitur, primum de hac interdictione ab certis honoribus sive sedendi & suffragium ferendi locis novis Christianis facta statutum Toletanum quoddam superiore anno XLIX. factum admonuit nos cuiusdam curiosi hominis oræ libri de quo loquimur affixa nota (2). Me-

(1) In Escurialensi *Lit a. Plut. IV. n.* 14. (I. 138.): *Allegationes in Concilio Basileensi pro Rege Castellæ & Legionis contra Lusitanos super iure conquirendi Canarienses Insulas, anno MCCCCXXXV.*

(2) Εἰρωνικῶς; quasi vero Statutum Toletanum, quod anno demum MDXLVII. à Ioanne Siliceo eius Sedis Antistite promulgatum fuit, ut docet Didacus Velasquius, seu qui sub hoc nomine latet, *Iacobus Bretòn* à patria dictus *De Simancas* Episcopus Pacensis, *Defens. Stat. Tolet. cap. I.* Antuerpiæ 1575. Alfonsi Burgensis de hoc argumento scriptum, id est *Defensorium unitatis Christianæ* præcessisset.

408. *Memorial de virtudes* : quod à superiùs iam laudato *Defensorio Fidei* distinguimus ; quamvis confundere videantur alii , eo quòd vernacula inscriptio quam omnes laudant , id suadeat , seorsumque ab illo habeant memorati Almela domesticus testis ac Venerus (1).

409. At nescimus planè quò respexerit Ludovicus Ariz Benedictinus *Historiæ Abulensis* tertia parte fol. 12. quum *Lucam Tudensem in additionibus Alphonsi de Carthagena* (quod interpretor *Additiones Burgensis nostri ad Tudensem Episcopum*) laudat ; nisi *Anacephalæosin* significare voluerit.

410. Iussu quoque is Ioannis Regis è Latino in vernaculum vertit Senecæ aliquot libros (duodecim Almela expressit) locisque opportunis glossas adiunxit (2). Interpretatus quoque est finem operis *De casibus virorum illustrium* Ioannis Boccaccii à Petro Lupi de Ayala maiorem in partem è Latino in Hispanum translati , uti de Petro loquentes annotavimus. Necnon & cum Leonardo Aretino de Aristotelis Ethicorum interpretatione ab eo confecta , cùm in Italia esset disputâsse dicitur , scriptoque disputationem consignâsse: quod Pulgarius & Almela referunt , quorum posterior *Declinationes* opus vocat. Planè is fuit Leonardus , *de cuius facultate interpretandi præclarum erat Andronici Thessalonicensis iudicium. Verum quippe eum & fidelissimum Græcorum librorum interpretem appellare solebat , ceteros autem magis paraphrastas ; in quo tamen maiorem Romani sermonis castimoniam Erasmus requirebat*. Quod totidem verbis ait Petrus Daniel Huetius , vir eruditissimus , *De interpretatione* libro secundo.

411. Decessit noster Alphonsus sexaginta annos natus Villasandini Burgensis sacri territorii oppido , cùm visitato Iacobi Apostoli sepulcro è Compostella rediret, xii. Iulii MCDLVI. Directas ad eum habemus Ferdinandi Gomez de Civitate regali , Ioannis II. Regis medici , diserti facetique hominis , tres epistolas 24. 30. & 31. lectu non indignas. Multis nostrum laudibus efferunt Hispanarum rerum Scriptores , Garibaius lib. 16. cap. 23. & lib. 17. cap. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Burgensis Ecclesiæ* ; & quis non ?

412. Hic idem annus sæculi quinquagesimus sextus clarissimum eius ævi poetam IOANNEM DE MENA Cordubensem extinxit. Poetam dicimus , quamvis & historicus Ioannis II. Regis idem fuerit ; eò quòd huius studii monumenta absoluta nulla , illius autem celeberrima in posteritatis manus venire fecerit. Corduba eum in lucem edidit , alma ingeniorum parens , genitore Petro Ariæ honestæ conditionis , matre autem Roderici Ferdinandi à Peñalosa , civis ac decurionis eiusdem urbis , Toparchæ Almenaræ oppidi filia : unde illi , ut credere par est , opportuno tempore decurionatûs idem munus contigit. Orbatus parentibus,

(1) In Escurialensi , *Lit. Q. Plut. II. n* 9. (T. III. p. 19.) *Memoriale virtutum. Libris duobus. Ad Eduardum Ioannis Lusitaniæ Regis filium Primogenitum* , *Latino sermone* quo primum conscriptum fuisse videtur. Exstat enim in eadem Bibliotheca , *Lit. h. Plut. III. num.* 11. (T. II. p. 116.) versio eiusdem Hispanica *Anonymo interprete* ad Elisabetham Eduardi ex fratre neptem , Elisabethæ Catholicæ Hispaniarum Reginæ matrem , in cuius prologo : *Conmigo pensando determinê* (Interpres ait) *trasladar en nuestra comun lengua Castellana un mui gracioso è noble tratado que de virtudes fallê : el qual de los dichos de los Morales Philosophos compuso el de loable memoria Obispo de Burgos al muy ilustre , é muy inclito Señor Don Duarte Rey de Portugal seyendo primero Principe : al qual , Memorial de virtudes intituló &c.*

(2) In codice Escurialensi *Lit. L. Plut. II. n.* 15. (T. III. p. 264.) habentur I. *De vita beata. Ad Gallionem Fratrem.*. II. *De Providentia Dei ad Lucilium*.. III. *De tranquillitate vitæ ad Serenum*.. IV. *De clementia ad Neronem*.. *V. De septem artibus liberalibus*.. VI. *Declamationes* (Marci Patris).. VII. *Proverbia* (Publii Syri & Laberii Mimi).. VIII. *De quatuor virtutibus* (Martini Dumiensis seu Bracarensis.) Item *Lit. t. Plut. III. n.* 4. (II. 524.) *: De vita beata : De Providentia : De Clementia : De Fortuitis* , seu *de remediis fortuitorum : Proverbia :* LIBER DE BELLO , hoc titulo : *Aqui comienza el Tratado de la guerra ;* continet autem folia formæ quartæ duodecim : *Declamationes : Dicta Senecæ memorabilia*. Item , *iisdem Lit. & Plut. n.* 5. præter supra relata : *Libro de Seneca en el qual trata como en el Sabidor non cae ofensa nin injuria alguna*. Et codice seq. seu 6. *De la amistança , ó del amigo*. Et num. 7. *Dichos de Seneca en el hecho de la Cavalleria*. Item , *Lit. h. Plut. II. sub n.* 22. (T. II. p. 92.) *Respuesta á Don Inigo Lopez Marques de Santillana que le habia consultado acerca del juramento ó sacramento militar que hacian los Soldados Romanos*. Item *Lit. t. Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 516.) *Libro de Marcho Tullio Ciceron que se llama de la Retórica trasladado de Latin en Romance por el muy Rev. Don Alfonso de Cartagena Obispo de Burgos á instancia del muy esclarecido Principe Don Duarte Rey de Portugal*. Videtur autem prior tantum liber *De Inventione* , seu *Veteris* , ut vulgo dicitur , *Rhetorices*. Omnia Hispanicè ; è quibus nonnulla oculatissimi Nostri diligentiam fugisse videntur.. In *Quæstionibus* quoque *Ortholanis* , sive *Hortolanis* Roderici Sanctii de Arevalo Episcopi Palentini Romanæ Sancti Angeli arcis Præfecti de quibus infra , *cap. XI. huius Libri n.* 610. agitur, partem aliquam *Alphonsum Burgensem* habuisse docet ipse operis titulus in *Roderico Sanctii de Arevalo* inferius à nobis adducendus.

bus, unà cum sorore unica inter cognatos adolevit; nec ante annum ætatis vicesimum tertium, amore tactus literarum iam inde, Cordubæ primùm, postea Salmanticæ, tandemque Romæ, sedulò semper studio, historiarum præsertim, universæque antiquitatis & humanioris doctrinæ totus incubuit. Uxore autem in patria Garsiæ ac Lupi Vaccarum sorore ducta, amœnitati ingenii, morum iucunditate, ac singulari poeticæ artis, quæ aspero & rudi illo sæculo emergere poterat, excellentiâ, viris Hispaniæ principibus, & inter alios Eneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchioni, literatorum Mæcenati & ipsi literarum eximio cultori necnon primi inter poetas subsellii, mutuis benevolentiæ & obsequiorum officii sese devinxit.

413. Iamque vulgò notus ac in pretio habitus, facilè etiam se in Ioannis II. gratiam, qui carmina vehementer amavit, & poetis non mediocriter delectabatur, omnibusque bonis artibus & earum professoribus propitius fuit, insinuavit: ut & chronographi quoque munus ei aliquando exhiberet, in hunc bene de posteritate merendi, resque eius gestas in commentarios digerendi, locum allectus.

414. Nec defuit Ioannes commissæ sibi Spartæ; nam scribere eum æqualem eius temporis nutu Regis historiam, ignorare nos vetuerunt ex epistolis quas Ferdinandi Gomezii de Civitate-regali, regii medici nuper laudati iam vulgares legimus, eæ quæ, ad nostrum Ioannem directæ sunt. In vicesima etenim adhortatur eum, ut metrico *Circulorum septem*, quod in manibus habemus atque idem confecerat iis iam diebus poemati, compendium historiale succedere faciat. Et in epistola 47. quod vernaculo dabimus testimonio: *E ya sabe su señoria* (hic honoris titulus tunc dabatur Regibus, quem iam in aliquo vix pretio magnates nostri habent) *que escrivis su historia à manera de comentos, e le place, e le placerìa ver algunos capitulos; cà es codicioso de loa, como de meterse en arduos fechos; e me manda que os narre la poridad de lo que à su señoria le mandan de fuera, e lo que su señoria manda tambien.* Hoc est: Novit iam Rex historiam eius te scribere commentariorum ordine, quod placet ei: cuius & aliquot videre capita gratum haberet; est enim laudis non minus quàm aggrediendi magna quæque laudeque digna cupidus. Porrò mihi in mandatis dedit ut tecum quicquid novi ad eum aliunde scribitur, ipseque aliò scribit, confidenter communicarem. Et in epistola 49. iussum se à Rege ait ad eum mittere relationem eorum quæ in expugnatione Ximenæ oppidi Maurorum gesta essent; & in fine ait, Regi se legisse conclusionem *Tertii circuli* (Veneris scilicet, in eo, quod laudavimus, poemate), Regemque unà cum precum divinarum libro ad manus hoc habere, idemque in eas sumere frequenter ac ponere.

415. Necnon in epist. 74. referens ei pluisse iuxta Roam Castellæ oppidum, dum Rex venatum eò exiisset, pumicosos ac spongiosos lapides, adeoque leves ut quamvis mortariorum quædam rotundorum, quædam & cervicalium medietatis, nonnulla quoque semimodiorum æquarent magnitudinem, semilibræ vix pondus haberent, & absque aliquo nocumento vel capitibus exciperentur. Ex iis lapidibus quosdam ad Menam deferri ab eodem Rege impositum sibi fuisse ait.

416. Improlis tandem, libros loco liberorum post se propagatores sui relinquens, cùm & Ioanni Regi à secretis ut aiunt fuisset, Turri-lacunæ anno MCDLVI. ætatis suæ quadragesimo quinto, pleuritide confectus obiit, illatusque sepulcro fuit, Eneci Mendozii Sanctæ Iulianæ Marchionis prædicti, eorum temporum magni herois, impensâ in templo parœciali eiusdem oppidi, quod diœcesis Toletanæ est, iuxta aram constructo (1). Quod totum ex Lucii Marinæi Siculi elogio, quod libro 6. (nonnisi in antiqua editione quærendo) *De laudibus Hispaniæ*, consignavit, è Francisco Tarafa *De Hispaniæ Regibus* in Ioanne II. item ex epicedio quodam à Valerio Francisco Romero, in Ferdinandi Nonnii Guzmani (Menam qui commentario suo illustravit) morte dicto; necnon è Gomezii Manrici carmine ad Marchionis Sanctæ-Iulianæ obitum, Petro Salazario Mendoza, in magni Mendozæ Cardinalis Hispaniæ rebus gestis cap. 23. §. 3. & aliis constat.

417. Poeta hic sublimis venæ ingeniique, cui & multæ lectionis, ac veteris ævi monumentorum ornamentum adiunxit, nisi antiquatum hoc iam tempore phrasis genus, legentium auribus quodammodo grave & ingratum esset, summis

(1) Metricum eius epitaphium ad hanc diem superstes sistere placuit è D. Thomæ Ant. Sanchezii *Syll. Poemat. Hisp. ant. sæc. XV. Prolegom. T. I. pag. XXII.* nimirum.

FELIZ PATRIA DICHA BUENA
ESCONDRIJO DE LA MUERTE.
AQUI LE CUPO LA SUERTE
AL POETA JUAN DE MENA.

mis huius artis principibus comparandus; & qui tantùm omnes Hispanos ad id tempus poetas, ut Marinæus Siculus ait, quantùm Latinos Virgilius superâsse videri potest, hæcce post se reliquit Apollinis signata & Musarum notis.

418. *El Laberinto, ò las Trecientas.* A numero octoadum, sive, ut vocavit illa ætas, copularum octo versibus dodecasyllabis constantium: cuius operis argumentum secunda hæc earum ostendit, ut exteris demus nostræ istius sæculi poeseos gustum, hìc à nobis posita:

Tus casos fallaces, Fortuna, cantamos,
Estados de gentes que giras e trocas;
Tus muchas mudanzas, tus firmezas pocas,
Y los que en tu rueda quexosos hallamos:
Hasta què al tiempo de agora vengamos,
Y hechos passados codicia mi pluma,
Y de los presentes hazer breve suma:
Dè fin Apolo, pues nos comenzamos.

419. Quibus inde eum eiusdem Regis iussu sexaginta quinque alias subiicere deberet, ut anni dierum æquaret numerum. Fecit quidem viginti quatuor saltem, quæ trecentorum clausulæ & argumento connectuntur optimè: adeò ut dubitari nequeat eiusdem esse Ioannis hanc appendicem: quod & glossator ex clausula quam diximus bene confirmat, simileque prorsus priori est, alterius partis dicendi genus (1). Glossator inquam Ferdinandus Nonnius de Guzman, vir summus qui cùm adolescens primùm suæ doctrinæ specimen in his dedisset, bonarum postea literarum, & critici studii quasi principatum Compluti, Salmanticæque Græcam linguam, necnon Rhetoricam artem & naturalem historiam professus obtinuit: in qua glossa singularem iam habere se antiquitatis & bonorum auctorum peritiam abundè ostendit: qui nec dissimulat in commentarii colophone ius quidem & æquum esse condonari sibi errores, quos intentati hactenus ab alio (quodque plures aggredi non sunt ausi multæ scientiæ ac doctrinæ viri) operis difficultatem apud doctos homines excusaturam non desperabat. Planè non hic, sed alius, adsutarum deinde *Labyrintho* viginti quatuor octoadum commentarium seu glossam confecit, ut ex eius initio apparet.

420. *Labyrintho* subiiciuntur in editione, quâ utimur, Hispalensi apud Ioannem Varelam anni MDXXVIII. in folio, Poematia quædam levioris operæ, necnon &

421. *La coronacion al ilustre cavallero Don Iñigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana*, hoc est, eiusdem Marchionis veri Mæcenatis in Parnasso coronationem, quam ipse propriis declarationibus, ne obscura & abditi sensus quædam lectores morarentur, explanavit. In quibus declarationibus affectato, ac versibus simili, prorsæ orationis genere usus, notum posteris fecit, eam loquendi formam tunc placuisse. Toleti hæc edita *Coronatio* est cum glossis in 4.° anno MDIV (2). *Coronationem* hanc sequuntur quidam alii versus, tandemque

422. *El tratado de vicios y virtudes* (Prudentii *Psychomachiam* dixeris): quem ab eo imperfectum relictum, Hieronymus de Olivares, Alcantaræ ordinis eques, cuius pater æqualis Menæ fuerat, quode in prologo docemur, absolvit (3). Huic sanè immortuus videtur Mena, quod scribere se prudentiorem ætate factum & profanorum pertæsum non dissimulat.

423. Omnia hæc carmina prodierunt simul, primumque forsan, Hispali anno MDXII. atque ibidem iterum ex typographia Ioannis Varelæ MDXXVIII. atque inde Pinciæ anno MDXL. in folio, & Compluti ex Ioannis Villæ MDLXVI. in 8.° item Antuerpiæ MDLII. in 8.°

424. *Invocacion que hizo Juan de Mena que comienza: Canta tu Christiana Musa*, est in codice quodam miscellaneo Hispalensis Ecclesiæ (4).

425. Idem esse dicitur auctor non mi-

(1) Principem huius operis editionem nunquam videre mihi contigit; Granatensis anno *MDV. die VII. Novembris completa* per Ioannem Varelam de Salamanca, *secunda editio* in eiusdem fine dicitur; neutra tamen nisi primigenias CCC. Ioannis Menæ ogdoadas continet.

(2) Habetur in Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit. n. Plut. I. sub n.* 13. (T. III. p. 144.) atque in alio penes nos aliquanto, ut videtur, antiquiore. In editis passim.

(3) Exstat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice inscripto: *Obras de Don Juan Fernandez de Yxar llamado el Orador*, cuius tamen ne nomen quidem in eo legitur; eamque ob causam *Pseudepigraphum Ioannis Yxarensis codicem* deinceps appellabimus, à fol. CX. pag. 1.

(4) Non diversum opus, sed *Psychomachiæ*, seu *Tractatus de vitiis & virtutibus* initium est. Habetur in *Pseudepigrapho Ioannis Yxarensis codice* paulo ante medium fol. scilicet CXXVII. pag. 2. hoc titulo: *Debate formado conpuesto por Iohan de Mena: De la razon contra la voluntad*: quem excipit Gomezii Manrici supplementum CLVIII. ogdoadibus dimetris constans, præmissa rubricâ: *Aqui fenesce lo que el noble Poeta Johan de Mena fizo, por fallescimiento suyo. E prosigue el muy noble Cavallero Gomez Manrique & faze un breve prohemio*: quode opere nos inferius.

nimæ partis *Historiæ rerum Ioannis Regis*, earum nempe quæ ab anno eius ætatis vicesimo usque ad tricesimum quintum contigêre: de quo videndus in prologo huius historiæ à se recognitæ Laurentius Galindi Carvaxalius Caroli V. Cæsaris chronographus & consiliarius, ut in Ferdinandi Perezii Guzmani mentione iterum extensiusque annotabimus. Item penes Acropolitanum Marchionem, qui iam quum hæc scribimus Mondexarensis appellatur, librum manu exaratum vidimus huius tituli:

426. *Memorias de algunos linages antiguos e nobles de Castilla, que va escriviendo Juan de Mena coronista de su Alteza, el muy serenissimo* (barbarismus forsan Scriptoris) *y muy esclarecido principe Don Juan el segundo de Castilla y Leon, por mandado del muy ilustre señor D. Alvaro de Luna Condestable de Castilla:* unà cum depictis uniuscuiusque insignibus. In bibliotheca, quæ fuit Excellentiss. Comitis de Villaumbrosa, & nunc est lectissimæ eius viduæ, liber MS. in 4.° hac inscriptione notatur:

427. *Treynta y seis capitulos* (de la Iliada) *de Homero traducidos en Castellano por Juan de Mena, y dedicados al Rey D. Juan el segundo.* Codex est membranaceus, & coloribus variegatus (1). Gomezii Manrici carminis de quo suo loco monebimus poetæ nobilissimi, de Marchionis Sanctæ-Iulianæ obitu poeseos adversus mortem querelam continentis hæc ad nostrum pertinent:

Esta muerte que condena
A buenos y comunales,
Me llevò à Juan de Mena,
Cuya pluma fue tan buena,
Que vi pocas sus iguales.

Prosequiturque (ne de altero isto egregio, ac Menæ æquali, poeta nihil dicamus)

Y por mas me lastimar
Llevòme sin mas tardar
Aquel de gran perfeccion
D. JUAN DE IXAR de Aragon,
Orador muy singular.

Plura qui noscere de hoc huius temporis viro inclyto desideraverit, collecta ea inveniet in *Aragonensium* Vincentii Blasii Lanuzæ *Historiarum* volum. 2. lib. 5. cap. 50. (2)

428. Hoc ipso tempore floruisse dicitur IACOBUS (vulgò JAIMUS) DE S. IOANNE, natus in oppido Cervera Cataloniæ, in quo & Dominicanorum sodalium instituto se addixit, scripturus Latino sermone

429. *Vitam S. Raymundi de Peña-fort,* Barcinone, dum ibi essent Petrus Queralt Prior provincialis Aragoniæ, ac Minister generalis Martialis Auribellus anno MCDLVI. hoc ipso nempe de quo agimus. Laudat hominem & opus Franciscus Diago Dominicanus in *Hist. prov. Aragoniæ* huius ordinis lib. 2. cap. 17. Qui ait fuisse primum Barcinonensis urbis Inquisitorem, postquam à Nicolao IV. Papa hoc munus seorsum haberi iussum fuit à totius provinciæ Aragoniæ Inquisitoria dignitate (3). Alius forsan est eiusdem nominis JAIMIUS DE S. IOANNE Cæsaraugustani cœnobii, quem inter Scriptores duorum posteriorum sæculorum laudatum dimisimus.

430. FERDINANDUS PETRI GUZMANUS (vulgò Fernan Perez de Guzman) clarissimis Castellæ totius familiis *de Guzman, de Toledo*, ac *de Ayala* progenitus, patrem habuit Petrum Suarezium Guzmanum Toparcham de Bâtres, archinotarium provinciæ Beticæ, quod munus Cancellarium regium denotat; matrem verò Elviram de Ayala, Ferdinandi Perezii Ayalæ filiam. Qui quidem Petrus Suarezius, cùm natus esset Petro alii Suarezio à Toleto ex Maria Ramirezia Guzmana Ioannis Ramirezii Guzmani domini *de Aviados* filia: insuper habito genitoris, quantumvis nobilissimi, genitricis nomen sibi posterisque suis adscripsit.

431. E Ferdinando autem, quem laudandum suscipimus, & domina Marquesa de Avellaneda uxore, genitus fuit Petrus Guzmanus: cuius filia Sancia, quam ei pepe-

(1) Exstat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo à libro I. Iliados ad XXIII. & Patrocli funus iustaque eidem ab Achille persoluta; sed brevis potius dicenda est argumentorum Iliados expositio quam Homerici operis versio, XIX. non amplius vulgaris folii chartis contenta. In earum postrema: *Finit volumen Iliadis Excellentissimi Homeri breviatum & vulgarizatum per Dominum Ioannem de Mena Oratorem Illustrissimi Regis Castellæ Ioannis II. pro eodem Domino Rege & de eius mandato.*

(2) Egregii huius Poetæ atque Oratoris nihil in Bibliotheca Escurialensi reperi præter pauca poemata cum aliis *Ioannis* cuiusdam *de Villalpando, Baccalaurei Alfonsi de la Torre, Esparça*, itidem mihi ignoti, & *Lupi de Stunica*. Exstant in codice *Lit. n. Plut. I. sub n.* 13. (T. III. p. 144.) Habentur quoque in eadem Regia Bibliotheca *Lit.* a. *Plut. IV. sub n.* 26. (T. I. p. 149.) *Ioannis Ixarensis & Antonii Panormitani* Latinæ literæ varii argumenti ad varios. Neque in Hispaniæ Cantionariis *Baenæ* aut *Villasandini;* neque in editis, Hispalensi 1540. Antuerpiensi 1573. aut alibi nomen eius me legisse memini.

(3) Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 815. opus ita inscribunt: *Relatio insignis Balearicæ transfretationis miraculosæ Sancti Raymundi de Pennaforti;* & præterea Auctorem *cœnobii Barcinonensis alumnum* faciunt.

perit Maria de Ribera, Toparchiam de Bâtres in domum mariti Garsiæ Lasso de la Vega, regii apud Pontificem Legati, ordinis S. Iacobi equitis, & in Legionensi regno commendatarii maioris, transtulit. E quo coniugio nati sunt Petrus Lassus & Garsias Lassus de la Vega: à quorum priore hodierna Comitum *de los Arcos* ac de *Añover* domus derivat. Posterior autem ille est, Hispanæ poeseos lumen, de quo altera huius bibliothecæ parte nos agemus. Neque extra rem Historicum hunc celebrem, à decessorum & posterorum claritate non minùs quàm ab literarum studiis laudamus: ut nostri discant homines, quorum olim partes essent res principum gestas stilo ducere, ac posteritatem omnem propriis laboribus demereri.

432. Carissimus fuit Alphonso Burgensi Episcopo, Pauli à Sancta Maria filio, cui quidem, alteri veluti Senecæ, Lucillii se loco fuisse alicubi ait [1]. Alphonsi autem testimonio libri *Orationalis* initio, Ferdinandus in virili ætate, cùm pangendi suaviter carminis, tum sacrorum studiorum & contemplationis divini cultus merito censebatur: cuius studii quædam se legisse ait, à Ioanne etiam Rege, cùm legisset & ipse, laudata.

[1] Carmine quodam in Alphonsi obitu.

433. Huius autem nomen *Historia* præsefert *Ioannis* eiusdem *secundi Castellæ Regis*; sed non tota eius est, nisi quòd ab aliis accepta reformavit ac propria fecit. Verè enim Ioannis res gestas (quod Laurentius refert Galindi Carvaxalius, cui quidem huius historiæ debetur publicatio) Alvarus Garsias de Sancta Maria, Pauli & Alphonsi Burgensium Antistitum filius & germanus frater, primus omnium describere cœpit: de quo iam diximus cap. 5. ab initio nempe eius regni, hoc est sæculi anno VI. usque ad vicesimum: alius inde continuavit usque ad quintum supra tricesimum copiosè & ordinatè, quem Ioannem de Mena fuisse nonnullis placet. Ab hoc tempore usque ad Regis mortem annotata quædam à Petro Carrillo Albornozio, aucupio eiusdem Regis præfecto, quæ & Lupus Barrientus Henrici principis magister locupletaverat, ad manum habuit Ferdinandus Perezius: unde, & ex his quæ viderat ipse, historiam prosequeretur, & colophone donaret (1). Cui certè typis committendæ Caroli Cæsaris iussu Laurentius iam laudatus chronographus regius nonnulla præmisit inseruitque in prologo eius ad prædictam historiam videnda, quæ edita fuit primùm (*Lucronii* 1517. *fol. vid. Bibl. Nov. in Laurentio*); atque iterum Hispali ab Andrea de Burgos anno MDXLIII. in folio. Huic subiungitur liber inscriptus, quasi historiæ appendix,

434. *Las generationes*, *semblanzas*, *ò obras de los excelentes Reyes de España D. Enrique el tercero, e D. Juan el segundo; y de los venerables prelados, y notables cavalleros, que en los tiempos de estos Reyes fueron* (2). Quem librum auctori suo refert Laurentius; nec tamen dissimulat quædam se correxisse atque addidisse. Annotat verò *Generationum* hoc opus ante *Historiam* ab eo scriptum; immo priusquam ad scribendam historiam animum applicuisset, anno scilicet sæculi quinquagesimo, ut ex eiusdem Ferdinandi verbis in *Ferdinandi Castellæ Infantis elogio*, sive capite quarto, constat. Alia quoque habemus partim ab eo scripta, partim ei adscripta, quorum certè non fuit auctor. Planè eius sunt

435. *Las setecientas coplas de bien vivir. Exposicion del Pater noster y Ave Maria, y Confessionario.* Qui liber editus exstat Ulissipone MDLXIV. in 4.° apud Germanum Guillart: ad quem allusisse videtur Alphonsus Burgensis præsul, cùm opera nostri sacra ut supra diximus celebravit. Nescio autem an diversus ab isto liber alius sit, quem diverso hoc inscriptum titulo exstare aiunt:

436. *Las sentencias, que son bien scientificas, y de grandes y diversas materias, muy provechosas por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina, y exemplo de bien vivir* (3). Ulissipone MDXII. in 4.° Vidit Petrus Alva.

437. *Canciones de nuestra señora.* Ms.

(1) Huc refer superius à Nostro dicta capite huius libri V. n. 285. nimirum *Ferdinandum Perezium Gusmanum, cui tota nunc Historia Ioannis II. Regis Castellæ adscribitur, Alvari Garsiæ & aliorum commentaria ita sua fecisse, ut nullum iam illarum partium quæ cuiusque eorum fuêre vestigium deprehendere valeamus.* Vide tamen paulo inferius de hoc argumento à nobis notata.

(2) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. z. Plut. III. sub n.* 2. (T. II. p. 330.) hoc titulo: *De los Reyes de España Henrique III. y Don Iuan el II. y de los Prelados insignes, y notables cavalleros de su tiempo*: nuper Matriti editus in typographio *De la Gazeta* 1775. 4. simul cum Centuria seu *Centone Epistolari* Ferdinandi Gomezii de Civitate Regali; & *Claris Castellæ viris* Ferdinandi Pulgarii.

(3) In prælaudato à nobis *pseudepigrapho Ioannis Yxarensis codice*, quem maxima ex parte ad Ferdinandum Perezium Gusmanum & Ioannem Menam pertinere deprehendimus, paulo sub medium, exstat prosaicum opus ἀδέσποτον atque ἀνεπίγραφον, cui mirifice quadrat huius numeri titulus: *Las sentencias::: por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina y exemplo de buen vivir.* Continet enim LXIII. capita per totidem loca communia distributa, quæ nihil sunt nisi sententiarum ac prover-

ser- bio-

ſervatur in bibliotheca Regia Eſcorialenſi. Idem Petrus Alva in *Militia Conceptionis* (1).

438. *Placer de los Emperadores, Reyes, y principes*, Ferdinando noſtro adſcriptum vidit D. Thomas Tamaius. In bibliotheca, quam olim habuit Matriti vir magnus, & Senatûs Caſtellæ præſes D. Petrus Nuñes de Guzman Comes de Villaumbroſa, exſtabat codex MS. cum hoc titulo: *Varias poeſias antiguas del tiempo del Rey D. Juan el II. y Enrique IV. compueſtas por Hernan Perez de Guzman, abuelo de Garcilaſſo de la Vega; y de Alvar Garzia de ſanta Maria, y del Marques de Santillana.* Ms. in folio. *Vicios y virtudes hymnos rimados à loores divinos embiados al muy bueno y diſcreto Alvar Garcia de ſanta Maria del conſejo del Rey nueſtro ſeñor por Fernan Perez de Guzman* (2). Exſtat MS. huius tituli liber in Miſcellaneorum quodam codice bibliothecæ Hiſpalenſis Eccleſiæ.

439. Ceteris, quæ nomen eius ſibi arrogant, vel cauſam præſtitit, vel auctoritatem accomodavit: nempè ei libro cui *Oracional* nomen dedit auctor eius Alphonſus Burgenſis aliàs laudatus Epiſcopus: qui quidem Ferdinando de rebus ad orationi Chriſtianæ vacandum ſpectantibus ſeſe conſulenti opere iſto reſpondit.

440. *Valerius* autem *hiſtoriarum Eccleſiaſticarum*; atque item alius *Recopilacion de las batallas campales* &c. dictus libri, non utique huius ſunt, ſed Didaci Roderici de Almela Carthaginenſis ſive Murcianæ Eccleſiæ canonici, ut loco ſuo monebimus (3).

441. At quia Ferdinandi huius occaſio-

biorum ſeu parœmiarum moralium acervus. Indicis capitum initium eſt: I. *De temer á Dios.* II. *De Reyes.* III. *De Mayordomos.* IV. *De Eſcrivanos* (id eſt Scriptoribus) *buenos y parleros.* V. *De buena crianza.* VI. *De Maeſtros.* VII. *De Monges.* VIII. *Del ſiglo.* IX. *Del bien y del mal &c.* & ſic deinceps. Conſtat autem XVI. communis folii chartis: quas excipiunt quinque affinîs argumenti aliæ fuſiores tamen aliquanto, nec τμήμασι ut priores illæ, ſed iuſtis ſententiarum clauſulis diſcretæ. Fueritne autem opus quod Uliſipone MDXII. editum Petrus Alva vidiſſe ait?

(1) Exiſtimo opus quod hoc num. 437. inſcribitur: *Canciones de Nueſtra Señora*, partem illius eſſe quod paulo antè, ſcilicet num. 435. retulit Noſter ſub titulo: *Las ſetecientas coplas de bien vivir. Expoſicion del Pater noſter y Ave Maria*; atque utrumque non diverſum eſſe ab alio mox ab eodem num. ſcilicet 438. laudando: *Vicios y virtudes, hymnos rimados à loores divinos*, de quo nos num. 438. ſequenti.

(2) In eodem pſeudepigrapho codice, atque in ipſo ſtatim initio exſtat metricum opus: *De virtutibus & vitiis ac de horum remediis: De myſteriis Chriſti: De vitæ brevitate: De optimo Rege: De Fide ac Spe Theologica: De tolerantia: De pœnitentia: De ſomniis*, deque aliis bene multis. Ea vero excipiunt *Divinæ laudes ad Matutinum: Beatiſſimæ Virginis MARIÆ gaudia: De eiuſdem ſingulari virginitate: Hymni ad Eandem: Alius de eadem Virgine MARIA ad Stephanum de Leon Priorem cœnobii Hieronymiani de Lupiana: Hymni de Sanctis: de Sancta Eliſabeth Hungariæ Regina: de Sancto Eugenio & Sancta Leocadia Toletanis: De Sancto Ægidio: De Sancto Luca: De Sancto Michaele Archangelo: De omnibus Sanctis: Expoſitio Hymni* Te Deum laudamus: *Expoſitio orationis Dominicæ* Pater Noſter: *Salutationis Angelicæ* Ave Maria: ac demum *Oratio ad Beatiſſimam Virginem MARIAM*; poſt quam continuo, legitur:

Utilogo.

,De la grueſa invencion mia
,E ſynple imaginacion
,Ved aqui la relacion,
,Muy buen onbre Aluar Garcia. &c.

Poſt hæc habetur opus: *Las quatro virtudes cardinales*, cum prologo: *Al honorable Señor Marques de Santillana Conde del Real*, in cuius fine:

,Ved aqui la invencíon mia
,nin ſotil nin elevada,
,como en Bátres fabricada,
,aſy (es) groſera & fria &c.

& ſubditur: *Guzman.* Sunt autem, niſi me ſupputatio fallit, DC. circiter ogdoades dimetræ: prorſus ut dubitari amplius nequeat quin *Las canciones de Nueſtra Señora*, pars ſint operis inſcripti *Las ſetecientas coplas &c*; quodque hoc unum ſit atque idem opus cum eo quod noſter hoc loco inſcribit: *Vicios y virtudes hymnos rimados á loores Divinos* &c.

(3) In Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. (T. II. p. 93.) habentur huius Ferdinandi: *Coplas que hizo en la muerte del Reverendo Alfonſo de Cartagena Obiſpo de Burgos*; atque item: *Lit. y. Plut. III. ſub n.* 8. (II. 378.) In pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis de Aragonia codice paulo ante medium exſtant: *Los claros Varones de los Reynos de Eſpaña*, dimetris ogdoaſtichis, quod opus laudat Ferdinandus del Pulgar in Prologo *De los Claros Varones de Caſtilla*; fatum tamen eius hactenus ignorabatur. Titulus codicis eſt: *Prologo en los loores de los claros varones de Eſpaña que enbió Fernand Perez de Guzman Señor de Bátres al noble & virtuoſo cavallero Don Fernand Perez de Guzman comendador maior de Calatrava ſu ſobrino*: iuſtæ molis eſt opus, XXX. maioris formæ foliis conſtans, cum ubere in eorum oris commentario, cuius tamen partem aliquam abſcidit bibliopegi culter. Habetur primum in eo nuncupatio ad Nepotem cognominem: Introductio: dein *De Gerione tricipiti* aliiſque ad tempus mythicum: *De Numantinis: De L. Annæo Seneca: De Paulo Oroſio: De Theodoſio iuniore: De Alarico Gothorum Rege*, ac *De Ervigio & Roderico: De Pelagio: De Faſila: De Witiza & rurſum de Roderico ac Pelagio: De Alfonſo Caſto: De Bernardo Carpenſi* (del Carpio): *De Ramiro: De Alfonſo Magno: De Ferdinando Gonſalvi Caſtellæ comite: De Garſia eius filio: De Sanctio: De Enneco Ariſta: De Sanctio Abarca: De Sanctio Maiore: De Ramiro Aragoniæ Rege: De Ferdinando Magno: De Alfonſo VI. Caſtellæ: De Roderico Bivario* (el Cid): *De Alfonſo VII.* (el Emperador): *De Sanctio II.* (el Deſeado): *De Alfonſo VIII. De Berengaria Regina; De Ferdinan-*

ſione ALPHONSUM (*imo* PETRUM) CARRILLO DE ALBORNOZ laudavimus; hic ille eſt qui uti diximus annotata quædam, ſive Adverſaria de rebus Ioannis Regis in ſchedis reliquit, quæ ſpeciem potius compendii quàm hiſtoriæ præſeferunt, eventuum nempe, diei, menſis, & anni diſtinctorum notis, uſque ad Ioannis obitum compilationem: quam quidem Lupus Barrientus, Henrici Ioannis filii præceptor, Conchenſis aliquando Eccleſiæ præſul, paucis quibus ipſe interfuerat adiunctis, integram ſibi adſcripſit. Quod utique diſertè refert Laurentius Galindez de Caravajal regius Ferdinandi Catholici Conſiliarius, in ea quam prædictæ Ioannis II. Regis hiſtoriæ, præfationem adiunxit.

442. Nihilominus tamen Petro Carrillo tamquam hiſtoriæ ſui temporis Scriptore in referenda Henrici Villenæ Marchionis morte Hieronymus Surita lib. 14. cap. 22. utitur; eandemque auctori ſuo adſcriptam vidit Io. Franciſcus Andreas Uſtarrozius, Chronographus & ipſe regni Aragoniæ: qui in notis ad *Coronationum* eiuſdem Regni librum verba refert laudati Alphonſi (*Petri*), quibus hiſtoriæ huius ſuæ publicationem vivente ſe nequaquam fieri calidis votis exoptat (1).

443. Quinquageſimo octavo ſæculi anno immortali vitæ fuit redditus, qui mortalis cùm viveret immortalem ſibi & ſuis omnibus geſtis famam quæſivit obtinuitque, ALPHONSUS Ferdinandi Honeſti Arago-

dinando III. (el Santo): *De Roderico Archiepiſcopo Toletano*: *De Jacobo I. Aragoniæ Rege*: *De Alfonſo X.* (el Sabio): *De Maria de Meneſes Caſtellæ Regina*: *De Alfonſo XI. De Henrico II. De Benedicto Papa XIII.* (de Luna): *De Ægidio Cardinali Albornozio Archiepiſcopo Toletano*: *De Iuvenco Poeta*: *De Prudentio Poeta*: *De Petro Alfonſo Ex-Iudæo Oſcenſi*: *De Oſio*: *De Valerio Liciniano Emeritenſi*: *De Datiano Poeta, ac demum De Didaco de Campis.* Præterea (quod conſultò in hunc locum reieci) habentur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* X. *Plut. II. n.* 2. (T. II. p. 405.) eiuſdem Ferdinandi Perezii *Adverſaria* ſive *Deletitiæ ſchedæ* atque adnotationes pro hiſtoria Ioannis II. Caſtellæ Regis, hoc titulo: *Borradores para la hiſtoria del Rey de Caſtilla Don Juan el Segundo.* Videntur autem autographa; innumeris enim lituris reſperſa, nulloque ordine aut delectu codici aſſuta ſunt; tetradiaque inſuper oculatis ſeu terebratis foliis conſtant, ad inſerendam ſcilicet tranſverſam tæniam aut filum ne elabantur. Hæc autem indicant non vulgarem neque perfunctoriam operam à Ferdinando in conficienda Ioannis II. Regis hiſtoria collocatam fuiſſe. Demum in eadem Bibliotheca, *Lit. X. Plut. II. n.* 13. (II. 418.) habetur eiuſdem Ferdinandi Hiſtoria Ioannis ſecundi Caſtellæ Regis: *La Chronica del Rey Don Juan el ſegundo de Caſtilla*, in cuius prologo: *De fide quæ Hiſtoricum decet*: *De Scripturis apocryphis earumque cauſis*: *De Petri neſcio cuius Corralii Chronico Saracenico*; deque affinis argumenti aliis egregie diſſeritur. Cum autem, ut prædiximus, complures inſignes viri *Alvarus Garſia de Sancta Maria* Pauli Burgenſis filius, & Alfonſi itidem Burgenſis Epiſcopi germanus frater, *Petrus Carrillus Albornozius*, *Lupus Barrientus*, *Ioanneſque* ipſe *de Mena*, ut Noſter hoc loco, rebus à Ioanne ſecundo geſtis poſteritati conſecrandis operam ſuam contulerint: non facile eſt, poſtquam Ferdinandus quode agimus Ioannis Chronicon ſibi ex aſſe vindicavit, collatam à ſingulis ſymbolam cuique tribuere. Iuvat tamen huius codicis prologi ſegmentum, ut cum Laurentii Galindi Carvajalii edito conferri poſſit, ſiſtere (1): *Por lo que yo* (inquit Prologi auctor) *temiendo que en la Hiſtoria de Caſtilla del preſente tiempo haya algun defecto eſpecialmente de no oſar...* (deſunt nonnulla hoc loco)... *complacer á los Reyes*: *como quiera que Alvar Garcia de Santa Maria á cuya mano vino eſta Chronica, es tan noble & diſcret ombre; & que no le falleſciera ſaber para la ordenar, y conciencia para guardar la verdad; pero porque la hiſtoria le fue tomada è paſſada à otras manos* (2) *ſegund comiſſiones deſordenadas que en eſte mundo hay*: *razonablemente ſe debe temer que la Chronica no eſtè en aquella pureza è ſimplicidad que la que él ordenó. E por eſto* (pergit) *propongo de abraçarme con la verdat, non dando nin apropriando las honras y favores á los que lo non trabajaron*: *nin quitandolos á los que por ſus virtudes y trabajos y proeſas lo mereſcieron..... Et ſi por aventura fueren en eſta Chronica algunas coſas relatadas en comienço della del mui alto Principe Rey Don Henrique Padre del Rey Don Ioan, de quien ſerá la preſente Eſtoria relatada por eſtenſo*: *eſto ſerá brevemente contado. Porque en eſte tiempo las coſas que en Caſtilla acaeſcieron, ſerá de neceſſario contar, porque la materia aſſi lo requiere. Por ende conviene* (quæ valde notanda ſunt) *que eſta Chronica eſtè ſecreta & no ſe divulgue en tiempo de los vivientes*: *porque no la enmienden los poderoſos que quieren honra ſin trabajarla ſegunt ſus privanças y favores, como por muchas veces acaeſce de cada dia*: *lo qual requiero à qualquier que eſta Chronica hoviere ò cobrare, que la tenga en celada y ſecreta durante el tiempo preſente, sò pena que ſea avido por contrario enemigo de la verdad* &c. Poſtquam hæc ſcripſeram incidi in librum inſcriptum: *Mar de hiſtorias el qual copilò el noble Caualtero Hernan Perez de Guzman*, editum Valliſoleti apud Didacum de Gumiel XXX. Auguſti MDXII. fol. in quo primùm de Græcorum ad Troiam & Romanorum rebus, deinde clarorum Virorum hiſtorias ad ſæculum uſque XV. iam adultum ſoluta oratione ac breviſſime deſcribit. Hoc autem opus excipiunt: *Las generaciones y ſemblanzas*, quaſi prioris appendix; incipiunt enim à capite CXXVII. Minutiora huius Ferdinandi alia videſis apud Cl. Anonymum auctorem eius vitæ præmiſſæ operi: *De las generaciones y ſemblanzas*, edito Matriti 1775. fol. 191. pag. 2.

(1) Optimè hæc concordant cum poſtremis verbis ſegmenti è prologo Hiſtoriæ Ioannis Secundi Caſtellæ Regis in ſuperiore nota allatis: quæ propterea *Petri* potius *Carrilli* Albornozii, quam aut *Lupi Barrientos*, aut *Ioannis de Mena*, aut *Ferdinandi Perezii Guzmani* fuerint; *Alvari* certe *Garſiæ de Sancta Maria* eſſe non poſſe, docet prologus ipſe.

(1) Habentur hæc in Prologo operis *De las generaciones y semblanzas* edit. Matritenſis pag. 201. sed *Chronici* potius quam eius Operis prologo congruere videntur.

(2) Forsan *Lupi de Barrientos*, aut *Ioannis Menæ*, aut *Petri Carrilli Albornozii.*

goniæ Regis filius, Aragoniæ idem Neapolitani & Siculi regnorum Rex, magnanimus, iustus, fortis, literarum & literatorum valdè amans, omniumque heroicarum regiarumque virtutum exemplar. Cuius quidem hìc non meminissem, bibliothecæ dumtaxat Scriptorum construendæ intentus, nisi epistolæ quædam, & orationes eius invitarent Latinâ Linguâ scriptæ, dictæque, à Lucio Marinæo Siculo in *Genealogia Regum Aragoniæ* vulgares factæ; ne absque huius maximi herois mentione obscurior aliquantò hic noster labor ad posteros propagaretur.

444. Et quidem eius laudibus plena sunt omnia huius temporis Latina, Italica, Gallica, Hispanica rerum in Europa gestarum commentaria, præter ea, quæ Bartholomæus Facius, Antonius Panormita, & uti fama est Laurentius Valla, de eo specialia edidere. Quod autem magis aliis admirandum est, quinquagenarium literas didicisse; nec cùm tam ingentibus laboriosissimæ vitæ curis intentus viveret, dedignatum aut impeditum, quin pueri patientiâ, & veluti nihil aliud agentis intensione animi, prima Latinæ grammaticæ rudimenta doceri se permiserit: cuius eam cognitionem & linguæ Romanæ usum adeptus fuit, quam laudata paulò antè monumenta Christianæ totius, ac moralis sapientiæ plena, tantoque viro prorsus digna præseferunt.

445. Sed & in Senecæ epistolis vertendis forsan non nihil ab eo elaboratum credere debemus Carolo Vianæ Principi, ex Ioanne fratre nepoti: qui in versionis ab eo factæ *Aristotelis Ethicorum* nuncupatione, animatum se ait illius exemplo, qui regium ingenium in Senecæ epistolis exercuisset. Vulgaria eius verba sunt: *Tomando por exemplo el exercicio de vuestro real ingenio en las epistolas de Seneca.*

446. Ad hunc certè annum domestici testes memoriam referunt BERNARDI DE MONTESA, Bilbilitani, (Calataiubiensis intelligo Aragoniæ regni) qui Carmelitarum fuit sodalis, patrii cœnobii alumnus, atque item aliquando præfectus. Hic scripsisse dicitur

447. *In librum Ioannis Patriarchæ Hierosolymitani* De institutione monachorum *elucidationes.* Itemque

448. *In librum Philippi Ribboti De peculiaribus gestis Carmelitarum.* Ac tandem

449. *In librum Divi Thomæ Aquinatis* De quatuor virtutibus cardinalibus *commentaria.*

450. Necnon ex Italico in Hispanicum vertisse cuiusdam veteris iurisconsulti librum *De moribus politicis.* Quæ omnia propria auctoris manu exarata in domûs Cæsaraugustanæ bibliotheca asservari iidem Scriptores affirmant domestici. Miror tamen hunc Bernardi commentarium ad Ioannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum in lege veteri exortorum & in nova perseverantium* librum, à multis apocryphum existimatum, & à Petro Wastelio sedula admodum navatâ operâ eidem vindicari procuratum: eiusdem Wastelii diligentissimi omnium, quæ ubique essent, ordinis sui veterum monumentorum indagatoris cognitionem fugisse: qui quidem inter alios huius familiæ viros legitimum Ioannis hunc fœtum agnoscentes, vix alium libro I. *Vindiciarum* sect. I. art. I. Bernardo Montesæ præferre debuit: quem idem opus Ioannis Patriarchæ commentario lustrâsse atque illustrâsse nuper audivimus. Quid etiam quòd Philippi Ribboti *De peculiaribus gestis Carmelitarum* libri explanator hic Montesa nîl minus potuit, quàm eiusdem Ribboti de legitimitate istius *De institut. primorum monachorum* operis testimonium apertissimum calculo suo approbare; cuius quidem approbationis aut explanationis idem Wastelius verba Ribboti eodem loco adducens, nullam habet mentionem. Franciscum itidem Bonæ-spei *Historico-theologici Carmeli armamentarii* doctum Scriptorem, qui omnium postremus origines ordinis sui adversus impugnantes defendit, duorum Montesæ horum operum latuit notitia.

451. Hæc scilicet (*nobis*) de libro adhuc non viso suspicantibus, fors contigit ipsum codicem MS. Cæsaraugustanum contrectandi manibus, & oculis lustrandi, missum nobis mutuò, Reverendissimi P. M. F. Raymundi Lumbier Carmelitani doctissimi theologi operâ; statimque agnovimus Montesam falsò iactatum fuisse apud domesticos horum operum auctorem: qui tantùm fuit exscriptor. Primùm ibi exstat opus decem librorum *De institutione & peculiaribus gestis monachorum Carmelitarum*, cuius prologus incipit: *Cùm populum Israel Dominus*; cuiusque operis auctorem ostendit se in eodem prologo *Philippus Raboti* (ita, non Riboti) *Mag. in sacra pagina*, *Prior provincialis provinciæ Cataloniæ*. Et in fine: *Hæc de nostræ Religionis origine & primæva institutione in primo libro, & de primis fundatoribus & professoribus Religionis prædictæ in secundo* &c. *à me Fr. Philippo Riboti* (ita hìc) *magistro in sacra pagina, necnon Priori provinciali in provincia Cataloniæ existenti post veteres patres huius ordinis scripta & dicta sufficiant. Immen-*

menſas autem de hoc opere reddo gratias &c. *Perfectus fuit hic liber nona die Auguſti veſpere S. Laurentii, anno à Nativit. Dom. MCDLVIII.* (miſtis Latinis cum Arabibus numerorum characteribus) *& eſt Fr. Bernardi de Monteſa ord. S. M. de Montecarmelo.* Vide de his decem libris quæ in Philippo iſto Ribot ſuprà ſcripſimus ad annum MCCCXCI. lib. 9. cap. 7.

452. Sequitur in codice Cæſarauguſtano opuſculum quoddam vulgaris linguæ Caſtellanæ quod incipit: *A la buena mente*, &c. In cuius fine eſt hæc notula: *Explicit libellus ſuper quibuſdam Senecæ* (fortè *ſanctè*, nam obſcura ſcriptura eſt) *dictis, editus à quodam italico bachallario, & à quodam iuriſperito in hoc idioma reductus. Scriptus à Fratre Bernardo de Monteſa prima die menſis Iunii anno Domini MCDLVIII.* Barbaris hic notis idem annus ſignificatus, qui in ſuperiori opere Latino-barbaris. Sequitur *Tract. ſuper quatuor virtutibus cardinalibus S. Thomæ de Aquino* cum eadem nota Scriptoris Monteſæ IX. die Auguſti MCDLVIII. in fine. Tria hæc ſunt quæ continentur in laudato codice opera, Bernardo Monteſæ per errorem negligenter librum manu exaratum inſpicientium (quod ſæpe contingit) adſcripta. Unde nos documentum ſumſimus non facilè cuivis de rebus ſuis referenti ſive iactanti credendi (1).

453. BERNARDUS quidam Ciſtercienſis monachus, abbas S. Pauli in Portugallia, ante hunc annum MCDLVI. quo denata dicitur Eliſabetha Regina Alphonſi V. uxor, eiuſdem Eliſabethæ iuſſu & auſpiciis, Landulphi Cartuſiani *De vita Chriſti* opus celeberrimum aggreſſus fuit in vernaculum è Latino convertere. Quam quidem ab eo perfectam Eleonora Emmanuelis regia coniux poſt multum tempus fecit exire in publicum anno MCDXCV. utiliſſimam legentibus futuram interpretationem. Cuius rei teſtimonium Georgius Cardoſus in ſchedis ad *Bibliothecam Luſitanam* mihi præſtitit.

454. CALLISTUS III. Romanus Pontifex, Alphonſus aliàs Borgia, Sætabitanus ex Valentino regno, non quidem collocatur à nobis loco iſto, ut de rebus eius geſtis quicquam iis adiungamus, quæ tot Pontificalium geſtorum Scriptores literis tradidere; ſed ut, quia ipſum inter Scriptores *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor recenſuerit, nos indictum non relinquamus. Adſcribuntur ergo ei

455. *Epiſtolæ* quædam *Latinæ*, quarum novem inter Æneæ Sylvii leguntur epiſtolas: plures apud Lucam Wadingum *Annalium Minorum* auctorem, quarum aliquæ ad Ioannem Capiſtranum directæ, in Hungaria tunc agentem pro bello Turcis inferendo: qui quidem Ioannes Capiſtranus hoc tempore quo hæc ſcribimus, ſcilicet anno MDCLXXIX. canonizationis decretum ab Innocentio XI. Pont. Maximo obtinuit.

456. *Officium* itidem *feſti transfigurationis Domini noſtri Ieſu Chriſti* compoſuiſſe dicitur (2); non autem feſtum inſtituiſſe: quod ex Platina & Genebrardo quidam affirmant; hoc enim ante Calliſti tempora tam apud Latinos quàm apud Græcos celebrari ſolitum, Baronius Cardinalis ad *Martyrologium* die Auguſti VI. Notis, & ex aliis Andreas Victorellus in *Additionibus ad Ciaconii Pontificum Vitas*, admonuere (3).

457. Obiit Calliſtus Romæ MCDLVIII. iam octogeſimum annum agens, cuius oſſa in Hoſpitali Aragonenſis, ut vocant, Coronæ templo, unà cum Alexandri VI. oſſibus, ab Eccleſia S. Petri eò tranſlata, nullo ſepulturæ honore, dum Borgiarum Gandiæ Ducum pius ad hoc funus exor-

(1) Conſentit Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianis 1752. editæ auctor *T. I.* p. 278.

(2) Transfigurationis D. N. Ieſu Chriſti officium quo nunc Eccleſia utitur, non à Callixto, ſed eius iuſſu à *Iacobo Ægidio Sætabitano* (Gil de Xativa, nunc *San Felipe*) Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtro conſcriptum dicitur ab Echardo & Quetiſo, *T. I. pag.* 831. atque à Fabricio *med. & inf. T. III. pag.* 1.

(3) Scripſit Callixtus *Conſtitutiones in Synodo Diœceſana Valentina anno MCCCCXXXII.* promulgatas; nam & ei Eccleſiæ præfuit. Exſtant hodieque in chartophylacio Epiſcopii Valentini apud Vinc. Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p.* 45. & Ioſ. Rodriguezium p. 25... Item, præter laudatas ab Ænea Silvio (Pio II.) epiſtolas: *Aliam ad Epiſcopum Saltzburgenſem*; ac *Solemne votum & iuramentum de recuperanda urbe Conſtantinopolitana etiam cum effuſione proprii ſanguinis*, apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. in Cæſarea Vindobonenſi T. I. p.* 563. *ſub fin. col.* 1. *& init. ſeq...* Item: *Bulle du Pape Callixte III.* (ad Regem Galliarum) *par la quelle il lui donne avis de la Legation du Cardinal de Sainte Praxede en France, & autres parties de Gaules, pour inviter les Princes Chretiens á la Croiſade contre les Turcs, & l' invite de ſe joindre aux dits Princes*, apud Eundem, *Biblioth. Bibl.* in Regia Pariſienſi, *T. II.* pag. 85... Item *ſub Alfonſi Presbyteri Cardinalis Epiſcopi Valentini nomine*: *Reſponſiones ad dubia quædam numero XIX. quæ Nicolaus Papa V. Eidem tradiderat enodanda*, apud Eund. *Biblioth. Bibl.* in Laurentiana Medicea *T. I. p.* 339. *col.* 1. *lit. E.*. Item: *Bullam collationis Officialatûs Sancti Sebaſtiani in Diœceſi Pampilonenſi*, in Vaticana olim Chriſtinæ Suecorum Reginæ ſub n. 385. ac minutiora alia.

exornandum non adhuc intendit animus, asservantur (1). Excellenti doctrina, ingenio, & integritate præditum fuisse, Ægidius Cardinalis Viterbiensis in historia MS. quæ apud Augustinianos est Angeli Rochæ bibliothecæ Romanæ custodis, ut prætercam notiores alios, refert.

458. DIDACUS DE COMONTES, Garsiæ Alphonsi Toparchæ *de Comontes* ex Therasia Alphonsi filius, qui se vocat in donationis quodam instrumento Auditorem maiorem domini Regis & Carthaginensem Episcopum (quam eius genealogiam D. Iosephus Pellizerius in illustrationibus domûs seu familiæ *Cabeza de Vaca* fol. 52. nos docuit) vixisse dicitur circa hæc tempora, in scriptisque reliquisse *Carthaginensium* ac *Murciæ urbis Episcoporum historiam*, Ægidio Gundisalvi Davila teste in Theatro huius Ecclesiæ: qui per errorem *Didacum Deza Montes* vocavit: (*f. de Çomontes, aut Somontes*) (2).

CA-

(1) Iniurius profectò essem non modò Illustrium Conterraneorum meorum CALLIXTI III. & ALEXANDRI VI. memoriæ, sed & qui eandem impensè coluit ac dum viveret conservare studuit, Cl. scilicet Ioannis Baptistæ Vivesii (1) civis itidem ac Patricii Valentini; nisi exuviarum utriusque Summi Ecclesiæ Præsulis vicem & migrationes hoc loco describerem. Atque hic quidem vir eximius, cum Callixti & Alexandri ossa è sacrario Basilicæ Principis Apostolorum, ubi primùm condita fuêre, aliòrsum transferenda essent: in veteri eiusdem Templi Basilica decenter collocari fecit; qua & ipsâ diruta, in Regium Hispano-Aragonensium de Urbe Xenodochium plumbeæ thecæ, dum fata Deusque sinerent concredita, transferri, ac deponi curavit, impositâ eidem epigraphe, quam nos ex autographo in Ephemeridas nostras Romanas retulimus, nimirum:

(1) Fuit hic Ioannes Baptista Vives Archidiaconus Algezirensis (*de Alzira*) in Metropolitana Patriæ Ecclesia::: obiitque die XXII. Februarii MCXXXII. fere nonagenarius, *relictis scutis tribus mille huic Ecclesiæ & Hospitali* (Hispano-Aragonensium de Urbe): *reliquis bonis Collegio de Propaganda Fide à se iam instituto & in propriis ædibus fundato antea iam donatis*: ut in eiusdem sepulcro in Hispano-Aragonensium Hospitali æde B. MARIÆ Virgini *De Montserrat* sacra legitur. Exstat in *Ephemer. nostris Roman. T. I. fol.* 156. *pag.* 2.

OSSA.
Callixti III. & Alexandri VI.
E gente Borgia Summorum
Pontificum.
Alexandri corpus in sacrario
Basilicæ. cum sacellum. ubi quiescebat
Occuparet. in Callixti. patrui. sepulcrum.
Marmoreo. opere. e regione sculptum.
A basilicanis. illatum est. deinde in
Obelisci translatione. sub Syxto V.
Propter. machinas. Callixti sepulcro.
Disiecto. amborum. Pontificum. ossa.
Sub lapide. reperta. Ioannes Baptista
Vives. Valentinus. Apostolicæ. Sedis
Protonotarius. de numero. & Subdiaconus.
In Basilica veteri. decenter. poni.
Curavit. in cuius demolitione. sub
Paulo V. idem ob honorem communis
Patriæ. & ad animi sui devotionem
Atque observantiam. erga Illustrissimam
Gentem Borgiam. significandam.
In hunc locum. transtulit
Anno M. DC. V.
Præsentibus Illustriss. & Reverendiss.
DD. Cardinale Çapata. ac Excellentiss.
DD. Marchione de Billena Oratore
Catolico.

Sed neque illud, inter alia quæ ad hanc diem non raro in Urbe occurrunt Callixti III. monumenta, prætereundum duxi, quod Eidem occasione restitutæ ab Ipso Sanctæ Priscæ in monte Aventino ædis erectum fuit. Exhibet autem Borgiarum clypeum anaglyptico opere, decussatis Petri Clavibus, Tiaraque Pontificia contectum, in cuius area bos fœnum depascens: aream autem limbus ambit aureus, fenis vivi ac virentis cæspitis glebis pari intervallo invicem disiunctis conspicuus, subiecto eleganti poematio,

Prima ubi ab Evandro sacrata est Herculis ara,
Urbis Romanae prima superstitio;
Post ubi structa aedes longè celebrata Dianae,
Structaque tot veterum templa pudenda Deûm.
Montis Aventini nunc facta est gloria maior
Unius veri relligione Dei.
Praecipue ob Priscae quod cernis nobile templum,
Quod priscum merito par sibi nomen habet;
Nam Petrus id coluit populos dum saepe doceret,
Dum faceret Magno sacraque saepe Deo.
Dum quos Faunorum fontis deceperat error,
Hic melius Sacra purificaret aquâ:
Quod dudum multis sese volventibus annis
Corruit haud ullâ subveniente manu.
Summus at Antistes Callixtus Tertius ipsum
Extulit, omne eius restituitque decus.
Cui simul aeternae tribuit dona ampla salutis,
Ipsius ne quâ parte careret ope.

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCL AC DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER M CCCC LX.

PRIMUM autem omnium huc refero modò laudatum *Iacobum Ægidium Sætabitanum* (Gil de Xátiva) ex Ordine Prædicatorum, qui præter *Officium Festi Transfigurationis D. N. Iesu Christi*, scripsit quoque: *Librum de Conceptione B. Virginis Mariæ*, apud Fabric. *T. III. med. & inf.* pag. 1. Quetifus & Echardus: *Epistolam* (vocant) *per modum tractatûs ad Alfonsum Aragoniæ Regem De Conceptione B. Virginis, datam Romæ XXVI. Augusti MCCCCLIV.* exstitisseque olim in Altempsiana; nunc in Archivo Ordinis Romano, *T. I. pag.* 831. *col.* 1. ITEM *Ioannem de Sant Fagund* (Sahagùn) Regium aucupem qui circa annum MCDL. scripsit tractatum Hispanicum *De re accipitraria* (De Cetreria) in cuius exordio legitur: *Este es el libro... Ioan de Sant Fagûn caçador de nuestro Señor el Rey, que ordenó de las aves que cazan.* Et in prologo: *Et Yo pedi por merced á nuestro Señor el Rey Don Iuan de Castilla, que me diesse licencia para que podiesse ordenar una pequeña regla como se puedan regir & governar los falcones, & para curar de todas las dolencias & enfermedades que les rrecreciessen, assi dentro de los cuerpos como de partes de fuera, que cada una por sus melezinas fuessen sanas. Et el Rey nuestro Señor diome licencia para que Yo fiziesse & ordenasse este pequeño libro.* Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi. ITEM *Bertrandum de la Cueva* Ducem de Alburquerque Glossatorem præcedentis tractatûs *Ioannis de Sant Fagûnd*, cuius commentarius exstat per oras paginarum eiusdem codicis sparsus; initio autem legitur: *En este libro de Iuan de Sant Fagûn hizo escribir el muy Ilustre Señor Don Beltran de la Cueva Duque de Alburquerque Conde de Huelma las espiriencias que en los* fal-

CAPUT IX.

De ENNECO LUPI DE MENDOZA *Sanctae Iulianae Marchione. Eius animi corporisque dotes. Res gestae, fama, laudes & scripta.* EMMANUEL DIDACI, *vel* DIEZ, *Catalanus* De re veterinaria *Scriptor.* ANTONIUS CERDÁ *Maioricensis, Cardinalis.* PETRUS BELLUGA *Valentinus iurisconsultus. Eius exsilium & scripta.* RUPERTUS, *sive* ROBERTUS, *Catalanus, Alphonsi Regis coquus.* ALPHONSUS DE ESPINA *Minorum sodalis. Eius sanctitatis mirabile quoddam documentum. Eiusdem opera.* IOANNES MARTORELLUS *Valentinus.* CAROLUS *Vianae princeps.* ANONYMUS *qui Aristotelis Morales ad Nicomachum Hispanè vertit.*

459. VIRUM describet capitis hoc initium nobilitatis Hispanae decus maximum deliciasque. ENNECUS (idem est INNIGUS) LUPI DE MENDOZA Sanctae Iulianae (*Santillana* vocant) Marchio, Comes *del Real de Manzanares*, aetatem cuius erga literas recensemus merita, in paucis ornavit. Parentibus hic nobilissimis Didaco Hurtado à Mendoza Hitae & Buitragi domino, Castellae archithalasso, atque Eleonora de la Vega in parentum ditionis oppido Carrione Comitum, anno millesimo trecentesimo nonagesimo octavo fausto sidere fuit in lucem editus, quibus tamen orbatus in septimo ferè aetatis anno, sub tutela [k] studio literarum, quibus impartiri decet virorum principum reipublicae natorum ingenia, simulque omnis generis armorum, equestriumque velitationum exercitationibus, eam corporis & animi vim & contentionem applicuit: ut maior annis factus, in fortissimum nec minùs prudentem doctumque ordinis sui dynastam evaserit.

[k] Amitae Ioannae Mendoziae.

460. Multa gessit bello paceque, optimo, magnanimo, sapientissimo, ac verè Christiano viro digna sub Ioanne II. Rege, temporum iniquitate sublimi virtute superata, honorem vitae ac bonum nomen fallacibus delinimentis omnibus, quae magnam quamque fortunam veluti pedisequi comitantur, praeferens. Cuius fama non quidem inclusit se Hispaniarum spatiis, sed quod de Livio & Roma Hieronymus retulit, huic verè contigisse Ioannes Mena testificatur: quos nempe ad contemplationem sui Hispania non traxit, unius hominis famam de ultimis Europae finibus perduxisse. Tandemque sub Henrico IV. (quem optimis consiliis, quamdiu vixit, in statu manere fecit, veluti Neronem, quamdiu dicto eius audiens imperavit, Seneca) Martii die vicesima quinta, anni MCDLVIII. placidissima & Christiano heroe digna morte gloriosissimum vitae cursum Guadalaxarae absolvit.

falcones de su Señoria, esperimentó, añadiendo, y amenguando por glossas en los capitulos del dicho libro de Iuan de Sant Fagún las dichas espiriencias que adelante se siguen: las quales mandò Su Señoria à sus cazadores, y falló muy provechosas en sus falcones. E mandó sacar Su Señoria en este dicho libro las propriedades de las medecinas &c. ITEM *Petrum* quendam *del Corral*, Auctorem *Historiae Saracenae*, seu *Saracenicae*, in quem alter è Quatuorviris qui vulgato Ioannis Secundi Castellae Regis Chronico praeloquuntur, nimirum Alvarus Garsias de Sancta Maria, Petrus Carrillus Albornozius, Lupus Barrientus, & Ferdinandus Perezius Guzmanus, acriter invehitur inquiens: *La primera causa de las escrituras apocrifas, es porque algunos que se entrometen de escrevir & notar las antiguedades son ombres de poca vergueña, & mas les plaze relatar cosas estrañas & maravillosas que verdaderas & ciertas: creyendo que non será avida por notable la historia que non contáre cosas mui grandes & graves de creer. ansi que sean mas dignas de maravillarse que de fee: como en otros tiempos fizo Pedro del Corral en una que llamò* CHRONICA SARRACINA *que mas propriamente se puede llamar trufa ò mentira paladina. Por lo qual si al presente tiempo se practicasse en Castilla aquel mui notable & util oficio que en el tiempo antiguo que Roma usaba de gran policia se llamaba Censoria, que habia poder de examinar y corregir las Historias* &c. ITEM. *Martinum de Avila* Henrico IV. Castellae Regi à secretis, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat Hispanica versio allocutionis nomine Ducum Burgundiae Alfonso Regi Portugalliae factae. Titulus hic est: *Siguese una proposicion ó arenga propuesta en Latin ante el muy Ilustre Principe Don Alfonso Rey de Portugal: la qual es la primera de tres proposiciones que antél fueron fechas por Iohan Jufré Dean Vergense Embajador de los Señores Duque è Duquesa de Borgoña: & fue propuesta à 24. de Noviembre de 1449 años; & trasladola de Latin en Romance Castellano Martin de Avila Secretario de Latin del Rey nuestro Señor, & del muy Rev. Señor Don Alfonso Carrillo Arzobispo de Toledo* &c. Quae forsan Ioannis II. aevo, ac circa annum 1450., facta fuit. ITEM. *Ioannem Fortem* (Fòrt) Valentinum ex oppido Albocàcer, Cartusianum Monachum Coenobii Scalae Dei in Cataloniae Principatu, cui D. Iosephus Vallès Hist. *Fundat. Cartus. à pag.* 225. atque inde Vinc. Ximenus *Biblioth. Val. T. I. p.* 46. in eo, tribuunt: *Librum Revelationum*; eiusque exemplum in Scalae Dei Monasterio servari aiunt. In Bibliotheca autem Regis Galliarum *T. III. pag.* 96. *cod.* 1215, saeculo XV. ut in eodem legitur exarato, habetur hic titulus: *Praedicabilia. Auctore Ioanne Forti Hispano.* ITEM *Iacobum Ferrer* Valentino-Saetabitanum ex Ordine Praedicatorum qui circa annum MCCCCLV. scripsit librum *Sermonum de Sanctis*, apud Quetifum & Echardum *T. I. p.* 821. è Diago *Hist. Ordinis Praed. Lib. II, fol.* 274. *pag.* 1. *col.* 1. *in fin.*

461. Ne autem immoremur ultrà in virtutum eius atque gestorum commemoratione, suadet nos eorum celebratissima ubique fama, historiam omnem huius temporis, & recentiorum, quandocumque mentio eius facienda est, veluti proprium suæ claritatis theatrum nacta. Elogium præcipuè, lector, adeas rogo Ferdinandi Pulgaris, quo sæpiùs utimur, meritoque; nam procul ab omnibus adulationis aut odii causis, videtur mihi, quos ætate adeptus fuit principes aulæ viros ingenua probitate ac vivis veluti coloribus expressisse. Nec Ioannes Mena, quamvis viventis adhuc virtutibus *Coronatione* sua ei dicta musicum contexuit sertum, uti iam diximus, minoris existimationis loco habendus: qui Lucanum civem suum imitatus, vera sublimiter dicendi artificio tantùm, absque ulla fingendi licentia poetæ simul & historici laudem affectavit. Gomezium quoque Manricum poetam nobilissimum idem amor impulit germanum describendi carmine virtutis exemplum epicedio illo, quod in eius morte cecinit, apud nos vulgari.

462. Eiusdemque notæ melioris sunt Ferdinandi Perezii Guzmani, in *Ioannis II. Regis historia*, Ferdinandi Messiæ in *Nobiliario*, Lucii Marinæi Siculi lib. 6. *De Hispaniæ laudibus;* atque his recentiorum Garibaii lib. 17. cap. 5. & in *Nobiliario* MS. Gundisalvi Argote de Molina in *Historia nobilitatis Bæticæ* lib. 2. cap. 233. Ioannis Marianæ lib. 22. cap. 19. Petri Salazarii Mendozæ in *Petri de Mendozà Cardinalis* (Enneci nostri filii) *Chronico*, Alphonsi Lupi de Haro lib. 4. *Nobiliarii* sui cap. 13. & plurium aliorum testimonia (1).

463. Quo tamen in *Bibliotheca Hispanorum Scriptorum* proprium sibi locum fabrefecit noster, studium philosophiæ fuit moralis, quam ut versibus, ipsius veluti sapientiæ stilo ductis, suaviorem ac venustiorem redderet atque auribus propinaret, otii sui, quandocumque suppeteret, negotium facere consueverat. Primum autem inter huius generis poemata obtinet locum:

464. *Los proverbios, ò centiloquio*: cuius hoc initium, & metri genus:

Hijo mio muy amado
Para mientes:
No contrastes à las gentes
Mal su grado.
Ama, y seràs amado,
Y podràs
Hacer lo que no haràs
Desamado.

Quo opere Salomonem imitatus, Ioannis Regis iussu, speculum optimi principis Henrico eius filio proposuit, & ad eum cum docta epistola & quibusdam glossis ad libri oram opportunè coniectis remisit.

465. Hoc ipsum deinde præcepto eiusdem Regis Petrus Didaci à Toledo luculentioribus prorsæ orationis declarationibus exornavit, & ad eundem principem Henricum direxit: cuius editionem habemus Martini Nucii anno MDXCIV. cum aliis aliorum, Antuerpiensem. Præcesserat tamen alia eiusdem loci anni MDLXXXI. duabusque his antiquior Hispalensis anni MDXXXIII (2). *Centiloquii* nuncupatione usus fuit: quæ antiquis duobus Bethem Arabi *De consuetudinibus in astrorum iudiciis*, atque Hermæ Græco *Aphorismorum* Scriptoribus, placuisse, legitur. Necnon &

466. *Doctrina de privados*, infelicis Alvari Lunæ exitûs arrepta occasione, diverso aliquantulum metri genere, scripsit. Quod carmen sic incipit:

Vi tesoros ajuntados
Por gran daño de su dueño.
Assi como sombra ò sueño
Son nuestros dias contados.

Alia eius carmina coniecta sunt in librum qui *Cancionero*, sive *Cantionarius*, inter nos appellatur, atque Hispali anno MDXXXVIII. in folio editus exstat.

467. Celebratur & quædam eius epistola ad Alphonsum Episcopum Burgensem, cuius in proximo capite meminimus, data in responsione dicati sibi ab eo *Doctrinalis nobilium* libri, bonæ frugis & ingeniosæ eruditionis plena. Certè inter libros Galliarum Regis (uti Labbeus affirmavit in *Ms. Bibliotheca* paginâ 325.) codex quidam continet *Las cartas que el Marques de Santillana escrivio al Conde de Alva, quando estava preso, con algunas poesias Españolas* (3).

Di-

(1) Eximii huius viri vitæ gestorumque compendium vidêsis apud D. Th. Sanchezium Syll. *Poem. Hisp. ant. ann. sesquimill.* T. I. in ipso statim initio.

(2) Exstat in Bibliothecæ Escurialensis codice *Lit. n. Plut. I. sub n.* 13.

(3) Exstant binæ Marchionis Sant-Iulianensis Epistolæ in pseudepigrapho Ioannis Yxarensis de Aragonia codice sæpius à nobis laudato, paulò sub medium. Prior incipit: *Quando Yo demando à los Ferreras tus criados è mios* &c. edita in *Addendis* ad Pulgarium Matriti 1775. pag. 224. posterior autem: *Fue Bias segund que place à Valerio & à Laercio* &c. eas vero excipit metricus *Biantis & Fortunæ dialogus* eodem Auctore, CLXX. non minus ogdoadibus constans.

468. Diverſus autem à noſtro eſt alter Ennecus Lupi à Mendoza Dux quartus Infantatûs, eius abnepos: qui *Memoriale rerum notabiliũm* ſcripſit, in Bibliothecæ huius poſteriore parte à nobis laudandus (1). Cui quidem, an abavo, an alii ab his duobus diverſo tribui debeat *Genealogicum opus Enneci Lupi à Mendoza* titulum, ut audio, præſeferens, doceri cupio.

469. Neque hinc diſcedendum nobis eſt, quin obſequium laudis à literarum ſtudio venientis huic ampliſſimæ Mendozarum domui exhibeamus, adducta quadam parte teſtamenti D. Didaci Hurtado à Mendoza primi Infantatûs Ducis, Enneci noſtri Marchionis filii, confecti die XIV. Iunii MCDLXXV. quam iiſdem Hiſpanis verbis tranſcribemus: *Otro ſi, allende de lo ſuſo dicho mando al Conde mi hijo, e quiero, que haya por mayorazgo las mis caſas principales que yo tengo en la ciudad de Guadalaxara, los libros que de mi libreria y camara ſe hallaren, los quales es mi voluntad que no puedan ſer enagenados por el ni por ſus ſucceſſores, mas que ſiempre anden y ſean acceſſorios à los otros bienes de mayorazgo, e de aquella meſma natura e calidad; e eſto porque yo deſeo mucho que el y ſus decendientes ſe den al ſtudio de letras, como el Marques mi ſeñor, que ſanta gloria haya, e yo, e nueſtros anteceſſores fizimos, haziendo mucho por ellos ſer crecidas e alzadas nueſtras perſonas*, &c. (2)

470. Huic eidem anno ſæculi quinquageſimo octavo, qui Alphonſum Aragoniæ ac Neapolis Regem ut iam diximus vitæ immortali conſecravit, adſcribendus venit, ne in alio vagemur, EMMANUEL DIDACI (vulgò DIEZ) Catalanus, ut ſuſpicor, cùm eius gentis linguâ ſcripſerit, œconomum eiuſdem Regis ſeſe appellans, *Veterinariæ artis commentarium:* quèm manu exaratum in folio cùm Romæ eſſemus, Alexander VII. Pontifex, cui veteres libros quoſque undique conquiſitos exportari ad ſe gratiſſimum erat, oſtendi nobis, haud noſtri laboris inſcius, benignè curavit. Libri titulus:

471. *Libro de la Meneſcalia compoſt per lo noble Moſſen Manuel Diez.* Incipit: *En nom ſia de la ſanta Trinitat, que es Pare, e Fill, e ſant Spirit, tot hum Deu. Com ſia molt neceſſaria coſa à tot cavaller, &c.* Et paulò inferiùs: *Perche yo Manuel Diez Majordom del molt alt & poderòs princep & victoriò: ſenyor Don Alphonſo Rei d' Aragô*, &c. *vull fer un libre de cavalls*, *per moſtrar als jovens cavallers*, &c. *gran part de la practica e de la conexenza dels cavalls, & de lurs malaties, e gran part de la part de les cures de aquells*, &c.

472. Tres partes hic liber continet. Primam de equis, ſecundam de mulabus, tertiam de utriuſque generis beſtiarum infirmitatibus & curationibus. Attamen tertia hæc pars non eiuſdem, ſed alterius videtur, duabuſque veluti appendix ſeu complementum totius artis, ab alio adſuta. Stilus enim Semicaſtellanus eſt, Catalanum quamvis ſermonem ſapiens. Incipit: *Por tal que vos, no haveis, ſegunt creo, mucha practica del art de Menaſcallia;* neque de cunctis equorum ægritudinibus loqui ſe adiunxit, remittens ſe ad alios eiuſdem argumenti Scriptores. *Vereys* (inquit) *Laurenzò Ruſſo Erocles, que hunc volũm vos embio.* Hierocles hic eſt Græcus auctor *Mulomedicinæ*, quem cum Græcis aliis eiuſdem argumenti Baſileæ Walderus edidit. Ruſſus autem notiſſimus Hippiatricæ huius rei auctor, Pariſiis è Chriſtiani Wecheli officina MDXXXI. prodiit. Hunc tamen Emmanuelis Didaci librum poſt annum MD. typis editum nonnuſquam legimus. Hic liber in Caſtellanum ſermonem converſus à Martino Martinez Dampies, in oppido *Sôs* Aragoniæ nato, viro nobili, aſſervatur MS. in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ; ſed prodiit Cæſarauguſtæ in folio anno MCDXCVIII. uti dicemus in poſteriore huius Bibliothe-cæ

(1) Diverſus item eſt ab *Enneco de Mendoza* è Minorum Ordine, auctore: *Vitæ Chriſti* dimetris decaſtichis, ad Illuſtrem feminam Ioannam de Carthagena, aliorumque opuſculorum, ſub finem ſæculi XV. quode nos infra.

(2) D. Thomas Sanchez omnium Enneci Lopezii Mendozæ tam editorum quam ineditorum operum catalogum confecit, ediditque *T. I. Syll. Poem. Hiſp. ant. ann. ſeſquimill. à pag. XXXIV.* variaque minora Eiuſdem poematia recenſuit; necnon opuſculum: *La Queſtion fecha por el noble y magnifico Señor Don Inigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana & Conde del Real al mui ſabio & notable Perlado Don Alonſo Obiſpo de Burgos* 20. Ianuarii 1444. cuius exemplum exſtat in Regia Bibliotheca Matritenſi. Item à pag. XLVIII. edidit, uberibuſque notis illuſtravit Enneci *Epiſtolam ad Petrum Portugalliæ Comeſtabilem*, in qua de Poeſi, ac veteribus Poetis Hebræis, Græcis, Latinis, præcipue vero de iis quos *Provinciales* ac *Trobadores* vulgus appellat. Item recenſet Eiuſdem opus metricum cui titulus: *La Comedieta de Ponza*, quæ cum præmiſſa eidem nuncupatoria ad Ill. Dominam Violantam de Prades Comitem de Modica & de Cabrera exſtat in ſæpius à me laudato pſeudepigrapho *Ioannis Yxarenſis* codice, paulo ſub medium. Item: *El infierno de amor*, & minutiora alia.

cæ parte in Martino laudato (1).

473. Annus ſequens MCDLIX. emortualis fuit viro dignitate clariſſimo ANTONIO CERDÁ Maioricenſi, ex oppido S. Margaritæ, S. R. E. Card. à Nicolao V. anno MCDXLVIII. creato. Theologorum is temporis ſui maximus habitus fuit, & princeps theologorum à Pio II. Pontifice appellatus, canonicus olim Maioricenſis Eccleſiæ, Eugenii IV. cubicularius, & ab eodem Meſſanenſis factus Archiepiſcopus; tandem à Nicolao ſub titulo S. Chryſogoni Purpuratorum patrum aggregatus ordini. Quocum non bene ſtat Trinitariorum ordinis hiſtoricorum (Figueræ præſertim, cuius fides malè audit) perſuaſio, huius familiæ ſodalibus hunc aggregantium. Præfuiſſe dicitur eiuſdem Nicolai Pontificis iuſſu Ilerdenſi & Iuvenacenſi Eccleſiis, unde Cardinalis Ilerdenſis magis quàm proprio notus nomine. Pacem inter Alphonſum Neapolitanum Regem & Florentinos compoſuit; Romæque deceſſit XII. Septembris eo, quem diximus, anno, ut è ſepulcro eius apud S. Petrum conſtat: cuius inſcriptionem vide sìs in locupletiore iam ab Oldoino (2) facta *Pontificum & Cardinalium hiſtoria*, in prima creatione Nicolai V. qui eum ob doctrinæ & ſanctitatis merita inſigniter amavit.

474. Huic Vincentius Mut in *Hiſtoria Balearica* altero volumine lib. 8. cap. 6. librum tribuit *inſtructionem principum*, de quo aliàs altum ſilentium. Maioricenſem Epiſcopum fuiſſe Porreñus monet in elogio.

475. Quibus hic ordo ætatis quem ſequimur, ſemel placuit, medicis iuriſconſultos, atque his theologos, theologis poetas, aut hiſtoricos, nullo ordine profeſſionum ſervato, commiſcere opus: PETRUS BELLUGA, iuriſconſultus, Valentiæ natus, ſub Alphonſo toties memorato Aragonenſium & Siciliæ utriuſque Rege floruit: quem alicubi Hieronymus Blancas *præclarum iuris interpretem*, Petrus Auguſtinus Morlà Valentinus in *Emporii iuris* præfatione *Valentinorum Bartolum aut Baldum* appellant, aliis elogiis meritò alii celebrant.

476. Doctus primas Valentiæ literas, Bononiæ in collegio S. Clementis Hiſpanorum (3) ab anno huius ſæculi decimo iuris artem excoluit eo progreſſu, Ioannis Imolæ ac Ludovici Pontani auditor, ut ab eodem Rege Neapolim aliquando evocari addicique publicæ rei meruerit. In patriam hinc reverſus, Alphonſo Borgiæ antiſtiti, quo Pontifice ſub Calliſti nomine paulò pòſt Romana Sedes gaviſa eſt, admodum fuit carus, magnoque apud cives omnes in prætio habitus. At propter defenſa in curiis ordinum Valentiæ regni iura, Ioannis Navarræ Regis, pro Alphonſo fratre tunc abſente iuriſdictionem adminiſtrantis indignationem incurrit. A quo in carcerem coniectus æque regno pulſus, Almanſæ in Caſtella ſe continuit (4), quouſque Neapolim unà cum Borgia veniens, cauſam ſuam conſtanter docteque propugnatam Alphonſo ſapientiſſimo & mo-

(1) Valentinum hunc *Emmanuelem* fuiſſe, Valentinique Regni nomine ad annum MCCCCXII. Caſpenſi Conventui, in quo de Rege Aragonenſibus dando deliberatum fuit, inter Novemviros ſuffragatores conſediſſe, invictis argumentis docet Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. p.* 35. ſeq. qui addit viſam à ſe Valentiæ in Bibliotheca Marchionis de Villatôrcas Hiſpanam huius operis è patrio Lemovicenſi Martini Martinii Dampiezii verſionem excuſam Cæſarauguſtæ 16. Octobris 1499. fol. Exſtitit MS. in Bibliotheca Comitis-Ducis Olivarienſis, hoc titulo: *Manuel Diez Mayordomo del Rey Don Alonſo: De la cria y cura de los cavallos. En* 4. *caxon* 11. *num.* 16. Pag. 209. letr. M. MS.

(2) Oldoinum non vidi. In Ephemeridibus autem Romanis hæc olim à me atque ἀυτοχειρὶ ad annum 1756. deſcripta reperi: *Ex Panvinio in MS. codice Illuſtriſs. Collegii Canonicorum Sancti Petri, inedito cui titulus: De rebus antiquis memorabilibus Vaticanæ Baſilicæ fol.* 177. *b*: *'Antonius Cerdanus Majoricenſis Hiſpanus Presbyter Cardinalis tituli Sancti Chryſogoni creatus à Nicolao V. Papa anno MCDXLVIII. Obiit Romæ pridie Idus Septembris anno MCDLIX, ſepultus in veſtibulo Sacrarii Sancti Petri humi cum lapide:*

, M CCCC LVIII. die XII. menſis Septembris
, Antonius Çerdâ Maîoricenſis Cardinalis Ilerden. quievit in Domino.

(3) In libro *Receptionum* huius Collegii, nullam prorſus eximii huius viri mentionem reperi.

(4) Veram indignationis Regiæ atque incarcerationis exiliique ſui cauſam Ipſe narrat in *Speculo Principum* mox laudando, *Rubric. XXXV. nn.* 18. *ſeqq.* nimirum, quod in Comitiis Valentinis anni MCCCCXXXVIII. & ſequentis acriter cum Petro Mercaderio Baiulo Generali Regni Valentini diſputâſſet, pro ſtabilienda lege aut edicto: *ut in univerſos Valentinæ Urbis Officiales Regios inquireretur.* Acta hæc ante annum MCCCCXL. Idem docet in *Speculi*, fine; verum deinceps proſperè Eidem omnia ceſſêre; anno namque MCCCCXLVI. à Valentini Senatûs Patribus Syndicus renuntiatus fuit, ut eorum nomine Comitiis eiuſdem Regni Valentiæ celebrandis intereſſet; legiturque eius nomen in Elencho Syndicorum poſt *Ioannem Gallâch.* Ioannes dein ſecundus Navarræ atque Aragoniæ Rex, Fiſci Regii Advocatum & Valentini Regni Procuratorem VI. Decembris MCCCCLVIII. atque anno MCCCCLXI. XVI. Ianuarii eiuſdem Fiſci, ſeu *Veteris*, ut aiunt, *Regii Patrimonii* Advocatum delegit, habita, ut in utroque Regio diplomate legitur, meritorum eius erga Ipſum atque Alfonſum fratrem Aragoniæ & Neapolis Regem ratione. Deceſſiſſe autem videtur anno MCCCCLXXI. ſub cuius medium Michael Dalmâu in eius nuper defuncti munus ſuffectus dicitur, in *Regeſt. official. Val. Ioannis II. lib.* 2. De qui-

moderatissimo principi approbaret. Quo quidem tempore obtulisse eidem dicitur

477. *Speculum principum*. Hoc titulo donatum ab ipso Rege Alphonso. Quod editum fuit Parisiis anno MDXXX. in folio; & mox cum additionibus Camilli Borrelli iurisconsulti Neapolitani, tum Neapoli, tum Venetiis MDLXXX. tandemque cum iisdem, & Antonii de Fuertes Biota Hispani Aragonensis brevioribus aliis, Bruxellis anno MDCLV. in folio.

478. *Singularia* etiam *iuris* elucubravit, ad quæ se ipse in *Speculo* sæpiùs refert: quæ lucem hactenus non viderunt. Huius clarissimi viri postrema latent, annusque & locus mortis ignota sunt. Quare huc in Alphonsi Regis emortualem annum eius mentionem coniecimus.

479. Eiusdem Alphonsi Regis coquus fuit RUPERTUS, sive ROBERTUS, Catalanus, qui vernaculo provinciæ suæ sermone composuit librum culinariæ artis, quem vidimus Castellanè ab ipso auctore conversum hoc titulo:

480. *Libro de guisados, manjares y potages*; atque editum Toleti MDXXIX. in 4.° (1) Vereor tamen ne alterius Alphonsi Neapolis tantùm Regis, qui prioris illius fuit nepos, culinæ hic præfuerit.

481. Scribebat, & his maximè diebus florebat, ALPHONSUS DE ESPINA Minorum sodalis, de quo gravissimi ac sanctissimi eiusdem ordinis præfecti aliquando generalis elogium Francisci Gonzagæ repræsentare hìc præstat quàm nostro uti. *Inter alios magni nominis patres in huius loci* (Palentiæ urbis) *Ecclesia sepultos, admirandæ religionis atque doctrinæ Alphonsus à Spina iacet. Hic cùm esset insignis concionator, animarumque salutem supra modum sitiret: in id maximè incumbebat, ut aliquos Christo lucri faceret. Cumque ex melancholica imaginatione subtristior quadam die effectus, puteo iuxta Minoritici conventus Vallisoletani sacrarium hæreret, anxiusque cogitaret, num frequentissimis suis concionibus aliquem fructum fecisset: vocem è sublimi delatam sibi præcipientem ut situlam ex trochlea pendentem in puteum demitteret, aquamque hauriret, audiit. Cui cùm obtemperâsset, viginti quatuor subalbos lapillos Iesu nomine insignitos, iuxta viginti quatuor sermones, quos paucis antè diebus ad populum Vallisoletanum de sanctissimo nomine Iesu habuerat, in situlæ fundo invenit. Ex quo demum eventu confirmatus, omnibus nervis prædicationis officio in posterum incubuit. Horum lapillorum duodecim, argenteæ cruci præinserti in prædicti conventus sacrario asservantur; reliqui verò duodecim à Catholica Hispaniarum Regina Elisabetha Granatam delati sunt.* Quod quidem non obscuræ sanctitatis argumentum præmisimus de doctrina dicturi, quam sanctitatis præiudicium in primis commendat. Doctissimum librum (quod & Gonzaga docere pergit) absque ullo tamen auctoris nomine, scripsit, scilicet,

482. *Fortalitium Fidei in universos Christianæ religionis hostes* &c. Splendido titulo, voce barbara, eruditum opus, & divinarum rerum cognitione præstans, ait Ioannes Mariana lib. 22. cap. 13. quinque partitum libris, quorum primo arx ipsa, quam *Fortalitium* appellat, secundo hæreticorum, tertio Iudæorum, quarto Saracenorum, quinto demum diabolorum oppugnationes cassæ & irritæ describuntur.

483. Sed cùm reticuisset ob modestiam Alphonsus se esse auctorem operis: res eò devenit, ut ferè persuasum multis fuerit olim & ante paucos annos, vel Bartholomæum Spinam, vel Ioannem de Spira aut Spina, vel Guilielmum Totanum, exteros omnes, hoc opus confecisse. Duorum priorum Miræus meminit in *Bibliothecæ Ecclesiasticæ* volumine secundo, Theophilus Raynaudus *De pietate Lugdunensium in B. Mariæ Virginis Conceptionem* §. 14. iniuriosus tamen (nisi fallor) Bartholomæi Spinæ Dominicani famæ, quem turpi abigeatu, expuncto Alphonsi nomine, librum sibi supposuisse affirmat: ut & in opere *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num 272. Quod quidem tanto viro indignum facinus si contigisset, non dubito quin Bartholomæum Spinam, uti *Fortalitii* auctorem, domestici laudâssent: quorum certè nulli in mentem venisse credimus (2).

484. At quia antiquæ cuidam anni MDXI. editioni præfuit Guilielmus quidam Totani ordinis Prædicatorum conventus Lugdunensis; nec adhuc verus auctor apparebat: facile fuit Guilielmo huic li-

quibus nos opportune monuit Cl. Franciscus Xaverius Borrullius Valentinus alibi à nobis laudatus. Corrigendus itaque est Vincentius Ximenus noster, qui de Petro Belluga loquens in alia it omnia; immo & D. Laur. Matheu in *de Regim. Regn. Val. cap.* 3 §. 1. *à n.* 30. 2. *edit.*

(1) *Robertus* hic est *Nola* cuius opus *Arte de Cocina* Lemosinè scriptum Toletique non anno MDXXIX. ut Noster hoc loco, sed MDLXXVII. editum exstare alibi diximus; extitisseque eius exemplum in Bibliotheca D. Ioachimi Ibannezii Garsiæ Præcentoris olim Turolensis, 8.

(2) Abest certe à Quetifo atque Echardo. Reliquos eius Instituti Bibliographos omissimus.

librum assignari: quod fecit Antonius Possevinus in *Bibliotheca* lib. 9. cap. 3. Bozius *De signis Ecclesiæ* tom. 1. lib. 5. signo 16. cap. 11 exemplo 10. ac *De ruinis gentium* lib. 7. cap. 4. Puiades in *historia Cataloniæ*; & adhuc rei ignarus hac etiam ita exculta ætate Ioannes Hoornbekin prologo sui operis *De convertendis Iudæis*.

485. Qui certè ab ipsis auctoris convincuntur dictis, passim de Hispaniensibus rebus in prologo etiam loquentis [1]; seque in Hispania concionatum Medinæ-campi, Vallisoleti, Segoviæque, ab anno MCDLVIII. ad MCDLX. hunc librum conscribere referentis. Quare ei iam adscribitur hoc tempore, & à nostris etiam priùs. Videndi Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 46. Mariana lib. 22. cap. 13. Wadingus *De Scriptoribus ordinis Minorum*, Daza parte 4. historiæ eiusdem ordinis lib. 1. cap. 7. Editum quidem fuit Norimbergæ MCDXCIV. Lugdunique ter. Primùm anno MDXI. per Ioannem de Romoys in 8.° iterum MDXXV. per Ioannem Moylin, aliàs de Cambray, quâ nos utimur: tertiò MDCXXIX. quam editionem nondum vidimus.

[1] Lib. 1. tit. *Qualis debeat esse prædicatio.* lib. 2. fol. 77. & 85. & 92. lib. 3. fol. 117. & 119. editionis anni MDXXV.

486. *Sermones* quoque *De Sancto nomine Iesu* XXIV. scripsit, quos totâ Hispaniâ ex ambone recitâsse dicitur: id quod historicus Hispanus Franciscanorum Daza refert. At ipse viginti trium meminit Vallisoleti à se habitorum lib. 2. *De bello Iudæorum* pag. 190. Garsiæ de Bahamonde Lucensis Episcopi magnæ scientiæ & bonæ conscientiæ, uti ait, hominis, & Roderici Didaci à Mendoza strenui militis atque timentis Deum, ac Ludovici cuiusdam ab Almansa eodem loco mentione factâ.

487. *De fortuna* liber alius, serenissimo Ioanni Castellæ Regi inscriptus eodem Alphonso Espina auctore ordinis Minorum, exstat MS. in regia bibliotheca Escorialensi (1).

488. Hic est qui Alvaro à Luna, dum cervicem iam præbiturus gladio Vallisoleti esset, confortator, & ultimi agonis christianè sufferendi adhortator adstitit, ut Garibaius iam laudatus, & auctor *Historiæ Ioannis II. Regis* annotatum reliquêre; quemque innuere Rodericum Sancium in historiæ suæ quartæ partis cap. 33. mihi dubium non est, cùm se novisse virum & vitâ & sapientiâ integerrimum, qui Alvarum in foro Vallisoletano ad supplicium adductum consolabatur.

489. Res Alphonsi usque ad Ferdinandi & Elisabethæ catholicorum Regum ætatem domestici Scriptores prorogant; & eorumdem concionatorem, immo sub iis creatum aliquando titularem Episcopum affirmant, mirè tamen in hoc postremo eius munere variantes. Trinopolitanum Daza, Thermopolitanum sub Athenarum metropoli anno MCDXCI. assumtum Wadingus in *Annalibus Franciscanorum* hoc anno, idem verò *De Scriptoribus ordinis Minorum* scribens, Orinopolitanum, vocant. Thermopilensis quidem Episcopi sub Athenarum dioecesi *Codex provincialis vetus* meminit à Miræo editus in *Notitia Episcopatuum*, aliorum non ullam alicubi factam invenimus mentionem. Collocavimus tamen hunc loco isto auctorem. Quod planè liquet, nec incertum sit, hoc tempore eum incubuisse commentario iam dicto, & in celebri fama fuisse.

490. A gravissimo theologo ad fabularum artificem stilum convertimus, IOANNEM MARTORELL Valentini regni civem, cuius est liber aliorum huius commatis germanus: *Tirant lo blanch* inscriptus, atque anno MCDLXXX. ut aiunt, Valentiæ in folio editus. More hic aliorum talium otiosorum consueto, fingit se hunc librum ex Anglica in Lusitanam, deinde è Lusitana in Valentinam linguam anno MCDLX. transtulisse. At in fine advertitur, quartam operis partem à Martorello intactam relictam, Martinum Ioannem de Galla equitem, instante Domina Elisabetha de Loris, simili interpretatione donâsse (2).

491. CAROLUS Princeps Vianæ regni sui Navarræ obtinendi causâ, Blanchæ Reginæ matris successor, quæ ex Ioanne eum Aragoniæ & Navarræ Rege procreaverat, cum patre diu bellum gessit, aut belli præambulam pacem habuit, non semel ab eo in proelio victus; & vel fugatus, vel captus, consilium amicorum turbatis rebus fruentium in patrem caritati & contrariæ fortunæ documentis præferens: de qua re Ioannis rerum consulendi Scriptores [m]; hic enim haud historiæ nos, sed elogiis tantùm inhæremus, nisi quòd circa hoc tempus,

[m] Surita libris 15. 16. 17. Mariana lib. 23. c. 3. Garibay lib. 28. à cap. 16. usque ad 29.

(1) Periit proculdubio. In Indicibus nostris Escurialensibus certe non exstat.

(2) Apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p.* 12. *Petrus Ioannes Martorell.* Eius librum nusquam mihi, itidem ac Nostro, videre contigit; lepidum autem de eo iudicium videsis apud Michaelem Cervantem Saavedram *Quixot. Part.* 1. c. 6. Præter editionem autem *Lemosinam* Valentiæ 1480. laudatur *Hispanica* eius operis versio Vallisoletana 1511. fol. in novissima Londinensi Michaelis Cervantis Saavedræ (*Quixote*) operum editione 1781. 6. vol. 4. Tom. V. pag. XX. col. 2.

pus, anno ſcilicet MCDLXI. Septembris XXIII. die fato Barcinone functum fuiſſe è re noſtra eſt adnotare. Quæ mors ei quadragenario contigit, viginti & plus annorum, ſi Ioannæ matris obitum conſideremus, Navarræ, at nomine tenus, Regi, poſtquam ex Hiſpaniæ regnis exſul Neapolim ad Alphonſum Regem Aragoniæ patruum dum adhuc in vivis ageret confugiſſet, honorificentiſſimè ac benignè admodum ab eo exceptus, & in Siciliam ſe poſt eiuſdem obitum tranſtuliſſet; ne tumultum aliqua Neapolitanis prolem Aragonici ſanguinis legitimam cui ſe ſubmitterent, non obſcurè deſiderantibus, cauſa, ne dum auctor, eſſet.

492. Ibidem Meſſanæ agens, ut erat literis, & philoſophorum atque poetarum, necnon & hiſtoricorum pluſquam militiæ ſtudiis, à teneris etiam annis deditus: ad S. Placidi, hanc urbem ac Tauromenem inter, Benedictinorum cœnobium frequens fuiſſe dicitur, bibliothecæ optimorum librorum divitis quæ in eo aſſervabatur cauſâ: quos quidem libros in Hiſpaniam ſuam dummodo per Pontificem Pium ſecundum liceret, eorum loco aliis religioſorum hominum proprioribus relictis, tranſportare in votis & in animo habuit: cuius rei memoria inter ſodales, cùm in peregrinatione ſua Hieronymus Surita ad hunc locum accederet ut ipſe libro 17. *Annalium Aragonenſium* cap. 24. reliquit ſcriptum, perdurabat.

493. Adeò autem inſignibus floruit virtutibus princeps Carolus, eoque ſiderum aſpectu fuerat natus, qui quidem acceptiſſimum, omni hominum ordini, geſtis tamen infeliciſſimum, ſi quo modo res inde formantur noſtræ, ipſum reddebat: mirum ut videri certè debeat quantùm à populis Hiſpaniæ totius, Neapoliſque, & Siciliæ regnorum amoris meruerit vivus, venerationem autem & ſanctitatis, miraculis etiam, ut fama eſt, comprobatæ opinionem poſt mortem adeptus ſit. *Princeps omnium virtutum ſplendore præclarus, moribus integerrimus, quique & iuſtitiâ, modeſtiâ, liberalitate, clementiâ, humanitate, ceteriſque rebus, quæ ad optimum perfectumque principem pertinent, omnes principes anteceſſit.* Quæ verba ſunt Marinæi Siculi eorum temporum hominis, res Ioannis Aragoniæ & Navarræ Regis lib. 13. *Hiſtoriâ* ſuæ *Hiſpanienſis* fine, cùm & prolixiùs & luculentiùs iam in ſuperioribus laudâſſet, deſcribentis: *cuius* quidem *virtuti & eruditioni* (Ioannes Mariana ait lib. 23. cap. 3.) *fortuna non reſpondit.*

494. Apponam facta de eo verba æqualis ætate hominis, Gundiſalvi nempe Garſiæ à S. Maria, cuius MS. *De rebus Ioannis II. Aragoniæ Regis*, Caroli noſtri parentis, hiſtoria in archivo iſtius regni cuſtoditur. *Hic primigenius* (ait Latinè ſcribens) *habitu & ſtatura corporis mediocri aut aliquanto ſupra mediocrem fuit, facie macra, vultu & modeſto & gravi, aliquid mœroris præ ſe ferente: undique, etiamſi à tritavis repetere velimus, generoſus* &c. Et mox: *Magnificus præterea ac munificus erat, utpote quem Blanca mater ita à pueritia educaverat, ut quinos aureos ſingulis diebus, quibus vellet, largiretur. Muſicæ plurimum delectabatur, gaudebat literatorum conſortio, quodcumque diſciplinæ genus, philoſophiæ moralis præſertim ac theologiæ, maximè colebat. Habuit ingenium mechanicis artibus, picturæ præſertim, ſupra quod cuique credibile eſt, aptiſſimum.* Hæc ille.

495. Quod verò ad vitæ ſanctitatem pertinet, confirmatur egregio encomio Ferdinandi cuiuſdam de Bolea & Gallòz, qui in quadam epiſtola ad Henricum IV. Caſtellæ Regem ſcripta (fuerat is cubicularius, & præcipuo loco apud Principem, de quo Surita ſemel atque iterum agit), hæc verba habet, quæ Hiſpana, ne quid mutemus, dabimus: *El premio de ſu loable vida que la divinal eſſencia le hà de tal manera colocado en la durable felicidad, que todos los dolientes incurables, ribando à donde ſu cuerpo eſtà, quedan ſanos; e tanto numero dellos hay, que un millar de Santos con ſus miraglos juſtamente podrian ſer canonizados* &c. Tranſcripſit hæc & alia de hoc principe ad nos miſſurus Didacus Ioſephus Dormêr, chronographus Aragoniæ regni, ex codice quodam MS. qui fuit Ioannis Garrîz domûs hoſpitalis Cæſarauguſtanæ S. Mariæ de Gratia computatoris.

496. Ex libris Carolus, doctorumque, quos ubicumque eſſent per literas communicare ſolitus fuit, virorum conſuetudine, conſpirante in primis eximia indole, non vulgarem philoſophiæ totius eruditionem, moralis præcipuè, imbibit; cùm & pangendis verſibus, & rerum olim geſtarum cognitione admodum delectaretur. Leonardus Brunus, Aretinus à patria dictus, iam eo tempore Ethicorum Ariſtotelis ad Nicomachum Latinam tranſlationem, quam tot alii ante & poſt eum fecere, quandam præcipuè cuiuſdam Dominicani ſodalis (1) peſ-

(1) *Ioannis* ſcilicet, *de Riccio* Siculi, qui circa annum 1436. ſcripſerat: *Commentarium in libros Ethi-*

pessimam excussurus è legentium manibus, publicaverat, anno huius sæculi quadragesimo tertio è vivis sublatus. Huic insistens Carolus, ex huius Latina, Hispanè Aristotelem fecit loqui, Ethicorum versionem vernaculè tantùm scientibus utilissimam planè futuram sciens: quam Alphonso Neapolis Regi patruo suo, cuius hortatu rem aggressus fuerat, nuncupavit.

497. Cæsaraugustæ ea prodiit ex ædibus Georgii Coci Germani anno MDIX. in folio, unà cum eiusdem Aristotelis *Politicorum*, *& Œconomicorum* simili alia versione Hispana: quam ANONYMUS quidam, ex occasione hic laudandus, & alicui loco, cùm ignoretur proprior, inferendus, exemplo Caroli principis, uti ait, invitatus edidit (1).

498. Primus quidem noster Carolus Aristotelis hos libros, quod Leonardus religione quadam ductus non utique fecerat, in capita dissecuit: cuius exemplum interpretes alii secuti sunt, unusquisque partitionis calculo suo usus. Nec annotari extra rem erit quorundam vocabulorum Latini sermonis meliorem interpretationem Hispanam se dedisse, Græcorumque supplevisse defectum, iactare Carolum: fortitudine (exempli gratiâ) quæ de animi & corporis viribus æquivocè dici videtur, non *fortaleza*, sed *esfuerzo* (2); mediaque inter ambitionem remissionemque (*animi*) virtute, quam Aristoteles innominatam reliquit, *comedimiento*, quoniam cum benefactis ponderat & metitur honores, appellatis.

499. Reliquit idem Princeps *Rerum Navarræ regni historiam*, quæ nunquam edita in lucem fuit, quâ se usum in sua formanda Garibaius libri 21. cap. 1. & libri 28. cap. 16. admonet: quam quidem à principio Hispanarum rerum usque ad Ennecum Aristam dictum, huius regni Regem, indeque usque ad Caroli avi sui initium, perduxit; erroribus tamen ob exscriptorum incuriam, fœda circumduci exempla idem conqueritur. Duo exempla huius historiæ MSS. asservantur Matriti in bibliotheca quæ fuit Comitis de Villaumbrosa, alterum cum hoc titulo: *Chronica de los Reyes de Navarra, compuesta por el principe Don Carlos de Viana, hasta el año de MCDLIV.* alterum cum his adiunctis titulo eidem verbis: *y continuò Mossen D. Ramirez Davalos, dirigida al señor Emperador Carlos V.* (3) In Aragoniæ regno alia exemplaria sunt: nempe in archivo Regni, in monasterio S. Ioannis de la Peña, atque item apud D. Ludovicum de Exea Talaiero, eiusdem Regni, ut vocant, Iustitiam (*&*) D. Michaelem Marinum de Villanueva & Palafox Comitem S. Clementis; & apud Didacum Iosephum Dormer, Aragoniæ chronographum. Meminit historiæ huius Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriusque Wasconiæ* lib. 2. cap. 12. & alibi sæpiùs (4).

CA-

Ethicorum Aristotelis ad D. Cardinalem Diaconum Iulianum Sancti Angeli, ut apud Quetifum & Echardum *T. I. p.* 791. *col.* 1. legimus.

(1) *Martinus Viciana* Burianensis in Regno Valentino circa annum MDLX. vertit è Latino Leonardi Aretini, in patrium Lemosinum sermonem *Aristotelis Œconomica. Ad Damiatam coniugem.* Exstat versio in Bibliotheca Escurialensi *Lit. d. Plut. III. sub n.* 2. (T. I. p. 351.) Titulus hic est: *Letra tramêsa per lo Noble Mosen Martî de Viciâna Governador en Regne de Valencia á la Noble Dona Damiâta mullêr sua*: quæ operis nuncupatoria est. Habetur in eodem codice: *Anonymi* (*f. Vicianæ*) *Compendium Ethicorum Aristotelis*: Item *Incerti Valentini* Lemosina versio *Moralium L. Annæi Senecæ libelli.* Titulus hic est: *Principia lo libre* DE VIRTUÔSES COSTUMPS *compôst per lo nòtable & elegant Moral Lucio Anneo Seneca de Cordova.* Omnes Ortino, Rodriguezio, & Ximeno indicti.

(2) Paulo ante Carolum utrumque hoc vocabulum discreverat Ioannes de Mena, *Stroph CCXI.* inquiens:

,Fuerça se llama, mas nò fortaleza
,La que à los miembros dà valentia:
,La gran fortaleza en el alma se cria
,Que viste los cuerpos de rica nobleza. &c.

(3) Habetur in Bibliotheca Escurialensi *Digramm. &. Plut. II. sub n.* 12. (T. II. p. 215.) & *Lit X. Plut. II. n.* 18. (II. 425.); atque item in Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis, teste Marchione de Alventos in eius Collegii *Hist. T. III. pag.* 316. fuitque olim in Olivariensi, hoc titulo: *Don Carlos de Viana Principe de Navarra. Chronica de aquel Reino y de sus Reyes.* T. I. pag. 173. Lit. C. MS.

(4) ADDENDI AB ANNO MCCCCL. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCLX.

Franciscus Centelli Hispanus, nescio quis, qui sæculo XV. tunc primum inclinante scripsit: *Tractatum De Simonia. Ad Ferdinandum de Carrione*: Item: *De datione & acceptione pecuniarum pro celebratione Missæ.* Exstat uterque in Bibliotheca Escurialensi *Lit. O. Plut. II. sub n.* 3. (T. III. p.104.) ITEM *Guilielmus Morèll* (qui suo nobis loco excidit) auctor *Expositionis sive ecphraseos Hymnorum tam de Tempore quam de Sanctis quibus Ecclesia per anni circulum utitur.* Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit.* b. *Plut. IV. n.* 3. (T. I. p. 230.) In eius fine legitur: *Iste liber Hymnorum fuit perfectus Barchinone die Mercurii nonadecima die mensis prædicti.... anni Domini MCCCCIIII. Guillelmus Morelli vocatur, semper benedicatur*: quæ solemnis est Librariorum formula. ITEM *Didacus Hernandez de Mendoza*, cuius in Bibliothecæ Escurialensis codice sæculo XV. iam inclinante scripto *Lit. C. Plut. IV. n.* 9 (I. 316.) habetur Tractatus Hispanicus: *De gentilitiis armorum insignibus*

CAPUT X.

De BARTHOLOMÆO CATANIO *Minorita*, *&* MICHAELE MASSOTO *Carmelita*. CATHARINA *Portugalliæ Infans*. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON *Beatiensis*. IOANNES DE MELLA *Zamorensis*, *negotiorum experientissimus. Munera ab eo obita. Cardinalis à Callisto III. creatus*. IOANNES DE TURRECREMATA. *Eius patria parentesque inter auctores controversa. Concilio Basileensi interfuit. Florentiæ Latinorum propugnator. Res aliæ ab eo gestæ; honores obtenti. Cardinalis creatur. Eius scripta*. ALPHONSUS DE OROPESA *Hieronymianus*.

500. BARTHOLOMÆUS CATANIUS Maioricensis; ordinis fratrum Minorum, regularis observantiæ in ea insula propagator & auctor, de quo videndus *Franciscanorum Annalium* insignis Scriptor Lucas Wadingus ad annum MCDXLIV. num. 58. & 71. magnæ inter cives suos auctoritatis, prudentiæ, pietatisque,

501. *Homilias* scripsit & *sermones multiplices pro universis anni diebus, in quibus prædicari solet*. Habentur in magno codice sanctæ Mariæ Angelorum cœnobii extra muros eiusdem urbis Maioricensis ab eo constructi. Obiit anno MCDLXII. cuius corpus eodem loco, in sanctitatis præcipuam comprobationem usque ad hoc tempus incorruptum servari refert idem Wadingus etiam *De Scriptoribus ordinis Minorum* agens.

502. Hic idem annus MICHAELI MASSOTO Carmelitæ Catalano fatalis fuisse dicitur, theologo; & utriusque iuris doctori, postquam scripsisset in Peraladæ cœnobio

Sermonum librum unum (1).

503. Sequens sexagesimus tertius annus transtulit in cælum CATHARINAM Portugalliæ Infantem, Eduardi Regis filiam: quæ cùm destinata esset uxor Caroli nuper à nobis dicti Vianæ principis, immatura eiusdem morte ei relata, in monasterium Ulysiponense S. Salvatoris Dominicanorum Deo sacrarum Virginum anno MCDLX. secessit: post triennium & ipsa, iterum Eduardo Angliæ Regi III. iam pacta coniux, septimum supra vicesimum annum agens, moritura. Iacet corpus eius cum magna sanctitatis opinione defunctæ in capella quadam monasterii (quò quidem translatum fuit) S. Eligii eiusdem urbis ab illustrissimo eius ætatis viro Georgio Costa Catharinæ olim in Grammaticis præceptore, deinde S. R. E. Cardinali & Ulysiponensi antistite, pro se & Infantis ossibus constructa. Transtulisse ea dicitur in vernaculum Portugalliæ sermonem præter alia *S. Laurentii Iustiniani Patriarchæ Aquileiensis librum De regula & perfectione monachorum*: quem librum inter Iustiniani opera non invenio, nisi *De regimine & institutione Prælatorum*, qui inscribitur intelligamus: quam interpretationem in cœnobio suo S. Crucis anno MDXXXI. Conimbricenses ediderunt. Cardosus de re agit in *Hagiologii Lusitani*, & Iunii mensis die decima septima, & alii quos idem collegit eo antiquiores.

504. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON, quem Canonicum ex munere, ac Priorem oppidi de *Ximena* Episcopatus Giennensis (Priores ibi audiunt parœci) vocant, natu Beatiensis, librum scripsit à Martino Ximena Jurado *Annalium Giennensium* auctore pag. 367. laudatum, scilicet:

505. *Kalendario de cosas acaecidas en su tiempo en la Ciudad de Baeza*. MS. Quem Ludovicum circa annum MCDLXV. vixisse docet.

506. IOANNES DE MELLA, Zamoræ ingenuis parentibus Alphonso Ferdinandi à Mella & Catharina Alphonsi eiusdem urbis civibus circa annum MCCCXCVII. editus, unus è primis S. Bartholomæi Collegii, quod in Academia Salmantina illustrissimus vir Archiepiscopus Hispalensis D. Didacus de Anaya magno literarum compendio exstruxit, sodalibus eò vocatis fuisse dicitur, & in eodem gymnasio Decretorum cathedræ præfuisse, doctorali sacrorum canonum pileo munitus. Porrò iuris utriusque prudentiam ingenii perspicaciâ & soliditate iudicii, atque in primis negotiorum gravissimorum tractatione & usu eo successu excoluit: ut inter viros sui sæculi experientissimos ab iis qui veterum facta revelant posteris, numeretur.

507. Missum verò Romam ab Archie-

bus sive σήμασι, *vulgo* DEL BLASON, præsertim nobilium in Hispania familiarum: quorum singulis proprium stemma nativis coloribus adumbratum præponitur, adiecta uniuscuiusque historica explanatione. ITEM *Dominicus Bonfillus* (Bon Fill) & *Stephanus Trahimà* Iuris-consulti ut videtur Catalani, qui sub medium sæculi XV. edidere: *Consilia de Emphyteusi. Ad Mercurianum Amalrici*. In eadem Bibliotheca Escurialensi *Lit. d. Plut. II. sub n.* 15. (I. 346.) ITEM *Frater Oliverius* (incertum fuerit-ne *Bernardus* quode superius egimus) Scriptor Tractatûs *De inquisitione Antichristi*. In eadem Bibliotheca *Lit. C. Plut. II. sub n.* 20. (I. 280.)

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aureliani 1752. editæ auctor huic præterea tribuit: *Iurisprudentiæ opera varia T. II. pag.* 458. *col.* 1.

piſcopo Collegii fundatore, legationis ſeu procurationis principem, ad Martinum V. qui paulò ante prædictum Archiepiſcopum hoc munere inauditum ſpoliaverat, defenſionis cauſâ: decretæ reſtitutionis Pontificium inſtrumentum, ſive, uti appellant, bulla, manifeſtum reddidit: quo Mellam ſummus ille ſacrorum adminiſter Decretorum doctorem atque Caurienſem Decanum vocat.

508. Quomodo autem cum hoc ſtare poſſit Bononienſis S. Clementis Hiſpanorum, quod audit, collegii perſuaſio, Ioannis huius Mellæ effigiei ſubſcriptione confirmata, nec niſi è libris receptionum, ut credere par eſt, eò inducta: quod ſcilicet ibidem loci ſodalis fuerit, anno MCDXXIV. receptus, doceri cupimus. Cui quidem rei quantumvis expeditæ bullæ dies, Idus nempe Ianuarii menſis MCDXXIII. anni, non reſiſtat; & poſt abſolutum procurationis munus, Româ diſcedens, Bononiam potuerit noſter ſe conferre, atque iſtius tunc iam celeberrimi collegii togam induere (quòd recèns nati Bartholomæani rudiora adhuc tempora, nec ingratiis Didaci ipſius fundatoris admittere potuiſſe videntur, eo forſan conſilio capto, ut occaſione illius in Italiam profectionis Mella quicquid novæ plantæ incremento & iuvamini eſſe poſſet, in Bononienſi illo, ad cuius exemplar Salmanticæ conſtructum fuerat Bartholomæanum, diſceret): nihilominus nos hanc litem iis, quorum res agitur, inſtruendam, & apud ſaniores harumce controverſiarum iudices propugnandam relinquimus (1).

509. Manſiſſe tunc in Italia noſtrum id forſan confirmat, quòd ab eodem Martino V. Papa, qui MCDXXXI. obiit, Rotæ Romanæ iudex (*Auditorem* vocant) creatus ſit. Immo & Bononiæ eum manſiſſe, aut poſtea fuiſſe, Barbatiæ teſtimonio comprobatur: qui in cap. *Novit. De officio Ordinarii* ait, reverendum Cardinalem Aretinum Legatum Bononienſem conſtituiſſe *ſibi Locum-tenentem famoſiſſimum iuriſconſultum Ioannem de Mella compatrem ſuum.* Neque diverſum indicat Iacobi Piccolominæi Cardinalis Papienſis elogium, dum in *Commentariorum* lib. 2. quum eos Cardinales enumerat, qui Pauli II. electioni adſuêre, cum magna noſtri laude: *Ioannes* (ait) *tituli ſanctæ Priſcæ, Zamorenſis civis & præſul. Huius prima iuventus ingreſſa urbem in extremum nunc ſenium perſeverat, vir laborioſus, & iuſtitiæ miniſter intrepidus. Diverſis quoque temporibus cunctos penè noſtræ curiæ magiſtratûs ſolus adminiſtravit.* Atque item Ioannis hæc Gobellini, ſive Æneæ Sylvii ipſius, *Commentariorum Pii II. Pontificis* lib. 1. ubi de creatione agit Cardinalium, cuius pars ille fuit. *Ioannem* (ait) *Epiſcopum Zamorenſem natione Hiſpanum, ſcientiâ iuris excellentem, qui annis unodequadraginta in muneribus curiæ prudenter caſteque fuerat obverſatus.* Unde facilè colligimus, ab anno huius ſæculi XXVI. curiæ diſtrictum occupationibus abſque intervallo vixiſſe. Legatum interim Eugenii IV. Baſileam anno XXXIII. ſæculi veniſſe Protonotarium Apoſtolicum ex *Hiſtoriæ Concilii Baſileenſis* ſectione 10. cap. 24. conſtat, quam Auguſtinus Patricius Senenſis Canonicus concinnavit, ac Philippi Labbei operâ in appendicem Concilii Baſileenſis tomo 13. Conciliorum editionis col. 1488. coniectam habemus: ex cuius etiam cap. 28. apparet eum in primis cum Tarentino Archiepiſcopo in Baſileenſi Concilio ad bonam mentem redire parato, Eugenii iuſſu, dum Baſileam accedere poſſent Cardinales ad munus hoc deſtinati, Pontificias vices habere debuiſſe.

510. Certè is hoc, quod iam diximus, Auditoris munere ornatus, ac publicis Eccleſiæ rebus nunquam non impenſus, meruit tandem poſt Zamorenſem ſibi collatam Eccleſiam à Calliſto III. Pontifice ad Cardinalium augendum numerum anno CDLVI. ſupra milleſimum cum aliis aſſumi, Seguntini poſt biennium Epiſcopatus, Zamorenſis loco, infulis ornatus. Romæ obiit, ad Sanctum Iacobum, Hiſpanorum nationis templum, ſub hoc titulo terræ mandatus, quem ideo hìc ſubiungimus, quòd in *Theatro Zamorenſis Eccleſiæ* Ægidii Gundiſalvi Avilæ corruptus legatur.

IOAN-

(1) Ad manum nobis ſunt receptiones Collegarum omnium Sancti Clementis, ex archetypo earundem libro ab anno MCCCLXXII. uſque ad XXIX. Novembris MCDXVIII. quo die admiſſus ad Collegium legitur *Guillelmus Petri Olivarius* (alias *Alvarus*) *de Catalonia*, quin ulla eatenus *Ioannis* de quo agimus mentio exſtet. Ab anno autem MCDXVIII, ad XIV. Decembris MCDLIV. quo die *Petrus Colobór* cooptatus Collega fuit, liber is ellipticus eſt.

IOANNI DE MELA [a] GENERE HISPANO FAMILIA INGENVA CÆSARII AC PONTIFICII IVRIS CONSVLTISSIMO. S. LAVRENTII IN DAMASO PRESBYTERO CARDINALI SACRVM.
VIXIT ANNOS LXX. OBIIT XIII. OCTOBRIS MCCCCLXVII.
PONTIFICATVS MAXIMI PAVLI II. ANNO IV. (1)

[a] Ita exculpta legitur.

Scripta eius aliqua iuris commentaria Romæ asservantur, manu adhuc exarata, scilicet:

511. *Portugalliæ leges quadraginta duæ, seu constitutiones Portugalliæ Regis Ioannis anno MCDXIX.* XVIII. *Novembris promulgatæ in civitate Olissipone, & glossatæ per Ioannem de Mella Episcopum Zamorensem, sive de cognitionibus propriis Regalium sive Ecclesiasticorum tribunalium.* Ita opus inscriptum exstat in Vaticana bibliotheca MS. cod. 2617. pag. 19. Aliàs: *Allegationes factæ per Ioannem de Mella super* XLII. *legibus factis per dominum Regem Portugalliæ anno XXVII.* VI. *Iulii Romæ de mandato dominorum S. Martini & Bononiensis Cardinalium.* Incipit: *Reverendissimi patres ac domini præclarissimi* &c. In Vaticano alio codice 2688 (2). Hoc autem circa hunc annum sæculi vicesimum septimum scriptum opus fuisse, antequam honoribus, quos postea obtinuit, auctor frueretur: nudum ita inscriptum huic codici nomen eius persuadet: cuius quidem exemplum fuerit per nos istud, quod priore loco laudavimus, scriptum, cùm Zamorensis iam esset Episcopus; neque enim, si leges illæ anno XXVII. promulgatæ sunt, opponi tardiùs debuit *Allegationum*, seu *Glossarum* scutum.

512. *Elucidarium.* Continetur hic liber unà cum aliis cod. Vaticano MS. 4066. cuius codicis hæc est nota, eorum quæ intus habet, index. *Pantaleon contra hæreses Græcorum. Germani Patriarchæ De processione Spiritus sancti. Ioannis de Mella Elucidarium.* Reperitur id fol. 67. cum hoc initio: *Sæpiùs rogatus à condiscipulis quasdam quæstiunculas enodare, importunitati eorum non fuit facilitas obviare.* Sequitur ruber titulus: *Incipit liber primus de Ecclesiasticis rebus* (dialogisticus). *Magister rogo, ut ad inquisita mihi ne pigriteris respondere ad honorem Dei, & utilitatem Ecclesiæ.* Magister. *Equidem faciam, quantum vires ipse dabit, nec me labor iste gravabit.* Discip. *Oro, quòd nemo sciat quid sit Deus, valdè absurdum videtur adorare quod nesciamus ab ipso ergo exordium sumamus; & in primis dic mihi quid sit Deus?* &c. Ità verò inscriptum fuisse librum è prologo ipso constat, ubi ait tacere se nomen, ne ob invidiam scriptum contemneretur, & titulum operis esse *Elucidarium, quia in eo obscuritas diversarum rerum elucidatur.* Tertii autem operis recordatur Ciaconius in *De Vitis Pontificum & Cardinalium*, de his quos creavit Callistus verba faciens, laudati tamen à Piccolominæo Cardinali, vulgò dicto Papiensi.

513. *Clericis nempe licitum non esse urbes pestilenti lue infectatas deserere, ob iniuncti sacerdotii curam.*

514. Hunc nostrum inter Cardinales doctrinâ illustres, & præcipuos illius ævi iurisconsultos, Garimbertus *De Vitis Pontificum scribens* collocat. Quamvis facie deformem, Cardinalatum non fœdâsse, adnotat multiplex *Historiæ Pontificum* ante paucos annos recoctus Scriptor. Huius autem

(1) Corruptè quidem apud Ægidium Davilam *Theatr. Zamor. pag.* 407. & corruptiùs apud Marchionem de Alventos *Hist. Coll. S. Barthol. Salmant. Part. I. pag.* 91. sed neque apud Nostrum hoc loco ad amussim descriptus. Nos ex Ephemeridibus nostris Romanis restitutum sistimus; atque eadem linearum quibus constat œconomia.

IO. DE MELLA GENERE HISPANO FAMIL. INGENVA
CÆSARII AC PONTIFICII IVRIS CONSULTISS. S.
LAUR. IN DAMASO PBRO. CARD. ZAMOREN.
SACRUM
VIX. AN. LXX. OBIIT XIII. OCTOB. A SALVTE NRA.
M CCCC LXVII. PONT. MAX. PAULI II. AN. QUARTO.

Exstant ad utrumque epigraphes latus stemmata Cardinalitio galero tecta, quorum aream implent ternæ transversæ horizontales fasciæ, poneque eas in recessu aquila rostro ad lævam converso, expansis alis pedibusque; circum aream autem limbus sive tænia octonis leonibus dextrorsum gradientibus totidemque stellis conspicua. Exstat quoque apud nos tumulus perita artificis manu adumbratus.

(2) Hoc titulo nihil reperi in schedis meis Vaticanis. Apud Montfauconium tamen *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 106. *col.* 2. inter codices Bibliothecæ Regis Galliarum *nn.* 2687. & *seqq.* legitur: *Gravamina illata Clero per Ioannem Regem Portugalliæ.* Et continuo: *Ioannes de Mella contra easdem leges.*

tem germanum fratrem fuisse Alphonsum Mellam Franciscanum eò monere voluimus, quòd tum *Historia Ioannis II.* auctor ad annum XLII. cap. 36. tum Ioannes Mariana lib. 21. cap. 17. admonuêre, Fraticellorum sectæ Durangi Cantabriæ oppido suscitatorem hunc fuisse: qui pœnæ metu unà cum grege perditarum mulierum ad Mauros fugiens, Granatæ cannis confixus miserè tandem obiit. Humanarum rerum varietatis, & eodem ventre natorum hominum in diversa tendentium dissimilitudinis exemplum iugi recordatione dignissimum.

515. Hunc qui secutus fuit, annò MCDLXVIII. decessit è vivis Romæ etiam, celeberrimus eius ætatis theologus & iurisconsultus IOANNES DE TURRECREMATA, ingentis, cùm viveret & post obitum, famæ vir futurus, dum corda hominum literarum amor & sapientiæ studium insederit. Burgis, an Pinciæ, hoc est Vallisoleti, natus, & cuiusnam ordinis parentibus fuerit, in dubium vertitur. Nam Ferdinandus Pulgaris & Lucius Marinæus Siculus, ætate æquales, Burgis ortum; ac prior ille, cui credidit Ioannes de Cruce in *Chronico Dominicanorum* ab Antonio Senensi laudatus in sua *Bibliotheca eiusdem ordinis*, Iudæorum è genere ad Christianam fidem conversorum prognatum fuisse aiunt.

516. Ex adverso alii Vallisoletanum afferunt, Alvari Ferdinandi à Turrecremata decurionis filium, Petri Ferdinandi nepotem, Lupi Alphonsi, illius quem inter equites *de la Banda* dictos Alphonsus Rex Castellæ XI. cooptavit, pronepotem affirmant. Dominicani ante alios, Antonius Senensis [o], Ferdinandus Castellus [p], Ioannes Pontanus [q] (non Xystus Senensis quem hi laudant), & cum his Balthassar Porreñus [r], Pulgaris obnituntur dicto, iniuriam sibi à propinquo Ioannis nostri factam hoc mendacio vindicare volentis. Quod non statim credent absque alio rei indicio qui neque odio neque adulatione ducuntur. Planè quod non ullius dedecoris fuit Paulo & Alphonso Burgensibus, Francisco item Cauriensi, Episcopis, ab eodem Pulgare; Nicolao Lyrano, Raymundo Martini, ceterisque aliàs ob eximias dotes & literarum studia laudatis: cur ingenio & more huius nostri temporis, quod quidem huius originis homines ab honoribus arcet, ætate illa (quod exemplis convincitur) non sic viles aut inhonestos, excipiemus & reputabimus?

[o] In *Biblioth. Dominicana.*
[p] *Hist. Ord. Prædic.* cent. 1. lib. 3. cap. 42.
[q] *Conveniencia de Monarquias* lib. 1. c. 13. §. 3.
[r] *Elogios de los Cardenales de España.*

517. A Turrecremata oppido oriundum fuisse alii affirmant, è quorum numero Guido Pancirola lib. 3. cap. 37. *De claris legum interpretibus*, Petrus Alva in *Sole veritatis*, veritate 195. hisque antiquior Blondus decade 4. lib. 1. *Historiarum*, cognominis, ut credimus, argumento ducto. Certè Vallisoleti ad ordinem Prædicatorum fratrum receptus, literis hìc primò grammaticis & philosophicis, in urbe autem Parisiorum deinde theologorum & iurisconsultorum studiis impensè operam dedit; nec ante quàm doctoris ornaretur insignibus ab ea discessit. At reversus, opportunusque muneribus domi gerendis, cùm in patria ad S. Pauli, tum in urbe Toleto ad S. Petri martyris cœnobia, sodalibus præfuit.

518. Hinc autem eum Romam declinandæ invidiæ, quæ inter domesticos plerumque accendi solet, se contulisse fama est: non ut Ioannis II. Regis legationem obiret, quod Marinæus credidit. Ille enim ad urbem priùs accesserat, quum Ioannis eiusdem Regis (uti Pulgaris refert) iussu Oratoribus eius se comitem dedit.

519. Næ illi in ordinem fortasse redigendi sunt, qui Constantiensi Concilio interfuisse Turrecrematam affirmare non verentur. Neque eiusdem Pulgaris error ferendus est: cui si credimus, disciso iam Eugenium inter & Basileenses atque Felicem schismate, è Toleto Romam venit. Constantiæ namque urbis Concilium anno huius sæculi XVIII. dimissum fuit: quo anno tricesimum aut circiter ætatis agebat noster Ioannes; cùm nec præesse iam duobus maximis ac præcipuis cœnobiis potuerit; nec Ioannis Regis, qui adhuc puer sub tutela erat Ferdinandi Infantis, legationem gerere, legatísve adherere. Et tamen Guido Pancirola testem huius in Concilio isto præsentiæ Turrecrematam ipsum adducit in *Comm. Decreti*, dist. 17. cap. 1. num. 14. quem nunc ad manum non habemus.

520. Basileam autem venit florente ibi adhuc Concilio, nondumque damnabili: quod ex actis in eo ab eodem constat, sacri Palatii Magister ab Eugenio iam creatus. Secessisse tamen cum Hispanis aliis creditur, quum eò res perducta est, ut Senatus ille patrum facultatem sibi exauctorandi Pontificis arrogâsset. Ab eo enim in conventum Norembergensem Germanicæ nationis fuit missus anno MCDXXXVIII. ut ex *Historia* eiusdem *Basileensis Concilii* constat Augustini Patricii superiùs adducta: nempe ex cap. eius 82. Cumque Florentiæ, quò evocatum fuerat è Basilea Concilium, adesset; ibique partes Latinæ adversus Græcam Ecclesiam, atque eius dogma-

matum sectatores strenuè propugnâsset: ab eodem Eugenio IV. die XVIII. Decembris anni MCDXXXIX. (malè alii MCDXXXV.) cùm sedecim aliis, in quibus Bessarion Græcus, Ioannes Carvaxalius, Alphonsus Borgia, qui postea Callistus III. Papa, Hispani, clarissimi numerantur viri, S. R. E. Cardinalis creatus fuit, post mensem utique à renuntiato Basileæ Felice Sabaudiæ olim Duce in Eugenii locum Pontifice.

521. Cùm verò Bituricis anno sequenti quadragesimo Carolus VII. Francorum Rex consilio super hac re capiendo Synodum coegisset: eò destinatus fuit ab Eugenio Ioannes Cardinalis (quò & pro Felice directus fuerat Ioannes Segoviensis iam antea dictus) & in causa obtinuit, Carolo adhærere se Eugenii partibus ex consilio patrum declarante. Meminit Augustinus Patricius in *Historiæ Basileensis Concilii* nuper laudatæ cap. 112. Quæ quidem legatio ad Gallum Regem ansam porrexisse quorundam errori suspicamur, qui reversum aliquando in Castellam Pontificis Legatum Turrecrematam, nullo veteris historiæ suffragio muniti asseruêre.

522. Destinatum quoque eum cum aliis pro sedando inter Galliæ atque Angliæ Reges bello constat ex Eugenii Papæ epistola apud Raynaldum tomo 18. *Annal.* anno MCDXXXIX. num. 39. Infixus tamen vel absentis amor & existimatio adeò erat Ioanni Castellæ: ut à Ferdinando Gomezio de Civitate regali eiusdem medico in quadam epistola ad Gomezium Benavidium directa, nonnisi ex vero scriptum fuisse videatur, contulisse Regem Guterio Toletano Hispalensis Ecclesiæ Pontificium, quo morem aliis gereret, non autem ex animi sui sententia: *Quod quidem* (ait [a]) *Ioanni Turrecrematæ Dominicano libentiùs dedisset: cuius quidem sapientia & religio plusquam aliorum nobilitas honore isto dignior est.* Obtinuit utique inter nos Mindoniensis & Auriensis Ecclesiarum infulas, cum Abbatiis Pinciana, & Burgensi Fonceana; Romæ autem titulos Episcopatuum Albanensis, Nicolai V. Sabinensisque, Pii II. tempore; atque in eadem urbe ædificatis ad sanctæ Mariæ supra Minervam Dominicanorum ædis maximæ impluvio, & in templo ipso eiusdem Deiparæ Virginis ab angelo Annuntiatæ capellâ, legatum ei reliquit à sodalibus pii collegii ab eodem creati administrandum, cuius fructus maritandis Romanis virginibus quotannis insumerentur. Atque hoc pium opus adeò semper usque nunc ab eo tempore increvit, ut Annuntiationis festo die Summus ipse Pontifex cum Cardinalium collegio in hoc sese templum conferens dotum chirographa trecentis non minus aut quadringentis manu propria distribuere soleat.

[a] In Latinum conversus ex Hispano.

523. Romæ decessit octogenarius, iacetque in capella iam antè dicta sub hoc epitaphio:

F. IOANNI HISPANO VALLISOLETANO
EX VETERI PVRA NOBILIQVE FAMILIA
DE TVRRECREMATA
ORDINIS PRÆDICATORVM.
S. R. E. CARDINALI EPISCOPO SABINENSI
PIETATE AC DOCTRINA CLARISSIMO
MVLTIS LEGATIONIBVS EGREGIE FVNCTO
BEATÆ VIRGINIS ANNVNTIATÆ
SODALITAS
AVCTORI SVO POSVIT
OBIIT ROMÆ VI. KAL. OCTOBRIS
AN. DOMINI MCCCCLXVIII.
ÆTATIS VERO SVÆ LXXX. (1)

524. A Flavio Blondo illius ævi famigerato Scriptore, dum de creatione agit, quâ Ioannes declaratus fuit Cardinalis, *Theologus insignis* audit lib. 1. decadis 4. *Historiarum;* à Græco rerum Florentini Concilii Scriptore *Philosophus Latinorum & dialectica peritissimus.* Ab eodem Blondo, Nicolao Perotto, Io. Antonio Campano, & Bessarione Cardinali Nicæno amatus & magni habitus. Iacobus item Amannatus Car-

(1) Concordat cum Ephemeridum nostrarum Romanarum exemplo; cui tamen *Turrecrematarum* stemma superimponitur: turris nimirum ardens quam ambit limbus octonis lilii floribus distinctus.

Cardinalis, vocatus Papiensis, vir eloquens, & *Commentariorum de suæ ætatis rebus*, necnon & summi pretii epistolarum auctor, dum Cardinales enumerat qui Paulum II. elegerunt, *Commentariorum* lib. 2. post laudatum cum aliis Ioannem Carvaxalium, virum gestis clarissimum: *Ab eadem natione* (inquit) *Ioannes Turrecremata Sabinorum Episcopus. Huius umbratilis gloria præcedentium non cessit laboribus, primas inter theologos sui temporis tenens, propter auctoritatem Sedis apud Gallos defensam: quamquam ex Prædicatorum esset ordine, nullaque adhuc dignitate insignis, ad Cardinalatum Eugenio sedente vocatus est. Scripsit Commentarios divinarum rerum complures, utiles illos & magni in Ecclesia æstimatos.* Elogia tanti viri vide sîs (ut ab antiquis discedamus Pulgari & Marinæo) apud Alphonsum Ciaconium in *Vita Eugenii IV.* Ferdinandum Ughellum *Italiæ sacræ* auctorem in *Episcopis Sabinensibus*, Balthassarem Porreñum in *elogiis Cardinalium Hispanorum* ineditis; & in epistola cuiusdam Ioannis de Turrecremata, nostro cognominis, quæ Salmantinæ editioni *Summæ* illius *Ecclesiasticæ* anni MDLX. præponitur. Sed iam ad enarranda eius opera transeundum est. Scripsit nempe

525. *In Gratiani Decretum Commentarios*, quinque partibus. Quarum I. est in primam Decretorum, sive *Distinctiones.* II. In *Causarum* primum volumen. III. in secundum. IV. in tractatum *De consecratione.* V. in tractatum *De pœnitentia.* Quatuor tamen voluminibus integrum opus comprehendit Veneta editio Hieronymi Schoti MDLXXVIII. in folio, quam præcessisse dicitur alia Lugdunensis Ioannis Boerii. Manuscriptam vidimus in Barberina bibliotheca Romæ *Compilationem novam Decreti, Turrim auream Decretorum nominatam: compilatam à rever. P. Ioanne de Turrecremata, & Nicolao V. Pontifici dicatam.* Incipit operis nuncupatoria: *Cupienti mihi opus quod auxiliante Deo inchoavimus in quinque libros, iuxta quinque libros Decretalium* &c. Finitur autem sic: *Finitum est opus Romæ x. Ianuarii MCDLI.*

526. *Summam Ecclesiasticam*. Hoc est contra Ecclesiæ & primatûs Petri adversarios, quatuor partibus. In quarum prima agit *De universa Ecclesia.* In secunda *De Ecclesia Romana & Pontificis primatu.* In tertia *De universalibus Conciliis.* In quarta *De schismaticis & hæreticis*, Nicolao V. Papæ dicatam. Hæc prostat Salmanticæ edita apud Ioannem Mariam Terranovam MDLX. in folio; & Venetiis apud Michaelem Tramezinum anno MDLXI. in 4.° In bibliotheca Olivariensi erat tractatus *De potestate Papæ & Imperatoris* MS. in folio, quem haud diversum à *Summa* existimamus (1); cùm in hac de potestate etiam Imperatoris agatur lib. 2. cap. 94. 95. & sequentibus. Exstat in Vaticanis codicibus 2577. 2578. & 2701.

527. *De aqua benedicta, eiusque virtute & efficacia.* Romæ apud Antonium Bladum MDLIX. aliàs MDXLVII. Quem librum ei tributum scio à Trithemio, Possevino, Ant. Senensi, & aliis. Hunc tamen Alphonsus Castrensis, cùm *Adversus hæreses* scriberet, reperire se non potuisse quæsitum ait, forsan adhuc ineditum.

528. *Meditationes de vita Christi.* Has Coloniæ edi curavit Franciscus Swertius cum Vita eiusdem Turrecrematæ, & precibus selectis quibusdam MDCVII. in 12.° apud Bern. Gualterium, ut in mentione dicti Swertii monet Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica.*

529. *Commentaria in Regulam S. Benedicti*, quæ unà cum Smaragdi in eandem commentariis Coloniæ prodierunt ex officina Gervini Galeni anno MDLXXV. in folio. Hæc direxit Auctor ad Arsenium monachum cœnobii S. Benedicti, quod ipse (Trithemius ait) in commendis habebat, Florentiæ, ut credimus, *opus magnum & non abiiciendum*, appellans.

530. *Expositionem brevem & utilem super Psalmos*, ad Pium II. Pont. Max. Prodiit hæc primùm, ut credere par est, Romæ apud Franciscum Lupum Gallum die XXI. Februarii MCDLXXVI. quam editionem vidimus Caietæ in bibliotheca Dominicanorum; item in Burgo (locum ignoramus) MCDLXXX. in fol. quæ est inter libros Sapientiæ Romanæ. Duo alia exemplaria penes se habere absque ulla loci nota, eaque in ipsis typographiæ incunabulis edita., Labbeus monet *De Scriptoribus Ecclesiasticis.* Item prodiit Cæsaraugustæ MCDLXXXII. in folio, Venetiis apud Lazarum de Soardis MDXIII. in 8.° & apud Stephanum de Sabio MDXXIV. (2) in 8.° *Desumta nempe* (ut auctor ait) *ex Hieronymo, Augustino, Remigio & Cassiodoro.*

Qua-

(1) Exstat in eius Bibliothecæ catalogo MSS. *pag.* 197. *Lit I.* atque eodem omnino titulo; Edita longe ante, nimirum anno 1489. Romæ Fol. apud Eucharium Silber alias Franck Alemannum apud Maittairium *T. I. pag.* 211.

(2) Binas præterea huius operis editiones, easque satis antiquas indicat Maittairius *Moguntinam* scilicet Petri Schoefferi fol. 1478. *T. I. pag.* 131.; & *alteram* absque Loci notatione, sed anno 1482. per Ioannem Fabri Lingoniensem *pag.* 165. quæ forsan Tau-

531. *Quæstiones spirituales super Evangelia totius anni, tam de Tempore quàm de Sanctis.* Aliquando editæ hæ sunt absque loci mentione Brixiæ anno MCDXCVIII. in 4.° quam editionem habet Ecclesia Hispalensis inter Colonæos libros. Deinde verò Lugduni MDIX. in 8.° apud Stephanum Gueynardum; & adhuc priùs ibidem MD. in 8.° & Parisiis MDX. apud Ioannem Barbier. In prologo auctor ait se has scripsisse Cardinalium Collegio dicatas, ut dum epularentur recitari sibi eas iuberent. Parisiensem hanc editionem recognovit Guilielmus Totanus Dominicanus, ille, cui falsò adscribi solet propter similem curam etiam in eo insumtam Alphonsi Spinæ *Fortalitium Fidei*, uti loquentes de hoc monuimus. In codice Vaticano MS. 975. servantur cum titulo *Collationum pro dominis Cardinalibus pro collocutionibus post mensam;* & hoc initio: *Sacro & colendissimo* &c. quod idem initium habent *Quæstiones*. Trithemio teste diversum opus est (1)

532. *Sermones de Tempore ac de Sanctis:* quos à præcedenti, præter ipsum Trithemium, Possevinus & alii distinguunt.

533. *Contra principales errores perfidi Mahometi.* Editio princeps fortè illa est, quam in bibliotheca Sapientiæ Romanæ vidimus absque loci nota. Prodiit etiam Romæ apud Guilielmum Faciotum MDCVI, in 8.° Ms. exstat liber in Vaticana bibliotheca codic. 1043. & 974. cum hac inscriptione: *Tractatus contra principales errores Mahometi, propter Diætam Principum proximè celebrandam*, ad Pium II. Incipit: *Post humilem recomendationem.* Hæc Diæta, sive conventus, fuit Mantuæ à Pio II. indictus, ut Christianorum Principum communibus consiliis & copiis immanissimo Turcarum tyranno bellum inferretur. Reque ipse sese eò contulit Pius; principes verò aut Legati eorum rari, discessumque suadentibus, utpote in re iam desperata, aliis Cardinalibus, & in Romam reditum: *Fuerunt tamen* (Gobellinus ait in *Commentariorum Pii II.* libri 3. initio) *Cardinales melioris consilii, qui perseverantiam suadebant, ut Bessarion Nicænus, & Ioannes S. Xysti, Græcus alter, Hispanus alter.* Quibus verbis designari Turrecrematam nemo non videt: quemadmodum & cùm lib.3. accersitos eosdem Nicænum, & Ioannem S. Xysti Cardinales, ad colloquium privatè ab eodem Pontifice cum Florentinis Legatis habitum.

534. *Tractatum* De veritate conceptionis beatissimæ Virginis, *pro facienda relatione coram Patribus Concilii Basileæ anno Domini MCDXXXVII. mense Iulio, de mandato Sedis Apostolicæ Legatorum eidem sacro Concilio præsidentium.* Romæ prodiit primùm ex officina Antonii Bladi Asulani MDXLVII. in 4.° Recognitus quidem, & nova capitum divisione clarior redditus, Alberti Duimii de Catharo ord. Prædicat. in Sapientia Romana sacræ Scripturæ interpretis operâ: iubente Bartholomæo Spina, sacri Palatii Apostolici Magistro, & sumtus præstante illustrissimo domino D. Ioanne de Toleto Cardinali, eiusdem ordinis Prædicatorum, cùm in Concilio Tridentino proposita esset hæc res à defensoribus alterius partis. Ita enim præsefert integra libri inscriptio, quam dedimus pro huius operis atque eius editionis historia. Apud Ciaconium per errorem editum fuit: *De conceptione Domini:* fortè, *matris Domini.*

535. Quam quidem relationem seu tractatum exhibiturus iam Concilio, quo minus id facere posset, impeditus fuit schismatis illius causâ, quæ per eos dies ortum habere cœpit: quum Legati Eugenii Papæ recedere inde, & cum eis Ioannes noster, in mandatis habuere: quod ipse ait in commentario ad caput *Firmissimè. De consecratione.* dist. 4. n. 11. Eandem sibi impositam fuisse à Concilio curam repetit ad cap. *Pronuntiandum.* dist. 3. Et tamen à Petro Alva Franciscano (qui in defendendo Immaculatæ Conceptionis beatissimæ Virginis articulo modum tenere nescivit) maiorem huius operis partem non Turrecrematæ, sed Bartholomæi Spinæ, aut magis Alberti Duimii esse, multipliciter in *Sole veritatis* [t] contenditur, prolixiorem quam res ac præscriptum sibi refendi, (*referendi*) non disputandi genus petebat, tempusque permisisse videtur, commentarium causante; cùm sanè non minoris esse molis deberet opus, quo maiori adhuc Tur-

[t] Veritate 195.

Taurinensis fuerit. Vid. *in Not. ad h. l.*. Postquam hæc scripseram, memini penes me esse principem huius *Psalmorum Expositionis* editionem Romanam MCCCCLXX. apud Udalricum Gallum de Bienna 4. in cuius fine legitur: *Reverendissimi Cardinalis Sancti Sixti Expositio brevis & utilis super toto psalterio: Romæ impressa die quarta mensis Octobris per honorabilem virum magistrum Udalricum Gallum de Bienna Anno Domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo.* Fuit etiam in Bibliotheca Ducis olim de la Valliere n. 190. Guillelmus Franciscus de Bure Iunior, *Bibliographie Instructive volum. De Theologie num* 141. *p.* 139. falsò existimavit principem huius Expositionis editionem esse Moguntinam Petri Schoyffer MCCCCLXXIV.

(1) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. h. Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 84.)

recrematæ isti Ioannis Segoviensis *Allegationum & Avisamentorum* operi iam patribus exhibito, ex munere sibi imposito respondere debuit.

536. Et quidem potuit statim ab edicto Patrum anni MCDXXXV. Iunio mense publicato, expediri negotium colligendi ex omnibus bibliothecis & archivis monumenta omnia, quæ de hac quæstione concepta reperirentur; & ex his omnibus, thesauroque suæ memoriæ, & proprio studio potuit etiam Ioannes Cardinalis colligere auctorum testimonia in hoc libro exstantia, quæ tantùm cogitabat exhibere sacro Concilio; postmodumque auditis Ioannis de Montenigro cuius primæ in hac re partes fuere allegationibus, hasque secutis Ioannis Segoviensis aliis præcedentium *Allegationum* refutatoriis, ampliare opus suum, & ex breviore iustum & integrum reddere, ne tertius iam disputator in arenam descendens, aridior & imbecillior decessoribus suis appareret: quod esset veluti causam adversariis tradere. Et hoc sanè argumento validissimè quatiuntur & corruunt omnia quæ pro abiudicando Turrecrematæ libro isto pervicaciter enixeque Petrus Alva, & si qui ante eum alii, contenderunt. Quorum cogitata expendenda iis relinquimus, qui non ullo præiudicio, sed veritatis amore ducti, in hunc locum inciderint.

537. *Flores sententiarum D. Thomæ Aquinatis de auctoritate summi Pontificis, collectos in* eodem *Concilio Basileensi anno MCDXXXVII.* iussu Iuliani Cardinalis. Hanc materiam LXXIII. quæstionibus explicuit, dedicavitque eidem Cardinali. Incipit: *Mandatis, reverendissime pater, & domine præstantissime Iuliane, dignissime presbyter Cardinalis* &c. Editus fuit liber cum aliis argumenti eiusdem à Remigio Florentino Dominicano Venetiis anno MDLXII. Manuscriptusque codex asservatur Romæ in Vaticana cod. 4117. & Patavii in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Canonicorum Lateranensium, Thomasino teste in *Bibliotheca Patavina manuscripta.* Iulianus iste est Cardinalis Cæsarinus, S. Angeli dictus, Basileensis Concilii coactor & præses, qui tandem in Polonia infeliciter obiit à Turcarum copiis occisus. Item

538. *De eadem Pontificis & generalis Concilii auctoritate, ad Basileensem Oratorem* (ut præsefert) *responsionem*: quam Venetiis edidit MDLXIII. in 4.° Ioannes Zilettus operâ Camilli Campegii Theologi Parisiensis, & Labbeus in Conciliorum Parisinam editionem suam volum. 13. col. 1661. coniecit (1).

539. *Super decreto unionis Græcorum in Concilio Florentino edito apparatum.* Editum Venetiis cum decreto ipso Eugenii anno MDLXI. in 4.° una cum *Summa Ecclesiast.* MS. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teste Thomasino; & in Vaticana biblioth. cod. 4165. Exstant quidem in actis eiusdem Concilii, quæ per dialogum inter se & Ludovicum de Ponte Romanum Andreas Sanctacrucius, & ipse Romanus, concinnavit; leguntur que in Conciliorum editionibus, & in postrema Parisiensi volum. 13. quædam Ioannis Turrecrematæ facta ad Concilium verba de consecratione in azymo seu in fermentato, & de forma ipsius consecrationis [u]. Sed is, quode agimus, *Apparatus ad decretum* Eugenii Papæ, seu diffinitionem, quæ incipit: *Lætentur cæli* &c. [x] factus videtur: quo ea omnia, in quibus convenerunt Græci cum Latinis, continentur. Planè ob defensam in Concilio isto Florentino Apostolicæ Sedis auctoritatem adeptus fuisse Ioannes dicitur *universalis protectoris Fidei* titulum: quod Ferdinandus Ughellus in suæ *Italiæ sacræ Sabinensibus Episcopis* refert. Alii, ut Antonius Senensis [y], quemadmodum & Ioannes Lopez Monopolitanus Episcopus [z] meritum ab eo hunc honorem aiunt Pii II. tempore iam Cardinali. In antiquis nos nihil de hoc legimus; nisi in iis Vincentium Bandellum computemus, quem auctorem rei Senensis laudat.

540. *De salute animæ.* Incipit: *Docet nos Divina Scriptura*, Ioanne Trithemio, Alphonso Venero, Marietà, Bellarmino, Possevino, Antonio Senensi testibus, quorum nullus de editione loquitur.

541. *Tractatum de corpore Christi adversus Bohemos.* Cuius Antonius idem Senensis, Alphonsus Ciaconius, Possevinus, Bellarminus, & alii, meminere.

542. *Revelationes S. Birgittæ ex commissione Sedis Apostolicæ recognovit, & apologiam* apposuit. *Expositionem Regulæ S. Birgittæ* (nisi de alio loquatur opere) Antonius appellat Senensis, ex testimonio Hieronymi Almonazir Complutensis collegii Dominicanorum studiorum præfecti, referens asservari hanc in collegio eorumdem Pinciano. Nos autem nihil aliud indicatum ab eo credimus, nisi *apologiam* prædictam: quæ cum iisdem *revelationibus*, & ad eas Gonsalvi Duranti Notis, cùm Romæ tum Coloniæ anno MDCXXVIII. typis edita fuit. *Tra-*

(1) Edita pridem fuerat Coloniæ 1480. apud Henricum Quentel, Fol. Maittairius *Ann. Typogr. T. I. pag.* 154.

[u] Col. 1141. & 1153.

[x] Col. 1165.

[y] In *Biblioth. ord. Prædic.*

[z] Par. 5. *Hist. ord. S. Domin.* lib. 1. cap. 19.

543. *Tractatum, in quo ponuntur impugnationes quarumdam propositionum, quas magister in Theologia Alphonsus de Madrigal posuit & asseruit in disputatione publica in Romana curia xxi. die Junii anno MCDXLII.* Exstat in bibliotheca Vaticana MS. cod. 5606. De quo iam diximus in Alphonso Tostato.

544. *Symbolum veritatum Fidei Romanæ Ecclesiæ pro informatione Manichæorum* MS. inter vaticanos libros manu exaratos cod. 974. Miserat nimirum Bosnæ Rex ad Papam viros sui regni tres Manichæorum errore obcæcatos, ut Romæ catechizarentur. Incipit: *Beatissime pater.* Et in fine notatur factum Romæ in Ecclesia S. Petri die IX. Maii anno MCDLXI. Historiam narrat Ciaconius in *Vita Eugenii IV.* & hoc eius Cardinali.

545. *Contemplationes*, quæ scriptæ dicuntur Romæ in monasterio Prædicatorum de Minerva. Ms. codice Vaticano 973. inter manu exaratos.

546. Præter iam dicta opera, pluribus aliis publicam Ecclesiæ rem iuvâsse credendus omnino est; cùm in Vaticana bibliotheca hæc ælia opuscula exstent nondum edita:

547. *Libellus velociter compositus & editus contra certos hæreticos noviter impugnantes paupertatem Christi, & suorum Apostolorum.* Cod. MS. 974. fol. 55 (1).

548. *Libellus quidam pro defensione Romani Imperii.* Ibidem fol. 65.

549. *Libellus de nuptiis spiritualibus.* Ibidem fol. 68.

550. *Tractatus contra Concilium Basileense.* Incipit: *Notâstis, teneo, superiori die pro vestra sapientia & humanitate, reverendissimi patres, sanctissimam & religiosam intentionem sanctissimi Domini nostri* &c. In fine: *Explicit oratio facta per Mag. Ioann. de Turrecremata sacri & Apostolici Palatii Magistrum anno Incarn. MCDXXXIX.* Qui iusto quidem volumine visitur inter eosdem libros Vaticanos MSS. cod. 2579.

De eodem Concilio Basileensi aliqua eius sunt in cod. 4136.

551. In codice 5606. ubi est censura in Tostati propositiones, leguntur & ista:

Tractatus de decreto irritante, factus in Concilio Basileensi in responsione ad hoc quæsitum: An in omni lege licita, ad obviandum abusibus curiæ Romanæ multiplicibus possit per generale Concilium simpliciter & indistinctè poni decretum irritans summis Pontificibus: in quo respondet negativè.

552. *Quæstio* quædam *facta per reverendiss. D. Cardinalem S. Xysti, dum erat Magister sacri Palatii, coram Eugenio Papa IV. ac reverendiss. dominis Cardinalibus, & prælatis curiæ Romanæ.* Incipit: *Notâstis, teneo, superiore die* &c. scilicet circa propositionem factam in Basileensi Concilio, quòd *veritas de potestate Concilii generalis universalem Ecclesiam repræsentatis, supra Papam & quemlibet alterum, declarata per Constantiense & Basileense generalia Concilia est veritas Fidei catholicæ.* In fine notatur factam fuisse hanc quæstionem sive orationem anno MCDXXXIX. Sed vereor ne idem hoc sit opus cum paulò antè laudato *Contra Concilium Basileense*, in duobus codicibus Vaticanis repetitum; cùm libri initium in utroque conveniat.

553. *Responsio in blasphemam & sacrilegam invectivam ad sanctissimum canonem iustissimæ condemnationis damnatissimæ congregationis Basileensium.* Incipit: *Dissimulare non possumus.* In fine advertitur factam eam fuisse per Turrecrematam Card. S. Xysti, dum esset in Bituricis apud illustrissimum Regem Franciæ orator Eugenii Papæ.

554. *Responsiones quædam breves triginta octo articulorum, qui dicuntur esse Hussitarum, qui sunt in regno Bohemiæ, factæ per eximium virum Mag. Fr. Ioann. de Turrecremata, qui postmodum fuerat Cardin. S. Xysti.* Incipiunt: *Primus articulus.* Et in fine: *Expliciunt reprobationes xxxviii. articulorum Bohemorum, qui sunt in Moldavia* (an *in Moravia?*), *ita perfunctoriè & celeriter factæ ad mandatum Sanctiss. domini nostri Eugenii Papæ IV. Florentiæ anno Domini MCDXLII. die xxviii. Iulii per studium domini Cardin. S. Xysti*

555. *Collecta per Dom. Cardin. S. Xysti tempore sanctiss. Dom. Papæ Eugenii IV. super petitione domini Regis Franciæ, ut aliud tertium celebraretur generale Concilium.* Incipit: *Quod autem convenientissimum esset.*

556. *Tractatus factus contra avisamentum quoddam Basileensium, quòd non liceat appellare à Concilio ad Papam.* Incipit: *Circa hoc avisamentum.* Qui factus fuit in eodem Concilio Basileensi, ut patet ex his ad finem: *Explicit votum Mag. Ioann. de Turrecremata in materia appellationum in deputatione reformatorii ix. Martii anno Domini MCDXXXVI.*

557. *Votum* aliud Eiusdem *super avisamento, quod Papa debeat iurare serva-*

(1) Exstat in Bibliotheca Cathedralis Metensis in Lotharingia teste Montfauconio *Biblioth. Bibl. T. II. pag.* 1382. *col.* 2. *sub num.* 282.

re decreta de Conciliis generalibus continuandis, & electionibus confirmandis; aliàs cadat à iure Papatûs. Incipit: *Circa avisamentum.* Respondetque non licere Papam ad id ligari per Concilium. Factum est in eadem deputatione reformatorii.

558. *Repetitiones quædam* eiusdem Cardinalis cùm esset in minoribus constitutus *Basileæ super quibusdam propositionibus Augustini de Roma.* Incipit: *Reverendissimi reverendique patres.* In fine: *Explicit votum Mag. Ioann. de Turrecremata Apost. Palatii Mag. relatum coram iudice Fidei, & aliorum reverendissimorum reverendorumque patrum, & eximiorum utriusque iuris DD. multitudine copiosa: in domo fratrum Minorum, ita compilatum, & in scriptum redactum ad mandatum inclytæ nationis Italiæ anno Domini MCDXXXV. in mense Iulio.*

559. *Propositio* Eiusdem *cùm esset orator ad Diætam Moguntinam ex parte S. D. N. Eugenii super iustitia translationis Concilii de Basilea in Ferrariam, & tandem de Ferraria in Florentiam.* De congressu isto Moguntino agit Odericus Raynaldus tomo 18. *Annal. Ecclesiast.* anno MCDXXXIX. num. 19.

560. *Tractatus* quidam *contra Madianitas & Ismaelitas, adversarios & detractores illorum, qui de populo Israelitico originem traxerunt.* Incipit: *Turris fortitudinis à facie inimici.* Invehitur *contra eos malos Christianos & perversos homines* (ut ille ait), *qui omni Dei timore postposito, malitiæ spiritu inflati, fideles Christi de populo Israelitico descendentes, quantumcumque fide, virtute, ac donis divinæ gratiæ resplendeant, odio mortali, iniuriis, opprobriis damnisque molestant & persequuntur.* Occasionem huic scripto datam refert, dicens *quòd libellos infamatorios sub nomine processuum ad varias orbis partes demandatos viderit; & præcipuè processum legerit per quendam Spoleti* (f. Toleti) *factum per quosdam impios homines domino & Regi suo naturali rebelles, qui capita factionum, & iniquitatum Toleti commissarum fuere: quem scilicet domino nostro Nicolao Papæ V. per quendam eorum collegam cum certis literis ad curiam Romanam demandaretur. Qui processus à nobis diligenter lectus & examinatus visus est nobis ex multiplici capite impius, & iniquus, ac plurimùm scandalosus, ac multis erroribus plenus,* &c. In fine ait, finitum esse Romæ anno MCDL. tempore Iubilæi.

561. Hoc ipsum est magnum opus *Contra statuta aliquot Ecclesiarum, quibus arcentur ab earum collegiis qui ex stirpe Iudaica descendunt.* Quod quidem *Contra Ismaelitas nostri temporis* inscriptum Antonius ait Senensis servari manu exaratum in collegio Prædicatorum Pinciano: optimo iure admonens non ab argumento propugnato isto colligi debere nostrum Ioannem ex eadem stirpe fuisse ortum. Planè de huiusmodi legibus plures doctissimi, iidemque nobilissimo & puro sanguine viri, similiter censuêre.

562. Sed neque nostri omnia hactenus inedita codex hic continet. Nam ut index MS. librorum præsefert, quem totum legimus, codices tamen omnes in eo notatos manibus contrectare haud potuimus: codices 1130. 2267. & sequentes, usque ad 2273. & codex 2566. sequentesque, usque ad 2580 Turrecrematæ opera iam dicta, vel alia continent. Codex 1043. fol. 265. *Quæstiones de præceptis iuris naturalis.* Codex 4223. fol. 166. *Super Tractatum de pœnitentia*: de quo monet etiam Ciaconius; qui & *De pœnitentia* addidit. Sed hæ partes sunt *postillæ decretorum.*

563. *De Deo & angelis quæstiones* sunt cum tractatu *De aqua benedicta* in bibliotheca SS. Ioannis & Pauli Venetiis, Thomasino & Spizelio testibus.

564. Falsum ne quid dissimulemus, venditari existimamus nobis in titulo quodam libri bibliothecæ Olivariensis, qui *Torquemadæ lecturarum super institutiones Iustiniani* conceptus est in eius indice seu catalogo (1).

565. Hoc ipso anno, Turrecrematæ fatali, vitâ functus est ALPHONSUS DE OROPESA Hieronymianus, Guadalupensis domûs, à patria sic appellatus: de quo multa

(1) Præter memorata *Ioannis Turrecrematæ* opera habetur in Bibliotheca Escurialensi *Lit. Q. Plut. II. sub n.* 9. (T. I. p. 19.) *Epistola Burgis Basileam ad Concilium proficiscentis ad Fratres consolatoria;* atque *Eiusdem* cum titulo: *Castellæ Regis Oratoris, alia ad Ioannem II. Castellæ Regem qua Ipsi significat incolumem se Basileam pervenisse; ac de nonnullis ad Concilium pertinentibus certiorem eum reddit.* Videtur autographa. In Regis Galliarum: *Sermo habitus in Concilio Basileensi Dominica secunda Adventûs anno MCDXXXII.* Part. III. pag. 131. cod. 1499. Item: *Expositio Cantici Canticorum.* Part. III. pag. 137. col 1. cod. 1506. Item apud Edm. Martene, & Urs. Durand. T. IV. *Thes. nov. Anecd.* pag. 595.: *Constitutiones Ecclesiæ Barcinonensis editæ per Ioannem Cardinalem Sabinensem Legatum.* Quetifus & Echardus videntur horum non meminisse. Titulus autem apocryphus: *Torquemadæ Lecturæ super Instituta Iustiniani*, legitur in Bibliothecæ Comitis olim Ducis Olivariensis *Lit T. MS. pag.* 239.

ta Iosephus Seguntinus in historia huius ordinis lib. 3. cap. 17. 18. & sequentibus. Præfectus fuit sodalium Talaveræ, atque inde in Bartholomæano Lupianensi cœnobio, hoc est totius ordinis generalis minister, creatus anno MCDLVII. & famâ clarus habendarum concionum Evangelicarum artifex. Christianæ autem puritatis & unitatis zelo ardens, quam frequentes ex Iudaismo conversorum apostasiæ turbabant, indignantibus Christianis veteribus adversus noviter ad Ecclesiæ gremium receptos, quorum omnium sive simulationem sive inconstantiam parem credebant: auctor Henrico Regi IV. fuisse dicitur imponendi hoc munus regnorum prælatis, ut unusquisque in sua diœcesi in huiusmodi gentis vivendi morem inquireret, granumque à palea secernere, ut æquum fuit, satageret: quod Oropesa ipse Alphonsi Carrilli antistitis mandato fecisse Toleti dicitur. Hac occasione scripsit librum huius tituli:

566. ***Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel***, qui mansit ineditus, vixque è domesticis bibliothecis hactenus erupit: quod Seguntinus ait lib. 3. cap. 18. Cuius libri hæc intentio est, ut eos reprehendat, qui non ex præcepto caritatis conversos amant, neque fraternè cum eis agunt; censetque tam his, quàm veteribus Christianis cum obstinatis Hebræis consuetudinem prohiberi, hisque ultimis honorum participationem denegari oportere (1). In hoc eodem codice MS. exstant

567. ***Sermo quintæ feriæ maioris hebdomadæ. Vita S. Ioannis Chrysostomi.***

568. ***Epistola*** satis prolixa ***ad Hieronymianos sodales Aragoniæ regnorum:*** quâ eos adhortatur ne derelinquant cœnobia sua propter declinandas ibi ortas dissensiones inter Ioannem (*Navarræ*) Regem & Carolum eius filium.

569. ***Sermones*** docti admodum in quatuor capitulis generalibus annorum MCDLIX. MCDLXII. MCDLXV. ac MCDLXVIII. habiti, cùm ipse his singulis annis crearetur Generalis præfectus. Sub cuius duodennalis præfecturæ finem, XXVIII. die Octobris anni MCDLXVIII. diem vidit extremum (2).

CA-

(1) Habetur in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis hoc titulo: *De unitate Fidei, & de concordia & pacifica æqualitate Fidelium. Ad Alfonsum Carrillum Archiepiscopum Toletanum.* Apud March. de Alvêntos *Hist. Coll. S. Barth. Salm. T. III. pag.* 309.

(2) ADDENDI AB ANNO MCDLX. AC DEINCEPS, AD ANNUM CIRCITER MCDLXX.

AC PRIMUM omnium huc refero *Gabrielem de Casalfagês* Catalanum Barcinonensem, alterum è triumviris ex Ordine Prædicatorum, qui ad annum MCDLXIII. electi fuêre ut Romæ coram Papa Pio II. cum totidem Franciscanis fratribus disputarent super celebri, quæ tunc agitabatur, quæstione: *Utrum sanguis Christi effusus in cruce permanserit Personæ Verbi adunatus: ut Corpus eius in sepulcro eidem Personæ hypostaticè coniunctum permansit;* cuius ac duorum in disputatione Collegarum *Iacobi de Brixia*, & *Vercellini de Vercellis*, tractatus *De Sanguine Christi* editus à Quetifo & Echardo dicitur *T. I. pagg.* 822. & 824. *col.* 2. unius autem Gabrielis tractatus: *Adversus hæreses sui temporis. Praxis procedendi in causis Fidei... Summ. S. Thomæ in compendium reducta* apud eosdem Bibliographos *T. I. pag.* 825. *col.* 2. Item *Anonymum Hispanum* memoratu dignissimum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis membranaceo formâ folii codice exstat: *Epistola directa ad inclytum & magnificum Virum Dominum Petrum Fernandi de Velasco Comitem de Haro & Dominum antiquæ Domûs de Salas Serenissimi atque invictissimi Domini nostri Regis* (Joannnis secundi, ut existimo) *Archicamerarium.* Constat autem Epistola capitibus XII. impletque folia non minus XXIV. estque salubribus monitis plena. Auctor videtur Comiti de Haro valde familiaris fuisse eiusque in prœliis commilito ac contubernalis, atque operi cui Epistola præfigitur *Catonianæ Confectionis* titulum indere voluisse; sic enim in capite XII. quod eius postremum est ait: Et sicut alterius Catonis *Iurisconsulti cuidam legali doctrinæ Legistæ* CATONIANÆ REGULÆ *nomen dederunt: sic & Claritas tua huius antiquioris & moralis Catonis salubrium monitorum copilationem dulcium rhythmorum congerie refertam Catonianam confectionem si libet potest vocare: ut librarius tuus quando illam petere volueris facilius in silva librorum tuorum nominis adiectione valeat reperire. Nolo tamen ut putes me hanc confectionem composuisse; cum ingenium meum longe inferius sit; neque in ea aliqua mutásse vel addidisse; sed prout in Bibliotheca mea ruptam ac fere consumptam repereram transcriptione in lucem trahi, & insigni nobilitati tuæ destinare decrevi: quam quidem ne nude transmitterem quasi in quadam præfatiuncula hæc tibi dicere volui. Tu vero qui ingenio ac prudentiâ non mediocriter polles, quid in huiuscemodi rebus amplius dicendum sit Divini auxilii invocato favore animadverte* &c. Sequitur in codice *Catoniana confectio* CCCVI. non minus ogdoadibus rhythmicis constans, quarum omnium quartus, & octavus sive postremus versus metrici item sunt, ex iis quæ *Catonis disticha* passim appellantur desumtus. En operis specimen.

Ogdoas I^a^.

In primis charissime te volo docere.
Primum super omnia regnum Dei quære.
Illi soli servias, illi semper hære
Si Deus est animus ut dicunt carmina vere.
Hic tibi præ ceteris sit semper timendus,
Tota mente viribus totis diligendus:
Hic per cuncta secula sit benedicendus,
Hic tibi præcipue sit purâ mente colendus.

II^a^.

Inter salubetrimos monitus quos præsto,
Hunc tibi non modicum, fili, manifesto,
Uti somno studeas scilicet modesto

Plus

CAPUT XI.

LUPUS BARRIENTUS *Dominicanus : eius honores & scripta.* NICOLAUS SAGUNTINUS. RODERICUS DIDACI DE QUESADA. LUPUS DE SALINAS *Franciscanus.* D. IOANNES CARVAXALIUS *Cardinalis.* ANTINCHUS DE BAGES. RODERICUS SANCII DE AREVALO. *Honores ac munia ab eo obita, item scripta.* FR. THOMAS DE TOLEDO *Dominicanus.* IOANNES VALERUS *Maioricensis.*

570. SUCCEDIT ordine temporis dicendus à nobis LUPUS BARRIENTUS (vulgò *de Barrientos*) sequenti anno MCDLXIX. è vivis ereptus. Patriâ fuit ex oppido *Medina del campo*, ex nobili & antiquo illius civium genere, Petri Guterii filius, anno præteriti sæculi MCCCLXXXII. in lucem editus. Qui quidem sodalium Dominicanorum ad S. Andreæ patrium cœnobium instituto aggregatus, religione ac literis clarus brevi tempore adeò apparuit, ut ei primo omnium sui ordinis primus Theologiam docendi locus & sedes Salmantinæ academiæ iure ac meritò commendaretur. Vocatus inde in curiam, Ioannis Castellæ Regis lateri à secretis conscientiæ adhæsit; atque eodem tempore Henricum principem literas docuit, & Christianæ vitæ præcepta; cuius & à confessionibus minister fuit.

571. Factus hinc Segoviensis Episcopus, & Castellæ archicancellarius, Abulensem aliquantò pòst pro Segoviensi sua permutavit Ecclesiam; ne isthic manens, Ioannis Pacieci Villenatum Marchionis à Rege aversi, atque in ea urbe cum Henrico principe cuius gratiam obtinebat frequenter commorantis, impotentiæ viribus subiaceret. Porrò ad Conchensem anno huius sæculi. XLV. promotus, in illud tempus incidit quo fatalis illa in Pinciæ foro maximo recitata fuit Alvari Lunæ supplicii tragœdia: quo excusso iugo, Ioannes Rex probus aliàs & iustus, ne solus, aut ne quidem tunc, subiret regendi onus, Lupum nostrum, & Gundisalvum ab Illescas Hieronymianum Guadalupensis monasterii præfectum, *viros ea ætate* (ait Mariana lib. 22. cap. 14.) *integerrimos sanctosque*, administrandæ publicæ rei consiliarios ascivit, ac dum vixit secum habuit. Eo mortuo, cùm Henrici successoris prostitutam lenitatem ac lentitudinem minus probaret: auditus hac re super ab eo & non exauditus, ad Ecclesiam suam proprio pastoris munere functurus rediit, ubi anno superiùs dicto MCDLXIX. Maii tricesima die obiit.

572. Res eius, quarum compendium fe-

Plus vigila semper nec somno deditus esto.
Sicut enim simile registrum registrat,
Et sinister proximus proximum sinistrat,
Et magister vitii vitia magistrat:
Sic diuturna quies vitiis alimenta ministrat.

Et sic deinceps ad finem usque operis, quod binis libris discretum est. ITEM *Matthiam Mercaderium* Equitem atque Archidiaconum Valentinum Ximeno indictum, auctorem *Tractatûs De re accipitraria, seu de medendis accipitrum morbis* : *ad Ferdinandum utriusque Siciliæ Regem anno MCDLXV.* Italico Sermone; atque item, ut videtur: *De binis accipitrum generibus Italicè* ASTORE ET SPRAVIERO *appellatis* : in Bibliotheca Escurialensi *Lit. C. Plut. IV. sub n.* 6. (T. I. p. 315.) ITEM *Antonium Bou* Equitem & Canonicum Valentinum, cuius in patriæ Canonicorum Collegii Bibliotheca, bina ad hanc diem exstant Latinè scripta *Sermonum de Sanctis* volumina, chartacea, forma 4.ª sæpius à me visa & contrectata. In prioris fine legitur: *Expliciunt Sermones Sanctorales editi per Rev. Mag. Antonium Bou Sacrosanctæ Theologiæ Professorem Sedis Valentiæ Canonicum huic Bibliothecæ dati anno MCDLXVIII.* ITEM *Ioannem Petri* (Perez) Sætabitano-Valentinum ex Ordine Prædicatorum, qui circa annum MCDLXX. scripsisse dicitur *Commentaria in Ecclesiasticum* : *In duodecim Prophetas minores* : *In Epistolas Canonicas*, à Diago *Hist. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib. II fol.* 274. *col.* 1. *fin.* unde id sumsêre mutuum Quetifus & Echardus *T. I. p.* 85. & Ximenus *Bibl. Val. I.* 50. ITEM *Hugonem de Urries* Ioannis secundi Aragonum Regis Pincernam & Consiliarium, cuius exstat Hispanica Valerii Maximi librorum è lingua Gàllica versio, anno MCCCCLXVII. scripta. En libri titulum: *Comiençan las rubricas que Valerio Maximo Romano compuso, que fue transferido de Latin en Lengua Francesa por Maestre Simon de Hedin maestro en Santa Teologia; despues del Lenguage Frances lo trasladó en el Romance de nuestra Hyspaña Mossen Hugo de Urries Cavallero, y del Consejo, y Copero mayor del Serenissimo Rey de Aragon Don Juan Segundo digno de inmortal memoria: la qual translacion fizo en la Ciudad de Bruges del Contado de Flanders: en el año de Mill CCCC. LXVII. stando Embajador en Anglatierra & Borgoña de Su Magestad.* Edita Cæsaraugustæ apud Paulum Hurus Germanum de Constantia MCCCCXCV. Fol. Penes me. Item Compluti MDXXIX. in Bibliotheca olim D. Ioachimi Ibannecii Garsiæ Præcentoris Turolensis. ITEM *Petrum Guillelmum* (Guillèn) qui teste Fratre Hieronymo de Olivares Alcantarensi auctore Supplementi ad Tractatum Ioannis de Mena: *De vitiis & virtutibus* (Edit. de las CCC. Antuerpiæ 1552. pag. 743. init.) scripsit aliud eiusdem operis supplementum: *Assi mismo* (inquit l. c.) *vi fecho otro fin del tratado de vicios y virtudes de Juan de Mena por un Pero Guillèn gran trobador, à mi ver* &c. ITEM *Raymundum de Llavia* auctorem Prologi Sylloges Poematum Castellanorum sub Ioanne II. Enrico IV. & Regibus Catholicis, ad Dominam Francisquinam de Bardaxí uxorem magnifici Domini Mosen Ioannis Fernandez de Heredia Gubernatoris Aragoniæ: de quò Cl. Anonymus auctor Vitæ Ferdinandi Perezii de Guzman, præfixæ huius operi *De las generaciones y semblanzas* editæ Matriti 1775. fol. 191. p. 2. Diversus autem est à *Romæo de Levia* sive *Livia* Ord. Præd. cuius suprà *Lib. VIII.* c. 2. n. 7. in Not. meminimus.

fecimus, latiùs enarrant Ægidius Gundisalvi Davila *Theatri Ecclesiastici* auctor, in Abulensibus, Conchensibus, ac Segoviensibus Episcopis; atque in huius ultimo dictæ *Segoviensis urbis historia* excultus historicus Didacus Colmenares, Ant. Cianca in *Historia S. Secundi Episc. Abulensis* §. 87. Ioannes Monopolitanus Episc. in *Historia ordinis Prædicatorum*, tertia parte lib. 2. cap. 46. Ludovicus Ariz in *Abulensi historia.* Ab hoc habemus quædam vulgaris linguæ opuscula, quorum nunquam factus fuit publicus usus. Vidimus nos in codice quodam MS. qui olim fuit Didaci eiusdem Colmenaris, & postea domini Christophori de Zambrana & Villalobos Calatravensis equitis; nostri amici, qui bene instructam bonorum librorum Matriti habuit bibliothecam: quorum nos, uti prostant, epigraphas dabimus.

573. *Tratado del caso y fortuna, compilado por mandamiento del Christianissimo Rey Don Juan el segundo de Castilla y Leon, por la su humilde fechura inutil Obispo de Cuenca, su confessor, y maestro del serenissimo principe Don Henrique su amado hijo.* Incipit: *Rey Christianissimo, principe de gran poder.*

574. *Tratado del dormir y despertar, y del soñar; y de las adivinanzas, y agueros, y profecias, compilado* &c. eodem initio.

575. *Tratado del adivinar, y de sus especies, y del arte magica:* eodem principio. Fuerunt & in bibliotheca Olivariensi (1). Item

576. *Llave de la sabiduria.* Quem tractatum, sive Latinum sive vulgarem, *Historia ordinis Dominicani*, quam nuper laudavimus eidem attribuit (2).

577. *Opusculum super intellectu quorumdam verborum cuiusdam decreti contenti in volumine Decretorum, ubi Gratianus tractans de materia sacrilegii in causa 17. & quæst. 4. ait: Sacrilegii quoque reatum incurrit qui Iudæis publica officia committit.* Incipit: *Quæsitum à domino* &c. Ac desinit: *Hæc sunt, dissertissime baccalauree, quæ breviter sentimus circa tui quæsiti propositionem* &c. Opusculum hoc MS. habet Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, civis meus, toties à me laudatus; atque idem, & alii tres tractatus supra memorati, hodie sunt antiquissimè MS. in bibliotheca, quæ Comitis Villumbrosani Castellæ præsidis olim fuit, nunc autem est excellentissimæ coniugis, quæ studia hæc & libros amat.

578. *Instruccion synodal.* Quam asservari in archivo Segoviensis Ecclesiæ, cui quidem facta fuit, occasione forsan Synodi in loco *Turuegano* eiusdem dioecesis anno MCDXL. celebratæ, Colmenarius refert [a]. [a] Pag. 346.

579. *Indicem* quoque *Latinum* confecisse dicitur *ad S. Antonini Florentini præsulis summam theologicam*, in eodem tabulario Segoviensis Ecclesiæ, ut idem ait, exstantem. Quædam de Barriento diximus in Henrico Villenatum Marchione suprà.

580. In bibliothecæ regiæ S. Laurentii Escorialis indice librorum MSS. lego exstare ibi Onosandri *De re militari* librum à NICOLAO SAGUNTINO traductum, scriptumque MCDLXIX. Onosander Platonicus philosophus *Strategum*, sive *De optimo Imperatore atque eius officio*, opus suum inscripsit ad Q. Varannium: cuius huiusce traductionis è Græco in Latinum meminit etiam Gesnerus in Bibliotheca, atque eius epitomator. Prodiisse autem unà cum Vegetio ait Venetiis, & Basileæ aqud Robertum Vinter. At hunc interpretem non temerè Hispanis contribuere nos, ut credatur, Saguntini, à patria Sagunto, quod in ruinis suis adhuc semivivum Valentiæ regni oppidum est, cognomen speramus efficiet (3).

581. Anno MCDLXX. scribebat RO-

DE-

(1) Legitur in eius Bibliothecæ Catalogo MS. p. 206. *Don Lope de Barrientos. Algunos tratados suyos. Del caso y fortuna: Del sueño y vela: Del adevinar y otros. Fol. letra antigua. L.* 21. Item, in Escurialensi *Lit. h. Plut* 3. *n.* 13. (T. II. p. 117.) sub *Anonymi Episcopi Conchensis* titulo: *Tratado de la Divinança y sus especies, que son las especies de la Arte Magica: por mandamiento del mui esclarecido è mui poderoso è christianissimo Rey Don Iuan (II.) compilado por la su omill fechura Obispo de Cuenca.*

(2) Nihil præterea de hoc opere Quetifus & Echardus *T. I. p.* 814. *col.* 2.

(3) Exstat quidem in Bibliotheca Escurialensi *Lit. S. Plut. III. n.* 14. (II. 596.) & *Lit. g. Plut. III. n.* 18. (II. 30.) *Onosandri Strategicus*, sive *De Optimo Imperatore. Ad Alfonsum Aragoniæ & utriusque Siciliæ Regem;* Sed è prioris exempli prologo omnino conficitur Venetum eum fuisse & Venetorum Reipublicæ nomine ad Alfonsum Aragoniæ ac Neapolis Regem internuntium; atque in Bibliothecæ Regis Galliarum codice 4154. (*Part. III. p.* 554. *col.* 1.) Euboicus dicitur; exstatque eius *Oratio de Mahumetis Imperatoris Turcorum Ottomanorum naturâ, moribus & ingenio;* minoraque alia. Ximenus quoque Saguntino Muriveterensem facit Nostri præiudicio abreptus; atque item *Bartholomæum Faccium* (Fachs) notissimum *rerum Alfonsi Neapolitani Regis* & aliorum operum Scriptorem, Valentinis nostris adscribit; sed fortassis Genuensis fuerit. Videndus; atque è contrario eiusdem Bartholomæi Faccii, editio Basileensis *Latinæ Arriani versionis* apud Robertum Winter 1539. 8.° in cuius initio habetur, *Iacobi* cuiusdam *Curulis Ge-*

nuen-

DERICUS DIDACI DE QUESADA, huius oppidi civis in Bætica, commentarium quendam *De cosas acaecidas en la villa de Quesada*: quem penes se habere Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Ecclesiæ Giennensis* scriptum reliquit [b].

[b] Pag. 324.

582. Circa hunc ipsum annum MCDLXX. florebat, & fato cessit, LUPUS SALINAS Franciscanus, custodiæ Burgensis, quæ in provinciam postea erecta fuit, fundator; & restitutæ disciplinæ regularis (ait Wadingus *De Scriptoribus sui ordinis*) in Hispania indefessus propagator, Comitibus de Haro carissimus. Huius ascetica quædam opuscula in vetusto magno codice bibliothecæ cœnobii S. Stephani ad Ulmos ab eo fundati prope Burgos haberi adiungit idem; nempe:

583. *Espejo de superiores religiosos.*

Escuela de la perfeccion regular, hasta subir al perfecto amor de Dios.

Antidoto de los abusos y males que relaxan la vida monastica.

Conferencias espirituales sobre el Evangelio de la Transfiguracion.

Su testamento. In quo multa salutaria dogmata suis discipulis præscribit.

Item in cœnobio S. Mariæ Angelorum urbis S. Dominici Calceatensis asservari ait

Reglas, y formas de vivir, constituciones, y catecismos, para el mejor gobierno de los Religiosos de la dicha custodia.

Iacet apud moniales Sanctæ Claræ oppidi *Medina de Pomar*, in sepulcro ibi à loci domino Hari Comite constructo.

584. Annus idem sæculi sexagesimus nonus Romæ abstulit magnum purpurati Senatûs lumen D. IOANNEM CARVAXALIUM Truxillensem, nobilissima hac stirpe natum: qui Rotæ priùs iudex ob eximiam iuris doctrinam assumtus, indeque gubernator Romanæ urbis, Placentinus in Hispania Episcopus, tandemque S. R. E. Cardinalis, ut ab Eugenio IV. anno MCDXLVI. allegeretur, iure obtinuit meritoque. In eo honorificentissimo munere usque ad extremam senectutem sic de Ecclesia atque eius pastoribus summis Eugenio, Nicolao, Callisto, Pio, tandemque Paulo II. meruit, legationibus haud minus triginta duabus præstanter obitis, sententiâ nunquam non doctè, eloquenter, modestè, atque integerrimè in Senatu dictâ: ut si exemplar huius muneris posteritati commendandum esset, non ita facilè alium à Carvaxalio, vel sapientissimi censores elegissent. Profuit quoque scribens

585. ***In Apostolicæ Sedis defensionem.***

Legationum suarum relationem compendiariam.

Epistolas **à Doctis multum laudatas: quod ait Cardinalis Papiensis, qui & multas ad eum scripsit (1). Romæ obiit septuagenarius VI. Decembris anni MCDLXIX. iacetque ad S. Marcelli Servitarum templum, in sepulcro, quod procuravit ei Bessario Cardinalis Nicænus (2).**

586. Vivebat hoc tempore in Aragoniæ regno ANTINCHUS DE BAGES (ANTINCH vocant) Cæsaraugustanus, Legum (quæ *Observantiæ* audiunt) Aragoniæ regni glossator: cuius hoc opus in tabulario disputationis eiusdem custodiri, Michael Molinus in *Repertorio* suo *fororum Aragoniæ* [c] notatum reliquit; at alia passim, & penes se quoddam exemplum esse, Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius docuit in *Notitia auctorum* MSS. quibus in libro suo *Coro-*

[c] Fol. 337.

nuensis epistola ad Arnaldum Fenolledam Valentinum; & in ea legitur: *Bartholomæus Faccius* CONTERRANEUS MEUS, *& familiaris tuus*. Exstat in Bibliotheca Collegii Sancti Hieronymi vulgo *Trilinguis* Salmanticensis, ubi olim eam vidi, & hunc locum in adversaria mea retuli.

(1) In Bibliotheca Laurentiana Medicea Angeli Mariæ Bandini 1774. *T. I. col.* 202. Plut. XVI. cod. XI. ad pag. eius codicis 157. legitur: *Altera propositio ex adverso, parte olim Eugenii per Io. de Carvajal & Nicolaum de Cusa primos duos Nuntios eius super magnificandam Papæ auctoritatem & respondentes ad obiecta Concilii.* Atque ibidem ad pag. laudati codicis 190. *Summaria relatio de expositis per Io. de Carvajal & Nicolaum de Cusa Oratores olim Eugenii ultima audientia illis concessa primo dissuadente credi, quia non omne Concilium, esset Concilium; & alio quoque generalia errare Concilia prosequente; nec valere quod agit Concilium absque Papæ consensu.* Et eiusdem Plutei cod. XIII. col. 217. n. XXVIII. *Litera missa per Dominum Sancti Angeli Domino Imperatori.* Et col. 218. n. XXXIX. *Episcopi Portuensis ad Pontificem Litera.*

(2) Exstat apud Ciaconium T. II. p. 926. hoc titulo:

IOANNI. CARVAIALI. GENERE. IBERO
PONT. PORTUENSI
S. R. E. CARDINALI. PATRUM. SPLENDORI
VIRTUTUM. DECORI. DE. RELIGIONE
ATQVE. OMNI. REP. BENEMERITO
Q. VIXIT. A. LXX.
BESSARIO. CARD. NICAENUS
COLLEGAE. PIENTISSIMO.

Extitisse olim dicitur Romæ in æde Sancto Marcello Martyri sacra in via CURSUS, hodie Servorum B. MARIÆ: quæ cum ad annum MDXIX. XII. Cal. Maii integrè conflagrâsset, consumtum & illud fuit. Instaurata tamen postmodum æde, restitutoque utcumque monumento, in eiusdem ara SS. Philippo Benitio & Iulianæ de Falconeriis dicata, hoc ei dodecastichum in prioris locum suffectum fuit, quod nos ex archetypo in Ephemeridas nostras Romanas retulimus:

Pontificum splendor iacet hic sacrique Senatûs;
Namque animo Petrus, pectore Cesar erat.
Hunc genuit Bætis, rapuit sed Roma tenetque.
Corpora velat humus, spiritus astra colit.

Im-

ronationum usus fuit: quo loco annotat Bagesium colligendis originalibus Cæsaraugustanæ urbi concessis privilegiis anno MCDLXXI. primùm incubuisse, illustrandisque: cuius operæ suam subiunxisse anno MDXLIX. alium, Michaelem Anchias vocatum, exindeque duo volumina in folio nata: Antinchum quoque ait Alphonso V. & Ioanni Aragoniæ Regibus à secretis fuisse. Hunc vocatum *Ioannem* (alterius Ioannis filium) Antinch de Bages fuisse; & *Arborem genealogicam Aragoniæ Regum* iussu Alphonsi Regis, cui à secretis erat uti diximus, formâsse ex monumentis publicis Ordinum huius regni, admonuit nos Didacus Iosephus Dormer eiusdem regni chronographus.

587. RODERICUS SANCII DE AREVALO dicendus nobis nunc succedit, proprioque, ex eius maximè operibus, veluti penicillo, describendus. Qui enim tot opera elucubravit aliis, multa de se in his dicere, ne à posteris ignorarentur, fas & æquum fuit. Natus is in oppido *S. Mariæ de Nieva*

Imputat hunc Bætis Latio, cui fama perennis,
Puniceus sacro vertice fulsit apex.
Victus honor meritis, contempta & munera vitæ
Dum meliore sui vivere parte cupit.

Ætherei qui magna fuit tutela Senatûs,
IOANNES iacet hic CARVAJAL gentis Iberæ
Angelis in titulo princeps, & Episcopus almi
Portûs, cuius habet meritis iam spiritus astra.

Lupini scilicet pro ære, immo pro obryzo ac defæcato auro. Sed longe utrumque hoc elogium superat *Iacobi Ammanati* Cardinalis Papiensis, optimæ fidei historici, oculatique eorum quæ narrat testis, de Ioanne Carvajalio tractus, in quem incidi recensens Escurialensem codicem *Lit. a. Plut. IV. n.* 25. atque ut parabilior sit, cumque editis eiusdem exemplis conferri valeat, integrum hoc loco sistere placuit: *Vocatus* (inquit) *præsto fuit* PIO II. *ad Cœnobium Divi Benedicti in radicibus montis Soractis diverptenti IOANNES CARVAGIAL genere Hispanus & Episcopus Portuensis, Cardinalis Sancti Angeli vulgo dictus: qui eodem die maturato itinere ex Urbe venerat. Etenim cum biduo antè Pontifex ab Hieronymo Præsule Cretensi literas accepisset in quibus significabatur magnam Cruce-signatorum multitudinem quotidie Anconam confluere, & lamentari, quod Pontificem qui eos traiiceret non invenissent: veritus ne, quod accidere in talibus solet, turba diversarum &c.. tumultum aliquem per otium excitaret, aut in diversa dilaberetur: præmittere HUNC intendebat, qui deductis confestim navigiis in Peloponnesum eos traduceret; homine autem opus existimabat cuius auctoritatem illi secuti desiderio non tenerentur Secum, quem tardare oportebat, in classe eundi. Hanc igitur ob causam CARDINALI ad se maturius evocato, rationem vocationis prima in collocutione proponit, & ut profectionem capiat impensius deprecatur: verecundè admodum annoso seni & attrito iam pro Ecclesia Dei onus tam grande iniungebat. Sed magnitudinem rei considerans & imminentem necessitatem, cognoscensque quàm pauci essent qui suscepturi mandatum hoc viderentur, annis eius parcendum non duxit. Affui ego solus* (inquit Papiensis) *sermonibus his cum habebantur: una semper atque eadem constans IOANNIS vox fuit plena humilitatis & spiritûs*: Si is sum, Beatissime Pontifex, quem tantis rebus idoneum iudices: sequor sine mora imperium tuum, & certe etiam exemplum, qui in fragili valetudine animam pro me ponis & pro ceteris ovibus tuis. Spiritus meus (*promtus*) est. Imperatur ut vadam. Ecce inter ingredior. Pars hæc vitæ ultima neganda Christo non est. *Commovêre hæc verba Pontificem, & quanto maius robur animi in sene agnovit, hoc ei dolentius est compassus. Amabat unicè PIUM nostrum IOANNES, & suasor vehemens & confirmator fuerat huius sancti propositi, increpans eos continuè qui infirmioribus animis dissuadere illi navigationem hanc contendebant. Id agens videlicet amabilis Deo senex, ut extremns vitæ actus reliquis non esset absimilis; obierat enim ante Cardinalatum legationes complures, difficiles omnes & plenas semper periculo. Cardinalis creatus, sedente Nicolao V. in Germaniam rursus est missus. Succedente dein Callixto* (*III.*) *statim ab initio Pontificatus in Pannoniam atque omnem oram Illyrici ad bellum in Turcos iussus est ire. Sexennalem ibi legationem inter asperam gentem & cælum insalubre gessit. Versatus sæpe in castris est. Sæpe etiam nuntiatis irruptionibus hostium in occursum contendit cum militibus qui crucem assumpserant. Desertus nonnumquam à suis, quos ex Hispania & Italia in domesticum famulatum adduxerat, seipsum numquam deseruit. Patienter pro Christo tulit omnia. Languit inter hos labores annum fere continuum usque ad desperatam salutem: propter vim etiam frigorum quibus infesta ea regio est, ita dentes ei omnes emoti sunt, ut quotidianis pelliculis advolutis, sicut videmus, illos ægre retineat. Innumeris porro difficultatibus uno aliquando tempore afflictus, nunquam tamen.... est desperatus. Erat ergo PATRI sexagenario in tot anteactis ærumnis legitima excusatio provinciam deprecandi etiam iuvenibus operosam; sed numquam ei in mentem venit carnis contemptricem. Pro Deo & pro imperio Romani Pontificis quàm patientissimè subeunda omnia iudicavit. Rara hæc virtus est, Præstantissime Pater: rara in duris legationibus obedientia. Magni esse & honorari in populis volumus, sed pro communi salute incommoda ferre æque non possumus::: Dignatus est eo die PIUS honore mensæ suæ illum & me....* Et alio loco: *Ipse PIUS accersiri ad se statim Cardinalem Sancti Angeli iubet, quem propositi sui inter ceteros studiosum habebat. Hunc præsente me consulit: quid si obsideatur Ragusia à Turcis quemadmodum nuntiabatur, agendum existimet? Ille ut erat semper ad bonum opus paratus, nihil cunctatus*: Ibo (*inquit*) ego actutum cum triremibus quæ instructæ in portu sunt; & vel obsidionem Deo adiuvante dissolvam, vel territis oppidanis spem atque animum faciam. *Ecquid, inquit Pontifex, Frater connavigare tecum me prohibet? Consilium certum est, si illuc Turcus adveniat, cum iis quas potero triremibus eòdem sine mora conscendere &c.* De rebus gestis Ioannis Carvajalii commentarium edidit Romæ anno MDCCLII. apud Laur. Barbielinum Dominicus Lopezius Barrera Compostellanus amicus in paucis dum vixit noster.

va Segovienſis dioeceſis anno huius ſæculi quarto, poſt decurſum in Salmantina academia & iuris ſtudio decennium integrum, ſuſceptaque doctoratûs inſignia, ſacerdos factus: variis inde per Hiſpaniam dignitatibus, nempe in Burgenſi Eccleſia Trevinienſis archidiaconatûs annis viginti, ſeptemque aliis Legionenſis decanatûs, duobuſque Hiſpalenſis, quod ipſe de ſe alicubi teſtatum voluit, perfunctus eſt.

588. Planè è quodam libro eius *De remediis ſchiſmatis*, inter Vaticanos codices MS. cuius poſtea meminimus, conſtat, archidiaconus Trevinienſis cùm eſſet, & Regis ſecretarius, inſcripſiſſe eum hunc librum Garſiæ Henrici Hiſpalenſi Archiepiſcopo; & paulò antè, hoc eſt circiter annum MCDXL. in curia Frederici Imperatoris egiſſe Legatum Ioannis II. Regis, cuius nomine habita ad Cæſarem oratio exſtat in Vaticano quodam codice manu exarato; quemadmodum aliæ, quas eodem munere functus habuit ad Eugenium IV. de rebus Baſileenſibus, ad Philippum Mariam Mediolani Ducem, ad Carolum Franciæ Regem. Ex quibus certò conſtat, à tempore ipſo Concilii Baſileenſis circa annum ſæculi quadrageſimum has publicas vices de rebus utique magnis eum ſæpiùs obiiſſe. Immo è Roma ipſa profectum Nicolai V. Papæ nomine apud Philippum Burgundiæ Ducem oratorem egiſſe. Porrò autem cùm decanus adhuc eſſet Hiſpalenſis Eccleſiæ, denuò Romam ſe contulit ad Calliſtum III. &c. Pontificem recèns electum, Orator obedientiæ, ut vocant, Henrici Regis, ut ait ipſe partis quartæ *Hiſtoriæ Hiſpanicæ* cap. 36.

589. Quo in loco, ut credimus, hinc perpetuò manſit, Ovetenſis brevi factus Epiſcopus; nam huic Sedi iam præerat quum electo in Calliſti locum Pio II. quod anno contigit MCDLVIII. eiuſdem Regis Henrici iuſſu, atque eius regnorum nomine, *puram, debitam, ac ſolitam reverentiam, & obedientiam* (ut verbis eiuſdem cap. 40. eiuſdem partis dicam) præſtitit: quocum ad inferendum ultra mare Turcis bellum auxiliares principum copias Anconæ fruſtrà exſpectante, quum ægritudine animi oppreſſus diem ibi ſuum obiit, transfretare paratum ſe fuiſſe ibidem ait. Sub Paulo autem II. Pii ſucceſſore adhuc maioribus cumulatus honoribus in urbe uſque ad obitum vixit. *Hic Pontifex* (ait) *qua die apicem ſummi Pontificatus aſſumſit, de ſacri Collegii aſſenſu, non ſine ſingulari confidentia, me indignum ſed fidum præfectum Caſtellanum caſtri S. Angeli de urbe inſtituit* (Hiſpanum Venetus!): *quippe qui iocalia, & Eccleſiæ Romanæ theſauros fidei meæ commiſit. Deinde* (ſubiungit) *pro ſua animi nobilitate & munificentiſſima liberalitate me ipſum indignum primò ad Zamorenſem Eccleſiam, deinde ad Calagurritanam, tandem ad Palentinam tranſtulit.*

590. At quia ſtilo eiuſdem hucuſque uſi ſumus, præſtat cetera quoque non alio proſequi. *Verùm cùm iuſſu ſuæ Sanctitatis* (ait) *pluribus annis caſtri S. Angeli* (hæc eſt arx Romanæ urbis Tiberi fluvio adiacens, & Hadriani Cæſaris vetus & ampliſſimum ſepulcrum cingens) *curam & adminiſtrationem gererem, ubi ſatis otii ſupererat: de eiuſdem ſuæ Beatitudinis mandato ad gloriam omnipotentis Dei, & Eccleſiæ Dei exaltationem & decorem, ac veritatis dilucidationem nonnulla opuſcula inculto rudique eloquio edidi.* Sunt quidem ea parùm exculto ſtilo, ut fatetur, & quandoque barbaro, edita; ſed utique doctiſſima, & humaniorum diſciplinarum floribus ſæpiùs conſperſa. Horum ſequemur ordinem ab ipſo ſervatum, adnectentes quænam publicata, aut quibus locis ſint, & quænam inedita, & ubi remanſerint. Primò ait ſe ſcripſiſſe magni voluminis librum:

591. *Defenſorium ſtatus Eccleſiaſtici* dictum, *contra querulos, æmulos, & detractores prælatorum & clericorum, diviſum in decem tractatus*: de cuius editione nihil novimus. Ms. vidimus in codice Vaticano 4106. ad Paulum II. Papam. Incipit: *Clamat propheta in vocem gaudii dicens: Lauda ſterilis, quæ non paris*, &c. volumen eſt vaſtum in folio chartaceum. In fine: *Explicit Defenſorium Eccleſiæ editum & compilatum per reverendum dominum Rodericum Epiſcopum Zamorenſem, utriuſque iuris doctorem ſummum, anno MCDLXVII. anno D. N. Pauli II. tertio.* Meminit auctor ipſe huius operis nuper à ſe editi in *Speculi* paulò pòſt laudandi lib. 1. cap. 1.

592. *De paupertate Chriſti & Apoſtolorum; & an Chriſtus & Apoſtoli mendicârint, & quo ſenſu dici poteſt eos mendicâſſe. Ibi denique* (ait) *deducitur prælatos & clericos modernos non deviare à vita Apoſtolica; licèt obtineant propria, poſſeſſiones & præbendas diſtinctas, & quamquam ſegregatim in domibus propriis habitent: nihilominus eos vitam communem à ſanctis patribus inſtitutam ducere cenſendos fore.* Integra dedimus auctoris verba pro libri argumento. Liber MS. exſtat in codice Vaticano 969. cum hac inſcriptione: *Ad ſanctiſſimum & clementiſſimum patrem & dominum Paulum Papam II. libellus incipit: De paupertate Chriſti creatoris & dominato-*

toris omnium, necnon Apostolorum eius; & quæ, & qualis inopia & mendicitas fuit in eodem & Apostolis; & de concordantia constitutionum, quæ super eadem re à Nicolao III. & Ioanne XXII. emanârunt. Incipit: *Clamat Ieremias propheta*, &c. Iustum est volumen in folio. Rursus prosequitur: *Iussu eiusdem Pontificis edidi*

593. *Librum, ubi agitur: An sine peccato fideles licitè fugiant à locis ubi sævit pestis.* Ms. servatur in codice Vaticano 4881. cum aliis pluribus eiusdem; & in bibliotheca Ambrosiana Mediolani. Item librum.

594. *De monarchia orbis. In quo ostenditur apud Romanum Pontificem residere veram orbis monarchiam.* Habetur in eodem Vaticano codice 4881. cum hac inscriptione: *Liber de monarchia orbis, & de origine & differentia cuiusvis principatus, tam imperialis quàm regalis; & de antiquitate & iustitia utriusque, duobus libris. Primus agit de prædictis, & an Imperatores moderni iustè possint prætendere iurisdictionem universalem & supremam super omnes orbis nationes; & an aliqua regna & provinciæ, præsertim Francia & Hispania, sint de iure libera & exemta ab imperio. Ostenditur etiam veram orbis monarchiam solùm residere in Romano Pontifice. Secundus liber agit, à quo, & ex quibus causis Reges & principes orbis recognoscentes aut non recognoscentes superiorem in terris possint puniri aut deponi. Ubi deducitur solùm ad Romanos Pontifices spectare eandem punitionem, & non ad populum, nec ad barones cuiusvis regni.* Dedimus totum libri argumentum, utpote adhuc inediti, ex ipsa eius epigraphe, quam habet in dicto codice Vaticano. Meminit verò auctor ipse, tamquam nuper à se editi, sive, ut intelligo, publicati, lib. 1. *Speculi vitæ humanæ* de quo infrà c. 1. Item

595. *Defensorium* huius *libri de monarchia orbis contra quosdam detractores super eisdem & aliis utilibus materiis.* In eodem codice Vaticano 4881. Habet hunc titulum: *Clypeus, sive defensio monarchiæ, editus ab eodem Episcopo, in quo confutat nonnulla scripta per quendam æmulum conantem adstruere universalem monarchiam orbis in temporalibus residere apud Imperatores. Continet duas partes. In prima ostendit decem errores qui resultant ex eisdem scriptis æmuli. In secunda confutat decem conclusiones per eundem æmulum adductas.* Item librum

596. *Apparatus, sive commenti super bullam Cruciatæ indictæ per Papam Pium contra perfidos Turcos.* Item librum

597. *Super commento bullæ depositionis Regis Bohemiæ per sanctissimum dominum Paulum II. publicatæ.* Hic fuit Georgius Podiebratius, seu Poggiebratius, Bohemiæ Rex, Hussitarum hæresi coinquinatus, à Paulo exauctoratus: de quo, & isto ad Bullam exauctorationis commento Odericus Raynaldus agit *Annal. Ecclesiast.* volum. 18. ad ann. MCDLXVI. n. 25. & 26.

598. *De remediis afflictæ Ecclesiæ militantis. In quo adhibentur remedia contra omnes persecutiones quas Ecclesia à domesticis & persecutoribus patitur.*

599. Idem videtur liber *De remediis afflictæ Ecclesiæ militantis adversus extrinsecas Turcarum persecutiones, pressuras, & angustias; & an generalis Synodus hoc tempore sit expediens & sufficiens remedium ad eas extirpandas. Demum ostenditur, quando, & quomodo, & ex quibus causis generalia Concilia congregari debent. Rursus deducitur Romanum Pontificem habere in terris supremam auctoritatem, foreque summum ordinarium tribunal ad levanda quævis mala & incommoda ab Ecclesia Dei*: ad Bessarionem Cardinalem Nicænum. Incipit: *Cunctorum sapientum ista semper verissima fuit sententia*, &c. Ms. Exstat Patavii sic inscriptus in bibliotheca Canonicorum S. Ioannis in Viridario, ut affirmat *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor lib. 11. Item librum dictum:

600. *Speculum vitæ humanæ, de prosperis & adversis, dulcibus & amaris omnium statuum vitæ mortalis, tam in statu spirituali quàm temporali.* Editum hoc sæpè fuit ita inscriptum: *Speculum omnium statuum totius orbis terrarum, Imperatoris, Papæ, Regum, &c. sortem generis humani, eiusque commoda & incommoda repræsentans.* Nuncupavit Paulo II. Papæ, in cuius libri præfatione educationem refert suam sub matre, contentionem inter eandem cognatosque de studiorum genere cui addicere se puer deberet, instante ea ut theologiæ, ceteris ut iuris doctrinæ: quam quidem persecutum se ait, non tamen prætermissis sacrarum literarum & moralis philosophiæ exercitiis. Rursus super capiendo vitæ statu diffidentibus eâdem parente & propinquis, sæcularem his, matre autem Ecclesiasticum præferentibus; vicisse tandem subiungit melius matris votum, cuius rei occasione disceptatum inter eos fingit, & huic scripto occasionem inde quæsitam supponit.

601. Editum id sub idem tempus ferè quo scriptum fuit Romæ, anno MCDLXVIII. quam editionem Labbeus [d] laudat. De alia ibidem anni MCDLXXIII. (nisi error sit) alicubi legimus. Bisuntii certiùs prodiit MCDLXXXVIII. in 4.° deinde Argentinæ apud Io. Prys MDVII. Parisiis MDXLII. in

[d] *Novæ Bibl.* suppl. 9.

in 8.° Brixiæ MDLXX. in 16°. Basileæ MDLXXV. in 8.° Hanoviæ apud heredes Ioannis Aubrii MDCXIII. in 4.° quâ utimur, una cum Macabri cuiusdam *Speculo morticino*, curâ Melchioris Goldasti Haiminsfeldii, in cuius epistola libri nuncupatoria habere opus ait *multa præclara & lectu dignissima, nec minùs iucunda*, unde se multum profecisse ingenuè fatetur. Argentinæque iterum apud Lazarum Zetznerum MDCXVI in 12.° & Parisiis tandem MDCLVI. in 12.°

602. Fuit sanè facta in Hispanum *Speculi* huius translatio non multò post priores Latinas editiones, cum titulo: *Espejo de la vida humana*, edita Cæsaraugustæ MCDXCI. Suspicor tamen non ita antiquam hanc editionem fuisse, ex quo cuiusdam manu exaratum novimus Hispanum hoc *Speculum* anno MCDXCVIII. quod utique post editionem frustrà fuisset. In codice Vaticano MS. 4800. exstat, cuius notam hìc dabimus: *Comienza el libro intitulado* Espejo de la vida humana; *porque en èl todos los hombres en qualquier estado ò officio, espiritual ò temporal, fueren constituidos, miraràn las prosperidades y adversidades de qualquier arte y vida, y los preceptos y enseñanzas de bien vivir. Compuesto por el reverendo Obispo de Zamora D. Rodrigo alcayde del Castillo de Sant-angelo, e Referendario del muy santo padre Paulo el segundo; y à su Santidad enderezado.* Cum hoc scilicet initio: *Como yo guardando este castillo de Sant-angelo de la ciudad de Roma.*

603. Neque dicitur exscriptumne, an ab eo qui scribit è Latino versum; nisi hæc nota in fine posita quicquam indicet de auctore versionis existimandum. *Acabóse el excelente libro intitulado* Espejo de la vida humana, *escrito por mi el bachiller Francisco de Arce en la muy noble ciudad de Toledo. Acabóse de escribir víspera de S. Matheo Apostol 20. de Setiembre año del nacimiento de nuestro Salvador Jesu Christo de' MCDXCVIII. años.* Librum hunc aureis fragmentis pretiosisque lapidibus coagmentatum Ægidius noster Gundisalvi Davila iure ac meritò ait; quantique statim ab eius publicatione apud Germanos fuerit, Ioannis Botzhemi quædam epistola anno MD. data, Hanoviensi (& forsan aliis) editioni præfixa testimonio est. Nec minus quòd ex hoc *Speculo* synopsin dedit Iodocus Lorichius theologus Monachii MDLXXXIX. in 8.° *Optimum librum* vocat Alphonsus Ciaconius in schedis. Item librum.

604. *De regno dividendo, & quando primogenitura sit licita.* In codice Vaticano 4881. sæpiùs memorato habet hanc inscriptionem: *De regno sive principatu divisibili aut indivisibili; & an possint duo vel plures simul regnare pro diviso vel indiviso. Agitur etiam de primogenitura, quando & quomodo sit iusta & tolerabilis de iure divino, naturali, & humano, tam in regnis quàm in ducatibus & baroniis; & an sint securi inducentes tali primogenitura, & eâ utentes.* Item librum

605. *De pace & bello, & de necessitate & utilitate bellorum.* In eodem codice Vaticano sic inscriptus legitur: *De pace & bello, habens duas partes. In prima inserit laudes & præconia pacis adducta per eloquentissimum virum B. Platinam. In secunda Rodericus Episcopus agit de laudibus bellorum; & eorum necessitate & utilitate; & quod omnia quodam conflictu & bello reguntur; & respondet ad rationes Platinæ; & quando sit pax digna commendatione.* Baptista (quem aliqui Bartholomæum vocant ob perpetuam forsan eius consuetudinem B. tantùm, quod & ad codicem istum Vaticanum transiit, proprii loco nominis scribendi) Platina, celebris ille Pontificum historicus, librum edidit ad Paulum II. *De pace Italiæ componenda, & bello Turcis inferendo.* Cui tam honesti voti argumento, nescio sanè quid noster opponere habuit. Item librum

606. *De eruditione puerorum.* In eodem codice Vaticano habet hunc titulum: *De disciplina alendi & erudiendi filios, & ceteros pueros; & quibus rudimentis sint instruendi.* Item

607. *Librum confutatorium sectæ & superstitionis Mahometi, & quorundam errorum in ea contentorum in quibusdam epistolis per quendam eloquentem oratorem missis perfido Turco.* Item

608. *Librum dialogi De auctoritate Rom. Pontificis, & Generalium Conciliorum; & de pœna subtrahentium obedientiam à Sede Apostolica, & de remediis schismatum.* Hæc ille, subiungens: *Item alios plures tractatus & epistolas quæ siquidem opuscula eidem sanctissimo Pontifici* (Paulo II.) *pro maiore parte dedicata sunt, & sub illius glorioso & æterno nomine potiùs, quàm studio & ingenio meo conquiescunt.* Et liber hic *De auctoritate Papæ & Concilii* Paulo eidem II. dicatus, atque eius anno quarto, Christi verò MCDLXVII. compositus, servatur MS. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teste Tomasino paginâ 84. Supplebimus tamen nos eius hoc silentium, in medium adductis aliis, quorum hic non meminit: præsertim è Vaticano isto, quem fre-

frequenter laudamus, codice 4881. qui totus compactus est è Roderici operibus, estque magni voluminis in folio. Præter ea igitur quæ exinde producta hucusque sunt, continet ille sequentia hæc:

609. *Librum de castellanis & custodibus arcium & castrorum; & de ducibus exercitus bellorum; & de eorum officio; & quales debeant esse.*

610. *Librum de quæstionibus ortholanis, introductum inter reverendum patrem Alphonsum Episcopum Burgensem ex una, & eundem Rodericum Episcopum ex altera: quis sensus corporaliter altero sit utilior & præstantior; & præsertim an visus sit excellentior & utilior auditu.* Hic est Alphonsus de Carthagena Burgensis, præsul doctissimus, de quo iam diximus. *Hortolanas* fortè vocavit ab horto aliquo, in quo habitæ, aut *orthrolanas* à matutino tempore, quasi *matutinas*, à simili Græco-nomine ὀρθρινὸς *matutinus.*

611. *Tractatum ad quendam religiosum Carthusiensem, quando liceat religiosis curias principum sequi aut frequentare. Et quod aliquando expedit eos apud principes manere.*

612. *Tractatum De mysterio SS. Trinitatis, & an possit probari naturalibus rationibus:* ad Pium II.

613. Sed antequam ad orationes & pias alias conciones in eodem codice exstantes deveniamus: ceteros tractatus, quorum alibi notitia superest, enarrabimus, nempe:

614. *Libellum ad beatiss. & clementiss. D. D. Paulum II. P. M. in quo testimoniis iuris divini, naturalis, & humani, damnatur appellatio à sententia Romani Pontificis non bene ut aiunt informati ad eundem bene informatum. Adducuntur pro utraque parte rationes iuris & auctoritatis: tandem veritas multis testimoniis comprobatur, declaraturque quotuplex & qualis sit superioritas quæ in appellatione requiritur.* Incipit: *Ad Romanos scripsit Vas electionis*, &c. Exstat inter libros MSS. Vaticanos num. 4167. folio 177. & Patavii in bibliotheca Canonicorum Lateranensium sancti Ioannis in Viridario, teste Thomasino in *Bibliotheca Patavina manuscripta.*

615. *Dialogum De remediis schismatis:* Cuius præfatio est: *Reverendissimo in Christo patri ac D. D. Garsiæ Henrici Dei, & Apostolicæ Sedis gratiâ Archiepiscopo Hispalensi, serenissimi ac illustrissimi principis ac domini Ioannis eadem divina providentiâ Castellæ & Legionis &c. Regis domini nostri inclytissimi consiliario* (hic est Garsias Henriquez Osorio, qui ab anno MCDXLII. ad MCDXLVIII. Sedem administravit Hispalensem: quo medio tempore hic liber scriptus) *vestræ dignissimæ amplitudini humilis servitor & devotus capellanus Rodericus de Arevalo archidiaconus de Treviño, eiusdem regiæ maiestatis secretarius, seipsum, &c.* Et mox ait de re ipsa libri præfatus: *Nuper itaque, cùm apud serenissimum principem Romanorum Imperatorem, aliquandiu demorarer, ad cœnam me traxit invitum quidam Theodericus iuris professor insignis, vir arbitratu meo doctissimus, ac multarum rerum experientissimus. Ad mensam itaque nobis inter epulas considentibus, ecce, ut puto, illius industriâ verbum prodiit de hac flebili Ecclesiæ scissura, in qua re paulò antè egeram ipse verbum coram Cæsarea maiestate. Tangebat vir ille plurima in rebus ipsis sciscitans, quidnam causæ tantorum esset malorum, quidve remedium futurum videretur,* &c. Tandem concludit, rogatum se ut de remedio discurreret, confecisse hunc tractatum, qui dialogus est inter prædictum Theodericum & se Rodericum. Incipit: *Vidi nuper (Roderice charissime) coram regia maiestate*, &c. De schismate agit, ut credimus, è Basileensi Concilio circa annum MCDXXXIX. nato inter Eugenium & Felicem: quo super missus fuerat forsan Rodericus noster ad Fredericum Imperatorem, Regis sui, Ioannis nempe II. cuius se vocat secretarium, orator: Quid enim aliud in Germania vir Hispanus & sacerdos, Regi suo à secretis ageret? Librum continet Vaticanus MS. codex 4002.

616. *Epistolam ad doctissimum & religiosissimum virum Fr. Alphonsum de Palenzuela, in qua agitur de multiplici onere & periculo Pontificalis dignitatis; & de ambitionis vitio, ac modernis abusibus prælatorum. Agitur etiam de modo pascendi gregem, & de pluribus ad curam præsulatus spectantibus.* Incipit: *Redditæ sunt mihi literæ tuæ, reverende in Christo pater ac mî præceptor amantissime*, &c. Epistola est decem foliis comprehensa in Vaticano cod. MS. 3899. fol. 37.

617. *Epistolam lugubrem & mœstam, simul & consolatoriam, de infelici expugnatione insulæ Eubœæ dictæ Necropontis, à perfido crucis Christi hoste Turcarum impiissimo principe & tyranno nuper inflicta: ad rever. P. ac sapientiss. dom. dom. Bessarionem Cardinalem Sabinum, & Patriarcham Constantinopolitanum.* Incipit: *Audivi, & conturbatus est venter meus* &c. Exstat in cod. Vatic. MS. 5869. fol. 94. Et hanc epistolam scripsit ille uno ante obitum anno MCDLXX. quo malum hoc expu-

pugnatæ à Mahometo II. Euboœæ in Ægæo mari Venetorum inſulæ orbi Chriſtiano contigit. Vide Raynaldum tomo 19. *Annal.* hoc anno §. 12.

618. Præter theologica hæc & iuridica maiori ex parte opera, ut hiſtoricis accenſeretur, edidit Henrici IV. Regis obſecutus præcepto, ut ille ait,

619. *Hiſtoriam Hiſpanam*, quatuor partibus ad eundem Henricum: ab origine rerum ſcilicet uſque ad ſua tempora, ut quod Rodericus Toletanus Epiſcopus (quod ipſe ait) Latinis literis uſque ad ſuam ætatem perduxerat, Rodericus alter iiſdem uſque ad ſuam abſolveret. Præſtans opus quidem, & amœniorum literarum, exemplorumque veteris ævi ad præſentia facta accommodatorum miſturâ variegatum, lectuque iucundum; quamquam & nævos aliquot habeat, quos excuſabit aliquis exſcriptorum oſcitantiâ. Nam & propria Gothorum nomina fœdè corrupta ibidem legas: *Limbam* pro *Liuba*: *Leonogildum* pro *Leovigildo* (à quo credidit Leonem urbem dictam): *Hermegildum* pro *Hermenegildo*: *Gundamirum* pro *Gundemaro*: *Enrigium* pro *Ervigio;* Fulgentium etiam vocat *Tingitanum* pro *Aſtigitano* Epiſcopo. Utitur quoque barbaris verbis, utpote, *effectualiter*, *deordinare*, *ſervitor*, *auctoritativè*, & aliis. Hanc ſe vidiſſe manuſcriptam in bibliotheca Colonæa Hiſpali, dum illius curam ageret, prægrandi volumine, Romæ aut ſaltem in Italia editam, *Chronici Hiſpaniæ* cap. 4. Ioannes Vaſæus teſtatur: quam & Raphaelem Volaterranum ait citare, & Vallisoleti eam in bibliotheca Cardinalis de Mendoza à ſe quoque viſam (1). Raphaelem ergo Maffæum Volaterranum *Geographiæ* lib. 2. dum de Hiſpaniæ Regibus, & Henrico IV. agit, aſſerentem legi, noviſſe noſtrum ſe caſtri S. Angeli cuſtodem ſub Paulo Papa.

620. Ad hiſtoriam autem eius paulò antè reſpicit quum in referendis Hiſpanis rebus Lucam Tudenſem, & Rodericos duos ſecuturum ſe ait. *Palentinam hiſtoriam* vocavit Mariana, ab auctoris munere ita dictam, piam magis quàm elegantem appellans, lib. 23. cap. 9. magis autem vulgare eſt, ut ita audiat: *Alphonſi de Palentia Regum catholicorum chronographi Hiſpana hiſtoria*, nondum edita. Cavendum ſanè eſt à Prudentii Sandovalis inadvertentia, qui auctorem huius Rodericum Lainez alicubi appellat [e]. At quidem hæc eius prodiit hiſtoria ante annum MD. Palentiæ ſcilicet MCDLXX. in fol. ſed renovata fuit editio Franco-furti apud Aubrios anno MDCIII. *Hiſpaniæ illuſtratæ* vol. 1. *Palentini Epiſcopi deſcriptionem Hiſpaniæ* in Italia editam laudat Alphonſus Ciaconius in ſchedis ad Bibliothecam univerſalem, quas poſſidemus, de noſtro Roderico indubiè intelligendus.

[e] *Notas à los Obiſpos* pag. 356.

621. Sed redeundum iam eſt ad codicem Vaticanum 4881. MS. aliaque ibi contenta opera quæ hoc loco dabimus,

Orationem ſcilicet *ad ſanctiſs. Papam Eugenium ex parte ſereniſſimi Regis Hiſpaniæ* (Ioannis II.) *contra factiones Baſileenſium. Ubi multa de devotione Regum Hiſpaniæ ad Romanam Eccleſiam.* fol. 194.

622. *Orationem* aliam *ad ſacrum collegium Cardinalium ſuper eadem materia.* fol. 198.

623. *Orationem ex parte* Eiuſdem *Regis Hiſpaniæ ad Philippum Mariam Ducem Me-*

(1) Exſtat in Eſcurialenſi codice, *Lit. f. Plut I. ſub n.* 18. (T. I. p. 480.) hoc titulo: *Roderici Sanctii Epiſcopi Palentini pro Sanctiſſimo Domino Paulo II. Papa arcis Sancti Angeli De Urbe Præfecti: Compendiaria rerum Hiſpanicarum Hiſtoria à primis noſtræ regionis accolis ad Henrici IV. Caſtellæ Regis tempora:* præmiſſa nuncupatoria ad eundem epiſtolâ. Edita autem ac duplici exemplo penes me eſt, Romæ, ut videtur, per Udalricum Gallum, abſque anni & Loci notatione; in cuius capite ultimo ſeu XXXX. de Summis Pontificibus Callixto, Pio ac Paulo II. deque præclaris eorum geſtis, *ac de Opuſculis auctoris hanc hiſtoriam compilantis* (inquit) *ſub iiſdem pontificibus, & eorum iuſſu editis.* Titulus prior è minio: *Incipit compendioſa hiſtoria hiſpanica. In qua agitur de eius ſitu ac deſcriptione: ſalubritate ac ubertate: gentiſque humanitate: & ad religionis cultum pietate: cæteriſque eiuſdem regionis laudibus. Demum de* Gothorum, *Vandalorum, & cæterorum ad Hiſpanias accedentium origine & in Hiſpania regnantium antiquitate. Necnon de regnorum erectione: regumque ſucceſſione: ac claris illorum ſucceſſibus. Tandem pro ampliore hiſtoriæ ornatu inter ipſa hiſpanica geſta inſeruntur brevi priſcorum Romanorum, Græcorum, & aliorum exterorum antiquorum clariſſima geſta: dicta: & inſignia documenta ad cuiuſvis principantis: potentis: ſeu nobilis: ac privati hominis inſtructionem edita: à Roderico Sancii utriuſque iuris ac artium profeſſore, Epiſcopo Palentino Hiſpano Sanctiſſimi Domini noſtri Domini Pauli Pontificis Maximi in Caſtro ſuo Sancti Angeli de Urbe Romana Præfecto.. Prologus.* Pergitque abſque initiali litera.. *ERENISSIMO AC INVICTISSIMO Principi Domino D. Henrico IIII. &c.* In fine ante *Tabulam materiarum & rerum*, exſtat Typographi nomen: *De mandato R. P. D. Roderici Epiſcopi Palentini auctoris huius libri. Ego Udalricus Gallus ſine calamo aut pennis eundem librum impreſſi:* circa annum ut videtur MCCCCLXX. Vide infrà notata in: *Addendis circa annum MCCCCLXX. in fin.* & ibi Tractatum eiuſdem Roderici Sanctii alterum Hiſpanicum ineditum, cui titulus: *Summa de la policia &c.*

Mediolani exhortatoriam ad pacem Italiæ; & ut purè & simpliciter adhæreret dom. Eugenio (Papæ) *& Basileensem factionem respueret.* fol. 199.

624. *Orationem ex parte* Eiusdem *Regis Hispaniæ ad serenis. Fredericum Imperatorem exhortatoriam ad unitatem & pacem Ecclesiæ ; & quòd deceat Imperatores agere pro unione ac defensione Ecclesiæ, inducens eundem Imperatorem ad puram adhæsionem dom. Eugenii, & ad detestationem Basileensium* fol. 202.

625. *Orationem ad serenis. Carolum Regem Franciæ ex parte eiusdem Regis Hispaniæ, de laudibus eiusdem Caroli, & gloriosæ domus Franciæ & Hispaniæ, exhortatoriam, ad tollendas omnes occasiones dissidii inter utramque regiam domum.* fol. 204.

626. *Orationem ex parte sanctis. dom. Nicolai Papæ ad illustrissimum Ducem Burgundiæ* (Philippum), *ubi multa de devotione & favore eiusdem principis ad incrementa Fidei.* fol. 209.

627. *Orationem ad sanctis. Papam Pium II. nomine Regis Hispaniæ* (Henrici IV.) *in præstatione obedientiæ, ubi congratulatur de assumtione : exhortatur ad exstirpationem Turcorum, & multa de devotione Regum Hispaniæ ad Ecclesiam Romanam.* fol. 212.

628. *Orationem lugubrem de obitu serenis. Regis Ioannis Hispaniæ ad serenis. Regem Carolum Franciæ ; & de laudibus eius Regis Ioannis.* fol. 216.

629. *Orationem habitam ad sanctissimum dominum Callistum Papam secundum* (ita semper nominat, quem vulgus Callistum III.) *in præstatione obedientiæ, & congratulatoriam de assumtione ; & multa pia opera adducit, & singularem devotionem Regum Hispaniæ ad Sedem Apostolicam.* fol. 218.

630. *Orationem habitam Romæ in nativitate primogenitæ serenissimi Regis Hispaniarum,* (Henrici) *& de causis gaudendi ob eundem natalem.* Hæc est Ioanna, alterius Ioannæ Portugalliæ Infantis & Castellæ Reginæ, Henrici Regis coniugis filia : quam licèt uti primogenitam & heredem regnorum solemniter iuratam, exclusit postea Elisabetha certior, quàm quòd Ioanna filia esset, Henrici soror & heres. Hanc, magno errore eorum qui Hispanam Roderici exscripsere historiam, appellatam *Elisabetham* in partis 4. cap. 36. legimus.

631. *Orationem ad sanctis. Pium II. de felici victoria, & acquisitione civitatis de Gibraltar in stricto Oceani maris sitæ, per capitaneos Regis Hispaniæ ; & ibi multa de situ illius urbis, & de utilitate Fidei* fol. 225. Id contigit anno MCDLXII.

632. *Orationem ad eundem Pontificem in conventione Mantuana ex parte Regis Hispaniæ. Commendat dictum conventum pro expeditione contra Turcos. Exhortatur ad eandem expeditionem, & pollicetur omnia auxilia ex parte eiusdem Regis. Exhortatur & ad pacem Principum Christianorum.* fol. 227.

633. Sequuntur in eodem codice sermones aliqui de rebus sacris, nempe:

Sermo coram sanctissimo Nicolao Papa V. in Dominica Passionis in Quadragesima. fol. 231.

634. *Sermo coram sacro collegio Cardinalium in die S. Thomæ de Aquino.* fol. 234.

635. *Sermo coram sanctissimo domino Callisto in die Ascensionis Domini.* fol. 238.

636. *Sermo coram eodem in die Annuntiationis B. Mariæ Virginis.* fol. 239.

637. *Sermo coram sanctissimo domino Pio in die sanctæ Trinitatis.* fol. 242.

638. *Sermo coram sanctissimo domino Nicolao in die Apostolorum Petri & Pauli.* fol. 244.

639. *Sermo coram sanctis. dom. Pio in die Pentecostes.* fol. 247. In bibliotheca etiam collegii S. Benedicti Cantabrigiæ in Anglia urbis codex visitur, cui titulus : *Opuscula Roderici Episcopi Calagurritani, Castellani S. Angeli de Urbe; & epistolæ eiusdem ad quosdam doctissimos & eloquentissimos viros ; & illorum ad eum :* uti scribit Thomas Iames in *catalogo* MSS. *librorum in bibliothecis Angliæ existentium.*

640. Ex quibus omnibus in hoc & aliis, quos memoravimus, MSS. codicibus contentis tractatibus, quæstionibus, votis, orationibus, sacrisque concionibus, manifestum redditur unum Rodericum ferè omnes, tam Ioannis quàm Henrici, regias vices Romæ & alibi ; eundemque Theologi, Iurisconsulti, atque Oratoris, Statûsque ministri, partes, pro datis sibi rerum agendarum occasionibus, eâdem industria & facilitate; Summorumque quinque Pontificum, Eugenii, Nicolai, Callisti, Pii, atque Pauli; duorumque suorum Regum, quos laudavimus, commendatione plausuque tractâsse. Cuius rei non postremum argumentum videri debet, quòd summus ille Pontificum apex Pius II. ex Æneа Sylvio, viro eloquentissimo, & literarum ornamentis clarissimo, ad hanc Sedem exaltatus, Historiam suam, quam *refertissimam* vocat Rodericus, & aliqua opuscula præclarè ingentique elegantia descripta, eidem suo referendario, antequam edita forent, communicare digna-

gnatus fuerit: quod ipse refert *Historia Hispana* quartæ partis cap. 40.

641. Huic eidem, Ovetensis dum esset Episcopus, à Iacobo quodam directam *Græcarum Bruti epistolarum* in Latinum translationem, à doctissimo Ranutio (ut ait) Nicolai summi Pontificis secretario factam, continet alius codex Vaticanus numero 1043. signatus, fol. 233. Cuius dedicationis auctor miris extollit nostrum laudibus, Castellæ Regis Legatum & Consiliarium amantissimum appellans (1).

642. Iacet in Hispanorum templo Romano S. Iacobi Apostoli, in sepulcro marmoreo parieti inserto, cuius inscriptio tantùm habet obiisse IV. Nonas Octobris, Pontificatûs Pauli anno septimo (2), hoc est, non, ut Ægidius Gundisalvi Davila existimavit, anno MCDLXXI. sed MCDLXX. Cuius quidem anni die XXIX. Septembris incœpit annus Pontificatûs Pauli septimus: cuius altero mense, nempe Octobri, Rodericum obiisse necesse est; cùm sequentis anni Octobri mense Paulus iam Iulii XXVIII. die in vivis esse desierit. Stephanus Garibaius lib. 17. cap. 15. Roderici nostri memoriæ debitum meritæ laudis officium exhibet.

643. FR. THOMAS DE TOLEDO Dominicanus Castellanæ provinciæ, S. T. Mag. in literis sacris ac theologia, quæ ab schola vocatur, apprimè versatus: præter tabulas, sive indices (utilissimo id tempus labore) in S. Thomæ Summam, Iacobi de Voragine, & Ioannis à S. Geminiano Sermones, Nicolai Lyrani quædam opera, item Anonymi *De vitiis & virtutibus*, Innocentii Papæ in psalmos pœnitentiales; Alberti Brixiensis Summam, & alia, scripsit super Quodlibeta D. Thomæ necnon *Mariale*; atque item tractatum, si diversus est, *De laudibus portæ Paradisi*, hoc est Deiparæ Virginis. Claruisse dicitur circa hunc annum MCDLXX. De quo consuli possunt bibliographi Dominicani (3).

644. Alphonsi Ioannisque Aragonensium Regum consiliarius & à secretis fuisse dicitur IOANNES VALERUS Maioricensis, qui, teste Vincentio Mut in *Historiæ Balearis* tomo 2. lib. 8. cap. 6. *Rosarium* scripsit *summæ veritatis* (4).

CA-

(1) In Bartholomæi Platinæ dialogo *De falso & vero bono*, colloquitur cum Auctore *Rhodericus Calagorritanus Episcopus, arcis Romanæ præfectus, vir certe bonus & doctus*: cui pridem Platina nuncupaverat tractatum *De laudibus pacis* MS. ut memorant Auctores Diarii Eruditorum Italiæ *T. XIII. pag.* 437. *seq.* ap. Io. Alb. Fabric. *med. & inf. T. V. pag.* 304. *col.* 1.

(2) Sepulcri inscriptio:

RHODERICO. SANCTIO. PRAESULI. PALENTINO. HUMANI DIVINIQUE. IURIS. CONSULTO. OPT. QUI. MOLEM HADRIANI. FIDELISSIMA. PRAEFECTURA. CUSTODIIT SEDIS. APOSTOLICAE. OBSERVANTISS. VIX. AN. LXVI. BESSARIO. CAR. SABIÑ ET. MARCUS. CAR. DIVI. MARCI. B. M. POSUERUNT OBIIT. AN. VII. PAULI. PONT. MAX. IIII. NON. OCTOB.

subiicitur stemma Episcopali galero tectum, in cuius area aquila dextrorsum versa expansis alis pedibusque; & circum eam in clypei peripheria, tænia octonis palis decussatis (*aspas*). *E nostris Ephemer. Rom.*

(3) Quetifus & Echardus nonnullas insuper eidem *Tabulas* seu *Indices* in aliorum scripta tribuunt *T. I.* pag. 846. col. 2. & 847. col. 1.

(4) ADDENDI CIRCA ANNUM MCCCCLXX. *Bernardus Bazim* Canonicus Cæsaraugustanus, auctor tractatûs *De magicis artibus & magorum maleficiis*. In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 252. *col.* 2. *cod.* 2193. sæculi XV. Fabricius *med. & inf.* T. I. p. 218. Parisiis 1506. & Francofurti & Lugdunî 1620. editum fuisse ait.. ITEM. *Petrus Ioannes Ferrer* eques Valentinus, Rodriguezio & Ximeno indictus, cuius in Bibliotheca Escurialensi *Lit. L. Plut. I. sub n.* 25. (T. III. p. 247.) exstat tractatus Lemosino sermone inscriptus: *Sumâri de batâlla hà ultrânsa*, seu *Leges de duellis*, cum eiusdem argumenti aliis. Ad eundem pertinere existimo tractatum alterum Hispanicum *Incerti Valentini* inscriptum: A TODO TRANCE, sive: *Ritual de retos y desafios*. In eadem Bibliotheca *Lit. h. Plut. II. sub n.* 21. (T. II. p. 89.) Atque idem fortassis *Anonymus* ille fuerit, itidem *Valentinus*, cuius in eadem Bibliotheca *Lit. y Plut. III. sub n.* 4. (T. II. 376.) habetur: *Forum* seu *Leges Valentini Regni De duellis*, Lemosino sermone: qui omnes tractatus circa annum MCCCCLXX. scripti videntur ::: ITEM *Ludovicus Alcanyis* (Alcañiz) Valentinus, Medicus, qui sub idem tempus scripsit tractatum Lemosinè inscriptum: *Regimênt preservatíu è curatíu de la pestilência*. Apud Ximenum Bibliotheca Val. *T. I. p.* 52... ITEM *Alfonsus de Toleto Conchensis*, cuius nos suprà, hoc libro, cap. VI. num. 325. in Alfonso Martini à Toleto Archipresbytero Talaverensi meminimus, circa annum MCCCCLXX. scripsit ante Polydorum Virgilium tractatum Hispanicè inscriptum: *El Invencionario*, seu: *De primis rerum inventoribus. Ad Alfonsum Carrillum Archiepiscopum Toletanum*. Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. h. Plut. II. n.* 24. atque in Regia Matritensi tribus exemplis, in quorum altero legitur: *Este libro mandò escrebir el Señor Licenciado Juan Diaz de Alcocer Oidor de nuestro Señor el Rey Don Alffonso: el qual escribiò Fray Ginês de Bestracân natural de la Ciudad de Murcia Monge de la Orden del Cistêl, andando con licencia de su Mayor en la Corte en el año del Señor de mill & quatrocientos & setenta & siete años*. Scripsit quoque *Speculam Chronicorum*, Hispanicè: *La Atalaya de las Chronicas*, Alfonso Martino de Toleto Archipresbytero Talaverensi à Nostro non iure tributam: quæ habetur etiam in prælaudato Escurialensi codice. ITEM *Rodericus Sanctius* (el Doctor Ruy Sanchez) Decanus Legionensis & Archidiaconus Treviniensis circa annum MCCCCLXX. scripsit opus Hispanice inscriptum: *Suma de la policía: que fabla como deben ser fundadas & hedificadas las cibdades &*

CAPUT XII.

De BONIFACIO *Lusitano*, *auctore operis cui titulus* : Peregrina. IOANNES STEPHANUS *Valentinus*. IACOBUS PONS *Catalanus*, PETRUS DE TURRI, *&* FRANCISCUS ROMANUS *de eadem re Scriptores*. *Certamen quoddam poeticum huius sæculi*. IOANNES VILLAR *Catalanus*. PETRUS DE CIXAR, *sive* SITJAR, *Aragonensis*. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA *Augustinianus*. IOANNES DE SOCARRATS *Catalanus iurisconsultus*. LUDOVICUS FONTANUS, IOANNES MARTINEZ, *&* LAURENTIUS COMPANY *Mercenariorum sodales*. D. FRANCISCUS DE TOLETO. IOANNES VALENTINUS, *seu* DE VALENTIA *Minorum fratrum sodalis*. IOANNES DE S. FACUNDO. *Eius merita ac virtutes*. PETRUS UXAMENSIS, *atque eius laudes & scripta*. FR. VINCENTIUS MAZUELA. LAURENTIUS *Lusitanus*, *monachus Cistercienfis*. GOMEZIUS IOANNES DE ZURARA. GARSIAS MENESIUS *Orator celebris*. ANONIMUS *poeta*. LUPUS VASQUEZ DE SERPA. PETRUS DE CANALES.

645. BONIFACIUS Lusitanus, filius Petri Garsiæ, Ulisiponensis, qui serenissimæ dominæ Ioannæ Reginæ Castellæ & Legionis auditorem sese appellat, hunc locum sortiri debet. Existimamus enim de Ioanna intelligendum eum, Eduardi Portugalliæ Regis filiâ, Henricique Regis Castellæ uxore, quam verisimile est in Castellam Lusitanum Lusitanam secutum.

646. Hunc absque dubio auctorem habet iuridicum opus *Peregrina*, sive *Peregrina glossa Bonifaciana* de nomine compilatoris inscriptum : quæ veluti index est iuris legum, conclusionumque ab eo, ut verbo utar barbaro, glossatarum. Vidimus id excusum cum hac ad calcem, iuxta morem recentis typographiæ, nota: *Exactum absolutumque hoc præclarum atque insigne opus* Peregrinæ, *mandato*, *operâ*, *& impensis Lazari de Gazanis sociorumque* : *impressum per nos Meinardum Ungut Alemannum & Stanislaum Polonum socios*, *anno Incarnationis salutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris*, grandi quidem volumine. Diversus est ab eo auctor alius eiusdem ferè argumenti, certè nuncupationis operis, *Peregrinæ glossæ* etiam inscripti, Gundisalvus Episcopus Segoviensis, de quo suprà egimus (1).

647. Anno septuagesimo secundo sæculi scripsit IOANNES STEPHANUS Valentinus, & in urbe ipsa regni principe notarius, nuncupavitque Ferrario Torrellæ medicinæ uti vocat professori eximio, Dictionarium quoddam & phrasiologium duarum linguarum, Valentinæ vulgaris & Latinæ: quod, *Librum elegantiarum* inscriptum, Venetiis editum in folio vidimus operâ atque impensa Paganini de Paganinis anno MCDLXXXIX. apud amicum nostrum D. Hippolytum Sampêr Montesiani ordinis sacerdotem, virum probum atque eruditum, post alia munera capellanum regium, & Matritensis Aragoniæ Coronæ nosocomii rectorem (2).

648. His qui artem arma tractandi, præcipueque gladio feriendi ac se tuendi docent, noti sunt, etiam huius sæculi & ætatis homines hac eadem arte instructi, atque eius præceptores: quæ non infima est inter mathematicas, bellicisque decertationibus valdè utilis. Alter est IACOBUS (sive appellatione gentis IAUME) PONS Catalanus, Perpinianensis: alter PETRUS DE TURRI. Quorum quemlibet anno MCDLXXIV. de hoc argumento seorsum scripsisse, auctor est nostri temporis professor insignis nulli verò secundus, Ludovicus Paciecus de Narvaez Beatiensis in libro suo, quem, *Engaño y desengaño de la destreza de las armas* inscripsit, fol. 48.

649. Quibus adiungendus venit FRANCISCUS ROMANUS, quem Hieronymus de Carranza, alter in gente nostra huius studii veluti Achilles, dialogo secundo libri sui *De la destreza de las armas*, nescio cuius sæculi, eiusdem doctrinæ magistrum laudat.

650. Vidimus quidem huiusmet anni MCDLXXIV. apud amicum nostrum nuper laudatum D. Hippolytum Samper *Poeticum certamen* olim Valentiæ habitum hoc anno sub auspiciis D. Ludovici Despuig Montesiæ Ordinis Magistri, regnique Pro-regis *De laudibus Mariæ Deipa*-

& villas. Fabla otrosy del buen regimiento & recta policia que debe haver todo regno ò cibdad asy en tiempo de paz como de guerra : rogatu strenui Equitis Petri de Cuña Domini de Dueñas & Buendia, *Guarda mayor & del Consejo del Rey Don Enrique IV. de Castilla*. MS. In Regia Bibliotheca Matritensi, fol. Hic autem est, ut existimo, *Rodericus Sanctii de Arevalo* Episcopus Palentinus arcis Sancti Angeli de Urbe Præfectus, de quo paulo antè dixi; nam & is prius quam Romam peteret Decanus Legionensis & Archidiaconus Trevinienfis in Ecclesia Burgensi fuit.

(1) Diximus de huius *Peregrinæ* antiquioris *glossæ* auctore suprà in *Gundisalvo Gundisalvi de Bustamante* Episcopo Segoviensi, *Lib. IX. cap. VII. n.* 378.

(2) Exstat penes me iisdem omnino notis, ex dono Domini D. Marci Garsiæ Montesiani item Ordinis Sacerdotis, Parœci Ecclesiæ *de Silla* ad VIII. à Valentia nostra lapidem, versùs Occidentem.

ræ Virginis: in quo ei qui quavis linguâ ceteris melius designatorum iudicum sententiâ fecisset satis argumento, serici texti, quantum sufficeret conficiendo thoraci coloris nigri, dictum fuit præmium. Cuius certaminis exitus quidem ille fuit, ut ne ulli ex ad bravium currentibus fieret iniuriâ, Deiparæ ipsi præmium, quæ disertas fecerat linguas poetarum, decerneretur. Id quod propter antiquitatis venerationem, poeticæque artis, etiamnum rudis, hoc genus velitationum posteris commendandam prætermittere noluimus. Editio in 4.° prodiit Valentiæ, ut credimus (1).

651. IOANNES VILLAR, iuris doctor, Catalanus, ut suspicari æquum est, anno MCDLXXV. edidit Barcinone vernaculam huius linguæ translationem operis: *De epidemia & peste, Magistri Valasci Tarentini, artium medicinæque doctoris eximii* quam vidimus. *Valascus de Taranta Monspeliensis* hic audit apud Lindanum *De scriptis medicis*, diligentem auctorem; qui tamen hoc opus *De epidemia & peste* non laudat, neque Villarium interpretem (2).

652. Floruisse his annis refertur inter sodales instituti redimendi captivos sub invocatione Deiparæ Virginis de Mercede PETRUS DE CIXAR (SITJAR cognomine vocat Vincentius Mut mox laudandus) Aragonensis; sacræ ac civilis literaturæ, necnon & amœniorum disciplinarum studiis vir ornatissimus. Qui quidem Cæsaraugustanæ domui præerat (referentibus Alphonso Ramone [f], Marco Salmerone [g], Mercenariorum historicis, atque item Vincentio Mut in *Historia regni Balearis* secundo volumine lib. 11. cap. 9. qui tamen Balearem patriâ fuisse eum contendit), quum Familiæ suæ munus redimendi captivos ab infidelium manu & potestate libello edito defendit, quo tempore id rei non sine multorum oppositione transigeretur. Nempe à quinque tractatis in eo quæstionibus eiusdem argumenti taliter inscriptus liber prodiit:

[f] Lib. 2. *Historiæ Mercenar.* cap. ult.
[g] *Recuerdos historicos de su Orden.*

653. *Opusculum: Tantùm quinque.* Barcinone editum anno MCDLXXXI. (3). Scripsit item, eandem forsan causam agens,

654. *De potestate Papæ, & votorum commutatione in redemtionem captivorum, ingeniosas decretorum ac theologorum auctoritatibus argutissimè probatas quæstiones.* Parisiis editas anno MDVI. apud Ioannem de Gourmont, uti Verderius refert in *Supplemento bibliothecæ Germanicæ*. Quod opus ei quoque attribuunt Franciscus Zumel in *Vitis SS. PP.* huius sui ordinis; & Petrus à S. Cæcilio, *De Scriptoribus* eiusdem scribens, adhuc ineditus. Quorum posterior adiungit collegisse eum, & in unum volumen coniecisse pleraque summorum Pontificum privilegia ordini suo concessa & elargita; claruisseque Xysto IV. Pontifice Maximo (qui electus fuit v. idus Augusti MCDXXI.) anno Domini MCDLXXV. Videndus Bernardus de Vargas lib. 2. historiæ eiusdem ordinis primæ partis cap. 16. ad annum MCDLIX. Item scripsisse dicitur

655. *Historiam ordinis Mercenariorum* Latinam: cuius originalis scriptura in archivo domûs Barcinonensis asservatur, atque eius exempla in Matritensi, Burgensi, & Pinciano cœnobiis. Huius notitiæ nobis auctor fuit illustrissimus dominus D. Fr. Gabriel Adarzo de Santandêr eiusdem Instituti, concionator regius magni nominis: qui præsul Hydruntinus ante aliquot annos obiit, dum de sui Ordinis viris illustribus commutaremus aliquando inter nos literas. Idem nobis retulit docuisse Cixarem nostrum Barcinone Decretorum è cathedra, scripsisseque etiam

656. *Sermones de Dominicis & Sanctis.* Quos uno volumine characteribus adhuc rudibus Barcinone editos fuisse mihi retulit.

657. Gallum falso hunc appellat Ludovicus Iacobus à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor, qui & ait sub Iulio II. eum floruisse. At nos domesticorum fidem, nec tam mortis tempus, quod ignoratur, quàm quo maximè is floruisse dicitur, secuti sumus. Lapius idem auctor fuit pro uno eodemque tres Rodericos laudans rerum Pontificiarum Scriptores: *Rodericum* scilicet *Novotensem*, pro *Ovetensi*: *Rodericum Zamorensem*, & *Rodericum Sancium de Azeculo Episcopum Ovatensem ac deinde Palentinum*, pro *Roderico Sanciô de Arevalo*. Adeò est res ardua in rebus exte-

(1) Plura nos infrà de hoc *Poetico certamine* in *Bernardo Fenollario*.

(2) De hoc *Valasco* egimus & nos suprà in: *Addendis à sæculi XV. initio ad annum usque* MCCCCXX. quem, quòd Lusitanus fuerit patriâ, quamquam professor Monspeliensis, Hispanis Scriptoribus accensuimus.

(3) Perfectum tamen anno MCDXLVI. Laudat id Iosephus Nicolaus Cavêro Mercenariorum Instituti sodalis, in opere: *Informe de la verdad por el Real y Militar Orden de la Merced*, absque Loci & anni nota, sed circa MDCCXL. edito, *Dissert. III. n.* 190. *pag.* 135. his verbis: *Opuscula* Tantum quinque. *Consummatum fuit hoc opus*... (ut eiusdem Auctor in fine scribit) *Cæsaraugustæ... prima mensis Madii, ann. Domini MCCCCXLVI.*

teris plerumque non labi (1).

658. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA, natus in cognomine urbe, ut creditur, ibique inter Augustinianos sodales regularis vitæ sacramento addictus, Ioannis & Henrici Regum tempore integritate morum, doctrinaque perutili valdè floruit. Cùm Galliæ Tolosam, & apud nos Salmanticam professor theologus nobilitâsset: haud mediocri æqualium eius ævi compendio navavit sacris concionibus operam: adeò quidem totus Deo impensus, ac temporalium securus, ut nec Pacensis Ecclesiæ infulis, nec præcipuo quodam apud eos loco dignitatis & caritatis iisdem duobus Regibus olim invitatus, animi propositum quod sibi fecerat, in paupertate, longeque à sæcularibus manendi, usquam mutaverit. Immo & magnatum illius temporis immensam, nullisque officiis exorabilem dominandi libidinem perosus, curiâ quoque decessit. Nulla huius viri mentio ultra annum MCDLXXVI. habita in Augustinianis monumentis suadet nos hæc tempora eum non excessisse, saltem Vallisoleti decessisse constans fama est.

659. Plura scripsit, atque ea quidem à sodalibus Pincianis, ignotum quâ causâ, pignori apud Benedictinos posita, Hieronymus Romanus in *Chronico Augustiniano* scriptum reliquit. Latina hæc scilicet:

660. *Hexaemeron, sive in Genesis priora capita de opere sex dierum.*

661. *In divi Pauli epistolas commentaria & quæstiones.* Quod saltem opus apud laudatos sodales S. Benedicti Pincianos asservari ad Philippum II. Regem Ambrosius Morales retulit, in *Itinerario* suo, quod cum inscriptione *Del santo viage* confecit, servaturque manu exaratum.

662. *Apocalypsis explanationem.*

663. *Logicam* & *philosophiam.* Vulgaris quoque linguæ hæc:

664. *Vergel de nobles doncellas.* Ad Elisabetham tunc Infantem, Henrici IV. sororem, nondum, ut credimus, regno inauguratam. Editum fuit anno MDXLII. in 4.°

665. *Alabanzas de la virginidad.* Ad Virgines Deo sacras. Quæ quidem ei Alphonsus de Horosco, vir sanctitate & doctrinâ clarissimus, adtribuit opera. Romanus verò aliud præter ista servari adhuc Pinciæ ad S. Benedictum acceperat, nempe:

666. *De prospera y adversa fortuna* Alvaro à Luna Comestabili, fato quodam, qui exemplum exstitit utriusque mirabile, nuncupatum. Auctores de his habuimus Iosephum Pamphilum *De Scriptoribus Augustinianis*, Hieron. Romanum, & Alphonsum de Horosco, in historiis huiusmet Ordinis, & Thomam de Herrera in ea quam scripsit *Augustinianæ domus Salmantinæ.*

667. IOANNES DE SOCARRATS Catalanus, iurisconsultus, in oppido S. Ioannis de Abbatissis Vicensis diœcesis natus, civis Barcinonensis, quo tempore Ferdinandus Aragoniæ Infans, vivo adhuc Ioanne patre, propter Elisabetham coniugem Castellæ iam & Legionis ab anno LXXIV. regnis præerat, opus iuridicum dicavit ei, ita inscriptum:

668. *In feudorum consuetudines Cataloniæ Principatûs commentaria, sive in consuetudines Cataloniæ inter dominos & vasallos, ac nonnullas alias, quæ commemorationes Petri Albertî appellantur.* Quæ ait absoluta à se XXIX. Octobris anni MCDLXXVI. fuisse. Prodiit liber Barcinone ex officina Ioannis Guardiolæ MDLI. in folio, Lugdunique eodem anno. Petrus Albertus canonicus Barcinonensis scripsit sub Ferdinando I. Aragonis Rege. Laudantur quoque eiusdem Socarrati

669. *Additiones ad titulum de pace & tregua* (2).

670. Mercenariorum historiæ clarum his diebus huius instituti virum celebrant LUDOVICUM FONTANUM (DE LA FUENTE vulgò): quem aiunt *In primam S. Pauli ad Corinthios epistolam* eleganter scripsisse, & Romæ aliquando professorem fuisse, sub Xysto IV. anno circiter MCDLXXIX. maxime florentem. Videndi Alphonsus de Roxas in *Catalogo virorum sui ordinis illustrium*, & Petrus de S. Cæcilio *De eiusdem Scriptoribus.*

671. Eiusdem religiosi ordinis pars fuit IOANNES MARTINEZ Cataloniæ civis, quem nuper laudati rerum domesticarum illustratores anno MCDLXXVIII. vixisse referunt, scripsisseque Or-

(1) Quæ de Lapio hoc loco Noster hùc non pertinent, & ad Rodericum Sancii de Arevalo Episcopum Ovetensem ac deinde Palentinum referenda. Petri autem Cixarii ætas ex iis quæ in præcedenti nota retulimus elicienda.

(2) De utroque hoc Scriptore nos suprà; & quidem de *Ioanne Socarrats* Lib. IX. cap. IV. n. 240. inter *Usaticorum Barcinonensium Glossatores*; exstatque præterea in Bibliotheca Escurialensi *Lit. d. Plut. II. sub n.* 8. (T. I. p. 341.) Eiusdem: *Lectura super Usatico Barcinonensi quod incipit*: Auctoritate & rogatu &c. atque huius occasione: *De delictis Universitatum*; de *Petro* autem *Alberto* Canonico Barcinonensi, *Lib. IX. cap. II. n.* 62.

672. *Ordinis sui historiam.* Atque item

673. *De perfectione quarti voti Mercenariorum se pretio eorum infidelibus sistendi & mancipandi, quorum apostasia prudenter timeri potest.*

674. At præcipuum quendam locum in hoc Mercenariorum albo LAURENTIUS COMPANY Valentinus habet, vitæ sanctimoniâ & miraculorum etiam laude insignis. Patriâ fuit ex oppido *el Puig* eius regni prope Valentiam, ob eximiam virtutem in vicesimum ordinis sui Præfectum Generalem electus. At cùm in captivitate totis duodecim annis fuisset, pignori à se ipso pro iis quos redimere non aliter poterat, oblatus Mauris: *De captivitate* librum composuisse dicitur. Mortuus est sanctissimè in domo Podii, seu *del Puig*, quæ ei & vitæ religiosæ natalia dedit circa annum MCDLXXIX. uti idem Petrus à S. Cæcilio refert. Ad eundem tamen indigitamus Stephanum de Corbera in *Vita venerabilis matris Mariæ de Socòs*, cap. 14. qui mira de rebus eius sanctè gestis prodit (1).

675. Sub Xysto Papa IV. qui ab anno MCDLXXI. usque ad MCDLXXXIV. Sedi Romanæ præfuit, D. FRANCISCUS à patria DE TOLETO dictus, valdè magnæ vir famæ, Cauriensis Episcopus, Hispanæ genti honoris & Pontificiæ auctoritati compendii plurimum attulit. Extrema è paupertate is emergens, succollatus virtutis perpetuæ humeris, idem semper & bonus, doctrinæ, quam in Parisiensi schola Reginæ Aragoniæ Mariæ sumtibus ibi per decennium exhibitis acquisiverat, vitæque innocentiâ, plusquam opibus aut generis commendatione munitus: eò devenit precipuæ cuiusdam inter æquales existimationis, quò paucissimi, quos æquus (veteri verbo) amavit Iupiter, pervenêre. Nam si vera dixit in orationis Romæ in eius funere habitæ N. Rancanus auctor, quam typis editam vidimus: in deferenda Elisabethæ Infanti ab Henrico fratre Castellæ regnorum successione, opera eius & sententia præcipuè valuit.

676. Eidem Oratori fidem habentes (& quidnî gesta nuper defuncti coram sacro Cardinalium collegio recitanti?) missum novimus eum ab Henrico Rege ad Paulum II. Pontificem, qui anno huius sæculi LXIV. Pio successerat, minimè verò novum Romanæ curiæ hospitem. Constat enim Dominici Capranicæ Cardinalis ab Episcopatu suo Firmani dicti atque optimis comparandi familiæ olim adscriptum, sacramentales eius confessiones ex munere audivisse; morientique officium supremæ eius voluntatis exsecutioni mandandæ exhibuisse: quod quidem Ferdinandus Pulgaris in elogio eius vulgaris linguæ affirmat.

677. Legimusque in Dominici huius Capranicæ Cardinalis rebus à Ioanne Baptista Poggio descriptis (quo auctore in eo laudando inter Martini V. Cardinales Alphonsus Ciaconius fuit usus) Franciscum archidiaconum Toletanum aliis eius familiaribus viris utique lectissimis, in quibus Æneas Sylvius Pius deinde II. Papa, Iacobus Amanatus Cardinalis postea dictus Papiensis, Amicus Aquilanus & ipse Cardinalis, Blondus quoque Foroliviensis fuere, nec sine elogio viri, tum bonitate tum scientia sacrarum literarum omnium illius ætatis facilè principis annumeratum. Atqui mortuus fuit Capranicensis anno MCDLVIII. cuius si voluntatem defuncti exsecutus est, Romæ tunc esse debuit. Immo & Pulgaris testimonio post Cardinalis obitum familiæ Pontificiæ à Pio II. adscriptus, & archidiaconatu Toletanæ Ecclesiæ tunc primùm honoratus, varia legationum munera exercuit: quibus propter facundiæ atque prudentiæ dotes sapientissimo Pontifici aptus natus fuit visus. Ad Ludovicum nempe XI. Galliarum Regem, & Alphonsum Aragoniæ & Neapolis, non semel; necnon & in Bohemiam bis pro reducendis ad viam salutis eius regni hæreticis, cui negotio totis doctrinæ theologicæ, quâ pervicacem ornaverat animum, incubuit viribus.

678. Cui quidem ad nos (si Deo placet) post exhibita hæc officia reverso, iterum in urbem veniendi ad exhibendam Paulo Papæ post sexennium exaltato obedientiam commissæ ab Henrico Rege partes fuere. Xysti autem IV. tempore maiores adhuc honores fuit consecutus. Datarius enim Papæ creatus, homo exterus, Cauriensem quoque ab eo Episcopatum obtinuit; Hispaniæque regnorum negotia unà cum regiis vicibus apud eundem Pontificem administravit, raró ad hoc tempus exemplo, ut idem & Xysti Papæ & Henrici Regis minister esset. Genuensem & ipse legationem eiusdem Pauli pro sedandis eius urbis tumultibus cum magna laude & successu obivit. Sacroque purpuratorum patrum collegio iamiam accensendus, quinquagesimo quinto ætatis anno Ro-

(1) Multa item ac præclara de eo Ximenus *Biblioth. Val.* T. I. p. 52. seq. qui & sepulcrale eiusdem elogium in oppido *El Puig*, hodieque superstes adiicit.

Romæ decessit (1), ad S. Iacobi Hispanorum sepultus, vir constantissimo castè, sobriè, piè, atque integrè vivendi tenore ad summam dignitatem & auctoritatem evectus.

679. Scripsisse dicitur quædam philosophicæ atque theologicæ doctrinæ opera, & in iis *Conciones;* necnon & *Theologico-iuridicum contra eos qui ad dividenda & conferenda privatis factionibus regna impotenter aguntur, commentarium*, occasione ut credimus declarati per eos dies ab Hispanis magnatibus Alphonsi Infantis, exauctorato Henrico fratre, Castellæ Regis.

680. Nam alius non est Franciscus Toletanus (quem tamen Decanum vocat Ecclesiæ istius) cuius prolixè meminit huc deveniens Alphonsus de Palentia, rerum huius temporis Scriptor, cùm vernaculâ, tum Latinâ linguâ, lib. 8. cap. 8. *Historiæ Latinæ*, quam exaratam manu habemus. *Franciscus Toletanus* (inquit) *& decanus professor sacræ Theologiæ, vir eruditissimus, singulari honestate præditus, cùm in Ecclesia Toletana resideret, ante depositionem Henrici frequenti populo in publicis concionibus suadebat, ne quid ad exemplum iniquissimi Regis, immo veriùs dissolutissimi tyranni efficeret; & præ flagrantia prædicationis audebat recensere multitudini innumerabilia Henrici delicta, abominatus populum, quòd iugum tam diuturnum, appellationemque Regis illicitam iniustamque pateretur. Hic ipse congratulatus est lætitiæ publicæ tempore exaltationis Alphonsi Regis. Sed refrixit illicò percepta iniquitate propositi Marchionis* (Villenæ), *pravæque cupiditatis procerum nonnullorum; vel quoniam id civitate Toletana ex industria malignantium, & aliis urbibus falsò vulgata fuerit fama, quòd persuasissent Regi Alphonso Magnates persecutionem neophytorum, insimulata corruptelâ & abusu cæremoniarum atque religionis.* &c. Et mox. *Itaque consanguineorum factioni adhærens Decanus facilè persuadetur à Calagurritano benevolente* (hic erat D. Petrus Gundisalvi à Mendoza Toletanus postea præsul & S. R. E. Cardinalis) *ut posthabitis antiquis prædicationibus retractaret veteres suasiones, & in scriptis causam Henrici tueretur*, &c. Et illicò: *Igitur compendio collegit ex libro Regum* &c. Et post pauca, quibus argumentum & collectionem scripti comprehendit: *Adversus hæc* (subdit) *Episcopus Ampuriensis Fr. Antonius de Alcalà apprimè inter Hispanos eruditus, professorque Theologiæ egregius, ordinis Minorum; necnon Magister Fr. Ioannes Lupus, ordinis Prædicatorum, quem valdè venerabatur Comes Placentinus, valuerunt facillimè refellere conclusiones Francisci, prout in libellis eorum largiùs explicatur.* &c. Quæ quidem omnia libuit hìc inserere, quòd historia hæc lectu iucundissima lucem adhuc non viderit; & ut memoria duorum horum præstantium theologorum, qui Francisco Toletano & eius Henricianæ apologiæ scriptis se opposuêre, dum de viris agimus doctrinâ illustribus, non desideretur.

681. Nec video quemnam alium hominem significare Ioannes Eisengreinius voluerit, in *Testium veritatis catalogo* suo hæc annotans: *Franciscus de Toleto philosophus, rhetor, atque theologus suæ ætatis clarissimus, & cùm in disputationibus vir magnus, tum in argumentorum ac demonstrationum probationibus argutus atque subtilis, omni doctrina consummatissimus, contra Ioannem Rokizanam Bohemum Hussi discipulum de Eucharistia scripsit.* Hæc ille minus aptè ad annum MCCCCLXXXVII. cùm Rokizana non huius, sed inferioris, cui nunc insistimus, sæculi fuerit. Meminit etiam Possevinus.

682. Hominem descripsit ætatis suæ paucissimis cessurum eleganti calamo Ferdinandus Pulgaris (2), qui nec tacet more suo Iudaici sanguinis maiores eius fuisse: in quo convenit ei Alphonsus de Palentia, ut vidimus: quasi meritum eo tempore, non

(1) Ita quidem apud Ægidium Gonzalezium Davilam *Theatr. Eccl. Caur.* in eo. Sepulcralis autem inscriptio ex archetypa in Romanas Ephemeridas nostras relata nonnihil, ei amplius œtatis tribuit. En illam atque eâdem καλλιγραφία ac linearum œconomiâ:

Deo. Opt. Max. sac. Francisco de Toleto viro integerr. sacrar. litterar.
noticiâ excellentiss. mor. sanctimoniâ. fide pietate constantia insigni antis-
titi Cauriensi Sixti IIII. Pont. Max. Datario cuius opera ad componendas Chr-
istiane Relig. principum populorumque discordias. Nicolaus. Pius. Paulus. Sixtus Pon-
tif. domi forisque usi sunt. Qui ab sumpto munere è Liguria rediens ma-
gno de se relicto desiderio importunâ morte preventus intempestive occub-
uit. ann. etatis sue LVI. men. VII. die X. salutis MCCCCLXXIX. V. Id. Febr. Sixti
IIII. ann. VIII. Alfonsus èciam de Toleto fratri benemerenti posuit.

Subditur eidem clypeus intra quem Episcopalis galerus & sub ipso crux utrimque parilis, quam vulgus *Græcam*, Hispani vero *de talega* dicimus; inque eius centro atque itidem in quatuor brachis stella conspicitur; quatuor autem crucis angulos sive recessûs totidem lilia occupant.

(2) Exstat eius elogium in opere: *Claros varones de Castilla* Tit. XXIII.

non dedecus haberetur divina ope in lucem à barathro infidelitatis emergere. Quantum ab illo nunc mutata existimatio gentis nostræ! Simile aliud Lucii Marinæi elogium lib. 6. *De rebus Hispaniæ* legere est. Suumque Ægidius Gundisalvi Davila in *Cauriensis Ecclesiæ theatro* symbolum dedit.

683. IOANNES VALENTINUS (DE VALENTIA vulgus dixerit, nisi patrium velis agnomen credere) Minorum fratrum sodalis, à Luca Wadingo *Annalium* sui ordinis volum. 7. ad annum MCDLXXX. pag. 76. laudatur, eo quòd opus scripserit

684. *Doctrinale salutis* nuncupatum. Huius tamen *De Scriptoribus* agens non meminit.

685. Superiore anno MCDLXXIX. tertiò idus Iunii vir sanctissimus evolavit ad cælos IOANNES DE S. FACUNDO, vulgò de SAHAGUN, à patria, quod Castellæ veteris oppidum est, cognominatus, familiaris aliquando Alphonsi de Carthagena Burgensis Episcopi, canonicus inde huius Ecclesiæ: quibus & aliis beneficiis, ut nudus & pauper Dei opus ageret, concionator verè Apostolicus, renuntiatis, tenui capellaniæ cuiusdam Burgensis dote contentus vixit, mira in Ecclesiastis ad unguem gerendo munere operatus. In Bartholomæanum inde (*Salmanticense*) collegium tunc recèns constructum admissus fuit ad capellani, ut vocant, interioris officium. Quo post quadriennium dimisso, concionibus ferè quotidianis ad populum habendis, cui ministerio totum se inflammatum sentiebat, Salmantinæ reipublicæ sumtibus sufficienter exhibitis, omnem impendit operam; neque intermisit quicquam postea dicto inter Eremitas S. Augustini religiosæ vitæ sacramento in eiusdem urbis cœnobio: quod quidem sanctissimè vitâ functi exuviis, honorificentissimo propriæ capellæ sepulcro commendatis, gaudet.

686. Nihil nobis aliud quàm summa capita ex historia tanti viri decerpere animus fuit. Virtutibus enim eius heroicis uberibusque, & miris captis è concionum semente fructibus, patratisque supra vires naturæ operibus duorum usque ad hunc diem sæculorum plena sunt commentaria. Incidimus iam & in id tempus, quo solemnis dies canonizationis, ut vocant, sancti herois ab Innocentio XI. Pontifice adsignandus quotidie exspectatur [h]. Hoc enim anno, quo hæc scribimus MDCLXXIX. decretum S. Congregationis Rituum ab eodem Pontifice approbatum, deveniri posse ad hunc actum, quando Sanctissimo placuisset, emanavit. Neque alienum dicas ab instituto Bibliothecæ nostræ Scriptorem quarundam vitæ suæ *Confessionum*: quas Augustini parentis exemplum secutus post se reliquit, in actisque causæ sanctitatis eius laudantur; & *In Biblia marginalium notarum*, quarum eas, quæ legi potuerunt, ex autographo ipso, quod Augustini Antolinez Compostellani præsulis fuit, ad historiam suam *Salmantinæ Augustinianæ domus* transtulit vir diligens Thomas de Herrera eiusdem ordinis cap. 12. qui & Notas eiusdem alias *Super Summam Bartolinam* (nescio autem quò respiciens) laudat. Dies eius obitûs Iunii undecima fuit, ad quam in *Martyrologio Hispano* Ioannes Tamaius celebratores Saguntini herois rerum collegit (1).

[h] Iam inter divos relatus est ab Alexandro VIII. anno MDCXC. CARD. DE AGUIRRE.

687. Nec tantus sanctitate vir dedignabitur post se admittere hoc in loco PETRUM UXAMENSEM, qui quantumvis à veræ doctrinæ via deerraverit: citò pedem retulit ad se reversus, PETRUS DE OSMA hic vulgò ab urbe natali dictus, quæ *Uxama* olim audiit, Salmantini gymnasii, cùm nondum desiperet, in paucis honos & lumen fuit, magister theologus renuntiatus, & sacri huius studii primarius & antemeridianus professor, idem & canonicus Salmantinæ huius urbis Ecclesiæ, & Bartholomæani togatorum collegii anno MCDXLIV. receptus sodalis. Qui cùm in libro quodam *De confessione* inscripto nonnullis erroribus se implicuisset: apud Synodum provinciæ Toletanæ, expediendi huic rei Pontificia Xysti IV. Papæ auctoritate ab Alphonso Carrillo antistite MCDLXXIX. Compluti congregatam, salubriter admonitus iis renuntiavit, dogmatibusque catholicis adherere se in posterum velle, ex animi sententia protestatus fuit. Rem, uti facta est, cum capitum damnatorum, & abiurationis de iis factæ publici instrumenti notitia, Bartholomæus Carrànza in *Summa Conciliorum* prodidit.

688. Virum autem, nisi hac maculâ sese foedâsset, optimis Hispaniæ doctoribus annumerandum his verbis laudat Antonius Nebrissensis: *Quanto ingenio & eruditione fuerit magister Petrus Oxomensis* (in *Apologia* inquit *earum rerum, quæ sibi obii-*

(1) Barnabæ scilicet Apostolo sacrâ, appetente iam nocte MCCCCLXXIX. ut notat Marchio de Alventos *T. I. pag.* 151. Ecclesia tamen, veterem diei initium à primis ut aiunt vesperis numerandi morem secuta, proximâ, id est, XII. Iunii eius festum quotannis celebrat.

obiicerentur) : *nemo eſt qui ignoret, cùm poſt Toſtatum illum, omnium iudicio apud nos fuerit, noſtra ætate in omni genere doctrinæ facilè princeps. Is fuit ex portione beneficiarius in Eccleſia Salmanticenſi* (non ergo Canonicus, ſed Portionarius; contra id quod aliorum (1) fidem ſecuti diximus) : *cui ex decani & capituli decreto delegata fuit provincia libros Eccleſiaſticos emendandi, propoſita illa mercede laboris, ut pro quinis quotidie chartis emendandis mereretur quas appellant diſtributiones quotidianas, tametſi rei divinæ non intereſſet. Eſt in ea Eccleſia utriuſque Teſtamenti codex pervetuſtus, qui mihi ſæpe fuit uſui ad eam rem, de qua nunc agitur. Ab eo caſtigationum ſuarum initium Oxomenſis fecit; conferens illum, opinor, ad aliquem è recentioribus libris, atque diſpungens vera, & inducens falſa: diſtorſit à prototypo exemplari pluſquam ſexcentos locos, quos tibi pater clementiſſime* (ad Franciſcum Ximenium Toletanum antiſtitem loquitur) *oſtendi, cùm illic eſſet curia.*

689. Præter hanc collatam Bibliorum recognitioni operam, ſcripſit Petrus noſter *Super ſex libris Ethicorum Ariſtotelis ad Nicomachum commentaria*: quæ grandi volumine MSS. exſtant in Toletanæ ſacræ ædis maximæ bibliotheca pluteo 37. num. 2. atque in lucem prodiiſſe Salmanticæ anno MCDXCVI. in folio è Ciaconio didicimus: quæ quidem editio eſt in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, ut ſæpiùs diximus.

690. Librum item *De confeſſione* memoratum, unde ei tota mali labes.

691. Necnon *Super libros metaphyſicorum* (2); ac denique *De comparatione deitatis, proprietatis, & perſonæ, diſputationem ſeu repetitionem*: quæ fuit inter libros MSS. Antonii Auguſtini Tarraconenſis Archiepiſcopi.

692. FR. VINCENTIUS MAZUELA, neſcio cuius religioſi Ordinis, vertiſſe dicitur è Gallica in vernaculam noſtræ gentis linguam

693. *El peregrinage de la vida humana* Toloſæ editum per Henricum Aleman anno MCDLXXX. Auctor operis Gallici Fr. Guilielmus de Gralleville abbas Silvanectenſis urbis, qui verſibus compoſuit; at proſaicum fecit religioſus alter Anonymus, iuſſu Sereniſſimæ Ioannæ Siciliæ Reginæ. Hæc totidem ferè verbis D. Thomas Tamaius in *Magna collectione librorum Hiſpanorum*, quam vidimus MS. Vereor tamen, ne Toloſana illa editio non verſionis Hiſpanæ, ſed Anonymi illius Galli qui proſâ loqui fecit primùm auctorem Gallicæ transformationis ſit; Vincentiuſque Hiſpanus interpres, recentior aliquis, aut non huius ſæculi.

694. Sub Alphonſo V. Portugalliæ Rege, qui anno MCDLXXXI. fato functus eſt, LAURENTIUS monachus monaſterii *de Alcobaza* Ciſtercienſis ordinis floruit: cuius ignotum poſteris genus, at non ſanctitas morum. Hunc ſextâ Martii in Hagiologio ſuo Luſitano Georgius laudat Cardoſus, adiiciens inter ſchedas ſuas reliquiſſe eum nonnulla opera, præcipuumque in his tractatum *De conceptione Deiparæ Virginis*.

695. Fatalem hunc laudato Alphonſo Regi annum deſtinavimus memoriæ Hiſtorici cuiuſdam eius famâ celebris. GOMEZIUS IOANNIS (vulgò EANEZ) DE ZURARA huius temporis æqualis fuit, ordinis Ieſu Chriſti eques ac regii Uliſiponenſis tabularii cuſtos (*Guardamôr da torre do Tombo* audit munus): qui rei ſibi ab Alphonſo Rege commendatæ facturus ſatis,

Fer-

(1) *Franciſci* ſcilicet *Ruizii Vergaræ* Bartholomæani Salmanticenſis Collegii alumni & Hiſtorici, qui in ipſius Hiſtoria Matriti 1661. edita primus id prodidit, *pag*. 100. *n*. 66.

(2) Exſtat penes me Hiſpanica *Petri Oxomenſis* Metaphyſicorum verſio *Anonymo interprete*, ante annum, ut ex charactere coniicimus, MD. facta; conſtatque CLXXIV. foliis formæ quartæ quam maiorem vocant, ſpiſſo ac minuto charactere, ſtipatiſque linearum ſulcis: in cuius extremo folio hæc leguntur: *Aqui ſe acaba un breve compendio ſobre los ſex libros de la metaphiſica de ariſtotiles : copilado por el fijo de la philoſophia natural no denegando la moral* PEDRO DE HOSMA. *Por el tiempo que él lo copilò era licenciadò en Artes: letor de philoſophia natural.. en la Univ... de Salam... e deſpues con ſolepnidat grandiſſima recebio el Magiſterio. Fue trasladado en rromance por mandado de fernan Gonzalez regidor de la noble Villa de Valladolid Camarero de Don fadric Almirante de Caſtilla. por el grand deſſeo que tenia de cognoſcer el juycio de maeſtre* PEDRO DE HOSMA. *por quanto él era mucho ſingular amigo ſuyo ; y en ſus tiempos no era fallado ſemejable à èl en las artes : anſi gramatica pratica como ſpeculativa : logica ſophiſtica è rracional : philoſophia natural è moral : mathematica ſobre todas: Theologia de Dios revelada por los Santos è por juycio alcançada : en todas las ſciencias ſufficientiſſime fue inſtructo. El rromance no fue rretoricado porque fue al pie de la letra conſiguiendo el latin. Por ende Señor à vos demando mucho perdon porque no và ſegun perteneſcia à vueſtro buen juyzio. Soy preſto para enmendar è ſatisfacer en otras qualeſquier coſas que por vos à mi ſean mandadas. anſi como al vueſtro capellan è orador. Faciendo fin damos gracias infinitas à aquel que es principio è fin de todas las coſas. Amen.* In Bibliothecæ Vaticanæ, olim Chriſtinæ Suecorum Reginæ, Indicibus noſtris, *num* 220. notatum reperi : *Petri de Oſoma : Expoſitio Symboli* Quicumque: *Typis Pariſienſibus*, Inc. *Antequam* &c.

Ferdinandi Lupi veteris chronographi Eduardi, huius Alphonsi parentis, filo in manus sumto, historiæ suorum temporum telam continuavit. Obscurum quidem in Lusitaniæ Regum chronicis habetur, cuiusnam auctoris, quodque eorum sit: inde scilicet contractis tenebris, quòd absque auctoris nomine, solo Regis cuius rebus gestis inhærebat ornatum titulo, unumquodque per exempla circumfertur.

696. Attamen Damianus à Goes Emmanuelis Historicus rem hanc, quâ potuit homo diligens ac industrius, luce donavit. Ex eo & aliis Lusitaniæ Scriptoribus colligimus historiam Ioannis I. Regis, quæ ante aliquot annos Ulisipone in lucem è tenebris tandem emersit, non totam Ferdinandi Lupi esse. Quandoquidem Gomezius ipse in historia sua *Expugnationis Septensis in Africa urbis* paulò pòst laudanda, disertè ait Ferdinandum hucusque, hoc est ad huius expugnationis tempus, Ioannis Regis res gestas perduxisse. Neque huic affirmationi contrarium est, quod Ferdinandus ipse huius historiæ secundæ partis capiti 149. consignaverit verba hæc, quæ pro Lusitanis Latina damus.

697. *Habuit Rex filium, cui Eduardo nomen, in urbe Visensi natum, qui post eum regnavit, ut in sequentibus audietis.* Ex quibus Goesius duo colligit: alterum, scriptum ita fuisse defuncto iam Rege Ioanne: & alterum, Eduardi quoque vitam ab eodem Ferdinando conscriptam fuisse. Sed prius concedi, posterius autem negari, nec temerè, potest. Cùm neque à vero absonum sit, post Ioannis obitum eius historiæ conscribendæ dedisse adhuc operam Ferdinandum Lupi; atque id quod de Eduardo promisit se scripturum, intra spem quam conceperat, factamque eius etiam partis promissionem, steterit. Certè clavus mihi trabalis est Gomezii asseveratio, Ferdinandum in Ioannis historia expugnatæ à Mauris Septæ urbis tempora non excessisse. Quicquid ergo abhinc ibidem legitur Gomezii esse, non dubitavit Franciscus Suarez Toscanus in *Parallelorum* suorum cap. 28. & 44. laudatam Ioannis Regis historiam, vel Gomezio, vel utique & Ferdinando Lupi & Gomezio Ioannis, tribuens. Sed & is conscripsit specialem commentarium, eiusdem Alphonsi Regis iussu, eorum quæ post laudatam Septensem expeditionem sub primo eius urbis præfecto D. Petro Menesio contigêre: quod ut qua maiori poterat diligentia conficeret, in Africam transfretare iussus fuit, ibique certiora magni huius ducis monumenta colligere. Id circumfertur cum Lusitano, quâ linguâ scriptum est, hoc titulo: *Chronica dos feitos do Conde D. Pedro de Meneses primeiro capitaon que foi de Septa*; nec hactenus lucem vidit.

698. Nihilominus celeberrimi eiusdem inter Lusitanos herois bello paceque gesta ante quadraginta ferè annos D. Augustinus Emmanuel Vasconzellus eques Lusitanus, vir disertus, atque infelici fato suo ad posteros clarus, eleganti quodam libello renovataque operâ describens, Gomezii commentarium, stilo quantumvis rudi, & ex temporis captu; necnon quandoque inopem, & supplementi, quòd à se procuratum ait, ne iam desideraretur, indigentem, plurimum certi ac diligentis continere ait. Sed ab confecta per Gomezium, auspiciis præceptoque Regis Alphonsi, hac historia (quæ duorum Petri atque Eduardi eius filii Septæ præfectorum gestas res comprehendit) rectè meo iudicio Goesius colligit, iam eo tempore absolutam fuisse historiam Eduardi Regis, Alphonsi parentis. Neque enim alienis ornandis virtutibus, historiaque propagandis tam sedulò Alphonsus incubuisset, quin priùs res patris gestas literis tradi procurâsset.

699. Sed idem Goesius de Eduardi historia ita censet, Ferdinandi Lupi eam esse: cui Gomezius orationes quasdam, ut volumen parvum hoc augmento ditaret, adiecit; necnon & relationem exsequiarum Ioannis Regis, quæ proprior erat historiæ eiusdem Ioannis, quàm Eduardi filii. Sed & his duobus tertium subiunxit, Rodericum de Pina scilicet, qui cum iis partem habuit in absolvenda Eduardi hac historia.

700. Præter hanc, describendis Alphonsi rebus incubuit, saltem (ait Goesius) usque ad Petri Infantis obitum (1). Nec dubitabat, quin & expugnationem Arcillæ urbis Africanæ oræ, quæ anno MCDLXXI. contigit, idem descripserit; cùm instrumentum quoddam eius manu sequenti MCDLXXII. roboratum ipse viderit, nec nisi aliquot post hunc annis fato functus sit.

701. Hæc omnia de Gomezio nostro à

(1) Exstat in Bibliotheca Collegii S. Bartholomæi Salmanticensis hoc titulo: *Gomez de Zurara Chronica del Rey Don Juan el primero de Portugal en Português. Volum. I.* Apud March. de Alvêntos *T. I. pag.* 322.

à Goesio desumi opus fuit. Cui quidem etiam tributum vidimus *De Guineæ inventione*, tempore Eduardi Regis Henricique eius fratris, cuius auspiciis hæc expeditio facta fuit, librum: quem cum aliis qui Garsiæ Loaisæ olim fuêre inventum, Ioannes Tamaius Salazarius non nusquam laudat. Certè hic apud D. Hieronymum Mascareñas Segoviensem Episcopum, cùm in vivis esset, fuit. Neque ad alium oculos habere potuit vir cetera diligens Antonius de Leon Pinelo, quum in *Epitome bibliothecæ*, indiceque huiusmet, Gomezii historiam *De las conquistas y descubrimientos de la India* manuscriptam exstare ait; neque enim nisi post plures annos Indicæ res Lusitanis Argonautis patuêre.

702. Sed & opus ab his aliud *De miraculis magni Portugalliæ Comestabilis D. Nonnii Alvarez Pereira*, vernacula non minùs linguâ scriptum, Georgius Cardosus in Hagiologio duodecima die Maii laudatum reliquit. Hæc de Zurara.

703. Ab Alphonsi Regis Historico seiungendus non est laudatissimus orator. Hic est GARSIAS MENESIUS, amplissimæ huius familiæ ornatissima proles: qui cùm florente adhuc ætate militarem vitam egisset, ad sacram conversus atque Eborensis Ecclesiæ præsul factus, cum classe ad Italiam ivit in Neapolitani Regis Ferdinandi auxilium adversus Turcas Hydruntum in Appulia occupantes; occasioneque opportuna interim capta, Romam ivit ad Xystum IV. Pontificem Regis sui Legatus: ad quem orationem elegantissimam habuit in templo Pauli Apostoli coram purpuratorum patrum Senatu, quâ eum mirum in modum, omnibusque rhetoricæ doctrinæ armis usus, bello ut hostibus Christianæ religionis inferendo, expellendisque ab Italia Turcis auxilium ferret, exhortatus fuit.

704. Hanc pronuntiâsse eum sic aptè atque acriter pro rei dignitate bene Latinam atque elegantem fama est, ut Pomponius Lætus, celebris eius ævi philologus & rhetor, concioni præsens, *Pater sancte* (ad Xystum dixisse feratur), *quis est iste barbarus, qui tam disertè loquitur?* Eo enim opprobrii nomine quoscumque exteros Itali vocabant, quo tempore iis auctoribus renascebantur literæ: ut olim Græci quoscumque alios qui Græci non erant. Gaspar quidem Barreiros Lusitanus, cùm in urbem Cardinalis Henrici Portugalliæ mandato agendi gratias Paulo III. Papæ pro misso sibi Cardinalitii galeri ornamento, instructus se contulisset: hanc orationem, Romæ olim eo ipso anno quo recitata fuit, millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio aut circiter editam à Iacobo Sadoleto Cardinali eloquentissimo accepit; ac in Portugalliam reversus, unà cum *Itinere* suo vulgaris linguæ *à Pacensi urbe usque ad Mediolanum* anno MDLI. iterum edidit: cuius ad orationem eam prolocutio lectu dignissima est. Ea enim singularis à Sadoleto & aliis præstitum oratoris Lusitani facundiæ & actioni testimonium laudis continet.

705. ANONYMUS quidam eiusdem Alphonsi Portugalliæ Regis iussu confecit, atque ei nuncupavit, *Desprecio del mundo, en octavas Castellanas exemplificadas*. Quem librum asservari in Brigantinæ domus bibliotheca, testis est mihi Georgius Cardosus in schedis.

706. Sub eodem Rege, atque eius dicto audiens, LUPUS VASQUEZ DE SERPA, ab oppido isto Transtaganæ provinciæ forsan dictus, ex Latino in vernaculum vertit *La toma de Constantinopla per lo gran Turco:* sive expugnationem Constantinopolitanæ urbis Turcarum armis factam, quam scribebat Monte-forti XVII. Iulii MCDLX.

707. Debemus quidem nil relinquere ad argumentum pertinens, quamvis informe & indigestum, excitaturi alios ut maiori industria rem perficiant. Ludovicus Pons Icart in vulgari libro *De las grandezas de Tarragona*, cives huius urbis Scriptores colligens, PETRUM DE CANALES monachum Benedictinum monasterii S. Cucufatis (vulgò *S. Culgât del Vallès*) Cataloniæ Principatûs, refert Ioannis Regis Aragoniæ iussu historiam quandam è Latino in vulgarem sermonem, hoc est Castellanum, ut credimus, vertisse; nec ultrà de ea quicquam (1).

(1) De cognomine alio Scriptore Antonii, itidem Scriptoris, fratre è Prædicatorum Ordine, dictum suprà sub finem capitis primi huius libri, in *Addendis sub initium sæculi XV*.

ADDENDI AB ANNO MCCCCLXX. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCLXXX.

Ferdinandus Didaci de Carrione, *Scholasticus*, qualem se Ipse appellat, *Emeritus*, anno MCCCCLXX. scripsit: *Repertorium super omnibus tam novis quam veteribus decisionibus Rotæ*. Exstat in Bibliotheca insignis Collegii. S. Clementis Hispanorum Bononiæ inter MSS. codices ubi id nos ad annum MDCCLVI. vidimus.. ITEM *Antonius de Burgos* Iurisconsultus Hispanus scripsit: *Super Decretalium tertium: De emtione & venditione* librum Papiæ MCCCCLXXI. editum. Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 122. Apud Gesnerum hujus editionis annus corruptè legitur MCCCCXI.. ITEM. *Ludovicus Cornelius* (Cornêll) eques Valentinus, Xime-

CAPUT XIII.

DIDACUS DE VALERA *Conchensis. Eius peregrinatio. Scripta.* B. AMADEUS LUSITANUS. ANONYMUS *scriptor libri De las virtudes.* ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA tabularum Astronomicarum *auctor.* ANONYMUS *Valentinus.* FERDINANDUS CORDUBENSIS. D. IOANNES MOLES MARGARÎT *Gerundensis Episcopus, & S. R. E. Cardinalis.* PETRUS DE OPTA *auctor operis cui titulus:* Splendor Fidei.

708. POSTREMAM gerebat his diebus, quos prosequimur, ætatem DIDACUS DE VALERA Conchensis natu, animi fortitudine, prudentia & literarum amore, atque scriptis frugi operibus transmitti ad posteros impense dignus. A tenera ætate videtur is curiam secutus, Ioannis Castellæ Regis familiam auxisse, sive Henrici principis, quum formata ei propria familia fuit, puerorum numerum; siquidem cum Domicelli titulo (*Donzel* vulgò) regiisque literis instructus, ne in aulæ otio marcesceret, patriam reliquit, Europæ magnam peragraturus partem, regiarumque in ea curiarum notatu & imitatione dignum quicquid esset observaturus. Gallicanam priùs Caroli Regis septimi adiit, Austriacam deinde Alberti Ducis ante annum huius sæculi septimum supra tricesimum: cuius aciem secutus, contra Bohemos bello interfuit. Viennam hinc reversus, ad cœnamque ab Alberto cum aliis invitatus: Austriaco cuidam proceri de regio Castellæ vexillo in Alcobazæ monasterio sibi ostenso procax dictum prudenter non minus quàm fortiter repulit: quod Garibaius noster cap. 26. lib. 16. *Compendii* sui *historialis* narrat. In cuius gratissimæ sibi rei testimonium (idem auctor ait) certior factus Ioannes Rex, edixit *Mossen Didacum*, quod præcipui honoris titulum exprimit, exinde nominari eum debere. Alicubi & ipse scriptum reliquit se Pragæ Bohemorum anno MCDXXXVII. eundem Albertum iam Imperatorem (in Sigismundi soceri locum hoc ipso fuerat anno electus) Barones ritu solemni creantem vidisse.

709. In patriam reverso cùm annus ageretur sæculi quadragesimus, isque inter Hispanos fortissimus & duellis aptissimus reputaretur: nulli alii per Ioannem licuit Regem provocationi Petri Chernei cuiusdam Burgundionum Ducis subditi, pro more illorum temporum sese paratum offerre; atque ea occasione Regis nomine Daciæ Reginam, Angliæ Regem, atque eundem Burgundiæ Ducem adiit, ut Stephanus Garibaius eiusdem 16. lib. historiarum cap. 28. refert. A quo tempore nîl memoriæ consignatum fecisse novimus, usque ad annum quadragesimum octavum: quo, uti legitur in vulgari *Ioannis II. historia*, procurator cùm esset suæ Conchensis urbis, unà cum aliis, ad comitia totius regni evocatus: irato Regi adversus quosdam illius magnates, severaque omnia proponenti ut assensum quomodocumque suffragiaque extorqueret, ceteris sive tacentibus, sive secundantibus, in faciem pari modestia ac virtute restitit; nec eo contentus, idem clementiæ pacique magis conforme votum, literis ad Regem datis constantissimè, Alvari Lunæ contrarium suo consilium, atque impotentem iram nihili ducens, confir-

meno & nostratibus Bibliographis indictus, anno MCCCCLXXIII. Lemosino sermone scripsit: *Les sues letres de batalla* (id est: *Carteles de desafio*) *à Mossen Galceràn de Besòra*, in quibus variæ hinc inde literæ Galcerandi scilicet ad Cornelium de eodem argumento: inque iis formulæ & solemnitates singularium certaminum sive duellorum. In Bibliotheca Escurialensi *Lit. L. Plut. I. sub n.* 25. T. III. p. 247.)... ITEM *Ioannes Marbres* Catalanus Magister Artium Tolosæ & Canonicus Dertosanus scripsit: *Quæstiones in VIII. libros Physicorum* Paduæ (Patavii) editas MCCCCLXXV. Apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 401. *col.* 2. *n. XX.* ITEM *Frater Ennecus Mendoza* Ordinis Minorum cuius suprà, cap. IX. huius libri, n. 468. in Enneco Lopezio Mendoza Marchione Sant-Iulianensi meminimus, sub idem tempus varia scripsit metricè: *Vitam* scilicet *Christi* dimetris, *ad Illustrem feminam Ioannam de Carthagena: De Virginum custodia & clausura*; necnon: *Sermon trobado* (id est *metricus*) *que fizo al mui alto è mui poderoso principe Don Fernando Rey de Castilla y de Aragon sobre el yugo y coyundas que Su Alteza trae por divisa*; atque item: *Coplas que fizo al mismo Rey Don Fernando, y à la mui esclarescida Reyna Doña Isabel su mui amada muger, en que declara que por el advenimiento de estos muy altos Señores es reparada nuestra Castilla;* ac minutiora alia: quæ exstant in Bibliotheca Escurialensi *Lit. K. Plut. III. n.* 7. (T. III. p. 359.) ITEM *Iacobus de Anglesola* eques Valentinus, circa annum MCCCCLXXX. scripsit patrio Lemovicensium sermone librum: *Sucessos de aquel tiempo*. Apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p.* 53. ITEM *Bartholomæus Martí* Sætabitano-Valentinus S. R. E. titulo Sanctæ Agathæ Cardinalis Episcopus Segobricensis binas edidit Constitutiones Synodales annis MCCCCLXXIX. & MCCCCLXXXV. Ximenus *Bibliot. Val.* in eo *T. I. p.* 66... ITEM *Balthassar Ioannes Balaguèr* Valentinus Cisterciensis, Cœnobii B. V. Mariæ de Valldigna Monachus patrio sermone scripsit: *Resposta en lahôr de la Concepciò de la Sacratissima Verge Maria per la justa Poetica del any MCCCCLXXXII. & alia apud Ximenum videnda* in eo *T. I. Bibl. Val. p.* 70... ITEM Doctor Franciscus Monçôn, qui circa annum MCCCCLXXX. scripsit Librum: *Espejo del Principe Christiano*: de quo videsis Ægidium Gonzalezium Davilam. *Theatr. Eccl. Seguntinæ cap. XII. pag.* 173.

firmavit. Quo animi vigore Petro Stunicæ Placentiæ Comiti adeò se commendavit: ut ad eius evocari domum, Petrique nepotis formandis moribus præfici meruerit.

710. Post huius Petri obitum in Alvari Stunicæ, atque eius filii Petri alterius, alumni sui, comitatu mansisse videtur. Ipse enim annotatum nonnusquam voluit secutum se nuper laudatum Petrum eo tempore quo Theresiam Guzmanam Ioannis Alphonsi primi Ducis Asidonensis filiam coniugem duxit. Sed rexisse eum anno MCDLXXIX. urbem Segoviensem, aliunde compertum est. Iam verò rerum dominis Ferdinando & Elisabethæ, Catholicis cognominatis Regibus, pro merito suo commendatus, cùm chronographi & consiliarii, tum etiam (quod in Chronici cuiusdam sui fronte reliquit annotatum) epularum diribitoris (*Maestre-sala* vocant) functus fuit muneribus. Cuinam autem veteri testimonio credens Thomas Tamaius his addiderit capellani etiam aliud munus, nescire me aio; nisi sacris, post laica officia omnia priùs dicta, initiatus, ministerium hoc iis quoque præstiterit.

711. Apud Marinæum Siculum lib. 6. *De rebus Hispaniæ* hoc elogium habet: *Didacus quoque Valerianus & literarum & rei militaris gloriâ splendidus fuit: qui sermone Hispano plures composuit historias, atque magis ingenio quàm doctrinâ fretus.* Ad scripta eius opera iam accedentibus nota hæc sunt, quæ laudemus,

712. *La Chronica de España abreviada por mandado de la muy poderosa señora Doña Isabel Reyna de Castilla por Mossen Diego de Valera su maestre-sala, y de su consejo.* Prodiit primùm Cæsaraugustæ anno MCDXCIII. ex officina Pauli Hurus Constantiensis; deinde Hispali MDXXXIV. atque iterum è Sebastiani de Truxillo anno MDLXVII. fol. Hanc se absolvisse auctor ait in pervigilio S. Ioannis MCDLXXXI. in portu S. Mariæ (Gaditani sinûs admodum celebri nunc oppido), cùm ætatis ageret sexagesimum. (alias septuagesimum) nonum; priorem enim numerum Cæsaraugustana, posteriorem aliæ editiones præferunt (1). *Nunquam satis laudatum Chronicon* in Notis ad Luitprandum Thomas Tamaius vocat; cuius & Ioannes Vasæus meminit in præambuli ad suum *Chronicon Hispaniæ* cap. 5. An autem distincta sit *La Cronica de los Reyes catolicos Don Fernando y Doña Isabel*, quod opus nostro attribuitur in MS. codice bibliothecæ Villumbrosanæ: nondum compertum habeo.

713. *Coronica de algunos Reyes de Castilla, desde el Rey Don Sancho el de Zamora.* Fuit in bibliotheca Olivariensi in fol. MS. ut ex eius constat catalogo: ad cuius oram curiosus quidam homo, qui bibliothecam tamquam digitos notam habebat (2), monitos lectores voluit, hunc librum esse ipsum quem manu sua scripsit auctor Didacus de Valera; continereque historias Alphonsi VI. Urracæ Reginæ, Alphonsi VII. & successorum, usque ad Berengariam Ferdinandi Sancti matrem inclusivè.

714. *Chronica de la antiguedad de Francia.* Ms. exstitit in eadem Olivariensi bibliotheca in folio (3).

(1) Omnino *sexagesimum nonum*, ut in priore omnium eius Chronici editione Hispalensi. MCCCCLXXXII. quæ habetur in mox describendo Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice hoc titulo: *Comiença la Corónica de España dirigida á la muy alta è muy excelente Princesa Serenissima Reyna & Sennora nuestra Doña Isabel, Reyna de Espanna de Secilia & de Serdenna Duquesa de Athenas Condessa de Barcelona, abreviada por su mandado por Mosen Diego de Valera su Maestresala y del su Consejo.* Continet autem folia 171. in quorum extremo legitur: *Fue acabada esta copilacion en la Villa del puerto de Santa Maria: bispera de San Juan de Junio del año del Señor de mill & quatrocientos & ochenta & un años: seyendo el Abreviador della en edad* DE SESENTA Y NUEVE AÑOS &c ::: Et paulo inferius: *La presente historia general en multiplicada copia por mandado de Vuestra Alteza. à honrra del Soberano e inmenso Dios uno en essencia e trino en personas: & à honrra de vuestro Real estado & instruccion & aviso de los vuestros reynos y comarcanos en vuestra mui noble & muy leal cibdat de Sevilla fue impressa por Alonso del puerto. en el año del nascimiento del nuestro Salvador. Jesu Christo de mill & quatrocientos & ochenta & dos años.* Sæpius autem occurrit ad paginarum codicis oras: *Es de D. Bartholome Basurto su bisnieto*, id est: *Pertinet ad D. Bartholomæum Basurtum auctoris pronepotem.* De hoc codice plura nos inferius.

(2) Fuerit fortasse Frater Lucas de Alaejos Monachus Hieronymianus Escurialensis, qui ab anno 1624. ad 25. eius Bibliothecæ confecit Catalogos absolutissimos, duobus voluminibus fol. qui exstant penes me autographi.

(3) Neutrum è præcitatis Chronicis reperi inter MStos codices Bibliothecæ Comitis olim Ducis Olivariensis; nec *Lit. C. MS.* neque verbis *Chronica*, & *Hispania*: ad quæ Lectores manuducit eius Bibliothecæ catalogi auctor; postremum autem eorum, nimirum: *Chronica de la antiguedad de Francia*, habetur MS. in paulo antè laudato Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, in quo Hispalensem MCCCCLXXXII. Valeræ *Chronicorum Hispaniæ* editionem exstare nuper dicebamus. Continet enim is codex varia insuper Valeræ opuscula MS. atque in eiusdem fol. 328. legitur: *Prologo de la obra siguiente dirigido al noble è virtuoso cavallero Juan Terrin por Mosen Diego de Valera en el tratado de la genealogia de los Reyes de Francia*: quod non diversum esse puto ab inscripto: *De la antiguedad de la Francia.*

715. *De los ilustres varones de España* liber quoque eidem tributur.

716. *Historia del Rey D. Enrique quarto* inter libros fuit, quibus ad Bæticam describendam nobilitatem Gundisalvus Argote de Molina usus fuit, ut ipse testatur (1).

717. *Libro de las divisas.* Hunc etiam laudat Gundisalvus Argote. Diversus, an idem, cum eo qui sequitur?

718. *Tratado de las armas.* Hunc vidimus MS. in domo Marchionis de Benamexí, nostri ex sorore nepotis: ex quo codice specimen totius operis, inediti ad hoc tempus, dare hìc placuit. Nuncupatio: *Introduccion al muy alto, muy eccelente, e virtuoso principe Don Alonso V. Rey de este nombre de Portugal y del Algarve, señor de Cepta y Alcacer Zaguer en el tratado de las armas, compuesto por Diego de Valera.* Quod quidem scriptum fuisse ante annum MCDLXXI. facilè cuivis persuadebit silentium, inter nova, hoc est Africana, dominia Regis, Arzillæ, ac Tingi hoc anno expugnatarum. Tribus partibus opus constat. *La primera trata de las armas necessarias, que por querella se hazen; y las costumbres de los Rietos en Francia, España, y Inglaterra. La segunda de las armas voluntarias, que sin necessidad alguna se emprenden, como son las hechas por prueva de valor ò destreza, ò en defensa de alguna divisa. La tercera de las señales, que llaman comunmente armas, de que usan los nobles* (2). Huic ita inscripto ac breviter descripto operi, subiungitur in eodem MS. codice:

719. *El ceremonial de principes, compuesto por Mossen Diego de Valera, al muy magnifico y inclyto señor D. Juan Pacheco Marques de Villena* (3).

720. *Tratado de la nobleza y lealtad.* Pinciæ hunc editum à Didaco Gumiel anno MDII. in 4.° vidit alicubi D. Thomas Tamaius. At in libris Comitis Olivariensis erat unà cum Ferdinandi Mexiæ *Nobiliario* sic inscriptus: *De la nobleza y cavalleria* (4).

721. *Libro de los linages.* Fuit in eadem bibliotheca Olivariensi (5).

722. Habeo apud me librum eiusdem, ac forsan eundem, hoc titulo: *Libro de las armas y blasones de muchos linages del Reyno de Castilla, y Leon, Galicia, Toledo, Andalucia* &c. Incipit impropriè satis: *Del Preste Juan de las Indias*; deinde de Regum Hierusalem, Cypri, & aliorum initiis & insignibus: unde ad Hispanorum Regum principia & stemmata nobiliumque Hispaniæ familiarum tractanda procedit. Scripturæ genus auctori æquale; & si credimus cuidam notæ initio affixæ, auctoris autographum (6).

723. *Arbol de batallas, traducido de Frances en Castellano por Mossen Diego Valera à instancia de D. Alvaro de Luna*, præsefert codex membranaceus bibliothecæ Comitis de Villaumbrosa, in qua & alter exstat liber cum hac epigraphe: *Obras de Mossen Diego Valera, en que se contienen varios tratados historiales.* additurque: *Fue este libro de su visnieto Don Bartholome Basurto.* Ms. in folio (7).

724. *Historia de la casa de Zuñiga.* Alva-

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi in codice charthaceo fere auctori synchorno. Est autem iustæ molis opus CLXI. maioris formæ foliis constans in quorum priore legitur: *Por Mosen Diego de Valera Maestresala y del Consejo de los Serenissimos Principes Don Fernando, y Doña Isabel &c.* & fol. XXIX. ad annum MCCCCLXI. *En este tiempo estaba Yo el dicho Mosen Diego en la Ciudad de Palencia, donde tenia la gouernacion de la justicia por el Rey; y conociendo el desgrado que los tres estados destos Reynos tenian de su gouernacion, temiendo lo que despues acaesciò escreuí à Su Alteza la siguiente Epistola: Muy alto è muy excelente è poderoso Rey y Señor &c.* Videtur autem hactenus ineditum.

(2) Exstat itidem hic tractatus in supra memorato Regio Matritensi codice à fol. 76. ad 105. pag. 2. MS. hoc titulo: *Tratado de las Armas.* Ad Alfonsum huius nominis *V. Portugalliæ Regem Dominum Algarbii & Septæ*, atque in eiusdem ævi ac Regiæ Bibliothecæ alio, eoque non recentiore; in quo tamen hic Alfonsus *Quartus* Portugalliæ dicitur.

(3) In eodem codice à fol. 66. ad 74. hoc titulo: *Ceremonial de Principes. Ad magnificum virum Ioannem Paciecum Villenatum Marchionem* MS. In paulo recentiore Regiæ item Bibliothecæ Matritensis codice fol. LXXV. hic Ioannes Paciecus inscribitur: *Señor de las Varonias de Velmonte & Almaçân, Moguêr, Curuña, & Utiel*, omisso *Marchionis Villenatum* titulo.

(4) In prælaudato codice à fol. 17. ad 46. habetur: *Espejo de la verdadera nobleza.* Ad Ioannem secundum Castellæ & Legionis Regem. Fortassis idem utrumque opus fuerit. Eodem titulo inscribitur in recentiore Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice fol. CXVIII.

(5) Frustra fui in hoc codice exquirendo in huius Bibliothecæ Catalogis: neque habetur in Regiæ Matritensis codicibus.

(6) In Bibliotheca Olivariensi, in *Indice materiarum. T. I. pag.* 270. *fin. & init. seq.* verbo *Linages*, habetur: *Elogios, armas, insignias, y divisas genealogicas de los Reyes, Reynas, Infantes, Ricos homes, Condes Cavalleros, Escuderos, Fidalgos contenidos en el repartimiento que mandô hacer el Rey Don Alonso el Sabio en Sevilla* MS. en fol. D. 13. Videtur autem diversum opus.

(7) Exstare huius operis versionem alteram Hispanicam è Gallico sermone, interprete Antonio Corita in Escurialensi codice *Lit. h. Plut. II. n.* 19. suprà diximus in *Addendis à sæculi XV. initiis ad annum usque MCCCCXX.*

vari Placentiæ Ducis, cuius suprà meminimus, tempore, anno videlicet MCDLXXIII. hanc scriptam, & Ioanni Stunicæ Alvari filio Alcantarensis Ordinis magistro dicatam, non ab alio auctore esse, quàm à Didaco Valera, eorumdem procerum domestico: quem quidem tota stili & sententiarum aptè usurpatarum facie, atque ipsa admonendi libertate, propemodum reddit in *Memoriali Mirandensis Stunicarum familiæ* [1] Historicus Regius D. Iosephus Pellizerius, valdè suspicatur. Huius viri memoriæ, cùm ignoretur mortis annus: non incongruum fuit visum nobis hunc assignare, quo historiæ seu Chronici compendium, cuius suprà meminimus, absolvisse dicitur (1).

[1] Fol. 15.

725. Sequenti verò ad superos abiit sanctitate vir clarissimus, & Lusitaniæ magnus honos, Ioannes Menesius de Sylva, aliàs B. AMADEUS, dictus à patria LUSITANUS. Natus hic è familiis nobilissimis, patrem habuit Arium Gomezii à Sylva præfectum (*Alcaide maior* vocant) Campi maioris & Ouguellæ; matrem verò Elisabetham de Meneses, Petri Comitis de Viana filiam, Beatricis de Sylva heroinæ sanctissimæ, sacrarum Deo sub Conceptionis Mariæ Deiparæ appellatione Virginum fundatricis, germanus frater. Eleonoram Augustam Eduardi Portugalliæ Regis filiam, Frederico Cæsari desponsatam secutus, in Italia restitit. Ibi enim sæcularium rerum pertæsus, Eremitarum S. Hieronymi priùs, deinde Minorum Ordini sub laico habitu Assisii nomen dixit. In Insubriam inde vocatus à Francisco Sfortia Mediolanensium Principe, auctoritateque Pontificiâ instructus, novum Amadeorum Ordinem seu congregationem instituit. Ipse enim Ioannis nomen, cùm primùm sæculo valedixit, in *Amatoris*, seu *Amadei* commutaverat.

726. Xysto autem IV. cui ob insignem virtutem, Minoritæ olim, carus valdè fuerat, ad Petri Sedem exaltato, Romam venit humanè ab eo invitatus, à quo sacerdotalem ordinem, insuperque sodalibus suis habitandum S. Petri, quod à Monteaureo vocant, monasterium accepit; cui & conscientiæ arcanorum fidem commisit. Desiderio tandem revisendi Insubricam religiosi fœtûs originem, qui eo tractu & alibi iam octo supra viginti habitabat cœnobia: Mediolanum veniens vicesimo secundo Minoriticæ professionis anno, atque huius sæculi octogesimo secundo, in B. Mariæ Pacis diem clausit extremum; clarusque ante & post mortem miraculis sepultus iacet, magnaque in veneratione habetur. De cuius mira sæculi abstinentia, exorandique aut contemplandi Deum ferè nunquam intermissa occupatione, aliisque egregiis virtutibus, apud Gonzagam & Wadingum Minoritarum chronographos multa lectu dignissima collecta habentur. Hæc Amadeorum congregatio sub Generali totius Ordinis Præfecto ab initio sui usque ad Leonis X. tempus habita, ab hincque sub Observantiæ, ut vocant, novo creato tunc ministro: Pio V. demum auctore in eiusdem Observantiæ corpus unà cum aliis peculiaris notæ congregationibus transiit. In secessu quidem S. Petri Romam (ait Gonzaga)

727. *De revelationibus & prophetiis* pulcherrimum libellum composuit: *Romanæ Ecclesiæ statum, angelicum quendam Pontificem, regnorum, dominiorum, atque religionis mutationem concernentibus. Quem tamen alii quidem* (prosequitur) *propriis imaginationibus conspurcantes adeò obscurârunt, atque in ordinem pro libito redegerunt: ut ipsorum potiùs quàm B. Amadei dicendus libellus iure optimo veniat.* Cui convenit Theophilus Raynaudus in suo *S. Ioanne Evang.* sect. 2. puncto 2. *Dolendum est* (inquit) *fluenta spiritus, quibus B. Amadei hortus rigatus est, pura ad nos non manâsse, ut sincere proditur in Minorum Chronico; notaruntque etiam Cornelius à Lapide ad cap.* 1. *Apocalypsis, Adamus Tannerus disput.* 5. *De angelis dub.* 4. *& Ia-*

(1) In prælaudato Regio Matritensi Valeræ operum codice habentur præterea: *Defensa de las virtuosas mugeres. Ad Mariam Castellæ & Legionis Reginam* MS: à fol. 1. ad 15.... *Exhortacion de la paz. Ad Joannem Secundum Castellæ & Legionis Regem* MS: *à fol.* 47. *ad* 59. *pag.* 2... *De Providencia contra Fortuna. Ad Ioannem Paciecum Marchionem Villenatum MS: à fol.* 59 pag. 2. *ad* 64. *pag.* 2... *Breviloquio de virtudes MS. Ad Rodericum Pimentellum Comitem de Benavente Dominum de Villalon & Mayorga: à fol.* 106. ad 111.. *Tratado de las Epistolas embiadas por Mosen Diego de Valera en diversos tiempos y à diversas personas* MS.: à fol. 329. ad 369. quod codicis extremum est. In Bibliotheca Escurialensi nihil huius Valeræ reperi præter tractatûs: *De la nobleza y fidalguia*; &: *Apologia de las claras mugeres.* Exstat uterque *Lit. n. Plut. I. sub n.* 13. (T. III. p. 144.) In recentiore altero eiusdem Regiæ Bibliothecæ codice habentur insuper eiusdem Valeræ: *Doctrinal de Principes ad Ferdinandum Regem Castellæ Legionis & Siciliæ Primogenitum heredem regnorum Aragoniæ*, à fol. I. ad XXXVI... Item: *De Troyanæ ac Romanæ urbium primis conditoribus. Ad Ioannem Furtadum Mendozam Dominum oppidorum de Cañete, Poyatos & Tragacete* à fol. CXLIX. ad CLVI. Exstant quoque in eodem codice: *Defensa de las virtuosas mugeres: Breviloquio: De providencia &c.*

Iacobus Hautenus De angelo custode cap. I. §. I. *num.* I. *Infectæ quippe sunt B. Amadei revelationes peregrinitate doctrinæ & falsiloquiis : cuiusmodi sunt quæ in iis nunc leguntur de quibusdam dæmonibus fatuelis & hebetudine ingenii laborantibus : de angelis in cælo empireo diu ante cælos mobiles ac terram conditos : de cælo creato prima mundi die : de materia prima eadem die producta & insignita nomine terræ : de Adæ corpore à tribus angelis creato. Passim Scoti sententiæ ut cælestia oracula funduntur in iisdem revelationibus , quales nunc habentur : ut propterea non dubitaverit vir gravis dicere, angelum B. Amadei fuisse Scotistam. Exemplo enim non novo interpolatores dum honori Ordinis velificantur, puros latices cœnosa admistione inficiunt : quod hìc contigit. Ipsæ tamen revelationes , quales à B. Amadeo exaratæ erant , illimes prostabant ac labis puræ.* Hæc Raynaudus. Hæc & alia observavit in his carbone notanda Cardinalis Robertus Bellarminus in schedis , quas è manu Hyacinthi Libelli Dominicani ex Magistro Sac. Palatii Pontificii Archiepiscopi Avenionensis creati à se habitas, Iulius Bartholoccius Cisterciensis amicus noster bono Hebraicarum literarum natus vir , *Bibliothecæ* suæ *magnæ Rabbinicæ* tom. I. pag. 241. & sequentibus in publicum edidit.

728. In regia Laurentina domo ipsum, ut existimant , servatur autographum (1): ex quo à se habitum quoddam exemplum posuit in bibliotheca sacri Montis Granatæ urbis D. Petrus de Castro Archiepiscopus Granatensis , & Hispalensis , inclytæ huius canonicorum domus auctor, sub titulo *Apocalypsis novæ*. Aliud possident Salicetani, apud nos cœnobii Franciscani sodales ; aliudque Romæ Augustiniani nudipedes Hispani Ildephonsini hospitii bene antiquum. De quo opere iam per manus omnium curiosorum passim eunte, iudicium abstinere satius est , quàm ut viri præstantissimi, totiusque ordinis sui Generalis olim Præfecti , & aliorum priùs laudatorum, censuræ quicquam adiungamus. Cui Wadingus consonat , videndus *Annalium Franciscanorum* sexto & septimo voluminibus; & in *De Scriptoribus* , ubi notat Henricum Willotum falsò huic tribuisse *Homilias de Beata Virgine* , quæ Amadei Lausanensis sunt ; huiusque nostri Possevinum quater sub *Amedei* , *Amatoris* , *Ameoli* & *Amodei* , titulis meminisse.

729. ANONYMUS quidam huius temporis dicavit Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano librum, qui *De las virtudes* inscriptus in eiusdem Ecclesiæ bibliotheca servatur , Ægidio Gundisalvi Davila teste in *Seguntinæ Ecclesiæ theatro* (2).

730. ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA (sic enim audit , quin sit alicui , quod sciam , notum à quanam harum urbium originem aut agnomen acceperit) Artium & medicinæ doctor : qui circa MCDLXXXIV. claruisse dicitur. Scripsit

731. *Tabulas Astronomicas, atque in easdem demonstrationum theoremata* , Elisabethæ Reginæ dicatas. Quas quidem Venetiis unà cum tabulis Alphonsi Regis editas fuisse legitur in *Epitome bibliothecæ Gesnerianæ*.

732. ANONYMUS alter Valentinus circa eadem hæc tempora scripsit *Repertorium Inquisitorum pravitatis hæreticæ*. In quo omnia quæ ad hæresum cognitionem , ac S. Inquisitionis forum pertinent , continentur. Opus hoc Michaeli Alberto I. C. Valentino recognoscendum & emendandum, tradidit. Præfationem absolvit his verbis auctor (cùm iam id dedicâsset Reverendissimis dominis sacri Concilii generalis Inquisitionis &c.) *Sed quum tibi* , *Michael Albert* , *utriusque iuris clarissimo doctori placuit videre quæ mea insufficientia reportavit* , *nimis te exoro* , *ut ea diligenter examines &c.* In fine hæc nota legitur : *Explicit Repertorium perutile de pravitate hæreticorum & apostatarum* , *summâ curâ examinatum emendatumque per præstantissimum virum ingenii* , *iuris utriusque interpretem*, *ac doctorem famosum Michaelem Albert Valentinum in nobili civitate Valentina impressum à Nativitate Domini anno MCDLXXXIV. die verò* XVII *mensis Septembris*. Quam editionem vidi in bibliotheca S. Isidori Agricolæ cœnobii Franciscanorum Hibernorum in Romana curia, quæ fuit Lucæ Wadingi (3).

733. Prodiit autem idem opus *correctionibus & annotationibus præstantissimorum iurisconsultorum Quintiliani Mandosii & Petri Vendrameni decoratum & auctum* , Venetiis anno MDLXXV. in 4.° ex officina Zenari ; atque iterum ex eadem anno MDLXXXVIII. in 4.° Direxit hanc Veneno item auctore : in cuius fine tantum legitur : *A VIIII. dias de Março año MCCCCLXX.*

(1) In secretiori adyto inter sacra eius Cœnobii cimelia.

(2) Existimo hunc Anonymi tractatum : *De las virtudes* eundem esse cum eo qui in pseudepigrapho Ioannis Yxarensis codice sæpius à nobis laudato circa finem inscribitur : *Flor de virtudes* , Anony-

(3) Exstat penes me iisdem omnino notis ; non tamen anno MCDLXXXIV. ut Noster , sed decennio pòst, sive anno MCDLXXXXIV ; neque *decima septimâ* sed *decima sexta Septembris* editum.

netam editionem Simon Galasus canonicus Messanensis Ioanni Baptistæ Cardinali Castaneo, tunc Rosani Archiepiscopo, & apud Rempublicam Venetam Legato, qui postea Urbanus VII. Pontifex fuit; notatque Galasus auctorem operis ignorari; constare tamen ex opere ipso notarium fuisse sanctæ Inquisitionis, deindeque Inquisitorem, & clericum (*sic*) coniugatum; scripsisseque post publicata Ioannis Imolensis & Iasonis Maini scripta; formatumque indicem operum Abbatis per Ioannem Corsetum, quos allegat. Totum insuper ait Ioannis Calderini *De hæreticis* librum, ac quamplurima *De Inquisitorum Directorio*, in hanc sparsim tabulam contulisse. *Quas autem instructiones* (Galasus inquit), *quæ delitescere creduntur, ex parte tertia Directorii coniicere possumus composuisse; quoniam ibi multa ad huiusmodi instructionem pertinentia traduntur, quod propediem è latebris in vulgus speratur exiturum.* Hæc ille de *Directorio* loquens Nicolai Eimerici, de quo nos suo loco.

734. Sub Xysto Papa IV. qui ad annum huius sæculi octogesimum quartum Ecclesiæ clavum moderatus fuit, Romæ floruit FERDINANDUS CORDUBENSIS, à patria forsan urbe nostræ Bæticæ inclyta cognominatus: qui se subdiaconum appellans Sedis Apostolicæ, scripsit in gratiam eius curiæ *De iure medios exigendi fructus, quos vulgò annatas dicunt; & de Romani Pontificis in temporalibus auctoritate*, ad eundem Xystum Papam. Incipit: *Etsi indignos, quorum sententias refelli conveniat* &c. Sed in fine nota hæc posita fuit: *Secundam huius operis partem* De potestate Papæ in temporalibus *ob id in alterum transtulimus volumen, quòd altissima materia sit, & speciale desideret opus; & quòd principalior de mediis fructibus tractatus in maius volumen surrexerit.*

735. Manuscriptum vidimus librum Romæ in Barberina bibliotheca cod. 465. necnon & typis editum in folio absque Loci temporisve annotatione in alia Sapientiæ Romanæ, quæ Ducis Urbini fuit, ab Alexandro VII. Papa in hac gymnasii Romani domo collocata. Exstat quoque in Hispalensis Ecclesiæ bibliotheca Colonea. Miror utique hunc invisum fuisse Antonio Massæ Galesio, cultissimo atque eruditissimo iurisconsulto, qui de eodem argumento commentarium nobis reliquit. Quæstio est, *an liceat Pontifici Maximo, eiusque Cardineo collegio, Beneficiorum vacantium medios fructus exigere.*

736. Aliud eiusdem hominis, ut credimus, opus est, quod in bibliotheca Vaticana cod. MS. 3177. hunc titulum habet: *Ferdinandi Cordubensis De artificio omnis, & investigandi & inveniendi naturâ scibilis. Ad Rever. in Christo patrem, & omnium sapientissimum, D. D. Bessarionem Episcopum Sabinensem, S. R. E. Cardinalem, & Patriarcham Constantinopolitanum, Nicænum vulgò appellatum.* Initium: *Quos vides inter scholasticos & præstanti ingenio viros, vel sustulisse penitus, vel in dubium revocâsse: sitne artificium, quo omne naturâ scibile in singulis disciplinis, & investigari, & inveniri possit; eos constat rerum origines nescisse videri.* Et mox: *Itaque hæc ars nobis subtiliter & artificiosissimè investiganda est, & tuo iussu, & mea promissione debita. Nam de duabus philosophiis, id est Platonis & Aristotelis, utra alteri præstet disserentem me, subitò è cursu suo revocavit voluntas tua; quippe qui iussisti intermittendum esse opus, & in artificium omnis investigandi & inveniendi scibilis calamum esse referendum. Nam quod ad comparationem cum Aristotele Platonis attinet: ad multam partem eius operis tractationem perduxeram.*

737. In processu prologi damnat, quasi ineptiis plenam & fructu quem promittit vacuam, Raymundi *Artem*; refertque se ipsum ad tractatum *De discretione spirituum à se factum.* De Raymundo ita censet: *Unde facilè coniicere potes, hunc laicum merè fuisse, & omnium literarum expertem; sed per humorem melancholicum elevatum habuisse ingenium: quo, ubi fundamentis careas eruditionis atque doctrinæ, & phantastico ingenio coniungas: nihil periculosius esse possit, ut in extremos, & Fidei orthodoxæ adversos, labaris errores.* Omnia hæc non prætermittere opus fuit, quo de aliis eius operibus hoc ab ipso oblatum specimen daremus; nec iudicium eius de Raymundo Lullo, atque illius *Arte* factum ignoraretur. Exemplum huius *Artificii* è Vaticano extractum codice penes nos habemus.

738. Item in Vaticano cod. MS. 5739. alius eiusdem commentarius *De Pontificii pallii mysterio* conservatur &: *An pro eo aliquid temporale absque simoniæ labe exigi possit. Ad reverendum in Christo patrem & dominum dominum Franciscum Piccolomineum S. R. E. Cardinalem Diaconum S. Eustachii, Senensem vulgò appellatum.* Incipit: *Pallii, quo in argumentum supremi fastigii Pontificiæ dignitatis amiciri solitos constat novi Testamenti Pontifices maximos, tanta maiestas est, ut inter sacratas vestes nihil vel concipi sacratius possit.* Iustæ molis opus est, vereque luce dignum.

739. Idem hic Ferdinandus ad opus Alberti Magni *De animalibus* præfationem for-

formavit, quâcum editus fuit commentarius hic Romæ anno MCDLXXVIII. in folio: quem & ipsi vidimus in Vaticana bibliotheca, præfixo catalogo nominum ipsorum animalium, quod in præfatione factorum in se receperat, Græcè & Arabicè redditorum. In hac etiam editione vocat se Xysti IV. sanctæque Sedis Apostolicæ Subdiaconum, artiumque ac theologiæ magistrum. Iacet Romæ noster Ferdinandus in Ecclesia S. Iacobi nationis Hispanæ ad lævam portæ maioris templi. Hunc eundem esse cum illo Ferdinando Cordubensi, quem in *Bibliothecæ* altera parte Abrahami Bzovii verbis laudavimus, affirmantibus inficias non ibimus (1).

740. D. IOANNES MOLES MARGARÎT, Gerundensis Episcopus, S. R. E. Cardinalis, memorandus hoc loco venit, aliàs dictus IOANNES GERUNDENSIS, Chronici cuiusdam Hispaniæ Scriptor. Gerundæ in Catalonia hic natus ex familia præclara, quod Ioannes Rex Aragoniæ II. expressit quodam in privilegio, quo huic & Bernardo Margarît eius germano fratri, ob egregia utriusque de se merita concessit, ut super suis propriarum familiarum insignibus, Aragoniæ, Navarræ, atque Siciliæ regnorum insignia in parmis seu scutis, & quomodocumque, portare possent. Instrumentum huius rei publicum anno MCDLXV. confectum, & ex archivo Barcinonensis urbis solemniter habitum, in *Historia Romanorum Pontificum* Ciaconii & aliorum, ubi de Xysti IV. Cardinalibus sermo est, legitur.

741. Sub Nicolao V. Papa Romam venit, ab eoque Cameræ, ut vocant, clericus institutus, eo decedente, Ioanni Regi Navarræ adhæsisse dicitur; necnon Alphonso Neapolis & Aragoniæ eius fratri, cuius nomine sub Pio II. Papa Mantuano Concilio interfuit. Postea ad Xystum IV. à Ferdinando Castellæ legatus, meruit ad sacram assumi purpuratorum patrum dignitatem. Legatus fuit Campaniæ & maritimæ, quæ hodie legatio per gubernatorem non Cardinalem geritur; obtinuitque in Hispania Oscensis, & in Sicilia Pactensis Ecclesiarum administrationem, retento ut credimus titulo Gerundensis. Præfuit quoque, ante Gerundensem istam, Elnensi Ecclesiæ annis octo: quod idem, dum de Ruscilionis terra in Chronico, de quo iam dicimus, ageret, lib. 1. refert. Mortuus fuit anno MCDLXXXIV. octogenarius, Romæ calculo, & in templo S. Mariæ de Populo iuxta portam Flaminiam sepultus. Cenotaphium, inscriptione quadam laudes & munera Gerundensis continens (propinqui alicuius ferè post sesqui-sæculum curâ & operâ) Neapoli in S. Spiritûs Ecclesia marmore cælatâ hodie legitur, hæc scilicet:

IOANNI MOLES
S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali,
Gerundæ in Iberia illustri genere orto,
eloquentiâ, doctrinâ, ac pietate insigni,
discordiis inter summum Pontificem Nicolaum V.
& Alphonsum Regem I. sua solertia sedatis,
Regum Aragoniæ & Castellæ ad Pontifices Max.
Pium II. ac Xystum IV. aliosque principes
& Reipub. ad eorum bella pacanda oratori,
atque Italiæ pacis compositori.
Iulius Moles

Ne tanti viri suæ gentis post annos CXXV.
memoria periret P. MDCVII.
Romæ lucem amisit Nonis Novembris
anno MCDLXXXIV.

Mansit etenim Molesia hæc familia in regno Neapolitano, à Francisco Moles, Cardinalis Ioannis ex aliquo latere nepote, ibidem propagata: cuius filius Iulius hic exstitit; atque eius & ceterorum, qui frequenter reipublicæ gerendæ admoti sunt, & gravissima gesserunt munera, in *Additionibus ad Bibliothecam Neapolitanam* honorificam ...

(1) Idem omnino Ferdinandus hic Cordubensis, Artium, Medicinæ ac Theologiæ Doctor, Sedisque Pontificiæ sub Sixto IV. Hypodiaconus est, atque is de quo rursum Noster agit in Bibliotheca Hispániæ Nova, quasi duo cognomines fuerint: id quod Gesneri quoque Epitomator falso existimavit. Ac recenti quidem (quique ut putamus nullus umquam exstitit) Ferdinando, Noster in Bibliotheca Nova *Commentaria in Ptolemæi Almagestum & in Ioannis Apostoli Apocalypsin*, aliaque opuscula tribuit: quæ veri, quode hoc loco agitur, Ferdinandi sunt. Huius præterea ex Hispania Parisios adventum ad annum

norifica mentio fit, sub huiusce *Iulii Moles* nomine paginâ 140.

Scripsit noster, ut ad perennatura magis monumenta iam veniamus,

742. *Paralipomênon Hispaniæ libros decem.* Nam Græca hæc operis inscriptio, ad exemplum sacrorum Bibliorum cuiusdam portionis, auctoris est; is licèt *Oblitteratorum Hispaniæ* titulo in nuncupatoria ad Catholicos Reges epistola non semel usus sit. Initium à descriptione adventuque orientalium gentium in Hispaniam sumitur. Liber autem decimus, qui ad Theodosii Magni tempora, Gothorumque in Hispaniam ingressum extendere narrata debuit, imperfectus mansit. Motum se ad scribendum ait, quòd vidisset tam grandia clarissimaque Hispaniæ gesta nusquam, vel satis aridè tradita fuisse à quatuor gentis Historicis: quorum tres *laudabiles*, Trogum à Iustino abbreviatum, Paulum Orosium, Isidorum Hispalensem; quartum verò Rodericum Archiepiscopum Toletanum *tolerabilem* appellat. Ab his si abieris, ceteros ait ignorantium catervam, somnia contexuisse.

743. Ac verè quidem plurima is ad Hispaniæ res pertinentia ex Antiquorum monumentis, quos quatuor illi prætermiserunt, in medium protulit: alioqui solidè laudandus, nisi errores non tolerandos ex non perfecta Antiquitatis cognitione, & ignoratione veteris geographiæ, aut cum nova idoneæ collationis admiscuisset. Nam ecce in præfatione ipsa, Isidori Chroniçon ab Isidoro & Sulpicio continuatum prodit, non alium intelligens à Severo (nullus enim huius nominis fuit, ad quem respicere potuerit Historicum); qui tamen duobus ante Isidorum sæculis in vivis esse desiit. Nec sine arrogantiæ quadam nota, eorum, quibus usum se fuisse ait, antiquorum Historicorum & Geographorum nomina in fine eiusdem præfationis cumulavit; cùm eorum maior pars non solùm eiusce Gerundensis ætate, sed diu antè deperdita, quædam tantùm præsegmina, veluti è naufragio tabulas, in aliorum scriptis conservaverint.

744. Secutum quippe se ait *Hipparcum, Eudorum* (*Eudoxum* potiùs), *Eratosthenem*, *Hippiam*, *Sebosum*, *Bionem*, *Xenophontem*, *Betonem* (*Bathonem Sinopensem* fortè) *Themaum* (immo *Timæum* Siculum) *Dionysium*, *& totius artis splendorem & constantem artificem Claudium Ptolemæum; Plinium insuper*, *Pomponium Melam*, *Polybium*, *Artemidorum*, *Posidonium, ac Strabonem Cretensem* (potiùs *Amasenum*) *Diodorum*, *Titum Livium*, *Trogum Pompeium, aliosque plurimos*. Cùm planè laudatis tantùm quos videre potuit, Xenophonte, Dionysio (si Afer est), Ptolemæo, Polybio, Strabone, Diodoro, Græcis, sive historicis sive geographis; atque itidem Plinio, Pomponio Mela, Tito Livo, Trogo Pompeio per Iustinum abbreviato, contentus esse debuisset.

745. Inspersum quoque opus totum est quam pluribus parum aptè ac verè dictis, dum Antiquitatem omnem exhaurire voluisse videtur. Nam in descriptione Hispaniæ veteris partium, Lusitaniam inter Bætim Tagumque collocat; cùm Lusitaniæ ad Meridiem Anas amnis limes fuerit: Oretanorum, qui mediterranei populi sunt, Orantiam, sive Oriolam urbem (*Origuela* nunc) paucis à mari leucis dissitam, caput constituit. Deinde quamplura populorum, veluti antiqua, memorat vocabula, quorum (si Deo placet) vel in Geographias aut rerum olim gestarum Scriptoribus, vel in lapidibus inscriptis, aliisve antiquæ rei monumentis, non ulla memoria superest. Nec minùs in designanda Pompeianorum reliquiis fatali ad interioris maris oram *Munda* urbe à vero abit, quam in Portugallia ad Oceanum & Mondegi fluminis ri-

num MDI. malè doctus ab Bzovio refert; cum totis LVI. annis præcesserit. Utrique errori causam dedisse potuit iniecta non suo loco huius Ferdinandi apud Trithemium mentio, qui in Chronico Spanheymensi ad annum MDI. hæc habet: *Verum ista nobis scribentibus Ferrandus Cordubensis ad memoriam reducitur, qui anno MCCCCXLV. iuvenis annorum XX. miles auratus Artium, Medicinæ & Sacræ Theologiæ Doctor cum VIII. equis de Hispania venit in Franciam, & totam Parisiorum Scholam sua mirabili scientiâ vertit in stuporem*: quæ quidem anno MDI. à Trithemio relata, longe tamen ante id tempus, ut idem narrat, gesta fuere. Rem confirmat sepulcralis Ferdinandi titulus Romæ in Sancti Iacobi Hispanorum æde ad hanc diem superstes, quem nos olim ex archetypo in Ephemeridas nostras Romanas retulimus, nimirum:

D. O. M.
FERDINANDO. CORDVBENSI. PONT. MAX.
HYPODIACONO
DISCIPLINARVM. OMNIVM. COGNITIONE. INCLYTO
CVIVS. INGENIVM. AC. DISSERENDI. ACVMEN
CVNCTARVM. GENTIVM. GYMNASIA. STVPVERE
VIRO. OMNIVM. VIRTVTVM. GENERE. ORNATISS.
MODESTIA. VERO. AC. PROBITATE. INSIGNI
QVI. VITA. SACRAR. LITERAR. STVDIIS
INNOCENTISS. ACTA. MVLTISQVE. DOCTRINAE
MONVMENTIS. POSTERITATI. RELICTIS
HOMINEM. EXVIT
ANNO. AETATIS. LXV. SALVTIS CHRISTIANAE
M. CCCC. LXXXVI.
GEORGIVS. CAR. PORTVGAL. B. M.
POSVIT.

Subditur nudus clypeus in quo aquila dextrorsum ver-

ripam exstitisse credit. *Ascapam* esse hodiernum *Caspe*: Numantiam Ibero fluvio allui, atque eam suo iam tempore Cæsaraugustam appellari, Melam dixisse: hodiernam urbem *Leon*, non à *Legione* Romani temporis, sed ab *Eleona* Libyæ provincia; *Numantiam*que à *Numidia* eiusdem Libyæ nomen accepisse: *Astures* coloniam fuisse Asturum Libyæ gentis secundum Ptolemæum, qui *Astacurum* non *Asturum*, in ea plaga meminit: Cantabrorum hodiernam linguam à Latina non admodum distare: Eram Cæsaris viginti sex tantùm annis Incarnationis Christi annum antecedere; aliaque plura passim huius commatis, (*quæ*) nemo eruditorum admittet. Planè in rebus Valentinis nihil veritati consonum ab eo dictum, notavit in *Historia Valentina* lib. 1. cap. 21. num 8. Gaspar Escolanus.

746. Interim ex huius operis lib. 3. ubi de Galatis seu Gallæcis loquitur, perspicuum est, auctorem anno MCDLXXVII. in comitatu Ferdinandi Castellæ Regis Biscaiam venisse, ubi oculatus testis quædam de illius populi moribus recitanda potiùs quàm posteritati communicanda literis consignata reliquit. Hanc quidem historiam, tamquam ignoti adhuc sibi auctoris, primus edidit Xanthus seu Sancius Nebrissensis, Antonii Grammatici filius, unà cum Roderici Toletani alia, Alphonsi Carthagenæ *Anacephalæosi*, Antoniique parentis, tum *Catholicorum Regum*, tum *Navarrensis belli historiis* Granatæ anno MDXLV. in folio, tersiorem stilo hac Rodericianâ, neque, ut istam, Gothicum sonantem, iure existimans. Andreas Schotus posteà in collectione Latinorum qui Hispaniæ res scriptis suis illustraverunt auctorum, Ioannem Margaritum, cuius cognomentum hactenus ignorabatur, natalibus suis uti ait à se restitutum, iterum edidit. Eiusdem Gerundensis Episcopi est

747. *Epistola*, *seu libellus De educatione Ferdinandi Aragoniæ principis* Eidem nuncupata, unà cum præfatione *ad illius præceptores seu magistros*. Incipit: *Siquidem principem*, *Dive Cæsar*, *moribus atque præstantiâ verè institutum esse convenit*, &c. Absolviturque: *Vale Aragonensium exspectatio*, *ex urbe Gerunda*. Atque in hoc libello, ne de auctore dubitetur, refert se ad historiam suprà dictam his verbis: *Ut alio volumine Hispaniæ antiquitates*, *antecessorùmque tuorum gesta renovare*, *quæ ceteri omnes Scriptores Hispaniæ omiserunt* (significata intelligis *Paraleipomena*) *opus suum usque ad medium persequutus*. Ms. vidimus in codice qui fuit D. Garzerani Albanelli præsulis Granatensis, ac nunc est penes Thomam de Leone Iesuitam, virum doctissimum æquè ac nobis amicissimum, in eadem Granata urbe (1).

748. Alphonso Carrillo antistiti Toletano, qui anno MCDLXXXII. obiit, PETRUS quidem DE OPTA (an DE HUETE, ab ea urbe dictus?) baccalaurei contentus nomine, & Artium professoris, nuncupavit opus quoddam *Splendor Fidei* inscriptum: quòd asservari apud Benedictinos Pincianos scriptum reliquit in *Sacra* sua *expeditione* toties à nobis laudata, & adhuc inedita, magnus vir Ambrosius Morales (2).

CA-

versa intentâque acie solem intuens, in cuius pectore atque alis decussata crux. Corrigendus itaque ex eo Trithemius, qui Ferdinandum vicennem ex Hispania Parisios advenisse ait; cum si eum anno Salutis MCCCCLXXXVI. ut in epitapho legitur, ætatis vero LXV. denatum dicimus, anno MCCCCXXI. in lucem editum fuisse dicamus necesse sit: quo posito, Salutis annus MCCCCXLV. quartus supra vigesimum Ferdinandi ætatis fuerit. In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag.* 380. *col.* 2. *cod.* 3169. legitur: *Magistri Ferdinandi de Corduba Tractatus de futuris contingentibus*; & repetitus *pag.* 553. *col.* 1. *cod.* 4152. *n.* 16. Apud Gesnerum in eo: *An sit licita pax cum Saracenis.*

(1) In Bibliotheca Escurialensi *Digramm.* &, Plut. III. *n.* 1. (Tom. II. p. 220.) habetur *Ioannis Molesii Margariti* Gerundensis Episcopi & S. R. E. Cardinalis liber inscriptus: *Corona Regum*, sive *De Regis officio atque optimo imperio*: in quo postquam Auctor de *materiali* Regum corona ac diademate, quæ Regum insignia sunt, paulo generalius egerat, pergit de singulis coronæ gemmis, deque in iisdem adumbratis virtutibus, quæ optimum Principem decent, discurrens, ex quibus coronam Regiam texit, *intellectualem* scilicet, mutuatis è Sacra Scriptura, Patribus & veteribus Philosophis sententiis atque exemplis in eorum quæ probanda sibi assumit confirmationem: *Ad Illustrissimum Ferdinandum* (Hispaniæ deinde Regem) *Aragoniæ Regis Primogenitum*. Quem codicem Franciscus Sanchius Canonicus Salmanticensis in Hispaniam ex Urbe detulit Cardinalis Sirleti nomine Philippo II. præsentandum: nimirum ut eum in Regia Bibliotheca Escurialensi, quæ tunc adolescere incipiebat, custodiri iuberet.

(2) ADDENDI AB ANNO MCDLXXX AC DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCDXC.

Nicolaus Bonetus Hispanus Ordinis Minorum qui circa annum MCCCCLXXX. scripsit: *Postillas in Genesim*, *&* *Commentarium in IV. Libros Sententiarum*; *ac De Conceptione B. Mariæ Virginis*; *&* *Formalitates è doctrina Scoti*. Commentarius prodiit Barcinone 1493. & Venetiis 1505. Apud *Fabricium med. & inf. T. V. p.* 105. *col.* 2. ITEM *Teresia de Carthagena* Sanctimonialis Hispana incertum cuius Instituti, quæ ad annum MCDLXXXI. patrio sermone scripsit: *Arboleda de los enfermos que compuso Teresa de Cartagena del Orden de.... seyendo apasionada de graves dolencias*, *especialmente haviendo el sentido del oyr perdido del todo. Et fizo esta obra á loor de Dios y espiritual*

con-

CAPUT XIV.

MICHAEL VERINUS *poeta.* IOANNES VELASCUS *Lusitanus orator.* PETRUS DAGUI *Catalanus.* MARTINUS DE ALMODÔVAR *Calatravensis eques.* DIDACUS DE TORRES *Astrologiæ professor Salmanticensis.* FERDINANDUS DIEZ *Presbiter Valentinus.* IOANNES ANDREAS *ex Mahometano Christianus.* LUDOVICUS DE ESCOBAR *Minorita.* DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA. *Eius scripta.* FERDINANDUS PEREZIUS GUZMANUS. PETRUS DIAZ DE LA COSTANA. PETRUS GARZIA *Sætabitanus.* BERNARDUS DE BOIL *eremita.* IOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA *Lusitanus.* ALPHONSUS DE LA TORRE. IOANNES (immo IACOBUS) PEREZ DE VALENTIA *Augustinianus.* PAULUS HEREDIA *ex Hebræo Christianus.* IOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, *&* IOANNES LOPEZ *Salmantinus, forsan unicus auctor.* LUPUS GARZIA DE SALAZAR *Cantaber.* ALPHONSUS DE PALENTIA. *Eius scripta.* ALPHONSUS DIDACI A MONTALVO *Iurisconsultus.* HIERONYMUS CUCALON, *&* FRANCISCUS A VELASCO.

749. CIRCA hoc tempus, nempe anno MCDLXXXIII. decessit Florentiæ MICHAEL VERINUS poeta, qui cùm optimis moribus adolescens disticha *De puerorum moribus* scripsisset, in morbum incidens, quem usu Veneris expellere potuit: *ne se pollueret* (ut Politianus ait) *maluit ipse mori*; & quidem anno ætatis decimo septimo. Hunc Baleares suum fuisse contendunt, ac *Michaelem de Verí* appellant, ex nota ibi familia, ut videre est in *Historiæ Balearicæ* altero volumine, qui D. Vincentium Mut habet auctorem, lib. 8. cap. 6. & 9. Quod & credidit Martinus de Ibarra Cantaber in Vita huius poetæ, *Distichis* eius, quæ Barcinone anno MDLXXXI. in 8.° ex officina Iacobi Cortesii emisit in publicum, præfixa. Attamen insigniter errant. Michael enim hic Verinus Ugolini Verini filius fuit, Florentini eiusdem, atque poetæ celebris: de quibus adiri possunt Michael Pocciantius in *Catalogo scriptorum Florentinorum;* Vossius *De historicis Latinis* lib. 3. cap. 8. pag. 626. Daumius epistolâ 57. inter amœbæas Thomæ Reinesii & eius.

750. IOANNES VELASCUS LUSITANUS (*Pontificiæ bibliothecæ* auctor ait) Ioannis II. Portugalliæ Regis orator, scripsit

Orationem habitam Romæ in aula regia nomine sui Regis ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum, qui anno MCDLXXXIV. Pontificatum inivit.

751. PETRUS DAGUÍ Catalanus presbyter, si Montis-albi ut libri præferunt ap-

consolacion suya & de todos aquellos que enfermedades padescen; porque despedidos de la salud corporal levanten su deseo en Dios que es verdadera salud. Opus ascticum bonæque frugis plenum, neque aliunde quam è sacris Bibliorum fontibus haustum, quod merito Latine inscripseris: *De bono patientiæ*; atque Eadem: *Admiracion de las obras de Dios, compuesto à ruego de la señora Doña Juana de Mendoza muger del Señor Gomez Manrique.* Exstat utrumque opus in Bibliotheca Escurialensi *Lit. h. Plut. III. n.* 24. (T II. p. 130.)... ITEM *Alfonsus Nuñez de Toleto*, qui ad annum MCDLXXXI. patrio sermone tractatum scripsit hoc titulo: *Vencimiento del mundo: embiado* (pergit) *desde Elche en el Reino de Valencia á la Señora Doña Leonor de Ayala en el postrimero dia del año MCCCCLXXXI.* In eodem Escurialensi codice... ITEM *Petrus Stunica* Dux Bejarensis qui circa annum MCCCCLXXX. scripsit patrio sermone: *Ordenanzas que fizo para la su Villa de Bejar.* In eadem Regia Bibliotheca *Lit. Z. Plut. III. sub n.* 9. (T. II. p. 335.)... ITEM *Sanctius de Furca* (de la Forca) Commentarius de Tánpas interpres è Gallico sermone *Historiæ consecrationis, sacræ unctionis & coronationis Christianissimi Galliarum Regis Caroli VIII. in urbe Rhemensi anno MCCCCLXXXIV. celebratæ;* ac festivarum adclamationem quibus Parisiensis civitas revertentem Regem prosecuta fuit; hastiludiique ea occasione ibidem habiti, adiectis picturis hastiludium & gentilitia concertatorum stemmata ad verum exprimentibus: in cuius versionis fine legitur: *Et este libro fue sacado en Paris de frances en castellano. & sacólo el Comendador Sancho de la Forca Comendador de la Encomienda de Tanpas para lo llevar è dar al muy manifico & muy ilustre Señor el Señor Conde de Benavente. Et fue acabado Viernes à XXV. de Noviembre año del Señor de mill & quatrocientos & ochenta & quatro.* Exstat in eadem Bibliotheca Escurialensi *Lit. C. Plut. IV. n.* 6. (T. I. p. 445.) Vereor tamen Gallusne interpres fuerit, *De la Force*.. ITEM *Ioannes de Castella* Palentinus in Salmanticensi Academia in Iure Canonico Licentiatus, cuius in Bibliotheca Escurialensi *Lit. g. Plut. II. n.* 16. (T. II. p. 22.) habetur: *Commentarius in Cap. fin. De pœnis; ternæque ex eo theses propugnatæ in Academia Salmanticensi. VII. Septembris* MCCCCLXXXVII. cum eiusdem *Oratione* (*Harengam* nostrates vocant) ad Salmanticensem Academiam, & qui tunc præsens aderat Archiepiscopum Compostellanum, in cuius limine hæc de se ipso Auctor: *Ego quidem ex ingenua familia procreatus Sanctii & Beatricis parentum meorum tertius á primogenito filius, urbe Palentinâ quæ quondam Gymnasii nostri locum & munus sortita est, educatus, literarum studiis prout illa patiebatur ætas instructus, religioni atque ordini Clericali devotus à parentibus ac destinatus sum: volens illustris illius Petri à Castella primùm Episcopi Oxomensis, postea Palentini in multis pro conatu & viribus imitari vestigia: qui tamen me lactente, ut Dei voluntas iussit, fortuitâ morte decesserat: post hæc in Ecclesia Palentina primis pueritiæ annis Canonicus creatus &c.* pergitque per gradus discurrens, quibus ad id ætatis vitam transegit... ITEM *Gundisalvus de Villadiego* Sacri Palatii Apostolici causarum Auditor circa annum MCCCCLXXXV, scriptor *Tractatûs De Cardina-*

pellatio *Mont-blanc* oppidum huius provinciæ significare positum est, sacrarum literarum magister ac professor in arte Raymundi Lulli peritissimus, idemque à sacris Ferdinando & Elisabethæ catholicis Regibus: composuit in maiori Balearium insularum, quam *Maioricam* vocant, in Podio Randæ anno MCDLXXXV.

752. *Metaphysicam*, sive *De formalitatibus*, cum tribus præambulis, quæ quidem priorem & maiorem libri partem conficiunt. Typis ea fuit Hispali edita anno MCDXCI. in 4.° ab Stanislao Polono, impensis Ioannis de Monserrat Artium magistri, ad quem auctor direxerat. Vidimus quoque eiusdem

753. *Ianuam Artis Raymundi Lulli*, ibidem eodem anno.

754. Post hanc sequuntur, *Absolutæ distinctiones per dominum Fratrem MARTINUM DE ALMODOVAR, Ordinis militiæ de Calatrava.* In fine libri apponitur hæc nota: *Et talis est sententia dicti magistri Petri, quam nos uniformiter laudamus, Antonius Episcopus Fanensis, Noianus Episc. Xephalensis* (an *Cephaludensis* in Sicilia), *Ferdinandus Cordubensis Subdiaconus domini nostri* (*Xysti* nempe IV. hic est enim Ferdinandus de Corduba superiore capite à nobis laudatus) *Ioannes abbas S. Bernardi Valentini, Iacobus Conil, Guilielmus Bodonit.* Omnes nempe Raymundinæ doctrinæ asseclæ (1).

755. Valentini regni, ut videtur, civis sequenti anno MCDLXXXVI. *Immaculatæ Virginis Deiparæ Conceptionis mysterium*, recens à Xysto IV. Pontifice approbatum, defendit scripto FERDINANDUS DIEZ Presbyter, cuius hæc inscriptio est patriæ linguæ: *Comenza la obra de la sacratissima conceptiò de la intemerata mare de Deu, examinada, & dignament aprovada per molts mestres en sacra theologia, divulgada & publicada en la insigne ciutat de Valencia, dins la casa de la loable Cofraria de la gloriosa Señora nostra, en lo any da nostron Senyor Deu Jesu Christ fill seu MCDLXXXVI.* Valentiæ editum eodem anno, in 8.°

756. Vidimus Matriti penes Excellentissimum Marchionem Mondexarensem, tot locis in hoc opere à nobis laudatum, *Astrologicum commentarium*, regulas continentem, quibus uti debebunt ii qui iudiciariâ arte futura se indagare profitentur. Libri titulus deest, sed id quod subscribitur, auctoris temporisque notam retinet. *Explicit hoc opus compilatum per dominum licentiatum in artibus & medicina, cathedraticum in astrologia Salmantinæ Universitatis DIDACUM DE TORRES anno MCDLXXXVII. mense Maii xxv. die.* Idem hic procul dubio est cum Didaco de Torres Matheseos professore Salmantino, cuius librum quendam astrologico-medicum vidit D. Thomas Tamaius de Vargas regius historicus ita inscriptum vernaculâ linguâ: *Medicinas preservativas y curativas de la pestilencia, que significa el eclipse del sol del año MCDLXXXV.* Salmanticæ editum anno MCDLXXXV. in 4.° (2).

757. Huiusmet anni MCDLXXXVII. res est IOANNES ANDREAS, eo factus ex Mauro seu Mahometano Christianus & sacerdos, qui *Confusionem sectæ Mahometanæ* scripsisse perhibetur. Cuius mentionem non alii debemus quàm Ioanni Henri-

nalium excellentia Romæ incertum quo anno editi; necnon: *De Legato*, Romæ 1485. & : *Contra hæreticam pravitatem*, Romæ, ut creditur, absque anni tamen notatione. Fabricius, seu potius Mansius med. & inf. *T. III. p.* 75. *col.* 1... ITEM *Ludovicus Fenollêt* Eques Sætabitano-Valentinus patrio sermone conscripsit: *La Historia de Alexandre scrita de Quinto Curcio Ruffo*: suppletis è Plutarcho binis prioribus, qui eidem deerant libris, Barcinone MCCCCLXXXI. editam in fol. apud Petrum Posam Presbiterum, & Petrum Brû Sabaudum: Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p.* 54. *seq*... ITEM *Didacus Murus*, aliàs de *Muris* ex Instituto Beatissimæ Virginis Mariæ de Mercede ad annum MCCCCLXXIII. Episcopus Tudensis, cuius exstat: *Brevis Epitome rerum ad Malacam in Hispania á Ferdinando Catholico gestarum anno MCCCCLXXXVII.* In Bibliotheca Vindobonensi apud Montfauconium *T. I. p.* 573. *col.* 1. lit. Indicis eius Bibliothecæ D. &. *pag.* 576. *col.* 2. *lit.* H. necnon: *Eiusdem: Historica narratio de victoria Regis Hispaniarum Ferdinandi Catholici contra Mauros Granatenses* anno MCCCCLXXXIII. Ibidem, *pag.* 573. col. 1. & 576. *col.* 2. ac demum: *Ferdinandi Hispaniarum Regis victoria Bacensis contra Mauros, anno* MCCCCLXXXVII. Ibid. *pag.* 574. *col.* 2. *lit. F.* Exstat Ferdinandi Pulgarii faceta ad eum epistola cum ad annum MCCCCLXXVIII. á Lusitanis in carcere detineretur; estque ordine VIII. Diversus autem est hic Didacus de Muros à cognomine Episcopo Ovetensi Fundatore Collegii Sancti Salvatoris Salmanticensis, de *Oviedo* vulgo dicti.

(1) Parum hæc cohærent cum iis quæ Noster non ita pridem, num. scilicet huius capitis 737. de hoc Ferdinando retulerat è prologo eiusdem libri *De artificio omnis & investigandi & inveniendi naturâ scibilis*, nimirum: *damnâsse eum quasi ineptiis plenam, & fructu quem promittit vacuam Raimundi artem, &c.*

(2) Cognominem his diebus novimus *Didacum de Torres*, item Salmanticensem, atque in Patriæ Academia emeritum Astrologiæ & Matheseos Professorem, doctum profecto ingeniosumque in paucis virum, & ad urbanas facetias natum, pluriumque tum prorsâ tum etiam vorsâ oratione opusculorum Scriptorem, amicum dum vixit & collegam nostrum; quem propterea indictum hac occasione relinquere religio fuit.

rico Ursino *Analectorum sacrorum* lib. 4. cap. 7. qui disertè Hispanum vocat (1).

758. Circa hunc ipsum in vivis erat LUDOVICUS DE ESCOBAR, ordinis Minorum: cuius è literario habito cum principe illius temporis viro Federico Henrici Castellæ Archithalasso, neque illi infructuoso, commercio, natus dicitur liber ille inscriptus: *Las quatrocientas respuestas à otras tantas preguntas del Almirante D. Fadrique Enriquez, que hizo à un fraile Menor.* Pinciæ MDL. in folio (2).

759. In urbe Murcia natus, atque eiusdem urbis cathedralis Ecclesiæ canonicus fuit DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA, doctrinâ historica & probitate morum suo tempore spectatus. Nec potuit aliter in domo magni illius Burgensis antistitis Alphonsi à Carthagena à puero habitus, cui & à cubiculo maior annis fuit. Hunc enim quotiescumque data est ei in scriptis suis nominandi occasio dominum suum reverenter appellat; deinde Catholicorum Regum domesticus, Elisabethæ gloriosissimarum Reginarum principi in capella ministravit, & uti fama est chronographi munus ab ea obtinuit. Bello autem adversus Granatæ Dynastam Saracenum validè ab iis suscepto, non domi mansit, aut asymbolus venit; sed, quod sacrum quamvis hominem non dedecuit, equitibus duobus peditibus sex suo ære exhibitis, Christianarum copiarum vires & robur auxit: quod ex monumentis à se visis Franciscus Cascales, dum in *Murciæ urbis historia* familiæ huius *de Almela* meminit, posteritati consignatum reliquit. Dignitatem hominis non obscurè id ostendit, quòd in quibusdam eius operum, quæ mox subiecturi sumus exemplis, *venerabilis* nuncupatione ornatus legitur. Hæc autem eius opera ad nos pervenerunt.

760. *El Valerio de las historias escolasticas y de España.* Murciæ apud Ioannem de la Roca MCDLXXXVII. in folio; indeque Matriti MDLXVIII. in 8.° & Medinæ-Campi apud Franciscum del Canto MDLXXXIV. in 8.° quarum primam (3) & ultimam vidimus Romæ in bibliotheca gymnasii Sapientiæ amplissima, libris omnibus Urbinatum Ducis ultimi typis mandatis, quos Alexander VII. literarum Mæcenas, ab heredibus ei fini coemit, instructa. *Valerium* appellavit opus hoc historicum, quia valerium Maximum *De dictis factisque memorabilibus*, Latinum atque gravissimum auctorem, cuius ordinem argumentumque novis tamen & hucusque intactis exemplis imitaretur, ante oculos habuit. Id enim inter nos fecit Almela noster, quod Italicâ olim linguâ, quæ quidem in Latinam pòst conversa fuit, Baptista Fulgosius, sive Fregosus, Dux aliquando Genuensium, *De factis dictisque me-*

(1) Valentinus fuit Sætabitanus & Maurorum eius urbis Mezquitæ sive Aliamæ olim Alfaquinus: qui cum anno MCCCCLXXXVII. Valentiam nostram advenisset, templum eiusdem maximum fortefortunà ingressus, qua die festum Beatissimæ Virginis MARIÆ in cælos assumtæ solemni pompa celebrabatur, laudes eiusdem Virginis triumphumque ex ore Fratris Ioannis Marques Ordinis Prædicatorum Pactensis postea in Sicilia Episcopi, qui ad populum concionem habebat, excepit; & repente quasi de cælo tactus salutares baptismi aquas petiit & impetravit: utilior in dies veteris Mauricæ sectæ popularibus factus, quorum plurimos verbo & exemplo ad castra Christianorum traduxit; neque tantum in patria, sed maxime in Granatensi regno post quinquennium Mauris erepto; quò à Ferdinando & Elisabetha Catholicis Hispaniæ universæ Regibus evocatus fuit, & in principe Granatensis urbis templo canonicali sacerdotio auctus. Vertit quoque ex Arabico in Aragonensem dialectum *Alcoranum integrum cum eiusdem glossis*; *septemque libros Zunæ*, iussu Martini Garsiæ violatæ Fidei apud Aragonenses Quæsitoris postea Episcopi Barcinonensis, ut ipse ait in prologo *Confusionis sectæ Mahometanæ*: cuius operis Hispanicè primum ab Auctore scripti fatum ignoratur. Michael à S. Iosepho *Bibliogr. Crit. T. I. p.* 236. *col.* 1. (ap. Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p.* 76.) Hispali 1537. in 8°. editam fuisse affirmat. Italica eius versio, Venetiis 1543. itidem in 8°. exstat penes me, hoc titulo: *Opera chiamata Confusione della Setta Mahometana composta in Lingua Spagnuola per Giovân Andrea, già Moro & Alfacqui della Città di Sciatiuia* (Xativa, Sætabis, hodie *San Felipe*) *hora per la divina bontà Christiano è Sacerdote: tradotta in Italiano per Domenico de Caztelu Secretario dell' Illustrissimo Signor Don Lope de Soria Imbasciador Cesareo appresso la Ilustrissima Signoria di Venetia* MD.XLIII. in cuius prologo habetur eius conversionis historia atque occasio, iis quæ paulo ante diximus omnino consona; nisi quòd pro *Ioanne Marques* (quod verè proprium eius Ecclesiastæ quem Ioannes Andreas audierat nomen fuit) *Marques Adesbra* legatur: de quo infra in *Ioanne Marques*. Exstitit quoque hæc versio in Bibliotheca Comitis Ducis Olivariensis pag. 88. ibi: *Iuan Andrês, que primero fue Moro, y Alfaqui*: *Confusion de la Secta Mahometana*: *traducido en Toscano por Domingo Gaztelu* 8.° *Venetia* 1540. sic omnino pro 1543. ut in exemplo nostro. In auctione Bibliothecæ Rotheanæ Amstelodamensi 1669. cuius Indicem edidit Vidua Henrici de Boóm, pag. 48. legitur: *Confutacion del Alcoran y Secta Mahometana Granada* 1560.

(2) Exstat penes me. In Bibliotheca autem Escurialensi *Lit.* h. *Plut. II. sub n.* 21. (T. II. p. 88.) habetur MS. hoc titulo: *Pregunta que hizo el Conde de Altamira á Frai Luis de Escobar de la Orden de San Francisco*: *Qué Reyes reinaron en Gerusalen? Y qué tanto tiempo vivieron reinando? allende de aquellos que pone nombrando el Evangelista Señor San Matheo. Y la respuesta de Fray Luis.* Utrumque versibus Martellianis seu trimetris, oppidò elegantibus ac succi plenis.

(3) Exstat hæc penes me.

memorabilibus simili commentaria in lucem emisso.

761. Nec indictum relinquam huic libro alium, nempe FERDINANDUM PEREZIUM GUZMANUM, cuius est maiori ex parte *Ioannis II. Regis Castellæ historia*, auctorem nonnunquam datum fuisse; cùm Almela ipse in aliis infrà laudatis operibus foetum hunc domi natum agnoscat & profiteatur; diserteque id ipsum confirmet cum aliis, doctus planè vir atque Hispaniæ nostræ decus, D. Thomas Tamaius, cùm in *Defensione historiæ Ioannis Marianæ adversus Pet. Mantuanum* fol. 285. tum etiam in Notis ad Luitprandum pag. 34. Historiam hanc Ioannes Vasæus *Chronici Hispaniæ* cap. 4. tam diligentiâ quàm varietate laudabilem censet (1).

762. *Tratado ò copilacion de las batallas campales, que son contenidas en las estorias escolasticas e de España. Dirigido à D. Fr. Juan de Ortega Malvenda Obispo de Coria.* Qui anno MCDLXXXIX. obiit electus proximo superiore. Prodiit cum *Valerio historiarum* in editione Murciensi MCDLXXXVII. & aliis (2).

763. *Coronica general de España.* Quam dicatam catholicis Regibus inter libros Adami Centurionis Marquionis Estepani olim, dum viveret fuisse, nunc iam Successoris illaudabili permissione dispersos, à Martino Vasquio Siruela Portionario Hispalensis Ecclesiæ ac Musarum corculo, certiores facti sumus. Huiusmet aliud exemplum historiæ est, quod se vidisse D. Thomas Tamaius in *Collectione* affirmavit *Hispanorum librorum* hactenus inedita, cum hoc titulo: *Copilacion y genealogia de los Reyes de España.* Cui etiam attestanti credimus visa etiam sibi fuisse (3)

764. *Copilacion de los vitoriosos milagros de Sant-Jago* (4). Itemque

765. *Epistolas à diversas personas.* Quarum duas à Francisco Cascales Murcianarum rerum uti suprà diximus enarratore, laudatas novimus. Altera est ad Antonium Martinez de Cascales directa, urbis Toletanæ iuridicum (*Alcalde* vocat vernaculi sermonis titulo) *Sobre los matrimonios e casamientos entre los Reyes de Castilla e de Leon de España con los Reyes y casa de Francia*; sive, de matrimoniis inter Castellæ ac Legionis Hispaniarum Regibus, & Francicam domum regiam initis. Cui argumento illustrando valdè consulit hac nostra ætate Petrus Rosellus sacerdos Gallus *De antiqua Gallias inter atque Hispanias in divinis & humanis rebus communione* Lugduni edito MDCLX. commentario historico. Posterior verò ad Iuratum (sic vocamus secundi subselii atque ordinis administrationi urbium præpositos, & quasi plebis tribunos) Ioannem à Corduba: *De como no se deven dividir, partir, ni enagenar los reynos y señorios de España.* Hoc est, de dominio & regnis Hispaniæ non dividendis nec alienandis. Editæ sunt epistolæ istæ cum *Valerio historiarum* Murciæ MCDLXXXVII.

766. Salmantino gymnasio debuit educationem in literis theologicis & honores vigiliis scholasticis debitos, PETRUS DIAZ DE LA COSTANA, quodam loco dioecesis Burgensis natus, & in Bartholomæi Apostoli collegium anno huius sæculi septimo supra quadragesimum, quod in monumentis eiusdem domus amplissimæ legitur, admissus. Sacras literas de loco superiore ibidem

(1) Dictum de hoc abunde suprà in Ferdinando Perezio Gusmanno.

(2) Exstat penes me.

(3) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. u. Plut. II. nn.* 10. & 11. (T. II. p. 480. seq.) duobus voluminibus divisa sub titulo: *Compendio Historial de las Chronicas de España* à priscis eius post diluvium incolis usque ad Henrici IV. tempora.

(4) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi: *Ad Ferdinandum Pinedam Militiæ Sancti Iacobi* Equitem; atque in Escurialensi hoc titulo: *Compilacion de los vitoriosos miraglos del glorioso Apostol Santiago, y del origen de la Caballeria de este nombre y serie de todos los Maestres asta el XXXII. llamado Don Garci Fernandez de Villamayor.* Lit. h. Plut. III. n. 15. (T. II. p. 118.) Exstant quoque in eodem codice pleraque alia *Didaci Almelæ* opuscula Hispanica nimirum: *La Escritura embiada al muy Rev. Señor Obispo de Coria* (Don Fray Juan Ortega Maluenda): *De quantas veces, è en què tiempo vinieron los Moros por mar á tierra de Italia; & mal que fizieron en ella: esso mesmo sobre Constantinopla: è del remedio que se podria dar en la guerra contra los Turcos sobre la toma de Otranto.*. Item: *Carta al Dean y Cabildo de la Iglesia de Cartagena sobre la ida que el muy Rev. Señor Don Alonso Carrillo Arzobispo de Toledo Primado de las Españas, se dice que quiere fazer á la guerra contra Turcos: escrita en Murcia à XXV. de Abril de MCCCCLXXXI.* Item: *La Epistola que escribió à Alfonso de Cardenas Maestre General de la Caualleria de Santiago, sobre la Compilacion que le embiò de los vitoriosos miraglos del glorioso Apostol Sant-Iago desde Murcia I. dia de Junio de MCCCCLXXXI. Y la Respuesta del Maestre dandole gracias, dada en Llerena à VII. de Julio del mismo año*; atque ibidem: *La Carta del Obispo de Coria al Maestre Cardenas* de eodem argumento. Item: *Origen de los Reyes y Reino de Portugal; y el derecho que á el tienen los Reyes Catolicos Don Fernando y Doña Isabel*; ac demum: *Respuesta á algunas preguntas, de algunas Reynas è grandes Señoras que no fueron buenas mugeres; & de otras que fueron muy buenas viviendo honesta & virtuosamente; & de cosas famosas que por sus maridos fezieron.* Ad Didacum Carvajalium Prætorem Civitatis Murciensis.

dem vespertinus professor, & magister creatus docuit. Iamque sacerdotio canonico Burgensis Ecclesiæ ornatus, in ea tempora incidit erecti novi à Catholicis Regibus adversus Fidei perduelles sanctæ Inquisitionis utilissimi magistratûs: qui latrantibus quantum volent hæreticis, suæque infelicitatis miserè securis Hispaniam, quanta est, cum ditionibus quæ participavêre, ab hæresis & schismatis contagione, quæ ceteras Europæ Christianas Regiones, atque ipsam Christianissimam & florentissimam Galliam turpiter inficit, nec labii unius in colendo Deo esse permittit, fêlicissimè hactenus præservavit. Huius Ordinis inter primos iudices fuit cooptatus noster, unà cum Francisco Sanctio Fontano, ad S. Bartholomæi item collega, ut per ditionem Toletanæ Sedis uterque sartam tectam curaret religionis causam. Canonicus idem fuit ac decanus eiusdem Toletanæ Ecclesiæ ab anno MCDLXXXVI. atque unus ex his, qui de Petri Oxomensis scriptis in Complutensi Synodo anni MCDLXXX. cum aliis censuit, nominatus ea propter in bulla Xysti IV. quæ in *Bullarii* primo volumine pag. 431. legitur. Scripsit hic

767. *De confessione sacramentali adversus* eiusdem *Petri Oxomensis errores*, librum; obiitque anno MCDLXXXVIII. loco sepulturæ in S. Eugenii sacello eiusdem Toletani maioris templi accepto. Scripti ab eo catholici huius operis & vitæ gestorum notitiam debemus Petro Salazario Mendozio in *Vita D. Petri Gundisalvi à Mendoza Cardinalis* lib. 1. cap. 56. §. 1. & D. Francisco de Vergara & Alava in *Vita D. Didaci de Añaya Hispalensis præsulis; notitiaque virorum illustrium Bartholomæani collegii ab eo fundati*, num. 79.

768. Sed & alius ab hoc, ut videtur, exstat liber eiusdem auctoris in Hispalensis Ecclesiæ Bibliotheca, quæ olim fuit D. Ferdinandi Coloni, nempe hoc titulo insignis:

Petrus de Costana licentiatus, super Decalogo, & septem peccatis mortalibus, aliisque materiis moralibus. Salmanticæ MDII. (1)

769. PETRUS GARZIA Valentinus ex urbe Sætabi (hodie *Xativa*) sacræ Theologiæ magister Parisiensis, cùm in famulitio esset Roderici Borgiæ Cardinalis Vice-cancellarii, quem postea vidit Roma & Christianus orbis sub Alexandri VI. nomine sibi præfectum: scripsit ad Innocentium Papam VIII. hoc eodem anno MCDLXXXVIII. factus iam Ussellensis in Sardinia Episcopus.

770. *Determinationes magistrales contra conclusiones apologales Ioannis Pici Mirandulani Concordiæ Comitis.* Quæ editæ sunt Romæ per Eucarium Silber, aliàs Franck Alemannum anno MCDLXXXIX. in folio. Quæ, quòd rarus valdè liber sit, ne ignoretur Garsiæ nostri cum *Phœnice literarum* (quomodo suo audit ævo) Ioanne Pico isto contentionis materies, conclusiones hìc ponemus.

Prima est *De descensu Christi ad inferos secundum animam.*

II. *De pœna mortali peccato debita secundum quantitatem temporis.*

III. *De adoratione crucis & imaginis Christi, & reliquiarum aliorum Sanctorum.*

IV. *De assumtibilitate naturæ irrationalis quoad potentiam Dei absolutam.*

V. *De libertate actûs credendi Fidei Christianæ*

VI. *De existentia accidentium in sacramento altaris.*

VII. *De possibili existentia corporis & sanguinis Christi cum substantia panis & vini in sacramento altaris.*

VIII. *De forma consecrationis panis & vini quoad suppositionem personalem vel materialem.*

IX. *De intellectu & intelligere divino, quomodo & qualiter dicuntur de Deo.*

X. *De intelligere abdito animæ humanæ corpori coniunctæ.*

XI. *De magia & cabala secundum se & omnes suas partes, quoad prohibitionem & certificationem de Divinitate Christi.*

XII. *De miraculis Christi, quomodo sunt argumentum certissimum suæ Divinitatis.*

771. Motum se ait ex eo, quòd cùm Papa remisisset ei legendum & examinandum *Apologeticum librum* Ioannis Pici, in quo magorum & cabalistarum superstitiones suscitâsse videtur; & in quo nonnulla etiam ad Fidem catholicam pertinentia falsò interpretata & defensa esse deprehen-

(1) Idem utrumque opus esse existimat Marchio de Alvêntos, *Hist. Coll. S. Barth. Salm. Part. I. p.* 143. editumque exstare ait apud D. Ferdinandum de Velasco, Catholico Hispaniarum Regi Carolo III. à sanctioribus, quæ *Cameræ* vocant, consiliis, hoc titulo: *Tractatus fructuosissimus atque Christianæ Religioni admodum necessarius super Decalogo & septem peccatis mortalibus, cum articulis Fidei, & Sacramentis Ecclesiæ, atque operibus misericordiæ, superque Sacerdotali absolutione, utrâque excommunicatione, ac suffragiis & Indulgentiis Ecclesiæ à Petro Costana in Sacra Theologia Licentiato benemerito non minus eleganter quàm salubriter editus.* 4°. Et in eiusdem fine: *Libellus iste est finitus & impressus Salmanticæ Civitatis fidelis decimo octavo die mensis Iulii, anno Domini millesimo quinquagentesimo.*

henderentur, plurimaque ex philosophicis disciplinis ad sacræ Scripturæ contrarium sensum exponerentur: existimavit gratam rem illi facturum & professioni suæ convenientissimam, si adversus eos errores Fidem clypeis Davidicæ turris pro modulo intelligentiæ suæ muniret, aut potiùs munitam demonstraret: quam rem eò libentiùs & confidentiùs se fecisse ait, quòd idem Pontifex (Innocentius) prædictos errores damnavit atque anathematizavit. Humili autem stilo & scholastico, Parisiensium more, se scribere inquit. Laudat autem Picum his verbis: *Scio enim & expertum habeo, pluribus concertationibus super hoc habitis coram rever. Patre domino Ioanne Episcopo Tornacensi, Tuæ Sanctitatis magistro domus, & in huiusmodi causa commissario dignissimo, præfatum virum singulari ingenio pariter doctrinâ ac eloquentiâ esse præditum.* Hæc ille ait in fine libri (1).

772. Planè Apologeticus hic Pici liber apologia est floridissima stilo & varietate rerum pro nongentis conclusionibus à se Romæ, cùm eò Innocentii Papæ deosculaturus pedes accessisset, ad ostendendam doctrinam & ingenium propugnatis, Laurentio Mediceo dicata, & inter opera eiusdem *Ioannis, & Ioannis Francisci Picorum, Mirandulæ & Concordiæ Comitum*, typis edita. In cuius calce propositiones istæ duodecim inter quadraginta sex, quas pro catholicis agnoscere se ac defendere aiebat, & nunc leguntur. At quidem Ioannem Picum patruum suum altero libro à Petri Garsiæ accusatione Ioannes Franciscus defendit: qui licèt hodie non alia inter exstet huius opera, indicatur tamen ab auctore in quadam epistola ad Lilium Gyraldum, quæ incipit: *Quoniam desideras*, ubi *Ioannis Pici apologiam*(inter alia, inquit, catalogum ei postulanti operum à se factorum exhibens) *à Petri Garsiæ calumniis vindicabimus*. Legitur altero volumine utriusque Pici operum Basileensis Henricopetrinæ editionis pag. 879. lib. 4. epistolarum.

773. Malè hunc confundit cum Petro Garsia de Galarza *Evangelicarum institutionum* auctore Alphonsus Ciaconius in schedis ad *Bibliothecam universalem*. Garsiæ meminit Gaspar Escolanus *Valentinæ historiæ* lib. 9. cap. 22. in fine; & ante eum æqualis tempore Gaubertus Fabricius de Vagad Cisterciensis in prologo 3. ad historiam rerum Aragoniæ, & Ioannes Eckius in *Christo passo*.

774. BERNARDUS DE BOIL sacerdos, ereміticam agens vitam in Montis-Serrati Cataloniæ Deiparæ Virginis sacri rupibus, edidisse dicitur à se versum vernaculum *Isaaci de religione* librum: qui editus fuit in monasterio S. Cucufatis Vallis Aretanæ anno MCDLXXXIX. in 4.° inter multos verò Isaacos, quos Ant. Possevinus laudat, aliique, nullum adhuc inveni, qui huius inscriptionis librum edidisse memoretur (2).

775. IOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA Lusitanus, hoc eodem anno sæculi octogesimo nono orationem habuit ad Ioannem Regem II. huius regni, cùm Petro Menesio Marchionatûs de Villa-regali dignitatem conferret, Latinam, ut credimus; siquidem hanc in vernaculum conversam Michaelis Suarezii operâ Conimbricenses typi anno MDII. in 4.° dederunt foras. Ludovicum aliàs vocari audio, equitemque ordinis S. Iacobi fuisse, Angeli Politiani in Italia discipulum, Græcæ ac Latinæ linguarum, poeticæ ac Iuris artium doctum, Regisque Cancellarium. Huic attribuunt *Commentaria in subtilem & necessarium Digestorum titulum De rebus dubiis*. Venetiis in fol. MDVII, deinde Senis MDXV. edita, ac Emmanueli Regi dicata, cuius filii Ioannis III. Regis præceptor fuisse dicitur.

776. ALPHONSUS DE LA TORRE, Baccalaurei appellatione, qui primus & infimus academicus honorum gradus est, iuxta huius ævi morem contentus, neque aliud de se enuntians, foras dedit huius notæ opus:

777. *Vision deleytable de la filosofia, y artes liberales, metafisica, y filosofia moral.* Quod excusum vidimus Hispali anno MDXXVI. à Iacobo Cromberger in folio, Ioanni Beaumontio, equiti Hierosolymitano, & Navarræ Priori, dicatum. Attamen mandatum typis olim iam Tolosæ anno MCDLXXXIX. in catalogo regiæ bibliothecæ Scorialensis librorum annotatum legimus. Cui convenit ævo, quòd Cataloniæ linguâ conversum, ac Barcinone editum anno MCDLXXXIV. in bibliotheca domini Laurentii Ramirez de Prado olim exstiterit. Ms. exstat in bibliotheca olim Olivariensi, nunc Marchionis del Carpio, ut ex eius catalogo, quem penes

(1) Andreas Schotus *in Biblioth.* Ureellensem, id est, ut coniicio *Urgelitanum* in Catalonia Episcopum vocat; Montfauconius *Vercellensem* in Insubribus *Biblioth. Bibl. T. I. pag.* 343. *col.* 1. Fuit demum Episcopus Barcinonensis ab anno MCCCCXC. atque in eadem urbe diem vidit extremum VIII. Februarii MDV. Ximenus *Biblioth. Val. T. I. p.* 71. *col.* 1.

(2) Fuerit forsan *Isaacus Abbas Stellæ*, cuius in Bibliotheca Regis Galliarum variis in locis exstant: *Libri tres de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Sacramento altaris... Epistola de altari Moysis & Christi... De Canone Missæ... De Anima.*

nes nos habemus: in cuius ora notatur, ad nutum Caroli Navarræ principis hunc librum formatum ab auctore fuisse. Boetii nempe Severini inventum ac propositum imitatus, per somnum sibi dictatam quæ opere isto exponitur, doctrinam confingit, duabus partibus commentarium distinguens: alterâ liberalium artium conditionem, finemque, utilitatemque speculatur: alterâ de virtutum, ut appellamus Christiani, moralium potestate in affectionibus moderandis edisserit (1).

778. *Las poesias del gran filosofo Alonso de la Torre.* In bibliothecæ Regis Galliarum codice 993. alterius partis seu Xysti exstare ait Philippus Labbeus in *Bibliotheca* sua *manuscripta* pag. 324 (2). Hunc *Ioannem* vocat magno errore D. Thomas Tamaius in *Magna librorum collectione* adhuc inedita.

779. IACOBUS PEREZ DE VALENTIA (vulgari nomenclatura JAIME PEREZ) in Valentino regno atque oppido *Ayora* Oriolensis diœcesis, quod in Castellæ situm est confinio, natus, eremitarum S. Augustini amplexatus Institutum: titularis, ut vocant, sive suffraganeus Roderici Borgiæ Cardinalis & Archiepiscopi Valentini, antequam summus electus fuisset Pontifex, Episcopus fuit Christopolitanus, nomine tenus dictus: quod oppidum *Christopol* est hodie, olim autem *Neapolis Thraciæ*. Divinis ille atque humanis literis, &, quod ante alia est, probitate morum vitæque multum se commendavit æqualibus, quemadmodum & posteritati libris verè doctis utilibusque. Celebres autem in primis sunt eius

780. *In centum & quinquaginta psalmos expositiones*, Roderico prædicto nuncupatæ, in quo de Christo & Ecclesia omnes Davidis prophetias subtiliter interpretatur. Accedunt

781. *In cantica ferialia in Bibliis contenta.*

782. *In cantica Evangelica: Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, & Gloria in excelsis.*

783. *In canticum Ambrosii & Augustini.* Quæ omnia simul edita sunt, præmissis

784. *Quæstionibus, & earum subtilissimis resolutionibus contra Iudæos Fidei Christianæ adversarios.* Quem librum laudat Ioannes Martinus Figuerola in opere suo *Lumbre de Fè contra el Alcoran* inscripto, quamvis æquivocatus appellet eum *Episcopum de Valentia*. Adiicitur in fine

785. *Symbolum S. Athanasii cum expositione.* Omnia hæc Iodocus Badius Ascensius, celebris ævi sui chalcographus tradita sibi à Ioanne Focaudo Clarevallensi abbate, & quidem operâ monachi cuiusdam sedulò correcta, & indice alphabetico illustrata, primùm anno MDVI. atque iterum ac tertiùm MDXVIII. typis mandavit (3).

786. *In cantica canticorum Salomonis expositiones, cum illius quæstionis discussione: Utrùm solus Christus sit metrum*, (et mensura, et) *largitor bonorum omnium, & reparator humanæ naturæ:* Alphonso Aragonio Archiepiscopo Cæsaraugustano dicatum hoc opus Parisiis, Lugduni, Venetiisque prodiisse, auctores sunt Valerius Taxander in *De Scriptoribus Hispanis*, & Thomas de Herrera in *Alphabeto Augustiniano.*

787. Desiit autem Iacobus in vivis esse anno salutis MCDXC. conditus honorificè in domo Augustinianorum Valenti-

(1) Nullibi in Bibliothecis nostris non obvium seu manu exaratum sive typis editum; nec tantum Hispanice, sed & in Lemosinum sermonem ab Anonymo conversum & Barcinone typis vulgatum anno 1484. En finalem alterius ex huius editionis exemplis epigraphen: *Migençant la divina gracia vinguda es la fì de esser impressa la Visio delectable de Alfonço de la Torre Bachallèr impressa en la ciutat dè Barcelona à despeses de Matheu Vendrèll Mercader Ciutadâ de la ditá ciutat lo disapte sant de Pasqua à XVII. del mes de Abril l' any de la nostra salut Mil è CCCC. LXXXIIII.* E Schedis D. Nicolai Rodriguezii Laso violatæ Fidei apud Barcinonensis Quæsitoris benigne ad nos transmissis. Videtur autem hic Alfonsus Salmanticensis S. Bartholomæi Collegii alumnus olim fuisse; nam apud Marchionem de Alvêntos *Hist. Coll. S. Barth. Salm. Part. I. pag.* 126. legitur: 44. *Alonso de la Torre Bachiller Theologo, fue recibido el mismo año* 437. *Era del Obispado de Burgos.* Eadem apud Ruizium Vergaram.

(2) Frustra hoc opus in Bibliothecæ Regis Galliarum catalogis quæsivi, Literis A. H. I. & Y. Exstant autem varia eius Poematia in *Cantionariis* nostris. In Hispalensi MDXL. à fol. LXVI. atque in Anterpiensi MDLXXIII. Erotica ut plurimum.

(3) *Psalmorum expositio* edita primùm fuit Valentiæ VI. Septembris MCCCCLXXXIV. fol. quæ nunc cum hæc scribimus ad manum nobis est. *Canticorum* XIX. Maii MCCCCLXXXVI. útraque servatur in Bibliotheca Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ Valentinæ. *Tractatum contra Iudæos Fidei Christianæ adversarios*, Imbonatus *Biblioth. Rabbino-Hebr. Append. pag.* 392. *col.* 1. *n.* 1178. describit hoc titulo: *De Christo Reparatore contra Iudæos.* Exstat quoque Eiusdem Lemosino sermone: *Carta tramèsa per lo Reverendissim Senyor Mestre Iaume Perez Bisbe de gracia de la Seu de Valencia al molt Noble Barô Don Pere Ramon de Moncada Senyor de Vilamarchânt*, in Regio Chartophylacio Barcinonensi, eiusque exemplum in Michaelis Carbonelli *Hispaniæ Chronico* pag. 37. apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. pag.* 58. qui alia opera Eidem Iacobo tribuit, sed vel affecta, vel non satis idoneis sponsoribus.

tina: cuius pia spolia revoluto sepulcri lapide anno huius quod vivimus sæculi decimo, in omnium oculos incurrerunt; admirationique præcipuè lingua, sive potiùs cerebrum, fuit: integrum id quidem & ab omni noxa putrefactionis illæsum (1). Quæ illustrissimo Præsuli eiusdem Sedis D. Ioanni à Ribera iubendi occasio fuit, ut de Iacobi vita, rebusque ab eo gestis, & miraculis, eo intercedente à Deo dispensatis, testimonia ritu solenni acciperentur. Gaspar Escolanus videndus lib. 9. *Historiæ Valentinæ* cap. 1.

788. Unus ex iis, quos sterilis damnataque à Deo Hebræorum planta, raros quidem, at bonos, in Hispania produxit fructus, PAULUS fuit HEREDIA cognominatus, quem Hispanum omnes, Aragonenses civem suum iactant: qui ex Iudaismo ad veritatis per Christum revelatæ Fidem conversus, pugnavit, ut strenuus adversus hostes, iam olim fratres eiusdemque cæcitatis consortes, Evangelicæ aciei miles, scribens

789. *De mysteriis Fidei* librum. In quo ex arcanis Iudæorum Rabbinicis & cabalisticis multa scitu dignissima in Latina castra, veluti auxiliares copias, ad Iudæos errorum suorum convincendos, transtulit. Editum hunc in Italia monet Conradus Gesnerus.

790. *Coronam regiam ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum pro intemerata conceptione Mariæ Virginis.* Simulque

791. *Nehumi filii Haccanæ epistolam de secretis ad Haccanam filium; atque aliam eiusdem Haccanæ Nehumi filii pro adventu Messiæ Christi*, Latinè è se conversas cum propriis scholiis. Operis titulus: *Igghereth hazodoth*, hoc est, *Epistola secretorum;* interrogationesque octo seu petitiones continet Antonini Consulis urbis Romæ à Rabbino Haccados, quarum hic meminit in libro suo *Gale Razaya*, hoc est *Secretorum revelatore* (2). Nuncupavit hanc interpretationem cum postillis illustrissimo ac sapientissimo domino D. Eneco de Mendoza Comiti Tendillæ, sacræ maiestatis Regis Hispani Legato, scilicet apud Innocentium VIII. Cuius ad Pontificatûs finem anno MCDXCII. locum Herediæ, cùm de ulteriore huius vita non aliunde constet, nos hìc dedimus.

792. IOANNES quidam LOPEZ Dominicanus vulgari lingua Castellæ reddidit: *Los Evangelios desde Adviento hasta la Dominica in Passione*, Ducissæ Arevali rogatu: quæ Zamoræ edita anno MCDXC. in folio vidit D. Thomas Tamaius de Vargas. Nescio an alius sit IOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, quem Dominicanum ad ordinem receptum in cœnobio S. Stephani eiusdem urbis, scripsisse *Controversias contra Iudæos*, Ægidius ait Gundisalvi de Avila in *Salmantina historia*, atque item IOANNES LOPEZ Salmantinus, quem laudat Antonius Senensis in *Bibliotheca Dominicana*: quem ait ad preces dominæ Eleonoræ Pimentelliæ Comitissæ Placentinæ scripsisse B. Vincentii Ferrerii Vitam. Sed quod ex Vincentio Iustiniano Antistio in eiusdem argumenti commentario adiungit, æqualem eum vixisse eidem B. Vincentio, qui anno MCDXVIII. aut sequenti ad superos abiit, falsum est; cùm Eleonora Pimentellia uxor secunda fuerit Alvari Stunicæ secundi Comitis Placentiæ & primi Ducis de Arevalo ac de Bejar, catholicorum Regum tempore.

793. LUPUS GARZIA DE SALAZAR è Cantabriæ huius familiæ equitibus, qui vixit Ioannis II. & Henrici Regum, & fortasse Ferdinandi & Elisabethæ hoc tempore, reliquit nobis manuscriptum opus historicum, quod ita appellatum quidam dicunt:

794. *Primera, segunda, y tercera parte de los sumarios de la historia del mundo.* Adiunxit D. Thomas Tamaius: *Escribiòlas estando preso en su casa de S. Martin. Acabolas Cristoval Mieres. Estan repartidas en veinte y cinco libros. Escrivieronse año de MCDXCII.* Ms. in fol. Hæc Tamaius. Ms. vidit in bibliotheca Serenissimi Ferdinandi Cardinalis Infantis D. Petrus de la Escalera Guevara, usus hoc opere in historia *Del origen de los Monteros de Espinosa* cap. 11.

795. Vidimus nos penes Marchionem Acropolitanum, iam Mondexarensem, aliquam huius historiæ partem: scilicet quinque posteriores libros, quorum XXI. est de familiarum Guipuscoæ, Viscaiæ, Alavæ, & oræ maritimæ quatuor, ut vocant, villarum usque ad Astures: XXII. de dissidiis & prœliis inter privatos nobiles earundem partium: XXIII. de eadem re: XXIV. de eadem re: XXV. de Asturum familiis, & earum dissidiis. In fine XXIV. li-

(1) Sepulcrale Iacobi elogium è Ximeno l. c. *fistimus*
R. I. D. D. IACOBVS PEREZ DE VALENCIA, AVGVSTINIANVS MONACHVS, PSALMORVM INTERPRES, CHRISTOPOLITANVS EPISCOPVS IACET HIC, OBIITQVE ANNO DOMINI M. CCCC. XC.

(2) Eadem ac totidem fere verbis è Nostro mutuata Wolfius *Biblioth. Hebr. T. I. p.* 963. *in fin. & init. seq.* atque itidem in *Nechonia filio Kana, eod. T. pag.* 908. *num.* 4. necnon T. III. in *R. Nehumia* pag. 824. & iterum in *Nechonia filio Kana pag.* 825.

libri de rebus suis non perfunctoriè agit, usus ea excusatione, ne periret earum memoria, quæ pro defensione honoris sui, semperque ab adversariis provocatus, atque ideo nunquam non feliciter gessisset. Opus integrum in fine cuiusque libri cùm historiam generaliter, tum *La bienandanza y fortunas* in specie vocat (1). In bibliotheca Olivariensi fuere tomus 1. & 2. huius historiæ: nunc, ut credimus, in Marchionis del Carpio (2). Necnon & scripsisse dicitur *Historia de los Condes de Viscaya*, quam aliquam maioris iam laudati operis portionem existimamus.

796. Usque ad hæc tempora sacri belli Granatensis à catholicis & victoriosissimis Regibus nostris feliciter continuati produxisse vitam creditur ALPHONSUS DE PALENTIA, seu PALENTINUS (dubium an domo ex hac urbe Castellæ veteris nobilissima), natus anno huius sæculi XXXIII. De qua eius origine fidem facit nota quædam ab eo subiecta grammatico statim laudando *De synonymis* operi, hæc scilicet: *Anno Dom. MCDLXXII. quo quidem anno ipse auctor duodecimo Calendas Augusti quadragesimum nonum suæ ætatis annum complevit.* Septemdecim verò annis natus in familia Burgensis antistitis Alphonsi à Carthagena censebatur: quod idem disertè monet in MSS. commentariis Latinis *De rebus Henrici Regis IV.* lib. 1. cap. 3. Grammaticæ igitur professioni adiunxit historiam; atque in hoc ævum incidens quo de Henrici IV. Castellæ Regis successione inter Ioannam in matrimonio eius cum Ioanna Regina Portugalliæ Infante natam, atque Elisabetham sororem, quæ legitimæ prolis orbo Regi iure Hispano succedebat, perniciosissimis totius regni factionibus, vivo etiam & vidente Henrico, decertabatur, Elisabethæ saniori parti adhærens, de rebus Henrici elucubratus fuit: nescio an omnino ingenuè, aut potiùs (quod moris est iis qui obnoxio animo in literas gesta quæque referunt, sive de rebus sive etiam de hominibus per quæ res agerentur, indicandum fuit) partibus omnia deservire faciens. Cui eius historiæ iccircò contraria est alia Didaci Henrici à Castello, eadem quantumvis tempora & res complexa, ad gustum tamen Henricianorum & Ioannæ, utpote ab eiusdem Henrici Regis capellano formata: de quo homine statim agendum nobis est, cùm de Alphonsi Palentini hoc & aliis operibus mentio facta sit. Nempe is scripsit, uti iam diximus,

797. *Coronica del Rey D. Henrique quarto. Primera y segunda parte.* Quæ lucem hactenus typorum non vidit, per manus eorum in schedis ambulans, quorum studium est, ut historica ista rerum olim gestarum ab æqualibus erecta, & posteritati sacra monumenta permaneant. Ms. tum alibi, tum Matriti est in Villumbrosana bibliotheca horum ditissima, de qua statim dicemus. Nec eo contentus, generalem sui temporis aliam, sed Latinam, formavit historiam, cuius primam partem *Annales Hispaniæ sui temporis*, sive *Historiæ Regis Henrici IV. primam decadem*, inscriptam Excellentissima Marchionissa de Montalegre, D. Petri Guzmani Senatus Castellæ præsidis Comitisque Villumbrosani vidua, magni mariti lectissima curiosisque literis bene imbuta coniux, in supellectili libraria ditissima, cuius mentio sæpiùs facienda occurret, Matriti habet. Sed continuâsse hunc eundem Historicum eosdem annales per totam Henrici vitam; immo & Ferdinandi & Elisabethæ successorum Henrici, usque ad Bazæ urbis in Granatæ regno expugnationem res gestas cœptæ iam telæ pertexuisse, Garibaius libro 18. cap. 1. sui *Compendii* testatur. Necnon & Marinæus Siculus initio libri 20. *De Hisp. rebus* hunc recensuit inter eos qui de Granatensi bello commentati sunt.

798. Certè huius Latini commentarii Annalium meminit *Elogium Alvari de Luna* Castellæ Comestabilis, quod cum aliis aliorum *Historiæ Ioannis II. Regis* subiicitur Laurentio Galindo Carvaxalio auctore, sive ampliatore: quo loco de matre Al-

(1) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Digramm.* &, *Plut. II. n.* 12. (T. II. p. 214.) hoc titulo: *De las bienandanzas y fortunas*: cui in veteri nostra eius codicis recensione hæc subdidimus: *Seu de nobilibus Hispaniæ familiis, præcipue eius Locorum tractûs quo Provinciæ Viscayæ, Guipuscoæ, Alavæ, atque Asturum continentur; deque mutuis inter eas præliis atque internecionibus & eorum causis; necnon de rebus ad Auctorem pertinentibus: qui quo tempore librum conscripsit domi suæ, dictæ* DE SAN MARTIN *in libera custodia detinebatur.. Pars* (operis) *posterior seu septem libri à XIX. usque ad XXV. quos Auctor de hoc argumento scripsisse dicitur, cum prologo seu nuncupatoria Epistola ad Nobilem quemdam* SARMENTUM, ET STUNICAM; *de cuius item familia ac stemmate copiose ibidem agitur.*

(2) In Bibliotheca Comitis olim Ducis Olivariensis *T. I. Lit. L. Castellano MS.* pag. 206. nihil reperi nisi: *Linages de España, y otras partes*, quod hunc non pertinet; neque in Indice materiarum, verbo *Linages*, *T. II. p.* 227. ad quem locum catalogi Auctor lectores manuducit.

Alvari ad ea se refert, quæ cùm Ferdinandus Perezius Guzmanus, tum eo luculentiùs Alphonsus Palentinus in *Chronico sui temporis*, Latinè scriptum reliquerat. Cuius elogii meminit Palentini hoc opus, quod nec se vidisse, nec ab alio citatum invenisse, laudaturus ait Ioannes Vasæus *Hispaniæ Chronici* cap. 4.

799. Indigitavit planè hoc Annalium Latinum opus *Gesta Hispaniensia ex annalibus suorum dierum*, decadibus quibusdam divisum. In præfatione 1. decadis ait: *Magna cum voluptate qui retuli iam dudum antiquitatem Hispanæ gentis* (ad aliud opus à se confectum certè respicit, de quo infrà): *cogor nuper scribere quæ calamus horret; nîl mirumque, si stilus præ fœditate rerum decidat, atque obscuretur mens, cùm nîl clarum offeratur; sed diu anceps fuerim inter alterutrum, vel omittendi vel adeundi præsentis historiæ considerationem* &c. Recordatur ipse auctor conceptæ iam à se huius historiæ in *Dictionarii*, de quo paulò pòst loquemur, fine, ubi mentionem operum suorum habet: *Sollicitatur demum haud lentè animus, non solùm ad continuationem Annalium belli Granatensis, quod post decades tres nostræ tempestatis scribendum accepi; sed ea omnia resumere priscorum principum gesta qui eximiè in recuperatione partis maximæ Hispaniæ à Mauris occupatæ prævaluerunt; & ab obscuritate vulgari hæc omnia in lucem Latini sermonis traducere, si obstamenta senectutis meæ impedimento non essent.*

800. Decades quatuor sunt, tres priores integræ, quarta ad librum 34. tantùm pervenit; exstantque in bibliotheca MS. regia Escorialensi: tres quidem priores elegantissimè descriptæ, quarta autem quibusdam locis deleta, & addita à manu forsan ipsius auctoris (1). Tres habuit Matriti D. Alphonsus Siliceus, selectissimæ possessor bibliothecæ, unde nos exemplar quo utimur exscribi curavimus. Habet & D. Ioannes Lucas Cortesius in ditissima supellectili sua libraria. Primam verò Marchio Mondexarensis, alias fortè alii; sed dimidiatæ & imperfectæ, quatuórve aut quinque libris constantis quartæ decadis in qua res Catholicorum Regum ac de bello adversus Granatenses Reges Mauros ab iis gesto tractaturus fuit, reliquias inter Escorialenses adhuc latere libros fama est, nec foras unquam communicatas fuisse. Nec dissimulandum est, me alicubi legisse integram & absolutam tributam decadem, hoc est decem libros huic parti in bibliotheca ista relictæ; quæque, uti & pars aliqua decadis tertiæ ad Catholicorum Regum historiam pertinet.

801. Dignissimum lectu, & manibus omnium nostrum, oculisque versari & contrectari fœdissimorum temporum commentarium planè elegans; ut emicaret magis portio ultima, de qua nuper locuti sumus, Ferdinandi & Elisabethæ res continens; laborantisque ambitione procerum, & inertiâ Regum, & quasi naturalium huic tempori omnis generis vitiorum Hispaniæ in aliud felicissimum & iustissimum restauratio, ad utriusque status longè habenda horribilia mala, & appetenda procurandaque Reipublicæ bona, veluti pædagogum ac ducem experientissimum præstaret sese omnibus nobis, qui rerum vicissitudines, & data huiusce rei exempla, quàm philosophorum ac theologorum monita, ipsiusque rationis & naturæ regulas intentiùs contemplari, procliviusque suevimus consequi. Vereor tamen ne alio ex capite, & quarundam splendidarum hodie familiarum respectu, de quarum origine aut hominibus tacenda ibi dicuntur, calamo tantùm exaratum paucarumque bibliothecarum angulis, tamquam insulæ vinculo, inclusum, veluti fato quodam Scriptorum veritati litantium, silentii & obscuritatis damnationem sortiatur. Præter hæc Hispanâ linguâ historicum aliud opus composuit

802. *De la historia de España*, ab exordio rerum sumto initio, nostræ gentis origines & bella cum exteris nationibus gesta, usque ad tempus illud, quo sive Romanorum, sive Arabum Maurorum iuga subiit, accuratè & cum iudicio pertractans. Meminit ipse in iam laudato *Dictionario Latino-Hispanico*, de quo infrà. *Decem namque libris antiquitatem Hispanæ gentis enarraveram eo animo, ut decem aliis imperium Romanorum in Hispania, & Gothorum deinde ferociam, usque ad Arabicam rabiem explicarem.* Cuius historiæ hoc secundum volumen, quod Pœnorum, & Romanorum res apud nos gestas prosequitur, Matriti habet D. Ioannes Lucas Cortesius. Inter historica hæc pensa, Grammaticis ut gratam rem fa-

(1) In Bibliotheca Escurialensi hodie Alfonsi Palentini tantum exstat: *La segunda parte de la Chronica del Rey Don Henrique Quarto de Castilla*, incipiens ab anno regni eius XV. Christi MCCCCLXVIII. (nisi sub *Chronici*, aut *Anonymi* titulo quid lateat) *Lit. X. Plut. II. n.* 16. (T. II. p. 423.)

faceret, ante quàm Antonius Nebrissensis ab Italis rediens mercatum hunc faustioribus avibus instituisset, dedit foras, anno huius, quod persequimur, sæculi secundo & septuagesimo, biennio scilicet ante Henrici Regis obitum.

803. *De synonymis tres libros* ad Alphonsum de Fonseca & Azevedo Compostellanum præsulem, alterum ex tribus, qui huic Ecclesiæ præfuerunt, eiusdem nominis & familiæ: qui libri editi sunt absque nota loci aut temporis in folio. Necnon iussu Reginæ catholicæ

804. *El universal vocabulario en Latin y Romance*, anno MCDXC. etiam in folio editum Hispali apud Paulum de Colonia & socios, cum hoc titulo: *Universale compendium vocabulorum ex lingua Latina eleganter collectorum, cum vulgari expositione*. Vastum opus, & quod vix in aliqua parte cedere debeat subsequenti eiusdem propositi magni illius Antonii Nebrissensis, idque ut dicto audiret selectissimæ heroinæ sui sæculi Elisabethæ principi. Vertit quoque è Latino in Hispanum idioma

805. *Los libros de Flavio Josefo de las guerras de los Judios con los Romanos, y contra Appion Gramatico.* Hispali MCDXCI. in folio (1).

806. *Las vidas de Plutarco.* duobus tomis: quibus adiuncta est *la vida de Carlo Magno, de Donato Acciaiolo.* Hispali prodiere ex officina Pauli de Colonia MDVIII. fol (2). Quod opus D. Roderico Petro Pontio de Leon Gaditano Duci nuncupatum fuit. Quarum vitarum aliquas ex Ioannis de Castro Salinas altera interpretatione recentiore habemus Antuerpiæ anno MDLXII. publicatas

Item ex Italica lingua in vernaculam

807. *El espejo de la Cruz.* Nescio è cuius fonte. Quam interpretationem se confecisse ait in eius fine rogatum à Ludovico de Medina centurione Hispalensis urbis, Thesaurarioque domus monetariæ rei; sumtibusque Fr. Ioannis Melgarejo cœnobii S. Isidori de Campo, ut vocant, prope Hispalim, ordinis Hieronymianorum præfecti: qui librum Italicum ex Italia primus in Hispaniam invexerat. Prodiit Hispali ex officina Antonii Martinez de la Talla MCDLXXXV. in 4.° In Ecclesiæ cathedralis Toletanæ bibliotheca loculo 17. num. 27. MS. exstat. Habemus quoque eiusdem

808. *Alphonsi Palentini De perfectione triumphi militaris*, minori, ut loquuntur, forma: hoc est, ut credimus, in 4.° qui quidem liber etiam MS. in regia bibliotheca Escorialensi asservatur, D. Alphonso Carrillo Archiep. Toletano dicatus, ab eo autem ipso auctore conversus in sermonem vulgarem, Ferdinandoque Guzmano Militiæ Calatravæ Commendatario, seu Præceptori maiori, nuncupatus. Prodiit in 4.° sine loci mentione. Affixa tamen ad calcem nota prodit scriptum fuisse opus *De la perfeccion del triunfo militar* anno MCDLIX. Hunc & superiorem versionem in bibliotheca vidimus D. Ioannis Lucæ Cortesii (3).

809. Meminit aliorum à se scriptorum operum ipse auctor in fine *Dictionarii*, quorum hæc series, eiusmet verbis explicata: *Bellum luporum cum canibus morali sub figmento descripsi. Vitam beatissimi Ildephonsi Archipræsulis Toletani ad evidentem notitiam exempli accuratioris explicui. Sufficienter etiam Canariorum in insulis Fortunatis habitantium mores atque superstitiones profectò mirabiles enarravi. De vera sufficientia ducum atque legatorum, & de obliteratis mutatisque nominibus provinciarum fluminumque Hispaniæ breviter mentionem feci. Quid nihilominus sentirem de adulatoriis salutationibus, laudationumque epithetis, opinione, non ratione usitatis, explicui* &c (4).

810. Ignoratur sanè mortis Alphonsi tem-

(1) Penes me. Libri quidem *de Bello Iudaico* MCCCCXCI. *Contra Appionem* MCCCCXCII. per Meynardum Hungut, & Lançalaum Polonum.

(2) Exstant etiam penes me & Lexicon, & Plutarchi παράλληλα cum *Caroli M.* vita; necnon cum Ruffi ad Valentinianum Epistola: *De Regia & Consulari, atque Imperiali dignitate*, per eundem Alfonsum Palentinum è Latino in Hispanum sermonem conversa; non tamen anno ut Noster ait MDVIII. sed MCCCCXCI. Hispali edita. En postremam II. Tomi clausulam: *Fueron impressas* (las Vidas) *por Paulo de Colonia: & Joannes de Nurenberg & Magno & Thomas Alemanes en Sevilla: & se acabaron de imprimir à dos dias del mes de Julio. de. MCCCCXCI. años.*

(3) Exstat in Bibliotheca Escurialensi *Lit. s. Plut. III. sub n.* 14. (T. II. p. 596.) in membranaceo codice elegantissimo multiplicique ornatu vario formâ octava, simul cum *Nicolai Sagundini* Strategico Onosandri. In huius operis fronte Regium Aragoniæ Domûs; in illius, Carrilliæ gentis stemma perita artificis manu depictum visitur.

(4) Exstat in eadem Regia Bibliotheca *Lit. f. Plut. II. n.* 11. (T. I. p. 487.) Alfonsi Lexicon Latino-Hispanicum à lit. O. ad finem Alphabeti; & absoluto iam opere Eiusdem Epistola seu narratio Latino item Hispanica, in qua scriptorum ipsius catalogus, & eorum quæ ulterius scribere meditabatur mentio, non secus atque in exemplis editis: quam propterea cum iisdem conferendam sistere hoc loco placuit. Scripsisse autem dicit:

,*Antiquitates Hispanæ gentis, Libris X.*
,*Synonymorum libros X.*

Bel-

tempus; ex eo tamen quòd Marinæus Siculus, dum adhuc viveret Regina Elisabetha (quæ quidem anno sequentis sæculi quarto obiit) in literas quicquam redigens de Alphonso, uti iam fato functo, *claruisse eum literis*, nisi fallor, dixerit: colligimus rectè, vivâ adhuc clarissimâ Regina cessisse eundem vitâ.

811. Ioannis atque Henrici Regum ætate florere doctrinæ laude cœperat, qui Ferdinandi atque Elisabethæ catholicorum præcipuè nobilitavit ævum, ALPHONSUS DIDACI (sive DIAZ) A MONTALVO, Iuris olim professor clarus, deinde eorum consiliarius, & iudex clarissimus. Maximâ is fuit rerum ex præscripto Iuris agendarum, totiusque practicæ artis peritiâ vir; atque eo æquitatis studio, ut non ante quam vocatis coram se litigatoribus negotii rationes ac momenta perpendisset, omnemque transigendæ inter eos rei conatum frustra adhibuisset, suscipi ab adversario iudicium, aut (uti vocant) contestari litem, pateretur. Quod ex fide, ut suspicor, eiusdem Montalvi nonnusquam de se id affirmantis, Antonius Quesada iurisconsultus tradit *Iuris quæstionum* tricesimo capite. Horatianam nempe illam viri boni appellationem æmulatus fuit, cui poetæ talis est:

Quo multæ magnæque secantur iudice lites.

812. Explanando atque illustrando hic nostro Iuri maximè incubuit: cuius rei testimonium perhibent Hispanæ ferè omnes Leges, sive Legum compilationes ab eo explicatæ, & glossis seu interpretationibus luculentiores redditæ, ac veluti ornatiores & iustiores demonstratæ. Nimirum post Vincentii Arii antiquiorem operam de quo suo loco diximus,

813. *El fuero Real de España glossado* &c. Credimus hoc opus editum Salmanticæ anno MD. ac Medinæ MDXLIV. in folio, & Salmanticæ iterum apud Ioan. Bap. Terranovam MDLXIX. in folio. Hæc est collectio Hispanicarum Legum omnium (si demas Gothorum constitutiones, quas *Forus* continet *iudicum*) antiquissima, vulgari sermone promulgatarum ab Alphonso Rege Castellæ Legionisque, huius nominis ultimo. Inserta huic commentario Alphonsus voluit opuscula, sive tractatus duos à se olim elucubratos. Prior est *circa perduellionis cuiusdam Daciæ Comitis pœnam*, Ioannis II. Regis iussu scriptus, quem auctor titulo 4. libri 1. *Fori* huius adiunxit. Posterior est *De Iudæis ad Fidem conversis, ad officia publica Ecclesiæque honores admittendis.* Quæ Toleti quæstio per eos dies ventilata fuit, eiusdem Regis præcepto editus, & commentariis Legis secundæ tituli tertii libri 4. insertus. Persuasum enim nobis est Alphonsum sub Rege Ioanne hoc opus compilâsse, regioque consiliario Ferdinando Didaci primùm exhibuisse, diuque postea in multis auctiora commentaria iterum, hoc est sub Catholicis Regibus (quod apparet è prologo his præfixo) edidisse; nec tamen quicquam ex his mutâsse, quæ olim inibi legebantur: unde factum, ut Ioannis II. Regis mentio, veluti tunc adhuc viventis permaneret. At insumtam hoc in libro operam alia secuta fuit iis, quæ inde ab aliis Regibus promanaverunt sanctionibus, æquè utiliter addita, in commentario illo, qui præsefert hanc inscriptionem:

814. *Secunda compilatio Legum & ordinationum Regni Castellæ, quæ à Regibus Hispaniæ in generalibus curiis conditæ & promulgatæ fuerunt, usque ad serenissimum Regem Ferdinandum, & serenissimam Reginam Elisabetham laboriosè & utiliter compilatæ, & abbreviatæ, ac de idiomate* (ita vocat vernaculam linguam) *in Latinum translatæ.* Quæ Hispali anno MCDXCVI. prodiit. Nimirum index est alphabeticus verborum Iuris, adiunctâ singulis verbis Regiâ quæ exstabat circa rem, constitutione, unà cum glossis & additionibus ex utroque Iure. Septem-partitum quoque Ius nolens intactum sinere, ante Gregorium Lopezium id publicavit primus, & glossam addidit: quod opus ita inscriptum typi dedere:

815. *Las siete Partidas del sabio Rey Don Alonso el Nono, por las quales son dirimidas las questiones y pleytos que en España ocurren, sabiamente sacadas de las leyes ca-*

, *Bellum luporum cum canibus sive Λυκοκυνομαχίαν. Allegoria.*
, *Perfectionem militaris triumphi.*
, *Vitam Beatissimi Ildefonsi Archiepiscopi Toletani.*
, *Mores & ritus idololatricos incolarum Insularum Fortunatarum quas Canarias appellant.*
, *De vera sufficientia Ducum atque Legatorum; & De obliteratis mutatisque nominibus provinciarum fluminumque Hispaniæ.*
, *De adulatoriis salutationibus laudationumque epithetis ex lubidine potius quam ex consilio in epistolari præsertim officio usitatis.*
, *Decades tres de bello Maurico Granatensi. Incertum an eas absolverit.*

Quæ ulterius scribere moliebatur in hoc codice inquirenda; ea enim in eius recensione ad annum 1763. describere piguit: de quo nunc doleo; exaratus autem dicitur anno MCCCCLXXXVIII. & completus die XI. Februarii.

canonicas y civiles, con la glossa del insigne doctor Alonso Diaz de Montalvo, e con las adiciones, emiendas, e decisiones, que por los Reyes successores fueron hechas, nuevamente sobre todos los exemplares hasta agora publicados, corregidas y ordenadas. Ita habet Lugdunensis Galliæ editio anni MDL. in folio regali, ex typographia Mathiæ Bonhomme. Hæc secuta est Complutensem MDXLII. quâ antiquior fuit alia Veneta MDXXVIII. apud Lucam Antonium de Iunta Florentinum, correctione doctoris Francisci de Velasco præcedente: & utramque Hispana præcesserat, princeps forsan, Burgensis anni MDXVIII.

816. *Alphonsum* hic se appellat *Didaci de Montalvo, indignum doctorem, Regum catholicorum* (Ferdinandi Elisabethæque) *suorumque progenitorum antiquiorem, & minimum consiliarium, & Auditorem.* Refertque in grandæva admodum ætate iam constitutum se esse. Unde palam fit non catholicis tantùm Regibus, sed (uti diximus) Henrico & Ioanni eorum decessoribus à consiliis, hoc est, à munere iuris pro iis dicendi fuisse. Publicâsse autem hoc suum opus innuit post Granatensis belli laborem exantlatum (1).

817. Meminit quoque ibi doctoris HIERONYMI CUCALON, & FRANCISCI A VELASCO, quos ait *primam* ex *septem Partitis*, sive, quod idem est, partibus, expurgâsse à mendis, puritatique ac nitori suo restituisse. Cuius quidem Velasci (ut se vocat) Burgasii (pro *Burgensi* fortè) *Compendium* seu *Summarium titulorum & legum* ad calcem totius operis exstat. Unde forsan in novioribus *Partitarum* editionibus titulorum ac legum inscriptiones, sive summaria quæ hodie legimus iis præfixa, mutuavit aliquis. *Partitarum* verò harum auctoritas à quo venerit, Montalvus ipse ostendit in Commentarii fine: *Cuius sacratissimæ Leges* (ait) *à Christianissimis Regibus Ferdinando & Elisabetha iubentur, ut iacent, ad unguem inviolabiliter observari, reservatâ suæ regali Maiestati earum Legum interpretatione.*

818. Editas igitur eo fine tunc temporis fuisse dicas, ut in posterum observarentur; nec nos contrà dicimus, si adiungamus, non tunc primùm auctoritatem iis *Partitis* datam, quas omni dubio procul Alphonsus huius nominis ultimus anno MCCCLXXXVI. Compluti manens, quadam promulgata sanctione, quamvis usque ad id tempus hac auctoritate carentes, (quod in lege 1. *Tauri* legimus) pro legibus suis haberi voluit.

819. Sed iuris Hispani origines dabit peculiari opusculo huic operi, si per eum non steterit, inserendo, eruditus æque atque amicus noster civisque D. Ioannes Lucas Cortesius, regius criminum vindicandorum olim iudex in curia Matritensi, nunc iam Indicarum rerum consilii senator optimus. At Lugdunensis ea, quam vidimus, editio quædam adiunxit, non è Montalvi penu, *Leges* scilicet appendicis loco quibusdam adiectas titulis, è nova illa collectione *Taurinarum Legum* à Ioanna & Carolo filio post Alphonsi Montalvi obitum promulgatarum.

820. Compilatorem sive formatorem eundem Montalvum fuisse alterius operis, *Ordenamiento real* nuncupati, affirmat in huius Commentario Didacus Perezius ad leg. 2. tit. 28. lib. 2. his verbis: *Virum mihi* (ait) *sanè literatissimum, & veritatis plenum, in suis commentariis Fori & Partitarum, qui etiam fuit compilator istius libri* Ordinamentorum*; ideoque maxima in æstimatione, veneratione, & pretio sunt eius dicta à quocumque tenenda.* Hæc ille. Has etiam *Ordinamenti* leges, quas in syllogen istam redegerat, & glossis exposuerat, elencho exornavit; nam & eius exstat cum eodem *Ordinamento*, & ad id *glossis & additionibus*.

821. *Repertorium super easdem leges* Hispali primùm operâ Meynardi Hungut & Stanislai Poloni anno MCDXCVI. in fol. deinde Salmanticæ editum MDXLIX. in folio (2).

CA-

(1) In Bibliotheca Escurialensi *Lit. Z. Plut. II. n.* 3. (T. II. p. 311.) habetur: *El Ordenamiento Real, ò Copilacion de las Leyes que mandaron fazer e acopilar los mui altos y poderosos principes Don Fernando y Doña Isabel nuestros Señores en ocho libros*, quorum præmittitur index. In notis autem nostris Escurialensibus hoc additur: *Codex chartaceus maiore forma, XI. Novembris in urbe Optensi* (Huete) *anno MCCCCLXXXIV. ut in eiusdem fine legitur, scriptus: cui hæc recentiore manu subduntur: En el año de 1567. halló Don Bernardino de Cardenas Alcalae maior de los Hijosdalgo de Castilla y Leon este libro: hallandose preso en los Alcazares de la Ciudad de Segovia en el dicho año.*

(2) ADDENDI CIRCA ANNUM MCCCCXC. *Andreas Limòs* Presbyter Valentinus ad annum MCCCCLXXXVIII. scripsit: *Opus dubiorum indissolubilium* editum eodem anno in 4°. absque Typographi & Loci notatione: teste Taxandro *Catal. Scriptor.* pag. 22. apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. pag.* 55... ITEM *Elisabetha de Villena* (aliàs *Elionora Manuel de Villena*) Valentina, Sanctimonialis virgo in patriæ urbis Parthenio Sanctissimæ Trinitatis Ordinis Minorum Lemosino sermone scripsit: *Vitam Christi* paulo ante annum MCCCCXC. in quo obiisse dicitur: Valentiæ postea editam à Lupo de la Roca Germano MCCCCXCVII. fol. Item: *Librum Concionum* Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p.* 56.

Huic

CAPUT XV.

FERDINANDUS MEXIA Nobiliarii *auctor. Fortè idem cum* FERDINANDO ARIA MEXIA. FRANCISCUS DE LEONE *historiographus.* BERNARDUS FENOLLAR *Valentinus.* IOANNES LOPEZ *Segoviensis.* VINCENTIUS DE BURGOS. IULIANUS *Toletanus medicus.* MICHAEL PEREZ *Valentinus.* PETRUS XIMENEZ DE PREXANO, *sive* PREXAMO. *Munera ab ipso obita. Eius scripta.* HIERONYMUS TORRELLAS *Valentinus.* ALPHONSUS CAMARA *Conchensis.* VASCUS DE GAMA *Lusitanus.* IOANNES ARIAS DE AVILA *Segoviensis.* HIERONYMUS PAULUS. IULIANUS GUTIERRES *Toletanus, medicus.* F. THOMAS DE TORQUEMADA *Dominicanus. Eius res gestæ.* IOANNES DE CAPUA. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD *Cisterciensis. Eius Chronicon quo apud Eruditos loco habetur.* ALPHONSUS ALVARES DE VILLASANDINO *poeta.* ANGELUS ESTANYOL *Barcinonensis, ordinis Prædicatorum.* FERDINANDUS VASURTO. GEORGIUS MANRIQUIUS, *&* GOMEZIUS MANRIQUIUS. *Hic illius patruus.*

822. HUIUS temporis est FERDINANDUS MEXIA, urbis Giennensis in Bætica decurio, auctor cuiusdam operis genealogici, quod vocavit *Nobiliario vero*, Hispali editum anno MCDXCII. folio, apud Petrum Brum & Ioannem Gentilem. Unde multa de nobilium conditione, statuque, & muneribus, ac nobilitatis originibus, armorumque, & insignium gestamine & usu iuxta mores nostros hauriri possunt. Nescio tamen an diversus idèmve sit FERDINANDUS ARIAS MEXIA, quem è libro eius *De la genealogia de España* laudavit Alexius Vanegas Toletanus in libro suo *De la agonia de la muerte*, puncto 6. pag. 320. Ait de genere materno suo, lib. 2. cap. 15. Rodericum de Narvaez, celeberrimum illum temporis sui Antiquariæ urbis præfectum, avi sui fratrem fuisse.

823. Alphonso de Cardenas magno Magistro militaris ordinis S. Iacobi, qui hac florebat ætate, dicatam eiusdem ordinis historiam à FRANCISCO DE LEONE, qui se vocat Commendatarium, laudatam invenio à D. Iosepho Pellizerio regio chronographo in *Informatione domus de Sarmiento* fol. 13.

824. Anno MCDXCIII. in 4.° Valentiæ editum vidimus à Iacobo de Vila poematium vulgaris linguæ istius regni, auctore BERNARDO FENOLLAR presbytero, cuius inscriptio hæc: *Istoria de la Passiò*
de

Huic doctrina & sanctitate inclytæ feminæ, natalium que ab utraque stirpe splendore clarissimæ, tum *Michael Perez*, & *Bernardus Fenollâr* (de quibus Noster cap. sequenti) tum *Iacobus* ipse *Perezius de Valentia* Episcopus Christopolitanus paulo ante laudatus, non erubuêre lucubrationes suas consecrare... ITEM *Ioannes Roiz de Corella* Valentinus Eques & Sacræ Theologiæ Magister circa annum MCCCCXC. patrio Sermone scripsit: *Tractât de la Concepciò de la Sacratissima Verge Maria Mare de Dêu.* Editum in 4°. sed absque Typographi, Loci, atque anni notatione... *Contemplaciò à la Sacratissima Verge Maria tenint son fill En Iesus en la falda devallât de la Creu.* Valentiæ MCCCCXCIII. apud Iacobum Vila 4°... Vertit quoque è Latino in patrium sermonem *Vitam Christi* Ludolpho Cartusiano auctore, quatuor spissis voluminibus in folio, in quorum prioris fine legitur: *Stampat en la insigne Ciutat de Valencia: á tretze de Abril: Any de la salut nostra* MCCCCLXXXXVI. In secundi: *Lo any Jubileu de la nativitat jocundissima de nostre Senyor Dêu Jesu Christ Mill cinchcents.* Tertium absque anni & Loci nota, sed Valentiæ ut reliqua. Quartum denique in cuius extremo folio CXXX. pag. 1. legitur: *A lahôr è gloria de nostre Senyor Dêu Jesu Christ., è de la Sacratissima Verge Maria mare sua es acabat lo present libre: nomenat:* Lo Quart del Cartoxâ, *corregit y smenât per lo molt reverênt è magnifich mestre Johan roiç de Corella: cavaller è mestre en sacra theologia. E fonch empremptat en la molt insigne è metropolitana ciutat de Valencia per Gorge Costillal à XXIIII. dies del mes de maig del any MDXIII.* sed editum pridem fuerat VI. Novembris MCCCCXCV. fol. Valentiæ; Exstant quatuor huius versionis volumina apud D. Ioannem Antonium Mayansium Cl. Gregorii germanum fratrem, Canonicum Valentinum, amicum in paucis nostrum, qui eadem mihi benigne communicavit. In fine autem prioris omnium habetur eximium opusculum metricum trimetrum ogdoastichum patrio item sermone, hoc titulo: *La vida de la Sacratissima Verge Maria mare de Dêu Senyora nostra en cobles de rims strambs.* Incipit:

Ans que de cêls: girant moguês la roda
Y de la mar: aguês formât lo terme
Dêu infinît en l' etêrn consistôri
Vos elegî: perque li fóssen mare;
Perçous guardâ: nous venguês al encôntre
Lo Sathanâs: posânt en vos lamprempta
Del primer crîm &c.

Ximenus XXVI. præterea opuscula alia eidem adscribit apud eum videnda *Biblioth. Val T. I. p.* 63. Exstant Valentiæ in Bibliotheca Mayansiana... ITEM *Iacobus Gazull* Eques Valentinus auctor operis metrici patrio sermone inscripti: *Lo somni de Ioân Ioân*, Valentiæ MCCCCXCVII. editi per Lupum de la Roca Germanum 4°. alteriusque item metrici, cui titulus: *La brama dels lauradors del Orta de Valencia contra lo Venerable Mosen Bernat Fenollâr Prevêre*, ad expungenda è patrio Lemovicensium sermone exterarum quæ in eum irrepserant gentium vocabula, Valentiæ apud Ioannem de Arcos MDLXI. 8°... ITEM *Ioannes Roig* Presbyter Valentinus, cuius in Bibliotheca Ecclesiæ Valentinæ habetur Latinum opus inscriptum: *De Patre non incarnato* Valentiæ editum MCCCCXCIV. 4°... ITEM *Frater Valerus* è Prædicatorum Instituto, quem Quetifus & Fabricius *Aragonum* cognominant; Ximenus autem *Biblioth. Val in eo* Valentinum, & cœnobii Oppidi Sancti Matthæi, eiusdem Regni, alumnum fuisse contendit, circa annum MCCCCXC. *Concionum voluminis* auctor ab iisdem
per-

de nostre senyor Iesu Christ , ab algunes altres piadoses contemplacions , seguint lo Euangeliste sant Iohan : parlant per aquell Pere Martinez , & per tots los altres Mossen Bernat Fenollar. Dicatum opus Elisabethæ de Villena , monasterii Sanctæ Trinitatis in Valentina eadem urbe Abbatissæ. Servat Matriti D. Hippolytus Samper sacerdos ordinis S. Mariæ de Montesa , & rector domûs Hospitalis Coronæ Aragoniæ (1).

825. IOANNES LOPEZ Segoviensis , à Salmantinis præceptoribus acceptâ iuris utriusque disciplinâ , deinde in huius urbis gymnasio præceptor & ipse claruit. Porro Canonicum Decanumque Segoviensem anno MCDLXXVIII. iam creatum, Synodus per eos dies à Ioanne Aria Davila, huius civitatis præsule habita , cui quidem is interfuit , in literas relata prodit. Eum exinde novercali fastidio tumens patria longè à se Romam usque expulit. Quò vindicandi honoris parum ex decoro apud suos tractati causâ profectus, variisque eo etiam loci ærumnis , necnon & castri S. Angeli carcere aliquot mensium vexatus: liber tandem Ecclesiæ urbis Senarum , pro Francisco Picolominæo antistite , eodemque S. R. E. Cardinali , Pontificeque sub Pii III. nomine nonnunquam creando , vicarium , turbatissimis Italiæ atque huiusce urbis sub Caroli VIII. Galliarum Regis Italicam expeditionem temporibus, integrè gessit.

826. Eius quidem vel hodie superstites libri auctoris sui commendationem , solidæque doctrinæ meritum ad posteros ferunt , Tractatus nempe

De matrimonio & legitimatione.

827. *De libertate Ecclesiastica.* Parisiis editus à Ioanne Petit MDXIII. in 8.° & priùs Senis cum sequenti

828. *De confœderatione Principum , & Potestatum , unà cum quæstionibus aureis, notatuque dignissimis.* In cuius tractatus epistola nuncupatoria ad eundem Franciscum Piccolominæum Cardinal. data Senis VI. Cal. Septembr. MCDXCI. *Ioannem Lupi de Segovia , & Protonotarium Sedis Apostolicæ* se appellat. Prodiit Argentinæ anno MDXI. Parisiisque MDXIII. in 8.° necnon

829. *De bello & bellatoribus.* Quorum duo priores inter *Doctorum tractatus* vol. 9. ac reliqui 16. circumferuntur. Eiusdem alium

830. *De hæresi* tractatum inseruit suis in Partitarum leges commentariis Alphonsus Montalvus : nempe ad titulum 26. Partitæ 6. Cuius rei admoniti sumus in commentario summi viri Didaci Covarrubiæ ad Reg. *Peccatum.* parte 2. principio , num. 7. *De regulis Iuris* in 6. Erat quidem inter libros Olivariensis bibliothecæ, priusquam discerperetur inter varios post Comitis Olivarum obitum , *Ioannis Lupi decani Segoviensis De hæresi & hæreticorum reconciliatione , eorumque pertinacium damnatione* tractatus in folio (2). De ulteriore autem Ioannis vita post editionem horum de bellicis rebus tractatuum , quæ hac ferè tempestate Gallorum Regis Caroli huc

perhibetur ; necnon Dominicanus alter *Clemens Ferrarius ;* itemque alius *Ioannes Marques* Pactensis in Sicilia Episcopus non ita pridem à nobis in *Ioanne Andrea Ex Mauro* laudatus : de quibus videndus Ximenus *Biblioth. Val.* Balthasar Soriò , *De vir. illust. Prov. Arag. Ord. Præd.* Diagus *Hist. Prov. Arag...* ITEM *Narcissus Vinyòles* itidem Valentinus , qui sub idem tempus scripsisse patrio sermone dicitur : *Obra commendant y lloant les cobles fetes per En Ioan Moreno en favor dels vèlls :* editam à Ioanne de Arcos Valentiæ MDLXI. 8°. atque Hispanicè : *Traduccion de Latin y Toscano en Castellano del Suplemento de todas las Chronicas del mundo de Fray Felipe , llamado el Bergomense.* Valentiæ editam apud Georgium Costilla XI. Sept. MDX. Ximen. *Bibliot. Val. pag.* 61. *in eo...* ITEM *Didacus Guillelmi* , (Guillen) Hispanus , interpres è Latino in patrium sermonem Libri *De potentia, & Sapientia Dei* Mercurio Trismegistro attributi, & à Marsilio Ficino è Græco in Latinum conversi. Exstat versio in Escurialensi codice *Lit. b. Plut. IV. n.* 29. (T. I. p. 249.) in cuius fine legitur : *Fenece el libro de Mercurio Trismegisto trasladado de Griego en Latin por Marsillo facino florentin en el año de Mill & quatrocientos & setenta & tres años en el mes de Abril. Et del Latin buelto en el Romance Castellano por Diego Guillen familiar del Reverendissimo Señor Cardenal Ursino en el año de mil & quatrocientos & ochenta & cinco años en el mes de Hebrero : del qual dicho traslado original saquè este otro traslado Yo Juan de Segura Capellan del Señor Pero Nuñez de Toledo mi Señor , en el año de mil & quatrocientos & noventa è uno , en el mes de Noviembre...* ITEM *Iacobus* (Mossen Iàume) *Ferrèr de Blanes* Catalanus sub Regibus Catholicis Ferdinando & Elisabetha scripsisse dicitur Lemosino sermone : *Sentencies Catoliques del Divi Poeta Dànt* anno MDXLV. (alicubi) editas : quode D. Thomas Ant. Sanchez *Syll. Poem. Hisp. ant. ann. MD. T. I. Proleg. pag. XXVII. seq.*

(1) Scripsit præterea patrio sermone : *Obres ò Trobes les quals tracten de lahòrs de la Sacratissima Verge Maria* , editas Valentiæ MCCCCLXXIV. 4°. nec non : *Lo Procès de les Olives , è disputa dels Jòvens , y dels Vèlls.* Valentiæ apud Lupum de la Roca Germanum MCCCCXCVII. 4°. aliaque minora apud Ximenum *T. I. Biblioth. Val. pag.* 59. videnda.

(2) Legitur hodie in eius Bibliothecæ librorum catalogo *Lit. I. MS. pag.* 197. hoc titulo : *Ioannis Lupi Decani Segoviensis : De hæresi & hæreticorum reconciliatione ; eorum pertinacium damnationes* cum Directorio Inquisitorum Fol. III. LL. 10.

huc adventantis, nempe circa annum MCDXCIV. & sequentem in urbe ipsa Senarum facta dicitur, deque exitu vitæ, nihil dum ex libris certum, aut ævi illius aliis vestigiis deprehendimus (1). Virum laudat Didacus Colmenares in *Viris illustribus Segoviensis* suæ *urbis* ad calcem historiæ.

831. Hoc eodem anno sæculi senescentis XCIV. editam novimus Tolosæ Gallorum ab Henrico Meier in folio Hispanam versionem libri famigeratissimi Thomæ Anglici *De natura & proprietate rerum*, cui *De la naturaleza y propriedad de las cosas* inscripsit auctor VINCENTIUS DE BURGOS ordinis............(2).

832. IULIANUS quidam Toletanus medicus, qui de curia se vocat Regis & Reginæ Hispaniæ, duo edidit his annis opera: alterum *De Regimine potûs in lapidis præservationem*, MCDXCIV. alterum *De computatione dierum criticorum* MCDXCV. Toleti è Ioannis Tellez officina emissa.

833. Legimus per eos dies prodiisse ex urbe Barcinonensi vernaculâ gentis linguâ MICHAELIS PEREZ Valentini *Deiparæ Mariæ Virginis vitam*, anno scilicet MCDXCV. Cuius Castellanam versionem Hispali editam MDXXXI. in folio à Ioanne Cromberger cum hoc titulo vidimus: *Vida y excelencias de nuestra señora, y de sus milagros* (3).

834. PETRUS XIMENEZ DE PREXANO (alii DE PREXAMO enuntiant) natus in oppido quodam huius nominis Calagurritani sacri territorii, eximius vir morum honestate, literis, prudentiaque in Salmanticensi Licæo sub Alphonso Tostato præceptore, simul & ad S. Bartholomæum collega, sacras literas didicit; idemque eas postmodum vespertinis horis S. T. Magister docuit. Ab Scholæ muneribus Ioannis Ariæ Davila Segoviensis Episcopi vicarius generalis, atque inde Toleti Canonicus magistralis (uti vocant eum qui ex providentia Apostolica concionibus ad populum habendis præest), & quidem primus ab institutione fuit; necnon in eadem Ecclesia Decanus, Complutensisque Synodi sub Alphonso Carrillo anno MCDLXXIX. ad examinandos Petri Oxomensis errores habitæ non minima pars. Certè illius in primis meminit bullato suo diplomate circa eam rem expedito Xystus Papa IV. Pacensi postea Ecclesiæ anno LXXXVII. Cauriensique præpositus anno LXXXIX. diem suum obiit in oppido Sanctæ-Crucis eiusdem dioecesis anno MCDXCV.

835. A Lucio Marinæo Siculo inter viros eius sæculi principes hoc elogium meruit: *Hoc loco Petrus Ximenius Episcopus, præstantissimus theologus, & vitâ sanctissimus commemorandus est. Hic enim & doctrina singulari & vitæ integritate maximam quidem meruit laudem. Nam cum in iuventute Salmanticæ literis laboriosissimè diligentissimèque operam dedisset, doctissimus evasit: adeò ut omnium suffragiis theologiæ professionem fuerit assecutus. Quam quidem facultatem plures annos professus, fructum uberrimum cunctis præbuit auditoribus. Postea verò suis meritis Toleti decanus electus est; deinde virtute eius magis perspectâ, & vitæ sanctitate, Pacensis Episcopus institutus. Qua dignitate etsi libenter contentus, non ultrà quærere quicquam statuerat: à Ferdinando tamen & Elisabetha, Christianissimis Hispaniæ Siciliæque principibus accersitus, Cauriensis Episcopatûs onus suscepit. Ubi ætate iam ingravescente atque urgen-*

(1) Decessit Romæ MCCCCXCVI. ut liquet ex eius epitaphio ad Sanctam Mariam *del Pópolo* in brachio eius ædis dextro:

MEMORIAE. IOANNIS. LVPI. OLIM
DECANI SEGOBIEN. VTRIVSQ. IVR.
CONSVLTISS. AC APLICI. PROTHO
NOTARII. MORIB. DOCTRINAQ. SIN
GVLAR. QVI. VIX. AN. LV.
B. M. SACR

Et interposito nudo clypeo octogono, in cuius area ilex cum binis ab utroque trunci latere floribus lilii.

AN. SAL. M
CCCC. XCVI.

Ex Ephemeridibus nostris Romanis.

(2) Exstat penes me; & nec in Prologo, neque in operis *Recapitulatione*, quæ habetur in extremo libri folio pag. 1. *Thomæ Anglici* aut Instituti quod professus fuit meminit. Paginâ autem eius folii 2. legitur: *Fenece el libro de las propriedades de las cosas trasladado de latin en romance por el reuerendo padre fray vincente de burgos. Emprimido en la noble cibdad de tholosa por henrique meyer d' alemaña à honor de dios & d' nuestra Señora & al prouecho de muchos rudos & ynorantes. acabôse en el año del Señor de mil & quatrocientos & noventa quatro à diez & ocho del mes de Setiembre.* Subit autem fuisse è Minorum Instituto.

(3) Ximenus *Biblioth. Val. pag.* 52. *col.* 1. non *Vitam*, sed *Viridarium* appellat *Virginis Mariæ* & patrio sermone: *Vergêr dè la Vèrge* MARIA, quod Valentiæ nostræ anno MCCCCLI. & MCCCCLXIII. editum fuisse ait: in quo manifestissimus error est; cum priore anno vixdum inventa esset ars typographica, posteriore nondum Germaniæ fines egressa, certe non adhuc in Hispaniam invecta fuerit. Vertit præterea è Latino in patrium Sermonem *Thomæ* ut vulgo creditur *Kempis* librum *de Imitatione Christi* sub *Ioannis Gersonis* nomine, hoc titulo: *Explanaciô de Latî en Valenciana lengua del libre de Mestre Ioan Gersôn Cancellêr de Parîs de la Imitaciò de Iesu Christ; è del menyspréu de aquêst mòn miserâble.* Ad Elisabetham de Villena Sanctimonialem Valentinam non ita pridem à nobis laudatam: pluraque alia metricè in Cantionariis Hispanis Hispali anno MDXL. & Antuerpiæ MDLXXIII. editis videnda.

gente senecta, non se otio, non voluptatibus, non deliciis, ut plerique, sed componendis libris & clarissimis operibus destinavit.

836. Sequuntur in elogio, eo ordine quo dabimus, elucubrata ab eo monumenta. Opera namque, & volumina Abulensis Episcopi, quæ latiùs & in immensum ferè diffusa erant, in duo volumina redegit,

Floretum scilicet nuncupans, hoc est, summam commentariorum illius in Matthæum, Hispali MCDXCI. duobus tomis in folio. *Composuit præterea* (ait) *opus excellentissimum, quod*

837. *Confutatorium errorum contra claves Ecclesiæ nuper editorum* appellavit, Alphonso eidem Carrillo Archiepiscopo dicatum, hoc est Petri Oxomensis à Synodo Complutensi damnatam doctrinam Toleti MCDLXXXVI. Exstat & MS. in bibliotheca S. Ecclesiæ Toletanæ pluteo 30. num. 10. (1). *Scripsit quoque*, (prosequitur) *opus aliud egregium Hispano sermone ad communem omnium utilitatem: quod, quia Christianis lumen præbet immensum, Christianæ vitæ Luciferum vocant.* Prodiit quidem hoc ita vernaculè inscriptum:

838. *Lucero de la vida Christiana.* Ad Elisabetham Reginam, Salmanticæ anno MCDXCV. in folio. Prohibitum tamen *Expugnatorio* nostro ultimo libro quanam ratione fuerit, nobis non adhuc notum. *Edidit præterea* (Marinæus inquit) *& alia quæ ad Christianam religionem Fidemque Catholicam plurimum pertinent.* Quorum quidem non ullam alibi factam mentionem legimus. Prexani certè meminit historicus Henrici IV. Didacus Henrici à Castello in historia sua huius Regis cap. 100. ut conscium eum traducens consignatæ in manus procerum qui ab Henrico desciverant Segoviæ urbis, unà cum Petro Aria Davila rationum regiarum præfecto, & Ioanne Aria Segoviensi Episcopo, eius fratre, cuius noster vicarium tunc temporis agebat. Sed Didacus Henrici totus est in rebus Henrici impotenter tuendis, & contrariis quibuscumque vituperandis.

839. HIERONYMUS TORRELLA, medicus Valentinus, parente editus medico, & mathematico (si laudato filio credimus) egregio .... Neapolis Reginæ .... coniugi, Ferdinandi Regis Hispaniarum catholici sorori medicas operas ex munere habuit mancipatas (2). Scripsit denique ad eundem Ferdinandum Regem catholicum

840. *De imaginibus astrologicis* completum opus, ut ipse loquitur, anno MCDXCVI. editum verò absque anni mentione in 4.° Valentiæ apud Alphonsum de Orta; scilicet de hac quæstione: *An imagines cælestes auro impressæ habere vim morborum expultricem sine ulla superstitione valeant.* Quod tandem in fine operis ex sententia S. Thomæ improbare videtur. De hac re vulgare Gallicæ linguæ opus exstat Iacobi Cafarelli: *Curiositez inouyes*, hoc est, *Curiositates inauditæ.* Quod in Latinum versum cum Notis eruditis in lucem emisit Gregorius quidam Michael Danus Flensburgensis Hamburgi MDCLXXVI. in 8.° duobus tomis.

841. Meminit ibidem alterius operis à se editi hisce verbis: *Saltem sequendo communem opinionem eorum qui tenent cælos moveri ab intelligentiis per intellectum & voluntatem (ut aliquibus doctoribus placuit), aut per potentiam exsecutivam ab intellectu & voluntate distinctam, ut magnæ auctoritatis viri pro diffinito habent: sicut in opusculo nostro de hac materia ad utramque partem edito legere poterit Maiestas tua &c.* Hic ille absque dubio est dominus Torrella insignis astronomus, medicusque regius præstantissimus, ad quem literas dedit hac honoris nota inscriptas Lucius Marinæus Siculus: quæ hodie lib. 17. epistolarum illius leguntur, gratias ut ei haberet, quod Ferdinando ægrotanti sanguinem scissâ venâ minuendum iam sexagenario non censuisset (3).

842. ALPHONSUS CAMARA, patriâ, ut præsefert, ex oppido Viena Conchensis diœcesis, auctor est *Recollectionis, sive Brachyologiæ, vel epitomatis Sacramentorum sanctæ matris Ecclesiæ.* Quod opus à se ante novem annos conscriptum additionibus & Notis marginalibus locupletius in lucem emisit unà cum *De doctrina Christiana* libello, Hispali apud Ioannem Nuremberg MCDXCVI. in 4.°

(1) Exstat editum penes me. In fine capitis CXLII. quod omnium postremum est legitur: *Confutatorium errorum contra claves Ecclesiæ nuper editorum explicit feliciter. Fuit autem confectum Anno Domini M. CCCC. LXXVIII. Per Reuerendum Magistrum Petrum Ximenes de Prexano. tunc canonicum Toletanum. Et fuit impressum Toleti per venerabilem virum Iohannem Vasqui. Anno Domini MCCCC. 86. pridie Kalendas Augusti Prafato Magistro Petro iam Episcopo Pacensi &c.*

(2) *Ioanne* scilicet *Aragoniæ*, Ioannis secundi Navarræ, Siciliæ & Aragoniæ Regis filiæ, Ferdinandi Secundi, qui aliis *primus* audit, uxoris.

(3) Plura alia ab eo scripta Medici ac Physici argumenti narrat ipse in libro: *De Imaginibus*, quæ singulatim enumerat Ximenus *Biblioth. Val. T. I. p. 74. col. 2.*

843. Magnus ille Asiaticæ Indiæ navigationis inventor, Lusitanus Typhis, VASCUS DA GAMA, gentis suæ ornamentum ad omnem hominum memoriam perennaturum, de quo nihil dicere quàm pauca satius est, dedit reversus Emmanueli suo Regi populari Portugalliæ idiomate *Navigationis* suæ *ad Indiam anno MCDXCVII. relationem*, quæ lucem vidit.

844. Eodem anno MCDXCVII. vitâ cessit Romæ IOANNES ARIAS DE AVILA, filius Didaci, frater Petri Arias, sub Henrico Rege rationum regiarum utriusque magistri, Segoviensis urbis suæ Episcopus: quem de rebus Henrici eiusdem IV. Regis cuius partes enixè fuit secutus, quamvis vir honestus & mores Regis aversatus, quo testimonio laudis ornat eum Alphonsus Palentinus in historiæ suæ Latinæ MS. lib. 10. cap. 1. aliquid commentatum fuisse, ad aures delatum fuit industrii, nec facilè aliis creduli, viri Didaci Colmenaris. Attamen ille ait *Segoviensis urbis historiæ* cap. 35. §. 13. neque se unquam vidisse, neque alium à se visam hanc historiam affirmantem audivisse [k] (1).

[k] Hoc loci scriptum erat auctoris manu: *Hic de* HIERONYMO PAULO. Sed tamen huius Scriptoris notitiâ destituimur. Quod annotare visum est, ne ab aliquo stupinitatis aut negligentiæ accusetur Bibliothecæ auctor, undecumque circumspectus ac diligens. CARD. DE AGUIR. (2)

845. IULIANUM GUTIERRES, sive à patria, sive cognomine TOLETANUM, Catholici Reges medicum habuere, qui per hæc tempora scripsit *De la cura de la piedra, y dolor de la hijada*, atque edidit Toleti anno MCDXCVIII. typis Petri Hagembach Germani in folio, quam editionem penes nos habemus.

846. FR. THOMAS DE TORQUEMADA, oriundus ex hoc veteris Castellæ oppido, Dominicanorum sodalis in Pinciano coenobio, animi virtute, literarum cultu, ac vitæ religiosæ sincera professione, ad eam claritudinem & apud omnes existimationem pervenit, ut nulli ex altioribus Ecclesiæ honoribus non par videretur. Catholicis enim Regibus fuit à confessionum sacramentalium munere; iisque auctor præcipuus exstitit purgandi regna sua Hebræorum fæce, atque instituendi anno sæculi octogesimo tertio novum hoc sacrorum Fidei speculatorum vindicumque tribunal, quod ab inquirendi cura sanctam Inquisitionem nos appellamus: cuius ille principem locum tenuit. Atque eo quidem successu, ut obstinatorum iudaizantium & hæreticorum multa millia capitum rogo tradiderit, multoque maiorem pœnitentium & conversorum numerum Ecclesiæ gremio exceperit. Eiusdem consilio post novem annos Iudæis omnibus, qui hucusque inter nos vixerant, quorumque conversatione quamplures ex Christianorum numero quotidie perverti experientiâ fuit compertum: dictum fuit eodem tempore ab Hispaniæ provinciis omnibus Ferdinando atque Elisabethæ subditis exsilium, atque iisdem ditionibus vera & robusta Fidei salus, quâ in posterum vigerent, restituta.

847. Nullo interim horum eximiorum facinorum præmio alio signari voluit, quàm *Inquisitoris Generalis* munere, Priorisque ut vocant, cœnobii Segoviensis urbis appellatione: quo eum appellatum omnes historiæ clamant. Adeò ut neque Magistri pileum inter domesticos, Præsentati nominatione contentus, neque ab sic obnoxiis Regibus Hispalensis Ecclesiæ insulas sibi oblatas ut acceptaret, exorari se passus sit. Huic debet sanctæ Inquisitionis Magistratus, & Inquisitorum ordo *Directorium* pro eorum instructione & muneris exercitio. Obiitque sanctissimè XVI. Cal. Octobris MCDXCVIII. in Abulensi S. Thomæ Aquinatis domo, nutu suo ex damnatorum bonis extructa. Videri poterunt præter domesticos testes Hieronymus Surita lib. 20. *Annalium*, cap. 49. & lib. 1. *Rerum olim Ferdinandi Regis* cap. 6. Garibaius lib. 18. cap. 17.

848. Merx nostra forsan est, quamquam Italicum quicquam appellatio hominis præseferat, liber, quem vidisse se olim asseveravit D. Thomas Tamaius, scilicet, IOANNIS DE CAPUA, *Exemplario contra engaños y peligros del mundo*: interpretationem scilicet Hispanam ex aliqua orientalium linguarum; cùm auctor dicat locutum hunc librum Indicâ, Persicâ, Arabicâ, Hebraicâ, & Latinâ linguis. Ver-

(1) Exstat, nisi ego fallor, in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis cuius hic Ioannes alumnus fuit. In eius certe Bibliothecæ MStorum. Catalogo à Marchione de Alventos evulgato *Hist. Coll. S. Barth. Salm. Part. III. pag.* 324. habetur hic titulus: *Historia de Henrique IV... Tiene* 89. *hojas*; pergitque: *Notas que se hallan en esta Chronica ó Historia de Henrique IV. annotada en el Indice por obra de Don Juan Arias Davila Obispo de Segovia::: Nota primera: Esta Historia no tiene Autor, aunque algunos dicen que la escribió Don Juan Arias Davila Obispo de Segovia::: Otra nota: Otros atribuyen esta Historia al Chronista Alonso de Palencia: sea quien fuere el Autor esta Historia es un Epitome ó Abreviadura de como se escribió por su Autor. Otra Nota: No tiene mucho fundamento el decir que esta Historia sea desumpta de la que hizo su Autor &c.* Hæc manu antiquâ in Codicis τῷ χειρόγραφῳ. Æstimet ea Lector.

(2) Hic notissimus ille est Hieronymus Paulus Barcinonensis Scriptor opusculorum: *De fluminibus & montibus Hispaniæ*; ac: *Descriptionis urbis Barcinonensis*: quæ in Hispaniæ Illustratæ *Tom. II. à pag.* 834. atque alibi sæpius edita sunt.

Versionem verò hanc Hispanicam se confecisse ait in obsequium Matthæi Cardinalis S. Mariæ in Porticu. Burgis prodiit operâ M. Frederici MCDXCVIII. in folio. Nos autem nullum invenire potuimus Cardinalem, cui Matthæo nomen, S. Mariæ in Porticu, inter plures quos Xystus IV. Innocentius VIII. Alexander VI. horum annorum Pontifices, creavêre (1).

849. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD, Cisterciensis monachus Aragoniæ regni, & monasterii sanctæ Fidei Cæsaraugustanæ urbis primùm, deinde S. Ioannis Pinnatensis, postquam in sæculari conditione vitæ (ut credimus) archivexilliferum egisset Ioannis Aragonensis, Ferdinandi Regis fratris & antistitis Cæsaraugustani, idem factus historicus regius, onus sibi sensit impositum elucubrandi res Aragoniæ Regum gestas: quod quidem excussis tabulariis publicis urbis Barcinonensis, monasteriorumque S. Victoriani, ac de Populeto, & plusquam duodecim (ut alicubi ait) chronicis, id opus perduxit circa huius sæculi finem. Exstat enim *La sclarecida coronica de los muy altos y muy poderosos principes y Reyes Christianissimos de los siempre constantes y fidelissimos reynos de Sobrarves, de Aragon, de Valencia y otros*, Castellæ idiomate formata, atque edita Cæsaraugustæ operâ Pauli Hurûs Constantiensis MCDXCIX. in folio. Fortè eadem est, quam sub nomine *Chronica antigua de Aragon* Valentiæ prodiisse anno MDXXIV. in folio in catalogo librorum Fresnæi Tricheti habemus.

850. Dubius autem sum, an Latina prodierit ab auctore; nam versam eam è Latino in vulgarem Gundisalvi à S. Maria operâ nonnusquam legimus. Huius historiæ neque in *Annalibus* vulgaris linguæ, neque in Latinis *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus gestarum* factam à Surita mentionem vix credimus, raroque à Hieronymo Blanca.

851. Ceterùm varia est Aragonensium aliorum Scriptorum de ea opinio. Vincentius Blascus Lanuza lib. 5. cap. 42. historiæ suæ huius regni, libris eum destitutum, aliisque rerum gestarum monumentis, frequenter inquit hallucinari: plurium Regum mentionem omittere, aliorum nomina mutare, verbisque ventosis ac superfluis supra modum effundi. Convenit Martinus Carrillo abbas Monte-Aragonensis in quadam ad Ioannem Brizium epistola [1]. Eandem historiam, si laudes immodicas & non necessarias detrahas, in exiguum opusculum redigendam Ioannes Vasæus in Chronici sui quarto capite censuit. Asperrimè in eandem invectus est Ioannes de Molina, vernaculus interpres Latinæ Aragoniæ Regum Marinæi Siculi historiæ, Valentiæ, hac ex versione, anno MDXXIX. apud Ioannem Iofrê publicatæ: odio hanc & oblivione damnatam iacêre aiens forsanque aliquantò magis hac eius reprobationis memoriâ, quàm ex se ipsa posteris agnoscendam. Superfluitatem hanc, & iniucundas, nec necessarias digressiones, nullus non agnoscit, reprehenditque.

[1] Principio *Historiæ sancti Ioannis de la Peña.*

852. Attamen fidem à Lanuza ei denegatam asserunt eidem alii; diligentiamque ab eo adhibitam, Ioannes Murillus nempe in *Historia imaginis Sanctæ Mariæ del Pilar*, & Hieronymus à S. Iosepho Carmelita excalceatus in *Genio historiæ*: qui ait multæ auctoritatis hanc esse historiam propter antiquitatem eius & originales notitias, quibus fuit usus, quampluraque pulcerrimè scripta in eadem reperiri. Nec dicas Suritam ad hanc Fabricii historiam respicere in Indicibus ad annum DCCLVIII. quum veterem Aragonensium auctorem nullius artificii & diligentiæ, multa de regni origine scripsisse refert. Hunc enim ante ducentos annos facta Regum composuisse ait; intra autem eandem centuriam Surita & Gaubertus huic ornandæ Spartæ incubuêre.

853. Ad hoc exeuntis sæculi tempus refero ALPHONSI ALVARI DE VILLASANDINO poetæ *Cantionarium* (*Cancionero* vulgus vocat), quo ad rem genealogicam illustrandam sese inter alios usum non ineptos versificatores, Gundisalvus ait Argote à Molina in *Batica Nobilitatis* commentariis (2). AN-

(1) Hoc vulgatissimum est opus quod: *Specimen Sapientiæ Indorum*: aliis Gallicè, *Les fables de Pilpai*: Græcis: *Stephanites*, & *Ichnilates*: Hebræis: *Kêlel vaDêmn*, atque hinc Hispanis *Kalila y Dina*: quasi *Coronatum* & *Inquisitum*, sive *Iudicatum* dixeris; atque ab argumento: *El exemplario*, pluries editum. De eo nos superius *Lib.* scilicet *III. cap. II. n.* 42. (T. I. pag. 246. col. 1. Not.) Si autem noster est qui id è Latino in Hispanum sermonem transtulit, oportet ut eidem tribuamus Epistolas, quæ sub eiusdem nomine habentur in Bibliotheca Regis Galliarum *Part. IV. pag.* 259. *col.* 1. *cod.* 6584. *n.* 3. quo loco: *Apostolicæ Sedis Notarius* audit; & *n.* 5. atque item *pag.* 471. *col.* 2. *cod.* 8567. *n.* 1.

(2) Hic idem Cantionarius ille Escurialensis codex est, supra à nobis descriptus, quemque Noster Capite huius libri sexto n. 335. *Ioanni Alfonso Baenæ* tribuit, dubius tamen auctorne an compilator tantum fuerit. Et quidem *Baena in eo Compilatorem magnaque ex parte auctorem eiusdem* sese vocat; *Alfonsus* tamen *Alvari de Villasandino* longe maiorem præ illo, præque omnibus quorum poemata in eo extant, symbolam eidem conficiendo contulit. D. Io-

854. ANGELUS ESTANYOL Barcinonensis, ex sodalibus prædicatoribus, sacræ theologiæ Magister, doctorque Parisiensis, quem catalogistæ huius ordinis Scriptorum prætermittere solent, scripsit *Opera logicalia secundum Viam D. Thomæ*, Barcinone edita MDIV. in 4.°

855. FERDINANDUS DE VASURTO, verosimiliter Aragonensis, circa finem huius sæculi scripsit carmine vulgaris linguæ *Vitam S. Eurosiæ*, duce usus libro quodam huius argumenti prosaico (qui iam non exstat) Portionarii cuiusdam Iaccensis Ecclesiæ: cuius rei auctor est Vincentius Blascus Lanuza *Historiarum Aragonensium* parte 1. lib 3. cap. 21. & Fr. Martinus de Cruce in historia vulgari eiusdem sanctæ virginis passim hoc opus laudat. Prodiit Cæsaraugustæ anno MDXXXIX. apud Georgium Cocci, quo tempore adhuc vivebat auctor natus atque etiam florens, hoc quod percurrimus sæculo. Nam & Granatensi bello interfuit circa annum MCDXCII. Cuius & dialogus exstat Hispanus inter equitem quendam venatorem ac senem piscatorem, D. Petro Martino à Luna primo Comiti de Morata nuncupatus: in quo multa Hispaniæ, atque in primis Aragoniæ regni, historica complectitur. Cuius rei certior factus sum ab amico nostro Didaco Iosepho Dormêr Aragoniæ chronographo.

856. Dabimus hìc par quoddam heroum, quorum innatus generis splendor vix adæquavit meritum literarum, ac totius virtutis, studio & exercitatione quæsitum. Manriquia domus utrumque produxit, Gomezium & Georgium, de quibus seorsum agendum est. GEORGIUS MANRIQUIUS eques ordinis S. Iacobi & Commendatarius, Roderici Manriquii eiusdem ordinis præfecti, seu proprio verbo Magistri, Comitis *de Paredes de Nava* ex Beatrice Mendozia filius (quem speciali elogio Ferdinandus Pulgar, uti fortissimum militem, bisque Marinæus Siculus, & alii, celebravere) Petri Manriquii regni Legionensis Adelantati, ut vocant, nepos, viri tempore suo, hoc est Ioannis II. Regis, in paucis clari, qui & ipse Ferdinandi Perezii à Guzman elogium promeruit.

857. Exstat, uti nuper diximus, lib. 5. Marinæi Siculi *De rebus sive laudibus Hispaniæ* semel atque iterum Roderico Manriquio redditum non perfunctorium laudis obsequium, in quorum primo elogio: *Moriens autem* (ait) *Georgium quendam reliquit filium, virum ingenio satis illustrem. Quippe qui multa scripsit eloquio Hispano, atque genere carminis, quæ vatibus & moralibus philosophis digna censeri debent. Eum enim poetam ac philosophum natura formavit ac peperit.* Cuius deinde filium Alphonsum, literis, cùm hæc scriberet, Salmanticæ vacantem, paternæ virtutis imitatorem celebrat.

858. In his omnibus, quæ tempus edax ferè perdidit, veluti principatum obtinuit semper elegantissimum, & omnibus numeris absolutum, illius licèt ætatis rudioris, carmen, quo parentis sui obitum deplorans, mundi vanitatem & rerum inconstantiam veluti penicillo descripsit. Carminis principium:

Recuerde el alma dormida
Avive el seso, y dispierte,
Contemplando
Como se passa la vida,
Como se viene la muerte
Tan callando (1).

Huic glossam, metricam quoque eam, subiunxit Franciscus de Guzman in bibliothecæ altera parte à nobis dicendus; dedicavitque opus Antuerpiæ excusum cum aliis anno MDXCIV. serenissimæ Eleonoræ, cùm viveret Francorum Reginæ.

859. Frater fuit Alphonsi Manriquii Hispalensis antistitis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, natus forsan in *Paredes* oppido diœcesis Palentinæ: quod se nonnunquam audivisse Ægidius Gundisalvi Davila alicubi refert. De anno, quo vitâ functus fuit, certiores fieri cupimus.

860. Alter fuit GOMEZIUS MANRIQUIUS Petri Manriquii filius Legionensis Adelantati proximè laudati, Roderici ordinis S. Iacobi Magistri germanus frater, Georgii, de quo nuper sumus locuti, patruus. Hunc non alio magis idoneo quàm Lucii eiusdem Marinæi Siculi, huius temporis æqualis, testimonio commendatum posteris tradere possumus. Hic enim dum de Petro genitore eius, atque Iacobo seu Didaco fratre, primogenito Trivinienſi Comite, verba fecisset: *Gomezius insuper* (ait lib. 5. *De laudibus Hispaniæ*) *me minus de se tacere permittit. Fuit enim in administranda republica ceterisque negotiis prudentissimus. Ideoque Toleti sibi respublica commissa est. Plu-*

Ioseph Rodriguezius de Castro *Biblioth. Hisp. Script. Rabb. sæc. XV. à pag.* 265. omnium *Alfonsi Alvari* poematum indicem confecit, in eius Cantionarii recensione.

(1) Exstat in Bibliotheca Escurialensi. *Digramm.* &, *Plut. III. sub n.* 21. (T. II. p. 238.) cum Anonymi glossis atque expositione uberrima. Item in pseudepigrapho Ioannis Yxarensis codice sæpius à nobis laudato. Editus quoque ac plus vice simplici, primumque ut puto Hispali apud Menardum Ungut & Stanislaum Polonum MCCCCXCIV.

Plurimum namque consilio claruit. In bello quoque gerendo fortissimus fuit, atque in literis eruditus. Quare licèt Hispano sermone, multos tamen libros, tum carmine, tum soluta oratione elegantissimè compositos reliquit. Nam cum eloquentia singulari quandam quoque vim poeticam illi natura concesserat. Erat præterea iustitiæ maximus cultor, atque veritatis summus amator, utpote qui non cùm hoc, tùm illud (ut plerique solent) sed semper idem dicebat. Suos autem & familiares & domesticos non minus à se erudiri, & mores optimos atque urbanitatem edoceri, quàm sibi servire cupiebat. Ideoque domus eius cunctis Hispaniæ principibus ad bene beateque vivendum semper exemplo fuit; quapropter ab omnibus mirum in modum colebatur.

861. Ex his Marinæi prætermittere quicquam piaculum esset. Præstat enim exemplaria hæc fructuosæ ac veræ nobilitatis, quæ, dicente poeta, *unica virtus est*, frequenter ob oculos poni; cùm iam non ii simus, neque quod verè nobiles, sed quod ventosos & nullius pretii ac frugis redit, consequi maioris partis cura & votum habeatur. Huius Gomezii est pro aliis quæ desiderantur, solatio & specimini semper futurum, *Epicedium* metricum (1); quod in obitum magni Sanctæ-Iulianæ Marchionis Enneci Lupi à Mendoza olim composuit, de quo in huius mentione egimus.

862. Certè Thomas Tamaius meminit libri cuiusdam *Regimiento de principes* dicti, ac versibus scripti, Gomezii Manriquii nomen præseferentis (2), ac typis rudi adhuc typographiæ arte editi, quem hactenus non vidimus.

863. In quodam miscellaneo codice Hispalensis metropolitanæ Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi de Colon, Christophori Magni filii: servatur epistola quædam Gomezii huius ad Didacum Arias Davila regiarum rationum præfectum, *sobre que no le habia querido librar los maravedis que tenia en los libros del Rey* (3). Atqui utriusque horum literis & virtute bellica & ci-

(1) In prælaudato Ioannis Yxarensis codice paulo sub medium habetur nuncupatoria huius *Epicedii* epistola hoc titulo: *Carta que embiô Gomez Manrrique al Obispo de Calahorra sobre la muerte del Marques* soluta oratione. Incipit: *Sy despues de la muerte del muy virtuoso señor padre vuestro, mi Senor & mi tio digno de eterna memoria &c.* edita in Additionibus ad *Viros illustres* Ferdinandi del Pulgar Matriti MDCCLXXV. 4°. pag. 223.

(2) In eodem Ioanni Yxarensi non iure tributo codice, circa medium habetur hæc rubrica: *Gomez Manrrique al Señor Rey*, scilicet ad Henricum IV. Querelæ *de neglectis solutisque ab Eodem Imperii habenis, & regno ἀκεφάλῳ* dimetris ogdoastichis. Inc.

, Quando Roma conquistaba
, Quinto Fabio la regia,
, E Cipion guerreaba,
, Tito Livio descreuia &c.

Fueritne autem hoc poemation quod à Thoma Tamaio inscribitur: *Regimiento de Principes?*

(3) Exstat in eodem pseudepigrapho codice paulo sub medium. Est autem poema eximium & philosopho Christiano dignum absque palpo & blanditiis, nimirum ut maturè sibi consulat, tandemque sapiat ac novissima provideat. Dimetris imparibus enneastichis. Inc.

¶ Invocacion
, De los mares mas perfecto
, En los grandes el maior &c.

¶ Introduccion
, O tu buen Señor a quien
, El presente va tratado &c.

¶ Principia la fabla
, O tu en amor hermano
, nascido para morir
, pues lo non puedes fuyr:
, el tiempo de tu beuir
, non lo despiendas en vano:
, que vicios bienes honores
, que procuras,
, pásanse como frescuras
, de las flores.

Et sic deinceps per XLVII. enneadas. Præterea habetur in eodem Ioannis Yxarensis codice à folio CXXVII. p. 2. ad CLIII. *Supplementum ad tractatum Ioannis Menæ De vitiis & virtutibus* CLVIII. ogdoadibus dimetris constans, cuius supra *Lib. X. c. VIII. n.* 424. *in Not.* meminimus. Rubrica hæc est: *Aqui fenesce lo que el noble Poeta Iohan de Mena fizo por fallescimiento suyo. E prosigue el muy noble cauallero gomez manrrique. è face un breve prohemio.* Meminit huius supplementi Frater Hieronymus Olivarius Alcantarensis Eques in prologo ad aliud eiusdem operis supplementum à se confectum, quod exstat in editione Antuerpiensi operum Ioannis Menæ apud Ioannem Steelsium MDLII. 8°. pag. 742. Minutiora aliâ Gomezii Manrici videsis in Cantionariis Hispalensi MDXL. & Antuerpiensi MDLXXIII.

ADDENDI AB ANNO MCCCCXC. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MD.

Ioannes Escrivâ Eques Valentinus ab anno ut videtur MCCCCXC. scripsit patrio sermone metricum opus, inscriptum: *Contemplaciô á Jesus Crucificat per Mossen Joan Escrivä Mestre Racional, è per Mossen Fenollâr*, editum Valentiæ apud Iacobum de Vila MCCCCXCV. 4°. atque item: *La Ovidiana dolorosa: Lo johî de Paris*, & alia MS. videnda apud Ximenum *Bibl. Val. in eo T. I. p.* 65... ITEM *Ioannes Martî* Valentinus Monachus Car-

civili clarorum eiusdem nobilissimæ domûs virorum, cùm, quandonam obierint, ignoremus, aliquando, hoc est ad huius sæculi finem, celebrari memoria debuit.

CA-

Cartusianus Cœnobii de Porta-Cœli, anno MDIII. defunctus, reliquit in Schedis: *Promtuario de exemplos espirituales del Santissimo Sacramento, y de la Virgen MARIA nuestra Señora... Sumario de las Indulgencias concedidas a los Monges Cartujos, y especialmente á los del Convento de Porta-Celi... La Vida de Santa Catarina de Sena.* Ximenus *Bibl. Val. in eo pag.* 69... ITEM *Gaspar Torrella* Hieronymi Scriptoris frater, Valentinus, Alexandri VI. Medicus, Episcopus Sanctæ Iustæ in insula Sardiniæ scripsit: *Dialogum pro regimine sanitatis* &c. Romæ apud Ioannem Bestikem MDVI. 4°.. *Iudicium generale de portentis prodigiis & ostentis ac Solis & Lunæ defectibus, ac de Cometis*, Romæ apud eundem Bestikem & Ioannem Gozadinum MDVII... *De morbo Gallico, pudendagra &c.* Papiæ MDXXI. fol. *De magica Medicina... Consilium de ægritudine contagiosa & pestifera.* Ximenus *Bibl. Val. in eo T. I. p.* 75... ITEM *Christophorus Columbus*, Gesnero teste in eo, scripsit: *De insulis in mari Indico nuper inventis quæ Alexander de Cosco ex Hispanica in Latinam transtulit, anno MCCCCXCIII. excusa...* ITEM *Franciscus Alegre*, nescio quis, certe Barcinonensis, patrio sermone scripsit: *Lo libre de les transformacions del Poeta Ovidi* quindecim libris, in quibus Ovidii litera, totidemque quibus fabularum in iisdem contentarum allegoriæ, quidque veri singulis subsit continetur. *A la Illustrissima Senyora Dona Ioanna d' Aragô, filla del molt alt è potentissim Senyor Don Ferrando Segôn, nostre Rey è Senyor.* Exstat penes me. In eius fine legitur: *Acaben los quinze libres de Transformacions del Poeta Ovidi: è los quinze libres de allegories è morals exposicions sobre ells: estampats en Barcelona per Pere Miguel. Benaventuradament en Espanya è en los regnes d' Aragò regnant lòs Invictissimsè preclarissims Don Ferrando è Dona Isabel* any MCCCCLXXXXIIII. à XXIV. de *Abril.* Fol. continet chartas 267... ITEM *Andreas Muñoz* Hispanus Monachus Camaldulensis sæculo XV. exeunte scripsit: *Eremi Camaldulensis in Etruria descriptionem Ad Cosmam Florentiæ Ducem.* Exstat in Bibliothecæ Taurinensis *Codice MXXXVIII. pag.* 306. *col.* 2. & memini recusam in *Annalibus Camaldulensibus* Venetiis, ut puto, nuper editis... ITEM *Franciscus Lopez de Villalobos* Licentiatus Salmanticensis in Medicina scripsit metricum opus inscriptum: *Sumario de la Medicina en romance trobado: hecho à contemplacion del muy magnifico è ilustre Señor Marques de Astorga*, decadibus trimetris. Inc.

Con mucha instancia el Marques mi Señor,
Aquel tan ilustre y real cavallero
Se muestra haber gana de aquesta labor
A donde se coja lo mas de la flor
De la medicina en estilo ligero. &c.

atque item: *Sobre las contagiosas y malditas bubas: estoria y medecina*, eodem metri genere. Inc.

Quando los Principes muy poderosos
muy quistos muy justos y amados d' aquel
que quiso que fuessen assi vitoriosos
tan sabios tan fuertes e tan gloriosos
los reys don fernando e dona ysabel &c

In fine: *Fenesce el Sumario de la medecina hecho por el Licenciado Francisco Lopez de Villalobos enmendado y corregido por el mismo. Imprimido en la Cibdad de Salamanca à sus expensas de Antonio de Barreda Librero año del nascimiento de nuestro Salvador de mill CCCC. XC. & VIII.* Fol. Penes me... ITEM *Iannotus Valero* ex oppido Sarriôn in Aragonia, sed Valentini Regni limitaneo inter Turolium & Segobricam, scripsit Lemovicensi sermone opusculum: *De arte tinctoria fili & pannorum lini lanæ & serici.* Exstat penes D. Ioannem Antonium Mayansium, Gregorii fratrem Canonicum Valentinum MS. in cuius fine legitur: *Aquest libre fôn aquabat en lo tînt de sent merî à XXIII. dies del mes de genêr, any MCCCCLXXXXVII. escriguêl Iuanôt Vallero de Sarion de aragon.* Vidi... ITEM *Ioannes Daza* Decanus Giennensis, & Frater *Michael Fenales* Maioricensis, Ordinis Minorum, quorum in Bibliotheca Escurialensi *Lit. u. Plut. II. n.* 14. (T. II. p. 483.) exstat: *Exemplum* sive *Acta Visitationis nonnullorum* sacrarum Deo virginum *Monasteriorum in Diœcesibus Tarraconensi, Barcinonensi, Gerundensi, Elnensi, Urgellitano, Vicensi ac Dertusensi* per eos confectæ ab anno MCCCCXCIII. ad MCCCCXCV... ITEM *Anonymus Hispanus* Interpres è Latino in patrium sermonem *Lilii Medicinæ Bernardi Gordoni*; ac: *De decem ingeniis*; ac *De Prognosticis*, atque affinis argumenti aliis; cuius versio edita fuit Hispali apud Meynardum Hungût & Stanislaum Polonum MCCCCXCV. XVIII. Aprilis, Fol. Penes me... ITEM *Iacobus Ianuarius* (Ianêr) Catalanus Monachus Cisterciensis circa annum MCCCCXC. edidit: *Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli*, teste Nostro suprà Lib. IX. cap. III. n. 180. qùi tamen eum inter Scriptores non recenset in eius capitis Summario, neque in Indicibus... ITEM *Lupus de la Roca Alamâny* Typographus Valentinus (nisi *Alamâny* non gentem sed patriam Germaniam denotet) scripsit ediditque Valentiæ Lemosino sermone: *La Vida de Sant Honorât* MCCCCXCV, 4°... ITEM *Petrus Gonzalez de Mendoza* S. R. E. Cardinalis tit. S. Crucis in Hierusalem Archiepiscopus Toletanus, circa annum MCCCCXC. scripsit: *Constitutiones & Statuta Collegii Sanctæ Crucis* in Urbe Vallisoletana noviter ab Ipso erecti, in quarum prologo non mediocriter in humanioribus studiis sese versatum prodit. Editæ fuerunt Vallisoleti apud Antonium Vazquez à Sparça MDC. XLI. *Franciscus* autem *Medina & Mendoza* Guadalfajarensis in MS. Codice Escurialensi *Lit. X. Plut. II. n.* 8. (T. II. p. 412.) in quo de rebus Petri Gonzalezii Mendozæ cap. III. hæc habet: *Hizose* (el Cardenal) *muy habil de Istoria; y Yo hè tenido en mi poder algunos libros de mano, traducidos por El, dirigidos al Marques su Padre porque los leyesse en Castellano, porque no era Latino; y eran un Ovidio, y unas Eneidas de Virgilio de una letra antigua; y para el lenguage de aquel tiempo estaban en un buen romance castellano y casto; y con ir harto asido á la letra y sentido del verso en la prosa Castellana, tenia buena elegancia clara, donde se muestra su entendimiento. Decia el Prologo que eran trabajados en las vacaciones. Fue en Salamanca donde estudiô su curso de Canones &c.* Atque horum occasione meminit is Franciscus Auctorum quorum operâ usus fuit ad conscribendam Cardinalis Mendozæ historiam, nimirum *Roderici Campuzani* Commendatarii de Estremêra, *En un Memorial què hizo: Baccalaurei Didaci de Medina* Cardinalis Consiliarii, *En otro Memorial que hizo de su crian-*

za

CAPUT XVI.

GUILIELMUS DE MONSERRAT *Catalanus*. GUILIELMUS GORRÎS *Aragonensis*. GUNDISALVUS DE FRIAS *Hieronymianus monachus*. GOMEZIUS *quidam Franciscanus*. IOANNES ALVAREZ GATO *Matritensis poeta*. IOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE. *Eius opera*. HIERONYMUS *quidam Cisterciensis monachus*. IOANNES IVANDUS DE BARDAXÎ *Aragonensis*. TRISTANUS DE SILVA *Civitatensis*. FERDINANDUS DE RIBERA *poeta & historicus*. ALPHONSUS DE FLORES *Salmanticensis*. DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO *Segoviensis*. IOANNES CONSOBRINUS *Lusitanus*. PETRUS NUÑEZ DE OSMA. ALPHONSUS DE SOTO *Civitatensis*. BONIFACIUS *quidam Lusitanus*. PETRUS CASTROVOL *forsan Hispanus*. IOANNES HISPALENSIS *Augustinianus*. DIDACUS BERNALDEZ *parochus in diœcesi Hispalensi*. ANONYMUS *quidam auctor historiæ D. Roderici Ponze de Leon*. MARTINUS PERTUSA *iurisconsultus*. ANTONIUS GARSIAS DE VILLALPANDO *Toletanæ Ecclesiæ canonicus*. PETRUS TERRASA *Carmelitanus*. PETRUS TOMICH *Catalanus*. *Eius in historia errores, seu potiùs deliramenta*. ANONYMUS, DE PALMA *cognominatus*. ALPHONSUS DE FUENTIDUEÑA *Franciscanus*. BERNARDUS SENOLLAR *Catalanus poeta*. PETRUS DE LA PANDA.

864. Duo Guilielmi capite isto agmen ducent. Alter GUILIELMUS DE MONSERRAT Cataloniæ ac Tarraconensis, sive urbis sive tractus, civis: de quo videndus Ludovicus Pons Icart in *Antiquitatibus Tarraconensibus* cap 42. patriâ relictâ, studiorum ad mercatum Parisios se contulit: in qua urbe gratiam se promeruisse Guidonis de Rochefort, qui sub Ludovico XII. circa annum MCDXCVII. Franciæ Cancellarius fuit, eidem referenti credere debemus. Agebatur tunc temporis quæstio in Galliis de sanctione pragmatica quam Carolus VII. Rex anno MCDXXXIX. promulgaverat: quæ deinde Francisco I. Rege, concordatis cum Leone X. Pontifice stabilitis anno MDXV, bona ex parte molita fuit; sive potiùs de quibusdam eiusdem sanctionis effectibus & usu. Qua arrepta occasione de regno isto bene merendi, & aliquo edito in publicum grato opere, non inutilem se vivere Galliarum civem ostendendi, Georgio de Amboise Rothomagensi Archiepiscopo & S. R. E. Cardinali obtulit

865. *Super pragmatica ista sanctione* quendam *commentarium*, quinque partibus divisum, quarum prima est: *De potestate generalis Concilii, ac de Episcoporum electione*. II. *De intellectu regulæ cuiusdam circa hanc Basileensis Concilii*. III. *De reservationibus per Papam ex rationabili causa factis*. V. *De Regia prærogativa in electivis dignitatibus*. In cuius operis præfatione ad laudatum Cardinalem, sibi ait in neutram partem curæ fuisse adhærere; cùm utrique sit ignotus & advena, nec ferre sententiam quæ ad se non pertinet; affirmatque demum tenere se & approbare quod sancta mater Ecclesia tenet atque approbat, cuius iudicio ac determinationi se humiliter

Xx sub-

za y estudio : *Auctoris* (Francisci) *Parentis*, *En un Memorial que fizo de sus Padres Abuelos y generacion* ; ac demum : *Ferdinandi de Beatia*, *En su Chronica Granadina* : quode nos paulo inferius. Nullius autem horum videtur Noster meminisse. Præterea Salazarius Mendoza in Petri Cardinalis Chronico Toleti 1625. edito *Lib. I. cap.* 16. *pag.* 65. *Sallustii historiam;* & cap. 17. pag. 66. & 67. *Homeri Ulysseam* Hispanicè è Latino sermone ab Eo conversam fuisse ait ; necnon tractatum edidisse genealogicum satisque uberem Familiæ de Haro... Demum in Bibliotheca Escurialensi *Lit. f. Plut. II. n.* 19. (T. I. pag. 492.) habetur Eiusdem, dum Præsul esset Calagurritanus : *La habla que hizo à algunos Grandes de Castilla cuyo parescer era, que descompusiessen al Rey Don Enrique IV. el Cetro Real ; y pusiessen en èl à Don Alonso su hermano que era de once años*::: ut mittamus quæ de Valerii Maximi versione Eiusdem Hispanica diximus supra, *cap. V. huius libri n.* 269. in Notis...: ITEM Ferdinandus de Beatia cuius in Bibliotheca Escurialensi *Lit. y. Plut. III. sub n.* 6. (T. II. p. 377.) exstat Historica narratio, hoc titulo : *Las cosas que passaron entre los Reyes de Granada desde el tiempo del Rey Don Juan de Castilla segundo de este nombre hasta que los Catolicos Reyes ganaron el Reino de Granada*, *escrito y copilado por Hernando de Baeza*, *el qual se hallò presente à mucha parte de lo que cuenta ; y lo demas supo de los moros de aquel Reino y sus Chronicas*... ITEM *Lucena* (hunc titulum præfefert Regiæ Bibliothecæ Matritensis liber, absque Typographi, Loci, atque anni nota, sed certe ad annum MD. editus) *hijo del mui Sapientissimo Doctor*, *y Reverendo Protonotario Apostolico Don Juan Remirez de Lucena* (Scriptoris operis *De vita beata*, de quo superius egimus) *Embajador y del Consejo de los Reyes nuestros Señores*, *en servicio de la linda Dama su amiga estudiando en el preclarissimo Studio de la Ciudad de Salamanca* : Repeticion, de amores ; e arte de axedrez : con CL. Juegos de partido... ITEM *Petrus Pictor* (Pintôr) Valentinus Alexandri VI. Pont. Max. Medicus, scripsit tractatum Latinè inscriptum : *Aggregator sententiarum Doctorum omnium de præservatione & curatione pestilentiæ*, Romæ editum apud Eucharium Silvêr MCCCCXC. Fol. necnon Hispanicè vertit *Poematia quædam Italica Hieronymi Fenaroli & Mentovati* : *De Leandro & Ero* : apud Ferdinandum de Herrera Hispalensem *comment.* ad Garsiam Lassum *Soneto XXIX*. Verum hæc versio patrisne an filii sit (nam filium habuit cognominem, ut ex eius epitaphio in Ephemeridibus nostris Romanis constat) incertum est.

ſubmittit. Citatur ſæpiùs hic liber à Philippo Probo in *Additionibus ad gloſſam ſuper hanc pragmaticam*; & à Ludovico Gomezio in Regulas Cancellariæ ſub nomenclatura Guilielmi Hiſpani. Prodiit hac noſtra ætate primùm, nî fallimur, in *Hiſtoriæ pragmaticæ* prædictæ & *concordatorum* altera parte, Pariſiis editæ anno MDCLXVI. Scripſit idem

866. *De ſucceſſione Regum Franciæ* tractatum, qui legitur volum. 13. *Tractatuum doctorum*.

867. GUILIELMUS alter GORRÎS Aragonenſis (quem Lucas Wadingus Franciſcanis ſuis annumerat, hac una coniectura ductus, quòd Scoto illuſtrando inſudaverit): ſcripſit in uſum pauperum & peregrinantium librum, qui ſic inſcriptus exſtat:

868. *Scotus pauperum, in quo Doctorum, & Scoti opiniones in quatuor libris Sententiarum contentæ dilucidantur*, *Toloſæ* (additur) *editum per eximium artium & ſacræ theologiæ profeſſorem Guilielmum Gorrîs Aragonenſem, ad pauperum utilitatem feliciter incipit* : *Quamquam componendi codices* &c. Vidimus in 4.° editum Toloſæ abſque temporis ulla nota in bibliotheca Barberina Romæ, ubi & vidit Alba, qui in *Militia conceptionis* opus laudat. Dirigitur ad illuſtriſſimum D.D. Alphonſum de Aragonia Cæſarauguſtanum antiſtitem digniſſimum, cui (ut adiungit auctor) *ſubditus Guilielmus Gorrîs poſt devotiſſima pedum oſcula ſe humillimè commendat*. Quæ ſubditi appellatio magis indicat ſæcularem quàm regularem clericum Guilielmum fuiſſe. Scripſiſſe autem eum ante MD. annum ex eo liquet, quòd prophetiæ cuiuſdam meminerit indicentis Mahometanæ impietati huius anni exitum.

869. Non diverſi temporis eſt GUNDISALVUS DE FRIAS Hieronymianus monachus domûs del Parral, natus in oppido *Arroyuelo* diœceſis Burgenſis. Qui cum olim in Salmantino gymnaſio philoſophiam, theologiamque, atque artes rhetoricam & mathematicas per quindecim annos avidiſſime didiciſſet, & ſcholaſticam docuiſſet theologiam: concionum habendarum operi magno fructu addictus in Granatenſis nuper à Mauris receptæ urbis cœnobio, coram eius antiſtite Ferdinando Talabricenſi eximiam laudem reportavit. Plùra de eo Ioſephus Seguntinus lib. 4. *Hiſtoriæ ordinis S. Hieronymi* cap. 42. Qui reliquiſſe eum refert in cœnobio *del Parral* manu propria, & minutis characteribus exarata ſedecim aut ſeptemdecim volumina. Pars eorum tranſcripta aliunde iuxta neceſſitatem eorum, temporum, quibus editiones ſic erant raræ, qualia ſunt S. Thomæ *Summa*, *Boetii De conſolatione*, & aliorum opera, pars propriæ inventionis, ſcilicet

870. *Philoſophiam, ethicam, politicam, & œconomicam.*

871. *Sermonum* duo volumina, alterum *pro Dominicis & feriis per annum*, alterum *De Sanctis*.

872. *Super cantica Salomonis* volumen grande ad preces Ioannis Lopez, Eliſabethæ Reginæ à ſecretis.

873. *Epiſtolarum* grande aliud volumen.

874. *Hiſtoriam fundationis monaſterii Sancti Hieronymi Granatenſis*. Et alia, quæ deperdita inter manus incurioſorum iuvenum fuiſſe lamentatur idem auctor lib. 11. cap. 21.

875. Accumulamus iamiam abſoluturi huius ſæculi deſcriptionem Scriptores quoſdam, quorum tempora licèt in incerto ſint quodammodò; ex bonis tamen coniecturis vix alio, quàm quod percurrimus, florere potuerunt. GOMEZIUS quidam Franciſcanus celebratur ſic à Poſſevino, unde Wadingus profecit, nihil de domeſtico adiungens: *Gomezius Hiſpanus ordinis Minorum, ſcripſit De uniuſcuiuſque ſcientiæ, ac præſertim de naturalis philoſophiæ, ſubiecto. Incipit: Verum ſecundum philoſophos.* Hæc Poſſevinus. Franciſcus Gonzaga: *De cuiuſcumque ſcientiæ ſubiecto.* Librum non vidimus; exiſtimamus tamen eundem cum Gomezio Luſitano eſſe, cui inſcriptum exſtat inter alia Hermici Caiadi, de quo poeta Luſitano in altera parte Bibliothecæ nos agimus, hoc epigramma:

876. Ad Gomezium Luſitanum Theologum.

Communi grator patriæ, quæ te quoque alumnum
Inter delicias gaudet habere ſuas.
Gramina dum terræ fuerint, dum ſidera cælo,
Per te tolletur noſter ad Aſtra Tagus.
Tu rerum cauſas nôſti, tu myſtica ſacra,
Quæque ſub obſcura nube latere ſolent.
Occuluit natura nihil tibi. Tu potes ipſos
Sublimi haud dubiè ſcandere mente polos.
Quid ſanctos referam mores, vitamque probatam?
Quid linguæ referam plectra Latina tuæ?
Nîl mortale ſapis. Divinas cuncta Gomezi:
Et citra cineres diceris eſſe Deus.

877. IOANNES ALVAREZ GATO Matritenſis, temporibus Ioannis II. Henrici IV. & Ferdinandi Regum æqualis, poeta fuit pro huius ævi captu celebris, & Eliſabethæ Reginæ Catholicæ œconomus: quod munus eius authentico inſtrumento comprobari Ægidius Gundiſalvi Davila in *Magna-*

gnalium Matritensium opere pag. 198. ait. Sepultumque in Ecclesia S. Salvatoris parœciali iacêre, cuius sepulturæ inscriptionem ibidem adducit. Carmina eius, tam sacra quàm profana, in oppido *Chinchon* penes Garsiam Diaz Gato, eiusdem ut videtur familiæ, exstare, idem refert Avila (1).

878. IOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE ex quo nobilissimo veteris Castellæ oppido fuit oriundus, laudandus à nobis hoc loco venit, non aliis quàm Luci Marinæi Siculi verbis, qui inter alios viros Hispaniæ claros eius meminit lib. 7. *De Hispaniæ laudibus*: *Atqui Ioannes Alphonsus Beneventanus, doctor egregius, laudem quidem inter viros literis excellentes meruit non mediocrem: qui quantò doctrina & ingenio claruerit, sua quidem opera, quæ multa & egregiè scripta reliquit, facilè declarant. Tempore enim quo Salmanticæ Ius profitebatur Pontificium, plura composuit, atque in primis pulcerrimam concionem, quam die Sancti Lucæ publicè in Salmantino literarum gymnasio de scientiarum laudibus habuit. Item composuit de arte studendi legendique. Item De memoria & pronuntiatione. Item scripsit* xx. *repetitiones. Item in Decretalibus ac Decreto multas interpretationes. Atque cùm etiam neque theologiam neque philosophiam ignoraverit, in Evangelia, atque Aristotelis ethicam atque rhetoricam plura edidit, aliosque tractatus permultos. Denique huius scripta atque editiones sexaginta numerum excedunt. Fuit præterea Salmanticæ plures annos canonici Iuris præstantissimus professor, & qui plurimum auditoribus profuit.* Subiungitque Ioannis Alphonsi patris mentionem, eius filii Alphonsi. *Ceterùm huic filius Alphonsus* (inquit) *Beneventanus doctor* (*ita communiter audiebat*: Dotor de Benavente) *in professione successit: qui nostra tempestate magna & doctrina & auctoritate Ius idem Pontificium plenissimè docet.* Hæc Marinæus, qui eiusdem operis lib. 2. memorans professores Salmantini gymnasii temporis quo id scribebat: *Pro-*

fitetur (ait) *& Ius Pontificium Alphonsus etiam Beneventanus doctor insignis, qui Ioanni patri suo, viro doctissimo ac præstantissimo, de quo scripturi sumus cùm de viris literis excellentibus loquemur* (alludit ad testimonium id quod exhibuimus) *successit.*

879. Si autem credimus eidem filio Alphonso de patre referenti, ut par est in viro tam alias claro quemque facere, omnes ferè disciplinas Ioannes Alphonsus & liberales artes fuit prosecutus, nec minùs quàm sexaginta, & ultrà, annis in academia ista, non iuris tantùm Pontificii, Decretalium nempe ac Decreti; verùm & rhetoricæ & philosophiæ professor fuit. Ita Alphonsus in ad opus parentis præfatione, quod in schedis relictum post eius obitum ipse edidit, scilicet:

880. *Tractatum De pœnitentiis & actibus pœnitentium, & confessorum, cum forma absolutionum, & canonibus pœnitentiariis.* Salmanticæ apud Ioannem Gysser de Silgenstad anno MDII. in 4.° atque iterum Burgis MDXVI. in 4.° Editio Salmanticensis exstat Hispali in bibliotheca maioris Ecclesiæ. Cui operi subiungimus ea, quorum Marinæus recordatur, forsan typis nondum commissorum,

881. *Orationem De scientiarum laudibus, in gymnasio Salmantino die S. Lucæ habitam*, quo inchoantur studia.

882. *De arte studendi legendique.*

883. *De memoria & pronuntiatione.*

884. *Repetitiones diversorum canonum* xx. Et *interpretationes* item plurimas

885. *In Aristotelis ethicam & rhetoricam.*

886. *In Evangelia.* Et alios multos tractatus, ultra sexaginta. (2).

887. HIERONYMUS quidam Cisterciensis monachus monasterii S. Mariæ *de Bonifazà* (*in Valentino regno*) laudatur, eo quòd scripserit vulgari sermone *Historiam Ioannis II. Aragoniæ Regis*; atque item *Arborem* genealogico more expansam *successionis Regum Aragoniæ.* Vincentius Blascus

(1) Exstant varia eius poematia, magna parte Erotica, in Cantionario Hispalensi MDXL. à fol. LXXIX.

(2) In Bibliotheca Escurialensi *Lit. e. Plut. I. sub n.* 5. (T. I. pag. 410. seq.): *Index casuum in quibus parti denegatur audientia, & illa non vocata proceditur*: ampliatus per *Ioannem de Nieva* Alfonsi Auditorem.. Alfonsi *Repetitio super cap. Sufficit De pœnitentia, Dist. I.* recitata Salmanticæ anno Domini MCCCCXLIV.. *Repetitio De ieiunio, recitata MCCCCXLVI... Summa & expositio Canonum pœnitentialium in Decreto, Decretalibus, Sexto Decretalium & Clementinis... De potestate & arbitrio Confessarii, cum instructione pro iis qui confessiones excipiunt.* In fine Codicis: *Istam repetitionem fecit I. A. de Benavento Decretorum Doctor unam de Cathedris in Studio Salmantino Regens, die Iovis, XXIII. Octobris anno Domini MCCCCLV. & compilavit & complevit Canones Pœnitentiales, & Actus Confessoris anno sequenti LVI. in Loco de Texâres prope Salamanticam, cum Salamanticæ vigeret mortalitas à festo Sanctæ Mariæ de Augusto usque ad medietatem Octobris, quam scripsit Alfonsus de Sancta Maria anno Domini MCCCCLVIII.*

ſcus lib. 5. cap. 37. *Hiſtoriarum Aragonenſium* auctor eſt.

888. IOANNES IVANDUS DE BARDAXÎ Aragoniæ civis ſcripſiſſe dicitur in Foros huius regni, quomodo leges appellant gentis: quem auctorem *doctiſſimi & prudentiſſimi iuriſconſulti* appellatione ornatum laudat Cenedus in quæſtione 45. *Dominum* vocant *de Balleſter & Selva*; ad eumque pertinet, ut audio, commentarius ita inſcriptus: *Suma de los fueros y obſervaciones del reyno de Aragon, y determinacion, y practica, referidas por Miſſer Miguel en ſu Reportorio.* Cæſarauguſtæ apud Ioannem Altaraque MDLXXXVII. (1)

889. TRISTANUS DE SILVA Civitatenſis eques nobiliſſimus, inter eos accenſeri ſolet, qui de rebus catholicorum Regum geſtis aliquid in literas retulere. Marinæi Siculi verba hæc teſtimonio ſunt principio xx. libri: *Meminerunt etiam belli Granatenſis protonotarius Petrus Martyr, Gonſalus Ayora Cordubenſis, regius hiſtoriographus, Alphonſus Palentinus, & Triſtanus Silvius.* Id quod confirmat Stephanus Garibaius lib. 18. *Compendii hiſtoriarum Hiſpaniæ* cap. 1.

890. Eiuſdem ordinis eſt FERDINANDUS DE RIBERA, civis urbis Bæticæ provinciæ *Baza* dictæ: quem idem Stephanus Garibaius cap. 1. lib. 18. ſui *Compendii* ſcripſiſſe ait vulgari carmine eleganti, nec minori fide, *Catholicorum* eorumdem *Regum res*; niſi quòd in manus deveniens liber D. Henrici, Regis Ferdinandi avunculi ac domûs Magiſtri: effugere (id quod fama fert) neutiquam potuit, quin ab eo quod erat in multis diverſus exierit; atque eo quidem vultu, quem appinxit ei laudatus Henricus, quem malè habebat, ea non pro deſiderio atque ambitu ſuo ab hiſtorico poeta referri.

891. Adiungimus eiuſdem Garibaii fide his duobus Ferdinandi & magnæ Coniugis hiſtoricis ALPHONSUM DE FLÓRES Salmanticenſem. Nam & hic partem aliquam habuit in de horum rebus admonenda poſteritate: *De his* præcipuè, *quæ in bello Luſitano iuxta urbes Taurum Zamoramque contigêre.*

892. Coniicimus in hoc & alia capita, quibus abſolvendus eſt liber ultimi huius ſæculi nomenclator, eos omnes, quos quidem eo vixiſſe, non tamen quo eius anno vitâ functi ſunt compertum habemus. DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO unus ex his eſt, cuius diem obitûs cives etiam eius Segovienſes ignorant. In hac etenim urbe natum, ex Caſtellorum familia, quæ iam extincta fuit, Didacus Colmenares in hiſtoria eiuſdem urbis, ubi celebrat viros eius illuſtres, diſertè ait. Archicapellanus fuit, & à conſiliis Henrico Caſtellæ Regi IV. & intimè carus, magnique habitus: utpote qui eius partibus intemerata fide quoquo tempore addictus, legationem non unam eius nomine obivit. Neque contemnendum huius magnæ de eo exiſtimationis indicium Henricus dedit, cùm venienti ad ſe Roderico Borgiæ Cardinali, qui Alexander VI. Pontifex aliquando fuit, Xyſti Papæ IV. nomine cum viro aliquo à Rege deſtinando de rebus magni ponderis acturo: unum inter tot alios Caſtellum delegit, cui fidiſſimo erga ſe, & negotiis quibuſcumque tractandis idoneo, id munus committeret: quod idem refert hiſtoriographus hiſtoriæ laudatæ cap. 159.

893. Huic eidem partes traditæ ſunt conſcribendorum Regis ſui temporiſque geſtorum, quam difficillimam turbatiſſimis rebus domeſticis, & inter factiones diviſo imperio, aliòque atque aliò tractis partium odio aut amore, iudiciis hominum, provinciam non ſine laude, etiam eorum qui ex adverſo erant, & victricis demum cauſæ defenſorem geſſiſſe viſus fuit. Alphonſus enim Palentinus Eliſabethæ Reginæ ſecutus partes, eiuſdem temporis, earumdemque rerum deſcriptionem, plaudente narratis exitu feliciùs peregit. Nec tamen in Caſtello deſideres, quoties honeſtas expetit, veri dicendi amorem. Regi enim exprobrat non obſcuris verbis immoderatam erga Ioannem Paciecum, quamvis aliàs virum multis virtutibus commendabilem, animi alienationem: quam & malis artibus ac veneficiis procuratam ab eo fuiſſe, claris admodum indiciis in ſuſpicionem hominum veniſſe ait. Eliſabetham Reginam eo quo decebat verborum obſequio proſecutus ubique fuit; nec diſſimulat Ioannæ cauſam quampluribus haud legitimorum argumentis natalium premi; laudatque Dei optimi maximi providentiam in diſponenda per tot caſuum diſcrimina Eliſabethæ ſucceſſione.

894. Excuſat certè is in hiſtoriæ prooemio, ſi quid minùs compertum in enarrandis Henrici rebus proſperis ſibi excidiſſet. Dum enim ea gererentur, Segoviæ is captus, & in poteſtate magnatum Regi adverſantium, non ſine magno vitæ periculo fuit; omniumque ad hoc tempus à

(1) Meminit eius Franckenavius *Sacr. Themid. Hiſp. arcan. ſect. VIII. n. XXIII.* pagg. Edit. Matrit. 1780. 147. & 170.

à ſe hiſtoriæ corpori commiſſorum iacturam fecit. Quod nos hìc ſubiiciemus, verbis uſi laudati Alphonſi Palentini lib. 10. hiſtoriæ ſuæ eiuſdem temporis & argumenti MS. cap. 1. dum captam ab Alphonſo Rege Segoviam urbem, in qua degebat Caſtellus, refert. *Poſtquam Segoviam & ſuburbia omnia poſſedêre Alphonſini duo equites, quorum alter Toletani* (Archiepiſcopi), *alter verò Magiſtri S. Iacobi, percepêre quodam in hoſpitio mulierculæ repoſitas fuiſſe ſarcinulas cuiuſdam hiſtoriographi Henriciani, & iumenta duo. Prorumpunt confeſtim, & eductis iumentis arcas duas portatiles reſerant. Sed ubi vident libellos tantùm in iis eſſe, monumenta recondita deferunt ad Archiepiſcopum. Qui primus aperit libellos monumentorum, & reperit Henrici Annales contineri innumeris mendaciis plenos. Haud multò pòſt ducitur hiſtoriographus ille, cui nomen Didacus del Caſtillo. Tunc Toletanus coram optimatibus aperit noviſſimam narrationem Ulmetenſis prœlii, quod ad dies quadraginta dehinc acciderat, præſentibus commune atque recens. Perlegit in codice manifeſtas inconditaſque nugas. Silet auctor, neque interrogantibus rectè reſpondit. Iubet Rex Alphonſus plecti: obſtitit in fine Eccleſiaſticum nomen. Mihi codicilli traduntur obſervandi, ut modus inveſtigaretur publicationi nugarum. Sed ut omnia præcipitabantur, precibus nonnullorum procerum, & mendax auctor evaſit, & libellos Toletano reſtitui.* Hucuſque Palentinus.

895. Nec mirum partes ſecutum Henrici Caſtellum, venalem aut obnoxium calamum ad hiſtoriam adduxiſſe. Vero autem ſimile videtur, eo mortuo prævalenteque adverſaria parte, ad incudem ſcripta revocâſſe; multaque in ea, quam hodie habemus adhuc ineditam eius hiſtoriam, in meliùs commutâſſe. Quæ incipit: *Quanto los principes ſeñalados* &c. & CLXVIII. capitibus continetur: de qua videndus Colmenares laudatus, & Garibaius lib. 17. cap. 3. Exempla eius quædam ſunt in bibliotheca Villumbroſana Matritenſi, & paſſim alibi (1).

896. IOANNIS CONSOBRINI (vulgò SOBRINHO) Luſitani tempus mortis incompertum eſt; vixiſſe autem exeunte hoc ſæculo, Ioanni Trithemio haud credentes, qui extinctum diu antè, anno ſæculi LXXV. ſcriptum reliquit, Luſitani aſſerunt. Civis enim eorum fuit Ulyſipone natus, ordini Carmelitarum aggregatus. Neque dicunt, quo fato Luſitanus homo in Angliam venerit adoleſcens, ibique in Oxonienſi academia literis operam dederit. His adiungunt, in Italico Bononiæ urbis gymnaſio theologum doctorem creatum, atque in patria concionatorem regium, Portugalliæ provincialem præfectum, necnon & Alphonſum V. & genitorem eius Eduardum docuiſſe literas. Cuius rei non impoſſibilis, eodem ſcilicet præceptore uſum utrumque, fidem affirmantibus, non derogamus. Concionibus operam habendis magna cum laude dediſſe fertur, ac poſt edita quædam in publicum opera veneno ſublatum dolo Iudæorum fuiſſe.

897. Scripſit tractatum utiliſſimum *De iuſtitia commutativa, arte campſoria, ac alearum ludo.* Prodiit ex officina Pariſienſi Guidonis, aliàs Gedionis, mercatoris in campo Gaithardi anno MCDXCVI. in 8.° Georgius quidem Cardoſus in *Hagiologio Luſitano*, qui Conſobrini meminit, die XI. Ianuarii, editum opus anno MCDLXXXVI. in 4.° referens deceptus fortè fuit.

898. *Super Ariſtotelem* lucubrationes quaſdam eius, & *Sermones varios* laudat Ioannes Trithemius. Hos autem ſermones prodiiſſe etiam foras audio.

899. Franciſci necnon Mayronis *Conflatile*, ſive huius appellationis opus Logicum, cuius Wadingus in Mayrone meminit, redegit in compendium. Item *De conceptione Deiparæ Virginis*; ac vernaculè ad

(1) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. m. Plut. I. n.* 23. (T. III. p. 180.) Item *Lit. y Plut. III. n.* 3. (T. I. p. 372.) Et *Lit. x. Plut. II. n.* 6. (pag. 411.); atque eâdem Litera & Pluteo n. 15. (pag. 423.) in cuius codicis extremo folio habetur ogdoaſtichum ſequens:

Al Lector

Aqui no ſe cuentan muy grandes hazañas
Ni hechos famoſos, ni altos primores;
Mas muchas cautelas de grandes Señores,
Y muchos inſultos en nueſtras Heſpañas:
Aqui veras juntas en muchas cabañas,
Aqui ſervidores, aqui desleales,
Quitando tyaras y cetros reales
Por artes, aviſos y formas y mañas;

Et continuò:

Fue un Rey lleno de afan
De mil congojas cercado.
Fuera bienaventurado
Si lo deſâra Don Juan
Pacheco ſu gran privado.

Didaci del Caſtillo, ſi is eſt de quo Noſter hoc loco agit, exſtant poematia quædam erotica in Cantionariis noſtris. In pſeudepigrapho autem Ioannis Yxarenſis codice ſæpius à nobis laudato paulò ſub medium habetur poema egregium LXII. ogdoadibus trimetris conſtans hoc titulo: *Deſcripcion del tiempo en que la viſion de lo ſiguiente ſe comiença ſobre la muerte del Rey Don Alfonſo.* Inc.

,Avia recogido ſus crines doradas
,Apolo faziendo lugar à Diana &c.

ad Eduardum Regem discipulum: *O regimento de ouvir con perfeiçaon ò santo sacrificio da Missa*. Hoc est, *Instructionem ad perfectè audiendum sacrum* (1).

900. PETRI NUÑEZ DE OSMA nomen præsefert liber quidam MS. in quo hæc habentur: *Los libros de los Macabeos traducidos en Romance à instancias de Lope de Acuña*.

901. *Suma de virtuoso deseo*.

902. *Un sumario de los Reyes de Leon y Castilla, desde Don Pelayo hasta los Reyes Catolicos*. Exstat in bibliotheca Comitis olim de Villaumbrosa, Castellæ magni Consilii præsidis.

903. Fini huius sæculi adiudicamus ALPHONSUM DE SOTO Civitatensem, cuius fama in aperto loco posita est, non item res in patria gestæ. Saltem vixisse Romæ iuris praxi deditum per viginti duos annos, atque in eadem Romana Academia, & alibi id ipsum ius docuisse novimus, eius hæc verba legentes: *Nam viginti tribus annis volvi & revolvi ius canonicum & civile: quorum* XXII *practicavi in curia, & legi hic quinque, & in partibus tribus, tamen nunquam reperi* &c. *in glossemate ad Regulam de triennali*, de quo opere iam dicemus. Floruit hic maximè sub Innocentio VIII. qui anno huius sæculi XCII. in vivis esse desiit. Cuius temporis est monumentum quod nobis doctrinæ suæ reliquit, scilicet

904. *Glossam perpetuam ad Regulas Cancellariæ Innocentii VIII. Papæ.* Hæ sunt leges, quibus unusquisque Pontifex statim ab electione sua beneficialia negotia omnia expediri debere statuit: quæ nimirum eædem ferè omnium sunt, nec nisi raro mutantur. Hanc glossam edidit, sed non primus, Ioannes à Chokier Leodiensis Ecclesiæ canonicus, cum suis ad easdem Regulas Cancellariæ nomine Pauli V. promulgatas commentariis anno MDCXXI. Coloniæ in 4.° sed absque nota loci temporisve typis editam olim novimus cum hac epigraphe: *Alphonsi à Soto Civitatensis, & Salmantini Thesaurarii opusculum, seu commentarius in Regulas Cancellariæ Innocentii VIII.* in 4°. Cuius quidem Alphonsi veterem operam veluti utilem & doctam ii laudant, qui post eum etiam ante Chokier prædictum eidem incubuerunt operi, seu aliàs *De beneficiali re* commentati sunt.

905. Meminit quidem eius glossæ Quintilianus Mandosius, qui Regulis Iulii III. commentarium librum apposuit, in ipso illius principio: uti & Hieronymus Gonzalez in procemio ad legem 8. At & alibi Mandosius dixit Alphonsum terminos quosdam præclaris etiam Doctoribus ignotos declarâsse, pluresque nodos insolubiles solvendi viam ostendisse: quod Chokier ipse testatur in præfatione ad lectorem suorum commentariorum: ubi etiam notat ex Garsiæ testimonio in tractatu *De beneficiis* hanc glossam maximi factam semper in Auditorum, ut vocant, Rotæ dicasterio. Id Garsia habet par. 5. *De beneficiis* cap. 1. §. 5. n. 275. Sed & Æneas de Falconibus in tractatu *Reservationum* secunda quæst. principali, num. 2. *Alphonsus à Soto* (inquit) *qui commentavit Regulas Cancellariæ tempore Innocentii VIII. de quo nonnulli curiales truffantur; sed iudicio meo non est contemnendus* &c. Approbantur planè eius dicta in pluribus *Sacræ Rotæ decisionibus*, quarum aliquas collegit *singularium ex Rotæ decisionibus* parte 3. Theodosius Rubeus Privernas. Scripsisse autem eum alia nonnulla opera, ex hac ipsa glossa, quam unam habemus, liquet, nimirum:

906. *Tractatum Iubilæi Xysto IV. dicatum*. Meminit ipse ad procemium *Regularum*.

907. *Tractatum Camerariatûs*.

908. *Tractatum de futuro Concilio ad eundem Xystum*.

909. Alium item directum *Dom. Episcopo* (ut credimus) *Tirasonensi*: quorum omnium in eiusdem glossæ ad procemium fine recordatur.

910. Diximus lib. 9. c. 7. de Gundisalvo Gundisalvi de Bustamante Segoviensi Episcopo cuiusdam operis auctore *Peregrina* appellati, hunc ab alio distinguentes alterius pari nuncupatione donati libri auctore. Is est BONIFACIUS Lusitanus, Petri Garsiæ Ulysiponensis filius: qui notum sese posteris voluit Ioannæ Reginæ Castellæ & Legionis (quâ Henrici IV. uxorem fuisse significatam credimus, quæ Lusitana fuit) auditoris titulo.

911. Composuit & hic *Peregrinam* alteram, à compilatore dictam *Bonifacianam*, quæ incipit à verbo: *Abbas, clericus*, & glossa ipsa: *Sacratissimæ assistant mihi præsidia Trinitatis*. Sequiturque pro facienda dictorum à nobis fide: *Ita certè mihi videtur Bonifacio filio quondam Petri Garsiæ Ulixbonensis civitatis in regno Portugalliæ, & sereniss. dom. Ioannæ Reginæ Castellæ & Legionis auditori*. Est quidem veluti Iuris index, & sententiarum, seu conclusionum eius ab auctore glossatarum, satis vasto volu-

(1) Mirum hujus Scriptoris non meminisse Anonymum Bibliothecæ Carmeliticæ Aureliani 1752. editæ auctorem. Eum saltem in *Ioanne Consobrino*, & *Sobrino* frustra quæsivi.

lumine: quod excuſum vidimus operâ & impenſis (ut ait) Lazari de Gazanis ſociorumque, per Meinardum Ungut Alemanum, & Staniſlaum Polonum ſocios, anno Incarnationis ſalutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris.

912. PETRUS CASTROVOL Hiſpanus videtur, dum aliunde haud noſter appareat, ſi quidem Pampilone anno MCDXCVI. edidit *Commentarium in Ariſtotelis Œconomica*: quem aſſervari in Eccleſiæ Toletanæ bibliotheca pluteo ſeu ſcalâ 37. num. 15. ex eius indice novimus (1).

913. Floruit quidem ſub huiuſce finem ſæculi, immo & ſequens attigiſſe dicitur, nono eius fato functus, IOANNES HISPALENSIS (hoc eſt, DE SEVILLA propriè cognominatus), Auguſtinianorum ſodalis, quibus aggregatus fuit Salmanticæ anno huius ſæculi octogeſimo ſecundo, multis clarus virtutibus, & ſanctitatis famâ; ſiquidem Gundiſalvo Ferdinandi à Corduba magno, ut cognominari adeptus fuit, Duci, nuncupavit à ſe ſcriptam *Vitam ſancti viri Ioannis de Sahagun* eiuſdem ordinis, propediem cælitum catalogo, cùm Sanctitati placuerit Innocentii XI. ſolemniter [m] adſcribendi: quam penes ſe manuſcriptam velut ſanctiſſimi viri pignus, in magno pretio haberi à Salmantinis ſodalibus auctor eſt Thomas de Herrera in hiſtoria huius cœnobii.

[m] Iam inter divos relatus eſt ab Alexandro VIII. Pont. Max. an. huius ſæculi decimi ſeptimi nonageſimo, ſimul cum aliis quatuor virtutum heroibus. ut alibi notavimus. CARDIN. DE AGUIRRE.

914. Celebratur non iniquâ famâ huius temporis hiſtoricus, qui ea quæ vidit aut ſaltem eo vivo contigerunt, ſcripſit, DIDACUS BERNALDEZ parochus in oppido *Los Palacios*, diœceſis Hiſpalenſis, in eo opere quod *Coronica de los Reyes Catolicos* inſcripſit, neſcio quo bonorum auctorum fato hactenus ineditum; ſed à Roderico Caro in *Chorographia Conventûs Iuridici Hiſpalenſis* non ſemel laudatum, aliiſque. Cuius Chronici duo exempla Hiſpali poſſident D. Didacus Ortiz de Zuñiga, Annalium urbis Hiſpalenſis accuratiſſimus & doctus conditor, iam cùm hæc exaramus ad meliorem vitam tranſlatus; & Felix Eſcudero, eiuſdem urbis civis. Quare autem hæc hiſtoria in *Elencho librorum* MSS. *Comitis Villumbroſani* baccalaureum *Medina* præ ſe auctorem ferat, certiores fieri cupimus.

915. ANONYMUS ſcripſit *Hiſtoria de Don Rodrigo Ponce de Leon Marques de Cadiz, llamada Teſoro de buenos*: quam inter libros MSS. eiuſdem bibliothecæ Villumbroſanæ Matriti exſtare novimus; eiuſque ignotum hunc auctorem hoc loco laudamus, quòd Rodericus Marchio ſub anno huius ſæculi nonageſimo ſecundo in vivis eſſe deſierit.

916. Ad huiuſmet ſæculi finem conſignare iuvat memoriam MARTINI cuiuſdam PERTUSA, qui proximè ad ætatem Alphonſi Regis V. Aragoniæ vixiſſe, at non quo devixerit anno, dicitur. De hoc nîl debeo aliud quàm verbis Hieronymi Blancæ virum laudare: *Ita enim rem geſtam exponit* (ille ait in *Aragonenſium rerum commentariis*, & *Martino Didaci Auxio Iuſtitia* pag. 822.) *Martinus Pertuſa iuris & literarum peritiſſimus, huic ætati adiunctus proximè, quem conſtat tum civem gravem, tum in magnorum patronorum numero habitum fuiſſe illis temporibus; nam & Zalmetina fuit, & multa de Legibus noſtris ſcripſit, quæ exſtant apud nonnullos non edita, ex quibus colligitur ingenii acumine floruiſſe nimium. Is ergo, dum Forum* Yatſia, *De officio Iuſtitiæ Aragonum editum in comitiis Alcagnitii, Iuſtitia hoc aſſidente, anno Chriſti MCDXXXVI. habitis interpretatur* &c. Apponit ſtatim auctoris verba (2).

917. Ipſo ſæculari anno milleſimo quingenteſimo Petrus Hagembach Germanus ex officina ſua emiſit in lucem doctoris ANTONII GARSIÆ DE VILLALPANDO, Toletanæ Eccleſiæ canonici, qui ad familiam pertinebat ſummi viri D. Franciſci Ximenii Toletani antiſtitis & S. R. E. Cardinalis, eiuſque vices generales in viſitanda diœceſi obtinebat: *Inſtructionem vitæ Chriſtianæ* vernaculâ linguâ Toleti in 4.°

918. Huius quoque ſæculi pars fuit PETRUS TERRASA Carmelitanus: cuius *Oratio Romæ habita coram Xyſto IV. Pont. Max. De divina providentia, quartâ Dominicâ Quadrageſimæ anni* MCDLXXXIII. impreſſa fuit Romæ eodem anno in 4.° (3).

919. Sub eiuſdem finem, Catholicis regnantibus Ferdinando & Eliſabetha Caſtellæ & Aragoniæ Regibus, PETRUS TOMICH Catalanus hiſtoriam ſcripſit *Aragoniæ*

(1) Exſtat huius editionis mentio apud Maittairium *Ann. Typogr. T. I. part. I. pag.* 337. Petri (inquit) *de Caſtrovôl Ord. Minor. Comment. ſuper Œconomic. & Politic. Ariſt. per Guillelmum de Brocario Pampelunæ* 1496.

(2) In Catalogo Bibliothecæ Domini Ioachimi Ibanezii Garſiæ Præcentoris olim Turolenſis, inter editos legitur: *Pertuſa ſuper Foros & Obſervantias* *Regni Aragoniæ*, abſque Typographi tamen, Loeive, aut anni nota. De eo Franckenavius *Sacr. Them. Hiſp. ſect. VIII. num. II.* pag. *Edit. Matriti.* 1780. 145.

(3) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianenſis 1752. auctor *T. II. pag.* 606. *col.* 1. nonnulla præterea eidem tribuit; ſed quæ lucem hactenus non viderunt.

niæ Regum, *Barcinonensiumque eorundem Comitum*, usque ad Ioannis laudati Ferdinandi parentis obitum, sive annum sæculi nonum supra septuagesimum; & quidem gentis vernaculo sermone, quæ edita est. Familiaris hic Bernardi Garcerani Pinosii Vicecomitis *de Illa & de Canêt*, quod ipse affirmat auctor, librum dirigens Dalmatio de Mur Cæsaraugustano antistiti; quem dicti Bernardi Vicecomitis fratrem appellat. Attamen cùm in eadem præfatione operis scribere se Tomichus hæc referat Bagæ anno MCDXLVIII. nec post annum MCDLVI. Dalmatius Cæsaraugustanus vixerit: necesse est, ut vel alterius auctoris sint capita duo postrema, quibus Alphonsi V. & Ioannis eius geniti regna brevissimè, neque pro dignitate, pertractantur; vel ipse auctor annum supergressus septuagesimum nonum sæculi, quo Ioannis ultimi horum Regum mors contigit, hæc de novo completæ iam olim ac nuncupatæ historiæ adiunxerit.

920. Cui quidem Historico satius fuisset abstinere manum ab ultima antiquitate, resque idoneorum testium dictis notiores, utpote recentiores, persequi; quàm in origines urbium nominumque Cataloniæ suæ, coniecturâ tantùm duce, eaque veteribus memoriis parum subactâ, inquirere. Profectò non ei opprobrari posset, quòd Ilerdam, sive (quomodo corrupti hodie vocant) *Leida*, quasi caput legum à Iulio Cæsare: Toletum à duobus equitibus *Tol* & *Letum*: Segoviam à duobus aliis *Segorbin* & *Cobia* nominatis, dictam affirmet. Quòd item Pelagium Regem *Peregrinum*, nec alio vocet nomine, Ermenesendam eius filiam, Alphonsi Catholici uxorem *Faucilliam*, prolemque eo ex matrimonio natam Alphonsum, qui verè Froilanus fuit, appellet: *Filomenam* Carolo Magno Francorum Regi à secretis, historicum, nulli usquam notum adducat: de quatuor primis Francorum Regibus, *Moroyno*, *Clodoveo*, *Clomo*, & altero *Moroyno* (quomodo eos appellat) colore nigris, ac duobus aliis *Clodoveo II.* & *Childerico* subnigris: quòd eiusdem forsan pseudo-historici fide primum ex his Regibus Christianismo initiatum, non *Clodoveum* sed *Childericum* vocet. Quod ultimam huius primæ Francorum propaginis stirpem, *Bercam* nomine, *Arvolti* filiam, à Carolo Martello ductam uxorem, omnesque huius primæ genealogiæ Reges cruce signatos, in scapulis natos fuisse prodat. Quòd expeditionem referat Caroli Regis Magni in Cataloniam anno DCCXC. unà cum Romano Pontifice, qui hoc anno Hadrianus erat, factam: multiplicatorum coram iis ab eremitis quibusdam in valle quadam Pyrenæorum montium duorum panum, ut olim à Domino nostro in deserto, adeò ut millia hominum duo satiarentur, miraculo celebrem. Multos ex istis errores reprehendit Michael Carbonellus, qui operâ Hieronymi Pauli adiutus viri clarissimi, *Chronicon Hispaniæ*, vulgaris item Cataloniæ Principatûs linguæ maiori diligentia formatum nobis dedit.

921. ANONYMUS, de PALMA cognominatus, tituloque baccalaurei ornatus, direxit ad Catholicos Reges librum, *Restauracion divinal* dictum. Huius hominis & operis meminit Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo lib. 3. cap. 6.

922. Eodem floruit tempore inter Franciscanos sodales FR. ALPHONSUS DE FUENTIDUEÑA, ab huius nominis loco, qui Tago adiacet in Toletano regno, fortè dictus: scripsit opus *Titulo virginal de nuestra Señora*, vernaculo sermone, quod editum fuit in folio anno MCDXCIX. auspiciis, ut dicitur, nobilissimæ ac devotissimæ dominæ Dom. Briandæ Manriquiæ, magnificentissimi domini Dom. Ludovici de Beaumonte coniugis. Exstat in bibliotheca Colonæa Hispalensis Ecclesiæ. Auctorem hunc non suo loco dedimus in altera, seu posteriore parte huius bibliothecæ, sed in titulo libri malè positum fuit pro *Virginal*, *original*; atque item annus editionis falsò dicitur fuisse anno MDXCIX. cùm fuerit MCDXCIX.

923. Catalanus poeta BERNARDUS SENOLLAR edidit *en coplas Catalanas* librum pium, *Contemplationem Christi* inscriptum Valentinis typis Iacobi de Villa MCDXCIII. in 4.° (1).

PE-

(1) Idem est cum *Bernardo Fenollar* de quo, deque hoc eiusdem opere dictum non ita pridem.

ADDENDI SUB EXTREMUM SÆCULI XV.

Antonius Ximen Segobricensis Valentinus, cuius iam meminit Noster *Biblioth. nov. T. I. pag.* 130. anno MD. edidit: *Poema de Tormis* (qui Salmanticam alluit) *inundatione*. 4°. sed absque Typographi & Loci nota... ITEM *Gomezius Garcia* TOletanus Presbyter, cuius item meminit Noster *Bibl. nov. T. I. p.* 414. anno MD. Hispanicè edidit opus inscriptum: *Carro de dos vidas, activa y contemplativa. A la generosa muy noble y muy devota Señora Doña Leonor de Silva Monja profesa en el monasterio de la Madre de Dios de la misma Ciudad*: cuius mentionem inculcare hoc loco placuit, ut adiiciamus, in eius operis exemplo quod nobis obtigit sub finem legi: *Por mandamiento del Reverendissimo Señor Don Diego furtado de mendoça Patriarcha de Alexandria & Arçobispo de Sevilla fue vista è aprobada esta obra por los Reverendos Señores el Doctor Don Fernando de la*

Tor-

924. PETRUS DE LA PANDA inſcriptus legitur cuidam volumini antiqui characteris, ſed qui huius quidem temporis eſt, tria opuſcula continenti: quod aſſervatur MS. in bibliotheca Hiſpalenſis Eccleſiæ, quæ Ferdinandi Columbi, ſeu Coloni,

Biblioth. vet. Hiſp. Tom. II. Yy fuit

Torre Arcediano de Reyna y Proviſor : E Maeſtre Rodrigo de Santa Ella Canonigos en la ſanta Igleſia de la meſma Ciudad de Sevilla... ITEM *Ferdinandus Vazquez de Arce* Prior Eccleſiæ Oxomenſis & Regius Capellanus : *Los Autos originales de la Viſita que de mandato de los Señores Reyes Catholicos mediante facultad del Papa Alexandro VI. hizo del Real Monaſterio de las Huelgas de Burgos del Orden de San Bernardo ; y del Hoſpital del Rey anejo à dicho Real Monaſterio, deſde el Martes primer dia de Abril del año MD. aſta fines de Julio del miſmo año...* ITEM *Martinus Caro del Rincon* Pagador (quemadmodum ipſe ſe indigitat) *del Artilleria de Su Mageſtad*, auctorque, circa finem huius ſæculi, aut ineunte XVI. metrici operis inſcripti : *El Satreyano : el qual trata de los valeroſos hechos en armas, y dulces y agradables amores de Pironiſo Principe de Satreya y de otros Caualleros y Damas de ſu tiempo. Dirigido al Iluſtriſſimo Señor Don Juan Manrique de Lara Señor de la Villa de San Leonarde y ſu tierra &c.* Eſt autem volumen ingens ac ſtupendi laboris opus, DLII. non minus paginis maioris formæ conſtans, quarum ſingulæ X. trimetras ogdoadas exhibent ; prorſus ut coniunctim omnes quinquies mille & quingentarum numerum exſuperent ; continetque moralem allegoriam *De turpi atque honeſto amore*, deque infelici illius, atque fortunato huius exitu, innumeris pæne hiſtoriolis ſeu confictis narratiunculis, ex earum genere, quas in erraticæ militiæ libris paſſim legimus, ſupra quam dici poteſt artificioſe contextam, atque in cantus XLIX. diſcretam : quibus ſubditur perbrevis & proſaica peculiarium in iiſdem contentarum allegoriarum expoſitio. Exſtat in Bibliotheca Regia Matritenſi... ITEM *Gundiſalvus Garſias de Sancta Maria* civis Cæſarauguſtanus, (cuius iam meminit Noſter *Bibl. Nov.*) anno MD. correxit, atque Alfonſi de Aragonia Adminiſtratoris perpetui Archiepiſcopatûs Cæſarauguſtani nomine, edidit Conſtitutiones tam Provinciales quam Synodales eiuſdem Archiepiſcopatûs, immo potius earum collectionem ab anno MCCCXXVIII. quarum Auctores recenſet Alfonſus in earum prologo, Ad Abbates, Priores, Archidiaconos, Archipresbyteros, Capitula, Collegia, Conventûs &c. per Diœceſim præfatam conſtitutos. *Invenimus namque* (inquit) *veteribus in codicibus: primum Archiepiſcopum noſtrum preceſſorem* PETRUM *nomine primas edidiſſe provinciales conſtitutiones Ceſaraug. Anno á nativitate Domini Milleſimo. CCC. XXVIII.* Eundem *etiam ſecundas provinciales feciſſe anno Domini M. CCCXXXXII. Ac etiam primas* ſinodales : *anno Domini MCCCXXVIII. Et ſecundas ſinodales : anno Domini MCCC. XXXVIII. Subſequenter* DOMINUS LUPUS *archipreſul : ſuccedens eidem : condidit primas ſinodales conſtitutiones : anno Domini M.CCCLII. Secundas vero ſinodales, anno Domini MCCCLVII. Tertias vero ſinodales : anno Domini M.CCCLXI. Quartas denique ſinodales fecit: anno Domini M.CCCLXXVII. Subſequenter vero:* DOMINUS GARSIAS *archipreſul primas ſinodales: anno Domini M.CCCLXXXXIII. Iterum & idem alias provinciales : anno Domini M.CCC. LXXXXV.* DOMINUS FRANCISCUS *pariter archipreſul : ſinodales quaſdam firmavit : anno Domini M.CCCC. XVII. Et reverendus Dominus* FRATER SANCTI STEPHANI : *in celio monte* DE FUXO *vulgariter nuncupatus : presbiter cardinalis : à latere apoſtolice Sedis legatus : qui in concilio dertuſenſi vocatis provincia tarraconenſi & ceſaraug. quaſdam fecit conſtitutiones. V. menſis nouembris : anno Domini M. CCCCXXIX.* ET DOMINUS DALMATIUS *quatuor tantum fecit conſtitutiones verbis romantialibus. Ac demum* DOMINUS IOANNES DE ARAGONIA : *quaſdam fecit die. XIIII. madii : in uilla de albalat noſtre menſe: Anno Domini M.CCCC.LXII. Qui poſt eaſdem iterum : & de nouo firmavit cum aliquibus additionibus : correctionibus : & emendationibus : ut in fine uniuſcuiuſque apparet : anno Domini M. CCCC. LXXV.* NOS *uero* ALFONSUS *prefatus:* immediatus *eiuſdem ſucceſſor : fecimus primas ſinodales : ceſarauguſte XI. decembris. Anno Domini M.CCCC.LXXIX. Secundas uero ſinodales : Ceſarauguſte Anno Domini M. CCCCLXXXVII. Tertias etiam : anno Domini M CCCC.LXXXXV. Et quia valde laborioſum videbatur &c.* Reliqua huc non pertinent. In libri fine fol. LXXXVIII. pag. 1. legitur è minio : *Finiunt Conſtitutiones Synodales archiepiſcopatus Ceſarauguſtani : emendate & correcte per egregium doctorem dominum* GONDISSALVUM GARSIAM DE SANCTA MARIA : *ciuem Ceſarauguſtan. illuſtriſſimi ac reverendiſſimi domini Alfonſi de Aragonia : eiuſdem Archiepiſcopatus adminiſtratoris perpetui aduocatum. Impreſſe in inſigne ciuitate Ceſarauguſtana : per diſcretos & peritos viros ac fideles ſocios Georgium coci : Leonardum butz : & Lupum appentegger: Germanice nationis. Que fuerunt finite : ultima die menſis Aprilis : Anno ſalutis Milleſimo quingenteſimo :* QUORUM occaſione de Conſtitutionibus Metropolitanæ Eccleſiæ noſtræ Valentinæ non otioſum fuerit hoc loco repetere quæ ſupra, *lib. VIII. in fine capitis 2. pag.* 47. diximus, nimirum *Andream Albalatum Epiſcopum Valentinum* ab anno MCCLV. ad MCCLVIII. nonnullas in Synodis Valentinis Conſtitutiones edidiſſe, quæ habentur apud Card. Aguirre *T. III. Concilior. Hiſp. vet. edit. Rom. à pag.* 506: Iis autem adiungi poſſunt quas eius in Sede Valentina ſucceſſor *Arnaldus de Peralta* ab anno MCCLXI. ad MCCLXXII. vulgavit, apud eundem Aguirrium loco citato *pag.* 516. reliquæ ad ſæculum XVI. ac proinde ad nos non pertinent.

NOTATORIS MONITUM ; AC DE POETIS ; DEQUE SCRIPTORIBUS HEBRÆO-HISPANIS SÆCULI XV.

Scriptores quos ad ſæculi ſequentis ſive XVI. initia reiecit Noſter quamvis ſub extremum præcedentis ſeu XV. lucubrationes ſuas vel aliquam earum partem conſcripſerint ediderintque : nimirum *Rodericum Borgiam*, ſive Alexandrum VI. Pont. Max. *Bernardinum Carvajalium* S. R. E. Cardinalem: Ferdinandum de Talavera Hieronymianum Archiepiſcopum Granatenſem : *Martinum Garſiam* Epiſcopum Barcinonenſem : *Rodericum Sancta-Ellam: Antonium Nebriſſenſem : Laurentium Galindez Carvajalium : Garſiam Laſum de la Vega : Ioannem Boſcanum : Ferdinandum Pulgarium : Rodericum de Vivar : Ioannem Monteſdocam : Martinum Martinez Dampieſium*, ac ſi qui ſunt eiuſdem cen-

fuit. Primi opusculi titulus: *Las quatro virtudes ò doctrinas, que compuso Seneca.* Secundi: *Letra fecha por Mossen Pedro de la Panda al muy ilustre Conde D. Rodrigo Manrique* (Comes fuit de Paredes, magnanimus, & ex heroibus sæculi huius). Sequi-

censûs alios, consulto omisimus; ne scilicet falcem in alienam messem immisisse dicamur; POETARUM autem, atque Hebraici nominis Scriptorum, quos hoc sæculo Hispania nostra protulit, seriem ut hoc loco adiiciamus: res ipsa atque scripturæ ordo hortari videntur; quoniam idem à nobis in iis quæ proximè præcesserunt sæculis præstitum fuit. Et quidem quod ad Poetas spectat, aureum hoc eorum in Hispania sæculum merito appellaveris; cum vix inter viros ea ætate primarios reperire sit, qui non aliquando genio ac Musis indulserit, è quibus non pauci summum arduumque Heliconis fastigium evasêre. Quoniam autem singulos enumerare longum ac difficile est, præter *Marchionem Sant-Iulianensem*, *Ferdinandum Perezium Guzmanum*, *Manricos Georgium & Gomesium*, *Lupum de Stunica*, *Didacum Lupezii de Faro*: præter *Ausiam Marchum*, *Ioannem Menam*, *Ioannem de Ixar de Aragonia*, *Didacum de San Pedro*, *Ioannem Rodriguezium del Padron*, *Alfonsum de la Torre*, *Ludovicum Scobarium*, *Alfonsum Alvari de Villasandino*, *Ioannem Alvarum Gatum*, *Lupum de la Roca*, *Iacobum Roigium*, *Michaelem Perezium*, *Bernardum Fenollarium*, *Ioannem Ruizium Corellam*, *Ioannem Scrivanum*, *Iacobum Gazullium* aliosque, quorum iam supra meminimus, multique nominis Anonymos qui passim in Bibliothecis nostris occurrunt: placuit ex Hispaniæ Cantionariis, ac præsertim ex Hispalensi MDXL. edito apud Ioannem Cronberger, fol. celebriores seligere; & quoniam is liber rarus admodum apud nos est, eorum nomina feræ posteritati denuo consecrare. Occurrunt quidem passim in eo clarissimorum Hispaniæ Procerum, primique subsellii Equitum, atque Ingenuorum non poemata modo, sed iusta interdum tam sacri quam profani argumenti opera metrica, in quibus nec doctrinæ copiam, nec sententiarum gravitatem, nec sermonis elegantiam, neque demum veterum Comicorum & Poetarum sales ac façetias desideres, *Marchionis* scilicet *de Astorga*, *Vicecomitis de Altamira*, *Comitis de Oliva*, *Ducis Albani*, *Ducum de Medina Sidonia*, *de Alburquerque*: *Marchionum de Villena*, *de Villafranca*: *Comitum de Paredes*, *de Ribadeo*, *de Benavente*, *de Castro*, *de Feria*, *de Coruña*, *de Ribagorza*: *Villaquirani Episcopi Ovetensis*, *Magni Castellæ Thalassiarchi*, *Ioannis Manuel* (1), *Ludovici de Vivero*, *Antonii & Eneci de Velasco*, *Alfonsi de Silva*, *Roderici Manrici*, *Ioannis de Meneses*, *Caroli de Guevara*, *Alfonsi Carrilli*, *Petri & Ferdinandi Acuñæ*, *Stephani Guzmanni*, *Ludovici de Torres*, *Adelantati de Murcia*, *Commendatarii Ludueñæ*, *Alfonsi & Ioannis Cardonæ*, *Francisci Carrozii*, *Ludovici Castellvinii*, *Francisci Fenolleti*, *Roderici Dávalos*, *Roderici Osorio*, *Mossen Ioannis Tallante*, *Crespini Valldauræ*, *Ioannis Fernandez de Heredia*, *Sancii de Roxas*, aliorumque eiusdem censûs plurium, præter minorum quos vocant gentium, neque tamen ideo minoris pretii Poetas in memorato atque in veteri *Baenæ*, aut *Villasandini* MS. Cantionario Hispanico videndos: prorsus ut toto eo sæculo Musarum chorus, cumque iis decentes Gratiæ, quantumque fuit unquam uspiamve hominum venustiorum, in Hispaniam nostram immigrasse, aut in Hispanico solo provenisse videatur.

(1) In his unus item & alter sæculi XVI. initia indeptus fuerit: quod ego ut eos nostro seu XV. adscriberem, parum moratus fui.

SUPEREST ut Hebraici nominis Scriptores qui eodem XV. sæculo floruerunt eo ordine recenseamus quo eosdem collegit atque in Bibliothecam suam Hispano-Rabbinicam intulit D. Iosephus Rodriguezius de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustos, sæpius à nobis laudatus, nimirum MOSSEN ÇURGIANO Henrici (IV. ut existimo) Castellæ Regis Chirurgum, cuius in Ioannis Alfonsi Baenæ Cantionario exstat *Poemation in eiusdem Regis natalitium*; necnon RABBINOS COMPLUTENSES, auctores *Metrici responsi ad Petrum Ferrûs*, qui conquestus de eis fuerat, quòd placide dormientem matutinis in Synagoga canticis ac precibus maturius quàm solitus erat excitâssent. Exstat in eodem Cantionario & Bibliothecæ Hispano-Rabbinicæ *pag.* 310. Item: R. IOSEPH BEN R. SCHEM TOB, qui perhibetur auctor operis inscripti: *Sapientia excelsa*; necnon alterius cui titulus: *Gloria Dei*, in eiusdem Bibliothecæ *pag.* 346. Item: ISAACUM ABARBANELLUM Ulysiponensem auctorem *Commentarii* in Deuteronomium: *Sacrificii Paschalis*: Librorum: *Opera Dei*: *Præco salutis*: *Hereditas Patrum*: *Corona senum*: *Principium Fidei*: *Responsiones*: quæ omnia typis edita fuere; necnon: *Congregationis Prophetarum*: *Visionis Omnipotentis*: *Dierum sæculi*: *Iustitiæ sæculorum*: *Cælorum novorum*. Pag. 346. col. 2.. R. DAVID BEN SELOMOH BEN R. DAVID BEN IACHIA Ulysiponensem, cuius est: *Lingua Eruditorum* CPoli. edita MDVI. &: *Laus Davidis*, Pag. 353. R. GALAB Catalanum Medicum *Antidotarii* Lugduni MDVIII. editi auctorem, Pag. 355... R. IEHUDAM BEN IOSEPH MASEHGOSAH, Cæsaraugustanum, cuius sunt opera inscripta: *Planctus*, &: *Animalia rapacia*, quorum esus Iudæis interdictus erat, Pag. 355... R. ISAACUM ABOHAB Castellanum, incertum cuius Loci, qui circumfertur trium tractatuum auctor, nimirum: *Candelabri lucis*; atque inscriptorum: *Arca testamenti*, &: *Mensa propositionis*; necnon: *Fluvii Physonis*, atque: *Expositionis Commentarii R. Mosis Bar Nahmanis super Pentateuchum*, quam affectam reliquit. Pag. 356.. R. ABRAHAMUM VIVAS BEN SEM TOB Aragonensem, auctorem tractatuum inscriptorum: *Via regia veritatis seu Fidei*: *Liber Fidei*: *Sermonum*, hoc themate: *Hic nobis solatio erit*; necnon: *Arboris Vitæ*: *Libri Demonstrationis*, &: *Collectionum Medicarum*, Pag. 357.. R. IACOBUM BEN VIVAS item Aragonensem, qui scripsit: *Commentarium Expositionis Talmudis*, Pag. 257...R. SALOMONEM BEN VIRGA, incertum cuiatem, *Tabularum Astronomicarum*, auctorem; & libri inscripti: *Virga*, sive *Sceptrum Iudæ*, Pag. 357. R... DAVIDEM VIDAL BEN SELOMOH Toleti incolam, & fortassis civem, cui tribuuntur tractatus inscripti: *Corona legis*, &: *Aureum Davidis Poema*, Pag. 359... R. IESUHAM BEN IOSEPH HALLEVI itidem incolatu, Toletanum, incertum an & patriâ, qui perhibetur auctor operis inscripti: *Viæ sæculi*, Pag. 359... R. ISAACUM HARAMAH BEN IOSEPH Zamorensem auctorem tractatuum: *Vinculum*, sive *Ligamen Isaaci*; *Expositionis quinque voluminum*; alteriusque inscripti: *Visio dura*, Pag. 360.... R. ISAACUM KARO Toletanum, cuius est liber: *Generationum Isaaci*, Pag. 361.. R. IACOBUM BEN CHABIB BEN R. SELOMOH incertum cuiatem, auctorem operis inscripti: *Oculus Iacobi*, alias: *Oculus Israelis*, Pag. 362.. R. ABRAHAMUM BEN SAMUEL ZACUTH Salmanticensem, & in urbe Cæsaraugustana Astronomiæ Professorem, cuius exstat liber inscriptus: *Fami-*

quitur epistolam libellus Leonardi Aretini ...... ab eodem Panda ex Latino in vernaculum sermonem versus ac : *De la orden de la Cavalleria* vocatus. Tertii : *De la condicion de la nobleza*, N. de Angelo Mediolanensis, translati quoque , ut existimo , ab ipsomet Petro Panda , & Santillanæ magno Marchioni dedicati.

miliarum; item *Prognosticorum*, quem *Almanakum perpetuum* vulgus appellat , atque aliorum , Pag. 363 .. R. ISAACVM ALCHADAHEPH , incertum cuiatem , auctorem operum : *Semita præparata* : *Opus artificis* : *Lingua aurea* , Pag. 366.... R. MOSSEM BEN CHABIB BEN SEM TOB Ulyssiponensem, qui scripsit tractatus inscriptos : *Viæ placidæ* : *Castra Dei* : *Medicina Linguæ* , scilicet *Hebraicæ*: *Flos lilii*; necnon : Commentaria Bibliæ hoc titulo è Psalmo XXVIII. v. 4: *Vox Domini in fortitudine*: in Vulgatis nostris : *Vox Domini in virtute* ; atque in R. Iedahiæ Ben Abraham Happenini tractatum inscriptum : *Examen mundi* , Pag. 366... R. IOSEPH CHIVAN Ulyssiponensem , auctorem *Sermonum Patrum* , seu Commentarium libri Talmudici inscripti : *Capitula Patrum* , Pag. 367.. R. CHASDAI KRESCAS Cæsaraugustanum , cui tribuitur opus hoc titulo : *Pondera* , *seu bilanx iustitiæ* , id est, *fidelis* , Pag. 367.. R. ABRAHAMVM SABAH Ulyssiponensem auctorem : *Fasciculi myrrhæ*, alias *Fasciculi argentei* sive *Commentarii in Canticum Canticorum*, Pag. 368.. R. IOSEPHVM EZOBI Perpinianensem, cui adscribuntur libri : *Supplementorum*; & *Scutella argentea*, Pag. 368... R. IOSEPHVM GEKATILIAH, alias CASTELLANVM, Hebræis vulgo HARIG, compendii causâ, qui perhibetur auctor librorum, sive tractatuum : *Hortus nucis* : *Liber gloriæ* : *Tabula*, doctrinæ scilicet Cabalisticæ : *Currus Ezequielis* : *Commentarius in festum Paschatis* : *Porta lucis* : *Porta cælorum* : *Porta punctuationis* Hebraicæ : *Mysterium* sive *Arcanum pomi* ; ac demum : *Cedri Libani*, Pag. 369... R. ABRAHAMVM BAR R. ISAACI BAR R. IEHVDÆ. incertum cuiatem , auctorem operum inscriptorum : *Habitatio pacis*, & : *Ceremoniale Iudæorum* , Pag. 369.... R. IOSEPHVM BEN DON DAVID BEN IOSEPH IACHIA Ulyssiponensem, auctorem *Commentarii in omnes Bibliorum Sacrorum libros* ; nec non tractatuum inscriptorum : *Via vitæ* : *Lux præcepti*, id est præceptorum Mosaicæ legis : *Lex lucis*, & : *Lux populorum*, Pag. 370... R. IEHVDAM BEN R. ISAACI ABARBANEL Ulyssiponensem , qui vulgo *Leo Hebræus* audit, perhibeturque auctor *Dialogorum Eroticorum* qui sub *Leonis Hebræi* nomine toties, ac vario sermone editi fuêre, Pag. 371.... R. IEHVDAM BEN SAMVEL ABARBANEL auctorem libri inscripti : *Ad palatum omnium* , in quo de *emtione & venditione* eiusque contractûs formulis, Pag. 373... R. SEM TOB BEN IOSEPH BEN PALQVIRA , incertum cuiatem , cui adscribuntur opera: *Regimen corporis & animæ* : *Epistola disputationis* : *Scientiæ* sive *doctrinæ Philosophorum* : *Liber interrogantis* : *Liber graduum* : *Balsamum odoriferum*, ac demum : *Initium Sapientiæ*, Pag. 373 .. R. IACOBUM BERAB incertum cuiatem , auctorem libri *Interrogationum & responsionum* , Pag. 374.... COMINETVM SEPHARDI sive HISPANVM qui ad annum MDXX ad castra Christianorum transiisse dicitur , nonnihilque scripsisse pro expositione Psalmi CXXXVI. Pag. 374.... R. IACOBVM BEN IEHVDA BEN KASTEL Bæticum ex oppido *Alcalà la Real* , qui Brunonis cuiusdam librum *De Chirurgia* è Latino in patrium sive Hebraicum sermonem transtulisse dicitur Pag. 375... Ac demum R. IACOBVM MANTENV Hispanum , sed qua patriâ incertum , quem primum omnium Maimonidis opus inscriptum : *Directorium dubitantium* ex Hebraico in Latinum sermonem transcripsisse ferunt; atque item eiusdem Auctoris *Præfationem in librum inscriptum* : *Tractatus*, seu : *Scripta Patrum* ; aliaque plura ex Arabico Avicennæ; atque è Porphyrii Isagoge , Averroe , Aristotele , Platone...

HIS AVTEM adiungi debet AZARIAS BONPOSO BONFILL Catalanus Barcinonensis , qui sub initium sæculi XV. è Latino in Hebraicum sermonem transtulit : *Boethii opus de consolatione Philosophiæ*, adiecto ubere commentario ; necnon : *Æsopi fabulas* in eundem sermonem ex Arabico ; ac demum è Græco : *Pathologiæ & Hygiænes*, Galeni , ut existimo, aut Hippocratis libros. Exstat M. S. penes me , in eiusdem sæculi XV. ineuntis codice.

LICEAT nunc sub operis extremum , qui dudum animo meo heret scrupulum æquis Lectoribus exponere , inde enatum quod in Hebræis sæculi XV. Scriptoribus nullum domo aut origine Valentinum legerim ; & maximè quòd celebri Hieronymi de Sancta Fide cum Hebræis disputationi Dertosæ ad annum MCCCCXIII. coram Benedicto XIII. (*Luna*) habitæ, in quam primarios eius gentis doctores magnoque numero ex Aragoniæ & Cataloniæ partibus convenisse constat, nullus itidem è Valentinis nostris interfuerit; cum in eorum vicinia atque in ipso Valentino regno res ageretur , ut in eius disputationis Actis atque in Salomonis Ben Virgæ commentariis legitur (1). Et quidem posterioris huius eventus causam pronum erat ad salutares assiduasque Beati Vincentii Ferrarii , qui tunc in vivis Valentiæque nostræ præsens aderat (2), ad Hebræorum populum conciones referre ; prioris autem illius , vel postquam rationes mecum subduxi omnes , nullam inveni hactenùs quæ meum utcumque sedaret animum ; & præsertim cum nec apud Hebræorum Bibliographos Plantavitium, Bartoloccium, Wolffium , & qui à sæculo XI. ac deinceps ad annum Christi sesquimillesimum non minus patrias eius gentis Scriptorum urbes quam lucubrationes accuratè notavit, Cl. Iosephum Rodriguezium de Castro ; ac neque apud Ben Virgam , Basnagium aliosque Iudæorum historicos in ullum itidem aliquem inciderim qui domo aut origine Valentinus dicatur , aut ad Valentiam nostram generis auctores referat. Casu , inquis, factum. *Sed nunquam perfecte* (aiebat Cicero De divinat. I. 13.) *veritatem casus imitatur*. *Quatuor tali iacti casu Venereum efficiunt*; *num etiam centum Venereos si quadringentos talos ieceris casu futuros putas?* *Adspersa temere pigmenta in tabula oris lineamenta effingere possunt* ; *num etiam Veneris Coæ pulcritudinem effingi posse adspersione fortuita putas?* Libentius igitur à viris doctis & præcipue ab Hebræorum bibliographis didicerim, si quid huic rei expediendæ afferant quod probabilius aut saltem sub aliqua veri specie dici ac sustineri possit.

(1) D. Iosephus Rodriguezius de Castro *Biblioth. Hisp. Rabb.* T. I. *pag.* 205. *col.* 1. Georgii Gentii tractum ex Salomonis Ben Virgæ Latina Historiæ Iudaicæ versione : *Ex urbe ALCOJA Iosephus filius Adreti, Meir Galigon*, Hispanice sic reddidit: *De la* (Ciudad) *de* ALCOY *Joseph* &c. cum pro ALCOJA, ALCOLEA reddere debuisset. Hieronymus Surita Annal. Lib. XII. cap. 45. de hac eadem Hieron. de Sancta Fide disputatione : *Estando* (inquit) *el Papa Benedicto con su Corte en aquella Ciudad de Tortosa, muchos de los mas enseñados Judios de las Ciudades de Calatayud , Duroca, Fraga y Barbastro se convirtieron y se bautizaron* :: *y todas las Aljamas de Alcañiz, Caspe y Maella se convirtieron á la Fe en* general ::: *y tras estos se convirtieron la Aljama de Lerida , y los Judios de la Villa de Tamarit y* Alcolea &c.

(2) Diagus Hist. de la Prov. de Arag. *lib. II. cap.* 56. *fol.* 176. *p.* 2. *col.* 2. *En memorias antiguas he hallado* (inquit) *que quando llegó el Santo* (Vicente Ferrer) *à Valencia el año de mil y quatrocientos y doce, vistió de paño buriel la Ciudad à muchos pobres que le seguian.*

FINIVNT CERTAE AETATIS SCRIPTORES A PRIMO AD XV. SALVTIS SAECVLVM.

BIBLIOTHECA HISPANA

SCRIPTORUM INCERTI TEMPORIS.

A

ÆGIDIUS, Ordinis Minorum, Scriptor inter huius familiæ alios à Wadingo laudatur sub Hispani nomine, *Sermonum de Sanctis*, qui incipiunt: *Philosophia est divinarum rerum speculatio* (1).

ÆMILIUS, adnominatus Hispanus, mulomedicus, sive medicus equorum, quem alii Africanum fuisse volunt, teste Lindano *De scriptis medicis*: *De mulo-medicina* capita aliquot scripsit, quæ cum aliis huius veterinariæ artis Scriptoribus Græcè edita exstant Basileæ apud Ioannem Valderum MDXXXVII. in 4.° Latinaque ex interpretatione Ioannis Ruellii Parisiis apud Simonem Colinæum MDXXX. in folio. Gesnerus quoque meminit.

AIMERICUS DE GAUSA Ballivus (*Bayle* vocant) generalis Cataloniæ, scripsisse dicitur: *Relacion de los sucessos de Cataluña.* Meminit huius operis D. Iosephus Pellizerius in *Memoriali Comitis de Villazor, & domûs, sive familiæ de Alagon* fol. 64.

ALPHONSUS DE MADRID, Benedictinus monachus S. Salvatoris de Oña, reliquit scriptam *Historiam regii huius monasterii*, quæ membranaceo codice, Notisque antiquioribus exarata, in eiusdem bibliotheca asservatur, & magno in pretio habetur; eò quòd auctor huiusce domus abbas, valdeque doctus fuisse dicatur. Rem narrat D. Petrus de la Escalera Guevara in opere suo *Del origen de los Monteros de Espinosa* cap. 1. & 8. post Antonium de Yepes in *Historiæ Benedictinæ* cent. 6. cap. 3. num. 43.

ALPHONSUS DE PERALTA, nescio quis, auctor cuiusdam libri, *Artificium prudentiæ*, dicti, fertur.

ANGELUS PACENSIS quidam, quem Lusitani ab urbe sua Pace, nunc *Beja* oriundum dixerint, incerti, verè tamen antiqui temporis Scriptor, Lusitanis tantùm notus, & ab eorum chronographo Bernardo Britto Cisterciensi monacho in bibliotheca monasterii S. Mariæ de Alcobazia repertus: cuius rei fidem faciunt Hieronymus de Souto, Auditor seu iudex territorii huius monasterii, & Fr. Franciscus de S. Clara Generalis Reformator Congregationis Portugalliæ atque eiusdem monasterii abbas, *Monarchiæ* laudati Britti *Lusitanæ* præambulis adiunctam.

Opera huius Angeli sic laudant hi testes: *Estaon mais as obras de Angelo Pacense, onde à vidas de muytos Santos Portuguezes, & junto com ellas alguns Concilios antigos feitos por Aldeberto, & muitas memorias de cousas Portuguesas.* id est: *Sunt ibi & opera Angeli Pacensis, in quibus plures Vitæ Sanctorum Lusitanorum, ac simul cum iis Concilia quædam antiqua per Aldebertum facta, multaque alia rerum Lusitanarum monumenta.* Ex quibus omnibus in eodem codice contentis *Vitæ* dumtaxat illæ *Sanctorum* ad Angelum pertinuisse videntur, in quibus est *S. Mancii* Christi discipuli martyrisque Eborensis, quam idem Brittus referens lib. 5. *Monarchiæ* cap. 6. Angeli huius meminit: *Sanctorum Verissimi & sociorum martyrum*, ut lib......cap......*S. Petri Archiepiscopi Bracarensis* lib. 2. cap. 6.

Hæc autem eius opera translata fuisse ab eodem ex Alcobazia in Escorialense regium monasterium & bibliothecam, Lusitani aiunt noviores. Attamen Alcobazienses istæ à Britto nobis obiectæ antiqui temporis merces, in quibus Laimundus est, Petrus Allardius, ma-

(1) Fuerit forsan Ioannes Ægidius Zamorensis Minorita, de quo Noster *Lib. IX. c.* 1. *à n.* 7. *T.II. p.* 108. nosque in Not. *p.* 111. *col.* 1. atque item Ferdinandus Perezius Gusmanus in metrico nondum evulgato opere: *Claros Varones de España*, in Roderico Toletano:

Su estilo (*inquit*) han remedado
Don Lucas è *Fray Juan Gil*,
Non tan dulce ni sotil,
aunque asaz bien han fablado.

Floruit sub initium sæculi XIV.

magister Menegaldus, rerum Lusitanarum Scriptores Latinitatis non contemnendæ (ut præseferunt initia & fines eorum in suprà laudatis testificationibus expressa), non parum suspectæ sunt; cùm nec Alcobaziæ, nec in Laurentina Regia reperiantur bibliotheca, nec aliquis ferè alius post Brittum viderit, aut his auctoribus usus sit. De quibus nos latiùs suprà de Laimundo agentes. Quare dum nondum cum his antiquitatis, quæ iactantur, notis comparuerit Angelus; ceterique iudicium de iis faciendum ampliabimus (1).

ANONYMUS quidam scripsit *De initiis Aragoniæ regni* monumentum aliquod, cui Hieronymus Blancas, nominis atque ævi ignarus, testimonium perhibet in *Commentariis Aragonensium rerum*, & *primo interregno Regum*, quos appellat, *Suprarbiensium*, his verbis: *Quomodo huiusmodi inscriptionem, quam vetustus quidam Scriptor in tumulo Ioannis primi Anachoretæ inventam refert, instauratam ac renovatam coniicio. Ergo Ioannes primus &c.* Et post hanc inscriptionem: *Istius verò Scriptoris nomen non comperi.* Vide infrà in *Macario.*

ANONYMUS, cognomento ALMENAR, Valentini regni civis, nobili genere natus, Toparcha locorum *Roccafort* & *Godella*, laudatur à Gaspare Escolano lib. 5. *Historiæ Valentinæ* cap. 23. eo quòd opera duo, alterum *De re astrologica*, alterum *De morbo Gallico*, scripta reliquerit (2).

ANONYMUS Hispanus, seu Arabo-Hispanus, scripsisse videtur *Glossarium Arabo-Hispanum*, quod esse in bibliotheca Leidensi inter libros à Iosepho Scaligero eidem legatos, eius ostendit catalogus, anno MDCLXXIV. typis editus Lugduno-Batavis, qui ita habet pag. 280. *Hispanum glossarium optimum, ante sexcentos plus minus annos scriptum Latino-Arabicè: Latina charactere Longobardico difficillimo: Arabica charactere Africano elegantissimo descripta, partim in membranis, partim in charta. In fine quinque paginæ sunt mutilæ.* Atque hic liber profectò haberi debet instar thesauri, si legibilis est; antiquæ enim, & vagientis adhuc, èque Latina in vernaculam rudem & inconditam, non sine Arabicæ quadam mistura transformari cœptæ nostratis linguæ principia, quæ vix alibi reperire est, si non fallit diligentissimè scriptus index, continet.

ANONYMUS Castellæ vernaculâ scripsit *De rebus Portugalliæ*, quode Stephanum Garibaium lib. 34. cap. 1. audire proprio idiomate loquentem præstat: *Entre las obras que en lengua Castellana hè visto de los Reyes de Portugal, la mejor es una que sin nombre de autor anda de mano: la qual aunque no contiene tan copiosa relacion, quanto merecia la historia de semejantes Principes: tiene buen discurso en la succession de los Reyes, y muchos notables puntos, de quien entiendo prevalerme mas que de ningun otro autor en lo que me pudiere aprovechar para el progresso desta Cronica.*

ANONYMUS Lusitanus Scriptor cuiusdam *Historiæ* antiquæ nondum typis editæ, ac ipsius testimonio auctoris ex illis quas legimus, & Castellæ antistites scripsérunt (quibus Toletani ac Tudensis, necnon & antiquiorum Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagiique historias significare videtur) desumtæ, quam vidit Prudentius Sandovalius, laudatque in *Historia Alphonsi Regis Castellæ* lib. 7. fol. 152.

ANONYMUS Gerundensis Ecclesiæ canonicus *Vitam S. Oldegarii Barcinonensis priùs Episcopi, deinde Tarraconensis Archiepiscopi Latinè edidit*: quæ quidem exstat in *Legendario* antiquo MS. archivi eiusdem Barcinonensis Ecclesiæ capituli: cuius cum nostris Diago, Rebullosa, & aliis, VI. Martii pag. 482. Bollandus & Henschenius in magno opere de *Actis Sanctorum*, & Antonius Ioannes Garzia de Caralps in historia eiusdem Sancti par. 2. cap. 11. & 12. meminere.

ANONYMUS Lusitanus hacce lingua scripsit vitam Nonnii Alvari Pererii Portugalliæ Comestabilis, cuius hic est Lusitanus titulus: *Chronico do Condestable de Portugal D. Nun-Alvarez Pereira principiador da casa de Braganza, sem mudar da antiguidade de suas palabras, nem stilo.* Ulyssipone MDXXVI. & iterum ibid. MDCXXIII. apud Ant. Alvarez in fol. Hoc *Chronicon* Latinè vertisse Ioannem Ferdinandum, quem Theodosius Brigantiæ Dux unico filio Ioanni præceptorem dedit, ex aliorum fide Ioan-

(1) Dictum à nobis de Angelo Pacensi suprà *Lib. VI. c.* 4. *n.* 77. *T. I. p.* 454. in Not. in *Laimundo de Ortega.*

(2) Is est *D. Ioannes Almenâr* Valentinus, de quo Bibliographi nostrates Rodriguezius & Ximenus. Floruit autem circa medium sæculi XVI. ac proinde ad Bibliothecam Hispaniæ novam referendus.

Ioannes Vasæus refert *Chronici Hispaniæ* cap. 4.

ANONYMUS incertæ ætatis scripsit Vitam Roderici Didaci Bivarii, cognomento Cidi, fortissimi herois, qui sub Ferdinando I. & filiorum eius Castellæ ac Legionis Regibus floruit. Exstat ea sic nuncupata: *Historia del famoso cavallero Cid Rui-Diaz, con su genealogia*, Burgis MDXCIII. Hispali MDCXI. Quæ MS. servatur in monasterio S. Petri de Cardeña, ubi Rodericus ipse iacet. Nescio autem quo argumento rei nitatur opinio hunc librum Mauro cuidam *Aben Alfange* dicto adscribens, ex cuius Arabico idiomate in Hispanum fuerit inde versus. Informem eam, & chronologiæ luce orbam, verisque millia fabularum miscentem, existimat Prudentius Sandovalius (ut & alii) in *Historia Alphonsi VI.* folio 31 (1).

ANONYMUS scripsit Roderici Gothorum in Hispania ultimi Regis historiam: *Chronica del Rey D. Rodrigo, con la destruccion de España, y como los Moros la ganaron* nuncupatam in editione Complutensi MDLXXXVII. in folio, sed dudum Hispali anno MDXXVII. in fol. prodierat. Differt hæc ab altera eiusdem argumenti *Historia de la perdida de España*, quam diu post superioris publicationem ex Arabico Latinam Michael de Luna interpres regius edidit: de qua nos in Arabico-Hispana bibliotheca, sub nomine *Abu Hacim Taric Aben Tariquii* locuti sumus. Atque item diversa est ab ea, quam fabulosæ ac Saracenæ taxat nominibus Ferdinandus Perezius Guzmanus, cuius quidem auctor fuisse Petrus quidam del Corral dicitur (2). Hac tamen sæpe usos Alvarum Gomezium & Hieronymum Suritam in Latinis *rerum Aragonensium Indicibus* observatum ab Hieronymo Romano ab Higuera legimus in manuscripta etiam nunc *Toletanæ urbis & regni historia* lib. 14. cap. 1. qui subiungit, plura ibi exaggerata valdè reperiri, qualis est pœnitentiæ eiusdem Regis, nonnullaque nomina conficta; sed alia esse multùm his conformia, quæ Sebastianus, Isidorus Pacensis, Rodericus Toletanus, Lucas Tudensis, & Rasis Maurus breviter scripserunt. Hæc ille.

ANONYMUS Catalanâ linguâ scripsit *Historiam Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonis* à tempore conditæ Hispanæ Reipublicæ usque ad Alphonsi IV. regnum. Vidit quidem, atque eâ usum se esse ait, Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius Aragoniæ chronographus, in *Coronationum* huius regni Regum libro; adiungens fuisse olim in archivo regio Barcinonensi, habereque plures Michaelis Carbonelli notas, atque eius, & Antonii de Viladamòr Cataloniæ historicorum signis munitam esse; atque insuper ait Comitem de Guimerâ in huius sui oppidi archivo se reperisse dicere, voluminisque compacti, & characterum formam antiquitatem plusquam ducentorum quinquaginta annorum præ se ferre videri. Hæc Ustarrozius.

ANONYMUS scripsit, incertum quo tempore, *Annales*, quos à monasterio Cataloniæ, in quo exstant, *de Ripôll* vulgus appellat, magni quidem habitos ad huius provinciæ & Aragoniæ regni antiquitatum cognitionem (3).

ANONYMUS canonicus regularis S. Isidori Legionensis vertit Hispanè, quam olim Latinè ediderat Lucas Episcopus Tudensis, *La historia de la vida, milagros, y translaciones de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla, que escribiò D. Lucas de Tuy por mandado de la Reyna D. Berenguela, muger del Rey D. Alonso, de quien fue coronista; y la traduxo un canonigo reglar de S. Isidoro de Leon; y la vida del Doctor Martino su canonigo y compañero.* Sic enim inscripta est editio Salmanticensis anni MDXXV. in 4.° cuius curam habuit baccalaureus Ioannes de Robles.

ANONYMUS, clericus regularis S. Augustini, edidit *La vida, generacion, y excelencias de la gloriosa S. Ana y S. Ioachim.* Salmanticæ MDXXVIII. in 4.°

ANONYMUS quidam scripsit librum ita inscriptum: *Arbor Archiepiscopalis, ad Archiepiscopum Toletanum*, qui servatur in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ pluteo 30. num. 9. Hispano sermone, ut suspicor, quamvis sub inscriptione Latina. Prologus enim Hispanus est, unde verba hæc pro faciendo specimine operis, desumsimus: *Este quaderno, Señor, os mostrarà quatro cosas. Lo primero, què soys,* y

(1) Dictum de hac Romanensi fabula potius quam Roderici Bivarii historia Aben-Alfangio adscripta, suprà, *Lib. VII. c.* 1. *n.* 9. in *Not. T. II. p.* 4.

(2) Dictum item de fabuloso *Petri Corralii* Chronico suprà *Lib. X. c.* 8. *n.* 440. in Ferdinando Perezio de Gusman, *Not.*

(3) Apud Petrum de Marca, *Marc. Hisp. append.* CCCCIV. pag. 1296. habetur: *Anonymi, Brevis Monasterii Rivipullensis historia*, Vid. notata nostra *Lib. VII. c.* 1. *n.* 15.

y quê es el oficio que teneys, & en quê silla estays assentado, & quantos grados tiene vuestro estado. Lo segundo, cômo haveys de regir y governar el pueblo encomendado. Lo tercero, quê es la cuenta que haveys de dar. Lo quarto, quê es el fruto que congereys de buena cuenta ò mala. Incertum omnino est cuiusnam auctoris, & ad quem Archiepiscopum directus sit. Attamen in exemplo meo catalogi huius bibliothecæ, quem magni habeo, ad oram unà cum iam laudata operis divisione notatum legitur, alteram ab eodem auctore, *Arborem exemplificalem* dictam, quæ deest ab ista bibliotheca, scriptam fuisse.

ANONYMUS quidam scripsit Chronicon Comitis Castellæ Ferdinandi Gundisalvi, (*Historia del Conde Fernan Gonzalez*) sermone vernaculo, quod Compluti editum fuit MDLXXXIV. in folio (1). Diversa est à de eiusdem rebus gestis historia, quam elucubrâsse dicitur Gundisalvus de Arredondo & Alvarado Benedictinus monachus, quæ inedita etiamnum exstat, & per varia MSS. exempla doctis quibusdam hominibus iam communicata fuit: de qua nos in Bibliothecæ altera parte mentionem sub auctoris nomine habuimus. Huius antiquioris & priùs dictæ historiæ haud meminit nisi fallimur, eiusdem Comitis res enarrans Prudentius Sandovalius; quomodo & alterius à Gundisalvo scriptæ.

ANONYMUS scripsit *Historiam Hispanicarum rerum*, quam vidit, & antiquissimam vocat Prudentius Sandovalius in proximè dicta *Vita Ferdinandi Gundisalvi Comitis Castellæ*, quam editioni Episcoporum veterum Hispaniæ historicorum subiecit pag. 289. atque inde habitum vernaculi satis antiqui carminis fragmentum producit.

ANONYMUS Scriptor, sive Navarrensium sive Aragonensium rerum, MS. fuit in bibliotheca egregii viri Martini ab Aspilcueta Doctoris Navarri quo libro utitur in *Historia* Gallica *Benearnensi* Petrus Marca Parisiensis præsul lib. 4. cap. 6.

ANONYMUS Armenteriæ in Gallæcia monachus Cisterciensis conscripsit olim *Vitam* admirabilem *B. Eronis*, eiusdem loci abbatis: quæ inter alia continet historiam illi similem quæ vulgò narratur, de monacho Affligemiensi, qui per annos CC. ad cantum cuiusdam aviculæ in exstasi permansit. Vitam hanc in antiquo codice repertam publicavit Reverendissimus Malachias de Asso (sic legendum) parentibus nobilibus in Aragonia natus, tunc quidem Armenteriæ abbas, postmodum verò anno MDXCV. Iaccensis in Aragonia creatus Episcopus, ubi mira sanctitatis opinione floruit usque ad annum Domini MDCVI. quo obiit XXVIII. Aug. de quo vide *Menologium Cistercienfe* Chrysostomi Henriquez eodem anno: qui etiam compendiosam inseruit Eronis Vitam *Fasciculo* suo lib. 2. dist. 26. cap. 6. Hæc Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*.

ANONYMUS Catalanus forsan scripsit *Genealogia de los Condes de Barcelona*, cuius autographum servari aiunt in monasterio Rivipulli Benedictinorum eiusdem Principatus Cataloniæ. Exemplum eius habet D. Raphael de Vilosa, Senator olim regius Consilii Aragoniæ Matriti; atque aliud fuit penes Iacobum Ramon Vila curiosissimum historiæ virum, qui hoc cum aliis libris monasterio S. Hieronymi de la Murta prope Barcinonem reliquit.

ANONYMUS quidam vertit Biblia è Latino vulgato in Valentinum, hoc est, regni Valentiæ vernaculum sermonem: cuius operæ interfuisse dicitur S. Vincentius Ferrerius, si fidem habemus Cypriano de Valera in præfatione ad interpretationem Hispanam, quam ipse fecit ex Hebræo; quæque Amsterodami prodiit an. MDCII. ubi ait hanc Valentinam versionem ante centum & ampliùs annos in folio regali typis commissam fuisse (2).

ANONYMUS, seu ANONYMI, Hispano-Hebræi in Italia iam post expulsionem degentes, versionem quandam sacrorum librorum ex Hebraico sermone in Castellanum fecere: cuius hic est conspectus: *Biblia en lengua Española traducida palabra por palabra de la verdad Hebraica, por muy excelentes letrados, vista y examinada por el oficio de la Inquisicion, con privilegio del ilustrissimo señor Duque de Ferrara.* Hucusque titu-

(1) In Bibliotheca Escurialensi *Lit.* u. *Plut. II. n.* 8. (T. II. p. 478.): *Anonymi, Chronica del Conde Fernan Gonzalez* &c.

(2) Dictum suprà, nimirum *Lib. X. c.* 3. *n.* 114. *in Not.* Valentinam seu Lemosinam Sacrorum utriusque Fœderis librorum versionem Bonifacii Ferrerii totius Cartusiæ Prioris Generalis, Sancti Vincentii germani fratris esse; atque Valentiæ nostræ MCCCCLXXVIII. editam. Absoluta autem fuerat ineunte sæculo XV. certè ante annum MCCCCXVIII. qui Bonifacio emortualis fuit.

tulus libri; nuncupatio autem talis: *Al ilustrissimo y excelentissimo señor D. Hercole da Este el II. quarto Duque de Ferrara.* Cui subscribunt: *Criados de V. E. Geronymo de Vargas, y Duarte Pinel.* Ad finem operis hæc leguntur: *A gloria y honor de nuestro Señor se acabò la presente Biblia en lengua Española, traducida de la verdadera origen Hebraica por muy excelentes letrados, con industria y diligencia de Duarte Pinel Portugues, estampada en Ferrara à costa y despensa de Geronymo de Vargas Español, en* 1. *de Marzo de MDLIII. en folio* (1).

Hæc autem Ferrariensis interpretatio, seu potiùs editio, recocta fuit Amstelodami, non iam Christianorum operâ, ut contigisse illi credimus, sed Hebræorum, ut constat ex notato ibi mundi anno, ut Hebræi solent: *A honra y gloria de Dios fue reformada à quinze de Sebath* MMMMMCCCXC. Editio autem facta fuit in domo Gillis Iooft Amstelodami anno MMMMMCDXVI. Hanc verò interpretationem hìc posuimus inter opera Anonymorum qui ante annum MD. vixere; stilus enim sapit maiorem adhuc duorum sæculorum antiquitatem; eaque utilissima est iis, quibus huiusmodi versionibus uti licet, ad exquirendos literales Bibliorum sensus, & conferendum cum antiqua illa præsentem Hispaniæ nostræ linguam, atque eius vocabula.

Anonymus scripsit *Historiam Hispanicarum rerum ab Ranimiro I. usque ad Ferdinandum III. Castellæ Regem*: quæ fuit in bibliotheca D. Ioannis Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabilis, eruditi viri, Medinæ de Pomar oppidi suæ ditionis ab eo reperta inter libros ibi à magno illo decessore eius Petro Comite de Haro, qui sub Ioanne II. Rege vixit, relictos. Scriptamque exstare hanc historiam in membranis, antiquatâ iam hodie sermonis Castellani formâ, quæ ante trecentos annos vulgaris forsan fuerat, Petrus Mantuanus, dicti Ioannis Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabilis domesticus, vir apprimè historiarum nostrarum peritus, in *Advertentiis* (ut vocat) sive *Animadversionibus ad Ioannis Marianæ historiam* annotatum reliquit pag. 142. & 152. Ad hanc fortè respexit Ioannes de Pineda Iesuita, docens exstare eam penes Marchionem de Tarifa (altero scilicet exemplo) in *Memoriali pro Rege Ferdinando III. Sancto.* Ne tamen hoc sileam, titulum inesse ei monet: *De las antiguedades de España*, pertingereque usque ad nuper laudatum S. Regem.

Anonymus alius scripsit aliam *Historiam Regum Castellæ*, sive auctor eius fuerit Martinus Fernandez Bonifaz notarius, quam vidit inter libros eiusdem Comitis de Haro Petrus idem Mantuanus iam laudatus ubi proximè pag. 142. & 152. testimonium inde adducens pro primogenitura Berengariæ Reginæ, Ferdinandi III. Sancti genitricis. Libri titulus: *Libro escrito por Martin Fernandez Bonifaz notario para el Conde de Haro D. Pedro de Velasco. Acabòse de escribir à* 16. *dias de Febrero año de* MCCCCXXXII.

Anonymus scripsit Chronicon hoc titulo: *Relacion de la descendencia de los inclitos Reyes de Navarra*, tempore nimirum Ioannis Labretani & Catharinæ Fuxiæ: quod

(1) Exstat eadem prorsus Ferrariensis Hispana Sacrorum Bibliorum Veteris Testamenti MDLIII. versio, completa, ut in eiusdem fine legitur: *En primero de Marzo de* 1553. & nuncupata: *Al Ilustrissimo y excelentissimo Señor el Señor Don Hercole da Este el segundo: quarto Duque de Ferrara por Jeronimo de Vargas y Duarte Pinel.* In aliis autem eiusdem editionis Ferrariensis 1553. exemplis: *A la Señora Doña Gracia Naci: por Iom Tob Athias y Abraham Usque en* 14. *de Adar de* 5313. (qui idem omnino dies & annus est, primus scilicet Martii, nativitatis Christi 1553.).. Edita postea fuit Amstelodami *A veinte de Yâr* (ut in eiusdem fine legitur) 5371. qui à Christo nato annus est MDCXI; sub finem autem prologi ad Lectorem: *Vale en Nostradâm, Tantos de marco*, 5371. *año.* Folio.. Rursum, absque Loci, atque anni notatione, sed Amstelodami, ut videtur, & circa annum Christi MDCXX. Folio... Item Amstelodami apud *Gillis Ioost en el Nieuwe-straet*, 5606. manifesto scilicet errore, pro 5406. id est, Christi anno MDCXLVI. Folio....... Item Amstelodami, *corregida* (ut in fronte legitur) *en casa de Joseph Athias* 5421. Christi MDCLXI. Octavo.... Item Amstelodami apud Davidem Fernandez, *corregida por Dr. R. Ishac de Ab. Diaz*, 5486. Christi MDCCXXVI. Octavo maiori: quas omnes, neque uno tantum, sed duplici triplicique interdum exemplo mihi comparavi, præter novissimam Hebræo-Hispanam Amstelodamensem, Folio; & alteram itidem Amstelodamensem curante *N. Caceres* 8.° quam mihi furto sublatam fuisse vehementer doleo.

Vix dum hæc scribere desieram, cum Cl. Doctissimique Viri Olai Gerhardi Tychsen Orientalis Literaturæ in Academia Fridericiana Butzoviensi Professoris Publici &c. nomine ac benigno munere oblatus mihi fuit recens chartaceus Pentateuchi Hebræo-Hispani codex, formâ folii; in quo non minus Hebraicus textus, quam Hispanica eiusdem versio Latinis literis exprimuntur; hæc tamen non ultra Geneseos caput XLV. procedit; eademque omnino est cum Ferrariensi 1553. & recentioribus Amstelodamensibus, ut periculo facto didici.

quod Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Wasconiæ* lib. 2. cap. 3. pag. 96. laudat.

Anonymus auctor est cuiusdam alius *Chronici Navarræ Regum*, *quos prætermisit Rodericus Toletanus*, forsan Theobaldi Regis. Vidit idem Oihenartus, meminitque lib. 2. cap. 11. pag. 235. & 236. qui laudatum se legisse ait à Didaco Ramirezio Avalos de la Piscina in *Historia* sua *Navarrensis regni;* atque idem sibi cum eo videri, quod Theobaldi Regis nomine (patris, aut filii, similiter appellatorum) iussuve conscriptum, Garibaius laudat lib. 21. cap. 1. quantumvis nunquam sibi visum, atque item auctor cuiusdam *Recopilationis rerum Ipuscoæ provinciæ* vulgaris linguæ Castellanæ.

Anonymi est aliud ab hoc diversum Chronicon, seu *Series Navarræ Regum*, ab Enecone Arista ad Sancium usque Garsiæ filium, Sancii maioris nepotem, contenta in codice ms. Legerensis monasterii, quo Regulæ S. Benedicti continentur, quo usum se ait idem Oihenartus eodem cap. pag. 235 (1).

Anonymus Benedictinus monachus in monasterio *S. Dominici de Silos* historiam scripsit *De Regibus Asturiarum & Legionis à Pelagio usque ad Alphonsum VI.* Est inter libros mss. excellentissimæ Comitissæ de Villaumbrosa, qui fuerunt D. Petri de Guzman eius coniugis, magni Castellæ senatus Præsidis. Sed de hoc auctore & opere, quod *Chronicon Exiliense* audit, alibi diximus (2).

Anonymus vertit ex Latino in Hispanum sermonem *La Cronica de los quatro Imperios, compuesta en Latin por Martino Polono.* Exstat ms. inter libros eiusdem excellentissimæ Comitissæ.

Anonymus *Toletanus*, *Philosophus* nuncupatus, subministravit ei, qui *Chimicorum librorum theatrum compilavit*, nonnullum huius argumenti scriptum, quod ab eius ipsius initio: *Desiderabile desiderium* appellatum, seu *Rosarium philosophorum, compilatum à Toletano Philosopho*, in huius systematis tertio volumine nunc legitur.

Anonymus, nescio quis, Hispanum dedit opus: *Arbol de las batallas* appellatum, ex Gallico, ut putamus, Honorati Bonnet Cabillonensis Prioris: qui liber exstat Gallicus, fuitque in bibliotheca Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani, Labbeo teste in *Nova bibliotheca manuscripta* inter libros dicti Antistitis codice 60. in quo notatur scriptum fuisse ab auctore tempore schismatis inter Clementem VII. & Urbanum VI. dicatumque Carolo Regi VI. Francorum. Sed de hoc opere diximus in *Didaco de Valera* (3).

Anonymus scripsit *Chronicon monasterii S. Victoriani* in Aragoniæ regno, quo usus fuit ad conscribendam Hispaniæ historiam adhuc ineditam Laurentius de Padilla, ut ipse in vestibulo eius docet.

Anonymus, eiusdem Padillæ testimonio monachus forsan Benedictinus, scripsit *Chronicon monasterii S. Salvatoris de Oña* nuncupati in Castella veteri (4).

Anonymus alius, eiusdem etiam Padillæ testimonio scripsit *Chronicon monasterii de la Oliva ordinis Cistercienfis* in regno Navarræ, ubi plura de huius regni Regibus.

Anonymus scripsit quandam *Hispanarum rerum historiam*, quæ fuit penes Marchionem Veleziorum (D. Petrum forsan heroem illustrem à Consilio Statûs Philippo II. Regi) aiente eodem Padilla, qui eâ se usum ait.

Anonymus scripsit ab hac diversam *Hispanicarum rerum historiam*, quæ olim fuit Ferdinandi Didaci à Toleto Referendarii Ioannis Regis Castellæ II. uti refert ibidem Laurentius Padilla.

Anonymus cognominatus Ochoa de Salazar scripsit adhuc aliam *De Hispaniæ rebus* historiam, quam etiam se vidisse & in usu habuisse, monuit lectores suos Padilla laudatus.

Anonymus auctor est cuiusdam historiæ antiquæ ms. *De rebus nostris*, quam asservari in Toletana Ecclesia reliquit scriptum in libro *De descensione Deiparæ virginis ad eandem Ecclesiam*, Franciscus Portocarrero cap. 32.

Anonymus auctor *Annalium* quorumdam, quos *Toletanos* vocant, magnæ est auctoritatis, utpote æqualis ferè rerum, quas literis commisit: dignus omnino publica luce cum aliis huiusmodi adhuc la-

(1) Dictum de hoc Chronico sive *Serie Navarræ Regum* eiusque ætate suprà, *Lib. X. c.* 10. *n.* 499. in Carolo Principe Vianæ.

(2) Editum à Cl. Henrico Florezio *Hisp. sacr. T. XVII. à pag.* 270. qui ad sæculi XII. initia pertinere putat, ibid. *pag.* 265. *n.* 4.

(3) Dictum itidem à nobis *Lib. X. c.* 13. *n.* 273. atque in *Addendis à sæculi XV. initiis ad annum MCCCCXX.* exstare in Escurialensi codice *Lit.* h. *Plut. II. n.* 19. eius operis versionem alteram Hispanicam Antonii cuiusdam Coritæ.

(4) Fuerit forsan *Alfonsus de Madrid*, de quo Noster paulo antè inter Scriptores incerti temporis?

latentibus, quos præire in officinis typographorum aliis nauci operibus æquum esset. Meminit cum laude Alphonsus Fernandez in *Annalibus Placentiæ urbis* lib. 1. cap. 9.

Anonymus alius scripsit *Annales* quosdam *Latinos*, magnæ etiam auctoritatis, ante quadringentos annos scriptos in codice quodam Ecclesiæ Compostellanæ. Exinde adducta quædam verba ad eram MXXXIII. spectantia, cum hoc operis elogio videri possunt in Ambrosii Moralis *Historiæ Hispanæ* libro 10. cap. 24. in fine.

Anonymus Darocensis Ecclesiæ canonicus in Aragoniæ regno, post veterem alium Cataloniæ civem, qui propriâ gentis linguâ hoc tractavit argumentum, iterum descripsit ipse ac celebravit commentario Hispanico mysterium quod vocant *De los Corporales de Daroca*: cuius mysterii relationem Martinus Viciana in *Historia Valentina*, Petrus Antonius Beuter in *Historia Hispaniæ*, Petrus Medina *De las grandezas de España*, & alii magno numero fecere (1).

Anonymus quidam Castellæ vernaculo sermone scripsit *Regum Portugalliæ historiam*, quâ usus fuit Stephanus Garibaius, eamque laudat lib. 32. *Compendii historialis* cap. 1.

Anonymus quidam vertit in Hispanicum ex Latino sermone *El Valerio Maximo, de los exemplos memorables.* quem MS. servat excellentissimus Marchio Mondexarensis in amplissima sua bibliotheca cum hac nota: *Este libro de Valerio Maximo escriviò Diego de Lombraña, criado de Alfonso Gonzalez de Leon, contador del Rey, por mandado del dicho Alfonso Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años* (2).

Anonymus incertus vertit in sermonem vernaculum *Lucani Pharsaliam* soluta oratione, quæ interpretatio servatur MS. apud eundem Marchionem Mondexarensem antiquis characteribus.

Anonymus scripsit *Historia de España*, quæ à Pelagii rebus usque ad expugnationem Antiquariensis urbis per Ferdinandum Castellæ infantem, Aragoniæ deinde Regem, sub Ioanne II. res nostræ gentis prosequitur. Incipit: *Empieza en el libro de la historia* &c. Exstat Matriti apud eundem Marchionem Mondexarensem.

Anonymus scripsit Annalisticum quoddam opus de Aragoniæ rebus, quod *Annal antiguo de Aragon* magnus Surita vocat, laudans in marginalibus Notis ad codicem, quo usus fuit, MS. historiæ Catalanè scriptæ à Iacobo I. Aragoniæ Rege, quem hodie possidet Marchio S. Clementis Cæsaraugustæ.

Anonymus, ut credo, Hispanus, scripsit olim Latinè *Dialogum Ecclesiæ & Synagogæ, sane pro Ecclesia contra Synagogam*: qui incipit: *Acuite sagittas* (3) &c. Hunc in publicum dedit, cùm fortè fortuna in eum nudo auctoris inscriptum nomine incidisset, Gundisalvus Garsias à S. Maria Cæsaraugustanus (4) civis & advocatus magni nominis sub Ferdinando Rege Catholico, nuncupatum D. Didaco à Mendoza Hispalensi Archiepiscopo, ut in eius elogio in Bibliothecæ altera parte, quæ priùs edita fuit, dicimus. Locum autem editionis ignoramus, quòd inde absit; forma certè in 4.° est. Continetque redargutionem absurditatum Hebraici libri *Talmud* dicti, & fundamenta probationesque Fidei Christianæ ex sacris libris ab Ecclesia producta, audiente & contradicente Synagoga, quas inter dialogum liber continet. Hispanum suspicari me dixi, eò quòd nullum ex SS. Patribus, nisi Isidorum Hispalensem semel atque iterum laudet. Sed audi sîs de eo verba Gundisalvi Garsiæ: *Siquidem olim incidi in quoddam opus scriptum haud quidem longum, sed re ipsa magnum & admirabile, sine scriptione ac nomine auctoris. Quæsivi diu ac diligentissimè, à quo editum fuit; nusquam reperi, nec ab aliquo lectum, nec eiusdem exempli alterum codicem.* Possidet exemplum hoc, quod vidimus, Matriti D. Ioan. Lucas Cortesius,

(1) Fueritne *Ximenus* seu *Ximenezius* Presbyter *Darocensis*, quem circa annum MCCL. vernaculè scripsisse opus *De restauratione Hispaniæ* suprà retulimus in Notis ad *Lib. VIII. in fin. c. IV.* è schedis Cl. Pauli Ignatii Dalmases & Ros?

(2) De hac *Valerii Maximi*, & Lucani quæ proxime sequitur Hispanica versione in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, dictum à nobis suprà *Lib. X. c. 5. n.* 269.

(3) Fuerit fortassis huius Dialogi auctor *Cyprianus Benetus*, sive *Benedictus* ex Ordine Prædicatorum, de quo mox. Certe inter eius scripta à Dominicanis Quetifo & Echardo recensita *T. II. Script. Ord. Præd. pag.* 49. *col.* 2. legitur: *Aculeus contra Iudæos.* Prodiit Romæ, unà cum eiusdem tractatu: *De non mutando Paschate*, anno 1515. in 4.° exstareque ibidem dicitur in Barberina.

(4) Hic ille est *Gundisalvus Garsias de Sancta Maria*, quem anno sæculari MD. *Constitutionum Synodalium Archiepiscopatûs Cæsaraugustani collectionem* edidisse diximus, Cæsaraugustæ apud Georgium Coci & Socios 8.°

ſius, noſter in primis amicus, millies per totum hoc opus, nunquam tamen ſatis, à nobis laudatus.

ANONYMUM auctorem cuiuſdam hiſtoriæ, ſive, ut vocat, *Chronici*, & quidem antiqui *de Val de Ilzarte*, (loci nomen in quo aſſervantur) laudat Ioſephus Moretus Ieſuita in *Congreſſibus apologeticis pro veritate inveſtigationum regni Navarræ*, congreſſione 4. pag. 122.

ARNOLDUS, ſive ARNALDUS, de MORARIA Catalanus, eorum cenſui adſcribi ſolet, qui in *Conſuetudines*, ſeu leges huius provinciæ commentati olim ſunt (1).

ARNOLDUS DE PODIO, vulgò DE PUIG, ſi Catalanus eſt, ordinis S. Dominici. Huius nomini adſcriptam *Artem prædicandi* ad Hugonem Dertuſanum Epiſcopum directam fuiſſe in bibliotheca ſummi viri D. Antonii Auguſtini Tarraconenſis præſulis in membranis annorum CL. legimus in huius bibliothecæ catalogo (2).

AYBERTUS, abbas Ciſtercienſis ordinis in Hiſpania, ſcripſiſſe dicitur opus quoddam *De eiuſdem ordinis viris ſanctitate illuſtribus*, maximè Hiſpanis, ſi fides habenda eſt Chryſoſtomo Henriquez in *Menologio Ciſtercienſi* ad dies XIII. Septembris, XI. Octobris, & I. Novembris, referente Carolo Viſchio in *Bibliotheca Ciſtercienſi*.

B

BERENGARIUS natione Catalanus (ait *Bibliothecæ medicæ* auctor) ſcripſit *in Avicenam quaſdam quæſtiones*, & *in Hippocratem*. Ita & Geſneri *Epitome*.

BERENGARIUS DE NOYA Gallæcus, forſan ex ita dicto oppido (3), laudatur auctor operis cuiuſdam ad rem metricam ſpectantis ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione, in prologo *Centiloquii*, illis verbis, quæ in Raymundo Vidal inferiùs exſcripſimus.

BERNARDUS quidam Hiſpanus, Prædicatorum ordinis, ſi credimus Leandro Alberto, ſed incertæ ætatis, floruit doctrinâ philoſophicâ atque theologicâ, ſcripſitque quædam opera, quæ ipſa Bernardo Triliæ à Dominicanorum Scriptorum laudatoribus tribuuntur, ut videre eſt apud Antonium Senenſem, Altamuram, alios. Admonuimus pridem nos lectores lib. 8. cap. 6. huius antiquioris partis Bibliothecæ.

BERNARDUS DE CEVA Catalanus ſcripſit in *Conſuetudines* (hæ ſunt leges) Cataloniæ, quas *Uſaticos* vocant.

BERTRANDUS quidam Hiſpanus, ut legimus in eadem Geſneri *Epitome*, ſcripſit *ſuper Clementinas*.

C

CYPRIANUS BENETUS, hoc eſt, ut credimus, BENEDICTUS, quod Valentinæ gentis linguâ *Benet* efferri ſolet, ſcripſiſſe dicitur librum quendam *De non mutando Paſchate*, quem MS. aſſervari in bibliotheca Medicea Florentiæ, legitur in Theophili Spizelii *De ſacris illuſtrium bibliothecarum arcanis* pag. 93. (4)

(1) Dictum, pluſque vice ſimplici de hoc Arnaldo inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores è Franckenavio *Sacr. Themid Hiſp. Sect. IX. n. XXV.* & præſertim in Not. ad *Lib. IX. c.* 4. n. 209. quo loco eum Valentiæ noſtræ vindicavimus.

(2) Quetifus & Echardus inter ſæculi XIV. Scriptores hunc Arnoldum collocant *T. I. pag.* 721. *col.* 2.

ADDENDI.

Ægidius Diaz, neſcio quis, ſcripſiſſe dicitur Hiſtoriam *Roderici Didaci de Bivar*, vulgo dicti *El Cid*, à Ferdinando Perezio Guſmano, in metrico, atque inedito, ut putamus, opere inſcripto: *Claros Varones de Eſpaña*, in *Roderico Didaci*. Siſtimus eius verba:

, Si la eſtoria non miente
, De *Gil Diaz* ſu eſcribano,
, El gran Soldan Perſiano
, Principe è ſeñor de Oriente
, Le embiò un ſu Pariente &c.

Frater Anſelmus de Turmeda incertum cuius Inſtituti, Catalanus, circa annum, ut coniicimus, MCCCC. ſcripſit Lemoſino Sermone tractatum metricum hoc titulo: *De les coſes que hàn à eſdevenir ſegôns algunes profecies è dits d' alcuns eſtrolechs, tan dels fêts de la Eſglêſia è dels Regidors de aquella, è de lurs terres è provincies &c.* Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* n. *Plut. I. ſub n.* 13. (T. III. p. 143.) Item: Opuſculum aliud metricum ab auctoris nomine *Franſêlms* Valentinis vernaculè appellatum, ſæpiuſque Valentiæ editum: quo noſtrates pueri poſtquam literas nôrunt eaſque in ſyllabas iungere incipiunt, uti conſuevêre.

(3) Immo *Balearis Maioricenſis*, ut nos olim Lib. VIII. in fine capitis 6. n. 283. in Not. Adductis autem eo loco in huius rei comprobationem, addere iuvat, in alio *Proverbiorum*, ſeu *Centiloquii* Marchionis Sant-Iulianenſis exemplo, quod exſtat in pſeudepigrapho Ioannis Yxarenſis codice toties à nobis laudato, itidem, ipſiſque omnino verbis legi: *Las reglas de trovar eſcritas y ordenadas por Remon Vidal de Beſaduc, home asâz entendido en las artes liberales è gran trovador;* (nin) *en la continuacion del trovar fecha por Jufrê de foxâ monge negro: nin por* EL MALLORQUÎ LLAMADO BERENGUEL DE NOYA &c. Quibus add. Cl. Martinum Sarmientum *Memor. para la Hiſtor. de la Poeſia Eſpañola T. I. p.* 348. *n.* 768. quo loco pro *de Noya*, eum *de Troya* cognominat.

(4) Hunc *Cyprianum* ad annum Chriſti MDXXII. referunt Quetifus & Echardus *T. II. pag.* 49. quo loco late de eius ſcriptis profeſſione & patria. Videndi.

D

DIDACI CAMPI-DOCTI *Chronicon* adducit pro se de Alphonsi VIII. tempore loquens, atque eius insano erga Hebræam quandam amore, Alphonsus de Spina in *Fortalitio Fidei* lib. 3. fol. 192. per hæc verba: *Secundum quod legitur in Chronico Didaci Campi-docti*. Quod sanè quò referam nescio, nisi historia significetur Roderici Didaci Cidi appellati, & vulgò *el Campeador* dicti; de quo neque locus, neque magnum operæ prætium est ulteriùs quærendi (1).

DOMINICUS DE CATALONIA, Dominicanus, scripsisse dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis*. Fernandez in *Catalogo Scriptorum huius ordinis* (2).

DOMINICUS, archidiaconus Ecclesiæ Segoviensis, transtulit ex Arabico in Latinum Al-Gazelis Arabis *Librum philosophiæ* editum anno MDVI. cum nota factæ ab eo huius translationis in Toletana urbe. Vidimus nos in bibliotheca Ferdinandi Colon; quæ nunc ex legato eius est Hispalensis Ecclesiæ (3).

DOMINICUS DE S. IOANNE Maioricensis, ordinis S. Mariæ de Mercede, Scholasticus, ut dicitur, Salmanticensis Ecclesiæ, & Parisiensis Academiæ professor, scripsit, si Vincentio Muto vol 2. lib. 11. cap. 9. *Historiæ Balearis* credimus, *super Aristotelem* nescio quid.

DOMINICUS SEMINIVERBIUS, cum *Hispani* compellatione, adducitur à Petro de Alva in *Militia Conceptionis*, quasi auctor libri *Viola animæ* appellati, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium & Dominicum Seminiverbium: *De hominis natura, propter quem omnia facta sunt, ad cognoscendum se, Deum, & homines*. Quem librum ait anno MD. Toleti editum in 4.° Attamen hic Dominicus dialogista est non utique libri auctor, à Remundo sive Raymundo Sebunde scripti. De quo pluribus egimus in huius Raymundi mentione.

E

EDUARDUS nescio quis citatur sæpiùs à Ferdinando Mexia in *Nobiliario* suo, quod *Verum* appellavit, uti Scriptor cuiusdam operis *Contra Anriquina* dicti, adversus aliquem forsan Anricum, sive Enricum: de quo altum alibi silentium. Utitur hoc opere Ferdinandus lib. 1. cap. 51. 64. & 73. & lib. 2. cap. 2. & 5.

EMMANUEL BRUDUS Lusitanus Iudaicæ sectæ, idemque medicus, nisi fallimur: de quo Salomon filius Virgæ in *Historia Iudaica*, quam Latinè Georgius Gentius dedit, Amstelodamique publicavit anno MDCLI. pag. 338. *Modum* (ait) *omnemque rationem, quæ ad immolandam Paschalem victimam pertinerent, admirandâ rerum copiâ descripsit Cl. Manuel Brudo in libro quem, de præceptorum ratione, composuit*. Hæc Salomon. Idem nomen medici cuiusdam est, qui *De victûs ratione* scripsit *in febribus secundùm Hippocratem in genere & sigillatim*, libris tribus, qui prodierunt Venetiis anno MDXXXIV. in 8.° Tiguri apud Gesneros fratres MDLV. in 8.° Venetiis iterum apud Petrum Rubeum MDLIX. Coloniæ apud Petrum Horst; & cum aliis in *Enchiridio rei medicæ* Conradi Gesneri.

F

FERDINANDUS ZAMORENSIS, ignotus aliàs, reliquit in schedis librum: *summam de ordine iudiciario* dictum, qui Castellano, sed valdè antiquo sermone, manu exaratus in folio asservatur in biblio-

(1) Succurrit, sitne idem *Didacus* hic *Campi-doctus* cum *Didaco de Campis* auctore operis inscripti: PLANETA in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ superstitis: quode opere atque Scriptore Noster suprà, *Lib. VIII. c.* 1. *n.* 8. nosque ibidem in Not. *T. II. p.* 47. *col.* 1. egimus: ut τὸ DOCTUS elogium Auctoris sit, proprio eius cognomini DE CAMPIS importunè assutum. Et quidem Auctoris atque Alfonsi VIII. Castellæ Regis tempora coniectionem non respuunt, cum hic ad annum MCCXIV. vivere desierit; *Didacus* autem *de Campis* anno MCCXVIII. *Planetam* scripsisse a Nostro dicatur. Meminit eius, atque ætatem qua floruit indicat Ferdinandus Perezius Guzmanus in metrico inedito opere: *Claros varones de España*, in cuius postremis ogdoadibus legitur:

, Otro dotor Castellano
, qu' en estilo asaz polido
, yo me acuerdo haber leido
, un volumen de su mano.
, DIEGO DE CAMPOS se llama
, este dotor que yo digo,
, en tiempo de Don Rodrigo
, grand prelado & de grand fama &c.

Habetur in pseudepigrapho Ioannis Yxarensis de Aragonia codice, toties à nobis laudaro. Respexeritne autem in loco proximè citato Ferdinandus Perezius ad *Chronicon Alphonsi VIII.* de quo agimus, an ad *Planetam*, non facilè divinare est. Atque ad prius illud respexisse coniicio; *Planeta* enim, qualem suo loco descripsit Noster, totus est ascetici argumenti *De Christo: De beatissima Virgine*, ac de præcipuis utriusque mysteriis, quæ limatiorem stilum (*asáz polido*) non usque adeo desiderâsse videbantur.

(2) Hunc Quetisus & Echardus *T. I. pag.* 808. ad annum Christi MDLI. referunt; ut nos alibi retulimus.

(3) Dictum à nobis de hoc Dominico suprà *Lib. VII.* in fine capitis IX. T. II. pag. 44. col. 2. *in Notis*.

bliotheca Colonæa Hispalensis almæ Ecclesiæ.

Franciscus de pace, Mercenariorum instituto addictus, *Commentariorum in libros Regum*, atque alterius operis, *De regia potestate* quod dicitur, auctor celebratur in *Catalogo virorum illustrium*, huiusce Ordinis ab Alphonso de Roxas. Ignoratur quidem, sub quo Magistro generali, aut quibus annis vixerit: quod ait Petrus à S. Cæcilio in MS. commentario *De ordinis sui Mercenariorum Scriptoribus*.

G

Galaf, Israelita sive Iudæus, Catalanus ex Ilerda urbe (hodie *Lerida*) *vir* in medicis rebus eruditus, scripsit *Antidotarium excellentissimum*, auctor ait *Bibliothecæ medicæ*.

Garsiam lupi de roncesvalles, in eorum albo, qui de Navarrenis rebus quicquam scripsêre, laudatum inter alios legimus in congressione 4. (fol. 121.) *Congressionum apologeticarum pro veritate investigationum regni Navarræ*, qui Thesaurarium (alicuiusne Ecclesiæ dignitatem, an ob sæculare munus gestum?) appellat.

Gerardus carmonensis, famâ bene notus ob multiplicem Arabicorum operum in Latinum idioma translationem, penè fuit hactenus patriæ suæ Hispaniæ subreptus; cùm Carmonæ urbis Bæticæ provinciæ cum Cremona Insubrum Italorum æquivocatio passim vulgoque magis in laudandis Gerardi versionibus; & interprete ipso apud Italos, qui ediderunt, ignoto in notum transformato nomine, prævaluisset.

Qui ergo Gerardus Cremonensis ferè ubique audit, Gerardus Carmonensis est, Bæticus è Carmone antiquo, & à Iulio Cæsare, Hirtio, Ptolemæo, Strabone, Antonino, & aliis memorato Turdetanorum oppido, quæ nunc *Carmona* urbs est, sex ab Hispali, duabus à Bæti fluvio ad lævam disparata leucis. Cui errori ab eorum persuasione exterminando, qui urbi favent Italæ nobilissimæ & amplissimæ, satis esse deberet, Gerardum Hispaniæ nostræ nunquam non incolam, Toleti vacâsse Spartæ suæ ornandæ: qua in gente & vicinia Maurorum potiùs quàm in Italia natum eo tempore hominem, cùm nulla ibi Arabicæ linguæ discendæ occasio esset, neque studium peregrinarum rerum doctrinæque valuisset adhuc, Arabicis vertendis libris navâsse operam, vero similius omnino est. Neque aliter coniectari nos Raphael Mattæus Volaterranus efficiet, quantumvis Gerardi, atque eius patriæ, non in transcursu & aliud agens, sed in celebrandis Cremonæ urbis rebus, virisque doctrinâ claris, disertè meminerit. *Ornatur insuper* (lib. 4. *Geographiæ* ait) *hæc urbs ingeniis, Marco Furio Bibaculo poeta, Quintilio Varo Virgilii familiari, Gerardo Sabloneta medicinæ theologiæque, tum Chaldæarum Arabicarumque literarum peritissimo, qui Avicenam Rasimque sive Almanzorem convertit.* Quem Gesnerus in *Bibliotheca* exscribens, aliquid ultrà ait ex Volaterrano, quod ille non dixit, *Sublonetam* (*Sabioneta* est hodie arx munitissima Guzmanorum Stigliani principum) natalem fuisse Gerardi locum in agro Cremonensi, unde ei cognomen; cùm verè is Cremonæ natus, à Subloneta, ut passim solent homines, ab non suis urbibus oppidisve cognominari potuerit. Quamvis non diffitear Volaterranum alio loco (21. nimirum libro) dum claros celebrat in quibusdam artibus, præcipuè in medicina viros, cum Gesnero consentire videri. Ioannes quidem Trithemius Gerardum Fulginatem vocavit, à *Fuligno* Umbriæ urbe scilicet, quæ valdè à Cremona distat, nescio unde doctus. Atque ideo prætermisit eum in bibliotheca Umbriæ Iacobillus.

Attamen pro Hispanis eius natalibus sunt editio Basileensis, omnium aliarum optima, anni MDLVI. ex Hervagiana officina Avicenæ operum ex nostri versione: quæ quidem eum Gerardum Carmonensem disertè vocat. Garsias item ab Orta Lusitanus medicus in libro iam ex vulgari à Carolo Clusio in Latinum verso *De aromatibus & simplicibus Indiæ*, natum Gerardum in Bætica Hispaniæ non aliis verbis ait. Conspiratque Andreas Alpagus Bellunensis in editione Veneta anni MDLXII. *Avicenæ Canonum*, ubi laudat interpretem Gerardi Carmonensis appellatione, quod quidem à Roderico Caro notatum invenimus ad oram libri sui *Chorographiæ conventûs Hispalensis*, ubi de Carmone agit, quandocumque iteraretur typis, intus accipiendum.

Conveniunt Iosephus Scaliger, eoque laudato Vopiscus Fortunatus Plempius in prologo ad suam *Canonis Avicenæ* postremam interpretationem ex Arabico fonte in Latinam linguam, Petrus Daniel Huetius, vir præstantis eruditionis & iudicii lib. 11. *De interpreta-*

tio-

tione pag. 140. ubi de claris interpretibus. Thomas item Reinesius medicus criticus, & philologus eximiæ famæ lib. 1. *Variarum lectionnm* cap. 11. *ubi Gerardum de Carmona qui ante annos trecentos Toleti vixit ac docuit*, vir scriptorum omnium gentium, omniumque doctrinarum curiosissimus, palam vocat.

Ac certè Toleti eum vixisse, non alibi notum, iidem hi, quibus Cremonensis audit, confitentur. Immo Lindanus, medicorum Scriptorum collector, hac una re persuasus duos ex eodem Gerardo fecit, laudans priùs Gerardum Cremonensem, & mox Gerardum Toletanum; necnon & de Abu-Becro Rhase loquens, huius interpretem *Gerardum Toletanum Cremonensem* vocat. Quare nîl video cur æquivocatio facillimè contingens de alio in aliud adeò vicini soni nomen, Hispanum virum Arabicè doctum è Maurorum communicatione, Toletanumque consensu omnium civem, à soli natalis possessione, absque magna iniuria, deturbare debeat. In hac enim urbe Toletana floruisse & Avicenæ Canones eum vertisse, agnoscunt Symphorianus Camperius, ex eoque Gesnerus in *Bibliotheca*, Plempius, Reinesiusque laudati, & editio antiquissima istius Canonis, Toleti in Hispania factum versionis opus clamat. Cum verò ante CCC. annos absque alia exactiori notitia dicatur is vixisse (error quippe absurdus est in Iusti *Chronologia medica*, & in Lindani opere *De scriptis medicis*, vixisse eum circa annum MDLV.) non abs re auctoribus incertæ ætatis eundem immiscuimus. Cuius quidem laudantur opera hæc à Camperio & Gesnero:

Introductorium medicinæ, liber singularis.

Commentarius in viaticum Constantini monachi, nempe Benedictini, cuius idem Gesnerus Lindanusque & alii meminêre.

In Astronomia verò

Theoricæ planetarum, ante Georgium Purbachium; cuius discipulus Ioannes Regio-montanus peculiari dialogo acerrimè has nostri antiquiores insectatus fuit. Meminit huiusce operis Raphael
[n] Pag. 493. Volaterranus lib. 21. *Commentariorum urbanorum* [n], sub nomine eodem Gerardi Cremonensis, & Ricciolus in *Almagesto novo*, & *Chronico astronomorum* secundo, in eius principio edito.

Ex Arabico idiomate in Latinum vertit: *Canona medicinæ* prædictum *Avicenæ*. de quo Daniel Huetius ita: *In multis Arabum convertendis voluminibus, sed Avicenæ præsertim, horrido stilo & inculta oratione usus est Gerardus Carmonensis; nec satis emendati codices ei contigerunt; & in pluribus à vero auctoris sensu, propter medicæ artis, & Græcæ linguæ, è qua doctrinam suam Arabes hauserunt, ignorationem, fœdissimè aberravit; in eo tamen laudandus, quòd fideliter & adstrictè quæcumque assecutus est, repræsentavit.* Nec minus ei detrahit Ioannes Baptista Montanus, professor Patavinus medicæ artis, in oratione quadam ad discipulos de Avicenæ interpretatione: *Avicena fuit translatus primò* (inquit) *de lingua Arabica in Hebræam, postea in Hispanicam, postremò à quodam Cremonensi fuit traductus in Latinam, qui fuit multum ignarus, & in multis peccavit.*

Audiamus tamen Plempium Arabicè doctissimum, atque adeò idoneiorem testem, qui relatæ huic Montani censuræ subiecit, eum taxans, quòd crediderit factam à Gerardo Carmonensi fuisse hanc versionem ex Hispano in Latinum sermonem, non verò ex Arabico. *Quod verò ait illum* (idem prosequitur) *in multis peccâsse, convenit in illum quod in nos omnes, qui homines sumus. At eum multùm ignarum fuisse, multum fallitur. Quàm in medicina nostra excelluerit haud scio. Verùm Arabismi fuisse gnarissimum, patet omnibus eius linguæ peritis. Versio eius fidelis est, non vivida; at eo sæculo sic loquebantur.* Hæc Plempius pro nostro. Quod dictum velim de aliis eius versionibus, quæ sequuntur:

Cantica quoque *Avicenæ*.

De viribus cordis.

De removendis nocumentis in regimine sanitatis.

De syropo acetoso. Omnia eiusdem Avicenæ. Quæ simul cum *Canone* prodierunt ex castigatione Andreæ Alpagi Bellunensis; atque idem cum annotationibus Ioannis Costæi, & Ioannis Pauli Mongii sæpiùs, ut apud Lindanum legitur de Avicena loquentem.

Præterea:

Rhasis Practicam, & *Antidotarium*.

Rhasis item opus, quod *Liber divisionum* audit, quo describuntur curationes omne genus morborum, de quo Gesnerus in *Rhasi*.

Item in *librum* eiusdem Rhasis *ad Almansorem* nonnullas additiones interlineares adiecisse Lindanus ait, quæ exstant in *Operum parvorum Rhasis* editione Lugdunensi Vincentii à Portonariis MDX.

MDX. in 8.° Idem Lindanus in *Gerardo Toletano* ait *Opera Abu-Becri Rhasis* Latinitate à nostro donata, Basileæ apud Henricum Petrum anno MDXLIV. prodiisse.

Librum *Alben Gnesit philosophi De facultatibus medicinarum* & *ciborum*, Argentorati MDXXXI. in folio, cum Tacuini *Sanitatis*, ut Gesnerus ait in *Alben Gnesit*.

Commentarios quosdam Anonymi Arabis in *Prognostica Hippocratis*, qui cum Ioannicio (scripsit is *Introductionem in artem parvam Galeni*) olim excusi sunt chartis 14. in folio, cum veteri simul ac novâ textûs *Prognosticorum* translatione; *licèt nonnulli dicant* (Gesnerus infit) *bis etiam Commentarios fuisse traductos, in quibus multoties ponuntur multa dicta Humain, qui aliquot opera Hippocratis & Galeni Commentariis suis explicuit.*

Artem quoque *parvam Galeni* eum interpretatum fuisse ait Gesnerus: quod intelligo ex Arabica Galeni versione in Latinam linguam. Hæc ille de Carmonensis interpretationibus; sed adiungunt alii alias.

Lindanus ait

Iani Damasceni librorum VII. *Therapeuticæ metaphrasin* à Gerardo nostro confectam exstare Venetiis editam: quem Ianum Damascenum, si à Lindano quæras, nunquam certè noveris; nam & Ianum monachum Damascenum laudat presbyterum, cognomento Manzurem, Decapolitanum, huius *Therapeuticæ* auctorem; & alibi Ioannem Dasmacenum monachum Benedictinum, filium Mesue filii Hamach, filii Heli, filii Abdelæ Regis Damasci: qui, sive Græcè sive Arabicè, scripsit circa annum MCLVIII. aut, secundum alios, MCLV. Cui postremo, licèt non Lindanus, libens ego tribuerim *Therapeuticam* opus medicum Arabum proli (*sic*) & Arabico scriptori, ex qua lingua Carmonensis transtulerit, quam Ioanni Damasceno, celebratissimo illi cognomento Manzuri, & Chrysorrohoæ, octavi sæculi scriptori neque medico, neque Arabicâ linguâ uso, quod Gesnerus facit. Prodiit autem *Theraupetica* hæc *methodus*, sive *Curandi artis* libri VII. partim Albano Torino Vitodurano paraphraste, partim *Gerardo Iatro* (ita pro *medico* Lindanus protulit) Cremonensi metaphraste, Basileæ apud Henricum Petrum MDXLIII. in folio.

Albu-Carsæ, seu *Albu-Carissi*, *Chirurgum*, aliàs *Medendi methodum*, Latinam ex Arabica Henricus Petrus anno MDXLV. cum aliis Basileæ publicavit absque nota Latini interpretis. Quem Gerardum esse nostrum constat ex codice Ms. bibliothecæ Regis Galliarum, teste Labbeo in *Nova bibliotheca manuscripta* pag. 50.

Geberum De astronomia libris novem docentem Latinitate donavit, ut nos docet Ricciolus in *Chronico Astronomorum* &c. *Almagesti* sui *novi* primo volumine. Vide in *Gebero* lib. 11. cap. 3. *Bibliothecæ*.

Kiranni, seu *Kirannidæ*, *Regis Persarum*, *opus*, *sive librum physicalium virtutum*, *compassionum & curationum*, hoc est, de magia naturali, Gerardum Carmonensem vertisse in Latinum, Gaspar Barthius lib. 11. *Adversariorum* cap. 16. sive 17. opinatus fuit. Sed præterquam quòd hunc librum *Kirannida*, non ab auctore huius nominis, sed à *caraa* verbo Arabico, quod *colligere* est, vocatum fuerit, observavit: haud rectè dici eius fuisse Latinum interpretem Gerardum Carmonensem Thomas Reinesius docuit lib. 1. *Variar. lection.* cap. 11 (1).

GOFREDUS DE FEXA Benedictinus monachus scripsisse dicitur *De re metrica*, laudatum opus ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione in prologo ad *Centiloquium*, cuius verba dedimus in *Raymundo Vidal* huiusmet syllabi auctorum incertæ ætatis (2).

GOMESANUS, si Arnoldo Uuioni aures damus, in *Ligno vitæ* lib. 2. cap. 68. unde profecit Possevinus, verba eius referens in *Apparatu* suo *monachus & abbas Ildensis monasterii*, (3) *scripsit Vitam S. Ildephonsi: cuius compendium, ut licet inde colligere, excusum est cum eodem Ildephonso De laudibus Beatæ Virgi-*

(1) De Cremona Insubrum urbe Gerardi de quo agimus patria, iudicium seu coniecturas nostras superius adduximus, nimirum *Lib. VI. c.* 12. *n.* 294. Not. (T. I. p. 505. col. 2. in fine); & *Lib. VII. c.* 2. *n.* 31. (T. II. p. 92.)

(2) *Foxâ*: facili unius literulæ lapsu. Meminimus & nos huius Gofredi suprà, Lib. VIII. c. 7. n. 291. in Syllabo Poetarum quos *Provinciales*, & vulgus *Trobadores* appellat, *T. II. p.* 106. *col.* 1. *sub fine*.

(3) Pro τοῖς: *Monachus & Abbas Ildensis Monasterii*, lege: *monachus Albaildensis monasterii*: quemadmodum primus omnium hunc locum restituit Cl. Andreas Marcus Burrielius. Vid. notata nostra *Lib. V. c.* 6. *nn.* 285. & 289. Exstitit autem id Monasterium in Pampilonæ finibus non procul ab urbe Lucronio.

ginis Basileæ MDLVII. in 8.° Error tamen est Uuionis, exscriptorem libri istius *De virginitate Deiparæ Virginis* sive *De laudibus* (quomodo in Basileensi illa editione nuncupatus prodiit) pro scriptore *Vitæ S. Ildephonsi* accipientis.

Diximus de Gomesano hoc & transcripto ab eo Ildephonsi libro in eiusdem Doctoris elogio lib. 5. cap. 6. Nec aliò nos avertere debet Labbeus in Bibliothecæ manuscriptorum librorum supplemento VII. pag. 286. quod est ex Bibliotheca Regia Parisiensi deductum, dum codice 1183. unà cum Tychonis quibusdam operibus reperiri ait *S. Ildephonsi Vitam Scriptoribus Iuliano & Helladio Episc. Toletanis, Gomesani presbyteri Pampilonensis in laudem B. Virginis Mariæ, de Nativitate B. Virginis Mariæ, in B. Virginem sermonem incerti auctoris.* Quam collectionem ex eodem codice Regio totidem verbis laudat in *Arcanis bibliothecarum* retectis Theophilus Spizelius. Referri enim Gomesani hæc memoria eò debet, non ut auctor sit eius libri *De laudibus beatæ Virginis*, sed exscriptor tantùm, ut aliàs diximus; forteque idem is Regis Christianissimi codex est quem Gomesani dono accepit Pampilone transiens à Compostellana peregrinatione in Aquitaniam Gotiscalchus Episcopus: quod in eodem codice notari, dum de hoc libro in rebus Ildephonsi lib. 5. cap. 6. tractaremus, animadversum à nobis fuit.

Guilielmus dominici (vulgò *Domenge*, aut *Domenec*) Catalanus scripsisse dicitur in *Usaticos*, sive leges Barcinonensis urbis. Cum aliis Ms. exstabat in bibliotheca summi viri Antonii Augustini (1).

Gundisalvus quidam Hispanus (auctore Ioanne Walensi Franciscano in *Florilegio de vita & dictis illustrium philosophorum* à Wadingo edito Romæ MDCLV. in 8.°) scripsit *De ortu scientiarum*, atque item librum *De anima*. Priores lucubrationes laudat parte 1. cap. 1. his verbis: *Huic ultimæ diffinitioni addit Gundisalvus in libro De ortu scientiarum* &c. ubi ad oram Wadingus: *Hispanus, scripsit De divisione philosophiæ, De anima, & libros De cælo & mundo* (Aristotelis nempe) *ex lingua Arabica transtulit in Latinum.* Et hunc *De anima* librum idem Walensis laudat in *Breviloquio De sapientia Sanctorum* cap. 1. quod ad calcem *Florilegii* editum fuit. Vivebat autem Ioannes hic Walensis circa annum MCCC (2).

H

Hieronymus a S. bernardo, Cisterciensis monachus domûs Alcobaziæ in Lusitania, Sancio Regi (primóne an secundo non dicitur) dicavit opus à se Parisiis habitum & in vulgarem linguam translatum: *De una pratica que hum Rey de Persia teue con hum* . . . . Prodiit Ulissipone anno MDLX. Gaspar Cardosus auctor est in schedis.

Hieronymus, Abbas Cisterciensis monasterii de *Benifazà*, scripsisse dicitur: *Arbol de la decendencia de los Reyes de Aragon;* atque etiam: *De rebus Ioannis Aragoniæ Regis* (II. ut credimus) auctore Barnaba de Montalbo *Chronici Cisterciensis* parte 1. lib. 2. cap. 33 (3).

Hugo Catalanus, notus dumtaxat nobis ex testimonio Ioannis de Turre-cremata, S. R. E. Cardinalis sapientissimi, in procemio super *Decretum Gratiani* pag. 11. ubi eos omnes enarrans, qui Sanctorum Patrum canones & decreta in unum collegerunt, post laudatos Isidorum & Ivonem Carnotensem, ita ait: *Tertius fuit quidam Hugo nominatus, natione Catalanus: qui opus præfatum D. Ivonis (eò quòd etiam non parvæ quantitatis esset) abbreviavit, & libellum quendam portatilem dicitur composuisse, qui appellatur Summa Decretorum Ivonis.* Hæc Turre-cremata.

Incidimus post hæc annotata in editionem novam Antonii Augustini *De emendatione Gratiani*, ab Stephano Baluzio procuratam, in cuius præfatione ad lectorem ita legimus de Ivone & Hugone °: *Sequitur Ivo Carnotensis, Episcopus, vir magni in Ecclesia Dei nominis, cuius lucubrationes in omnibus versantur. Exstant duo canonum aut Decretorum collectiones antiquæ huic auctori tributæ, quarum una* Decretum Ivonis *vulgò vocatur, altera* Panormia: *utraque eandem habens præfationem. Quo factum est ut viri docti putaverint* Panormiam *non esse Ivonis opus, sed Hugonis cuiusdam Catalanensis, aut alterius incerti Scriptoris,* • Num. 20.

(1) Franckenavius *Sacr. Them. Hisp. Sect. IX. n. XXVI. pag.* 216. Notas in Usaticos Barcinonenses scripsisse asserit; ætatem non indicat; sed sæculo XIV. inclinante vixisse credibile est.

(2) Eadem atque ipsis verbis repetita legas suprà, *Lib. IX. c. 1. n. 5.* quo loco vide à nobis notata. Agit de hoc Gundisalvo Fabricius, *med. & inf. Lat. T. III. p. 74. col. 2. in fin. & init. seq.*

(3) Egerat de hoc Hieronymo Noster, *Lib. X. c. 16. n. 887.* inter Scriptores sæculi XV. exeuntis.

ris, *qui Decretum in compendium redegerit*: *fundum suæ illius opinionis accipientes ex Vincentio Bellovacensi*, *qui libro* 25. Speculi historialis *cap.* 84. *testatur Hugonem illum ex eodem volumine abbreviato libellum portatilem composuisse*, *qui* Summa Decretorum Ivonis *appellatur. Sed opus*, *illud diversum fuisse à* Panormia, *vel hæc res indicio est*, *quod* Summa Decretorum Ivonis *inscriptum fuerit*; *cùm* Panormia *in vetustissimo codice S. Victoris Parisiensis*, *in duobus etiam codicibus mss. monasterii S. Albini Andegavensis*, *denique in omnibus editionibus* Panormia *semper vocetur*, *nunquam* Summa Decretorum. *Præterea vir istarum rerum peritissimus Antonius Augustinus ex eo collegit Panormiam non esse* Epitomen Decretorum Ivonis; *quòd pauca sint*, *in quibus hæ duæ collectiones inter se conveniant. Ceterum aut valdè me fallit amor suscepti negotii*, *aut deprehendisse mihi videor Victorinum* Panormiæ *codicem multò antiquiorem esse Hugone Catalanensi*, *quisquis tandem homo ille fuerit. Unde certò colligi potest Vincentium de quodam alio opere loqui, quo caremus absque aliquo bonarum literarum dispendio.* Hactenus Baluzius. At cùm tam is quàm Turre-cremata Catalanum vel Catalanensem vocârint, non Catalaunensem aut Catelaunensem, quomodo vocatam gentem Gallicam, ubi *Chalons* hodierna nunc est, olim positam ex historicis & geographis constat [p]: iure nos hunc hominem ad Catalanos nostros referimus.

[p] Vide notitiam Galliarum Hadriani Valesii.

I

IACOBUS Catalanus Ordinis Prædicatorum scripsisse dicitur *De conceptione Virginis Mariæ* (1).

IACOBUS CONESA protonotarius regius (ait Petrus Augustinus Morlà in *Emporii* sui *Iuris* procemio, ubi Valentinos Scriptores laudat, dum ad historicos accedit) *Græcorum & Troianorum res gestas*, *atque Ilii eversionem*, *patrio sermone Valentino*, *nec sine ingenii industria & arte*, *donavit*: Guidonis de Columna Siculi forsan interpres, qui Latinam, quæ in manibus est, & in varias Europæ linguas conversa, *De rebus Troianis historiam*, decimo tertio sæculo ex Darete Phrygio ac Dicti Cretensi, fabulosis auctoribus, continuavit (2).

IACOBUS LUPI REBELLO Lusitanus scripsit *Fructus sacramenti pœnitentiæ* forsan sæculi XV. auctor; nam editum opus Parisiis anno MCDLXXXIX. necnon & MDII. in 4.°, Cardosus ait in schedis.

IACOBI tres, DE MONELLIS, CARDONI, & MATTHÆI, Catalani iurisconsulti, scripsisse dicuntur in *Consuetudines*, sive (ut vocant) *Usaticos principatus Cataloniæ* (3).

IOANNES, conversus ex Iudæo, *in Concordia legum* forsan Hispanus, laudatur ab Alphonso Spina in *Fortalitio Fidei* lib. 3. pag. 109 (4).

IOANNES ANDREAS, ex Mahometana secta conversus ad Christianam Fidem, Valentinus, ut credimus, & olim, dum in cæcitate sua cæcorum dux maneret, civitatis Sætabensis (*Xativa* nunc.) Alphaquinus; ita enim vocant falsæ religionis magistrum, custodemque seu ministrum. Illuminatus hic mentem veræ pietatis radio, insurrexit alacer in suos olim consecraneos scribens *Anti-Alcorani* opus multis libris constans: quorum duodecimum laudat cum eius auctore, & his eius notis Ioannes Martinus Figuerola, vir Arabicè doctus, in eo libro quem ineditum reliquit hispana linguâ: *Contra Alcorani* eiusdem *errores* lib. 1. cap. 18. per hæc verba, quæ ex vernaculis Latina reddidimus: *Et ea quæ à nobis dicentur*, *ex quodam libro erunt*, *quem Ioannes Andreas*, *Alphaquinus olim de Xativa*, *conscripsit. Et quidem quod experientiâ vigeret præsumitur, ac verum planè est, quod & ego expertus sum, certa eum ex Alcorano adducere.*

Meminit quoque Ioannis Andreæ huiusque eiusdem operis Lupus de Obregon,

(1) Hic idem ille est *Iacobus Gil* (sive *Ægidius*) *de Xátiva* Sacri Palatii Apostolici Magister sub Callisto III. atque item auctor novi officii Ecclesiastici in festo Transfigurationis Domini nostri Iesu Christi: de quo nos suprà *Lib. X. c.* 9. *n.* 456. in Callixto; atque in *Addendis* ab anno MCCCCL. Videndi Quetifus & Echardus in *Indicibus Tomi I. Lit.* I.

(2) Subscribit Comitiis generalibus Montisone à Petro II. (alias IV.) Aragonum Rege celebratis anno MCCCLXIII. die x. Octobris in Codice Fororum Valentiæ: *Signum mei Iacobi Conesa Secretarii dicti Domini Regis*, *eiusque auctoritate Notarii publici per totam terram & dominationem Eiusdem.*

(3) De hac Iacoborum triga Franckenavius *Sacr. Themid. Hisp. sect. IX.* §. *XXVII.* qui tamen eorum ætatem non indicat.

(4) Dictum à nobis de hoc Ioanne Ex-Iudæo Vallisoletano *Lib. IX. c.* 4. *n.* 243. *in Not.* Fuit recentior alter Ioannes item Ex-Iudæus, sed Toletanus, cognomento *Senex* (Juan el Viejo) auctor operis inscripti: *El memorial de las cosas que atañen à nuestro Señor Jesus*, *y á la su santa Fee.* De hoc nos suprà, lib. IX. in fine capitis 2. n. 92. in *Addendis* à sæculi XV. initiis ad annum MCCCCXX.

gon, Abulensis urbis parochus, in *Confutationis Alcorani vernaculæ proœmio*, his verbis Latinè versis: *Declarare se nempe ait quæ in Corano sunt contradictiones ex ipsis Mahometanorum libris; necnon & eo quem confecit Ioannes Andreas olim Maurus, posteaque gratiâ Dei Christianus, & canonicus Granatensis Ecclesiæ.* Laudatur item ab Hieronymo Puiades lib. 6. *Historiæ Catalanæ*, gentis linguâ scriptæ, cap. 64 (1).

IOANNES ANDREAS alius canonicus Ecclesiæ Ilerdensis, quem uti metaphysicæ Christianæ Scriptorem laudat in prologo secundo *Chronici* sui *Aragonensis regni* Gaubertus Fabricius de Vagad, catholicorum Regum temporis auctor. Quem Ioannem Andream à Fabricio memoratum ignotum sibi esse hominem ait Lanuza in *Commentariis rerum Aragonensium*, dum Scriptores huius regni sedulâ operâ collegisset.

IOANNIS ARAGONENSIS *Iter rectum viatorum* MS. in 4.° Patavii in bibliotheca exstabat Nicolai Trivisani, teste Philippo Thomasino *Bibliothecæ Patavinæ* auctore.

IOANNES Hispanus laudatur à Ioanne Andrea in prologo *Speculi*, uti auctor cuiusdam *Lecturæ super decretalibus;* cuius & Labbeus meminit in *Bibliotheca manuscripta* pag. 51. Idem an alius ab eo qui cum titulo Hispani diaconi scripsit opus *Florem Decretorum* dictum, quod in *Indice Scriptorum Iuris* inter eos auctores refertur, qui super Decreto scripsere, & quidem hoc, ut ibi innuitur, typis editum.

FR. IOANNES EVANGELISTA DE CORDUBA, Ordinis Minorum, intactus Lucæ Wadingo inter Scriptores huius familiæ, scripsisse dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis* librum quendam, cuius Bernardinus de Bustis in *Mariali* sermone 9. *De Conceptione* meminit. Laudant Maraccius in *Catalogo Mariano* ad an. MCDLIX. & in *Bibliotheca Mariana* fol. 721. & Alba in *Militia conceptionis*. Bernardinus autem de Bustis florebat circa annum MD.

IOANNES GUNDISALVI, qui magister audit, & SALOMON quidam, interpretati sunt (quo tempore incertum) ex Arabico in sermonem Latinum *Avicenæ* (*f. Aristotelis*) *physicorum libros quatuor*. Quam quidem interpretationem in Vaticana bibliotheca inter libros, qui Ducis Urbini fuerunt asservari MS. in fol. membranaceo testis est rever. Pater D. Iulius Bartholoccius amicus noster in *Magnæ bibliothecæ Rabinicæ* primo volumine, verbo *Avicena* (2).

IOANNES HISPALENSIS, sive à patria, sive cognomine ita vulgò laudatus, incertus ævi, non autem doctrinæ astronomicæ, pariumque aliarum mathematicarum, necnon & Arabicè doctus, addictusque ferè semper vertendis ex hacce in Latinam linguam principibus veterum astronomorum & astrologorum libris. At verò ante omnia hunc alium diversumque fuisse nullus dubito à Ioanne Hispalensi Archiepiscopo, qui ut Rodericus Toletanus ait lib. 3. cap. 4. *Sacras scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posterorum Arabicè conscriptas reliquit.* Et vulgò creditur versionem quandam Arabicam sacrorum Bibliorum confecisse; cuius nos meminimus suprà lib. 6. cap. 9.

Nunc ad nostri Ioannis iunioris opera deveniendo,

Epitomen totius astrologiæ Ioachimus Hellerus Leuco-petræus vulgavit Norimbergæ anno MDXLVIII. in 4°. qui Hellerus plures apud se habere Arabicorum Scriptorum libros, in Latinum ab eodem Ioanne conversos eumque ante quadringentos annos floruisse, asserit.

Ioannis Hispalensis & Guidonis Donati Astronomia, cum Reinardi collectionibus, exstat in Regis Galliarum bibliotheca, teste Labbeo in *Bibliotheca manuscripta* pag. 48.

Algorismus ibidem servatur codice 1089. Labbeus pag. 47.

Chiromantia eiusdem ex Arabico in Latinum conversa exstat in bibliotheca Ioannis Francisci Lauredani Venetiis, quod Thomasinus refert *Bibliothecæ Venetæ manuscriptæ* pag. 96.

Liber Mesalach, de receptione, versus à Ioanne Hispalensi de Arabico in Latinum visitur in bibliothecæ Vaticanæ codice 2226.

Alcabitius cum commentario Ioannis Hispalensis, ibidem codice 4077. Ms. uti habet nota codici affixa. Verus tamen titulus ex editione huius operis desumendus est, scilicet: *Libellus isagogicus Abdilazi, id est, servi gloriosi Dei, qui dicitur Alcabitius, ad magisterium iudiciorum astrorum, interpretatus à Ioanne Hispalensi:* quem præsefert editio Vene-

(1) Dictum à nobis latè de hoc Ioanne Andrea suprà. *Lib. X. c.* 14. *n.* 757 *in Not.* eundem cum Gundisalvo Hispano auctore operis: *De ortu scientiarum*, quode Noster eo loco agit, incerti tamen de eius ætate, coniiciebamus.

(2) Hunc nos suprà *Lib. IX. c.* 1. *n.* 5. *in Not.*

neta Nardi Radolt Augustani anno MCDLXXXI. in 8.° Exstat cum aliis hæc editio Alcabitii in eiusdem bibliotecæ Vaticanæ cod. 8362. typis edita. Atque idem videtur opus cum eo, quod in bibliotheca Regis Galliarum codice 1805. MS. sic inscribitur: *Ioannis Hispalensis Isagoge de iudiciis astrorum.* Et inter codices MSS. Renati Moreau Parisini medici, *Ioan. Hispalensis Isagoge astrologica*, ut Labbeus refert eiusdem *Bibliothecæ manuscriptæ* par. 4. sect. 4. & pag. 218. Prodiit quoque Alcabitius ex nostri interpretatione Venetiis iterum MCDXCI. tertioque MDXXI. cum expositione Ioannis de Saxonia ex emendatione Antonii de Fontis Tarvisini medici, ut Vossius observavit *De scientiis mathematicis* cap. 64. §. 1. Item Lugduni apud Guilielmum Huyon in 4.°

Alfarganum quoque convertisse Ioannem Hispalensem, auctores sunt Iacobus Christmannus & Iosephus Blancanus, quos laudat Vossius *De scientiis mathematicis* cap. 35. §. 18. *Elementa* huius auctoris *astronomica* intelligo, quæ habemus in editione Amstelodamensi ex Iacobi Golii versione. Notatum verò apud Vossium legitur, circa annum MCXLII. hanc versionem Ioannem fecisse; quod vellem non per transennam dictum. Quod ipsum dico de Ioanne Baptista Ricciolo, qui in *Chronico mathematicorum* hanc eandem ætatem Ioanni Hispalensi assignavit: sed citissimè huc, & (ut in proverbio est) tanquam canis ad Nilum, accedens.

Mercurii Trismegisti operum interpretem eundem hunc nostrum laudat Michael de Medina vir eruditissimus lib. 2. *De recta in Deum Fide* cap. 2. dum eos enarrat, qui de chiromantia & physiognomia scripserunt. Nescio tamen cui credens animadverterit Ioannem id opus á se traductum ex Arabico Elisabethæ Reginæ Catholicæ (quæ anno obiit MDIV.) dedicâsse. Cùm Ioannes Picus Mirandulanus huiusmet ævi, quo Elisabetha vixit Scriptor, celebris, ad Alphonsi X. Castellæ Regis tempus ætatem Ioannis referat, ut videre est in cap. ultimo lib. 12. *in astrologiam*, ubi ait, in gratiam Alphonsi multa monumenta astronomica Græcorum & Arabum, per Ioannem præsertim Hispalensem, & Michaelem Schotum, Scriptorem nullius ponderis multæ verò superstitionis, ad nos pervenisse.

Necnon clarissimè ad superiorem, quam ut Medina scopum feriret, ætatem pertinuisse eum evincit, quòd Ioannes Ægidius Zamorensis, Sanctii Regis ultimi tempore scribens, hoc est, decimo quarto sæculo, in quibusdam historiæ fragmentis iam eius meminerit. *In arte magica, & mathematica, & scientia astrologiæ philosophis Hispanis peritiores paucissimi* (ait) *exstiterunt, sicut declarant libri & Tabulæ Toletanæ, ubi ferè omnes libri philosophici sunt translati de Arabico in Latinum. Ioannes igitur Hispalensis & alii quamplures Hispali & Murciæ in astrologia peritissimi exstiterunt.* Hæc Zamorensis. Nil ergo invenire est, quo pedem sistamus de Ioannis ætate curiosi (1).

FR. IOANNES MANCIPE, Augustinianus, cœnobii de *Lorèt*, quod duobus passuum millibus ab Osca regni Aragoniæ urbe dissitum est, præfectus, cuidam libro suo *Lumen domûs* inscripsit, quem Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius laudat in opere *De patria S. Laurentii* pag. 210.

IOANNES DE PASTRANA, grammaticus, primus fortè gentem nostram docuit grammaticam artem, quo & aliis rudibus adhuc magistris aliarum gentium utebamur. Omnes enim Pastranæ grammaticam regnâsse in scholis nostris, antequam ex Italia reversus ex Bononiensi universitate ac S. Clementis Hispanorum collegio suam artem Hispaniæ invexisset Antonius Nebrissensis, in ore habent, ignari tamen, quisnam homo, aut cuius temporis: quod ex scriptis eius hauriri posse nullus dubito. Interim tamen, dum rarissimum librum non videmus, in bibliotheca Hispalensis almæ Ecclesiæ asservatur *Ioannis Pastranæ Commentum grammaticæ* MS. in 4.° charactere satis antiquo.

IOANNES DE QUADROS Scriptor Aragonensis historiæ, nobis ex quo D. Laurentius de Padilla usum se eo refert inter eos auctores, quos ad scribendæ historiæ suæ munus sub oculis habuit.

IOANNES RAYMUNDUS DE TRASMIERA scripsit: *Triunfo Raymundino, ò coronacion, en que se celebran las antiguedades y linages de la ciudad de Salamanca.* Ineditus manet hactenus, & asservatur tum alibi, tum in bibliotheca excellentissimæ Comitissæ Villumbrosanæ ac de Quintana manu exaratus.

(1) De hoc Ioanne Hispalensi recentiore dictum suprà, *Lib. VI. c.* 9. *n.* 215. in Not. *T. I. p.* 485.

IOANNEM SANCHEZ laudatum vidimus tanquam veteris *Chronici Cataloniæ* Scriptorem. Planè eo usus fuit D. Philadelphus Muñoz in *Theatri genealogici regni Siciliæ* tom. 1. in familia *Castellêt* pag. 247. ubi ad libri oram legitur: *D. Giovan de Sanchez nella vita del Rè Pietro I.* Necnon & alicubi legimus iterum ab eodem Muñozio laudari tertio volumine eiusdem operis in familia *Segona*, quod forsan ineditum adhuc manet. In schedis familiæ de *Rocabertì* antiquissimæ, huius quoque mentionem factam legisse nos memoria suppetit.

IOANNES SENIOR Toletanus, non aliunde notus mihi, quàm quòd Michael Medina lib. 1. *De recta in Deum Fide* cap. 4. eius inter eos meminerit, qui Iudæorum cæcitatem scriptis commentariis dispellere conati sunt (1).

IOANNES VENTALLOL Maioricensis, de geometria quicquam scripsit, quod Vincentius Mut refert tom. 2. *Historiæ Balearicæ* lib. 8. cap. 6.

IOANNES VESPERTILIO (nisi error sit in nomine, & subrogandus sit Martinus de Alpartilio, de quo egimus lib. x. cap. 1.) ut historiæ generalis Cataloniæ auctor laudatur in schedis *familiæ Rocabertinæ*.

IORDANUS Dominicanus (Lusitanum, atque Eborensem fuisse Lusitani credunt) scripsit: *Certamen gloriosum in oriente, FF. Thomæ de Tolentino, Iacobi de Padua, Demetrii de Tifolio, ac Petri Senensis, martyrum Franciscanorum* anno MCCCXXI. martyr & ipse postea, de quo Georgius Cardosus agit tomo 2. *Hagiologii Lusitani* fol. 307. in *commentario* (2).

L

LUDOVICUS DE ANGULO natione Hispanus, scripsit librum quendam *De imagine huius mundi*, ad solatium serenissimi principis & domini sui excellentissimi Raznerii Dei gratiâ Regis Siciliæ. Exstat MS. penes me. Hæc totidem verbis Antonius Verderius in *Supplemento epitomes bibliothecæ Gesnerianæ*, quod editum fuit anno MDLXXXV. Lugduni in fol. Cuius tempus scripti planè incertissimum redditur à malè concepto Regis Siciliæ nomine, quod nusquam fuit. Idem videtur cum eo cuius aliud opus è bibliothecæ regiæ Gallicæ MS. codice 1805. Labbeus in *Bibliotheca* sua *manuscripta* laudat par. 4. sect. 4. *Alcabitii* nempe *introductio astrologica cum scholis Ludovici de Angulo Hispani, qui ex Catalonico in Latinum sermonem reddidit librum Abrahæ Aben Esræ De nativitatibus.* Hæc Labbeus (3).

LUDOVICUS DE AVIÑON, nescio cuius historiæ *De rebus Cataloniæ* laudatur Scriptor, vixisseque circa annum MCD. alicubi refertur.

M

MACARIUS quidam refertur scripsisse *Acta Sanctorum Ioannis Ataresii, Felicis, & Voti* Pinnatensium in regno Aragoniæ. Hieronymus Blancas in *Comment. rerum Aragonensium*, & primo interregno Regum, quos *Suprarbienses* vocat, cuiusdam vetusti auctoris meminit, cuius nomen se non reperisse ait. *Sed in iis* (adiungit) *quæ illius exstant monumentis de vetustiori altero Macario conqueritur, quod istius Ioannis eremitæ vitam scribens hæc omnia silentio præteriisset.* Hæc Blancas.

MARCUS quidam Toletanus vertit ex Arabico in Latinum *De motibus manifestis & obscuris librum*, qui inter Galeni spurios habetur, translatione Arabica usus, quam ex Græco fecerat Ioannitius quidam, qui *Introductionem in artem parvam Galeni*, & alia scripsit. Hæc *Bibliothecæ medicæ* auctor de *Marco Toletano*. Hic videtur idem cum Marco Toletanæ Ecclesiæ canonico, qui fecit *Alcorani interpretationem Latinam*, quam exstare in bibliotheca Cæsarea Viennæ Austriæ in eiusdem secundo volumine lib. 2. cap. 8. pag. 979. Petrus Lambecius auctor est (4).

MARTINUS DE CORDUBA, magistri ornatus titulo, scripsit librum *Diversarum historiarum*

(1) Hic ille *Ioannes Senex Toletanus* Ex-Iudæus, quem anno MCCCCXVI. scripsisse *Memoriale de mysteriis Christi Iesu &c.* non ita pridem diximus; ac de eo uberius *Lib. X.* sub finem capitis 2. post n. 96. in *Addendis* à *sæculi XV. initiis*.

(2) Hunc *Iordanum* absque cognomine Quetifus & Echardus *T. I. p.* 549. *col.* 2. ad annum Christi MCCC. referunt.

(3) In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. IV. p.* 256. *Cod.* 6561. exstare dicuntur huius Ludovici libri tres: *De figura & imagine mundi ad Renatum* (non *Raznerium*) *Siciliæ Regem*, in codice anno 1456. ut in eodem legitur exarato. Item *Part. IV. p.* 340. *cod.* 7320. Eiusdem: *Tractatus de nativitatibus*, è Catalano in Latinum conversus; in codice sæculi XV.

(4) De hoc *Marco* nos olim *Lib. VIII. c.* 9. *in fin. T. II. p.* 44. *col.* 2. in Not. Exstat in Vindobonensi apud Lambecium *Lib. II. c.* 8. sub n. CCCIX.

ſtoriarum, quem laudat Ferdinandus Mexia in ſuo *Nobiliario* lib. 1. cap. 76.

MARTINUS INDALETIUS ſcripſit *La perdida y reſtauracion de España*; cuius rei auctor eſt D. Petrus de la Eſcalera iuriſconſultus & advocatus curiæ Matritenſis in *Hiſtoria de los Monteros de Eſpinoſa* cap. 7. affirmans ſe vidiſſe hunc librum literis antiquis exaratum Burgis apud D. Ferdinandum de Azevedo huius urbis antiſtitem, Caſtellæque ſenatus præſidem, qui magni eum faciebat.

MARTINUS PEREZ ſcriptor *De ſacramentis* exſtat MS. in bibliotheca Colonæa ſanctæ Hiſpalenſis Eccleſiæ. Cuius titulus eſt: *Aqui comienzan ciento y dos capitulos con ciento y dos rubricas del libro de Martin Perez; e es eſte el tercero libro de Martin Perez, en que fabla de los ſacramentos.* Scriptus liber fuit ut è nota conſtat ad finem appoſita, per Ioannem Fernandez, alterius Ioannis Fernandez de Alahejos filium, anno MCDXXXVII.

MARTINUS Toletanus. De eo Alphonſus Eſpina in *Fortalitio Fidei* lib. 2. fol. 78. ait: *Fertur etiam quòd eſt liber quidam apud eos* (Iudæos Hiſpaniæ) *quem compoſuit magiſter Toletanus aſtrologus contra Fidem catholicam: qui liber ne cognoſceretur quod ab ipſo factus eſſet, verſo nomine ſuo ipſum intitulavit, quod ipſe linguâ noſtrâ vocatur Martinus & ſic verſo nomine intitulavit illum Nitram.* Hæc ille.

FR. MATTHÆUS ORTIZ, Dominicanus, Hiſpanus, hæreticæ pravitatis per Gallias Inquiſitor, ſcripſit in dictum Pauli: *Volo quinque verba loqui adverſus hæreſes* librum unum. Hucuſque Xyſtus Senenſis lib. 4. *Bibliothecæ*, niſi quòd per errorem Matthæum Oryum appellavit. Sed hic *Matthæus Oryus*, ſive vulgò *Ori*, Gallus fuit, trium Pontificum Iulii III. Marcelli II. & Paulli IV. Pœnitentiarius, qui alia opera ſcripſit, ut notârunt diſtinguentes à Matthæo Ortizio noſtro, qui adverſus hæreſes ſcripſit, Antonius Senenſis, Michael Pius parte 2. *De viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum* lib. 1. ad annum MCCXCVIII. & lib. 4. ad annum MDLVI. Alphonſus Fernandez in *Concertatione Prædicatorum*, & Altamura in *Nova* eiuſdem Ordinis *bibliotheca* ad annum MCDLXXXV. Incertiſſimum inde eſt qua ætate vixerit; ſiquidem, ut vidimus poſtremo iſto Scriptorum Dominicanorum albo ad annum MCDLXXXV. apud Pium ad MCCXXVIII. cum Seraphino Razzio, qui ante MCCC. eum floruiſſe ait, Fernandez ſcripſiſſe ait circa annum MCDXC. Tenebræ undique.

MAURICIUSne Hiſpanus, an Mauricius de Hibernia Anglus, magiſter Pariſienſis uterque, auctor fuerit *Diſtinctionum*, quas vocant Mauricii, ambiguum eſt. Meminit *Hiſtoria Academiæ Pariſienſis* tomo 3. in *catalogo illuſtrium academicorum* & Ioannes Launoy *De varia Ariſtotelis fortuna in univerſitate Pariſienſi* cap. 4.

MELCHIOR DE LA TORRE notus mihi auctor eſt cuiuſdam operis, incerti quidem argumenti, ſed quo de providentia Dei nonnulla contineretur. Salomon filius Virgæ Hebræus in *Hiſtoria Iudaica*, quam ex ea lingua vertit in Latinam Georgius Gentius, refert pag. 433. adductum aliquando ad Henricum Caſtellæ Regem anno eius ſecundo ſylveſtrem quendam hominem, qui dixit ſe vocari D. Henricum de Mendoza; atque à patre eiuſdem Regis in exſilium eius loci, unde adductus fuerat, olim miſſum, eo quòd conſilium ei dediſſet, omnes ut Iudæos à regno ſuo expelleret. Idem faſſus fuit librum à ſe conſcriptum: *De mundi ortu*, quod fabuloſæ gentis homo Hebræus fortè confinxit. Sed cùm de rebus huiuſmodi Rex & Henricus colloquerentur, *Quid ſentis*, inquit Rex (verba ſunt Salomonis Virgæ) *de Dei cura rerum creatarum, quam providentiam appellamus? Reſpondit Sylveſter: De ea re iam olim Melchior de la Torre uberiùs ſcripſit cuius verba hîc adſcribere eſt viſum* &c. Subiungit deinde quædam ex libro illo, quem non alio indicio ſignificat, Melchioris de la Torre.

MENDUS GOMEZ quidam de rebus Luſitanorum Regum Scriptor à Bernardo Britto in prolegomenis ad *Monarchiam Luſitanam* laudatur; cuius ſcriptum hoc in Alcobazienſi Ciſtercienſium monaſterio exſtare, & Abbatis eiuſdem domus, & iudiciis cuiuſdam iuriſdictionem in territorio illo exercentis confirmat teſtimoniis. At hic liber, qui cum Zacuti Luſitano-Hebræi alio *De climate Portugalliæ* compactum eſſe aiebat Brittus, ſeu Britti fideiuſſores prædicti, iam non ibi videtur fuiſſe, quo tempore Antonius Brandanus, eiuſdem monaſterii ſodalis, continuandæ *Monarchiæ* incumbebat. Vide eius prologum, ubi diſertis id teſtatur verbis, & quæ nos in *Laimundo* loco ſuo annotavimus (1).

ME-

(1) *Mendum*, neutro genere; non *Mendus*.

Menegaldus magister eiusdem farinæ auctor, & in Alcobazienſi quoque bibliotheca à Britto repertus, ut eodem loco ac teſtimoniis dicitur, *Hiſtoriam mundi generalem* ſcripſiſſe refertur, quæ incipit: *Aſſyriorum igitur Rex*. Concluditurque: *Obtinuit ſolus*. Quam Gothicis literis anno MCCXXXVI. in membranis exaratam, alboque corio coopertam, ſe vidiſſe teſtes aiunt laudati. Nihil autem horum librorum (quod mirum, ſi ibi aſſervabantur) Antonius Brandanus vidit. Hunc Hiſpanis adſcripſimus quòd in Hiſpania ſit repertus, nihil ultra de incerto homine & libro eius curantes. Exſtare autem Menegaldum in Eſcorialenſi biblioteca, in quodam eius catalogo vidimus (1).

N

Narcissus de S. Dionysio, canonicus Barcinonenſis Eccleſiæ, *Compendium* ſcripſit *conſtitutionum Cataloniæ generalium*, in quo ordinem titulorum codicis Iuſtiniani ſecutus eſt, opus in decem partes diviſum: quod exſtabat in bibliotheca mss. Antonii Auguſtini Tarraconenſis antiſtitis viri clariſſimi cod. 410. ut ex eiuſdem catalogo docemur. Item ibidem fuit eiuſdem *Compendium conſtitutionum Cataloniæ* ſermone patrio verſum, in charta annorum CL. & quidem codice 417 (2).

O

Otæ cuidam tributa hiſtoria aliqua ad nos forſan pertinet, quæ ms. exſtat apud S. Vincentium urbis Ulyſſiponenſis, atque in lucem alicubi edita, teſte Ioanne Marquez in *Origine eremitarum S. Auguſtini* cap. 18. §. 1. & aliquot ſequentibus.

P

De padilla Anonymus (quem *El caballero de Padilla* vocant) reliquit *Hiſtoriam* quandam ms. quâ utitur D. Ioſephus Pellizerius Regius chronographus in *Memoriali por el Marques de Ribas D. Ioſeph de Saavedra* fol. 50.

Petrus alladius, ſi Bernardo à Britto credimus, *Monarchiæ Luſitanæ* vulgari linguæ eius regni curioſo Scriptori, auctor fuerit *Hiſtoriæ Luſitanorum veterum*, quâ ſæpiſſimè is utitur, eadem Luſitanorum antiqua geſta & eventus partim ex Laimundo, partim ex Alladio confirmans, cuius etiam verba quandoque producere ſolet.

Item aliud, quod neceſſe eſt opus, quod *De ſacris*, ſeu *ſacrificiis Luſitanorum* disertè vocat: quamquam teſtes ab eo adducti, ut ſupra diximus, de veritate horum auctorum, Petri Alladii unum tantùm, *De ritibus & moribus veterum Luſitanorum*, opus ſe vidiſſe in Alcobaziæ domus bibliotheca teſtentur, quod quidem incipit: *Antiquitus apud nationes*. Deſinitque: *omnibus ad nihilum redactis*. Et quidem codice anno MCCXXXIV. manu exarato.

Duo autem diverſa commentaria Britto fuiſſe, ex eius libro 3. cap. 30. apertiſſimum fiet legentibus. Hic tamen auctor, ut à Britto videretur & contrectaretur, interim apud Alcobazienſes, ſi Deo placet, exſtitit; mortuo autem eo diſparuit; nam Antonius Brandanus, eius in eadem Sparta ornanda ſucceſſor, ut in prologo continuationis *Monarchiæ Luſitanæ* fatetur, nullum horum vidit librorum, quos Brittus olim hiſtoriæ ſuæ Atlantes iactaverat (3).

Petrus quidam interpretatus fuit Hiſpanicè *Iſaacum De febribus*, & alia ex Latino, quem ex Arabico dederat Magiſter Conſtantinus. Exſtat hæc Hiſpana verſio in bibliotheca regia Eſcorialenſi.

Petrus despens Catalanus, ſcripſiſſe olim dicitur in Cataloniæ *Uſaticos* (4).

Petrus de escabias Præfectus urbis Iliturgitanæ in Bætica (*Alcaide de Anduxar*) quandam Hiſtoriam ſcripſiſſe videtur, à Gundiſalvo Argote de Molina & libris quos ad manum habuit Mss. laudatam (5).

Petrus figuerola Hiſpanus, ut ex Hiſpano apparet cognomine, *Compilationem*

(1) Hodie certe non exſtat. Vid. Notata noſtra *Lib. VI. c.* 4. *n.* 77. in *Laimundo de Ortega*: ubi & de *Angelo Pacenſi*, *Petro Allardio*; atque item de *Mendo Gomeſio*, & *Menegaldo*.

(2) De hoc *Narciſſo* primum nos egimus *Lib. IX. cap.* 4. *n.* 24. in not. inter Uſaticorum Barcinonenſium Gloſſatores è Franckenavio *Sacr. Them. Hiſp.* ſect. IX. §. XXIV. qui eum per errorem vocat *Canonicum Sancti Dionyſii Barcinonenſis*; cum Cathedralis eius urbis Sanctæ Cruci ſacræ Canonicus fuiſſet; cui & nos in eodem ſacerdotio, ab anno MDCCLII. ad LIX. libenter atque honorificè inſervivimus. Rurſum in *Addendis à ſæculi XV. initiis &c. T. II. p.* 209. *Not. col.* 1. quo loco *Eiuſdem librum*: *Compendi de les Conſtitucions de Cataluña* patrio ſermone, ter repetitum in Bibliotheca Eſcurialenſi exſtare diximus *Lit.* z. *Plut. II. nn.* 11. 12. 13. (T. II. Eſcur. p. 224.)

(3) Fumum ex fulgore. Recole quæ paulo ante in *Mendo Gomezio* & *Menegaldo* diximus.

(4) De eo Franckenavius *Sacr. Themid. Sect. IX.* §. *XXV.* noſque inter Uſaticorum Barcinonentium Gloſſatores.

(5) Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit.* x. *Plut. II.*

nem ſupra Logicam ſcripſit, quem librum, auctore *Magiſtro Petro Figuerola* adſcriptum in ſupellectile libraria fuiſſe, quam ad uſum ſuum Benedictus XIII. Anti-Papa ſecum portabat quocumque iret, ex eius conſtat catalogo, quem Ms. vidimus.

Petro cuidam Archiep. Hiſpalenſi tributum legimus librum *De vita animarum*, Hiſpanâ linguâ ſcriptum, qui fuit in bibliotheca Comitis Ducis Olivarum, niſi nos index decipit: cuius nominis cùm ei Eccleſiæ præfuerint *Petrus*, cui ſucceſſit Alphonſus de Vargas decimoquarto ſæculo: *Petrus Gomezius Albornozius* circa annum MCCCLXXI. *Petrus Gomeſius Barroſus* circa MCCCLXXV. *Petrus de Luna* circa MCDI. *Petrus Gundiſalvi Mendozius*, ac *Petrus de Caſtro:* incerti omnino ſumus ad quemnam iſtorum hoc referendum opus ſit, præſertim inviſum nobis, ex cuius ſtilo auctoris ætatem coniectari poſſemus (1).

Petrus Hiſpanus. Huius nomen præ ſe ferebat titulus operis cuiuſdam in bibliotheca MS. Antonii Auguſtini codice 397. exſtantis in membranis annorum quinquaginta ſupra centum, *De ordine iudiciorum* inſcripti; in quo erant & alia iuridica. Catalogo eiuſdem bibliothecæ adhæremus.

Petrum Hiſpanum huic adiungimus, niſi idem homo ſit (quod neque ſtudiorum genus reſpuit): *Antiquarum iuris canonici decretalium compilationum veterem notatorem*, ſeu *gloſſatorem*, quem laudant Ioannes Andreæ in proœmio ad *Decretales*, Guilielmus Durandus in præfat. ad *Speculum Iuris*.

Petrus ilerdensis *Hiſpaniarum Eccleſiæ Epiſcopus*, *edidit diverſis ſolemnitatibus congruentes orationes*, *& mixtas eleganti ſenſu & aperto ſermone*. Hæc totidem verbis auctor anonymus *De* XIII. *Scriptoribus Eccleſiaſticis*, qui ſubiungitur Iſidori atque Ildephonſi eiuſdem argumenti & inſcriptionis libellis; cuius auctoris ætatem, ſicut anonymi, qui eum laudat, ignoramus.

Petrus paez Luſitanus, ordinis, ut credere par eſt, Prædicatorum, ſcripſiſſe dicitur *B. Ægidii Santarenenſis*, eiuſdem ordinis viri ſanctiſſimi, *Vitam*, ſemi-barbaro ſtilo, quæ MS. in eiuſdem urbis Santarenenſis Dominicanorum monaſterio aſſervatur, ex qua ſuam confecit Andreas Reſendius. Georgium Cardoſum vide ſis Luſitanum in *Hagiologio* tom. 3. die XIV. Maii pag. 352. De hoc tamen auctore bibliographi Dominicani altùm ſilent (2).

Petrus terreni ſcripſiſſe refertur in Cataloniæ *Uſaticos* (3).

Philo Gaditanus laudatur inter antiquos geometras, qui *De quadratura circuli* ſcripſere, ab Gerardo Ioanne Voſſio *De ſcientiis mathematicis* cap. 16. §. 36.

Picatrix Hiſpani libri aſtrologici *De conficiendis imaginibus aſtrologicis*, exſtiterunt apud Renatum Moreau medicum Pariſienſem, teſte Labbeo in *Bibliotheca manuſcripta* pag. 216 (4).

Pto-

II. ſub n. 1. (Eſcur. T. II. p. 404.) hoc titulo: *Reportorio de Principes de Eſpaña el qual fizo y compiló Pedro de Eſcabias criado del muy alto y excelente Señor el Rey Don Henrique el IV. llamado* EL OMILDE *é verdadero Rey de Caſtilla é de Leon; é ſu Alcayde y Alcalde maior de la mui noble é mui leal Ciutat de Andujar del ſu Conſejo é ſu Guardamaior*. Agit autem primum in eo breviſſime: *De Luciferi caſu*: *De Nembroto*: *De priſcis Hiſpaniæ incolis uſque ad bella Carthaginenſium cum Romanis;* hinc ad Pompeii & Cæſaris, atque ad occupatam à poſteriore Remp. Romanoſque Imperatores ad Titum; dein ad Barbararum in Hiſpaniam gentium irruptionem, regnumque Suevorum & Gothorum, horumque ſub Roderico excidium; ac demum ad poſteriores Legionis & Caſtellæ Reges à Pelagio uſque ad Henricum IV. quorum hiſtorias non perfunctoriè ſcribit, & præcipuè miſerrima Henrici geſta quorum magnam partem vidiſſe potuit. Meminit huius *Petri de Eſcabias* Moſen Didacus de Valera in Hiſtoria MS. Henrici IV. Caſtellæ Regis, in Regia Bibliotheca Matritenſi ſuperſtite, in cuius folio CXXVII. pag. 1. eum appellat *virtuoſo varon*; additque Enrico Regi ab Eo petenti ad annum MCCCCLXXII. ut urbem arcemque Iliturgenſem ipſius fidei à Michaele Luca Iranzo Caſtellæ Comeſtabili concreditam ſibi traderet, comiter atque urbane reſpondiſſe, minime id ſibi licere, niſi prius Sacramento quo tenebatur ſolveretur.

(1) Habetur Hiſpanicè in eius Bibliothecæ catalogo *pag*. 221. *Lit. P.* MS. *fol.* 1. *II.* 2. atque item ſub INCERTI nomine in Eſcurialenſi *Lit. h. Plut. II. ſub n.* 22. Hunc autem *Petrum* è tribus cognominibus ordine *Secundum*, id eſt *Gomeſium Albornozium*, qui ad annum uſque MCCCLXXII. Hiſpalenſi Eccleſiæ præfuit, olim exiſtimabamus. Habentur Eiuſdem alia: *De la juſticia de la vida eſpiritual de todos los hombres; è de la perfeccion de la Igleſia militante, è de la honeſtad de la vida corporãl* in Regia Bibliotheca Matritenſi in codice chartaceo formæ IV. In Eſcurialenſi *Lit.* a. *Plut. IV. n.* 11. (Eſcur. T. I. p. 131.) *Un Confeſſionario.* Ægidius Gonzalez Davila. *Theatr. Eccl. de Sevilla T II. p.* 57. Eidem tribuit: *La peregrinacion de ſu vida*, ſive: *De rebus ad eum pertinentibus*; exſtareque ait in Bibliotheca Sanctæ Eccleſiæ Toletanæ.

(2) Nihil præterea de eo Quetifus & Echardus *T. I. pag.* 474. *col.* 2. immo abſque Noſtro penitus iis indictus ignotuſque eſſet.

(3) Meminit eius Franckenavius *Sacr. Themid. ſect. IX.* §. *XXV. pag.* 215. Ed. Matr. 1780.

(4) Nullibi non obvii in MStorum. Hiſpaniæ Bibliothecis.

Ptolemæus de Hispania librum reliquisse dicitur *Argerzelli introductorium* dictum; quem exstare ms. docuit nos Alphonsus Ciaconius in schedis ad *Bibliothecam universalem*.

R

Raimirus Gaditanus, cuius *Divinationem sideralem* laudat Gesnerus in *Bibliotheca*, qui & foras emissam ait (1).

Raymundus Vidal Artem poeticam scripsit; cuius, & aliorum eiusdem artis illustratorum, meminit in prologo ad *Centiloquium* suum Ennecus Lupi à Mendoza Marchio Santillanæ his verbis Hispanis: *Los quales creeria yo no haver leido las reglas del trobar, escritas y ordenadas por Remon Vidal de Besaduc, hombre assaz entendido, y gran trobador; ni la continuacion del trobar hecha por Iufre de Foxa monge negro, ni del moral llamado Berenguer de Noia* (2).

Reginaldus de Arca Catalanus, in *Usaticos* Cataloniæ scripsit, ut audio (3).

Renallus (an Raynaldus?) quidam magister Sedis Barcinonensis, quo forsan nomine Scholarcha, sive caput scholæ, intelligitur, reliquit ibidem ms. librum *De passione S. Eulaliæ Barcinonensis*; quo usum se ait Hieronymus Puiades in *Historia* sua *principatus Cataloniæ* (4).

Ricardus, Hortensis monasterii Cisterciensium monachus, scripsit carmine *Vitam S. Martini, vulgò sancti Sacerdotis, ex Abbate Hortensi Episcopi Seguntini*, quam edidit Chrysostomus Henriquez lib. 1. *Fasciculi* dist. 7. cap. 8. Videri potest Angelus Manriquez tom. 2. *Annal. Cisterciensium* anno MCLXIV. cap. 8. ubi plurima carmina ex hac *Vita* profert. Adscribitur hic S. Martinus diei xvi. Septemb. in *Menologio Cisterciensi*: de quo agit etiam Vincentius Blascus Lanuza lib. 4. *Historiar. Aragon.* cap. 11. qui appellatum fuisse eum ait *Martinum Muñoz de Finojosa*. Scripsit idem Ricardus *Vitam Roderici Archiep. Toletani*, & aliorum forsan virorum illustrium eiusdem monasterii; nam imagini pictæ illius in presbyterio Ecclesiæ Hortensis positæ inscriptum legitur: *Ricardus monachus, sanctorum historicus monachorum. Fasciculum* vide Chrysostomi Henriquez eodem lib. 1. dist. 7. cap. 10. ex quo profecit Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*.

Rolandus Ulyssiponensis. Inter libros quos collegerat Renatus Moreau medicus doctor Parisiensis, Labbeo teste in *Bibliotheca manuscripta* pag. 216. liber exstitit huius tituli: *Rolandi Ulixboniensis physici illustrissimi principis Ioannis, patrui domini nostri Regis Franciæ gubernantis & regentis regnum Franciæ, insigne opus de physiognomia.*

V

Vincentius, quem cum Hispani dumtaxat nota veterum monumentis laudari videas, iurisconsultus magni nominis, & interpres vetus Decretalium fuit. Hunc passim ac per totum in Decretalium quinque libros commentarium laudat Abbas antiquus Guilielmus Durantius in proœmio *Speculi*, ad quod etiam *præfatione* Ioannes Andreæ, atque idem in proœmio *Ad Decretales*, quamvis abstinentes Hispani appellatione. Sed Antonius Augustinus in epistola dedicatoria *Antiquarum compilationum* ad Gregorium XIII. Papam, & in Notis ad *Primam* pag. 431. & 446. disertè *Vincentium Hispanum veterem earum interpretem vocat*. Glossavit hic quatuor *Compilationes Decretalium*, & facta Gregoriana compilatione, glossavit etiam illam, ut ait Ioannes Andreas præfatione ad *Speculum* (5).

Wulsa Episcopus (cuiusnam urbis non dicitur) sub Gothis Regibus scripsisse refertur quoddam *Chronicon* eorundem Regum; cuius operis fidei eximium quidem testimonium præbuit eruditus admodum vir Ioannes Baptista Perezius, Toletanus canonicus, qui postea fuit Segobricensis Episcopus. Hic enim cùm auspiciis rogatuque D. Gasparis à Quiroga, præsulis tunc Conchensis, in cuius

(1) Succurrit dictum alicubi de hoc *Raimiro*: quo tamen loco inquirere non vacat, neque tanti res est.

(2) Dictum de hoc suprà in *Gofredo de Fexà*, seu *Foxà*.

(3) Apud *Frankenavium sect. IX.* §. XXV. *p.* 215.

(4) Puiadesius *Lib. IV. cap. LXXX. fol.* 216. *col.* 1. *Renallum* vocat: *Com hà escrit* (inquit) *lo Mestre Renallo;* Idem tamen cap. seq. *sive LXXXI. fol.* 217. *pag.* 1. *col.* 1. *Y lo Maestre Arnallo en lo tractat de la passiò de aquesta Santa* (*Eulaliæ* scilicet) *en la llisò sissena escriu &c.* Atque è regione in margine: *Es en la Libreria de la Seu. Magistri* autem præmissus *Renallo*, aut *Arnallo* titulus, non Scholarcham, ut ego coniicio, sed Academiæ Barcinonensi Doctorem sive Antecessorem designat.

(5) Exstant ubibis in nostratium Bibliothecis MSS. In Regis Galliarum *Part. III. p.* 533. *col.* 1. *cod.* 3968. & *seq.* Dictum quoque à nobis de hoc Vincentio *Lib. VIII. c.* 3. *n.* 115. *Not.*

ius familia erat, collectionem quandam confecisset Hispaniæ Conciliorum ex MSS. codicibus, quos videre potuit, ut ad Gregorium XIII. mitteret Papam, adiunxit *Chronologiam Regum Gothorum* de qua præfatus in epistola ad lectorem, huiusce collectionis desumere se ait priores Reges ex Isidoro; *posteriores verò ex Wulsæ Episcopi perbrevi, sed aureo Chronico, quod in quodam libro bibliothecæ Regiæ & aliis vetustis exstat: de cuius in scribendo fide nihil est quod dubitetur, cùm & tempora ab illo notata exactè cum Conciliis quadrent, & posteriorum Regum menses & dies ita minutatim definiat, ut vixisse sub Hispaniæ excidium videatur.* Hæc Perezius.

Ex hac Perezii chronologia suam desumsit, multis tamen mulctatam, D. Garsias Loaisa, & collectioni suæ *Conciliorum* Matriti editæ anno MDXCIII. præfixit [q], *Ordinem* vocans *Regum Gothorum Hispaniæ, & eorum chronologiam ex Conciliis* MSS. *& Isidoro & Wulsa;* quibus addere potuit: *& Alphonso Rege Ovetensium III.* nam & huius inter alios *Chronici* cuiusdam Scriptoris pro se & chronologia sua advocavit Perezius, Alphonso scilicet, cui *Magni* cognomentum contigit: cuius esse id *Chronicon*, quod sub Sebastiani Salmanticensis Episcopi exstat nomine, iam, de Alphonso isto seu Sebastiano loquentes, annotavimus.

[q] Nosque denuò luci publicæ commisimus in *Collect. Max. Concil. Hisp.* initio tomi primi pag. 15. CARDIN. DE AGUIRRE.

Hunc autem Wulsam Perezius pro annis, quibus singuli vixerunt Reges, à Wallia ipso, qui anno Christi CDXVI. regnare cœpit, ad Egicæ usque electionem & unctionem, quam contigisse ait anno DCLXXXVII. testem adducere pergit. Ut, si verus homo fuerit, usque ad hoc tempus historiam seu chronologiam istam Gothicam eum prosecutum, aut eo vixisse, coniectari valeamus. Planè hunc auctorem eius historiæ fuisse, confirmare etiam possumus & maximè quidem, Ambrosii Moralis iudicio, qui talem credidit. Huius enim verba Latina ex Hispanis reddita è libri 11. cap. 17. huc præ aliis pertinent: *Chronicon hoc loco Wulsæ nominavimus* (cùm de Walliæ rebus ageret) *quod ab hinc sæpe huic historiæ incidet. Episcopus hic fuit tempore Gothorum Regum postremorum in Hispania, ut videtur, quamvis in Conciliis nusquam subscriptio eius legatur, quæ scilicet pauca, nullumve fuit adeptus. Scripsit brevissimam summam Gothorum Regum, notatis annis, mensibusque, diebusque, quibus singuli regnavere. Quo nihil potest ad historiæ continuationem exactius desiderari: quâ ego utor, eam ex codice Gothico Ecclesiæ Ovetensis exscripsi, qui pro Alphonso Rege Toleti expugnatore quingentis ferè ab hinc annis fuit scriptus, in aliis etiam antiquissimis libris à me visam.* Hæc ille, Wulsæ hoc breve Chronicon passim laudaturus.

His quidem testimoniis, & quidem gravissimis, Wulsæ fides innititur. In quo tamen auctoris nomine quicquam subodorati sunt incerti, de opere tamen ii minimè dubitantes, quidam noviores: non prorsus temerè codicum à se haud visorum scripturæ litem moventes, quasi ob legendorum veterum characterum difficultatem, pro hac lectione *Wise-Gothorum Regum Hispaniæ Chronicon*, ea se laudantibus intruserit: *Wulsæ Gothorum Regum Hispaniæ Chronicon;* aut pro hac: *Ep. Wisegothorum Hispaniæ Regum,* quo *Epitome* eorundem Regum per compendium scriptum sit, hæc alia: *Episcopi Wulsæ Gothorum* &c. nec inepto quidem aut incauto de rebus librisque sic antiquis iudicio, cùm de hoc Hispaniæ Episcopo Wulsa nusquam aliàs habeatur mentio. In codice manuscripto, quem apud D. Ioannem Lucam Cortesium hìc Matriti vidimus, ita concepta est epigraphe: *Incipit Chronicon Regum Wulsæ Gothorum* erâ CD. ex qua interpositione nominis *Wulsæ* sic inepta importunaque, non obscurè colligimus coniecturam de Wise-Gothorum Chronico, nulli auctori cui nomen Wulsa fuerit attribuendo, non ex nihilo esse.

Præterquamquod ad eiusdem codicis, qui Ambrosii Moralis fuit, oram notatum legimus, in alio codice Gothico Soriensi disertè scriptum *Chronicon Wise-Gotorum* fuisse. Quæ res etiam salivam movit Hieronymo Higueræ Toletano, cuius in opere isto toties meminimus; & ut erat coniectationum suarum pro antiquis commendandarum cupidus, auctorum à se datorum scriptis eam, quam de Wulsæ *Chronico* isto fecerat, expromere sese tutò posse visus sibi, ut aliàs, fuit. Huc enim hæc apud Luitprandum in Chronico ad annum DCCCCLX. num. 361. edit. Antuerp. respiciunt: *S. Iulianus scripsit Vitam S. Ildephonsi: Felix præterea scripsit Vitam S. Iuliani Toletani Episcopi; idemque Felix adiecit Chronico, quod sic incipit:* In nomine Domini, incipit Chronicon quod Sanctus Iulianus composuit: *Illud:* Na-

* *Aliàs* nactus.

Natus * est autem Witiza, *alii tribunt Guntherico. Nihil de additione certè hactenus reperitur.* Hucusque Luitprandus, unus ex iis oraculis, per quæ loqui Hieronymus amabat Higuera.

Sed alterum audi Iuliani nomen præseferens in *Chronico* ad annum DCXCII. num. 359. *S. Iulianus, qui Archiepiscopus Toletanus pòst fuit, continuat Chronicon Regum Wisi-Gothorum ab Athanasio ad Ervigium; cetera addidit Archiepiscopus Toletanus ad finem usque.* Quibus duobus locis domi formatis minimè dubius sum quin Wulsæ tributum *Chronicon* partim Iuliano adscribi debuisse Toletano Archiepiscopo, partimque eius successoribus, Felici aut Gunderico, Higueræ placuerit: utpote cui præ Toletanis Episcopis fungos habere alios omnes, frugesque consumere natos perpetuum fuit. Iulianus sanè Toletanus Episcopus gesta Wambanis Regis adversus Paulum perduellem literis consignavit, nullum autem aliorum Regum Chronicon, cuius utique oblivisci minimè debuit Felix Vitæ eius auctor. De Wulsa hæc dicere habuimus, dum certiora & exactiora alius.

AD-

BIBLIOTHECA ARABICO-HISPANA,

SIVE

DE SCRIPTORIBUS ARABIBUS,

QUI UNQUAM USQUAMVE IN HISPANIA ALIQUID LITERIS CONSIGNARUNT.

A

Abdala Narach Hispanus, medicæ artis peritus à Nicolao Monardes medico Hispalensi laudatur, nullo eius tamen designato opere, in tractatu suo *De la piedra Bezoar*, fol. 152. similiter ab Alphonso Ciaconio in *Bibliotheca* MS.

Abdallahi Iben Baccal el Tolaitali, hoc est, Toletanus. Liber eius absolutus *De agricultura* exstat in Escorialensi regia bibliotheca, scriptus, ut ibi dicitur, *Toleti libraria Ioseph Ibn Lishap Ibn Nehemiæ, anno à computo Alcusri MCCLXIX. Tolaitali* vocabulo, pro *Toleti* Arabes utuntur, ut observatur, productis exemplis, ab amico nostro D. Gaspare de Mendoza Ivañez de Segovia, olim Marchione Acropolitano, nunc Mondexarensi, in doctissimo suo *De originibus Hispaniæ* commentario, nondum typis edito.

Abel Madi (fortè **Aben Madi**) Abibæ filius. Hic *Miramamolini Cordubæ historiam* scripsisse dicitur; quâ utitur in *Annotationibus ad Episcoporum Isidori, Sebastiani, Sampiri, & Pelagii*, veterum nostræ gentis Chronicorum [a], Prudentius Sandovalius. Ait enim circa annum CMLXXXIV. Miramamolinum Cordubæ Regem formari iussisse Maurorum, à primo eorum in Hispaniam ingressu ad sua usque tempora, hoc est, ducentorum quinquaginta quatuor annorum; in hisque XXV. Regum Cordubæ historiam: tot enim imperaverant, pro libito à Mauris, quotusquisque displicebat, ferro sublati. Hanc historiam Abel Madi laudato Abibæ filio tribuere Sandovalius videtur: nec tamen, quo loco, aut quo sermone, aut saltem quo interprete translatum ex Arabico in vulgarem linguam viderit, admonere nos voluit.

[a] Pag. 83.

Ad Miramamolinum Cordubæ quod attinet, is circa hæc tempora Abderragman, Mahomadi filius fuit, qui mutato nomine *Almunacer Ledinelle*, hoc est, *Defensorem legis Dei*, atque item communi appellatione *Amiramomeni*, quod *Rex credentium* interpretatur, se vocari fecit, ut in *Historiæ Arabum* cap. 30. Rodericus prodit Toletanus. Hic anno Arabum CCC. imperio præfectus, quinquaginta regnavit, usque ad CCCL. scilicet, de quo ab eodem auctore monemur. Annus verò hic Arabum, seu Hegiræ, quo mortuus est Abderragman Amiramomeni, ferè anno Christiano CMLX. consonat, iuxta rationem combinandi utramque epocham, quam viri huius callentissimi nos docuere.

Quare ante hunc annum obitus Miramamolini consignandus memoriæ à Sandovalio fuit eius historicus, nisi & hereditarium factum, quod non legimus, elogium hocce, cognomentumque usurpaverit etiam eius filius & successor Alachan, qui XVI. annis, hoc est, usque ad CMLXXVI. aut Inem Alhacane natus, qui sub administratione Mahometi, dicti Almanzoris, & Abdelmelic eius filii, nomine tenus Rex, uti diximus, domi semper otio ac deliciis emarcuit.

Aben Alfange Valentinus, ex Maurorum secta, qui deinde transiit ad castra Ecclesiæ, Roderici Didaci, cognominati Cidi, domesticus, scripsisse dicitur quandam historiam De rebus eiusdem Hispani herois (nisi fabulosus auctor sit) quâ usum se ait Beuterus in prologo ad *Hispaniæ historiam*, & Escolanus in *Valentina* lib. 6. cap. 26. num. 4. Hunc quia ex Iudaica secta Christianam religionem amplexus dicitur, in Bibliothecæ Hispanæ albo designavimus [b].

[b] Tom. 2. pag. 3. num. 9.

Aben Gezar scripsisse dicitur *De admirandis*

dis urbium Hispaniæ, laudatus à D. Thoma Tamaio in Notis ad Luitprandi Chronicon pag. 157. quum de Galiavæ, quod vocant, palatio iuxta Toletum, verba facit.

ABEN (seu IBNU, quod idem est) HABAR, Bæticæ provinciæ historiographus Maurus, cùm Mauris ea subiiceretur Regibus, laudatur à Ioanne Leone Africano in elogio Averrois, libro *De Scriptoribus Arabicis*, quem Hottingerus edidit in *Bibliothecario* suo [c], pluraque refert de hoc philosopho Cordubensi ab eo narrata.

[c] Pag. 272.

ABEN JAHIE ACIROVICLA. Laudatur in indice librorum regiæ Laurentinæ bibliothecæ inter mathematicos extans Arabes eius liber, *Lamina generalis astrolabii* dictus, sive huius argumenti.

ABEN PACE, sive (ut Arabum in more est multis appellari nominibus) EBNO EL SAYEG, sive (quod est in *Historia medicorum Arabum* auctore Ebn Abi Osaibea) ABU BECR MOHAMMED EBN YAHYA EBNO EL SAYEG, notior tamen nomine EBN BAJAH, vulgò ABEN PACE. Cordubæ natus dicitur, ut Ioannes Genesius Sepulveda *De regno & Regis officio* lib. 3. pro comperto affirmat. Ex Hispania certè eum fuisse liquere nobis debet è testimonio Ebn Tophail infrà adducendo.

Summus audit philosophus, & perspicacissimi ingenii; quem immatura mors studiis Fessæ Africæ urbe vitæque famæque abripuit anno Hegiræ DXXXIII. sive, ut alii, DXXXV. veneno, si verum dixit Ebn Chalican, ex invidia sublatum quæ quidem ei plures inimicos suscitavit. Et fuere (ut idem inquit Chalican) qui ipsum, quasi de Alcorano & Mahometica doctrina minùs honorificè sentiret, incusarent. Huius acumen & iudicium Abu El Hasen Ali quidam, qui opera eius in unum collegit volumen, ipsum eo nomine omnibus qui inter Mahometanos philosophiæ operam dederunt, præferre non veretur, adeò ut asserat neminem post Alpharabium ei comparandum, atque eius dicta iis quæ ab Avicena & Algazali prolata sunt, si inter se conferantur, præponderare. Hæc iisdem ferè verbis retulimus, quibus hominem laudavit Eduardus Pocockius in præfatione ad interpretationem epistolæ Ebn Tophail, & elencho Scriptorum, de quibus in ea mentio fit. Nimirum hic Maurus, & ipse Hispanus, de quo suo loco à nobis agendum est, epistolam quandam scripsit *De vita Hai Ebn Yokdhan*, philosophicæ doctrinæ plenam, quam ex Arabico translatam laudatus Pocockius Latinè edidit Oxonii MDCLXXI. in 4.° Curiosè hic de Andalosenis, hoc est Hispanis, inter Mauros sapientibus agit epistolæ auctor, cuius verba dabimus, quæ ad nostrum pertinent.

Deinde successerunt illis & alii, ipsis perspicaciores, & qui ad veritatem propiùs accederent; inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res meliùs perspiceret, aut veriùs perciperet, quàm Abu Becr Ebn Al-Sayeg (hic noster est Aben Pace) nisi quòd eum occupatum teneret mundus, donec ipsum præriperet mors, antequam patefierent thesauri scientiæ eius, aut vulgarentur occulta sapientiæ ipsius: *ac pleraque, quæ è scriptis eius reperiuntur, imperfecta sunt, & fine mutila, veluti liber ipsius* De anima, *&* De regimine eius qui vitæ solitariæ se dederit, *& quæ scripsit* De logica & scientia naturali.

Libri autem eius perfecti tractatus sunt compendiosi, & epistolæ raptim scriptæ. Atque hoc ipse declaravit dicens, illud, cuius demonstratio illi proposita fuit in epistola Alettesal (idest coniunctionis intellectûs cum homine) non eo sermone prorsus manifestam fieri, nisi post difficultatem & molestiam gravem, & quod methodus explicationis suæ aliquibus in locis viâ minùs perfecta ordinata fuerit: quod si amplius illi temporis spatium concederetur, in animo sibi fuisse illam mutare. *Atque ita se habet* (Tophail prosequitur) *quod ad nos pervenit de scientia huius viri. Nos autem ipsum non vidimus, & qui cum eo eodem tempore vixerunt, eiusmodi sunt, ut non dicantur illi pares gradu fuisse: nec quid ab ipsis compositum vidimus. At qui ipsis successerunt è coætaneis nostris, sunt illi, qui vel adhuc sunt in statu incrementi, vel qui substiterunt contra perfectionem, vel qui quomodo se revera habuerint, nondum ad nos notitia pervenit.* Hæc Ebn Tophail de Aben Pace, atque eius doctrina & libris, ex quibus ætas utriusque indicatur. Vide in *Tophail*, sive *Jaafar Abu Jaafar Ebn Tophail* lit. *I.*

ABEN ZOHAR maiore sæculi duodecimi parte famam in arte medica non vulgarem apud nos ortus & florens obtinuit, cognomento tum *sapiens*, tum *gloriosus* dictus, qui, si credimus Ioanni Leoni Africano in libello *De viris quibusdam apud Arabes illustribus*, quem Ioannes Henricus Hottingerus in *Bibliothecario* suo fecit publici usus, è nobilibus fuit Hispalensis civitatis (perperam editum fuit *civitatis Siciliæ*, pro *civitatis Sibiliæ*, ut no-

ADDENDA ET EMENDANDA.

I. PRimum autem omnium, sæpius laudo Cl. Thomam Antonium Sanchez in *Sylloge Poetarum Hispanorum ante annum Christi sesquimillesimum;* cum verus eius operis titulus sit: *Coleccion de Poesias Castellanas anteriores al Siglo XV.* id est: *ante annum Christi MCCCC.*

II. *Tom. I. p.* 220 *col.* 1. *in fin. Not.* (Lib. II. cap. x.) *de Aurelio Prudentio* Poeta loquens, mentionem inieci alterius *Prudentii Antistitis Turiasonensis*, quamvis in eiusdem epitaphio metrico apud Sanctam Mariam Naxarensem *la Real* vulgo appellatam legatur

. . . . , per quem *Tarracona* nitescit;

restituendum namque est *Tirasona*, pro *Turiasone*, ut versus constet. Nicolaus item Antonius *Bibl. Vet. Lib. II. c. X. n.* 329. (T. I. p. 222. col. 2.) meminit *Prudentii Antistitis Turiasonensis* quem *Aurelio Prudentio* Poeta multo recentiorem fuisse innuit; atque idem *B. V. Lib. VI. c. XI. n.* 282. (T. I. p. 502 col. 2. fin.) de *Prudentio Trecensi* seu Tricassino in Gallia Episcopo, id est de *Galindone Prudentio* sæculi IX. scriptore Hispano loquens, Eidem tribuere videtur *Collectanea ex CL. Psalmis*: quæ itidem in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. p.* 453. sub n. 3761. Tricassino adscribuntur hoc titulo: *Prudentii Tricassini Flores CL. Psalmorum.* Bernardus tamen Ibannezius de Echavarri Victoriensis Presbyter in Vita S. Prudentii Turiasonensis Episcopi, Victoriæ apud Thomam Robles et Navarro absque anni notatione sed circa 1753. edita in 4.° hæc *Collectanea*, sive *Flores CL. Psalmorum* non *Tricassino* sed *Turiasonensi Prudentio* longe illo antiquiore, qui nimirum anno Christi DCXLVIII. Armentiæ in Alavæ Provincia in lucem editus et DCCXIII. Uxamæ denatus ab Eodem dicitur, tribuit, *pag.* 222. *n.* 1. *et* 346. *n.* 6. et *Collectaneorum* seu *Florum ex CL. Psalmis* exemplum é membranaceo Archivi Æmilianensis sæculi X. codice charactere Gothico exarato integrum sistit á *pag.* 510. *ad* 540. hoc titulo: *In nomine Domini. Incipit liber ex Floribus Psalmorum à Beato Prudentio editus.*

III. Speraindeum Abbatem Cordubensem Scriptorem *Passionis Sanctorum Martyrum Adulphi & Ioannis*, quode Noster *Lib. VI. c.* 7. *n.* 135. incertus *an Monachorum & qualium; an verò Clericorum fuerit præfectus*: Fleurius, nescio unde doctus, *Hist. Eccl. libr. XLVIII. ad ann.* 850. *T. X. p.* 435. Abbatem *Cuteclarensem*, non procul à Corduba versùs Occidentem, fuisse existimat: *Leurs actes* (Adulphi & Ioannis, inquit) *furent écrits par Speraindeo Abbè de Cuteclar, comme l' on croit.* Agit de eo Cl. Florezius noster *Hisp. Sacr. T. XI. p.* 3. ac de Monasterio Cuteclarensi *T. X. p.* 258. *n.* 34. quo loco *Feminarum* fuisse ait.

IV. Sæculo X. floruisse apud nos *Aitonem* Episcopum Ausonensem (indigenis hodie *Vic d' Ossôna*) virum in Mathematicis studiis egregium; item *Lupitum* Barcinonensem libri cuiusdam Astronomici ex Arabico, ut putamus, in Latinum sermonem interpretem; & *Iosephum* tractatus Arithmetici Scriptorem, legimus apud Cl. Ioannem Andresium, *Orig. y progr. de toda Literat. T. I. cap. IX.* Edit. *Matrit.* 1774. *p.* 319. *Lupiti* autem Barcinonensis, videtur non meminisse Cl. Matthæus Aymericus in *Nomin. & act. Episcop. Barcin.*

V. *Petri Alfonsi*, alias *Mosis Oscensis* ex Hebræo Christiani, quode Noster ad annum MCVI. *Lib. VII. c.* 3. *à n.* 35. meminit Ferdinandus Perezius Gusmanus in metrico nondum typis edito opere: *Los claros varones de España*, hac ogdoade:

, Aqui conviene que fable
, de *Pedro Alfonso* un doctor,
, que contra el judaico error
, hizo un volumen notable.
, Fue este varon admirable
, de los Hebreos nascido,
, y despues que convertido
, Christiano muy venerable.

VI. Circa annum MCCXL. Ferdinandus III. Castellæ & Legionis Rex, vulgo *el Santo*, concessit incolis de *Heznatoraſe* in Bæticæ, ut puto, & Castellæ quam *novam* vocant confiniis, proprium Forum, sive *Leges ab iis observandas.* Exstat earum exemplum, absque anni tamen & loci nota, penes Cl. Antonium Taviram Regium Ecclesiastam, Regiique Conventus Uclensis Sancti Iacobi de Spatha Priorem, qui id nobis benigne communicavit. Constat autem CXXXI. foliis, quartæ ut vocant formæ.

VII. De *Bernardo Compostellano*, ac *Bernardo de Montemirato* superius egimus, *Lib. VIII. c.* 3. *n.* 91. *Not.* quasi diversi sint. Et quidem Ioannes Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p.* 229. de iis tamquam de diversis agit; ac *Bernardum* quidem *Compostellanum* eius Ecclesiæ Thesaurarium vocat, atque ad annum Christi MCXXIX. Diplomata Summorum Pontificum & antiquorum Hispa-

spaniæ Regum Compostellanæ Ecclesiæ concessa collegisse ait; *Bernardum* autem *de Montemirato* Presbyterum Compostellanum Iuris Canonici peritiâ celebrem & solido sæculo recentiorem facit, ut qui floruerit Innocentii IV. ævo. Sunt tamen qui utrumque confundant.

VIII. *Natalem Gavêr* Mercenariorum Ordinis Magistrum Generalem *Lib. IX. c. 4. n.* 245. *in Addendis col.* 1. ad annum MCCCXLV. retulimus; cum sæculo integro recentior fuerit.

IX. *Ioannem de la Encina* Scriptorem libri: *Los disparates trobados* laudat Cl. Sarmientus, *Memor. para la Histor. de la Poesia p.* 234. *n.* 532. eiusque *Poematia* anno MCDXCVI. Salmanticæ edita, Nostroque incognita fuisse ait. Agit is de cognomine alio, nisi idem ipse fuerit, auctore *Tribagiæ*, seu *Viæ sacræ Hierosolymitanæ;* & *Cantionarii* in Biblioth. nova.

X. Tomo II. pag. 155. col. 2. *Ioachimum Ibannezium Garsiam* Præcentorem Turolensem facili memoriæ lapsu *Ignatium* vocavi.

XI. *Vascus de Lucena* Lusitanus in Gallicam vertit linguam Xenophontis Cyropædiam, quam Carolo Audaci Burgundiæ Duci dicavit anno MCDLXXVI. Extat MS. in Bibliotheca Senensi, vetustissimo volumine elegantibus picturis ornato. E notis D. Andreæ Gonzalezii Barciæ ad oram *Biblioth. vet.*

XII. Apud Cl. Sarmientum *Memor. para la Hist. de la Poesia &c.* §. *IV. n.* 190. laudatur MS. codex *Virgilii* cuiusdam *Philosophi Cordubensis*. Supposititius. Vid. Eundem á num. 194.

XIII. Ineunte Octobri MDCCLXXXVIII. cum è patria Matritum rediens nonnihil ex itinere ad Uclesii oppidum divertissem ut virum Cl. et singularem amicum D. Antonium Taviram Regii equestris Sancti Iacobi Ordinis Conventûs eius Oppidi Priorem inviserem, significavit mihi exstare in celebri eiusdem Conventûs Bibliotheca membranaceum codicem Hispanicum: *Dichos y hechos de los Padres del yermo*, in cujus fine legitur: *A Dios gracias este libro escribio Fray Johan de Cordova Cirujano en la Villa de Guadalupe* (Librariusne an Interpres fuerit?) *acabado Viernes doce dias andados del mes de Noviembre de mil è doscientos* (desunt reliqui numeri, qui tamen ad annum Christi MCCC. non pertingunt Item: *Anonymi Versionem Hispanicam* dialecto tamen Aragonensium, *Ethicorum Aristotelis ad Ioannem Gusmanum Dominum de Algava*, in antiquo membranaceo codice in cuius extremo: *Comenzóse el presente libro á traducir è ordenar en Sevilla á XV. de Octubre* año de SESENTA Y SIETE (sæculine XIV. an sequentis?) *è acabóse á XXVIII. de Noviembre del referido año.*

Præterea in aliis librorum catalogis postquam notulas absolveram incidi in *Fratris Antonii Ginebredæ* Ord. Præd. *La traduccion Española de los libros de la consolacion de Severino Boecio: impresa en Sevilla por Meinardo Ungut y Lanzalao Polono* 1497. fol. Agit de hoc opere Noster, non suo tamen loco, nimirum in Bibliotheca Nova lit. A. et auctorem *Genebradam* cognominat:.. Item in *Doctorem Iulianum Gutierrez* Catholicorum Hispaniæ Regum Ferdinandi et Isabellæ Medicum, eiusque opus: *De calculi atque ilis dolore et remediis*: Hisp. *Cura de la piedra y dolor de ijada*, Toleti 1498. editum apud Petrum Hagenbach Germanum fol.... Item in *Henrici de Aragonia* Marchionis ut puto Villenatum versionem Hispanicam fabularum Æsopi: *La traduccion Castellana de las fabulas de Esopo* Hispali editam apud Ioannem Cromberger 1533. Demum in Almanacum perpetuum R. Abraham Zacuti in cuius extremo legitur: *Explicium Tabulæ Tabularum astronomice Raby Abraham zacuti astronomi Serenissimi Regis emanuel Rex portugalie et cet cum canonibus traductis alinga ebraica in latinum per magistrum Ioseph vizinum discipulum eius actoris opera et arte solertis magistri Ortas curaque sua non mediocri impressione complete existunt felicibus astris anno a prima rerum etherearum circuitione* 1496. *sole existente in* 15. *g.* 53. *m.* 2. *piscium sub celo leyree.* Mitto alia de genere hoc, adeo sunt multa ac prope infinita; et manum de tabula.

FINIS.

notum ex aliis Vitæ eius monumentis, & quòd Hispanus vulgò audit) sive aliàs non longè ab ea urbe, natus in oppido *Peñaflor* ad Bætim flumen, pari Cordubam inter & Hispalim intervallo, quod veterum *Ilipa* est. Huic namque ortum nostri adiudicat, nescio unde eo accepto, Nicolaus Monardes medicus Hispalensis bene doctus [d].

In eius nomine aliquantulum variatur. Nam & ABU MENON ABEN ZOHAR audit in editione libri *Theizir*. AB HOMERON appellat Ioannes Antonius Vander-Linden *De scriptis medicis* scribens. ABU MERON legitur apud Averroem in fine operis *Colliget*, & lib. 7. eiusdem cap. 3. Ioannes quidem Leo IBNU ZOHAR, sive (quod idem est) ABEN ZOHAR, vocavit tantùm. Avum habuit & patrem utrumque medicum, quos ipse laudat [e]. Et quidem se à patre ait medicinam didicisse, qui à se adhuc puero & discipulo extorsit iuramentum, nullatenus usurum medicinis mortiferis & venenosis: quod ipse docet in opere *Theizir* [f], de quo postea. Decennem cœpisse patri artem docenti aures dare; nec ante quadraginta ætatis eam exercuisse, Averroes eius discipulus memorat [g], ex quo id in *Vitis illustrium medicorum* Petrus Castellanus annotavit: *Cùm iuvenis essem* (verba eius audis) *& novus in medicina, ibam de una civitate in aliam practicando.* Ioannes Leo ait serviisse eum Hispali Ibnu Habad rebelli, ac eius filio, donec magistratu suo ac dignitate privatus fuit. Consonat prorsus hocce cum *Historia Arabum* Roderici Toletani, qui cap. 47. meminit Hispalis trium dominatorum dissipato Cordubensi regno, Abul Cazim, qui an. Arabum CDXXXIII. Habèt eius filii, qui anno CDLXI. mortem obiere; ac tandem Mahomet Aben Habèt: posterioris filii, qui etiam obtinuit Cordubam: quem post triginta regni annos, scilicet anno Arabum CDLXXXIV. Ioseph Tessephin, ex Almoravidum genere primus, dominio & libertate deiecit. Nimirum hic Mahomet Aben Habèt Aldephonsi Regis, qui Toletum ceperat (hoc fuit an. MLXXXV.) timore perculsus [h], Iosephum illum Aben Tessephin ex Africa in auxilium ciens, hostem ac deturbatorem expertus fuit.

Huius Iosephi Aben Tessephin, qui longè lateque in Hispania & Africa Almoravidum extendit imperium, ut ex eiusdem Roderici cap. 47. & 48. Historiæ constat, servitio dicatus Aben Zohar (ut Leo inquit) ingentibus divitiis & latifundiis, tam à maioribus quàm à suæ ætatis principibus, quibus beneficentissimis fuit usus, habitis (à pauperibus enim artificibusque nullum suæ artis præmium unquam accepit) affluentem longissimamque, ut iam dicemus, sortitus fuit vitam, eleemosynis, in inimicos etiam, nedum pauperes quoslibet, effusissimè dispensatis. Omnia hæc Ioannes Leo.

Sed iam alias, quas ipse reliquit, notas de ætate sua gestisque rebus, libro suo *Theizir* consignatas, cum eadem *Arabum* Rodericiana *historia* convenire doceamus. Lib. 10. tract. 9. cap. 9. ait, quòd *dum esset cum patre studens coram ipso in medicina, vocatus fuit ad fratrem de Bentamin dominum Sibiliæ*, quem ait se curâsse à toxico quod propinabant ei quotidie servi; advertens quòd *medici omnes non potuerunt eum curare, donec frater alongavit eum à Sibilia.* Verba Latini interpretis prorsus barbara hæc sunt.

Eiusdem lib. tract. 4. c. 1. refert se ab Hali vocatum, Iosephi filio, venisse Cordubam. Et tract. 15. cap. 3. quendam ex familia Hali sanitati se restituisse. Et tractat. 16. cap. 6. *Sicut accidit mihi* (ait) *cùm essem iuvenis, quoniam passus fui laborem maximum à propinquis, & ab illis qui erant de cognatione Hali, propter quoddam verbum dictum à patre meo, cùm essem iuvenis, qui voluit ulcisci de me modis quibus potuit.* Et tract. 13. cap. 6. *Sicut accidit* (inquit) *Azit filio Hali, qui erat Connestabilis Regis, qui misit per me* (Hispanismum audis, an ab Hispano interprete usurpatum? *embiò por mi*) *ut ad eum Sibiliæ ire deberem, & inveni eum &c.* Tract. autem 2. cap. 5. hæc habet: *Quum autem liberatus fui, & evasi à manibus Hali & suorum hominum, rediens Sibiliam vidi in via quandam herbam &c.* Cuius Cordubensis Regis Hali carceris calamitatem à se toleratam aliis in locis memorat.

Hic, de quo toties loquitur, Hali iam Ben Tamin vocans, non alius, credo, quàm ille est Hali Aben Hamit, qui ex Septa Africæ, cui præerat, in Hispaniam accitus, Cordubense regnum, Zulemane mortuo, invasit, obtinuitque ante annum Arabum quadringentesimum octavum (hoc est Christi MXXVII.) quo nempe occisus à suis dicitur *Historiæ Arabum* c. 42.[i] Huic subrogatus fuit Alcazim frater eius, qui Hispali morabatur, ut in eiusdem historiæ cap. 43. legitur; quem eundem cum eo esse, quem sanitati Aben Zohar restituit, suspicari pro-

[d] In lib. vulgari *De la piedra Bezoar* fol. 112.

[e] Avum lib. 1. *Theizir* tractat. 11. cap. 2. Patrem lib. 1. tractat. 2. c. 5.

[f] Lib. 1. tract. 2. cap. 5.

[g] Lib. 4. *Colliget*, cap. 40.

[h] Aliter Garibay lib. 38. c. 8. ex eodem Roderico Toletano lib. 6. *Hist. Hisp.* cap. 31.

[i] Moral. lib. 17. cap. 32.

proclive eſt. Contingere autem hæc iuveni, & coram patre, (uti ait) ſtudenti, recenti adhuc duodecimo iſto ſæculo convenienter potuere, qui tamen ipſæ longæ beneficio ætatis Mahometi Aben Habèt Hiſpalenſis imperii, expulſoriſque eius Ioſephi Teſſephini Almoravidis Cordubenſis regni, eiuſdem nempe ſæculi ad finem vergentis, tempora æquavit. Nam vixiſſe dicitur triginta quinque ſupra centum annos [k]. Contra id quod Ioannes Leo prodit, nonageſimo nimirum ſecundo ætatis eum deceſſiſſe.

[k] Pet. Caſtellanus *De vitis illuſtrium medicorum*. Zacutus Luſitan. in proœmio ad opus *De veterum medicor. hiſt.* Garibay lib. 38. cap. 12.

Nomen verò ſuum ad poſteritatem omnem unico illo opere, medicinæ totius theſauro, propagavit, quod *Theizir* inſcriptum omnes laudant. Vera autem inſcriptio hæc eſt: *Liber Theizir dahamodana vahaliadabir*, quod interpretatur: *Rectificatio medicationis & regiminis. Editus in Arabico à perfecto viro Abu Marban Aben Zohar* (ita vocat Monardes, qui codicem fortè MS. aut principis editionis vidit) proſequiturque: & *tranſlatus de Hebraico in Latinum Venetiis à magiſtro Paravicio phyſico, ipſo ſibi vulgarizante magiſtro Iacobo Hebræo, ann. Dom. Ieſu Chriſti MCCLXXX. primo menſe Auguſti, die Iovis in meridie, ſecundo, ducante Venetiis viro egregio & præclaro domino Ioanne Dandolorum, ſecundo anno ſui Ducatus, an. autem regni DCXXIX. menſes quatuor, dies duos.*

Veſtibulum forſan ita habet editionis Venetæ principis, quam dedit MCDXCVI. Octavius Schotus in folio. Unde novimus non habere nos Latina ex Arabico, ſed ex Hebraico ſermone, in quem olim ex Arabico tranſlatio facta fuit. Repetita eſt editio in eadem Venetiarum urbe apud Gregorium de Gregoriis MDXIV. & unà cum *Antidotario* eiuſdem Aben Zohar, & Averrois *Colliget*, Lugd. MDXXXI. Legimus quoque de editione Veneta ann. MDXXX. in folio Ab-Homeronis Aben Zohar & Averrois *De medicina*, quò prioris *Theizir*, ac poſterioris *Colliget*, ſignificata exiſtimamus; quæ eadem ſunt in Lugdunenſi anni proximè ſequentis.

Scriptum à ſe opus auctor ait in gratiam Miramamolini (Ioſephum Teſſephin Marrochienſem Regem, quem & *Africæ*, & *ultramarinum*, & *ciſmarinum Monarcham* Rodericus appellat [l], intelligo) iuxta captum etiam eorum, qui non adeò provecti eſſent. Argumentum operis videtur his auctor voluiſſe comprehendere: *Poſt hæc incipiam compilare res nobiles, aggregando medicinas convenientes ſyntomatibus & cauſis inducentibus paſſiones.* In editione laudata Lugdunenſi prologus exſtat Hieronymi Suriani de Arimino, phyſici præclariſſimi, qui veteres editiones iſtorum duorum Aben Zohar & Averrois operum ſe correxiſſe & ſuppleviſſe miſerè depravata & mutila, ſenſuque proprio ſæpe defraudata, ignorare poſteros noluit.

[l] Cap. 47. & 48.

Laudantur & alia Aben Zoharis opuſcula. *Excerpta de balneis* exſtant in editione Veneta de iiſdem [m]. *De febribus* liber legitur, in *De febribus* ſyſtemate etiam Veneto [n]. In Laurentina Regis Hiſpaniarum bibliotheca, uti ex eiuſdem conſtat elenchis [o], operis *Theizir* plura exempla, diverſimodè tamen notata, immo Aben Zohari plures inſcripti, diverſorum tamen eiuſdem, ut ſuſpicor, nominis, libri aſſervantur.

[m] Fol. 434.

[n] Fol. 106.

[o] Apud Hottinger. in *Biblioth. Orient.* pag. 333.

Num. 1. *Muhammed Iben Zahor, Latinè Aben Zohar, liber abſolutus in modum compendii, ſcriptus ad facilem introductionem librorum medicinæ, perperam inſcriptus Hiſpanicè: Liber de fulgurationibus.*

Num. 8. *Muhammed Iben Zahor, Latinè Aben Zohar, liber abſolutus ad principia & elementa medicinæ practicæ & theoricæ deſerviens, inſcriptus* ab eo Altenzir, id eſt, introductorius. Qui cum ſuperiore idem videtur.

Num. 25. *Abdic Meliq Ibn Zohar, Latinè Aben Zohar, liber inſcriptus* Eltaizir, *de re medica, id eſt, liber de facili medicatione morborum.* Sed adiungitur: *ſcriptus anno à fuga DCCXXIII. perperam inſcriptus anonymus.*

Num. 55. *Iben Zohar De experimentis medicinalibus liber abſolutus, ſcriptus anno à computo Alcufri* [p] *MCCLXXX. E. A. optimus.* Hi ſunt in laudata bibliotheca ex iam dicto elencho.

[p] Legendum eſt *Alcopti*, ſeu *Eræ Coptorum.*

At aliunde didici exſtare quoque ibi cum *libri rari* elogio: *Aben Zohar De proprietatibus animalium.*

Proſtat quidem *Abo Hali Aben Zohar Arabis, medici præſtantiſſimi & vetuſtiſſimi, De regimine ſanitatis liber*, publicatus à Ioanne Georgio Schentio Baſileæ apud Konig MDCXVIII.

In bibliotheca D. Gaſparis de Guzman Comitis Olivarienſis olim fuit, ſi catalogo eiuſdem credimus, *Abrahami Aben Zoharo* (ita legitur) *del juicio de las eſtrellas;* hoc eſt, *de Iudicio ex aſtris.*

Iben Ho Zohar quoque liber *De alimentis* laudatur à Samuele Bocharto in *Hierozoico* ſuo ſive *De animalibus S. Scripturæ* operis poſteriore parte lib. 1. c. 15.

Ite-

Iterumque ex alio forsan opere lib. 2. cap. 3. *De scriptis medicis* laudat Lindanus libellum *Zohar medici Arabis De cura calculi*, unà cum Rhasis operibus editum Venetiis apud Octavium Schotum ann. MCDXCVII. in fol.

Sed cùm hi omnes sub eodem *Aben Zohar* cognomento, quod *filium Zohar* sonat, vel Muhammedis, vel Abdic Meliq, vel Abo Hali, vel Abrahami nomina præseferant, vix est ut eundem omnium auctorem fuisse credamus. Quorum aliqua Aben Zohar alteri, eius de quo nunc loquimur filio, attribui posse, statim dicemus.

Deperditum sanè novimus, Aben Zohari huic nostro certè adscribendum, librum *De decoratione* inscriptum, cuius ipse meminit in principio *Theizir*, referens pudere se de quibusdam vocabulis, cùm *De causis mali & corrupti odoris* ageret, in eo usurpatis.

In hoc sanè præceptore suo non perfunctoriis laudibus ornando frequens Averroes est discipulus, quantumvis aliàs ad calumniandum pronus, Castellani [q] iudicio, aliorumque insectator. Is enim absoluturus *Colliget* opus, *unicuique volenti* (ait) *ad huiusmodi præclaritatis scientiam* (medicinam) *pervenire, bonum est ut libros Abu Meron Aben Zohar studiosè legat; nam ibi medicinæ thesaurus continetur.* Alibi [r]: *Coronam* (inquit) *ei exhibendam, cùm viderit & cognoverit quantum humanitus videri, cognosci & observari licet.* Item de filiis eius: *Sed nobiles* (ait) *viri filii Aben Zohar testificati sunt hoc; & illi sunt quibus debet attribui scientia medicinæ.* Ex recentioribus laudant Iacobus Philippus Bergomensis lib. 12. *Supplementi Chronicorum* [s], Ioannes Leo Africanus, qui elogium scripsit antea memoratum, Stephanus de Garibay lib. 38. *Compend. histor. Hispaniæ* cap. 12. Matamorus, qui per errorem eum *Zourum* nominat in apologetico *De doctis Hispaniæ viris*, Zacutus Lusitanus in procemio ad opus suum *De veterum medicorum historia*, & alii præter eos, qui medicorum vitas in commentarios digesserunt.

[q] *De Vitis medicorum.*

[r] Lib. 4. cap. 40.

[s] Fol. 513.

Aben Zohar iunior, qui & **Ibnu**, alterius Aben Zohar medici Hispalensis de quo nuper loquuti sumus, filius fuit. Hunc notum habemus ex Ioannis Leonis Africani libello *De viris quibusdam Arabum illustribus*, quem dedit nobis in *Bibliothecario* suo Ioannes Henricus Hottingerus, cuius elogium subiungere operæ pretium duximus: *Ibnu Zohar vel Zor qui Rhasis dicitur, supradicti Ibnu Zohar filius, à patre medicinam didicit & fuit vir doctissimus & præstantissimus in vita sua & maximæ ei fuerunt divitiæ. Quando autem venit Manzor Pontifex & Rex Marrochi* (non alium intelligo quàm Iosephum Aben Tessefin ex Almoravidis, qui ut Rodericus ait Toletanus Episcopus [t], *Monarcha ultramarinus* & *cismarinus* fuit, Bæticam subiugavit & Marrochi regiam suam fixam habuit. *Manzor* enim, quod *Defensorem* & *Amirolmumenim*, corruptè *Miramamolin*, quod *Credentium Imperatorem* sonat, usurpatum promiscuè ab his qui longè lateque imperii sui ditionem inter Mauros extendissent, verisimile est). *Cùm venit Manzor* (inquam) *Pontifex & Rex Marrochi in Bæticam* (anno Arabum quadringentesimo octogesimo quarto, ut Rodericus ait cap. 48. *Histor. Arabum*) *secum duxit Rhasim in medicum, eumque maximè venerabatur. Dixit Ibnu Giulgiul, quòd Ibnu Zor, quando separatus & quasi à suis repulsus apud Marrochium ceu desperatus erat, eoque ad sui propositum aliqua carmina scripsit. Quadam die ingressus Manzor eius domum, invenit dicta carmina, eaque se non vidisse finxit; statimque cùm foris esset, misit nuncium ad gubernatorem Sibiliæ, ut ei adduceret totam familiam ipsius Ibnu Zor. Post viginti octo dies fuerunt in Marrochio & Manzor dedit eis quandam domum ornatam; fecitque ut Ibnu Zor ad eam iret causâ medendi quamdam infirmam advenam. Cùm autem domum ingressus fuisset, invenit totam familiam suam, omnesque suos & vehementer admiratus est & præ gaudio quasi insanus effectus est. Postea cognoscens Manzorem hoc ordinâsse, re peracta gratias ei dedit immortales, & ita multiplicavit stipendium suum.*

[t] In *Histor. Arab.* cap. 48.

Conveniunt hæc omnia his quæ Rodericus refert [u], post primam suam Hispanicam expeditionem, cuius occasione notum habuit sibique obnoxium Aben Zohar seniorem nostri iunioris patrem, ut de eo loquentes ex eodem Leone diximus, Tessefinum rediisse Marrochum, proprium suum regnum, atque inde iterum venisse in Bæticam, rursusque in Africam repedâsse; ac tunc potuit, mortuo iam genitore, in medicum eiusdem Tessefini Marrochum acciri, domo & familiâ Hispali relictâ, unde doloris ei ob orbitatis malum causa.

[u] Cap. 48.

Sed pergit Leo: *Mortuus autem est Ibnu*

Ibnu Zor ætatis suæ anno septuagesimo quarto, de Helegira verò anno quingentesimo nonagesimo quarto, in Marrocho. Composuit etiam multa opera in medicina. Unum videlicet De cura oculorum: *aliud cui titulus est:* Provisio peregrini &c. Hæc ille. Diximus suprà, cùm in senioris, sive patris rebus versaremur, varia circumferri Zohari adscripta, quæ illiusne an huius sint, in obscuro est.

ABI MUHAMED ALI, filius Alamed, filii Hazm, Andalusius, *Descriptionem variarum sectarum & religionum* duobus voluminibus edidit, quæ servantur in bibliotheca Leidensi, ut ex eius constat catalogo pag. 332. Eius est illustratio Corani, nisi alius est ille Aben Muhamed Ali Andalusius, auctor libri *De amore*, qui in eadem exstat bibliotheca testimonio eiusdem catalogi pag. 371.

ABI ZELTI Andalusius, quem Hottingerus laudans, *Smegmatis orientalis de bibliothecis orientalibus* lib. 3. par. 2. cap. 2. *Danitam* Andalusium vocat, *Daniensis* fortè loco, si fuit ex urbe, nempe Dianio nunc *Denia* Valentini regni. Hottingerus meminit huius auctoris *Astrologiæ* hoc loco [x], *Tractatuumque arithmeticorum*, atque item *musicorum*, ibidem [y].

[x] Pag. 252.

[y] Pag. 249. & 250.

ABU BAHAR IBNU CHALSON Granatensis, Maurus, celebratur à Ioanne Leone [z] per hæc tempora. Mortuum quippe ait anno octingentesimo vicesimo octavo, Egiræ scilicet, qui annus est Christianus MCDL. in eadem civitate Granatæ. Philosophum, medicum & astrologum gratiâ plenum vocat, elegantemque poetam in epistolis suis.

[z] Libello *De viris illustribus apud Arabes*, apud Hottinger. in *Bibliothecario* lib. 2. cap. 3. pag. 286.

ABU BECRUS EBN AL SAJEG idem est cum ABEN PACE, de quo suprà.

ABU BECRUS (potiùs quàm EUBECRUS) MAHOMET ABEN ZACHARIA, de medicina unum Toleti (ut notatur) librum *De dignoscendis morbis & signis exterioribus*, alium anno Nativitatis Mahometi DCXVIII. sive Christi nati MCCXL. aut circiter, ac tertium alium medicæ item doctrinæ Arabicè scripsit, qui adhuc inediti bibliothecæ regiæ Laurentinæ libros augent in qua & exstant, ut in catalogis eius legitur.

ABU CHALID Andalusius, hoc est Hispanus, laudatur à Samuele Bocharto *De animalibus sacræ Scripturæ* 2. par. lib. 2. cap. 15. [a] apposito eius (ex nescio quo opere) fragmento, in quo de *Chotaph* sive hirundine pisce: *Chottaph* (seu hirundo) *piscis est in mari Septæ* (notæ urbis in Africana ora Herculei nostri freti) *nigris alis duabus à tergo instructus, quibus è mari exiens super arbores volat atque inde redit ad mare.*

[a] Col. 236.

ABU CHATIM Andalusius, sive Hispanus, ab eodem Bocharto absque operis seu libri nota laudatur eâdem altera parte *Hierozoici* sive *de animalibus sacræ Scripturæ* lib. 2. cap. 30. [b] in mentione *Zummag* cuiusdam aquilæ speciei.

[b] Col. 336.

Nota de Andalusiæ nomine.

Quoniam toties occurrit Andalusii tributum Abu Chatimio & aliquot aliis suprà laudatis nomen, prætermittendum non est, moneri lectores de huius gentilitii vocabuli apud Scriptores qui Arabicè scripserunt, proprietate. Non enim id *Andaluziam*, quæ olim Bætica fuit Romanorum tempore docta, hoc est, partem Hispaniæ magis australem eorum usu & acceptione significat; sed Hispaniam integram. Alferganus in *Elementis astronomicis* cap. 9. quintum clima mundi describens, post alias terras eo comprehensas, *Deinde* (ait) *intra Romanorum fines excurrit per Charxenam, Catam & magnam Romam: tum per borealia mediterranei maris litora & tandem per Andalusiam, donec desinit ad mare Hesperium.* Quo loco per Andalusiam ei climati subiacentem ea Hispaniæ pars, quæ borealior est, significatur distincta à meridiali sive Andaluzia hodierna, quam climate quarto contineri certo certius est.

Interpretem Alfergani præstat optimum, egregieque rem confirmat Nubiensis geographus climatis quinti prima parte [c]. *Pars hæc prima climatis quinti complectitur portionem plagæ septemtrionalis Andalusiæ, terram scilicet Galliciæ & partem Castiliæ.* Rursusque climatis quarti prima parte [d]: *Totam Hispaniæ peninsulam mari tenebroso* (nempe oceano) *circumdatam Andalusiam vocat.* Et clariùs adhuc alibi [e]: *Peninsulam Andaluziam mediam secat per longitudinem oblongus mons Sarat vocatus, cuius in parte meridionali occurrit urbs Tolaitela totius Andaluziæ umbilicus.* Et alibi [f]: *Atque hæ sunt universæ provinciæ Hispaniarum, quæ simul sumtæ vocantur Andaluzia.* Et passim concinit in *Historia Dynastiarum* Gregorius Abulpharaius [g]: *Ante hoc tempus occupaverant Franci* (pro Christianis, nam de Alphonso VI. intelligendus est) *urbem Tolai-*

[c] Pag. 215.

[d] Pag. 147.

[e] Pag. 151.

[f] Pag. 155.

[g] Pag. 242.

laitelam, *aliasque in regione Andaluziæ*. Certum quippe est Alphonsum Toleti expugnatorem ad propriam Bæticam victorias suas neutiquam prorogâsse.

Iben Chalicam celebris Arabum historicus iucundam narrat de filia cuiusdam Regis insulæ (sic vocant Hispaniam, pro peninsula) Andalusiæ fabulam verbis, quæ in Ioannis Henrici Hottingeri *Historiæ orientalis* lib. I. cap. 8. [h] legi possunt, unde hæc sunt in Latinum translata: *Erant tum in insula Andalusia multi Reges*. Singulæ enim regiones aut binæ suum habebant Regem.

[h] Pag. 291.

Salomonis etiam Vegæ hæc sunt in libro *Historia Iudaica* [i]: *Pyrrhus autem captivos omnes navibus impositos in Hispaniam antiquam, quæ Andalusia dicitur, & in urbem Toletum avexit.*

[i] Pag. 41.

Laudatur quoque pro hoc nominis inter Arabes usu à Gaspare Escolano lib. I. cap. 8. num. I. *Historiæ* suæ *Valentinæ urbis & regni*, Scriptor quidam Cacim Aben Hegi *Historia de la perdida de España*, quem debuerat, quisnam homo esset, undeve translatum & Hispanis familiarem habitum viderit, non tacere, nisi idem fuerit cum Abul Cacim Tarif Aben Tariquio inferiùs adducendo ex cuiusdam argumenti libro huic & illi communis.

Arabicæ, inquam, linguæ hoc vocabulum esse non à Wandalis derivatum, quasi pro *Wandalusia* invaluerit *Andalusiam* dici, vero magis simile ducimus. Si enim Wandali hanc partem Hispaniæ, quam Bæticæ nomenclaturâ dignoscebant Romani, Wandalusiæ vocabulo aut ipsi non longi temporis incolæ aut occasione ipsorum eidem provinciæ dominantium alii appellâssent, mansisset id quidam, aut eius aliquod vestigium in Gothorum historicis, atque eius gentis tot Ecclesiasticis & profanis, quæ adhuc exstant, monumentis, nec minus in Romanis aut Latinis, si in vulgarem semel usum ivisset, ut ab habitatoribus Wandalis Wandalusiæ nomen ei provinciæ inhæsisset. At cùm toto hoc medio plusquam trecentorum annorum tempore à Wandalorum ab Hispania in Africam transmigratione usque ad Arabum in illam ingressum, immo & quingentorum aliorum insuper usque ad Ferdinandi III. Sancti Castellæ Regis tempora, quibus Rodericus Toletanus præsul primus, ut credimus, Andalusiæ fuit usus nomine, nulla huius aut Wandalusiæ, mentio uspiam fiat; oportet sanè credere, novum & linguæ suæ germanum vocabulum induxisse Arabes ut Hispaniam indigitarent, non autem aliquod tot annis sepultum & vel ipsis Hispanis inauditum velut ab inferis suscitâsse.

Rodericus enim apertè censuit Wandalos suam provinciæ Bæticæ appellationem gentis reliquisse *Historiæ Wandalorum* cap. 12. hanc & in cap. 31. lib. 6. historiæ suæ *De rebus Hispaniæ* Wandalusiæ, sive eius incolas Mauros *Wandalutiorum* vocabulo significans. Cùm Isidorus Pacensis sæculi octavi Scriptor non nisi *citerioris* & *ulterioris* Hispaniæ utatur, nec ullus alius usque ad Rodericum *Wandalutiæ*. Quo argumento prudenter utitur inter alios Franciscus Bivarius in ad Braulionem, ut credi voluit, Notis [k]; cuius additiones ad Pseudo-Maximum eiusdem cum hoc auctore commatis sunt.

[k] Pag. 79. & seqq.

Sed quod adiungit de *Ampelusio* Africæ promontorio unde nomen inditum Andalusiæ à Mauris coniectatur, parum propitiis Musis conceptum ab eo fuisse, nullus credo eruditorum in geographiæ atque etymologiæ regulis non censebit.

Haberemus quidem veram originem huius vocabuli, si certiori aliquo fundamento niterentur, quæ Anastasio Antiocheno Patriarchæ Anastasii alterius Sinaitæ vocati & martyris successori, de S. Iacobi maioris Apostoli in Hispaniis prædicationi imputantur. Rei auctores sunt Iosephus Stephanus & Bartholomæus Laurentius, hic in *Indice auctorum qui de adventu S. Iacobi* ad nos agunt lib. I. *De potestate coactiva Rom. Pontificis*; alter cap. 8. num. 2. & ex his duobus doctissimus Gaspar Sancius tract. 2. *De adventu* eodem *D. Iacobi, & prædicatione in Hispaniis*, cap. 2. quem commentariis suis in Acta Apostolorum subiecit. Duo illi scriptum reliquere vidisse Romæ se, dum ibi commorarentur, in bibliotheca cuiusdam Ignatii Patriarchæ Antiocheni librum quendam laudati Anastasii Arabicâ linguâ antiquâ scriptum, unde fragmentum hocce Latinè (nec dicunt cuiusnam operâ) redditum habuere, *multiplicibus martyriis affectus est S. Iacobus Apostolus frater Ioannis filii Zebedæi*, *idque postquam abiit in occidentem in civitatem Andiat & fecit apud eos miracula* &c. Difficile visum civitatis huius nomen de tota gente intelligi iis qui videre: præsertim Laurentio laudato, qui ex An-

Andiat corruptum fuisse *Andlis* vocabulum existimat, quo quidem apud Arabes Hispaniam totam significari, ab huius linguæ peritis se didicisse ait. Vellem tamen huius vocabuli usum apud Arabes compertioribus documentis quàm hæc sunt prodi; unde proclive esset Andalusiæ aliud, sive pro significanda Bætica unde ad integram Hispaniam extendi potuit, sive pro tota Hispaniæ peninsula, quomodo certissimum redditum iam à nobis fuit loquutos Arabes, proximè derivare. Sufficit autem nobis in præsentiarum de usu nominis *Andalusiæ* docuisse, ut confirmemus *Andalosenos* pro Hispanis dictos eos omnes, quos iam laudavimus, ac deinde laudabimus huius linguæ Scriptores ab Arabibus ita indigitatos.

Cuius rei occasione neque alteram silebimus proximam huic observationem de Hispaniæ nomine sub iugo Mahometanorum maiorem partem positæ, atque eius usu apud auctores etiam non huius sectæ. *Hispania* nempe audiit vulgò ea tantùm Hispaniæ pars cui Mauri dominabantur. Cætera autem propriis regnorum Gallæciæ, Oveti, Legionis, vocabulis significabatur. Testimoniis id comprobat Sebastiani Salmanticensis, sive Alphonsi magni, & scriptæ cuiusdam donationis monasterio SS. Facundi & Primitivi martyrum à Sancio Legionis Rege cognomento Crasso factæ, Iosephus Moretus amicus noster, vir antiquitatum & regni sui Navarrensis vindex *Investigationum eiusdem regni* lib. 2. cap. 10. §. 2. [l] Quibus adiungere lubet alterum ab eo, quo usus fuit Moretus, eiusdem Chronici testimonium, quod Alphonsi magni Regis germanum esse passiva iam doctorum hominum persuasio est. *Iterum* (ait [m]) *Nortmanni piratæ his temporibus ad nostra litora pervenerunt. Deinde Hispaniam perrexerunt, omnem eius maritimam gladio ignique prædando dissipaverunt. Atque item de iisdem Normannis ab litore Asturum à Ramiro I. fugatis; qui verò ex eis remanserunt, civitatem* (inquit) *Hispaniæ Hispalim* (hoc est Maurorum) *irruperunt.* Similiter Sampirus loquitur in Adephonso III. *Ob cuius imperium Dux quidam Hispaniæ* (id est Maurus) *&* *Proconsul nomine Abohalit, bello comprehensus, Regis obtutibus est præsentatus.*

[l] Pag. 471.

[m] Pag. 55. edit. Pampilonen.

ABU HAMED Hispanus, à Samuele Bocharto lib. 6. *De animalibus S. S.* cap. 14 [n] auctor adducitur pro confirmanda fabula cuiusdam avis miræ magnitudinis *Ruch* dictæ, cuius alæ mille ulnis patent. Hunc tamen non veritus fuit Bochartus auctorem ἀξιοπιςότατον, hoc est *fide dignissimum*, vocare. Laudans eius librum magni (ut inquit) nominis *beneficium animorum* (Arabicè *Thochphatholalbabi*, ut adiungit in indice auctorum) dicti. In quo de *Talb* pisce, qui in minimas partes dissectus moveri non desinit, ac statim de alio pisce prope urbem Septam ab eo auctore, ut asserit, viso ex specie eius, quem iuxta Alcorani fabulam Moses & Iosue manducavere, loquitur. Meminit & eiusdem Abu Hamedi lib. 5. cap. 17. [o] *De crocodilo*; & lib. 6. cap. 15. [p] ubi de pisce humanæ formæ agit.

[n] Col. 854.

[o] Col. 778.

[p] Col. 858.

ABU HAZEN Andalusius. Huius *opuscula chimica* cum scholiis Algieldehi tribus voluminibus in 4.° reposuit cum aliis pluribus libris ex oriente allatis in publica Leidensis academiæ Hollandorum bibliotheca Iacobus Golius, Arabicè vir doctissimus; cuius rei testis est Philip. Labbeus in *Nova bibliotheca* MSS. *librorum*.

ABU LABAS Cordubensis commentatus fuit in Alcoranum, cuius verba pro asserenda fabula *Racham* avis, quæ sola scit Mosis sepulcrum, citantur à Samuele Bocharto par. 2. *Hierozoici* lib. 2. cap. 26. [q] qui & sub appellatione Cordubensis Alcorani commentatoris iterum laudat lib. 6. cap. 14. [r] quo sub nomine exstare dicitur in bibliotheca Leidensi tredecim tomis inter libros in ea positos è Legato Levini Warneri, ut ex eius bibliothecæ constat catalogo ante paucos annos typis edito.

[q] Col. 305.

[r] Col. 855.

ABU LCACIM TARIF ABEN TARIC gente patriaque Arabs, sed is tamen qui si verus & non supposititius auctor esset, Hispanis accenseri Scriptoribus optimè poterat, utpote qui de rebus Hispanis, quum primùm hæc nostra gens Mahometanorum iugum subiit, latè ac luculenter scripserit. Prodiit quippe initio sæculi ex Arabico sermone Michaelis à Luna regii interpretis operâ in Hispanum translata *Vera historia Roderici Regis* Gothorum ultimi, Valentiæque anno MDCVI. à Patricio Mey edita. In proœmio eius auctor refert, sese huic Hispaniensi bello ab ingressu in Hispaniam Tarifi unà cum Iuliano Comite, omnibusque istius Mahometani ducis expeditionibus exceptis tantum Carmonæ atque Emeritæ urbium expugnationibus continuò interfuisse, atque ab iis qui rebus præfuere omnia illa instrumenta documentaque, quibus utitur, accepisse.

Prima totius operis continet pars eorum

rum omnium, quæ Arabes in conquirendo Califæ Walido Almanzoris seu Mahometani imperii totius principi, Hispaniæ, quæ Gothorum fuit, regno gesserunt, narrationem. Quibus adiungit res alias gestas in Arabia & in Hispania sub eodem Walid atque eius filiis, itemque aliqua de Califa Aben Cirix, atque eius tempore gestis inter tyrannos seu rebelles eius, qui in Hispaniis dominabantur, bellis. Altera pars hæc continet. Primò suprà laudati Califæ Abit Walidi Iacobi Almanzoris, cuius auspiciis facta est Hispania subdita Maurorum, Vitam. Secundò descriptionem ipsius Hispaniæ, ac de Hispanorum moribus relationem. Tertiò narrat novam Hispaniæ atque Africæ expugnationem ab eodem Aben Cirix, Abdalazisio summo duce & à rebellium despotarum manibus recuperationem. Quartò regnum in Hispania eiusdem Mahometi Abdalazisii post obitum Aben Cirix Califæ eiusque mortem describit.

Sed multa, ut iam iudicium meum proferam, in tota historia enervant eius fidem, retardantque lectorum assensum. Quantumvis enim, ut Gaspar Escolanus alicubi ait [s], liber Aben Tariqui Arabicus, quem Hispanum habemus, in regia bibliotheca Escorialensi exstiterit, de quo tamen neque eius indices, neque interpres ipse Luna consulti quicquam docent; potuit sanè à Mauro aliquo qui inter nos vixit, relatio hæc fabulæ quàm historiæ proprior, emanare, quam exhilarandis ac recreandis otiosorum animis veris falsa miscendo compinxit auctor; quemadmodum alius ille, qui *De bellis civilibus Granatensis regni* paulò priùs quam in catholicorum Regum manus perveniret gestis iucundæ narrationis librum inscripsit. Planè etenim historia hæc novitatem in multis sapit; Arabismi genium minime redolet. Instrumenta quippe regia mandatorum, deputationum, edictorum, iisdem ferè clausulis, ut cum foro loquar, eodem verborum tenore constant, quæ notarii recentiores usurpare solent. Meminit iam eo tempore, quo scribere se fingit, recentiorum nominum quæ sub illam Maurorum irruptionem ignota adhuc fuisse ac nondum inventa, rerum antiquarum gnari homines prudenter existimant, scilicet Granatæ, Vandaluziæ, Castellæ, Aragoniæ, aliarumque, vel à Mauris ipsis, vel ab inferioris ævi mortalibus, impositorum.

Vitam insuper Abil Walidi, quam quidem fatetur cuiusdam Ali Aben Ensian opus non suum esse, cum iis veterum commentariis reputo, quibus optimi Rex, copiarum dictor, munerumque aliorum administratores, non quòd aliqui fuerint, sed quòd ita esse deberent, à celeberrimis tam Græcorum quàm Latinorum, necnon & vulgarium quarumcumque linguarum auctoribus describuntur. Nihil enim talium de Califa Walido Almanzor, quamvis aliàs prudenti & forti ac fortunato principe, ceteri Mahometanarum rerum historici narrant. Et tamen Gallicæ nuper prodiit hæc Vita ex Hispanico à quodam F. d'Obeilch versa, & anno MDCLXXI. Amsterodamensibus typis edita, magna cum & exaggerata fidei commendatione ab interprete factâ.

Sequitur *Hispaniæ descriptio*, sana quidem ut plurimùm sibique ac vero consona, sed nec immunis eorum vadorum, in quibus hærent criticorum ingenia. Potuit quidem auctor à Iudæis, sive eorum libris, aut potiùs è sacris Bibliis, principium rerum & reparati post diluvium orbis res doceri. Atque eò magis non debuit, cùm de primis Hispaniæ incolis sermonem habet, à biblicis hominum vocabulis divertere. At hoc facit, *Tubal* Noachi nepotem, *Sem Tofail* appellans [t]. Marianson autem, qui Castellæ hodiernam provinciæ ditionem à Bætica, sive ab hac Tarraconensem veterem dividit, appellatum fuisse ait [u] tunc temporis à Christianis incolis *Sierra Morena*, quod non eius temporis est vocabulum, sed recentius & usu introductum ad significandum fuscum Maurorum colorem. A Mauris enim *Moros* dicimus (quo nomine etiam ab Italis Æthiopes, quòd eo colore sint, vocantur) & à *Moro morena* quamlibet rem decolorem & albo in contrarium colorem declinantem.

Quod ipsum censeo de *Mancha* [x] nomine, sive Australioris novæ Castellæ partis, quam sic vocatam ab iisdem incolis fuisse refert. De quo tamen amplissimi tractus vocabulo consulendus magnus Surita in *Animadversionibus & emendationibus* vulgari lingua scriptis *ad Chronica Regum Castellæ Petri, Henrici, Ioannis & alterius Henrici*, quæ Petrum Lupi de Ayala auctorem habent, ac nuper editæ sunt. Isti etiam Mariano Monti adversus omnium, qui olim de eo loquuti sunt, auctoritatem, incendium illud rivis argenti liquefacti ditissimum tribuit [y], quod nullus non illorum Pyrenæo adscripsit. Latere inde ait

[s] Lib. *Hist. Valent.* cap.....

[t] Cap. 1.

[u] Cap. 1.

[x] Cap. 4.

[y] Cap. 3.

ait Guadianam fluvium, seu terrâ absorberi per milliarium CL. spatium, qui paulò plus viginti dumtaxat latet. Quem errorem vix potuit is, qui tot annis apud nos habitavit, admittere. Ridiculus tandem est quum tritici species quinque hodiernis nominibus, quasi iam olim in usu fuissent, non à seipso interpres sed quasi auctoris sui verbis loqueretur, appellat [z].

[z] Cap. 6.

Tertia & quarta pars sequitur alterius partis de Califa Aben Cirix, eiusque duce Mahometo Abdalazis, qui Africam & Hispaniam Dynastis Arabum denuò vendicavit, sibique tandem asseruit. Cui quidem contradicunt non solùm Arabicæ illius Califarum successionis historici Elmacinus, Abulfaraius, omnes alii, atque itidem Græcus Theophanes; sed qui inter nos de Arabico in Hispaniis dominatu, tyrannisque urbium, sive portionum totius regni, sine missione inter se belligerantibus, quicquam scripsere. Nullus enim Aben Cirixi Arabibus, nullus Abdelazizii nomine Hispanis præfuisse apud eos refertur, si demas illum ultimò dicti cognominem Musæ filium & ab eo in Hispania, dum reverteretur ad Walidum Califam Hispanici belli rationem redditurus pro se relictum; cuius Isidorus meminit Pacensis Episcopus ad annum Arabum XCIV. qui nempe, ut idem ait Isidorus, intra triennium occisus non potuit non diversus ab eo esse, qui ut in Hispaniam dux veniret deperditum Califarum imperium recuperaturus anno Arabum CXIV hoc est orbis redemti anno DCCXXXIV. teste ipso rei auctore Abulcacino, in mandatis habuit. Et tamen auctor noster Abdulazisio huic Egilonæ olim Roderici Regis coniugis matrimonium tribuit; non autem Musæ filio, ut Isidorus & alii rerum nostrarum Scriptores.

Abu Nazarus Phathius filius Chahan aut noster est, aut inter nos vixit; cuius rei documentum nobis idoneum præbet, quòd librum scripserit *De studiis populi Andalusiæ*, hoc est, *Hispanorum*, ut suprà notavimus: *qui liber rarò inter Arabes repertus à singulari usu commendatur: Eximium magni ingenii specimen.* Quæ verba sunt Io. Henrici Hottingeri in *Bibliothecarii* sui lib. 2. cap. 3. [a] quo post insertum huic capiti librum integrum ex Arabico Latinum Ioannis Leonis Africani *De Scriptoribus Arabicis*, specimen subiunxit aliorum eiusdem gentis Scriptorum à litera A incipientium, ex Iben seu Aben Chalicam, quem celeberrimum Arabum prosopographum vocat.

[a] Pag. 293.

Idem ait multa scripsisse Abu Nazarum, & in his *Syllogen poetarum Arabum* quos & doctè explicat. Hæc Hottingerus infelicissimus heterodoxus, quem insignis linguarum orientalium ac totius historicæ rei doctrina minimè defendit à miserrima sui ipsius ac ferè integræ familiæ in fluvio Rodano, dum patria urbe in Lugdunense gymnasium à Batavis evocatus iret, suffocatione.

Abu Nasaris itidem *Super physicam* librum exstare in regia Escorialensi bibliotheca MS. notat Spizelius in *Specimine bibliothecæ universalis.*

Abu Said Honein Ibn Iishaqel Abedi, grammaticus, anno Hegiræ sive à fuga Muhamedis DCLVI. hoc est, redemti orbis MCCLXXVIII. sub Alphonsi Regis X. tempora Hispali apud nos (unde genti nostræ ex coniectura tantùm adiudicari potest) *Galeni Pergameni tractatus priores usque ad decimum libri De compositione simplicium medicamentorum* transtulit ex Græca in Arabicam linguam.

Item eiusdem Galeni quendam alium in *Hippocratem* librum seu libros Arabicè etiam vertit. Quæ duæ huius linguæ interpretationes exstant in regia Escorialensi bibliotheca, ut è *catalogo Castelli* apud Hottingerum in *bibliothecæ orientalis* appendice.

Ahmed filius Muhamedis, Andalusenus *Demonstrationes de abneganda falsa religione* scripsit, quæ asservantur Arabicè in Lugduno-Batava bibliotheca inter libros Levini Warneri, ut ex eius catalogo docemur.

Ali Aben Ragel Toleti sub Almenone seu Hali-Menone Rege, Ferdinandi I. ætate [b], qui regnare cœpit in Castellanis anno undecimi sæculi secundo supra tricesimum, astrologico studio celebris, eoque libro vixit, quo posteris Apotelesmaticam sive iudiciariam astronomiam amantibus prodesse voluit.

[b] Marmol. lib. 2. *Hist. Afr.* cap. 29. Garibaius lib. 38. *Compend. hist. Hispan.*

Is dicitur *De iudiciis seu fatis stellarum* Venetiis editus ab Erhardo Radelz anno MCDLXXXV. & Basileæ apud Henricum Petri. Interpretatus quisnam fuerit ex Arabico, nondum legi. Hispanè etiam conversum fuisse ab anonymo, apud Petrum Alcozerium lib. 1. cap. 45. *Histor. Tolet.* legere est, & Garibaium lib. 38. cap. 2. Manuscriptum tamen exstare in codice 26. bibliothecæ Gabrielis Naudæi monet alicubi [c] Theophilus Spizelius. Cordubæ natum Morales

[c] In *Specim. biblioth. universal.* verb. *Aben-Ragel*, quod est pars operis, *De arcanis bibliothecarum detectis.*

les credidit in *Antiquitatibus Hispaniæ* [d]. Toletanum Petrus de Alcozer nuper laudatus. Est & in Ambrosiana cum aliis eiusdem operibus, ut audio.

[d] Fol. 113. tom. 2. *Histor. Hispan.*

Ali albucazem Toletanus scripsisse dicitur *De astrologia iudiciaria*. Qui quidem liber, absque interpretis nomine, Latinè atque Hispanè, scripturâ, formâ & idiomate antiquis inter nos exstat; laudaruntque eum, qui certiores huius editionis facti sunt, D. Thomas Tamaius in *Collectione librorum Hispanorum*, & Petrus Alcozerius *Historiæ Toletanæ urbis* lib. 1. cap. 45. mentionem habentes. Floruisse dicitur eodem quo Ali Aben Ragel tempore, qui natus fuit anno CMLVI. si credimus Ioanni Baptistæ Ricciolo in *Chronici astronomorum* &c. par. 2. quod Chronicon *Almagesto* suo *novo* præmisit. Alius ab hoc videtur *Abul Cazimus* medicus, de quo videri Spizelius poterit in *Specimine bibliothecæ universalis*.

Almeonem Almanzoris (filium intelligo) eiusque *Observationem de maxima obliquitate signiferi*, quæ ad se pervenisset, laudat unum ex Hispanis, Ismael Bullialdus in Prolegom. ad *Astronomiam philolaicam*; vixisseque eum circa annum Christi MCL. affirmat.

Anonymus, qui Manzoris Granatæ Regis tempore vixisse refertur, in linguam Arabicam è Latino vertisse dicitur *Thesaurum agriculturæ*. Huius libri & operæ meminit Ioannes Leo Africanus in *Descriptione Africæ* lib. 1. cap. *Quos habeat Africæ aer* &c. pag. 80. *Multi sunt Africani rustici, qui cùm nunquam ne literas quidem norint, disertissimè tamen de rebus astrologicis disputant, rationibusque validissimis argumenta comprobant. Quicquid hac in re cognitionis habent, id ad illos è Latinis manavit fontibus: menses quoque ad eum quo Latini appellant modum. Exstat & penes eos ingens quoddam in tres divisum partes volumen* (Thesaurum agriculturæ *vocant*): *hic iis temporibus Latino in eorum linguam versus est, cum Mansor apud Granatas rerum potiretur*. Hæc Ioannes Leo. De quo autem Latini auctoris opere hunc *thesaurum* intelligat, non facilè dixerim.

Arabi, aliàs iben seu eben (quæ filium notant Arabicæ linguæ vocabula) arabi Andalosenus cuius hæc laudantur opera: *De occulto rerum consensu*. Qui liber exstat in Leidensi bibliotheca, ut ex eius apparet catalogo [e].

[e] Pag. 292.

Et laudat Hottingerus *Smegmatis orientalis seu bibliothecæ*, lib. 3. par. 2. cap. 2. [f] *De inspiratione divina gemmæ scientiarum* IBEN ARABI, seu *de diversimodo divini numinis afflatu*. Quod opus exstare cum *Davidis Cæsareensis commentariis* idem affirmat Hottingerus dict. cap. 2. pag. 202.

[f] Pag. 248.

Exstatque inter libros Golii eidem academiæ donatos [g], *De sapientia inspirata*. Item *De dispositionibus divinis in constitutione imperii humani*; hoc est, *De providentia Dei*, aliàs *De divino rerum humanarum regimine*, ut in catal. Leid. quorum duorum idem auctor meminit ibidem. Theologica & philosophica hæc omnia, & quæ si sanè tractentur, communicari dignissima sint hominibus nostris, ut agnoscant non aliud his sectariis Muhammedis nisi Fidei lumen defuisse. In biblioth. autem Leidensis catalogo liber iste *De sapientia inspirata, Mohiddin Ibn-Arabi Hatemi Taji Andalusii* nomine inscriptus est [h].

[g] Pag. 290.

[h] Pag. 307.

Fortè cum his coincidunt iam laudatis huius operibus *Tebritii scholia in librum dictum Gemmam sapientiæ Ibn El Arabi*, necnon & *Tebritii commentaria in Jenol Arabi theologiam scholast.* quorum ut in eadem Leidensi biblioth. servatorum meminit eius catalog. [i] in qua & exstant Notæ Ibn Arabi in *poema mysticum Busiridæ Ægyptii* [k]. Necnon & *Abdi Aphendi commentaria in poema Ibnol Arabi & Taji El Hatemi El Andalousi* [l]. Nec fortè discedimus ab eodem auctore quum *Tajil Andalousii contra Sophos* librum *præcipuè in quæstionibus De Dei essentia*, ibidem exstantem [m] laudamus.

[i] Pag. 320. & 385.

[k] Pag. 308.

[l] Pag. 337.

[m] Pag. 384.

Aratius aben zacharias (si alius est ab *Abubecro Mahumed Aben Zacharia*, cuius aliàs meminimus) medicum quendam commentarium anno Mahometi DLXXV. exaravit; qui exstabat in bibliotheca Scorialensi.

Arfaracides, seu iben arfaracides, *poemata* confecisse credendus est *De arte chimica*, siquidem in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros à Golio eidem donatos exstant *Commentaria Eidemiri fil. Ali, fil. Eidemiri Gieldehæi in Ibn Arfaracidæ Andalusii poemata* De arte chimica *tribus voluminibus*.

Arzachel, sive arzahel, aliis abraham eizarakebli (quem omnes Hispanum vocant; & quidam Toletanum) duodecimo floruit sæculo, hoc est, uno super septuaginta annos prior Abrahamo Aben Esra, eo tempore quo librum scribebat cui titulus est: *Sepher Meaz Haganuth*, sive *liber astrologicus*, in cuius pri-

prima parte, seu libro cui *Reserth hochma* sive *Initium sapientiæ* inscripsit, neminem illo sæculo in observandis cæli motibus cum Arzachele comparandum fuisse ait, seque illo LXXI. annis posteriorem fatetur. Quod si ad annum Aben Esræ obitûs referas, cùm incertum sit quonam hic opus istud scripserit & annus ille obitûs, si auctori libri *Juchasim* credimus varias aliorum opiniones referenti, tandemque eorum approbanti qui ad annum mundi MMMMCMLIV. (id est, Christi MCXCIV.) eius mortem referunt, hoc anno contigerit; necessum, fateor, est Arzachelem ineunte isto duodecimo sæculo in vivis fuisse inter huius illustres astronomicâ doctrinâ viros præcipuo loco habitum. Nec disconvenit ætas ei à Ioanne Gerardo Vossio assignata, in *De scientiis mathematicis* cap. 35. §. 13. qui celebratum eum fuisse ait circa annum MLXXX. testimoniis usus Henrici Brucci & Iosephi Blancani, qui catalogos primus astrologorum, alter verò mathematicorum, confecere. Atque Aben Esræ maximi æstimandum esse testimonium huic exhibitum, cùm & ipse astronomus insignis fuerit (ut ex elogio eius in *Bibliotheca magna Rabbinica* R. Patris D. Iulii Bartholoccii Cisterciensis monachi Hebraicè doctissimi nostrique, dum Romæ simul conviveremus, amici, constat) nemo inficiabitur.

De obliquitate is *Zodiaci* quæ observavit, literis consignavit, & inter alia, (ut Vossius inquit) maximam solis declinationem tempore suo graduum XXIII. ac XXXIV. minutorum esse, Georgius autem Ioachimus Rheticus in præfatione ad suas *ephemeridas* hunc auctorem ait fuisse Toletanarum tabularum, & reliquisse observationes CCCCII. solares de constituendo solis apogæo, ut ex eo refert Ioannes Baptista Ricciolus in *Chronico astrologorum* &c. cum *Almagesto* eius edito. Quod si ad *Alphonsinas* (ut vocant) referas tabulas, resistit Alphonsi regis earum promotoris tempus, qui sæculo decimo tertio vixit, atque eo exeunte obiit. Nisi cum Gesnero in *Pandectis* [n] dicamus ex Albategnii & Arzachelis antiquioribus tabulis nunquam editis desumtas postea Toletanas fuisse: quod quidem circa Albategnianas verum & compertum sit dedisse Toletanis exemplar seu regulam, agnoscente eodem Ricciolo in Alphonsi mentione, de quo nos superiùs diximus eundem Regem laudantes. Nec de Arzachele resistimus, cùm & eius sub Zarchielis nomine tabulas in eo libro inseri Alphonsus iussserit, quo Albategnii canones in vulgarem linguam ex Arabico transferri olim fecit, de quo etiam eodem loco diximus.

Nescio qua ratione motus Gesneri epitomator nostrum hunc *Archezel Albategni* vocet, cùm ab Albategno *De scientia stellarum* editi libri auctore statim distinguat: nisi deceptus fuerit duorum horum coniunctâ alicubi mentione, quos unum eundemque esse existimavit.

AVERROES, ab aliis Arabicum nomen exprimere volentibus ABEN-RUST [o], sive ABEN-ROST [p], sive tandem ABEN-RAST [q], aut ABEN-RASD [r] audit. Nomen integrum ABUAL-WALID MOHUMMED EBEN AHCMED, EBEN MOHUMED, EBEN ROSHD, quod notat vir exquisitè doctus Thomas Reinesius epist. 15. ad Hofmannum. Ioannes Leo sic interpretatur [s]: *Averrois nomine proprio vocatus est Muhammed, cognomine Abul Guail. Averrois autem nomen proprium est primi huius domus. Rectum Arabicè est Ibnu Rosdin, quoniam Ibnu* (id est *Eben*, seu *Ebn*) *significat filium, & Rosdin nomen proprium significat* Rectum. *Inter Arabes quoque doctos vocatur Ibnu Rosdin Elhafidu, qui latinè interpretatur nepos, ad differentiam avi sui, qui eiusden nominis erat.* Patria ei Corduba urbs fuit summorum virorum altrix. *Iste autem* (prosequitur Leo) *natus erat in civitate Cordubæ & nobili quidem familia, cuius pater iudex & caput exstitit sacerdotum totius provinciæ & Baticæ* (lego *Bæticæ*) *& regni Valentiæ.*

De patria ipse auctor est lib. 2. *Colliget*, seu ita nuncupati operis, cap. 22. dum præfert aliis climatibus quintum, in quo hæc urbs sita est. Ambrosius Morales lib. 16. cap. 8. omnia eius testimonia, unde liquet id, quod natali de loco dicimus, collegit. In *paraphrasi ad Platonis Rempublicam* cùm dixisset [t] Platonem Græcos plurimùm naturâ habiles ad suscipiendam scientiam verè affirmâsse; adiungit Averroes hoc ipsum dici debere de propinquis Græciæ nationibus, necnon *de regione* (ait) *nostra Wandalia, Samia, atque Ægypto.* De avo autem & patre idem Leo: *Ita etiam avus eius maximus ac præstantissimus legista fuit & secundus* [u] *Malich* (hic fuit unus ex quatuor primarii iuris Mahummedanorum canonici interpretibus) *& theologus secundum Esciarim. Et quando populus Cordubæ re-*

[n] Tit. 6. *De astronomis* §. Tabulæ motuum fol. 92.

[o] Ita Reuclinus lib. 1. *Cabalæ*.

[p] Raym. Martini in *Pugione Fidei sæpiùs*.

[q] Zacutus in *discursu proœm. ad veter. medicor. histor.*

[r] Apud Plantavitium in *Biblioth. Rabbin.* verbo *Aben-Rasd*.

[s] Dict. lib. *De Arabibus illustribus*, in Hottingeri *Bibliothecario* pag. 271.

[t] Tract. 1.

[u] Lego *secundum*, ut infrà, quum de nostro loquitur.

rebellis effectus est contra patrium [x] *principem & caput, qui terram more principis ac domini possidebat, avus Averrois legatus fuit ad Regem Marach* [y], *ut ei terram traderet: qui honore ab ipso Rege affectus fuit, adeoque gratus, ut quicquid nomine communitatis suæ petierat à Rege; summâ gratiâ ei concessum fuerit à Rege prædicto; & ei duos magistratus largitus est, totius videlicet regni Cordubæ iudiciatum: atque sacerdotum caput in patriam suam cum honore ornatuque summo reversus est. Post longum verò tempus obiit: cuius filius in iudicem & sacerdotem maximum voce populi Cordubæ electus est, & Rex Marrochi eum confirmavit. Hic fuit pater Commentatoris* (nostri scilicet Averrois) *qui simplex legista exstitit. At ex sua praxi dati sunt ei magistratus prædicti, qui per multos annos vitam duxit lætam, & post huius mortem itidem filium eius in supradictos magistratus elegit populus; quoniam hic tum legista, tum theologus magnus ac excellentissimus fuit, qui summam exercuit iustitiam.*

[x] Ita scripsit Hottingerus interpres, sive editor: sed rectius videtur *partium principem*.

[y] *Marroch.*

Quibus tamen præceptoribus ac libris usus fuerit, ut encyclopædiam assequeretur, iam audiamus; quos omnes eius magistros Cordubenses aut saltem Hispanos fuisse verosimilius est. *Legis scientiam à patre accepit, etiamque ab Alhadi Ibnu Handin, totumque compendium Schuum cum commentario sui avi. Sic etiam Moaltam de Melich cum commento Alhagi & etiam recepit scientiam Alchorani: artem scilicet lecturæ, ab excellenti magistro Soraih Lesahi, ab ipsoque audivit omnia opera Eldeni cum commento ipsius Maschari & Ibnu Hathiæ. Postea se theologiæ omnino dedit secundum Esciarim* [z], *eamque scientiam recepit ab Ibnu Chalil theologo. Post quæ physicæ operam dedit; & omnes Aristotelis textus cum quodam commento brevi cuiusdam Abu Bacar Græci ab Ibnu Thophail, medicinamque ab Ibnu Zohar* (hic est Aben Zohar) *addidicit, astrologiamque & mathematicam ab Ibnu Saigh doctus: eoque universalis effectus est.* Hæc ille ex *Bætica historia* Ibnu El Habar, qui alius procul dubio est ex Mauro-Hispanis Scriptor historiæ huius suæ provinciæ. Sicut & avum Averrois in hunc album recipere debemus ob scriptum istum, qualis ille fuerit, *commentarium in compendium Schuum.*

[z] Vide infrà.

Adiungit idem El Habar alia de prudentia, patientia, liberalitate ac pietate, apud eundem Leonem. Item quòd fuerit pinguis carne, quantumvis parum comederet, hoc est semel in die ac nocte. Maiorem noctis partem vigilare solitum, legis libris ac philosophiæ intentum; quorum tædio si caperetur, poeseos ac historiæ libris delectatum fuisse; nunquam lusisse, nunquam inter vana ac inutilia tempus abire passum; benignum, omnibus gratum, poeticis auctoritatibus & iocis urbanis uti cum paribus consuevisse. *Legista* (infit Leo) *fuit secundum Malich, & theologus secundum Esciarim;* hoc est *secundum opinionem eius, ac secundum opinionem vocum imitabatur Aristotelem.* Sectas duas, Melchitarum & Ascharitarum, quæ alias inter in Muhammedismo prævalebant, significare voluit. Melchitæ ab auctore Melche Ibnu Ames. De his & *Ascharitis* Hottingerum consule in *Historia orientali* [a]. Similia dixit Leo, cùm de avo nostri loqueretur.

[a] Lib. 2. cap. 7. §. 2. & 5 pag. 551. & 559.

Accusatum deinde ait apud Mansorem Marochi, quòd hæreticus esset, operâ scilicet Aben Zohar iunioris, præceptoris eius filii, & post causam dictam condemnatum, honoribus spoliatum, & bonis multatum, aliquamdiu cum Iudæis in eorum vico, quasi exsilio deputatum, habitâsse. Marochum revocatum publicæque ignominiæ expositum, ac hæresi suæ renunciare coactum fuisse. Dimissus inde, in *Fes* urbem rediit, abhinc Cordubam, donec populis omnibus conquerentibus de ignorantia eius, qui in locum nostri iudicem exercere iussus fuerat, magno omnium consensu Marochum è patria evocatus à Rege, suoque muneri ac bonis fuit restitutus. Qua dignitate mactus, in eadem Marochensi urbe usque ad obitûs diem permansit. Hæc ferè ex Leone & El Habar.

Docuisse eum in academia Marochiana, auspiciis Iacobi III. ex Almohadis, qui Almoravidas è regno deiecerant, observavit Reinesius [b]. Sed Aben Iacob secundus Almohadum, non tertius fuit, filius Abdelmonis, ex ea stirpe primi [c]. Successerat hic patri ante annum MCLXXVII. quo anno in ditionem venisse Alphonsi Castellæ Regis VIII. Concham urbem, qui Iacobo huic parebat, historiæ nostræ docent [d]. At hunc ipsum in Lusitania MCLXXXIV. lethaliter vulneratum, & Tago flumine haustum, ex iisdem novimus [e]. Hi nimirum constituendi sunt fines Averrois professioni Marochianæ, si ea fuit sub Aben Iacobo: circa enim hoc tempus eum in vivis esse id confirmat, quòd in *paraphrasi super libros Platonis De republica* terræ motus meminerit, quem contigisse ait se vivo anno MCLXVI.

[b] Epist. 15. ad Hofmann.

[c] Roderic. Tolet. *Hist. Hispan.* lib. 7. cap. 10

[d] Mariana lib. 11. cap. 14.

[e] Mariana lib. 11. cap. 16.

Duos item filios Averrois in aula Frederici Imperatoris (ſecundi ſcilicet huius nominis, non Barbaroſſæ cognominati, qui primus fuit, in quo plures auctorem huius rei laudantes falluntur & fallunt) verſatos fuiſſe, ſcriptis conſignavit[f] Ægidius Columna, ſive Romanus. Nam hunc Fredericum tempore ſuo mortem obiiſſe ait, quod verum eſt: nam cœpit anno MCCXIX. abſolvit imperium MCCL. cùm ante triennium Ægidius in lucem editus fuiſſet[g].

Id mihi confirmat Averroem ad hoc uſque ſæculum XIII. vixiſſe, non verò diem ſuum obiiſſe ſuperioris anno nonageſimo octavo, ſive Egiræ DXCV. quod ait Reineſius[h]. Vix enim potuit, quinquaginta ferè annos ante ortum Ægidii Romani demortuus, reliquiſſe filios, quos ille in Frederici aula cognoſcere poſſet. Et quidem Averroes ipſe fatetur in fine libri hoc anno MCXCVIII. ſe paraphraſin in Ariſtotelem *De partibus & generatione animalium* abſolviſſe. Ioannes quidem Leo, qui veteres Arabicorum ſapientum hiſtoricos conſulebat, hæc ait de Averrois morte: *Poſtremò mortuus eſt Averrois in civitate Marochi, & fuit ſepultus extra portam coriariorum, tempore Mahumedis Manzoris Pontificis ac Regis anno ſexcenteſimo tertio de Egira.* Mahumedus iſte quartus eſt Almoadum Rex filius Aben Ioſephi, qui ſucceſſit fratri Aben Iacobo, & uterque Abdelmonis eius generis primi filius fuit.

Inquiramus ergo, ut quo tempore noſter obierit auctor inde palam fiat, in Mahumedis huius regni initium. Rodericus Toletanus ait: *Poſt hæc mortuo Abdelmuno, filius eius Aben Iacob ſucceſſit in regno, qui in Hiſpanias veniens, à quodam Chriſtiano occiſus fuit in Portugallia* (diximus id contigiſſe an. MCLXXXIV.) *cui ſucceſſit frater eius Aben Ioſeph, qui in bello Alarcurris repulit Chriſtianos.* Infelix hoc prœlium patratum fuit anno MCXCV.[i] ſed aliquot deinde annis ſupervixiſſe ex eo videtur, quod anno ferè MCC.[k] eum adierit Marochi degentem Sancius Navarræ Rex, cognomento *Fortis*, eo animo, ut ad bellum Caſtellæ Regi Alphonſo, moleſtiſſimo ſibi per id tempus hoſti, contra icti fœderis leges, inferendum impelleret. Sæculum ergo abſolvit adhuc ſuperſtes Aben Ioſephus, *quo mortuo* (Rodericus proſequitur) *ſucceſſit ei filius ejus Aben Mahomed, qui in Navis Toloſæ ab Aldefonſo Rege nobili* (anno ſcilicet MCCX.) *fuit victus. Quæ victoria diſceſſionis & exterminii Almohadum cauſam dedit.* Hæc ille.

Annus verò Egiræ ſexcenteſimus tertius, quo Leo ait Averroem obiiſſe, ſi Calviſio[l] & Labbeo[m] credimus, ſæculi huius ſextus erit, ut mittamus Hottingerum (niſi error ſit ſcripturæ) qui viceſimum quintum aſſignavit. Planè convenit Calviſii computo cum tabella illa quam in *Chronologica* ſua *iſagoge*[n], ad dignoſcendos & cum Chriſtianis conferendos Egiræ annos, idem Calviſius dedit, & cum Mahumedis regni, cuius tempore vitâ functus Averroes fuit, ratione.

Riſu quidem excipiendus venit, & excipitur quidem à Ioanne Pico Mirandulano[o], Petrus Aponenſis, dictus *Conciliator* (de quo cenſionem conſulas Pauli Langii in *Chronico Citizenſi*[p]) qui in ſecundum *De cælo* librum Ariſtotelis, anno Chriſti CL. Averroem floruiſſe ſcribere non erubuit[q].

Circa doctrinam verò & opera, quò iam deveniendum eſt, propter excellentiam in philoſophia luſtratumque totum Ariſtotelem vel commentario vel paraphraſi Arabica, *Commentatoris* nomen obtinuit. Super quo tamen præſtat Ioannem Ludovicum Vivem lib. 5. *De cauſis corruptæ eloquentiæ* audire, de Averroe cenſentem: *Homo qui in Ariſtotele enarrando nihil minus explicat, quàm eum ipſum, quem ſuſcipit declarandum. Sed nec potuiſſet explicare, etiam ſi divino fuiſſet ingenio, cùm eſſet humano, & quidem intra mediocritatem. Nam quid tandem adferebat, quò in Ariſtotele enarrando poſſet eſſe probè inſtructus? Non cognitionem veteris memoriæ, non ſcientiam placitorum priſcæ diſciplinæ & intelligentiam ſectarum, quibus Ariſtoteles paſſim ſcatet. Itaque videas eum peſſimè philoſophos omnes antiquos citare, ut qui nullum unquam legerit, ignarus Græcitatis ac Latinitatis. Pro Polo Ptolemæum ponit; pro Protagora Pythagoram; pro Cratylo Democritum; libros Platonis titulis ridiculis inſcribit, & ita de his loquitur, ut vel cœco perſpicuum ſit, literam in iis eum legiſſe nullam. At quàm confidenter audet pronunciare hoc aut illud ab eis dici, &, quod impudentius eſt, non dici, cùm ſolos viderit Alexandrum, Themiſtium & Nicolaum Damaſcenum, & hos, ut apparet, verſos in Arabicum perverſiſſimè ac corruptiſſimè? Citat enim eos nonnunquam & contradicit, & cum eis rixatur, ut nec ipſe quidem qui ſcripſit, intelligat. Ariſtotelem verò quomodo legit? non in ſua origine purum & integrum, non in Latinam lacunam derivatum (non enim potuit* lin-

[f] Quodlib. 2. quæſt. 20.

[g] Philip. Elſius in *Encomiaſtico Auguſtino.* Malè Mirandulanus, qui MCCLXXX. obiiſſe ait lib. 3. *De rerum præn.* cap. 4.

[h] In Voſſii *De philoſophia* cap. 14. magnus error in Barbaroſſæ ætate ſubrepſit.

[i] Marian. lib. 11. cap. 18.

[k] Idem lib. 11. cap. 20. Garibay lib. 24. cap. 11.

[l] In *Chron. opere* anno MCCVI.

[m] In *Concord. Chronol.* 1. par. *Technicæ* eod. anno.

[n] Cap. 13. pag. 95.

[o] *De part. præn.* lib. 3. c. 4.

[p] Pag. 829. inter *German. rerum Scriptor.* tom. 1.

[q] In *Conciliatore* diffra. 9.

linguarum expers) *ſed de Latino in Arabicum tranſvaſatum ; in qua tranſfuſione ex Græcis bonis facta ſunt Latina non bona ; ex Latinis verò malis Arabica peſſima.* Hæc Vives doctè & nervosè.

In medica autem arte non æquè ut in philoſophia præſtantem fuiſſe, medicorum filii quidam cenſent. Theoreticum alii veriùs quam practicum vocant. Non ſic è noviorum claſſe Zacutus Luſitanus, vir doctrinæ exquiſitæ & elegantis, cuius hæc ſunt [r]: *Averroes pluſquam commentator, ſeu malleus medicorum veriùs appellandus, dictus Arabicè Aben-Raſt, vir acutiſſimus, ſubtiliſſimus & philoſophiæ ſcientiâ clarus ; adeò ut priſcorum philoſophorum & medicorum dicta exacto examine non ſolùm ad Ariſtophanis, ſed ad Cleantis lucernam penſata explicuerit. Conſtat hoc apertè ex vaſto illo, quod ſuper omnia Ariſtotelis opera conſcripſit, volumine ingenioſiſſimo & laborioſiſſimo, ſed ob temporis tunc iniuriam ineleganter admodum traducto. Scripſit opus* Colliget (*Latinè ſonat* univerſale) *in ſeptem diſtinctum libros, in quibus ſummam eruditionem, rarum ingenium, reconditamque doctrinam palam fecit.*

[r] In *Diſcurſu proœmiali ad veteres medicorum hiſtorias.*

Diſtinguunt alii, uti diximus, in philoſophia primas ferè ei concedentes. Petrus Caſtellanus [s] *diſputatorem ſubtiliſſimum ;* Amatus Luſitanus [t] *philoſophum poſt Ariſtotelem admirandum ;* Ioannes Bruierinus [u], *poſt Ariſtotelem ſummum philoſophum,* qui & adiungit: *& poſt Galenum medicum ſummum.* Iacobus quoque Mantinus interpres multorum noſtri operum: *Nam ut rerum naturalium* (ait [x]) *cognitionem ſine Ariſtotele adipiſci difficile eſt ; ita Ariſtotelem ſine Averroe profiteri, meo quidem iudicio, non valdè eſt probabile.* Ioannes Picus Mirandulanus: *Celebrem in Ariſtotelica familia philoſophum & rerum naturalium gravem æſtimatorem appellat* [y]. Qui & alibi [z] ſoliditatem ei doctrinæ diſertè magis attribuit: *Eſt apud Arabes* (ait) *in Averroe firmum, & inconcuſſum in Aben Pace, in Alpharabio grave & meditatum, in Avicena divinum atque Platonicum. Idem tamen* (quem laudavimus) Amatus vocat *inſignem philoſophum ; non adeò tamen in medicina excellentem, ut illi auctoritatem* (ait) *dare debemus.* Item Averrois fidem non multum valere apud medicinæ ſectatores, niſi in quantum Hippocratis aut Galeni teſtimoniis utitur, quidam alii cenſent.

[s] *De vitis medicorum.*
[t] *Centur.* 4. *curat* 44. in ſcholiis.
[u] In præfat. ad *interpretat. collectan.* Averrois *De re medica.*
[x] In dicta *præfat.* libror. *De part. & generat. animal.* ad Leonem X.
[y] Lib. 1. *Adverſus aſtrologos.*
[z] In *Apologia.*

Propter aliquos tamen magnos eius errores adverſus Chriſtianam philoſophiam atque theologiam commiſſos, petiiſſe olim Raymundus Lullus dicitur à Clemente Papa V. tentatâ etiam Philippi Pulcri Galliarum Regis interpoſitione, quod precibus ac ſupplicibus libellis, & conſcripto ea re ſuper libello fecit, ut Averrois in Ariſtotelem commentarii proſcriberentur, atque igni ſubiicerentur. Negat autem Carolus Bovillus in Vita Lulli, quem huiuſce rei auctorem habemus, quicquam vel à Papa vel à Rege impetrare circa id potuiſſe. Unà etenim cum Ariſtotele, quem poſt Petri Lombardi theologorum ſcholaſticorum anteſignani perpetuum de philoſopho iſto ſilentium, Albertus Magnus (ut creditur) in ſcholam Pariſienſem, diſcipulique eius in alias, primi invexerunt, increbuit apud omnes Commentatoris eius, hoc eſt Averrois, fama ; adeò ut, quemadmodum Melchior Canus lib. 10. *Locorum theologicorum* cap. 5. de tempore ſuo loquens ait: *Superiore ſæculo, & paucis anterioribus oraculi loco eſſet Averroes in ſcholis, & præſertim in Italia, quæ occaſio fuit magnorum in illis oris errorum & inutilis diligentiæ, quâ aliqui non minus in pervoluntando Averroe collocabant operæ, quàm in ſacris literis ponunt qui his maximè delectantur. Nunc Averroes* (ſubiungit) *in ſcholis omnino iacet.* Nempe ut Mahommedanus plura circa divina falsò docuit. Quare *procaciſſimum* Chriſtianorum *adverſariorum* Ioannes eum vocavit Gerſon [a].

Huius errores multi obſervaverunt & impugnaverunt [b]. Ambroſius ſanè Leo Nolanus ſuperiore ſæculo ſat grandi volumine caſtigationes adverſus eundem Leoni X. Pontifici nuncupavit. Iſidorus quoque Iſolanus diſcipulis & ſectæ eius bellum intulit, in Averroiſtas *De æternitate mundi* libris quatuor diſputans, Lugduni editus apud Carolum Pernot an. MDLXXXII. in 4°.

[a] Tract. 9. *ſuper Magnificat.* tom. 3. operum fol. 457.
[b] Bern. Lutſemb. in *Catal. hæretic.* verbo: *Averrois.* Iacob. Gaddius *De Scriptor. non Eccleſiaſticis* tom. 1.

Opera autem Averrois, quæ pars ſunt philoſophica, pars medica, continentur poſt alias in editione Veneta operum Ariſtotelis, quæ ex officina Iuntarum MDLXII. prodiit in 8°. undecim ſeu potiùs quatuordecim voluminibus, cùm primum in tres, ſextum in duas dividatur partes cum hoc titulo: *Ariſtotelis omnia quæ exſtant opera ſelectis tranſlationibus* &c. *Averrois Cordubenſis in ea opera omnes, qui ad hæc uſque tempora pervenere, commentarii. Nonnulli etiam illius in logica, philoſophia & medicina, cum Levi Gerſonidis in libros logicos annotationibus, quorum plurimi ſunt à Iacobo* Man-

Mantino in Latinum converſi; Græcorum, Arabum & Latinorum lucubrationes quædam ad hoc opus pertinentes. Marci Antonii Zimaræ philoſophi in Ariſtotelis & Averrois dicta in philoſophia contradictionum ſolutiones propriis locis annexæ. Bernardini Tomitani, logici atque philoſophi præſtantiſſimi, in Ariſtotelis & Averrois dicta in primo libro Poſteriorum reſolut. Contradictionum ſolutiones, necnon eiuſdem libri locorum, qui obſcuriores habentur, converſiones & animadverſiones in Averroem. Quæſita demonſtrativa argumenta, & magnorum commentariorum graviores ſententiæ certo ordine collectæ. Quæ omnia ex eiuſdem Tomitani lectionibus excerpta fuere. Item eiuſdem Zimaræ tabula, quæ undecimo toto volumine continetur.

Integram oſtendimus faciem editionis, ut in unicum conſpectum veniret quicquid ea comprehendit, ſingulas eius partes deinde repræſentaturi. Nempe Ariſtotelem continua paraphraſi ſeu commentario illuſtrare, & Arabibus philoſophis in ducem & principem commendare, animo concepit Averroes, & voto functus fuit, cùm Avicena ante eum, potiùs quàm in aliorum, in Platonis doctrina ſibi placuiſſet [c]. Immo inter Latinos ipſos iam Latinè ſonans non mediocri augmento Ariſtotelis nomen & famam decoravit. Eius quidem Ariſtotelis, quem Græcorum cenſebat ſapientiſſimum, inveniſſeque eum non modò, ſed & compleviſſe logicam, phyſicam & metaphyſicam artes, alicubi reliquit ſcriptum, his verbis uſus, quæ habemus à barbaro interprete: *Invenit. Quia quicquid invenitur ſcriptum ab antiquis in hac ſcientia, non eſt dignum quòd ſit pars artis huius, nec ambiguitas eius, nec dum quòd principia eſſent. Complevit. Quia nullus eorum, qui ſequuti ſunt eum uſque ad hoc tempus, quod eſt mille & quingentorum annorum* (ſcribebat ergo hæc anno MCLXXVIII. Ariſtoteles enim obiiſſe dicitur anno ante Chriſtum natum CCCXXII.) *nihil addidit, nec invenit in eius verbis errorem alicuius quantitatis.* In quibus prævaricationis & incongruæ præſumtionis ſæpe arguitur à Ioanne Pico Mirandulano [d]. Hic nimirum mos fuit ſectatorum alicuius ſcholæ, ut ſcientiæ illius originem ſectæ ſuæ principibus tribuerent: quod Averrois, qui hiſce verbis Ariſtotelem, & Lucretii qui Epicurum, ſapientiæ inventorem appellant, exemplis vir doctiſſimus Petrus Gaſſendus in libro proœmiali *De philoſophia univerſè* cap. 3. [e] confirmat.

Prodiiſſe primùm hæc omnia *Commentaria in Ariſtotelem* Averrois anno MD. Venetiis in folio, alicubi legimus. Immo & omnia Averrois opera etiam Venetiis ex eadem Iuntarum officina anno MDLIII. in folio ſex voluminibus. Quam editionem non vidimus. Interpretatio ſcilicet aliqua præceſſerat Græci textus philoſophi in Arabicum, quâ uſus fuit Averroes. Qualis illa fuit omnium Galeni operum ab Albategnio facta, Ioanne Serapione teſte [f]. Quomodo & Platonem, Ptolemæum, Hippocratem, Euclidem, alios è Græca origine in linguam iſtam tranſlatos habuere, nimirum à Chanin Ibn Iſaac Hebræo medico, quem tranſtuliſſe in Arabicum philoſophiam Græcam, ſcriptum reliquiſſe Abn Walid Mahumed Ben Shecina, hiſtoricum adhuc ineditum, Ioannes Seldenus notavit *ad Eutichii origines* [g]; ſive aliis, qui noſtrum hoc ſæculum, de quo agimus, præceſſerunt. Nam Averroem Græcè neſciiſſe communis doctorum hominum perſuaſio eſt [h].

At hunc eius commentarium Hebræi ſuum fecere incerto interprete: quam interpretationem penes Ioannem Plantavitium fuiſſe Lodovenſem Epiſcopum, ex eius *Bibliotheca Rabbinica* notum habemus. Latinam quoque verſionem antiquam facilè fieri potuiſſe in Hiſpania, cùm Alphonſus Rex X. Caſtellæ, cognomento *Sapiens*, rerum potiretur aut in Gallia, eò ex Hiſpania ductis Arabibus exemplis, Ioannes Picus Mirandulanus obſervavit [i]. Hæc tamen eius temporis, ſive alia, quæ ad nos pervenit, & cultiora Latinitatis ſæcula, iure quidem optimo arguitur inelegantiæ à Zacuto.

Vix autem aliquos Arabici textus Averrois codices in Europa reperiri Scaliger putabat, ſolamque converſionem ab Armengaudo Blaſii, Iacobo Mantino, Ioanne Franciſco Burana, Abrahamo de Balmis, Vitale Niſſo, Calo Calonymo, Ioanne Bruierino Campegio, Paulo Iſraelita, aliiſque, adornatam in lucem veniſſe. *At ego* (ait Pet. Daniel Huetius *De interpretatione* lib. 2. id referens) *his verſavi manibus Averrois librum ex oriente huc olim à Poſtello devectum, quod miror Scaligerum fugiſſe, Poſtello olim amicitiâ & literaria conſuetudine coniunctum. Eo libro continentur in logicam, rhetoricam & poeticam commentaria, quæ ad Iacobi Mantini & Abrahami de Balmis interpretationem à me expenſa, fidem eorum & artem apertè mihi comprobârunt.* Hucuſque Huetius.

[c] Io. Picus Mirand. in *Exam. doctrinæ gentium* lib. 1. cap. 2.

[d] *De ſtud. philoſoph.* lib. 2. cap. 3. & in *Exam. vanit. doctrinæ gentium* lib. 4. cap. 2. & 5. in fin. & lib. 6. c. 12.

[e] Tom. 1. eius oper. pag. 7.

[f] Volaterranus lib. 21. *Comment.* pag. 494.

[g] Pag. 157.

[h] Voſſ. *De philoſoph. ſectis* cap. 17. §. 19. poſt. 10. Picus Mirand. ubi ſuprà lib. 4. cap. 5. in fine.

[i] Ubi ſuprà lib. 4. cap. 2.

Ne-

Neque annotatu indignum est aut inutile, ante Averroem positam fuisse ab aliquo alio eiusdem sectæ ac linguæ operam in explanando Aristotele. Ab hoc enim nostro Averroe distingui necessariò debet is, quem Alsheich Abu Ali nomine laudatum reperies in epistola Abi Jaafar Ebn Tophail de Hai Ebn Zokdhan, quam *philosophi autodidacti* vocabulo inscriptam, & à se in Latinum conversam, Eduardus Pocockius edidit: cuius epistolæ in laudati Tophail elogio pleniùs meminimus. Unde verba hæc exscripsimus (ex pag. 19.): *Quod autem ad libros Aristotelis, quorum vicem nobis supplet Alsheich Abu Ali in sua eorum explicatione, sectam eius sequutus, & philosophiæ eius viâ incedens Alshepha* (id est *sufficientia*) *cuius initio* &c. Nam præterquam quòd nulli ex nominibus, quibus dictum fuisse Averroem supra diximus, conveniat hoc nomen hominis; Averroes verè inferior ætate fuit, quàm ut eum potuerit famâ iam ex suis scriptis clarum Jaafarus Ebn Tophail laudare, qui (uti dicitur) Averrois præceptor fuit in medicina, Ioanne Leone referente superiùs memorato. Nunc autem iam persequemur editionis Venetæ omnia volumina, quænam Averrois opera, & ad eum pertinentia in singulis continentur, annotantes; adiunctis quæ circa unumquodque eorum aliàs observavimus.

In primi voluminis prima parte hæc habentur.

I. *Averrois in Porphyrium, in Prædicamenta, & in librum* De interpretatione *commentaria, à Iacobo Mantino in Latinum conversa.* Hebraicè hæc pars versa dicitur à R. Iacobo Antoli anno MCCXXXII. Quæ translatio exstat in bibliotheca Cæsarea Viennensi, ut in Commentariorum de eadem lib. I. [k] Petrus Lambecius refert.

[k] Pag. 183.

II. *Expositio media in libros Priorum, Ioanne Francisco Burana Veronensi, qui ex Hebraico translulit*, non ex Arabico. Editam hanc seorsum vidimus in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, magni Christophori Columbi, ut vocant, filii. Averrois *Quæstiones in libros Priorum.* Interprete Helia Iudæo, in Vaticana adservantur cod. 4552. eædemque in Colonæa.

III. *Levi Gersonidis in Porphyrium, in Prædicamenta Aristotelis, in lib.* De interpretatione, *& in Averroem annotationes.*

In secunda parte.

I. *Expositio magna, sive magna commentaria Averrois in Posteriorum resolutionum libros ab Abrahamo de Balmis, à Ioanne Francisco Burana, & à Iacobo Mantino Hebræo philosopho in Latinum conversa.* Scipio Florillus, medicus ac philosophus Neapolitanus, *expositionem* edidit *prologi Averrois super hos libros Posteriorum*, Neapoli MDLXXIV. in 4.° Immo & aliam Ioannes Franciscus Longus, quem Florillus ipse præceptorem, ac ætatis suæ philosophum eminentissimum vocat, & ipse Neapolitanus, publicaverat ibidem apud Raymundum Amatum MDLXX. in fol.

II. *Epitome in libros logicæ Aristotelis, Abrahamo de Balmis interprete.*

III. *Quæsita varia in logica iuxta ordinem librorum logicæ, eodem interprete.*

IV. *Epistola una, eodem interprete.*

In tertia primi voluminis parte.

I. *Expositio in* VIII. *libros Topicorum, Abrahamo de Balmis interprete; cui annexa est illa super quatuor primos libros à Mantino facta versio, quam morte occupatus absolvere non potuit.*

II. *Expositio in libros Elenchorum, eodem Abrahamo interprete.*

Planè in logicam hi omnes ferè sunt commentarii, in quos elucidatio exstat Levi Ben Gerson MS. in bibliotheca Leidensis academiæ. Et Hebraica editio *universæ rei logicæ Aristotelis ex compendiis Averrois* prodiit Rivæ de Trento anno MDLX. in 8.°

In secundo autem volumine.

I. *Paraphrasis in libros tres Rhetoricorum, interp. Abrahamo de Balmis.* Aliàs dicitur interpres Antonius Maioranus. Hebraica versio R. Todros in bibliotheca Cæsarea, in qua absolutum opus dicit ab Averroe anno MCXCII. ab interprete anno MCCCCXXXVII. ut notat Lambecius [l].

[l] Dict. lib. I. pag. 182.

II. *Paraphrasis in lib. Poeticæ, Iacobo Mantino interprete.* Hebraicè in eadem Cæsarea bibliotheca. Latinè prodiit Venetiis MDLII.

In tertio volumine.

I. *In libros* X. *Moralium Nicomachæorum expositio, interprete Ioanne Bernardo Feliciano.* Prodiit olim Venetiis anno MDVIII. in folio.

II. *Paraphrasis in libros Platonis* De republica, *Iacobo Mantino interprete.* Quæ primùm prodiit Latina Romæ ex of-

officina fratrum Brixianorum, Paulo III. Pont. Max. ab eodem Mantino nuncupata anno MDXXXIX in 8°. Edita inde fuit unà cum Francisci Philelphi *De morali disciplina*, & Francisci Robortelli in libros *Politicorum* Aristotelis Venet. MDLII. in 4.° à Gualtero Schoto. Nempe quia nondum viderat, ut fatetur ipse Averroes [m], Aristotelis *Politica*, ne hæc pars deesset applicuit operam ei illustrandæ ex Platonis doctrina, cui quidem aliqua interserit de moribus Arabicæ suæ reipublicæ. Hebraicam fecit hanc paraphrasin R. Samuel Iehuda, quæ servatur in bibliotheca Cæsarea [n]. In *ethica & politica commentarium*, quem ad hæc duo opera referimus, Lugduni prodiisse legimus anno MDXXX. aliàs *Epitome* vocatur in translatione in Hebraicum ex Arabico facta à R. Iosepho Ben Caspi, qui huic versioni finem imposuit anno MCCCXXX. sicut Averroes anno MCXCIV. ut Lambecius notat [o].

[m] Fere in principio.

[n] Lambec. lib 1. Commen. pag. 181.

[o] Dict. lib. 1. pag. 181.

In quarto volumine.

I. *In De physico auditu libros* VIII. *antea quidem difficillimus, nunc ad maximam redactus claritatem, commentarius tum ex Mantini nova translatione, tum ex antiqua castigatissima.* Vidimus editum olim Gothico charactere, sine loci aut temporis aliqua nota, à Marco Antonio Zimara Sancti-Petrinatæ Hydruntino, unà cum *De cælo & mundo*, de quo postea. Hebraicè est in bibliotheca Cæsarea [p]. Editionem hanc Hebraicam Rivæ de Trento habet etiam bibliotheca Bodleiana anni MDLXXX. in 8.° Laudatur Petri Feltri *Expositio proœmii* Averrois in *physicam*. Commentarius in Aristotelis *physicam* Latinè cum explanatione Augustini Niphi Venetiis prodiit anno MDLXIX. in folio.

[p] Lambec. d. lib. 1. pag. 180.

II. *Expositio media super tres primos libros*, Iacobo Mantino interprete, qui quinque super reliquos morte præventus intactam reliquit.

In quinto volumine.

I. *In libros de cælo commentarii Averrois.* Hi cum libris *De generatione & corruptione* prodierunt Venetiis MDVII. folio. *De cælo & mundo* Mediolani MDXI. folio.

II. *Paraphrasis in eosdem, Paulo Israelita interprete.* Prodiit olim cum titulo: *In libros de cælo & mundo cum Averroe & Zimara* Lugduni MDXXIX. in 8.° Arabicum exemplar in Escorialensi regia bibliotheca reperitur. In librum 2. *De cælo* commentario 3. ne id omittam, meminit auctor duarum columnarum Herculis, quas *idola* vocat, in ultimo Hispaniæ occidenti, Gadibus scilicet, unamque earum quæ dicebatur [q] *Idolum Indiæ*, sese adhuc elevatam vidisse. *Deinde* (ait) *fuit corruptum in prœlio, quod crevit inter barbaros & homines illius insulæ in anno DXXX. à prædicatione Mahometi, à quibusdam se erigentibus super illas regiones maris in illo tempore.* Hæc ille.

[q] Mirum eo tempore, quo latebat India utraque, & quasi prædictio inventionis eius Indiæ, quæ ad occidentem plus ultra has columnas nondum nota erat.

III. *In libros* De generatione & corruptione *expositio*, cum *De cælo & mundo*, Venetiis olim ut suprà.

IV. *In eosdem paraphrasis, Vitale Nisso interprete.* Ex Arabico in Hebræum translatio R. Moysis Tabon Ben R. Samuel exstat in Bibliotheca Cæsarea [r].

[r] Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

V. *In libros Meteorologicorum expositio media.* Hæc antea prodierat seorsum cum expositione Ioan. Bapt. Confalonerii anno MDXXXV. Hebraica interpretatio Eliæ Iudæi Cretensis exstat in Vaticana in folio cod. 4550. sive potiùs ex Hebraico in Latinum translatio laudati Eliæ. Prodiit namque ea Venetiis anno MCDLXXXVIII. ex bibliotheca Bodleiana.

In sexti voluminis prima parte.

I. *Paraphrasis in libros* IV. De partibus animalium, *Iacobo Mantino interprete.*

II. *Commentarii in tres libros* De anima.

III. *Commentum quintum libri tertii De anima*, ultra antiquam translationem à Mantino Latinitate donatum.

IV. *Tricesimum sextum etiam commentum eiusdem libri ab eodem translatum, quod priùs vix intelligi poterat, cum titulo Digressionum Averrois in tres libros de anima*, unà cum Zimara, editio Veneta prostat anni MDXXX. in 8.° & alia MDXL. etiam in 8.° Hebraica translatio in bibliotheca Cæsarea [s].

[s] Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

In sexti voluminis altera parte.

I. *Paraphrasis in librum* de sensu & sensibili.

II. *In librum* De memoria & reminiscentia.

III. *In libros* De somno & vigilia, De somniis, De revelatione per somnium.

IV. *In libros* v. De generatione animalium. Hanc in hos libros, & in quatuor alios *De partibus animalium* à se in Latinum conversam edidit Mantinus ipse Romæ anno MDXXI. in folio, unà cum

cum epistola eiusdem Averrois *De connexione intellectûs*. Quam paraphrasin ille *brevem*, *sed divinam*, vocat.

V. *In librum* De longitudine & brevitate vitæ.

In septimo volumine nihil.

In octavo volumine.

I. *In metaphysicorum libros* XIV. *commentarii*. Item

II. *Procemium in* 12. *librum*, *antea quidem à Paulo Israelita*, *nunc verò à Mantino in Latinum conversa*.

III. *Epitome eiusdem in metaphysica libros*. Prodiit fortè prima ex Aristotelis operibus *Metaphysica* Averroe interprete, ut notat Philippus Labbeus [t], anno MCDLXXIII. Vidimus nos textum hunc *Metaphysicæ* cum Averrois commentario Venetiis editæ Iacobo Mantino interprete, Bononiæ MDXXIII. ubi signate dicitur Mantinus Dertusensis & Hebræus medicus ab hæredibus Octaviani Schoti MDVIII. in fol. Iterum Lugduni MDXLII in 8.° nescio an integra Commentaria, an Epitome. In Vaticano codice MMMMDL. inter MSS. exstat Latina *Eliæ Iudæi interpretatio in primum librum Metaphysicorum*.

[t] In *Biblioth. nova* pag. 338.

In nono volumine.

I. *Averrois sermo* De substantia orbis, *castigatus*, *ac duobus capitulis auctus*; *ab Abrahamo de Balmis Hebræo Latinitate donatus*. Prodiit seorsum Venetiis MDL. Ad hunc librum, cùm Antonius Massa Brassavolus, ut in Gesneri epitome legimus, tum Nicolaus Vittigozius patricius Ragusinus, unà cum in eiusdem Averrois propositiones *De causis*, Venetiis apud Bernardum Iuntam MDLXXX. in 4.° Ibidemque eodem anno Nicolaus Rissus Gallus, Tiberius item Bacilerius Bononiensis, cum aliis eiusdem in Aristotelem Papiæ MDVIII. in fol. & Ioannes de Ianduno Gandavensis *Expositionem*, atque item *Quæstiones*, Venetiis apud Lucantonium Iuntam MDLI. fol. cum aliis operibus, & forsan antea ibidem apud Octavianum Schotum, necnon Augustinus Niphus Suessanus, eodem epitomatore Gesneri teste, & Naudæo; qui editum fuisse hunc Niphi commentarium Venetiis ab Schoto MDVIII. meminit, laudatque idem editiones MDXIX. & MDXLVI. & MDLIX. & Dominicus Pantaleonius Florentinus, Dominicanus, auctore mihi Michaele Poccianito in *Catalogo Script. Florentinorum*, commentaria scripsere. Cum commentariis Mainetii Bonon. MDLXXX & cum I. de Ianduno Venet. MDLXXXVIII. prodiisse eundem librum, ex catalogo bibliothecæ Bodleianæ novimus.

II. *Destructio destructionum philosophi Algazelis*, *Calo Calonymo Hebræo interprete*. Titulus Arabicus est: *Hahapalah altahapalah*, hoc est ad verbum: *Destructorium destructionum*. Quem librum cum citâsset Scaliger primo *De plantis*, occasionem dedit viro medicæ artis doctissimo Gasparo Hofmanno conferendi per epistolam [u] cum amicissimo sibi Thoma Reinesio, exquisitæ eruditionis medico, & polyhistore, atque argutandi hac super Arabica inscriptione. Sed lumen accendit cæcutientis oculis Reinesius [x], monstrato vero verborum illorum quem diximus sensu. Ms. est in bibliotheca academiæ Lugduno-Batavæ, ut ex eius constat catalogo pag. 286. editum Venetiis MDXXVII. Algazel sanè, qui *Abuhamed* (aliàs *Chamad*) *Mohammed Algazali* nuncupatus, magnæ famæ inter Arabes [y], scripsit librum *Hahapalah cavanoth*, hoc est, *Destructorium*, seu *ruinam opinionum philosophorum*. Quem, credo, Ioannes Leo Africanus *Errores philosophorum* nuncupat [z]. Atque hunc invitus; quem & explicuit R. Almosnini, ut notat Hottingerus in *Bibliotheca* sua *orientali*. Algazelis huic *Destructioni* opposuit noster *priorum omnium censor acerrimus* (uti Reinesius vocat) *Destructionem* hanc *Destructorii*, sive *Ruinam ruinæ philosophorum Algazelis*.

[u] Inter Reinesianas vide epist. 5.

[x] Epist. 15.

[y] Vide Pocockium *Miscel. ad Mosis Maimonidis portam Mosis* pag. 118. Ioan. Leonem *De Arabibus illustrib.* apud Hottingerum in *Bibliothecario* pag. 262.

[z] Ubi proximè pag. 264.

Idem est, ut credimus, Averroes contra Al-Gazelem *De æternitate mundi*, qui MS. reperitur in ea quæ fuit Bessarionis Cardinalis bibliotheca, teste Thomasino. Latinè, ut suspicor, in *Destructorium* commentaria scripsit Augustinus Niphus, sive, ut se ipse vocat, Eutychius Augustinus Niphus Philotheus Suessanus, eximius sui temporis philosophus, quæ Venetiis anno MDXVII. ab heredibus Octaviani Schoti, & Lugduni apud Iuntam MDXLII. in 8.° edita fuere. Observatione dignum existimamus, quòd in opere isto Christi hostis coactus sit, veritate impellente, literis tradere, Romanos post susceptam Iesu Nazareni legem sapientiores effectos. Quod scribit Ioannes Picus Mirandulanus lib. 3. *De morte Christi* cap. 6.

Adhæret *Destructorio* in editione quam lustramus,

III. *Tra-*

III. *Tractatus* De animæ beatitudine. Cui addita est

IV. *Epistola* De intellectu. Quæ idem est cum dicti libelli parte, eodem Calonymo interprete. Tractatus hic ab Augustino Nipho (ait Naudæus in *Bibliotheca politica*) *philosopho celeberrimo, haud pœnitendis quæstionibus illustratus, etiamnum hodie præ curiosorum manibus habetur*. Editum opus fuit Venetiis apud Octav. Schot. MDVIII. & MDXXIV. in folio.

In decimo volumine.

I. *Colliget*, sive ita vocatum opus medicum, libris VII. Quorum primus est *De anatomia*. Secundus *De sanitate omnium membrorum, & eorum operationibus*. Tertius *De speciebus & causis ægritudinum*. Quartus *De signis sanitatis & ægritudinis*. V. *De medicinis & cibis*. VI. *De conservatione sanitatis*. VII. *De medicatione ægritudinum*. Venetiis excudit typographus aliquis ex castigatione Hieronymi Suriani anno MCDLXIX. si credimus *Bibliothecæ medicæ*, aliusque anno MCDXC. & MDXIV. Ediderunt quidem unà cum Aben Zohar in eadem urbe Ioannes & Gregorius fratres de Forlivio MCDXC. Lugduni etiam prodiit MDXXXI. in 16.°

Colliget autem titulus, non Latinum ut credidere, quibus *Collectorium* aliàs enunciare mos fuit; sed ex Arabico corruptum *Kolliion*, hoc est *universalis*; sive *Kolliieton*, *universale*; uti observatum novimus à Christiano Daumio epist. 96. ad Reinesium. Quare melius alii *De medicina* reddidere ab argumento.

De scribendi proposito medicum hoc opus ipse Averroes in principio: *Quando ventilata* (inquit) *super me fuit voluntas per nobile præceptum ex parte nobilis domini Audelach Sempse à Mirelmomini de Marocho pro consilio suorum philosophorum Avoznit & Aben-Chalit; & præcepit mihi compilare unum librum, in quo contineretur tota scientia medicinalis in Arabico, quæ affirmaret & iudicaret intentiones priorum auctorum, quæ earum essent retinendæ, & quæ dimittendæ: tunc declinavi virtutes meas ad suum præceptum &c.* Et mox: *Et non expectes à me quòd dividam partes suas* (nempe librorum septem, in quos dividere se dixerat totum opus) *in numerum capitulorum, neque quòd approppriet unicuique rei casum per se, quia in illa re vana gloriati sunt sapientes Hispaniæ Andalusii, & maior pars præteritorum auctorum*. Nescio an ad hoc opus referendum sit *Averrois cum expositione Culier De medicina*, cuius MS. Arabicum exemplar in Laurentina bibliotheca regia exstare alicubi scriptum vidimus.

II. *Libri quinti* Colliget cap. 57. 58. 59. à Iacobo Mantino ob rei difficultatem olim translata, cum antiqua translatione.

III. *Collectaneorum sectiones tres, tribus* Colliget *libris, secundo scilicet, sexto, & septimo respondentes, à Ioanne Brujerino Campegio elegantissimè Latinitate donatæ, post antiquam translationem. Nempe* I. *Sectio de Sanitatis functionibus ex Aristotele & Galeno*. II. *De sanitate tuenda ex* Galeno. III. *De curandis morbis*. Prodierant seorsum Lugduni ex officina Sebast. Gryphii MDXXXVII. in 4.°

IV. *Commentaria in Avicenæ cantica diligentissimè emendata, unà cum Avicenæ textu, in partes, tractatus & capita distincto, atque castigationibus Andreæ Bellunensis exornato*. Hic est Andreas Alpagus Bellunensis. Arabicum Avicenæ libri titulum *Alargioza in medicina* fuisse Ioannis Leo notat [a]. Expositionem vero Averrois, *Scholia in Institutiones medicas versibus conscriptas ab Ibn Sina* Hottingerus nuncupat in *Bibliotheca orientali* [b]. Hebraicus interpres, qui exstat in Viennensi MS. הרוזא *Charuzah*. *Cantica medica* cum commentario Iben Ruschad, Spizelio teste [c].

Textum Avicenæ & Averrois Arabicum, cuius exemplar servat Escorialensis bibliotheca regia, quem item servari in Lugduno-Batava publica ex eius apparet catalogo, ibi anno MDCLXXIV. typis edito, transtulit primus in Latinum Armengaudus Blasius Monspeliensis anno MCCXCI. sub Philippo Ludovici Sancti Galliarum Regis filio, commentariumque proprium adiecit: quod observavit Paulus Colomesius in *Gallia orientali* [d]. Prodiit in publicum hæc versio Armengaudi Venetiis primùm à Gregorio de Gregoriis MCDLXXXIV. in folio. Hanc ab Andrea Alpago Bellunensi (idem enim est, non duo, Andreas Alpagus, & Andreas Bellunensis, in quod non animadvertit Lindanus *Medicorum Scriptorum* strenuus collector) castigatam ediderunt Iuntæ in eadem urbe MDLV. in fol. Exstat & in Averrois operum editione volumine 10. editionis quoque Venetæ Iuntarum anno MDLII. in folio.

V. *Tractatus de Theriaca, nunquam apud Latinos visus, nunc primùm ex scriptis Andreæ à Cruce chirurgi repertus.*

[a] In Vita Avicenæ.

[b] Lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 213.

[c] In *Arcanis biblioth. detectis*.

[d] Pag. 1.

tus. Non quidem primùm visus in editione hac Veneta anni MDLXII. cùm in altera operum Averrois Veneta MDLII. etiam comprehensus fuerit, & ut credo, ex translatione ab Andrea Alpago, simul cum scholiis ad *Cantica Avicenæ* castigata. Meminit quoque huius operis, Alpago adhuc antiquior, Philippus Bergomensis. Hactenus Veneta Aristotelis & Averrois operum editio, quam descriptum ivimus. Sed & nonnulla alia eiusdem nostri auctoris laudari solent.

De venenis liber Lugduni editus à Iacobo Mit anno MDXVII. in 4.° unà cum *Regimine sanitatis* Magnini MS. in bibliotheca Ambrosiana Mediolani.

De febribus liber exstat operis Veneti *De febribus* pag. 109. ait Lindanus. Prodiit Venetiis MDLXXV.

De sectis librum tribuunt ei Lucius Marinæus Siculus [e] (*De septis* tamen per errorem operarum fortè appellans) & Iacobus Philippus Bergomensis [f].

De balneis liber MS. in bombycinis chartis fuit in bibliotheca Cardinalis Carpensis, ut in eiusdem legitur catalogo.

De diluviis laudant idem Bergomensis & Marinæus. Notius ac certius est eiusdem opus

De simplicibus medicinis (nisi pars sit libri *Colliget*) Habet bibliotheca Bodleiana Argentinæ MDXXXI. editum.

Collectanea De sanitatis functionibus, De sanitate tuenda, & De curandis morbis. Latinè per Io. Bruierinum Campegium edita scimus Lugduni MDXXXVII. in 4.°

Compendium, sive *Epitome magnæ Ptolemæi constructionis*, hoc est, *Almagesti*; cuius meminit Io. Picus Mirandulanus in opere *Contra astrologos*, ex eoque Iosephus Blancanus in *Mathematicorum chronologia* [g], & Vossius *De scientiis mathematicis* [h]. Hebraicum exstare hoc in Cæsarea bibliotheca, ex Spizelio [i] & Lambecio [k] constat; interprete nimirum, si Deo placet, Iacobo filio Samsonis, ut in bibliothecæ Regis Galliarum cod. 1853. notatur, teste Labbeo [l].

In Avicenæ orgioza, hoc est, *articulos* logicæ, commentarium Averrois laudat Ioannes Leo in *Vita Avicenæ*.

Certè Averrois opera ferè omnia philosophica ex castigatione Augustini Niphi Venetiis primùm anno MCDXLVI. prodiisse annotavit Gesnerus in *Bibliotheca*. Quo ipso anno ex eadem urbe prodiisse ait librum *Colliget*, cum translatione barbara incerti, ex castigatione Hieronymi Suriani, unà cum Aben Zohar libro *Thessir*, & *Antidotario*.

Ex libris *Colliget*, qui septem sunt, secundus, sextus, & septimus castigati, & in purum Latinum conversi à Io. Bruierino Campegio, Lugduni prodierunt apud Gryphium anno MDXXXVII. in 4.° Ceterùm Abrahamus de Balmis plurium Averrois operum à se vel recognitorum vel novè conversorum Venetiis procuravit anno MDXXIII.

Multi quidem, vel pro Averroe explanando, vel pro eo atque Averroistis incusandis, lucubrationes suas scriptis mandaverunt. Ex prioribus Zimaram, Longum, Florillum Tomitanum, alios suprà laudavimus. Antonius quoque Possius *Thesaurum* dedit *in Aristotelem & Averroem*, Venetiis apud Iuntas MDCLXII. in 8.° Ac nescio quis alius *Methodum legendi Averroem* scripsit. Io. item Philippus Bonus edidit *Concordantias contradictionum in Aristotelis & Averrois sententiis*, in folio. Laudatur à Michaele Pocciantio inter Florentinos Scriptores *Ioannes Baptista Bagolinus*, quique huius in Averroem scripta imperfecta ab eo relicta emendaverunt & absolverunt Romulus Fabius & Marcus de Odis Patavinus. Planè Marcus Antonius Zimara, is quem ex aliis eius in nostrum lucubrationibus iam commendavimus, scripsit quoque *Solutiones contradictionum Averrois*; hoc est, *Super* VIII. *libros physicorum, & super totam metaphysicam.* Quod opus Venetiis prodiit apud heredes Octaviani Schoti MDVIII. in folio. Posterioribus duces se præstiterunt Ambrosius Leo Nolanus & Isidorus Isolanus. Operis Nolani inscriptio: *Ambrosii Leonis Nolani, Marini filii, Castigationum adversus Averroem ad augustissimum Leonem X. Pontif. Max. plures libri. Venetiis MDXVII. apud Bernardinum atque Mathiam de Vitali fratres.* Quod opus magnum ac totius philosophiæ thesaurum Gesnerus vocavit. Necnon & olim Raymundus Lullus, scripto libro *Lamentationis philosophiæ contra Averroistas*, & alio *De reprobatione errorum Averrois*. Inter Augustini Niphi opera, ex eorum catalogo, quod Naudæus confecit, *Averrois* legitur *De mistione defensio*.

B

BAITAR, aliàs IBNU EL BAITAR, de quo Ioannes Leo in *De Scriptoribus Arabicis* apud Hottingerum. *Ibnu El Baitar natus est* (inquit) *in civitate Malaga*

[e] *De laud. Hisp.* lib. 6.

[f] In *Suplem. Chronicor.* an. MCXLIX. lib. 12.

[g] Pag. 37.

[h] Cap. 15. §. 22.

[i] In *Arcan. bibl. detectis.*

[k] Lib. 1. *Comment.* pag. 177.

[l] *Biblioth. MS.* pag. 299.

gæ in Bætica, (nomen hodie retinet in ora maris) *philoſophus & medicus fuit præſtantiſſimus, herbariuſque maximus. Eoque è patria ſua diſcedens, ad orientem verſus profectus eſt, perquirens Africam univerſam, atque Aſiam ferè totam. Cùm verò ex India regreſſus eſſet, pervenit ad Chairum, & in ſervitiis Saladini Soldani primi ex Chairo ingreſſus eſt, quem magno affecit honore* (Soldanus hic Ægypti, qui anno MCLXXXVII. Hieroſolymorum urbem Chriſtianis eripuit) *at poſt mortem dicti Saladini* (contigit hæc anno MCXCIII.) *præfatus Ibnu El Baitar reverſus eſt domum ſuam, & ibi compoſuit præſtantiſſimum librum* De virtutibus herbarum, De venenis, De metallis, De animalibus *ſecundum ordinem alphabeti tribus voluminibus completum. Qui obiit Malcha* (imo *Malagæ*, aut *Malacæ*) *anno quingenteſimo nonageſimo quarto de El-Hagira* &c. hic eſt annus Chriſtianus milleſimus ducenteſimus decimus ſextus. Hottingerus in *Bibliothecæ orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. [m] refert huius mortem ad annum Hegiræ DCXLVI. ibique laudat librum *De ſimplicibus medicamentis*.

[m] Pag. 247.

Idem in appendice, ubi de Eſcorialenſi bibliotheca [n], ſic vocat tanquam in ea exſtantem: *Iben Ibaitaris Malaquienſis librum abſolutum *** de morbis per adminiſtrationem medicamentorum ſimplicium *** auctoribus authenticis electorum, ſcriptum à fuga* DCCCXVIII. Aſteriſci denotant lacunam in catalogo, quo is utebatur.

[n] Pag. 11.

Sed in anno fugæ ſeu Hegiræ inſignis error fuit contractus. Hic namque reſpondet anno Chriſti MCDXLIX. niſi hunc alium à priùs laudato libro credat aliquis: nam & in eadem Eſcorialenſi bibliotheca, ut ex eodem catalogo apparet [o], *Iben Ilbeitaris liber eſt primus De ſimplicium medicamentorum viribus*, ordine alphabetico ab *Elich* uſque ad *H.* Item ſecundus à lit. *D.* conſequenter [p]. In eodem catalogo Eſcorialenſi legitur de alio eiuſdem operis codice: *Iben El Baitaris Malachienſis* Botanicon, *id eſt* De ſimplicium medicamentorum viribus. *Primus liber abſolutus & traductioni congruus. Inveniuntur enim in iſto libro pluſquam duo millia ſimplicia, quæ in libro Dioſcoridis non inveniuntur: & ob hoc dicit in principio huius libri approbatum eum fuiſſe ab Arabibus Perſiæ & Alexandriæ.*

[o] Pag. 10.

[p] Pag. 12.

BRAFOME, filius MUDIR, cuius meminit Prudentius Sandovalius in rebus Pelagii Regis, ſive *Notis ad Epiſcoporum Chronica* pag. 80. referens hunc Chriſtiano habitu indutum in Roderici Regis curia aliquamdiu vixiſſe, Iuliani Comitis, qui in Africæ vicinia degebat, exploratorem; qui quidem de rebus ſui temporis in literas quicquam retulit; cuius quidem ſcripta perveniſſe ait ad cuiuſdam hiſtorici, qui ante CCC. annos vixit, manus, unde ſibi de hoc Mauro auctore, ac de his rebus ab eo ſcriptis conſtare docet. Quem quidem huic loco ſiſtimus, quantumvis Africanum, ut veroſimile eſt, aut ex Arabia oriundum, eo quòd de hiſtoria noſtra, ſi his homo qui dicitur fuit, bene mereri voluit.

C

CACHAM, aliàs IBEN CACHAM, Andaluſius ut Hiſpani ceteri vocatus, ſcripſit *Varias principum literas, aut ſaltem carmina & diſſertationes*, hiſtoriam Africæ & Aſiæ ſpectantes, inſigni ſtilo ſcriptas, ut legitur in catalogo Leidenſis bibliothecæ [q] inter libros Warnerianos eidem donatos. Laudat & Hottingerus *Smegmatis orientalis* lib. 3. parte 2. c. 2 [r].

[q] Pag. 296.

[r] Pag. 278.

Cacham nomen *ſapientem* ſonat Arabicè; eoque vocatum Abrahamum Aben Eſram Hebræum ingentis famæ Toletanum, Bartholoccius annotavit in *Bibliotheca magna Rabbinica*.

CHATIIB, aliàs IBEN CHATIIB, Andaluſii, *Praxis medica* exſtat in codice quodam MS. Arabico Leidenſis bibliothecæ, inter Warnerianos libros [s], cum aliis auctoribus.

[s] Pag. 318.

CACIM ABEN HEGI, quem ſæpiùs laudat Gaſpar Eſcolanus in *Hiſtoria Valentina*, neſcio unde ſibi cognitum, aut ubinam viſum, ſcripſiſſe ab eodem Eſcolano dicitur *Hiſpaniæ deſcriptionem*, ac *De Cordubenſis urbis Regibus*, ſuæ ſcilicet Mahumetanæ ſectæ.

E

EVANAFLA, Hiſpalenſis, ſectâ Mahumetanus, quem aſtronomum fuiſſe novimus ex relatione Rabbi Moſis Maimonidis Hebræi Cordubenſis celebratiſſimi: cuius in *Moreh Hanevochim*, ſive *Dubiorum ductoris*, lib. 2. cap. 10. dum inquireret, Sintne infra aut ſupra ſolem ſphæra Mercurii, & alia ſphæra Veneris, hæc verba ſunt: *Poſt eum* (Ptolemæum) *fuerunt alii in Hiſpania valdè ſubtiles in mathematicis, & expoſuerunt ſecundum propoſitiones Ptolemæi, quòd Venus & Mercurius ſunt ſupra* [t] *Solem.*

[t] Infrà, ut credimus.

De

De hac autem materia quendam librum fecit Maurus quidam, cuius nomen Evanasla, de civitate Hispalensi; & ego vidi filium eius. Post istum verò studuit in hac materia philosophus bonus Maurus quidam, scilicet Abu Bacus, & fui discipulus cuiusdam discipulorum eius. Et infrà iterum de posteriore hoc libro 3. cap. 30. *Hoc etiam dixit Maurus Abu Bac in expositione libri* De auditu. Hæc Moses Maimonis filius.

Ex quibus eorum ætatis notis asserere possumus, tam Evanaslam quàm Abu Bac XII. sæculi mathematicos fuisse, cùm Maimonides XIII. sequenti maximè floruerit; coniectarique non minus Abu Bacum quàm Evanaslam Hispaniæ debere nos adscribere, eò quòd in testimonio præcesserit Hispanorum in mathematicis valdè subtilium mentio, atque ipsius Maimonidis affirmatio, sese discipuli cuiusdam eius discipulum fuisse: quod in Hispania contingere necessarium fuit, à qua non discessit Moses, nisi adultus & aliorum magister.

EZARHARAGUI medicus, cuius elogium reliquit nobis Ioannes Leo Africanus in *De Scriptoribus Arabicis* libello ab Ioanne Henrico Hottingero in lucem edito [u], quod subiecimus [x]: *Ezarharagui fuit medicus Mansoris Cordubæ consiliarii & proximus Rasis, qui composuit librum, sicut Canon Avicenæ, in arte medicinæ utilissimum quidem, quo etiam adhuc Mahumedani medici utuntur. Vixit annos centum & unum. Qui obiit anno belli Cordubæ, de El-Hegira anno quadringentesimo quarto.* Hic Hegiræ annus concurrit cum sæculi .... vicesimo sexto, annusque belli Cordubæ forsan dicitur, vel eo quòd Alphonsus V. Legionis Rex iam tum cum infidelibus Mauris belligeraret, qui sequenti anno ad Viseum sagittâ ictus occubuit; vel potiùs Zulemanis Cordubæ per id tempus Regis bellum contra Hairanum susceptum à quo & extinctus fuit [y], Leo intellexit.

Almanzor Cordubæ consiliarius, ille est Mahomet Ibn Eben Hamir, Alagib etiam, hoc est *Vice-Rex* dictus, quem Hissen Regi puero coadiutorem datum, & Almanzor seu defensorem appellatum, referunt historiæ Arabum [z]. Hic est qui ex Persia usque vocavit Rasem, magnoque stipendio & honore obstrictum Cordubæ habuit, ut idem Leo docet nos in *Rasis elogio* [a]. At quod huius Rasis proximum Ezarharaguium, de quo loquemur, Leo appellavit, ad originem eius Persicam forte nos avocat.

[u] Bibliothecarii lib. 2. cap. 3.
[x] Pag. 256.
[y] De quo Rodericus Toletanus in *Histor. Arabum* cap. 40. iuncto cap. 42. ubi anno Arabum CDVIII. gesta narrantur.
[z] Idem Rodericus cap. 31.
[a] Pag. 254.

Sed cùm Cordubæ hunc floruisse dicamus, nec proximitatis Latinum ex Arabico vocabulum adeò nos constringat, ut nonnisi de unius atque eiusdem regni civibus intelligi valeat; manemus interim in sententia Hispanæ eius patriæ atque originis asserendæ. *Canona hic*, sive *Regulam in arte medicinæ*, quod Avicena fecit, scripsisse dicitur; in deperditis Arabum operibus, ut suspicor, computandum, addendumque accurato *De scriptis medicis* Ioannis Antonidæ Lindani commentario.

F

FARAMELLA, seu PHARAMELLA, filius Abdelabi Cordubensis, misit ad Ioannem Episcopum Toletanum *Prophetationem* sive *iudicium* (titulum libri audis) *de his quæ eventura erant anno Egiræ DLXXII.* (sive Christi MCLXXXVI.) *mense Septembri, contra id quod quidam astrologi de partibus occidentis annuntiaverant.* Quod iudicium ad Anglos perductum, inseruit *Annalibus* [b] suis Rogerus Hovèden, cum aliis Anglorum post Bedam historicis anno MDCI. Francofurti apud Vechelium editum. Refert in eo auctor nutritum se in *palatio magni Regis Eben Jacob, qui cognominatur* (ita editum fuit) *Hebimiramunoli* aliàs *Helimiramuli*; legendum tamen *Amirolmumenini*, hoc est ..... *Credentium imperatoris.*

[b] *Posteriore parte de Henrico II.* pag. 627.

G

GEBER, aliàs MAHOMED GEBER, filius AFFLAH, quomodo vocatur ab Alpetragio, qui eum citat in *Theorica planetarum physica* cap. 4. quantumvis Arabs communiter dictus ab origine & usu linguæ, Mahomedanis omnibus quacumque dispersi degerent vernaculæ; vulgari tamen nostrorum hominum traditione [c] Hispanus & Hispalensis esse dicitur. Id quod agnoverunt & exteri, Lucas Gauricus [d], Hieronymus Cardanus [e], Athanasius Kircherus, Ioannes Baptista Ricciolus [f], Gerardus Io. Vossius [g]. Quod mihi persuadet etiam silentium de eo Georgii Abulpharaii in *Historia dynastiarum*, ab Eduardo Pocockio edita Arabico-Latinè, qui mentionem facit sapientum omnium orientis, eorum vero qui apud nos floruerunt, non facit.

Hispalensibus quidem meis persuasum est fabricâsse eum in hac urbe altissimam & pulcerrimam turrim, quæ vel nunc

[c] Hieron. Torrellas tract. *De imaginibus*, Ægid. Gonzalez Davila in *Theat. Hispalensis Ecclesiæ*, Ioan. de la Cueva in prol. ad lib. *Conquista de la Betica.*
[d] In *orat. de astronomia* Ferrariæ habita.
[e] *De subtilit.* lib. 16.
[f] In *præfat. Almagesti novi.*
[g] *De philosophia* cap. 14. pag. 117.

nunc exſtat, meſquitamque inſuper, quæ iam in templum totius Hiſpaniæ maximum Deiparæ Virgini ſacrum novâ Chriſtianorum fabricâ tranſivit, turri adhærentem; immo & turrim ad ripam Betis fluminis aliam, cui *Aureæ* nomen cives ob pulcritudinem, ſive quòd ibi olim gaza Indica ſervaretur, impoſuere. Similes huic Hiſpalenſi duas alias turres, alteram in Marrochana, alteram in Rabata Arabiæ Petreæ, ut exiſtimo urbibus erexiſſe idem dicitur. Hæc in arquitectoria arte. Sed non ob id inter ſublimia hunc orbis ingenia, quæ duodecim fuiſſe ait, undecimo eum loco ponit Cardanus [h]; ſed quòd mathematicas omnes artes inſigniter calluerit.

Pars quoque eorum, quos Alphonſus Caſtellæ Rex *Sapiens* viros in re aſtronomica peritiſſimos maximis ſumtibus undique evocavit ad conficiendas novas motuum aſtrorum Tabulas, ſi famæ credimus, fuit. Convenit quippe tempus. Et vicinior is aliis erat. Lucas Gauricus in his nominat [i] Omar Haly Aben Ragel, Geber Hiſpalenſem, Iacutum Calo Calonymum. Ioannes tamen Baptiſta Ricciolus, mathematicus hoc tempore magni nominis, Geberum & Arzahelem Hiſpalenſes ſæculo undecimo vixiſſe, ac de cæleſtium motuum inſtaurandis Tabulis cogitâſſe; quorum laboribus, inter aliorum alios, uſos ait [k] fuiſſe eos, qui iuſſu Alphonſi Tabulas, quæ Alphonſinæ dicuntur, compoſuere.

Nec item Geberum noſtrum his annumerare Chriſtmannus [l], & Auguſtinus Riccius [m], à Kirchero [n] laudati, ſed Alfarabium, Aben Ragel, Profatium, Mahummed, Haomar, & inter ceteros principem Iſaacum Hazan, Synagogæ Toletanæ cantorem Hebræum, de quibus in Alphonſo Rege diſquiſivimus.

Inventorem quoque Algebræ fuiſſe (quæ à *Geberi* nomine, articulo *al* præpoſito, nuncupata dicitur) quibuſdam [o] placuit. Sed *Algebra* interpretantur qui Arabicè ſciunt, ab *al* articulo & *gabar*, quod eſt *inſtaurare*. *Reſtaurationem numeri*. Dictam etiam *Almu Cabala* aliàs *ſcientiam Coſſicam*, Hiſpanis *Arte de la coſa*, de qua inſcripſit opuſculum quoddam Ioann. Geyſius, editum ab Alſtedio in ſuæ *Encyclopediæ* parte ſecunda. Obſervavit amicus noſter Ioannes Caramuel, nunc Epiſcopus Viglevanenſis, ingeniorum flos, in *Matheſi* ſua *bicipiti* parte 1. pag. 117. & 118. Nec tamen recentem eſſe inventionem, ut ad Geberum referri ea poſſit, cum aliis [p] exiſtimat. Quare Diophanto Alexandrino, qui ſub Antonino Cæſare floruiſſe creditur, cuiuſque opera exſtant commentariis eruditis D. Bauchet de Meſeriac Sebuſiani de novo illuſtrata. Laudem huius admirandæ Artis inventæ, de qua ipſe gloriatur, idonei magis Scriptores accenſent [q]. Quicquid autem ſit de ætate Geberis, quem hoc loco haud temerè collocatum iri exiſtimavimus, aut de Algebræ invento, auctor ſanè hic fuit aliorum operum, tam aſtronomicorum quàm chimicorum; ſcilicet ſcripſit Arabicè

De aſtronomia, ſive *expoſitionem in Ptolemæi novem libros*, è Gerardi Carmonenſis interpretatione Latina Norimbergæ editam anno MDXXXIII. à Petreo quodam, cum *Inſtrumento primi mobilis* Petri Appiani. Nicolaus Copernicus *Calumniatorem Ptolemæi* Geberum vocat propter hoc ſcriptum; ex quo quidem, ut Merſennius ait [r], *Multa ſumſit Georgius Purbachius, & Io. Regiomontanus, dum prædictum opus Ptolemaicum in epitomen ordinatiſſimè redigunt.*

Huius operis Gebri epitomen dedit Andreas Stiberius Boius Viennenſis canonicus ſub Maximiliano Imperatore, uti docet Io. Baptiſta Ricciolus in *Chronico aſtronomorum*, principio *Novi Almageſti*. Codex Vaticanus MS. qui ſignatus eſt num. 2059. ita inſcriptus eſt: *Verba Gebri filii Aſſem Hiſpalenſis, qui corrigit in pluribus Ptolemæum.* Incipit: *Scientia ſpecies habet, quarum melior &c.* Volumen in folio iuſtum eſt.

Chimiam, ſive *Traditionem ſummæ perfectionis, & inveſtigationem magiſterii.* Hæc incerto interprete Baſileæ prodiit anno MDLXXII. Poſt ſæculum ferè integrum Georgius Hornius medicus Reip. Nurembergenſis iterum edidit, adiungens *Medullam alchimiæ Gebricæ*, Lugduni Batavorum apud Arnol. Doude MDCLXVIII. in 16.° niſi quòd medio iſto tempore interceſſiſſe aliam Zezneri an. MDXCVIII. (id eſt, *Argentinenſem*) editionem idem Hornius ait in *Medullæ* huius proloquio. Monet quoque in editionis præfatione apud ſe eſſe alteram huiuſce operis partem, communicatam ſibi à Iacobo Golio, quam, quia nunquam occidenti innotuit, in Latinum tranſlatam chimicis aliquando communicaturum in ſe recepit. In præloquio is ad *Medullam*, inventorem hunc, ſi tollas Hermetem Ægyptium, huius Artis putat. *Quippe qui* (ut ait) *primus omnium Artem hanc ex multis aliorum erroribus difficulter & la-*

[h] Ubi ſuprà.

[i] In orat. 8. *De laudibus aſtronomiæ.*

[k] In *præfat. Almageſti novi.*

[l] In *Hiſtor. aſtronom.*

[m] Præfat. ad Almag. Ptolemæi.

[n] In arithmologiæ par. 1. cap. 4. pag. 49.

[o] Roderic. Caro *Antig. de Sevilla.* cap. 11.

[p] Car. Renaldinus in præfat. ad *Artem analiticam mathematum.*

[q] Io. Regiomontanus præfat. in *Alferganum.* Voſſ. *De ſcientiis mathem.* in addendis pag. 432.

[r] In *Synopſi math.* pag. 230.

laboriosè conjectura longa & tædiosa experientia, multorumque sumtuum interpositione, collectam & inventam, literis & methodo naturæ convenienti, admirabili dexteritate complexus est. Et postea: *Equidem peritissima persuasione inducor, si quid est in alchimia solidi & veri, aut hoc esse quod statuit cum Gebro unanimis omnium & antiquissimorum virorum consensus, aut nugas & quisquilias meras, propriique cerebri commenta, quæcumque aliorum recentiorum cum primis, scripta alia mente & manu in vulgus proseminantur.*

Petrus quidem Borellus in *Bibliotheca chimica* in plura unicum ferè hoc dispertit opera, laudati Geberi *Summa antiqua*, quam vidisse ait excusam cum Rigini Danielis *Cantilena*, & aliis: Geberi *De investigatione metallorum perfectionis*, *Summa perfectionis metallorum*, *De inventione veritatis seu perfectionis metallorum.* Quæ omnia idem sunt.

De fornacibus construendis libro uno Bernæ edito MDXLV. in 4.°

Geberi libro *Claritatis alchimiæ* MS.

Item *Traditione de alchimia*, libris duobus Argentinæ apud Zeznerum anno MDXCVIII.

Libro *Radicum.*

Libro *Lunæ*, *ex lilio de spinis evulso.*

Gebri testamento De extractione salium.

De ponderibus artis ex Nazario (Ioanne Baptista scilicet Brixiano, quem alibi chimicorum aliorum auctorem operum laudat) *Summario Summæ.*

Libro *Denudatorum.*

De tribus ordinibus medicinarum.

Libro *Regni.*

Clavi Thesaurorum.

Gemma salutis.

Artis chimicæ. Omnibus scilicet his ex eodem Nazario.

Laudat quoque Aldemanum canonicum Carthusianum, & Guilielmum quendam, qui glossam ad lib. Gebri *De perfecto magisterio* scripsere. Diversus forsan ab aliis liber hic est *De perfecto magisterio*, quem laudat Raymundus Lullus, sive alius quilibet sit auctor *Codicilli*, seu *Vade-mecum.* De quo nos in Lullo lib. 9. cap. 3.

H

HAJAN, aliàs IBNU HAJAN, è Lusitania, ut videtur, nam Lusitaniæ chronographum affirmavit eum Ioannes Leo Africanus in libro suo *De Arabicis Scriptoribus* ab Hottingero edito [a], ubi de Rhase agit. Eius hæc sunt verba: *Dixit Ibnu Hajan Lusitaniæ chronista, quòd Rhasis in suis causis minus fortunatus exstiterat.*

[a] Pag. 254.

HALI UXAFAL nescio quis Maurus laudatur in suo *Iudiciario* à Francisco Ximen in suo magno opere *Chrestià*, seu *De regimine principum & republica* nuncupato, par. 1. cap. 24. quem ex coniectura Hispanum credimus, eò quod astrologicum ex eo *Iudiciario* adducitur iudicium de Barcinonensi urbe.

HAMECH BEN SERIF, ut Scriptor libri *De virtutibus plantarum & lapidum & animalium usibus medicinæ deservientium* laudatur à Monarde in libello Hispanico *De lapide Bezoar* fol. 112.

HANI, aliàs IBEN HANI, Andalusius poeta fuit, cuius carminum opus inter alios Hottingerus laudat *Smegmatis orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 265.

HASEN, aliàs IBEN HASEN, Granatensis, ab eodem Hottingero ibidem laudatur pag. 279. tanquam Scriptor cuiusdam tractatus inter alios aliorum, quod ad philologiam spectare ait, nec tamen ulterius aliquid de eius argumento.

I

JAAFAR, aliàs ABU JAAFAR EBN TOPHAIL, sive ABU BECR, Hispanus homo fuit vel Andalusius, quo nomine se Hispani cives Mauri vernaculo appellabant. Huius memoriam Eduardo Pocockio Anglo linguarum orientalium eruditissimo debemus, ex quo eius epistolam (sic enim breviores quosque tractatus appellare solent Arabes & Iudæi) de Hai Ebn Yordhan ex Arabico sermone Latinis communicavit Oxonii anno MDCLXXI.

Hunc nempe Hajun Yordhani filium auctor fingit epistolæ in insula quadam inhabitata è terra natum, sive derelictum infantem, absque ullo hominum commercio, nedum præceptore ullo, scientiam omnem naturalem & artificialia multa unius naturæ ductu didicisse. Quam epistolam bonæ frugis plenam etiam Hebræi in linguam suam verterunt, & ad eam commentarium Moses Narbonensis Judæus confecit; qui simul & Mardochæus Comtino eiusdem gentis virum non semel laudans, *Abu Becr* nominant, iuxta morem Arabum pluribus se nominibus compellandi.

Æqualem hunc Averroi Pocockius existimabat, ex eo quòd Ebn Abi Osaibea, qui *De medicorum vitis* historiam scripsit, in vita Averrois disquisitionum quarundam inter istum & Abu Becrum Ebn Tophail meminerit, itidemque Moses

ses Narbonensis iam laudatus, in sua ad hanc epistolam suosque commentarios præfatione annotaverit ipsum Averroem ubi de epicyclis & eccentricis agens circulos, ipsos negat ex principiis naturalis philosophiæ consistere posse, hunc nostrum his verbis compellâsse & laudâsse: *Amico autem nostro honorato iudici Abu Becro Ben Tophail, sunt in hac re fundamenta egregia, quæ in subsidium vocanda sunt in hac dispositione.* Atque idem Averroes in commentario ad lib. secundum *Meteor.* Aristotelis: *Et socius noster* (dixerit) *Abu Becher filius Tophail bonum tractatum in intentione propositionum quas ipse fecit in hac declaratione, etiam ipse destruxit ipsum* &c. Ubi disputat Averroes, utrum loca iuxta æquinoctialem sint habitationi idonea. Quibus argumentis extra dubium poni ait Pocockius Abu Jaafarum hunc vixisse simul cum Averroe, qui anno Hegiræ DXCV. sive Christi MCXCVIII. obiisse dicitur.

Sed ne prolixus sim, digitum ad Pocockii hos fontes intendere, quam dicta eius transcribere, satius duxi; apud quem videre lector poterit scopum epistolæ, atque eius magnam Arabes inter & Hebræos existimationem, ut à pluribus commendaretur, immo & commentariis exornaretur, propter eius elegantiam, dictorumque subtilitatem & fructum, quousque enim disputat ratio hominis suis viribus, nec aliunde adiuta, in rerum sublimiorum cognitione pertingere possit. Locum verò ex ipsamet epistola libens huc advocabo pro asserenda Jaafari huius Hispalensi habitatione sive patria, unde & studia nostrorum Hispano-Arabum quæ eo tempore florerent, non obscurè lector deduxerit.

Duo contemplationis genera (ex Avicenæ doctrina ut videtur) distinguit auctor (ut possit utique Christianus homo ascetica doctrinâ exercitatissimus) alteram speculativam apprehensionis, quæ elicitur ratiocinationibus, alteram practicam comprehensionis veri, sive cum Deo coniunctionis. Priorem scripturæ incapacem affirmat, posteriorem verò usque ad illud tempus vix aliquo verbis tentatam, utpote quæ, iam verba eius audis: *Rarior sit sulphure rubro, & præcipuè in his regionibus, in quibus nos degimus: quoniam adeò peregrina est, ut non assequatur, vel parum aliquid de ea, nisi unicus post unicum (id est, singulis sæculis aut ætatibus singuli) & qui consequuti sunt de ea aliquid, illud hominibus non declarârunt nisi per obscura quædam indicia. Si quidem secta Hanifitica & lex Mohammedica vetat homines in eam se immittere, & cavere ab ea monuit. Neque putes* (infit) *philosophiam, quæ ad nos pervenit in libris Aristotelis, & Abu Nasri, & in libro Alsepha absolvere hunc scopum quem voluisti; neque quemquam ex Andalosenis scripsisse de eo aliquid quod sufficere possit: idque quia qui in Andalusia educati sunt ex viris indole præstantibus, antequam in illa propagata esset scientia logicæ & philosophiæ vitam suam impenderant disciplinis mathematicis, & gradum in eis excelsum assequuti sunt, nec plusquam illud præstare potuerunt. Deinde successit illis ætas hominum qui illos aliquâ logicæ peritiâ superârunt, cui operam dederunt; ita tamen ut non deduceret eos ad veram perfectionem. Dixit ergo ex his quidam:*

Malè me habet quòd scientiæ hominum duæ sint, nec sit quod iis addatur.

Vera, quæ difficulter acquiritur; & falsa, cuius acquisitio nihil prodest.

Deinde successerunt illis & alii perspicaciores, & qui ad veritatem propiùs accederent, inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res melius perspiceret quàm Abu Becr Ebn Al Sajeg &c. Transit inde ad hunc Abu Becrum Al Sajegui filium & opera eius laudanda, de quo nos suo loco. Ceterùm quod de patria apud nos coniectatum ivimus, expressum est in vita eius à Ioanne Leone Africano conscripta, quæ inter alias eius legitur in Hottingeri *Bibliothecario* [t], quam, cùm brevis sit, & liber non omnibus ad manus, hîc dabimus.

[t] Pag. 270.

IBNU Tophail ex civitate Siviliæ nobili genere ortus, cuius prædecessores venerunt cum exercitu ex Syria, qui oppugnârunt Bæticam, sui etiam adstiterunt semper servituti Pontificum [u]. *Postquam verò defecit dignitas illa & titulus, multi in ea provincia rebellaverunt, & pater eius omni officio omnibusque bonis suis privatus fuit. Quapropter filius eius literis incubuit, adeoque præstantissimus philosophus effectus fuit ac medicus, à quo etiam didicerat Averroes & Rabbi Moses Ægyptius, & multi alii. Omnes Aristotelis textus ab eo audierunt, quem multoties in suis commentariis citaverat Averroes. Mortuus est autem iste, qui totius hæresiæ causa exstitit, anno DLXXI. in civitate Siviliæ.* Hucusque Bibliothecarius Hottingeri ex Ioanne Leone, quem Pocockium non vidisse mirum valdè est. Planè hinc egregiè confirmantur quæ de Abu Becri huius cum Averroes amicitia, & synchronismo aliunde is collegerat, & post huius

[u] In Arabico videtur fuisse .... vel......... quorum illud regionis, hoc potissimùm religionis significatum includere annotat in ora libri Hottingerus.

ius mortem, quæ incidit in annum MCLXXIV. aut sequentem, viginti alios quatuor annos Averroem vixisse.

JAHIA (quod est *Ioannes*) filius MUHAMED, filius ABI SIUKER Africani, Andalusius, auctor est *Theoriæ planetarum demonstratæ, & secundum novas observationes emendatæ* quam arabicè scriptam Lugduno-Batava bibliotheca inter Warnerianos libros ex oriente allatos, atque eidem donatos, possidet [x]. Ibidem quoque exstat *Theodosius De sphæricis figuris, continuante* (fortè interpretem denotat) *Jahiâ filio Muhammedis* Andaloseno [y]. Est ne hoc diversus

JAHIA IBEN HAMETIS IBN EDDEN? cuius liber *De re medica* completus & integer in Escorialensi bibliotheca exstare dicitur [z], dicatus Regi Albuhacem ad examinandos suæ civitatis Granatæ medicos, & totius regni, scriptus, ut notatur in eo, à fuga an. DCCXIX. idest Christi alius ab MCCCXLI.

JALJAL, aliàs EBEN JALJAL Andalosenus, adducitur in testimonium pro medico Basorensi quodam à Gregorio Abulfaraio in historia Dynastiarum Pocockianæ versionis [a] ita loquente: *Refert Ebn Jaljal Andalosenus Maserjauvaihum medicum Basorensem linguâ Syrum, Religione Iudæum fuisse.* Nec titulum operis adiungit.

JASÆ GAFEKÆI Andalusii *Historia orientalis* laudatur inter historias Arabicè scriptas de rebus Asiaticis & Africanis in *Bibliotheca orientali* lib. 3. par. 2. cap. 2. [b]

IBEN IBRAHIM Hispanus, *De supputatione temporis* Scriptor Arabicus, asservatur inter Warnerianos libros Leidensis bibliothecæ [c] cum aliis in eodem codice.

IBNU LCHATIB, celeberrimus inter Arabes theologus, philosophus, poeta, & historicus, ad Hispanam rem pertinet, quamvis exterus. Natus is in *Ray* civitate, ut Ioannes Leo in elogio eius docet [d]. Hæc Parthiæ urbs, eademque Phasis medici famigeratissimi patria, aliter *Reha*, cuius in quarto climate Alferganus in *elementis astronomicis* meminit, ad quem Iacobi Golii nota locuples & luculenta consuli potest [e].

Hic inter alia multa scripsit *Chronica Granatæ, omniumque hominum notabilium, doctissimorum, & dominorum, qui ingressi fuerant in Granatam*, duodecim voluminibus. Quam quidem distinguit idem Ioannes Leo ab *Historia Regum ac dominorum Granatæ*, quam deinde laudat. Aliquando enim apud nos, & in hac urbe Granatensi fuisse dicitur, indeque expilato Regis Abu Habdillæ thesauro in Fezam discessisse, quo in loco ob hæresin & furtum hocce anno Hegiræ DCCLXXVII. qui, si hæc incœpit anno DCXXII. anno Christiano MCCCXCIX, respondet, suffocatus fuit, eiusdem Ioannis Leonis testimonio. Verumtamen si extremo hoc sæculo vixit decessitque, falsum Leo dixit, æqualem eum Averroi, famaque eius permotum, venire ad hunc voluisse, in principio elogii referens. Averroes etenim, uti suprà annotavimus, ante ducentos præter propter obierat annos.

JOLEUS JOLI Toleti civis anno MCCLIX. collectionem ex variis auctoribus compilatam *De virtute plurium herbarum & plantarum* in literas retulit; cuius operis & auctoris mentio est in catalogo regiæ bibliothecæ Escorialensis, in qua exstabat.

ISAACUS ABEN ZULAIME Iudæus professione, Murciæ scripsit anno Pseudo-Prophetæ DXC. hoc est Christi MCXCIV. medicum quendam commentarium, qui inter libros exstitit bibliothecæ regiæ Escorialensis, ut ex catalogis constat.

ISAI IBEN CAADA EL LAUXI EL GARNATI, qui se vocat discipulum Muhammedis Aben Icam El Rocati, Granatensis videtur fuisse, cuius *De re medica* liber Arabicus exstare dicitur absolutus in Escorialensi bibliotheca [f].

ISMAEL Andalusius *De lectionibus* opus confecit, quas ad Coranum inter commentaria sive observationes Hottingerus refert, qui laudat in *Biblioth. orientalis* lib. 3. parte 2. cap. 2. [g]

K

KOTOBI Castiliensis (hoc est, è Castellæ regno) scripsit aliquid *De theologia ascetica*: inter cuius doctrinæ Scriptores, quæ Persis maximè, & in iis Zophorum ordini potissimùm curæ est (Hottingerus ait) dedit huius auctoris & operis memoriæ locum lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* par. 2. cap. 2. [h] Idem, nec diversus esse videtur Katabus Castiliensis, qui in *Sunæ* librum summæ post Coranum auctoritatis inter Mahometanos quicquam scripsit, laudante eodem auctore [i].

L

LESANODDINUS, filius CHATIBI, videtur posse Hispanis Scriptoribus Arabicis annumerari, cùm Granatensem conscripserit historiam, Hottingero teste lib. 2. par. 2. cap. 2. *Bibliothecæ orientalis* [k].

MA-

[x] Catalogus pag. 302.

[y] Pag. 336.

[z] Catal. Castilli apud Hotting. in *append. biblioth orient.* pag. 14.

[a] Pag. 126.

[b] Pag. 268.

[c] Catal. pag. 369.

[d] In *Bibliothecario* Hottingeri pag. 280.

[e] Pag. 210. editionis Amstelodamensis MDCLXIX.

[f] Eius Catal. apud Hotting. pag. 4.

[g] Pag. 162.

[h] Pag. 207.

[i] Pag. 169.

[k] Pag. 269.

M

Magribi Hispani *Commentaria in Coranum* servantur in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros Warnerianos, ut in eius catalogo legitur [l].

[l] Pag. 333.

Mohiddin iben arabi, vide suprà in arabi.

Mugaribus Granatensis. De eo Ioannes Leo Africanus in descriptione Africæ, ubi de Fessæ urbis rebus, & in ea alchimistis agit [m], *Scripsit quoque* (ait) *eius artis* (chimicæ) *cantica seu articulos Mugaribus quidam Granatensis, quem commentatus est Mammalucus doctissimus, patriâ Damascenus; sic tamen ut multò faciliùs textum quàm commentaria intelligas.* Hæc ille. Paschalis in *Bibliotheca medica*, & ex eo Petrus Borellus in *Bibliotheca chimica* pag. 164. laudant opus *Mugaribi* scilicet *Granatini articulos de alchimia per cantica descriptos, & in eadem commentaria Mammaluci cuiusdam.*

[m] Pag. 352.

Muhammed aben isaac Iudæus professione, commentarium quendam *De re medica* Toleti anno MCCLXV. elucubravit, qui inter libros regiæ bibliothecæ Escorialensis erat, ut ex eius constat catalogo.

Muhammed iben cacim iben ademe el gafique scripsit *De re medica* librum, quem absolutum exstare in Escorialensi regia bibliotheca scriptum Malacæ anno à fuga DCCXCI. qui est annus Christianus MCDXIII. ex eius catalogo apud Hottingerum constat.

Muslimus Cordubensis quicquam scripsit circa librum *Sunæ*, qui continet ius Muhammedicum universum, cæremoniale civile, & forense, summæ post Coranum (inter Muhammedi consecraneos) auctoritatis ait [n] Hottingerus lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* part. 2. cap. 2. qui hunc librum Muslimi paulò pòst laudat.

[n] Pag. 169. & 170.

P

Phatechaddinus, filius **seid alphas**, Andalusius (ut & Muslimus nuper laudatus) aliquid circa *Sunæ* Muhammedanorum librum scripsit, laudatus ab eodem Hottingero, ubi de *Muslimo*.

R

Rasis seu **rases**. De hoc vide tomo I. pag. 503. num. 283. & seqq.

S

Saed, aliàs **alkadi saed eben ahmed**, Andalosenus, iudex urbis Toleti. Hunc adducit ex quodam opere, ubi *De Arabum generibus* egit, Georgius Abulfaraius in *Historia dynastiarum*, quam habemus ex interpretatione Eduardi Pocockii in Anglia editam. Hic nempe auctor in *Dynastia* 9. hoc nomine eum vocat, adiuncto quòd iudex fuerit urbis *Tolaitelæ*, hoc est Toleti omnibus Arabicè scribentibus & Arabicum interpretantibus. Dynastiam hanc nonam, quæ ad Arabes & Mohammedanos spectat, Pocockius seorsum edidit [o], doctissimis Notis lectuque dignissimis illustratam, ut nostri homines non ignorent quàm subtiliter Arabum populi, etiamsi falsis præventi persuasionibus, & iniqua Corani lege excæcati, in omnes ferè quæ nunc in schola vigent philosophicas theologicasque quæstiones ingenii aciem iecerint, & scriptis libris sensa quique sua & sectam cui adhærebant exposuerint.

[o] Oxonii MDCL. in 4.

Quicquid autem Abulpharaius in fragmento isto *De Arabum populis eorumque moribus*, quomodo inscripsit opus interpres Pocockius, ex Saed Eben Ahmed ferè ausit, ut idem ait interpres in præfatione. Verùm autem huius Scriptoris nomen *Saed* fuisse existimo, filii Ahmed, & Alkadi muneris esse vocabulum, quo nomine eum iure laudat Theophilus Spizelius [p]. Idem forsan est cum Abu Hamed, quem ex Bocharto suprà laudavimus.

[p] In fac. *Biblioth. illust. arcanis retectis*, ibique specimine Bibliothecæ universalis in *Abulfaraio*.

Saigh, aliàs **aben**, sive **ibnu saigh**, Bæticus, de quo unicum Ioannis Leonis Africani testimonium, quod proferamus habentes, transcribere integrum, nonnullis glossæ in speciem aliunde additis, è re lectoris duximus. *Ibnu Saigh in civitate Mariæ natus est.* Exstat in Bæticæ ora *Portus S. Mariæ* in conspectu Gadium: quod tamen oppidum nondum tempore isto ditionis Christianorum factum, vix potuit Christianum hoc nomen iam accepisse, cùm ante Maurorum in Hispanias ingressum (Romanorum scilicet an Hispanorum veterum nomenclatura?) sive *Menestei*, sive *Gaditanus portus*, appellatus vulgò existimatur [q].

[q] Carus in *Chorographia Conventûs Hispalensis* c. 28.

Cuius antecessores fuerunt Hebræi, qui maximus inter philosophos & medicos erat; quam quidem didicit ab Ibnu Soharsen (fortè *Ibnu Zohar*) *philosophiam autem à Maslama. Composuit librum epistolarum, & alios quamplures, inter quos composuit epistolam Corva, quæ Arabicè dicitur* Epistola Simonis (*fortè* Tinonis, *à*...... *quod* lutum *significat*) *quoniam nomen habuit ab eo qui natus est ex luto. Edidit etiam* Epistolas *ad fratres claros in vita* (lego *in via*) *philosophorum, quæ omnia sa-*

sapientiâ scientiaque humanâ plena sunt. Commentatus est etiam librum Euclidis & quando pater Averrois fuit iudex Cordubæ dictus Ibnu Saigh, missus fuit in carcerem propter hæresin. At multi principes pro eo deprecati sunt, eoque à iudice liberatus est. Dixit Ibnu Giulgiul (in *Philosophorum vitis*, quem eius librum sæpè auctor laudat) *Nescit pater Averrois filium suum eo multò peiorem fore. Mortuus est anno quingentesimo* (Hegiræ scilicet) *in civitate Mariæ provinciæ Baticæ.* Hucusque Ioannis Leonis elogium.

Circa id verò quod de patria, eodemque emortuali huius docti philosophi loco suprâ diximus, an suspicari lubet, non alium designari à Leone quàm hodiernum *S. Mariæ Portum*? quod quidem eò referendum sit, ut vel antiquæ sub Mauris appellationi recentiorem sibique bene notam Leo subrogavit, vel iam olim Gothi, aut Gothis superiores Bæticæ incolæ Christiani, Deiparæ Virginis nomine hunc locum vocaverint; quod nomen sibi aliàs, quamvis infidelibus venerationi habitum, conservavisse Mauros, à vero non abludit. Nam in *Geographia Nubiensi*, cuius auctor hoc eodem vixit sæculo [r], mentio est *Faucium S. Petri*, hoc est illius angusti freti, quo Gadium insula à continenti separatur, ubi nunc visitur *S. Petri* dicta insula.

[r] Præfationem consule Gab. Sionitæ & Io. Hesronitæ ad suam editionem Parisien. anni MDCXIX.

Quinimmo sub Maurorum eadem ditione conservabat nomen suum à Maria Deipara olim ei dictum, cum cognomine quodam à novis incolis Arabicè loquentibus impositum, *Civitas S. Mariæ de Hairum* in Lusitaniæ, sive Algarbiorum regni ora maritima, quæ meridiem spectat, eo scilicet anno quo Anglicas quasdam naves Riccardum Regem in Palæstinam vecturas illac transire contigit. *Deinde transierunt* (ait Rogerus de Hoveden in Annalium posteriori parte [s]) *per civitatem paganorum, quæ dicitur S. Mariæ de Hairum*, &c. cum iis quæ sequuntur, ad rem valdè aptis quam prosequimur, asserendi Aben Saigh patriam S. Mariæ hodiernum Portum. Quominus autem non statim hac via spontè incedamus, facit silentium de hoc oppido in eadem *Geographia Nubiensi*; cuius auctor iter ab *Insula viridi* quæ ad fretum fuit Hispalim usque idque maritimum describens, nullam huius oppidi S. Mariæ mentionem fecit. Cùm verè omnem oram huius tractus maritimam veluti descripserit.

[s] In *Anglicarum rerum Scriptor*. Francofurti editis MDCV. pag. 670.

Nec abstinebo meam huc loci deveniens operam in conferendo cum Arabe isto geographo præsentem huius oræ & locorum conspectu. *Ab insula viridi ad Siviliam* (inquit [t]) *habetur iter quinque dierum, & insula viridis*, Arabicè *Gezira Alhadra* (ut notavit Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 19.) est locus ille, quo vestigia urbis, olim *las Algeziras* dictæ, conspiciuntur. Faciem loci describit paulò antè idem geographus: *Inter insulam Tarif & insulam viridem intercedit spatium xviij. passuum millium. Egrediens enim ex insula, deveniens ad Vadi-lnesa amnem fluentem, indeque ad insulam viridem, quam fluvius intersecat, fluvius Mellis vocatus; est enim dulcis, & potum civibus administrat.* Non potuit expressiùs oppidum *las Algeziras* destructum hodie significari.

[t] Climatis 4. 1. part. pag. 154.

Insula Tarif urbs est *Gibaltar* hodierna, corrupto nomine à *Gebel*, quod est *mons*, & *Tarif* [u], seu *Tarec*, filio Abdallahi Maurorum duce, qui copias eorum in Hispanias hac parte invexit, ut apud eundem auctorem statim [x] legitur. Hanc non ideo *Gezira* insulam vocat urbem, quòd insula sit, sed quòd Arabes verbo isto pro urbe etiam utuntur [y]. Nec parum melius ab hoc usu Algeiræ urbis Africæ notissimæ, *Geseir*, hoc est insulæ, ab Afris dictæ, nomenclaturam deduxeris, quàm (id quod Ioanni Leoni Africano valdè absonè placuit [z]) ab insulis Balearibus, quibus adiacere eam dicit. Planè inter *Gibaltar* urbem & situm, ubi *las Algeziras* quondam fuere, XVIII. passuum millia geographus noster, ubi duodecim non plus, hoc est quatuor leucas, novit recens geographia. Quæ differentia fortè venit ex diversa passuum Arabes inter & nos mensura.

[u] Aliàs à Gebel Tar, quod est *Mons summus*, Alderete *Antig. de España y Africa* lib. 2. cap. 2.

[x] Eadem pag. 154.

[y] Notat Alderete eiusdem operis lib. 4. cap. 3. pag. 524. Aliter tamen Didacus de Haedo in *Hist. urbis Algeriensis* Hispana in *Descriptione*.

[z] In *Descriptione Africæ* lib. 4. *De Algeira*.

Locus tamen quòd idem sit, ex his quæ subsequuntur signis patebit. Egrediens enim ex insula (*Tarif*) devenies (inquit) ad *Vadi-lnesa* [a] *amnem fluentem.* Hic unus è duobus est fluviis, qui hoc in spatio mare subeunt; quorum prior à Gibaltar duabus leucis, *Guadarranque*; ulterior unà abhinc leucâ, *Rio de Palmones*, audiunt. *Indeque ad insulam viridem, quam fluvius intersecat, fluvius* (infit) *Mellis vocatus.* Non potuit insulam, sed urbem fluvius secare, hoc est in duas partes dividere. Hic sanè fluvius antiquum vel hodie nomen retinens, ac *de la Miel* vocatus, bipartitam urbem *las Algeziras*, ideo dictam plurativo numero, utrimque habuit. Sed pergamus in legenda ora, seu itinere maritimo ab insula Viridi ad Siviliam, hoc est Hispalim,

[a] *Flumen mulierum.*

lim, iuxta geographum anonymum deſcribendo.

Ab inſula viridi ad Arenas, quæ in mari cernuntur, indeque ad oſtium fluminis Barbate, xxviij. habentur millia paſſuum.

Exſtat nunc oppidum *Barbate* in hac ora, quindecim tamen leucarum intervallo à fluvio *de la Miel* & *Algezirarum* loco diſſitum, quæ XLV. paſſuum millia conficiunt. Error forſan in geographi milliarium ſedit numero.

Ad oſtium fluminis Vacca ſex millia paſſuum.

Totidem, hoc eſt leucæ duæ, inter *Barbate* & *Conil* oppidum numerantur; iuxta quod tamen nullum recentiores geographi fluvium agnoſcunt.

Tum ad fauces S.Pietro *dictas xij. millia paſſuum.*

Hæc eſt inſula *S. Petri*, iuxta breviſſimum inter Gades inſulam & continentem ſpatium, quod trium arcuum ſternitur ponte, *de Suazo* vulgò dicto. Huc tamen loci à *Conil* iam laudato oppido, nonniſi duarum leucarum, ſex millium ſcilicet paſſuum, conſtitui ſolet intervallum.

Inde ad Alcanater (*Arcus*, ſive *pontes* vertit interpres) *quos fretum ſex milliaribus in latitudinem porrectum ſeparat ab inſula Gades, quam proſpectant xii. quoque mill. paſſ.*

Nihil variat ferè numerus leucarum, quas à ponte *de Suazo* ad oſtium fluminis *Guadalete*, quod urbem *Portus S. Mariæ* dictam alluit, interiacet, nec ab eo quod Nubienſis notat ſex milliarium ſpatio abludit ſinus maris illius, quod ad Gadium uſque inſulam ſolventes è Portu traiiciunt, latitudo. Quare hîc conſtituendi ſunt, ubi Lethe fluvius in mare influit, *Alcanater*, ſive *arcus* aut *pontes* geographi. Convenitque hodierna loci facies. Veſtigia enim & pilæ magni cuiuſdam pontis in oſtio ipſo fluminis, quod Maurorum fortè opus fuit, conſpiciuntur. Indeque ad *Rotam* oppidum, quod *Speculam Rotæ* Nubienſis appellat octoque millium paſſuum intervallo diſſitum ponit, leucarum duarum ſpatium hodie ſtatuimus.

Nec tamen (ut iam poſt aliquantum à via diſceſſum ad Aben Saigh redeamus patriam, & iudicium noſtrum, ex coniectura tamen, proferamus) contendat aliquis ex ſilentio geographi, Mariæ oppidum, rerum cùm Mauri potirentur, nullum hic exſtitiſſe. Oram enim legentibus maritimo itinere opus non fuit appellare urbem, quæ quidem ſi ab eo quod olim fuit, loci nîl mutavit, adverſo flumine ab oſtio ipſo ſemileucâ diſtabat. Inclinamus ergo, ut non de alio oppido quàm de iſto loquutus ſit Ioannes Leo, ſive is quem ille in prodenda Aben Saigh patria ante oculos habuit; nec aliter intelligendum eſſe quàm de inſtauratione loci iam olim habitati, Alphonſi Regis X. cognomento *Sapientis* circa hunc operam; cuius Stephanus Garibaius lib. 13. cap. 9. & Ioannes Mariana lib. 13. cap. 15. meminere.

SAMUEL EBEN IUDA. De eo Georgius Abulpharaius in *Hiſtoria dynaſtiarum*, dynaſt. 9.[b] *Hoc tempore* (ait loquens de Califa Almoſtadio Almoſtaniedi filio, qui an. Hegiræ DLXVI. hoc eſt Chriſti MCLXXXVIII. regnum ſuum inchoavit[c]) *è medicis in oriente celebribus fuit Samuel Ebn Iuda Mogrebinus* (occidentalem ſonat) *Andaloſenus, medicus Iudæus, qui unà cum patre in orientem venerat. Pater aliquid in philoſophia didicerat. Filius verò ipſius Samuel varias philoſophiæ ſpecies legit, & ſcientiis mathematicis operam navavit, earumque fundamenta, & quicquid in eis utile & rarum eſt, probè calluit. Suntque ipſi his de rebus libri.* [b] Pag. 298. [c] Pag. 265.

Libros etiam in arte medica compoſuit *in Adarbijanum* (Mediam, ut interpretatur Pocockius ad Alfargani elementa[d]) *migrans operam collocavit Pahlavvanidis & imperii ipſorum principibus. In urbe Maraga commoratus, ubi filios genuit, qui eius veſtigiis in medicando inſtiterunt. Deinde Iſlamiſmum* (Muhammediſmum) *amplexus, librum compoſuit ad retegenda Iudæorum vitia, & locos unde conſtaret illos legem immutâſſe. Obiit Maragæ prope annum quingenteſimum ſeptuageſimum.* Hæc ille. At hic eſt annus Chriſti MCXCII. Maraga autem eiuſdem provinciæ Adarbigianæ urbs, ſive Media, cuius ſæpè alibi Abulpharaius idem meminit. [d] Pag. 226.

SIEKOURI LACHMENS Granatenſis, *De remediis morborum omnium partium humanarum* ſcripſit commentarium, qui exſtat Arabicè in bibliotheca Leidenſi inter libros Warnerianos, cum Iben Chatiji *Praxi medica*, de quo ſuprà. Vide huius catalogum[e]. [e] Pag. 318.

Z

ZOURUS neſcio, quis SAPIENS cognominatus, qui ab Alphonſo Garzia Matamoros in *De academiis & doctis viris Hiſpaniæ* inter Arabo-Hiſpanos laudatur, non eſt alius ab Aben Zoar.

FRAG-

FRAGMENTUM
CHRONICI FLAVII MARCI DEXTRI:
MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI
EIUSDEM CHRONICI CONTINUATIO:
EUTRANDI TICINENSIS DIACONI CHRONICI,
SIVE SUPERIORUM CONTINUATIONIS FRAGMENTUM.

Hoc est germana & legitima, si quæ è Germana, & Fuldensi bibliotheca in Hispaniam superiore sæculo transmissa sunt, horum historicorum monumenta.

Ex codice, qui Gasparis Escolani Valentini historici olim fuerat, postea D. Ioannis à Fonseca, serenissimi deinde Ferdinandi Hispaniarum Infantis, & nunc Estepani Marchionis in bibliotheca adservatur, fideliter exscripta.

CHRONICON FLAVII MARCI DEXTRI ACEPHALON.

Chronici nuncupatoria epistola occurrit ante alia: non parùm tamen ea mihi suspecta.

Sanctissimo domino Paulo Orosio presbytero Tarraconensi Flavius Marcus Dexter.

POsteaquam ex oriente [ubi, sicuti nôsti, Præfectus prætorio fui [a]] domum redii, cœpit me vehementer tædere functionis munerum publicorum, totumque me converti ad ea studia, in quibus bonam vitæ meæ partem transegi, si non cum laude, citra notam pudoris tamen. Portò *Omnimodam historiam*, quam ab orbe condito ad hæc nostra tempora [b] produxeram, & S. Hieronymo dedicaveram, quoniam ad manus eius iam defuncti pervenire non potuit, auctam & locupletatam tibi nuncupo, ut historiarum Scriptori, & patris mei amantissimo. Vale.

[c] AUGUSTO ET SYLVANO COSS.
CHRISTUS NASCITUR.
ANNO URBIS DCCLII.

Iacobus ad Hispaniam venit. XXXVI.

Iacobus reliquit in Hispania Athanasium Cæsaraugustæ, & Petrum Bracaræ Episcopos. XLV.

Petrus ad Hispaniam venit, & Sexi-Firmi [d] Episcopum reliquit. LVII.

Prima sub Nerone persecutio. Multi ubique patiuntur. LXV.

Paulus in Hispaniam venit [e].

S. Maria Magdalena in Gallia moritur. [f] XXXI.

Mantius Christi discipulus Eborensibus in Lusitania prædicat. LXXXII.

Theodosius primus Barcinone Episcopus floret. LXXXVI.

Marcus Marcellus, Marci Marcelli Urbis Præfecti filius, qui & Eugenius, quondam S. Petri Apostoli, postea verò S. Clementis Papæ discipulus, ab eodem & Dionysio Areopagita missus in Hispaniam prædicat, & Toletanos docet. XCV.

S. Mantius sub Pallidio patitur. CIII.

S. Pelagius Episcopus Toletanus XXIV. annos. CXXXII.

S. Victor Barchinonensis Episcopus. CXLII.

Patruinus fidelis Dei servus Toleti Episcopus XIX. annos. CXVI.

Facundus & Primitivus ad amnem Coam [g] patiuntur. CLXXI.

Turibius Toletanus Episcopus pro Fide multa patitur XXVIII. annos. CLXXXIV.

Lucius Barchinonensis quatuor annos. CLXXXVIII.

Fulca Barchinonensis Episcopus XII. annos. CC.

Vincentius Toleti XVIII. CCII.

Adeodatus Barchinonensis.

Theodorus Barchinonensis.

Leodegarius Carcilonensis.

Parelatus [h] Toletanus.

Lucius XXIX. Barcilonensis ad annum CCL.

Alexander Barcilonensis.

Albertus [i] Barcilonensis.

Armegaldus Barcilonensis.

Gandemarus Barcilonensis.

Olympius Toletanus Episcopus ad annum CCCXLVIII.

Severus Martyr Barcilonensis.

Pater meus.

Cætera desunt ad annum CCCL.

a (An. CDXVI.) hæc nota hic inserta legitur, quam ut peregrinam huc secedere fecimus.

b (Idest, ad an. CDXXX.) æque hanc notam, ut superiorem, à textu epistolæ migrare huc fecimus.

c Consequuntur epistolam brevia hæc summaria dignissimorum memoriâ eventuum, quarumdamque in Toletana & Barcilonensi Ecclesiis successionum, quas excerptor præcipuas habuit.

d *Epeneti* nomen fortè prætermisit properans excriptor.

e Deest numeralis nota.

f Fortè LXXI.

g *Caamnè?*

h *Paulatus* inferior multò est: quare nil muto.

i Inauditum eo tempore nomen.

Deinde ordinatè & integrè gestorum series, & in dextro latere urbis conditæ, in sinistro CHRISTI *anni curiosè digesti.*

1102 Occiso Constante Magnentius tyrannus imperium occidentis invadit. 350
1103 Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir iudicio & mira eruditione, succedit. 351
1104 Hosii diligentiâ Cordubæ Synodus collecta in causa Athanasii. Interfuerunt illi Audentius Episcopus Toletanus, Sempronianus Hispalensis, Augustalis Illiberitanus, Costus Cæsaraugustanus, Annianus Castulonensis, Domitianus Pacis-Augustæ, Florentinus Emeritensis, Prætextatus Barcinonensis, & alii numero quadraginta, Hosio præside, qui omnes Athanasium præsentem [k] absolverunt. 352

k Forsan *præsentes*, ut significetur interfuisse & aliorum procuratores.

1105 Synodus Mediolanensis contra Athanasium. 353
1106 Liberius Papa á Constantio Augusto in exsilium mittitur. Liberio pulso Felix intruditur. Hosius Cordubensis exsulat. 354
1108 Synodus Ancyrana. Concilium Sirmiense. Hosius minis & verberibus exterritus hæreticis consentit. 356
1109 Hosius se Catholicum testamento posteritati testatus, maior centenario decedit Cordubæ. 357
1110 Felix Papa causâ Fidei martyrio coronatur. 358
1111 Synodus Ariminensis. 359
1112 Synodus Achastanorum [Acacianorum] Constantinopolitana. 360
1113 Synodus Cæsariensis. Iulianus imperium iniit. 361
1114 Constantius Imperator obiit. 362
Scribit Audentius Toletanus Episcopus contra Arianos.

IULIANUS IMPERATOR.

Synodus Alexandrina.
1115 Martinus militare incipit. Synodus Macumena [l]. 363
Iulianus occiditur. Illi succedit Iovinianus [m].
1116 Synodus Laodicena [n]. 364

l Fortè Antiochena; de qua Baronius hoc anno sect. 140. Meminit Eusebium continuans Hieronymus anno CCCLXVII.
m Iovianus.
n De qua dubitat Baronius in appendice tomi 4.

VALENTINIANUS IMPERATOR.

1117 Synodus Arianorum Lampsacena. 365
1118 Damasus ex Hispania Lusitanus post Liberium in Sede Romana locatur. 366
1119 Ursicinus [Antipapa] causâ decidit. 367
1120 Synodus Romana contra Arianos. 368
1121 Ambrosius Mediolanensis Episcopus consecratur. 369
1122 Evagnus [o] Episcopus Homousianus Athanasio succedit. 370
Basilius Magnus Cæsareæ Episcopus obiit.
1123 Petrus Homousianus floret. 371
1124 Gregorius Nazianzenus Episcopus dictus floret theologus. 372
Aquilius Severus Toletanus floret.
1125 Synodus Valentiæ in Gallia. 373
1126 Achilius Severus in Hispania claret, *Toleti natus* [p] *regit.* 374
1127 Valentinianus Imperator obiit creato Gratiano Imperatore. 375

o Athanasii successor fuit Petrus, de quo statim.
p Aliàs *degit.* Fortè: *Toleti ubi natus, degit.*

GRATIANUS IMPERATOR.

1128 Dorotheus Arianus Episcopus Antiochenus. 376
1129 Ulphilas Gothorum Episcopus, qui & literas eorum invenit. 377
1130 Priscillianus Hispanus hæreticus, audax, laborum patiens, subdolus & arrogans. Hoc anno Valens occiditur. 378
1131 Igitur [q] Valente à Gothis in Thracia concremato, cum fratre Valentiniano Gratianus regnat annos sex. Hic parvulum fratrem habens regni consortem probatæ ætatis virum, Theodosium Hispanum in regni societatem adsciscit. Hic Gratianus valdè religioni favens & Ecclesiis, per omnia promtus fuit. 379
1132 Martinus Turonensis Episcopus Apostolicis virtutibus insignis habetur. 380
1133 Theodosius in orientis partibus rempublicam reparavit. 381
1134 Maximinus [r] tyrannus in Britannia à militibus Imperator constituitur. 382
Incursantes Pictos & Scotos Maximus strenuè superavit.
Priamus quidam regnat in Francia [s].
Meritæ [t] in Lusitania Idatius Concilium habet.
Synodus Cæsaraugustæ cogitur contra Priscillianum hæreticum: illi præfuit Fœtiadius [u] Episcopus Aquitanus. Interfuere Delphinus Burdegalensis, Itatius Emeritensis, Ithatius Ossonobensis, Audentius Toletanus, & alii Hispani & Aquitani; in his Martinus Episcopus Turonensis.
1135 Ambrosius libros contra Arianorum perfidiam luculentissimos ad Gratianum Augustum scribit. 383
Audentius Episcopus Toletanus [x] contra Priscillianum, & Gnosticorum fæditatem libris editis egregiè depugnat.
1136 Maximus in Gallias transfretavit, & conflictu contra Gratianum habito, eundem fugientem [y] necat. Post Damasum [z] Syricius Romanæ Ecclesiæ regimen accipit. 384

q Abhinc Prosper incipit Aquitanus ferè iisdem verbis ex editione Pithœi & Labbei in Bibl. MS. vol. I. pag. 56. excepto quòd non utitur in margine, nisi annis Imperatorum. Notabimus nos quænam sequentium in eo desint.
r Immo *Maximus*, ut statim.
s Addit Prosper: *quantum altius colligere potuimus.*
t *Emeritæ.* Deest id in Prospero, cum sequenti nota de Concilio Cæsaraugustano.
u Phœbadius.
x Rem Hispaniæ propriam omisit Prosper.
y Lugduni adiunxit Prosper.
z Deest in Prospero.

THEO-

THEODOSIUS IMPERATOR.

1137 Maximus timens orientalis imperii principem [a] cum Valentiniano fœdus iniit. 385
Burdigalæ coacta Synodo damnatus Priscillianus ad Maximum provocat [b].
Apud Treveros Manichæi convicti summo Maximi studio exterminantur.
1138 Iustina mater Valentiniani Arianis favens in Ambrosium, & omnem Mediolanensem Ecclesiam diversa injuriarum genera congerit. 386
Reliquiæ Gervasii & Protasii ab Ambrosio primùm Mediolani repertæ.
1139 Hymni ab Ambrosio compositi. Qui numquam antè ab Ecclesiis Latinis modulis canebantur. 387
Maximus indignum ducens contra Ecclesiæ statum agi, locum rumpendi, quod cum Valentiniano iunxerat, fœdus reperit. Valentinianus veritus imminentem iam cervicibus suis tyrannum ad Theodosium confugit.
Augustinus Mediolani rhetoricam apprimè docens, omissis scholis, ad Fidem rectam convertitur, cùm antea Manichæus fuisset.
1140 Theodosius cum exercitu in Italiam transgrediens Maximum interfecit, & Valentinianum proprio regno reddidit. Iustina, quæ Ecclesias vexaverat, ne regnum cum filio reciperet, morte præventa est. Immane Thessalonicæ gestum facinus extincti populi egregio pœnitentiæ exemplo Imperator religiosus elicit [c]. Galla Placidia Theodosio nascitur. 388
1141 Hæresis Apollinaristarum ab Apollinari cœpta. Prima [d] Synodus Arausicæ collecta, cui Hilarius præfuit. Interfuere Audentius Toletanus Episcopus, Augustanus Illiberitanus, Theodosio Augusto II. & Cynegio Coss. 389
1142 Ariani, qui totum penè orientem atque occidentem commaculaverant, edicto gloriosi principis Ecclesiis expoliati. Quæ catholicis deputatæ sunt. 390
1143 Ioannes [e] Ægyptius monachus, qui ob vitæ puritatem gratiam prophetiæ à Domino meruit, insignis habetur. 391
Paciano Barchinonensi Episcopo parenti meo succedit Lampius, & Augustano Illiberitano Maturius [f]. Apud Alexandriam defuncto Petro Timotheus [g], & post hunc Theophilus, Episcopi constituuntur. Hierosolymis post Cyrellum Ioannes [h] Ecclesiam recipit. Apud Antiochiam defuncto Meletio substituitur Flavianus [i].
1144 Ingens inter nostros contentio suborta, quòd scilicet Episcopi qui ab hæreticis depulsi fuerant nollent iis ab Imperatore deiectis alios quàm se substitui sacerdotes. Terribile in cælo signum columnæ per omnia simile apparuit. 392
1145 Apud Alexandriam templa destructa, in quibus Seraphis [k] antiquissimum & notissimum templum, quod quasi quædam columna ruentem sustinebat idolatriam.
Maturio [l] Illiberitano Gregorius Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum substituitur.
Valentinianus Viennæ ab Argobausto [m] Comite suo extinguitur [n], in cuius locum Eugenius tyrannidem invadit.
1146 Ad vindicandum Valentiniani interitum [o], & opprimendam Eugenii tyrannidem Theodosius in Italiam transgreditur aperto Dei favore, & conspirantibus in id ipsum elementis. 393
1147 Audentio [p] Asturius Toletanus succedit. 394
Eugenio superato Theodosius undecimo [q] sui regni anno diem obiit.

HONORIUS IN OCCIDENTE.

1148 Constantinopolis imminentem iram Dei [r] igne super nube terribiliter fulgurante formidans, toto ad pœnitentiam animo conversa subterfugit. 395
Rufinus Bosphoritanus [s] cùm ad summam militiam pervenisset, sibi præferri Stiliconem non ferens, ab eodem interficitur, Hunnorum [t], quo fulciebatur, præsidio superato.
Claudianus poeta admiratione dignus habetur.
1149 Gildo Africanus [u] rebellione commota consueta Romanis stipendia subtrahit. 396
[x] Vigilantius hæreticus natione Gallus Barcinonensem maculat Ecclesiam, contra quem Hieronymus, & alii [Hispani [y]] doctores editis libris fortissimè dimicant [ex quodam Chronico].
1150 Prudentius lyricus poeta [Hispanus [z]] noster ingenii sui robur exercet. In pervigilio paschatis [a] Ambrosius Mediolanensis decedit. 397
Emerio Episcopo Tarraconensi Paulus Episcopus ex monacho sufficitur, homo impensè turbulentus, inquies, & negotiator. Rufus ex laico Episcopus in Hispania creatur [b], qui post aliquot annos Pseudo-Christum quendam adorans deponitur.
[c] Magister militiæ in Mauritania interficitur, Africa ad pristinum ius redacta.
1151 Anasthasius XL. Papa Syricio succedit. Toto orbe Romano [d] antiqua superstitionis templa destructa. Paulinus Romanus [e] à Lampio Barcinonensi Episcopo factus presbyter, postmodum vero Episcopus, admirabili exemplo venditis omnibus, cùm esset dominus innumerabilium prædiorum, religionem expeditus eligit. 398
1152 Ioannes Constantinopolitanus Episcopus dictis factisque clarescit. Martinus post egregiè actam vitam corpore exuitur [f]. 399
Pelagius Britannus [g] doctrina exsecrabili Ecclesias maculare conatur. Frequentes Synodi Toleti [h] habentur. Simplicianus Mediolanensis Episcopus floret.
1153 Contentio ex doctrina Origenis Synodum apud Alexandriam [i] movit, cuius exit sententia, ut extra Ecclesiam fieret quicumque supradicti viri opera probavisset. 400
Romanæ Ecclesiæ cathedram Innocentius XLI. tenet [k].
Asturius Toletanus corpora Iusti & Pastoris martyrum [l] Compluti divinitùs invenit.
1154 Solis [m] defectio. Augustinus Episcopus Hipponensis plurima libris innumerabilibus disputat. 401
1155 Severus ex disciplina S. Martini ejus Vitam tribus [n] explicat libris. 402
1156 Sæva Italiæ barbarici motus tempestas incumbit: siquidem Radagaisus Rex Gothorum Italiæ limitem transgreditur. Ex hoc Ariani, qui Romano procul fuerant orbe fugati, barbararum nationum, ad quas se contulere, præsidio erigi cœperunt. 403

Mul-

a Theodosium quod Prosper expressit.
b Prosper: *Arcadio & Bautone Coss.* is scilicet quem communiter Eusebiano, & Hieronymiano adnectunt Chronico, non hic noster, in quo id desideratur.
c *Eluit*. Ita Prosper.
d Desiderantur hæc in Prospero usque ad sequentis anni res gestas.
e Huius meminerunt Rufinus 2. 32. Theodoretusque 5. 24.
f Mentio Paciani & reliquorum Hispaniæ Episcoporum deest apud Prosperum: qui tamen hic Damasi Papæ obitus, & Syricii exaltationis meminit.
g Baronium vide anno CCCLXXX. 16. & CCCLXXXV. 30.
h Baron. CCCLXXXVI. 57.
i Baronius CCCLXXXI. 40. & 51.
k Serapidis vid. Baron. CCCLXXXIX. 73.
l Desideratur hoc in Prospero.
m *Arbogaste*.
n Baron. hoc eodem an. CCCXCII. 3.
o Paululum discedit Prosper.
p Abest à Prospero.
q Numeralis nota XVI. aut XVII. (quot annis regnavit) facili errore declinavit in XI. certè ita est in Prospero, uti nos editum habemus hunc Dextri locum.
r Baronius CCCXCVI. 4.
s Mirum, cùm ex Claudiano lib. I. in Rufinum, aliisque *Elusanum* è Gallia fuisse constet.
t Meminit horum Claudianus.
u Prosper: *Africa in rebellione*: videtur legendum: *in Africa rebellione*.
x Deest in Prospero.
y Glossa videtur, quam comprobare glossographus volens, adjecit, *ex quodam Chronico*: quod auctor non solet.
z Abundat *Hispanus*, cùm idem importet *noster*. Sed Prosperum exscripsit, qui ita habet: *Poeta noster Hispanus genere*.
a Deest in Prospero Ambrosii obitus mentio: sicuti & Emerii Tarraconensis.
b Rem narrat Sulpitius Severus *De Vita S. Martini* cap. 25. non Prosper.
c Prosper habet: *Stilico magister militiæ Gildonem Mauritaniæ interfecit*.
d Baron. CCCXCIX. 54. hîc tamen ponit Prosper Innocentii ingressum, nulla Anastasii habita mentione.
e Prosper: *Paulinus Nolanus postmodum Episcopus*. Romanum haud fuisse, sed Aquitanum, Uranius docet Vitæ eius Scriptor, & alii. Lampii non meminit Prosper: meminit Paulinus ipse ep. 45. ad Alipium.
f Baronius anno CDI. 49.
g Vix est ut hoc anno Pelagius grassari occeperit. Prosper habet: *Pelagius: vesanus*.
h Fortè excidit *& alibi*. Sed qua occassione Toleti? Deest quidem id in Prospero.
i Baron. ad ann. CCCXCIX. 36.
k Baron. anno CDII. assumtam fuisse refert, sed Prosper ante biennium Innocentio Pontificatum addidit.
l S. Ildephonsus *De Script. Eccles.*
m Idatius Arcadii & Honorii anno VIII.
n Tria opuscula sunt non unius generis: vitæ, epistolæ, dialogi. Similiter omnino Prosper.

1157 Multis antè vastatis urbibus Radagaisus occubuit, cuius in tres partes per diversos principes divisus exercitus aliquam repugnandi Romanis aperuit facultatem. Insigni triumpho exercitum tertiæ partis hostium circumactis Hunnorum auxiliaribus, Stilico usque ad internecionem delevit. 404

1158 Toleti Synodus [o] Episcoporum XIX. cogitur, cui Paternus Episcopus Bracarensis præfuit. 405

1159 Ioannes Chrysostomus in exsilio moritur. 406

Arcadius orientis imperium gubernans vitam explet, parvum admodum Theodosium imperii successorem relinquens [p]. Diversarum gentium rabies Gallias dilacerare exorsa [q] immissu quàm maximè Stiliconis indignè ferentis filio suo regnum negatum.

1160 Uticæ Hispaniæ [r] 407

In foro Traiani terra diebus septem mugitum dedit. Inter alia multum reipublicæ morte Stiliconis consultum est, qui saluti Imperatoris tendebat insidias.

Nestorius [s] Constantinopolis Episcopus ad hæresin, quæ Deum ab homine separat, revertitur.

1161 Ioannes Comes Africæ occisus est à populo. Asturio succedit [t] Olympius Toletanus Episcopus, qui libris editis illustris evasit. 408

Procultans [u] Massiliensis Episcopus clarus habetur. Theodosius, quo annuente, magna de suscepto adulterio Remedii [x] Episcopi quæstio agitur.

Hac tempestate præ valetudine [y] Romanorum vires funditus attenuatæ Britanniæ Saxonum incursione.

1162 Devastatam Galliam, partim Wandali, partim Alani vastavere [z]. 409

1163 Constantinus tyrannus obsidebat Hispaniarum partem maximam, quam Suevi occupavere. 410

Ipsa denique, orbis caput, Roma prædationi Gothorum fœdissimè patuit.

Paulus [a] Orosius Tarraconensis hortatu Augustini historias scribere incipit.

1164 Constantinus tyrannus occiditur. Rursus alia prædatio Galliarum, Gothis, qui Alarico duce Romam ceperant, alpes transgredientibus. 411

1165 Iovinus [b] tyrannidem invadit industriâ viri strenui, qui solus tyranno non cessit, Dardani. 412

Provincia [c] Carthaginensis Hispaniæ in Toletanam, seu Carpetanam, & Carthaginensem dividitur.

Olympio [d] Toletano Præsuli Pentadius sufficitur, qui [e] cum Patribus in Concilio Africano collectis Pelagium damnat. Vincentius Cæsaraugustanus Episcopus Valerio subrogatur, Athaulphus [f], qui post Alaricum Gothis imperabat, à societate Iovini avertitur. Sallustius [g] quoque & Sebastianus occisi.

1166 Valentia nobilissima Galliarum civitas à Gothis effringitur, ad quam fugiens se Iovinus contulerat. 413

Maximus [h] tyrannus dominatum Hispaniæ vi obtinet.

1167 Aquitania [i] Gothis traditur. Patroclus Arelatensis Episcopus infami mercatura sacerdotia vendere ausus. 414

Heraclius [k] Comes Africæ, qui ad Romanæ urbis reparationem strenuum exhibuerat ministerium, nova quædam molitus interimitur.

1168 Tumultus [l] in Hispania magni. 415

1169 Prædestinatorum [m] hæresis, quæ ex Augustini libris malè intellectis accepisse dicitur initium, iis temporibus serpere exorsa. 416

Gregorius [n] Cordubensis Episcopus literis & sanctimoniâ clarus.

Mortuo Innocentio [o] Zosimus Pontifex maximus sufficitur. Olympius [p] Toletanus Comes Africæ.

1170 Placidia [q] soror Imperatoris, priùs captiva, postea Regis uxor, Rege fraude sublato, postmodum Constanti connubio iungitur. 417

1171 Gothi cùm se iterum Athaulpho Barchinonæ perempto movissent, Constantis repelluntur occursu. Solis facta defectio. Bonifacius [r] Ecclesiam Romanam regit. 418

1172 Pentadio [s] vitâ defuncto Isitius regit Ecclesiam Toletanam. Signum cælo admirabile apparuit. 419

Gregorius [t] Bæticus justum volumen de Fide Gallæ Placidiæ Augustæ dicat.

Constans [u] dignitate imperii decoratur: post octo menses relicto Valentiniano filio infante moritur.

1173 Honorius, [x] Minervius, Castor, Iovinianus, singulorum monasteriorum patres, in Galliis florent. Vincentius [y] ex Palatino monachus fit. 420

1174 Avitus Tarraconensis presbyter floret. 421

1175 Orosius peregrinationibus celebris habetur. 422

[z] Galla Placidia, cùm insidias fratri tenderet, deprehensa est, Romam [a] ad exsilium deportata.

Paulo Tarraconensi Episcopo [b] Bonifacius Caldaquensis ex Hispania Episcopus sufficitur.

[c] THEODOSIUS IUNIOR ADHUC.

1176 Isitius [d] Toletanus successorem habuit Martinum, qui Concilio interfuit Africano. Cælestinus Papa Ecclesiam Romanam gubernat. 423

Placidia ad Theodosium auxilium precatum mittit.

1177 Siguiulphus [e] ad Africam contra Bonifacium. In Galliis Exsuperantius Præfectus à militibus occiditur. 424

Muro Carthago circumdata, quæ ex tempore, quo vetus illa destructa est, sanctione Romanorum, ne rebellioni esset, munimento murorum non est permissa vallari [f].

Aetius Gaudentii Comitis à militibus in Galliis occisi filius cum Hunnis [g] Ioanni opem laturus Italiam ingreditur. Toleti [h] fit monasterium [[i] Sancti Augustini dictum Sisla, ex Chronico Sancti Augustini MS.]

Va-

o Baronius hoc anno XLIII. Desideratur hæc nota in Prospero, uti & sequens de Ioannis Chrysostomi morte.

p Interserit hoc loco Prosper Cælestini Papæ initium.

q Baronius eodem anno sect. 53.

r Conjungenda videntur hæc ex Prospero, lacunaque complenda. *Uticæ in foro Traiani*; nisi legere mavis utrobique: *Urbe in foro Traiani*. Marcellinus tamen Comes Basso & Philippo Coss. contigisse hoc ait in *foro Pacis*.

s Nestorius Felice & Tauro Coss. fuit ordinatus, hoc est post XX. fermè annos. Vide Baron. CDXXVIII. 19. Prosper habet: *vertitur*. melius.

t Deest Prospero.

u *Proculus* corrige: nam ita Prosper: *Proculus Massiliensis Episcop. clarus habetur. Quo annuente* &c.

x *Remedii* Prosper.

y Prosper *funditus attenuatæ Britanniæ Saxonum incursione devastatam Galliarum partem Wandali atque Alani vastavere.*

z Conjungit hæc Prosper cum sequentibus. *Quod reliquum fuerat Constantinus tyrannus obsidebat.* Deinde: *Hisp. p. m. Suevi occupavere.*

a Non meminit Prosper.

b Diversè ista in Prospero. *Iovinus tyrannidem invadit.* Seorsimque *Industria viri strenui, qui S. T. non cessit, Dardani Athaulphus qui post Alaricum Gothis imperabat, à societate Iovini avertitur.* Iovinum & Sebastianum fratres arripuisse tyrannidem referunt Idatius, & Comes Marcellinus.

c Desunt in Prospero, sicuti sequens de Toletanis Episcopis nota.

d Imò *Asturio*. Ita notatum erat in ora MS. quo usi sumus.

e Suspicor glossema esse, quod de præsentia Toletani Episc. dicitur in Concil. Carthaginensi.

f Discerpta hæc sunt à superioribus.

g *Sarus* non *Sallustius* forsan: *Sari* enim tyranni meminit Sozomenus lib. 9. cap. 13. Sallust. tamen est apud Idatium.

h Meminit idem Sozomenus 9. 13. & Orosius 7. 42. Deest tamen in Prospero.

i Cessa ei ab Honorio, ut ait Iornandes *De Reb. Geticis*.

k *Heraclianus*. sic enim vulgò audit.

l Prosper id non habet, sed Placidiæ hic meminit, ut postea dicemus.

m Prosper Tiro Labbeanus. *Prædestinatorum hæresis, quæ ab Austino accepisse dicitur initium* &c. Sed in margine Labbeus adnotat in Oyselliano quodam codice ita legi alia manu *ab Augustini libris male intellectis*, ut hic.

n Deest in Prospero mentio Gregorii.

o Prosper Innocentio hic Xystum subiicit, manifesto errore, & exscriptori adiudicando.

p Desideratur hæc nota in Prospero.

q Quæ de Placidia & Gothis à Constantio repressis hic noster ante prædestinatorum hæresis mentionem Prosper collocavit.

r Bonifacii non meminit Prosper; qui Zosimo successit.

s Deest Toletana hæc memoria in Prospero.

t Desiderantur hæc in Prospero.

u Prosper *Constantio dignitas imperii ab Honorio delata, qua vix VIII. mensibus usus interiit, Valentiniano octo annorum filio derelicto.*

x Prosper *Honoratum, & Iovianum* appellat.

y Haud meminit Prosper; uti neque Aviti neque Orosii.

z Ante Placidiæ hanc mentionem recordatur Prosper, Maximi tyranni nempe. Qui antea notaverat Maximum tyrannum Hispaniarum dominatum vi obtinuisse, adiungit hoc loco: *Maximus tyrannus De regno deiicitur, ac Ravennam perductus sublimem spectaculorum pompam tricennalibus Honorii præbuit.* Cur autem noster omiserit, scire desidero. a Prosper: *& Roma in exsilium relegata.* b Desunt hæc in Prospero. c Honorii obitus Prosper meminit & Ioannis tyranni. d Non meminit Prosper Toletanarum rerum: nec Cælestini Papæ. e Prosper: *Sigisvaldus ad A. c. Bonifacium properavit.* f Deest iterum hoc loco Ioannis tyranni mentio, quam Prosper habet. g Prosper habet: *Chunnis*, suo more. h Nihil de eo Prosper. i Hæc ex margine huc transierunt, ex scholiis in contextum, quod apertissimum est.

1178 Valentinianus Romæ Imperator factus. Arelas à Gothis per Aetium liberat. 425
1179 Placidia tandem illata optato regno. Clodius regnat in Francia. 426
1180 Cassianus compertas in Ægypto vitas Patrum, doctrinasque, & regulas libris ad plurimos datis exponens, in Gallia floret. 427
1181 Aetius [k] Luthungorum gentem delere intendit. 428
1182 Viginti ferè millia militum in Hispaniis contra Wandalos pugnantia cæsa. Wandali in Africam transfretantes laceratâ omni provinciâ Romanis cladem dedere. 429
1183 Gregorius [l] Cordubensis moritur. 430

k Labbeus edidit *Ibutungorum* Apud Idatium Iutungi sunt.

l Desideratur hæc nota in Prospero.

Explicit fragmentum Chronici Fl. Dex.

Hæ duæ [m] sequentes epistolæ erant post Chronicon in membrana pervetusta literis Gothicis scriptæ.

m Excidit harum altera, Argebati forsan ad Maximum.

EPISTOLA
MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI
AD ARGEBATUM EPISCOPUM PORTUGALENSEM.
PRO SUO CHRONICO.

Sancto & venerabili fratri Episcopo Argebato Maximus.

CUM essemus in urbe regia ad Concilium vocati à domino nostro gloriosissimo Rege Gundemaro, sæpe inter nos convenimus, cùm & sermo multus esset de historiis Regum Gothorum, quas non multò antè in lucem edideram, efflagitâsti à me satis verecunde, ut tibi continuarem Chronicon illud, quod nomine Dextri Barchinonensis circumfertur. Et cùm tu pro tua in me benevolentia, & mea in te observantia iubere potuisses; maluit sanctitas tua à me precibus contendere, quod quasi pro iure suo bene poterat iubere vel exigere. Feci quod iussisti, connectens seriem temporum more nostro per eras & annos Christi, prætermisique computandi rationem, quam per annos Urbis & Augustorum Dexter sequitur. Utinam tam diligenter fecerim imperata tua, beatissime Pater, quam conatus sum facere libenter. Perduxi namque rerum narrationem ab era CDLXIX. (hoc est post annum Christi CDXXXI.) ubi finem facit Dexter, produxique ad eram DCXLIV. hoc est usque ad mortem Regis Gundemari. Tu me, Pater, in orationibus tuis Christo commenda. Vale.

CHRONICON
MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI
AB ANNO CDXXX.

ERA CÆS. — ANNI CHR.

468 [n] AUgustinus in Africa moritur. 430
469 [o] Hispania tumultuatur. 431
470 Asperitas frigoris etiam saluti plurimorum pernicies fuit. 432
A consulatu Aetius edito Bonifacium, qui à Regina [p] accitus ex Africa fuerat, declinans ad munitiora contendit.
Bonifacius contra Aetium certamine habito percussus, victor quidem, sed moriturus abscedit.
Cùm ad Hunnorum gentem, cui tunc Rugila præerat, post prœlium se Aetius contulisset, impetrato auxilio ad Romanum solum revertitur.
Gothi ad ferendum Romanis auxilium acciti.
Germanus Episcopus Antisiodorensis virtutibus & vitæ districtione claruit.
471 Aetius in gratiam receptus. [q] Regila Rex Hunnorum, cum quo pax firmata, moritur, cui Bleda succedit. 433
472 Gallia ulterior Tibatonem principem rebellionis secuta, à Romana societate discessit, à quo tracto initio omnia penè Galliarum servitia in Bagaudam conspiravere. 434
Isidorus [r] Cordubensis Episcopus moritur.
473 Bellum contra Burgundionum gentem memorabile exarsit. Quo universa penè gens cum Rege Peresio [s] deleta. 435
474 Capto Tibatone, & ceteris seditionis, partim principibus victis, partim necatis, Bagaudarum commotio conquiescit. 436
[t] Athaulpho Sigericus, Sigerico Walaia, Walaiæ Theodericus [u], Reges Gothi succedunt. Interea à Wandalis [x] Carthago deletur.
475 Castinus [y] post Martinum Toletanus Episcopus efficitur. 437
Theodosianus liber omnium legum legitimorum principum in unum collectarum hoc anno editus.
Lampio [z] succedit Bangius Episcopus Barchinonensis.

n Chronicon istud Maximi nomine insignitum ex eadem, ac superius Dextri tela. Prosperi Tyronis formatum scias, usque ad ann. CDLVI. Christi. Reliqua aliunde sunt.
o Deest apud Prosperum.
p Deest.
q Rugila Hunnorum Rege, ut infrà. *Rugila*, sic in Prospero.
r Deest in Prospero.
s Omnino legendum *per Aetium*, uti habet Prosper juxta Idatii & P. Diaconi historias: nam Burgundionum Regem Diaconus Gundicarium vocat lib. 14.
t Deest in Prospero Regum Hispanorum hæc series.
u Aliis *Theodoredus*.
x Meminit excidii hujus Prosper, sed non loco isto sed post VII. annos.
y Castini haud recordatur Prosper.
z Desunt in Prospero.

Sil-

Silvius turbatæ admodum mentis post militiæ in palatio exacta munera, aliqua de religione conscribit.[a]

476 Pacatis motibus Galliarum Aetius ad Italiam regreditur. 438

477 Deserta Valentiæ [in [b] Hispania] rura Alanis, quibus Sambida præerat, partienda traduntur. 439

Sabino [c] Hispalensi Episcopo expulso Epiphanius intruditur.

Britanniæ usque ad hoc tempus cladibus eventibusque laceratæ in ditionem Saxonum rediguntur.

478 Ecclesiæ Romanæ Leo XLV. [d] recipit principatum. 440

479 Alani, quibus terræ Galliæ [e] ulterioris cum incolis dividendæ à Patricio Aetio traditæ fuerant, resistentes armis subigunt, & expulsis dominis terræ possessionem vi adipiscuntur. 441

480 Sapaudia [f] Burgundionum reliquiis datur cum indigenis dividenda. 442

Carthago à Wandalis capta cum omni simul Africa lacrymabili clade & damno imperii Romani potentiam deiicit; ex hoc quippe à Wandalis possidetur [g].

481 Thracia Hunnorum incursione concutitur. 443

482 Bleda Hunnorum Rex Attilæ fratris fraude percutitur, cui ipse succedit. 444

Synodus [h] Arausicana posterior.

483 Nova iterum in oriente consurgit ruina, quâ septuaginta non minus civitates Hunnorum deprædatione vastatæ, cùm nulla ab occidentalibus ferrentur auxilia. 445

484 Morobæus regnat in Francia. 446

485 Leo [i] scribit ad Episcopos Hispaniæ, & præcipuè ad Turibium Asturicensem Episcopum. 447

486 Ad [k] aquas Celenas oppidum Gallæciæ in Hispania conveniunt Episcopi frequentes, sed præcipuè Turibius Asturicensis, Idatius Lamacensis, Ascanius Tarraconensis, Campeius Toletanus, Epiphanius Hispalensis, Valconius Bracarensis, Nundinarius Barchinonensis, Silvianus Calagurritanus, contra errores Priscilliani nondum sopitos [l]. 448

487 Eucherius Lugdunensis Episcopus, & Hilarius Arelatensis, egregiam vitam morte consummant. 449

Hæresis nefaria à quodam Archimandrita [m] Eutychete commota; cui favorem præbens Theodosius, obiit septem super viginti annis in imperio exactis.

VALENTINIANUS ET MARCIANUS.

488 Hac tempestate valdè miserabilis reipublicæ status apparuit, cùm ne una quidem [n] sit absque barbaro cultore provincia, & infanda Arianorum hæresis, quæ se nationibus barbaris miscuit, catholicæ nomen Fidei toto orbe diffusa præsumat. 450

Attila Gallias ingresus, quasi iure debitam poscit uxorem, ubi gravi clade inflicta & accepta, ad propria recedit.

489 Plurima hoc anno signa apparuerunt. 451

Insperata [o] Galliis clade accepta, furiatus Attila Italiam petit, quam incolæ metu subito perterriti præsidio nudavere.

490 Synodus Chalcedonensis, ubi Eutychete Dioscoroque damnatis, omnes qui se ab eis retraxerant, in communionem recepti, confirmata universaliter Fides, quæ de Incarnatione Verbi per sanctum Leonem Papam prædicabatur. 452

491 Attila in suis [p] ædibus moritur. 453

Galla [q] Placidia Augusta post irreprehensibilem conversationem vitam explet.

492 Petro [r] Cæsaraugustano, qui successerat Valeriano, subrogatur Simplicius [s] [primus]. 454

493 [t] Mortem Aetii mors Valentiniani consecuta est. 455

494 Ex Africa venit Romam Gensericus, illamque occupat [u]. 456

495 Maiorianus Imperator creatur occiso Sabino [x], regnatque quatuor annos. 457

496 Claudianus Episcopus Viennensis floret. 458

497 Sabinus [y] Episcopus Hispalensis victor è Gallia rediens cum ingenti gratulatione sedem suam repetit. 459

Theudericus [z] duce Hunerico Bæticam invadit.

498 Masdra [a] Suevorum Rex moritur. 460

499 Sunericus [b] ad Gallias reddit. 461

500 Sancto Leoni [c] Hilarius sufficitur. 462

Maioriano Augusto ad Detorsuam [d] Italiæ interfecto succedit Severus.

501 Campiio mortuo Santicio Toletanus succedit, & Trontius [e] Sabino Hispalensi. 463

502 In conventu Bracarensi duarum naturarum portentum cernitur [f], item in tractu Legionis. 464

503 Aiax Gallus [g] Ariana peste infectus virus suum in Suevos effundit. 465

504 Mortuo Severo interregnum fuit unius anni & novem circiter mensium. 466

505 Ascanius Tarraconensis Episcopus floret. 467

506 Hilarius Synodum Romæ cogit. 468

507 Curicus [h] Rex Wisi-Gothorum miserè Galliam affligat, & sanctus Volusianus Episcopus Turonensis in Hispania relegatur. 469

508 Remimundus [i] Suevorum Rex Conimbriam, & prodente Lusidio [k] Ulyssiponem, urbes Lusitaniæ primarias, occupat. 470

509 Paulus Orosius nonagenario maior adhuc Tarracone superest. 471

510 Sinticione mortuo Praumatus Toletanam sedem regit. 472

511 Hunnericus Wandalorum in Africa Rex catholicos miris modis vexat. 473

512 Hunnerici iussu Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus, Septimius, Maximus, monachi, pro Fide martyres fiunt. 474

513 Hildefredus obsessâ Tarraconâ maritimis urbibus potitur. 475

514 Hunnericus adhuc crudeliùs in catholicos desævit. 476

515 Hunnericus scatens vermibus dignam vitâ mortem obiit. 477

516 Sidonius Apollinaris poeta celebris Episcopus Arvernorum literis & sanctitate micat. 478

517 Petrus Mongus ab Ecclesia Alexandrina detrusus hæresim Eutychianam excitat. 479

518 Mortuo Hunnerico Gundemundus pacem Ecclesiis restituit. 480

Eu-

a Subiicit his Prosper Leonis Papæ initium. Qui à nostro anno CDXL. constituitur.

b Id notum glossema est: Prosper habet, *Valentinæ urbis rura*, scilicet Galliæ, ut mox dicetur.

c Non meminit Sabini nec Epiphanii Prosper, meminit certè Idatius Theodosii iunioris anno XVII.

d Prosper XL. Alius Prosper Aquitanus Eusebii continuator XLIII. designat: uti & Idatius.

e *Si terra Gallia* Alanis traditæ referuntur Valentina urbs, de qua suprà, Gallia erit.

f *Sabaudia* Prospero.

g Hoc non dixisset suo nomine Maximus, cuius tempore iam extinctum erat Wandalorum in Africa imperium.

h Non recordatur Prosper.

i Desunt hæc in Prospero: desumta ex Idatio.

x Non meminit Prosper.

l Subiungit hoc loco Prosper ante mentionem Eucherii & Hilarii, ad Hunnos defectionem.

m Deest in Prospero nomen *Eutychetis*, quod verè tale fuit.

n Ita loquebatur Prosper, rebus quas narrat, æqualis: Maximus verò nihil minus potuit, quàm de præteritis, ut de præsentibus loqui.

o Prosper: *in Galliis*.

p *Sedibus*. Ita Prosper, qui alia adiungit.

q Obitus Placidiæ mentionem Prosper eodem, quo Theodosii, anno, habuit: Baronius convenit ad annum CDIX. CDVII. Cur ergo huc videmus transiisse?

r Deest in Prospero.

s Glossa videtur.

t Desunt hic quæ Prosper notat de causa interfectionis Aetii, & de forma necis Valentiniani.

u Hucusque pertingit Prosperi Tyronis Chronicon.

x Nulla huius Sabini, quod sciam, in Romanis historiis mentio. Maiorianus deiecit solio Avitum, non occidit.

y Sabini reditum Ioannes Vasæus ad an. CDLVII. refert ex Idatio.

z Ex Idatio Maioriani anno II. Sunericum appellans ducem.

a Ex Idatio Maioriani IV. anno.

b Idatio II. anno Severi.

c Baron. ad ann. CDLXI. ex Idatio.

d Fortè *in reditu suo ad Italiam* ut ex Idatio constat v. eiusdem Maioriani anno: vel potiùs *ad Dertornam*, ut est in Chron. Marcellini Coss. Dagalasso & Severino.

e Zenon est in catalogo Hispal. Præsulum.

f *Cernitur*: seu *oritur*.

g Idatius IV. anno Sever. Galatan. pro Gallo vocat.

h *Euricus*.

i *Raymundus*.

k Ex Idatio III. anno Anthemii.

519 Euricus Wisi-Gothorum Rex videt Arelatæ tela palatinorum [o] variis coloribus infecta. 481

520 Euricus Arelatæ moritur, cui succedit Alaricus filius. 482

521 Felix Papa Simplicii [p] legatum facit in Hispania Zenonem Episcopum Hispalensem. 483
Simplicio Cæsaraugustano succedit Ioannes.

522 Synodus Romana in Vaticano habita. 484

AUGUSTULUS ULTIMUS OCCIDENTIS IMPERATOR.

523 Petrus in sede Toletana Praumato sufficitur. 485

524 Synodus Romana. 486

525 Epiphanius Episcopus Ticinensis vitæ sanctitate claret. 487

526 Gundemundo catholico Wandalorum Regi succedit Trasamundus hæreticus crudelissimus. 488

527 Fulgentius Episcopus Ruspensis multa pro Fide catholica ab Arianis patitur. 489

528 Clodovæus Rex bellum Turingis movet. 490

529 Theodericus fœdus init [r] Idoare de regno partiendo. 491

530 Synodus Epaunensis. 492

531 Synodus Romana. 493
Celsius Petro Toletano successit.

532 Gelasius Papa obiit, cui sufficitur Anastasius iunior. 494

533 Celsius verbo & exemplo floret. 495

534 Olympius in sanctam Trinitatem debacchatus, tribus telis igneis confossus deperit. 496

535 Flavianus Antiochenam regit Ecclesiam. 497

536 Synodi Romanæ sub Papa Symmacho. 498
Symmachus ter Episcopos Romæ convocat ad Concilium.

537 Mundabundus cum Avito Viennensi Episcopo disputat. 499

538 Petrus tyrannus in Hispania captus & interfectus est. 500

539 Alaricus in Gallia grassatur. 501

540 Ioanni Cæsaraugustano Vincentius succedit. 502

541 Iustus Episcopus Aucensis floret. 503

542 Alaricus Clodovæi [s] fœdus violat. 504

543 Clodovæus Alaricum hastâ confodit. 505

544 Gasalaricus Rex Wisi-Gothorum ex Hispania fugit. 506

546 Theodericus Ostro-Gothorum Rex in Hispaniam venit; cui nubit Sanctina Toletana virgo nobilissima. 507
508

547 Tres aliæ Synodi sub Symmacho Romæ. 509

548 Symmachus Papa obiit. Galasius [t] in Gallia moritur. 510

549 Hormisda Symmacho succedit. 511

550 Hormisda missis literis, Ioannem Episcopum Tarraconensem honestat. 512

551 Synodo Tarraconæ contractæ præsidet Ioannes Tarraconensis metropolitanus & inter alios interest Hector metropolitanus Carthaginis. 513

552 Severianus ex Sanctina Theoderico Regi nascitur. Synodus habetur in Bætica & Lusitania. 514

553 Hormisda vices suas in Bætica & Lusitania delegat Sallustio Episcopo Hispalensi. 515

554 Canidio Episcopo Vicensi succedit sanctus Iustus. 516

555 Vincentio Cæsaraugustano succedit Ioannes Episcopus. 517

556 Dacius Mediolanensem regit Ecclesiam. 518

557 Gilimer Wandalorum Regem Ildericum regno deturbat. 519

558 Iustinus Imperator edicit, ut Arianorum Ecclesiæ catholicis credantur. 520

559 Belisarius Africam repetit, Constantinopolim ducto Gilimere. 521

560 Agnellus Episcopus Ravennas insignis. 522

[u] * * * * * *

564 Synodus Valentina habita sub Celsio Toletano Episcopo. 526

565 Amalaricus Rex Wisi-Gothorum Clotildem uxorem catholicam afflictam habet. 527
Celsio succedit Montanus in Toletana sede.

566 Ioanni Cæsaraugustano Episcopo Eleutherius. 528

567 Aprungius [x] Episcopus Pacensis floret. 529

568 Synodus Toletana sub Montano Toletano Episcopo. 530

569 Amalaricus Rex moritur, cui Theudius succedit. 531

570 Agapeto succedit Silverius. 532

571 Sanctus Gaudiosus Episcopus Tirasonensis floret. 533

572 Synodus Aurelianensis secunda. 534

573 Silverius in exsilium mittitur. 535

574 Iulianus succedit sancto Pontifici Montano in sede Toletana, qui Celsus [y] famâ sanctitatis clarus pridie non. April. migrat in cælum. 536

575 Theobaldus Gothorum Rex in Italia regnat. 537

576 Leander Severiani filius Murciæ in Hispania nascitur ex matre Theodosia. 538
Laureanus in Pannonia Mediolanum, inde Hispalim venit.

577 Severiano Theodora, pòst uxor Regis Leovigildi, Murciæ nascitur. 539
Eleutherio Cæsaraugustano scribit Vigilius Papa.

578 Sanctina Severiani mater, ædificato monachis, quos Benedictus primùm misit in Hispaniam, ad Sanctum Petrum [z] Radinensem cœnobio, Toleti moritur, & in eodem monasterio conditur. 540

579 Magnus Episcopus Mediolanensis, pulso Dacio, à Gothis creatur. 541

580 Theudius Wisi-Gothorum Rex indignè perimitur. 542
Theudiselus illi subrogatur.

581 Bacauda Toletanam sedem post Iulianum XVI. annos regit. 543

582 Agila Wisi-Gothis imperat, Eleutherio Cæsaraugust. Episcopo succedit Vincentius. 544

583 Synodus Toletana sub Bacauda. 545

584 Synodus universalis Constantinopolitana. 546

[a] * * * * * * * *

587 Prope oppidum Osset Lusitaniæ in diœcesi Pacis-Augustæ fontes divinitùs manant sub [b] Ilderico. 549

o Ex Idatio anno II. Anthemii.
p Excidit *successor.*
r *Cum Odoacre.*
s *Clodovæo.*
t Immo *Gasalaricus.*
u Lacuna hic est quatuor annorum.
x Immo *Apringius.*
y Forte *Celso succedens* aut *Celsi successor.*
z Caradinensem.
a Lacuna trium annorum.
b Ilderici mentio in Bracarensi I. infrà anno DLXI.

588 Vigilius Papa rescribit ad Profuturum Episcopum Bracarensem. 550
589 Crispinus Episcopus Hispalensis floret. 551
590 Athanagildus contra Agilam rebellatur. 552
591 Severianus excisa iterum Carthagine nova, eiusque agro vastato, Hispalim in exsilium mittitur, antè natâ Florentinâ filiâ. 553
592 Fulgentius Hispali nascitur. 554
Saturius sanctus eremita in Cantabria moritur.
Athanagildus Rex in planitie suburbii Toletani ædificat monasterium [c ordinis sancti Benedicti] in honorem sancti Iuliani apud Arvernos passi, dictum Agal:ensc [sub Agalia villula propinqua, quod distat minus quàm 150. passus ab Ecclesia Prætoriensi SS. Petri & Pauli, inter occidentem & septemtrionem sita] & ibi constituit primum abbatem sanctum virum Euphemium, qui postea fuit vocatus ad primam Toleti sedem.
593 Sanctus Æmilianus monachus & presbyter in Cantabria moritur.
Monasterium Cislæ Toleti [d ordinis S. Augustini] ab Athanagildo ædificatur.
594 Hermenegildus ex Theodora Leovigildo nascitur. 555
Isidorus Hispali nascitur.
Selvæ Tarraconensi Episcopo succedit Euphemius. 556
595 In Gallia Gothica mons multos dies mugit. 557
596 Theodemirus Suevorum Rex in Gallia [e] creatur. 558
597 Petrus Bacaudæ suffectus duodecim annos Ecclesiæ Toletanæ præsidet. 559
Reccaredus Hispali nascitur.
Leander fit monachus.
598 Severianus Hispali moritur. 560
Ioannes monachus ex Agaliensi monasterio studiorum causâ Constantinopolim proficiscitur.
599 Synodus Bracaræ habetur anno III. Theodemiri Regis, præsentibus Lucrecio metropolitano, Ilderico Pacensi, Andrea Idiensi [f], Suuncio Lamacensi, Martino Dumiensi, Timotheo Asturiensi, Choto Empuritano, Maliolo Tudensi, Episcopis. 561
600 Theodora cognomento Cervilia clarissima Severiani uxor Hispali moritur. 562
Longobardi Rege Alboino in Italiam irruunt.
Dracontius poeta Complutensis floret.
601 Leovigildus dux Regis Athanagildi Vatestanæ [g] & Malacæ regiones vastat. 563
602 David Stephanus [h] Hispalensis Episcopus succedit. 564
603 Alboinus Longobardorum Rex Beronæ perimitur. 565
Dracontius poeta Cæsaraugustæ moritur.
604 Leovigildus, qui postea fuit Rex Gothorum, Constutonenos [i] egregiè depugnat. 566
Paulo Emeritensi Episcopo succedit Fidelis.
605 Theodora Leovigildi uxor Toleti moritur, & [k] Sanctam Leocadiam sepelitur. 567
Imago Crucifixi à quodam Iudæo Toleti percussa divinitus sanguine permanat, tota urbe regia annunciante admirabilem novitatem, obstupente Petro Toletano Episcopo.
606 Leovigildus [l] Gosiuntham Athanagildi viduam uxorem ducit. 568
Leander abbas presbyter fit à David Episcopo.
607 Martinus ex Dumiensi Bracarensis iam Episcopus in Concilio Lucensi præfuit. 569
Lucensis sedes fit metropolitana.
608 S. Massona Episcopus Emeritensis Fideli succedit. 570
609 Petro Toletano Episcopo sufficitur Euphemius priùs abbas Agaliensis, cui in regimine monasterii succedit Exsuperius. 571
Cæsaraugustæ templum Dei genitricis sanctum, & à Divo Iacobo constructum, quod ad Columnam dicitur, celebre habetur.
Synodus Bracarensis sub Martino metropolitano.
610 Leovigildus Agilam Comitem Patrimoniorum ad Brachildem Reginam oratorem mittit, ut illa det Ingundem filiam coniugem Hermenegildo. Re dilata in septimum [m], quòd ea nondum esset viro matura, in Hispaniam revertitur. 572
Post Didymum in sede Tyrasonensi sequitur Sanctinus, & hunc S. Prudentius.
611 Leovigildus Hermenegildum & Reccaredum filios regni successores [n] facit. 573
612 Severus Malacitanus Episcopus contra Vincentium Cæsaraugustanum Episcopum hæreticum editis libris fortiter depugnat. 574
613 S. Donatus [o], qui primus regulam [p Eremitarum] S. Augustini [q locupletiorem] in Hispaniam invexit, & in agro Servitano vivus mortuusque miraculis nobilitatus est, IV. Idus Octobris ad cælum migravit. 575
614 David Hispalensi Episcopo Benedictus Papa scribit. Eodem David mortuo Leander monachus [Benedictinus] Severiani Ducis filius Hispalensem regit Ecclesiam. 576
615 Exorto errore quòd nulli essent spiritus, Epiphanius Toletanæ Ecclesiæ scribit ad Licinianum & Severum Episcopos, qui illi respondent. 577
616 Ioannes abbas, qui postea fuit Biclarensis, anno postquam Constantinopoli rediit, Fidei causâ Barcilonâ exsulat. 578
Leovigildus ædificat urbem Ricopolim, quæ priùs dicta est Haurris, in confluente Tagi & Gudielæ fluviorum, in Celtiberiæ confinio.
Euphemius Toletanus orator in Galliam mittitur multis palatinis comitantibus.
Massona S. Eulaliæ monitu ab exsilio revertitur.
617 Ingundis Sigiberti & Brunchildis Franciæ Regum filia, virgo pulcerrima, sexdecim annos nata ex Francia in Hispaniam deducitur, eam comitantibus Euphemio metropolitano Episcopo, multisque viris palatinis Hispaniæ & Franciæ, & Episcopis, videlicet Fortunato Pictaviensi, Salvino Albigensi, Frontiniano Aquensi, Beltrano Burdegalensi, & Gregorio Turonensi [r] [Episcopo] qui [s] in præsentia istorum Toleti æde S. Mariæ nubit Hermenegildo in ipso anni principio. 579
618 Leovigildus filium Hermenegildum Hispali obsidet. Proditione Arianorum hic patri traditur. Interventione quorundam palatinorum, post diram carceris custodiam priùs Hispali victus, & catenis alligatus, datis obsidibus dimittitur. 580
Priùs tamen contra Leovigildum rebellaverant Hispalis, Corduba, Astigis, Carthago nova, Murcia [t]; quæ Illigartum, Illuct, quæ est Oriola, Toletum, Complutum, Delvoraque, & Aqua-

c Quæ in parenthesi edita sunt, glossemata facilè dixeris.
d Glossa videtur.
e In *Gallæcia*.
f *Iriensi*
g Ioan. Biclarensis anno IV. Iustini *Bastaniæ & Malacitanæ urbis*.
h David Stephano, ut ex sequentibus ad ann. DLXXVI.
i *Contestanos* fortè.
k Ad *S. Leocadiam*.
l Idem apud Ioannem Biclarensem anno XV. Iustini.
m *In septenarium* fortè.
n *Consortes* ait Biclarensis anno VII. Iustini.
o Ioannes Biclarensis Donatum abbatem vocat monast. Servitani.
p q Glossemata videntur.
r Redundat.
s *Qua*.
t Placuit Siruelæ sic legere ab hinc: *Murciaque; Bigastrum, Ilici quoque & Oriola, Toletum, Complutum, Delboraque & Aquis Carpetaniæ*.

Aqua-Carpetana, & aliæ civitates, quæ postea Regi paruerunt.

619 Leovigildus Hermenegildum obsidet ad Osset oppidum Lusitaniæ, captumque Toletum du- 581
cit, ibique carceri mancipat: ibi Synodus, in qua Paschasius Ecclesiæ Toletanæ S. Eulaliæ Episcopus præsidet. Convenerunt autem Vincentius Cæsaraugustanus, Enepotius Emeritensis [Episcopus] Ugnus Barchinonensis, Murila Valentinus, & Valentinus Wigiciseus * Argiduntus Portugalensis, & Gardingus Tudensis, & alii.

Episcopi Catholici in exsilium mittuntur. Leander Hispalensis, & Licinianus Carthaginensis, metropolitani, petunt Constantinopolim, Massona Emeritensis Complutum, Euphemius Toletanus & Ioannes abbas Biclarensis Barcilonam, Monitus Complutensis Cæsaraugustam, & alii aliò.

620 Leovigildus Ibadam feminam clarissimam Gothicæ gentis Fonsæ Comitis Patrimoniorum...... 582
[u] uxorem Reccaredo. Ex ea Svinthilam gignit.

Froucistus Oxomensis Episcopus floret.

621 Iterum Leovigildus filium Hispali obsidet. 583

. Filius nascitur Reccaredo Toleti ex Florisinda Hispana femina conditionis obscuræ, nomine Sivvia [x], quem intingit Massona Episcopus.

Pestis in Hispania grassatur. 584

622 Leovigildus exercitum contrahit in filium. Mironem Hueurionem [y] Regem in exilium [z] suum vocat.

Arthuagus [a] Coc Gothus [ex ordine [b] S. Augustini] floret.

Vincentio Cæsaraugustano hæretico succedit Simplicius catholicus Episcopus.

623 S. Martinus metropolitanus Bracarensis plenus dierum & bonorum operum miraculis clarus 585
ad Dominum emigrat.

624 Hermenegildus Hispali dilapsus, & Cordubæ captus, Valentiæ exsulat sequente eum pa- 586
tre cum exercitu. Nec multò post Tarraconam mittitur, ubi arctissimè carceris custodiæ mancipatus, & ab Euphemio metropolitano Tarraconensi visitatus, in ipso Paschatis pervigilio, quòd de manu Paschasii Episcopi Toletani hæretici communionem noluisset accipere, jussu patris hæretici à Siberto Protospathario perimitur, & martyr miraculis nobilitatur. Hunc Euphemius Tarraconensis & catholici dolentes nocte consequenti vi sublatum in Ecclesia sua mœrentes sepelierunt.

Ingundis eius uxor peremto marito primum ad Africam, deindè ad Siciliam delata, erepto sibi filio Theoderico, & Constantinopolim allato, Panhormi moritur.

625 Massona exsul valdè dolet de morte immatura Hermenegildi martyris. Leander Constanti- 587
nopoli viso infante Theoderico vehementer dolet.

Leovigildus Rex rediens è bello contra Suevos Toleti graviter infirmatur.

Venientem de Francia Reccaredum victorem Toletani gratanter excipiunt.

Leovigildum ingravescente morbo verè peccatorum pœnitet, & catholicam religionem amplexus in pace quievit, & in templo S. Mariæ Toleti sepelitur. Morti verò proximus in testamento commendat se, Reccaredum, & regnum, Massonæ & Leandro sanctissimis Pontificibus. Cuius morti ego interfui cùm essem archidiaconus, cum domino meo Simplicio Episcopo. Obiit primâ Aprilis.

626 Theodericus puer Hermenegildi filius Constantinopoli moritur. 588

Sisbertus interfector Hermenegildi martyris ob admissum grave scelus iussu Reccaredi Regis, qui tunc regni infulis iam erat decoratus, Toleti publico supplicio deputatus, turpissima morte parricidii, & aliorum scelerum pœnas luit.

Leander, Massona, Euphemius, & alii ab exsilio revocantur octavo Idus Septembris. Constantinopoli veneno moritur Licinianus metropolitanus, cui sufficitur Dominicus ex presbytero Hispalensi, valdè senex; meritis & sanctitate clarus. Qui subscripsit Concilio Toletano, ubi hæresis Ariana damnata est. Sub principium anni communione facta cum Episcopis, & palatinis Arianis, ut redirent ad Fidem catholicam, restituta & consecrata est Ecclesia S. Mariæ Toleti præsentibus metropolitanis Episcopis. Et ibidem Reccaredus Rex à Massona consecratur & ungitur, ab Euphemio verò & Leandro metropolitanis Toleti & Hispalis coronatur.

627 Severus Malacitanus Episcopus pius vir & doctus ineunte anno moritur. 589

Gosiuntha Regina deprehensa, & de proditione convicta, laqueo Toleti perimitur vicesimâ quartâ Novembris.

Euphemius Episcopus Tarraconensis floret opinione sanctitatis & doctrinæ.

628 Octavo idus Maii Synodus magna XXVII. [c] Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Galliciæ 590
contrahitur Toleti in templo S. Mariæ. Inter istos erant octo metropolitani, Massona Emeritensis, Euphemius Carpetanus, Leander Hispalensis, Nigecius Narbonensis, Nitigesius Lucensis per procuratorem Pantardum, Pantardus Bracarensis, Euphemius Tarraconensis, Dominicus Carthaginis Spartariæ, Leandro concionem habente, & eodem cum Eutropio abbate Servitano rerum ad Concilium pertinentium curam habente.

Item interfuerunt Rex Reccaredus, & Regina Badda, & abbates Eutropius Servitanus, Exsuperantius Agaliensis, Aurantius SS. Cosmæ & Damiani [qui [d] postea fuerunt Episcopi Toletani], Maximus abbas Cæsaraugustanus sanctarum Massarum, Emila S. Eulaliæ Barcilonensis [qui [e] postea fuit ejusdem urbis Episcopus], Elias abbas S. Leocadiæ Toleti [[f] postea Episcopus Salmanticensis], Terechristus abbas S. Eulaliæ Toleti [omnes isti ex ordine S. Benedicti], item Fulgentius presbyter, Maximus Cæsaraugustanus archidiaconus, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispalensis, Ioannes monachus Agaliensis abbas, postea Biclarensis.

Ex palatinis verò Helladius illustrissimus aulæ Regis Comes, & rerum publicarum Comes, Fonsa Comes Patrimoniorum, & socer Regis, Afrila Comes Spatharius, & procer.... [qui postea etiam fuit Rex], Claudius Comes Limitaneus, & Dux, Witericus Comes-stabuli... [& hic etiam Rex] Argimundus Comes cubiculi, Gusinus Flavius, Avila, Ataulphus, Liuva, Odoacer, Gudila Comes Toleti, Ophilo Comes Hispalis, Athaulphus Comes Cordubæ, ex quibus multi catholici.

Habita est Synodus feriâ tertiâ VIII. die Maii ipso die S. Michaelis Archangeli, qui postea sequentibus annis Gothis celeberrimus habitus est: Leander autem celebravit Missarum solemnia. Et ibi post Evangelium hæresis Ariana, quam privatim abjuraverant Gothi, publicè, consensu Regis, Reginæ, Cleri, procuratorum, & plebium, abiuratur.

Sedebant autem Rex & Regina in throno alto, ad dexteram Episcopi ordine suo, post Epi-

[u] Deest *dat*, seu *tradit*.

[x] Lege *Liuva*.

[y] *Suevorum*.

[z] *Auxilium*.

[a] Ita, & *cognomento* videtur significare.

[b] Hæc glossa est.

[c] Immo 72. inversis notis.

[d] Hæc glossa est.

[e] Glossema id quoque olet.

[f] De hoc pariter videtur.

Episcopos presbyteri, stabant verò diaconi; ad sinistram verò palatini omnes ordine supradicto.

629 Fides & religio Christiana in Hispania florent. Dominicus Episcopus Carthaginensis Hispaniæ adiutorium g per epistolam à Rege Reccaredo petit, accepit verò Fulgentium Hispalensem presbyterum. 591

630 Fulgentius, Leandri Episcopi Hispalensis frater, succedit sancto Dominico Carthaginis Spartariæ Episcopo. 592

631 Ioannes ex abbate Biclarensi succedit Alitio in sede Gerundensi. 593

Badda Regina catholica, uxor Regis catholici Reccaredi, Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur.

632 Euphemio Toletano Episcopo succedit Exsuperius ex abbate Agaliensi, & in regimine monasterii Aurasius. 594

633 Exsuperio defuncto succedit [Adelphius, sive] Aurasius abbas Agaliensis, & eidem monasterio Adelphius [abbas Aurasius]. 595

634 Simplicio Cæsaraugustano successit Maximus, qui & hoc Chronicon scripsit. 596

635 Helladius Rector rerum publicarum fit monachus Agaliensis. 597

636 Rex Reccaredus ducit Gossintham ex sanguine Regum Galliæ, quam comitatur Adelphius Episcopus, & alii. 598

637 Reccaredus Remp. feliciter regit, munera mittit Romam per Adelphium & Tonitium abbates Agalien. & sanctorum Cosmæ & Damiani. 599

638 Reccaredus hortatu Adelphi Episcopi Toletani monasterium SS. Cosmæ & Damiani [ad Septemtrionem positum, quod Toleto distat 2. m. passuum] inundationibus rivorum penè dilapsum regio sumtu reficit. 600

Adelphio succedit Conantius in sede Toletana.

639 Leander clarus miraculis è vita discedit successore fratre Isidoro. 601

Conantio succedit Aurasius in sede Toletana.

640 Reccaredus Rex catholicus acceptâ pœnitentiâ Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur. 602

Giruva h ætate florenti ab Aurasio Toletano ibidem coronatur & inungitur, qui Reccaredo sacramenta ministravit.

Fulgentius ex Carthaginensi fit Episcopus Astigitanus, ut seditio orta sedaretur.

641 Decimâ quartâ Aprilis occisus Liuva Rex perfidè à Witerico, in æde S. Mariæ cum lacrymis sepelitur, quem ad Complutum fudit. 603

642 Witericus ab Aurasio Episcopo Toletano ungitur & coronatur. 604

Flavius Sisebutus fit Comes rerum publicarum.

643 Fulgentio succedit in i æde Carthaginensi Vincentius [qui k sedem tenuit nunc Carthagine, nunc Murtiæ, hoc est Vigastro]. 605

Witericus conatur hæresin excitare.

Sanctus Massona Emeritensis Episcopus Emeritæ moritur 1. Novemb. & in æde S. Ecclesiæ l sepelitur.

644 Helladius monachus Agaliensis mortuo Reguilane primo abbate Agaliensi creatur. 606

Catholici pugnant * * * *

Witericus quorundam precibus ædificat monasterium [ordinis m S. Benedicti] Tago impositum in loco edito in honore SS. Martyrum Petri, & Felicis, & sanctæ Crucis. Ei præficitur Egila primus abbas.

g *Adiutorem* fortè.

h Liuva.

i *Sede.*

k Fortè glossema est.

l *S. Eulaliæ*, ut credo.

m Glossa videtur.

Finis Chronici Maximi Cæsaraugustani.

CHRONICON EUTRANDI TICINENSIS DIACONI, ET SUBDIACONI TOLETANI.

S. Patri Regimundo Episcopo Eliberitano Eutrandus inutilis servus S.

GRatum mihi fuit, beatissime Pater, ac domine multum venerande, quòd Antapodasis nostra, in qua carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus iucundum est quod modo iubes, ut in Fuldensis monasterii bibliotheca, ubi nunc exsul commoror, quærerem tibi Chronicon Dextri, quod Maximus Cæsaraugustanus Episcopus rogatu Argebati Episcopi n, & si vacaret ad nostra tempora producerem. Nam dicis laborare vos maximâ quorundam librorum penuriâ: inter barbaros enim & inhumanos Saracenos non suppetit copia rerum ad vitam necessariarum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam, quòd ita duriter vitam exigas. Sed solatur te in tantis angustiis constitutum, qui o sicut bonus pastor ovibus tuis es solatio & auxilio, qui quotidie mortem subis omnium causâ. Chronicon quod petis in hac bibliotheca reperi in vetusta membrana descriptum, adiecique, ut iussus sum, annorum seriem ad hæc usque tempora [idest usque ad eram DCCCCLX.] & gratulor mihi quòd cùm Toleto, ubi sub sanctissimo præsule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum [quos in hac bibliotheca iussu, uti credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatis, quos, ut aiunt, illi obtulerat sanctissimus Elipandus Archiepiscopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi seriò pœnituit] Feci quod iussisti beatissime Pater: an voto conatus responderit, tu videbis, qui iussisti. Vale, & servum hunc exsul exsulem Deo commenda.

n Deest *continuavit.*

o Quòd.

CHRO-

CHRONICON
EUTRANDI QUONDAM SUBDIACONI TOLETANI.

p Verius dicetur hoc fragmentum, quandoquidem promittens superventurum esse ad annum Domini DCCCCXXII. pervenit ad annum solummodo DCXXX. desunt CCXCII. anni & tantùm reperiuntur in hoc fragmento Chronici XXV. anni. Ab anno scilicet DCVI. ad annum DCXXX. Hic auctor corruptè & hic etiam, & à Trithemio dicitur Eutrandus. Dici debet Luitprandus. Venit Toletum ex Italia, & ibi fuit subdiaconus. Profectus veró ad Italiam factus est diaconus, de quo scribit Trithemius.

p Hæc observatio totidem verbis legebatur in MS. sive illa sit ab Scolano, sive à Fouseca, sive à quopiam alio.

644 Toleti nascitur præclaris parentibus Illephonsus, qui postea fuit Toletanus Episcopus. 606
Toleti Synodus cogitur.
645 Mahometus virus erroris sui infusurus in Hispanias venit. Cordubæ, Hispali, Toleti incipit seminare, ab Aurasio pellitur Toleto. 607
Witericus catholicos persequitur.
646 Theodericus q mediomartyrum Rex Hermengam filiam Witerico patri intactam remittit. 608
647 Ad Secontiam duces Witerici Romanos fundunt. 609
Synodus Lucensis in Hispania, illi præfuit Aurasius.
648 Mortuo Toleti Witerico subrogatur Gundemarus. 610
649 Gundemarus Concilium Toleti cogit. 611
650 Gundemaro succedit Sisebutus Rex. 612
651 Bonifacio Papæ Deus-dedit sufficitur. 613
652 Mortuo Aurasio invitus sufficitur in sede Toletana Helladius. 614
S. Vir Vincentius Episcopus Carthaginensis Romæ moritur.
653 Ioannes Exarchus Ravennæ populari tumultu cæditur. 615
654 Extruso per vim Isidoro Episcopo Hispalensi intruditur Gordianus, ad quem Deus-dedit literas dat. 616
655 Deus-dedit moritur. Illi succedit Bonifacius. 617
656 Isidorus sedi suæ restituitur. 618
Civitas Casita r Episcopis destituitur.
657 Mahometus in Arabia sectæ suæ libros invulgat. 619
658 Mortuo Sisebuto die 18. Novembris suffectus est in regno Gothorum Svinthila. Isidorus secundo Concilio Hispalensi præest. Sub eius disciplina Illephonsus multum profuit. 620
659 Bonifacium Papam Honorius sequitur. 621
660 Maximus ex monacho Cæsaraugustanus Episcopus habetur clarus. 622
661 Exacto Adabaldo creatur Rex Longobardorum Aubaldus. 623
Sedes Assotæ Bigastrum transfertur.
662 Maximus Episcopus Cæsaraugustanus moritur. 624
Reversus Hispali Illephonsus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille verò cedens sæculo vitam agit in cœnobio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est, ut nôsti [septemtrionem versus, non procul à flumine Tago, & à Prætoriensi templo S. Leocadiæ circiter 300 passus distat] quod ego dum fui Toleti frequenter invisi.
Tonantius Palent. Episcopus moritur.
663 Helladius vitæ sanctitate totâ Hispaniâ celebratur. 625
Primigenius Patriarcha Gradensis.
664 Heraclytus s victor repetita Cruce Ierosolymam adiit. Cal. Ianuarii Fulgen. Astigitanus moritur. 626
665 Svinthila Rex Wisi-Gothorum in consortium regni Rechimirum filium admittit. 627
666 Illephonsus monachus ab Helladio Toletano Episcopo ad diaconatum promovetur. 628
667 Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege iam Sisenando, succedit Iustus archidiaconus, & Ioanni Cæsaraugustano Braulio. 629

668 *Explicit fragmentum Eutrandi.* 630

q *Mediomatricum* legendum.

r An *Assota*? ut infrà.

s *Heraclius*.

IN-

INDEX
RERUM MEMORABILIUM
QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

A

ABDALA Narach medicus à quibusnam laudatus. Tom. II. pag. 381. col. 1.
Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali. Tom. II. pag. 381. col. 1.
Scriptor de agricultura. ibid.
Abel Madi, seu Aben Madi, historiæ cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 381. col. 1.
Aben Agatin Maurus, Granatensis. Tom. II. pag. 172. num. 321.
Eius opera quænam. ibid.
Aben Alfange ex Iudæo Christianus, Valentinus. Tom. II. pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 2.
Historiam quandam compilavit. ibid.
Aben Gezar Scriptor de admirandis Hispaniæ urbium. Tom. II. pag. 381. col. 2.
Aben Habar Bæticæ historiographus. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Aben Jahie Arcirovicla Astrolabii generalis laminam digessit. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Aben Pace, seu Ebn Bajah, quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Aben Zohar & eius opera. T. II. pag. 382. col. 2. & seqq.
Aben Zohar iunior, qui & Ibnu, quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 385. col. 1. & seq.
Abi Muhamed Ali Andalusius. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Scriptor de variis sectis & religionibus. ibid.
Abi Zelti Andalusius quænam scripserit. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abo Bacar historiæ Scriptor Arabicus apud Hispanos. Tom. I. pag. 504. num. 288.
Abu Bahar Ibnu Chalson Granatensis, poeta & philosophus. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Ebn Al Sajeg idem cum Aben Pace. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, & eius opera medica. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Abu Chalid Andalusius. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Eius laudes & scripta. ibid.
Abu Chatim Hispanus à Bocharto laudatur. Tom. II. pag. 386. col. 2.
Abu Hamed Hispanus quibusnam scriptis clarus. Tom. II. pag. 388. col. 1.
Abu Hazen Andalusius de re chimica Scriptor. Tom. II. pag. 388. col. 2.
Abu Labas Cordubensis quonam opere laudandus. Tom. II. pag. 388. col. 2.
Abu Lcacim Tarif Aben Taric gente & patriâ Arabs. Tom. II. pag. 388. col. 2. & seqq.
De rebus Hispaniæ Scriptor. ibid.
Ob id Scriptorum Hispaniæ albo affixus. ibid.
Cuiusnam fidei in his operibus. ibid.
Abu Nazarus Phathius, atque ipsius laudes & opera. Tom. II. pag. 390. col. 1.
Abu Said Honein Ibn Iishaquel Abedi. Tom. II. pag. 390. col. 2.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Accilia Lucana M. Annæi Lucani mater. Tom. I. pag. 52. num. 181.
Accipitrariæ rei Scriptores quinam. Tom. II. pag. 144. num. 202.
Acephalorum hæresis qualis fuerit. Tom. I. pag. 323. num. 69.
A quonam confutata. ibid.
Acropolitanus Marchio D. Gaspar Ivañez de Segovia laudatur. Tom. II. pag. 236. num. 4.
Adeo-datus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Ægidii Santarenensis Vita à quonam scripta. Tom II. pag. 375. col. 2.
Ægidius Carrillus Albornozius Toletanus Archiepiscopus & Cardinalis. Tom. II. pag. 168. num. 295. & seqq.
Eius gesta enarrantur. ibid.
Constitutionum Ægidianarum auctor. pag. 169. num. 298.
Bononiensis S. Clementis Collegii Hispanorum fundator. ibid. num 302.
Elogium ipsius ex Anonymo. pag. 170. num. 303.
Ægidius quidam Dominicanus auctor cuiusdam epistolæ. Tom. II. pag. 65. num. 117.
Ægidius Petri incertæ ætatis Scriptor. Tom. I. pag. 504. num. 287.
Ægidius quidam Minorum sodalis. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Eiusdem sermones de Sanctis. ibid.
S. Æmiliani monachi obitus quando contigerit, & ubi. Tom II. pag. 418. num. 593.
S. Æmilianus Vercellensis Episcopus ex Aragonia. Tom. I. pag. 360. num. 191.
Æmilius quidam Hispanus Veterinariæ rei Scriptor. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Ætherius diaconus falsò inter poetas Hispanos recensitus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Aetius dux Italiam ingreditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Arelatem à Gothis liberat. pag. 415. num. 1178.
Luthungos delet. ibid. num. 1181.
Consulatu se abdicat, & cur. ibid. num. 470.
Cum Bonifacio contendit. ibid.
Ad Hunnos confugit. ibid. Romam repetit. ibid.
In gratiam recipitur. ibid. num. 471.
Eiusdem obitus. pag. 416. num. 493.
Africa ad pristinum ius redigitur, & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Wandalis subditur, & cur. pag. 416. num. 480.
Afrila Spathariorum Comes Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Rex postea denunciatus. ibid.
Agaliense monasterium à quonam excitatum. Tom. II. pag. 418. num. 592.
Agila Patrimoniorum Comes Wisi-Gothis imperat. Tom. II. pag. 417. num. 582.
Legatus mittitur ad Reginam Brachildem, & cur. pag. 418. num. 610.
Re infecta Hispaniam repetit. ibid.
Agnellus Ravennas Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 560.
Agriculturæ Scriptores quinam. Tom. I. pag. 21. num. 56. & pag. 23. num. 59. & pag. 24. num. 63. & Tom. II. pag. 381. col. 1.
Ahmed Andalusenus, & eius opus de abneganda falsa religione. Tom. II. pag. 390. col. 2.
Aiax Gallus hæreticus Suevos sua labe conscelerat. Tom. II. pag. 416. num. 503.
Aimericus de Gausa Cataloniæ rerum laudator. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Alani Galliam populantur. Tom. II. pag. 414. num. 1162.
Va-

Valentiæ in Hispania rura inter se partiuntur. pag. 416. num. 477.
Per Galliam ulteriorem debaccantur. ibid. num. 479.
Alaricus Wisi-Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 417. num. 520.
In Galliam grassatur. ibid. num. 539.
Clodovæi fœdus violat. ibid. num. 542.
Ab eodem hasta transfigitur. ibid. num. 543.
Albailda sive Albelda Arabicum nomen. Tom. I. pag. 156. num. 77.
Quid denotet. ibid.
Albertus Barcilonensis Episcopus an unquam exstiterit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Albertus monachus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 13. num. 41. & seq.
Alboinus Longobardorum Rex Italiam invadit. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Interficitur, & ubi. ibid. num. 603.
Albornozius. Vide Ægidius Carrillus Albornozius.
Albutius declamator, & cuius notæ. Tom. I. pag. 12. num. 33.
Eius patria. ibid.
Alcanadre Arabicum nomen. Quid significet. Tom. I. pag. 156. num. 77.
Alcorani interpretes quinam. Tom. II. pag. 25. num. 94. 95. & seq.
Alexander Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Alexandriados operis quisnam auctor. Tom. I. pag. 102. num. 346.
Alexandriæ templa destruuntur, & quænam. Tom. II. pag. 413. num 1145.
Alexandrina Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1114. Alia, & cur. pag. 413. num. 1153.
Ali Aben Ragel Toletanus quænam scripta vulgaverit. Tom. II. pag. 390. col. 2.
Ali Albucazem Toletanus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Allatius Leo laudatur. Tom. I. pag. 117. num. 398.
Allegoriarum libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 347. num. 143.
Almansoris Scriptor quisnam. Tom. I. pag. 505. num. 293.
Almeon Almanzoris filius quænam scripserit. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Alphonsus de Alfama Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 241. num. 286.
Quænam scriptis consignaverit. ibid.
Alphonsus Alvarus de Villasandino poeta. Tom. II. pag. 341. num. 853.
Cantionarii Scriptor. ibid.
Alphonsus Aragoniæ & Siciliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 271. num. 443. & seqq.
Alphonsus Bonus-homo Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 157. num. 249. & seqq.
Epistolæ cuiusdam Arabicæ in Latinum interpres. ibid.
Alphonsus Burgensis ex Hebræo Christianus. Tom. II. pag. 152. num. 234. & seqq.
Eius liber *Bellorum Domini* Hebraicus & Hispanus. ibid. num. 237. & seq.
Alphonsus Camara Conchensis. Tom. II. pag. 339. num. 842.
Sacramentorum Ecclesiæ recollectionis auctor. ibid.
Alphonsus Carrillo de Albornoz quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 270. num. 441. & seq.
Alphonsi VI. Castellæ Regis historiam quis scripserit. Tom. II. pag. 12. num. 39. & seq.
VII. gesta à quonam compilata. pag. 21. num. 74. & seq. & pag. 27. num. 104.
VIII. res per quemnam descriptæ. pag. 46. num. 7.
Alphonsus X. Castellæ & Legionis Rex, cognomento *Sapiens*. Tom. II. pag. 78. num. 186. & seqq.
Ipsius in literas studium. ibid.
Opera eius nomen præferentia an omnia ipsi tribuenda. ibid.
Alphonsus XI. Castellæ Rex huius nominis ultimus. Tom. II. pag. 162. num. 271. & seqq.
Scripsit de Maurorum debellatione à se ipso facta. pag. 164. num. 272. & seq.
Hieronymi Suritæ hac in re error annotatur. ibid. num. 273.
Quænam alia ediderit, quænam formari iusserit. ibid. & seqq.
Ipsius historia à quonam exarata. pag. 174. num. 327.
Alphonsus Chirino, sive de Guadalaxara. Tom. II. pag. 213. num. 107.
Medicæ artis Scriptor. ibid.
Alphonsus Didaci à Montalvo iurisconsultus. Tom. II. pag. 334. num. 811. & seqq.
Quos libros composuerit. ibid.
Alphonsus de Spina Minorum sodalis. Tom. II. pag. 279. num. 481. & seqq.
Ipsius sanctitatis mirabile documentum. ibid.
Fortalitii Fidei Scriptor. ibid. num. 482.
Quænam alia ediderit. ibid. & seqq.
Alvaro de Luna ultimum supplicium passuro confortator adstitit. pag. 280. num. 488.
Aliquando Episcopus titularis. ibid. num. 489.
Alphonsus de Flores Salmanticensis. Tom. II. pag. 348. num. 891.
Ferdinandi & Elisabethæ Regum historicus. ibid.
Alphonsus de Fuentiduefia Franciscanus. Tom. II. pag. 352. num. 922.
Quodnam opus ediderit. ibid.
Alphonsus Hispalensis de Corduba. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
Tabularum astronomicarum compilator. ibid.
Alphonsus de Madrid monacus Benedictinus. Tom. II. pag. 356. col. 1.
S. Salvatoris de Oña monasterii laudator. ibid.
Alphonsus de Madrigal. Vide Alphonsus Tostatus.
Alphonsus *Magnus* cognomento Hispaniæ Rex. Tom. I. pag. 493. num. 243. & seqq.
An auctor Chronici Sebastiano Salmanticensi tributi. ibid.
Pelagii Ovetensis in ipso licentia & error. pag. 495. num. 249.
Alphonsus Martinez à Toleto Archipresbyter de Talavera. Tom. II. pag. 249. num. 324. & seq.
Scripsit de cavendo ab amasiarum laqueis. ibid.
Item speculum Chronicorum. ibid. num. 325.
Alphonsus de Oropesa Hieronymianorum sodalis. Tom. II. pag. 292. num. 565. & seqq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Alphonsus de Palentia, sive Palentinus. Tom. II. pag. 331. num. 796. & seq.
Quorumnam librorum auctor. ibid.
Alphonsus de Paredes quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 102. num 283.
Alphonsus Pecha Guadalaxarensis, Episcopus Giennensis. Tom. II. pag. 174. num. 330.
Epistolam scripsit de S. Birgittæ revelationibus. ibid.
Alphonsus de Peralta *Artificium prudentiæ* vulgavit. Tom. II. pag. 356. col. 1.
Alphonsus de Portugallia Sententiarum libros exposuit. Tom. II. pag. 161. num. 270.
Alphonsus Ramiri, aliàs Fernandi, Auriensis Episcopus. Tom. II. pag. 46. num. 6.
Eius opera. ibid.
Alphonsus de Sancta Maria, sive de Carthagena, Episcopus Burgensis. Tom. II. pag. 261. num. 389. & seqq.
Eius virtutes, & in Concilio Basileensi dignitas. ibid. num. 390. & seqq.
Eiusdem legationes, laudes, & scripta. ibid. & seqq. & pag. 262. num. 394. & seqq.
Quando obierit. pag. 265. num. 411.
Alphonsus de Soto Civitatensis. Tom. II. pag. 350. num 903. & seqq.
Cancellariæ regulas explanavit. ibid.
Alphonsus de la Torre philosophus celebris. Tom. II. pag. 328. num. 776. & seqq.
Quorumnam operum auctor. ibid.
Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis. Tom. II. pag. 255. num. 355. & seqq.
Qui & Alphonsus de Madrigal. ibid.
Eius animi dotes & doctrina. ibid. num. 356. & seqq.
Ipsius gesta, & in Romanam curiam adventus. pag. 256. num. 360. & seqq.
Turrecrematam habuit adversarium. ibid.

Ma-

Magna eiusdem ingenii alacritas in commentando. ibid. num. 365.
Mira itidem memoria. pag. 257. num. 366.
Ipsius opera. ibid. num. 370. & seqq.
Biblicorum operum editiones recensentur. ibid.
Sententia huius de die mortis Christi sectatores habuit. pag. 258. num. 373.
Commentaria in Eusebium vernaculè prodita. pag. 259. num. 381. & seqq.
Alphonsus de Vargas Toletanus, Archiepiscopus Hispalensis. Tom. II. pag. 170. num. 305. & seqq.
Epitaphium eiusdem. ibid. num. 306.
Opera referuntur. pag. 171. num. 307.
Alphonsus Vasquez de Miranda laudatur. Tom. I. pag. 390. num. 287.
Altus Bucar historiæ auctor Arabicæ apud Hispanos. Tom. I. pag. 504. num. 288.
Alvari Pelagii Franciscani munera & erga Ecclesiam merita. Tom. II. pag. 149. num. 220. & seqq.
Ipsius opus *De Planctu Ecclesiæ* celeberrimum. ibid. num. 224.
Alia. ibid. & seqq.
Alvarus Garsias de S. Maria, Pauli Burgensis Episcopi filius. Tom. II. pag. 240. num. 282. & seqq.
Eiusdem munera & scripta. ibid.
Alvarus Gomezius etymologiarum S. Isidori illustrator laudatur. Tom. I. pag. 333. num. 100.
Hispaniam versibus descripsit. Tom. II. pag. 31. num. 119.
Versu de Ilipa à Ioanne Tamaio interpolatus. ibid. & seq.
Alvarus de Luna Castellæ Comestabilis. Tom. II. pag. 248. num 322.
Opera eiusdem de claris Hebræorum, Ethnicorum, & Christianorum feminis. ibid.
Ipsius res à quonam descriptæ. pag. 249. num. 323.
Alvarus de Luria & Mendoza Calatravensis miles. Tom. II. pag. 66. num. 125.
Constitutiones sui ordinis equitibus tulit. ibid.
Alvarus Paulus Cordubensis. Tom. I. pag. 475. num. 171. & seqq.
An Gothicæ vel Hebraicæ stirpis. ibid.
Eius studia & cum Eulogio martyre amicitia. pag. 476. num. 174. & seqq.
Omnia eiusdem opera adhuc inedita. ibid. num. 177. & 178.
Indiculi luminosi auctor. ibid. num. 179.
Phrasis huius scripti & aliorum eiusdem. ibid. & seqq.
Ipsius confessio & epistolæ, quarum una corrigitur. pag. 478. num. 188. & seqq.
Eulogii martyris gestorum Scriptor. pag. 480. num. 193. & seq.
Opera quæ periere. pag. 481. num. 197.
Alvarus de Villascusa epistolæ cuiusdam Hebraicæ in Hispanum translator. Tom. II. pag. 205. num. 67.
Alvazil quodnam verbum eiusque significatio. Tom. II. pag. 38. num. 147.
B. Amadeus Lusitanus, aliàs Ioannes Menesius de Silva. Tom. II. pag. 317. num. 725. & seqq.
Eius virtutes, laudes, & scripta. ibid.
Amalaricus Wisi-Gothorum Rex uxorem Clotildem excruciat, & cur. Tom. II. pag. 417. num. 565. Moritur. pag. 417. num. 569.
S. Amando Traiectensi Episcopo falsò tributur in Hispaniam adventus. Tom. I. pag. 406. num. 353. & seqq.
Item Episcopi munus. ibid.
Amandus poeta Scriptoribus Hispanis temerè adscriptus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Amanus presbyter Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Ambrosii in Episcopum Mediolanensem consecratio quando facta. Tom. II. pag. 412. num. 1121. In Arianos invehitur. ibid. num. 1135.
Hymnos componit. pag. 413. num. 1139.
Moritur. ibid. num. 1150.
Amoris infernus à quonam descriptus. Tom. II. pag. 248. num. 316.
Carcer eiusdem. pag. 249. num. 326. & seqq.
Amphitheatra in Hispania geographiæ monstra. Tom. I. pag. 147. num. 48.
Anagarum, sive *Naxera*, cuius gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 159. num. 84.
De Anagrammatum varietate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 252. num. 340.
Anastasii Papæ I. creatio. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
Anastasius II. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 417. num. 532.
Ancyrana Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1108.
Andalusiæ nomen unde, & quænam Hispaniæ regio. Tom. II. pag. 386. col. 2. & seq.
Andreas Cordubensis medicus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 205. num. 66.
Andreas de Escobar Benedictinus, Episcopus Megarensis. Tom. II. pag. 235. num. 260. & seqq.
Græcorum errores impugnavit. ibid. num. 261.
De decimis Scriptor. ibid. num. 264. Alia eiusdem opera. ibid. & seq.
Andreas Iriensis Episcopus Concilio cuidam Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
De Angelorum natura quisnam egerit. Tom. II. pag. 181. num. 359.
Angelus Estanyol Dominicanorum sodalis Logicalium Scriptor. Tom. II. pag. 342. num. 854.
Angelus Pacensis Lusitanus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 356. col. 2. & seq.
Animalium historiam quis texuerit. Tom. II. pag. 71. num. 146. & seq.
De Animarum potentiis & vita quinam scripserint. Tom. II. pag. 250. num. 333. & pag. 375. col. 1.
Annæa gens, vel potius Annea, unde dicta. Tom. I. pag. 19. num. 49.
S. Annæ Vita per quemnam exarata. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Annales Regum Franciæ quisnam ediderit. Tom. I. pag. 502. num. 278.
Compostellani, an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 19. num. 68.
An item cum historia Iriensis Ecclesiæ. pag. 20. num. 69.
Monasterii de Ripoll quisnam digesserit. pag. 358. col. 2.
Toletanos item & Latinos. pag. 361. col. 2. & pag. 362. col. 1.
Annianus Castulonensis Episcopus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. ibidem.
Anonymi Chronicon, seu Navarræ Regum series. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymi duo auctores libri *Del Becerro*. Tom. II. pag. 168. num. 292.
Anonymi duo alii, miraculi *de los corporales de Daroca* celebratores. Tom. II. pag. 48. num. 17. & pag. 362. col. 1.
Anonymi monumentum de initiis Aragoniæ regni. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Anonymi poetæ carmen de laboribus Herculis. Tom. II. pag. 251. num. 334.
Anonymi poetæ carmen sub Chintilane Rege. Tom. I. pag. 388. num. 277.
Anonymi Scriptores de Alphonsi VII. Castellæ rebus. T. II. pag. 21. num. 74. & seqq. & pag. 27. num. 104.
Anonymi Scriptores de Hispaniæ rebus. Tom. II. pag. 23. num. 82. & pag. 61. num. 72. & pag. 168. num. 291. & pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 1. & pag. 361. col. 2. & seq.
Anonymi Scriptores de rebus Navarræ Regum. Tom. II. pag. 360. col. 2. & seq.
Anoymi Scriptores rerum Navarræ Regum & Comitum Barcinonensium. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Anonymus, Almenar cognomento, de re astrologica Scriptor. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Item de morbo Gallico. ibid.
Anonymus Annalium Latinorum compilator. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus Annalium monasterii de Ripoll descriptor. Tom. II. pag. 358. col. 2.

Anony-

Anonymus qui Annales Toletanos digessit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Anonymus Aragonensium rerum descriptor. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Anonymus *Arboris Archiepiscopalis* auctor. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Anonymus Armenteriæ monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 359. col. 1.
B. Eronis Vitam exaravit. ibid.
Anonymus auctor Chronici Gothorum. Tom. II. pag. 26. num. 98.
Anonymus auctor historiæ Ferdinandi I. Aragoniæ Regis. Tom. II. pag. 204. num. 61.
Anonymus auctor historiæ Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Anonymus auctor historiæ Latinæ S. Ioannis Pinnatensis. Tom. II. pag. 170. num. 304.
Anonymus auctor historiæ Roderici ultimi Gothorum Regis. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Anonymus qui Biblia Valentino sermone vertit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Anonymus Burgensis Episcopus sub Alphonso X. Castellæ Rege. Tom. II. pag. 87. num. 225.
Huiusmet Regis historiam Latinè vertit. ibidem.
Anonymus canonicus Gerundensis quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Hispanè vertit eiusdem Sancti translationis historiam. ibid.
Anonymus Castellæ Regum chronographus. Tom. II. pag. 254. num. 354. & pag. 360. col. 2.
Anonymus qui Castellæ res ac Legionis descripsit. Tom. II. pag. 61. num. 73.
Anonymus Catalanus forsan Barcinonis Comitum genealogiam descripsit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Anonymus Cataloniæ principatûs historicus. Tom. II. pag. 71. num 148.
Anonymus Chronici cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Anonymus clericus Regularis S. Augustini. Tom. II. pag. 358. col. 2.
SS. Annæ & Ioachim vitas exaravit. ibid.
Anonymus dispensator Eleonoræ Castellæ Reginæ. Tom. II. pag. 101. num. 282.
Hispaniæ Regum historicus. ibid.
Anonymus epitomator Regum Hispaniæ, & quorum. Tom. II. pag. 196. num. 24.
Anonymus forsan Hispanus, Ecclesiæ & synagogæ dialogi Scriptor. Tom. II. pag. 362. col. 2.
Anonymus Granatensis Arabs quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus. Tom. II. pag. 357. col 1.
Glossarium Arabo-Hispanum edidit. ibid.
Anonymus qui Lucani Pharsaliam Hispanè vertit. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus Lusitanus historicus. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus Lusitanus alter quænam scripserit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus Martini Poloni Monarchiarum historiæ Hispanè translator. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 4. num. 11.
Vitæ S. Dominici Exiliensis auctor. ibid.
An Chronici Exiliensis Scriptor. ibid. num. 12.
Anonymus monachus Benedictinus alter Asturiarum & Legionis Regum historicus. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus forsan Benedictinus. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Monasterii S. Salvatoris de Ofia Chronicon digessit. ibid.
Anonymus monasterii de Oliva Cisterciensium historiam condidit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Anonymus qui monasterii S. Victoriani Aragonensis historiam compilavit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Anonymus moralium Aristotelis in Hispanam linguam interpres. Tom. II. pag. 282. num. 497.
Anonymus Ochoa de Salazar cognominatus. Tom. II. pag. 361. col. 2.

Hispaniæ chronographus. ibid.
Anonymus, de Palma dictus, quænam opera vulgaria fecerit. Tom. II. pag. 352. num. 921.
Anonymus poeta quænam ediderit. Tom. II. pag. 313. num. 705.
Anonymus poeta alter à Sidonio laudatus. Tom. I. pag. 252. num. 62.
Merobaudes forsan Idatii is est, cuius exstat carmen de Christo. ibid. num. 63.
Anonymus Portugalliæ Chronicon foras emisit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Anonymus Portugalliæ Regum historicus. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus *Præliorum arborem* Bonet Hispanè vertit. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Anonymus quidam Aragoniæ chronographus. Tom. II. pag. 153. num. 241.
An sit Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. pag. 154. num. 242.
Anonymus quidam alter, historiæ cuiusdam exarator. Tom. II. pag. 351. num. 915.
Anonymus Roderici cognomento Cidi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Anonymus Sanctorum flores sub Alphonso Casto depinxit. Tom. I. pag. 463. num. 117.
Anonymus Scriptor florum philosophiæ. Tom. II. pag. 28. num. 105.
Anonymus Scriptor libri *de las virtudes*. Tom. II. pag. 318. num. 729.
Anonymus Scriptor rerum Portugalliæ. Tom. II. pag. 65. num. 116.
Item de Gothorum excidio. ibid.
De Christianorum vivendi forma sub Maurorum iugo. ibid.
Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Sacrorum Bibliorum in Hispanum translatores. ibid.
Anonymus Toletanus, philosophus appellatus. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Scriptor rei chimicæ. ibid.
Anonymus Valentinus repertorii Inquisitorum auctor. Tom. II. pag. 318. num. 732. & seq.
Anonymus Valerii Maximi in Hispanam linguam translator. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Anonymus Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis martyrisque Scriptor. Tom. II. pag. 243. num. 295.
An sit Ioannes Alvarez militaris presbyter de Avis. ibid. num. 295.
Anti-Alcoranus à quonam compositus. Tom. II. pag. 369. col. 2. & seq.
De Anti-Christi adventu quinam egerint. Tom. II. pag. 118. num. 58. & pag. 171. num. 312.
Antidotaria à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 115. num. 47. VII. & pag. 365. col. 1.
Antinchus de Bages *Observantiarum* Aragoniæ glossator. Tom. II. pag. 296. num. 586.
Regum item Aragoniæ genealogiæ descriptor. ibid.
S. Antonini Archiepiscopi Florentini lapsus de Ioanne Segoviensi. Tom. II. pag. 227. num. 183.
Antoninus diaconus falsò Hispaniæ Scriptoribus affixus. Tom I. pag. 268. num. 123.
M. Antoninus philosophus, & imperator undenam fuerit. Tom. I. pag. 102. num. 348.
Libros edidit τῶν εἰς ἑαυτόν, sive de vita sua. pag. 103. num. 349.
Eorumdem editiones. ibid. num. 350.
Antonius Andreas ordinis Minorum, & Scoti auditor. Tom. II. pag. 142. num. 188. & seqq.
Quorumnam operum Scriptor. ibid.
Antonius Augustinus Gratiani corrector laudatur. Tom. I. pag. 165. num. 107.
Etymologiarum S. Isidori illustrator. pag. 333. num. 100.
Antonius de Canales Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 189. num. 396.
Scripsit opus de dictis & factis memorabilibus. ibid.
Antonius de Castellanos Alvari de Luna historicus. Tom. II. pag. 248. num. 321.
Antonius Cerdà S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 278. num. 473. & seq.

Instructionis principum auctor. ibid.
Antonius Garsias de Villalpando canonicus Toletanus. Tom. II. pag. 351. num. 917.
Cuiusnam libri Scriptor. ibid.
Antonius Iulianus Hispanus rhetor. Tom. I. pag. 106. num. 360.
Ab Agellio & Felice Minucio laudatus. ibid.
De Iudæis opus sub Hadriano composuit. ibid. num. 361.
Commentaria digessit. pag. 107. num. 364.
S. Antonius Lusitanus, Patavinus appellatus. Tom. II. pag. 47. num. 10. & seqq.
Primus sodalium theologiæ professor Bononiæ. ibid.
Laudes eiusdem & scripta. ibid.
Eius Vitæ Scriptores quinam. pag. 48. num. 15.
Testimonium insigne de eius doctrina divinitus infusa. ibid.
Antonius Tajal Mercenariorum Generalis Præfectus. Tom. II. pag. 204. num. 63. & seqq.
Eiusdem munera, honores & scripta. ibid.
Apocalypsis à quibusnam exposita. Tom. I. pag. 277. num. 24. & seq. & Tom. II. pag. 28. num. 108.
Apocolocynthôsis quisnam auctor, & quale opus. Tom. I. pag. 35. num. 114.
Unde huic nomen. ibid.
Apolinaristarum hæresis unde inceperit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
Apologeticum Fidei à quonam exaratum. Tom. I. pag. 415. num. 386.
Apologeticum martyrum quisnam ediderit. Tom. I. pag. 465. num. 128.
Apostillæ in Codicem & Digestum per quemnam formatæ. Tom. II. pag. 63. num. 91.
Apostolicæ Sedis defensionem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 296. num. 585.
De Apostolorum & Christi paupertate Scriptores dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
Aprigius sive Apringius Pacensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 277. num. 23.
Pacis-Iuliæ, an Augustæ Episcopus. ibid.
Eiusdem in Apocalypsin commentaria mutila. ibid. num. 24. & seq.
Quibus insutus Victorini cuiusdam commentarius. pag. 278. num. 25.
Quænam alia exaraverit. ibid. num. 26.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 281. num. 567.
De Aqua benedicta quisnam egerit. Tom. II. pag. 288. num. 527.
Aqua-Carpetana à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Aqua-Celenensis Synodus cogitur, & quare. Tom II. pag. 416. num 486.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Aquilius Severus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 167. num. 119. & Tom. II. pag. 412. num. 1124. & seqq.
Quænam scripserit. Tom. I. pag. 167. num. 119. & seq.
S. Hieronymi & Pseudo-Dextri testimonia de ipso conferuntur. pag. 168. num. 121.
Aquitania Gothis traditur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
Arabi, seu Iben, aliàs Eben Andalosenus, & eius opera. Tom. II. pag. 391. col. 1.
Arabum historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 54. num. 43.
Aragonensium leges à quonam explanatæ. Tom. II. pag. 62. num. 77.
Familiæ à quonam scriptæ. pag. 198. num. 29.
Aragoniæ historici quinam fuerint. Tom. II. pag. 153. num. 241. & pag. 362. col. 2. & pag. 371. col. 2.
Aragoniæ Regum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 241. num. 290. & pag. 244. num. 304. & pag. 254. num. 352. & pag. 296. num. 586. & pag. 351. num. 919. & seq. & pag. 358. col. 2. & pag. 368. col. 2.
Arati Phænomena quinam Latinè verterint. Tom. I. pag. 210. num. 287. & seqq.
Aratius Aben Zacharias de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 391. col. 2.
Arausicana II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 416. num. 482.
De Arbitrii libertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 240. num. 19. & seqq.
De Arboribus libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 25. num. 65.
Arcadii Imperatoris obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
Arcarici Bracarensis Episcopi supposititiæ literæ ad Elipandum. Tom. I. pag. 445. num. 45. & seqq.
Arcis etymon producitur. Tom. I. pag. 146. num. 44.
Arelæ à Gothis per Aetium liberantur. Tom. II. pag. 415. num. 1178.
Areopagitarum munus quale, vel Romanorum Imperatorum ævo. Tom. I. pag. 118. num. 402. & seqq.
Numerus eorum incertus. ibid.
Ex quibus crearentur. ibid. num. 403.
Arfaracides, seu Iben Arfaracides poeta. Tom. II. pag. 391. col. 2.
Eiusdem opera. ibid.
Argaizii Gregorii levitas in rebus Damasi Papæ. Tom. I. pag. 193. num. 227. & seqq.
Contumacia & temeritas in Bonifacium IV. Hispanum asserendo. pag. 431. num. 449.
Opera frustrà impensa in pseudo-historicis illustrandis. pag. 543. num. 458.
Argiduntus Episcopus Portugallensis Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Argimundus Comes cubiculi Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Arianæ hæresis furor & debacchatio. Tom. II. pag. 416. num. 488.
Ariani Ecclesiis spoliantur. Tom. II. pag. 413. num. 1142.
Cum Catholicis contendunt & cur. ibid. num. 1144.
Animis iterum eriguntur & quare. ibid. num. 1156.
Ariminense Concilium quando celebratum. Tom. II. pag. 412. num. 1111.
Aristoteles ineptissimè Hispaniæ attributus. Tom. I. pag. 110. num. 373.
Eiusdem physica & metaphysica à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 255. I. & seqq.
Arlanza flumen an Arabicum nomen. Tom. I. pag. 157. num. 79.
Variæ ipsius appellationes. ibid.
Armegaldus Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Arnaldus Pons sive Pontius quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 97. num. 259. & seqq.
Arnaldus de Rosignol Valentinus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 121. num. 69.
Eius opus quoddam. ibid.
Arnaldus Villanovanus Hispanisne an Gallis accensendus. Tom. II. pag. 112. num. 31. & seqq.
Multa huius in literis dignitas. pag. 113. num. 36. & seq.
A Clemente Papa V. laudatus. pag. 114. num. 39.
Errores eiusdem in religione ab Eymerico taxati. ibid. num. 40.
Variæ de ipso censiones producuntur ibid. num. 40. & seqq.
Doctisimus in re chimica & medica. ibid. num. 41. & seqq.
De prædictione finis sæculi opus ei imputatur. pag. 115. num. 44. & seqq.
Opera ipsius germana & supposita. ibid. num. 47. & seqq.
A quibusnam impugnatus. pag. 197. num. 25. & pag. 214. num. 115.
Arnoldus de Morava Catalanus Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Arnoldus de Podio, vulgò de Puig, forsan Catalanus. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Artis prædicandi inventor. ibid.
Ars Raymundina quænam. Tom. II. pag. 123. num. 72. & seqq.
De huius utilitate Scriptorum dissensio. ibid.
Eiusdem ianua à quonam scripta. pag. 324. num. 752. & seq.
Arthuagus monachus Gothus an Scriptoribus Hispanis affigendus. Tom. I. pag. 303. num. 121. & seqq.
Eius

Eius incerta memoria. pag. 371. num. 225.
An Gothorum historiam compilaverit. ibid.
An item auctor epistolæ ad Isidorum Hispalensem. pag. 372. num. 227. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta. ibid.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 419. num. 622.
Artis poeticæ præceptores quinam. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Arzachel sive Arzael vel Abraham Eizarakeel. Tom. II. pag. 391. col. 2.
De Zodiaci obliquitate Scriptor. pag. 392. col. 1.
Alia eiusdem opera. ibid.
Ascanii Tarraconensis Episcopi epistolæ duæ. Tom. I. pag. 255. num. 73. & seq.
Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Quando floruerit. ibid. num. 505.
De Ascetica theologia quisnam egerit. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Assotæ Sedes Bigastrum translata. Tom. II. pag. 421. num. 661.
De Assumtione Virginis libri Isidorum laudantis quisnam auctor. Tom. I. pag. 249. num. 53. & seqq.
Astigis contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Astrolabii generalis laminam quis effinxerit. Tom. II. pag. 382. col. 1.
Astrologiæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 357. col. 1. & pag. 370. col. 2. & seq.
Astrologici commentarii quisnam auctor. Tom. II. pag. 324. num. 756.
De Astrologicis imaginibus conficiendis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Astronomiæ auctores quinam. Tom. II. pag. 404. col. 2.
Astronomicæ tabulæ à quonam exaratæ. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
Astronomici poetici quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 2. num. 4. & seqq.
Asturius Toletanus Episcopus Audentii successor. Tom. II. pag. 413. num. 1147.
Iusti & Pastoris martyrum corpora invenit. ibid. num. 1153.
Athanagildus ab Agila deficit. T. II. pag. 418. num. 590.
Monasterium Agaliense construit. ibid. num. 592.
Item Cislæ. ibid. num. 593.
Athanasius à Cordubensi Synodo sub Hosio absolutus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Athanasius Cæsaraugustanus Episcopus à Iacobo Apostolo creatus. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Athanasius Kirkerus in rebus Raymundi Lulli laudatur. Tom. II. pag. 126. num. 85.
Athaulphus Cordubæ Comes Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Athaulphus Gothorum Rex à Iovino disiungitur. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Occiditur. ibid. num. 1171.
Attila Hunnorum Rex Bledam fratrem interimit. Tom. II. pag. 416. num. 482.
Regni moderamen arripit. ibid.
Gallias invadit. ibid. num. 488.
Gravi clade conteritur. ibid.
Ad propria remeat. ibid.
Italiam petit. ibid. num. 489.
Quando & ubi mortuus. ibid. num. 491.
Atto Pistoriensis in Italia Episcopus auctor Vitæ S. Ioannis Gualberti. Tom. II. pag. 23. num. 83. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Qualis notæ vir. pag. 24. num. 89.
Diversus ab Attone Vercellensi antistite. ibid. num. 90.
Aubaldus Longobardorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 661.
Auca diversa est à Cauca & Burgis. Tom. I. pag. 155. num. 73. & seq.
Audentius an fuerit Episcopus Toletanus. Tom. I. pag. 178. num. 162. & seqq.
An item in Priscilliani sectam invectus. ibid.
Pseudo-historicorum de hoc ipso fictiones confutantur. ibid.
Quædam de S. Basilio & Concilio Aquileiensi. pag. 180. num. 171. & seqq.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1103.
Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. ibid. num. 1104.
Arianorum insectator. ibid. num. 1114.
Cæsaraugustano Concilio in Priscillianum interfuit. ibid. num. 1134.
Priscillianum ipsum & Gnosticos scriptis sugillat. ibid. num. 1135.
Arausicanam primam Synodum concelebravit. pag. 413. num. 1141.
Averroes à quonam expositus. Tom. II. pag. 83. num. 209.
Diversa eiusdem nomina, laudes & scripta. pag. 392. col. 2. & seqq.
Variæ Scriptorum in ipso laudando sententiæ. ibid.
Aufredus Gonter Catalanus Minorita. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seqq.
De paupertate Christi & Apostolorum scripsit. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid.
Augustalis Illiberitanus Episcopus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. ibid.
Augustanus Illiberitanus Episcopus Arausicanæ I. Synodo interfuit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
S. Augustinus Hipponensis Episcopus an auctor libri de Assumtione Isidorum laudantis. Tom. I. pag. 249. num. 53. & seqq.
Quisnam Isidorus in illo laudatus. ibid.
Eiusdem gesta & ad Catholicam Fidem conversio. Tom. II. pag. 413. num. 1139.
Clarus habetur, & quare. ibid. num. 1154.
Ubi & quando mortuus. pag. 415. num. 468.
Augustulus postremus Occidentis Imperator quando regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 522.
Avicenæ duo temerè à nonnullis asseruntur. Tom. II. pag. 9. num. 30.
Avicena falsò inter Scriptores Hispanos numeratur. Tom. II. pag. 6. num. 16. & seqq.
Rex, non dignitate, sed ob doctrinæ excellentiam. pag. 7. num. 21.
Ipsius patria. ibid. num. 22. & seqq.
Nec Hispaniæ fines ingressus. pag. 8. num. 24.
Contrarium unde increbuerit. ibid. num. 27.
Eius scribendi meritum à pluribus denigratum. ibid. num. 28.
De ipsius ætate Garibaii error taxatur. ibid num. 28.
Eiusdem interpres Gerardus Carmonensis. pag. 9. num. 31.
Verum huius nomen quale fuerit. ibid.
A quibusnam expositus. pag. 83. num. 209. & pag. 118. num. 60. X. & pag. 363. col. 1. & pag. 370. col. 1.
Avienus poeta celebris, an fuerit Hispanus. Tom. I. pag. 206. num. 277. & seqq.
Multus in Hispania & Hispanis laudandis. pag. 207. num. 279.
Punicis libris doctus. ibid. num. 280.
Quando floruerit. pag. 208. num. 281. & seq.
Dialogista forsan in Macrobii Saturnalibus. ibid. num. 282.
Ad eundem Macrobium directus liber *Fabularum*. ibid.
Ethnicusne an Christianus. ibid. num. 283. & seq.
Loca eius nonnulla Christianismum redolentia expenduntur. ibid. & pag. 209. num. 284.
Poemata eiusdem. ibid. num. 286. & seqq.
De ora maritima liber imperfectus. pag. 211. num. 290.
Livium interpretatus carmine iambico. ibid. num. 292.
Fabularum liber an eius sit. ibid. num. 293.
Huius editiones. ibid. & seqq.
An ipse auctor rerum Romanarum epitomes Rufo tributæ. pag. 212. num. 296.
Laudes. ibid. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta refelluntur. pag. 213. num. 299. & seqq.
Avilæ Ægidii Gundisalvi lapsus de Roderico Lucensi Episcopo. Tom. I. pag. 463. num. 118.
De Avis equitum regulas quisnam dictaverit. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seq.
Avitus Bracarensis presbyter, & eius opera. Tom. I. pag. 246. num. 41. & seqq.
Ioannis Tamaii de ipso errores. ibid.
Avitus Tarraconensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1174.

Avitus Viennensis cum Mundabundo disputat. Tom. II. pag. 417. num. 537.
Aulodius presbyter Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Aulus Halo poeta Burdigalensis. Tom. II. pag. 29. num. 111. & seqq.
Eius carmen de S. Iacobi in Hispaniam adventu suspectum, ibid.
Tali-Christiæ pluribus versibus interpolatum. pag. 30. num. 115. & seqq.
Pseudo-Iuliani testimonium de hoc ipso, & cenotaphium. pag. 35. num. 135.
Aulus Seguntinus poeta Hispanis non accensendus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Aurantius abbas Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Postea Episcopus Toletanus. ibid. & pag. 420. num. 632. & 639.
Liuvam & Witericum in Reges ungit. ibid. num. 640. & 642.
Mahometum à Toleto expellit. pag. 421. num. 645.
Synodo Lucensi præest. ibid. num. 647.
Moritur. ibid. num. 652.
Aurelianensis II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 417. num. 572.
Aurelii Victoris error de rebus Hadriani Imp. Tom. I. pag. 99. num. 332.
Aurelius philosophus pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Auris Batava quid significet apud Martialem. Tom. I. pag. 84. num. 285.
Ausias March poeta Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 156. num. 246. & seqq.
Aybertus abbas cisterciensis ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 363. col. 1.

B

BACAUDA, Toletanam Ecclesiam quamdiu rexerit. Tom. II. pag. 417. num. 581.
Synodum coegit. ibid. num. 583.
Bacaude & Bacauda quid. Tom. I. pag. 253. num. 66.
Badda Gothorum Regina Reccaredi uxor. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ interfuit. ibid.
Eiusdem obitus. pag. 420. num. 631.
Bæticæ historiam quis texuerit. T. II. pag. 382. col. 1.
A Theuderico occupatur. pag. 416. num. 497.
Bagaudarum motus in Gallia. Tom. II. pag. 415. num. 473.
Eorumdem sedatio, & quare. ibid. num. 474.
Baitar, aliàs Ibnu El Baitar. Tom. II. pag. 401. col. 2. & seq.
Quænam opera composuerit. pag. 402. col. 1.
Balæi Ioannis Angli inepta assertio de fabularum Æsopicarum auctore. Tom. I. pag. 211. num. 293.
Bangius Episcopus Barcinonensis quando floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 475.
De Baptismi cognitione & ordine quinam scripserint. Tom. I. pag. 393. num. 295. & seq. & pag. 462. num. 113.
Barbaria de Arabia, & de quavis gente Romanis subdita dicta. Tom. I. pag. 193. num. 224.
Barbari Romanam rempublicam populantur. Tom. II. pag. 416. num. 488.
Barberina Bibliotheca Romæ laudatur. Tom. I. pag. 510. num. 311.
Barberinus Franciscus Cardinalis laudatur. Tom. I. pag. 103. num. 350. & pag. 476. num. 177.
Barcinonensium Comitum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 241. num. 290. & pag. 351. num. 919. & seq. & pag. 358. col. 2.
Barcino ubi sita. Tom. I. pag. 194. num. 231.
S. Hieronymi ævo iam Barcilo dicta. ibid.
Baronius Cardinalis non rectâ usus Theodoreti versione. Tom. I. pag. 146. num. 44.
Germana producitur. ibid.
Eiusdem erratum in Iustiniano II. Imperatore, & cur. pag. 418. num. 395.
Barthius Gaspar reprehenditur. Tom. I. pag. 56. num. 198.
Bartholoccius Iulius Cisterciensis laudatur. Tom. II. pag. 153. num. 238.
Bartholomæus Catanius Minorita, Homiliarum & Sermonum Scriptor. Tom. II. pag. 283. num. 500. & seqq.
Bartholomæus Peyrò Carmelitarum sodalis & Elnensis Episcopus. Tom. II. pag. 201. num. 51.
Quodnam opus exaraverit. ibid.
Bartholomæus quidam Dominicanus auctor Summæ grammaticalis. Tom. II. pag. 66. num. 121.
Basilius Cæsareensis Episcopus quando mortuus. Tom. II. pag. 412. num. 1122.
Bastania à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 418. num. 601.
Beatus presbyter opus edidit contra Felicem Urgellensem. Tom. I. pag. 443. num. 35. & seqq.
Item contra Elipandum Toletanum. ibid.
A quibusnam in lucem editus, & laudatus. ibid.
An fuerit monachus. ibid. num. 38.
Bedæ quæstiones in quosdam Scripturæ libros observantur. Tom. I. pag. 347. num. 141. & seq.
Belisarius Africam repetit. Tom. II. pag. 417. num. 559.
Gilimerem Constantinopolim ducit. ibid.
De Bello civili quisnam scripserit. T. I. pag. 57. num. 207.
De Bello & duello quisnam egerit. Tom. II. pag. 69. num. 139.
Bellorum Domini opus quale; & quisnam eius auctor. Tom. II. pag. 152. num. 237. & seqq.
Beltranus Burdigalensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Benedicti XIII. Anti-Papæ acta quisnam scripserit. Tom. II. pag. 208. num. 92. & pag. 212. num. 103.
Benedictus Crinigandus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 208. num. 90.
Libros sententiarum explanavit. ibid.
Benedictus Papa I. literas dat Davidi Hispalensi Episcopo. Tom. II. pag. 418. num. 614.
S. Benedictus sacerdotio haud initiatus. Tom. I. pag. 320. num. 57.
Eiusdem regulæ à quibusnam expositæ. pag. 359. num. 182. & seq. & Tom. II. pag. 288. num. 529.
Bento sive Lanto Episcopus Cæsaraugustanus commentitius. Tom. I. pag. 507. num. 301. & seqq.
Auctor Vitæ S. Magni Famensis abbatis. ibid.
Pseudo-historicorum de ipso fabulosa mentio. ibid.
Berengarius Catalanus medicus Avicenæ & Hippocratis commentator. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Berengarius de Montrava iurisconsultus, & quoddam eius opus. Tom. II. pag. 212. num. 105.
Berengarius de Noya Gallæcus quidnam literis consignaverit. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Berenice à Quintiliano laudata quænam fuerit. Tom. I. pag. 71. num. 244. & seqq.
Bergudius Aulus Pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Beritus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 432. num. 454.
Bernardus de Boil eremita vernaculè vertit Isaacum de religione. Tom. II. pag. 328. num. 774.
Bernardus de Ceva Catalanus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Bernardus Compostellanus archidiaconus tertiæ collectionis Decretalium auctor. Tom. II. pag. 62. num. 79. & seqq.
Alia eiusdem scripta. ibid.
Diversus à Bernardo thesaurario Compostellano. ibid.
Bernardus Fenollar presbyter, cuiusnam operis Scriptor. Tom. II. pag. 336. num. 824.
Bernardus de Montesa Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 272. num. 446. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Bernardus Ollerius Carmelita ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 172. num. 318. & seqq.
Ipsius opus de Virginis Conceptione. ibid.
Bernardus Oxomensis Episcopus *Principum regimen* Hispanè vertit. Tom. II. pag. 168. num. 294.
Bernardus quidam monachus Cisterciensis Christi Vitam descripsit. Tom. II. pag. 273. num. 453.
Bernardus quidam Prædicatorum sodalis quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 363. col. 2.

Ber-

Bernardus de Riera Mercenarius laudum Benedicti XIII. descriptor. Tom. II. pag. 198. num. 30.
Bernardus de Sclot Catalanus Cataloniæ chronographus. Tom. II. pag. 93. num. 243.
Bernardus Senollar poeta Catalanus, quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 352. num. 923.
Bernardus Thesaurarius Compostellanus quidnam scripserit. Tom. II. pag. 63. num. 92.
Diversus à Bernardo eiusdem Ecclesiæ archidiacono. ibid.
Bernardus Toletanus Archiepiscopus Sermonum super *Salve Regina* falsus auctor. Tom. II. pag. 18. num.63.
Verè sunt Bernardi Claraevallensis. ibid.
Bernardus Trilla Dominicanus, Hispanusne an Gallus. Tom. II. pag. 95. num. 252. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Bertrandus quidam Hispanus Clementinarum explanator. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Biblia in Arabicum à quonam versa. Tom. I. pag. 484. num. 210. & seqq.
Quis in Valentinam linguam transtulerit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Quinam Hispanè. ibid.
Bibliotheca Barberina Romæ laudatur. Tom. I. pag. 510. num. 311.
Bilbilis Martialis poetæ patria. Tom. I. pag. 80. num.273.
Ubinam sita. ibid.
Bivarii Francisci præsumtio de Gregorii Bætici rebus. Tom. I. pag. 144. num. 41.
Levitas in Prudentii corrigendo versu. pag. 230. num. 358. & seq.
Anxietas in transferendis Pseudo-Dextri testimoniis. pag. 242. num. 28. & seq.
Inanis labor in occultandis Pseudo-historicorum dolis. pag. 251. num. 59.
Hallucinatio de Turibio Asturicensi. pag.262. num.102.
A Pseudo-Dextro deceptus. pag. 282. num. 42.
Frequentes lapsus de Leandri Hispalensis genere. pag. 291. num. 77. & seq.
Supinitas in Fulgentii Ruspensis Græcarum literarum asserenda imperitia. pag. 312. num. 24.
Ingenium perspicax, sed fabulis obnoxium. pag. 327. num. 83.
Opinio de duobus Isidoris Cordubensibus reiicitur. pag. 335. num. 106. & seqq.
Eorumque seniore Chronici auctore. ibid.
Blasius Toletanus episcopus Pseudo-Luitprandi commentum. Tom. I. pag. 520. num. 359.
De Blasphemiæ remediis quisnam egerit. Tom. I. pag. 419. num. 398.
Bleda Hunnorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 415. num. 471.
Cæditur. pag. 416. num. 482.
Boccaccii cum Petrarcha dissidium de Senecæ tragœdiis. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Casus Principum Hispanè versus & à quonam. Tom. II. pag. 194. num. 16. & seqq.
Bochara Persiæ urbs, Avicenæ patria. Tom. II. pag. 7. num. 22.
Multis comprobatur. ibid. & seqq.
Boetii libri *De consolatione* à quonam expositi. Tom. II. pag. 252. num. 343.
Bohemorum errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 224. num. 167.
Bonifacius Caldaquensis Tarraconensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 414. num. 1175.
Bonifacius contra Aetium pugnat & quonam successu. Tom. II. pag. 415. num. 470.
Bonifacius diaconus martyr. Tom. II. pag. 416. num.512.
Bonifacius Ferrerius Carthusianus. Tom. II. pag. 213. num. 114.
Quænam scripserit. ibid.
Bonifacius Lusitanus auctor *Peregrinæ Bonifacianæ*. Tom. II. pag. 350. num. 910. & seq.
Bonifacius Papa IV. falsissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 431. num. 449. & seq.
Bonifacius Primus quando Romanæ Ecclesiæ præpositus. Tom. II. pag. 414. num. 1171.
Bonitus Toletanus Episcopus nullius operis auctor. Tom.I. pag. 508. num. 306. & seqq.
Ab Arvernensi diversus constituitur à Pseudo-Luitprando. pag. 511. num. 319. & seqq.
Galesini & eiusdem de hoc ipso lapsus. pag. 512. num. 321.
Bononiensium error de corpore S. Isidori Hispalensis. Tom. I. pag. 324. num. 74.
Bracara Gallæciæ urbs non Lusitaniæ. Tom. I. pag. 151. num. 57.
Unde dicta. pag. 456. num. 84. & seqq.
Bracarensem Synodum, quæ prima dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 262. num. 104. & seq.
Bracarensis Synodus cogitur. T. II. pag. 418. num. 599.
Quot Episcopi interfuerint. ibid.
Alia sub Martino Episcopo. ibid. num. 609.
Brafome filius Mudir à Sandovalio laudatus. Tom. II. pag. 402. col. 1. & seq.
Quænam scriptis commiserit. ibid.
Braulio Cæsaraugustanus Episcopus à S. Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 374. num. 233. & seqq.
Quot Conciliis interfuerit. ibid.
Elogium ex Isidoro Pacensi. ibid.
Epistola S. Isidori ad eundem explicatur. ibid. num. 234. & seq.
Anceps quæstio, cuiusnam S. Æmiliani Vitam scripserit. pag. 375. num. 236. & seq.
An auctor Vitæ SS. Vincentii, Sabinæ & Christetidis. pag. 376. num. 239.
An item Patrum Vitas exaraverit. ibid. num 240.
An egerit de SS. Petri, Pauli & Iacobi in Hispaniam adventu. ibid. num. 241.
An Scriptor libri *De vana sapientia*. ibid. num. 242.
Martyrum sub Diocletiano passorum forsan gesta descripsit. ibid. num. 243.
Epistolas dedit ad varios. ibid. num. 244.
S. Isidori etymologias in libros divisit. pag. 377. num. 245.
Insigne documentum de additionibus ad Maximum eius nomine fictis. ibid. num 246. & seqq.
Quando in Episcopum electus. Tom. II. pag. 421. num. 667.
Breviarii Isidoriani quisnam fuerit auctor. Tom. I. pag. 360. num. 194. & seqq.
Breviariis non facilè credendum & quare. Tom. I. pag. 309. num. 16. & seq.
Britanni à Saxonibus vexantur. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Eisdem parere coguntur. pag. 280. num. 477.
Bulgaranus Comes quando floruerit. Tom. I. pag. 368. num. 218.
Munera eiusdem & epistolæ adhuc ineditæ. ibid.
Burdigalensis Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. II. pag. 413. num. 1137.
Burgarii Cæsarum Arcadii & Honorii, cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 152. num. 61.
Burgensis urbis conditor quisnam fuerit. T. I. pag.153. num. 63.
Quando condita. ibid.
Roderici Toletani & Sampiri Asturicensis de hoc ipso errores. pag. 155. num. 70.
Burgi apud Sidonium & alios cuiusnam ævi nomen. Tom. I. pag. 152. num. 61.
Burgi aut Burgum unde dicta. T. I. pag. 153. num. 63.
Et Castella seorsum nominata olim ab historicis Hispanis. pag. 154. num. 69.
Burgum apud Vegetium cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 152. num. 61.
Burgundiones usque ad internecionem deleti. Tom. II. pag. 415. num. 473.

C

CACHAM, sive Iben Cacham, epistolarum Scriptor. Tom. II. pag. 402. col. 2.
Carmina item & dissertationes literis consignavit. ibid.
Caci furis imitatio à Pseudo-historicis adhibita. Tom I. pag. 160. num. 91. & seq.
Cacim Aben Hegi quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 402. col. 2.

Cacit Almitran significatio exponitur. Tom. I. pag. 487. num. 225. & seqq.
Cælestinus I. Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 414. num. 1176.
Cæsaraugustana Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. I. pag. 173. num. 141. & Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Quot Episcopi interfuerint. ibid.
Cæsaraugustanum templum, vulgò *del Pilar*, habetur insigne. Tom. II. pag. 418. num. 609.
Cæsareensis Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1113.
Cag Rabbi Toletanus canones Albategni Hispanè vertit. Tom. II. pag. 82. num. 205. & seqq.
Quonam impulsore. ibid.
Calagurris duplex, Nassica & Fibularia. Tom. I. pag. 70. num. 242.
Calatravensis ordinis constitutiones à quonam latæ. Tom. II. pag. 66. num. 125.
Caledonius, sive Caldonius, Africæ non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 129. num 443. & seqq.
Temerè Hispanorum censui adiudicatur. ibid.
Callistus III. Romanus Pontifex. Tom. II. pag. 273. num. 454. & seqq.
Epistolæ quædam Latinæ ipsi tributæ. ibid.
Aliud eiusdem opus. Obitus, & sepulcrum. ibid.
Camarianus Ælius falsissimè Hispanis adscriptus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Campanus Ioannes Antonius laudatur. Tom. I. pag. 78. num. 267.
Campeius Toletanus Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Cancellariæ regulas quis exposuerit. Tom. II. pag. 350. num. 903. & seqq.
Canii poetæ patria. Tom I. pag. 88. num. 299. & seqq.
Leviter emendatur de ipso Martialis epigramma. ibid.
Uxorem habuit Theophilam quandam. ibid.
Diversus ab alio Canio Livii æquali. ibid.
Canones paschales à quonam explanati. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seq.
Canonici Iuris breviarium quisnam texuerit. Tom. II. pag. 63. num. 86.
Explanatores quinam. pag. 65. num. 113. & seq. & pag. 375. col. 1.
Cantionaria systemata apud Hispanos plura. Tom. II. pag. 251. num. 335.
De Captivitate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 308. num. 674.
Carcer Amoris à quonam scriptus. Tom. II. pag. 249. num. 326. & seqq.
Cardosus Georgius, Lusitanus hagiologus, reprehenditur. Tom. I. pag. 247. num. 43.
Eiusdem errores in Idatii rebus. pag. 256. num. 76. & seqq.
Carmelitarum ordinis historiam quis digesserit. Tom. II. pag. 171. num. 310. & seqq. & pag. 175. num. 336. & seqq. & pag. 241. num. 286.
Carmina viri etiam gravissimi scripsere. Tom. I. pag. 46. num. 165.
Præsertim tragica. ibid.
De Carnium abstinentia quisnam egerit. Tom. II. pag. 224. num. 171.
Carolus Vianæ princeps. Tom. II. pag. 280. num. 491. & seqq.
Eius gesta, laudes & scripta recensentur. ibid.
Carthaginensis provinciæ divisio in Toletanam & Carthaginensem. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Carthaginensium Episcoporum historiam quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 274. num. 458.
Carthago muris cingitur. Tom. II. pag. 414. num 1177.
Evertitur. pag. 415. num. 474.
Carthago nova à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Casota urbs Episcopis orbatur. Tom. II. pag. 421. num. 656.
Cassianus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 1180.
Cassiodori locus corrigitur. Tom. I. pag. 25. num. 65.
Castellæ historia & Regum eiusdem à quibusnam digesta. Tom. II. pag. 56. num. 54. & pag. 360. col. 2.
Castella & Burgi ab historicis Hispanis olim seorsum nominata. Tom. I. pag. 154. num. 69.
Castinus creatur Episcopus Toletanus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
Castor monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Catacriani à quonam scripti. Tom. I. pag. 100. num. 335. & seqq.
Quare sic nuncupati. ibid.
Catalogus Haubertinus Hispaniæ Episcoporum examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
In hoc desunt quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
Exemplis comprobatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
Cataloniæ nobiles familiæ à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 244. num. 302.
Historia à quibusnam exarata. pag. 71. num. 148. & pag. 356. col. 1. & pag. 371. col. 2. & pag. 372. col. 2.
Catharina Portugalliæ Infans, Eduardi Regis filia. Tom. II. pag. 283. num. 503.
Eius animi dotes & scripta. ibid.
Cathedralium totius orbis notitiam quis ediderit. Tom. II. pag. 57. num. 58.
Catholici cum Arianis contendunt & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1144.
Per Wandalos affliguntur. pag. 416. num. 511.
Catholicorum Regum historiam quis texuerit. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq. & pag. 351. num. 914.
Catulli cum Martiale comparatio. Tom. I. pag. 83. num. 282.
Cauca, non Ceuca, à Lucullo vastata. Tom. I. pag. 155. num. 73.
Cella aliis quàm monachis communis. Tom. I. pag. 322. num. 66.
Celsius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 531.
Ceponius Tudensis Episcopus & poeta. Tom. I. pag. 264. num. 112.
Phaetontis fabulam descripsit ad Satanam accommodatam. ibid.
Cerealis Afer Castulonensis Episcopus à Pseudo-Luitprando confictus. Tom. I. pag. 266. num. 116. & seq.
Unde dictus Castulensis Episcopus. ibid.
Certamen poeticum sæculi xv. Tom. II. pag. 305. num. 650.
Chalcedonensis Synodus contrahitur. Tom. II. pag. 416. num. 490.
Eiusdem gesta. ibid.
Chatib, sive Iben Chatib, Andalusius, rei medicæ Scriptor. Tom. II. pag. 402. col. 2.
Chimicæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 361. col. 1.
De Chorepiscopis observationes quædam. Tom. I. pag. 187. num. 197.
Chotus Empuritanus Episcopus Bracarensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
De Christianis epistola Hadriani Imperatoris. Tom. I. pag. 102. num. 344. & seq.
De Christi & Apostolorum paupertate Scriptores diversi laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
Vita & mores à quibusnam descripti. pag. 160. num. 261. XV. & pag. 180. num. 355. & seqq. & pag. 252. num. 340. & pag. 273. num. 453.
De duabus eiusdem naturis & excellentia à quonam scriptum. pag. 187. num. 388. & seq.
Genealogiam quisnam digesserit. pag. 238. num. 275. & seqq.
Natalis annus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
Chronica per quosnam exarata. Tom. I. pag. 299. num. 108. & pag. 335. num. 105.
Chronici commentitii Dextri auctor quisnam. Tom. I. pag. 160. num. 91. & seqq.
Quonam usus artificio in transcribendo Pseudo-Dextro. ibid.
Sequendo item Ptolemæum in geographia. pag. 162. num. 94. & seq.
Errores Ptolemæanarum editionum suos facit. ibid.

Vo-

Vocabula quamplurima falsa pro veris usurpat. ibid. num. 98. & seqq.
Chronici Flavii Dextri fragmentum. Tom. II. pag. 411. & seqq.
Chronicon Eusebii quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 258. num. 86.
Chronicon Eutrandi diaconi Ticinensis, vel potius fragmentum. Tom. II. pag. 420. & seq.
Chronicon Exiliense à quonam scriptum. Tom. II. pag. 4. num. 12.
Chronicon Maximi Episcopi Cæsaraugustani. Tom. II. pag. 415. & seqq.
Ciaconius Alphonsus Dominicanus laudatur. Tom. I. pag. 96. num. 325.
Ciaconius Petrus etymologiarum S. Isidori illustrator. Tom. I. pag. 333. num. 100.
Cislæ monasterium à quonam constructum. Tom. II. pag. 418. num. 593.
Cisterciensis ordinis gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Cixila Episcopus Toletanus Vitæ S. Ildephonsi auctor. Tom. I. pag. 436. num. 6. & seqq.
Claudianus Episcopus Viennensis quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 496. ibid.
Claudianus poeta falsò Hispanis natalibus donatus. Tom. I. pag. 110. num. 372. & pag. 265. num. 114.
Ægyptius ex urbe Alexandrina. ibid.
Pseudo-Dextri & Pseudo-Hauberti de ipso figmenta. ibid.
Quando clarus habitus. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Claudius bellator, Pseudo-Iuliani fabula. Tom. I. pag. 511. num. 320.
Claudius Comes Limitaneus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Claudius Taurinensis in Italia Episcopus. Tom. I. pag. 458. num. 90. & seqq.
A Ludovico Pio in Italiam missus & quare. ibid.
Felicis Urgellitani discipulus. ibid.
Eius errores, præsertim circa sacras imagines. ibid.
A quibusnam impugnatus. ibid.
Diversus à Claudio Clemente Scoto. pag. 459. num. 95. & seqq.
Labbei de ipso error. ibid.
An aliqua catholicè scripserit. ibid.
Clemens Sancii de Vercial, archidiaconus de Valderas. Tom. II. pag. 208. num 93. & seq.
Opera eiusdem. ibid.
Clementinas quisnam commentatus. Tom. II. pag. 363. col. 2.
S. Clementis Bononiense Hispanorum collegium à quonam exstructum. Tom. II. pag. 169. num. 302.
De Clericorum habitu & eius significatione quisnam egerit. Tom. I. pag. 469. num. 144.
Clodius Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 415. num. 1179.
Clodovæus Francorum Rex Turingis bellum infert. Tom. II. pag. 417. num. 528.
Alaricum hastâ transfodit. ibid. num. 543.
Clotildes Amalarici uxor ab eodem affligitur. Tom. II. pag. 417. num. 565.
Codex Theodosianus quando editus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
De Cœna Domini quisnam scripserit. Tom. II. pag. 238. num. 276.
Collectanea in Psalmos quis ediderit. Tom. I. pag. 502. num. 282.
Collegium S. Clementis Hispanorum Bononiæ per quemnam exstructum. Tom. II. pag. 169. num. 302.
Colores rhetorum quinam. Tom. I. pag. 20. num. 51.
Columellæ gentis origo. Tom. I. pag. 23. num. 61. & seq.
Cœlius Rhodiginus notatur. ibid.
Columellæ L. Iunii Moderati patria. Tom. I. pag. 21. num. 56. & pag. 23. num. 59.
Agrariæ rei Scriptor celeberrimus. ibid.
Lucii Senecæ æqualis. ibid.
Quisnam Volusius consul, cuius ipse meminit. ibid & seqq.
Romanus lapis ex coniectura emendatur. pag. 22. num. 58.
Agriculturæ auctores ab eodem laudati. pag. 24. num. 63.
De re rustica libri celebrantur. ibid.
Cassiodorus corrigitur. pag. 25. num. 65.
De arboribus liber non huius operis pars. ibid.
Editiones illius variæ & illustratores. ibid. num. 66. & seq.
An idem cum Moderato Gaditano Pythagoreo. pag. 26. num. 70. & seq.
Comitiorum generalium celebrandi modum quis docuerit. Tom. II. pag. 199. num. 44.
Commonitorium à quonam scriptum, & quale vocabulum. Tom. I. pag. 272. num. 4.
Complutum à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Compostellanæ Ecclesiæ gesta quinam scripserint. Tom. II. pag. 19. num. 65. & seqq.
Compostellani annales an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 19. num. 67.
An item cum historia Ecclesiæ Iriensis. ibid. num. 68.
Conantius fit Episcopus Toletanus. Tom. II. pag. 420. num. 638.
Conantius Palentinus Episcopus ab Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 314. num. 33.
Quænam scripserit. ibid. num. 35. & seq.
De Conceptione Virginis Scriptores. Tom. II. pag. 172. num. 320. & pag. 175. num. 334. & pag. 205. num. 65. & pag. 224. num. 170. & pag. 228. num. 190. & pag. 289. num. 534. & seqq. & pag. 364. col. 1.
Concilium. Vide Synodus.
Concionum auctores. Tom. II. pag. 148. num. 219. & pag. 188. num. 391. & seq.
Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium quis digesserit. Tom. II. pag. 227. num. 184.
De Concordia legum quisnam egerit. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
Concordias veteris & novi Testamenti quisnam ediderit. Tom. II. pag. 28. num 108. & pag. 48. num. 13. III.
Concordius Episcopus Toletanus inter Hispaniæ Scriptores non numerandus. Tom. I. pag. 436. num. 5.
Conimbria à Suevis expugnatur. Tom. II. pag. 416. num. 508.
Consolatio in Fidei tentationibus à quonam exhibita. Tom. II. pag. 206. num. 75.
Constans Placidiam ducit uxorem. T. II. pag. 414. num. 1170.
Gothos repellit. ibid. num. 1171.
Imperator designatur. ibid. num. 1172.
Moritur. ibid.
Constantinopolis pœnitentiâ conteritur, & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Constantinopolitana Synodus Acacianorum quando celebrata. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Œcumenica quando coacta. pag. 417. num. 584.
Constantinus Imperator ex Crispi nece ad Fidem conversus, & cuius operâ. Tom. I. pag. 134. num. 6.
Constantinus tyrannus Hispanias invadit. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
Occiditur. ibid. num. 1164.
Constitutionum imperialium ab Augustis simul conscribendarum forma. Tom. I. pag. 204. num. 267.
Consulares fasti à quonam exarati. Tom. I. pag. 260. num. 91.
Controversiarum auctor quisnam. Tom. I. pag. 19. num. 50. & seq.
Coranus Saracenorum lex. Tom. I. pag. 467. num. 136.
A quonam explanatus. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Corduba prima Romanorum colonia. Tom. I. pag. 19. num. 49.
Cur Patricia cognominata. ibid.
A Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Cordubenses poetæ qualis notæ. Tom. I. pag. 16. num. 42.
Cordubensis Synodus Hosio præside contracta & cur. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Athanasium absolvit. ibid.
Cornelius Alexander Polyhistor quis fuerit. Tom. I. pag. 1. num. 2.
Cur Polyhistor dictus. ibid.

L. Cornelius Balbus ex Gadibus. Tom. I. pag. 7. num. 22.
Historiæ Scriptor sub Augusto. ibid.
Duo huius nominis ex eodem loco. ibid. num. 23.
Gesta utriusque distinguuntur. ibid. & seqq.
Propria unicuique vendicantur. ibid.
Velleii Paterculi locus exponitur. ibid. num. 24.
Plinius corrigitur. ibid.
An inter exteros primus Romæ triumphaverit. ibid.
Uter ephemeridis ac Exegeticôn auctor. pag. 9. num. 28. & seq.
Huiusmodi opera famâ tantùm nota. ibid.
Theophanes non rectè à Capitolino appellatus. ibid. num. 30.
Cornelius cognomento Hispanus qualis declamator. Tom. I. pag. 13. num. 37.
Eius patria. ibid.
Coronam Virginis quisnam texuerit. Tom. I. pag. 410. num. 364. & seqq.
Cortesius Ioannes Lucas laudatur. Tom. I. pag. 448. num. 57. & pag. 469. num. 145. & alibi.
Costinus poeta Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 513. num. 327.
Costus Cæsaraugustanus Episcopus Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Covarrubiæ Antonii correctio in Gratiani decreto laudatur. Tom. I. pag. 165. num. 107.
Ipse S. Isidori etymologiarum illustrator. pag. 333. num. 100.
Covarrubias Didacus laudatur. Tom. I. pag. 20. num. 52.
De creaturarum ordine quisnam scripserit. Tom. I. pag. 355. num. 170. & seq.
Crispinus Episcopus Hispalensis quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 589.
Crucifixi imago Toleti sanguine manat. Tom. II. pag. 418. num. 605.
Curicus Wisi-Gothorum Rex Galliam populatur. Tom. II. pag. 416. num. 507.
Cymbalorum mysteria per quemnam exposita. Tom. II. pag. 118. num. 58. IV.
De Cynegio Orientis Præfecto Idatii testimonium. Tom. I. pag. 260. num. 92.
Cyprianus Benetus auctor libri *De non mutando paschate*. Tom. II. pag. 363. col. 2.
Cyprianus Cordubensis Archipresbyter. Tom. I. pag. 469. num. 145. & seqq.
Veri eius fœtus recensentur. ibid.
Supposititii taxantur. pag. 470. num. 147. XV. & seqq.
Ioannis Tamaii in his omnibus deliramenta. ibid. num. 148. & seqq.
Figmenta illius de SS. Ioanne & Paulo. pag. 473. num. 163.
Item de S. Rutilio & aliis. ibid. & seqq.

D

DACICUM bellum quisnam scripserit. Tom. I. pag. 96. num. 324.
Marmoreâ columnâ sculptum. ibid. num. 325.
Dacius Mediolanensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 556.
Ab hac Sede detruditur. pag. 417. num. 579.
Dæmonum adoratores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 188. num. 392. & seq.
B. Dalmatii Molner Vita per quemnam edita. Tom. II. pag. 188. num. 390.
S. Damasus Papa certò Hispanus. Tom. I. pag. 182. num. 180. & seqq.
Cuiusnam urbis civis incertum. ibid. num. 181.
Lusitanis potiùs quàm Catalanis vel Castellanis adscribendus. ibid.
Suarezii coniectura de huiusmodi re improbatur. pag. 183. num. 184.
Gesta eiusdem & laudes. pag. 184. num. 185. & seq.
Scripta nonnulla incerta. pag. 185. num. 187. & seq.
De virginitate certissimum. ibid. num. 189.
Eiusdem epistolæ germanæ. ibid. num. 190. & seqq.
Supposititia est ad S. Hieronymum. ibid. num. 191.
Confusio Vasensis seu Vassionensis Concilii notatur. pag. 186. num. 195.
Aliæ epistolæ eiusdem notæ. num. 196. & seqq.
Duæ nuper ab Holstenio repertæ. pag. 188. num. 202.
De Lactantio iudicium. ibid. num. 205.
Pseudo-Iuliani in laudanda alia epistola enormis lapsus. ibid. num. 208.
Poesis laudatur. pag. 189. num. 210. & seqq.
Quoddam eius carmen Claudiano adiudicatur. ibid. num. 211.
Epigrammata apud varios Scriptores latentia. ibid. num. 212.
De vitis Pontificum liber non huius est. pag. 190. num. 217. & seqq.
Operum eorundem editiones. pag. 191. num. 220.
Triplex ipsius Vita. ibid.
Falsissimum est Hieronymianum fuisse monachum. pag. 193. num. 227.
Argaizii temeritas in hoc eidem asserendo. ibid.
Levitas item & historiæ ignoratio. ibid.
Patria huius & Pontificatûs initia. Tom. II. pag. 412. num. 1118.
Danielis Keiseri error in rebus Raymundi de Penyafort. Tom. II. pag. 68. num. 134.
David Hispalensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 602.
Benedicti Papæ I. literas recipit. ibid. num. 614.
Deciani oratoris patria. Tom. I. pag. 90. num. 303.
Elogium ex Martiale. ibid.
De Decimis quisnam scripserit. Tom II. pag. 235. num. 264.
Declamationes à quibusnam editæ. Tom. I. pag. 13. num. 35. pag. 77. num. 261. & seq. & pag. 101. num. 340.
Earundem usus Romæ. pag. 10. num. 31.
Declamatores Hispani. Tom. I. pag. 10. num. 31.
Quisnam eorum princeps. ibid.
Declamatorum tetradium. pag. 12. num. 33.
Decretalium collectionis tertiæ auctor quisnam. Tom. II. pag. 62. num. 79. & seqq.
Apparatus item, casus, & scholia. ibid.
Interpretes quinam fuerint. ibid. & pag. 370. col. 1. & pag. 376. col. 2.
Compilationis Gregorianæ Scriptor. pag. 68. num. 135.
Decretum Gratiani per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 288. num. 525.
Delphinus Episcopus Burdigalensis Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Delvora contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Desiderii Martyris Viennensis Vita à quonam exarata. Tom. I. pag. 371. num. 222.
Desiderius presbyter Vigilantii hæretici insectator. Tom. I. pag. 233. num. 372. & seq.
Determinationes in Picum Mirandulanum quisnam ediderit. Tom. II. pag. 327. num. 769. & seqq.
Deus-dedit Papæ falsa inscriptio epistolæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum. Tom. I. pag. 323. num. 71.
Pontificatûs initia. Tom. II. pag. 421. num. 651.
Obitus. ibid. num. 655.
Dexter Paciani Episcopi Barcinonensis filius. Tom. I. pag. 203. num. 266.
Præfectus Prætorio in Italia, non in oriente aut occidente. pag. 204. num. 267. & seqq.
Contra Pseudo-Chronicon ei tributum. ibid.
Hieronymi impulsor, ut Ecclesiæ Scriptores celebraret. ibid. num. 270.
Omnimodæ historiæ pars aliqua à Pseudo-historicis intrusa & cur. pag. 205. num. 271. & seqq.
Supposititii vanitas in Priscilliani rebus. pag. 177. num. 160.
Errores ac temerariæ præsumtiones. pag. 234. num. 374. & seq.
Audacia notatur. pag. 249. num. 51.
Quisquiliæ in fingendis duobus Isidoris Cordubensibus. pag. 250. num. 54. & seqq.

Te-

Temeritas & petulantia retunditur. pag. 254. num. 68.
Fragmentum Chronici. Tom. II. pag. 411. & seqq.
Dialogos contra Iudæos quisnam composuerit. Tom. II. pag. 11. num. 37.
Dictinus Priscilliani erroribus favit. Tom. I. pag. 171. num. 132.
Ipsius conversio & laudabilis fama. ibid. & seqq.
Didaci Bivarii cognomento Cidi vita per quemnam descripta. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Didacus Ægidius (vulgò Gil) Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 148. num. 217.
Fundationem & sui ordinis monumenta descripsit. ibid.
Didacus Bernaldez parochus, Catholicorum Regum chronographus. Tom. II. pag. 351. num. 914.
Didacus Campidoctus Chronici cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Didacus de Campis Scriptor operis *Planetæ*. Tom. II. pag. 47. num. 8.
Didacus de Comontes, Carthaginensium & Murciæ Episcoporum historicus. Tom. II. pag. 274. num. 458.
Didacus Henriquez del Castillo Segoviensis. Tom. II. pag. 348. num. 892. & seqq.
Gesta eiusdem & scripta. ibid.
Didacus de Herrera monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 252. num. 343.
Methaphysicorum Aristotelis explanator. ibid.
Boetii libros *De consolatione* declaravit. ibid.
Didacus Rodriguez de Almela canonicus Murciensis. Tom. II. pag. 325. num. 759. & seqq.
Quænam opera ediderit. ibid.
Generale Hispaniæ Chronicon digessit, epistolas scripsit. pag. 326. num. 763. & 765.
Didacus de S. Petro decurio Vallisoletanus. Tom. II. pag. 249. num. 326. & seqq.
Amoris carcerem scripsit. ibid.
Didacus de Torres astrologici commentarii auctor. Tom. II. pag. 324. num. 756.
Didacus de Valentia quorumnam librorum Scriptor. Tom. II. pag. 248. num. 319.
Didacus de Valera Conchensis. Tom. II. pag. 314. num. 708. & seqq.
Eiusdem peregrinatio & scripta. ibid.
Dionis locus de Traiani rebus explicatur. Tom. I. pag. 94. num. 320.
Dionisii Afri περιήγησις interpretes quinam. Tom. I. pag. 209. num. 286.
Dionysius Galvaon Lusitanus, Bracarensis archidiaconus. Tom. II. pag. 144. num. 201.
Fuxii opus de canibus & accipitribus vernaculè vertit. ibid.
Dionysius Murcia Augustinianus, Archiepiscopus Messanensis. Tom. II. pag. 175. num. 331.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sermones edidit. ibid.
Dioscorus hæreticus ubi & quando damnatus. Tom II. pag. 416. num. 490.
Diptychon Toletanæ Ecclesiæ à Pseudo-Iuliani impostura vindicatur. Tom. I. pag. 287. num. 62.
S. Dominici Exiliensis Vitam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 4. num. 11.
S. Dominici de Silos gesta à quonam edita. Tom. II. pag. 5. num. 14.
Dominicus archidiaconus Segoviensis cuiusnam libri Scriptor. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Dominicus Carthaginis Spartariæ Episcopus. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid.
Dominicus de S. Ioanne Maioricensis, Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Quodnam opus digesserit. ibid.
Dominicus Episcopus Placentinus, Alphonsi VIII. Castellæ Regis gestorum laudator. Tom. II. pag. 46. num. 7.
S. Dominicus ordinis Prædicatorum institutor, an Hispanis Scriptoribus accensendus. Tom. II. pag. 102. num. 284. & seqq.
De corpore Christi liber non huius, sed alterius de Pantaleonibus. ibid.
Voluminis ab igne servatio de eius confessione nihil hac in re favet. pag. 104. num. 285.
Testimonium cuiusdam Chronici contrarium probat. pag. 105. num. 287.
Opera nonnulla eidem falsò tributa. ibid. & seqq.
Dominicus presbyter Hispalensis Constantinopolitanus Episcopus designatur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
Dominicus de Catalonia Dominicanus. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Scripsit de Virginis Conceptione. ibid.
Dominicus Seminiverbius, cognomento Hispanus. Tom. II. pag. 364. col. 1.
Auctor libri *Violæ animæ*. ibid.
Domitianus Pacis-Augustæ Episcopus Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. T. II. pag. 412. num. 1104.
Domitilla exsul in Pontia insula & martyr. Tom. I. pag. 72. num. 247. & seqq.
Diversa à Domitilla Vespasiani Imper. filia. ibid.
S. Donati gesta & obitus. Tom. II. pag. 418. num. 613.
Donatus Servitanus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 284. num. 47. & seqq.
Regulæ ad Virgines non huius, sed alterius. ibid.
Dorotheus Episcopus Antiochenus Arianus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1128.
Dracontii poetæ ætas, & Hexaemerôn liber. Tom. I. pag. 254. num. 69. & seqq.
Ab Eugenio Toletano auctus. ibid.
Editiones referuntur. ibid. num. 70.
Vossio quare incertum qua ætate vixerit. ibid. num. 71.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Dracontius presbyter Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 380. num. 255.
De Duello & bello quisnam scripserit. Tom. II. pag. 69. num. 139.
Dulcidius Episcopus Salmanticensis, an auctor Chronici Æmilianensis. Tom. I. pag. 496. num. 253.
Pellizerii cogitata de huius Chronici auctore refelluntur. ibid. & seqq.
Carmen in eodem contentum de quibusdam Episcopis illustratur. pag. 498. num. 261.
Durandus de Osca è Valdensium hæresi ad Ecclesiam receptus. Tom. II. pag. 45. num. 4.
Quænam literis commiserit. pag. 46. num. 5.

E

EASO, non Cantabrorum olim, sed Vasconum oppidum. Tom. I. pag. 152. num. 59.
Ebn Bajah. Vide Aben Pace.
Ecclesiæ Arianorum Catholicis traduntur. Tom. II. pag. 413. num. 1142.
Ecclesiæ planctus cuiusnam sit & quale opus. Tom. II. pag. 149. num. 224.
De Ecclesiæ Romanæ quadruplici iurisdictione quisnam egerit. Tom. II. pag. 167. num. 289.
Eiusdem primatum quis defenderit. pag. 208. num. 95.
De Ecclesiæ unitate à quibusnam scriptum. Tom. II. pag. 205. num. 65.
Ecclesiarum Cathedralium totius orbis notitia per quemnam edita. Tom. II. pag. 57. num. 58.
Ecclesia S. Mariæ Toletana consecratur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
Ecclesiastica historia à quonam digesta. Tom. II. pag. 181. num. 364.
Ecclesiastici status defensionem quis ediderit. Tom. II. pag. 298. num. 591.
Eduardus Portugalliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 241. num. 287. & seq.
Eduardus quidam *Contra-Anriquinæ* operis auctor. Tom. II. pag. 364. col. 2.
Egelesta Plinii quid. Tom. I. pag. 271. num. 1.
Egilanes Episcopus Eliberitanus Pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 436. num. 8. & seqq.
Egila S. Crucis apud Toletum abbas quando floruerit. Tom. II. pag. 420. num. 644.
Eisengreinii error in rebus Paciani Barcinonensis. Tom. I. pag. 194. num. 230.
Elegantiarum Scriptor quisnam. Tom. II. pag. 305. num. 647.
Eleutherius Cæsaraugustanam regit Ecclesiam. Tom. II. pag. 417. num. 566.

Elias abbas S. Leocadiæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Postea Episcopus Salmanticensis. ibid.
Elias Rotensis canonicus, S. Raymundi eiusdem Ecclesiæ Episcopi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 20. num. 71.
Eliberitana Synodus quando celebrata. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Elipandus Toletanus Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 440. num. 25. & seqq.
Quænam eius hæresis. ibid.
Quibusnam Conciliis & scriptis refutata. ibid.
Felicis Urgellensis sectator. ibid.
Pseudo-historicorum ad hunc excusandum figmenta. pag. 444. num. 40. & seqq.
Elisabethæ & Ferdinandi historia à quonam compilata. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq.
Elpidius Episcopus à S. Isidoro inter Scriptores Hispanos laudatus. Tom. I. pag. 273. num. 7.
Emeritensis Synodus sub Idatio cogitur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Emeritensium Patrum Vitas quis ediderit. Tom. I. pag. 373. num. 231.
Emila Barcilonensis abbas, & postea Episcopus. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid.
Emmanuel Brudus Lusitanus, Iudæus & medicus. Tom. II. pag. 364. col. 2.
De re medica Scriptor. ibid.
Emmanuel Didaci, vel Diez, Catalanus. Tom II. pag. 277. num. 470. & seqq.
Veterinariæ artis Scriptor. ibid.
Emmanuel Rodriguez de Sevilla Hispaniæ rerum generalis chronographus. Tom. II. pag. 216. num. 125.
An etiam scripserit de Terræ sanctæ adeptione per Gofredum Bullionæum. ibid. num. 126. & seqq.
Enchiridion Testamenti Veteris à quonam compactum. Tom. I. pag. 226. num. 345. & seqq.
Enepotius Emeritensis Episcopus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Ennecus Lupi de Mendoza S. Iulianæ Marchio. Tom. II. pag. 275. num. 459. & seqq.
Ipsius animi & corporis dotes. ibid.
Gesta, fama, laudes eiusdem recensentur. ibid.
Eius opera. pag. 276. num. 464. & seqq.
Epaunensis Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 417. num. 530.
Epigrammatarii auctores. Tom. I. pag. 84. num. 287. & pag. 189. num. 212. & pag. 395. num. 308. & seqq. & pag. 469. num. 145. & Tom. II. pag. 34. num. 129.
Epiphanius Episcopus Ticinensis clarus habetur. Tom. II. pag. 417. num. 525.
Epiphanius in Episcopatum Hispalensem intruditur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Aqua-Celenensi Synodo interest. ibid. num. 486.
Episcopi catholici in exsilium pelluntur. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Episcopi olim eligebantur ex civibus. Tom. I. pag. 195. num. 232.
Episcopi quo ordine sederent in Conciliis. Tom. I. pag. 274. num. 11.
De Episcoporum auctoritate in Concilio generali quisnam egerit. Tom. II. pag. 228. num. 188.
Episcoporum Hispaniæ catalogus Haubertinus examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
Desunt in hoc quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
Exemplis firmatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
Epistolæ D. Pauli à quibusnam expositæ. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seq. & num. 670.
Epistola Eusebii Vercellensis ad Gregorium Eliberitanum. Tom. I. pag. 138. num. 19.
Epistolarum decretalium collectio quàm lubricæ fidei hodie apud plures. Tom. I. pag. 186. num. 196. & seqq.
Collector quisnam fuerit ex Blondello. pag. 364. num. 205.
Epistolarum Scriptores varii. Tom. I. pag. 185. num. 191. & seqq. & pag. 255. num. 73. & seq. & pag. 261. num. 96. & pag. 278. num. 27. & seqq. & pag. 288. num. 65. & pag. 294. num. 89. & seq. & pag. 349. num. 148. & seqq. & pag. 370. num. 221. & pag. 376. num. 244. & pag. 393. num. 298. & pag. 420. num. 402. & seq. & pag. 423. num. 420 & pag. 466. num. 130. & seq. & pag. 467. num. 138. & Tom. II. pag. 3. num. 9. & pag. 5. num. 15. & pag. 20. num. 72. & seq. & pag. 24. num. 88. & pag. 65. num. 117. & pag. 69. num. 141. & pag. 75. num. 155. & pag. 157. num. 249. & seqq. & pag. 159. num. 260. XIII. & seq. & pag. 207. num. 77. & pag. 273. num. 455. & pag. 296. num. 585. & pag. 301. num. 616. & pag. 326. num. 765. & seqq. & pag. 346. num. 873.
Epitaphiorum Scriptores varii. Tom. I. pag. 395. num. 308. & seqq. & pag. 469. num. 145.
B. Eronis Vitæ quisnam auctor. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Eros, sive Heros, Galliæ, non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 243. num. 33.
Ethnicorum veterum mos imprecandi hostibus mala. Tom. I. pag. 209. num. 285.
Etymologiarum Scriptores. Tom. I. pag. 330. num. 93. & seq.
Duo genera referuntur. pag. 331. num. 95.
Evagnus Episcopus Homoûsianus Athanasii successor. Tom. II. pag. 412. num. 1122.
Evanafla Hispalensis & eius opera. pag. 402. col. 2.
Evangelia à quibusnam explanata. Tom. II. pag. 188. num. 390. & pag. 289. num. 531.
Evangeliorum paraphrasin quisnam scripserit. Tom. I. pag. 164. num. 106.
Concordia à quonam compacta. Tom. II. pag. 159. num. 257. VIII. & seq.
Evangelium Matthæi quis fuerit commentatus. Tom. II. pag. 167. num. 290.
De Eucharistiæ sacramento adversus Bohemos quisnam egerit. Tom. II. pag. 290. num. 541.
S. Eucheriæ peregrinatio per quemnam descripta. Tom. I. pag. 412. num. 372.
Eucherii Lugdunensis Episcopi obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 416. num. 487.
Eudociæ & Eudoxiæ plures sæculo quarto. Tom. I. pag. 192. num. 222.
Eugeniæ martyris Cordubensis epitaphium. Tom. I. pag. 520. num. 359. & seq.
Eugenii III. Toletani Episcopi elogium ex Ildephonso. Tom. I. pag. 379. num. 252.
Quando floruerit. ibid.
Quibus Conciliis interfuerit. ibid.
Obitus eiusdem, & in Sanctorum numerum relatio. pag. 380. num. 253.
Quænam literis consignaverit. ibid. num. 254.
Eius de Trinitate libellus qualis. ibid.
Dracontii libros *De creatione mundi* emendavit. ibid.
Pseudo-Iuliani error de eodem. pag. 381. numero 258.
Figmentum de Itinerario Antonini ab ipso correcto. ibid. num. 260.
Eugenius diaconus Toletanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Eugenius Petri Apostoli discipulus in Hispaniam mittitur. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Dictus etiam Marcus Marcellus, Urbis Præfecti filius. ibid.
Toletanos Christi Fidem docet. ibid.
Eugenius tyrannus quando tyrannidem invaserit. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
S. Eulaliæ Barcinonensis passio à quonam descripta. Tom. II. pag. 376. col. 1.
S. Eulogius Cordubensis martyr quando floruerit. Tom. I. pag. 463. num. 119. & seqq.
Huius Vita à quonam edita. ibid.
Senatorio genere ortus. ibid. num. 120.
Monachus Benedictinus temerè à quibusdam dicitur. ibid.
Sub Habdaragmane Cordubæ Rege passus. num. 121.

Me-

Memoriale Sanctorum exaravit & cur. pag. 465. num. 126. & seq.
Apologeticum item SS. Martyrum. ibid. num. 128.
Martyrii documentum & epistolas edidit. ibid. num. 129. & seqq.
Petri de Alva in eiusdem rebus error. pag. 466. num. 133.
Elogia resque gestæ apud Ghinium quærendæ. pag. 467. num. 134.
S. Euphemiæ martyris gesta quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 46. num. 6.
Euphemius abbas Agaliensis Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 418. num. 592. & 609.
Orator in Galliam mittitur. ibid. num. 616.
Barcilonam relegatur. pag. 419. num. 619.
Ab exsilio revocatur. ibid. num. 626.
Euphemius Carpetanus Episcopus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Euphemius Tarraconensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 418. num. 594.
Clarus habetur. pag. 419. num. 627.
Toletanam Synodum sub Reccaredo concelebrat. ibid. num. 628.
Euricus Wisi-Gothorum Rex signa videt in armis. Tom. II. pag. 417. num. 519.
Moritur. ibid. num. 520.
S. Eurosiæ Vita à quonam digesta. Tom. II. pag. 342. num. 855.
Eusebii Chronicon quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 258. num. 86.
Versio Hispana per quemnam exarata. Tom. II. pag. 259. num. 381. & seq.
Eusebii Vercellensis Episcopi epistola ad Gregorium Eliberitanum. Tom. I. pag. 138. num. 19.
Eutrandi diaconi Ticinensis Chronicon, vel potiùs fragmentum. Tom. II. pag. 420. & seq.
Eutropius abbas Servitanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Eidem Ecclesiæ postmodum præfectus. ibid.
Eutropius Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 283. num. 44.
Eiusdem opera. ibid. & seqq.
Eutychetis hæresis debacchatur. Tom. II. pag. 416. num. 487.
Ubi & quando damnata. ibid. num. 490.
Exegetici auctor quisnam fuerit. Tom. I. pag. 9. num. 29. & seq.
Exemplorum summa à quonam relata. Tom. II. pag. 208. num. 93. & seq.
Exiliense Chronicon per quemnam ordinatum. Tom. II. pag. 4. num. 12.
Eximini Petri Salanova laudes & munera. Tom. II. pag. 145. num. 206. & seqq.
Observantiæ eiusdem unde dictæ. ibid. num. 207.
Veteres regni leges Latinè è vernaculo vertit. pag. 146. num. 208.
Exsuperantius abbas Agaliensis quando floruerit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Toletanæ Synodo interfuit. ibid.
Eidem postea Ecclesiæ præficitur. ibid. & pag. 420. num. 632.
Exsuperantius Præfectus occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Exsuperius Agaliense monasterium regit. Tom. II. pag. 418. num. 609.
Exterorum primus quis Romæ triumphaverit. Tom. I. pag. 7. num. 24.
Eyroca fluvii nomen Arabicum. Tom. I. pag. 156. num. 77.
Ezarharagui medicus à Ioanne Leone Africano laudatus. Tom. II. pag. 403. col. 1.
Quænam scripserit. ibid.

F

FABRICIUS Episcopus Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Fabularum libros quinam composuerint. Tom. I. pag. 211. num. 293. & pag. 311. num. 23. & seqq.

Facundi martyris passio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Familiæ nobiles Cataloniæ per quemnam descriptæ. Tom. II. pag. 244. num. 302.
Faramella, seu Pharamella, Cordubensis. Tom. II. pag. 403. col. 2.
Cuiusnam scripti auctor. ibid.
Fasti consulares à quonam exarati. Tom. I. pag. 260. num. 91.
Febrer poeta Valentinus tempestatem octoadibus descripsit. Tom. II. pag. 72. num. 150.
De Febribus tractatus à quonam editus. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Felix Papa quando intrusus fuerit. Tom. II. pag. 412. num. 1106.
Eius passio & martyrium. ibid. num. 1110.
Felix diaconus Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Felix Toletanus Episcopus & de ipso Pseudo-historicorum nugæ. Tom. I. pag. 423. num. 421.
Felix Urgellensis Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 440. num. 25. & seqq.
Quænam eius hæresis. ibid.
Quibus Conciliis damnata. ibid.
A quibusnam impugnata. ibid.
Sectatorem habuit Elipandum præsulem Toletanum. ibid.
Eandem abdicavit & ubi. pag. 441. num. 27.
Ferdinandi I. Aragoniæ Regis gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 204. num. 61.
Ferdinandi & Elisabethæ historiam quisnam texuerit. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq.
Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 359. col. 1.
Ferdinandi Portugalliæ martyris quis Vitam digesserit. Tom. II. pag. 243. num. 295.
Ferdinandi Pulgaris elogia de Tostato Abulensi laudantur. Tom. II. pag. 255. num. 358.
S. Ferdinandi Regis historiam quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 56. num. 54.
Ferdinandus Alphonsus S. Iustæ Toletanæ parochus. Tom. II. pag. 188. num. 394.
Sanctorum Vitas vulgares fecit. ibid.
Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus. Tom. II. pag. 319. num. 734. & seqq.
Quorumnam operum Scriptor. ibid.
Ferdinandus monachus Benedictinus translationis S. Æmiliani descriptor. Tom. II. pag. 22. num. 81.
Egit item de rebus monasterii eiusdem Sancti. ibid.
Ferdinandus Diez Provere quænam scripta ediderit. Tom. II. pag. 324. num. 755.
Ferdinandus Gomezius de Civitate regali. Tom. II. pag. 250. num. 327. & seq.
Epistolarum auctor. ibid.
Ferdinandus Guzmanus Ioannis II. Castellæ Regis chronographus. Tom. II. pag. 268. num. 430. & seqq.
Eiusdem opera. pag. 269. num. 433. & seqq.
Ferdinandus Lopez. Tom. II. pag. 245. num. 306. & seqq.
Quorumnam Portugalliæ Regum Vitas compilaverit. ibid.
Ferdinandus Mexia urbis Giennensis decurio. Tom. II. pag. 336. num. 822.
An idem cum Ferdinando Arias Mexia. ibid.
Nobiliarii Scriptor. ibid.
Ferdinandus Nonius de Concha. T. II. pag. 197. num. 26.
Henrici III. Castellæ Regis gesta descripsit. ibid.
Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 208. num. 95.
Scripsit *De primatu Romanæ Ecclesiæ*. ibid. num. 96.
Ferdinandus Perezius Guzmanus quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 326. num. 761.
Ferdinandus de Ribera poeta Catholicorum Regum gesta descripsit. Tom. II. pag. 348. num. 890.
Ferdinandus Sancii de Tovar, aliàs de Valladolid. Tom. II. pag. 173. num. 322. & seqq.
Eiusdem genus & munera. ibid.
Scripta & laudes. ibid.
Ferdinandus de Vasurto, forsan Aragonensis. Tom. II. pag. 342. num. 855.

Scripsit Vitam S. Eurosiæ. ibid.
Ferdinandus Zamorensis & eius Summa de ordine iudiciario. Tom. II. pag. 364. col. 2.
Ferriolus de Bolea historicus quando floruerit. Tom. II. pag. 2. num. 5.
De Fide catholica quisnam disputaverit. Tom. II. pag. 199. num. 45.
Fidei apologeticum à quonam compactum.! Tom. I. pag. 415. num. 386.
De Fidei mysteriis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 330. num. 789.
Fidelis Episcopus Emeritensis quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 604.
De Fide opus à quonam scriptum. Tom. I. pag. 203. num. 263.
Fides catholica in Hispania sub Reccaredo floret. Tom. II. pag. 420. num. 629.
Fitæ, seu Hitæ, oppidi nomen unde. Tom. I. pag. 147. num. 48.
Flavianus Episcopus Antiochenus quando electus. Tom. II. pag. 413. num. 1143. & pag. 417. num. 535.
Florentina Severiano nascitur. Tom. II. pag. 418. num. 591.
Florentinius Franciscus Maria laudatur. Tom. I. pag. 236. num. 4.
Florentinus Emeritensis Episcopus Cordubensi Concilio sub Hosio interfuit. Tom. II. pág. 412. num. 1104.
Flores philosophiæ à quonam excerpti. Tom. II. pag. 28. num. 105.
Flores sententiarum D. Thomæ quisnam collegerit. Tom. II. pag. 290. num. 537.
L. Florus Annæus, Hispanus ex Annæa gente. Tom. I. pag. 104. num. 351. & seqq.
Taxantur qui eidem Gallicam imputant originem. ibid.
An idem cum Floro poeta. ibid. num. 353.
Unde huic cognomen *Flori*. ibid.
Rerum Romanarum epitome Livii non est breviarium. ibid. num. 354. & seq.
Qualesnam huius epitomes stylus & virtutes. pag. 105. num. 355.
Quinam eius editores & vindices. ibid. num. 356. & seqq.
An argumenta librorum Livii sint ei tribuenda. pag. 106. num. 359.
An item *Octavia* tragœdia. ibid.
Fœdus inter Odoacrem & Theodericum percutitur. Tom. II. pag. 417. num. 529.
Fonsa Comes Patrimoniorum Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Fontes divinitus erumpunt ubi & quando. Tom. II. pag. 417. num. 587.
Forma inscribendarum constitutionum ab omnibus Augustis. Tom. I. pag. 204. num. 267.
Fortalitium Fidei à quonam exstructum. Tom. II. pag. 279. num. 482.
De Fortuitorum remediis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 36. num. 116.
Fortunatus Pictaviensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Forum legum à quonam digestum. Tom. II. pag. 202. num. 55.
Forum Traiani terræmotu concutitur. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
Franciæ Regum annales per quemnam descripti. Tom. I. pag. 502. num. 278.
Francia olim non dicebatur de tota Gallia. Tom. I. pag. 406. num. 355. & seqq.
Franciscus de Bachone Carmelita. Tom. II. pag. 172. num. 314. & seqq.
Auctor *Repertorii Prædicatorum*. ibid.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sermones recitavit. ibid.
Franciscus Eximenez Minorum sodalis. Tom. II. pag. 179. num. 352. & seqq.
Eius patria, honores & scripta. ibid.
Scriptores ab eodem ficti recensentur. pag. 182. num. 370. & seqq.
Gravis de hoc eidem nota inuritur. ibid.
Franciscus de Leone ordinis Iacobæi historiam compilavit. Tom. II. pag. 336. num. 823.
Franciscus Martini Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 334. & seq.
De Conceptione Virginis Scriptor. ibid.
Franciscus de Pace ex Mercenariorum ordine. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Commentaria dedit in Regum libros. ibid.
Scripsit item *De regia potestate*. ibid.
Franciscus Romanus Scriptor artis (vulgò) *de scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 649.
Franciscus de Toleto Cauriensis Episcopus. Tom. II. pag. 308. num. 675. & seqq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Gesta eiusdem & munia. ibid.
Franciscus à Velasco & eius opera. Tom. II. pag. 335. num. 817. & seq.
Franciscus Ximenius egit de Hispaniæ restauratione. Tom. II. pag. 48. num. 18. & seq.
Francofordiensis Concilii opinio non æqua de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 401. num. 328. & seq.
Frigoris asperitas in Hispania multorum pernicies. Tom. II. pag. 415. num. 470.
Frontinianus Aquensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
S. Fructuosus Episcopus Bracarensis, an monachus Benedictinus. Tom. I. pag. 382. num. 261. & seqq.
Eius genus quale. ibid.
Quot monasteria condiderit. ibid.
In locum Potamii sufficitur. pag. 383. num. 262.
Quando floruerit. ibid.
Ipsius Vita à quonam scripta. ibid. num. 263. & pag. 412. num. 371.
Huius monachalis regula à Benedictina diversa. pag. 383. num. 264. & seqq.
Mabillonius in hoc ipso taxatur. pag. 384. num. 265.
Pseudo-Iuliani de eodem nugæ. pag. 387. num. 273. & seq.
Fructuosus senior fictitius. Tom. I. pag. 386. num. 268.
Fulca Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Fulgentius Episcopus Astigitanus SS. Leandri & Isidori germanus. Tom. I. pag. 306. num. 2.
Eiusdem Leandri verba de ipso subobscura exponuntur. ibid. num. 3. & seqq.
Nihil compertum de eius Episcopatu Carthaginensi. pag. 307. num. 5. & seqq.
Confundi solet cum alio Ruspensi. ibid. num. 7.
De eo, non de nostro, est memoria Concilii Toletani XV. pag. 308. num. 8.
Item Hispalensis II. ibid.
Pseudo-historicorum de ipso fabulæ. ibid. & seqq.
Hispali probabiliter ortus. ibid. num. 11. & seqq.
Quamdiu vixerit. pag. 309. num. 13.
Scripta eiusdem à breviariis tantum Hispanis relata. ibid. num. 14. & seq.
Eisdem breviariis non facilè credendum & cur. ibid. num. 16. & seqq.
Uter auctor fuerit libri *De incarnatione ad Scarilam*. pag. 310. num. 18. & seq.
Opuscula nonnulla huic à neotericis tributa. pag. 311. num. 20. & seqq.
Mythologicum opus utrum horum habeat Scriptorem, an nullum. ibid. num. 23. & seqq.
Quisnam verus eius artifex. pag. 312. num. 27.
Eruditorum crisis de hoc opere profertur. ibid.
Scriptoris nostri laudes & cultus. pag. 313. num. 28. & seq.
Pseudo-Iuliani commentum in huius & fratrum memoria. ibid. num. 30. & seq.
Quando natus, & Astigitanis datus Episcopus. Tom. II. pag. 418. num. 592. & pag. 420. num. 640.
Eius obitus. pag. 421. num. 664.
Fulgentius presbyter Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Carthaginis Spartariæ creatur Episcopus. pag. 420. num. 630.
Fulgentius Ruspensis Episcopus ineptissimè à Pseudo-Iuliano Hispanis tributus. Tom. I. pag. 267. num. 120. & seq.
Ab Arianis vexatur. Tom. II. pag. 417. num. 527.

GA-

G

GADARENUS, non Gadaræus, gentilis, à Gadare Palestinæ. Tom. I. pag. 27. num. 73.
Gades Cani poetæ patria. Tom. I. pag. 88. num. 299.
Iocosæ à Martiale dictæ & cur. pag. 89. num. 301.
Gadiræus & Gaditanus idem. Tom. I. pag. 27. num. 73.
Galaf Iudæus Ilerdensis & eius *Antidotarium*. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Galenus Claudius medicus celeberrimus. Tom. I. pag. 121. num. 414. & seqq.
Falsissimè Hispaniæ affigitur. ibid.
Eventus quidam temerè eidem adscripti. ibid.
Patriâ Pergamenus. ibid. & seq.
Huius parens & avus Græci. pag. 122. num. 416.
Ætas. pag. 126. num. 432. & seq.
Non Pergami Italiæ natus. pag. 128. num. 438.
Præsumtio nonnullorum hac de re sugillatur. ibid.
Galesini lapsus de Bonito Arvernensi. Tom. I. pag. 512. num. 324.
Galindus nomen Hispanum. Tom. I. pag. 499. num. 262.
Gallæ Placidiæ ortus. Tom. II. pag. 413. num. 1140.
Nuptiæ cum Imperatore Constante. pag. 414. num. 1170.
In exsilium mittitur & quare. ibid. num. 1175.
Theodosium precatum mittit. ibid. num. 1176.
In regnum restituitur. pag. 415. num. 1179.
Moritur. pag. 416. num. 491.
Gallia diris variisque modis vastatur. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
A barbaris invaditur. ibid. num. 1162. & 1164.
Ulterior à Romanis deficit. pag. 415. num. 472.
Ab Alanis diripitur. pag. 416. num. 479.
Ab Attila. ibid. num. 488.
A Wisi-Gothis affligitur. ibid. num. 507.
De Gallica lue quisnam scripserit. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Gandemarus Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Gardingus Tudensis Episcopus Synodum Toletanam coegit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Garibaii Stephani error de Avicenæ ætate. Tom. II. pag. 8. num. 28.
Garnerius Ioannes laudatur. Tom. I. pag. 240. num. 19.
Garsias Eugui Baionensis in Gallia Episcopus. Tom. II. pag. 184. num. 373.
Navarræ Regum historicus. ibid.
Garsias Hispanus, Iurisconsultus, Decretalium interpres. Tom. II. pag. 93. num. 241. & seq.
Garsias Lupi de Roncesvalles Navarræ rerum descriptor. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Garsias Menesius Episcopus Eborensis & orator celebris. Tom. II. pag. 313. num. 703. & seq.
Eiusdem laudes, honores & scripta. ibid.
Gasalarici Wisi-Gothorum Regis fuga ex Hispania. Tom. II. pag. 417. num. 544.
Obitus. ibid. num. 548.
Gaubertus Fabricius de Vagad, monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 341. num. 849. & seqq.
Munia ab ipso obita. ibid.
Opera literis tradita. ibid.
Quonam loco ab eruditis habita. ibid.
Gaudentius comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Gaudentius diaconus imprudenter à quibusdam Hispaniæ Scriptoribus adscriptus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
S. Gaudiosus Turiassonensis Episcopus. Tom. I. pag. 427. num. 434. & seqq.
A Pseudo-Braulione Hispanis Scriptoribus affixus. ibid.
Plura de eodem notantur, uti & de S. Victoriano eius magistro. ibid. & seqq.
Venantii Fortunati carmen huc pertinens producitur. pag. 428. num. 437.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 571.
Gaufredus archidiaconus Toletanus (vulgò Jofrè de Loaysa). Tom. II. pag. 95. num. 250. & seq.
Roderici Toletani historiam continuavit. ibid.
Geber, aliàs Mahomed Geber, filius Afflah. Tom. II. pag. 403. col. 2. & seqq.
Gesta eiusdem & scripta. ibid.
Chimicæ & astronomicæ artis Scriptor. pag. 404. col. 2. & seq.
Scripsit item *De Fornacibus construendis*. ibid.
Gelasii Papæ obitus. Tom. II. pag. 417. num. 532.
Genesii duo Pseudo-historicorum figmenta. Tom. I. pag. 408. num. 360. & seqq.
Quorum alter Episcopus Arvernensis. ibid.
Alter Corbeiensis abbas. ibid.
Genesio Arelatensi templa in Hispaniis dicata. Tom. I. pag. 542. num. 454. & seq.
Non Hispano, qui nusquam exstitit. ibid.
Gensericus Wandalorum Rex Romam occupat. Tom. II. pag. 416. num. 494.
Geographicæ rei Scriptores referuntur. Tom. I. pag. 6. num. 21. & pag. 65. num. 227. & pag. 371. num. 222.
Geometriæ auctores quinam. Tom. II. pag. 76. num. 163. II. & pag. 375. col. 2.
Georgius Jafer Iacobi II. Aragoniæ Regis Vicecancellarius. Tom. II. pag. 146. num. 209.
Valentini regni leges exposuit. ibid.
Georgius Manriquius Iacobæus eques commendatarius. Tom. II. pag. 342. num. 856. & seqq.
Gesta eiusdem, laudes & scripta recensentur. ibid.
Gerardus Carmonensis, non Cremonensis, Hispanus, haud Italus. Tom. II. pag. 365. col. 1. & seqq.
Arabicorum operum in Latinum interpres. ibid.
Constantini monachi *Viaticum* explanavit. ibid.
Medicinæ & Astronomiæ Scriptor. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Germani an ante Gothos Hispaniam occupaverint. Tom. I. pag. 153. num. 64. & seqq.
Germanus Antissiodorensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 470.
SS. Gervasii & Protasii reliquiæ ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Gildo Africanus à Romanis deficit. Tom. II. pag. 413. num. 1149.
Gilimer Ildericum Wandalorum Regem regno deturbat. Tom. II. pag. 417. num. 557.
Captus Constantinopolim ducitur. ibid. num. 559.
Giraldus quidam artis veterinariæ & accipitrariæ Scriptor. Tom. II. pag. 144. num. 202.
Girardus Compostellanæ Ecclesiæ canonicus. Tom. II. pag. 19. num. 67.
Eiusdem Ecclesiæ historiographus. ibid.
Glossarium Arabo-Hispanum à quonam digestum. Tom. II. pag. 357. col. 1.
Goesius Damianus laudatur. Tom. II. pag. 245. num. 370.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, de re metrica Scriptor. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Gofredus Jofre de Biure canonicus Tarraconensis. Tom. II. pag. 146. num. 210.
Eiusdem Ecclesiæ constitutiones exposuit. ibid.
Gombaldus de Uligia Prædicatorum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 333.
Commentaria edidit in libros sententiarum. ibid.
Volumen item de Vitis Sanctorum. ibid.
Gomesanus monachus Ildensis Scriptor Vitæ S. Ildephonsi. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Gomezii Manriquii gesta, elogium & scripta. Tom. II. pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius Franciscanorum sodalis scripsit de naturali philosophia. Tom. II. pag. 346. num. 875. & seqq.
Elogium ipsius. ibid.
Gomezius Ioannes de Zurara quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 311. num. 695. & seqq.
Eius gesta & laudes. ibid.
Gonzalez Tellez Emmanuel, Concilii Eliberitani illustrator, laudatur. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Gordianus quidam an Hispalensis fuerit Episcopus. Tom. I. pag. 323. num. 71. & Tom. II. pag. 421. num. 654.
An item literas acceperit Deus-dedit Papæ. Tom. I. pag. 323. num. 71.
Gosvintha Athanagildi vidua Leovigildo nubit. Tom. II. pag. 418. num. 606.
Laqueo suspenditur & quare. pag. 419. num. 627.
Gotescalchi monachi hæresis quænam. Tom. I. pag. 500. num. 266.

Gothicæ literæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
Gothi Romam diripiunt. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
Valentiam Galliarum vastant. ibid. num. 1166.
Aquitaniam invadunt. ibid. num. 1167.
Per Constantem repelluntur. ibid. num. 1171.
Romanis auxiliantur. pag. 416. num. 479.
Gothorum gesta à quibusnam descripta. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq. & Tom. II. pag. 26. num. 98.
Excidium quis ediderit. ibid. pag. 65. num. 116.
Leges à quonam latæ. Tom. I. pag. 518. num. 350.
Gotvilla Hibernus, civis tamen Hispanus, qualis notæ fuerit. Tom. I. pag. 510. num. 311.
Græcorum in Fide errores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 235. num. 261.
Granatensis historia per quemnam exarata. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Gratianus Imperator quando designatus. Tom. II. pag. 412. num. 1127.
Gesta eiusdem & in Christianos religio. ibid. num. 1131.
S. Gregorii Papæ de trina mersione locus castigatur. Tom. I. pag. 296. num. 98. & seq.
Gregorii Turonensis historiæ libri undecimi quisnam auctor. Tom. I. pag. 511. num. 318.
Gregorius Argaizius. Vide Argaizius.
Gregorius Bæticus Episcopus Eliberitanus Hosii æqualis. Tom. I. pag. 138. num. 19. & seqq.
Quænam literis commiserit. ibid.
Eidem Hosio in Sirmiensi conventu restitit. pag. 139. num. 20.
Item Ursacio & Valenti in Ariminensi. ibid.
Marcellini & Faustini Luciferianorum testimonia non prorsus ei favent. ibid. num. 21.
An liber *De Trinitate* ad Placidiam sit ipsi tribuendus. pag. 140. num. 24. & Tom. II. pag. 414. num. 1172.
Dextri & Luitprandi Pseudo-historicorum de ipso nugæ. Tom. I. pag. 141. num. 28. & seqq.
Innocentii I. Papæ decretalis epistola de eodem exponitur. pag. 142. num. 32. & seq.
Item S. Hieronymi locus. ibid.
Bivarii præsumtio sugillatur. pag. 144. num. 41.
Eidem temerè adscribitur martyrologium nuper inventum. pag. 148. num. 50. & seqq.
Figmentum purum Pseudo-historicorum. ibid.
Ab Argaizio impensè, sed frustra laudatum. pag. 149. num. 51.
Solini locus explicatur. pag. 150. num. 56.
Oppidorum nominibus à Gothis formatis uti non potuit. pag. 152. num. 60.
Sicut & vocabulis eius sæculo recentioribus. pag. 159. num. 87.
Gregorius Complutensis Episcopus à Toletano diversus. Tom. I. pag. 148. num. 49.
Insolentior Pseudo-Dextri fabula. ibid.
Gregorius Episcopus Cordubensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Quando mortuus. pag. 415. num. 1183.
Gregorius Illiberitanus Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
Gregorius Nazianzenus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1124.
Gregorius Toletanus præsul nullus. Tom. I. pag. 144. num. 38. & seqq.
Cui falsò Bætici Gregorii gesta tribuuntur. ibid.
Pseudo-historicorum de hoc commenta curiosè examinantur. ibid. & seqq.
Refelluntur. ibid.
In Tyanensi Cappadociæ Concilio vices gessit Liberii Papæ, si larvis credendum. pag. 145. num. 42. & seq.
Grimoaldus, sive Grimaldus, quando floruerit. Tom. II. pag. 5. num. 14.
Scripsit Vitam S. Dominici de Silos. ibid.
S. Felicis translationem vulgavit. ibid.
Sanctorum Vitas collegit. ibid.
Groma seu *Gruma* quid. Tom. I. pag. 6. num. 20.
Gromatici quisnam auctor & quale opus. Tom. I. pag. 6. num. 20.
Gudestianus presbyter Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Gudila Comes Toleti Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Gudila, sive Gullita, Toletanus falsò inter Hispanos Scriptores numeratur. Tom. I. pag. 452. num. 72.
Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelita. Tom. II. pag. 158. num. 252. & seqq.
Ordinis sui generalis præfectus. ibid. num. 253.
Maioricensis item & Elnensis antistes. ibid.
Opera eiusdem edita recensentur. ibid. n. 255. & seqq.
Inedita similiter referuntur. ibid.
Guilielmus Dominici scripsit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 368. col. 1.
Guilielmus Gorris Aragonensis, an Franciscanus. Tom. II. pag. 346. num. 867. & seq.
Quodnam opus scripserit. ibid.
Guilielmus de Loarte Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 252. num. 341.
Quænam opera ediderit. ibid.
Guilielmus de Monserrat Catalanus. Tom. II. pag. 345. num. 864. & seqq.
Quibus libris clarus. ibid.
Guilielmus Præpositi, sive Despaborde. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Scripsit de privilegio militari. ibid.
Item de pace & treuga. ibid.
Alphabetum patrii iuris digessit. ibid.
Guilielmus de Rubione Minorita sententiarum libros exposuit. Tom. II. pag. 148. num. 218.
Guillelmus de Vallesicca. Tom. II. pag. 160. num. 264.
Gullita Toletanus Pseudo-Iuliani figmentum. Tom I. pag. 510. num. 312.
Gumesindus Toletanus Hispanis Scriptoribus impudenter affixus. Tom. I. pag. 511. num. 318.
Gundemarus Gothorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 421. num. 648.
Toleti Synodum contrahit. ibid. num. 649.
Gundemundus Wandalorum Rex pacis Ecclesiæ restitutor. Tom. II. pag. 416. num. 518.
Gundisalvi Hispani apud Ioannem Wallensem laus. Tom. II. pag. 108. num. 5.
Scripsisse dicitur *De divisione philosophiæ*. ibid.
Item *De anima*. ibid.
Gundisalvus Garsias de S. Maria Pauli Burgensis filius. Tom. II. pag. 244. num. 303. & seqq.
Eiusdem gesta referuntur. ibid.
Aragoniæ Regum historicus. ibid. num. 304.
Gundisalvus quidam Conchensis auctor libri *Virginalis*. Tom. II. pag. 108. num. 6.
Gundisalvus quidam Hispanus Scriptor *De ortu scientiarum*. Tom. II. pag. 368. col. 1.
Gundisalvus de Berseo monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 4. num. 13.
Sanctorum quorumdam Vitas exaravit. ibid.
Carmen item de prœlio Septimancensi. ibid.
Aliud eiusdem opus *De promovenda pietate*. ibid.
Gundisalvus Gundisalvi de Bustamante Episcopus Segoviensis. Tom. II. pag. 185. num. 377.
Ipsius opus *Peregrina*. ibid.
Gundisalvus de Frias monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 346. num. 869. & seqq.
Philosophica, moralia, politicaque edidit opera. ibid. num. 870.
Sermones pariter & epistolas. ibid. num. 871. & seq.
Monasterii Sancti Hieronymi Granatensis chronographus. ibid. num. 874.
Gundisalvus de Hinojosa Regum omnium Christianorum historiæ breviarium digessit. Tom. II. pag. 142. num. 187.
Gundisalvus Martini à Peñafiel auctor libri *Del becerro*. Tom. II. pag. 165. num. 276.
Gundisalvus de Vallebona ordinis Minorum generalis. Tom. II. pag. 111. num. 28. & seqq.
Opera eiusdem. ibid.
Gunthericus Episcopus Toletanus iniquè Hispaniæ Scriptoribus affigitur. Tom. I. pag. 433. num. 3.
Guterius Didaci de Gamez Petri Niñi Comitis gestorum descriptor. Tom. II. pag. 212. num. 106. & pag. 250. num. 332.

H

HADRIANI Ælii Imperatoris patria. Tom. I. pag. 97. num. 328. & seqq.
An Italicæ in Hispania, vel Romæ ex patre Italicensi natus. ibid.
Themistii de hoc error & correctio. ibid. num. 329.
Matrem habuit Gaditanam. pag. 98. num. 331.
Aurelii Victoris error. pag. 99. num. 332.
Doctrina eius multiplex à veteribus commendata. ibid. num. 333.
Libros edidit de vita sua. ibid. num. 334.
Catacriani Antimachi imitatione ab eodem exarati. pag. 100. num 335.
Multa de hac inscriptione disseruntur. ibid. & seqq.
Sermones, orationes, declamationes & carmina laudantur. pag. 101. num. 340. & seqq.
Epistola, item de Christianis, quibus non adversus. pag. 102. num. 344. & seq.
Alexandriados opus non huius, sed sophistæ. ibid. num. 346.
Quandiu vixerit imperaveritque. ibid. num. 347.
Hæresis quod nulli darentur spiritus quando orta & à quibus repulsa. Tom. II. pag. 418. num. 615.
Hæresum summa à quonam compilata. Tom. II. pag. 159. num. 258. X.
Hæreticorum catalogus per quemnam editus. Tom. II. pag. 65. num. 110.
Hajan, aliàs Ibnu Hajan, Lusitanus chronographus. Tom II. pag. 405. col. 1.
Hali Uxafal auctor astrologici iudicii de Barcinonensi urbe. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Halo poeta, qui & Alphonsus Grammaticus. Tom. II. pag. 33. num. 129. & seqq.
Eiusdem nonnulla epigrammata referuntur. pag. 34. num. 130. & seqq.
Hamech Ben Serif scripsit de virtutibus plantarum. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Lapidum pariter & animalium. ibid.
Hani, seu Iben Hani, cuiusnam operis auctor. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Hasen, aliàs Iben Hasen, Granatensis & eius scripta. Tom. II. pag. 405. col. 2.
Haubertinus catalogus Episcoporum Hispaniæ examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
In hoc desunt quorum Hispaniæ Concilia meminere. ibid.
Exemplis firmatur. ibid.
Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
Haubertus Hispalensis chronographus supposititius. Tom. I. pag. 543. num. 458. & seqq.
Eiusdem suppositio multis argumentis ostenditur. ibid.
Eius fictitium chronicon, & quisnam huius auctor. pag. 154. num. 67. & pag. 544. num. 463.
Temeritas in Priscilliani rebus refellitur. pag. 170. num. 129.
Audacia in fabulis fingendis retunditur. pag. 268. num. 123.
Impudentia in Bonifacio IV. Hispaniæ accensendo redarguitur. pag. 431. num. 449. & seq.
Scriptores recensentur quos temerè finxit. pag. 268. num. 123. & pag. 302. num. 117. & pag. 432. num. 453. & seqq. & pag. 512. num. 327. & seqq.
Hector Carthaginensis Episcopus Tarraconensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 417. num. 551.
Hegiræ annus quando inceperit. Tom. I. pag. 325. num. 78.
Helecanis Episcopi Cæsaraugustani memoria. Tom. I. pag. 510. num. 313.
Eiusdem fragmenta supposititia. ibid. & seqq.
Helladius aulæ Regis Comes Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Fit monachus Agaliensis. pag. 420. num. 635.
Eiusdem monasterii abbas eligitur. ibid. num. 644.
Toletanus Episcopus designatur. pag. 421. num. 652.
Sanctitate habetur insignis. ibid. num. 663.
Ildephonsum diaconum creat. ibid. num. 666.
Moritur. ibid. num. 667.
Helvia, aliis Albina, M. Annæi Senecæ uxor. Tom. I. pag. 19. num. 49.
Qualis femina. ibid.
Henrici III. Castellæ Regis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 196. num. 21. & pag. 197. num. 26.
Henricus de Aragonia Marchio de Villena. Tom. II. pag. 220. num. 151. & seqq.
A magiæ nota, qua inuritur, liberatur. ibid.
Eius scripta & laudes. ibid. num. 152. & seqq.
Henricus infans Castellæ, Magister ordinis Iacobæi. Tom. II. pag. 243. num. 296.
Quænam opera ediderit. ibid.
Heraclius Africæ Comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
Heraclius Imperator Hierosolymam cum cruce Dominica ingreditur. Tom. II. pag. 421. num. 664.
De Herbis quisnam egerit. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Herculis labores à quibusnam descripti. Tom. II. pag. 222. num. 161. & pag. 251. num. 334.
Herennius Senecio Hispanus laudatur. Tom. I. pag. 91. num. 308.
Auctor Vitæ Helvidii Prisci. ibid. num. 309.
Domitiani iussu interficitur. ibid. & seqq.
Hermenegildus Leovigildi filius nascitur. Tom. II. pag. 418. num. 594.
Regni successor à patre constituitur. ibid. num. 611.
Ingundem uxorem ducit. ibid. num. 617.
Hispali à patre obsidetur. ibid. num. 618.
Vinctus eidem traditur. ibid.
Datis obsidibus dimittitur. ibid.
Semel iterumque obsidetur & capitur. pag. 419. num. 619. & 621.
Varie vexatus carceribus mancipatur. ibid. num. 624.
Occiditur. ibid.
Hermenga Witterici Regis filia. Tom. II. pag. 421. num. 646.
Theoderico Mediomatricum Regi nubit. ibid.
Intacta patri remittitur. ibid.
Heros, sive Eros, Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 243. num. 33. & seqq.
Heterius Oxomensis Episcopus Felicis Urgellensis impugnator. Tom. I. pag. 443. num. 35.
Item Elipandi Episcopi Toletani. ibid.
Opera eiusdem à quibus in lucem edita. ibid. & seq.
Hexaemeron opus à quonam scriptum. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seq.
S. Hieronymi Granatensis monasterii historiam quis texuerit. Tom. II. pag. 346. num. 874.
S. Hieronymi locus de Vigilantio exponitur & emendatur. Tom. I. pag. 232. num. 367. & seq.
Flores à quonam excerpti. Tom. II. pag. 218. num. 136. I.
Vita per quemnam exarata. pag. 219. num. 142.
In Vigilantium invectiva quando facta. pag. 413. num. 1149.
Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 368. col. 2.
Eius scripta. ibid.
Hieronymus Paulus quidam illaudatus. Tom. II. pag. 340. num. 844.
Hieronymus quidam monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 347. num. 887.
Ioannis II. Aragoniæ Regis rerum Scriptor. ibid.
Hieronymus quidam alter abbas Cisterciensis de Benifazà. Tom. II. pag. 368. col. 2.
Regum Aragoniæ genealogiam digessit. ibid.
Hieronymus Michael Carmelus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 143. num. 197.
Commentaria scripsit in Canticum Canticorum. ibid.
Hieronymus Cucalon quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 335. num. 817. & seqq.
Hieronymus de Ocon Carmelita. Tom. II. pag. 208. num. 91. & seq.
Machabæorum libros explanavit. ibid.
Benedicti XIII. gestorum narrator. ibid. num. 92.
Hieronymus de S. Fide, sive Iosias Lurki. Tom. II. pag. 199. num. 45. & seqq.
Ex Hebræo Christianus. ibid.
Eius disputatio in Iudæos coram Benedicto XIII. ibid.
Quinam eidem interfuerint, ac de ea scripserint. ibid.

Hieronymus Torrellas Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 339. num. 839. & seqq.

S. Hierotheus falsò Hispanis adscribitur. Tom. I. pag. 114. num. 384.

Dionysii scripta de ipso vel inter catholicos dubiæ fidei. ibid. num. 385. & seq.

Quando hæc primùm visa. ibid.

Græcorum testimoniis hunc fuisse Atheniensem probatur. pag. 115. num. 388. & seqq.

Latinorum nullis. ibid.

Morales ansam præbuit ut Hispaniæ affigeretur. ibid. num. 389. & pag. 116. num. 392. & seqq.

Eiusdem æquivocatio inter hunc & Philotheum. pag. 117. num. 397.

Areopagita fuit Athenis, ideoque Atheniensis. pag. 118. num. 402.

Multa Græcorum testimonia pro hac re producuntur. ibid. num. 403. & seqq.

Empuritanus à Pseudo-Luitprando confingitur. pag. 120. num. 409.

Absurditates in eius historia. ibid. num. 410. & seqq.

Macri cognomen unde ipsi affixum. pag. 121. num. 412.

Hierusalem quælibet Ecclesia cathedralis dicta. Tom. I. pag. 356. num. 172.

Higuera Hieronymus Romanus multiplicis fabulæ conflator. Tom. I. pag. 316. num. 43.

Pseudo-chronicorum Dextri & Maximi confictor. ibid.

Pseudo-historicorum aliorum architectus. pag. 430. num. 447. & seq. & pag. 436. num. 8. & pag. 528. num. 400.

Vanitas eiusdem de Ioanne Hispalensi. pag. 485. num. 217. & seqq.

Opus eius quoddam levissimum laudatur. pag. 513. num. 330.

Ex quo dignoscitur fabularum inventor. ibid. & seqq.

Absurdæ ipsius assertiones de *Romanis* Toletanis. ibid.

Item de *Marinis* Gallæcis. ibid.

Quonam Luitprandi Chronico usus, dum historiam scriberet. pag. 534. num. 418. & seq.

Pseudo-Iuliani auctor. Tom. II. pag. 36. num. 139. & seqq.

Testimonia ad rem producuntur ex eius historia Ms. pag. 38. num. 144. & seq.

Crassissima ignoratio de Petro de Riga *Auroræ* Scriptore. pag. 40. num. 152.

Higuerarum, sive ficulneorum Toleti civium fundamenta à quonam iacta. Tom. I. pag. 445. num. 44.

Hilarii Arelatensis Episcopi obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 416. num. 487.

Hilarius Papa quando creatus. T. II. pag. 416. num. 500.

Romanam Synodum cogit. ibid. num. 506.

S. Hilarius Pictaviensis Episcopus Quintiliani imitator. Tom. I. pag. 75. num. 255.

Arausicanæ I. Synodo præfuit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.

Hildefredus Tarraconem obsidione cingit. Tom. II. pag. 416. num. 513.

Urbes Hispaniæ maritimas capit. ibid.

Hippocrates à quonam explanatus. Tom. II. pag. 363. col. 1.

S. Hippolyti martyris Missa per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 381. num. 259.

Hispalensis II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 421. num. 658.

Hispalis Fulgentii Astigitani verosimiliter patria. Tom. I. pag. 308. num. 11. & seq.

Contra Leovigildum Gothorum Regem rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.

Hispanæ historiæ Scriptores quinam fuerint. Tom. II. pag. 13. num. 45. & pag. 23. num. 82. & pag. 48. num. 18. & seq. & pag. 61. num. 73. & pag. 165. num. 274. & seq. & pag. 239. num. 280. & pag. 302. num. 619. & seqq. & pag. 326. num. 763. & seqq. & pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 1. & seq. & pag. 361. col. 2. & seq. & pag. 388. col. 2. & pag. 407. col. 1.

Hispania per Constantinum tyrannum invaditur. Tom. II. pag. 414. num. 1163.

Tumultibus fervet. ibid. num. 1168. & pag. 415. num. 469.

Peste affligitur. pag. 419. num. 621.

Sub Reccaredo Fide catholica floret. pag. 420. num. 629.

Mahometi labe inficitur. pag. 421. num. 645.

De Hispaniæ memorabilibus quisnam scripserit. Tom. I. pag. 463. num. 118.

Eius descriptio à quonam facta. pag. 503. num. 283. & seqq.

Regum epitomen quisnam digesserit. Tom. II. pag. 196. num. 24.

Urbium admiranda per quemnam descripta. pag. 381. col. 2.

Casus & restauratio à quonam exarata. pag. 373. col. 1.

Hispanorum incuria in non quærendis historiæ fontibus & publico bono exponendis. Tom. II. pag. 15. num. 53.

Viri insignes nonnulli qui Basileensi Concilio interfuere. pag. 226. num. 177. & seq.

Historia à quibusnam scripta. Tom. I. pag. 7. num. 22. & pag. 92. num. 312. & seqq. & pag. 104. num. 351. & seqq. & pag. 205. num. 271. & seqq. & pag. 238. num. 12. & seqq. & pag. 256. num. 75. & seqq. & pag. 315. num. 38. & seqq. & pag. 340. num. 117. & seqq. & pag. 373. num. 231. & pag. 421. num. 407. & pag. 438. num. 14. & pag. 447. num. 52. & seqq. & pag. 463. num. 118. & pag. 516. num. 343. & Tom. II. pag. 1. num. 2. & pag. 2. num. 5. & seqq. & pag. 3. num. 9. & pag. 12. num. 39. & pag. 19. num. 65. & seqq. & pag. 21. num. 74. & pag. 26. num. 98. & pag. 27. num. 104. & pag. 49. num. 20. & seqq. & pag. 196. num. 21. & pag. 204. num. 61. & pag. 212. num. 106. & pag. 216. num. 125. & pag. 176. num. 342. & pag. 178. num. 348. & seq. & pag. 181. num. 364. & pag. 184. num. 373. & pag. 191. num. 5. & seqq. & pag. 239. num. 280. & pag. 241. num. 286. & 290. & seq. & pag. 244. num. 302. & seqq. & pag. 245. num. 306. & pag. 248. num. 318. & 321. & seqq. & pag. 254. num. 352. & seqq. & pag. 274. num. 458. & pag. 302. num. 619. & pag. 306. num. 655. & pag. 326. num. 763. & seqq. & pag. 330. num. 793. & seq. & pag. 336. num. 823. & pag. 346. num. 874. & pag. 347. num. 887. & seqq. & pag. 351. num. 919. & pag. 356. col. 1. & pag. 357. col. 1. & seq. & pag. 358. col. 1. & seq. & pag. 306. col. 1. & seq. & pag. 361. col. 1. & seq. & pag. 362. col. 1. & seq. & pag. 368. col. 2. & pag. 372. col. 1. & seq. & pag. 373. col. 2. & pag. 376. col. 2. & seqq. & pag. 381. col. 2. & seq. & pag. 405. col. 1.

Historia omnimoda per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 205. num. 271. & seqq.

Item *De memorabilibus Hispaniæ*. pag. 463. num. 118.

Arabum à quonam scripta. Tom. II. pag. 54. num. 43.

S. Ferdinandi Castellæ Regis. pag. 56. num. 54.

Pontificum & Romanorum Imperatorum. pag. 57. num. 56.

Castellæ ac Legionis. pag. 61. num. 73.

Ecclesiastica. pag. 181. num. 364.

Regum Navarræ. pag. 184. num. 373.

Henrici III. Castellæ Regis. pag. 196. num. 21. & pag. 197. num. 26.

Carthaginensium pariter & Murciæ Episcoporum. pag. 274. num. 458.

Ordinis Iacobæi pag. 336. num. 823.

Ioannis II. Aragoniæ Regis. pag. 347. num. 887.

Bætica. pag. 382. col. 1.

Granatensis. pag. 407. col. 1.

Cataloniæ. pag. 356. col. 1.

Lusitaniæ, & generalis mundi. pag. 357. col. 2. & pag. 373. col. 2. & seq.

Historicorum supposititiorum fabulæ de Gregorii Bætici rebus. Tom. I. pag. 141. num. 28. & seqq. & pag. 144. num. 38. & seqq. & pag. 145. num. 42. & seq. & pag. 148. num. 50. & seqq.

Figmenta de Audentio Toletano exploduntur. pag. 178. num. 162. & seqq.

Necnon de Avieno poeta. pag. 213. numero 299. & seqq.

Im-

Impudentia taxatur. pag. 267. num. 118. & pag. 268. num. 122.
Mendacia refelluntur. pag. 286. num. 55. & seqq.
Nugæ in Arthuago monacho. pag. 372. num. 227. & seq.
Licentia in S. Ildephonsi rebus retunditur. pag. 410. num. 364. & seq.
Commenta de Iuliano Toletano. pag. 419. num. 396. & seq.
Quisquiliæ in Felice Episcopo Toletano. pag. 423. num. 421.
Necnon in Taione Cæsaraugustano. pag. 424. num. 423.
Fictiones in Iuliano cognomento Luca exsibilantur. pag. 439. num. 22.
Fabulæ item de Rutilio martyre & aliis. pag. 474. num. 164. & seqq.
Hitæ, seu Fitæ, oppidi nomen unde. Tom. I. pag. 147. num. 48.
De *Homagio* quisnam egerit. Tom. II. pag. 241. num. 289.
Homiliæ à quonam scriptæ. Tom. II. pag. 219. num. 148.
Honorii I. Papæ creatio quando contigerit. Tom. II. pag. 421. num. 659.
Honorius monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Hormestæ appellatio undenam adhæserit Orosii historiis. Tom. I. pag. 238. num. 12. & seqq.
Hormisdæ Pontificis electio quando facta. Tom. II. pag. 417. num. 549.
Ioannes Tarraconensis Episcopus honoribus affectus. ibid. num. 550.
Sallustius Hispalensis legatus constitutus & ubi. ibid. num. 553.
Hosius Episcopus Cordubensis Scriptorum Hispaniæ princeps. Tom. I. pag. 133. num. 1.
Hispanus, & forsan Cordubensis, non Græcus. ibid. num. 2.
Plagis ob Fidem ab ethnicis multatus. ibid.
Concilio Eliberitano interfuit. pag. 134. num. 3.
A Constantino Magno plurimum cultus. ibid. numero 4.
In Arelatensi Concilio causam dixit. ibid.
Constantini Imperatoris conversionem fortè promovit. ibid. num. 6.
Zosimi locus hac de re subobscurus à Baronio explanatus. ibid. & seq.
Sozomenus reprehenditur. ibid.
Synodo Nicænæ præfuit, vices gerens Sylvestri Papæ. pag. 135. num. 8.
Princeps item in Sardicensi de causa Athanasii. ibid. num. 8.
Eiusdem apud hæreticos reverentia. ibid. num. 9.
Arianis in Sirmiensi conventu quodammodo favit. ibid. num. 10.
Ab Athanasii tamen damnatione abstinuit. ibid.
De eius ob illud pœnitentia eidem Athanasio credendum. ibid. num. 11. & seqq.
S. Isidori de eius obitu historia suspecta. ibid.
A Græcis ut Sanctus colitur. pag. 136. num. 13.
Eius opera referuntur. ibid. num. 14. & seq.
Chalcidii in Timæum commentarii dedicatio huic forsan facta. pag. 137. num. 16.
An Græcè scripserit. ibid. num. 17.
Nomen ipsius temerè appositum in Decreto Gratiani. pag. 138. num. 18.
Cordubensem Synodum colligit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
In exsilium pellitur, & verberibus tunditur. ibid. num. 1106. & 1108.
Hæreticis assentitur. ibid.
Catholicus moritur & ubi. ibid. num. 1109.
Hugo Catalanus à Turrecremata laudatus. Tom. II. pag. 368. col. 2.
Quodnam opus scripserit. ibid.
Hugo Portugallensis Episcopus Compostellanæ historiæ auctor. Tom. II. pag. 19. num. 65.
An eius Epistola ad Mauricium Bracarensem sit germana. Tom. I. pag. 129. num. 444. & seqq.

Hunnericus Wandalorum Rex catholicos affligit. Tom. II. pag. 416. num. 511. & seqq.
Vermibus consumitur. ibid. num. 515.
Hunni per Thraciam discurrunt. Tom. II. pag. 416. num. 481.
Urbes orientis quamplurimas vastant. ibid. num. 483.
Hunnorum præsidium per Stiliconem deletur. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Hyginus. Vide Iulius Hyginus.
Hymni à quibusnam scripti. Tom. I. pag. 395. num. 306. & seq. & pag. 519. num. 357.
Hymni Ambrosiani in Latinis Ecclesiis celebrantur. Tom. II. pag. 413. num. 1139.

I

JAAFAR, aliàs Abu Jaafar Ebn Tophail, sive Abu Becr. Tom. II. pag. 405. col. 2. & seqq.
Quænam scripta exaraverit. ibid.
Laudes eiusdem. ibid.
Iacobæi ordinis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 336. num. 823.
S. Iacobi reliquiarum translatio per quemnam descripta. Tom. II. pag. 24. num. 88.
In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
Quos discipulos ibi creârit Episcopos. ibid.
S. Iacobi epistolas quisnam exposuerit. Tom. II. pag. 28. n. 108.
Iacobus I. Aragoniæ Rex. Tom. II. pag. 69. num. 143. & seqq.
Eius historia de rebus à se gestis Provinciali idiomate. ibid.
Iacobus Catalanus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 369. col. 1.
De Conceptione Virginis libros vulgavit. ibid.
Iacobus Dominicus Dominicanus. Tom. II. pag. 171. num. 310.
Volumen edidit de rectè administrandis sui ordinis rebus. ibid.
Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, an ullius Chronici auctor. Tom. II. pag. 177. num. 345. & seqq.
Valerium Maximum vernaculè vertit. ibid. num. 346.
Iacobus Calicius iurisconsultus celeberrimus. Tom. II. pag. 198. num. 31. & seqq.
Commentaria scripsit in Usaticos Barcinonenses. ibid. num. 32.
Directorium item pacis & treugæ. ibid. num. 33.
Processus *soni emissi* & quid iste sonus. ibidem num. 34.
Alia eiusdem opera. ibid.
Iacobus Cardoni Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Iacobus Conesa protonotarius regius quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 369. col. 1.
Iacobus Magni Augustinianus sophologii auctor. Tom. II. pag. 203. num. 56. & seqq.
Qualenam istud opus. ibid.
An fuerit Hispanus. ibid.
Iacobus Marquilles iurisconsultus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 244. num. 299. & seqq.
Familiarum Cataloniæ nobilium descriptor. ibid. num. 302.
Iacobus Matthæi commentaria dedit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monellis Usaticorum Barcinonensium explanator. Tom II. pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monte-Iudaico, sive de Montjui. Tom. II. pag. 153. num. 239. & seq.
Usaticos Barcinonenses exposuit. ibid.
Iacobus Perez de Valentia Eremitarum Sancti Augustini sodalis. Tom. II. pag. 329. num. 779. & seqq.
Episcopus aliquando Christopolitanus. ibid.
Commentaria edidit & explanationes diversas. ibid.
Iacobus Pons Catalanus Scriptor artis vulgò *de scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 648.
Iacobus Lupi Rebello Lusitanus. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Scripsit *De sacramento pœnitentiæ*. ibid.

Iacobus Roig poeta Valentinus, & eius opera. Tom. II. pag. 242. num. 293. & seq.
Iacobus de S. Ioanne Dominicanus. Tom. II. pag. 268. num. 428. & seq.
Auctor Vitæ S. Raymundi de Penyafort. ibid.
Iacobus à Vallesicca Usaticorum Barcinonensium glossator. Tom. II. pag. 160. num. 264.
Jahia filius Mahomed filius Abi Siuker auctor *Theoriæ plantarum*. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Jahia Iben Hametis Ibn Edden de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Jaljal, aliàs Eben Jaljal, quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Ianua artis Raymundinæ per quemnam formata. Tom. II. pag. 324. num. 752. & seq.
Jasa Gafekæus scripsit historiam orientalem. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Ibada Fonsæ Comitis filia Reccaredo Regi Gothorum nubit. Tom. II. pag. 419. num. 620.
Svinthilam parit. ibid.
Iben Ibrahim *De supputatione temporis* Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Iberia (*Hesperia*) etiam Italia dicta. Tom. I. pag. 444. num. 39.
Ibnu Habar. Vide Aben Habar.
Ibnu Lchatib theologus, philosophus, poeta, & historicus. Tom. II. pag. 407. col. 1. & seq.
Cur Hispanis Scriptoribus affixus, licèt non Hispanus. ibid.
Idalius Barcinonensis Episcopus & eius opera. Tom. I. pag. 423. num. 419.
Epistolæ eiusdem duæ ad quosnam directæ. ibid. num. 420.
Idatius Clarus ex coniectura Emeritensis Episcopus. Tom. I. pag. 172. num. 136. & seqq.
Priscilliani erroribus restitit. ibid.
Diversus ab Ithacio à Severo reprehenso. ibid. num. 139.
Item ab Idatio Lemicensi Episcopo. ibid.
Necnon ab alio auctore libri adversus Warimadum Arianum. ibid. num. 140.
Idatius, sive Hydatius, historicus, in rebus Orosii explanatur. Tom. I. pag. 235. num. 2.
Lemicensis ex Gallæcia. pag. 256. num. 75.
Papirii Massoni error multiplex in eiusdem rebus. ibid. num. 76. & seqq.
Necnon Georgii Cardosi. ibid.
Eius ætas & in Palestinam peregrinatio. pag. 257. num. 79.
Episcopatus & res gestæ. ibid. num. 81. & seqq.
Eusebiani Chronici continuator. pag. 258. num. 86.
Quisnam auctor collectionis historicæ ex eodem. pag. 259. num. 87. & seq.
Quisnam Toromachus, ex quo ipse in historia profecit. ibid. num. 88.
Variæ ipsius collectionis editiones. ibid. num. 89. & seq.
Fasti consulares ab eodem editi. pag. 260. num. 91.
De Cynegio orientis præfecto clarissimum eiusdem testimonium. ibid. num. 92.
Diversus ab Idatio Claro Emeritensi Episcopo. ibid. num. 93.
Item ab alio Ambrosii Moralis. pag. 261. num. 95.
Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Idolorum templa ubique destructa & quando. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
Jehuda Barcinonensis Hebræus Scriptor. Tom. II. pag. 2. num. 6.
Ieiunii quadragesimalis institutio à quonam exposita. Tom. I. pag. 360. num. 190.
S. Ildephonsus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 388. num. 278.
Eius genus & res gestæ. pag. 389. num. 279. & seqq.
Scripsit *De virginitate S. Mariæ* contra tres infideles. pag. 390. num. 284.
Huius libelli editiones. ibid & seq.
Quinam fuerint isti infideles. ibid. num 286. & seqq.
Opus hoc eius esse pluribus confirmatur. pag. 392. num. 289. & seqq.
Alia eiusdem opuscula. ibid.
Missas aliquot composuit, & quidnam eius temporis Missa. pag. 394. num. 302. & seqq.
Hymnos pariter & sermones. pag. 395. num. 306. & seq.
Ipsius epigrammata & epitaphia quædam supposititia. ibid. num. 308. & seqq.
Eiusdem gentis stemmatismus ex Pseudo-Iuliano. pag. 397.
Germana, corrupta & adulterata referuntur. pag. 398. num. 315. & seqq.
Scriptorum Ecclesiasticorum descriptor. pag. 399. num. 323.
Additio eius ad Isidori Chronicon quale opus. pag. 400. num. 324. & seqq.
Roderici Toletani locus de illo depravatus corrigitur. ibid. num. 327.
Ioannis Episcopi Gerundensis error notatur. ibid.
Francofordiensis Synodi iniqua de ipsius doctrina opinio. pag. 401. num. 328. & seq.
Non huius est liber contra disputantes *De perpetua Mariæ virginitate*. ibid. num. 330. & seqq.
Huius ævi in Hispania phrasis & eloquentia describitur. pag. 402. num. 333. & seqq.
Pseudo-historicorum de ipso licentia retunditur. pag. 404. num. 345. & seqq.
Corona Virginis an eiusdem sit opus. pag. 410. num. 364. & seqq.
Eius Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Ortus quando contigerit, & quibusnam parentibus. pag. 421. num. 644.
Eiusdem profectus sub S. Isidori disciplina. ibid. num. 658.
Hispalim reversus cœnobium ingreditur & quare. ibid. num. 662.
Diaconus Toletanus designatur. ibid. num. 666.
Ildericus Pacensis Episcopus Synodo Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Ildericus Wandalorum Rex regno deturbatur. Tom. II. pag. 417. num. 557.
Illigartum urbs contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Illurgi pro Illiturgi à Pseudo-historicis corruptum. Tom. I. pag. 162. num. 98.
Imago huius mundi à quonam descripta. Tom. II. pag. 372. col. 1. & seq.
Imperatorum Romanorum historiam quisnam digesserit. Tom. II. pag. 57. num. 56.
Imperialium Constitutionum ab Augustis simul inscribendarum forma. Tom. I. pag. 204. num. 267.
De Incarnatione libri ad Scarilam quisnam auctor. Tom. I. pag. 310. num. 18. & seq.
Incarnationis fides Synodis coactis stabilitur. Tom. II. pag. 416. num. 490.
Indiculi luminosi quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 476. num. 179. & seqq.
Pellizerii coniectura de huius auctore improbatur. pag. 478. num. 186.
Infernus amoris per quemnam descriptus. Tom. II. pag. 249. num. 316.
Ingundis Sigeberti Francorum Regis filia. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Hermenegildo Gothorum Regi nubit. ibid.
Quos comites secum in Hispaniam duxerit. ibid.
Ærumnis confecta Panhormi moritur. pag. 419. num. 624.
Innocentius I. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
Inquisitorum Directorium à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 187. num. 387.
Repertorii quisnam auctor. pag. 318. num. 732. & seqq.
Interregnum unius anni factum post mortem Severi. Tom. II. pag. 416. num. 504.
S. Ioachim Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Ioannes Abbas Agaliensis Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Ioannes Ægidius Zamorensis taxatur. Tom. I. pag. 52. num. 181.

Quan-

Quando floruerit. Tom. II. pag. 108. num. 7. & seqq.
Opus edidit *De præconiis Hispaniæ*. pag. 109. num. 10. & seqq.
Multis erroribus scatens, præsertim in re geographica. ibid. num. 13. & seqq.
Scripsit item de mundi ætatibus. pag. 110. num. 16.
Necnon de viris illustribus. ibid.
Indices historiarum per literas alphabeti vulgavit. ibid. num. 18.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Ioannes Ægyptius monachus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Ioannes Africæ Comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Ioannes Alvarez forsan auctor Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis. Tom. II. pag. 243. num. 295.
Ioannes Alvarez Gato Matritensis poeta quænam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 877.
Ioannes Andreas canonicus Ilerdensis. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Metaphisicæ Christianæ Scriptor. ibid.
Ioannes Andreas ex Mahometano Christianus. Tom. II. pag. 324. num. 757. & pag. 369. col. 2. & seqq.
Confusionem edidit sectæ Mahometanæ. pag. 324. num. 757.
Anti-Alcorani Scriptor. pag. 369. col. 2.
Ioannes de Aragonia Iacobi II. Regis filius. Tom. II. pag. 148. num. 219.
Toletanus Archiepiscopus & concionum Scriptor. ibid.
Ioannes Arias de Avila quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 340. num. 844.
Ioannes Alphonsus de Baena. Tom. II. pag. 251. num. 335. & seqq.
Auctor systematis *Cantionarii*. ibid.
Cantionaria diversa conscripsit. ibid. num. 336. & seqq.
Ioannes Ballistarius Carmelita. Tom. II. pag. 171. num. 311.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sui ordinis Constitutiones vulgavit. ibid.
Necnon sermones varios & librum de Anti-Christo. ibid.
Ioannes Ivandus de Bardaxi Aragonensis. Tom. II. pag. 348. num. 888.
Quænam eius opera. ibid.
Ioannes Alphonsus de Benavente. Tom. II. pag. 347. num. 878. & seqq.
Elogia eiusdem & scripta. ibid.
Ioannes Biclarensis abbas, patriâ Scalabitanus. Tom. I. pag. 298. num. 104.
Dictus etiam Gerundensis ab Episcopatu quem gessit. ibid.
Constantinopolim profectus & quare. ibid.
Quandiu in eadem urbe moratus. ibid. & seq.
Græca & Latina eruditione conspicuus. ibid.
De eius monachatu Mabillonii ingenua confessio. pag. 299. num. 106.
Regulam monachis *specialem* atque item Chronicon scripsit. ibid. num. 107.
Vossii & Possevini in ipsius rebus hallucinationes. ibid. num. 108.
Gerundensis Episcopus à Reccaredo Rege constitutus. pag. 300. num. 109. & Tom. II. pag. 420. num. 631.
Quando obierit. Tom. I. pag. 301. num. 111.
Pseudo-Maximi impostura de eius Episcopatu Agaliensi. ibid num. 113.
Minimè fuit Hermenegildi præceptor. ibid.
In exsilium pellitur & quare. Tom. II. pag. 418. num. 616.
Barcilonam relegatur. ibid.
Ioannes de Capua an fuerit Hispanus. Tom. II. pag. 340. num. 848.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Ioannes de Cardalhago Archiepiscopus Bracarensis. Tom. II. pag. 171. num. 309.
Auctor libri *Regalis*. ibid.
Ioannes Carvaxalius S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 296. num. 584. & seq.
Gesta eiusdem & munia. ibid.

Apostolicæ sedis defensionem edidit. ibid. num. 585.
Relationem item suarum legationum. ibid.
Epistolas similiter. ibid.
Ioannes de Casanova scripsit *De potestate Papæ supra Concilium*. Tom. II. pag. 234. num. 259.
Ioannes de Castromocho Petri *Crudelis* historicus. Tom. II. pag. 178. num. 347. & seqq.
Ioannes de Castroxeris *Principum regimen* Ægidii Columnæ Hispanè vertit. Tom. II. pag. 179. num. 351.
S. Ioannes Chrisostomus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Quando & ubi mortuus. pag. 414. num. 1159.
Ioannes Cirita Taurocanus abbas Cisterciensis. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seqq.
Equitibus de Avis regulas tulit. ibid.
Ioannes à Claravò, sive Claravalle, Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 160. num. 262. & seq.
Libros Sententiarum explanavit. ibid.
Sermonum item & lecturarum Scriptor. ibid.
Ioannes Consobrinus Lusitanus. Tom. II. pag. 349. num. 896. & seqq.
Munia ab eodem obita. ibid.
Laudes ipsius & opera. ibid.
Ioannes de Deo auctor correctionis Cavillationum Huberti de Bovio. Tom. II. pag. 64. num. 93. & seqq.
In Bononiensi gymnasio Decretorum doctor. ibid.
Opera eiusdem inedita quænam. ibid. num. 95. & seqq.
Ioannes diaconus Matritensis S. Isidori Agricolæ Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 97. num. 257. & seq.
Ioannes Emmanuel Castellæ Infans. Tom. II. pag. 166. num. 278. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius. Tom. II. pag. 188. num. 395.
Quænam scripserit. ibid.
Ioannes Episcopus Cæsaraugustanus quando floruerit. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seq. & Tom. II. pag. 417. num. 521.
Elogium ex S. Ildephonso. Tom. I. pag. 371. num. 223.
Musicam modulationem cantui præscripsit. ibid.
Librum edidit de canonibus paschalibus. ibid.
Ioannes Episcopus Tarraconensis ab Hormisda Pontifice honore affectus. Tom. II. pag. 417. num. 550.
Tarraconensi Synodo præest. ibid. num. 551.
Ioannes Evangelista de Corduba Minorita. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Opus eiusdem *De Virginis Conceptione*. ibid.
Ioannes Eximini Cerdan iurisconsultus & eius opera. Tom II. pag. 236. num. 267. & seqq.
Ioannes Francès Barcinonensis Aragoniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 241. num. 290. & seq.
Barcinonensium Comitum gesta descripsit. ibid.
Ioannes Francès Boscan Aragonensium rerum chronographus. Tom. II. pag. 241. num. 290.
Ioannes Gerundensis in Ildephonsi rebus erravit. Tom. I. pag. 400. num. 327.
Ioannes Grial quàm benemeritus de S. Isidori operum editionibus. Tom. I. pag. 330. num. 92.
Etymologiarum eiusdem illustrator. pag. 333. num. 100.
Ioannes Gundisalvi Avicenæ physicorum libros Latinè vertit. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannes Hierosolymorum Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Ioannes Hispalensis Augustinianorum sodalis. Tom. II. pag. 351. num. 913.
S. Ioannis de Sahagun Vitæ descriptor. ibid.
Ioannes Hispalensis Episcopus quonam tempore vixerit. Tom. I. pag. 482. num. 202.
Isidori Pacensis & Roderici Toletani de ipso verba rectâ interpretatione donantur. ibid. num. 203. & seqq.
An hic sit qui cum Alvaro Cordubensi literas commutavit. pag. 483. num. 208.
Bibliorum in Arabicum translator. pag. 484. num. 210. & seq.
Quænam huius ævo vernaculæ linguæ in Hispania. ibid. num. 211.
Pseudo-Luitprandi de eodem nugæ. ibid.

Iniquissimè confunditur à Pseudo-historicis cum Toletano. pag. 485. num. 214. & seq.
Ab Arabibus *Cacit Almitran* appellatus. pag. 487. num. 225.
Vocabuli huius significatio producitur. ibid. & seqq.
Ioannes Hispalensis Episcopus alter Pseudo-Luitprandi fabula. Tom. I. pag. 452. num. 71.
Ioannes Hispalensis omnino diversus à Ioanne Archiepiscopo. Tom. II. pag. 370. col. 2. & seq.
Doctrina huius & Arabicæ linguæ peritia. ibid.
Epitomen dedit totius astrologiæ. ibid.
Astronomiæ & chiromantiæ Scriptor. ibid.
Alia eiusdem opuscula. ibid.
Mercurii Trismegisti operum interpres. pag. 371. col. 1.
Ioannes Hispanus canonum glossator. Tom. II. pag. 65. num. 113.
Ioannes Hispanus alter Decretalium explanator. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannes de Ixar Aragonensis orator celebris. Tom. II. pag. 268. num. 427.
Ioannes Lopez Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 330. num. 792.
Quodnam opus exaraverit. ibid.
An idem cum Ioanne Lopez de Salamanca. ibid.
Ioannes Lopez Segoviensis canonicus. Tom. II. pag. 337. num. 825. & seqq.
Laudes eiusdem & scripta. ibid.
Ioannes de Lucena. Tom. II. pag. 250. num. 331.
Scripsit *De vita beata*. ibid.
Ioannes Mancipe Augustinianus auctor libri *Lumen domûs*. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes Margarit, vulgò Gerundensis Episcopus. Tom. II. pag. 7. num. 20.
Qualis eruditionis & notæ fuerit. ibid.
Ioannes Martinez Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 307. num. 671. & seq.
Ordinis sui historiam exaravit. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid.
Ioannes Martorell Valentinus quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 280. num. 490.
Ioannes de Mella S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 283. num. 506. & seqq.
Munera ab ipso obita & laudes. ibid num. 507. & seqq.
Eiusdem epitaphium. ibid.
Scripta ab eodem edita recensentur. pag. 285. num. 511. & seqq.
Ioannes de Mena poeta Cordubensis. Tom. II. pag. 265. num. 412. & seqq.
Ioannis Castellæ Regis II. historicus. ibid.
Eiusdem carmina referuntur. pag. 267. num. 418. & seqq.
Ioannes Moles Margarit Episcopus Gerundensis & S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 320. num. 740. & seqq.
Gesta eiusdem, scripta & laudes. ibid.
Ipsius epitaphium. ibid.
Ioannes de Montesono Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 185. num. 378. & seqq.
Hispanusne an Gallus. ibid.
De re schismatis auctor. pag. 186. num. 380. & seq.
Ioannes Nonnius de Villasan, aliàs Villaizan. Tom. II. pag. 174. num. 326. & seqq.
Eius munera & laudes. ibid.
Alphonsi XI. Castellæ Regis historiographus. ibid. num. 327.
Necnon Ioannis I. Chronici auctor. ibid. num. 328.
Ioannes Papa XXI. Vide Petrus Ioannis.
Ioannes de Pastrana grammatices Scriptor. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes Polemar, sive Palomar, Archidiaconus Barcinonensis. Tom. II. pag. 223. num. 166. & seqq.
Basileensi Concilio interfuit. ibid.
Scripta eiusdem adversus errores Bohemorum. pag. 224. num. 167. & seqq.
Alia ipsius opera. ibid.
Ioannes Portalegrensis B. Ægidii Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 66. num. 118.
Ioannes presbyter historicus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Ioannes presbyter poeta Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Ioannes de Quadros Aragonensis historicus. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes quidam ex Iudæo conversus, cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 369. col. 2.
Ioannes Ravennæ Exarcha à populo occisus. Tom. II. pag. 421. num. 653.
Ioannes Rodriguez del Padron poeta. Tom. II. pag. 247. num. 315. & seqq.
Franciscanorum sodalis. ibid.
Scripsit *Infernum amoris*. pag. 248. num. 316.
Item *Sedem seu Cathedram honoris*. ibid. num. 317.
Necnon opus genealogicum. ibid. num. 318.
Ioannes Sanchez Cataloniæ chronographus. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ioannes Sanchez à Mendoza. T. II. pag. 250. num. 330.
Auctor libelli *De armis & familiis*. ibid.
S. Ioannes de Sancto Facundo, vulgò de Sahagun. Tom. II. pag. 310. num. 685. & seqq.
Eiusdem merita & virtutes referuntur. ibid.
Necnon scripta & apotheosis. ibid.
Vita eius à quonam scripta. pag. 351. num. 913.
Ioannes de Segovia Concilio Basileensi interfuit. Tom. II. pag. 225. num. 172. & seqq.
De quo errores quorumdam taxantur. ibid. & seq.
Eiusdem laudes ex Ænea Sylvio. pag. 226. num. 179. & seqq.
Cardinalatûs dignitate insignitus & à quonam. pag. 227. num. 181. & seqq.
Necnon Cæsareensis Episcopatûs. ibid.
Eius in monasterio quodam secessus & cur. ibid.
Ioannis Pinedæ & S. Antonini de ipso lapsus. ibid.
Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium edidit. ibid. num. 184.
Alia ipsius opera. ibid. & seqq.
Ioannes senior Toletanus quodnam opus scripserit. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ioannes Serra Valentinus. Tom. II. pag. 250. num. 333.
Scripsit *De animæ potentiis* & earum controversiis. ibid.
Ioannes Servus-Dei Episcopus Toletanus Pseudo-Luitprandi commentum. Tom. I. pag. 519. num. 358.
Ioannes Servus-Dei alius Pseudo-Luitprandi fabula. Tom. I. pag. 521. num. 365.
Eiusdem epistola quædam. ibid. & seq.
Ioannes de Socarrats Catalanus iurisconsultus. Tom. II. pag. 307. num. 667. & seqq.
Quorumnam operum auctor. ibid.
Ioannes Stephanus Valentinus *Elegantiarum* Scriptor. Tom. II. pag. 305. num. 647.
Ioannes, aliàs Ludovicus, Teixeira Lusitanus. Tom. II. pag. 328. num. 775.
Quænam opera ediderit. ibid.
Ioannes Raymundus de Trasmiera Salmanticarum rerum descriptor. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Ioannes Valentinus, seu de Valentia, Minorum sodalis. Tom. II. pag. 310. num. 683. & seq.
Cuiusnam operis auctor. ibid.
Ioannes Valerus Scriptor *Rosarii summæ veritatis*. Tom. II. pag. 304. num. 644.
Ioannes Vallisoletanus ex Hebræo conversus. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
Scripsit *De concordia legum*. ibid.
Eius operis singularia quædam annotantur ex *Fortalitio Fidei*. ibid. & seqq.
Ioannes Velascus Lusitanus cuiusnam libri Scriptor. Tom. II. pag. 323. num. 750.
Ioannes Ventallol Maioricensis de re geometrica Scriptor. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ioannes Vespertilio, an idem cum Alpartilio. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Cataloniæ historicus. ibid.
Ioannes Villar iurisperitus quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 306. num. 651.
S. Ioannis Apostoli epistolæ à quonam expositæ. Tom. II. pag. 28. num. 108.
Ioannis Aragonensis *Iter rectum viatorum* laudatur. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannis II. Aragoniæ Regis historiam quisnam texuerit. Tom. II. pag. 347. num. 887.

S.

S. Ioannis Gualberti Vita per quosnam descripta. Tom. II. pag. 23. num. 84. & 86.
Ioleus Ioli Toletanus scripsit *De virtutibus herbarum & plantarum*. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Ionas Benganach Cordubensis medicus. Tom. II. pag. 2. num. 6.
Grammaticus item celeberrimus. ibid.
Scriptor Hebræus. ibid.
Iordanus quidam Dominicanus & martyr. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Quorumdam martyrum gesta conscripsit. ibid.
Iordi, sive Georgius, poeta Valentinus. Tom. II. pag. 71. num. 149.
Imitatorem habuit Franciscum Petrarcham. pag. 72. num. 50.
Iornandes ex Roderico Toletano emendatur. Tom. II. pag. 55. num. 48.
Iosephus Aben Isaac Iudæus medicus. Tom. II. pag. 47. num. 9.
Eiusdem medicæ doctrinæ commentarius laudatur. ibid.
Iosias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
Iosiniana Ecclesia Africæ est, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
Iovianus quando fuerit Imperator designatus. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
Iovinianus monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Iovinus tyrannidem invadit & quibusnam auxiliis. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Iriensis Ecclesiæ historia an eadem cum Annalibus Compostellanis. Tom. II. pag. 19. num. 68.
Iruna eadem est cum Pampilona. Tom. I. pag. 539. num. 442.
Quid significet. ibid.
Isaac Aben Zulaime Iudæus de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Isaac Cordubensis Hebræus auctor. T. II. pag. 2. num. 6.
Hebosii Granatæ Regis consiliarius. ibid.
Isaias Propheta à quonam expositus. Tom. II. pag. 219. num. 149.
Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Eius opus quoddam medicum. ibid.
Isidori septem ex Pellizerii sententia examinantur. Tom. I. pag. 450. num. 62. & seqq.
Isidorus Cordubensis Episcopus, an aliquid literis consignaverit. Tom. I. pag. 249. num. 52.
Dubium an unquam exstiterit. ibid.
Quando obierit. Tom. II. pag. 415. num. 472.
Isidorus Hispalensis quanam phrasi in scribendo usus. Tom. I. pag. 282. num. 42.
De Martini Dumiensis patria exponitur. pag. 284. num. 49.
Hispalis forsan eius patria. pag. 321. num. 61.
Ipsius parentes & consanguinei quinam. ibid.
Germanorum quorumdam error, natu Germanum contendentium. ibid.
Portentum de ipso adhuc in fasciis implicito. ibid. num. 62.
Vita eiusdem ex Luca Tudensi. ibid.
Item ex alio. Tom. II. pag. 60. num. 68.
Quàm carus fuerit Leandro fratri. Tom. I. pag. 321. num. 63.
De eius sub hoc educatione & progressu. pag. 322. num. 64. & seq.
Monachus à quibusdam falsissimè habitus. ibid. num. 66.
Unde error huiusmodi invaluerit. ibid.
Non hic, sed alius Isidorus Siculus S. Gregorii auditor. ibid. num. 68.
Apocryphum quoddam de eius miraculosa Romam transportatione. ibid.
Hispalensis Archiepiscopus quando ordinatus. pag. 323. num. 69. & Tom. II. pag. 420. num. 639.
Acephalorum hæresis acerrimus impugnator. Tom. I. pag. 323. num. 69.
An Romam venerit ad Synodum celebrandam. ibid. num. 70.
Nec Malacam exsulavit, nec Gordianus in eius locum intrusus. ibid. num. 71.
Certum ipsius obitus tempus ostenditur. pag. 324. num. 72.
Eius corpus Legionem translatum, contra Bononienses. ibid. num. 73. & seq.
Mahometum ab Hispania eiecisse, mera Pseudo-historicorum fabula. ibid. num. 75. & seqq.
Ipsius doctrinæ laudes ab antiquis & recentioribus. pag. 327. num. 84. & seqq.
Ratramni Corbeiensis Isidoriani testimonii interpretatio adversus Hincmarum Rhemensem. ibid. num. 86.
Gratiano & iuris canonici Scriptoribus quanti habitus. pag. 328. num. 88.
An disputatum fuerit, quonam loco inter Ecclesiæ doctores statuendus. ibid. num. 89.
Operum eiusdem editiones referuntur. pag. 330. num. 92.
Etymologiæ à Braulione Cæsaraugustano digestæ. ibid. num. 93. & seq.
Martini de Roa abnorme de earum auctore iudicium. pag. 331. num. 94.
Grammaticorum iacula in hoc opus excipiuntur & avertuntur. ibid. num. 95.
Etymologiæ quibusnam ineptæ, ab aliis excusatæ. ibid. & seqq.
Exscriptorum oscitantia corruptæ ostenduntur. pag. 332. num. 97.
Earundem excellentia, editiones, & illustratores. ibid. num. 99. & seqq.
Chronicon ipsius unum, non duplex. pag. 335. num. 105.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Gothorum, Wandalorum, & Suevorum certissimus historicus. pag. 340. num. 117. & seqq.
Iosephi Pellizerii sententia in hoc reprobatur. ibid.
Prænotatio eiusdem librorum iniquè Braulioni adiudicatur. pag. 342. num. 125. & seq.
Eius verba de Hermenegildi tyrannide probo sensu donantur. pag. 344. num. 133. & seq.
Libri sententiarum ab eodem digesti. pag. 345. num. 137. & seq.
Questiones item in vetus Testamentum. pag. 346. num. 139. & seq.
Quibus Beda, non Eucherius fuit usus. ibid. num. 140.
Allegoriarum liber falsissimè adscribitur Isidoro Cordubensi. pag. 347. num. 143.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
De ordine creaturarum ad Braulionem Episcopum urbis Romæ. pag. 355. num. 170. & seq.
Inquiritur in hunc titulum. ibid.
Commentaria in S. Benedicti regulam falsò eidem à Caietano adscribuntur. pag. 359. num. 182. & seq.
An sit auctor Breviarii & Missalis Isidoriani. pag. 360. num. 194. & seqq.
Necnon *Fori iudicum* & Decretalium collectionis. ibid. & seqq.
Glossaria ipsi tributa. pag. 365. num. 208.
Pseudo-historicorum de ipso fabulæ in transferendis medicinæ libris. pag. 366. num. 209. & seqq.
Item de Theodisclo eius successore. ibid.
Quando & ubi fuerit natus. T. II. pag. 418. num. 594.
Diaconus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. pag. 419. num. 628.
A Sede Episcopali detruditur. pag. 421. num. 654.
Eidem restituitur. ibid. num. 656.
Hispalensi Concilio præest. ibid. num. 658.
Isidorus Pacensis Episcopus & eius Chronicon. Tom. I. pag. 447. num. 52. & seqq.
Corrigitur illud in annorum epocha. ibid. num. 53. & seq.
Quonam tempore digestum. ibid. num. 54.
Ambrosii Moralis error de eius ætate. ibid.
Chronicon is non vidit licèt Isidoro utatur. ibid. & seq.
A Roderico Toletano passim transcriptum. pag. 448. num. 55.
Pelagii Ovetensis lapsus hunc cum Hispalensi confundentis. pag. 449. num. 59. & seq.
Isidorus Sætabitanus Episcopus temerè Hispaniæ Scriptoribus adscribitur. Tom. I. pag. 452. num. 73.
Isidorus Siculus S. Gregorii Papæ auditor. Tom. I. pag. 322. num. 68.

Isitius Toletanæ Ecclesiæ præficitur, & quando. Tom. II. pag. 414. num. 1172.
Islamismus Mahometanorum secta. Tom. I. pag. 325. num. 78. & seq.
Ismael Andalusius scripsit opus *De lectionibus*. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Italia barbarorum motibus concutitur. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
Ab Attila invaditur. pag. 416. num. 489.
Longobardis paret. pag. 418. num. 600.
Italica duplex, Hispaniæ & Italiæ. Tom. I. pag. 111. num. 378.
Italiæ in Pelignis sita quæ & Corfinium. ibid.
Ab hac etiam Italicus derivatur. ibid.
Italicus & Italicensis diversa gentium nomina. Tom. I. pag. 111. num. 377. & seqq.
Itasius Emeritensis Episcopus Synodo Cæsaraugustanæ contra Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Ithasius Episcopus accusator Priscilliani à Martino Turonensi taxatus. Tom. I. pag. 169. num. 125.
Ithasius Ossonobensis Episcopus Concilio Cæsaraugustano in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Iuda Ben Rabbi Mosis Haccohen Arabicorum operum in Latinum interpres. Tom. II. pag. 83. num. 209.
Alphonso X. Castellæ Rege impulsore. ibid.
Iudæi à quonam confutati. Tom. II. pag. 11. num. 37.
De Iudæis opus à quonam editum. Tom. I. pag. 106. num. 361.
Contra Iudæos quisnam scripserit. Tom. II. pag. 199. num. 45.
Ad Iudices parænesin quisnam exaraverit. Tom. I. pag. 463. num. 115.
De Iudiciis divinis quisnam egerit. Tom. I. pag. 422. num. 412.
Iuliani Petri archipresbyteri Toletani fabula de Liciniano martyre. Tom. I. pag. 90. num. 305.
Lapsus in Sancti Damasi rebus. pag. 188. num. 208.
Temeritas & petulantia retunditur. pag. 267. num. 120. & seq.
Fabulæ exsibilantur. pag. 276. num. 22. & pag. 281. num. 35. & seqq.
Commenta de Martino Bracarensi. pag. 287. num. 61. & seqq.
Imposturæ sugillantur. ibid. num. 62.
Nugæ refelluntur. pag. 308. num. 8. & seqq. & pag. 313. num. 30. & seq. & pag. 444. num. 40. & seq.
Figmenta de Fulgentio Astigitano Episcopo exploduntur. pag. 308. num. 8. & seq.
Item de Maximo Cæsaraugustano. pag. 318. num. 52. & pag. 320. num. 59.
Error in Eugenii III. Toletani Episcopi rebus. pag. 381. num. 258. & 260.
Inventa de Fructuoso Episcopo Bracarensi. pag. 387. num. 273. & seqq.
Quisquiliæ de Bonito Arvernensi præsule. pag. 399. num. 321.
Fictiones de SS. martyribus Ioanne & Paulo. pag. 473. num. 162.
Oscitantia in Ioanne Hispalensi antistite à Thoma Tamaio observata. pag. 485. num. 217.
Opera curiosè examinantur. Tom. II. pag. 36. num. 138. & seqq.
Uti falsa & supposititia carbone notantur. ibid.
Quisnam eorundem architectus. ibid. num. 140. & seqq.
Fueritne aliquis huius nominis Toleti sæculo XII. pag. 38. num. 146.
Iulianus Petri Alvazil extra rem est. ibid. & seq.
An quidam Conciliorum codicis Scriptor Alcalagæ incola. pag. 39. num. 148. & seqq.
Testimonia ex scripturis Toletanæ bibliothecæ frustra adducuntur ad huius fidem asserendam. ibid. num. 151. & seqq.
Necnon Ecclesiæ eiusdem. ibid.
Quidnam de semetipso narret. pag. 40. num. 154. & seqq.
Plura hîc contradictoriè & inadvertenter iactata. ibid.
Quænam opera sibi arroget. pag. 41. num. 157. & seqq.
Inventum de Eutropio historico Christiano à se in Latinum translato. pag. 42. num. 176.
Item de Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos. pag. 42. num. 177.
Duodeviginti argumentis cuiusvis Iuliani Chronicon & Adversaria refelluntur. pag. 43. num. 184.
Iulianus Gutierres Toletanus quorumnam scriptorum auctor. Tom. II. pag. 340. num. 845.
Iulianus Imperator quando imperium aggressus. Tom. II. pag. 412. num. 1113.
Quando item occisus. ibid. num. 1115.
Iulianus, Lucas cognomento, diaconus Toletanus. Tom. I. pag. 438. num. 16. & seqq.
Cuiusnam operis Scriptor. ibid.
Qua fide subnitatur. ibid.
A Floriano Docampio laudatus. ibid.
An scripserit *Medinam Sydoniam*, quæ *Assido*. pag. 439. num. 21.
Pseudo-historicorum de ipso figmenta. ibid. num. 22.
Iulianus Pomerius Toletanus Episcopus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 302. num. 118. & seq.
S. Iulianus Toletanus antistes diversus à Iuliano Pomerio. Tom. I. pag. 413. num. 379.
Monachatus eidem falsò tributitur. ibid. num. 380. & seq.
Operum eiusdem plura periere. pag. 414. num. 382.
Prognosticorum futuri sæculi liber superest & quale opus. ibid. num. 383.
Ubi & quando editus. ibid. num. 384.
Varia ipsius scripta recensentur. ibid. & seqq.
Apologia in quandam reprehensionem sibi Romæ factam. pag. 415. num. 387. & seqq.
Huius reprehensionis historia curiosè enodatur. ibid.
Pseudo-historicorum hac de re nugæ. pag. 419. num. 396. & seq.
Wambæ in Galliis gestorum descriptor. pag. 421. num. 407.
Pseudo-Luitprandi quisquiliæ exploduntur. ibid. num. 408. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Missas composuit per totum anni circulum. pag. 422. num. 414. & seqq.
Quando Episcopus designatus. Tom. II. pag. 417. num. 574.
Iulianus Toletanus medicus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 338. num. 832.
C. Iulius Higynus primus inter Hispaniæ Scriptores. Tom. I. pag. 1. num. 1.
Augusti Imperatoris libertus. ibid.
Vita eiusdem ex Tranquillo. ibid.
Patria. ibid.
Cornelii Alexandri Polyhistoris sectator. ibid. num. 2.
Palatinæ bibliothecæ præfectus. ibid.
C. Licinii, an C. Asinii Pollionis familiarissimus pag. 2. num. 4.
Columellæ circa hunc sensus exponitur. ibid.
Fabularum liber & *Astronomicum poeticum* an germana eius opera. pag. 3. num. 5. & seqq.
Cuinam hoc dicatum. pag. 4. num. 8.
Certiora ipsius opera recensentur, quæ periere. ibid. num. 9. & seqq.
An scripserit *De castrametatione*. pag. 6. num. 20.
Iunius Annæus Gallio. Vide Novatus.
Iunius Gallio declamator, & cuius notæ. Tom. I. pag. 12. num. 33. & pag. 14. num. 39.
Ex declamatorum tetradio. ibid.
Patria & quando floruerit. pag. 15. num. 40.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Quisnam fuerit. ibid.
Iuris Barcinonensis alphabetum à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Iuris canonici Breviarium quisnam digesserit. Tom. II. pag. 63. num. 85.
Ius canonicum à quonam explanatum. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Iusti & Pastoris martyrum corpora ubi & à quonam inventa. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
Iustina Valentiniani Imperatoris mater Ariana. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Mediolanensi Ecclesiæ infensissima. ibid.
Moritur. ibid. num. 1140.

Iu-

Iustinianus Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 273. num. 7.
Quænam scripserit. ibid.
Responsiones ad Rusticum periere. pag. 274. num. 11.
Iustinus Imperator Catholicis favet. Tom. II. pag. 417. num. 558.
Arianorum Ecclesias eisdem concredit. ibid.
Iustinus Trogi epitomator ineptissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 110. num. 375.
De Iustitiæ regimine quisnam egerit. Tom. II. pag. 241. num. 288.
Iustus archidiaconus Episcopus Toletanus eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 667.
Iustus Aucensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 541.
Iustus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 372. num. 229.
Elogium ipsius ex S. Ildephonso. ibid.
Richilani abbati Agaliensi literas dedit & cur. ibid.
Concilio IV. Toletano interfuit. pag. 373. num. 230.
Diversus à Iusto eiusdem Ecclesiæ diacono. ibid.
Pseudo-Luitprandi oscitantia in eius rebus. ibid.
Monachus monasterii Agaliensis ab infantia. ibid.
Iustus Episcopus Vicensis quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 554.
Iustus Episcopus Urgellitanus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 274. num. 12. & seqq.
Eius opera quænam. pag. 275. num. 14.
A Pseudo-Maximo Aucensis, sed temerè, appellatus. ibid. num. 16. & seq.
Iuvenalis poeta ineptissimè Hispanis natalibus donatus. Tom. I. pag. 109. num. 370.
Iuvencus presbyter diversus ab aliis eiusdem nominis. Tom. I. pag. 164. num. 103.
Primus poeta sacer. ibid. num. 105.
Evangeliorum, præcipueque Matthæi, paraphrastes. ibid. num. 106.
Multorum de ipso iudicia referuntur. ibid. num. 108. & seqq.
Quando floruerit. pag. 165. num. 111.
Eiusdem Evangeliorum paraphrasis editiones. pag. 166. num. 112. & seqq.
Prognosticon de hoc opere prorsus Christianum. ibid. num. 116.
Ab Ovidiano diversum. ibid.

K

KOTOBI Castiliensis Scriptor de theologia ascetica. Tom. II. pag. 407. col. 2.

L

LABARINUS poeta Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Labbei error de Claudio Taurinensi Episcopo. Tom. I. pag. 459. num. 95. & seqq.
Lactantius Firmianus falsò à Pseudo-Dextro Hispanis attributus. Tom. I. pag. 234. num. 376.
Africanus forsan. ibid.
Eiusdem locus vindicatur. ibid. pag. 36. num. 120.
Lætus poeta Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Laimundus de Ortega malè Hispanis Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 453. num. 75.
Opus eiusdem *De antiquitatibus Lusitanorum*. ibid. & seq.
Quando & à quibusnam confictum. ibid.
Eius suppositio pluribus argumentis detegitur. ibid. num. 76. & seqq.
Lambecius Petrus laudatur. Tom. I. pag. 186. num. 195.
Lampius, non Lampadius, Episcopus Barcinonensis. Tom. I. pag. 195. num. 234.
S. Paulinum sacris initiavit. ibid.
An idem cum Olympio. pag. 197. num. 244.
Cuinam successerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Lampsacena Synodus Arianorum quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1117.
Laodicena Synodus an unquam fuerit coacta. Tom II. pag. 412. num. 1116.
Lapis Romanus ex coniectura emendatur. Tom. I. pag. 22. num. 58.
De Latinæ linguæ corruptæ causis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 77. num. 261.
Latinorum annalium quisnam auctor. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Latronianus, seu Matronianus, Priscilliani erroribus addictus. Tom. I. pag. 171. num. 130.
Poeta & cuius nominis. ibid.
Pari supplicio cum Priscilliano multatus. ibid.
Laureanus Dux Mediolanum & Hispalim petit. Tom. II. pag. 417. num. 576.
Laurentius Companis Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 308. num. 674.
Scripsit *De captivitate*. ibid.
Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 311. num. 694.
Cuiusnam libri auctor. ibid.
Laurentius Martinez à Peñafiel auctor libri *Del Becerro*. Tom. II. pag. 165. num. 277.
De Lauretana sacra æde Ambrosii Nicandri carmen exhibetur. Tom. I. pag. 508. num. 308.
Lazarus Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 243. num. 33. & seq.
Leander Agaliensis Pseudo-Iuliani fabula. Tom. I. pag. 511. num. 321.
S. Leander Hispalensis Episcopus & quale eius genus. Tom. I. pag. 290. num. 74. & seqq.
Vix Gothicum. ibid. num. 75.
De eius matre Theodora falsò explanantur quædam inscriptiones Hispalenses. ibid. num. 76. & seq.
Xystus Senensis & Trithemius de eius patria taxantur. pag. 292. num. 81.
Pseudo-Maximi de eadem re fabulæ. ibid.
Monachus priusquam Hispalensis antistes. ibid. num. 83. & seq.
Constantinopolim ablegatur & quare. pag. 293. num. 85. & Tom. II. pag. 419. num. 619.
Ab exsilio revocatur. ibid. num. 626.
Eiusdem urbis V. generali Concilio non interfuit. Tom. I. pag. 293. num. 86.
Contra Moralem à Luca Tudensi deceptum. ibid.
In Synodo III. Toletana dux fuit Reccaredo ad renunciandum Arianismo. pag. 294. num. 88. & Tom. II. pag. 419. num. 628.
Gesta eiusdem referuntur. ibid.
De ipsius amicitia cum S. Gregorio Magno. Tom. I. pag. 294. num. 89.
Eiusdem Gregorii ad eum epistolæ. ibid. & seq.
Hispalense I. Concilium coegit. pag. 295. num. 92.
Eius animi dotes. ibid.
Quando obierit. ibid. num. 93. & Tom. II. pag. 420. num. 639.
Opera recensentur. Tom. I. pag. 295. num. 95. & seqq.
Leander de Murcia Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 252. num. 339. & seq.
Christiadis auctor. ibid. num. 340.
Alia eiusdem opera. ibid.
Leges Gothorum quisnam tulerit. Tom. I. pag. 518. num. 350.
Legionis historia à quoniam digesta. Tom. II. pag. 61. num. 73.
De Legum concordia à quibusnam actum. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
Lemica Idatii historici patria qualis urbs. Tom. I. pag. 256. num. 75.
Leodegarius Carcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
De Leon Thomæ eruditissima epistola *De Cacit Almitran*. Tom. I. pag. 487. num. 225. & seqq.
Leo Primus Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 416. num. 478.
Ad Episcopos Hispaniæ literas dat. ibid. num. 485.
Leovigildus Gothorum Rex quando Catholicos persecutus. Tom. I. pag. 285. num. 54.
Quando item in Regem electus. Tom. II. pag. 418. num. 604.
Bastaniam & Malacam vastat. ibid. num. 601.

Contestanos expugnat. ibid. num. 604.
Gosvintham ducit uxorem. ibid. num. 606.
Agilam Comitem ad Brachildem legatum mittit & cur. ibid. num. 610.
Filios regno præficit. ibid. num. 611.
Ricopolim ædificat. ibid. num. 616.
Hermenegildum filium Hispali obsidet & capit. ibid. num. 618. & seq.
Ipsum dimittit. ibid.
Iterum obsidet. pag. 419. num. 621.
Exercitum in eundem parat. ibid. num. 622.
Mironem Suevorum Regem in auxilium vocat. ibid.
Bello rediens ægrotat. ibid. num. 625.
Catholicus evadit, Reccaredum filium Leandro & Massonæ commendans. ibid.
Moritur. ibid.
Leovigildus presbyter quando floruerit. Tom. I. pag. 469. num 144.
De babitu clericorum & eius significatione scripsit. ibid.
Leporius Afer temerè Hispanis accensitus. Tom. I. pag. 267. num. 118.
Lesanoddinus filius Chatibi Granatensis historiæ auctor. Tom. II. pag. 407. col. 2.
Levana, hodie *Lievana*, ubi sita. Tom. I. pag. 443. num. 38.
Liberati chronographi commentitii fabulæ. Tom. I. pag. 276. num. 22.
Liberatus abbas martyrio afficitur & sub quo. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Liberatus monachus Benedictinus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 432. num. 453.
Liberius Papa in exsilium pellitur. Tom. II. pag. 412. num. 1106.
Liciniani, seu Liciani patria. Tom. I. pag. 90. num. 304.
Fori & Musarum studiosus. ibid.
Martialis epigramma de ipso laudatur. ibid.
Licinianus Constantinopolitanus Episcopus veneno extinguitur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
Licinianus sive Lucinianus Carthaginensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 278. num. 27.
Epistolæ eiusdem. ibid. & seqq.
A Pseudo-Maximo Euphemius Toletanus appellatus & quare. pag. 280. num. 32. & seqq.
Epistola alia ipsius notha germana alia. ibid. num. 33. & seq.
Pseudo-Iuliani & Pseudo-Maximi in huius rebus figmenta. pag. 281. num. 35. & seqq.
Linguæ Pœnorum & Mauritanorum ab Arabica diversæ. Tom. I. pag. 159. num. 85.
Lipsii de Senecæ stylo iudicium quale. Tom. I. pag. 33. num. 95. & seqq.
Item de tragœdiis pag. 47. num. 168.
A Scaligero discrepans. ibid.
Literæ Gothicæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
Livii librorum argumenta à quonam exarata. Tom. I. pag. 106. num. 359.
Versu Iambico explanatus & per quemnam. pag. 211. num. 292.
Liuva in Regem Gothorum ungitur. Tom. II. pag. 420. num. 640.
Occiditur & à quonam. ibid. num. 641.
Longobardi Italiam invadunt. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Lucani M. Annæi Vitæ duæ antiqui auctoris. Tom. I. pag. 51. num. 179. & seqq.
Forsan Suetonii Tranquilli. ibid.
Parentes M. Annæus Mela & Acilia Lucana. pag. 52. num. 180. & 181.
Ioannes Ægidius Zamorensis in eius rebus taxatur. ibid. num. 181.
Natalis dies. ibid. num. 182.
Octomestris Romam translatus. ibid.
Portentum de ipso puero aliis commune. pag. 53. num. 183.
Præceptorem ipse habuit Annæum Cornutum. ibid. num. 184.
Quisnam fuerit Cornutus iste. ibid.
Declamator Græcè & Latinè. ibid. num. 185.
Quæstor & qua ætate. ibid. num. 186.
Quænam causæ indignationis in Neronem. ibid. num. 187.
Coniuratio in eundem & mors. pag. 54. num. 189. & seqq.
Carmina quædam Pharsaliæ à moriente cantata. ibid. num. 191.
Quando obierit. pag. 55. num. 192.
Opera quæ periere. ibid. num. 193. & seqq.
Statius de his sæpè enodatus. ibid.
Barthius reprehenditur pag. 56. num. 198.
Pomponii Sabini versus de ipso & eius scriptis. pag. 57. num. 206.
De bello civili decem libri superstites. ibid. num. 207.
Veteris & nostri ævi de iisdem iudicium. ibid. & seqq.
Historicusne an poeta. ibid.
Uxor Polla Argentaria & qualis femina. pag. 59. num. 209.
Sidonius Apollinaris de eo exponitur. ibid.
Barthii in eiusdem rebus inconstantia. ibid. & seqq.
An sit auctor *Panegyrici* ad Pisonem. pag. 61. num. 212. & seqq.
Quisnam iste Piso. ibid. & seqq.
Pharsaliæ editiones & illustratores. pag. 62. num. 218. & seqq.
In varias Europæ linguas versiones. pag. 64. num. 224. & seqq. & Tom. II. pag. 362. col. 1.
Lucas Tudensis Episcopus egregii facinoris auctor. Tom. II. pag. 58. num. 61. & seqq.
Ab ipso Anonymo cuidam tributi. ibid.
Qualis eiusdem patria & Chronicorum libri. pag. 59. num. 62. & seqq.
Eorumdem Chronicorum vernacula versio. pag. 60. num. 65.
Opus aliud adversus Albigenses. ibid. num. 67.
S. Isidori Hispalensis Vitæ descriptor. ibid. num. 69.
Necnon eiusdem Isidori translationis historiæ. ibid. num. 70. & seq.
In Hispanam linguam translatæ. pag. 61. num. 71.
Lucensis Sedes Metropolitana efficitur. Tom. II. pag. 418. num. 607.
Lucensis Synodus in Hispania colligitur. Tom. II. pag. 421. num. 647.
Quonam præside. ibid.
Lucianus presbyter Græcus, haud Hispanus. Tom. I. pag. 247. num. 46.
Ioannis Tamaii de eodem frequentes errores. ibid. & seqq.
Lucianus Rucumnæ in Africa, non Hispania, Episcopus. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
Luciferianorum error qualis. Tom. I. pag. 139. num. 22.
Luciferi Calaritani sententia quænam. Tom. I. pag. 139. num. 22. & seq.
S. Hieronymus & Innocentii I. epistola decretalis de ipso exponuntur. ibid. & pag. 142. num. 31. & seqq.
Lucilius ad quem Senecæ epistolæ, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 35. num. 111.
Lucius Barcinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Lucius Marcus orator Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Lucius Valerius Pseudo-Dextri fabula. Tom. I. pag. 129. num. 442.
Lucretius Bracarensis Metropolita Synodo Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Ludovicus de Angulo scripsit *De imagine huius mundi*. Tom. II. pag. 372. col. 1.
Ludovicus de Aviñon Cataloniæ historiographus. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Ludovicus Petri à Castro laudatur. Tom. II. pag. 148. num. 214.
Ludovicus de Escobar Minorita. Tom. II. pag. 325. num. 758.
Cuiusnam operis auctor. ibid.
Ludovicus Fernandez de Tarancon quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 283. num. 504. & seq.
Ludovicus Fontanus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 307. num. 670.

Epi-

Epistolæ I. ad Corinthios explanator. ibid.
Ludovicus Pansanus Benedicti XIII. gestorum descriptor. Tom. II. pag. 212. num. 103.
Ludovicus Pius Caroli Magni filius ex Ildegarde susceptus. Tom. I. pag. 445. num. 42.
Non ex Galiana Toletani Regis filia. ibid.
Pseudo-historicorum hac de re quisquiliæ exploduntur. ibid.
Luitprandus Ticinensis diaconus & Cremonensis Episcopus. Tom. I. pag. 521. num. 368. & seqq.
Genere Italus. ibid.
Sæculi decimi celebris historicus. pag. 522. num. 369.
Nec Toleti subdiaconus, nec rerum Hispanarum celebrator. ibid. & seqq.
Higueræ hac de re præsumtio retunditur. ibid.
Nonnulla eius Vitæ cum commentitio Chronico comparantur. ibid. num. 370. & seqq.
Præliminares epistolæ duæ ad ipsius Chronicon suppositium dupliciter impugnantur. pag. 526. num. 387. & seqq.
Affectatæ & erroribus scatentes ostenduntur. ibid.
Chronicon istud Tractemundo Illiberitano, pro Regimundo, directum. ibid. num. 389.
Suppositiones quamplurimæ referuntur. ibid. num. 390. & seqq.
Locus ipsius historiæ difficilis enodatur. ibid.
Lapsus in Hadriani I. Papæ tempore notatur. pag. 527. num. 394.
S. Iacobi Piceni supposita mentio. pag. 528. num. 395.
Affectationes plurimæ novitatis indices. ibid. num. 396. & seq.
Absurda & falsitates passim deprehenduntur. ibid. num. 399. & seqq.
Chronicon istud nec Servo-Dei Toletano, nec Heronio Bracarensi commissum. pag. 531. num. 405. & seqq.
Cum MS. viginti trium annorum confertur. Pag. 532. num. 409. & seqq.
Additiones & interpolationes deprehenduntur. ibid. & seqq.
Ut falsa taxantur. ibid.
Sublata & mutata notantur. ibid.
Topicis quibusdam locis genius & propositum eiusdem ostenditur. pag. 535. num. 422. & seqq.
Homines exteros & Concilia petulanter Hispaniæ adscribit. ibid. num. 424. I.
Æquivocis nominum, virorum, aut locorum abutitur. ibid. II.
Exempla hac de re afferuntur. ibid, num. 426. & seqq.
Quandoque etiam æquivocis abstinet. ibid.
Exempla similiter exhibentur. pag. 538. num. 437. & seq.
Hispanos venditat Sanctos alibi claros. pag. 539. num. 441. & seqq.
Exemplis firmatur. ibid.
In dubiis Hispanæ Historiæ rebus controversiarum iudicem agit. pag. 543. num. 456.
Crassissimi eiusdem errores de Q. Sereno. pag. 123. num. 418. & seqq.
Audacia & petulantia taxatur. pag. 266. num. 116. & seq.
Commenta de Martino Bracarensi. pag. 287. num. 61. & seqq.
Figmenta de Maximo Cæsaraugustano. pag. 318. num. 52. & pag. 320. num. 59.
Oscitantia in Iusti Toletani rebus. pag. 373. num. 230.
Somnia de Bonito Arvernensi Episcopo. pag. 399. num. 321.
Fabulæ de rebus Iuliani Toletani. pag. 421. num. 408.
Commenta de Elipando Toletano præsule. pag. 444. num. 40. & seqq.
Ridiculus lapsus in Ambrosii Moralis capiendo sensu. pag. 520. num. 362. & seqq.
De Luna familiæ gesta quisnam scripserit. Tom. II. pag. 212. num. 104.
Luna urbs ubi olim sita. Tom. I. pag. 539. num. 440.
Sarzanæ locum concessit. ibid.
De Lupian Antonius Zapata Pseudo-Haubertini Chronici conflator. Tom. I. pag. 544. num. 463.
Eiusdem suppositio undenam pateat. pag. 546. num. 475. & seq.
Lupi duo, Servatus & Ferrariensis, contra Baluzium. Tom. I. pag. 500. num. 269.
Lupus Barrientus Dominicanus. Tom. II. pag. 294. num. 570. & seqq.
Eius honores & scripta. ibid.
Lupus de Espejo Oriolanus. Tom. II. pag. 254. num. 350. & seqq.
Opera eiusdem. ibid.
Lupus de Olmedo Hieronymianus reformationis auctor. Tom. II. pag. 217. num. 129. & seqq.
Res gestæ & opinio sanctitatis. ibid.
Elogium & scripta. pag. 218. num. 135. & seqq.
Lupus Garzia de Salazar historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 330. num. 793. & seqq.
Lupus Salinas Franciscanus. Tom. II. pag. 296. num. 582. & seq.
Quænam scripserit. ibid.
Lupus Vasquez de Serpa cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 313. num. 706.
Lusitanarum antiquitatum opus Laimundo de Ortega adscriptum quando & à quibusnam confictum. Tom. I. pag. 453. num. 75.
Eiusdem suppositio pluribus argumentis detegitur. ibid. num. 76. & seqq.
Lusitaniæ historici quinam. Tom. II. pag. 65. num. 116. & pag. 357. col. 2. & pag. 373. col. 2. & pag. 374. col. 2.

M

MABILLONII confessio de Ioannis Biclarensis monachatu. Tom. I. pag. 299. num. 106.
Macarius quidam quorundam Aragoniæ Sanctorum laudator. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Machabæorum libri à quonam expositi. Tom. II. pag. 208. num. 91.
Mahometanæ sectæ impugnatio per quemnam edita. Tom. II. pag. 98. num. 267. & seqq.
Confusio à quonam scripta. pag. 324. num. 757.
Mahometus Pseudo-propheta an in Hispaniam venerit. Tom. I. pag. 324. num. 75. & seqq. & Tom. II. pag. 421. num. 645.
Eiusdem patria, parentes & gesta recensentur. Tom. I. pag. 325. num. 78. & seq.
Errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 289. num. 533.
Libris editis per Arabiam debacchatur. pag. 421. num. 657.
Mahometus, sive Mafamedus, incertæ ætatis Scriptor. Tom. I. pag. 504. num. 287.
Macumena Synodus quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
Magnentius tyrannus occidentis imperium invadit. Tom. II. pag. 412. num. 1102.
Magnus Episcopus Mediolanensis quando & quomodo electus. Tom. II. pag. 417. num. 579.
Magribi Hispani commentaria in Coranum laudantur. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Mahomad Arabs apud Hispanos historicus. Tom. I. pag. 504. num. 288.
Maiorianus creatur Imperator. Tom. II. pag. 416. num. 495.
Quamdiu regnaverit. ibid.
Occiditur. ibid. num. 500.
Malaca à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 418. num. 601.
Maliolus Tudensis Episcopus Concilio Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Manichæi hæretici confutantur & ubi. Tom. II. pag. 413. num. 1137.
Exterminantur & à quonam. ibid.
Mansius Christi discipulus Eborensium Apostolus. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Sub quonam passus. ibid. col. 2.
Marcus Garzia auctor Apologiæ pro Alvaro de Luna. Tom. II. pag. 249. num. 323.

Marcus Marcellus urbis præfecti filius. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Eugenius dictus. ibid.
Petri Apostoli discipulus. ibid.
In Hispaniam mittitur. ibid.
Toletanos Christi Fidem erudit. ibid.
Marcus monachus S. Benedicti discipulus diversus à Maximo Cæsaraugustano. Tom. I. pag. 316. num. 41. & pag. 320. num. 56. & seqq.
Marcus quidam Toletanus quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Mare nostrum à Latinis pro mediterraneo usurpatum. Tom. I. pag. 206. num. 278.
S. Mariæ Magdalenæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
De Mariæ virginitate à quibusnam scriptum. Tom. I. pag. 390. num. 287. & Tom. II. pag. 4. num. 10.
Parturitionis modus inter Catholicos dubius. Tom. I. pag. 404. num. 342. & seqq.
Corona per quemnam contexta. pag. 410. num. 364. & seqq.
De Conceptione quisnam egerit. Tom. II. pag. 369. col. 1. & pag. 370. col. 1.
Mariana Ioannes à Baronii reprehensione defenditur. Tom. I. pag. 297. num. 103.
Marianus poeta Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
De Marinis Gallæcis absurda Higueræ cogitata. Tom. I. pag. 513. num. 329. & seqq.
Marinus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 513. num. 329. & seq.
De maritima ora quisnam scripserit. Tom. I. pag. 211. num. 290.
Martialis M. Valerii Senecæ duo & quinam. Tom. I. pag. 18. num. 48.
Ter memoranda domus Senecæ cur dixerit. ibid.
Locus explicatur. pag. 69. num. 240.
Patria. pag. 80. num. 273.
Versus de eadem germanæ lectioni restituitur. ibid.
Scriverius hac in re taxatur. ibid.
Diversus à Gargilio Martiali de re rustica Scriptore. pag. 81. num. 274.
Unde nomen *Coci* ipsi adhæserit. ibid. num. 275.
Natalis dies, & Calderini error de eius parentibus. ibid. num. 276.
Honores eidem concessi. ibid.
Quonam tempore præcipuè floruerit. pag. 82. numero 277.
Reditus in patriam. ibid. num. 278. & seq.
Epigramma quoddam ineptè refertur ad Hadriani Imper. ævum. ibid. num. 280.
Elogia ex Plinio iuniore & aliis. ibid. & seqq.
Cum Catullo comparatio. pag. 83. num. 282.
Variantia de ipso recentiorum iudicia. ibid. num. 283. & seq.
Barthii inconstantia. ibid. num. 284.
Auris Batava apud eundem quid significet. pag. 84. num. 285.
Obscœnè scribendi vitium non eius sed ævi. ibid. n.286.
Spectaculorum liber non huius tantùm est. ibid. num. 287.
De libris XIV. epigrammatum. ibid.
Opera non omnia exstant. pag. 85. num. 289.
Castigatores, editores & commentatores enarrantur. ibid. num. 290. & seqq.
Vulgares eiusdem interpretes. pag. 88. num. 298.
Epigramma de Canio poeta leviter corrigitur. pag. 89. num. 300.
Epigramma de Liciniano quodam laudatur. pag. 90. num. 304.
Martini Poloni Chronicon commentis quampluribus scatet. Tom. I. pag. 329. num. 90. & seqq.
Testimonium de S. Isidoro inter Ecclesiæ doctores referendo incerta historia. ibid.
Monarchiarum historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 361. col. 1.
S. Martini Sauriensis Vitæ quisnam Scriptor. Tom. II. pag. 22. num. 79. & seq.
Martini Seguntini Episcopi Vitam quisnam ediderit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Martinus Alpartilius canonicus Cæsaraugustanus. Tom. II. pag. 197. num. 27. & seq.
Opera eiusdem. ibid.
Martinus Alphonsus à Corduba Augustinianus. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seqq.
Scripsit *Hexaemeron*. ibid.
D. Pauli epistolas exposuit. ibid. num. 660. & seq.
Apocalypsin item. ibid. num. 662.
Alia eiusdem scripta. ibid. & seqq.
Martinus Alphonsus de Melo Lusitanus. Tom. II. pag. 175. num. 332.
Historiæ sui temporis Scriptor. ibid.
Martinus de Almodovar Calatravensis eques. Tom. II. pag. 324. num. 754. & seq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Martinus Didaci de Aux *Observantiarum* volumen edidit. Tom. II. pag. 242. num. 292.
Martinus, sive Martianus, Barcinonensis Episcopus an usquam exstiterit. Tom. I. pag. 203. num. 265.
An idem cum Paciano. ibid.
Martinus de Corduba diversarum historiarum compilator. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Martinus Dumiensis abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 284. num. 49. & seqq.
Hispanis accensitus, licèt Pannonicus & cur. ibid.
A S. Isidoro laudatus. ibid.
Venantius Fortunatus de huius nomine exponitur. ibid.
Idem Isidorus de eiusdem patria explicatur. ibid.
Bracarensis aliquando & Dumiensis præsul. pag. 285. num. 53.
Pseudo-historicorum de ipso mendacia. pag. 286. num. 55. & seqq.
De differentiis virtutum huius est, non Senecæ. pag. 288. num. 63. & seq.
Epistolæ ipsius & capitula ex Græcis Synodis. ibid. num. 65. & seqq.
Alia quasi eius essent à Ioanne Tamaio edita. pag. 289. num. 70.
Quoddam ipsius parum christianum. ibid.
Concilio Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Quando electus Bracarensis Episcopus. ibid. num. 607.
Lucensi Synodo præfuit. ibid.
Moritur. pag. 419. num. 623.
Martinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1176.
Concilio Africano interfuit. ibid.
Martinus Indalesius scripsit *De Hispaniæ casu*. Tom II. pag. 373. col. 1.
Item de eiusdem restauratione. ibid.
Martinus Legionensis canonicus ex rudi repentè eruditus & quomodo. Tom. II. pag. 28. num. 107.
Commentaria in Apocalypsin dedit. ibid. num. 108.
SS. Iacobi, Petri & Ioannis epistolas explanavit. ibid.
Conciones varias vulgavit. ibid. & seq.
Martinus Mindoniensis. Vide Munio.
Martinus Perez scripsit de Sacramentis. Tom. II. pag. 373. col. 1. & seq.
Martinus Pertusa quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 351. num. 916.
Martinus de Roa de S. Isidori etymologiis temerè iudicavit. Tom. I. pag. 331. num. 94.
Martinus Toletanus quidam cuiusnam operis auctor. Tom. II. pag. 373. col. 1.
Martinus Turonensis Episcopus clarus habetur. Tom. II. pag. 412. num. 1132.
Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. ibid. num. 1134.
Moritur. pag. 413. num. 1152.
Martinus Vasquius Siruela laudatur. Tom. I. pag. 280. num. 34.
Martinus Ulyssiponensis Episcopus Scriptor *De re schismatis*. Tom. II. pag. 185. num. 376.
Martyrii documentum à quonam scriptum. Tom. I. pag. 465. num. 129.
Martyrologium Romanum à Scaligeri calumnia vindicatur. Tom. I. pag. 73. num. 249.
Martyrum nomina portentosa & nullius linguæ à Pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 160. num. 88.

Mas-

Masburgium, hodie *Burgos*, Gothicum nomen. Tom. I. pag. 152. num. 60.
Masdra Suevorum Rex moritur. Tom. II. pag. 416. num. 498.
Massona Emeritensis Episcopus quando creatus. Tom. II. pag. 418. num. 608.
Complutum relegatur. pag. 419. num. 619.
Hermenegildi morte affligitur. ibid. num. 625.
Ab exsilio revocatur. ibid. num. 626.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid. num. 628.
Moritur. pag. 420. num. 643.
Ubi sepultus. ibid.
Matamori Alphonsi Garsiæ hallucinationes in M. Fabii rebus. Tom. I. pag. 16. num. 43.
Maternus quidam à Martiali laudatus. Tom. I. pag. 91. num. 307.
S. Matthæi Evangelium per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 168. num. 290.
Matthæus Ortiz Dominicanus quodnam opus vulgaverit. Tom. II. pag. 373. col. 1.
Maturius Episcopus Eliberitanus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Mauricius cancionarius Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Mauricius *Distinctionum* Scriptor Hispanusne an Anglus. Tom. II. pag. 373. col. 2.
Maurila Episcopus Valentinus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Mauritanorum lingua ab Arabica diversa. Tom. I. pag. 159. num. 85.
Maximus Cæsaraugustanus archidiaconus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Maximus Episcopus Cæsaraugustanus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 315. num. 37.
Scripta eiusdem periere. ibid. num. 39.
In his Chronicon Gothorum. ibid.
Monachatus falsò eidem tribuitur. pag. 316. num. 41. & seqq.
Nec *Marci* cognomento appellatus. ibid. & pag. 318. num. 48. & seqq.
Unde ipsi à Pseudo-historicis cognomen istud. ibid. num. 49.
Epitaphia nonnulla supposititia ad hoc firmandum refelluntur. ibid. num. 50. & seqq.
Pseudo-Luitprandi & Pseudo-Iuliani deliramenta. ibid. num. 52. & pag. 320. num. 59.
Diversus à Marco S. Benedicti discipulo. pag. 315. num. 38. & pag. 319. num. 53. & seqq.
Confirmatur ex veterum testimoniis. ibid.
Historicis item rationibus. ibid.
Huius supposititii fabulæ quamplurimæ exploduntur. Tom. I. pag. 279. num. 31. & seqq. & pag. 281. num. 35. & seqq.
Insolens temeritas retunditur. ibid. num. 38. & seq.
Insignia mendacia de Martino Bracarensi & Suevorum Regibus. pag. 286. num. 55. & seqq.
Nugæ de Leandro Hispalensi & Fulgentio Astigitano. pag. 292. num. 81. & pag. 308. num. 8. & seqq.
Chronicon istud producitur. T. II. pag. 415. & seqq.
Concilio Toletano sub Reccaredo interfuit. pag. 419. num. 628.
Quando designatus Episcopus. pag. 420. num. 634.
Clarus habetur. pag. 421. num. 660.
Moritur. ibid. num. 662.
Maximus Hispaniæ tyrannidem invadit. Tom. II. pag. 414. num. 1166.
Maximus monachus & martyr quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Maximus tyrannus ubi & quando electus Imperator. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Gallias invadit. ibid. num. 1136.
Cum Gratiano confligit, ipsumque interimit. ibid.
Fœdus cum Valentiniano percutit. pag. 413. num. 1137.
Manichæos delet. ibid.
Fœdus initum violat & quare. ibid. num. 1139.
Occiditur. num. 1140.
Medicinæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 2. num. 6. & pag. 47. num. 9. & pag. 74. num. 153. & seqq. & pag. 112. num. 31. & seqq. & pag. 205. num. 66. & pag. 213. num. 107. & pag. 363. col. 1. & pag. 365. col. 1. & seqq. & pag. 386. col. 1. & pag. 388. col. 2. & pag. 391. col 2. & pag. 402. col. 2. & pag. 405. col. 1. & pag. 407. col. 1. & seq. & pag. 408. col. 1. & pag. 410. col. 2.
Introductorium à quonam scriptum. pag. 366. col. 1.
Mediolanensis Synodus in Athanasium cogitur. Tom. II. pag. 412. num. 1105.
Medina Sidonia à quonam scripta. Tom. I. pag. 439. num. 21.
Mediterraneum dictum etiam à Latinis *nostrum mare*. Tom. I. pag. 206. num. 278.
Mela Annæus laudatur. Tom. I. pag. 29. num. 80.
Mela M. Senecæ filius. Tom. I. pag. 17. num. 46.
Lucani poetæ genitor. ibid.
Melæ Pomponii ætas. Tom. I. pag. 65. num. 227.
Natalis eius civitas incerta. ibid.
Opus eiusdem geographicum à quibusnam correctum. pag. 66. num. 228.
Melonem pro Mela non rectè Servius appellavit. pag. 67. num. 231.
Ipsius geographiæ laudes. ibid. num. 232. & seqq.
Illustratores & editores quinam. ibid. num. 233. & seqq.
Interpretes in linguas vulgares. pag. 68. num. 237.
Melaria, seu Mela, urbs oræ Hispanæ. Tom. I. pag. 66. num. 228. & seq.
S. Melchiades Papa falsò Hispanis Scriptoribus adscribitur. Tom. I. pag. 230. num. 361.
Primi Cabillonensis Episcopi de ipso errores quamplurimi. ibid. & seqq.
Epistolæ duæ temerè eidem tributæ. pag. 231. num. 364.
Melchior de la Torre quidnam scripserit. Tom. II. pag. 373. col. 2.
Melian Petrus laudatur. Tom. I. pag. 212. num. 294.
Avieni operum postremus editor. ibid.
Mellinus Benedictus laudatur. Tom. I. pag. 191. num. 218.
Melos, Melodus, Melodæ & Melodima quid significent. Tom. I. pag. 314. num. 35.
Memoriale Sanctorum à quonam exaratum. Tom. I. pag. 465. num. 126. & seq.
A Mendoza Ferdinandus Eliberitani Concilii illustrator. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Eiusdem laudes. ibid.
Mendus Gomez Lusitaniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 373. col. 2.
Mendus Vasquez de Briteiros monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 145. num. 203.
Historica quædam fragmenta digessit. ibid.
Menegaldus Magister historiam mundi generalem condidit. Tom. II. pag. 374. col. 1.
Mercatoris & *Peccatoris* nomina Decretalium collectori indita exquiruntur. Tom. I. pag. 363. num. 203. & seqq.
Mercenariorum ordinis historia à quonam exarata. Tom. II. pag. 306. num. 655. & pag. 307. num. 671.
Merobaudes cæcus Barcinonensis Pseudo-Dextri figmentum. Tom. I. pag. 254. num. 68.
Merobaudes poeta carmen de Christo composuit. Tom. I. pag. 252. num. 63. & seqq.
An idem cum anonymo quodam à Sidonio laudato. ibid.
Merobaudes Valentiniani Dux, utriusque militiæ magister. Tom. I. pag. 252. num. 64. & seq.
Merovæus Franciæ Rex eligitur. Tom. II. pag. 416. num. 484.
Metaphysica Aristotelis à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 255. I. & seqq. & pag. 252. num. 343.
Metaphysica quisnam scripserit. Tom. II. pag. 324. num. 752.
Metaphysicæ Christianæ auctor quisnam. Tom. II. pag. 370. col. 1.
De Metrica re quisnam egerit. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Michael de Fraga Dominicanus. Tom. II. pag. 120. num. 65.
Quænam opera ediderit. ibid.

Michael Massotus Carmelita sermones scripsit. Tom. II. pag. 283. num. 502.
Michael de Montagne theologiæ naturalis Raymundi Sabunde vindex. Tom. II. pag. 215. num. 117. & seq.
Michael Perez Valentinus Mariæ Virginis Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 338. num. 833.
Michael Verinus poeta à Politiano laudatus. Tom. II. pag. 323. num. 749.
Disticha de puerorum moribus edidit. ibid.
Migetii error circa paschatis celebrationem. Tom. I. pag. 441. num. 29.
Militia etiam dicta de togata. Tom. I. pag. 221. num. 324.
De Militia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 295. num. 580.
Militiæ viridarium & prærogativæ à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 198. num. 36. & seq.
Minervius monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Miro Suevorum Rex Leovigildo auxiliatur. Tom. II. pag. 419. num. 622.
De Misericordia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 241. num. 288.
Missa S. Hippolyti martyris per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 381. num. 259.
Missarum compositores quinam. Tom. I. pag. 381. num. 259. & pag. 394. num. 302. & seqq. & pag. 422. num. 414. & pag. 519. num. 357.
Modii Francisci crisis in Frontinum taxatur. Tom. I. pag. 155. num. 73.
De Monarchia orbis quisnam egerit. Tom. II. pag. 299. num. 594.
De Monachorum genere quisnam scripserit. Tom. I. pag. 412. num. 377.
Monarchiarum Martini Poloni historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 361. col. 1.
Monasterii S. Hieronymi Granatensis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 874.
Monasterii de Ripoll annales à quonam digesti. Tom. II. pag. 358. col. 2.
S. Victoriani in Aragonia per quemnam descripti. pag. 361. col. 2.
De Oliva ordinis Cisterciensis. ibid.
Item S. Salvatoris de Oña. ibid.
Monasterium Agaliense à quonam exstructum. Tom. II. pag. 418. num. 592.
Cislæ per quemnam erectum. ibid. num. 593.
S. Petri Radinensis. pag. 417. num. 578.
De Monetis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 199. num. 38.
Monitus Complutensis Episcopus Cæsaraugustam relegatur. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Monstra biformia variis locis visa. Tom. II. pag. 416. num. 502.
Montanus Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 565.
Moritur. ibid. num. 574.
Montis mugitus in Gallia Gothica. Tom. II. pag. 418. num. 595.
Moralis Ambrosii expeditio in Gallæciam & Asturiam. Tom. I. pag. 279. num. 29.
Philippi II. iussu. ibid.
Quam religiosa & utilis. ibid.
Error in Dominico Carthaginensi Africæ Episcopo. pag. 282. num. 39.
A Luca Tudensi deceptus in Leandro Hispalensi. pag. 293. num. 86.
Lapsus in recognoscendo Escorialensi codice. pag. 363. num. 203.
Item in Isidori Pacensis ætate. pag. 447. num. 54.
Chronicon non vidit licèt Isidoro utatur. ibid.
Quibusnam aliis Chronicis usus. Tom. II. pag. 15. num. 53. & seqq.
Mores puerorum à quonam descripti. Tom. II. pag. 323. num. 749.
Mugaribus Granatensis rei chimicæ Scriptor. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Mugitus montis in Gallia Gothica. Tom. II. pag. 418. num. 595.
Muhamed Aben Isaac scripsit de medicina. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique medicinæ Scriptor. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Muhammedicum Ius à quonam descriptum. Tom. II. pag. 408. col. 1.
De Muhammedismo quisnam scripserit. Tom. II. pag. 408. col. 1.
De Mulieribus claris quisnam egerit. Tom. II. pag. 248. num. 322.
Mundabundi disputatio cum Avito Viennensi. Tom. II. pag. 417. num. 537.
Mundi imago per quemnam descripta. Tom. II. pag. 372. col. 1. & seq.
De Mundo quisnam scripserit. Tom. I. pag. 334. num. 104.
Munio, sive Martinus, Mindoniensis Episcopus. Tom. II. pag. 19. num. 65.
Compostellanæ historiæ auctor. ibid.
Murcia à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Murciæ Episcoporum historia per quemnam digesta. Tom. II. pag. 274. num. 458.
Mureti de Senecæ stilo iudicium quale. Tom. I. pag. 33. num. 96. & seq.
De Musica quisnam egerit. Tom. I. pag. 371. num. 223.
Muslimus Cordubensis scripsit de Iure Muhammedico. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Mythologici operis quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 311. num. 23. & seqq.

N

NABRISSA pro Nebrissa à Pseudo-Gregorio dicta. Tom. I. pag. 163. num. 99.
Nahum Propheta per quemnam explanatus. Tom. I. pag. 423. num. 418.
Narcissus de S. Dionysio canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 374. col. 1.
Constitutiones Cataloniæ generales in epitomen redegit. ibid.
Navarræ historia à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 2. & pag. 361. col. 1. & pag. 365. col. 1.
Navarræ Regum gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 184. num. 373.
Naxera, quæ & Anagarum, cuius gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 159. num. 84.
Neapolitani Reges primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 254. num. 352.
Nebridius, sive Nibridius, Egarensis Episcopus. Tom. I. pag. 273. num. 7. & pag. 274. num. 12. & pag. 275. num. 18. & seqq.
A S. Isidoro in Hispaniæ Scriptoribus laudatus. ibid.
Neronis prima persecutio quando inceperit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Quàm terribilis. ibid.
Nestorii hæresis quænam & eiusdem debacchatio. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
Nicander Toletanus Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 508. num. 308.
Hic est Ambrosius Nicander sæculi XVI. Scriptor. ibid.
Eius carmen de Lauretana æde exhibetur. ibid. num. 309. & 310.
Nicandri Ambrosii Toletani carmen de Lauretana æde. Tom. I. pag. 508. num. 310.
Nicolaus Eymericus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 124. num. 77.
Iurene Raymundi Lulli errores notaverit. ibid.
De eius fide controversia inter Dominicanos & Franciscanos. pag. 186. num. 383. & seqq.
Scripsit *Directorium Inquisitorum*. pag. 187. num. 387.
Item *De potestate Pontificis* contra hæreticos. ibid. num. 388.
De duabus Christi naturis & Virginis Mariæ excellentia. ibid.
De tribus personis in Deo. ibid.
B. Dalmatii Molner Vitæ descriptor. pag. 188. num. 390.
Evangeliorum explanator. ibid.

D.

D. Pauli epistolas nonnullas exposuit. ibid. num. 391.
Dæmonum advocatores confutavit. ibid. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Nicolaus Rossel Maioricensis S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 167. num. 286. & seqq.
Eiusdem munera. ibid. num. 287.
Romanorum Pontificum gesta volumine collegit. ibid. num. 288.
Scripsit *De quadruplici Romanæ Ecclesiæ iurisdictione*. ibid. num. 289.
De unitate Ecclesiæ & schismate tollendo. ibid. n.290.
Historiæ ordinis sui Prædicatorum exarator. ibid.
Virorum eiusdem insignium indicem digessit. ibid.
Commentaria edidit in ipsius institutum. ibid.
Matthæi Evangelium exposuit. ibid.
Nicolaus Saguntinus rei militaris Scriptor. Tom. II. pag. 295. num. 580.
Nigetius Narbonensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Nifii Petri gesta à quibusnam descripta. Tom. II. pag. 212. num. 106. & pag. 250. num. 332.
Nitigesius Lucensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Nobiliarii auctor quisnam. Tom. II. pag. 336. num. 822.
Nomina martyrum portentosa & nullius linguæ à Pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 160. num. 88.
Nomina propria hominum integra transeunt in aliam linguam. Tom. I. pag. 127. num. 436.
Nunnii Alvari Pererii Portugalliæ Comestabilis Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Nonnius Lusitanus abbas Scriptor Vitæ Sancti Ioannis abbatis. Tom. II. pag. 18. num. 64.
Novatianus, in quem scripsit Pacianus Barcinonensis, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 196. num. 240.
Novatus M. Annæus M. Senecæ rhetoris filius. Tom. I. pag. 17. num. 46. & pag. 27. num. 74.
Post adoptionem Iunius Annæus Gallio. ibid.
Declamator & cuius notæ. ibid. & seqq.
Græciæ, sive potiùs Achaiæ proconsul. pag. 28. num. 76.
An etiam consul. ibid. num. 77.
Plinius non temerè corrigitur. ibid.
An sibi mortem consciverit. pag. 29. num. 78.
Opera desiderantur. ibid. num. 79.
Andreæ Schoti & Martini del Rio lapsus in distinguendis duobus Gallionibus. ibid.
Novitiorum institutionem quisnam docuerit. Tom. II. pag. 205. num. 65.
De Nuce Angelus Archiepiscopus Rossanensis laudatur. Tom. I. pag. 320. num. 57.
Nundinarius Episcopus Barcinonensis Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.

O

De Obedientia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 147. num. 211. & seqq.
Observantiæ Aragoniæ à quibusnam explanatæ. Tom. II. pag. 296. num. 586.
Octavia tragœdia à quonam scripta. Tom. I. pag. 106. num. 359.
Odoacer cum Theoderico fœdus init. Tom. II. pag. 417. num. 529.
Œconomica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 351. num. 912.
Officium transfigurationis Dominicæ à quonam editum. Tom. II. pag. 273. num. 456.
Oldegarii Barcinonensis Episcopi Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 357. col. 2.
Oldegarius, sive Ollegarius, Tarraconensis Episcopus. Tom. II. pag. 20. num. 72. & seq.
Epistolam dedit ad Innocentium II. de expulsione Raymundi Episcopi Barbastrensis. ibid.
De Oliva monasterii gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Olympii hæretici horrenda mors. Tom. II. pag. 417. num. 534.
Olympius quidam Scriptor Ecclesiasticus inter Hispanos. Tom. I. pag. 197. num. 243.
Episcopus forsan Barcinonensis. ibid. & seq.
An idem cum Lampio qui Paulinum sacris initiavit. ibid. num. 244.
Toletanus præsul falsò à Pseudo-Dextro effingitur. pag. 198. num. 246.
Pseudo-historicorum figmenta de huius nomine refelluntur. ibid. & seqq.
Germanum eiusdem *De Fide* opus. pag. 203. num. 263.
Olympius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Clarus habetur. pag. 414. num. 1161.
Olympius Toletanus fit Comes Africæ. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Oratio Dominica à quonam explanata. Tom. II. pag. 99. num. 269.
Ordonius monachus Scriptor Vitæ S. Rodesindi Dumiensis. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
Scripsit item Exomologeses. pag. 27. num. 100.
Orentius, sive Orientius, an idem cum Oresio, ad quem Sidonius scripsit. Tom. I. pag. 271. num. 1. & seq.
Fortè idem cum Orontio, qui duobus Hispaniæ Conciliis interfuit. ibid. num. 2. & seq.
Eiusdem *Commonitorium*. pag. 272. num. 4.
Quale hoc vocabulum. ibid.
Venantii Fortunati de ipso carmen. ibid. num. 5.
Orientalis historia à quonam composita. Tom. II. pag. 407. col. 1.
Orientis urbes quamplurimæ ab Hunnis vastatæ. Tom. II. pag. 416. num. 483.
Origenis doctrina & sectarii damnantur. Tom II. pag. 413. num. 1153.
Oriola à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Orontius orator Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Orosius Legionensis Episcopus Pseudo-Maximi chimæra. Tom. I. pag. 251. num. 59.
Orosius Pauli Orosii nepos fictitius Scriptor. Tom. I. pag. 245. num. 40.
Orosius Paulus Tarracone an in Lusitania natus. Tom. I. pag. 235. num. 1.
Lusitanus potiùs & Bracarensis. ibid. num. 2.
Idatius de hoc exponitur. ibid.
Eiusdem peregrinationes ad Hieronymum & Augustinum. pag. 237. num. 6. & seqq.
An hic, vel alius, martyr Romam ex Africa asportatus. ibid. num. 9.
Eius historiarum libris undenam adhæserit *Hormestæ* appellatio. pag. 238. num. 12. & seqq.
Eiusdem *Hormestæ* variæ transformationes. ibid.
Editiones & enarratores. pag. 239. num. 16. & seqq.
Apologeticus liber *De arbitrii libertate* germanum ipsius opus. pag. 240. num. 19. & seqq.
Confusus cum libro Augustini de natura & gratia. ibid.
Opuscula nonnulla eidem tributa. pag. 241. num. 23. & seqq.
Supposititia quæ de ipso à Pseudo-historicis finguntur. ibid. num. 25. & seqq.
Multa item de successibus eidem æqualibus. pag. 242. num. 29. & seqq.
Quando historiam scribere inceperit & quonam impulsore. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
Clarus habetur. ibid. num. 1175.
Nonagenario maior Tarracone degit. pag. 416. num. 509.
Os Hispanum apud Agellium quid significet. Tom. I. pag. 107. num. 363.
Osmundus Asturicensis Episcopus. Tom. II. pag. 3. num. 14.
Epistolam dedit ad Idam Eustachii Comitis uxorem. ibidem.
Ota quidam historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 1.

P

De Pace & treuga quisnam scripserit. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Paciani Episcopi Barcinonensis elogium. Tom. I. pag. 194. num. 230.
Eisengreinii de eius rebus error. ibid.

Quan-

Quando floruerit. pag. 195. num. 233. & Tom. II. pag. 411. col. 2.
Eloquentia & sanctitas. Tom. I. pag. 196. num. 235. & seqq.
Opera quæ exstant. ibid. num. 238. & seqq.
Quisnam Novatianus in quem scripsit. ibid. num. 240.
Κέρβος deperditum quale opus. pag. 197. num. 241.
Pacis & treugæ directorium quisnam scripserit. Tom. II. pag. 198. num. 33.
De Padilla anonymus historiæ cuiusnam Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 1.
Pætus Thrasea à Nerone occisus & quare. Tom. I. pag. 92. num. 311.
Pallium quibus Metropolitanis olim concederetur. Tom. I. pag. 294. num. 91.
Pampilona eadem est cum Iruna. Tom. I. pag. 539. num. 442.
Pannonia *Quiris* quid significet apud Venantium Fortunatum. Tom. I. pag. 284. num. 50.
Pantardus Bracarensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
De Papæ potestate supra Concilium quisnam scripserit. Tom. II. pag. 234. num. 259.
Papirii Massoni errores in Idatii rebus. Tom. I. pag. 256. num. 76. & seqq.
Parenæsis ad iudices quisnam auctor. Tom. I. pag. 463. num. 115.
Parelatus Toletanus Episcopus an usquam exstiterit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Paschales canones à quonam explanati. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seq.
Paschasius abbas monasterii de Benevivere. Tom. II. pag. 28. num. 106.
Vitam edidit Didaci Martinez de Villamayor. ibid.
Paschasius Metropolita Toletanus Synodo Toletanæ præest. Tom. II. pag. 419. num. 619.
De Paschatis recta celebratione quisnam egerit. Tom. I. pag. 437. num. 13.
Pastoris & Iusti martyrum inventio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
Paternus Episcopus Bracarensis Synodo Toletanæ præest. Tom. II. pag. 414. num. 1158.
Patrimonii Comes, non Rector, apud Gothos munus. Tom. I. pag. 373. num. 230.
Patroclus Episcopus Arelatensis simoniâ polluitur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
Patruinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
De Patrum ortu & obitu quisnam scripserit. Tom. I. pag. 338. num. 114. & seqq.
D. Pauli Apostoli epistolæ à quibusnam expositæ. Tom. II. pag. 188. num. 391. & pag. 307. num. 658. & seqq. & num. 670.
In Hispaniam profectio. pag. 411. col. 1.
Paulinus Aquileiensis de *Hesperiæ* verbo explanatur. Tom. I. pag. 444. num. 39.
Paulinus Nolanus presbyter efficitur & à quonam. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
Episcopus designatur. ibid.
Virtutes eiusdem & gesta. ibid.
Paulus Emeritensis diaconus. Tom. I. pag. 373. num. 231.
Emeritensium Patrum gesta descripsit. ibid.
A quibus primùm in lucem editus. ibid.
Diversus à Paulo Emeritensi Episcopo, cuius ipse meminit. pag. 374. num. 232.
Quando floruerit. ibid.
Paulus Heredia ex Iudæo Christianus. Tom. II. pag. 330. num. 788. & seqq.
Scripsit *De mysteriis Fidei*. ibid. num. 789.
Alia eiusdem opera. ibid.
Paulus Lusitanus canonicus regularis. Tom. II. pag. 254. num. 353.
Congregationis suæ S. Ioannis Evangelistæ chronographus. ibid.
Paulus de S. Maria Episcopus Burgensis. Tom. II. pag. 237. num. 270. & seqq.
Ex Hebræo Christianus. ibid.
De eius genere, dignitate, gestis, habitisque in matrimonio filiis. ibid. & seqq.
Opera eiusdem. ibid. & seqq.
Hispanicarum rerum Scriptor. pag. 239. num. 280. & seq.
Ipsius epitaphium. ibid.
Paulus Tarraconensis Episcopus ex monacho. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Eius ingenium describitur. ibid.
De Paupertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 36. num. 116.
De Paupertate Christi & Apostolorum Scriptores diversa sentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & pag. 298. num. 592.
Pax Lusitaniæ urbs, hodie *Beja*. Tom. I. pag. 447. num. 52.
Pelagii hæresis quando grassari cœperit. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Pelagii martyris historiam quisnam scripserit. Tom. I. pag. 515. num. 340. & seq.
Passio quando & sub quo contigerit. ibid.
Pelagii Ovetensis relatio de historia Gothorum plurifariam falsa ostenditur. T. I. pag. 340. n. 118. & seqq.
Wandalorum item & Suevorum. ibid.
Lapsus in Isidoro Pacensi. pag. 449. num. 59. & sequentibus.
Error & licentia in Chronico Sebastiani Salmanticensis. pag. 495. num. 249.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 13. num. 44. & seqq.
De eius Hispaniæ historiarum collectione. ibid. num. 45. & seqq.
Et quodam earum codice MS. ibid.
Cuius præfatio vero haud constat. pag. 14. num. 47. & seqq.
De aliis eiusdem libris. pag. 15. num. 52.
S. Pelagius Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Pelagius Tyrassonensis archidiaconus. Tom. I. pag. 302. num. 116.
Vitam scripsit S. Prudentii eiusdem urbis Episcopi. ibidem.
Pellizerii Iosephi industria in affligenda fabula Marci Maximi. Tom. I. pag. 320. num. 58.
Idem laudatur. ibid. & alibi.
Auctores historiæ Gothorum, & Chronici quos memorat, curiosè expenduntur. pag. 343. n. 127. & seqq.
Sententia de septem Isidoris examinatur. pag. 448. num. 56.
Coniectura de *Indiculi luminosi* auctore improbatur. pag. 478. num. 186.
Item de Chronico Dulcidii. pag. 496. num. 254. & sequentibus.
Sententia de auctore Chronici Æmilianensis refellitur. pag. 497. num. 255. & seqq.
Pentadius Episcopus Toletanus Africanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Pelagium hæreticum condemnavit. ibid.
Peregrinæ operis Scriptores quinam. Tom. II. pag. 185. num. 377. & pag. 305. num. 645. & seq. & pag. 350. num. 910. & seq.
Peresius Burgundionum Rex extinguitur. Tom. II. pag. 415. num. 473.
Perezius Ioannes Baptista laudatur. T. I. pag. 274. n. 11.
De pestilentia quisnam scripserit. Tom. I. pag. 506. num. 296. & seq.
Pestis per Hispaniam grassatur. Tom. II. pag. 419. num. 621.
Petrarchæ cum Boccaccio dissidium de tragœdiis Senecæ. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Petri de Alva error in rebus S. Eulogii martyris Cordubensis. Tom. I. pag. 466. num. 133.
Non recta coniectatio de Raymundo Centillis *De conceptione Virginis* Scriptore. Tom. II. pag. 136. num. 151. & seqq.
S. Petri Apostoli epistolæ à quonam explanatæ. Tom. II. pag. 28. num. 108.
In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
Episcoporum ibidem loci designatio. ibid.
Petri Despens Catalani Commentaria in Usaticos Cataloniæ. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Petrus Lupi de Ayala quando floruerit. Tom. II. pag. 191. num. 5. & seqq.

Eius

Eius genus, honores & gesta. ibid.
Regum quatuor historias digessit. ibid. num. 9. & seqq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Petrus Alberit Aragonensium familiarum historicus. Tom. II. pag. 198. num. 29.
Petrus Albertus canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 204. num. 62.
Commemorationes edidit de iure municipali Cataloniæ. ibid.
Petrus Aliadius historiæ Lusitanorum veterum Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Petrus Alphonsi ex Hebræo Christianus. Tom. II. pag. 10. num. 35. & seqq.
De hoc, eius patria & ævo errores quorundam. pag. 11. num. 36.
Dialogi ipsius contra Iudæos. ibid. num. 37.
Scripsit *De scientia & philosophia*. ibid. num. 38.
An hoc opus idem sit cum alio eiusdem *De disciplina*. ibid.
Petrus de Amerio Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 66. num. 122. & seqq.
Scripsit de differentia ætatum & vestimentorum. ibid. num. 123. & seq.
Petrus IV. Aragoniæ Rex vulgò *Cæremoniosus*. Tom. II. pag. 176. num. 341. & seqq.
Sui temporis historiæ Scriptor. ibid. num. 342.
Ordinationum librum vulgavit. ibid. num. 343.
Petrus Belluga iurisconsultus. Tom. II. pag. 278. num. 475. & seqq.
Eiusdem laudes. ibid.
Scripsit *Speculum Principum*. pag. 279. num. 477.
Item iuris singularia. ibid. num. 478.
Petrus Cæsaraugustanus orator quando floruerit. Tom. I. pag. 167. num. 118.
Petrus de Canales monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 313. num. 707.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Petrus Castrovol Aristotelis Œconomica exposuit. Tom. II. pag. 351. num. 912.
Petrus de Cavalleria Cæsaraugustanus. Tom. II. pag. 247. num. 314.
Scripsit *Zelum Christi* contra Iudæos, Saracenos, & infideles. ibid.
Petrus Ciruelus Darocensis laudatur. Tom. II. pag. 76. num. 162.
Eiusdem observatio de Petro Hispano Summularum reformatore. ibid. num. seq.
Petrus de Cixar, sive Sitjar, Aragonensis. Tom. II. pag. 306. num. 652. & seqq.
Scripsit *De Papæ potestate*. ibid.
Alia opuscula. ibid.
Historiam ordinis Mercenariorum. ibid. num. 655.
Sermones de Dominicis & Sanctis. ibid. num. 656.
Petrus Dagui Catalanus. Tom II. pag. 323. num. 751. & seqq.
Metaphysica scripsit. ibid.
Ianuam artis Raymundinæ. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid.
Petrus Diaz de la Costana scripsit *De confessione sacramentali*. Tom. II. pag. 326. num. 766. & seqq.
Petrus Diaz de Toleto Senecæ vulgaris interpres. Tom. II. pag. 253. num. 344. & seqq.
Alia ipsius scripta. ibid.
Petrus Episcopus Bracarensis à Iacobo Apostolo designatur. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Petrus Episcopus Compostellanus idem cum Petro de Monsoncio. Tom. II. pag. 13. num. 43.
Petrus Episcopus Legionensis. Tom. II. pag. 12. num. 39.
Alphonsi VI. Castellæ Regis historicus. ibid. & seq.
Petrus Episcopus Toletanus Praumato succedit. Tom. II. pag. 417. num. 523. & pag. 418. num. 597.
Petrus de Escabias Illiturgitanæ urbis præfectus. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Historiæ cuiusdam auctor. ibid.
Petrus Ferdinandi, sive Fernandez, S. Dominici Vitæ Scriptor. Tom. II. pag. 66. num. 119.
Petrus Figuerola Hispanus, logicæ epitomator. Tom. II. pag. 374. col. 2.
Petrus de Fonteluporum Dominicanorum sodalis. Tom. II, pag. 199. num. 44.
Scripsit de modo celebrandi comitia generalia. ibid.
Petrus Garzès de Cariñena Familiæ de Luna gesta vulgavit. Tom. II. pag. 212. num. 104.
Petrus Garzia Valentinus Scriptor *Determinationum* in Picum Mirandulanum. Tom. II. pag. 327. num. 769. & seqq.
Malè à quibusdam confusus cum Petro Garzia de Galarza. pag. 328. num. 773.
Petrus de Grañon monachus Benedictinus quando floruerit. Tom. I. pag. 518. num. 350.
Leges Gothorum & Hispaniæ Regum vulgavit. ibid.
Petrus Hispanus canonum explanator. Tom. II. pag. 65. num. 113.
Petrus Hispanus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 75. num. 159. & seqq.
Summularum inventor. ibid.
Diversus à Petro Ioannis. ibid.
Censiones de hoc invento. ibid.
Petrus Hispanus iunior Summularum reformator. Tom. II. pag. 76. num. 163. & seqq.
Commentaria edidit in sphæram Ioannis à Sacrobosco. ibidem. I.
Item in arithmeticam & geometriam Thomæ Bravadini. ibid. II.
In Perspectivam Cantuariensis. ibid. III.
In Aristotelis prædicamenta. ibid. IV.
Alia eiusdem opuscula. ibid. & seqq.
Egit pariter de rebus spiritualibus. pag. 78. num. 185.
Petrus Hispanus & eius opus *De ordine iudiciorum*. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Petrus Hispanus alter iuris canonici glossator. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Petrus Homousianus quando floruerit. T. II. pag. 412. num. 1123.
Petrus Ilerdensis Episcopus quarundam orationum Scriptor. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Petrus Ioannis, sive Ioannes Pontifex XXI. Tom. II. pag. 73. num. 151. & seqq.
Doctrina eiusdem & obitus miserabilis. ibid.
Thesaurum pauperum edidit & quale opus. pag. 74. num 153.
Tractatus item de medenda podagra. ibid. num. 154.
Necnon de oculis & hominis formatione. ibid.
Tegnis & Hippocratis de natura puerorum explanator. ibid.
Canonum medicinæ Scriptor. ibid.
Isaacum *De diætis* exposuit. ibid.
Problemata eiusdem & epistolæ. ibid. & seqq.
Diversus à Petro Hispano Summularum auctore. pag. 75. num. 156. & seq.
Petrus de Luna, seu Benedictus XIII. Antipapa. Tom. II. pag. 209. num. 97. & seqq.
Eiusdem libri inediti in Vaticana bibliotheca & alibi servantur. ibid.
Vita à quonam scripta. pag. 212. num. 103.
Petrus Marsilius Dominicanus historiæ Iacobi I. Aragoniæ Regis in Latinum interpres. Tom. II. pag. 120. num. 66.
Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. Tom. II. pag. 154. num. 242.
An idem cum anonymo quodam Aragoniæ chronographo. ibid.
Petrus Maza Dominicanorum sodalis Arnaldi Villanovani errores impugnavit. Tom. II. pag. 197. num. 25. & pag. 214. num. 115.
Petrus Mongus hæresin Eutychianam exsuscitat. Tom. II. pag. 416. num. 517.
Petrus de Monsoro, sive Monsoncio, Compostellanus Episcopus. Tom. I. pag. 516. num. 344.
Quando floruerit. ibid.
An auctor hymni *Salve Regina*. pag. 517. num. 345.
Imbecillibus argumentis id à Laurentio Ramirez de Prado contenditur. ibid. & seq.
Petrus Nuñez de Osma quorumnam operum Scriptor. Tom. II. pag. 350. num. 900. & seqq.
Petrus de Opta, sive de Huete, auctor operis *Splendor Fidei*. Tom. II. pag. 322. num. 748.
Petrus Paez Lusitanus forsan Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 375. col. 2.
D. Ægidii Santarenensis Vitam scripsit. ibid.

Pe-

Petrus de la Panda quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 353. num. 924.
Petrus Paschalis, sive Petrus Nicolaus Paschalis. Tom. II. pag. 98. num. 263. & seqq.
Episcopus Giennensis. ibid.
Martyrio apud Mauros Granatenses affectus. ibid.
Invectiva in quendam nebulonem multa de ipso fingentem. ibid. num. 265.
Mahometanæ sectæ impugnationem edidit. ibid. num. 267. & seqq.
Glossam super *Pater noster*. pag. 99. num. 269.
Item super Decalogum & Apostolorum Symbolum. ibid. num. 270. & seqq.
Biblia parva vulgavit. ibid. num. 272. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid.
Petrus Portugalliæ Infans operis genealogici Scriptor. Tom. II. pag. 160. num. 265. & seqq.
Petrus Portugalliæ Infans alius. Tom. II. pag. 243. num. 297. & seq.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Petrus presbyter Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Petrus Pulcer Scriptor incertus. Tom. I. pag. 437. num. 13.
An Episcopus Toletanus. ibid.
An item scripserit de *Paschatis recta celebratione*. ibid.
Petrus quidam Archiepiscopus Hispalensis. Tom. II. pag. 375. col. 1.
Scripsit *De vita animarum*. ibid.
Petrus quidam alius Isaaci *De febribus* interpres. Tom. II. pag. 374. col. 2.
S. Petrus Ratistensis S. Iacobi Apostoli discipulus. Tom. I. pag. 132. num. 456.
Primus Episcopus Bracarensis. ibid.
Petrus Ribera de Perpeja Roderici Toletani historias quasdam vernaculè vertit. Tom. II. pag. 57. num. 59. & seq.
Petrus de Riu, sive de Perpiniano, Carmelita. Tom. II. pag. 120. num. 67.
Sententiarum libros exposuit. ibid. num. 68.
Quæstiones Sententiarum scripsit. ibid.
Glossas in Davidis psalmos. ibid.
Sermones varios. ibid.
Petrus Seguinus Servandi historiam Latinam vernaculè vertit. Tom. I. pag. 438. num. 15.
Versioni tractatum addidit de eadem re. ibid.
Petrus Seguinus alius Auriensis Episcopus. Tom. II. pag. 24. num. 91.
Hispanusne an Gallus. ibid.
Inventionem corporis S. Euphemiæ martyris descripsit. ibid. num. 92.
Petrus Tafur Cordubensis Itinerarii Scriptor. Tom. II. pag. 254. num. 349.
Petrus Tenorius Archiepiscopus Toletanus. Tom. II, pag. 184. num. 374. & seq.
De re schismatis libros edidit. ibid.
Petrus Terrasa Carmelita & eius oratio quædam laudantur. Tom. II. pag. 351. num. 918.
Petrus Terreni Usaticorum Barcinonensium glossator. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Petrus Toletanus magister *Alcorani* Latinus interpres. Tom. II. pag. 24. num. 93. & seqq.
Petrus Tomich Catalanus Aragoniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 351. num. 919. & seq.
Necnon Comitum Barcinonensium. ibid.
Eiusdem hisce in rebus errores & deliramenta. ibid.
Petrus de Turri Scriptor artis vulgò *De scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 648.
Petrus tyrannus capitur occiditurque. Tom. II. pag. 417. num. 538.
Petrus Uxamensis, vulgò de Osma. Tom. II. pag. 310. num. 687. & seqq.
Ipsius laudes & scripta. ibid.
Petrus Ximenez de Prexano, seu de Prexamo. Tom. II. pag. 338. num. 834. & seqq.
Munera ab eodem obita. ibid.
Opera quæ scripsit. ibid.
Pharsaliam Lucani quisnam Hispanè verterit. Tom. II. pag. 362. col. 1.
Phatechaddinus filius Seid Alphas scripsit de Muhamedismo. Tom. II. pag. 408. col. 1.
Philadelphii Mugnesii Siculi levitas in credendis fabulis. Tom. I. pag. 302. num. 114.
Philippi Imperatoris uxor Severa, non Serena. Tom. I. pag. 125. num. 431.
Philippus Ribot Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 336. & seqq.
Scripsit de institutione & gestis Carmelitarum. pag. 176. num. 337. & seqq.
Necnon de viris illustribus sui ordinis. ibid.
Sermones item & epistolas. ibid. num. 339.
Epitaphium eiusdem. ibid. num. 340.
Philo Gaditanus nobilis geometra. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Scripsit De quadratura circuli. ibid.
Philo Hebræus ineptissimè à quibusdam Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 110. num. 371.
Philosophiæ flores à quonam excerpti. Tom. II. pag. 28. num. 105.
Philosophiam naturalem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 875. & seq.
De Phlebotomia quisnam egerit. Tom. II. pag. 116. num. 47. VIII.
Phœbadius Episcopus Aquitanus Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum præfuit. T. II. pag. 412. n. 1134.
Physica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 106. I. & seqq.
Physicorum libri Avicenæ à quibusnam in Latinum versi. Tom. II. pag. 370. col. 1.
De Physiognomia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 376. col. 2.
Picatrix quidam Hispanus scripsit de conficiendis imaginibus astrologicis. Tom. II. pag. 375. col. 2.
Pictones à Maximo tyranno superantur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Pinedæ Ioannis Iesuitæ lapsus de Ioanne Segoviensi. Tom. II. pag. 227. num. 182.
Placidia. Vide Galla Placidia.
De Planctu Ecclesiæ quale opus & à quonam exaratum. Tom. II. pag. 149. num. 224.
De Planetis quisnam egerit. Tom. II. pag. 365. col. 1. & seqq.
De Plantis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 405. col. 2. & pag. 407. col. 2.
Plinii locus duplex castigatur. Tom. I. pag. 7. num. 24. & pag. 28. num. 77.
De Podagræ remediis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 74. num. 154.
De Pœnitentiæ Sacramento Scriptores quinam. Tom. II. pag. 326. num. 766. & seqq. & pag. 369. col. 2.
Pœnorum lingua ab Arabica diversa. Tom. I. pag. 159. num. 85.
Poetæ Cordubenses qualis notæ. T. I. pag. 16. num. 42.
De Poetica arte quinam scripserint. Tom. I. pag. 189. num. 210 & seqq. & Tom. II. pag. 222. num. 163. & pag. 376. col. 1.
Poeticum certamen sæculi xv. Tom. II. pag. 305. numero 650.
Polla Argentaria M. Annæi Lucani uxor. Tom. I. pag. 59. num. 209.
Qualis notæ femina. ibid.
Pomponii Sabini versus de Lucano & eius scriptis. Tom. I. pag. 57. num. 206.
Pomponius Iosinianæ, sive Dionysianæ Ecclesiæ Episcopus. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
In Africa, haud in Hispania. ibid.
De Pontificis Romani potestate quinam scripserint. Tom. II. pag. 187. num. 388. & pag. 290. num. 538. & pag. 306. num. 652. & seqq.
Pontificum Romanorum historia à quibusnam compilata. Tom. I. pag. 190. num. 217. & Tom. II. pag. 57. num. 56. & pag. 167. num. 288.
Pontius Carbonellus Catalanus Minorum sodalis. Tom. II. pag. 94. num. 244. & seqq.
Eiusdem Commentaria in sacram Scripturam inedita. ibid. num. 246.
An sit auctor *Catenæ aureæ* in Evangelia. ibid.
Portenta in cælo visa. Tom. II. pag. 413. num. 1144. & 1148. & pag. 414. num. 1172. & pag. 416. num. 489.
Alia variis in locis. ibid. num. 502.

M.

M. Portius Latro Cordubensis, declamatorum princeps. Tom. I. pag. 10. num. 31. & seqq.
Eius rerum historicus M. Seneca. ibid. & seqq.
Vita & res gestæ. ibid.
Ex declamatorum tetradio. ibid.
Declamationes ipsius referuntur. pag. 13. num. 35.
An huius sit quæ habetur in Catilinam. ibid. num. 36.
Quo mortis genere obierit. ibid.
Portugalliæ Regum historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 245. num. 306. & seqq. & pag. 362. col. 1.
Possevini Antonii hallucinatio de Ioanne Biclarensi. Tom. I. pag. 299. num. 108.
Confundit hunc cum Ioanne Gerundensi Paralipomenon auctore. ibid.
De Prædestinatione quisnam scripserit. Tom. I. pag. 502. num. 275.
Prædestinationis controversia inter Episcopos Galliæ sæculi IX. multum agitata. Tom. I. pag. 500. num. 269. & seqq.
Prædestinatorum hæresis unde & quando inceperit. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Prædicandi ars à quonam tradita. Tom. II. pag. 363. col. 1.
Prædicatorum ordinis historia à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 167. num. 290. & pag. 171. num. 310.
Prætextatus Barcinonensis Episcopus Synodo Cordubensi interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Praumatus Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 416. num. 510.
Priamus quidam Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Priapeia non unius tantùm Virgilii opus. Tom. I. pag. 84. num. 287.
De Primatu Romanæ Ecclesiæ quisnam scripserit. Tom. II. pag. 208. num. 95.
Primatûs translatio ab Hispalensi in Toletanam Ecclesiam mera fabula. Tom. I. pag. 367. num. 215. & seqq.
Primi Episcopi Cabilonensis sphalmata de Melchiade Papa. Tom. I. pag. 230. num. 361. & seqq.
Primigenius Patriarcha Gradensis quando floruerit. Tom. II. pag. 421. num. 663.
Primitivi martyris passio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Principum regimen à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 168. num. 294. & pag. 180. num. 356.
Speculum & instructio à quonam scripta. pag. 278. num. 474. & seqq.
Priscilliani hæretici patria, genus, hæresis & supplicium. Tom. I. pag. 168. num. 123. & seqq. & Tom. II. pag. 412. num. 1130.
Ingenium quale. ibid.
Accusatores à Martino Turonensi taxati. Tom. I. pag. 169. num. 125.
Quorundam enormis error in ipsi tribuenda sanctitate. pag. 170. num. 127.
Quænam scripserit. ibid. num. 128.
Pseudo-Hauberti in eiusdem rebus temeritas. ibid. num. 129.
Quinam eius furori restiterint. pag. 172. num. 136. & seqq.
Pseudo-Dextri vanitas in huius historia. pag. 177. num. 160.
Variis Conciliis damnatus. Tom. II. pag. 412. num. 1134. & pag. 413. num. 1137.
Proculus Episcopus Massiliensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Prognosticon futuri sæculi cuiusnam sit & quale opus. Tom. I. pag. 414. num. 383.
Propempticon quid. Tom. I. pag. 5. num. 16.
Prophetationis cuiusdam quisnam auctor. Tom. II. pag. 403. col. 2.
Prosperi Aquitani natales temerè à nonnullis Hispaniæ adscripti. Tom I. pag. 267. num. 119.
SS. Protasii & Gervasii reliquiæ ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Prudentius Aurelius poeta, Calagurritanus potiùs quàm Cæsaraugustanus. T. I. pag. 218. num. 317. & seqq.
Expenduntur pro qualibet harum urbium argumenta. ibid.
Gesta eiusdem & munera. pag. 219. num. 320. & seqq.

Quando floruerit. pag. 220. num. 321. & seq. & Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Ephebus Romam venit. Tom. I. pag. 220. num. 322.
In patriam inde reversus & quando. ibid.
Opera ipsius & laudes. pag. 221. num. 325. & seqq. & pag. 222. num. 330. & seqq.
Diversa sentientes reprehenduntur. pag. 223. num. 331. & seq.
Scripta eius quæ periere. pag. 226. num. 343. & seq.
An huius sit *Enchiridion veteris Testamenti*. pag. 226. num. 345. & seqq.
Dictusne *Amœnus*. ibid.
Ipsius operum enarratores & editiones. pag. 227. num. 349. & seqq.
Pseudo-historicorum de eodem fabulæ. pag. 229. num. 354. & seqq.
Bivarii parùm sana interpretatio & correctio cuiusdam eius carminis. pag. 230. num. 358. & seq.
Prudentius, sive Galindo Prudentius. Tom. I. pag. 499. num. 262. & seqq.
Episcopus Trecensis in Gallia. ibid.
Natalibus Hispanus. ibid.
Quando floruerit. ibid.
Eius doctrina & laudes. ibid. num. 265.
Ab Hincmaro Rhemensi iniuriâ tanquam hæreticus impetitus. pag. 500. num. 267.
Opusculum scripsit ad eundem Hincmarum & Pardulum Laudunensem. pag. 501. num. 274.
Item *De Prædestinatione* contra Erigenam. pag. 502. num. 275.
Tractoriam epistolam. ibid. num. 276.
Annales Franciæ Regum. ibid. num. 278.
Præcepta ex veteri & novo Testamento. ibid. num. 279.
Poemata & Vitam B. Mauræ Trecensis. ibid. num. 280. & seq.
Collectanea ex Psalterio Davidico. ibid. num. 282.
Quando obierit. ibid.
S. Prudentius Tyrassonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 610.
Psalmi nova significatio. Tom. I. pag. 314. num. 36.
Psalmi à quibusnam expositi. Tom. II. pag. 288. num. 530.
In Psalmos collectanea quisnam scripserit. Tom. I. pag. 502. num. 282.
Psalterium dictum pro officio diurno Ecclesiastico. Tom. I. pag. 297. num. 102.
Ptolemæus de Hispania quemnam librum ediderit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
De Puerorum educatione quisnam scripserit. Tom. II. pag. 300. num. 606.
De moribus. pag. 323. num. 749.
Pugio Fidei à quonam scriptus. Tom. II. pag. 69. num. 142.
Punicis libris nonnisi per interpretes Plinius usus fuit. Tom. I. pag. 207. num. 280.
Sicut & Latinorum alii. ibid.

Q

De Quevedo Franciscus laudatur. Tom. I. pag. 20. num. 52.
Quintiliani M. Fabii patria. Tom. I. pag. 69. num. 239. & seqq.
Quomodo proferendum hoc eius cognomen. ibid.
Martialis in eiusdem rebus explicatur. ibid. num. 240.
Qualis orator fuerit. pag. 70. num. 243.
Oratio pro Berenice & quænam hæc femina. pag. 71. num. 244. & seq.
Primus Romæ scholam publico stipendio aperuit. ibid. num. 245.
Nepotum è sorore Domitiani institutor. ibid. & seq.
Flavii scilicet, Clementis & Domitillæ. Vespasiani filiæ. ibid.
An isti pro Christiana religione passi. ibid.
Laus ex Iuvenalis versibus. pag. 73. num. 250. & seq.
Versus iidem exponuntur. ibid.
Consulari honore à Cæsare affectus. pag. 74. num. 251.

Querelæ eius minus piæ ob amissum unicum filium Quintilianum. ibid. num. 252.
Michaelis Roussel historiæ Pontificiæ auctoris similes, sed Christianæ. ibid.
Qualenam oratoriarum Institutionum opus à veteribus & recentioribus laudatum. ibid. num. 253. & sequentibus.
A quibusnam taxatum. pag. 75. num. 255.
Earundem inventio & editiones referuntur. ibid. num. 256. & seqq.
Necnon castigatores & illustratores. ibid.
De causis corruptæ linguæ Latinæ liber periit. pag. 77. num. 261.
Item nonnullæ declamationes. ibid. & seqq.
Dialogus *De oratoribus* an ipsi tribuendus. ibid. num. 264. & seqq.
Sicut declamationes prolixæ & breviores. ibid.
Variæ hac de re noviorum sententiæ. ibid.
Declamationum explanatores & editores laudantur. pag. 82. num. 279. & seqq.
Quintilianus à M. Seneca memoratus quisnam fuerit. Tom. I. pag. 16. num. 43.
Declamator & cuius notæ. ibid.
Eiusdem patria. ibid. & seq.
Quintus medicus à Galeno laudatus, diversus à Quinto Sammonico. Tom. I. pag. 126. num. 432.
Quiris Pannonia apud Venantium Fortunatum quid significet. Tom. I. pag. 284. num. 50.

R

Radagaisus Gothorum Rex Italiam invadit. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
Urbes quamplurimas populatur. ibid.
Quando obierit. ibid.
Radegundis haud vernaculum Hispanæ linguæ nomen. Tom. I. pag. 156. num. 75. & seq.
Raguel presbyter Pelagii martyris historicus. Tom. I. pag. 515. num. 340. & seqq.
Raimirus Gaditanus *Divinationem sideralem* vulgavit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Ramizerii Laurentii genus elucubrandi quale. Tom. I. pag. 86. num. 293.
In reprehensione Martialis evirati iudicium non sanum. ibid.
Imbecillitas in Petro de Monsoncio. pag. 517. num. 345. & seq.
Temerè contendit hunc esse auctorem hymni *Salve Regina*. ibid.
Rases Persa genere, Hispaniæ incola. Tom. I. pag. 504. num. 290. & seqq.
Almansoris libri auctor. pag. 505. num. 293.
Scripsit etiam *Continens* & *De pestilentia*. pag. 506. num. 295. & seq.
Necnon aphorismos. ibid. num. 297.
Rasis, seu Rases, Cordubensis historicus. Tom. I. pag. 503. num. 283. & seqq.
Hispaniæ descriptor. ibid.
Duplex huius descriptionis translatio. ibid. num. 286.
Eius ætas non planè certa. pag. 504. num. 289.
Diversus à Rase Persa, licèt Hispaniæ incola. ibid. num. 290.
Ratramni Corbeiensis Isidoriani testimonii interpretatio. Tom. I. pag. 327. num. 86.
Adversus Hincmarum Rhemensem. ibid.
S. Raymundi Episcopi Rotensis Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 20. num. 71.
Raymundina ars quænam. Tom. II. pag. 123. num. 72. & seqq.
De huius utilitate Scriptorum dissensio. ibid.
Eiusdem *Ianua* à quonam scripta. pag. 324. num. 752. & seqq.
Raymundus Albert Barcinonensis. Tom. II. pag. 147. num 211. & seqq.
Mercenariorum Generalis Præfectus. ibid.
Acclamationes catholicas pro Ecclesiasticis honoribus scripsit. ibid.
Necnon de resignatione propriæ voluntatis. ibid.
De obedientia. ibid.
Horas recreationis & monitiones ad orationem. ibid.
Raymundus Lullus Maioricensis eremita. Tom. II. pag. 120. num. 70. & seqq.
De eiusdem rebus Scriptores. ibid.
Gestá ipsius præcipua & occasio conversionis. pag. 123. num. 72. & seq.
Illuminatio ad *Artem* formandam. ibid. & seqq.
Mors à Mauris Africanis illata. ibid. num. 76.
Iurene an iniuriâ huius errores ab Eymerico taxentur. pag. 124. num. 77. & seqq.
De eius *Artis* utilitate Scriptorum dissidium. pag. 125. num. 82. & seqq.
Repudiata tanquam nova doctrina ab Academia Parisiensi. ibid. num. 83.
Impugnatur eadem doctissimorum iudicio. pag. 126. num. 84.
Ab aliis propugnatur. ibid.
Catalogus operum ipsius ex Wadingo, aliis adiunctis. ibid. num. 87. & seqq.
De Conceptione B. Mariæ non est eius opus. pag. 136. num. 150. & seqq.
Petri Alvæ coniectatio de eius auctore refellitur. ibid. num. 151. & seqq.
Chimica eius opera germanane an supposititia. pag. 137. num. 162. & seqq.
Sectatores & assertores Artis eiusdem recensentur. pag. 140. num. 176. & seqq.
Raymundus Martini auctor *Pugionis Fidei*. Tom II. pag. 89. num. 227. & seqq.
De hoc opere latè disseritur. ibid.
Scaligeri error in ipso tribuendo Raymundo Sebeide. pag. 91. num. 234.
Testimonia hac de re varia producuntur. pag. 92. num. 239. & seqq.
Contextus ipsius operis. pag. 93. num. 240.
Raymundus Montaner miles egregius & ævi sui rerum historicus. Tom. II. pag. 145. num. 204. & seq.
S. Raymundus de Penyafort Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 67. num. 126. & seqq.
Gesta eiusdem egregia erga Ecclesiam & gentem Hispanam. ibid.
Danielis Keiseri error, hunc cum altero Parisiensi confundentis. pag. 68. num. 134.
Collectionis sextæ Decretalium auctor. ibid. num. 135.
Summæ pariter ab eius nomine *Raymundinæ*. ibid. num. 136. & seq.
Scripsit *Dubitabilia* cum responsionibus ad capita. pag. 69. num. 138.
Item de duello & bello. ibid. num. 139.
Constitutiones sui ordinis in meliorem formam redegit. ibid. num. 140.
Auctor epistolæ ad Petrum Nolasco. ibid. num. 141.
Non huius est *Pugio Fidei*, sed alterius. ibid. num. 142.
Eius Vita à quonam scripta. pag. 268. num. 429.
Raymundus de Ponte Dominicanus Episcopus Valentinus. Tom. II. pag. 119. num. 63. & seq.
Scripsit librum *De sacramentis*. pag. 120. num. 64.
Raymundus Sabunde incertum quisnam fuerit. Tom. II. pag. 215. num. 116. & seqq.
Confusus cum Raymundo Martini *Pugionis Fidei* auctore. ibid. num. 117.
Theologia eiusdem naturalis & quale eius argumentum. ibid. num. 118. & seqq.
Michael de Montagne Gallus huius libri vindex. ibid.
Alia ipsius opera. ibid. & seqq.
Raymundus Sebeide quisnam fuerit & quonam tempore vixerit. Tom. II. pag. 91. num. 234.
Scaligeri error in ipsi tribuendo *Pugione Fidei*. ibid.
Raymundus Vidal & eius opus *De arte poetica*. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Reccaredi Gothorum Regis ortus quando contigerit. Tom. II. pag. 418. num. 597.
Regni consors à patre Leovigildo fit. ibid. num. 611.
Ibadam ducit uxorem. pag. 419. num. 620.
Svinthilam ex eadem suscipit. ibid.
Item alium filium ex Florisinda. ibid num. 621.
Victor è Francia redit. ibid. num. 625.
A Toletanis magnâ lætitiâ excipitur. ibid.
In regem ungitur & coronatur. ibid. num. 626.
Toletanæ Synodo interfuit. ibid. num. 628.

Go-

Gosvinthæ nubit. pag. 420. numero 636.
Munera Romam mittit & per quosnam. ibid. num. 637.
SS. Cosmæ & Damiani monasterium ædificat & quibusnam impulsoribus. ibid. num. 638.
Quando obierit. ibid. num. 640.
Reccesvinthus abbas falsò inter Hispanos Scriptores recensitus. Tom. I. pag. 426. num. 432. & seq.
Rechimirus à patre Svinthila in regni societatem adsciscitur. Tom. II. pag. 421. num. 665.
Redemtus quidam S. Isidori Hispalensis clericus. Tom. I. pag. 370. num. 219.
Scripsit de obitu eiusdem Isidori. ibid.
Reges Neapolitani primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 254. num. 352.
Aragonenses. ibid.
Regila Hunnorum Rex moritur. Tom. II. pag. 415. num. 471.
Regimen principum à quonam compactum. Tom. II. pag. 168. num. 294. & pag. 180. num. 356.
Reginaldus de Arca Catalanus scripsit in Usaticos Cataloniæ. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Regulæ ad Virgines quisnam auctor. Tom I. pag. 284. num. 48. & seqq.
Regulas Equitum de Avis quisnam digesserit. Tom II. pag. 26. num. 96. & seq.
Regum libri à quonam expositi. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Regum speculum per quemnam scriptum. Tom. II. pag. 151. num. 232.
Religionum varietas à quonam descripta. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Reliquiæ SS. Gervasii & Protasii ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Remedii Episcopi causa agitur & quonam impulsore. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Remimundus Suevorum Rex Conimbriam & Ulyssiponem capit. Tom. II. pag. 416. num. 508.
Renaldus, sive Raynaldus quidam. Tom. II. pag. 376. col. 1.
S. Eulaliæ Barcinonensis passionem descripsit. ibid.
Resendius Andreas laudatur. Tom. I. pag. 220. num. 321. & pag. 277. num. 23. & Tom. II. pag. 22. num. 80.
Rhetorum colores quinam. Tom. I. pag. 20. num. 51.
Ricardus quidam Hortensis monasterii Cisterciensium monachus. Tom. II. pag. 376. col. 1.
Vitam S. Martini Episcopi Seguntini carmine descripsit. ibid.
Ricopolis, quæ & Haurris, ubi & à quonam constructa. Tom. II. pag. 418. num. 616.
Ricus, seu Ric, nomen Gothicum quid significet. Tom. I. pag. 273. num. 10.
Riparius presbyter Vigilantii hæretici impugnator. Tom. I. pag. 233. num. 372. & seq.
De Ripoll monasterii annales à quonam scripti. Tom. II. pag. 358. col. 2.
Robertus Retenensis Anglus Pampilonensis archidiaconus. Tom. II. pag. 25. num. 94. & seq.
Eius versio Alcorani à pluribus taxatur. ibid.
Rodericus Didaci de Quesada cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 295. num. 581.
Roderici Gothorum Regis ultimi historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 358. col. 1.
Rodericus Gundisalvi à Clavijo quando floruerit. Tom. II. pag. 195. num. 20. & seqq.
Henrici III. Castellæ Regis ad Tamberlanem legatus. ibid.
Huius legationis historicus. pag. 196. num. 21.
Ipsius epitaphium. ibid. num. 22.
Rodericus Lucensis Episcopus quando floruerit. Tom. I. pag. 463. num. 118.
Historia de Hispaniæ memorabilibus huius forsan non est. ibid.
Ægidii Gundisalvi in eius rebus lapsus. ibid.
Rodericus Sancii de Arevalo. Tom. II. pag. 297. num. 587. & seqq.
Honores eiusdem & munia. ibid.
Scripsit *Defensorium Ecclesiastici status*. pag. 298. num. 591.
De paupertate Christi & Apostolorum. num. 592.
An liceat fidelibus fugere à locis peste infectis. pag. 299. num. 593.
De monarchia orbis & huius defensorium. ibid. num. 594. & seq.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Speculum vitæ humanæ vulgavit. ibid. num. 600.
De regno dividendo & quando primogenitura sit licita. pag. 300. num. 604.
De pace & bello. ibid. num. 605.
De educatione puerorum. ibid. num. 606.
Alia ipsius scripta. ibid. & seqq.
Quando obierit. pag. 304. num. 642.
Ubinam sepultus. ibid.
Rodericus Simonis, vulgò Ximenez, Archiepiscopus Toletanus. Tom. II. pag. 49. num. 20. & seqq.
Gesta eiusdem domi & belli. ibid. num. 21. & seq.
Eloquentia multiplex. ibid.
Extra Hispaniam mortuus & in Hortensi monasterio sepultus. pag. 50. num. 23. & seqq.
Breviarium Ecclesiæ catholicæ ipsius adhuc ineditum. ibid. num. 26.
Apud quosnam servetur. pag. 51. num. 27.
Rerum Hispaniæ Chronicon quonam tempore ab ipso scriptum. ibid. num. 28.
Non rectè dubitatur de eius Ostro-Gothorum, Hunnorum, Arabum & Romanorum historiis. pag. 52. num. 32. & seq.
Arabum historiæ certissimus auctor. pag. 54. num. 43.
Sphalmata in his omnibus ob sæculi barbariem. pag. 55. num. 47. & seq.
Iornandes ex ipso emendatur. ibid. num. 48.
De eius historiarum translatione nonnulla notantur. ibid. num. 49. & seqq.
Atque item de historiæ Hispanæ continuatione. ibid.
Non huius est S. Ferdinandi Regis vernacula historia. pag. 56. num. 54.
Chronica eiusdem omnium Pontificum & Romanorum Imperatorum inedita. pag. 57. num. 56.
Item *Provinciale* cathedralium totius orbis Ecclesiarum. ibid. num. 58.
Locus ipsius in S. Ildephonsi rebus corrigitur. Tom. I. pag. 400. num. 327.
Chronicon Isidori Pacensis sæpè transcribit. pag. 448. num. 55.
S. Rodesindi Dumiensis gesta à quibusnam compilata. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
Rodolphus Agricola notatur. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Rogatus monachus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 281. num. 512.
Rolandus Ulyssiponensis Scriptor de physiognomia. Tom. II. pag. 376. col. 2.
Roldanus Magister auctor libri *De las tafurerias*, sive De regulis aleæ. Tom. II. pag. 88. num. 226.
Roma Imperii Romani arx. Tom. I. pag. 146. num. 44.
Quælibet forsan urbs regia sic appellata. pag. 356. num. 172.
A Gothis diripitur. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
A Genserico capitur. pag. 416. num. 494.
Romæ quis primus publico stipendio scholam aperuerit. Tom. I. pag. 71. num. 245.
De Romanæ Ecclesiæ iurisdictione quadruplici quisnam scripserit. Tom. II. pag. 167. num. 289.
Primatum quis defenderit. pag. 208. num. 95.
Romana respublica à barbaris vastatur. Tom. II. pag. 416. num. 488.
Romana Synodus contra Arianos cogitur & quando. Tom. II. pag. 412. num. 1120.
Alia per Hilarium Papam coacta. pag. 416. num. 506.
Item aliæ. pag. 417. num. 547.
Alia in Vaticano. ibid. num. 522.
Aliæ. ibid. & seqq.
Romanarum rerum epitome à quonam edita. Tom. I. pag. 104. num. 354. & seq.
Festo Rufo adscripta an eius sit. pag. 212. num. 296.
Romani in Gothos eriguntur & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
Milites à Wandalis cæsi. pag. 415. num. 1182.
A Witterici ducibus fugantur. pag. 421. num. 647.
Romanorum Pontificum gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 167. num. 288.

De *Romanorum* Toleti familia absurda Higueræ cogitata. Tom. I. pag. 513. num. 330. & seqq.
Romanus lapis ex coniectura emendatur. Tom. I. pag. 22. num. 58.
Romanus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 513. num. 328.
Rosarii summæ veritatis quisnam auctor. Tom. II. pag. 304. num. 644.
De Rosario Virginis Mariæ quisnam egerit. Tom. II. pag. 66. num. 120.
Rosvitha virgo Saxonica Pelagii martyris historiam descripsit. Tom. I. pag. 516. num. 342.
Rucumna Africæ Ecclesia, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
Rufinus Bosphoritanus à Stilicone interficitur. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
Rufinus diaconus Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Rufus quidam ex laico creatus Episcopus. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
Eiusdem depositio. ibid.
Rupertus, sive Robertus, Alphonsi Aragoniæ & Siciliæ Regis coquus. Tom. II. pag. 279. num. 479. & seq.
Scripsit de re culinaria. ibid.
Rusticus subdiaconus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 416. num. 512.

S

SABAUDIA Burgundionibus traditur dividenda. Tom. II. pag. 416. num. 480.
Sabinus Episcopus Hispalensis à Sede detruditur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Victor è Gallia Sedem repetit. ibid. num. 497.
Sacramenta Ecclesiæ à quonam recollecta. Tom. II. pag. 339. num. 842.
Saed, aliàs Alkadi Saed Eben Ahmed quænam scripta commiserit. Tom. II. pag. 408. col. 1. & seq.
Munia ipsius Toleti obita. ibid.
Saigh, seu Aben, vel Ibnu Saigh, Bæticus. Tom. II. pag. 408. col. 2. & seq.
Eiusdem laudes, gesta & scripta. ibid.
Salazarius Ioannes Baptista laudatur. Tom. I. pag. 8. num. 26.
Sal Hispanum in iugis Tarraconensibus quale. Tom. I. pag. 271. num. 1.
Salernitanum regimen à quonam explanatum. Tom. II. pag. 117. num. 54. LIII.
Salmanticæ res à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 371. col. 2.
Salomon archipresbyter Toletanus. Tom. II. pag. 4. num. 10.
An sit auctor libelli *De virginitate S. Mariæ.* ibid.
Salomon quidam Latinè vertit Avicenæ libros Physicorum. Tom. II. pag. 370. col. 1.
S. Salvatoris de Oña monasterii historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 356. col. 1. & pag. 361. col. 2.
Salvatus, aliàs Salvianus, auctor Vitæ S. Martini Sauriensis. Tom. II. pag. 22. num. 79. & seq.
Salve Regina hymni quisnam auctor. Tom. I. pag. 517. num. 345. & seqq.
Verba *O clemens, ò pia, ò dulcis Maria* per quemnam adiuncta. ibid. num. 348.
Salvi abbatis Alveldensis elogium. Tom. I. pag. 518. num. 351. & seqq.
Regularem libellum pro virginibus scripsit. pag. 519. num. 356.
Hymnos item, orationes, versus & Missas. ibid. num. 354.
Salvinus Albigensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
Salustius Episcopus Hispalensis Bæticæ & Lusitaniæ legatus designatur. Tom. II. pag. 417. num. 553.
A quonam. ibid.
Sampirus Episcopus Asturicensis historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 1. num. 2.
Samson Malacitanus abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 468. num. 140.
Quænam scripserit. ibid. & seqq.
Samuel Eben Iuda medicus celebris. Tom. II. pag. 410. col. 2. & seq.
Laudes eiusdem & opera. ibid.
Samuel quidam ex Iudæo Christianus. Tom. II. pag. 3. num. 7.
Epistolæ auctor. ibid.
Ostendit Christum Iesum verum Messiam venisse. ibidem.
Sancius Alphonsi *Sapientis* filius Castellæ Rex. Tom. II. pag. 96. num. 256.
Documentorum opus scripsisse dicitur. ibid.
Sancius de Besaran Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 214. num. 115.
Arnaldi Villanovani errores impugnavit. ibid.
Sancius Porta Dominicanus. Tom. II. pag. 213. num. 108. & seqq.
Mariale scripsit & sermones. ibid.
Sanctorale item. ibid.
Sancius de Ull, sive Ul, Carmelita Albarracinensis Episcopus. Tom. II. pag. 148. num. 214. & seqq.
Scripsit canones pro animarum regimine. ibid.
Necnon spiritualium pastorum cura. ibid.
Sancti nomen honoris aliquando, non pietatis titulus. Tom. I. pag. 236. num. 4.
Sanctina virgo Toletana Theoderico nubit. Tom. II. pag. 417. num. 546.
Radinense cœnobium ædificat. ibid. num. 578.
Toleti moritur. ibid.
Ubinam sepulta. ibid.
Sanctinus Tyrassonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 610.
Sanctorum Vitas quinam scripserint. Tom. II. pag. 4. num. 13. & seqq. & pag. 175. num. 333. & pag. 181. num. 366. & seq. & pag. 213. num. 113. & pag. 219. num. 146.
Sansol oppidum unde dictum. Tom. I. pag. 160. num. 90.
Santincio Episcopus Toletanus quando electus. Tom. II. pag. 416. num. 501.
De Sapientia vana sæculi quisnam scripserit. Tom. I. pag. 411. num. 369.
Saturii eremitæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 418. num. 592.
Savatonis Ioannis duplex error in Iuvenci Martialis rebus. Tom. I. pag. 164. num. 104.
Scalabis Lusitaniæ municipium Ioannis Biclarensis patria. Tom. I. pag. 298. num. 104.
Hodie *Santaren.* ibid.
Scaligeri cum Lipsio discrepantia de Senecæ tragœdiis. Tom. I. pag. 47. num. 168.
Error in tribuendo *Pugione Fidei* Raymundo Sebeide. Tom. II. pag. 91. num. 234.
De Scherma quisnam scripserit. Tom. II. pag. 305. num. 648. & seq.
De Schismate quisnam egerit. Tom. II. pag. 184. num. 374. & seqq. & pag. 186. num. 380. & seq.
Scholam quis primus aperuerit Romæ publico stipendio. Tom. I. pag. 71. num. 245.
Scholasticus dictus etiam pro advocato. Tom. I. pag. 221. num. 323.
Schoti Andreæ lapsus in Gallione. Tom. I. pag. 29. num. 79.
De Scientiarum ortu quisnam egerit. Tom. II. pag. 368. col. 1.
Scintillarum libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 480. num. 196.
Scoti per Maximum tyrannum debellantur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Scriptores Hispani à Pseudo-historicis conficti. Tom. I. pag. 128. num. 439. & pag. 178. num. 161. & seq. & pag. 268. num. 123. & pag. 302. num. 117. & pag. 425. num. 429. & seqq. & pag. 451. num. 68. & seqq. & pag. 507. num. 301. & seqq. & pag. 519. num. 358. & seqq. & Tom. II. pag. 182. num. 369. & seqq.
Scriptores de paupertate Christi & Apostolorum dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
De Scriptoribus Ecclesiasticis quisnam egerit. Tom. I. pag. 399. num. 323.
Scriptorum Hispaniæ opera germana nonnisi è publicis archivis eruta. Tom. I. pag. 545. num. 468. & seqq.
Ali-

Aliter sentiendum de Pseudo-chronicis nuper inventis. ibid.
Scripturarum scrutinium à quonam scriptum. Tom. II. pag. 239. num. 278.
Sebastiani duo Salmanticenses Episcopi falsò Hispaniæ & sæculo IX. adscripti. Tom. I. pag. 514. num. 338.
Sebastianus Salmanticensis Episcopus Ranimiri II. gestorum descriptor. Tom. I. pag. 516. num. 343.
Sectarum varietas à quonam descripta. Tom. II. pag. 386. col. 1.
Sedulius poeta sacer, genere Scotus. Tom. I. pag. 266. num. 115.
Temerè à quibusdam Hispaniæ affixus. ibid.
Sempronianus Episcopus Hispalensis Concilio Cordubensi sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
Seneca L. Annæus quando floruerit. Tom. I. pag. 30. num. 81. & seqq.
Eius patria. ibid.
M. Annæi Senecæ rhetoris filius. ibid.
Quos in philosophia sectatus. ibid. num. 82.
In Corsicam sub Claudio relegatus. ibid. num. 84.
Prætor & consul prædives. ibid.
Neronis præceptor. ibid.
Quinam de eiusdem gestis commentati. pag. 31. n. 87.
Laudes ipsius & ex veteribus elogia. ibid. num. 88. & seq.
Penè Christianus, non Christianus. pag. 32. num. 90.
Eius mores & stylus de quibus accusentur. ibid. num. 91. & seqq.
Lipsii & Mureti de hoc iudicia prudentissima. pag. 33. num. 95. & seqq.
Scripta ab eo edita referuntur. pag. 34. num. 99. & sequentibus.
Consolatio ad matrem. ibid. num. 100.
De Vita beata insigne opus. pag. 35. num. 108.
Quisnam Lucilius ad quem epistolas dedit. ibid. num. 111.
Sophologii auctor de eo corrigitur. ibid. num. 113.
An ipsius sint excerpta de paupertate & remediis fortuitorum. pag. 36. num. 116.
Apocolocyntbôsis de morte Claudii eximia satyra. pag. 35. num. 114.
Unde huic nomen. ibid.
Plura opera deperdita recensentur. pag. 36. num. 118. & seqq.
Lactantius vindicatur ab illustratore Servatio Galleo. ibid. num. 120.
De libro *Notarum* ipsi tributo. pag. 38. n. 133. & seq.
An cum Paulo Apostolo literas commutaverit. pag. 39. num. 138. & seqq.
De quatuor virtutibus liber an huius, vel Martini Dumiensis. pag. 41. num. 146. & seqq.
Operum eorundem editores & illustratores. pag. 42. num. 150 & seqq.
An idem cum tragœdiarum Scriptore. pag. 45. num. 161. & seqq.
Nonnullorum opiniones hac de re taxantur. ibid. num. 162. & seqq.
Sidonii Apollinaris duplex error. ibid.
Petrarcham inter & Boccaccium super hac re dissidium. pag. 46. num. 166.
Rodolphus Agricola aliique notantur. ibid.
An omnes tragœdiæ ipsi adscriptæ eiusdem sint. ibid. & seqq.
Quænam à veteribus eidem tributæ. pag. 47. num. 167. & seqq.
Lipsii iudicium de ipsis quale. ibid. num. 168.
A Scaligero discrepans. ibid.
Multorum crisis de harum auctoribus. pag. 48. num. 169. & seqq.
Octavia ab omnibus fermè reiecta. ibid. num. 171.
Harum tragœdiarum stylus & virtutes. ibid. num. 172.
Editiones ac in vulgares linguas interpretes. pag. 49. num. 173. & seq.
Exemplaria manu exarata. pag. 50. num. 177.
Opera eadem à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 253. num. 344.
Seneca M. Annæus rhetor diu ignotus. Tom. I. pag. 17. num. 45.
Quis primus ipsum à filio Lucio distinxerit. ibid.
Quos filios genuerit quæque scripserit. ibid. & seq.
Patria eiusdem & genus. pag. 19. num. 49.
Uxorem habuit Helviam, aliis Albinam. ibid.
Quando Romam venerit & cum quibus. ibid. num. 50.
Memoria eius mirabilis. ibid.
Suasoriarum & controversiarum Scriptor. ibid. num. 50. & seq.
Editores earundem & illustratores. ibid. & seqq.
Declamationes nonnullæ periere. pag. 21. num. 53.
De superstitibus iudicium. ibid. num. 54.
Senecæ duo M. Valerii Martialis. Tom. I. pag. 18. num. 48.
Senecæ unde dicti. Tom. I. pag. 19. num. 49.
Sententiarum libri ex D. Gregorii operibus cuinam tribuendi. Tom. I. pag. 424. num. 424.
Sententiarum libri à quibusnam explanati. Tom. II. pag. 148. num. 218. & pag. 151. num. 232. & pag. 158. num. 255. VI. & pag. 160. num. 262. & seq. & pag. 161. num. 270. & pag. 171. num. 307. & 311. & pag. 172. num. 316. & pag. 175. num. 331. & seqq. & pag. 208. num. 90.
Sententiarum libros quisnam scripserit. Tom. I. pag. 345. num. 137. & seq.
Septimius monachus martyrio afficitur & quando. Tom. II. pag. 416. num. 512.
Serapidis templum Alexandriæ subvertitur. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
Serenorum omnium origo falsò Gallæciæ adscripta. Tom. I. pag. 123. num. 418. & seqq.
Luitprandi crassissimi errores. ibid.
Serenus Granius, aut Granianus, non Gravius, Asiæ proconsul. Tom. I. pag. 126. num. 434. & seq.
De Christianis scripsit ad Hadrianum Imperatorem. ibidem.
Q. Serenus Sammonicus ineptissimè Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 122. num. 417. & seq.
Luitprandi in eius rebus fabulæ. ibid.
A Caracalla occisus. pag. 124. num. 423.
Diversus à Quinto medico à Galeno laudato. pag. 126. num. 432.
Servandus Auriensis Episcopus quale opus historicum scripserit. Tom. I. pag. 438. num. 14.
Necnon genealogicum. ibid.
Liber hac de re superstes non est ille Latinus, sed vernacula Petri Seguini interpretatio. ibid. num. 15.
De Sermonum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 333. num. 103.
Sermonum Scriptores varii. Tom. I. pag. 101. num. 340. & seqq. & pag. 420. num. 403. & seq. & Tom. II. pag. 18. num. 63. & pag. 48. num. 11. & 12. & pag. 171. num. 312. & pag. 172. num. 317. & pag. 206. num. 72. & pag. 213. num. 109. & seq. & pag. 280. num. 486. & pag. 283. num. 501. & seq. & pag. 302. num. 621. & seqq. & pag. 306. num. 656. & pag. 346. num. 871. & pag. 356. col. 1.
Severa, non Serena, Philippi Imperatoris uxor. Tom. I. pag. 125. num. 431.
Pseudo-historicorum hac de re nugæ. ibid.
Severianus Theoderico Gothorum Regi nascitur. Tom. II. pag. 417. num. 552.
Hispalim relegatur & quare. pag. 418. num. 591.
Ibique moritur. ibid. num. 598.
Severus Imperator quando designatus. Tom. II. pag. 416. num. 500.
Moritur. ibid. num. 504.
Severus Lamecensis Episcopus Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 122. & pag. 282. num. 41.
Severus Malacitanus Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 282. num. 40.
Vincentium Cæsaraugustanum hæreticum confutat. Tom. II. pag. 418. num. 612.
Quando obierit. pag. 419. num. 627.
Severus martyr Barcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Severus Minoricensis præsul quænam scripserit. Tom. I. pag. 248. num. 50.
Pseudo-Dextri in hoc audacia. pag. 249. num. 51.
Severus monachus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 453. num. 74.

Severus poeta Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 302. num. 117.
Severus quidam Martini Turonensis discipulus. Tom. II. pag. 413. num. 1155.
Eiusdem Vitæ Scriptor. ibid.
Sextilius Hena poeta Cordubensis & cuius notæ. Tom. I. pag. 16. num. 42.
Sextus Aurelius Victor de Traiani Imper. patria castigatur. Tom. I. pag. 92. num. 313. & seqq.
Sicanius poeta Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tom. I. pag. 234. num. 377.
Sidonii Apollinaris Arvernorum Episcopi carmen de Senecis obscurum. Tom. I. pag. 17. num 45.
Duplex sphalma in Senecæ rebus. pag. 45. num. 162.
Quando hic floruerit. pag. 253. num. 67. & Tom. II. pag. 416. num. 516.
Siekouri Lachmens Granatensis. Tom. II. pag. 410. col. 2.
Scripsit de remediis morborum omnium partium humanarum. ibid.
Sigericus Gothorum Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 415. num. 474.
Signa in cælo visa. Tom. II. pag. 413. num. 1144. & 1148. & pag. 414. num. 1172. & pag. 416. num. 489.
Siguiulphus Bonifacium in Africa persequitur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
Silius Italicus an fuerit Hispanus. Tom. I. pag. 110. num. 376. & seqq.
Eius operis editiones & illustratores. pag. 113. num. 383.
Silverius Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 570.
In exsilium pellitur. ibid. num. 573.
Silvianus Cæsaraugustanus Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Silvius quidam *De religione* Scriptor. Tom. II. pag. 416. num. 475.
Simon Poncius medicus Tarraconensis. Tom. II. pag. 220. num. 150.
Scripsit adversus reformationem Lupi de Olmedo. ibidem.
Simplicianus Episcopus Mediolanensis clarus habetur. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
De Simplicibus quisnam scripserit. Tom. II. pag. 116. num. 47. VI.
Simplicius Cæsaraugustanis datur Episcopus. Tom. II. pag. 416. num. 492.
Quando floruerit. pag. 419. num. 622.
Sinderedus Episcopus Toletanus temerè Hispaniæ Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 435. num. 4.
Siri fructibus condendis putei apud Bæticos. Tom. I. pag. 23. num. 60.
Nunc *Silos*. ibid.
Sisbertus Protospatharius Hermenegildum obtruncat. Tom. II. pag. 419. num. 624.
Ultimo supplicio afficitur. ibid. num. 626.
Sisebutus Gothorum Rex & eius elogium. Tom. I. pag. 370. num. 220.
Gundemaro sufficitur. ibid.
Quamdiu regnaverit. ibid.
Epistolæ eiusdem ad diversos. ibid. num. 221.
S. Desiderii martyris Viennensis in Gallia Episcopi vitæ Scriptor. pag. 371. num. 222.
Scripsit item de re geographica. ibid.
Comes rerum publicarum quando fuerit designatus. Tom. II. pag. 420. num. 642.
Quando in Regem electus. pag. 421. num. 650.
Moritur. ibid. num. 658.
Sisenandus Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 667.
Solini locus explicatur. Tom. I. pag. 150. num. 56.
Solis defectio. Tom. II. pag. 413. num. 1154.
Alia. pag. 414. num. 1171.
Sophologii auctor corrigitur. Tom. I. pag. 35. num. 113.
Sophronius Hierosolymitanus Patriarcha temerè Hispaniæ tributus. Tom. I. pag. 432. num. 455. & seqq.
Sorsanus Avicenæ magistri sui Vitam scripsit. Tom. II. pag. 7. num. 22.
Sozomenus in Hosii Cordubensis rebus arguitur. Tom. I. pag. 135. num. 7.
Spatha quodnam vocabulum. Tom. I. pag. 429. num. 441.
Spectaculorum liber non unius tantùm Martialis. Tom. I. pag. 84. num. 287.
Speculum Principum à quonam scriptum. Tom. II. pag. 279. num. 477.
Speculum Regum à quonam editum. Tom. II. pag. 151. num. 232.
Speculum vitæ humanæ per quemnam digestum. Tom. II. pag. 299. num. 600.
Spera-in-Dei Cordubensis abbatis elogium. Tom. I. pag. 467. num. 135.
Licèt sub Maurorum iugo, Saracenorum legem impugnavit. ibid. num. 136.
Eius epistola ad Alvarum Cordubensem. ibid. num. 138.
Spiritus negans hæresis. Tom. II. pag. 418. num. 615.
A quibus impugnata. ibid.
De Spiritus Sancti processione quisnam scripserit. Tom. I. pag. 463. num. 114. & Tom. II. pag. 228. num. 187.
Statii Papinii loci enodantur. Tom. I. pag. 55. num. 195.
Stephanus diaconus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 268. num. 123.
Stephanus monasterii Cellæ-novæ Prior. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
Auctor Vitæ S. Rodesindi Dumiensis. ibid.
Stilico de Hunnis triumphat. Tom. II. pag. 414. num. 1157.
Gallias populatur. ibid. num. 1159.
Obitus eiusdem. ibid. num. 1160.
Suarezii Iosephi Mariæ coniectura de patria S. Damasi Papæ improbatur. Tom. I. pag. 183. num. 184.
Laus. pag. 185. num. 189.
Suasorias quisnam scripserit. Tom. I. pag. 19. num. 50. & seq.
Suevorum gesta à quonam descripta. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq.
Svinthila Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 658.
Filium Rechimirum in regni societatem adsciscit. ibid. num. 665.
Regno pulsus moritur. ibid. num. 667.
Sulpicii Severi incorrecta sæpius de Priscilliano hæretico historia. Tom. I. pag. 169. num. 125. & seqq.
Sunericus Gallias repetit. Tom. II. pag. 416. num. 499.
Suuncius Lamacensis Episcopus Bracarensi Concilio interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Symmachus Papa Synodum cogit. Tom. II. pag. 417. num. 536.
Episcopos diversos Romam convocat. ibid.
Quando obierit. ibid. num. 548.
Synodi coguntur in Bætica & Lusitania. Tom. II. pag. 417. num. 552.
De Synodi generalis auctoritate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 290. num. 538.
Synodi à Pseudo-Dextro confictæ & in Priscillianum coactæ. Tom. I. pag. 177. num. 160. & seq.
Synodum Bracarensem, quæ I. dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 262. num. 104. & seq.
Synodus Alexandrina quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1114.
Item alia. pag. 413. num. 1153.
Ancyrana. pag. 412. num. 1108.
Aqua-Celenensis. pag. 416. num. 486.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Arausicana I. pag. 413. num. 1141.
II. pag. 416. num. 482.
Ariminensis. pag. 412. num. 1111.
Aurelianensis II. pag. 417. num. 572.
Barcinonensis. Tom. I. pag. 300. num. 109. & seqq.
Bracarensis. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Alia sub Martino Episcopo. pag. 418. num. 609.
Burdigalensis in Priscillianum. pag. 413. num. 1137.
Cæsaraugustana item in Priscillianum. pag. 412. num. 1134.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Cæsareensis. ibid. num. 1113.
Chalcedonensis & eiusdem gesta. pag. 416. num. 490.
Con-

Constantinopolitana Acacianorum. pag. 412. num. 1112.
Constantinopolitana generalis. pag. 417. num. 584.
Cordubensis Hosio impulsore. pag. 412. num. 1104.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Athanasius ab eadem absolutus. ibid.
Eliberitana. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Emeritensis sub Idatio. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
Epaunensis. pag. 417. num. 530.
Francofordiensis iniquè sensit de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 401. num. 328. & seq.
Quando celebrata. pag. 441. num. 30.
Hispalensis II. Tom. II. pag. 421 num. 658.
Lampsacena Arianorum. pag. 412. num. 1117.
Laodicena an unquam coacta. ibid. num. 1116.
Lucensis in Hispania. pag. 421. num. 647.
Quonam præside. ibid.
Acta eiusdem corriguntur. Tom. I. pag. 285. num. 52.
Macumena. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
Mediolanensis in Athanasium. ibid. num. 1105.
Romana in Vaticano. pag. 417. num. 522.
Alia. ibid. num. 524.
Alia. ibid. num. 531.
Alia. ibid. num. 536.
Aliæ. ibid. num. 547.
Alia contra Arianos. pag. 412. num. 1120.
Alia sub Hilario. pag. 416. num. 506.
Tarraconensis. pag. 417. num. 551.
Toletanæ plures. pag. 413. num. 1152.
Toletana alia. pag. 414. num. 1158.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Toletana sub Elipando fictitia. Tom. I. pag. 445. numero 43.
Alia sub Bacauda Episcopo. Tom. II. pag. 417. num. 583.
Alia sub Montano. ibid. num. 568.
Alia sub Paschasio. pag. 419. num. 619.
Sub Reccaredo Rege. ibid. num. 628.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Acta eiusdem. ibid.
Alia. pag. 421. num. 644.
Valentina in Gallia. pag. 412. num. 1125.
Valentina sub Celsio Toletano. pag. 417. num. 564.
Synonyma quisnam congesserit. Tom. I. pag. 349. num. 148. & seqq.
Syricius Papa quando creatus. Tom. II. pag. 412. numero 1136.

T

TABULÆ astronomicæ à quonam exaratæ. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
Taius Episcopus Cæsaraugustanus. Tom. I. pag. 424. num. 422.
Revelatio eidem facta de libris Moralium S. Gregorii. ibidem.
Carmen huius sepulcrale Hispalense à Pseudo-historicis suppletum. ibid. num. 423.
Libri Sententiarum ex S. Gregorii operibus eidem tributi. ibid. num. 424.
Quando scripti. ibid.
Carmen quoddam huius operis præfationi affixum. ibid. num. 425.
Poeta & cuius notæ. pag. 425. num. 426.
Fragmenta eiusdem Pseudo-Iuliani fabulæ. ibid. num. 428.
Talicbristiæ quisnam auctor. Tom. II. pag. 30. num. 15. & seqq.
Tamaii Ioannis frequentes errores de Avito Bracarensi. Tom. I. pag. 247. num. 43. & seqq.
Necnon Luciano presbytero. ibid. num. 46. & seqq.
Petulantia redarguitur. pag. 263. num. 107.
Levitas de Alvaro Cordubensi. pag. 481. num. 199. & seq.
Libri cuiusnam notæ sint. Tom. II. pag. 30. num. 113.
Fides quænam. ibid. num. 114.
Hispaniæ descriptionem Alvari Gomezii interpolavit. pag. 31. num. 119. & seq.
Tamaius Thomas laudatur. T. I. pag. 476. n. 177. & alibi.
Tarra monachus quando floruerit. Tom. I. pag. 302. num. 115.
Quænam opera ediderit. ibid.
Tarraconensis Synodus quædam. Tom. II. pag. 417. numero 551.
Templa Alexandriæ destruuntur & quænam. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
Idolorum ubique evertuntur. ibid. num. 1151.
Templum Cæsaraugustanum, vulgò *Del Pilar*, celebre habetur. Tom. II. pag. 418. num. 609.
Terasiæ ac Teresiæ nomina cuiusnam linguæ. Tom. I. pag. 160. num. 89.
Terechristus abbas S. Eulaliæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Testamenti veteris enchiridion quisnam scripserit. Tom. I. pag. 226. num. 345. & seqq.
Testamenti veteris & novi Concordias quisnam scripserit. Tom. II. pag. 28. num. 108.
Historia per quemnam digesta. pag. 50. num. 26.
In Testamentum vetus quæstiones à quonam scriptæ. Tom. I. pag. 346. num. 139. & seq.
Temistii error de Hadriani imperatoris patria. Tom. I. pag. 97. num. 329.
Corrigitur. ibid.
Theobaldus Gothorum Rex quando in Italia regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 575.
Theodemirus monachus falsò inter Hispanos Scriptores recensitus. Tom. I. pag. 511. num. 317.
Theodemirus Suevorum Rex quando & ubi creatus. Tom. II. pag. 418. num. 596.
Theodericus Gothorum Rex an venerit in Hispaniam incertum. Tom. I. pag. 290. num. 74.
Quando Rex salutatus. Tom. II. paginâ 415. numero 474.
Cum Odoacre fœdus percutit. pag. 417. num. 529.
Hispaniam ingreditur. ibid. num. 546.
Sanctinam Toletanam uxorem ducit. ibid.
Severianum ex ipsa suscipit. ibid. num. 552.
Theodericus Hermenegildi martyris filius Constantinopolim transfertur. Tom. II. pag. 419. num. 624.
Ibique moritur. ibid. num. 626.
Theodericus Mediomatricum, Rex Hermengam uxorem Witerico patri intactam remittit. Tom. II. pag. 421. num. 646.
Theodora Severiani filia nascitur. Tom. II. pag. 417. num. 577.
Leovigildo Gothorum Regi nubit. ibid.
Quando obierit. pag. 418. num. 605.
Ubi sepulta. ibid.
Theodora Severiani uxor moritur. Tom. II. pag. 418. num. 600.
Theodorus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Theodosianus codex quando editus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
Theodosii Imperatoris patria & initia principatûs. Tom. I. pag. 96. num. 323. & Tom. II. pag. 412. num. 1131.
Gesta in oriente. ibid. num. 1133.
Maximum tyrannum occidit. pag. 413. num. 1140.
Valentinum iuniorem in regnum restituit. ibid.
Thessalonicæ horrendum facinus egregiâ pœnitentiâ expiat. ibidem.
Galla Placidia eidem nascitur. ibid.
Eius in Italiam reditus. ibid. num. 1146.
Eugenium tyrannum superat. ibid. num. 1147.
Moritur. ibid.
Theodosius primus Barcinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
Theodosius Iunior quando Imperator designatus. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
Eutychetis hæresi favet. pag. 416. num. 487.
Moritur. ibid.
Theodulphus Aurelianensis Episcopus ex non vana coniectura Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 461. num. 107. & seqq.
Carmen eius circa hoc expenditur. ibid. n. 108. & seqq.
Capitula scripsit ad presbyteros suæ diœcesis. pag. 462. num. 112.
De ordine baptismi ad Magnonem Episcopum Senonensem. ibid. num. 113.

De Spiritu Sancto ad Carolum Magnum Imperatorem. pag. 463. num. 114.
Carmina ad diversos & *Parænesin ad iudices.* ibid. num. 115.
De Theologia ascetica quisnam scripserit. Tom. II. pag. 405. col. 2. & seq.
Theophila Canii poetæ uxor qualis femina. Tom. I. pag. 89. num. 301.
Theophilus Ecclesiæ Alexandrinæ præficitur. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
De Theriacæ præstantia quisnam egerit. Tom. II. pag. 116. num. 47. IX.
Thesaurus pauperum quale opus & à quonam scriptum. Tom. II. pag. 74. num. 153.
Theudericus Bæticam invadit. Tom. II. pag. 416. num. 497.
Theudisclus Wisi-Gothos regit. Tom. II. pag. 417. num. 580.
Theudius Wisi-Gothorum Rex quando electus. Tom. II. pag. 417. num. 569.
Interficitur. ibid. num. 580.
Theudus an idem cum Theoderico adiuncta terminatione *ric*, seu *ricus*. Tom. I. pag. 273. num. 10.
Thomæ Dempsteri opinio de tribus Claudiis Clementibus. Tom. I. pag. 459. num. 96. & seqq.
Qualis in historia fuerit. ibid.
S. Thomæ flores sententiarum à quonam excerpti. Tom. II. pag. 290. num. 537.
Thomas Mieres Catalanus iurisconsultus. Tom. II. pag. 241. num. 289.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Thomas de Templo Dominicanus scripsit de Rosario B. Virginis. Tom. II. pag. 66. num. 120.
Thomas de Toledo Dominicanus quænam opera scripsit. Tom. II. pag. 304. num. 643.
Thomas de Torquemada Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 340. num. 846. & seq.
Munera eiusdem, gesta & scripta. ibid.
Thracia ab Hunnis diripitur. Tom. II. pag. 416. num. 481.
Tibato Galliam ulteriorem ad rebellionem solicitat. Tom. II. pag. 415. num. 472.
Tiberianus Bæticus Priscilliani erroribus infectus. Tom. I. pag. 171. num. 131.
In Syllinam insulam relegatus. ibid.
Filiam suam virginem Christo devotam matrimonio copulavit. ibid.
Timotheus Episcopus Alexandrinus clarus habetur. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Timotheus Episcopus Asturiensis Bracarensi Concilio interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
Tingi Hispana dicta etiam Iulia Traducta. Tom. I. pag. 66. num. 228.
Toletana Synodus sub Syricio Papa Priscilliani erroribus restitit. Tom. I. pag. 173. num. 144.
Confusa cum actis alterius, vulgò I. ibid. num. 145.
Aliæ frequenter coactæ & cur. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Alia. pag. 414. num. 1158.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Alia sub Montano Episcopo. pag. 417. num. 568.
Alia sub Bacauda. ibid. num. 583.
Alia sub Paschasio. pag. 419. num. 619.
Alia sub Reccaredo Rege. ibid. num. 628.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Eiusdem acta. ibid.
Alia. pag. 421. num. 644.
Toletani annales à quonam scripti. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Toletum à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
Tonantii Episcopi Palentini obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 421. num. 662.
Toromachus, ex quo Idatius in historia profecit, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 259. num. 88.
An idem cum Gregorio Turonensi. ibid.
Tostatus. Vide Alphonsus Tostatus.
Tractemundus pro Regimundo, ad quem directum Pseudo-Luitprandi chronicon. Tom. I. paginâ 526. numero 388.
Tragœdia *Octavia* à quonam scripta. Tom. I. pag. 106. num. 359.
Traiani Imperatoris patria. Tom. I. pag. 92. num. 313.
Ante adoptionem idem dictus M. Ulpius Traianus. ibidem.
Post adoptionem Nerva Traianus. ibid.
Sextus Aurelius Victor de eius patria aut reiicitur, aut emendatur. ibid. & seqq.
Lipsii hac de re dubitationibus satisfit. pag. 94. num. 318. & seqq.
Lapis Hispanus & provincia Arevatum de ipso suspecta. ibid.
Dio in eius rebus explicatur. ibid. num. 320.
Historia caret. pag. 95. num. 321.
Dacicum bellum descripsit. pag. 96. num. 324.
Marmoreâ columna incidi iussit. ibid. num. 325.
Traiani forum terræmotu concutitur. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
Traii & Traiani familiæ ex Hispania. Tom. I. pag. 95. num. 322. & seq.
Transfigurationis Dominicæ officium à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 273. num. 456.
Trasamundus Wandalorum Rex hæreticus quando regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 526.
Eiusdem crudelitas. ibid.
De Treuga & pace quisnam scripserit. Tom. II. pag. 168. num. 293.
Treugæ & pacis *Directorium* à quonam digestum. Tom. II. pag. 198. num. 33.
De Trinitate libri ad Gallam Placidiam quisnam auctor. Tom. I. pag. 140. num. 24.
De Trinitate Scriptores quinam. Tom. I. pag. 140. num. 24. & pag. 393. num. 293. & Tom. II. pag. 301. num. 612.
De Trinitatis Personarum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 393. num. 293.
Tristanus de Sylva Civitatensis. Tom. II. pag. 348. num. 889.
Catholicorum Regum historicus. ibid.
Trithemii Ioannis error de quodam vero Arausicano. Tom. I. pag. 268. num. 124.
Item de patria Leandri Hispalensis. paginâ 292. numero 81.
Tritii Metalli nomen & significatio vera producitur. Tom. I. pag. 157. num. 80. & seqq.
Veteri inscriptione stabilitur. ibid.
Tritium, duorumne an trium oppidorum vocabulum. Tom. I. pag. 157. num. 80. & seqq.
Triumphator quis Romæ exterorum primus. Tom. I. pag. 7. num. 24.
Trogus Pompeius temerè Hispanus fingitur. Tom. I. pag. 110. num. 374.
Origine Gallus ostenditur. ibid.
Trontius Hispalensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 531.
Turannius Gracula Geographicæ rei Scriptor. Tom. I. pag. 6. num. 21.
Turibius Episcopus Asturicensis. Tom. I. pag. 261. num. 96. & seqq.
Eiusdem epistola de quibusnam Apostolorum actis ab hæreticis confictis. ibid.
Leonis Papæ ad ipsum literæ. pag. 262. num. 99. & sequentibus.
Idem cum Leonis eiusdem notario. ibid. num. 102.
Bivarii in huius rebus hallucinatio. ibid.
Diversus à Turibio Palentino. pag. 263. num. 105. & seqq.
Pseudo-Iuliani de ipso figmenta. ibid. num. 106. & sequenti.
Ioannes Tamaius reprehenditur. ibid. num. 107.
Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Turibius Episcopus Palentinus ab Asturicensi diversus. Tom. I. pag. 263. num. 105.
Turibius Episcopus Toletanus pro Christi Fide vexatur. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Turingi à Clodovæo per bellum afflicti. Tom. II. pag. 417. num. 528.
De Turrecremata Ioannes S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 286. num. 515. & seqq.

Huius patria parentesque inter Scriptores controversa. ibid.
Concilio Basileensi interfuit, Constantiensi neutiquam. ibid. num. 519. & seq.
Eiusdem obitus & epitaphium. pag. 287. num. 523.
Laudes ipsius. ibid. num. 524.
Gratiani Decretum exposuit. pag. 288. num. 525.
Summam Ecclesiasticam digessit. ibid. num. 526.
Scripsit de aqua benedicta & eius virtute. ibid. num. 527.
Meditationes de Vita Christi. ibid. num. 528.
Commentaria in regulam S. Benedicti. ibid. num. 529.
Expositionem in Psalmos. ibid. num. 530.
Quæstiones super Evangelia. pag. 289. num. 531.
Sermones de tempore & de Sanctis. ibid. num. 532.
Mahometi impugnator. ibid. num. 533.
De veritate conceptionis Virginis Mariæ. ibid. num. 534. & seqq.
Flores sententiarum D. Thomæ excerpsit. pag. 290. num. 537.
De Pontificis & generalis Concilii auctoritate egit. ibid. num. 538.
Alia eiusdem opuscula. ibid. & seqq.
Turrinus Clodius declamator & cuius nominis. Tom. I. pag. 15. num. 41.
Eius patria & res gestæ. ibid.
Tuscus declamator qualis. Tom. I. pag. 12. num. 33.
Patria eiusdem. ibid.
Tyrannus idem quod Rex apud veteres. Tom. I. pag. 344. num. 134.

V

VALCONIUS Bracarensis Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
Valens Imperator occiditur. Tom. II. pag. 412. num. 1130. & seq.
Valentia Galliarum à Gothis diripitur. Tom. II. pag. 414. num. 1166.
Valentiæ Hispanæ rura inter Alanos dividuntur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Valentina Synodus quando celebrata. Tom. I. pag. 273. num. 8. & seq.
Alia sub Celso præsule Toletano. Tom. II. pag. 417. num. 564.
Aliæ in Gallia. pag. 412. num. 1125.
Valentinianus Constanti eius patri succedit. Tom. II. pag. 414. num. 1172.
Imperator designatur. pag. 415. num. 1178.
Arelatem à Gothis liberat. ibid.
Moritur. pag. 416. num. 493.
Valentinianus Senior quando regnare cœperit. Tom. II. pag. 412. num. 1131.
Fœdus init cum Maximo. pag. 413. num. 1137.
Ad Theodosium confugit. ibid. num. 1139.
Regno restituitur. ibid. num. 1140.
Ubi & à quonam occisus. ibid. num. 1145.
S. Valerius abbas & eius memoria insignis. Tom. I. pag. 411. num. 367. & seq.
Scripsit *De vana sæculi sapientia*. ibid. num. 369.
Epistolam de institutione novæ vitæ. pag. 412. n. 370.
Vitam S. Fructuosi Bracarensis. ibid. num. 371.
Vitam & peregrinationem S. Eucheriæ. ibid. n. 372.
Brevem historiam Doni-Dei abbatis. ibid. num. 373.
De quibusdam miraculis quorundam monachorum. ibid. num. 374.
An psalmos exposuerit. ibid. num. 376.
Eius fragmentum de genere monachorum. ibid. numero 377.
Ubi sepultus. pag. 413. num. 378.
Valerius Maximus à quibusnam Hispanè versus. Tom. II. pag. 177. num. 346. & pag. 362. col. 1.
Vascus de Gama Asiaticæ Indiæ inventor. Tom. II. pag. 340. num. 843.
Relationem exaravit suæ ad Indos navigationis. ibid.
Vascus Lobeira Lusitanus auctor historiæ *De Amadis de Gaula*. Tom. II. pag. 105. num. 291.
Velleii Paterculi locus exponitur. Tom. I. pag. 7. numero 24.
Venantii Fortunati carmen de Orentio laudatur. Tom. I. pag. 272. num. 5.
De Martini Dumiensis nomine exponitur. pag. 284. num. 49.
Quando idem floruerit. pag. 428. num. 439.
Venantius monachus Pseudo-Luitprandi figmentum. Tom. I. pag. 451. num. 68.
Verecundus, seu Vergundus, Episcopus Africanus. Tom. I. pag. 425. num. 429. & seqq.
Falsò Hispaniæ tributus à Pseudo-Luitprando. ibid.
Verus quidam Vitæ S. Eutropii auctor. Tom. I. pag. 268. num. 124. & seqq.
Arausicanus in Gallia Episcopus, haud Hispalensis. ibidem.
Trithemii hac de re hallucinatio. ibid.
De Vestimentorum differentia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 66. num. 124.
Veterinariæ rei Scriptores quinam. Tom. II. pag. 144. num. 202. & pag. 277. num. 470. & seqq. & pag. 356. col. 1.
Ugia pro Odugia à Pseudo-Gregorio appellata. Tom. I. pag. 162. num. 98.
Ugnus Barchinonensis Episcopus Synodo Toletanæ interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
S. Victor Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Victor Statorius declamator & cuius notæ. Tom. I. pag. 14. num. 38.
Eiusdem patria. ibid.
Quænam scripserit. ibid.
Victor Tunnunensis falsò Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 303. num. 120.
Victoriæ ara Romæ per Valentinianum Seniorem permissa. Tom. I. pag. 225. num. 340.
Postea ab eodem sublata. ibid.
A quibus demum restituta. ibid.
S. Victoriani Aragonensis monasterii historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 361. col. 2.
Vigilantius hæreticus haud Hispanus, sed ex Convenis Galliarum. Tom. I. pag. 232. num. 365.
Ubinam loci sita hæc urbs. ibid. num. 366.
S. Hieronymus hac de re exponitur & ex coniectura emendatur. ibid. num. 367. & seq.
Baronii & aliorum de eiusdem patria parum recta opinio. pag. 233. num. 369. & seqq.
A quibusnam impugnatus. ibid. num. 372. & seq.
Quanam gente fuerit. Tom. II. pag. 413. num. 1149.
Quas Ecclesias polluerit. ibid.
A quibusnam confutatus. ibid.
Vigilii Papæ literæ ad Eleuterium Cæsaraugustanum. Tom. II. pag. 417. num. 577.
Item ad Profuturum Episcopum Bracarensem. pag. 418. num. 588.
De Villena Marchio. Vide Henricus de Aragonia.
S. Vincentii Levitæ & martyris corpus ubi custodiatur. Tom. I. pag. 378. num. 248. & seqq.
Vincentius Ariæ de Balboa archidiaconus Toletanus. Tom. II. pag. 202. num. 52. & seqq.
Placentinus, non Palentinus, Episcopus. ibid. num. 53.
Scripsit glossam ad forum legum. ibid. num. 55.
Vincentius de Burgos quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 338. num. 831.
Vincentius Carthaginensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 420. num. 643.
Eiusdem obitus quando contigerit. paginâ 421. numero 652.
Vincentius Cæsaraugustanus Episcopus quando creatus. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
Quando floruerit. pag. 417. num. 540.
Vincentius Cæsaraugustanus alius Episcopus quando electus. Tom. II. pag. 417. num. 582.
Hæreticus & à quibusnam confutatus. pag. 418. num. 612.
Synodo Toletanæ interfuit. pag. 419. num. 619.
S. Vincentius Ferrerius quando floruerit. Tom. II. pag. 205. num. 68. & seqq.
Gestorum eiusdem synopsis producitur. ibid.
Cuiusnam sint eius nomine vulgati sermones. pag. 206. num. 72. & seqq.
Opera ipsius & epistolæ nonnullæ. ibid. & seqq.

Se-

Sepulcrum describitur. pag. 207. num. 89.
Vincentius Hispanus canonum glossator. Tom. II. pag. 65. num. 113. & seqq.
Vincentius Mazuela quorumnam operum Scriptor. Tom. II. pag. 311. num. 692.
Vincentius quidam Hispanus Decretalium interpres. Tom. II. pag. 376. col. 2.
Vincentius quidam alius ex Palatino fit monachus. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Vincentius, sive Abu-Zeit, Valentiæ Rex. Tom. II. pag. 71. num. 146. & seq.
Ex Mahometismo ad Fidem Christianam conversus. ibid.
Animalium historiam exaravit. ibid.
Vincentius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Violæ animæ quisnam auctor. Tomo II. paginâ 364. col. 1.
Virgilius poeta à quonam explanatus. Tom. II. pag. 222. num. 165.
Ad Virgines Regulam quisnam scripserit. Tom. I. pag. 284. num. 47. & seqq.
De Virginitate quisnam egerit. Tom. I. paginâ 185. num. 189.
De Virginitate S. Mariæ à quonam scriptum. Tom. II. pag. 3. num. 9.
De Viris illustribus quisnam egerit. Tom. I. pag. 337. num. 112.
De virtutibus quatuor libri quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 41. num. 146. & seqq.
De Virtutibus in genere quisnam scripserit. Tom. II. pag. 318. num. 729.
Visionum expositiones per quemnam vulgatæ. Tom. II. pag. 116. num. 48. XV.
Vita Ægidii Santarenensis à quonam edita. Tom. II. pag. 375. col. 2.
SS. Annæ & Ioachim. pag. 358. col. 2.
Bernardi S. Salvii abbatis. Tomo II. paginâ 23. num. 85.
B. Dalmatii Molner. pag. 188. num. 390.
S. Desiderii martyris Viennensis. Tom. I. pag. 371. num. 222.
Didaci Bivarii cognomento Cidi. Tom. II. pag. 358. col. 1.
S. Dominici Exiliensis. pag. 4. num. 11.
S. Dominici de Silos. pag. 5. num. 14.
S. Dominici ordinis Prædicatorum institutoris. pag. 66. num. 119.
B. Eronis. pag. 359. col. 1.
S. Eulogii martyris. Tom. I. pag. 463. num. 119. & seqq.
S. Eurosiæ. Tom. II. pag. 342. num. 855.
S. Fructuosi Episcopi Bracarensis. Tom. I. pag. 412. num. 371.
S. Ildephonsi præsulis Toletani. Tom. II. pag. 367. col. 2.
S. Ioannis à Sancto Facundo. paginâ 351. numero 913.
S. Ioannis Gualberti. pag. 23. num. 83.
S. Isidori antistitis Hispalensis. pag. 60. num. 68. & seqq.
Martini Episcopi Seguntini. paginâ 376. col. 1.
Martini Sauriensis. pag. 22. num. 79.
B. Mauræ Trecensis. Tomo I. pag. 502. numero 281.
Nonnii Alvari Perezii Portugalliæ Comestabilis. Tom. II. pag. 357. col. 2.
S. Oldegarii Barcinonensis Episcopi. paginâ 357. col. 2.
S. Petri Ratistensis. Tomo I. paginâ 129. numero 443. & seqq.
S. Raymundi de Penyafort. Tom. II. pag. 268. num. 429.
S. Raymundi Rotensis præsulis. paginâ 20. numero 71.
De Vita beata quinam scripserint. Tom. I. pag. 35. numero 108. & Tomo II. paginâ 250. num. 331.
De Vita spirituali quisnam egerit. Tom. II. pag. 206. num. 75.
De Vita sua libros quinam vulgaverint. Tomo I. paginâ 99. numero 334. & paginâ 103. numero 349. & seq.
Vitæ humanæ speculum per quemnam editum. Tom. II. pag. 299. num. 600.
De Vitæ perfectione à quonam scriptum. Tom. II. pag. 159. num. 256. VII.
Vitalis de Canellas Oscensis Episcopus Aragoniæ legislator. Tom. II. pag. 61. num. 74. & seqq.
Commentaria scripsit ad leges Aragonensium. ibid. num. 75.
Leges item, seu tabulas legum. paginâ 62. numero 77.
Vitas Patrum Emeritensium quisnam scripserit. Tom. I. pag. 373. num. 231.
Pontificum Romanorum. paginâ 190. numero 217. & seqq.
Sanctorum. Tomo II. pag. 4. numero 13. & seq. & pag. 175. num. 333. & pag. 181. num. 366. & seq. & pag. 188. num. 394.
Ulphilas Gothorum Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
Ulyssipo à Suevis capitur. Tomo II. paginâ 416. numero 508.
M. Unicus poeta Martiali coniunctus. Tom. I. pag. 91. num. 306.
Elogium eiusdem ex ipso Martiali. ibid.
Voconius Romanus saltem Hispanus à matre. Tom. I. pag. 108. num. 365. & 366.
Saguntini lapides de ipso producuntur. ibidem & sequenti.
Gasparis Escolani in iisdem exponendis iudicium non rectum. ibid. num. 367. & sequenti.
Carmina ipsius ab Hadriano Imperatore laudata. pag. 109. num. 369.
Volusianus Episcopus Turonensis in Hispaniam relegatur. Tom. II. pag. 416. num. 507.
Volusius consul à Columella laudatus quisnam fuerit. Tom. I. pag. 21. num. 56. & seqq.
Romanus lapis de eo ex coniectura emendatur. pag. 22. num. 58.
Vossii Ioannis Gerardi hallucinatio de Ioanne Biclarensi. Tom. I. pag. 330. num. 108.
Urbes orientis quamplurimæ ab Hunnis direptæ. Tom. II. pag. 416. num. 483.
Urbona pro *Urgabona* à Pseudo-Gregorio usurpata. Tom. I. pag. 163. num. 99.
Ursicini Antipapæ frustranei conatus. Tom. II. pag. 412. num. 1119.
Usatici Barcinonenses à quibusnam explanati. Tom. II. paginâ 153. numero 239. & seq. & pag. 160. numero 264. & paginâ 198. numero 32. & pag. 244. numero 300. & paginâ 363. col. 1. & seq. & paginâ 368 col. 1. & paginâ 369. col. 2. & paginâ 374. col. 2. & paginâ 375. col. 2. & pag. 376. col. 1.
Wadingus Lucas laudatur. Tomo II. paginâ 125. numero 81.
Eiusdem suffragium de renovanda Raymundi Lulli operum editione. pag. 139. num. 175.
Walaia Gothorum Rex quando regnare cœperit. Tom. II. pag. 415. num. 474.
Wambæ Regis Gothorum gesta in Galliis à quonam descripta. Tom. I. pag. 421. num. 407.
Wandali Galliam invadunt. Tomo II. pag. 414. numero 1162.
Romanorum milites fundunt. paginâ 415. numero 1182.
Africa potiuntur ipsamque diripiunt. ibid.
Carthaginem destruunt. pag. 416. num. 480.
Eorundem res à quonam descriptæ. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq.
Wisi-Gothorum leges à quonam latæ. Tom. I. pag. 362. num. 198. & seq.
Wistremirus Toletanus præsul falsò Hispanis Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 510. num. 316.
Wittericus Comes-stabuli Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tomo II. paginâ 419. numero 628.
Liuvam Regem interficit. pag. 420. num. 642.
In Regem Gothorum ungitur & à quonam. ibid.
Aria-

Arianam hæresin suscitare conatur. ibidem numero 643.
Monasterium Benedictinorum ædificat. ibidem numero 644.
Catholicos persequitur. pag. 421. num. 645.
Duces ipsius Romanos delent. ibid. num. 647.
Quando obierit. ibid. num. 648.
Wulsa Episcopus Gothorum Regum Chronicon compilavit. Tom. II. pag. 376. col. 2. & seqq.
An usquam extiterit. ibid.

X

Xysti Senensis error de patria Leandri Hispalensis. Tom. I. pag. 292. num. 81.

Z

Zeit Abu-Zeit. Vide Vincentius Abu-Zeit.
Zeno Hispalensis Episcopus legatus in Hispania constituitur & à quonam. Tomo II. paginâ 417. num. 521.
De Zodiaci obliquitate quisnam egerit. Tom. II. pag. 391. col. 2.
Zosimi Papæ locus de Hosio Cordubensi exponitur. Tom. I. pag. 134. num. 6. & seq.
Quando idem in Pontificem electus. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
Zourus cognomento *Sapiens* idem cum Aben Zoar. Tom. II. pag. 410. col. 2.

FINIS.